Hallager, Frederik Kristoffer, 1849—1921, Læge. F. 28. Sept. 1849 i Nakskov, d. 17. Jan. 1921 paa Jydske Asyl ved Aarhus, begr. paa Jydske Asyls Kgd., Vejlby Sogn. Forældre: Kateket i Nakskov, senere Sognepræst i Taars Laurits Nicolai H. (1814—68) og Ida Charlotte Erica Erichsen (1817—1905). Gift 1° 15. Nov. 1878 i Kbh. (Frels.) med Antonie Jensine Margrethe Biilow, f. 13. Aug. 1852 i Kbh. (Frels.), d. 15. Okt. 1879 i Viborg, D. af Inspektør ved Frelserens Arbejdshus Anthon Nicolai B. (1819—1908, gift 2° 1858 med Margrethe Henriette Marie Schaltz, 1834—1920) og Nielsine Margrethe Beck (1832—56). 2° 14. Maj 1881 i Kbh. (Frels.) med Johanne Louise Biilow, f. 29. Juli 1859 i Kbh. (Frels.), d. 14. Sept. 1891 i Viborg, D. af ovenn. Inspektør A. N. B. og 2. Hustru. 3° 7. Nov. 1915 i Kbh. (Frue) med Gerda Kamma Nyrop, f. 17. Nov. 1891 paa Frbg. (gift 2° 1927 med Adjunkt i Haderslev, senere i Roskilde Gunnar Jacobsen Skov, f. 1899), D. af Docent, senere Professor Kristoffer N. (s. d.) og Hustru.

H. blev Student 1868 fra Nykøbing F. og tog medicinsk Embedseksamen 1875, var derefter Kandidat ved Sindssygeanstalten ved Vordingborg, konst. Reservelæge ved Garnisons Sygehus og Jan.—Juli 1876 Kandidat ved Sindssygeanstalten ved Aarhus. Senere blev han Kandidat ved Frederiks Hospital (1877—78) og derefter Reservelæge ved Sindssygeanstalten i Viborg, hvor han 1895 afløste C. A. Gad som Overlæge. 1884 erhvervede han den medicinske Doktorgrad (»Om uregelmæssig Epilepsi med særlig Hensyn til de saakaldte psykiske Ækvivalenter«). 1888 studerede han i Paris og London samt foretog senere en Række udenlandske Studierejser. 1901 efterfulgte han R. A. Holm som Overlæge ved Sindssygeanstalten ved Aarhus (Jydske Asyl). Som Overlæge satte H. særligt sit Præg paa dette Hospital, navnlig ved at gennemføre Familieplejen, som han allerede i sin Kandidattid paa Oringe havde haft Lejlighed til at se Tilløb til under H. P. Jensens Ledelse, og som Agner Helweg senere havde taget op i udvidet Form, men

som H. nu førte ud i Livet i større Udstrækning end ellers her hjemme. Han oprettede ligeledes Plejecentralerne Raamosegaard og Dalstrup; denne Udvikling er senere fortsat efter H.s Død, men hans Indsats har været af afgørende Betydning. — H.s litterære Produktion, der efter sin Tid var betydelig og vægtig, omfatter især Arbejder over Epilepsi og Hysteri. Foruden Disputatsen og »Epilepsien og Epileptikernes Behandling« (1897) behandler den udmærkede populære Studie »Sindssygdom, Forbrydelse, Genialitet« (1906) hans Yndlingsemne Epilepsien. Selv om H. utvivlsomt udstrakte dette Begreb alt for vidt efter nutidige Forhold, er navnlig sidstnævnte Arbejde stadig læseværdigt ligesom Bogen om »Magister Ole Bjørn og de besatte i Thisted« (1901), hvor han som den første her hjemme gav en Beskrivelse og Udredning af Besættelserne som Massehysteri. Ogsaa ved sine originale Forsøg med at behandle den generelle Parese (dementia paralytica) med kunstig fremkaldt Feber viste H. sig som en udpræget Foregangsmand. Selv om hans Forsøg ikke dengang førte til særlige Resultater, har denne Metode gennem den nuværende Malariabehandling vist sig at være et overordentlig værdifuldt terapeutisk Middel ved denne Lidelse. — R. 1898. DM. 1906. — Maleri af Leis Schjelderup 1916 i Familieeje, posthum Gentagelse paa Jydske Asyl.

Univ. Progr. Nov. 1884. Politiken 27. Sept. 1919. Berl. Tid. 28. Sept. s. A. Ugeskr. f. Læger, LXXXIII, 1921, S. 125 f. Hospitalstid., LXIV, s. A., S. 62 ff.

Max Schmidt.

Hallager, Morten, 1740—1803, Forfatter. F. 30. Juli 1740 i Kbh. (Nic), d. 23. Dec. 1803 sst. (Frue), begr. sst. (Frue). Forældre: Brændevinsmand Lars Nielsen (H.) (d. tidligst 1762) og Anna Mortensdatter Grim. Gift 1766 (Kopulationsafgift 14. April, Nic.) med Cæcilia Maria Berg, f. ca. 1733, d. 27. Juli 1792 i Kbh. (Frue).

H. var først bestemt til Studering og undervistes hjemme i Latin, Fransk og Tysk, men 1756 sattes han i Lære hos Bogtrykker J. J. Høpfner, medens han dog fortsat studerede Tysk og Fransk. 1771 oprettede han sit eget Bogtrykkeri, som han oparbejdede, saa han blev »anden Universitetsbogtrykker«. Han trykte f. Eks. Badens latinske Grammatik 1782. 1784 solgte han sit Trykkeri og oprettede en Privatskole, som han drev til sin Død, til Dels under tarvelige Forhold. Den fortsattes af hans Søn. — H. var baade som Bogtrykker og som Skolebestyrer en overordentlig frugtbar Forfatter; hans Produktion omfatter Morskabslæsning, moralske Fortællinger, populære historiske, naturbeskrivende, geografiske og

pædagogiske Værker, der for en stor Del bestaar af Oversættelser eller Bearbejdelser af tyske og franske Bøger. 1785 udgav han flere Pjecer i Anledning af Bastholms Forslag til en ny Liturgi. — Hans Skrifter vidner ikke meget om Kritik eller Dannelse; men mange af dem fandt stor Udbredelse. Det gælder i høj Grad tre Skolebøger, en fransk Læsebog, hvis 7. Oplag kom 1824 — Trines franske Bog i »Aprilsnarrene« — og som omarbejdet af L. S. Borring udkom lige til 1869, en tysk Læsebog, der omarbejdet af C. G. Reisler udkom til 1879, og en dansk Læsebog, hvis 47. Oplag udkom 1891.

Læsendes Aarbog, 1800, S. 89. Personalhist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1899, S. 202. Joakim Larsen: Bidrag til den danske Folkeskoles Historie 1784—1818, 93, · /·

Joakim Larsen (Chr. Buur).*

Halle, Caroline Frederikke, se Walter.

Halle, Sophus Halfdan, 1862—1924, Skolemand og Komponist. F. 13. Dec. 1862 i Rødby, d. 22. Aug. 1924 i Hareskov, Urne paa Bispebjerg. Forældre: Toldassistent Hakon Othar H. (1820—73) og Marthine Marie Haagensen (1821—1909). Ugift.

H. dimitteredes 1882 fra Jonstrup, hvor han var blevet undervist i Orgel og Teori af Carl Mortensen, kom derefter til Kbh. som Kommunelærer og blev 1905 Skoleinspektør ved Hans Tavsensgades Skole. Han skrev adskillige Artikler om Skolespørgsmaal og udgav sammen med Niels R. Mortensen »Retskrivningsøvelser og Stilopgaver for Skole og Hjem« (1899) og »Dansk Retskrivningsordbog for Skole og Hjem« (1904), der begge kom i talrige senere Oplag. Sine musikalske Studier fortsatte han hos Nebelong (Orgel) og Otto Malling (Teori), vikarierede en Tid lang som Organist ved forskellige Kirker og fik 1896 fast Ansættelse ved Immanuelskirken, men opgav Stillingen 1905 ved sin Udnævnelse til Skoleinspektør. 1892 udsendte han et Arbejde, der hurtig gjorde ham kendt som Komponist, »Præludier og Postludier for Orgel«, der sammen med hans »Modulationslære« (1900) fik megen Udbredelse. S. A. kom hans Opus 2: »Psalmer og aandelige Sange«, der fik en Fortsættelse i fire aandelige Sange »For Kirke og Hjem«, hvis Melodier ofte har været sunget i Kirken. I Tilslutning til sit Arbejde som Organist og Komponist udgav H. en stor Koraludgave: »Psalmebogens Melodier« (1904) med Tillægget »20 harmoniserede Kirke-Melodier«. En Del populære danske Sange, bl. a. »Nu ranker vi Ryggen« (af Samlingen »Soldaterviser og Fædrelandssange«, 1907) har fundet Vej til Skolesangbøgerne. I denne Forbindelse maa

ogsaa nævnes H.s Børnesange (Hæfterne Opus 8, 10, 14). Desuden har H. arrangeret en stor Del Korsange under Titlen »Blandet Kor« (1905), der en Overgang var meget benyttet. Hans Interesse for Korsangen gav sig ogsaa Udslag i, at han medvirkede til Stiftelsen af »Dansk Korforening«. Stilistisk hører H. til den ældre Skole inden for Skole- og Kirkesangen; kendt er saaledes hans skarpe Angreb (1921) paa Thomas Laub og dennes Arbejde for en Reform af Kirkesangen.

Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 83; II, s. A., S. 629 f. G. Lynge: Danske Komponister i det 20. Aarhundredes Begyndelse, 1917. Dagens Nyheder 3. Maj 1905. Berl. Tid. 23. og 24. Aug. 1924.

Erik Abrahamsen.

Hallin, Niels Charles Bentzen, 1832—70, Jernstøber. F. 16. Dec. 1832 i Kbh. (Frels.), d. 29. Jan. 1870 sst. (Frels.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Møllersvend, senere Fiskebløder og Vært i Bødkerkroen Jacob Christian Bentzen H. (1799—1839) og Cæcilie Elisabeth Poulsen (1806—83, gift 2° med Bødker Jens Jørgen Poulsen, d. 1844). Gift 26. Maj 1865 i Kbh. (Frue) med Johanne (Hanne) Petrine Dorothea Søeberg, f. 5. Febr. 1839 i Kbh. (Trin.), d. 5. Marts 1913 sst., D. af Høker Christian Ferdinand S. (ca. 1806—42) og Dorothea Sophie Frederikke Knudsen (f. 1807).

H. mistede tidlig sin Fader og kom derefter i Vajsenhusets Skole. Han stod i Lære hos Maskinfabrikanterne Gamst & Lund og blev Svend 1852. Det følgende Aar tog han til England. Her arbejdede han forskellige Steder, senest og længst hos Skibsbyggerfirmaet J. Scott Russel & Co. 1858 vendte han hjem og fik Ansættelse som anden Mester paa Jernstøberiet hos Baumgarten & Burmeister (senere Burmeister & Wain). Han støttede ihærdigt den af Læge F. F. Ulrik paa Grundlag af »Selvhjælpsbevægelsen« fremsatte Plan, der førte til Oprettelsen af Arbejdernes Byggeforening. Han havde under sit Ophold i England erfaret, hvor stor Betydning saadanne Foreninger kunde have for Arbejdernes Forsyning med sunde Boliger, og han bidrog meget til Gennemførelsen af Ulriks Plan. Arbejdernes Byggeforening blev stiftet 20. Nov. 1865 paa et Møde af Burmeister & Wains Arbejdere, og H. var dens første Formand, medens Ulrik blev Næstformand. Foreningen satte et Minde paa hans Grav og knyttede — i Midten af 1870'erne — hans Navn til en af Gaderne i sit Byggeanlæg mellem Østerfarimagsgade og Østersøgade. — Litografi af Harald Jensen 1870

C. A, Clemmemsen (C. Nyrop).

Halling, dansk-holstensk Præste- og Lægeslægt, der føres tilbage til Købmand, Raadmand i Horsens Mikkel Lauridsen H. (ca. 1635—1717), hvis Søn var nedenn. historiske Samler, Degn i Taarnby Jochum H. (1668—1737). Denne var Fader til Sognepræst Magnus H. (1706—48) og til Præst i Ballerup Holger H. (1718—99), hvis Datter Maren H. (f. 1758) i sit Ægteskab med Urtekræmmer i Kbh. Just Michael Aagaard (1758—1819) var Moder til Krigsassessor Holger Halling Aagaard (1785—1866) til Iselingen. Pastor Magnus H. (1706—48) var Fader til Sognepræst i Sakskøbing Jochum H. (1740—1811) og til nedenn. William (Vitus) H. (1744—96) til Dronninglund og Dronninggaard, der 1783 blev adlet. Han var Fader til Wilhelmine Christine H. (f. 1775), der ægtede den russiske Gesandt, Baron Gotthard Ludwig Kriidener, og til Major Hans Henrik Georg H. (1776—1839) til Frisholt, hvis Datter Christiane Ulrike H. (1801—78) var gift med Oberst Johan Adolph Fibiger (1791—1851, s. d.); Major H.s Søn Justitsraad William H. (1803—82), var Bedstefader til den for sine Oversættelser fra Engelsk (Kipling) kendte Biblioteksmand Axel H. (1869—1917), med hvem Adelsslægten uddøde. —- Den nævnte Pastor Jochum H. (1740—1811) var Bedstefader til Dr. med. & chir. Charles William H. (1813—83), hvis Søn var den nedenn. Personalhistoriker, Dr. med. Adolph Georg Wilhelm H. (1844—1915).

A. Halling: **Beiträge** zur **Familiengeschichte** des Geschlechtes Halling, 1896.

Albert Fabritius.

Halling, Adolph Georg Wilhelm, 1844—1915, Personalhistoriker. F. 6. Juni 1844 i Altona, d. 25. April 1915 i Glückstadt, begr. sst. Forældre: Dr. med. & chir. Charles William H. (1813—83) og Sophie Julie Adolphe Johanne Callisen (1815—94). Gift 1° 8. Nov. 1871 i Jauer med Marie Ernestine Elisabeth (Elly) Valesca v. Nikisch-Rosenegk, f. 14. Aug. 1842 i Schwarzau ved Luben, d. 20. April 1896 i Gliickstadt, D. af Premierløjtnant Ernst Sylvius Ferdinand Gottlob v. N.-R. til Schwarzau (1802—43) og Marie Henriette Charlotte v. Frankenberg-Ludwigsdorf (1813—89, gift 2° 1847 med Riddergodsbesidder, Grev Ernst Strachwitz til Greschine ved Winzig, senere til Godset Schwardt II. i Kredsen Kreuzburg, 1812—88). 2° 6. April 1905 i Bosau ved Pløn med Martha Piening, f. 17. Febr. 1875 i Oldesloe, D. af Lærer i Oldesloe, senere Præst i Bosau Reimer Johannes Claudius P. (1846—1924) og Anne Mathilde Tiedemann (1850—1929).

H. blev Student 1862 fra Gliickstadt, studerede i Kiel, Wiirzburg og atter i Kiel, hvor han ved et Ulykkestilfælde mistede

Synet paa det ene Øje, blev Dr. med. i Kiel 1867 (»Einiges iiber die pulsirenden Knochentumoren«). Fra 1868 til sin Død praktiserede han i Gliickstadt, kun afbrudt ved en kortvarig Tjeneste som Militærlæge 1870—71. Efter 1883 at have taget Fysikateksamen i Berlin udnævntes han 1885 til Fysicus i det 18. slesvigholstenske Fysikatsdistrikt, og 1901 blev han Kredslæge i Steinburg Kreds. H. tilhørte en gammel dansk Slægt; hans Bedstefader var 1800 som Søofficer blevet forsat til Gliickstadt, hvor senere hans Fader og han selv virkede som Læger, og i hvis Bystyre han i mange Aar deltog. Han havde mange Interesser ud over sin udstrakte Lægepraksis, der gjorde ham til en velstillet Mand og som tillod ham at anvende Tusinder af Kroner paa dansk Personalhistorie. Som den sidste af sin nærmeste Slægt, der beherskede det danske Sprog, følte han det som en Pligt, ogsaa set fra et lægevidenskabeligt Standpunkt, at samle, hvad han kunde, om disse Forfædre, og han fandt god Hjælp til dette Arbejde hos mange Danske, bl. a. Rigsarkivar V. A. Secher. Han ofrede en Formue paa denne Interesse, og Resultatet blev dels de to store Værker om hans fædrene og mødrene Slægt »Beiträge zur Familiengeschichte des Geschlechtes Halling« (1896) og »Beiträge zur Familiengeschichte des Geschlechtes Callisen« (1898), dels det to Bind store Arbejde »Meine Vorfahren und ihre Verwandtschaften« (1905), tilegnet V. A. Secher, der er det største Ane-Værk om danske Personer, der endnu har set Lyset. Selv havde H. ikke Lejlighed til at foretage Arkivundersøgelser, men han forstod at dirigere dem og sammenstillede og bearbejdede det indvundne Materiale paa fængslende Maade, ligesom han var velbevandret i den trykte Litteratur. — Æresborger i Gliickstadt 1904. — Sanitetsraad 1889. Medicinalraad 1901. Gehejmemedicinalraad 1903. — Maleri i Familieeje.

Ovenn. Værker. *Th. Hauch-Fausbøll.*

Halling, **Jochum,** 1668—1737, lærd Degn. F. 8. Sept. 1668 i Horsens, d. 28. Dec. 1737 i Taarnby, begr. sst. Forældre: Raadmand Mikkel Lauridsen H. (ca. 1635—1717, gift 2° med Ane Pedersdatter, 1648—1709) og Maren Jespersdatter Filderup (d. 1693). Gift 1° 1705 med Birgitta Christensdatter Aldewelt, f. 1666 i Holbæk, begr. 4. Sept. 1711 i Taarnby (gift 1° med Skibskaptajn Magnus Cornelisøn). 2° n. Juli 1713 i Kbh. med Margrethe Elisabeth With, f. 28. Febr. 1688 i Kbh.(?), d. 6. Juni 1754 i Taarnby, D. af Købmand Oluf Pedersen W. (d. 1701, gift 1° med Elisabeth Bøffke, d. 1680) og Anna Katharina Ralfs (d. 1710).

J. H. blev Student 1688 fra Horsens, tog Attestats 1690 og var Huslærer bl. a. hos H. Jacobæus (s. d.), hvem han bistod ved Udarbejdelsen af »Museum regium«. Trods omfattende Kundskaber (f. Eks. i Latin, Græsk og Botanik) maatte han, efter forgæves at have søgt Præstekald og Rektorater, tage til Takke med det, ganske vist store, Degnekald i Taarnby paa Amager, hvortil han kaldtes af Universitetet 1704 og hvor han virkede med Dygtighed til 1733. Intet af sine Skrifter fik J. H. trykt, men et Manuskript af ham (Landsarkivet for Sjælland) danner Grundlaget for Thurahs Amager-Beskrivelse, og af Værdi er endnu hans utrykte, fagligt ordnede Bibliografi over dansk Litteratur »De Danskes Bibliothek« (Det kgl. Bibliotek) og det af ham samlede Herbarium (Videnskabernes Selskab, Trondhjem) med Identifikationsliste, som er en Hovedkilde til Tydningen af Kyllings Viridarium. J. H. er i det hele taget en smuk Repræsentant for tidligere Tiders lærde Degne. — Epitafium i Taarnby K.

Dsk. Saml., I, 1865—66, S. 60—72. A. Halling: Familiengeschichte, 1896, S. 10—30. Samme: Meine Vorfahren, II, 1905, S. 221—43. Aarbog f. Kbh.s Amt, 1916, S. 139—44. Carl Christensen: Den danske Botaniks Hist., II, 1924—26, S. 34 f. Danske Folkebøger, XIII, 1936, S. 275 f. *D P* ...

Halling, William (døbt Vitus), 1744—96, Godsejer. F. 19. Marts 1744 i Haarslev, Sjælland, d. 2. April 1796 paa Dronninglund, begr. i Aalborg. Forældre: Sognepræst Magnus Jochumsen H. (1706—48) og Elisabet Marie Olivarius (1712—89, gift 1° 1732 med Sognepræst i Haarslev Vitus Guldberg, 1699—1738 (gift 1° med Christine Sophie Henningsen, 1702—32), 3° 1749 med Sognepræst sst., senere i Hyllested, Sjælland, Jens Nielsen Munck, 1723—58). Gift 23. Jan. 1774 i Kbh. (Trin.?) med Christine Linde Hvas de Lindenpalm, f. 9. Sept. 1758 paa Tirsbæk, d. 10. Marts 1817 paa Keldkær, D. af Justitsraad Jørgen Hvas de L. til Tirsbæk (1729—82) og Maren Jørgensdatter Loss (1721—78, gift 1° 1752 med Christen Linde til Tirsbæk, 1720—56).

H. blev 1759 Assistent i Asiatisk Kompagnis Reserve, kom 1760 til Trankebar og nogle Aar senere til College paa Malabarkysten, hvor han avancerede til Overassistent, kom i Strid med Opperhoved P. Scheel og vendte 1766 tilbage til Trankebar, hvorfra han fik Pas til Bengalen for at gaa i engelsk Militærtjeneste i Indien. Her kæmpede han under Lord Clive mod de indiske Fyrster, avancerede til Kaptajn og deltog — vel i spansk Tjeneste — i Erobringen af Manila. Englændernes Udplyndring af de undertvungne Nabober kom sikkert ogsaa H. til gode, og ca. 1772

vendte han hjem med en stor Formue. 1773 købte han for 1000 Rdl. Titlen Brigadér, og s. A. kom han til Tirsbæk og indgik 24. Aug. Ægteskabskontrakt med Lindenpalm paa Datterens Vegne, hvorefter H. fra 1. Maj 1774 skulde have Godset Tirsbæk for billig Pris og 10 000 Rdl. i Medgift. Efter Vielsen boede Parret en Tid i Kbh., og s. A. fik H., der 1773 var blevet Meddirektør ved Asiatisk Kompagni, Generalmajors Rang, og endvidere købte han s. A. Bryskesborg af Svigerfaderen og gav den Navnet Williamsborg. 1776 byttede han Tirsbæk med Grev Moltkes Gods Dronninglund i Vendsyssel, og endvidere ejede han Petersholm ved Vejle, Kærgaard i Hunderup Sogn og en Gaard i Aalborg — nu Hotel Phønix —, som han udstyrede med Pragt. 1776 blev han hv. R. for en Betaling af 10 000 Rdl., og 1783 fik han Adelspatent; hans Valgsprog var »Forward«. — At H. var en haardhændet Husbond, er utvivlsomt; han var fra Indien vant til at betragte sine undergivne som Slaver og havde ogsaa en »Morian«, som han 1778 lod døbe i Dronninglund; men naar H. i Historien staar som en ren Bøddel over for Bønderne og som forhenværende Sørøver, skyldes det sikkert T. A. Beckers Romaner. Hverken den menneskekærlige Aug. Hennings, der 1779 besøgte H., eller Portrætmaler Hansen, der 1793 var fire Uger paa Godset, har andet end Ros om H.; han byggede 32 Soldaterhuse med Jord paa Godset, for at Bønderne kunde fritages for Soldatertjeneste, han lod Drenge oplære i Haandværk, opmuntrede Husflid og ansatte ca. 1780 en Godslæge til at bekæmpe Folkesyfilis, og hans racehygiejniske Bestræbelser var i Tidens Aand og egentlig en Videreførelse af Grev Moltkes, ligesom hans faste Regimente paa Godset. Men han omgav sig med orientalsk Pragt og havde orientalsk Væremaade ud fra en Mentalitet, der var Befolkningen fremmed og frastødende. 1796 stiftede han et Legat for Godsets fattige. — Forholdet mellem H. og hans Hustru var ikke lykkeligt, og hun flyttede til Petersholm, hvorfra hun vendte tilbage efter hans Død; 1806 solgte hun Dronninglund og flyttede til Keldkær, hvor hun døde i Velstand. Ogsaa hun var ekscentrisk og havde bl. a. en Samlermani, der gik i Arv til deres Søn. — Hv. R. 1776. — Malerier paa Fr.borg og Gl. Estrup. Miniature paa Fr.borg. Silhouet sst.

A. Halling: Beiträge zur Familiengeschichte des Geschlechtes Halling, 1896, S. 132—72. Samme: Meine Vorfahren und ihre Verwandtschaften, II, 1905, S. 488—96. Marius Hansen: Tirsbæk Gods og Ejere 1421—1921, 1923, S. 193—208. Portrætmalerens Dagbog (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, VI), 1907, S. 6 f. Kay Larsen: Ostindiske Personalia og Data (Ms. i Det kgl. Bibl.).

C. *Klitgaard.*

Halsted, Peter **Martin** Madsen, 1849—1911, Officer, Politiker. F. 5. Aug. 1849 i Øster Nordlunde, Halsted Sogn ved Nakskov, d. 6. Juli 1911 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Indsidder Niels Madsen (d. 1901) og Maren Johanne Marcussen (1825—79). Navneforandring 26. Sept. 1906. Gift 2. Aug. 1878 i Kbh. (Garn.) med Anna Doris Krüger, f. 16. Jan. 1857 i Kbh. (Petri), d. 26. Dec. 1926 i Gentofte, D. af Hotelejer Friedrich (Fritz) Hermann K. (1817—71) og Anna Lund (1825—70).

Faderen var med i det slesvigske Felttog 1849, da H. fødtes, og kort efter hans Hjemkomst opløstes Hjemmet. Drengen blev sat i Pleje blandt fremmede, og allerede fra Konfirmationsalderen maatte han kæmpe sig frem paa egen Haand. Han var i nogle Aar Tjenestekarl paa Landet, en kort Tid ogsaa Skibsdreng, indtil han ved en venligsindet Præsts Mellemkomst fik et Ophold paa Rødkilde Højskole (1867—69) og efter at have aftjent sin Værnepligt besluttede at blive Officer. Han kom ind paa Officerskolen og blev Premierløjtnant 1875. Fra 1878 gjorde han Tjeneste ved 19. Bataillon i Nyborg, fra 1892 i Kbh. I Nyborg var han 1891—92 Medlem af Byraadet. 1885 udnævntes han til Kaptajn. 1897 blev **han** forbigaaet ved Avancement til Oberstløjtnant, hvilket forbitrede ham meget. 1901 faldt han for Aldersgrænsen. Han skildres som en dygtig Officer, der var meget afholdt af Mandskabet. Interessen for Forsvarsvæsenet drev ham — trods de demokratiske Instinkter, Oprindelse og Levnedsløb havde bundfældet hos ham — ind i Politik paa Højres Side. Allerede i 80'erne deltog han i Forsvarsagitationen og berejste Landet som Foredragsholder. 1890 stillede han sig i Sakskøbing. Han valgtes her 1892, men faldt ved det følgende Valg, 1895, med tre Stemmers Minoritet for Venstremanden Læge Rørdam. 1898 opstilledes han i Odense 2., hvor han valgtes og siden genvalgtes. Han tilhørte i 90'erne den Fløj af Højre, der arbejdede for Forliget og ansaa et Blandingsministerium af Højre og det forhandlende Venstre for den rette Politik. 1901 blev han Statsrevisor og 1906 Medlem af Finansudvalget. Han havde hele Tiden siden sin Indtræden i Tinget taget livlig Del i Højres Agitations- og Organisationsarbejde, fra 1896 som Partiets Sekretær og Medlem af Forretningsudvalget. Ligeledes skrev han Korrespondancer til Partiets Provinspresse og »Nationaltidende«. Nogen Førerbegavelse var han ikke. Men ved sit djærve, stridbare Væsen forstod han at gøre sig gældende — Humør og Friskhed straalede ud fra den kraftige, firskaarne Skikkelse med den martialske Snurbart. Men hans Temperament kunde ogsaa undertiden forlede ham til politisk overilede Hand-

linger. Særlig bekendt er det, at han i Okt. 1909 — efter Behandlingen af de J. C. Christensen'ske Forsvarslove, hvorunder han var Formand for den Højregruppe, der afholdt sig fra at stemme — paa et Spørgsmaal om ren Partiforfængelighed fremkaldte Ministeriet Holsteins Fald og banede Vejen for det første Ministerium Zahle. — R. 1895. DM. 1911.

N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 299—304. Nationaltid. 6.—10. Juli 1911.

P Stavnstrup

Halvdan, d. før 891, Konge.

H. og hans Broder Sigfred nævnes som Samkonger i Danmark 873, og Sandsynligheden taler for, at de er kommet til Magten ved Haarik den Unges Død. De frankiske Annaler fortæller om Sigfred, at han ved Paasketid nævnte Aar sendte Forhandlere til Biesenstätt ved Worms for at kræve, at de danske Købmænd uhindret skulde kunne drage over Grænsen til Sachsland, hvad Kong Ludvig den Tyske gav sit Minde til. I et tilsvarende Ærinde lod H. sine Sendebud opsøge Kong Ludvig paa Rigsforsamlingen i Metz Aug. s. A. De overrakte ham ved denne Lejlighed et guldhjaltet Sværd som Gave fra H. og bad om, at han vilde betragte de danske Konger som sine Sønner, idet de svor Fredseder mellem Danerne og Frankerne. Man aftalte et senere Møde ved Ejderen, hvor Venskabet skulde bekræftes, men vi hører intet om, at et saadant kom i Stand, og H. nævnes ikke efter 873. 891 faldt de danske Samkonger Sigfred og Gudfred i Kampen mod Frankerne ved Dyle. Sigfred kan godt have været den 873 nævnte, H. maa derimod antages at være død før Dyle-Kampen.

Ernst Dummier: Geschichte des Ostfränkischen Reiches, I, 2, 1862, S. 802 f. Joh. Steenstrup: Normannerne, II, 1878, S. 180 f. Hans Olrik: Konge og Præstestand, 1892, S. 61 f. Sønderjyllands Historie, I, 1930—31, S. 249.

Vilh. la Cour.

Halveg, Albert, se Haelwegh.

van Ham, Meinert (Meinrich, Meinhart), — 1536 —, Landsknægtoberst, Visedigter.

M. v. H. var i 1530'erne og 40'erne en meget søgt Landsknægtfører, saaledes 1531—32 i Christian II.s Tjeneste i Norge. I de nærmest følgende Aar deltog han i Krige i Vesttyskland, bl. a. 1534 i Belejringen af Münster, Gendøbernes Hovedsæde, men 1535 var han i Holsten og har vistnok med sine Landsknægte kæmpet under Johan Rantzau ved Øksnebjerg s. A. Da Christian III. 1536 traadte i Forbindelse med Hertug Carl af Geldern, gjorde en dansk (holstensk) Styrke under Breide Rantzau i Forbindelse med M. v. H.

og hans Landsknægte Indfald i Groningen; Angrebet fik vel et uheldigt Udfald, men hindrede dog Afsejlingen i rette Tid af den nederlandske Flaade, der skulde bringe Undsætning til Kbh. I de følgende Aar var M. v. H. dels i dansk, dels i kejserlig Tjeneste, 1546 — sidste Gang han nævnes — i kejserlig. C. Paludan-Muller giver i »Grevens Feide« nogle Prøver paa M. v. H.s Visedigtning, i hvilken han ofte omtaler sig selv og sine Bedrifter.

Dsk. Mag., 4. Rk., III, 1871, S. 60 ff. Allg. deutsche Biographie, X, 1879, S. 480. A. Heise: Kristiern II. i Norge, 1877, S. 32, 42. R. v. Liliencron: Die historischen Volkslieder der Deutschen, IV, 1869, S. 45 ff. og passim.

Rockstroh (A. Heise).

Hambro, Carl (i England Charles) **Joachim,** Baron, 1807—77, Bankier. F. 2. Nov. 1807 i Kbh. (Mos.), døbt 3. Okt. 1822 sst. (Frue), d. 17. Nov. 1877 i London, begr. sst. Forældre: Bankier Joseph H. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 12. Dec. 1833 med Caroline Marie Gostenhofer, f. 28. Sept. 1810, d. 8. Marts 1852. 2° April 1862 med Elisa Turner, f. 1. Sept. 1827, d. 1898 i Bournemouth (gift 1° med General Greathead).

H. opdroges i Folkekirkens Tro og var som Dreng i Huset hos Professor J. C. H. Reinhardt, da hans Moder allerede i en ung Alder blev sindssyg. Han besøgte Borgerdydskolen i Kbh., hvorfra han blev Student 1825. Derefter uddannedes han som Handelsmand først i Faderens Firma, senere i Bremen, Le Havre og U. S. A. Efter sin Hjemkomst fra sidstnævnte Land indtraadte han i det fædrene Firma og virkede en Tid som amerikansk Konsul i Kbh. For en Mand med H.s sjældne Vitalitet og hele internationale Indstilling kunde det ikke forundre, at han fandt Udviklingsmulighederne for smaa i Datidens Kbh., hvorfor han besluttede at rejse til London, hvor der var en ganske anderledes Basis for Udfoldelsen af et Initiativ paa det finansielle Omraade. 1839 etablerede H. sig som Bankier i Old Broad-street Nr. 70 lige ved Siden af London Stock Exchange og lagde dermed Grunden til en Forretning, som allerede i hans Levetid skulde udvikle sig til et af Londons fremtrædende Bankhuse baade med Hensyn til Accept- og Emissionsforretninger. Fra det fædrene Firma i Kbh., som først blev opløst 1848, men hvis Indehaver Joseph H. en Tid før var draget til London, formentlig for at støtte sin Søn, havde H. taget den finansielle Forbindelse med baade Danmark, Norge og Sverige i Arv, men hertil føjedes senere i Kraft af H.s enestaaende Evne til at knytte nye Traade Forbindelserne med Sardinien (senere Italien) og Grækenland, alle For-

bindeiser, som siden er blevet opretholdt og udvidet i Aarenes Løb. Blandt de betydeligste Laan, som H. arrangerede i sin næsten 40-aarige Virketid som Bankier i London, skal nævnes Laanene til den danske Stat 1850 paa 800 000 £, 1863 paa 500 000 £ og 1864 paa 1 200 000 £, for Sveriges Vedkommende Laanet 1876 paa 2 Mill. £, for Sardiniens Vedkommende Laanet 1857 paa 3,6 Mill. £ og efter Kongeriget Italiens Proklamation 1861 Laanet til Maremmana Jernbanen 1862 paa ca. 1,8 Mill. £. Det, der mere end noget andet skabte Huset H.s Tilknytning til Italien, var det personlige Venskab, som H. havde sluttet med Cavour under dennes Ophold i London før 1850. Ogsaa i Spørgsmaalet om Kongevalget i Grækenland 1863 spillede H. en ikke uvigtig Rolle, idet han 1862 bevægede de græske Politikere, der havde til Opgave at skaffe Grækenland en Konge, til at overvære Gudstjenesten i den danske Kirke, for at de ad denne Vej kunde danne sig et Førsteindtryk af den danske Prins. Da Prinsen derefter i Marts 1863 valgtes til græsk Konge, knyttede H. paa sin Side en finansiel Forbindelse med ham og hans Land for mange Aar. Som Belønning for sin Bistand og Interesse for Gennemførelsen af forskellige finansielle Transaktioner med Danmark blev han ved Patent af 6. Okt. 1851 optaget i den danske Friherrestand, saaledes at den friherrelige Titel efter hans Død skulde bæres af den af hans mandlige Descendenter, der var at betragte som Familiens Overhoved. Sin Interesse for sin Fødeby lagde han navnlig for Dagen ved de betydelige Gaver, han skænkede til forskellige Formaal. Særlig bør her nævnes hans Stiftelse af de H.ske Bade- og Vaskeanstalter, som han fra 1850 doterede med anselige Pengesummer. Ogsaa for dansk Erhvervsliv lagde H. ved flere Lejligheder betydelig Interesse for Dagen. Saaledes havde han en væsentlig Andel i Anlægget af Korsørbanen, og 1870 deltog han sammen med Privatbanken i Kbh. i Emissionen af 600 000 £ Aktier i det af C. F. Tietgen stiftede Foretagende Det store nordiske Kina og Japan Extension-Telegraf-Selskab. Endelig gennemførte Huset alene 1873 en Emission af Store Nordiske Telegrafselskabs Aktier til et Beløb af 250 000 £. — Efter H.s Død gik Forretningen og Friherretitlen i Arv til hans yngste Søn *Everart Alexander H.* (1842—1925). — Maleri i Børsens Sekretariat, Kbh.; Kopi i Hambros Banks Board Room, London. Træsnit 1877.

Mathilde Reinhardt: Familie-Erindringer, 1887. Harald Faber: Danske og Norske i London, 1915. Særtryk af Timber and Plywood Dec. 1934: Hambros Bank Limited, Work of Five Generations. Det store nordiske Telegrafselskab 1869—94, 1894, S. 33. Jfr. i øvrigt Joseph Hambro. ~ *Vesthera*

Hambro, Joseph, 1780—1848, Handelsmand, Bankier. F. 4. Nov. 1780 i Kbh. (Mos.), d. 3. Okt. 1848 i London, begr. sst. (jødisk Kgd.). Forældre: Silke- og Klædekræmmer Calmer (Kalman) Joachim H. (1747—1806) og Dorothea (Thobe) Levy (1756—1820). Gift 12. Jan. 1807 i Kbh. (Mos.) med Mariane v. Halle, f. ca. 1786 i Kbh., d. 10. Jan. 1838 paa St. Hans Hospital, D. af Grosserer Wulf Levin v. H. (1755—1828) og Priwche Goldschmidt (1761—1807).

Som Søn af kun jævnt velstillede Forældre maatte H. tidlig klare sig selv, og sin straalende Handelskarriere begyndte han med at løbe omkring i Kbh.s Ejendomme og falbyde forskellige Varer. Til alt Held for ham aabnedes der ham Mulighed for en god og alsidig treaarig kommerciel Uddannelse i de bedste Handelshuse i Hamburg, og da den var afsluttet, etablerede han sig i Kbh. og overtog efter Faderens Død dennes Forretning. Lykkelige ydre Omstændigheder hjalp ham fremad, og snart stod han som Leder af en stor og blomstrende Forretning, ikke alene Klædehandel, men ogsaa Assurancevirksomhed og Handel paa Udlandet. De for Staten saa vanskelige Aar 1807—14 generede ikke H. synderligt, blev snarere for ham Springbrættet til yderligere økonomisk Udvikling og skabte det H.ske Hus' Grundkapital. Ogsaa til H. kom Regeringen med sine Opfordringer om at forstrække Statskassen med Tilgodehavender, og det var en fin Forretning at laane Staten Penge eller foretage Regeringens Vekselforretninger. Under den Møsting'ske Finansministerperiode gik der atter og atter Bud efter H. 1818 laante han Staten 300 000 Specier, og kort Tid derefter udarbejdede Møsting sin store Finansplan af 1819 paa Basis af Beregninger, foretaget af H. I sidste Øjeblik sprang Regeringen fra og lod M. L. Nathanson negociere Banklaanet af 1819, hovedsagelig ved Hjælp af hamburgske Bankforbindelser. Men et Par Aar efter faldt den gyldne Appelsin i H.s Turban, idet han ved Hjælp af sine engelske Bankforbindelser skaffede Statskassen et Laan paa 3 Mill. £, hvoraf Halvdelen øjeblikkelig blev leveret. Af Laanets paalydende Værdi naaede kun $^2/_3$ i Statskassen, Resten medgik til Omkostninger ved Laanets Optagelse, og det er intet Under, at Kappestriden mellem de konkurrerende Bankhuse var stor. Da Laanets anden Del skulde udbetales, tilbød H. at yde Staten et stort 3 pCt. Laan paa 5 Mill. £, der skulde gøre det muligt at konvertere de foregaaende ret dyre Statslaan. Forhandlinger blev optaget, men en almindelig europæisk Krise satte ind 1824, og H. blev nødt til at springe fra. Som Bod tvang man ham til at yde et øjeblikkeligt Laan paa

4 Mill. Rdl., og Regeringen lod derefter Projektet falde, da man ingen Fordel saa i at knuse Huset H., der efterhaanden var det eneste Bankierfirma, Staten endnu kunde henvende sig til. Et Par Aar efter rakte H., støttet af det store Bankierfirma Rothschild, Statskassen en hjælpende Haand ved at overtage en ret stor Portion af de Statsobligationer, som Danmark havde udsendt. Ogsaa Norge skaffede han 1822 et stort Statslaan. Ikke alene ved disse Pengeforretninger med Staten blev Huset H. rigt og mægtigt, men ogsaa ved en dygtig drevet Købmandsforretning. Paa Bodenhoffs Plads lod H. i 30'erne efter nordamerikansk Mønster indrette en Dampmølle og en Rismølle, og i Forbindelse hermed indrettedes et Bageri for Skibsbrød og senere en Henkogningsanstalt. De Raastoffer, der forædledes her, var fortrinsvis bestemt for Eksport, og da de anvendte Produkter hovedsagelig var udenlandske, indrettede H. det saaledes, at hele Bedriften blev indhegnet og sat under Opsyn af en særlig Toldbetjent, og Told blev kun betalt af de Varer, der solgtes i Landet.

H. undgik ikke at mærke Følgerne af de slette Konjunkturer efter 1814, men modsat saa mange andre Storkøbmænd havde han Kraft og Dygtighed til at ride Stormene af. Af forskellige bevarede Smaatræk synes at fremgaa, at han var meget nøjeregnende i det smaa, samtidig med at han ved forskellige Lejligheder optraadte rundhaandet. Som andre af Datidens rige Købmænd førte han et stort og flot Hus, om Vinteren paa Kongens Nytorv og om Sommeren paa sin Ejendom Øregaard ved Strandvejen. Over hans Familieliv kastedes der mørke Skygger. Hans Hustru blev sindssyg og døde. Omtrent samtidig opstod der forskellige Vanskeligheder med Regeringen, der ikke vilde give ham de Toldlettelser, han ønskede, og dette bidrog til at løsne Forbindelsen mellem H. og Danmark. Fra gammel Tid havde finansielle og kommercielle Forbindelser knyttet ham stærkt til England, og Baandet bandt fastere, efter at hans eneste Søn Carl Joachim H. (s. d.), til hvem Forholdet i øvrigt ikke altid havde været lige godt, 1839 havde etableret sig der. Fra 1840 opholdt H. sig i længere Perioder i London, men beholdt stadig Ledelsen af sin københavnske Forretning, der først 1. Jan. 1848 overgik paa andre Hænder. Hans Bankierforretning overtoges af Smidt & le Maire, medens den industrielle Virksomhed paa Bodenhoffs Plads overgik til Firmaet A. N. Hansen & Co. Ved hans Testamente tilfaldt der den jødiske Menighed i Kbh. betydelige Kapitaler, ligesom der gaves store Legater til danske Handelsmænds Efterladte. — Hofraad 1821. — Maleri af C. A. Jensen 1831 (Privateje). Buste af H. V. Bissen (Fr.borg og i Hambros Bank, London).

Museum, 1890, S. 169—74. Jul. Salomon: Bidrag til dansk-jødisk Historie 1820—45, 1918. En københavnsk Købmands Ungdomshistorie (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XXVI), 1917, S. 71—80. Th. Bull: Kjøbmann i Bergen Edvard Isach Hambro og hans efterslekt, 1933. M. Hannover: Adolph Hannovers fædrene og mødrene Slægt, 1914. Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 31. Aug. 1932 og ,5. Febr. 1933. *Harald Jørgensen.*

Hamerik (Hammerich), **Asger,** 1843—1923, Komponist. F. 8. April 1843 paa Frbg., d. 13. Juli 1923 sst., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Magister, senere Professor Frederik Hammerich (s. d.) og Hustru. Gift 5. Juni 1894 i Jersey City, New Jersey, med Margaret Elizabeth Williams, f. 13. Dec. 1867 i Columbia, Tennessee, D. af Ejer af Hamilton House sst. Thomas Hamilton W. (1843—1922) og Anna Caroline White (1846—1910).

H. opgav det paatænkte teologiske Studium for Musikken, for hvilken han ligesom Broderen Angul H. havde udpræget Evne og Interesse. Det musikalske Hjem gav hurtigt efter for hans Lyst til Tonekunsten, og 1859—62 studerede han Musikteori hos G. Matthison-Hansen, Klaver hos Haberbier, der dengang opholdt sig her i Landet, samt Komposition hos Gade og Hartmann. S. A. som disse Studier begyndte, optraadte han som Komponist med Balladen »Roland« og n. A. med Orkesterværket »Naar Bøgen springer ud«; kort efter fulgte intet mindre end en Symfoni (C-Mol, Opus 3), Sange, en Kantate, Klaverkvintet (Opus 6) og Ouverturen »Gurre« (Opus 7). 1862 drog den talentfulde unge Musiker til Berlin (Teori hos Wiierst, Klaver og Orkesterdirektion hos Hans v. Bülow), som han under den slesvigske Krig forlod for at drage til Paris, hvor det lykkedes ham at komme i nøje Forbindelse med Hector Berlioz, der fik stor Indflydelse paa hans Udvikling (1864—69). Baade under Berlinopholdet og i Paristiden komponerede H. flittigt (Hugos »Le Voile«, Operaen »Tovelille« (Opus 12), af hvilke Brudstykker opførtes ved en Koncert i Salle Pleyel Maj 1865). Under et kortere Ophold i Stockholm 1865 skrev han Musikken til Josephsons »Frihedshymne« (i Anledning af Forfatningsændringen) og fik af samme Digter Teksten til en ny Opera »Hjalmar og Ingeborg« (Opus 18), der færdigkomponeredes i Paris 1868, efter at H. her kort før havde skrevet »Fredshymnen«, som ved Verdensudstillingen 1867 vakte megen Opmærksomhed. Samtidig skrev H. et af sine betydeligste Værker, den store »Jødiske Trilogi« (Opus 19), senere efterfulgt af en tilsvarende »Kristelig Trilogi« (Opus 30). Ved Berlioz' Død 1869 forlod H. Paris for at studere Musik og Sangkunst i Italien; her blev Operaen »La Vendetta« (Opus 20) til; den opførtes Dec. 1870 i Milano. I

Begyndelsen af 1871, da H. just havde fuldført den fantastiske Musikkomedie »Den Rejsende« (Opus 21), modtog han det ærefulde Tilbud om at blive Direktør for Konservatoriet og Musikforeningen i Baltimore og rejste Aug. 1871 til Amerika for at lede dette store Peabody-Institut; han virkede her i 27 Aar. De omfattende musikalske Midler, Instituttet raadede over (Orkester, Kor), gav H. rig Anledning til Udvikling baade som Dirigent og som Komponist. Fra denne Tid stammer hans »Nordiske Suiter« (Opus 22—26, 1872—78), der alle fik deres Førsteopførelse i Baltimore, desuden en Række fuldlødige symfoniske Værker: en poetisk, en tragisk, en lyrisk, en majestætisk og en »seriøs« Symfoni (skrevet i Tiden omkr. 1880; Opus 29, 32, 33, 35, 36) og det betydelige »Requiem« (Opus 34, første Opførelse i Amerika 1895). — 1890 opfordrede Gade H. til at drage hjem og overtage Ledelsen af Musikforeningen, men Planen strandede, og H. drog atter til Baltimore. Fra denne anden Periode stammer hans Korværk »Høstdans« og den »spirituelle« Symfoni (Opus 38) samt en Korsymfoni (Opus 40, Baltimore 1898). H. forlod Amerika Foraaret 1898 og slog sig ned i Kbh. Maj 1900 efter først at have dirigeret flere store Koncerter i Berlin, Wien, München, Dresden, Paris, Milano. Fra den seneste Periode foreligger nogle Orgelpræludier, Sange og »Folkevise med Variationer« (Opus 41), komponeret 1912 og opført i Koncertforeningen 1913. •— H.s Musik, der næppe er blevet tilstrækkeligt paaskønnet i Danmark, vidner om en usædvanlig kompositorisk Begavelse og særegen Klangsans. Hans Værker røber indgaaende Kendskab til alle Sider af Kompositionens Væsen, og hans Instrumentation er meget effektfuld, uden Tvivl paavirket af den franske Læremester Hector Berlioz, indholdsmæssigt i ikke ringe Grad afhængig af Wagner, hvem H. traf allerede i de første Studieaar i Berlin. Over megen af hans Musik hviler en dybt alvorlig, søgende Tone, der giver hans Værker en særegen Profil i dansk Musikhistorie. — Breve til L. Josephson i Stockholms Kgl. Bibliotek. — Tit. Professor (Amerika). — R. 1890. DM. 1913. — Maleri af David Jacobsen 1868 i Familieeje. Blyantstegning af Vald. Gyllich ca. 1860. Bronzerelief af Louise Trolley 1868, indfattet i Marmormindesmærke i Peabody Institutes Koncertsal, Baltimore; Kopi i Familieeje. Sølvrelief af Volk 1893 i Familieeje. Litografi af C. Simonsen, Paris. Træsnit 1872.

H.s Søn, *Ebbe H.*, f. 5. Sept. 1898, Komponist, Dirigent, blev Student 1916 fra Sorø og kastede sig i en ung Alder over Musikken; var som Komponist nærmest Autodidakt, som Dirigent Elev

af Frank v. d. Stucken 1918, var Musikassistent ved Det kgl. Teater 1919—22, rejste til Udlandet for videre Studier, 1927—31 Dirigent i Musikforeningen, herefter atter i Udlandet — hvor han i øvrigt hyppigt har dirigeret i de store Musikcentrer —, indtil han 1935 paa ny slog sig ned i Danmark. Har skrevet Operaer: »Stepan« (Mainz 1924, Antwerpen, Det kgl. Teater, Kbh. 1926), »Leonardo da Vinci« (uopført) og Balletten »Dionysia« (Antwerpen 1926), desuden Orkestervariationer over et gammelt dansk Motiv, Symfoniouverture, Sange, Korværker, Strygekvintet og anden Kammermusik. — Tegninger af Werner Knoth og Frl. Irminghaus, begge i Berlin.

Slægt se Slægtartiklen Hammerich. H. v. Bülow: Skandinavische Koncertreiseskizzen, 1882. Nationaltid. 8. April 1913, 7. April 1923, 14. Juli s. A. W. Niemann: Die Musik Skandinaviens, 1906. G. Lynge: Danske Komponister i det 20. Aarh.s Begyndelse, 1917. Musik, VII, 1923, S. 51, 108 ff., 117—21, 132 37.

Erik Abrahamsen.

Hamilton, Henrik Albertsen, — 1616 —, Latinist. F. ca. 1590 i Kbh., d. efter 1623 i Ægypten. Forældre: Borgmester Christen Albertsen (1567—1616) og Margrethe van Morsen. Den fædrene Slægt stammede fra Skotland. I sin Barndom nød H. A. H. privat Undervisning af Peder Pedersen, der siden blev Rektor i Nykøbing F. Derefter sendtes han til Skolen i Meissen, hvor han var et Par Aar. Efter at være blevet Student færdedes han meget udenlands, var 1608 i Heidelberg, 1609—10 i Gi essen. Latinsk Digtning var hans Hovedinteresse, og han havde opnaaet stor Færdighed i de dengang yndede kunstlede Anagrammer. En Del af hans Digte er optrykt paa ny i Rostgaards »Deliciæ poet. Dan.«, I (1693). Med Latinisterne Gruterus i Heidelberg og Aquilonius i Malmø stod han i livlig Forbindelse. 1616 blev han Sekretær i Tyske Kancelli; men da han efter Faderens Død vistnok havde faaet en ret anselig Arv, rejste han 1619 med kgl. Tilladelse atter udenlands for yderligere at uddanne sig til Statstjenesten. Paa denne Rejse traadte han navnlig i nær Forbindelse med den tyske Digter Martin Opitz. 1623 træffer vi ham i Paris, efter at han ogsaa havde besøgt Norditalien. Senere skal han være død i Ægypten.

Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., II, 1887, S. 299.

H. F. Rørdam (Øjvind Andreasen).*

Hammann, Marius, 1879—1936, Maler. F. 25. Maj 1879 i Thisted, d. 16. Febr. 1936 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Karetmager Wilhelm Heinrich H. (1832—1916) og Karen Marie

Mortensen (1837—1904). Gift 6. Juli 1913 i Kbh. (Frels.) med Anne Margrethe Hansen, f. 12. Dec. 1889 i Kbh. (Johs.), D. af Smedemester Jens H. (1855—97) og Anne Marie Christiansen (1860—1904).

H., hvis Fader var en indvandret tysk Haandværker fra Lippe-Detmold, tog Realskoleeksamen i Thisted og kom i Syttenaarsalderen til Kbh. Her stod han i Malerlære og blev Svend ca. 1900, samtidig med, at han passede sin Uddannelse i Teknisk Skole (Lærere: Ole Pedersen og Søren Lund) og paa Akademiet (under Frants Henningsen og Otto Bache, fra Okt. 1896 til han fik Afgang April 1901). 1904 debuterede han paa Kunstnernes Efteraarsudstilling, udstillede her 1907—12, 1914—15 og deltog regelmæssig i Foraarsudstillingerne ved Charlottenborg siden 1908; desuden saas Billeder af ham paa Kunststævnet i Forum 1929 og de danske Udstillinger i Brooklyn, U. S. A., 1927, Helsingfors 1928, Amsterdam 1934. Retrospektiv Udstilling i Kunstforeningen 1933. H. foretog sin første Rejse 1899 paa Larssens Haandværkerlegat til Tyskland, Holland og Italien. For egen Regning opholdt han sig godt halvandet Aar i Paris 1906—07, og senere var han i Italien 1923 (Rom) og 1924 (Sicilien, Anticoli) og i Frankrig og Italien 1926—27 (Paris, Provence, Venezia). Akademiet tildelte ham Serdin Hansens Præmie for Genremaleri 1917 for »Familiebillede« og Eckersbergs Medaille 1928 for »Ung Kvinde«. — Ligesom sin nære Ven i Ungdomsaarene Edv. Weie er H. Kolorist og Maler-Lyriker. Han er væsentlig Figurmaler, med en naturlig Elegance i sin Tegning, men ser helst sine Figurer i et malerisk Milieu af landskabelig Art eller Indendørs-Omgivelser. Lyset er det afgørende i hans Billeder. Det udløser Farven og Stemningen baade i de smaa farvemættede Studier over Seinestadens maleriske Atmosfære og i de senere Modelbilleder, hvor det bryder funklende ind i Atelierets Dunkelhed, skaber Form og Bevægelse og i underfundig Sødme giver et Glimt af Kvindens Væsen. Desuden har han lejlighedsvis dyrket det i gammeldags Forstand fornemme Bybillede med et fint Blik for malerisk Tone og arkitektoniske Værdier (»Fra Baadsmandsstræde«, 1911; »Fra Piazzettaen i Venedig«, 1927). Malerier i Randers og Maribo Museer. — Selvportræt 1904. Portræthoved af Edv. Weie. Buste i Moseeg af Jens Lund 1919 (Kunstmuseet). Portrætteret paa Et Interiør af Edv. Weie og paa Gruppebillede af Vilh. Pacht fra Kunstakademiets Fortsættelsesskole 1904.

Th. Oppermann i Berl. Tid. 16. Febr. 1933. Sigurd Schultz i Konstrevy 1933, Nr. 3. Samme i Dagens Nyheder 18. Febr. 1936. S. Schultz

Hammeleff, Uncas Andreas **Frederik,** 1847—1916, Billedhugger. F. 9. Nov. 1847 i Kbh. (Frels.), d. 15. Marts 1916 sst., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Premierløjtnant, senere Kaptajn Peter Henrik H. (1817—50) og Ane Frederikke Caroline Wellner (1814—54). Gift 5. Nov. 1877 i Kbh. (Frue) med Julie Henriette Marie Andersen, f. 11. Juni 1851 i Kbh. (Trin.), d. 23. Sept. 1935 sst., D. af Overpolitibetjent Anders A. (ca. 1818—81) og Nelly Jansen Bur (1819—1912).

H. blev som nittenaarig ung Mand Elev paa Bissens Atelier og dimitteredes 1868 fra Teknisk Skole til Akademiet, som han med Afbrydelser besøgte til 1880. 1892 fik han det Ancker'ske Legat, for hvilket han rejste i Frankrig og Italien. Mellem 1868 og 1908 udstillede han paa Charlottenborg en Række Buster og Portrætmedailloner af historiske Personligheder (Biskop Svane 1882, Ulrik Christian Gyldenløve 1885, begge paa Fr.borg) og samtidige Kunstnere (N. W. Gade 1871, Maleren H. N. Hansen 1883, Hans Tegner 1885, Professor J. V. Dahlerup 1886, L. A. Ring 1890). 1892 udførte han en Portrætmedaillon af H. V. Bissen til Udstillingskomiteen paa Charlottenborg. — Sit særlige Felt fandt H. som Dekorationsbilledhugger og navnlig i 90'erne var der god Brug for hans Arbejdskraft paa dette Omraade. Han udførte 1890—91 Stuklofterne paa Bregentved i Rokokostil, og i Fabrikant Hasselbalchs Villa Piniehøj i Rungsted smykkede han Spisestuevæggene med en Relieffrise »Skovens Dyr«. Men navnlig som Billedhugger for Carlsberg-Institutionerne blev der budt ham omfangsrige Opgaver, bl. a. ved Udsmykningen af Fr.borg, Jesuskirken (Relief af Engle under Kuplen) og Glyptoteket. Til Kunstmuseets Facade udførte han ti Portrætmedailloner, til Cirkusbygningen den udvendige Rytterfrise, endvidere Relieffet over Arbejdsgiverforeningens Portal og forskellige Granit- og Sandstensudsmykninger til Landbohøjskolens Serumlaboratorium. — H.s Kunst hviler paa en solid akademisk Uddannelse. Han holdt gennem Aarene fast ved den danske Tradition, han havde tilegnet sig hos Bissen og paa Akademiet, og forblev, i Modsætning til mange af Samtidens Billedhuggere, upaavirket af den franske symbolistiske Skulptur. — Maleri af Anna E. Munch 1917. Portrætteret paa Erik Henningsens farvelagte Kultegning af Kunstnerselskab hos Arkitekt Axel Berg 1905 (Fr.borg) og Pastel af samme (Privateje).

Architekten, XVIII, 1915—16, S. 235 f. Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., II, 1911, S. 21.

Merete Bodelsen.

Hammeleff, Nis, 1735—1801, Kommitteret i Rentekammeret og Stempelpapirforvalter. F. 3. April 1735 i Hammelev ved Haderslev,

d. 16. Jan. 1801 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri). Forældre: Gaardmand Hans Christian Andersen (ca. 1697—1781) og Margreta Willadsdatter. Gift 20. Okt. 1775 i Kbh. (Frue) med Juliane Maria Pontoppidan, f. 6. Jan. 1756 i Kbh. (Frue), d. 17. Jan. 1789 sst. (Petri), D. af Prokansler Erik P. (s. d.) og 3. Hustru.

H. blev som ganske ung ansat i det tyske Sekretariat i General-Landets-Økonomi- og Kommercekollegium og udnævntes 1768 til Fuldmægtig. 1769 fik han Titel af Kommercesekretær, 1771 blev han Sekretær ved Kommercedeputationen og 1773 Chef for det oldenburg-delmenhorstske Brandforsikringskontor, men forlod allerede s. A. Centraladministrationen og modtog Udnævnelse til Amtsforvalter over Kbh.s Amt og samtidig Forvalter over Kornmagasinet i Kbh. H. havde megen Interesse for praktiske Landbospørgsmaal, og 1783 udsendte han et lille Skrift, der vakte stor Opsigt: »Kort Beskrivelse over Forfatningen paa Godset Bernstorff«. Her sluttede han op bag Inspektør Torkel Badens Skildringer af de gunstige Virkninger af Landboreformerne paa Godset Bernstorff, og gennem en Række Driftstabeller fra Perioden før og efter Reformernes Gennemførelse gav han et overvældende Bevis for det gunstige økonomiske Resultat, som Udskiftning og Arvefæste havde bragt saavel Fæsterne som Godsejeren. 1784 fik han Udnævnelse til Kommitteret i Rentekammeret, og her forsøgte han at arbejde videre for praktiske Reformer. Han blev Sekretær i den Kommission, der skulde stille Forslag om, paa hvad Maade man skulde komme Kronens Fæstere i Fr.borg og Kronborg Amter til Hjælp, og der tilkommer ham stor Ære for Gennemførelsen af den Plan, som blev Resultatet af Kommissionens Forhandlinger. 1795 fratraadte han efter eget Ønske Stillingen i Rentekammeret og blev udnævnt til Stempelpapirforvalter. 1794—1800 var han Medlem af Ekstraskattereguleringskommissionen for Kbh. — Justitsraad 1775. Etatsraad 1798. — Maleri i Familieeje.

E. Holm: Kampen om Landboreformerne i Danmark, 1888. Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., II, 1911, S. 9 f. Mathilde Reinhardt: Familie-Erindringer, 1887, S. VI f.

G Kringelbach (Harald Jørgensen).*

Hammer, Claus, ca. 1542—85, Professor. F. ca. 1542 i Landskrona, d. 16. Maj 1585 i Lyngby i Skaane. Gift 1° med Dorothea, d. 1. Jan. 1577, D. af Professor Niels Hemmingsen (s. d.) og 1. Hustru. 2° 1579 med N. N. (gift 2° med Buntmager i Kbh. Henrik Roggentin).

C. H. blev i en ung Alder 1564 Professor ved Kbh.s Universitet, først i Retorik, siden 1567 i Græsk og 1573 i Dialektik. Desuden

var han 1564—80 Universitetets Bibliotekar. Rektorværdigheden beklædte han 1580—81, efter at han tidligere et Par Gange havde undslaaet sig for denne Ærespost. Da han ønskede at blive Professor i Medicin, tog han 1584 uden sine Kollegers Samtykke Doktorgraden i Marburg. Men herved beredte han sig selv store Ubehageligheder, da det betragtedes som en Krænkelse for Kbh.s Universitet, at han havde søgt Graden udenlands. Han maatte opgive Lærestolen i Dialektik og atter nøjes med at være Lærer i Græsk. Ikke længe efter rejste han til Skaane og tog ind hos en tidligere Kollega, der nu var Præst i Lyngby. Kort efter hans Ankomst hertil fandt man ham druknet i Præstegaardens Brønd. Han har udgivet en Del filosofiske Teser, hvoraf nu ingen er bevarede.

H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Historie 1537—1621, II, 1869—72, S. 569—72. Samme: Monumenta hist. Danicæ, I, 1873, S. 654 f.

H. F. Rørdam (Bjørn Kornerup).*

Hammer, Frederik Abel, 1791—1877, Krigsfrivillig. F. 13. Sept. 1791 i Asminderød, d. 10. Dec. 1877 i Fredensborg, begr. i Asminderød. Forældre: Smed og Kromand i Asminderød Johannes Christian H. (1754—1830, gift 2° 1797 med Clarine Kirstine Holst, 1769—1838) og Martha Zarine (Sarine, Serene) Egersted (ca. 1758—96). Gift 23. Marts 1820 i Esbønderup med Elisabeth Kirstine Lemvigh, f. 7. Okt. 1794 i Esbønderup, d. 8. Febr. 1849 i Asminderød, D. af Prokurator, senere Birkedommer Otto L. (1758—1834) og Else Johanne Ørsnes (1770—1844).

Da Faderen 1807 meldte sig som frivillig for at deltage i Kbh.s Forsvar mod Englænderne, fik H., saa ung han var, Tilladelse til at følge med. De deltog sammen med Herregaardsskytterne i Udfaldene og erhvervede sig stor Popularitet ved deres Mod, gode Humør og udmærkede Skydning. St. St. Blicher har (1838) foreviget deres Færd 1807 i »En ganske ny Vise om en Kroermand og hans Søn«. Paa Opfordring af Kronprinsen indtraadte H. i Guidekorpset og fulgte flere Gange Frederik VI. paa dennes Rejser under den engelske Krig. Efter Kielfreden fik H. Ansættelse i Forstvæsenet, blev 1817 Inspektør ved Esrom Kanal og senere Distriktskommissær. 1848 stillede han sig atter til Hærledelsens Disposition og blev ansat ved den paa Initiativ af Ritmester Hegermann-Lindencrone oprettede frivillige Husareskadron, hvor han forrettede Officerstjeneste. En Øjenlidelse bevirkede, at han allerede i Slutningen af 1848 maatte udtræde af den militære Tjeneste. — Kammerraad 1859. — DM. 1809. R. 1859. — Træsnit af H. P. Hansen 1873.

Dansk Folkeblad 10. Juni 1842. Dannebrog, II, 1881. K. C. Rockstroh: Kongens Livjægerkorps 1807, 1907. St. St. Blichers saml. Skrifter, udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab, XXI, 1928, S. 178—83, 293; XXVI, 1930, S. 38 f., 280. *Rockstroh.*

Hammer, Hans Jørgen, 1815—82, Maler. F. 29. Dec. 1815 i Kbh. (Garn.), d. 18. Jan. 1882 i Rom, begr. sst. Forældre: Skibsfører Peder Pedersen H. (1781—1842) og Johanne Bidstrup (1793—1874). Ugift.

H. uddannedes først som Haandværker, blev Malersvend 1835 og arbejdede et Par Aar som Dekorationsmaler. Samtidigt besøgte han Kunstakademiets Aftenskoler og Gipsskolen og fra 1840 Modelskolen. 1842 og 1843 fik han begge Sølvmedaillerne og 1847 den Neuhausen'ske Præmie for »Bønder forsamlede til Lystighed«. Han deltog i Krigen 1848—50 og avancerede til Officer, i hvilken Stilling han forblev, til han 1860 tog sin Afsked som Kaptajn. 1857—59 var han i Udlandet, væsentligst Italien, og 1874—75 foretog han en Rejse til U. S. A. 1881—82 var han i Rom, hvor han døde. Hans Produktion bestaar hovedsageligt af Folkelivsbilleder; Den kgl. Malerisamling købte saaledes 1845 »Høstscene«, 1871 »Markedsdag i Fredericia« og 1877 »Det længe ventede Brev«. Desuden har han malet Portrætter samt baade i Italien og her hjemme Arkitekturbilleder og Landskaber, og denne sidste Gruppe har maaske det største Krav paa Interesse. Af de italienske Billeder købte Den kgl. Malerisamling 1861 »Udsigt over Rom« (Aarhus Museum) og 1863 »Torvet i Ariccia, efter Solens Nedgang«. H. udstillede paa Charlottenborg 1838—82. — Medlem af Kunstakademiet 1874. — R. 1862. — Selvportrætter 1855 i Familieeje. Selvportræt (Blyantstegning) paa Fr.borg. Maleri af Const. Hansen 1863. Træsnit efter Fotografi fra Budtz Muller 1882.

H. Scharling: Livsminder, 1919, S. 194 f. *Jørgen Sthyr.*

Hammer, Jørgen, 1817—98, Officer. F. 5. Okt. 1817 i Besser, d. 15. Dec. 1898 paa Frbg. Slot, begr. i Odense. Forældre: Sognepræst, senere tit. Provst Hans H. (1773—1835) og Else Cathrine Fabricius (ca. 1775—1832). Gift 23. Aug. 1855 i Randers med Charlotte Hansine Dorthea Blichert, f. 11. Okt. 1831 i Randers, d. 9. Maj 1882 i Odense, D. af Købmand Hans B. (1778—1834) °g Dorthea Cathrine Limschou (1791—1864).

H. var ikke oprindelig bestemt til Soldat og var først 1833—40 Landkadet — det sidste Aar forrettende Pagetjeneste som Repetent og Sekondløjtnant i Infanteriet (Anc. 1839). Indtil Krigen 1848

stod han den meste Tid ved holstenske Afdelinger, men der blev givet ham og nogle Kammerater Lejlighed til fra Glückstadt at komme til Kbh., hvorpaa han en kort Tid overtog Kommandoen over Horsens' frivillige Korps, fra Maj som Premierløjtnant. 1849 deltog han i Kampen ved Kolding og Udfaldet fra Fredericia, 1850 ved Isted og Frederiksstad. 1850 fik han Kaptajns Karakter, blev 1854 Kaptajn II, 1860 Kaptajn I. Som Bataillonskommandør 1864 deltog han i Kampene ved Danevirke, ved Dybbøl (Ragebøl 17. Marts) og paa Als 29. Juni (mellem Kær Vig og Sønderborg) og viste overalt betydelige Førerevner: klart taktisk Blik for Terræn- og Kampforhold, Selvvirksomhed og ualmindelig Handlekraft. Ved Hærloven 1867 blev han Oberst, 1880 Regimentschef, 1882 Generalmajor og Brigadechef; 1885 blev han Generalinspektør for Fodfolket og forblev i denne Stilling, til han 1887 afskedigedes paa Grund af Alder. Under de store Fredsøvelser havde han gentagne Gange som Partifører Lejlighed til at vise de samme fortræffelige Soldateregenskaber som i Krigene. — R. 1850. DM. 1864. K.[2] 1879. K.[1] 1884. — Træsnit fra de yngre Aar af H. P. Hansen 1889.

Milit. Tidende 1899, S. 68 f. IH. Tid. 1899, Nr. 15 (Portræt). Den dansktydske Krig 1864, udg. af Generalstaben, III, 1892.

Rockstroh (P. N. Nieuwenhuis).

Hammer, Niels, — 1603 —, Rektor. F. i Kbh. Forældre: Professor Claus H. (s. d.) og 1. Hustru.

N. H. immatrikuleredes i Leipzig 1588, tog Magistergraden i Kbh. 1593 og fik det kgl. Rejsestipendium, rejste i Frankrig og Skotland, men forfaldt til Drik og vendte tilbage, førend Stipendietiden var udløben, hvorfor Resten af Stipendiet blev ham frataget. Der indløb imidlertid saa store Fordringer paa ham baade fra Udlandet og fra københavnske Værtshusholdere, at han 1597 blev erklæret for ære- og fredløs. Ved et Kongebrev 1602 fik han dog sin Ære og Fred igen, og Universitetets Professorer var derefter samvittighedsløse nok til at paanøde den fynske Biskop Jacob Madsen ham som Rektor i Odense 1603. Men allerede i de første seks Uger fortærede han med gode Venner, især Hørere og Disciple af øverste Klasse, 531 Kander 01, til enkelte Tider indtil 32 Kander om Dagen. Da han fortsatte sine Udskejelser, blev han efter gentagne Advarsler endelig afsat 1606; han skal derefter være rejst til Tyge Brahes Børn i Bøhmen. Han staar som et mærkeligt Eksempel paa, hvad man kunde byde sin Øvrighed endnu i Christian IV.s bedste Regeringstid.

H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Historie 1537—1621, III, 1873—77, S. 99 ff. Saml. til Fyens Hist. og Topographie, I, 1861, S. 135—49. Epistolæ et acta ad vitam Tychonis Brahe pertinentia ed. Eiler Nystroem, 1928, S. 182, 190.

S. M. Gjellerup (Bjørn Kornerup).*

Hammer, Otto Christian, 1822—92, Søofficer. F. 22. Aug. 1822 i Hulerød, Søborg Sogn, d. 9. Marts 1892 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Inspektør Frederik H. (s. d.) og Hustru. Gift 28. Febr. 1851 i Fodslette med Henriette Jacobine Hastrup, f. 3. Sept. 1830 paa Hjortholm, d. 17. Nov. 1912 i Kbh., D. af Godsejer Julianus H. til Hjortholm (1780—1863) og Anna Cecilie Høffding (1791—1861).

H. blev Kadet 1837, Sekondløjtnant 1843, var 1845—46 med Briggen »Ørnen« i Guinea og Vestindien og 1847—48 i Koffardifart som Styrmand i en Brig, der sejlede paa Brasilien. 1848 og 49 var han med Fregatten »Thetis« paa Blokade i Nordsøen, fra April 1849 Chef for Sluppen »Larsens Plads«, der anvendtes som Tender for Nordsøeskadren, og 1850 næstkommanderende ved den maritime Styrke paa Slesvigs Vestkyst. Aug. s. A. besatte han Nordstrand og Pelworm, blev derefter attacheret Hærens højre Flankekorps og deltog i Forsvaret af Frederiksstad. Efter Krigens Slutning blev H. konst. Krydstold-, Fyr- og Vagerinspektør paa Vestkysten og forfremmedes 1851 til Premierløjtnant. 1854 blev han fast ansat i ovennævnte Stilling, afgik samtidig fra Søetaten og fik 1858 Kaptajnløjtnants Karakter. Ved Krigsudbruddet 1864 indtraadte H. atter i Marinens Tjeneste og blev ansat som Chef for Vesterhavsøernes Forsvar, som han ledede med enestaaende Sejghed, Djærvhed og Mod, der aftvang saavel Venner som Fjender Beundring, og som var særlig paaskønnelsesværdig, fordi de Forsvarsmidler, der var stillet til hans Raadighed, var ganske utilstrækkelige. Gentagne Gange anmodede han uden Virkning Marineministeriet om Forstærkning. Han holdt Øerne til 19. Juli, Dagen før Vaabenstilstanden traadte i Kraft, var derefter en Maaned i tysk Fangenskab, hvor der vistes ham stor Opmærksomhed, og kom herfra til Kbh., hvor han indtog sit Sæde i Rigsraadets Landsting som Repræsentant for Haderslev, Tønder og Løgumkloster Amter, indtil hans Mandat bortfaldt. Fra den danksindede Del af Vesterhavsøernes Beboere modtog han en Æressabel som en Anerkendelse af sin Virksomhed. 1865 oprettede han Det danske Fiskeriselskab, som drev Hval- og Robbefangst ved Island. Trods H.s Dygtighed og Energi betalte Fangsten sig ikke, og Selskabet opløstes 1871. N. A. blev H. af den russiske

Regering kaldet til Moskva for at ordne Hvalfangstafdelingen paa Udstillingen sst. For dette Arbejde og for et Foredrag om Hvalfangst belønnedes han med det kejserlige russiske Videnskabernes Akademis Guldmedaille. 1882 anlagde han et Savværk ved Gällö i Jämtland, som han drev til Aaret før sin Død. 1889 tillagdes ham Kaptajns Karakter. — R. 1850. DM. 1860. K.[2] 1864. — Maleri af F. C. Lund 1865 i Familieeje. Blyantstegning i Landeshalle i Kiel. Buste af H. V. Bissen 1868 (Fr.borg). Træsnit 1864, af H. P. Hansen 1892 og efter Fotografi. Litografi 1866. Stik efter Fotografi af F. Brandt.

Tidsskr. f. Søv. 1864, officielle Del, S. 47—60, 1893 og 97. R. Hammer: Kaptainløjtnant O. C. Hammer. En Livsskildring, 1928.

Th. Topsøe-Jensen.

Hammer, Rord **Regnar** Johannes, 1855—1930, Søofficer, Ekspeditionsrejsende, Kartograf. F. 25. Febr. 1855 i Wyck paa Før, d. 16. Maj 1930 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Premierløjtnant, senere Kaptajnløjtnant O. C. H. (s. d.) og Hustru. Gift 3. Maj 1882 i Kbh. (Holmens) med Fanny Eleonore Hedemann, f. 30. Marts 1860 i Kbh. (Garn.), D. af Premierløjtnant, Kammerjunker, senere Intendant, Kammerherre Christian Carl Frederik H. (1832—1916) og Mathilde Eleonore Kiellerup (1835—1920).

H. blev 1875 Sekondløjtnant i Marinen, 1876 Premierløjtnant, 1890 Kaptajn, 1902 Kommandør, 1903 Chef for Søværnets Officerskole, 1910 Ekvipagemester og Stabschef ved Orlogsværftet, Afsked 1915. Han var 1903—11 Formand for Undervisningsraadet for Søværnets Skoler og 1906—14 Medlem af Forfremmelsesraadet for Søofficerskorpset. 1899—1901 var han Chef for Søopmaalingerne og Fiskeriundersøgelserne i de islandske og færøske Farvande og har givet væsentlige Bidrag til Udarbejdelsen af Søkortene over de danske Farvande. H.s betydeligste Indsats var dog hans Undersøgelser af og Arbejder om Grønland, for hvilket Land hans Interesse var vakt allerede i hans Barndom under Samlivet med den førske Befolkning, hvis Livsvirksomhed i væsentlig Grad var knyttet til de arktiske Farvande, ligesom hans Fader selv havde deltaget i en Hvalfangerfærd og under denne oplevet svære Kampe med Isen. H. var blandt de første Forskningsrejsende, der udsendtes af den 1878 nedsatte Kommission for geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland, idet han deltog i den af J. A. D. Jensen (Bildsøe, s. d.) ledede Ekspedition, som i Sommeren 1879 kortlagde Strækningen mellem Holsteinsborg og Kangâtsiaq i Egedesmindes Syddistrikt (67°—68$^1/_3$°n. Br.), hvorefter han alene

fortsatte nordefter og i den følgende Vinter foretog en Opmaaling af Jakobshavns Isfjord, som resulterede dels i grundige Undersøgelser af Isens Temperatur og Bevægelser, dels i et værdifuldt Kortlægningsarbejde. 1880 fortsatte han med Opmaaling af Diskobugtens nordlige Del og Vajgattet samt den store 0 Diskos vanskeligt tilgængelige Vestkyst. Endelig ledede han 1883 en Ekspedition, hvis væsentligste Formaal var en indgaaende Opmaaling af Kyststrækningen fra 68° 20' til 70° n. Br. og som resulterede i værdifulde Kort over Egedesmindes, Christianshaabs og Ritenbenks Distrikter. Det fortrinlige Arbejde, H. paa disse Ekspeditioner præsterede, vil bevare hans Navn i den grønlandske Kartografi, ligesom han senere har indlagt sig Fortjeneste ved nøjagtige og grundlæggende Oversigter over Landets Geografi og Historie, dels i Leksika og dels i Jubilæumsværket »Grønland i Tohundredaaret efter Hans Egedes Landing« (1921). Fra 1910 var H. Formand for Det grønlandske Selskab og fra 1917 Næstformand i Foreningen Det danske Røde Kors. — R. 1894. DM. 1904. K.[2] 1910. K.[1] 1914.

L. Krag balle: Stamtavle over Slægten Lemvigh, 1875. Medd. om Grønland, IV, ,883; VIII, 1889.

H. Ostermann.

Hammer, William, 1821—89, Maler. F. 31. Juli 1821 i Kbh. (Garn.), d. 9. Maj 1889 sst. (Jac), begr. sst. (Ass.). Broder til H. J. H. (s. d.). Gift 24. Juli 1853 i Kbh. (Helligg.) med Juliette Quintilia Friedenburg, f. 29. Sept. 1821 i Amersfort, Holland (Mos.), d. 14. Dec. 1898 paa Frbg., D. af Købmand i Amersfort, Kbh., London og Paris Isac Abraham F. (f. ca. 1790) og Hanne Jacob (1793—1867).

H. var ligesom Broderen i Malerlære samtidig med, at han besøgte Kunstakademiet. 1844—46 var han blandt Medhjælperne ved Interiørdekorationen af Thorvaldsens Museum, 1853 fik han den Neuhausen'ske Præmie for Maleriet »Blomster og Frugter«. Gennem Aarene foretog han adskillige Rejser til Udlandet. Han specialiserede sig som Blomster- og Stilllebenmaler, og paa en enkelt Undtagelse nær udstillede han udelukkende Arbejder med saadanne Motiver paa Charlottenborg, første Gang 1847. Den kgl. Malerisamling købte to Frugtbilleder og et Stillleben af ham. H. samlede paa græsk-romerske Antikviteter og udgav 1887 »Om de antike Lerlamper«. — Medlem af Kunstakademiet 1871. — Maleri af E. Meyer. Tegnet Selvportræt 1865 (Fr.borg). Radering af J. Kornerup 1852.

Ill. Tid. 19. Maj 1889.

Jørgen Sthyr.

Hammer Jensen, Ingeborg Ellen, f. 1880, klassisk Filolog. F. 20. Jan. 1880 i Kbh. (Johs.). Forældre: Urtekræmmer, senere Klokker og Kordegn ved Helligaandskirken Axel Evald Hammer (f. 1854) og Thora Christine Svendsen (1856—1909). Gift II. Okt. 1905 i Kbh. (Helligg.) med cand. phil., Kommunelærer, senere Lektor Jens Christian Jensen, f. 22. Aug. 1873 i Kbh. (Johs.), Søn af Kusk Peder J. og Marie Vilhelmine Andersen.

I. H. J. blev Student fra Zahles Skole 1898. Ved Universitetet studerede hun klassisk Filologi, især under J. L. Heiberg; hun er den eneste af hans Elever, der fortsætter hans egentlige Speciale, idet hendes Studier væsentligt har koncentreret sig om den antikke Fysik. Hun tog Magisterkonferens i klassisk Filologi 1905; 1908 vandt hun Doktorgraden ved Afhandlingen »Den ældste Atomlære« (ogsaa i Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning, Nr. 77). Heri skildrer kun Demokrits Naturlære og paaviser, at den har paavirket Platon stærkt i Dialogen »Timaios«. Bogen blev paa mange Punkter kritiseret, og det viste sig, at ogsaa andre allerede havde fundet denne Paavirkning i »Timaios«, men I. H. J. har hævdet denne Tese med større Energi og derved haft Indflydelse paa den senere Forskning; i Tyskland er Bogen bleven meget anerkendt. Hun har senere offentliggjort forskellige Afhandlinger om græsk Naturvidenskab, især om Herons Fysik; nævnes maa ogsaa »Die aelteste Alchymie« (Vid. Selsk. Hist.-fil. Medd., IV, 2, 1921). Hendes Produktion er baaret af grundig og omfattende Lærdom og paaskønnes meget af Specialforskerne. *Ada Adler*

Hammerich. De to Embedsmands- og Musikerslægter H. skulde ifølge udokumenteret Tradition stamme fra to fra Schlesien udvandrede Brødre. Den ældre Slægt føres tilbage til Johannes H., der døde 1622 som Sognepræst i Bramsted. Hans Sønnesøn Kantor og Rektor i Rendsborg Hinricus H. (1633—1705) var Farfaders Fader til Deputeret i Tyske Kancelli Henrik Christian H. (1757—1837) °g Konferensraad, Borgmester i Kbh. Frederik H. (1759—1840). Denne sidste var Fader til Konferensraad, Justitssekretær i Højesteret Frederik H. (1788—1860), Justitsraad, Byfoged i Nakskov Peter Carl Christian H. (1795—1856) og Etatsraad, Borgmester i Haderslev Emil H. (1801—77), der var Bedstefader til nedenn. Landsoverretsassessor Emil H. (1855—1914) og til Borgmester i Roskilde, senere Direktør for Købstædernes alm. Brandforsikring Kai August H. (f. 1861), hvis Søn er nedenn. Filolog Louis Leonor H. (f. 1892). — Den yngre Slægt H. føres tilbage til en Teglbrænderfamilie, der var bosat i Egnen mellem

Kiel og Rendsborg. Det ældste sikre Led er Tegl- og Kalkværksejer Johan Otto H. (1705—86), hvis Søn Handelsmand i Kbh. Cay Friedrich H. (1749—1816) var Fader til Agent, Grosserer Johannes H. (1777—1852), hvis Sønner var de nedenn. Professor Peter Frederik Adolph H. (1809—77) og Rektor Martin Johannes H. (1811—81) til Iselingen; af disse var Professor P. F. A. H. Fader til de nedenn. Brødre Komponisten Asger Hamerik (1843—1923) — hvis Søn er Komponisten Ebbe Hamerik (f. 1898) — og Musikhistorikeren Angul H. (1848—1931), der var Fader til den ligeledes nedenn. Retspræsident Kai Frederik H. (f. 1877). Rektor M. J. H. var Fader til nedenn. Etatsraad, Ingeniør Holger Aagaard H. (1845—1915), hvis Sønner er den ligeledes nedenn. Direktør Martin Johannes H. (f. 1883) og Billedhuggeren Gunnar H. (f. 1893).

Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 313—22.

Albert Fabritius.

Hammerich, Angul, 1848—1931, Musikhistoriker. F. 25. Nov. 1848 i Kbh. (Trin.), d. 26. April 1931 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Professor Frederik H. (s. d.) og Hustru. Gift 15. Maj 1874 i Vordingborg med Golla Andrea Bodenhoff Jensen, f. 1. Nov. 1854 paa St. Hans Hospital, d. 1. Maj 1903 i Hellerup, D. af Reservelæge paa St. Hans Hospital, senere Overlæge, Dr. med., Professor Hans Peter J. (s. d.) og Hustru.

H. blev Student 1867 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og tog 1872 statsvidenskabelig Eksamen. Allerede paa dette Tidspunkt var han stærkt interesseret i Musik og modtog dybe Indtryk af Tonekunsten i det musikalske Fædrenehjem, hvor der især dyrkedes megen Kammermusik. Han fik Undervisning i Violoncel hos Rudinger og var paa dette Tidspunkt ogsaa begyndt at beskæftige sig med musikhistoriske og musikæstetiske Studier. Saa stærkt Greb havde disse musikalske Studier i ham, at han en Tid helt helligede sig dem, blev Elev i Klaver og Teori hos Professor C. F. E. Horneman, senere i Violoncel hos Neruda. Da han alligevel ikke kunde finde Hvile heri, vendte han tilbage til Universitetsstudierne. Efter endt Eksamen fik han Ansættelse 1874 som Assistent i Den kgl. Livrenteanstalt. Men de musikalske Interesser lokkede ham stadig, og han knyttedes 1876 som Musikanmelder til Ugebladet »Nær og Fjern«, senere virkede han i samme Egenskab ved »Illustreret Tidende« (1880—86), og da han desuden 1880 fik Tilbud om at være Anmelder ved »Nationaltidende«, opgav han Stillingen i Livrenteanstalten. Hans Musikanmeldelser

var til alle Tider præget af Retfærd og Hensyntagen og blev meget læst og paaskønnet i Datidens musikalske Kredse.

Samtidig fortsatte H. sine musikhistoriske Studier og foretog Studierejser til Tyskland, Frankrig og Italien, og 1886 fremkom hans første musikhistoriske Værk »Musikforeningens Historie 1836—86«, der 1892 efterfulgtes af Disputatsen »Musikken ved Christian IV.s Hof«. 1895 begyndte H. at læse over Musikhistorien som Privatdocent og knyttedes fra 1896 som den første Docent i Faget til Universitetet. Senere skrev han andre Jubilæumsskrifter: »Kjøbenhavns Musikkonservatorium, 1867—1892« (1892) og »Kammermusikforeningen 1868—93« (1893), der fortsattes med en ny Beretning 1918. 1921 udkom »Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700«. Alle disse Skrifter er vigtige Kildeskrifter til Belysning af Datidens Musikliv. Et Felt, der interesserede H. meget, var Instrumenterne og deres Historie; herom vidner hans udmærkede Afhandling om det historiske Orgel paa Fr.borg (1897) og hans indgaaende Studier over Bronzelurerne i Nationalmuseet i Kbh. (1894). I denne Forbindelse maa ogsaa nævnes hans Arbejde med Grundlæggelsen af et musikhistorisk Museum i Kbh. 1897 og Udgivelsen af Museets Katalog (1909); han var Museets Leder indtil sin Død. Ogsaa paa anden Maade var H. udstyret med Tillidshverv, sad saaledes i Bestyrelsen for Kammermusikforeningen, Musikforeningen og Dansk Musikselskab, hvis Æresmedlem han var. En Tid ledede han sammen med Professorinde Horneman det af Horneman oprettede Konservatorium.

Et særligt betydeligt Arbejde er H.s Studier over den islandske Musik (1899), der især beskæftiger sig med den gammelislandske »Tvisang«, der endnu eksisterer i Island, og som vakte betydelig Opsigt ogsaa i Udlandet. Hans Interesse for Middelalderens og Renæssancens Musikforhold kom paa ny til Orde i Udgaven af en Række hidtil upaaagtede Melodier fra dansk Middelalder i Serien »Musikmindesmærker fra Middelalderen i Danmark« (1912); hans Indførelse i de islandske Sange og i de gamle Sekvenser, Viser og Hymner hører sammen med Biografien (»Biografiske Essays«) af J. P. E. Hartmann (1916, med Studierne over den danske Nationalsang) til de bedste Ting i hans Forfatterskab.

H. var levende interesseret i sit Fag. Hans Arrangement af historiske Koncerter og hans Forelæsninger, der fulgtes af store Kredse, godtgjorde dette paa uomtvistelig Maade. Han var en brillant Foredragsholder, fængslede ved sine Forelæsningers klare Form og livfuldt udpenslede Indhold. De samme Egenskaber har hans Bøger og Afhandlinger, der i farverigt malende Stil skildrer

de svundne Epoker i dansk Musik, som havde hans særlige Bevaagenhed. En vis Usikkerhed over for dybere kompositorisk-tekniske Problemer prægede ganske vist nu og da hans Undersøgelser og Fremstilling — det kunde mærkes, at han havde gjort Vejen over Statsvidenskaben til Musikken og var kommet forholdsvis sent til de egentlig musikvidenskabelige Studier. Men hans brændende Kærlighed til Stoffet i Forbindelse med hans usvigelige Tro paa Fagets Opgaver og Berettigelse bar paa store Strækninger over alle Vanskeligheder og var af uvurderlig Betydning for dets Trivsel. 1915 fik han Magisterkonferensen i Musikhistorie oprettet, og hans Tilknytning til Universitetet, der i en lang Aarrække havde været af midlertidig Karakter, fæstnedes efterhaanden, saaledes at han fra 1916 fungerede som ordinær Docent i Musikhistorie. — Tit. Professor 1908. — R. 1895. DM. 1920. — Buste af G. Hammerich 1921 i Musikhistorisk Museum.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1892. Berl. Tid. og Nationaltid. 24. Nov. 1918, 25. Nov. 1928, 27. April 1931. Politiken 26. Nov. 1918. Ill. Tid. 1. Dec. s. A. Musik 1. Nov. s. A. Helene Nyblom i Hela världen Maj 1919. Berl. Tid. 25. Nov. 1928. Univ. Progr. Nov. 1931. *Erik Abrahamsen.*

Hammerich, Asger, se Hamerik.

Hammerich, Emil, 1855—1914, Retskyndig. F. 6. April 1855 i Eckernførde, d. 10. Juli 1914 i Rishøj ved Aarhus, begr. i Aarhus. Forældre: Borgmester i Eckernførde, Kancelliraad, senere Birkedommer i Kronborg Vestre Birk, Konferensraad Louis H. (1830—1916) og Ida Christiane Worsaae (1833—1902). Gift 4. Maj 1882 i Holbæk med Anna Louise Jensen, f. 15. Juni 1859 i Holbæk, D. af Købmand, Overmaaler Jens Peter J. (1831—97) og Marie Christofine Frederikke Anthon (1832—1914).

H. blev Student 1872 fra Aarhus, cand. jur. 1879, var derefter Amts- og Birkefuldmægtig henholdsvis i Holbæk, Helsinge og Præstø og fra 1898 til 1. Jan. 1914 Assessor (Dommer) i Landsoverretten i Viborg. Han var et kvikt og hurtigt Hoved, i Besiddelse af en ikke almindelig Flid og Arbejdsevne, stor formel Sans og Lyst til at ordne og samle, Egenskaber, som helt igennem prægede hans, nærmest for Praktikere beregnede, Forfattervirksomhed, »Vejledning til Behandling af Alimentationssager« (1891), med »Tillæg« (1892), »Land- og Købstadkommunernes Vejvæsen« (1892), »Love, Ekspeditioner og Domme vedrørende Stempelafgiften« (1894), en Række Udgaver af forskellige Love og navnlig hans stærkt benyttede Hovedværk »Dansk Lovleksikon« (I—VI, 1900—03) med to Til-

lægsbind VII—VIII (1906 og 1913), der fremtraadte som 2. sammenarbejdede og forøgede Udgave af Emil Iürgensens »Nyt Lovleksikon«, og som efter H.s Død er forøget med yderligere to Tillægsbind IX (1925) ved N. V. Boeg og X (1929) ved N. V. Boeg og G. Heide-Jørgensen. — R. 1905.

Ugeskrift for Retsvæsen, 1914 B, S. 201. *Frantz Dahl.*

Hammerich, Frederik (Friedrich), 1628—83, Læge. F. 17. Juni 1628 i Altenburg i Sachsen, d. 8. Okt. 1683 i Kbh., begr. sst. (Petri K.). Forældre: Byskriver Johannes H. (1588—1630) og Elisabeth Winther (d. 1679, gift 2° 1638 med Borgmester i Altenburg Johan Philip Ekhart, d. senest 1679). Gift 7. Maj 1672 i Helsingør (?) med Margrethe Velhauer, døbt 4. Nov. 1653 i Helsingør, begr. 14. Okt. 1729 sst., D. af Sognepræst ved Marie K. Matthias V. (1611—55) og Anne Below (d. 1677, gift 2° 1656 med Sognepræst ved Marie K., Dr. theol. Just Valentin Stemann, 1629—89, gift 2° 1680 med Bente Jensdatter Jahn, d. 1718, gift 1° med Professor i Lund Ole Bagger, 1607—77).

F. H. blev immatrikuleret i Leipzig 1641 og studerede Medicin ved forskellige Universiteter. Han kom til Kbh. 1656 for at studere Anatomi hos Thomas Bartholin. Han immatrikuleredes her 1657, deltog som alle Studenter i Kbh.s Forsvar under Svenskernes Belejring og forsvarede 1660 under Bartholins Præsidium en Disputats, men det var ikke for Doktorgraden, thi den fik han først 1666 i Leiden (»De Carbunculo pestilentiali«). 1660 nedsatte han sig i Helsingør og blev 3. Maj 1667 Medicus ved Flaaden og 2. Juli 1667 Admiralitetsmedicus. Paa Grund af Sygdom maatte han lade sig sætte i Land fra Flaaden 1683 og døde kort efter. Han var en anset Læge, hvilket fremgaar af Breve i den Bartholin'ske Brevsamling og af, at Universitetet ofrede ham et Programma funebre. Han har intet af Betydning skrevet ud over Doktordisputatsen.

V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, I, 1878, S. 524 ff. Th. Bartholin: Epistolæ medicinales, 1663 ff., Cent. III, S. 79 ff; IV, S. 371 ff., 411 ff. Programma funebre 1683. *Gordon Norrie.*

Hammerich, Peter **Frederik** Adolph, 1809—77, Teolog og Historiker. F. 9. Aug. 1809 i Kbh. (Helligg.), d. 9. Febr. 1877 sst. (Petri), begr. sst. (Ass.). Forældre: Grosserer, Agent Johannes H. (1777—1852) og Meta Magdalena Adolph (1777—1823). Gift 16. Dec. 1836 i Kbh. (Petri) med Julie Augusta Scheuermann, f. 30. Nov. 1806 i Kbh. (Petri), d. 28. Dec. 1879 sst. (Vartov), D.

af Grosserer Georg Vilhelm S. (1770—1811) og Charlotte Louise Zinn (1781—1860).

H. voksede op i et Hjem, der var præget af herrnhutisk Fromhed og sønderjysk farvet Dansksind. 1825 blev nanStudent fra Borgerdydskolen paa Christianshavn. I sin Skoletid havde han jævnlig hørt Grundtvig prædike, og den religiøse Brydning var tidlig traadt ham i Møde, navnlig gennem J. C. Lindbergs Religionsundervisning. I de første Studenteraar lyste Grundtvig og Ingemann for ham »som Tvillingstjerner«, men senere lærte han Herder, Steffens og de tyske Romantikere at kende, og derved kom han dybere ind i den Verden, de to danske Digtere havde aabnet for ham. 1830 tog han teologisk Attestats, og under Paavirkning af Julirevolutionens Dønninger blev han Frihedsmand, som man var det her i Danmark i 30'erne og 40'erne. I sin Barndom havde han ofte besøgt sin Slægt i Sønderjylland og under disse Besøg fundet Næring for sit danske Hjerte. Som ung Kandidat gjorde han sammen med sin Broder Martin H. Rejser til Danmarks skønneste Egne, til Møen, Vejle og Vesterhavets Klitter, og overalt søgte han at lære ikke alene Naturen, men ogsaa Folkelivet at kende.

1834 vandt han Magistergraden for en latinsk Afhandling om Rimbert, Ansgars Discipel og Levnedstegner, og derpaa tiltraadte han en længere Udenlandsrejse, som han delvis har skildret i Fr. Barfods »Brage og Idun«. Rejsen begyndte i Sverige, og her gjorde han den Opdagelse, at »Norden er ét, som Grækenland var ét. Dansk og Svensk som Ionisk og Dorisk ere Dialekter af samme Grundsprog; Folkekarakteren hos de to Stammer er i sin dybe Grund den samme«. Efter denne nordiske Rejse, der ogsaa blev udstrakt til det sydlige Norge, var den unge danske Teolog blevet en af de første Svaler, der bragte Bud om Skandinavismens korte Sommer. Fra Sverige gik H. til Tyskland og Italien, hvor Romerkirken skulde iagttages paa nært Hold, og derfra over Schweiz til England og Skotland, hvor det protestantiske Kirkelivs brogede Mangfoldighed skulde studeres. Da han i Efteraaret 1835 vendte hjem, slog han sig foreløbig ned i Hovedstaden for ved Hjælp af sin Mødrenearv og Informationer at grunde et Hjem. Hans Hustru var en ejendommelig begavet Kvinde, der kunde følge ham baade i det kristelige og det nordiske, og som var hans bedste Trøst og Raadgiver, indtil en uhelbredelig Sygdom kastede mørke Skygger over hendes klare Aand og kærlige Hjerte.

Livet som Timelærer i Kbh. tilfredsstillede i Længden ikke H., og 1839 søgte og fik han Sognekaldet i Starup og Nebel ved Kolding. Enkelte af hans Sognefolk var paavirkede af Herrn-

huterne i Christiansfeld og af de vakte paa Fyn, men de fleste brød sig kun lidet om Kirke og Kristendom. Det lykkedes dog hurtig den unge, energiske Præst at samle en fast sluttet Kreds i Kirken, og hans varme og livlige Prædikener vakte et ikke ringe religiøst Liv paa Egnen. Men Opholdet i den usunde Præstegaard og den anstregnende Gerning tog saa stærkt paa H.s legemlige Kræfter, at Lægen paalagde ham fuldstændig Hvile, foreløbig i et Aar. Han rejste til Kbh., men da Bedringen ikke kom saa hurtig, som han havde ventet, søgte han sin Afsked (1843).

I den jyske Præstegaard havde H. ved Studium af Egnens Topografi og Minder søgt Næring for sin historiske Sans og ligeledes udgivet et Par Digtsamlinger. I Kbh. gik han videre paa Digterbanen med »Gustav II. Adolf i Tyskland« (1844) og »Thorvaldsen« (1844). Den kølige Modtagelse, disse Poesier i det hele fandt, bragte ham imidlertid til at tvivle om sit Digterkald, og paa samme Tid følte han stærke Impulser til historisk Studium. Men ogsaa Lysten til Præstegerningen vaagnede paa ny, og i Dec. 1845 blev han residerende Kapellan ved Trinitatis Kirke i Kbh. Skønt han med Troskab opfyldte de Pligter, som det store Sogn paalagde ham, havde Præsten dog stundom Grund til at blive skinsyg paa Historikeren. De historiske Studier tog en Del af hans bedste Kraft. Udbyttet af sine Granskninger nedlagde han i Foredrag i Skandinavisk Selskab og i en Skildring af »Danmark i Valdemarernes Tid« (1847—48), der skyldtes en Opfordring fra Trykkefrihedsselskabet. Men det fredelige Arbejde i Studerekammeret blev brat afbrudt, da Krigen udbrød, idet H. straks tilbød sin Tjeneste som Feltpræst. Som saadan virkede han i alle tre Krigsaar — i det sidste tillige som Feltprovst —, og paa Grundlag af Minderne fra Felten udarbejdede han forskellige meget læste Skildringer af Krigen.

Efter Hjemkomsten optog han paa ny Gerningen ved Trinitatis Kirke, og en kirkelig Virksomhed af videre Omfang gik i de følgende Aar Haand i Haand med Deltagelse i det politiske Liv og fortsatte historiske Studier. Allerede 1846 havde han ved Roskilde Konvents Sommermøde gjort Forslag til Udarbejdelsen af en ny Salmebog, og Konventet valgte ham ind i den Komité, der paatog sig Arbejdet, og som til sidst førte til den 1855 autoriserede Konvents-Salmebog. For at vække og nære det kristelige Liv i Hovedstaden fik H. i Vinteren 1852—53 stiftet en Luthersk Forening, der hver Søndag Aften lod holde oplysende og opbyggende Møder i Opfostringshusets Kirke; men Ufordrageligheden mellem de forskellige kirkelige Retninger og de kendelige Virkninger af S. Kierkegaards

Optræden bragte ham snart til at trække sig tilbage fra dette Foretagende, af hvilket han havde lovet sig meget. Større Glæde havde han af de skandinaviske Kirkemøder, der for en væsentlig Del kom i Stand ved hans ihærdige Propaganda for den skandinaviske Idé ogsaa paa Kirkens Omraade, og for de to Møder, der holdtes i Kbh. (1857 og 71), var han Dirigent. 1854, under Kampen mod Ministeriet Ørsted, stillede han sig paa den københavnske »Værneforening«s Opfordring i Vejle Amts 3. Kreds og blev valgt. I de syv følgende Aar repræsenterede han denne Valgkreds, men som Politiker spillede han ingen betydelig Rolle. I de fleste Sager stemte han med de Nationalliberale, i enkelte med den grundtvigske Fraktion. Han var efter sit eget Sigende i Politikken en naiv Friskytte, fuldstændig fremmed for Maskineriet bag Kulisserne, og i Rigsdagssalen følte han sig aldrig hjemme. Selv under de mest spændende politiske Forhold holdtes hans Interesse fangen af Studerekammerets Arbejder, og som Fortsættelser af Valdemartidens Historie udgik fra hans Haand »Danmark under de nordiske Rigers Forening« (1849—54) og »Danmark under Adelsvælden« (1854—59). Begge disse Værker er skrevet med samme Liv og Varme som det ældre Værk, med tiltagende Grundighed i Kildegranskningen og med voksende Herredømme over hans medfødte Tilbøjelighed til at fæste Lid til sagnagtige Træk, der bærer Præg af poetisk Sandhed, og til at lade Fantasien tale, hvor Kilderne tier.

Under Afslutningen af det sidstnævnte Værk modtog han Tilbud om Overtagelse af det kirkehistoriske Professorat, som snart vilde blive ledigt. Vel havde han ikke særlig dyrket Kirkehistorien, men kirkehistoriske Studier var ham ikke fremmede. I Forening med F. Fenger havde han 1848 udkastet Planen til Selskabet for Danmarks Kirkehistorie, og ved dettes Møder i Provinserne havde han jævnlig taget Ordet. Et Par Gange havde han paa Universitetet holdt Forelæsninger over kirkehistoriske Emner, særlig 1855—56, da han holdt de senere (1856) udgivne »Kirkehistoriske Foredrag til Belysning af vore Kirkespørgsmaal«, og en akademisk Virksomhed havde længe staaet for ham som et Fremtidsmaal. Derfor modtog han Tilbudet, og efter en Rejse til Italien tiltraadte han 1859 Professoratet. Den 50-aarige Mand medbragte en levende Kærlighed til den nye Gerning og til de unge, blandt hvilke han skulde virke, men han savnede dyberegaaende teologiske Studier og Interesse for dogmatiske Undersøgelser. Ogsaa som Kirkehistoriker fulgte han Schellings Raad, »at studere Historien episk«, og derved kom Udviklingen og Overgangene ikke altid til deres

Ret. Hans Foredrag var friskt, ofte fængslende, men stundom ikke frit for Smagløsheder. Hans Fremstillingsgave laa hverken i Retning af det arkitektoniske eller af det plastiske, men Genremaleriet var hans stærke Side, baade naar han talte, og naar han skrev. Fra dette sidste Afsnit af hans Liv stammer »Den kristne Kirkes Historie« (1868—71; 3. Udg. af III 1891), et meget skattet Arbejde. Her har Norden, England og Frankrig faaet den Plads, der tilkommer dem, og han har gravet dybt, hvor han anede et Væld, der var undgaaet Forgængernes Opmærksomhed. Hans Monografier om den hellige Birgitta (1863; paa Tysk 1872) og om Anders Sunesen og Mester Matthias (»En Skolastiker og en Bibeltheolog fra Norden«, 1865) udfyldte Huller i vor kirkehistoriske Litteratur og havde store Fortrin; de vilde have mere blivende Betydning, hvis Forfatteren havde været bedre hjemme i den mystiske og skolastiske Teologi. Højere end i disse Monografier naar han i Universitetsprogrammet om »de episk-kristelige Oldkvad hos de gothiske Folk« (1873; paa Tysk 1874). Her er indvundet nyt Land, og ved denne smukke Undersøgelse gav H. et Bidrag til Kirkehistorien, der vandt Paaskønnelse fra mange Sider. Den blev (1876) efterfulgt af Afhandlingen om Vølvespaa (»Nordens ældste Digt«), den trofaste Skandinavs litterære Testamente.

Ogsaa sin Kærlighed til Sønderjylland blev H. tro til det sidste. 1864 blev han af sin forrige Valgkreds valgt til Medlem af Rigsraadet, og som saadant stemte han imod Wienfreden. »Jeg kunde for alt i Verden ikke give mit Minde til, at Fjenden satte sin Hæl paa mine Fædres Grave«, skriver han i den Selvbiografi, han har nedskrevet kort før sin Død. Sin Hengivenhed for Grundtvig bevarede han ogsaa; men han var en selvstændig Discipel. Under Kampen om Trosbekendelsens Oprindelighed stillede han sig ved Grundtvigs Side, men paa det første Vennemøde optraadte han afgjort imod Tanken om Præstefrihed, og paa de senere Vennemøder tog han oftere Ordet for at advare mod Det forenede Venstres Politik; 1875 søgte han ogsaa i et Flyveskrift at godtgøre, at dette Parti med Urette beraabte sig paa Grundtvig. Sønderjyllands Tab knugede ham haardt, og det harmede ham, at ikke alle Grundtvigs Venner ogsaa var Forsvarsvenner. For at kæmpe for Forsvarssagen paa Tinge søgte han 1876 forgæves Valg i sin gamle Valgkreds; Vælgerne foretrak Thomas Nielsen. Dette Uheld smertede ham, og samtidig faldt der tunge Skygger over hans Hjem, og hans stærke Helbred blev nedbrudt.

Papirer i Det kgl. Bibliotek. — R. 1850. — Maleri af Const. Hansen 1834 i Familieeje. Portrætteret paa sammes Maleri af

den grundlovgivende Rigsforsamling (1860—64; Fr.borg). Buste af A. W. Saabye 1879 (Familieeje og Fr.borg). Bronzerelief af samme paa Gravstenen. Litografi efter Fotografi 1860. Træsnit 1877 efter Fotografi af P. Most, s. A. af G. Pauli og 1882.

Fr. Hammerich: Et Levnetsløb, 1882. V. Birkedal: Personlige Oplevelser, I, 1890, S. 88—93. Til Minde om Professor Hammerich, 1877. Joh. Steenstrup: Historieskrivningen i Danmark i det 19. Aarh., 1889, S. 358 f. E. Høyer-Møller: Livs- og Krigserindringer, 1894. C. v. Bergen i Fremtiden, VI, 1871, S. 369—78. P. Riemann i Højskolebladet, XXXIV, 1909, Sp. 1089—92. Fr. Nielsen i Ill. Tid. .8. Febr. ,877.

Fr. Nielsen (A. J. Rud).*

Hammerich, Holger Aagaard, 1845—1915, Ingeniør og Politiker. F. 20. Nov. 1845 i Kbh. (Frels.), d. 4. Okt. 1915 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Skolebestyrer, senere tit. Professor Martin H. (s. d.) og Hustru. Gift 12. Nov. 1876 i Vordingborg med Pouline Christine Elisabeth Mølmark, f. 4. Dec. 1854 i Svendborg, d. 25. Nov. 1927 i Kbh., D. af Læge Frederik M. (1811—67, gift 2° 1859 med Marie Møller, 1820—91) og Nielsine Caroline Hansen (1819—58).

H. blev Student 1863 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og ønskede under Indtryk af den nationalliberale Politiks Sammenbrud 1864 at blive Ingeniør, men lod sig dog af Familien overtale til at studere Medicin; 1865 tog han medicinsk Forberedelseseksamen, men i Løbet af 1867 blev han klar over, at han vilde være Ingeniør, og for hurtigere at naa Maalet deltog han fra 1868 i Undervisningen i 2. Dels Fagene paa Polyteknisk Læreanstalt. Uden at aflægge nogen Prøve tog han 1871 til Nordamerika, hvor han snart fandt Anvendelse for sine Kundskaber, først ved Kystopmaalingsarbejder, senere ved Vandværket og hos Stadsingeniøren i Baltimore, hvor hans solide teoretiske Indsigt kom ham til god Nytte. 1873 afsluttede han sit Arbejde, foretog en lang Rejse i Amerika og videre over England, Belgien, Tyskland, Østrig, Frankrig og Holland, inden han i Foraaret 1874 kom hjem. Snart efter fik han Ansættelse som Ingeniørassistent ved Sydfynske Jernbane med Bopæl i Svendborg. Herfra gav han Tilbud paa forskellige Arbejder, hvilket førte til, at han 1876 blev Medindehaver af Firmaet Tuxen & H.s Maskinfabrik i Nakskov, hovedsagelig for at kunne udføre Udtørringsanlæg. Han tog Ophold i Nakskov og blev her interesseret i Sukkerroeindustrien, deltog ivrigt i Agitationen for denne nye Industri, gik 1881 i Sukkerfabrikkernes Tjeneste og blev ledende Ingeniør ved Opførelsen af Sukkerfabrikkerne i Nakskov, Stege og Assens. 1883 flyttede

han til Kbh. Her udarbejdede han et Forslag til Ordning af Banegaardsforholdene i Hovedstaden, der blev forelagt 15. Okt. 1885 i Den tekniske Forening og saa vel modtaget, at H. opfordredes til nærmere at gennemarbejde det. Forslaget gik bl. a. ud paa at flytte Centralbanegaarden hen paa den ældste Banegaards Plads Syd for Vesterbrogade og forbinde denne med en Østerbrostation ved en Boulevardbane samt at undgaa Niveauskæringer inde i Byen. Snart efter kom H. ind i Politik, idet han 1887 stillede sig som Højres Kandidat til Folketinget i Nakskovkredsen. Han faldt for N. Neergaard, men blev allerede s. A. indvalgt i Borgerrepræsentationen, hvor han forblev til 1893 og gjorde et nyttigt Arbejde ved den Overenskomst om Fællederne, som i disse Aar sluttedes mellem Staten og Kommunen. 1890 blev han valgt til Folketinget i Nakskovkredsen, som han 1895 ombyttede med Kbh.s 6. Kreds, som han repræsenterede til sin Død (Medlem af Finansudvalget 1895—98). Som aktiv Politiker interesserede H. sig særlig for de Sager, der havde Berøring med hans Fag, saaledes f. Eks. Anlægget af Frihavnen i Kbh. 1891 blev han Medlem af det nystiftede Frihavnsselskabs Bestyrelse, s. A. valgtes han af Landstinget til Medlem af Havneraadet i Kbh., og 1894 blev han kongevalgt Medlem af dette. Da ved Bygningen af Frihavnen det Spørgsmaal opstod, hvorledes man skulde bevare Langelinie promenaden, fremsatte H. et Forslag, som vandt Bifald fra alle Sider og kom til Udførelse under Frihavnens Bygning, nemlig en forhøjet Langelinie promenade ud ad Frihavnens Østmole. 1898 blev H. Medlem af den s. A. nedsatte Regeringskommission angaaende Banegaardsforholdenes Ordning, og de tre Projekter, der i Betænkningen af 6. September 1900 indstilledes til de højeste Præmier, byggede alle paa H.s Ideer. Efterhaanden som Banegaardsordningen førtes ud i Praksis efter C. Ambts (s. d.) med 1. Præmie belønnede Projekt, saa H. ogsaa inden sin Død de fleste af de Tanker, han havde slaaet til Lyd for, blive ført ud i Virkeligheden. I sine sidste Leveaar udarbejdede H. sammen med Vilh. Marstrand endvidere Planer til Ordning af Banegaardsforholdene i Aarhus, som fik Betydning for den senere vedtagne Ordning. Samtidig med sin offentlige Virksomhed var H. med til at præge Bebyggelsen paa Østerbro, hvor han havde sit Hjem, bl. a. ved Udformningen af Strandboulevarden, og virkede tillige som ledende Ingeniør ved Bygningen af Masnedsund—Kallehave-Banen 1895—97 og af Præstø—Næstved-Banen 1897—1900. For den førstnævnte Banes Vedkommende var H. tillige Medlem af Direktionen. Endvidere var han Medlem af den 1901 nedsatte Tuberkulosekommission

samt af Bestyrelsen for Akts. Kolindsund, Spritfabrikken Fortuna, Carl Lunds Fabrikker, Grundejerforeningen paa Østerbro samt af Repræsentantskabet i Bikuben og i Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse og af Kbh.s Mælkeforsynings Repræsentantskab samt af Bestyrelsen for Legatet Albertina. H. var en fint kultiveret Personlighed, som i sig forenede en moderne teknisk Indstilling med det nationalliberale Aandspræg, han i sin Ungdom modtog i sit Hjem. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Etatsraad 1899. — R. 1891. DM. 1904. K.[2] 1911. — Barneportræt af Elisabeth Jerichau Baumann ca. 1850 (i Familieeje). Malerier af H. Vedel 1908 (ligesaa), Bertha Wegmann 1915 (Fr.borg) og posthumt af Magdalene Hammerich. Portrætteret paa H. Vedels Grundlovsbillede 1918 (Rigsdagen). Relief paa Gravstenen af Magdalene Hammerich. Marmormedaillon af A. Bundgaard paa Monument paa Langelinie 1918 for H. (af H. Wenck). Træsnit 1890.

Erindringer i Mit Hjem, III, 1913 og Tiden 16. Juli 1915. N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 192—95. Berl. Tid. 20. Jan. og 5. Okt. 1915. Nationaltid. 21. Jan. og 5. Okt. s. A. Politiken 5. Okt. s. A. Ingeniøren 13. Okt. s. A. Ill. Tid. 10. Okt. s. A. N. Neergaard: Erindringer, 1935, S. 175—79, 226.

Povl Vinding

Ud over de ovenfor nævnte betydningsfulde tekniske Spørgsmaal gjorde H. politisk ingen større Indsats. Han var varmt interesseret i Forsvarssagen og tog jævnligt Ordet i de politiske Situationer omkring denne. Ogsaa Ophjælpningen af de dansk-vestindiske Øer havde hans Interesse, og han skyede i saa Henseende ikke personlige Ofre, idet han anbragte Dele af sin private Formue i Plantageselskabet Dansk Vestindien. Endelig kan nævnes, at han traadte kraftigt i Brechen for Forholdstalsvalgmaaden — en Politik, som han jo ogsaa oplevede at se sejre. *p Stavnstrut*

Hammerich, Kai Frederik, f. 1877, Retskyndig. F. 27. Dec. 1877 i Kbh. (Johs.). Forældre: Assistent, senere Professor Angul H. (s. d.) og Hustru. Gift 26. Aug. 1911 i Strøby med Cecilie Tegner, f. 13. Sept. 1888 paa Frbg., D. af Reserveløjtnant i Marinen, senere Fuldmægtig under Kbh.s Magistrat Waldemar Alexander Victor T. (1862—1922; Ægteskabet opløst, gift 2° med N. N.) og Ludovica Hagemann (f. 1870, gift 2° 1911 med Distriktsforstander Hermann Rohde, f. 1867).

H. blev Student 1895 fra Schneekloths Skole, cand. jur. 1902, var By- og Herredsfuldmægtig i Assens og Nyborg, 1905—07 Assistent i Generaldirektoratet og blev 1905 samtidig Assistent i Ud-

skrivningsvæsenets Revision (Justitsministeriet), 1914 overført til Indenrigsministeriet, Fuldmægtig her 1917, Kontorchef 1920, uden dog nogen Sinde at fungere som saadan, idet han, der allerede 1909—13 var konstitueret som Dommer i de kollegiale Retter, overvejende i den Kgl. Landsover- samt Hof- og Stadsret, 1918—20 dels en kortere Tid var attacheret den danske Legation i Oslo, dels paa ny var konstitueret som Dommer, 1920 blev Landsdommer i Søndre Landsret i Sønderborg, hvor han tillige var Medlem af Byraadet, af Invalidenævnet m. m.; ved Landsrettens Ophævelse 1928 afskedigedes han. Medens H.s praktisk-juridiske Gerning saaledes havde været delt mellem Administration og Domstol, fik den en noget anden Karakter, da han 1925 (indtil 1932) af Folkeforbundets Domstol blev udnævnt til Præsident i Konstantinopel for to Voldgiftsdomstole, som i Henhold til Lausannetraktaten skulde paakende Stridigheder mellem Tyrkiet paa den ene, England og Italien paa den anden Side; i denne Egenskab paadømte han bl. a. Tvisten mellem England og Ægyptens afsatte Konge Abbas Hilmi og den landflygtige tyrkiske Kejserfamilies Reklamationer mod England og Italien. 1931 beskikkedes H. til Medlem af den serbisk-ungarske Voldgiftsdomstol og præsiderede 1928—32 i Paris i forskellige Voldgifter mellem Grækenland og Frankrig og England. 1931 blev han Medlem af den permanente Voldgiftsret i Haag. Efter sin Hjemkomst til Danmark var han 1933—36 Formand for Komiteen for Burmeister & Wains Afviklingsafdeling.

1935 fungerede H. som Generalrapportør ved den 6. internationale Kongres i Kbh. »pour l'unification du droit pénal« og forelagde her en Rapport om Definitionen af Begrebet politisk Forbrydelse. Som retsvidenskabelig Skribent debuterede H. med det fine og intelligente Skrift »Forhandlingsmaximen som Grundsætning for Sagens Oplysning i Civilprocessen« (1910), men bortset fra processuelle Artikler f. Eks. i »Salmonsens Konversationsleksikon« koncentrerede han i sine efterfølgende Arbejder sine Kræfter paa ad historisk Vej at udforske hidtil lidet behandlede Afsnit af Retsudviklingen dels under Enevælden, saaledes i »Den danske Dommerstand under Enevælden. — Et Bidrag til Retsvæsenets Historie i det 17de—18de Aarhundrede« (1931), dels efter denne, saaledes i hans friske, livfulde og tendensfrie Skildring af »Systemskiftet i 1848. Overgangen fra Kollegium til Ministerium« i »Den danske Centraladministration. Udgivet i Anledning af den danske Kancellibygnings 200 Aars Dag« (1921), S. 395—509. 1935 kom »Holberg som Jurist« (Nordisk administrativt Tidsskrift, XVI, S. 3—22), 1936 »Den juridiske Embedsstands Historie 1736—1936« i »Fest-

skrift i Anledning af Tohundredaarsdagen for Indførelsen af juridisk Embedseksamen ved Kbh.s Universitet«. I den af H. sammen med Carl Thalbitzer og Andreas Boje udgivne Brochure »En dansk Forfatningsændring? Tanker til Overvejelse« (1923) har han i Afsnittet »Dansk Statsstyre i Nutiden«, S. 46—68, ydet sit Bidrag til Diskussionerne om og Kritikken af det parlamentariske System. I sin Lede ved de bestaaende, efter hans Skøn forældede, politiske Partier dannede H. i det bevægede Foraar 1920 sammen med Professorerne L. V. Birck, Axel Nielsen o. fl. en uafhængig Gruppe, kaldet Centrum, og var sammes Folketingskandidat i Kbh.s Amt. — Maleri 1927 af Albert Mille. Tegning af Gerda Ploug Sarp 1929.

Frantz Dahl.

Hammerich, Louis Leonor, f. 1892, Germanist. F. 31. Juli 1892 i Kbh. (Matth.). Forældre: Assistent i Justitsministeriet, senere Direktør for Købstædernes alm. Brandforsikring Kai August H. (f. 1861) og Louise Camilla Bentzen (f. 1866). Gift 30. Juli 1917 i Kbh. (Luther) med Oversætterinden Clara Augusta Mathilde Flensborg, f. 12. Juni 1894 i Roskilde, D. af Boghandler Erhardt Saabye F. (1850—1910) °g Agnes Louise Charlotte Anger (f. 1854).

Efter 1910 at have taget Studentereksamen i Roskilde gav H. sig til at studere Jura, men opgav snart dette til Fordel for Tysk og blev mag. art. i dette Fag 1915. Forinden havde han 1912 faaet tilkendt Filologisk-Historisk Samfunds højeste Pris og 1914 Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om thuringisk Dialekt. Efter Konferensen virkede han i nogle Aar som Lærer ved københavnske Skoler og erhvervede 1918 Doktorgraden med Afhandlingen »National og fremmed, om den rytmiske teknik hos Heine og Piaten«. 1918—19 var han Sekretær ved Danske Røde Kors' Kontor i Berlin, 1920—21 Sekretær ved Grænsekommissionens danske Delegation, 1918—30 Lærer ved Officerskolen, er fra 1922 Professor i germansk Filologi ved Kbh.s Universitet. Han blev Medlem af Translatøreksamenskommissionen 1926 og har været dens Formand siden 1931. H. har skrevet en Række Tidsskriftafhandlinger om tysk Sprog og Litteratur. Nærmest til Disputatsen slutter sig Bøgerne »Heine, Deutschland ein Wintermarchen« (1921) og »Goethes West-Östlicher Divan« (1932). Et vigtigt, men meget vanskeligt Emne behandler den vidtspændende Bog »Zur deutschen Akzentuation« (1921). Uden for den tyske Filologis Omraade falder Udgaven af »Visiones Georgii« (1931), hvor H. leverer en første kritisk Udgave af et omfangsrigt, i en Række Haandskrifter overleveret Værk paa middelalderlig Latin;

dette Arbejde har Berøringspunkter med den lille folkloristiske Middelalderstudie »Munken og fuglen« (1933). I Tilknytning til Undervisningen paa Universitetet har H. skrevet »Hollandsk grammatik« (med Martha Muusses) (1931), »Kortfattet tysk lydhistorie« (med Eli Fischer-Jørgensen) (1935), »Tysk fonetik« (med Else Møller) (1934) og »Indledning til tysk grammatik« (1935), de to sidste Bøger, navnlig Indledningen, i nær Tilknytning til den Omvurdering, der i de sidste Aar er sket inden for den teoretiske Grammatik. Bogtitlerne viser, hvor mangesidige H.s Interesser og videnskabelige Arbejder er, især da det som Regel drejer sig om Specialundersøgelser, der udmærker sig ved Grundighed og Paalidelighed og ved den Klarhed, der præger hans skriftlige (saavel som hans mundtlige) Fremstilling. Endvidere har H. i de senere Aar ivrigt beskæftiget sig med de eskimoiske Sprog. Det bør endnu fremhæves, at H. har givet sig en Del af med Spørgsmaalet om Studiets og Universitetets Organisation og har offentliggjort nogle Forslag om yderst radikale Nyordninger. Han var Formand for Studentersamfundet 1922—23, er Medlem af Videnskabernes Selskab (1936), af Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde i Leiden (1931) og af Deutsche Akademie i Munchen (1932), blev 1936 Æresdoktor ved Utrecht Universitetet. — R. 1934.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1918, S. 166 f. *H. Bach.*

Hammerich, Martin Johannes, 1811—81, Skolemand og litteraturhistorisk Forfatter. F. 4. Dec. 1811 i Kbh. (Petri), d. 20. Sept. 1881 paa Iselingen, begr. i Ørslev ved Vordingborg. Broder til Frederik H. (s. d.). Gift 3. Dec. 1841 paa Iselingen med Anna Mathea Aagaard, f. 16. Juni 1820 paa Iselingen, d. 28. Febr. 1904 sst., D. af Krigsassessor, Godsejer Holger Halling A. (1785—1866) og Marie Koes (1790—1858).

H. voksede op i et velhavende Patricierhjem. I Sammenligning med Broderen Frederik H. viste han tidlig de Egenskaber, der udmærkede ham hele Livet: en lykkelig Harmoni mellem rige Anlæg, et aabent Sind, der let og gerne kom i Kontakt med andre. De gik begge i Borgerdydskolen paa Christianshavn, hvorfra H. blev Student 1828. 1830 fik han Accessit for Universitetets Prisopgave om »De frigivnes Kaar i Roms Frihedstid«, blev 1833 cand. theol. og 1836 Magister paa en Afhandling om »Ragnaroksmyten og dens Betydning i den oldnordiske Religion«. Den har nu mest Interesse ved at være den første Disputats paa Dansk. H. havde i en Ansøgning fremhævet det urimelige i at behandle et nordisk Emne paa Latin og fik trods Frederik VI.s Betænkelighed Lov til

at bruge Dansk — en Tilladelse, der først blev almindelig givet af Universitetet 1854.

Mens Teologien kun var et Fagstudium, var H.s Interesser knyttet til Filologi og Mytologi og strakte sig fra Island til Indien. Efter Magisterkonferensen rejste han til Udlandet for at studere Sanskrit i Bonn under A. W. Schlegel og i Oxford under Horace Wilson. Men ogsaa Kunsten tiltrak hans alsidige Aand, og den førte ham paa hans næste Rejse, 1838, til Frankrig, Italien og Grækenland. Efter Hjemkomsten viste han sin Interesse for Nutidens Liv ved sammen med Ploug, Krieger, Monrad o. fl. at stifte det liberale Studentersamfund, hvis Formand han en kort Tid var. Det blev allerede 1840 lukket af Konsistorium. Samtidig forelæste han over Sanskrit og var 1841—44 konst. Docent i dette Sprog. Hans Interesse for oldindisk Kultur var vakt i hans Ungdom ved Læsningen af Wests slette Oversættelse af »Sacontala eller den uheldige Ring« (1793). Han besluttede at lære Sproget for at kunne levere en bedre Oversættelse. Han begyndte Arbejdet 1842, da Boehtlingk i Bonn havde udgivet en forbedret Tekst, og udgav sin »Sakuntala« 1845, et saare smukt og smagfuldt Oversættelsesarbejde, der har opnaaet to senere Oplag.

Ved Rektor N. B. Krarups Død 1842 blev H. Borgerdydskolens Leder. I de 42 Aar, han var Rektor, gjorde han den til en Foregangsskole, præget af pædagogisk Liv og ledet med baade aandelig Myndighed og aandeligt Frisind. Store Skolereformer stod for Døren i 40'erne, og som Kommissionsmedlem og i talrige Artikler og Indledninger til Skoleprogrammer tog H. virksom Del i den Debat, der resulterede i den Madvig'ske Nyordning af de højere Skoler 1850. Ved denne fik Realfagene større Betydning og Skolerne Ret til selv at afholde Studentereksamen. H. saa den Fare for Overfladiskhed, der laa i den voksende Fagmængde, og Faren for Faglærerensidighed, efter at de lærde Skoler havde opgivet Klasselærersystemet. I en Afhandling »Om den rette Grundighed« (1847) anviser han saa moderne Midler som Periodelæsning, Mindstefordringer (ɔ: en ganske kort Haandbog, der skal læres grundigt, men give Tid til Lærerens interessevækkende Synspunkter) og endelig »den umiddelbare Omgang med udvalgte Dele af Stoffet i dets Oprindelighed«, som skulde tilegnes selvstændigt af Eleverne ad den umiddelbare Iagttagelses Vej. Han vil en sokratisk Undervisning, der kan vække til aandeligt Liv, og Lektieterperi, Eksamensdressur og tysk Formalisme (ɔ: Herbartsk Didaktik) er ham lige forhadt.

Særlig Betydning havde H. for Undervisningen i Modersmaalet, der først paa den Tid og mest ved ham blev et Kulturfag i den

højere Skole. Han kæmpede mod at misbruge Modersmaalet til Begynderundervisning i Grammatik og mod de abstrakte Stileemner til Studentereksamen. Han arbejdede teoretisk og praktisk for at lære Eleverne at behandle Modersmaalet baade skriftligt og mundtligt og at læse op med »Forstaaelsens naturlige Betoning«. Han kræver Litteraturhistorien grundlagt paa Litteraturlæsning og tillægger ikke tillærte Meninger om Forfatterne nogen Værdi, og han indførte Svensk og Oldnordisk. Han var ivrig Skandinav, men kun interesseret i »Nordens aandelige Heelstat«, Medstifter af Skandinavisk Selskab 1843, Nordisk Litteratursamfund 1847 og Nordisk Universitetstidsskrift 1854. For allerede i Skolen at skabe gensidigt Kendskab til Folk og Kultur udgav han 1859 »Svenske Læsestykker« med en lille Sproglære og fortrinlige Biografier, samt »Danske og norske Læsestykker« 1866, ogsaa beregnede paa svenske Læsere.

H.s Kærlighed til Litteraturen kom ikke blot Skolen til gode. Sammen med G. Rode udgav han Kingos Aandelige Sjungekor, skrev »Bidrag til en Skildring af Holberg«, en lille dansk-norsk Litteraturhistorie og den særlig fine og kyndige Bog »Ewalds Levned« (1860). Hans Fremstilling er akademisk klar og aandfuld. Han tilhører den nationalliberale, æstetisk betonede Humanisttype og er af Natur ikke folkelig. I sine senere Aar tilegnede han sig en mere populær Fremstilling i Skriftet om »Thorvaldsen og hans Kunst« (1870), bygget over Foredrag for Landsbyfolk og skrevet for Udvalget for Folkeoplysnings Fremme, som han var Medlem af fra dets Stiftelse 1866. I sit efterladte Arbejde »Om Fremstillingens Kunst i Retning af det almeenlæselige« (trykt 1881) giver han en historisk Redegørelse for Problemet og samtidig et Bidrag til Stilistikken.

H. var en Tid Stænderdeputeret og Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling (Kbh.s 1. Distrikt) uden at spille nogen politisk Rolle. Men i hans smukke og smagfulde Hjem paa Christianshavn og senere paa Iselingen ved Vordingborg, som han overtog efter Svigerfaderens Død 1867, samledes mange af Tidens betydeligste Mænd fra alle Kulturens Omraader, ogsaa mange Svenske og Norske.

H.s Taler, Foredrag og Artikler er samlede i fem Bind i »Smaaskrifter om Gultur og Underviisning« (1866—82). Skønt de fleste er Indlæg i Tidens Debat, er de pædagogiske dog saa principielle og de litterære saa kyndige, at de stadig læses med Interesse.

Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek og Rigsarkivet. — R. 1856. •— Malerier af Const. Hansen 1835 og af Otto Haslund 1882

(begge i Familieeje). Portrætteret paa Const. Hansens Maleri af den grundlovgivende Rigsforsamling (1860—64; Fr.borg). Studier hertil i Rigsdagen og i Familieeje. Buste af H. V. Bissen 1860 (Fr.borg, Glyptoteket, Kunstmuseet, Borgerdydskolen i Helgolandsgade). Portrætmedaillon af V. Bissen paa Gravstenen. Posthumt Relief af Carl Mortensen i Rigsdagen. Litografi 1867 efter Fotografi. Træsnit af H. P. Hansen s. A.

Borgerdydskolens Program 1856 og 1882. Ill. Tid. 13. Okt. 1867. V. Birkedal: Personlige Oplevelser, I, 1890, S. 82—88. V. Bergsøe: De forbistrede Drenge, 1898. Mit Hjem, III, 1913. Dr. M. Steenstrup. Et Liv i Oplysningens Tjeneste, 1908, S. 95 f. Vilh. Andersen: Tider og Typer (Goethe), II, 1916, S. 24—28. Joakim Larsen: Den danske Folkeskoles Historie, 1918.

Georg Christensen.

Hammerich, Martin Johannes, f. 1883, nordslesvigsk Hypoteklaanefondsdirektør. F. 30. Juli 1883 i Kbh. (Jac.). Forældre: Ingeniør, senere Etatsraad Holger H. (s. d.) og Hustru. Gift 30. Juli 1913 i Randers med Overretssagfører Esther Johanne Marie Jørgensen, f. 26. Maj 1887 i Randers, d. 15. Febr. 1926 i Løgumkloster, D. af Sagfører Anders J. (1857—1915) og Anna Kirstine Maria Signe Nielsen (f. 1858).

H. blev Student 1901 fra Østersøgades Latinskole, 1907 cand. jur. og derefter By- og Herredsfuldmægtig i Lemvig (1910), Skern (1911) og Stege (1912—18). Allerede i Skoletiden var hans Interesse for Sønderjylland blevet vakt. Samme Dag, han blev Student, meldte han sig ind i To Løver, for hvis Arbejdsudvalg Hejmdal han i nogle af Studenteraarenc var Formand. Blandt hans Ungdomsvenner var de to unge Sønderjyder P. A. Callø og Kr. Refslund Thomsen. Seksten Aar gammel var han første Gang i Sønderjylland, og paa talrige Rejser derefter knyttede han Forbindelser med førende Personligheder, bl. a. med H. P. Hanssen og J. H. Schmidt, der i disse Aar som Oktoberforeningens Tillidsmand var ledende i Jordkampen. I sine Studenteraar tog han for at knytte mere personlige Baand mellem Sønderjylland og Kongeriget Initiativet til Ordningen af sønderjyske Børns Feriebesøg i Danmark. Umiddelbart før Krigens Afslutning stod han paa Nippet til at realisere en Plan om en Rejse til U. S. A. for blandt Landsmænd der at vække Interesse for det sønderjyske Spørgsmaals Løsning ved de kommende Fredsforhandlinger, men Tysklands Sammenbrud hindrede Rejsen, og umiddelbart derefter (Dec. 1918) udnævntes han efter H. P. Hanssens Forslag til Sekretær for Statsministeriets Udvalg til Forberedelse af Genforeningen.

Da Ministeriet for sønderjyske Anliggender oprettedes (1919), blev han dets og 1920 Statsministeriets sønderjyske Afdelings Kontorchef til Dec. s. A. Derefter knyttedes han til Udenrigsministeriet som Leder af Kontoret for sønderjyske Sager. Paa disse Poster kom H. til at øve en betydningsfuld Indflydelse ved Forberedelsen af dansk Administrations og Lovgivnings Indførelse i Sønderjylland, og efter Fredslutningen var han som Udenrigsministeriets Konsulent ledende i de Forhandlinger med Tyskland, som Grænseflytningen havde nødvendiggjort, og som afsluttedes med Traktaten af 1922. — Man havde i Sønderjylland haabet at se H. i en af de ledende administrative Stillinger i Grænselandet, men da disse blev besat, var han bundet til Genforeningsarbejdet i Kbh. Da dette ebbede ud, søgte han den beskedne Stilling som Dommerfuldmægtig i Løgumkloster. Han kom paa denne Plads i nær Berøring med Landbefolkningen og dens Vanskeligheder, og Jordspørgsmaalets Betydning for Grænsebefolkningen klaredes for ham. Han gav Stødet til Nedsættelsen af Jordfordelingskommissionen 1924, hvis Sekretær han blev, og da Jordkampen rejstes paa ny, tog han aktiv Del i Landeværnets Stiftelse og overtog paa Opfordring 1927 Stillingen som Direktør for Hypoteklaanefondet, paa hvilken Plads han i de følgende vanskelige Aar øvede en Indsats, der blev værdsat i de sagkyndiges Kreds og paaskønnet af den nødstedte Befolkning, præget som den var af varmhjertet Forstaaelse af dens Kaar. Under det stærke Røre omkring Grænsen i Foraaret 1933 var han medvirkende ved Oprettelsen af Det unge Grænseværn, ligesom han da tog Initiativet til Dannelsen af Grænseegnenes Danske Samfund, for hvis Sammenslutning han er Formand. — R. 1920. DM. 1922. — Maleri af Magdalene Hammerich 1901. Buster af G. Hammerich 1921 og 1933. Portrætteret af Erik Henningsen paa Gruppebilledet Fest paa Salen 1910 (i Studenterforeningen).

P. A. Callø i Hejmdal 28. Juli 1933. *Hans Lund.*

Hammermüller, Philip Herman Christian Joseph, f. 1857, Kirkemusiker. F. 9. Aug. 1857 i Kbh. (Chr.). Forældre: Skrædder Joseph H. (ca. 1823—1905) og Anna Elisabeth Oesterling (1814—1901). Gift 1° 2. Maj 1899 i Kbh. (Ansgar) med Petra Christine Caroline Christensen, f. 16. Dec. 1860 i Kbh. (Helligg.), d. 7. Juli 1926 sst., D. af Strømpevæver Christian Peter C. (1829—82) og Anne Margrethe Thisted (ca. 1822—90). 2° 4. Sept. 1927 i Kbh. (Rosenkransk.) med Agnes Christensen, f. 19. Marts 1868 i Hjørring (gift 1° med Købmand, senere Dentist Franz Joseph Brink-

mann, 1862—1921), D. af Købmand Peter C. (1838—88) og Caroline Marie Petersen (1847—1916).

H. begyndte allerede som Skoleelev paa musikalske Studier (Klaver og Orgel) hos den katolske Organist Pohl ved Ansgarskirken, senere hos Jul. Bechgaard, der ogsaa blev hans Lærer i Teori. I en Alder af femten Aar var han ansat som Organist ved St. Knuds Kapel, kom paa A. G. H. Reimers Seminarium og virkede en Tid som Læreraspirant i Randers og Aarhus. Efter at have taget Lærereksamen fra Andreaskollegiet i Ordrup rejste H. til Regensburg, hvor han studerede katolsk Kirkemusik 1880—81 ved den berømte kirkemusikalske Skole (Franz X. Haberl), og ansattes ved Hjemkomsten til Danmark (1881) som Organist ved den katolske Ansgarskirke i Kbh., fra 1904 tillige som Kantor. I denne Stilling virkede han til 1929, da han pensioneredes, men ansattes 1935 paa ny som Organist ved Den evige Tilbedelses Kirke. Han har desuden virket som Sanglærer ved St. Ansgars Skole og ved Billes Skole, hvor han endnu fungerer, og har tillige været Dirigent i forskellige Sangforeninger (bl. a. Københavns-Koret). Som Komponist er H. kendt, især i katolske Kredse, for sine Kantater: en Nic. Steno-Kantate, en Kantate i Anledning af Pave Leo XIII.s 50-Aars-Bispejubilæum og navnlig Absalon-Kantaten. Trykt foreligger en Mandskvartet »Danmarks Kvinde« (Nic. Bøgh). Til den nye katolske Salmebog (1918) skrev H. et stort Antal Melodier (han var Formand for Kommissionen til Salmebogens Tilvejebringelse); desuden har han skrevet en Del Melodier til de danske Baptisters Ungdomssangbog (1930). I Ansgarskirken har H. givet talrige Koncerter (bl. a. en Opførelse af Haydns »Skabelsen«). Han har gjort et stort Arbejde — saavidt som Forholdene tillod det — for Udbredelsen af Kendskabet til den middelalderlige Kirkemusik og forestod en Tid Musikdemonstrationer (i Professor Angul Hammerichs Tid) inden for dette Omraade paa Universitetet. Han har i mange Aar været en meget søgt Lærer i Klaver og Violin.

Nationaltid. 1. Jan. 1898. Hver 8. Dag, 1897—98, S. 221. Musik 1. Aug. 1921. Berl. Tid. s. D.

Erik Abrahamsen.

Hammershaimb, Hjalmar, 1856—1923, Forsikringsmand. F. 4. Maj 1856 i Kvivik, Nordstrømø, Færøerne, d. 27. Jan. 1923 i Kbh., begr. i Aalborg. Forældre: Sognepræst, senere Provst Venzel H. (s. d.) og Hustru. Gift 15. Febr. 1902 i Kbh. (Frels.) med Margrethe Kerstens, f. 28. Nov. 1873 paa Fejø, D. af Lærer, senere Navigationsskolebestyrer Jørgen Peter K. (1839—1915) og Augusta Frederikke Sandagger (1846—98).

H. blev Student 1874 fra Metropolitanskolen, cand. jur. 1880 og var i nogle Aar Amtsfuldmægtig paa Færøerne. 1886 flyttede han til Danmark, og efter nogen Tids Virksomhed som Fuldmægtig drev han selvstændig Sagførerforretning, fra 1888 som Underretssagfører og 1892—1919 som Overretssagfører i Aalborg. Allerede under sit Ophold paa Færøerne havde han faaet Tilknytning til Forsikringsvæsenet, idet han 1883 var Medstifter og derefter Leder af en Forsikringsforening for forulykkedes efterladte. I Aalborg fik han efterhaanden Lejlighed til i større Omfang at dyrke sine Forsikringsinteresser. 1891 stiftede han en Forsikringsanstalt for danske værnepligtige, og da han 1900 valgtes til Direktør for det gensidige Livsforsikringsselskab Fremtiden, knyttedes han derved for Resten af sin Levetid saa nær til aktiv dansk Livsforsikringsvirksomhed, at det maa siges, at hans egentlige Livsgerning falder paa dette Felt. Som Direktør i Fremtiden viste H. betydelig administrativ Dygtighed, og dette i Forbindelse med hans elskværdige, fine og retlinede Karakter skaffede ham stor Anseelse i Livsforsikringskredse, hvor man, navnlig naar juridiske Spørgsmaal drøftedes, gerne lyttede til, hvad han havde at sige. Som Fremtidens Repræsentant sad han i Bestyrelsen for det af de danske Livsforsikringsselskaber i Forening 1916 oprettede Livs- og Genforsikringsselskab Dana. Ogsaa uden for Forsikringsvirksomheden tilfaldt der i Aarenes Løb H. en Del Tillidshverv. Han var saaledes 1901—06 Næstformand og Sekretær i Aalborg Skolekommission, 1906—13 Formand for Foreningen af Sagførere i Aalborg og Nørre Sundby, og 1921 blev han Medlem af det kirkelige Udvalg. — R. 1911.

Slægt i C. F. Nielsen: Stamtavle over Familien **Hammershaimb,** 1876, Th. **Hauch-Fausbøll:** Slægthaandbogen, 1900, S. 322 ff. og samme: Haandbog over den ikke naturaliserede Adel, 1933, S. 57 f. Assurancetidende, XVI, 1923, S. 19. Assurandøren, s. A., S. 23. Dansk Assurance, IX, S. 54 f.

Chr. Thorsen.

Hammershaimb, Venceslaus **(Venzel)** Ulricus, 1819—1909, Præst, Sprogforsker. F. 25. Marts 1819 paa Stegaard (å Steig) ved Sandevaag, Færøerne, d. 8. April 1909 i Kbh., begr. i Lyderslev. Forældre: Konst. Lagmand Jørgen Frands H. (1767—1820) og Armgard Marie Egholm (1791—1888). Gift 10. Aug. 1855 i Kbh. (Helligg.) med Elisabeth Christiane (Jane) Augusta Gad, f. 16. Dec. 1829 i Thorshavn, d. 13. Marts 1908 i Kbh., D. af Sognepræst, senere Provst Pram G. (s. d.) og Hustru (s. d.).

H. kom 1832 til Kbh., hvor han blev sat i Borgerdydskolen paa Christianshavn, dimitteredes til Universitetet 1839 og blev cand.

phil. 1840. Under et Besøg paa Færøerne 1841, hvor han rejste Øerne rundt med daværende Amtmand Pløyen, gjorde han den første Begyndelse til sin Samling af færøske Folkeminder. Efter 1847 at have taget teologisk Embedseksamen rejste han s. A. atter til Færøerne for at indsamle Folkesange, Sagn og andre Folkeminder samt studere de færøske Dialekter. 1849 blev han Lærer ved Frelsers Sogns Friskole i Kbh., idet han samtidig underviste i Svensk i Langkjærs Handels- og Sprogakademi. 1852 og 1854 fik han det Smith'ske Legat og foretog i Sommeren 1853 atter en Rejse til Færøerne for at fuldende sine Samlinger og gøre videre Undersøgelser til en færøsk Sproglære. 1855 udnævntes han til Sognepræst for Nordstrømø, forflyttedes 1862 til Østerø og 1878 til Lyderslev og Frøslev paa Sjælland, hvorfra han tog sin Afsked 1898. Fra 1866 til sin Afrejse fra Færøerne var han kongevalgt Medlem af Landstinget og fra 1867 Provst for Færøerne. Om hans Interesse for en folkelig Ordning af det færøske Skolevæsen, hvis Forbedring fra Begyndelsen af 70'erne for en stor Del skyldes ham, vidner nogle af hans Artikler i »Kjøbenhavnsposten« 1844—45: »Om det færøiske Sprog« og »Om det færøiske Sprog og de færøiske Skoler«. 1893 besøgte han for sidste Gang Færøerne, og den hjertelige Modtagelse, som overalt blev ham til Del, viste til fulde, hvor afholdt og agtet han var, baade som Præst og som Videnskabsmand.

H., hvis Forfædre i tre Slægtled havde beklædt Embeder paa Færøerne og ved Indgiftning i færøske Slægter var blevet helt nationaliserede, viste fra Ungdommen en levende Interesse for Øernes Sprog og Aandsliv; hans Kendskab til det færøske Sprog i dets forskellige Dialekter var langt mere omfattende end den, de tidligere Samlere og Udgivere af færøske Folkeminder havde haft, ligesom han ogsaa var grundigt kendt med det islandske Sprog. Ud fra denne Kundskab skabte han en Skriftform, som dels skulde samle Dialekterne ved at undgaa Betegnelse for deres Afvigelser, dels ved sin Tilslutning til islandsk Retskrivning gøre Forstaaelsen af Sproget lettere for Udlændinge. Denne »etymologiske Retskrivning« er i det hele og store blevet anvendt i alle senere Arbejder i og om Færøsk. Den blev udformet i hans »Færøisk Sproglære« (1854), som i Bearbejdelse ved J. Jakobsen er optrykt i »Færøsk Antologi«, I.

Resultatet af sine Forskninger har H. udgivet i en Række Skrifter: »Om Bryllupsskikke paa Færøerne« i »Morskabslæsning for den danske Almue« (1846); »Rudisar visa« i »Dansk Kirketidende« 1846, »Færøiske Sagn« og den foran nævnte »Færøisk Sproglære« i »Annaler

for nordisk Oldkyndighed« 1846 og 1854; i »Antiquarisk Tidsskrift« findes »Meddelelser fra en Rejse paa Færøerne 1847—48«, »(5luvu kvæði med Melodi optegnet af H. Rung og harmoniseret af A. P. Berggreen«, 1847, »Færøiske Kvæder«, 1849, »Færøiske Folkesagn«, 1850, »Færøiske Ordsprog«, »Nogle Færøiske Talemaader«, »Færøiske Skikke og Lege«, »Barneviser og Ramser«, »Færøiske Gaader« og »Færøiske Folkesagn«, 1851. Af senere Arbejder kan nævnes en Afhandling om »Samljóð og mislj65« (i Tidsskriftet »Búreisingur« 1902) og hans Oversættelse fra Islandsk af »Føroyingasoga«. Men især maa fremhæves »Færøiske Kvæder«, I—II (1851—55), som i I (»Sjvir5ar kvæði«) giver en Række meget værdifulde Viser med Emner fra Sagn og Myter (især Volsungesagnene) og i II en Række andre Sagnviser; og »Færøsk Antologi«, I—II (II Ordbog og Sprogprøver ved J. Jakobsen, 1891), som ikke blot giver endnu en Række, ogsaa nogle nyere, Viser, men ikke mindst Ordsprog, Sagn og Folkelivsbilleder fra Færøerne. Disse to Værker er det værdifuldeste, der overhovedet er fremkommet om Færøernes Folkedigtning, og har fundet Læsere langt ud over Nordens Grænser.

— Breve i Universitetsbiblioteket i Uppsala. — R. 1874. DM. 1897. — Mindesmærke i Sandevaag 1919 med Portrætrelief af Charles Arvesen. Maleri af ukendt fra Konfirmationsalderen og af Brynhild Kjellerup 1899, begge i Familieeje.

Edward Mortansson: V. U. **Hammershaimb. Lívssöga** og virki hanns, 1916. Om Slægt se foreg.

A. Degn

Hammershøi, Svend, f. 1873, Maler, Keramiker. F. 10. Aug. 1873 paa Frbg. Forældre: Grosserer Christian Peter H. (1828—93) og Frederikke Amalie Rentzmann (1838—1914). Ugift.

To Ting har været bestemmende for H.s kunstneriske Udvikling, den ældre Broder Vilhelms Indflydelse og det stærke Indtryk, han som fjortenaarig modtog af den danske Keramik paa den nordiske Udstilling i Kbh. 1888. Hans Uddannelse blev Malerens — han kom paa Teknisk Skole 1889 under H. Grønvold, gik paa Akademiet Febr. 1890—Jan. 1892 (hos C. N. Overgaard og F. Vermehren), sluttede sig saa til Zahrtmanns Skole, hvor han malede Model 1892—97 »med stort Held og megen Dygtighed« (Zahrtmann). Desuden havde han sin Debut paa en Udstilling hos Kleis, Vesterbrogade, 1892, og deltog i Zahrtmann-Elevernes Udstilling Okt. 1893, Kunstnernes Studieskoles Udstilling 1896. Men H. var fra Begyndelsen mest interesseret i Keramik. Allerede 1888 tegnede han Fade og udførte dem paa Kjøbenhavns Lervarefabrik (Tauber Jensen) i Valby. Det fik stor Betydning for ham, at han 1890

lærte Bindesbøll at kende og kom til at arbejde sammen med ham, dels som Hjælper, dels selvstændigt, paa Fabrikken i Valby (der nu tilhørte Eifrig) fra 1891 til ca. 1904—05 (med en enkelt Afbrydelse 1894—96). Desuden udførte han en Del Arbejder hos Kähler i Næstved 1893—94 og ca. 1904—06. Forsøg med Porcellæn paa Den kgl. Porcelainsfabrik 1891—94 slog ikke an, genoptoges med større Held hos Bing & Grøndahl 1898—1900. Bindesbølls Død 1908 bevirkede, at han for en Tid tabte Lysten til at beskæftige sig med Keramik. — Efter Aarhundredskiftet havde H. imidlertid i stigende Grad vendt sig mod Naturstudiet, væsentlig i landskabelige Motiver med store nøgne Træer eller med grønne Løvmasser og hovedsagelig i Tegning og Akvarel. Denne Periode af hans Virksomhed var fyldigt repræsenteret paa Akvarel-Udstillingen 1911 (Malende Kunstneres Sammenslutning). Det lykkedes ham efterhaanden tillige at vinde Herredømme over Oliefarven, og efter et Besøg i England paa Dronning Alexandras Legat 1910, med længere Ophold i Oxford, kastede han sig for Alvor over Arkitekturbilledet under den særlige Form, der er blevet karakteristisk for ham, og hvor de gamle Bygninger ses i Forbindelse med Træer og i diset Luft. Under aarligt tilbagevendende Englands-Ophold (kun afbrudt i Krigsaarene 1914—19) har han malet Arkitekturbilleder fra Oxford og Wells. Hjemme hentede han Motiver fra Kronborg, Vordingborg (Gaasetaarnet), Rosenborg og Huse i det gamle Kbh. Selv om Broderen her nok havde givet ham Retningslinien, har H. sit eget Ansigt. Særlig ved sin Separatudstilling hos Kleis 1919 viste han, at han frem for nogen er de nøgne Træers og Taagens Maler. Faa har som han studeret den danske Taage i dens forskellige Former, lige fra den lette Dis til det vaade, halvt uigennemsigtige Slør. Paa samme Maade har han vundet sin egen særprægede Stil over sin Keramik, som han genoptog hos Kåhler 1911. Uden Hensyn til Smags-Idealernes Forandringer fastholdt han sin personlige Linie og udviklede sin Evne til at lade rig Profilering og kraftig Ornamentik vokse organisk ud af en stor og rolig Form i Krukken. Paa begge Omraader havde han Succes med en Separatudstilling i Royal Institute of British Architects i London Okt. 1929. — I Tidens Løb har H. ogsaa leveret Udkast og Modeller til Sølv (Holger Kyster, Kolding; Hofjuvelerer Michelsen), Bogbind (Anker Kyster), forgyldte Rammer (Kleis); udgav 1918 »Thorvald Bindesbølls keramiske Arbejder«. Han har udstillet paa Den frie Udstilling 1895—1909 (Parthaver 1901), Charlottenborg Foraarsudstilling siden 1910, fik Guldmedaille for dekorativ Kunst paa Verdensudstil-

lingen i Paris 1925; af hans mange Særudstillinger skal nævnes: Kunstforeningen Jan. 1910, Jan. 1924, Febr. 1926, Kunstindustrimuseet Nov. 1916. Akademiet tildelte ham Sødrings Opmuntringspræmie 1910 for »Lindetræer set fra Frbg. Slot«, Aarsmedaillen (Eckersbergs Medaille) 1. Gang 1912 for »Taarnet paa Koldinghus« og 2. Gang 1913 for »Gaardinteriør. St. John's College. Oxford«. Han har haft Sæde i Akademiraadet siden 1917 og var Medlem af Udstillingskomiteen ved Charlottenborg 1926—31. Arbejder af ham findes i Kunstmuseet, Kunstindustrimuseet, Randers og Maribo Museer, Nationalgalleriet i Oslo, Musée du Sévres i Paris. — R. 1925. DM. 1931. — Malede og tegnede Portrætter af Vilh. Hammershøi 1881, 1882, 1884, 1892, 1901 (Kunstmuseet), 1904. Portrætteret paa sammes Billeder: Interiør med en ung Mand 1898 (Hirschsprungs Saml.), Fem Portrætter 1901 (Thiel'ske Galleri, Stockholm), Aften i Stuen 1904 og Møntsamleren 1904 samt paa Sig. Wandels Gruppebillede i Aarhus Museum. Tegning af L. Find 1900 (Fr.borg). Buste af Hjalmar Kleis 1916.

E. Hannover i Politiken 22. April 1895. V. Wanscher i Kunstbladet 1909—10, S. 350 f. N. Lützhøft i Skønvirke, II, 1916, S. 153 ff. Th. Oppermann i Berl. Tid. 22. Nov. 1917, 21. Marts 1919, 16. Febr. 1926. Træer og Bygninger. 12 Reproduktioner efter Malerier af S. H., 1918. Verden og Vi 21. Marts 1919. Sigurd Schultz i Ill. Tid. 30. Marts s. A. Nyt Tidsskrift for Kunstindustri Febr. 1929, Sept. 1933. Merete Christensen sst. Maj 1929. Jens Thirslund i Samleren Marts 1929. P. C. Konody i Observer 6. Okt. 1929. Berl. Tid. 30. Sept. 1929, 10. Okt. s. A. C. A. Bodelsen i Tilskueren 1930, I,

9 *Sigurd Schultz-*

Hammershøi, Vilhelm, 1864—1916, Maler. F. 15. Maj 1864 i Kbh. (Holmens), d. 13. Febr. 1916 sst., begr. sst. (Vestre). Broder til Svend H. (s. d.). Gift 15. Sept. 1891 i Hvidovre med Ida Camilla Vilhelmine Ilsted, f. 15. Marts 1869 i Stubbekøbing, D. af Købmand Jens Peter I. (1832—1901) og Johanne Sophie Lund (1834—1912).

Allerede fra Seksaarsalderen skal H. have faaet Tegneundervisning, først i en Aarrække hos N. C. Kierkegaard, derefter hos H. Grønvold. Tillige malede han hos Fr. Rohde, senere hos Vilh. Kyhn. Fjorten Aar gammel dimitteredes han af C. F. Andersen og Grønvold til Akademiet, i hvis Skoler han gik Jan. Kvartal 1879—April Kvartal 1884 (bl. a. under F. Vermehren). Herfra søgte han til Krøyers Skole, hvor han gjorde Bekendtskab med Carl Holsøe. 1885 udstillede han sit første Billede, »Portræt af en ung Pige« (Søsteren; Hirschsprungs Samling). Med sine ens-

tonige sorte, graa og brune Farver og sit tyste Væsen maatte H. i 8o'erne komme til at staa som en ganske egenartet, tilsyneladende rodløs Fremtoning. Visse Momenter i hans Maleri —• hans stildannende Evne og det ligesom farve-absorberende Lys, der gennemtrænger hans Billeder — hører for saa vidt hjemme et helt Decennium senere. Dybere set vedbliver hans Udspring af 8o'ernes Opfattelse dog at være kendelig, ogsaa gennem hans senere Udvikling. Tilknytningen til det nærmest liggende og fortroligt kendte, til de hjemlige Stuer og de paarørende, Sansen for den tavse Hygge, der vokser frem af Tingene, og det følsomme Blik for Valører deler han med Malere som Viggo Johansen og Jul. Paulsen. Endvidere er hans Motiver meget mere fint afbalancerede Virkelighedsudsnit end egentlige Kompositioner. Hans Format var saa stort i Opfattelsen, hans Personligheds Præg saa stærkt og hans kunstneriske Intensitet saa gennemtrængende, at al Lighed med Samtiden dengang forviskedes. Alligevel bliver der tilbage en personlig Indsats, hvis Træk ikke lader sig udrede paa den Maade. Man kan vistnok spore Grønvolds Begejstring for Ingres i H.s fremtrædende Sans for plastisk Form og i hans Komposition af visse tidlige Enkeltfigurbilleder — Grønvolds Undervisning gjorde et stærkt Indtryk paa mange af hans Elever, og det vides, at H. satte stor Pris paa ham. Men alle Træk forsvinder i den Syntese, der er H.s Særkende og det blivende i hans Kunst, en aandelig Fordybelse, som kun faa danske Malere har naaet.

H. kom frem i en Tid med stærk kunstnerisk Gæring og skarpe kunstpolitiske Modsætninger, og han, »den fredeligste af fredsommelige«, fik den Skæbne at blive Stridens Æble mellem en uforstaaende Offentlighed og vrangvillige Autoriteter paa den ene Side og betydelige Venner samt en kunstnerisk Opposition paa den anden Side. Hans Kunst virkede saa ny og uvant, at den forargede, men samtidig var H. straks fra første Færd anerkendt af en lille Kreds af Kunstnere og Kunstkyndige, blandt disse især Oppositionens Penneführer Karl Madsen. Akademiet undlod at uddele Præmie ved Neuhausens Konkurs 1885, hvortil H.s Debutarbejde var indsendt, og da Charlottenborg-Udstillingen nogle Aar senere refuserede et Par lige saa fortrinlige Arbejder af ham (saaledes 1888 »En ung Pige, der syer«), blev dette en medvirkende Aarsag til Dannelsen af Den frie Udstilling og H. en af dennes seks Stiftere 1891. I de samme Aar fik H. en usædvanlig virksom Mæcen i Tandlæge Alfred Bramsen. Han købte sit første Billede af H. 1888 og blev snart saa interesseret, at han satte sig et Livsmaal i at gøre H. berømt vidt ud over Landets Grænser. Bramsen

sørgede for, at H. blev rundeligt repræsenteret ved de store udenlandske Udstillinger, arrangerede Særudstillinger hjemme og ude, skrev om ham i den udenlandske Fagpresse. Ved Aarhundredskiftet afhændede han sin øvrige, fortrinlige Malerisamling for udelukkende at hellige sig H., af hvis Hovedværker han efterhaanden erhvervede Størsteparten. Hans Virksomhed for H. har dog mødt Kritik fra Folk, der stod H. nær. H.s Billeder blev i øvrigt modtaget med virkelig Beundring og stor Anerkendelse overalt i Udlandet (Bronzemedaille paa Verdensudstillingen i Paris 1889, Sølvmedaille sst. 1900, Guldmedaille 2. Kl. i Munchen 1891, Guldmedaille 1. Kl. sst. 1909), og Udstillingen i Rom 1911 fastslog hans europæiske Ry (Præmie: 10 000 Lire; Opfordring til at levere Selvportræt til Uffizierne).

I videre Kredse vandt H. Indpas som »de stille Stuers Maler« med Billederne fra sit Hjem, de fleste malede i gamle Huse paa Christianshavn — Stuer med hvide Døre, nogle faa udsøgte Møbler og en enkelt Figur, stundom et Solstrejf gennem et Vindue. Disse Skildringer af det fornemme borgerlige Interiør har vist sig at have større Betingelse for at vinde Udlandets Forstaaelse som Fortolkning af det særegne i dansk Kultur, end dansk Malerkunst i Almindelighed besidder. Men H. sigtede i Virkeligheden mod strengere Idealer. Det er karakteristisk, at nogle af hans Interiører snarere er Indendørs-Arkitektur end Stue-Billeder (»Støvkornenes Dans i Solstraalerne« 1900; »Aabne Døre« 1905). De fører lige over i hans store Arkitektur-Stykker (Christiansborg med Marmorbroen, 1890—92; Fr.borg, 1893; Kronborg, 1897; Asiatisk Compagni; Petri Kirke, 1907; Slotskirken, 1910). Disse udgør ligesom hans faa, men fremragende Landskaber (Kongevejen ved Gentofte, 1892; Tirsdags-Skoven ved Fr.borg, 1893; Gentofte Sø, 1903) Afsnit for sig i vor Malerkunst. Alligevel føles de som kun Sideomraader i hans Produktion, fordi de for en stor Del beror paa hans Evne til Abstraktion — den samme Evne, der hæver hans nøgne Modeller saa højt i plastisk Henseende (f. Eks. Kunstmuseets, 1904), og som gør, at hans Farver (der for øvrigt i hans gode Arbejder baade har koloristisk Fylde og indre Glød) i et særligt Tilfælde kunde blive til en festlig Klang af hvidt, laksrødt og gyldent (Interiør i Louis XVI.s Stil, Hirschsprungs Samling). Den egentlige H. finder man i Figurbillederne. Ikke blot bliver den kunstneriske Anspændelse stærkest, den plastiske Form mest fremtrædende her, men der er i dem en ejendommelig Selvfordybelse med nedslagne Øjne — Manden der stirrer ind i Lyset (Illustration til Poul Møllers Sonnet til Laura, 1899), Henry

Bramsen med sin Cello (1893), de fem Mænds tavse Samvær i isoleret Kontemplation (1902, Thiel'ske Galleri), Kunstneren, der tegner sin Hustru, med Ryggen til Beskueren og bøjet Hoved (London 1898), den ensomme Møntsamler (1904). H.s Skikkelser vender Blikket bort, eller ogsaa stirrer de demonstrativt paa Beskueren som den stærke Willumsen og den ransagende Zahrtmann (Portrætter 1901 og 1890). Det stiger i »Artemis« (1893—94, Kunstmuseet) til symbolsk Selvbekendelse, til en Skyhed for sit eget Selv, der siger ikke saa lidt om H.s Psyke. Han var som Sindstype en Søn af Tusmørket og Taagen, han var et Menneske af den Art, der i den store Verdens Øjne kun findes i Norden, og han havde Format til at skildre det paa monumental og almengyldig Vis.

H.s første Udenlandsrejse gik til Holland og Belgien Maj 1887. Derefter foretog han følgende Rejser: til Verdensudstillingen i Paris 1889 (hvor han traf Karl Madsen og L. A. Ring); over Holland til Paris Sept. 1891—Marts 1892; Norditalien Okt.—Dec. 1893 (paa et mindre Akademistipendium); til Kunstnermødet i Stockholm Juni 1897; over Holland til London Okt. 1897—Maj 1898 (for et Akademistipendium); Italien Okt. 1902—Febr. 1903 (med Understøttelse af Kunstvenner; malede et Interiør af San Stefano Rotondo i Rom); England Sept. 1904 (Besøg hos sin Ven og Beundrer, Pianisten Leonard Borwick); rejste Okt. 1905 over Berlin, Kassel, Holland til London og blev der til ind i 1906 (Gadebillede ved British Museum); Firenze Sept.—Okt. 1907; London Juni 1912 og Nov. 1912—April 1913. Han udstillede paa Charlottenborg 1885—86, 1888—89 og Den frie Udstilling 1891—1904, 1906, 1908, 1914—16; Særudstillinger i Berlin Okt.—Nov. 1907, der blev en stor Succes, Kunstforeningen Marts 1900, April—Maj 1916 (i to Afdelinger), Jan. 1930. Han blev Medlem af Akademiets Plenarforsamling Febr. 1909 og havde Sæde i Akademiraadet fra Dec. 1910 til sin Død. Arbejder af ham ejer Kunstmuseet, Hirschsprungs Samling, Aarhus Museum, Nationalmuseum og Thiel'ske Galleri i Stockholm, Goteborgs Museum, Nationalgalerie i Berlin og National Gallery (Millbank) i London. — Malede og tegnede Selvportrætter 1890, 1891 (bl. a. to Dobbeltportrætter med Hustru), 1895, 1898 (bl. a. Dobbeltportræt med Hustru), 1911 (bl. a. Kunstmuseet), 1913 (Uffizierne, Firenze), 1914 (bl. a. Fr.borg). Malerier af G. Achen (Fr.borg), Svend Hammershøi (Udstillings-Komiteen ved Charlottenborg) og P. Ilsted 1892. Portrætteret paa Viggo Johansens »Aftenselskab i mit Hjem« 1899 (Kunstmuseet) og »Mellem Kunstnere« 1902—03 (National-

museet, Stockholm) samt paa Jul. Paulsens Gruppebillede 1915 (Kunstmuseet). G. Achens Altertavle i Lem Kirke, Den gode Hyrde, bruger H.s Ansigtstræk. Sortkunstblad af P. Ilsted 1920. Radering af samme 1900 og af Henrik Lund.

Karl Madsen i Politiken 20. April 1885, 2. Febr. 1891, 15. og 17. Maj 1902, 20. Febr. 1916; Kunstbladet 1888, S. 7of.; Tilskueren Maj 1889, S. 421 f.; April —Maj 1891, S. 332 f., Jan. 1896, S. 84 f.; Kunst 1899. Erik Skram i Politiken 22. Marts 1888. Emil Hannover i Politiken 3. April 1891, 4. Maj 1894, 2. Juni og 2. Aug. 1897, 5. Febr. 1906. Otto P. Balle i Dagbladet 4. Marts 1900. Oscar Matthiesen i Berl. Tid. 8. Marts 1900. N. V. Dorph i Politiken 2. Marts 1900, 22. Marts 1902; Ill. Tid. 3. Juni 1894, 1. April 1900. Alfred Bramsen i Politiken 22. Febr. 1904, 15. Febr. 1916; Nationaltid. 13. Febr. 1905; København 16. Febr. 1912, 14. Febr. 1916; Forord til Katalog til Kunstforeningens Udstilling Jan. 1930. Sophus Michaelis og Alfred Bramsen: V. H., 1918. Nationaltid. 26. Maj 1918. Eigil H. Brunniche: Alfred Bramsen som Kunstsamler, 1933. Gustav Vermehren i Vort Land 30. Marts 1902. Adresse-Avisen 26. April 1902. Jens Thiis i Politiken 30. April 1908. William Ritter i L'Art et les Artistes, X, 1910. Vilh. Wanscher i Ord och Bild, XXIV, 1915. Carl V. Petersen i Tilskueren, 1916, I, S. 515 ff. Th. Oppermann i Berl. Tid. 18. Jan. 1930. Politiken 13. Marts 1890, 22. Maj 1902, 24. Okt. 1907, 21. og 26. Nov. 1911, 15. Febr. 1912, 14. Febr. 1916 (af Ernst Goldschmidt m. fl.). Berl. Tid. 10. April, 22. og 29. Nov. 1911, 14. Febr. 1912, 14. Febr. 1916 (af Sigurd Wandel), 15. Febr. (af N. V. Dorph) og 18. Febr. s. A. V. H. Smaa Kunstbøger, Nr. 13, 1916. Kristian Zahrtmann. En Mindebog udg. af F. Hendriksen, 1919.

C. A. Schi

Hammond, Eiler, 1757—1822, Præst. F. 2. Febr. 1757 paa Aagaard, Løve Herred, d. 28. Juli 1822 i Roskilde, begr. sst. Forældre: Købmand i Trondhjem, Godsejer, Kommerceraad William H. (1707—87, gift 1° 1730 med Birgitte Krenchel, 1702—48) og Lovise Charlotte Hagerup (1727—1801). Gift 29. Okt. 1789 i Kbh. (Nic.) med Charlotte Maria van Deurs, f. 7. Marts 1763 i Kbh. (Petri), d. 9. Maj 1847 i Roskilde, D. af Justitsraad, Grosserer og Revisor i Asiatisk Kompagni Jacob Christian v. D. (1729—1800, gift 1° 1754 med Charlotte Amalie Brun, ca. 1738—55) og Henriette Johanne Dorothea de Ployart (1733—1807, gift 1° 1754 med Agent, Brygger Herman de Place, 1711—57, gift 1° 1746 med Cathrine Nysom, 1731—52).

H. blev Student 1776 fra Slagelse, tog 1780 filologisk Embedseksamen og 1786 teologisk Attestats. 1784 fik han Plads paa Borchs Kollegium og udgav her om dogmatiske Emner fire latinske Disputatser, der udmærker sig ved klar Tankegang og godt Sprog. 1788 blev han residerende Kapellan ved St. Mikkels Kirke i Slagelse samt Sognepræst i Heininge og viste sig allerede i disse Embeder saa stærkt interesseret i Skolevæsenets Forbedring, at

han ved en særlig kgl. Resolution 1796 modtog Regeringens Paaskønnelse af sit Arbejde og fik Løfte om et bedre Kald. S. A. blev han da Sognepræst for Brøndbyøster og -vester, 1805 desuden Provst i Smørum Herred og 1807 Amtsprovst i Kbh.s Amt. I sin nye Virkekreds vedblev han med stor Iver at reformere Skole- og Fattigvæsen og modtog atter flere Gange Kancelliets Paaskønnelse af sin Indsats. 1801 udarbejdede han en Plan for Fattigvæsenets almindelige Ordning, der blev lagt til Grund for Reglementet af 28. Maj 1802 for Fattigvæsenet i Sjællands Stift, og 1802 blev det ham (efter eget Ønske) befalet at oprette et privat Seminarium i sin Præstegaard, ved hvilket han selv skulde være Forstander og Førstelærer. I dette Seminarium, der bestod en Aarrække, blev en stor Mængde dygtige Skolelærere uddannede. Ejendommeligt for Seminariet var det, at teoretisk Fagundervisning i vid Udstrækning gik Haand i Haand med praktiske Sysler som Havedyrkning, Agerbrugsarbejde og Kurvefletning. Desuden arbejdede H. med Kraft og Myndighed paa en bedre Organisation af Skolevæsenet i Kbh.s Amt, og det er hans Fortjeneste — hvad der først er blevet erkendt i den nyeste Tid —, at Amtet i denne Henseende kom til at indtage en førende Stilling. Under Krigsbegivenhederne 1807 deltog H. med Nidkærhed i Bestræbelserne for at lette Amtets Beboere Krigens Byrder, hvorom en efterladt Dagbog af ham paa interessant Maade vidner. 1820 blev H. Amtsprovst i Roskilde Amt og Sognepræst ved Domkirken i Roskilde, men kom kun til at virke som saadan i to Aar. H. roses af Biskop Balle som en dygtig Præst. I sin Virksomhed repræsenterede han det 18. Aarhundredes gavnelystne, moderat liberale Præstetype, men han stod uden Forstaaelse for den teologiske Reaktion ved det nye Aarhundredes Begyndelse. Bekendt er Fortællingen om hans Forfærdelse ved at høre Grundtvigs Oplæsning af »Roskilde-Riim« ved Landemodet 1812. — R. 1809.

Fr. Thaarup: Fædrenelandsk Nekrolog, 1835—44, S. 123 fif. Kirkehist. Saml., 3. Rk., IV, 1882—84, S. 19, 679 f.; 5. Rk., V, 1909—11, S. 819. Egeria, I, 2, 1805, S. 165—84. Joakim Larsen: Bidrag til den danske Folkeskoles Historie 1784—1818, 1893, S. 212 ff. Vor Ungdom, 1921, S. 310—23, 367—72. Chr. A.Jensen og Carl Pedersen: Gjentofte og Hvidøre kongelige Skoler 1721—1921, 1921, S. 59—77. S. Elvius: Familien Hagerup, 1902, S. 43 f. — Dagbog udgivet i Fra Arkiv og Museum, I, 1899—1902, S. 285—328.

Bjørn Kornerup.

Hamsfort, Cornelius, 1509—80, Læge og Apoteker. F. 26. April 1509 i Nederlandene eller i Slesvig, d. 8. Marts 1580 i Odense, begr. i St. Knuds K. Forældre: Henrik H. Orschotanus fra Arners-

fort i Nederlandene og Cornelia de Vale. Gift 1° ca. 1541 i Husum med Mericke (Maria) Splenters, f. ca. 1515 i Husum, d. 19. Sept. 1560 i Odense (gift 1° med Lensmand paa Helgoland Herman Høyer, 1477—1540, gift 1° ca. 1507 med Cathrine, ca. 1491—ca. 1534), formentlig D. af Knud S. (d. tidligst 1555). 2° Aug. 1561 paa Kbh.s Slot med Magdalene Payens, d. 11. Febr. 1578 i Odense (gift 1° med kgl. Raad, Universitetskonservator, Dr. jur. Bernard Wigbold Fries, d. 1556).

C. H. (kaldet den Ældre) blev Medicus hos Christian III. 1538, men han var da ikke Dr. med. Han immatrikuleredes først i Kbh. 1539, blev kgl. Apoteker 29. Sept. 1540, Dr. med. 1544 i Kbh. som den første Dr. med. ved Kbh.s Universitet, og samtidig blev han Livmedicus hos Christian III. — 25. April 1549 fik han Bevilling som Apoteker i Odense, men han var i Reglen ved Hoffet og efter Kongens Død to Aar hos Enkedronningen paa Koldinghus, og han synes først fra 1562 at have taget fast Ophold i Odense. Han var lønnet med forskellige Kanonikater og oprettede et Par mindre Legater. — Epitafium i St. Knuds K. (forsvundet). Kisteplade i Odense Museum.

Vilh. Marstrand: Slægtshistoriske Bidrag, IV, 1926, S. 64, 69. H. F. Rørdam: Monumenta historiæ Danicæ, I, 1873, S. 663—721; 2. Rk., II, 1887 (se Registeret). V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, I, 1878, S. 99—102. J. D. Herholdts Archiv for Lægevidenskabens Historie i Danmark, 1823, S. 33. J. D. Herholdt og F. V. Mansa: Samlinger til den danske Medicinalhistorie, 1835, S. 6, 239, 341. E. Dam: Odense Løveapoteks Historie, 1903,

Gordon Norrie.

Hamsfort, Cornelius, Læge, Historiker, 1546—1627. F. 6. Maj 1546 i Kolding, d. 13. Maj 1627 i Odense. Forældre: Kgl. Livlæge Cornelius H. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 1° 10. Sept. 1587 i Flensborg med Mette thor Smede, f. ca. 1570 i Flensborg, d. 2. el. 3. Aug. 1588 sst., D. af Raadmand Reinhold t. S. (ca. 1532—84) og Gesa Lange (ca. 1543—1603). 2° ca. 1596 i Kiel med Katharina Verst, f. ca. 1565 i Kiel, d. ca. 1655 i Odense, D. af Raadmand i Kiel Johann V. (ca. 1530—70) og Anne (Agnete?) Mathiasdatter Knutzen (f. ca. 1535).

C. H. (kaldet den Yngre) uddannedes i Medicin og Farmaci ved udenlandske Universiteter. 1568 immatrikuleredes han i Wittenberg, 1571 i Marburg, n. A. i Padova. 1579 rejste han igen til Italien, men Faderens Død n. A. har formodentlig kaldt ham hjem; dog opnaaede han forinden at tage den medicinske Licentiatgrad, vistnok i Basel. Resten af Livet tilbragte han i Odense, hvor han fortsatte Faderens Virksomhed som Læge og Apoteker. — C. H.

hører til det 16. Aarhundredes mange flittige historiske Samlere. Lige fra sin tidlige Ungdom havde han gjort Optegnelser til dansk Historie, selv under Padova-Opholdet har han arbejdet paa sin »Series episcoporum Otthoniensium«. Han har intet ladet trykke og har heller ikke, skønt han skriver et særpræget, sirligt Latin, næret historiografiske Aspirationer, hvorimod han med stor Omhu har sammenstillet sine spredte Data i annalistisk Form. Det er som Indsamler, han har sin Styrke, og han hævder i denne Egenskab den ypperste Plads i sin Tid, idet han ikke som sine Fæller nøjes med, hvad der forefindes i Aarbøger og Bearbejdelser, men er den første danske Historiker, der i større Omfang udnytter det middelalderlige Brevstof og forstaar, hvad Arkiver kan bruges til; ham skylder vi vort Kendskab til en Mængde nu tabte Breve, især fra Klostre og Kirker, navnlig paa Fyn. Allerede Huitfeldt har nydt Gavn af C. H.s Arbejder, som denne beredvilligt stillede til hans Raadighed. I sine efterladte Optegnelser (offentliggjort af Langebek og Rørdam) har han dels fremstillet Rigshistorie, f. Eks. i sin store »Chronologia rerum Danicarum«, der ved en Uagtsomhed af Stephanius bestandig har baaret Betegnelsen »secunda«, dels hvert enkelt af de danske Bispedømmers Historie. Desuden er han den første, der ses i større Udstrækning at have interesseret sig for dansk Heraldik og Sfragistik.

Vilh. Marstrand: Slægtshistoriske Bidrag, IV, 1926, S. 71. H. F. Rørdam: **Monumenta** historiæ Danicæ, I, 1873, S. 663—722; 2. Rk., II, 1887, S. 457—528. Hist. Tidsskr., 6. Rk., II, 1890, S. 391 ff. H. F. Rørdam: Arild Hvitfeldt, 1896, Registeret S. 216. E. Dam: Odense Løveapoteks Historie, 1903, S. 17—24. **Kr.** Erslev: **Repertorium** diplomaticum, IV, 1906—12, S. 120—24. M. **Cl.** Gertz: Scriptores minores historiæ Danicæ, I, 1917—18, S. 10. Ellen Jørgensen: Historieforskning i Danmark, 1931, Registeret S. 224.

R. Paulli.

Hanck, Marie Kirstine Henriette, 1807—46, Forfatterinde. F. 19. Juli 1807 i Odense, d. 19. Juni 1846 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Adjunkt ved Odense Katedralskole, cand. theol. Johan Hendrik Trützscher H. (1776—1840) og Madseline Antoinette Iversen (1788—1851). Ugift.

H. H. var den ældste af seks Søstre, forvokset og af skrøbeligt Helbred; den beskedne, stilfærdige Pige havde brændende litterære Interesser, og under Paavirkning af Tidens svenske og tyske Damebøger debuterede hun 1838 med Brevnovellen »Tante Anna«, der 1842 fulgtes af Fortællingen »En Skribentindes Datter«; begge kom anonymt, røber en dyb kvindelig Følelse og nogen Iagttagelsesevne; stilistisk staar de ikke højt. 1841 flyttede hun med sin Moder til

Kbh. — Det er som H. C. Andersens trofaste Ungdomsveninde og fortrolige Korrespondent i hans Gennembrudsaar, at hun vil huskes. Hendes Morfader, Bogtrykker Chr. H. Iversen, hørte til Digterens tidligste Velyndere; allerede 1823 havde Andersen besøgt Familien i Odense; som Student var han flere Somre dens Gæst paa Landstedet i Tolderlund. Som Aarene gik, betød H. H. hans eneste Tilknytning til Fødebyen, med hvis Begivenheder hun holdt ham å jour; hans Kunst omfattede hun med en varm søsterlig Beundring og Forstaaelse, der betød en moralsk Støtte for ham i Aarene omkring de første Eventyrs Udgivelse. For Tiden 1834—40 er hans Breve til hende den vigtigste Kilde til hans Livs og hans Værkers Historie. — Breve til H. C. Andersen i Det kgl. Bibliotek; fra Andersen til H. H. i H. C. Andersens Hus, Odense.

H. C. Andersen: Samlede Skrifter, 2. Udg., I, 1876, S. 323 f.; VI, 1877, S. 128 ff. Breve fra H. C. Andersen, I—II, 1878. N. Bøgh: Signe Læssøe, 1877, S. 102—06, 247 ff.

H. Topsøe-Jensen.

Hancke, Niels, 1837—95, Forfatter. F. 22. Okt. 1837 paa Rottrup i Ulsted Sogn, d. 21. Nov. 1895 i Kbh., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Proprietær Johan Adolph H. (1808—77) og Ane Kirstine *Ellern (1814—44). Ugift.*

H. blev 1857 Student fra Aalborg og studerede nogle Aar Jura, men interesserede sig mest for sin Hjemegns Historie. Han deltog i Krigen 1864 og blev 1869 Inspektør ved Drengeasylskolen i Larslejstræde i Kbh. og 1877 ved Gratistskolen, men drog 1882 til Amerika, hvor han var Farmer, Journalist m. m. 1893 vendte han tilbage og blev Assistent ved Raadstuearkivet i Kbh., hvor hans Ven, Dr. Oluf Nielsen, var Arkivar, og her beskæftigede H. sig bl. a. med at udarbejde en Indeks over historiske Tidsskriftartikler, hvilken dog ikke blev fuldført. Paa det litterære Omraade er hans Noveller »Nord for Limfjorden« (1873), »Pennetegninger« (1879) og »Skizzer« (1880) smaa kulturhistoriske Perler omhandlende vendsysselske Forhold; desuden udgav han »Provst Fred. Schmidts Dagbøger« (1868) og »Peder Dyrskjøts Breve til Biskop Jens Bircherod i Aalborg« (i Saml. til jydsk Historie og Topografi, 1870—71), hvilket sidste er er maadeligt Arbejde. I Det kgl. Bibliotek findes en større Samling af hans Optegnelser vedrørende Vendsyssels Historie. H. savnede Evne til Rodfæstelse og regelmæssigt Arbejde.

C Klitgaard.

Hannemann, Daniel Vilhelm Rudolph, 1829—75, Civilingeniør og Landøkonom. F. 16. Juni 1829 i Helsingør, d. 26. April 1875

i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Skomager Daniel Vilhelm H. (ca. 1770—1837) og Marie Hansen. Gift 23. Maj 1863 i Kbh. (Helligg.) med Johanne Jeanette Bernhardine Løw, f. 19. Jan. 1841 i Kbh. (Frue), d. 26. Maj 1919 paa Frbg., D. af Metal- og Klokkestøber Bernhard Sextus L. (1810—1900) og Susanne Sabine Petersen (1811—97).

H. fik sin Uddannelse ved Polyteknisk Læreanstalt, hvortil han tog Adgangseksamen 1847, og hvorfra han gik ud 1852 med Eksamen i anvendt Naturvidenskab. Efter at han 1852—54 havde arbejdet som Assistent ved Vandbygningsvæsenct i Jylland, gik han over i privat Ingeniørvirksomhed og vendte særlig sin Interesse mod den landøkonomiske Kulturteknik. Efter Landhusholdningsselskabets Opfordring og med dets Støtte foretog han 1858 og 1859 Rejser i Belgien, Tyskland og Frankrig for at studere Vandings- og Afvandingsarbejder. Efter sin Hjemkomst og indtil 1862 var han Lærer i Landmaaling ved Polyteknisk Læreanstalt og arbejdede derefter 1862—67 ved Anlægget af de jysk-fynske Jernbaner; men hans Hovedvirksomhed som Ingeniør blev en Række Inddæmnings- og Udtørringsarbejder, saaledes Udtørringen af Bøtø Nor paa Sydfalster, Sjørring Sø i Thy samt Digebygningen paa Sydfalster efter Stormfloden 1872. — Efter J. C. Halds Død valgtes H. til Sekretær i Landhusholdningsselskabet. Selv om han her maatte overtage Forretninger, der var fremmede for hans tidligere Virksomhed, arbejdede han sig hurtigt saaledes ind i dem, at han gjorde udmærket Fyldest. Han var i Besiddelse af stor Forretningsdygtighed og Energi, med sikkert Blik for det væsentlige i enhver Sag, og den tidligere sindige Ro i Landhusholdningsselskabet afløstes under ham af Liv og Fremgang. Ogsaa i Landmandsforsamlingerne tog han virksomt Del, 1869 som Komitémedlem og 1872 som Sekretær. — H.s Interesse gik vel overvejende i praktisk Retning, men han har dog ogsaa som Forfatter leveret Arbejder af Betydning for Landbruget. 1855 udgav han »Lærebog i Landmaaling og Nivellering« og kort efter en praktisk Anvisning i samme Fag, nærmest til Brug for Landmænd. 1857 oversatte han et tysk Værk om »Gødningsmidlerne, deres Virkninger og Anvendelse«, og 1876 udkom »Vejledning til Dræningens Udførelse paa større og mindre Gaarde«, der blev udgivet efter hans Død af Landhusholdningsselskabet som Prisskrift. Til »Tidsskrift for Landøkonomi« og »Ugeskrift for Landmænd« leverede han forskellige Afhandlinger.

Ugeskrift for Landmænd, 1875, I, S. 501 f. H. Hertel: Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Historie, II, 1919, S. 36 ff.

Aksel Milthers (H. Hertel).

Hannover, jødisk Slægt, som indvandrede til Kbh. 1807 med Moses Abraham H. (1790—1834) fra Altona, hvor hans Forfædre havde været bosat fra Midten af det 17. Aarh. M. A. H. kom i Handelslære hos Jacob Salomon Meyer og etablerede sig efter fem Aars Læretid sammen med M. L. Nathansons Broder Nathan N., støttet af førstnævnte, under Firmaet H. & Nathanson. For at opnaa Grossererborgerskab maatte han 1813 indbetale 600 Rdl. i rede Sølv til det kgl. Zahlkammer. Sammen med Hofraad D. A. Meyer (s. d.) indrettede han under en Hattemagermesters Ledelse en Hattefabrik i Borgergade, hvis Frembringelser ogsaa fandt Afsætning i Udlandet. Hovedvirksomheden var dog Vekselerforretningen. Blandt hans Sønner var nedenn. Læge Adolph H. (1814—94), der var Fader til Bogtrykker Martin Adolph H. (1859—1930), som har gjort sig fortjent ved at udarbejde og udgive Familiens Slægtebog, og hvis Datter Margit Aase H. (f. 1889) er gift med Højesteretssagfører Christian Christensen Heilesen (s. d.); endvidere til nedenn. Polytekniker Harald Immanuel H. (f. 1861), hvis Søn er Ingeniør Poul H. (f. 1897), nedenn. Kunsthistoriker Emil H. (1864—1923) og Fanny H. (1863—1933), der var gift med Varemægler Just Egmond Cohen (s. d.) og hvis Datter Adda Hannover Cohen (f. 1888) er gift med Rigsarkivar Axel Steffensen Linvald (s. d.). En anden af M. A. H.s Sønner var nedenn. Bibliotekar Jacob H. (1817—91).

M. A. Hannover: Adolph Hannovers fædrene og mødrene Slægt, 1914.

Josef Fischer.

Hannover, Adolph, 1814—94, Læge. F. 24. Nov. 1814 i Kbh. (Mos.), d. 7. Juli 1894 i Taarbæk, begr. i Kbh. (Mos. Vestre). Forældre: Grosserer Moses Abraham H. (1790—1834) og Fanny Goldschmidt (1791—1852). Gift 29. Nov. 1857 i Kbh. (Mos.) med Ida Sara Fridericia, f. 29. Nov. 1838 i Kbh. (Mos.), d. 13. Febr. 1920 paa Frbg., D. af Silke- og Klædekræmmer Heyman Samuel F. (1798—1869) og Emma (Banise) Cohen-Brandes (1814—53).

H. blev Student 1832 fra Borgerdydskolen i Kbh., studerede først Naturhistorie, dernæst Lægevidenskab. I Studieaarene sluttede han et nært Venskab med den senere som Naturforsker berømte Japetus Steenstrup, hvilket fik stor Betydning for hans senere Liv og Forskning. Han begyndte allerede som Student videnskabeligt Arbejde og vandt 1837 Universitetets Guldmedaille for mikroskopiske Undersøgelser af Nervesystemet; dette blev Indledningen til en uafbrudt og frugtbar videnskabelig Produktion i de følgende 50 Aar. Lægeeksamen tog H. 1838, og allerede 1839 disputerede

han for Licentiatgraden med en sammenlignende anatomisk Afhandling om det ydre Øre. S. A. udsendte han paa Tysk et paa originale Iagttagelser rigt Arbejde om en smitsom Sygdom hos Vandsalamandren, hvori han eksperimentelt paaviste, at en Hudsygdom hos disse Dyr skyldtes en snyltende Alge, noget, der var epokegørende, da man paa dette Tidspunkt vidste saare lidt om de kontagiøse Sygdommes Aarsager. Kort efter Disputatsen drog H. paa en toaarig Studierejse for at uddanne sig videre i mikroskopiske Undersøgelser, først til Berlin og derfra gennem Tyskland, Schweiz, Italien og hjem over Paris og London. Berlinopholdet fik afgørende Betydning for ham, idet han her mødte de ypperste blandt Tysklands Læger, først og fremmest Johs. Muller og hans Elever, bl. a. Remak og Henle. Paa denne Rejse dels fuldførte, dels paabegyndte H. en Del af de Arbejder, han publicerede i de nærmest følgende Aar. Efter sin Hjemkomst var han 1841—44 Kandidat ved Frederiks Hospital og 1845—48 Reservelæge ved medicinsk Afdeling der. 1850—63 fungerede han som Visitator ved Frederiks Hospital og Almindelig Hospital, tillige var han under Slutningen af Treaarskrigen 1850—51 Overlæge ved Sølvgades Lazaret. I Sommeren 1853 var han Koleralæge. 1843 konkurrerede H., der da havde forfattet en Række betydelige Afhandlinger paa forskellige anatomiske og patologiske Omraader, med den ham jævnbyrdige C. E. Fenger om det nyoprettede Lektorat i patologisk Anatomi. Titelen paa H.s Konkurrenceafhandling var »Den patologiske Anatomis Svar paa Spørgsmaalet: Hvad er Cancer?«. Denne Afhandling, der danner Grundlaget for H.s verdensberømte og udødelige Arbejde »Om Epithelioma« (Hudkræft) 1852, betegner i Virkeligheden den patologisk-histologiske Videnskabs Begyndelse i Danmark. Fenger sejrede, men opgav efter faa Aar sin Interesse for patologisk Anatomi, medens H. stadig fortsatte disse Studier ved Siden af sine mange andre og endnu i sin Alderdom udgav fortrinlige patologisk-anatomiske Arbejder.

Karakteristisk for H.s Arbejder fra Ungdomsaarene er den bevidste Fremhæven af de mikroskopiske Undersøgelsers Betydning for Løsningen af de sværeste anatomiske og fysiologiske Problemer, og H., der 1844—46 forelæste som Privatdocent bl. a. over Mikroskopets Brug, stod saaledes som en værdig Forkæmper for den unge mikroskopiske Videnskab, da han 1846 konkurrerede om Lektoratet i deskriptiv og mikroskopisk Anatomi med den noget ældre I. P. Ibsen (s. d.), en som Lærer og anatomisk Præparator udmærket Mand, men i videnskabelig Henseende ganske upro-

duktiv. I selve Konkurrencen var H. jævnbyrdig med Ibsen, men da der ubegribeligt nok intet Hensyn blev taget til H.s store videnskabelige Produktion, udnævntes Ibsen til Posten. Ved dette Fejlgreb, som Universitetet heller ikke senere forstod at rette, standsedes Anatomiens og da specielt Histologiens Udvikling for mindst en Menneskealder her i Landet.

H. krænkedes dybt over atter at finde Vejen til Universitetet spærret, men lykkeligvis lammedes hans Forskertrang og Arbejdskraft ikke; som den fødte Videnskabsmand elskede han Videnskaben for dens egen Skyld og fortsatte ihærdigt sine Undersøgelser Resten af Livet. Han fandt ved Siden af sit Forskerarbejde Tid til fra 1864 at være Viceformand i Centralkomiteen (Invaliderne) og 1884—90 Konsulent ved Invalideforsørgelsen. Indtil 1878 praktiserede han desuden som en skattet Læge, men derefter levede han udelukkende for sin Videnskab; det sidste større Arbejde udgav han 1887, i sit 73. Aar. H. havde en fremragende Begavelse for videnskabeligt Arbejde, specielt mikroskopisk-histologiske Undersøgelser, kombineret med stor Arbejdsevne, Jernflid, Grundighed og Alsidighed. Hans Undersøgelser var oftest komparativt anlagte, hans Beskrivelser skrupuløst nøjagtige og hans Materiale indsamlet med enestaaende Udholdenhed. Tit var hans Arbejder baserede paa aarelange Studier, saaledes beskæftigede Bogen om Epithelioma ham i omtrent ni Aar, og til flere Arbejder fra hans seneste Aar var Forstudierne anstillede i hans Ungdom. Hans Stil er smuk og værdig, giver Læserne Indtryk af en sympatisk, nobel Mand med høj og alsidig videnskabelig Kultur. Med Rette nævnes H. den Dag i Dag Europa over som en af Danmarks mest fremragende medicinske Videnskabsmænd.

Her at give blot en kort Oversigt over H.s rige videnskabelige Produktion, der igennem et halvt Sekel spænder over vidt forskellige Felter, er ugørligt. Selv indordner han i sin Autobiografi Arbejderne i følgende ti Grupper: 1° Mikroskopisk Teknik (hvoraf skal fremhæves Angivelsen af Chromsyren til histologisk Brug og Lærebogen i Mikroskopets Brug, der blev Datidens Haandbog, oversat til flere Sprog). 2° Anatomi og Fysiologi (hvoraf fremhæves Nervesystemets Mikroskopi og Undersøgelserne over Forbeningsprocesserne). 3° Øjet (hvoraf bl. a. Nethindeundersøgelserne). 4° Patologisk Anatomi og Teratologi (hvoraf Kræftundersøgelserne og forskellige Misdannelser (Cyclopi)). 5° Epi- og Entophyter, Helminthiasis (hvoraf Salamandrens smitsomme Sygdom). 6° Medicin og medicinsk Statistik (bl. a. Menstruationsundersøgelserne). 7° Invalider og Resektioner (bl. a. Paavisning af Ledresektionernes

daarlige Resultat hos danske Soldater opererede i Tyskland). 8° Fattigvæsen og Hygiejne. 9° Aarsberetninger og kritiske Anmeldelser. 10° Afhandlinger af forskelligt Indhold.

De fleste af H.s Arbejder fremkom paa fremmede Sprog og faldt desuden paa et Tidspunkt, da der i øvrigt var stille om det normal-anatomiske og patologisk-anatomiske Arbejde ved vort Universitet, saa H. kom derfor naturligt over for Udlandet til at staa som den danske Medicins egentlige Repræsentant paa disse Omraader i den lange Periode, over hvilken hans Arbejde spændte. Af udenlandske Anerkendelser fik han mange: 1852 blev han Æresdoktor i Groningen, senere Medlem og Æresmedlem af talrige udenlandske Selskaber, 1856 fik han Prix Montyon for Undersøgelser over Øjet, 1878 samme for Undersøgelserne over Retina. 1853 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab, 1885 af Institut de France. — Tit. Professor 1856. Etatsraad 1890. — R. 1872. DM. 1888. — Malerier af ukendt (Familieeje), D. Monies 1853 (Patologisk-anatomisk Institut) og N. P. Mols 1887 (Familieeje). Litografi af E. Fortling 1855 efter Monies' Maleri.

M. A. Hannover: Adolph Hannovers fædrene og mødrene Slægt (hvori Optryk af H.s Autobiografi og Fortegnelser over H.s videnskabelige Arbejder), 1914. C. J. Salomonsen: Adolph Hannovers Liv og Virken, særligt i Ungdomsaarene, Foredrag i Universitetets Festsal paa Hundredaarsdagen for hans Fødsel, i Smaa-Arbejder 1917. J. Fibiger: Adolph Hannover som Patolog. Fr. C. C. Hansen: Adolph Hannover og hans anatomisk-fysiologiske Arbejder. Taler ved Biologisk og Medicinsk Selskabs Møde i Anledning af Hundredaarsdagen for hans Fødsel, 1914. Jul. Petersen i Ugeskrift for Læger, 5. Rk., I, .894, S. 669—74, og Ill. Tid. .2. Aug. s. A.

Otto C Aagaard

Hannover, Emil Viggo, 1864—1923, Kunsthistoriker. F. 27. Sept. 1864 i Kbh. (Mos.), d. 8. Marts 1923 sst., Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Professor, senere Etatsraad A. H. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 22. Nov. 1887 i Kbh. (Mos.) med Alice Johanne Ruben, f. 27. April 1866 i Kbh. (Mos.) (gift 3° med Lægen C. E. Bloch, s. d.). Ægteskabet opløst 1894. 2° 15. Maj 1897 i Kbh. (b. v.) med Karen Anna Topsøe, f. 27. Okt. 1872 i Kbh. (Helligg.), D. af Forfatteren Vilhelm T. (s. d.) og Hustru.

H. vilde oprindelig være Maler og arbejdede som ganske ung (1879—83) paa Akademiet, fulgte ogsaa nogle Aar Jul. Langes Undervisning, men hans Veje som Kunstbetragter skiltes snart fra Lærerens. Mere anlagt for kunstnerisk Indføling og æstetisk Vurdering end for videnskabelig historisk Granskning søgte han sin Uddannelse gennem frie Studier og paa lange Rejser, fornemmelig i Frankrig, Tyskland og England. Hans Interesse var

i de tidlige Aar delt mellem nyere Billedkunst, dansk og fremmed, og det 18. Aarhundredes Kunst. Under et Studieophold i Tyskland 1885 fængsledes han — til Langes Fortrydelse — af Folk *som* Bocklin *og* Klinger, *og om* Feuerbach *og* Marées skrev han Essays i »Tilskueren« (1890, 1891). Den engelske Prærafaelisme og dens Udløbere mødte han med aaben Forstaaelse (Artikler om Burne-Jones og Aubrey Beardsley i »Kunstbladet« 1896), ikke mindst Retningens Bestræbelser inden for Kunstindustri og Bogkunst, der førte til en symbolistisk »Denaturering« (hans eget Udtryk) af det dekorative Formsprog. Om Gustave Moreau skrev han, betegnende nok, med Sympati (Kunstbladet 1896), ogsaa om Kate Greenaway. Denne H.s vide Modtagelighed for de nyromantiske Stilstrømninger var ingenlunde blot en Følge af en aktuel Kunstindstilling, men helt og fuldt Udtryk for det centrale i hans Anlæg og hans Opfattelse, for hans sære og forfinede Smag, hans nervøse Intelligens, hans instinktive Finfølelse for Nuancer og for ornamentale og illustrative Værdier. Inden for dansk Kunst hævdede han sine udpræget moderne Synspunkter i Udstillingsanmeldelser, bl. a. i »Tilskueren« og i »Politiken«; selv udgav han »Kunstbladet« 1896.

Sine Studier i det 18. Aarhundrede havde H. indledet 1887 med en Afhandling i »Tilskueren« om Zwinger i Dresden, 1888 kom hans smukke, noget sentimentale Bog om Watteau, »de galante Festers Maler« (tysk Udg. 1889). Med dette sidste Skrift havde han, ikke blot i Danmark, stillet sig i første Geled blandt de Kritikere, der kæmpede for en revideret, mere retfærdig Opfattelse af Rokokoen i videre Forstand. Hertil sluttede sig et Supplement i »Zeitschrift fur bildende Kunst«, XXIV (1889), endelig ogsaa to Afhandlinger, »Louis XVI.s Stil og dens Møbelkunst« (Tidsskr. for Kunstindustri 1887) og »Af Empirestilens Forhistorie« (sst. 1890), der varsler hans senere Forskergerning som Kunstindustrihistoriker.

Jævnsides med disse Arbejder indledede H. i 1890'ernes Begyndelse sit betydelige Forfatterskab om Danmarks Malerkunst i 19. Aarhundrede. 1893 udgav han »Maleren Christen Købke«, der i lige Grad er udmærket ved Følsomhed i Opfattelsen, ikke mindst af de koloristiske Problemer, og af Smidighed i Karakteristikken; med stor Sikkerhed har han fornemmet og fastholdt baade Tidens og Milieuets danske Tone. Den store Monografi af Eckersberg (1898), i biografisk Henseende særdeles fast opbygget, ogsaa psykologisk fintmærkende, er præget af samme Klarhed i Demonstrationen, dog forekommer Placeringen af Kunstneren i den euro-

pæiske Udvikling ret usikker og vil næppe vise sig holdbar. Noget bredere i Anlægget er Skildringen af Constantin Hansen (1901), der er baaret af varm Sympati med hans Kunst. Disse tre kloge og fornemme Bøger fra H.s unge og yngre Aar vil længe kunne hævde sig blandt de betydeligste Skrifter om dansk Kunsthistorie. Nogle Oversigtsarbejder om vor Malerkunst i 19. Aarhundrede fremkom i de følgende Aar: Afsnittet »Europæerne« i den af Karl Madsen redigerede »Kunstens Historie i Danmark« (1901—07), Indledningen i Ch. Beens »Danmarks Malerkunst«, I—II (1902—03), »Dänische Kunst im 19. Jahrhundert« (1907) og »Danish Art in the Nineteenth Century« (i Scandinavian Art, 1922). Af hele Europas Kunsthistorie i samme Aarhundrede, som H. allerede havde skitseret 1909 i »Verdenskulturen«,. gav han endelig 1918 en fyldig og aldeles fortrinlig sammenfattende Fremstilling (i Det nittende Aarhundrede, XXVI, red. af Aage Friis). Det er maaske H.s ypperste Skrift. Af ringere Betydning er »Svensk Kunst« (1916).

H.s Virksomhed som Kunstskribent er lige fra første Færd blevet øvet samtidig med •— for en stor Del ogsaa i intim Vekselvirkning med — en udstrakt og energisk Gerning som Museumsmand. 1894 blev han knyttet til det nylig oprettede Kunstindustrimuseum, hvis Bibliotek og Billedsamlinger han grundlagde; som Kender af gamle Bogbind var han blandt de første her hjemme (»Om at samle paa Bøger«, 1891, »Kunstfærdige gamle Bogbind indtil 1850«, 1907). Efter Pietro Krohns Død blev han 1906 Museets Direktør. Han var som født til den Stilling — Kenderen par excellence i Kraft af sin sikre Kvalitetssans og sit skarpe Blik for Detaillens Særpræg, den stille, lidenskabelige Samler, ogsaa den aldrig trættede Ordner. Det lykkedes ham da, skønt han i Begyndelsen kun raadede over beskedne Midler, at tilføre sit Museum meget betydelige Værdier, ja at skabe helt nye Afdelinger, bl. a. den østasiatiske Samling og den italienske Renæssancesamling. Paa den Frohne'ske Auktion 1910 havde han Held til at gøre anselige Erhvervelser, saaledes H. Gudewerths Ahlefeldt-Kiste; 1915 hjemførte han en smuk Glassamling. Naar det danske Kunstindustrimuseum blandt de mindre europæiske Museer af denne Art nu indtager saa hæderlig, paa visse Omraader endogsaa saa fremskudt en Plads, skyldes det for største Delen H.s dygtige og vidtskuende Arbejde; men skønt han nærede en aktiv Interesse for sin egen Tids Kunstindustri, havde Museet unægtelig i nogen Grad skiftet Karakter under hans Ledelse og forskudt sit oprindelige Hovedformaal: at være »et moderne Arsenal for udøvende Kunstnere og Haandværkere«

(Anker Kyster). 1919 opnaaede H., at Etatsraad Gluckstadt skænkede Frederiks Hospitals Bygninger til Museet; han gjorde Forarbejder til det nye Museums Indretning, men Døden hindrede ham i at føre Værket ud i Livet. Siden 1906 udgav han aarlige Beretninger om Kunstindustrimuseets Virksomhed, Smaaskrifter, der fremlægger et stort og instruktivt videnskabeligt Stof i en knap Form, 1920 tillige en Redegørelse for Museets Historie i de første 25 Aar. — Ogsaa Den Hirschsprungske Samling, hvis Direktør H. blev 1912, nød godt af hans fine Kenderskab og store museumstekniske Indsigt; den blev mønstergyldigt ophængt og katalogiseret; om denne Ordning og dens Principper skrev han i »Det nye Kunstblad« (1910—11). For det kollegiale Samarbejde mellem skandinaviske Museumsmænd viste han sin Interesse ved 1915 at stifte Nordisk Museumsforbund.

I de første Aar efter Ansættelsen ved Kunstindustrimuseet traadte H.s videnskabelige Syssel med Kunsthaandværkets ældre Historie tilbage for hans Studier over Billedkunst, men han offentliggjorde dog flere mindre Arbejder om kunstindustrielle Frembringelser — foruden de nævnte boghistoriske Skrifter og Afhandlinger om Dekorationskunst •— f. Eks. »De spansk-mauriske og de første italienske Fayencer« (Tidsskr. for Kunstindustri 1894—96), »Rundskue over Europas Kunsthaandværk paa Verdensudstillingen i Paris 1900« (sst. 1900) og »Émile Gallé« (Tilskueren 1904). Da han blev Museets Direktør, medførte det en stedse mere vidtstrakt og intens Opdyrkning af de anvendte Kunsters Historie; i særlig Grad specialiserede H. sig i Keramik og opnaaede efterhaanden paa dette Omraade en Indsigt, der sikrede ham en europæisk anset Position som Kender og Historiker. Resultatet af disse Forskninger nedlagde han i »Keramisk Haandbog« (I—II, 1919—24), et monumentalt Værk, der forelaa delvis udgivet og fuldt afsluttet i Manuskript ved hans Død. — Maleri af Viggo Johansen 1912 (Kunstindustrimuseet). Buste af Felix Nylund ca. 1920. Blyantstegninger af Eva Kalkau 1892 (Fr.borg) og A. V. Larsen 1883. Posthum Bronzeplaquette af Mogens Bøggild og Utzon Frank. Mindesten af Utzon Frank 1926 i Kunstindustrimuseets Gaard.

Emil Hannover: Erindringer, I. Min Barndom, 1914. Breve fra Julius Lange, udg. af P. Købke, 1902, passim. Vilh. Slomann i Tidskrift for Konstvetenskap, VII, 1922. Johan Rohde i Ill. Tid. 25. Marts 1923. Svend Dahl i Aarbog for Bogvenner, VII, 1923, S. 99—103. Anker Kyster i Skønvirke IX, 1923, S. 17 ff. Carl G. Laurin i Tilskueren 1923, I, S. 274—79. Politiken 9. Marts 1923.

Christian Elling.

Hannover, Harald Immanuel, f. 1861, Ingeniør. F. 17. Maj 1861 i Kbh. (Mos.). Broder til Emil H. (s. d.). Gift 4. Maj 1893 i Kbh. (Mos.) med Laura Michaelsen, f. 9. Jan. 1871 i Kbh. (Mos.), D. af Grosserer Jacob Carl Emil M. (1835—1911) og Helene Heyman (1842—1924).

H. tog polyteknisk Adgangseksamen 1877, blev n. A. Student ved en Tillægseksamen og 1879 cand. phil. 1884 tog han polyteknisk Eksamen som Maskiningeniør og gik derefter i Lære paa Statsbanernes Værksteder i Kbh., hvor han forblev et Aar. Vinteren 1885—86 arbejdede han som Konstruktør hos Firmaet Bonnesen & Danstrup efter om Sommeren at have været paa Studierejse i Tyskland paa Larssens Legat, og Foraaret 1886 rejste han paa samme Legat til Paris og London, hvor han særlig studerede de teknologiske Samlinger. 1886—88 underviste han om Vinteren i Maskinlære paa det tekniske Selskabs Skole og studerede om Sommeren særlig Landbrugsmaskiner, ogsaa ved praktisk Arbejde paa de store Gaarde, idet han, der havde sat sig som Maal om muligt at blive Professor Wilkens' Efterfølger som Lærer i Teknologi, paa Grund af sin Ungdom ikke fik denne Stilling ved Wilkens' Afgang 1886 og derfor efter Professor Segelckes Raad agtede at uddanne sig til en Stilling som Docent ved Landbohøjskolen eller som Landbrugsmaskinkonsulent. 1887 blev H. Assistent ved Maskinafdelingen paa den store nordiske Udstilling i Kbh. 1888 og senere Inspektør for Maskinafdelingen og Medlem af Juryen. Imidlertid var Wilkens' Efterfølger, Docent Mathiesen, stadig alvorligt syg og døde 1887, og man maatte derfor besætte Stillingen paa ny. Den blev nu tilbudt H., som paa dette Tidspunkt havde opgivet at blive Docent i Teknologi, han tog imod Tilbudet og tiltraadte 1. Febr. 1888. Til Stillingen, som krævede et stort forberedende Arbejde af sin nye Indehaver, var knyttet et ikke mindre krævende Ekstraarbejde, nemlig at afgive Betænkning over ca. Halvdelen af de indkomne Ansøgninger om Eneretsbevillinger, idet disse, indtil man fik Nyordningen med Patentloven af 1894, blev sendt til Erklæring af Polyteknisk Læreanstalt. H., der blev Professor 1894, gik til Arbejdet med levende Interesse; han reorganiserede den teknologiske Samling, saa den efterhaanden blev en af de største Samlinger ved nogen teknisk Højskole; han gjorde Fabriksbesøgene til et særdeles effektivt Led i Undervisningen og interesserede sig meget for Tilrettelæggelsen af den Værkstedspraksis, som paa Foranledning af et Udvalg inden for Ingeniørforeningen, hvori bl. a. G. A. Hagemann havde været virksom, var blevet gjort obligatorisk for Maskiningeniørerne ved Lære-

anstaltens nye Reglement af 23. Juli 1894. Indtil Statsbanernes Maskinchef O. Busse og Formanden for Foreningen af Fabrikanter i Jernindustrien R. Helweg 1898 satte Sagen i System og skaffede gratis Værkstedspladser baade i Statens og i Jernindustriens Værksteder, var det H., som fra Udstillingen 1888 havde et stort Personkendskab inden for Maskinindustrien, der skaffede saa godt som alle ønskede Værkstedspladser. Det var ligeledes H., der i en Skrivelse af 26. Febr. 1893 til Læreanstaltens Direktør foreslog Indførelse af Materiallære som Undervisningsfag, hvilket skete 1896, ligesom Forarbejderne til Indretning af et Maskinlaboratorium overvejende skyldtes ham. Da man 1896 paa Initiativ af Dansk Ingeniørforening oprettede en Materialprøvningsanstalt, Statsprøveanstalten, forestod H. dens Indretning og blev dens første Direktør. H. har foretaget mange Rejser i fagligt Øjemed, f. Eks. 1890 i Sverige, 1893 til Amerika (Chicagoudstillingen), 1895 til Tyskland, Schweiz og Østrig, 1896 til Holland, Belgien og Berlin, 1897 til Udstillingen i Stockholm, 1899 til Paris og Dresden, 1900 til Parisudstillingen og har stadig rejst meget i Udlandet; han skaffede sig paa disse Rejser en omfattende international Bekendtskabskreds, som har haft stor Betydning baade for hans Arbejde og for hans Elever. H. har selv fortalt om, hvorledes han ved Kongresser o. 1. altid omgikkes fremmede, for skandinaviske Kolleger kunde han træffe hjemme. Det var saaledes ved Bekendtskabet med Franskmanden Osmond, at H. kom ind paa Metalmikroskopien, som han indførte i Danmark. I den internationale Materialprøvningsforening var H. Danmarks Repræsentant, og han var et virksomt Medlem af den Kreds, der forberedte den store internationale Materialprøvningskongres i Kbh. 1909, hvis Vicepræsident H. blev. Som Direktør for Statsprøveanstalten, der overtoges helt af Staten 1909, har H. organiseret Udgivelsen af en Række Meddelelser fra denne og iværksat en Række forskellige Undersøgelser. En af disse var Undersøgelsen af Molerets Anvendelighed, som Ingeniør Fischer-Møller udførte i Anstaltens Lerlaboratorium, og som førte til Dannelsen af et Molers-Konsortium 1905 og senere til Udviklingen af en hel Industri, nemlig Fremstillingen af de lette, stærke Molersten, der ogsaa er en Eksportartikel.

Ved G. A. Hagemanns Fratræden 1. Febr. 1912 blev H. hans Efterfølger som Direktør for Polyteknisk Læreanstalt. Ved Overtagelsen af denne Stilling, som han beklædte i ti Aar, traadte H. tilbage som Direktør for Statsprøveanstalten og blev Formand for dens Bestyrelsesraad. H.s Direktørtid, i hvilken alle Krigstidens Vanskeligheder faldt, betegner en Periode med ret stærk Udvikling

paa flere af Læreanstaltens Omraader. Der oprettedes flere nye Lærerstillinger, f. Eks. i Matematik, Fysik, Fotokemi, teknisk Kemi, Elektroteknik, kulturteknisk Vandbygning, og 1916 indførtes, oprindelig paa Initiativ af Matematikeren, Professor J. Hjelmslev, den tekniske Doktorgrad. Ogsaa Læreanstaltens Pladsforhold og Udvidelsesmuligheder laa H. stærkt paa Sinde; der blev skaffet Plads til en Del Laboratorier og Tegnestuer, og H. paatænkte at faa Udvidelsesmuligheder i det gamle Garnisonssygehus i Rigensgade, der skulde blive ledigt ved det nye Militærhospitals Opførelse, men Planen strandede, og Læreanstaltens store Nybygninger paa Grunden mellem Sølvgade, Rigensgade, Stokhusgade og Østervoldgade planlagdes og paabegyndtes først under H.s Efterfølger, Professor P. O. Pedersen. H.s Omsorg for og Hjælpsomhed mod de studerende var utrættelig, og det er næppe tilfældigt, at Læreanstaltens samlede Legatmasse i hans Direktørtid er steget fra ca. 40 000 til over 600000 Kr. 1912 holdt H. nogle Foredrag om en af ham opfundet Metode til Fremstilling af porøse Metaller ved Udcentrifugering af den eutektiske Legering, en Opfindelse, der vakte en Del Opsigt og blev forelagt af H.s Ven, Professor Henry le Chatelier ved et Møde i Académie des sciences i Paris. Nogen praktisk Betydning har denne Opfindelse dog ikke faaet. 1917 blev H. Formand for det saakaldte Nældeudvalg, der havde til Opgave at anvise Vej til Anvendelse af Brændenælder i Tekstilindustrien. Udvalget afgav Beretning herom til Indenrigsministeriet 1926. 1918 blev han Formand for et af Forsvarsministeriet nedsat Udvalg til Opklaring af Aarsagerne til de dengang ret hyppige militære Flyveulykker. Arbejdet var temmelig vanskeligt og gav Anledning til ikke altid blide Meningstilkendegivelser fra de militære Medlemmers Side. H., der oprindelig ikke var sagkyndig, skaffede sig Indsigt i Flyvevæsenets Teknik ved Belæring af de mange udenlandske Flyvere, der kom til Kbh. efter Krigen, bl. a. den senere tyske Minister Goring, Indflyveren hos Renault i Paris, Leth Jensen o. fl. a., og der er næppe Tvivl om, at Udvalgets Betænkning, der kom 1921, har været af Betydning. Inden for sit Fag har H. udfoldet en betydelig litterær Virksomhed. 1888 kom en Bevægelseslære, 1894—1911 udkom »Metalbearbejdning«, autograferede Forelæsningstegninger, 1899 »Mekanisk Teknologi. I. Metallernes og Legeringernes Egenskaber og Anvendelse« (2. Udg. 1912), 1915 »Mekanisk Teknologi. II. Metallernes Bearbejdning«, 1913 »Haandbog i Metallernes mekaniske Teknologi, 1. Afd.«, 1924 »Tekstilindustri«, I, 1930 »Tekstilindustri«, II, og 1934, under Medvirkning af Dr. Sigurd Smith, »Papirfabrikation«. 1931 tog H. sin Afsked

som Professor og afsluttede dermed en mangeaarig, meget fortjenstfuld Gerning, der har gjort ham til Lærer for over 3000 polytekniske Kandidater; som Paaskønnelse heraf udnævntes han s. A. til Æresmedlem af Dansk Ingeniørforening. Foruden af de ovennævnte Bestyrelser har H. været Medlem af en Række andre. 1895—1924 var han Medlem af Bestyrelsen for den internationale Materialprøvningsforening, 1907—32 for Teknologisk Institut, hvor han var Næstformand fra 1912, fra 1909 for den Letterstedtske Forening, fra 1912 for Akts. De forenede Papirfabriker, fra 1914 for Selskabet for Naturlærens Udbredelse, fra 1916 for Historisk teknisk Samling, fra 1918 for Akts. Akkumulatorfabriken og fra 1928 for Selskabet for Silkeavl. 1912—22 var han Formand for Bestyrelsen for Hagemanns Kollegium, fra 1917 er han Formand for Bestyrelsen for Dansk Kugleleje Akts., den danske Afdeling af SKF. 1925 blev H. Æresborger ved den tekniske Højskole i Wien, 1931 Æres-præsident for Polyteknikerraadet, der var oprettet 1919 i hans Direktørtid, og Æresmedlem af Ingeniørforeningen i Liège. Endvidere er han fra 1909 korresponderende Medlem af den portugisiske Ingeniørforening og fra 1932 af La Société d'Encouragement pour l'Industrie Nationale i Paris. — R. 1901. DM. 1913. K.[2] 1920. K.[1] 1931. — Maleri af Knud Larsen 1918. Buste af Stæhr-Nielsen 1912 paa Polyteknisk Læreanstalt.

E. Thaulow i Ill. Tid. 3. Dec. 1911. Akad. Ugeblad 2. April 1919. M. C. Harding i Polyteknikeren 3. Febr. 1922. J. T. Lundbye: Den polytekniske Læreanstalt 1829—1929, 1929. P. O. Pedersen, H. le Chatelier og Paul Bergsøe i Ingeniøren, XL, 1931, S. 237—40. Sst., S. 557 ff. Oversigt over Udviklingen i det sidste halve Aarhundrede af Teknologiundervisningen ved den polytekniske Læreanstalt, Ingeniøren, XLI, 1932, S. 10—14. Berl. Tid. 28. Jan. 1935.

Povl Vinding.

Hannover, Jacob, 1817—91, Biblioteksmand. F. 8. Febr. 1817 i Kbh. (Mos.), d. 10. Juni 1891 sst. (Mos.), begr. sst. (Mos. Vestre). Broder til Adolph H. (s. d.). Ugift.

H. blev Student 1834 fra Borgerdydskolen i Kbh. og studerede klassisk Filologi, men da han 1841 indstillede sig til Philologicum, nægtede man ham som Jøde at aflægge Prøve i Faget Teologi og at faa udstedt Eksamensbevis. Han maatte da stærkt skuffet opgive at tage Eksamen, men blev alligevel snart meget søgt som Lærer i klassiske Sprog og Fransk. Da J. N. Madvig 1848 afgik som Leder af Universitetsbiblioteket, sørgede han for, at H. blev anden Underbibliotekar ved Biblioteket; 1874 avancerede han til første Underbibliotekar og beholdt dette Embede til faa Maaneder før sin Død. I Virkeligheden havde han i en lang Aarrække udført en væsentlig

Del af Chefens Arbejde, idet den langsomme og ubeslutsomme Bibliotekar P. G. Thorsen selv kun overkom en ringe Del deraf. Da Thorsen 1879 afgik, havde H. derfor haabet at blive hans Efterfølger, men man foretrak den langt yngre S. Birket-Smith. H. havde en ganske usædvanlig Hukommelse, og da Katalogerne var meget mangelfulde, var denne Evne til stor Nytte, saa meget mere som han trods sit med Aarene noget sære og bryske Væsen viste Bibliotekets Benyttere en utrættelig Hjælpsomhed. Sine pekuniære Midler brugte han til en omfattende Velgørenhed. H. publicerede intet; i mange Aar arbejdede han flittigt og grundigt paa at fortsætte Erslews Forfatterleksikon for Tiaaret 1869—79, men da Materialet var samlet, opgav han Bearbejdelsen; det findes nu i Det kgl. Bibliotek. — Justitsraad 1891. — R. 1882.

S. Birket-Smith i Ex Bibl. Univers. Hafn., 1920, S. 1—9, passim.

Svend Dahl.

Hans, 1455—1513, Konge. F. 2. Febr. 1455 i Aalborg, d. 20. Febr. 1513 sst., begr. i Graabrødrekirken i Odense, 1804 overført til St. Knuds K. sst. Forældre: Kong Christian I. (s. d.) og Dronning Dorothea (s. d.). Gift 6. Sept. 1478 i Kbh. (Frue K.) med Christine af Sachsen (s. d.).

Om H.s Opdragelse vides intet. Tidligt blev han udset til sin Faders Efterfølger; allerede 1455 eller n. A. synes det danske Rigsraad at have valgt ham til Tronfølger, og paa Mødet i Skara Jan. 1458 anerkendtes han ligeledes af Rigsraaderne fra Sverige og Norge; endelig lovede 1466 ogsaa Hertugdømmernes Raader at tage ham til Landsherre efter Faderen, dog med Forbehold for det Tilfælde, at der fødtes ham Brødre. Trods disse og andre Forpligtelser gik der efter Christian I.s Død (21. Maj 1481) ret lang Tid hen, inden H. virkelig anerkendtes som Herre i de forskellige Lande. Først i Maj 1482 hyldedes han som Konge i Danmark paa Stændermødet i Kalundborg, og paa Hertugdømmerne rejste hans yngre Broder Frederik Krav, som støttedes af Moderen og en Del af den holstenske Adel. Resultatet blev her et Kompromis, idet man paa Mødet i Kiel Nov. s. A. enedes om at hylde begge Brødre i Forening; dette førte senere til Delingen 1490, hvorved H. fik den saakaldte segebergske Del. Frederik følte sig ikke des mindre uretfærdigt behandlet og gjorde i de følgende Aar forgæves Krav paa Dele af Norge og Danmark; for dette sidste Riges Vedkommende afvistes hans Fordringer ved det saakaldte Udelelighedsbrev, en Erklæring, der vedtoges paa et nyt almindeligt Stændermøde i Kalundborg 1494. Forholdet mellem

Brødrene vedblev imidlertid at være daarligt og voldte gennem hele H.s Regering mange Vanskeligheder (jfr. Bd. VII, S. 225).

I Sverige styrede efter Slaget ved Brunkeberg Sten Sture d. Æ., som efter Christian I.s Død en Tid syntes at skulle gøre sig til Herre ogsaa i Norge. Paa et Møde i Halmstad Jan.—Febr. 1483 lykkedes det dog at faa det norske Rigsraad til at anerkende H. som Konge. Denne beseglede derefter en Unionshaandfæstning, der forpligtede ham til at søge Rigsraadets Samtykke til alle væsentlige Regeringshandlinger og gav Undersaatterne Ret til Oprør, hvis han brød sin Ed. Følgende Sommer kronedes han i Danmark og Norge. Ogsaa det svenske Rigsraad lovede ved den saakaldte Kalmarreces 7. Sept. 1483 at antage H. som Konge, saaledes at Haandfæstningen af 1. Febr. med enkelte »Forbedringer« skulde gælde ogsaa for Sverige.

Sten Sture forstod imidlertid gennem mange Aar at forhale Unionens virkelige Genoprettelse. Med tilsyneladende Taalmodighed fandt H. sig heri, sandsynligvis i klog Erkendelse af, at et forhastet Erobringsforsøg uden Tilslutning fra i det mindste en Del af det svenske Aristokrati efter al Rimelighed vilde ende med et nyt Brunkeberg; forsigtig Nølen præger bl. a. hans Stilling til Moderens Kamp for sin Morgengave i Sverige. Hans Chance var at blive foretrukket for Sten Sture; hertil maatte hans vidtgaaende Løfter fra 1483 i Længden være ham en god Hjælp; da tilmed den svenske Rigsforstanders stigende Magtlyst — ikke mindst i Forholdet til Kirken — efterhaanden bragte ham i Modsætning til Rigsraadet, vendte Situationen sig fra ca. 1493 til Gunst for H., der fuldt ud vidste at udnytte det psykologiske Øjeblik; Rustningerne dreves nu med Kraft, og efter Slaget ved Rotebro sluttedes det Forlig, der førte til Kroningen i Stockholm 26. Nov. 1497. Maalet var saaledes naaet; de tre nordiske Riger havde atter fælles Hersker; men skønt H. uden just at overholde Kalmarrecessen dog i Overensstemmelse med sin hidtidige Politik brugte sin Sejr med Maadehold, blev Herligheden alligevel af kort Varighed. Da den sachsiske Garde, som havde overvundet Dalkarlene, led Nederlag i Ditmarsken 1500, fattede det svenske Selvstændighedsparti nyt Mod; n. A. valgtes Sten Sture paa ny til Rigsforstander og fik hurtigt Sverige i sin Magt. Resten af H.s Regering blev en uafbrudt Strid for at genvinde det tabte Rige; hertil kom Uroligheder i Norge og voksende Spænding i Forholdet til Lübeckerne, som i Forvejen havde Grund til Misfornøjelse med Kongens Politik og nu ikke vilde finde sig i at afbryde deres Handel med Svenskerne. Til Kampen mod begge Parter byggede H. Danmarks første egentlige

Orlogsflaade, og ved dens Hjælp førte han Søkrigen med Liibeck (1510—12) til en gunstig Afslutning; Unionens Genoprettelse oplevede han derimod ikke.

I den indre Styrelse mærkes paa adskillige Punkter, at nye Tider var ved at nærme sig. Jævn og sparsommelig som Kongen var, droges han uvilkaarligt mod Borgerstanden; betegnende nok lod han, om end kun i kort Tid, sin Søn opdrage i et borgerligt Hus. I den Strid mellem Rigsraad og Kongemagt, som i hans Tid tog fastere Form, var da ogsaa Købstæderne sidstnævntes naturlige Forbundsfæller, værdifulde ikke mindst ved det Rygstød, de gav den kongelige Økonomi. H.s Paaskønnelse heraf viser sig navnlig i den udholdende Fasthed, hvormed han i Modsætning til Faderen genoptog og fortsatte Erik (VII.) af Pommerns antihanseatiske Politik. Mere ustadigt blev hans Forhold til Herrestænderne. Poul Helgesen — hvis Skildring af Kongen i det hele fortjener Opmærksomhed — vil vide, at han i Begyndelsen af sin Regering fortrinsvis søgte Raad hos Adelen, senere hen derimod hos Gejstligheden; og tænker man paa Navnene Poul Laxmand og Jens Andersen Bældenak, synes der at være noget om det; sikkert er det, at Forholdet til Pavestolen var daarligt til ca. 1503, men derefter bragtes i Orden. Nogen »Præstekonge« — som Christian III. — blev H. dog aldrig; Ærkebispens forbitrede Stridigheder med det skaanske Aristokrati forstod han at holde sig udenfor, verdslige Klosterforleninger blev hyppigere, ligesom Forbundet med de kætterske Russere synes at vidne om en for den Tid usædvanlig religiøs Fordomsfrihed. — I H.s Forhold til Adelen er Vendepunktet den mangelfuldt oplyste og derfor meget omtvistede Poul Laxmand-Affære. For at sigte Kongen for ligefrem Meddelagtighed i Drabet paa Rigshofmesteren er der ganske vist intet Grundlag; paa den anden Side var det utvivlsomt en hensynsløs Udnyttelse af Begivenheden, naar han kort efter lod den dræbte anklage for Højforræderi med det Udfald, at hans store Godser inddroges. Bemærkelsesværdig er her som ved Kalmardommen over Svenskerne 1505 Tilbøjeligheden til at forstærke den nordiske Kongemagt ved Hjælp af Romerrettens Majestætsproces — maaske en Frugt af Jens Andersens Indflydelse. Uanset Spørgsmaalet om Poul Laxmands Skyld eller Uskyld bekræfter Sagens Historie Indtrykket af Kongens sikre politiske Haandelag. Men Retssikkerheden i Landet skulde det unægtelig ikke befordre, at Drabsmændene ikke blot ved denne Lejlighed, men ogsaa ved Drabene paa Knut Alvsson og Niels Hak forblev ustraffede. Det maa være disse Tilfælde, Rigsraaderne sigter til, naar de blandt deres Klagepunkter ved Valgmødet 1513

retter den alvorlige Beskyldning mod H., at »nogle af deres Medbrødre er kommet paa Kongens Skrivelse og mistede den Halsen over og ingen Ret er efter gangen«. Raadets i sit Indhold noget overdrevne Klageskrift staar som et stærkt Udtryk for Aristokratiets Misstemning mod H. ved Slutningen af dennes Regering. Senere bedredes hans Eftermæle under Indtrykket af Sønnens Vilkaarlighed; Svaning og Huitfeldt lovpriser hans Forfatningstroskab, hans Retfærdighed, Fromhed og Mildhed.

Kongens Ry for Godmodighed skyldes sikkert denne Modsætning til Efterfølgeren. Hans tilsyneladende Langmodighed over for Svenskerne og Hertug Frederik er i Virkeligheden snarere Udslag af forsigtig politisk Beregning; og paa den anden Side staar Træk af Haardhed eller endog Grusomhed som ved Henrettelserne i Kalmar 1505. Disse Gennembrud af utøjlet Heftighed er dog sjældne; i Almindelighed minder Kongens Karakter netop ved Lidenskabens Beherskelse om Frederik L, hvis tøvende og prøvende Forsigtighed genfindes hos den ældre Broder, navnlig i de to første Tiaar af hans Regering, da han taalmodigt afventede det belejlige Øjeblik, hvor Herrestændernes indbyrdes Splidagtighed baade i Sverige og Danmark skulde aabne Kongemagten nye Muligheder, hvis Betydning først H. rigtig synes at have haft Øje for. I de afgørende Aar omkring Aarhundredskiftet viger den afventende Klogskab for hensynsløs Handlekraft; og da det letsindige Ditmarskertog, udnyttet af Hemming Gads Statskunst, gjorde det nødvendigt at begynde forfra, bøjede Kongen ikke af, men bed sig fast i en bitter Beslutning om at naa sine Maal ad enhver Vej og for enhver Pris; der er i hans Sindelag i disse senere Aar af hans Regering meget, som peger frem mod Sønnen. Foruden de store politiske Skuffelser kan to Forhold af mere personlig Art antages at have medvirket til det mærkelige Omslag i H.s Udvikling, nemlig Moderens Død og hans egen Sygdom. Dronning Dorotheas Villiestyrke og nøgterne Pengeforstand spejler sig i begge de to Sønners Karakter; og selv om hendes Forhold til den ældste langtfra altid var harmonisk, har den myndige og erfarne Kvindes Indflydelse paa ham dog næppe været ringe. Hendes Død ramte ham tilmed paa et kritisk Tidspunkt. Det tør betragtes som en Kendsgerning, at H. i Sommeren 1494 — kort efter Henrettelsen af Anders Nielsen (s. d.) — var Genstand for et voldsomt, om end kortvarigt Anfald af Sindssyge. Det er endvidere muligt, at dette har efterladt varige Virkninger; i hvert Fald fortæller Svaning, at Kongens oprindelig sangvinske Temperament under Indflydelse af Alder og Modgang efterhaanden formørkedes til Melankoli;

og i Begyndelsen af 1502 hed det sig i Sverige, at H. var gaaet fra Forstanden. Tre Aar senere fortalte et andet svensk Rygte af endnu løsere Karakter, at Kongen led af Syfilis. Alt i alt er imidlertid vor Viden om H.s Sygdomshistorie for ringe til at begrunde mere end blotte Formodninger om dens Betydning for hans Regeringsførelse.

Saa snart Talen er om Kongens private og personlige Forhold, er man i det hele vel meget henvist til Svanings baade sene og ensidigt sympatiske Fremstilling, som dog paa adskillige Punkter bekræftes af samtidige Kilder; dette gælder f. Eks. hans Bemærkning om H.s Interesse for Musik. Om en ret udviklet Arkitektursans vidner nogle tilfældigt bevarede Udtalelser af Kongen om Lunds Domkirke, som han ønskede ført tilbage til dens oprindelige Skikkelse. Ogsaa for Videnskabens Betydning havde H. nogen Forstaaelse; Kbh.s unge Universitet fandt i ham en velvillig Herre og Beskytter; dog fornægtede hans sædvanlige Sparsommelighed sig heller ikke paa dette Omraade. — H.s Familieliv, som Svaning med betegnende Forsigtighed kun flygtigt berører, var lidet lykkeligt. Moderens og Broderens personlige Ambitioner beredte ham mange Vanskeligheder; og heller ikke i sit Ægteskab fandt han varig Tilfredsstillelse; bekendt er hans mangeaarige Elskovsforbindelse med Edele Jernskjæg (s. d.), et Forhold, der synes at have spillet en stor Rolle i den aldrende Konges Liv.

Paa en Rejse i Jylland i Begyndelsen af 1513 havde H. det Uheld at falde med sin Hest ved Overgangen over den stærkt opsvulmede Skern Aa, hvorved han forslog sig slemt og paadrog sig de Skader, som et Par Uger senere gjorde Ende paa hans Liv. Ved Begravelsen i Odense talte Jens Andersen Bældenak. Ved senere Aabninger af Graven iagttoges tre Huller i Kraniet, som har givet Anledning til flere Hypoteser, men efter al Sandsynlighed simpelt hen skyldes Naglerne i Kistelaaget.

Blandt samtidige Fremstillinger findes intet malet Portræt, men tre plastiske, nemlig Bislagstenen fra det gamle Kbh.s Slot af Adam van Duren 1503 (Nationalmuseet), Fremstillingen under Altertavlen i St. Knuds Kirke i Odense og det store Epitafium (1513) sst., begge af Claus Berg. H.s Portræt findes ikke paa Christian III.-Anetavlerne, derimod paa Dronning Sophies. I de Kongerækker (Maleri, Sten, Medailler), som fra Frederik II.s Tid blev moderne, blev Christian I.s og H.s Portrætter forbyttede, og denne Misforstaaelse vedvarede, indtil Chr. J. Thomsen 1828 (Tidsskrift for nord. Oldkyndighed) gav Oplysning herom. Ingen samtidige Stik og Medailler. Paa en Fremstilling af de hellige tre Kongers

Tilbedelse (Nationalmuseet) har den ene Konge Lighed med Christian IL, hvorfor man har identificeret den ældste med H.

Hans Svaning: Chronicon Joannis regis, 1561. E. C. Werlauff: Monument over Kong H. og Dronning Christina i St. Knuds Kirke, 1827. C. F. Allen: De tre nordiske Rigers Hist. 1497—1536, I, 1864, navnlig S. 219—23 og 621—23; II, 1865, S. 33—44. C. Paludan-Müller: De første Konger af den Oldenborgske Slægt, 1874, S. 129—282. C. G. Styffe: Bidrag til Skandinaviens historia, IV, 1875, Indl. S. 85 ff., 171, 200, 234, 249—55. E. G. Palmén: Sten Stures strid med konung H., 1883. A. Heise i Danmarks Riges Hist., III A, 1899, S. 1—139. Johs. Lindbæk: Pavernes forhold til Danmark under kongerne Kristiern I. og H., 1907, S. 97—137. Missiver fra Kongerne Christiern I. og H., 1907. Missiver fra Kongerne Christiern I.s og H.s Tid, I, 1912. C. P. O. Christiansen i Det danske Folks Hist., III, 1928, og den sst. S. 417 ff. anførte Litteratur. E. Arup: Danmarks Hist., II, 1932, S. 265—324. *H. P.*

Hans, 1518—32, Prins. F. 21. Febr. 1518 i Kbh., d. 11. Aug. 1532 i Regensburg, begr. i St. Petri Klosterkirke ved Gent, 1883 flyttet til St. Knuds K. i Odense. Forældre: Kong Christian II. (s. d.) og Elisabeth (s. d.).

H. fulgte 1523 sin Fader i Landflygtighed. Han opdroges i Nederlandene, dels hos Forældrene, dels hos Dronningens Faster, Regentinde Margrethe, i Begyndelsen undervist af forskellige danske Mænd (Claus Pedersen, Christiern Vinter, Poul Kempe), senere, da Børnene efter Dronningens Død i Jan. 1526 var taget fra Faderen, af paalidelige katolske Lærere under Regentindens Opsyn. Han skildres som et opvakt og velbegavet Barn. Da Christian II. drog til Norge, hvor han 5. Jan. 1532 i Oslo fik det norske Rigsraad til at anerkende Sønnen som Arveherre og Konge efter Faderen, tog Kejser Karl V. sin unge Søstersøn med sig til Regensburg, hvor han døde, en eller to Dage efter at Faderen var blevet indesluttet paa Sønderborg. Kejseren havde fattet Forkærlighed for den unge Prins, hvis tidlige Død derfor blev til stor Skade for Christian II.s Sag. — Portrætteret af Claus Berg paa Snitværket under Altertavlen i St. Knuds K. Maleri med to Søstre af Jan Gossart Mabuse (Hampton Court), stukket af Vertue som Henrik VII.s Børn.

C. F. Allen: Breve og Aktstykker til Oplysning af Christiern II.s og Frederik I.s Historie, I, 1854. Samme: De tre nord. Rigers Hist. 1497—1536, IV, 2. Afd., 1870, S. 491 f., 496; V, 1872, S. 296—301. Saml. t. Fyens Hist. og Top., VIII, 1881, S. 240. G. Jørgensen: Dronning Elisabeth af Danmark, 1901, 15

A Heise (Henry Bruun).*

Hans, 1583—1602, Prins. F. 26. Juli 1583 paa Haderslevhus, d. 28. Okt. 1602 i Moskva, bisat i den tyske Kirke sst., 1637

ført til Roskilde Domkirke. Forældre: Kong Frederik II. (s. d.) og Sophie af Mecklenburg (s. d.).

H. fik sin Broders tidligere Lærer Hans Mikkelsen til Opdrager. 1597 drog han, ledsaget af Kongens Sekretær Jens Sparre, **til** Universitetet i Strasbourg, og i de følgende Aar ledsagede han Christian IV. paa flere af dennes Rejser bl. a. til Ditmarsken (1598) og til Norge (1601). S. A. blev han væragtig og drog ud paa en større Rejse til Tyskland, Frankrig og de spanske Nederlande, hvor han for at uddanne sig som Feltherre traadte i spansk Tjeneste og som Fører for et Regiment Ryttere deltog i Belejringen af Ostende, men vendte snart tilbage til Danmark. Hertil var i Efteraaret 1601 ankommet et Gesandtskab fra den russiske Tsar Boris Feodorovitsj Godunov med et Forslag om et Ægteskab mellem dennes eneste Datter Xenia og H. Kongen ønskede ikke at afgøre Sagen, skønt han derved baade kunde vente russisk Støtte mod Sverige og undgaa en ny Deling af den kgl. Del af Hertugdømmerne, men overlod Afgørelsen til H. Denne raadførte sig med sin Moder, og 10. Dec. 1601 udstedte han paa Nykøbing Slot en Erklæring, hvori han bad Kongen virke for Ægteskabet. 20. Dec. s. A. undertegnedes Ægteskabstraktaten, hvorefter H. bl. a. skulde have overdraget Fyrstendømmet Tver og en Medgift paa 400 000 Gylden. Denne Traktat blev, dog med nogle Ændringer, ratificeret af Tsaren 11. April 1602. 1. Aug. sluttede H. en Overenskomst med Kongen, hvorved denne lovede at betale Udgifterne til Rejsen og yderligere 60 000 Rdl., mod at H. gav Afkald paa al Ret til nogen Del af Hertugdømmerne. Næste Dag afsejlede H. med en Eskadre paa otte Skibe, ledsaget af Rigsraaderne Axel Gyldenstierne, Axel Brahe og Christian Holck samt et stort Følge. 10. Aug. ankom han til Narva og efter en besværlig Rejse 19. Sept. til Moskva. Han modtoges med store Æresbevisninger af Tsaren, men Tidspunktet for Brylluppet var ikke blevet fastsat, da han 15. Okt. blev syg og døde kort efter.

J. H. Schlegel: Samlung zur dänischen Geschichte, I, 1, 1771, S. 165—74. Hist. Caiender, I, 1814, S. 73—175. Dsk. Mag., 4. Rk., IV, 1878, S. 14. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, III, 1916.

Hugo Andersen.

Hans (oprindelig **Johan),** 1825—1911, Prins af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glucksborg. F. 5. Dec. 1825 paa Gottorp Slot, d. 27. Maj 1911 i Det gule Palæ, Kbh., begr. i Roskilde Domkirke. Broder til Kong Christian IX. (s. d.). Ugift.

I sin Opvækst levede H. næsten udelukkende paa Familieslottene i Hertugdømmerne: Gottorp, Louisenlund, Glücksborg og Kiel; hans Opdragelse var helt tysk. Efter Christian VIII.s Ønske indtraadte han 1842 som Infanteriløjtnant i den preussiske Hær. 1844—46 studerede han i Bonn, blev 1847 ansat ved Garderdragonerne og deltog 1848—49 som frivillig i den slesvigholstenske Hærs Kamp mod Danmark. Efter at hans Broder, Prins Christian, var blevet dansk Tronfølger, bosatte H. sig 1854 i Kbh.; sin Stilling som preussisk Officer beholdt han formelt indtil 1864, da han blev dansk Oberstløjtnant, 1865 blev han Oberst, 1867 Generalmajor, men gjorde aldrig aktiv Tjeneste. 1894 blev han Ordenskansler, og han var Kongens Repræsentant i Bestyrelsen for Rosenborgsamlingen; i øvrigt traadte han aldrig i noget Forhold til Offentligheden. 1864 optraadte han et Par Gange som Broderens Befuldmægtigede under den »Plessen'ske Episode« (se v. Plessen, Otto) Maj—Juni og kort efter paa Sendefærd til Leopold I. af Belgien for at opnaa hans Mellemkomst til Gunst for Danmark. Marts—Nov. 1867 forestod han Regentskabet i Grækenland under Kong Georgs Fraværelse. — Lidet kendt i videre Kredse levede H. en Privatmands stilfærdige Liv. Paa Grund af sin Stilling under den slesvig-holstenske Konflikt havde han faaet sin rigelige Andel af den nye Kongefamilies Upopularitet i Borgerskabet, og hans beskedne, taktfulde Væsen blev snarest Anledning til at fremkalde en overfladisk Mening om ham som Typen paa en indskrænket »Serenissimus«. Han sluttede sig imidlertid med oprigtig Loyalitet til sit nye Fædreland, og efterhaanden blev det Indtryk, han gjorde paa dem, der virkelig lærte ham at kende, ogsaa bestemmende for den almindelige Dom over ham, ligesom det er blevet bestemmende for hans Eftermæle. Det Venskabs- og Tillidsforhold, hvori han stod ikke blot til sin danske Slægt, først og fremmest til sin kongelige Broder, men til en Række andre højbaarne Personer inden- og udenlands, saaledes til Kong Edward VIL, dyrkede han med fin og sympatisk Menneskeforstaaelse; han var Raadgiver og Mellemled under mangfoldige Forhold. Uden at eje større original Begavelse var han selvstændigt og sundt dømmende, og selv om hans Meninger om den historiske Udvikling, han havde oplevet, i mangt og meget maatte betinges af Familiesynspunktet, var han for frisindet og overskuende til at blive ensidig; af Provisoriepolitikken var han ingen Ven, og endog om Kbh.s Befæstning var hans Skøn ikke det gængse i hans Kreds. Sin historiske Interesse plejede han med utrættelig Omhu og Flid, støttet paa en nøjagtig Hukommelse. Han udarbejdede en Slægtshistorie, til hvilken Skil-

dringen af Stamfaderen, Hertug Hans den Yngre, danner en udførlig Indledning, og han førte sine personlige Erindringer ned til 1885. I disse, der hviler paa delvis tilintetgjorte Dagbøger og Breve, er Hovedsagen naturligvis hans værdifulde Medviden i hans Samtids store Hændelser, navnlig alt hvad der drejer sig om Glücksborghusets Stilling. Intet af dette er dog hidtil offentliggjort. — R.E. 1864. — Maleri af Otto Bache 1905 (Frimurerlogen). Miniature af J. W. Rehling Qvistgaard 1911 (Rosenborg). Portrætteret paa Paul Fischers Maleri (Fr.borg) 1907 af den norske Stortingsdeputations Modtagelse 1905. Buste af M. Marochetti 1887 (Fr.borg). Portrætteret paa flere Træsnit af Kongefamilien paa Fredensborg i 80'erne og paa Træsnittet af Doktorpromotionen ved Universitetets 400 Aars Fest 1879 efter Tegning af J. Th. Hansen. Litografi af I. W. Tegner 1891 efter Fotografi.

L. Bobé i Julebogen, 1911, S. 145—58. Aage Friis i Tilskueren, 1912, II, S. 347—66. P. Nansen: Portrætter, 1918, S. 139—45. C. H. Rørdam: Hofliv under Christian IX., 1918, S. 30, 68 f., 71, 84, 87, 97 f., 107, 129, 147, 155, 182, 195, 202. Walburga Paget: Embassies of other days, II, 1923, S. 310. A. Thorsøe: Erindringer, 1929, S. .3. ff. *Paul Læssøe Muller.*

Hans (den Ældre), 1521—80, Hertug af Slesvig-Holsten. F. 29. Juni 1521 paa Haderslevhus, d. 2. Okt. 1580 paa Hansborg, begr. i Slesvig Domkirke. Forældre: Hertug, senere Kong Frederik I. (s. d.) og Sophie af Pommern (s. d.). Ugift.

H., der var Kong Frederiks ældste Søn af andet Ægteskab, tilbragte sine første Barneaar i Slesvig. 1526 fik han den pommerske Adelsmand, Magister Peder Svave til Lærer. Men da denne af Kong Frederik ogsaa brugtes til diplomatiske Hverv, fik han som Lærer for Sønnen en Medhjælper i en tysk Magister Hermann Bonn. Begge H.s Lærere var Lutheranere, og 1529 ved Bisp Lauge Urnes Død synes Kong Frederik at have tænkt paa at gøre den otteaarige Prins til Fyrstebiskop af Roskilde. Allerede forinden havde Rigsraadet, der over for Kong Frederik havde forpligtet sig til at vælge en af hans Sønner til Efterfølger, opfordret Kongen til at sende H. til Kongeriget, idet det katolsksindede Flertal ikke ønskede at vælge Kongens ældste Søn, den lutherske Hertug Christian, til Tronfølger. Først 1531 efterkom Kongen denne Opfordring og lod H. tage Ophold paa Kbh.s Slot; paa samme Tid var Peder Svave Universitetets Rektor. N. A. udnævntes Rigsraad Oluf Nielsen Rosenkrantz til Vallø, der tilhørte det katolske Parti, til H.s Hofmester med Paalæg om personlig at opholde sig hos ham. Nyborg Slot, hvormed Oluf Rosenkrantz, dog først 1533

efter Kongens Død, forlenedes, blev derpaa anvist H. til Opholdssted, og det har utvivlsomt været Kong Frederiks Hensigt at faa en Tronfølger valgt til begge Riger paa en almindelig Herredag, som han havde indkaldt til Nyborg 8. Juni 1533. Kongen døde imidlertid paa Gottorp 10. April s. A. De østdanske Rigsraader forsamlede sig snart efter i Kbh., og i Henhold til sin afdøde Faders Befaling rettede H. en Skrivelse til dem, hvori han bad dem varetage sit Tarv. Raaderne søgte derefter at udvirke, at H. kunde være til Stede ved Hyldingen i Hertugdømmerne. Dette skete dog ikke, men Hertug Christian optraadte loyalt mod sine yngre Brødre, og paa en Landdag i Kiel hyldedes alle Kong Frederiks fire Sønner, ligesom Hertug Christian stillede det danske Rigsraad frit for at vælge H. til Konge. S. D. som Hyldingen i Kiel, 8. Juni 1533, traadte en Herredag sammen i Kbh., paa hvilken det vedtoges at udsætte Kongevalget til St. Hansdag 1534 under Henvisning til Norges Ret til at sende delegerede. Forinden brød Borgerkrigen, den saakaldte »Grevens Fejde«, ud i Danmark, og under denne gik Udsigten for H. til at bestige Danmark-Norges Trone tabt. Under Indtrykket af Krigsbegivenhederne lykkedes det de protestantiske Rigsraader at faa Hertug Christian valgt til Konge i Jylland og Fyn Juli 1534; omtrent samtidig hermed maatte Oluf Rosenkrantz fra Nyborg flygte med H. og Peder Svave til Sønderborg, forklædte som Bønder. Paa Oktoberrigsdagen i Kbh. 1536 efter Krigens Slutning var det Kong Christians bestemte Ønske at faa sin Efterfølger valgt, og under Kampen herfor stillede han atter Rigsraadet frit for at vælge en af hans Brødre. Dette fik dog ingen Betydning for H.

Fra Efteraaret 1536 fik H. Ophold hos sin Svoger Hertug Albrecht af Preussen, der var gift med hans ældre Halvsøster, Dorothea, for videre at uddanne sig. Peder Svaves Lærervirksomhed er paa denne Tid helt ophørt. I Konigsberg opholdt H. sig lige til sidst paa Aaret 1542. Han har i disse Aar haft rig Lejlighed til at lære Reformationstidens Tyskland at kende, og uden Tvivl har Opholdet ved Hertug Albrechts Hof været i høj Grad uddannende for den unge Fyrste og paa mange Maader influeret paa hans Handlemaade og Tankegang senere hen i hans Liv.

Christian III. ønskede bestemt, at saavel H. som den yngre Adolf 1542 paa Grund af de udenrigspolitiske Forhold vendte hjem fra Tyskland. I Febr. 1543 samledes Kongen med sine Brødre og de slesvigholstenske Raader i Flensborg, idet han ønskede en Deling af Hertugdømmerne. Raaderne foreslog her, at Delingen opsattes, men at Hertugerne forblev i Landet, og H. som Stat-

holder forestod **Regeringen.** Sikkert mest af Hensyn til Krigen med Kejser Karl V. indvilgede Kongen heri; dog har han ikke ønsket, at H. kaldte sig Statholder, thi allerede 1. April s. A. anmoder han H. om at udelade Ordet Statholder i hans Titel, da det ikke passede sig for ham som en af Landenes Herrer. Ved Freden i Speier 23. Maj 1544 endtes Krigen med Kejseren, 9. Aug. s. A. foretoges Hertugdømmernes Deling paa en Landdag i Rendsborg.

Ved Delingen fik H. Hovedslottet Haderslev med tilhørende Slotte og Lande, i Slesvig: Tørning og Tønder med Før Øster-herred, dertil Løgumkloster, Byerne Haderslev og Tønder og Øerne Nordstrand og Femern, i Holsten: Rendsborg med Byen og tre i det slesvigske beliggende Landsbyer, samt Bordesholm Kloster. H. tog fra denne Tid Ophold paa Haderslevhus.

H., der, efter at hans Brodersøn af samme Navn var vokset til, almindeligt kaldtes den Ældre, følte sig nøje knyttet til Danmark, hvilket vel ogsaa skyldes hans Opfostring i Kongeriget. Tyske Skrivere skrev hans Navn Johans, men selv underskrev han sig Hans, ligesom Forbogstavet i hans Segl er H. Han foretog hyppigt Rejser til Kongeriget. Frederik II. udtaler saaledes 1571, at han fra sin Ungdom af har staaet i et fortroligt Venskabsforhold til H. I Fællesregeringen, oprettet i Anledning af Delingen for en Række Anliggender, samvirkede H. paa en heldig Maade med den konge-lige Statholder, og han optraadte som Mægler mellem Kongehuset og den stridbare Adolf af Gottorp. Ved H.s Død udtaltes det, at han var Foreningsbaandet mellem Danskerne og Holstenerne.

H. oprettede straks en Centralforvaltning i Haderslev. Store Lovarbejder iværksattes. 1556—57 lod H. en Kommission kodi-ficere Digeretten, »Spadelandsretten«, der 1572 udstedtes som et Tillæg til en ny Landret for Nordstrand af s. A., 1558 fik Femern ligeledes en saadan, og tillige udstedtes talrige andre Forordninger.

I kirkelig Henseende fik den evangelisk-lutherske Ordning i H.s Tid sine faste ydre Rammer. Hans Medhjælper paa dette Omraade var især Sønderjyden, Hofpræsten Jørgen Boie. H.s Interesse for Aandslivet gav sig Udslag saavel i Sønderjylland som i Holsten. Latinskolen i Haderslev oprettedes 1567, Aaret efter at Bordesholm Kloster var omdannet til en højere Læreanstalt (Pædagogium). Omsorg for de fattige viste H. ved at henlægge Haderslev Kapitels Gods til et Hospital, der stiftedes 1569.

Under Udøvelsen af sin Regeringsvirksomhed undgik H. dog ikke Stridigheder med den kongelige Regering. Det skyldtes især de indviklede Forhold i de blandede Distrikter, navnlig med Hen-

blik paa Jurisdiktionen og Ribe og Odense Bispers Myndighed over sønderjyske og femernske Kirker. Det lykkedes H. i sine sidste Aar at hævde sit Standpunkt, men Sagen fik ikke nogen større Betydning i Haderslev Amt, da hele dette ved H.s Død tilfaldt Kongen. I de lange Forhandlinger om Forleningen med Slesvig, der endte ved Forliget i Odense 1579, stod H. sammen med Hertug Adolf. Spørgsmaalet om den indbyrdes Succession, der var brændende, fordi H. var uden Livsarvinger, forblev dog uafgjort.

H. havde i de unge Aar i Konigsberg ønsket at drage mod Tyrkerne, men var af Naturen fredelig og retsindig. 1559 deltog han i Krigen mod Ditmarskerne, og ved Delingen af Landet erhvervede han den mellemste Del (Mellemstrand). Sin personlige Virkelyst tilfredsstillede han ved store Digearbejder i Marsklandene, ved Byggeforetagender og ved Oprettelse af Ladegaarde, ligesom han deltog i Jagter og glade Drikkelag. 1557 paabegyndte han Opførelsen af Hansborg Slot i Haderslev paa en Holm ved Fjorden, opkaldt efter ham selv; det gamle Haderslevhus, der ogsaa var beliggende i den østlige Del af Byen, blev nedrevet. Før Fredsslutningen i Speier var der Tale om flere fornemme politiske Partier for H.; efter Kong Christians Død tænkte han paa at ægte Enkedronning Dorothea, men kirkelige Betænkeligheder og den unge Konges Modstand herimod bevirkede, at Ægteskabet blev opgivet. Striden mellem Frederik II. og Hertug Adolf om Arven efter H. endtes 1581 paa den Maade, at Lensgodset deltes, mens Hertug Adolf alene fik alt Løsøret.

Mindesmærke 1892 i Haderslev. — Farvet Voksmedaillon i Grünes Gewolbe i Dresden. Guldmedaille 1577 i Møntkabinettet sst.

Hist. Tidsskr., 4. Rk., VI, 1877—78, S. 342—428. Kirkehist. Saml., 3. Rk., I, 1874—77, S. 46—113, 687—741. Zeitschr. f. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch., XVI, 1886, S. 207—74; LUI, 1923, S. 1—53; LIV, 1924, S. 305—71. Die Heimat, XXI, 1911, S. 70—73. Fra Ribe Amt, 1922. T. O. Achelis: Haderslev i gamle Dage, 1926. Cl. Rolfs: Geschichte des Kirchspiels und Fleckens Hoyer, 1926. O. Brandt: Heinrich Rantzau, 1927. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, I—II, 1907—12. G. Jacoby i Zeitschr. d. Savigny-Stiftung f. Rechtsgesch., LV, Germ. Abt., 1935.

Caroline Emilie Andersen (A. D. Jørgensen).

Hans (den Yngre), 1545—1622, Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg. F. 25. Marts 1545 paa Koldinghus, d. 9. Okt. 1622 paa Gliicksborg, begr. i Sønderborg Slotskapel. Forældre: Kong Christian III. (s. d.) og Dronning Dorothea (s. d.). Gift 1° 19. Sept. 1568 i Kolding med Elisabeth af Braunschweig-Grubenhagen, d. 12. Febr. 1586 paa Østerholm, D. af Hertug Ernst den Yngre

(1518—67) og Margaretha af Pommern (d. 1569). 2° 14. Febr. 1588 paa Sønderborg Slot med Agnes Hedevig af Anhalt, f. 12. Marts 1573, d. 3. Nov. 1616 (gift 1° 1586 med Kurfyrst August af Sachsen, 1526—86, gift 1° med Anna af Danmark, s. d.), D. af Fyrst Joachim Ernst af Anhalt (1536—86) og Eleonore af Württemberg (1552—1618).

Sammen med sin ældre Broder Magnus havde H. til »Tugtemestre« Danskeren Caspar Mule og under ham den tyske Lucas Bacmeister. Efter Faderens Død (1559) blev han hos Moderen, baade naar hun holdt Hof paa Koldinghus og paa hendes talrige Rejser. 27. Jan. 1564 afsluttedes mellem ham og Broderen Kong Frederik II. en Overenskomst om deres Fædrenearv i Hertugdømmerne; H. fik en Trediedel af den kongelige Del, nemlig Als, Ærø og Sundeved i Slesvig og Pløn i Holsten, Besiddelser, der indtil videre var henlagt henholdsvis til Moderens og til Sophie af Pommerns Livgeding; kun Klostret Ahrensboeck fik han straks. Som foreløbigt Vederlag paatog Kongen sig at yde ham et aarligt Deputat paa godt 9000 Mark lybsk. Efter denne Afgørelse drog H. udenlands og opholdt sig bl. a. hos sin Svoger August af Sachsen, hvem han 1566 fulgte til Rigsdagen i Augsburg. Ved Sophie af Pommerns Død 1568 tiltraadte han sin Arv i Holsten og giftede sig derefter; 1571 døde Moderen, hvorved Delingen af 1564 fuldt ud traadte i Kraft. 1582 fik H. yderligere ved Skiftet efter Hans d. Æ. Klostrene Reinfeld i Holsten og Ryd i Slesvig; det sidstnævnte lod han senere nedrive og Glucksborg Slot opføre i dets Sted.

Imidlertid havde Hertugdømmernes Stænder med Privilegiet af 1460 som Retsgrundlag straks 1564 nægtet at hylde H. som Landsherre i Lighed med de andre Hertuger. Statsretsligt bragtes han derved i en ejendommelig skæv Stilling, som han hele Resten af sit Liv forgæves søgte at arbejde sig ud af. Over for alle hans Stormløb fastholdt Stænderne konsekvent deres Standpunkt, hvorved de til Dels kunde regne med de regerende Herrers Støtte; og skønt H. af Hensyn til disse efterhaanden slog noget af paa sine Krav, opnaaede han dog aldrig Hyldingen. Derimod tilkæmpede han sig ved mange Aars Anstrengelser efterhaanden lensretlig Ligestilling med sine Frænder; i Odenseforliget 1579 optoges han ganske vist ikke, men i selve Forleningsakten n. A. deltog han jævnsides de andre Hertuger, og 1590 opnaaede han omsider Kejser Rudolfs Lensbrev for Holstens Vedkommende. At H. og hans Efterkommere havde en vis Medarveret til de to Fyrstendømmer, benægtede egentlig ingen af hans Modstandere i Sam-

tiden; Uenigheden gjaldt kun denne Rets Fortolkning og Afgrænsning. De indviklede Stridigheder herom fik ved Augustenborgernes Arvekrav i det 19. Aarhundrede en uventet Renæssance.

Sejg Energi, stejl og rethaverisk Selvhævdelse præger H.s Kamp for sine Fyrsterettigheder. Samme Egenskaber gaar igen i hans Forhold til sine Undersaatter, for hvem hans langvarige Regimente blev ikke saa lidt af en Prøvelse. Datidens almindelige Lidenskab for Godskoncentration forstærkedes hos ham som hos Frederik II. af Ønsket om store, sammenhængende Vildtbaner; som Broderen ved sin Mageskiftepolitik arbejdede hen imod at blive Eneejer f. Eks. af Falster, saaledes forfulgte H. konsekvent og med Held det Maal at købe den sønderjyske Lavadel ud af Als og Sundeved; begge Steder viser sig ogsaa de samme for Bondestanden uheldige Følger i Form af Bøndergaardes — undertiden hele Landsbyers — Nedlæggelse og forøget Hoveri. I sit Testamente opregner H. Godskøb til i alt ca. 750 000 Rdl.s Værdi; Midlerne hertil fik han dels ved store Laan, dels ved sit andet Ægteskab, som var et fortræffeligt Parti. Med Produkterne fra sine Avisgaarde drev Hertugen Handel i stor Stil; han udførte Stude i Hundredvis, sendte sine Heste helt til Wien og lod sønderborgske Skippere fragte sit Korn til England eller Finland. I Virkeligheden hvilede dog hele denne febrilske økonomiske Virksomhed paa et alt andet end sundt Grundlag. Ulykken var, at H.s beskedne Arvelod aldeles ikke havde Ressourcer nok til at opretholde den fyrstelige Glans og Pragt, som han i Kraft af sin Afstamning og sine Slægtsforbindelser mente sig kaldet til at udfolde. Ved Rovdrift søgte han da at afhjælpe denne Mangel og at tilvejebringe de mange Penge, som slugtes af det store Hofpersonales Underhold, af kostbare Byggeforetagender og af 23 Børns standsmæssige Opdragelse. Alt dette gik haardt ud over de alsiske Bønders tidligere Frihed og forholdsvise Velstand; til at gøre dem fattige medvirkede foruden Skatter og Toldafgifter i H.s senere Aar ogsaa en grundig gennemført Møntforringelse. Naar hertil kommer H.s Vilkaarlighed, som ogsaa Gejstligheden og Borgerstanden fik at føle, undres man ikke over, at han i Folketraditionen længe mindedes som den »onde« Hertug, der paa sine frygtede Rideture egenhændigt og suverænt udpegede de Fæstegaarde, som næste Gang stod for Tur til Nedrivning. Karakteristisk for hele hans Styre er unægtelig en ret ondartet Sammenblanding af offentlig Herskermagt og privat Ejendomsret. Og bedre blev det ikke, da han ved sit Testamente — tro mod det Princip, han skyldte sin egen Stilling — yderligere udstykkede sine Besiddelser i fem smaa Fyrstendømmer, hvorved enhver Udsigt

til for Fremtiden at hævde Slægtens Jævnbyrdighed med de regerende Linier forspildtes.

Epitafium med skulpturel Portrætfremstilling i Sønderborg Slotskapel. — Malerier paa Fr.borg, Nyborg Slot og Glucksborg. Fremstillingen paa Stikket af Frederik II.s Ligfærd er ikke Portræt. Flere Møntbilleder. Portrætmedaille 1605 (Gotha).

C. C. Lorenzen i Saml. t. jydsk Hist. og Top., X, 1885, S. 305—23. Kr. Erslev: Augustenborgernes Arvekrav, 1915. Paul v. Hedemann-Heespen: Die Herzogthumer Schleswig-Holstein und die Neuzeit, 1926. Peter Langendorf i Nordelbingen, III, 1924, S. 341—410 (med udførlig Bibliografi).

Henry Bruun.

Hans Adolf, d. 1616, Hertug af Gottorp, se Johan Adolf.

Hans Adolf, 1576—1624, Hertug af Slesvig-Holsten-Nordborg. F. 17. Sept. 1576, d. 21. Febr. 1624, begr. i Sønderborg Slotskapel. Forældre: Hertug Hans d. Yngre af Sønderborg (s. d.) og 1. Hustru. Ugift.

H. A. opdroges indtil det 20. Aar hos sin Morbroder Hertug Philip og gjorde derpaa en Udenlandsrejse til Tyskland, Italien og Malta med Lic. jur. B. Tegge og til Holland, Frankrig og England med den danske Adelsmand Henrik Lange. 1600 tog han Krigstjeneste under Maurits af Oranien og deltog med Hæder i Slaget ved Nieuwpoort (Juli 1600), hvorpaa han gik til Sverige for at tjene under Hertug Karl (IX.), der var gift med en gottorpsk Prinsesse. Han blev Oberst og 1601—02 Guvernør i Livland. Derefter stod han en kort Tid i østrigsk Tjeneste i Kampen mod Tyrkerne. 1609 traadte han atter i svensk Tjeneste, men forblev der kun et Aars Tid, vel nærmest fordi Kalmarkrigen med Danmark kom til Udbrud. I de følgende Aar opholdt han sig skiftevis ved forskellige Slægtninges Hof, indtil han ved Faderens Død 1622 tiltraadte sin Arv paa Als, Nordborg med Nørre Herred og Ballegaard i Sundeved. Sit lille Fyrstendømme delte han mellem Brødrene Alexander af Sønderborg og den af Faderen indsatte Arving Frederik, men denne Bestemmelse blev ikke godkendt af Slægten, og kun Rumohrsgaard kom til Sønderborg.

A. H. Lackmann: Einleitung zur Schlesw.-Holst. Hist., II, 1733, S. 636—39.

A. D. Jørgensen (C. O. Bøggild Andersen).*

Hans Adolf, d. 1704, Hertug af Pløn, se Johan Adolf.

Hans Christian, 1607—53, Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg. F. 26. April 1607, d. 30. Juni 1653, begr. i Sønderborg Slotskapel.

Forældre: Hertug Alexander af Sønderborg (s. d.) og Hustru. Gift 4. Nov. 1634 med Anna af Oldenburg, f. 28. Marts 1605 i Delmenhorst, d. 12. Dec. 1668 i Weimar, D. af Grev Anton II. af Delmenhorst (1550—1619) og Sibylla Elisabeth af Braunschweig (1576—1630).

Ved sit Testamente indsatte Faderen H. C. som ældste Søn til eneste Arving af sit Len. Enken overtog dog Lenets Styrelse, indtil Brødrene 17. Dec. 1633 bragte Faderens Testamente til Udførelse ved en Arveoverenskomst, der paalagde H. C. Udredelsen af store aarlige Deputater til Moderen, Søsteren og de seks Brødre (8600 Rdl.) foruden Damernes standsmæssige Underhold paa Sønderborg Slot med 24 adelige og uadelige Folk. Dertil kom, at Lenet var i høj Grad forgældet. Kort efter, 6. Febr. 1634, fik Brødrene ved Forliget i Eckernførde en Fjerdedel af Ærø, Gudsgave Len, i Arv efter deres Farbroder Christian; det blev lagt til Sønderborg, og der optoges straks efter et stort Laan paa det. H. C. efterlod ved sin Død sit Len i en uhjælpelig Gæld og Pengenød. Enken styrede det som Formynderske for sin umyndige Søn Christian Adolf, der forlenedes i Nov. 1663. Hun havde sit Enkesæde paa Gammelgaard.

F. v. Krogh: Beiträge zur älteren Gesch. des Hauses Holstein-Sonderburg, 1877, S. 35 f., 138.

A D Jørgensen (C O. Bøggild Andersen).*

Hans Hendrik, 1834—89, Grønlænder, Ekspeditionsmedlem. F. 1834 i Fiskenæsset, Sydgrønland, d. 11. Aug. 1889 i Godhavn, Nordgrønland. Forældre: Sælfanger Benjamin og Ernestine. Gift 1° ca. 1859 med Merqut, Polareskimo, senere døbt Birgithe Judithe, d. 24. Juli 1881 i Godhavn. 2° 16. Febr. 1882 i Godhavn med Enken Juliane Judithe Nikoline Ravn, f. 14. Nov. 1837 i Godhavn, d. efter Manden, D. af Sælfanger Simon Jacob R. og Magdalene Cathrine.

H. H. blev 1853 engageret af Dr. Kanes Ekspedition som Hundekusk og udmærkede sig ikke blot som saadan, men ogsaa som Jæger, hvorved han i ikke ringe Grad bidrog til Ekspeditionens vellykkede Forløb. Da den var sluttet, blev han tilbage hos Polareskimoerne, indtil Dr. Hayes 1860 engagerede ham til at gaa med paa Opdagelse efter det af ham formodede »aabne Polarhav«. Ogsaa paa denne Ekspedition, der kun varede et Aar, gjorde han fortrinlig Fyldest og slog sig derefter ned i Upernavik, hvor han 1866 blev »Matros« i Handelens Tjeneste. 1871 engageredes han paa ny til med Familie at gaa med paa Halls Ekspedition med Skibet »Polaris« og fik her Lejlighed til at yde sin betydeligste Indsats i Polar-

forskningens Tjeneste. I Okt. 1872 kom »Polaris« paa godt 78° n. Br. ind i svære Isskruninger, og man forberedte sig til at forlade Skibet. Under Arbejdet hermed sønderbrødes Isen, og en Del af Ekspeditionen blev afskaaret fra Skibet og kunde ikke mere faa Forbindelse med dette. I Løbet af halvsyvende Maaned drev dette Hold, bestaaende af tolv Mænd, to Kvinder og fem Børn, deriblandt H. H. med Familie, hvoraf et under Ekspeditionen født Barn, der døbtes Charles Polaris, sydover med Isen, der flere Gange slog Revner og gik itu omkring dem, indtil de efter svære Lidelser og Strabadser endelig 29. April 1873 paa 53½° n. Br. blev optaget af et Skib lidt Nord for New Foundland. Det skyldtes udelukkende H. H.s Fangerdygtighed, at de overhovedet reddedes, idet han, bistaaet af Eskimoen Joe, underholdt dem alle ved sin Fangst. 1874 rejste han tilbage til Upernavik, hvor han nu blev Fartøjsfører. 1875—76 deltog han i Nares' Ekspedition til Ishavet Nord for Grønland (nordligste Punkt 83° 20' 26"), og endelig Sommeren 1883 var han med Dr. Nathorst ved Kap York som Tolk og Lods. — H. H. har selv nedskrevet sine Erindringer fra disse Rejser; de udgaves paa Engelsk af H. Rink og er optaget i Udtog i »Geografisk Tidsskrift«.

Dan. Bruun: Kampen om Nordpolen, 1902, S. 155—95. H. Rink i Geogr. Tidsskr., I, ,876. *ff* *Ostermann.*

Hansdatter, Dorthe, 1657—1711, Hospitals- og Legatstifterske. F. 3. Maj 1657 i Gudbjerg, Fyn, d. 25. Jan. 1711 i Horsens, begr. i Hansted K. Forældre: Sognepræst Hans Nielsen Lottrup (ca. 1610—77) og Ane Christensdatter Espe. Gift 14. Nov. 1680 i Horsens med Købmand Anders Jensen Tonbo, f. 7. Nov. 1648 i Horsens, d. 29. Juli 1697 i Hansted, Søn af Skipper Jens Pedersen T. (d. 1668) og Elisabet Andersdatter.

D. H. kom 1667 i Borgmester Peder Hansens Hus i Svendborg for at lære »Fruentimmernetheder« og 1669 til sin Søster Karen, gift med Pastor Niels Lørup i Gudme; 1671 kom hun til sin Faster Anne, gift med Raadmand Christoffer Blimester i Horsens, og blev 1672 Husholderske for sin Fætter Borgmester Jørgen Blimester sst., hvor hun var til sit Ægteskab. Anders Tonbo blev efterhaanden en meget velstaaende Mand, og 1684 købte han Hanstedgaard med Gods. Han lod Hovedbygningen restaurere, flyttede 1694 hertil og afstod 1696 Forretningen i Horsens. D. H.s fire Børn døde alle før hende, og ved Fundats af 12. Maj 1705 oprettede hun af Hanstedgaard og Gods et Hospital for 24 fattige Personer, ligesom hun skænkede 10 000 Sldl. til andre Formaal. Hospitalet

har nu 60 Alumner og yder yderligere Legatportioner til ca. 150 Personer. Dets Formue er 1 630 000 Kr.

Peder Toxverd: Ligtale over Anders Jensen Tonbo, 1699. A. Winding: Ligtale over Dorthe Hansdatter Lottrup (Ms. i Landsarkivet, Viborg). H. de Hofman: **Fundationer,** II, 1756, S. 302 ff. *C Klitgaard.*

Hansen, et af de hyppigst forekommende danske Patronymer. Af de utallige Familier skal enkelte nævnes her.

Embedsmands- og Kunstnerslægten H.s første Generation er to Brødre, Etatsraad, Deputeret i Søetaten Oluf H. (d. 1710) og Amtsforvalter i Thisted Jens H. (f. ca. 1650), der var Fader til Kommandørkaptajn Peter H. (d. 1727), hvis Søn var nedenn. Kontreadmiral Oluf H. (1719—75), og til Sognepræst i Skelby og Gunderslev Provst Hans H. (1682—1758). Denne var Fader til Guvernør i Vestindien Jens H. (1719—54), Provst Henning H. (1725—1811) •— der var Faderens Efterfølger — og Kancellist Christian H. (1727—1803), hvis Søn, nedenn. Portrætmaler Hans H. (1769—1828) var Fader til Forfatteren Ole Henning H. (1807—77) og til nedenn. Maler Carl Christian Constantin H. (1804—80). Denne sidste var Fader til Støberiejer Carl Christian Konstantin-H. (1860—1934) i Kolding, Kunstbroderersken Kristiane Konstantin-H. (1848—1925) og nedenn. Malerinde Elise Konstantin-H. (f. 1858).

Forpagter af Holmegaard, senere af Assendrup Jens H. (ca. 1752—1831) var Fader til Hans H. (1799—1859) til Algestrup og Dronninggaard — af hvis Børn Direktør i Østifternes Kreditforening Jens Christian Hanssen (1826—1908) var Stamfader til Familien Gram-Hanssen, og Emilie Sophia Cathrine H. (1831—1911) var gift med Overlæge, Professor Immanuel Schiødte (1818—73) — og til nedenn. Landmand og Politiker Christian Henrik H. (1797—1868), hvis Sønner var de nedenn. Journalisten Jens Julius (Jules) H. (1828—1908) og Etatsraad, Apoteker Christian Ditlev Ammentorp H. (1843—1916).

En Slægt, der særlig har været knyttet til Handels- og Finansvirksomhed, udspringer fra Godsforvalter paa Sparresholm Peder H. (ca. 1700—73), der skal være født paa Langeland. Hans Søn og Efterfølger Hans Christian H. (1735—1815) var Fader til Gotfred H. (1765—1835) og Peter Lauritz Reeberg H. (1790—1833), der begge var Vinhandlere i Kbh. Af disse var Gotfred H. Fader til de nedenn. Etatsraader, Grosserer Andreas Nicolai H. (1798—1873) og Nationalbankdirektør Hans Peter H. (1797—1861), hvis Søn Konferensraad, Borgmester i Kbh. Hans Nicolai H. (1835—1910) var Fader til de nedenn. Rektor Hans Peter H. (f. 1867) og

Kommandør Godfred H. (f. 1876). Etatsraad A. N. H. var Fader til Etatsraad, Konsul Alfred Peter H. (1829—93) — hvis Søn var Landmanden Charles (Charlie) Nicolai Grut H. (1867—1922, s. d.) — til Professor Edmund Gottfred H. Grut (1831—1907, s. d.) •— hvis Søn er Generalmajor Torben Grut (f. 1865, s. d.) — og til de nedenn. Grosserer Harald Andreas H. (1835—1902), Højesteretssagfører Octavius Thomas H. (1838—1903) og Etatsraad James Gustav H. (1843—1912). Af A. N. H.s Døtre var Mary Lucinde H. (1832—1915) gift med Finansminister Regnar Westenholz (1815—66, s. d.) og Ellen Mathilde H. (1836—1913) med Lægen Peter Andreas Julius Plum (1829—1915, s. d.). Den nævnte Højesteretssagfører Octavius Th. H. var Fader til Emma Eliza H. (f. 1869), der først var gift med Forfatteren Otto Benzon (1856—1927, s. d.), senere med Udenrigsminister Erik Scavenius (f. 1877, s. d.), og til Øjenlægen Estrid Hein, f. H. (f. 1873, s. d.); Etatsraad James Gustav H. var Fader til Folmer H. (f. 1872) — kendt som Tennisspiller — og Rigmor H. (f. 1875), gift med Stiftamtmand Charles Brun (1866—1919, s. d.).

Værtshusholder i Kbh. Peder H. var Fader til nedenn. Skuespiller og Sanger Jørgen Christian H. (1812—80), der var Fader til Augusta Magdalene H. (1841—94), gift med Teaterhistorikeren Edgar Collin (1836—1906, s. d.) og til nedenn. Kammersanger Jørgen Ludvig Peter Erhard H. (1839—1915), gift med den ligeledes nedenn. Sangerinde Anna Doris H., f. Pfeil (1844—1917).

En navnlig til Rederivirksomhed knyttet Slægt H. føres tilbage til Smed i Daler Sogn i Nordslesvig Mathias Pedersen (ca. 1685—1732), hvis Sønnesøn, Bødker og Kimer i Ribe Hans Pedersen (f. 1750) var Fader til Brændevinsbrænder i Kbh. Peter H. (1780—1814). Dennes Søn, nedenn. kgl. Agent Christian Kjellerup H. (1813—68) var Fader til nedenn. Generalkonsul Johan Peter Christian H. (1838—1913), hvis Søn, den ligeledes nedenn. Generalkonsul Johan Frederik Christian H. (f. 1861) er Fader til Grosserer, Skibsreder Christian Kjellerup William (Willie) H. (f. 1887).

Til en gammel sønderjysk Bondeslægt hører Jørgen Hanssen i Sottrup (1732—1819), af hvis syv Sønner skal nævnes Købmand i Hamburg Jørgen Hanssen (f. 1772) — hvis Søn, Agrarhistorikeren Georg Hanssen (1809—94) var Professor i Nationaløkonomi i Gottingen — Smed i Tandslet Christian H. (1776—1859) — der var Fader til nedenn. Biskop Jørgen H. (1802—89) og Brændevinsbrænder i Nørremølle i Sottrup Christen H. (1784—1848), hvis Søn nedenn. Gaardejer Christen Hanssen (1825—91)

i **Nørremølle** var Fader til nedenn. Politiker Hans Peter **Hans**sen (1862—1936).

H. J. Møller: Jacob Møller og hans Slægt, 1889, S. 72—80. H. R. Hiort-Lorenzen: Christiane Muus, f. Bruuns Legat, 3. Udg., 1910, S. 19—21. — Th. **Hauch-Fausbøll:** Slægthaandbogen, 1900, S. 334—41. — L. H. Hansen: Stamtavle over Familien Hansen, 1876. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 324—33. — Højskolebladet, XVII, 1892, Sp. 577—82, 609—17.

Albert Fabritius.

Hansen, Anders Jørgen, 1857—1911, Forsøgsleder. F. 23. Febr. 1857 i Baaring, Asperup Sogn, d. 17. Juli 1911 paa St. Josephs Hospital i Kbh., begr. i Ajstrup. Forældre: Husmand Hans Jørgen Larsen (1809—85) og Gertrud Jørgensdatter (1812—ca. 90). Gift 31. Maj 1887 i Ubberud med Maren Kirstine Pedersen, f. 4. April 1848 i Sanderum, d. 27. Maj 1930 i Aalborg, D. af Husmand Peder Johansen og Mariane Larsdatter.

Efter at have taget Præliminæreksamen var H. en kort Tid til Søs og valgte derefter Landvæsenet. Han besøgte Højskole og Tune Landboskole og kom derpaa til Landbohøjskolen, hvorfra han tog Landbrugseksamen 1883. S. A. blev han Fodermester paa Nøbbøllegaard og var 1883—86 Forvalter paa Højstrupgaard ved Odense under De danske Spritfabrikker. Efter disse Aars Virksomhed ved det praktiske Landbrug blev han knyttet til den under Staten nylig oprettede Forsøgsvirksomhed i Plantekultur. Forsøgsvirksomhedens Skaber P. Nielsen havde 1885 faaet anlagt den første Filialstation i Askov under Frederik Hansens Ledelse, og her kom H. til at virke som Assistent 1886—94. Hans Hovedopgave blev Forsøg med Kultur af Sand- og Mosejorder, og dette Arbejde førte han videre, da han 1894 ansattes som Bestyrer af den nyoprettede Forsøgsstation ved Vester Hassing i Vendsyssel. Jorderne her viste sig dog mindre velegnede til Formaalet, og 1906 flyttedes Stationen til Tylstrup. H. gennemførte med stor Dygtighed Anlægget af den nye Forsøgsstation, som han ledede til sin Død. Som Forsøgsleder var han meget anset og skabte sig ved sin store Erfaring og sit rolige Omdømme en betydelig Autoritet. Med særlig Evne til at sammenarbejde sine Erfaringer til Nytte for andre virkede han især for en udvidet og forbedret Dyrkning og Afsætning af Kartofler. 1909 udgav han et lille Skrift, »Kartoffeldyrkning«, og i »Tidsskrift for Planteavl« har han skrevet flere Beretninger. Han tog virksom Del i Arbejdet i Aalborg Amts Landboforening, 1900—04 som Planteavlskonsulent, senere som ledende Mand i flere af Udvalgene og det sidste Aar før sin Død som Formand for Repræsentantskabet.

Tidsskrift for Landøkonomi, 1911, S. 615. Ugeskrift for Landmænd, s. A., S. 439 f.

Aksel Milthers.

Hansen, Andreas Nicolai, 1798—1873, Grosserer. F. 14. Sept. 1798 i Kbh. (Nic), d. 12. Dec. 1873 sst., begr. i Gentofte. Forældre: Vinhandler Gotfred H. (1765—1835) og Anna Catharine Weinreich (1770—1856). Gift 7. Juli 1825 i St. Andrews Church, Guernsey, med Emma Eliza Grut, f. 16. Nov. 1803 paa Guernsey, d. 25. Juni 1865 i Gentofte, D. af Pastor Thomas G. (ca. 1769—1836) og Lucie Elizabeth Martin.

Efter at have gaaet i Efterslægtsselskabets Skole kom H. i en ung Alder paa Kontoret hos Joseph Hambro, der hurtig fik Blik for de betydelige Evner, som boede i den unge Mand. Allerede 1819 etablerede Hambro ham paa Øerne Guernsey og Jersey som Agent for den ret anselige Varehandel med brasilianske og danske Produkter, som Hovedfirmaet førte over disse Øer, og under dette Ophold traf han sin senere Hustru. Da derpaa den danske Regering 1821 skulde afslutte det saakaldte Haldemann-Goldschmidt'ske 5 pCt.s Laan i London paa 3 Mill. £ og hertil benyttede Huset Hambros Bistand, var det H., der i Forening med Hambros Kompagnon George Gerson ordnede Sagen i London. 1822 formaaede Hambro H. til at rejse til Kristiania for at føre Tilsyn med Toldintraderne, der var stillet som Sikkerhed for det med Hambro afsluttede Statslaan, men kort efter etablerede Hambro tillige H. som Chef for en Filial af sit Hus, som under Firma Andreas H. snart vandt sig et anset Navn blandt Kristianias dengang faatallige Købmandsfirmaer. Opholdet der blev imidlertid kun kort, da Gersons Død 1824 fremkaldte et stærkt Ønske hos Hambro om at faa H. tilbage til Hovedfirmaet. Kun modstræbende fulgte han denne Opfordring 1826, og først efter at han havde sikret sig at blive Associé i Firmaet paa gunstige Betingelser. 2. Maj 1829 løste han selv Borgerbrev som Grosserer. 1831 indgik C. J. Hambro & Søn med et Andragende til Myndighederne om forskellige Privilegier i Forbindelse med Anlægget af en dampdreven Rismølle, og 4. Nov. s. A. erholdt Firmaet ved kgl. Bevilling Eneret til i Danmark at drive et Dampmølleværk til Afskalning af Ris. Da Rishandelen var begrænset til visse Tider af Aaret, skulde Anlægget ogsaa benyttes til Formaling af Korn. Da ydermere Affaldet fra Rismøllen var et fortrinligt Kreaturfoder, gav dette senere Anledning til at knytte et Slagteri og Salteri af Kød og Flæsk til Mølleanlægget. I dette nye Foretagende •— navnlig dets merkantile Side — var H. ubestridt Hovedmanden, selv om Huset

Hambro og H.s Svoger Alfred Mansell en Tid lang var Medinteressenter. Allerede 1836 udtraadte H. af det Hambro'ske Firma for helt at hellige sig sin industrielt-merkantile Virksomhed under Firmanavnet A. N. H. & Co., og da Hambro omkring 1840 i voksende Grad flyttede sin Interessesfære fra Kbh. til London, hvor hans Søn 1839 havde etableret sig som Bankier, overtog H. Hambros Andel i Forretningen og førte den videre først med sin ovenn. Svoger og senere med sine Sønner *Alfred Peter* og *Harald H.* Med stor Dygtighed og Held opbyggede han efterhaanden et meget betydeligt Foretagende, som i Aarenes Løb gjorde ham til en meget velstaaende Mand. — Ved Siden af sin omfattende Forretning fik han i Kraft af sin levende Aand og store Energi ogsaa Tid til at interessere sig for sin Stands Interesser. 1829 valgtes han til Medlem af Grosserer-Societetets Komite og gjorde sig her hurtigt gældende. Allerede i 30'erne og endnu mere i de følgende Aar blev han en af Komiteens mest indflydelsesrige Mænd, og da han endelig 1856 — efter L. N. Hvidts Afgang — valgtes til Formand i Komiteen, blev dette taget som noget selvfølgeligt. I Almindelighed bøjede man sig for hans store Blik paa Tingene og erkendte hans betydelige Indsigt i Handelslivets forskellige Forhold, og selv om der over hans Fremtræden til Tider kunde være noget stejlt og barskt, var han alligevel en Mand, som Grossererstanden som Helhed ikke blot saa op til, men ogsaa holdt af, og han beklædte da ogsaa denne Post lige til sin Død. Ud over sin Deltagelse i Grosserer-Societetets Komites Virksomhed deltog H. ikke i det offentlige Liv, naar bortses fra en kort Periode 1842—44, hvor han var Stænderdeputeret for Kbh. i Roskilde Stænderforsamling. Derimod sad han i forskellige Aktieselskabers Bestyrelse, saaledes var han Formand for De private Assurandører fra 1839 til sin Død og i adskillige Aar var han Medlem af Nationalbankens Repræsentantskab. Efter Broderen Nationalbankdirektør Hans Peter H.s Død 1861 valgtes han endog til Direktør for Banken, men han afslog at modtage Valget, da han ikke kunde forene det daglige Arbejde i Banken med sin private Forretning. 1857 var han desuden Medstifter af Privatbanken. — For Landvæsenet nærede han gennem hele sit Liv stor Interesse. 1833 blev han Medlem af Landhusholdningsselskabets Handelskomité; han ejede desuden til forskellige Tider flere store Gaarde, saaledes paa Sjælland en Tid Kokkedal (1829—43) og senere Øregaard ved Strandvejen, i Jylland Tirsbæk ved Vejle Fjord (1861—73) og Nørre Holmegaard ved Lemvig (1867—73). — H. var utvivlsomt en af sin Samtids mest fremstaaende Købmandsskikkelser. Medfødte

betydelige Købmandsevner var paa en lykkelig Maade parret med solide borgerlige Egenskaber, og en levende Aand gjorde ham til en efter Købmandsforhold meget belæst Mand. Af sin første og eneste Chef havde han tidligt lært at se stort paa Forholdene og vedblev hermed senere i Livet. — Etatsraad 1852. — R. 1841. DM. 1858. K.[2] 1873. — Maleri af C. A. Jensen 1838 (Oslo). Portrætteret paa Gruppebillede fra Begyndelsen af 1830'erne (Privateje). Træsnit af C. L. Sandberg 1873. Litografi 1874.

Ill. Tid. 14. Sept. 1873. Jul. Schovelin: Fra Kongegunst til Selvstyre, 1917, især S. 533—38. Samme: Fra den danske Handels Renaissance, II, 1924, især S. 153—58.

jens Vestberg.

Hansen, Anders Peder, 1870—1935, Forstander for Statens Forsøgsmejeri. F. 23. Okt. 1870 i Flemløse, d. 1. Maj 1935 i Hillerød, Urne i Bispebjerg Urnehave. Forældre: Husmand og Træskomager Peder H. (1842—1925) og Karen Marie Andersen (1847—1920). Gift 3. Maj 1907 paa Frbg. (Marcusk.) med Gudrun Oline Laursen, f. 20. Aug. 1886 i Kbh. (Matth.), D. af Lærer, senere Viceinspektør Rasmus L. (1856—1924) og Marie Nielsen (f. 1858).

H. lærte oprindelig Landvæsen, men efter at han 1887—88 havde været paa Køng Højskole, gik han til Mejeribruget og blev efter nogle Aars praktisk Uddannelse Bestyrer af Vindingegaard Fællesmejeri 1893—94. 1895 gennemgik han Mejerikursuset paa Dalum Landbrugsskole og var derefter 1895—1901 Bestyrer af Skærsø Fællesmejeri ved Æbeltoft. 31 Aar gammel begyndte han Studiet ved Landbohøjskolen og blev Landbrugskandidat 1903. Efter at have været Lærer ved Agerbrugsskolen paa Næsgaard 1903—05 søgte han tilbage til Mejeribruget. En Rejse, han foretog for at studere Mejeribruget i Amerika, maatte han afbryde, da han efter S. C. Buhls Død 1905 udnævntes til Statskonsulent i Mejeribrug for den østlige Øgruppe, omfattende Sjælland, Lolland-Falster, Møen, Bornholm og Samsø. Han fik som Statskonsulent stor Indflydelse paa de mange Opgaver, der paa denne Tid forelaa for det praktiske Mejeribrug. Bygningerne fra Andelsmejeriernes første Aar trængte til Ombygning, og et stort Arbejde maatte gøres for Gennemførelse af rationel Afregning og Mælkebedømmelse. Ogsaa med Forsøgslaboratoriet traadte H. i Samarbejde og bistod det ved Gennemførelsen af Mejeriforsøg; men disse, der oprindelig havde været en Hovedopgave for Laboratoriet, var efterhaanden traadt i Baggrunden, og en Nyordning var stærkt tiltrængt. 1923 oprettedes da Statens Forsøgsmejeri ved Hillerød med H. som

Forstander (udnævnt 1922), og han beklædte denne Stilling til sin Død. Han organiserede den store Mejerivirksomhed saaledes, at den med sit tekniske Udstyr og sin gennemførte Orden var lærerig for de mange besøgende, som han saa vidt muligt personligt viste omkring og gerne ydede sin Vejledning. Selve Forsøgsarbejdet, som blev paabegyndt under H.s Ledelse, og om hvilket der udsendtes en Række Beretninger, har navnlig taget Sigte paa at løse Spørgsmaal af nærliggende Betydning for det praktiske Mejeribrug. Gennem Studierejser fulgte han Fagets Udvikling i Udlandet, og bl. a. herom skrev han adskillige Artikler i Fagpressen. 1924 udgav han »Vejledning i Mælkens Behandling«, et lille populært Skrift beregnet for Landmændene. — R. 1927.

Mælkeritidende 1905, S. 318; 1930, S. 345 f.; 1935, S. 391 f. Ugeskrift for Landmænd s. A., S. 293 f. Tidsskrift for Landøkonomi s. A., S. 366—70.

Aksel Milt hers.

Hansen, Adolf (døbt Adolph) Marius, 1850—1908, Litteraturhistoriker. F. 6. Juni 1850 i Kbh. (Helligg.), d. 2. Febr. 1908 paa Frbg., Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Kobberstikker og Gravør, senere Fotograf Anders H. (1810—79) og Bolette Marie Krogh (1815—77). Gift 8. Aug. 1883 i Kbh. (b. v.) med Franziska (Iska) Josephine Sander, f. 15. Okt. 1861 i Kbh. (Mos.), d. 19. Sept. 1903 paa Frbg., D. af Grosserer Simon S. (1820—64) og Betty Bernburg (1829—94).

H. gik først i Det forenede Velgørenhedsselskabs Drengeskole, hvor hans Lærer i Dansk og Engelsk, Ludvig Trier, fik stor Betydning for hans Udvikling. 1868 blev han Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, og 1875 tog han Magisterkonferens i Engelsk, hvorefter han dels virkede som Privatlærer, dels som Lærer ved Lyceum og andre Skoler. 1883 blev han Dr. phil. paa Afhandlingen »Addison som litterær Kritiker«, blev 1886 Lærer ved Statens Lærerhøjskole og 1894, efter at have virket som Privatdocent i nogle Aar, Docent ved Universitetet i engelsk Sprog og Litteratur. — H., der var en meget afholdt Lærer, virkede litterært som Litteraturhistoriker og -kritiker, som Oversætter af engelsk Poesi og, ofte i Samarbejde med Johannes Magnussen (s. d.), som Udgiver af meget brugte Lærebøger i Engelsk. Han var tidligt kommet under Paavirkning af Georg Brandes og udgav 1876 en »Anmeldelse af Georg Brandes: Naturalismen i England«, hvori han udtrykte sin Beundring for Brandes, men ogsaa viste de Krav, han stillede sig selv om Eksakthed i Forskningen, bl. a. ved at kritisere Skødesløsheder og Inkonsekvenser i nogle af Brandes'

Oversættelser. Her ses ogsaa hans store Viden og Evne til Indlevelse i et litterært Værk, som maaske paa den fineste Maade kommer frem i »Den engelske og nordamerikanske Litteraturs Historie i Omrids« (1902). Hans videnskabelige Speciale var Klassicismen i engelsk Litteratur, som han først behandlede i Disputatsen, senere i »En engelsk Forfattergruppe« (1892; to større Afhandlinger om Pope og Swift og to mindre om Gay og Arbuthnot). — Allerede 1872 traadte H. frem som Oversætter med Tennysons »Anna og Locksley Slot«. Senere fulgte Byrons »Junker Harolds Pilgrimsfart« (1880), »Oversatte engelske Digte« (Shelley, Tennyson, Arnold og Swinburne, 1884), »Shakespeares Sonnetter« (1885) med en fortræffelig Indledning om Baggrunden for Digtene og om Sonnettens Historie i England, Shelleys »Den løste Prometheus« (1892) og »Bjovulf« (fuldendt og udg. 1910 af V. J. v. Holstein-Rathlou). Som Oversætter udmærker H. sig ved en stor Respekt for Originalen, og han veg ikke tilbage for de største og vanskeligste Opgaver, men undertiden kan hans Vers virke tunge og gammeldags. En sammenfattende Karakteristik af H. kan næppe gives bedre end med Georg Brandes' Ord: »Han havde ualmindelige Kundskaber, Forstand, udviklet Skønhedssans, litterært Talent, var med disse Evner beskeden og tilbageholden, stilfærdig og dæmpet, karakterstærk og trofast«.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1883, S. 97 ff. Chr. Rimestad i Politiken 6. Febr. 1908 og Ill. Tid. 16. Febr. 1908. Georg Brandes: Samlede Skrifter, XVIII, 1910, S. 288 ff. *Niels Haislund.*

Hansen, Hans **Adolph,** f. 1879, Generalsekretær for den danske Afholdsbevægelse. F. 3. Juli 1879 i Frederikshavn. Forældre: Præst i Metodistkirken Hans H. (1842—1911) og Karen Hansen (1840—1925). Gift 14. Nov. 1905 i Odense med Cathrine Marie Nielsen, f. 17. Sept. 1883 i Odense, D. af Murermester Rasmus N. (1852—1928) og Dorthea Margrethe Jessen (1854—1936).

H. gik i Skole i Varde, Svendborg, Frederikshavn, Horsens og Aarhus, i hvilke Byer hans Fader efterhaanden var ansat, tog 1897 Præliminæreksamen i Kbh., besøgte forskellige Handels- og Sprogkursus og havde Kontorpladser i Aarhus, Vejle, Horsens, Odense og Middelfart. Han deltog med Iver i Grundlæggelsen af Handels- og Kontormedhjælperbevægelsen og var Medstifter af flere Afdelinger inden for Faget. Som Bogholder paa Kabelfabrikken i Middelfart deltog han i Freds- og Afholdsarbejdet. 1909 var han i London Medstifter af International Prohibition Federation, blev 1912 Sekretær for Danmarks Afholdsforening, hvilken Stilling han endnu indtager.

Foreningens Kontor var 1912—24 i Aalborg, siden i Kbh.; begge Steder har H. beklædt talrige ledende Poster inden for Afholdsbevægelsen. 1912—18 var han Sekretær i Danske Afholdsselskabers Landsforbund og overtog 1928 paa ny dette Hverv. 1913 var han en af Danmarks Afholdsforenings Repræsentanter ved den nordiske Afholdskongres i Stockholm og 1919 en af den danske Regerings tre Repræsentanter ved den nordiske Afholdskongres i Helsingfors, hvor han indvalgtes i den faste Centralkomité for de nordiske Afholdskongresser, til hvilken han senere stadig er genvalgt. I denne Egenskab har han deltaget i Kongresserne i Kbh. 1921, Oslo 1924, Tartu 1926, Stockholm 1928, Helsingfors 1931 og i Kbh. 1934 som Kongressens Præsident. Han har været Repræsentant ved talrige internationale Antialkohol-Kongresser. — 1931 var han i Montreux Medstifter af Det internationale Antialkohol-Raad, som nu er under Omdannelse til Verdensforbundet mod Alkoholismen. Sammen med C. C. Heilesen er han Leder af Afholdsfolkenes Oplysningskontor; fra 1934 Medlem af den af Handelsministeriet nedsatte Alkoholkommission. Han har skrevet forskellige afholdsagitatoriske Smaaskrifter og Afhandlinger og talt ved Hundreder af Møder.

Povl Engelstoft.

Hansen, Agnes Charlotte Dagmar, se Adler.

Hansen, Aksel Christian Henrik, 1853—1933, Billedhugger. F. 2. Sept. 1853 i Odense, d. 3. Maj 1933 paa Frbg., Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Snedkermester Vilhelm H. (1826—81) og Caroline Hansen (1827—76). Gift 13. Juli 1884 i Kbh. (Matth.) med Ellen Margrethe Smith, f. 3. Febr. 1866 i Kbh. (Johs.), d. 21. Febr. 1930 paa Frbg., D. af Adjunkt, senere Overlærer, tit. Professor Henrik Sophus S. (1831–1900) og Marie Emilie Jensen (1834–1907).

H. lærte som Dreng at skære i Træ og hugge i Sten af sin Fader, og da han som ganske ung kom til Kbh., fik han Arbejde som Træskærer og Stenhugger hos H. C. Berg. Gennem F. Hammeleff, som han arbejdede sammen med, vaktes hans Interesse for Modellering, og han søgte ind paa Akademiet. 1879 fik han Afgang, og n. A. debuterede han paa Charlottenborg, hvor han fra da af til Stadighed var repræsenteret. Med det Ancker'ske Legat og Akademiets Rejseunderstøttelse rejste han 1888—89 i Italien, hvor han bl. a. arbejdede i Carrara, og 1904 var han i Grækenland. H.s mest kendte Arbejde er »Ekko« i Kongens Have, som første Gang udstilledes paa den nordiske Udstilling 1888 og virkede »forunderlig moderne« (S. Michaëlis). Hans tidligere Arbej-

der som f. Eks. »En fløjtespillende Dreng« (1880) og »Hagar og Ismael« (1881, Emmaus Kirken) kan med deres fine, bløde Modellering minde om Jerichau, men »Ekko«s nøgne Kvindeskikkelse viser et helt nyt Formsyn. Der er en art nouveau-Linie i denne Skulptur, som føles fremmed i dansk Kunst, og som viser Kunstnerens Trang til at løsrive sig fra den klassiske Norm. I senere Arbejder, f. Eks. »Jesus bespottes af Jøderne« (1890, købt af Statens Museum i Bronze), er han paavirket af den italienske Renæssanceskulpturs Realisme, men med Aarene finder han en mildere Form som i »Christus velsigner de smaa Børn« (1892–1911, Glyptoteket). H. blev hele sit Liv stærkt benyttet ved offentlige Bestillinger. Allerede inden Akademitiden leverede han dekorative Skulpturer til Odense Folkebank, og senere til Raadhuset og Museet sst. Af hans Monumenter kan nævnes Statuen af N. J. Fjord (1892) foran Forsøgslaboratoriet og Mejerimanden Th. Segelcke (1907) ved Landbohøjskolen, Købmand Hans Broge paa Tietgens Plads i Aarhus (1910), Rytterstatuen af Christian IX. i Odense (1912) og Gravmonumenterne for Apoteker Gustav Lotze (Odense Kgd.) og Harry Levin; endvidere de fire Statuer over Kunstmuseets Hovedindgang og Giganterne i Drabantsalen paa Christiansborg Slot. Til Jesuskirken udførte han Kristusskikkelsen paa Gavlen og til Marmorkirken »Ambrosius«. En nordisk Stil søgte han at skabe i et Par Skulpturer i overnaturlig Størrelse, »Uffe« (opstillet 1923 i Idrætsparken) og »Urjægeren« (1926, Dalgas Boulevard). Han virkede tillige som dekorativ Kunstner, og hans praktiske Haandværkeruddannelse kom ham her til gode. En af hans betydeligste Opgaver var Udsmykningen af Spisesalen paa Sølyst (i Klampenborg), som blev gennemført i en engelskpræget art nouveau-Stil. Den omfattede Stukloftet, Vægrelieffer, Paneler og Møbler (som udførtes af Mørck & Søn) og blev et her hjemme ret enestaaende Eksempel paa denne Retning, der viser, hvor langt H. i Virkeligheden var inde i art nouveau-Stilens Tankegang (Plantemotiverne, Stolenes »konstruktive« Princip o. s. v.). — H. blev 1914 Medlem af Akademiets Plenarforsamling og 1915 af Akademiraadet. — R. 1912. — Malerier af Jul. Paulsen hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg og af Erik Henningsen i Familieeje. Portrætteret paa to Gruppebilleder af sidstnævnte, af Middag hos Axel Berg, paa Fr.borg (farvelagt Kultegning, 1905) og i Privateje.

S. Michaëlis i Ill. Tid. 22. Juli 1894. Samme i Tidsskrift f. Kunstindustri, 2. Rk., IV, 1898, S. 98—102. Samme i Kunst, II, 1900. Samme i Ill. Tid. 13. Okt. 1922. Sst. 2. Sept. 1933.

Merete Bodelsen.

Hansen, Aleth Sophus, 1817—89, Præst, Politiker. F. 21. Febr. 1817 i Rudkøbing, d. 24. Dec. 1889 i Kbh. (Johs.), begr. sst. (Holmens). Forældre: Købmand Christen Ravn H. (ca. 1781—1836, gift 2⁰ med Anne Henrichsen, ca. 1795—1825) og Cathrine Basballe (ca. 1784—1821). Gift 10. Juni 1845 i Kbh. (Holmens) med Caroline Juliette Muderspach, f. 2. Febr. 1819 i Frederiksværk, d. 9. Okt. 1881 i Ledøje, D. af Premierløjtnant og Krudtmager Carl Christian M. (1785—1835) og Ane Marie Weischer (ca. 1785—1880).

H. blev Student 1835 fra Sorø, cand. theol. 1840, var derpaa Alumnus paa Borchs Kollegium, indtil han 1845 blev udnævnt til Skibspræst paa Korvetten »Gaiathea«, med hvilken han i tre Aar foretog en Jordomsejling. Foruden at virke som Præst gjorde han paa denne Rejse Indkøb for Etnografisk Museum og samlede kinesiske og indiske Bøger til Det kgl. Bibliotek. 1848 blev H. Kateket i Hjørring, men drevet af sin nationale Interesse lod han sig allerede 1850 udnævne til Sognepræst i Husby i Flensborg Provsti. 1854 valgtes han af Gejstligheden til Stændersuppleant og mødte som saadan i den slesvigske Stænderforsamling 1855, 1856, 1857 og 1860. 1856 blev han Provst for Flensborg Provsti og de blandede Sogne i Gottorps Provsti, 1858 Sognepræst i Grumtofte og 1860 Provst for hele Gottorp Provsti. H. nærede en varm Kærlighed til dansk Sprog og Kultur og gjorde under meget vanskelige Forhold en betydelig Indsats til Fremme af Danskheden. Han var ingen Ven af rigoristiske Forholdsregler og optraadte altid med stor Besindighed. Til sidst var han dog ved at blive træt af den ansvarsfulde Gerning; da kom Krigen 1864, der medførte hans Afsættelse. Efter at have foretaget en Italienrejse blev H. derpaa Sognepræst i Ferslev og Vellerup 1866. Kun to Aar senere (1868) blev han ret uventet draget ind paa en større politisk Skueplads, idet han — som Afløser af P. C. Kierkegaard — udnævntes til Kultusminister for at gennemføre den stærkt omstridte Valgmenighedslov. Da denne ganske særlig var blevet angrebet fra Gejstlighedens Side, var det af Værdi for Ministeriet at faa netop en gejstlig Mand til at paatage sig Ansvaret for dens Gennemførelse, men H.s Virksomhed som Politiker blev ikke glorværdig. Valgmenighedsloven blev ganske vist vedtaget, men ved den afgørende Forhandling i Landstinget kunde H. ikke klare sig i Debatten, og Loven gik kun igennem, fordi Konsejlspræsidenten, Grev Frijs, gjorde dens Vedtagelse til et Kabinetsspørgsmaal. Det var den almindelige Opfattelse inden for Kirken, at den i øvrigt fortjente og samvittighedsfulde H. ikke burde have givet efter for

Opfordringen til at blive Minister, og heller ikke hans svage, af Martensen afhængige Administration skaffede ham synderlig Anseelse. I Sept. 1869 udtraadte H. af Ministeriet og blev 1870 — efter igen at have foretaget en Udenlandsrejse — Sognepræst i Ledøje og Smørum, fra hvilket Embede han tog sin Afsked 1881. A. var en kultiveret, fordomsfri Personlighed, der vandt sig et godt Navn som en varmhjertet og beaandet Prædikant. Størst Betydning tilkommer der ham dog som Forkæmper for Danskhedens Sag i Slesvig. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — R. 1857. DM. 1869.

Ill. Tid. 5. Jan. 1890. H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levneds og min Tids Historie, 1877, S. 524 f. Fr. Hammerich: Et Levnetsløb, 1882, II, S. 151. H. F. Rørdam: Peter Rørdam, III, 1895, S. 471 f. Otto Møller og Skat Rørdam: En Brevveksling, udg. af H. Skat Rørdam, I, 1915, S. 139. R. Volf: En gammel Præsts Livserindringer, 1926, S. 67 f., 85 f. Holger Hjelholt: Den danske Sprogordning og det danske Sprogstyre i Slesvig mellem Krigene (1850—1864), 1923, passim, især S. 106 f., 190—95, 206. — A. H.s Erindringer i Kirkehist. Saml., 4. Rk., III, 1893—95, S. 211—75. *Bjørn Kornerup.*

Hansen, Alfred Peter, 1829—93, Grosserer. F. 25. Maj 1829 i Kbh. (Holmens), d. 10. Nov. 1893 i Berlin, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Grosserer A. N. H. (s. d.) og Hustru. Gift 22. Juni 1854 i Kbh. (Holmens) med Emmy Gotschalck, f. 30. Dec. 1827 i Kbh. (Petri), d. 7. Febr. 1886 sst. (Holmens), D. af Grosserer Friedrich G. (1786—1869) og Marie Frederikke Kierulff (1791—1870).

Efter at være uddannet som Ingeniør i England deltog H. som ung i Anlæg af Jernbaner i Canada. 1. Jan. 1859 blev han sammen med sin yngre Broder Harald H. (s. d.) optaget som Kompagnon i Firmaet A. N. H. & Co., og efter Faderens Død var han utvivlsomt det mest aktive Medlem af dette. Endnu i Størstedelen af hans Virketid drev Firmaet foruden Ris- og Melmøllen et ret betydeligt Sejlskibsrederi, som hovedsagelig beskæftigedes med at hjembringe Ris fra Ostindien. 1890 nedbrændte Melmøllen, og da Konjunkturerne for Melmølleriet ikke var gunstige paa det Tidspunkt, blev den ikke mere genopbygget. Til Gengæld begyndte Firmaet at interessere sig for Dampskibsrederi, hvilket efterhaanden antog ret betydelige Dimensioner. Ved Siden af de hernævnte Virksomheder drev Firmaet i mange Aar et stort Svineslagteri paa Christianshavn med samtidig Baconeksport til England, hvortil 1888 kom et Svineslagteri i Helsingborg. — 1866—74 var H. Medlem af Sø- og Handelsretten, 1875—93 af Grosserer-Societetets Komite. Han var desuden Konsul for Equador. — Etatsraad 1888. *Jens Vestberg*

Hansen (-Grumby), **Andreas,** 1818—84, Gaardejer og Politiker. F. 7. Okt. 1818 i Grumby, Tolk Sogn i Angel, d. 17. Jan. 1884 i Tolk, begr. sst. Forældre: Gaardejer Marx H. (1784—1842) og Margaretha Sophia Andresen (ca. 1800—84, gift 2° 1844 med Gaardejer Hans Peter Jessen, d. 1864). Gift 3. Nov. 1842 i Tolk med Christina Maria Fester, f. 3. Nov. 1817 i Goltoft, d. 6. Marts 1895 i Tolk, D. af Gaardejer Jørgen Henrik F. (1779—1842) og Catharina Elisabeth Marxsen (f. 1794).

H. overtog Gaarden efter sin Fader og traadte frem i det offentlige Liv, da han 1853 blev Medlem af den slesvigske Stænderforsamling og straks stillede Krav om Sprogreskripternes Tilbagekaldelse. Han gav paa ny Møde 1856—57 og 1860, var i den sidste Samling Vicepræsident og en af det tyske Flertals Ledere, rettede gentagne Gange de voldsomste Angreb paa Sproganordningerne og paa Embedsmændene, især Præsterne, og protesterede imod, at Slesvig var et dansk Hertugdømme, og at Rigsraadets Beslutninger vedrørte det. 1859 valgtes han til Medlem af Rigsraadet, optraadte ligeledes her med Indsigelse mod dets Lovlighed og nægtede til sidst at give Møde, hvorfor han 1862 udstødtes af Forsamlingen. Det var ogsaa ham, der gav Tegnet til Flertallets Sprængning af den slesvigske Stænderforsamling i Juli 1863. Han var 1864 overmaade virksom for den augustenborgske Prætendents Sag og hørte til de slesvigske Notabler, som i Febr. drog til Berlin og Wien og i April til London for at udvirke hans Indsættelse. Endnu n. A. var han Medlem af Udvalget for de slesvigholstenske Foreninger og havde i Dec. i Aabenraa og Flensborg to Møder med nordslesvigske Stænderdeputerede for at overtale dem til fælles Optræden imod Preussen, men blev afvist, da han bestemt fastholdt et Slesvig-Holsten under Frederik VIII. Dette Forsøg spottedes af Tyskerne som »H.-Grumbys Dänenfahrt«. 1866 trak han sig tilbage fra det politiske Liv, skuffet i sine Planer, og et senere Tilbud om Valg til det preussiske Underhus afslog han. H. var ikke særlig begavet eller veltalende, men uforfærdet i sin Optræden.

Kieler Zeitung 21. Jan. 1884. Schlesw.-Holst. Jahrb., I, 1884. N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 1892—1916, S. 705 f. Sønderjydske Aarbøger, 1925, S. 268—76, 279 f. Hist. Tidsskr., 9. Rk., III, 1925 (se Registeret).

Emil Elberling (Hans Lund).*

Hansen, Andreas Tyssen, 1834—1914, nordslesvigsk Bonde. F. 21. Juni 1834 i Forballum, Mjolden, d. 4. April 1914 i Randerup, begr. sst. Forældre: Gaardejer og Folketingsmand for Enklaverne Niels Andersen H. (1803—79) og Kjerstine Pedersdatter (Niels-

kone) (1808—84). Gift 26. Sept. 1862 i Randerup med Margrethe Hansen, f. 7. Juli 1841 i Forballum, d. 29. Dec. 1899 i Randerup, D. af Gaardejer Hans Peter H. (1807—90) og Bodil Hansdatter (1812—80).

H. voksede op i det Landsbysamfund, hvor den grundtvigske Vækkelse først fæstede Rod i Nordslesvig. Sin første Skolegang fik han hos Chr. Kold, der det sidste Aar af sin Huslærertid i Forballum (1838—41) boede i hans Hjem; i Sognet virkede indtil 1860 de grundtvigske Præster L. D. Hass, L. C. Hagen, hos hvem han blev konfirmeret, og O. H. Boisen. I sine unge Aar paavirkedes han stærkt af den mærkelige teologiske Student Sigfred Ley, der var Huslærer paa Trøjborg. H. var Elev paa Rødding Højskole 1851—52 og 1855 og overtog derefter Forpagtningen af sin Moders Fødegaard i Randerup, som han senere blev Ejer af. Han blev tidligt sin Egns Tillidsmand; i tyve Aar var han Medlem af Herredsraadet for Lø-Møgeltønder Herred, i 24 Aar af Kredsdagen for Tønder Kreds — hvor han til det sidste, trods Forbudet mod det danske Forhandlingssprog, fik Lov til at tale Dansk — i over 30 Aar Formand for Randerup Sogneraad. Han deltog i »Klosterbrødrene«s Opposition mod Sprogreskripterne før 1864, og han var 1867 blandt »de 47«, der rejste til Berlin i Anledning af Art. 5. Det var dog først 1899, han kom i Forgrunden blandt de danske Førere, idet han i dette Aar, da Kollerpolitikkens haarde Vaaben var vendt mod de danske Foreninger, valgtes til den ansvarsfulde Post som Formand for Skoleforeningen. Han beholdt denne Stilling til 1910, da Sygdom nødte ham til at trække sig tilbage. — Han var en af den grundtvigske Bevægelses Førere i Vestslesvig. I over 40 Aar var han Formand for den Foredragsforening i Forballum, der fortsatte det i 1842 oprettede »Dansk Samfund«, og som blev Kernen i Frimenighedsdannelsen paa disse Egne. »Skal man pege paa en Skikkelse, der var typisk Repræsentant for den vestslesvigske danske Befolkning i Tiden mellem 1864 og 1914, vilde der nok hos alle, der har kendt ham, blive Enighed om at vælge denne sindige, støtte og begavede Mand med den dybe Alvor og det bløde, barnlige Sind, følsomt og rigt paa Lune«. (Nic. Svendsen).

J. Jørgensen i Haabets Mænd, 1923, S. 239—49. M. C. Mathiesen i Sønderjydsk Maanedsskrift Febr. 1930. Morten Eskesen i Højskolebladet, 1904, Sp. 1065—70. Nic. Svendsen: En vestslesvigsk Egn, i Festskrift til H. P. Hans-

Hansen, Anton Christian Vilhelm, f. 1891, Tegner. F. 27. Juni 1891 i Vedskølle, Herfølge Sogn. Plejefader: Snedker Alfred Larsen

(d. 1912). Gift 1914 med Anine Kirstine Andersen, f. 19. Nov. 1887 i Øls. Separeret.

H. kom fjorten Aar gammel i Lære hos Malermester Øigaard og var efter endt Læretid ansat hos Teatermalerne Blom ved Det ny Teater (1909) og Thorolf Pedersen ved Det kgl. Teater (1910). Han udstillede første Gang paa »De Tretten«s Udstilling 1910 og igen 1912. 1918 deltog han i Kunstnernes Efteraarsudstilling, 1929 i Charlottenborgs Foraars- og Efteraarsudstilling og blev 1930 Medlem af Den frie Udstilling. — H. begyndte allerede 1909 at tegne ved »Ekstrabladet« og var Medarbejder her, indtil han 1918 rejste til Norge for at blive Tegner ved det norske »Arbeiderbladet«. Her startede han sammen med Blix det satiriske Tidsskrift »Exlex«, var 1923—24 Medredaktør af »Mot Dag« og desuden Medarbejder ved »Simplicissimus« (1919—32). 1924 vendte han tilbage til Kbh., hvor han indtil 1936 var Tegner ved »Social-Demokraten«, og hvor han 1934 nedsatte sig som Malermester. — H. er opvokset i en af Vesterbros Sidegader, og den Fattigdom og Nød, han her har haft for Øje, var oprindelig Drivfjederen i hans Kunst. Han sluttede sig til Kredsen om Aksel Jørgensen, og hans Tegninger blev fra første Færd bevidst Tendenskunst. De Tegninger, hvormed han slog igennem, var Krigssatirer af et ret internationalt Tilsnit, men hans mest karakteristiske Arbejder er de sociale Tendensskildringer, i hvilke han med bidende Ironi satiriserer over Samfundets Misforhold. Hans uhyggelige Tegninger af Fattigdom og Sult er ikke realistiske, men har en symbolsk Mening, som f. Eks. i »Glade Jul«, hvor en af Sult halvt vanvittig Mand stirrer ind i Slagterbutikkens bugnende Vindue, eller i »Julesteg, Børn!«, hvor Faderen kommer hjem med en Rotte til sin udhungrede Familie. Det er saadanne Skildringer, der har givet H. Navnet »Proletartegner«. Men han har ogsaa dyrket andre Genrer, f. Eks. det fantastiske og groteske (Blodiglen, Krigen paa Dødslejet), hvor Forfølgelsesmotivet spiller en stor Rolle, og desuden udført fine og lyriske Landskabstegninger samt Folkelivsskildringer og Portrætter. H. har illustreret en Række Bøger, bl. a. »Kristianiabilleder« (1922), »Akershus« (1923), Bøving-Petersens »Svundne Verdener og deres Fabeldyr« og Johs. V. Jensens »Myter« (1931—32). — Som Tegner fortsætter H. Linien fra Hans Nik. Hansen, idet han trods sin Samfundssatire, der viser ud over den ældre danske Kunst, er en »stemningsfuld Fortæller, en Romantiker og en Naturelsker« (V. Wanscher). Han arbejder med stærk Kontrastvirkning mellem den sorte og hvide Farve, og de tidlige Tegninger er i deres halvt naturalistiske, halvt stiliserede Kompositions-

maade japansk paavirkede. Senere bliver Stregen mere levende, og han arbejder med flere Mellemtoner og en fastere og dybere Komposition. Hans Figurstil kan undertiden i sin Voldsomhed minde om Daumier, men hans Tegninger er meget forskellige og kan ogsaa til Tider lede Tanken hen paa Grosz eller Masereel. Foruden at tegne har H. malet Akvareller (norske Landskaber), Oliebilleder (bl. a. Portræt af Socialminister Steincke (1934), »Fyraften« (1936)), Teaterdekorationer (til Arbejdernes Teater) samt udfort Dekorationsarbejder (Presseudstillingen i Köln 1928, Biografen paa Udstillingen i Bruxelles 1935). H. har rejst i Europa og været i Ægypten og Palæstina (1928). 1920 blev han Medlem af Akademiraadet og har 1930—36 været Formand for Grafisk Kunstnersamfund. — Selvportræt i Tegning. Tegning af Carl Jensen 1910.

Arbejder af Jens Lund og Anton Hansen. Kunstforeningen, 1922. Samleren, II, 1925, S. 25 ff. Broby Johansen m. fl.: Anton Hansen, 1926. V. Wanscher i Politiken 5. Marts 1927. Anton Hansen. Social Kunst, II, 1930; VII, 1932. Anton Hansen: Satire. Indledning af Peder Tabor, 1932.

Hansen, Axel Marius Clausen, f. 1884, Læge. F. 1. Juni 1884 i Kolding. Forældre: Sagfører, Landstingsmand Jens Laurits H. (1848—1930) og Anna Dorthea Sørensen (1845—1908). Gift 11. Maj 1912 paa Frbg. med Birthe Johanne Christiansen, f. 29. Marts 1888 i Slagelse, D. af Gaardskarl, senere Husejer Jørgen C. (1847—1929) og Johanne Hansen (1858—95).

H. blev Student 1902 fra Kolding og tog medicinsk Embedseksamen 1910. Efter almindelig Kandidattjeneste var han Assistent ved Finsens Lysinstitut 1913—16, ved Rigshospitalets Röntgenklinik 1914—16 og ved Kbh.s kommunale Poliklinikker 1916—17. Han praktiserer i Kolding fra 1917, fik 1918 Specialistanerkendelse i Dermato-Venerologi og er fra 1928 Kredslæge i Kolding. Gennem det medicinske Studium vilde H. naa til Erkendelse af, hvad Livet og Mennesket er, og søge Sandheden. Han studerede derfor foruden Medicin tillige Filosofi og Historie. Allerede tidligt vaktes hans Interesse for Medicinens Historie ved Læsning af Professor Maars Oversættelse af og Kommentar til Niels Steensens Foredrag om Hjernens Anatomi, og siden kunde han ikke løsrive sig fra den medicinsk-historiske Forskning. Hans Disputats for Doktorgraden (1928) »Om Chlorosens Udbredelse i Europa gennem Tiderne«, et interessant og tankevækkende Arbejde, var da ogsaa for en stor Del medicinsk-historisk. Som Privatdocent har H. holdt Forelæsninger ved Universitetet om Lægeetik, historisk belyst, og han har i forskellige Anmeldelser fastholdt, at viden-

skabelige kritiske Metoder maa anvendes i medico-historiske Arbejder. Han er fra 1936 Formand for Dansk medicinsk-historisk Selskab, desuden Medlem af flere udenlandske Selskaber for medicinsk Historie og Medarbejder ved »Dansk biografisk Leksikon«. — Han har givet sig en Del af med Lægeorganisationsforhold, har Sæde i Den alm. danske Lægeforenings Bestyrelse og er Formand for denne Forenings Udvalg angaaende fremtidige Praksisformer og -forhold.

Univ. Progr. Nov. 1928. *Axel Borgbjerg.*

Hansen, Christopher Bagnæs, 1806—68, Møbelfabrikant. F. 24. Febr. 1806 i Kbh. (Fødsst.), d. 16. Jan. 1868 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Tømrersvend Christopher Bagnæs og Anne Stephensen (ca. 1775—1854, gift *2°* med Arbejdsmand Peter Antoni, d. senest 1845). Gift 1° 16. Febr. 1827 i Kbh. (Garn.) med Claudine Henriette Olsen, f. 25. Febr. 1803 i Kbh. (Frue), d. 31. Maj 1857 sst. (Holmens), D. af Smedesvend Jens Olsen Herløw og Anne Margrethe Jørgensdatter. Ægteskabet opløst. *2°* 19. Nov. 1843 i Damsholte med Jacobine Marie Charlotte Krause, f. 14. April 1819 i Damsholte, d. 11. Jan. 1892 i Kbh., D. af Gartner paa Marienborg Johan Diderik Conrad K. (1770—1846) og Anne Charlotte Hedevig Keilow (1783—1860).

H.s Barndomshjem var meget fattigt. I nogle Optegnelser fortæller han, at han fra sit ottende Aar har ernæret sig selv. Den lille Purk henvendte sig paa Modewegs Klædefabrik, hvor han blev sat til at lægge Uld paa Maskinerne, og derved tjente han til Føden. Senere hen arbejdede han ved Brolægningen af Nyboder, inden han i en Alder af fjorten Aar kom i Stolemagerlære. Da han var tyve Aar gammel, blev han Svend, og først ved den Tid antog han, uvist hvorfor, Navnet H. Hans tidlige Ægteskab var sagtens Grunden til, at han ikke som Haandværkssvend — efter Tidens Skik — drog ud paa Vandring. 1830 gjorde han Mesterstykke og grundlagde den Forretning, der gennem Tiderne er kendt som C. B. H.s Etablissement, Kgl. Hof-Møbelfabrik. H.s Virksomhed rakte hurtigt ud over Stolemageriet, der var hans Fag. 1838 fik han Ret til at forfærdige og fra sit Magasin at sælge »finerede og indlagte Meubler af fine fremmede saavelsom af indenlandske Træsorter«, og Forretningen gik i den Grad frem, at han 1843 kunde købe saa anselig en Ejendom som det af Harsdorff opførte Erichsens Palæ (senere Handelsbankens Bygning) paa Kongens Nytorv. Her havde han indrettet et stort Møbelmagasin, hvor han udstillede baade egne og Standsfællers Arbejder. Hans merkantile Evner bidrog meget til Virksomhedens Fremgang. Den Tid kom, da

Navnet C. B. H. vandt Ry uden for Landets Grænser. Under Verdensudstillingen i London 1851 gjorde han sig fordelagtigt bemærket, og ved Verdensudstillingen i Paris 1855 var han — Stolemageren — ene om at repræsentere dansk Møbelsnedkeri. Inden Udløbet af dette Aar modtog han som en Hyldest fra Kbh.s Snedkerlav Meddelelsen om, at man havde besluttet at optage ham som Medlem af Lavet. — 1832 var H. blevet ansat ved Kbh.s Brandkorps, hvor han avancerede til Kaptajn. Som Medlem af Haandværkerforeningens Bestyrelse interesserede han sig stærkt for Opførelsen af Stiftelsen Alderstrøst. H. var en meget hjælpsom Mand. Han hjalp sine Arbejdere og adskillige Standsfæller med Raad og personlig Bistand, særlig i Kriseaaret 1857. Gennem en Aarrække var han Medlem af Industriforeningens Bestyrelse og af Direktionen for De Massmannske Søndagsskoler. I det sidste Par Aar af sit Liv hjemsøgtes han af Sygdom. Aaret før sin Død overlod han Forretningen til sin Søn Charles H. og til Svigersønnen L. Larsen (s. d.). — F.M.G. 1854. R. 1858. — To Malerier i Familieeje. Litografier af C. Simonsen 1859 efter Fotografi og af J. Hassel 1880.

Søndags-Posten 16. Jan. 1868. Adolf Bauer: C. B. Hansens Etablissement 1830—1880, 1880. C. Nyrop: J. G. Lund, 1883.

C A Clemmensen.

Hansen, Christian Frederik (Friedrich), 1756—1845, Arkitekt. F. 29. Febr. 1756 i Kbh. (Petri), d. 10. Juli 1845 paa Rolighed paa Frbg., begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Skomager Mathias H. (ca. 1708—89) og Anne Marie Malling (1716—66). Gift 11. Maj 1792 »paa Landet« (Nic.) med Anna Margrethe Rahbek, f. 15. Maj 1773 i Kbh. (Nic), d. 24. Okt. 1811 sst. (Frue), D. af Toldinspektør, Justitsraad Jacob R. (1728—95, gift 1° 1759 med Johanne Riis, 1731—62, 2° 1766 med Christine Marie Geertsen, 1749—68) og Anna Olrog (1747—1828).

H. besøgte allerede som Dreng Kunstakademiets Skoler, vandt de to Sølvmedailler 1772 og 1774 og den store Guldmedaille 1779. Samtidig var han baade i Murer- og Tømrerlære, blev Murersvend og arbejdede som saadan paa Frederik V.s Kapel i Roskilde under Harsdorff, som ogsaa paa Akademiet var hans Lærer. Efter at han i flere Aar havde arbejdet paa Harsdorffs Tegnestue, fik han 3. Okt. 1781 Udnævnelse som Bygningskonduktør. Den blev dog antedateret til 24. April 1780, den Dag, da han efter J. B. Magens' Afrejse til Udlandet var tiltraadt som hans Eftermand. Som Konduktør gjorde han nogle Rejser til Roskilde for at tilse Kapellet, men Arbejdet var gaaet helt i Staa, da der ikke blev bevilget

flere Penge. Først mange Aar efter, 1821—25, byggede H. Kapellet færdigt. Fast Gage som Konduktør fik han først fra Marts 1782, samtidig med at Dronning Juliane Marie og Arveprins Frederik tilsagde ham en Understøttelse til en Udenlandsrejse til Italien og andre Lande. Inden Afrejsen fik han endvidere Løfte paa det nyoprettede Embede som Landbygmester i Holsten; ogsaa dette skyldtes til Dels Protektion fra Hoffet, hvor hans Moder havde været Amme og »Vartfrue« for Christian VII. I Nov. 1782 afrejste han gennem Tyskland til Italien, hvor han tilbragte den meste Tid i Rom. Hjemrejsen gik formodentlig over Paris; men nærmere Oplysninger herom haves ikke. Paa Grund af Udnævnelsen til Embedet i Holsten kunde Rejsen ikke blive saa lang, som det ellers var almindeligt, men hans Tegninger fra Rom, som nu findes paa Akademiet, vidner om, at han har benyttet Tiden godt. I Sept. 1784 var han hjemme igen og blev agreeret af Akademiet, og 26. Marts 1785 blev han optaget som Medlem. Hans Medlemsstykke, »Et Søarsenal«, hænger paa Akademiet.

24. Nov. 1784 tiltraadte han sit Embede med Bolig i Altona. Embedets Indtægter var smaa, men H. fik hurtigt en stor privat Virksomhed som Arkitekt for de rige Købmænd i Hamburg, af hvilke mange byggede sig Privatboliger i Altona og Landsteder i Villabyerne ved Elben. Hos Regeringen var han vel anset for sin dygtige Embedsførelse, og da Christiansborg og Kbh.s Raadhus skulde genopføres efter Brandene 1794 og 1795, og Harsdorff ved Døden (1799) blev forhindret i at løse disse Opgaver, blev H. i Juli 1800 kaldet til Kbh. af den Kommission, der var nedsat for at vælge Pladsen til Raadhuset og lede dets Opførelse. Ved samme Lejlighed blev han af Rentekammeret anmodet om at træde sammen med Hof bygmestrene P. Meyn og Boye Magens for at overveje, hvorledes Resterne af det nedbrændte Slot bedst kunde bevares. Men H., som mente, at det var bedre straks at udarbejde Planen til Genopførelsen, indgav 6. Sept. sammen med de to Hofbygmestre en Plan, som gik ud paa at nedbryde Fløjen mod Ridebanen og det store Taarn, saa at Slotsgaarden fik mere Lys, idet den kun blev adskilt fra Ridebanen ved en Kolonnade. Dette Forslag blev approberet 22. Okt. 1800, og det blev overdraget H. at udarbejde Tegningerne baade til Slottet og Raadhuset. Tillige ønskede man, at han skulde bygge Marmorkirken færdig efter Harsdorffs Model, men denne Plan maatte udsættes og blev senere (1819) helt opgivet.

Naar alle disse store Opgaver saaledes blev tildelt H., og de to noget ældre Hof bygmestre helt gik ud af Spillet, har det til Dels sin Grund i, at de selv holdt sig tilbage, men det skyldtes dog først

og fremmest den Tillid, som Kronprins Frederik og Regeringens ledende Mænd, især Rentekammerets Præsident Grev Chr. D. F. Reventlow, havde til H.s Talent og administrative Evner. Han rejste nu tilbage til Altona og udarbejdede Tegningerne der, hvilket tog ham halvtredie Aar. Tegningerne til Raadhuset blev først færdige og approberet i April 1803, de til Slottet i Maj s. A. Samtidig blev Raadhuskommissionen ophævet og Ledelsen af begge Byggeforetagender henlagt under den ved Kommissorium af 4. Maj udnævnte Slotsbygningskommission, hvis vigtigste Medlemmer foruden H. var Reventlow og Overhofmarskal A. W. Hauch. Paa Grund af de vanskelige Pengeforhold tog Slottets Genopførelse meget længere Tid, end man fra først af havde tænkt sig, og Kommissionen blev først ophævet efter H.s Død. Ved Aarsskiftet 1803—04 flyttede han til Kbh., hvor han fik Bolig og Tegnestuer paa Prinsens Palæ. Han beholdt dog Landbygmesterembedet i Holsten, men blev fritaget for de daglige Forretninger ved at der blev ansat en yngre Arkitekt, Fr. Chr. Heilmann, som Konduktør. Da Landbygmester Motz i Slesvig kort efter tog sin Afsked, blev i hans Sted L. Chr. Kreiser ansat, men kun som Bygningsinspektør, og samtidig blev Heilmann Bygningsinspektør for Holsten. Forudsætningen for denne Ordning, der var tænkt som midlertidig, var, at H. som Landbygmester skulde være dem begge overordnet, og at Nybygninger i begge Hertugdømmer skulde opføres efter hans Tegninger. Efter Peter Meyns Død (1808) blev der truffet en lignende Ordning for Kongerigets Vedkommende. Der blev ikke udnævnt nogen ny Hofbygmester, men kun en Bygningsinspektør (Chr. B. Hornbech), medens H. blev Overbygningsdirektør for Danmark. Stillingen var ulønnet; men der blev tilsagt H. et Honorar for de Bygninger, som han opførte for Staten. S. A. fik han to nye Opgaver, at genopføre Frue Kirke og Metropolitanskolen, som var brændt ved Bombardementet 1807. Ogsaa paa Kunstakademiet fik han hurtigt en meget stor Indflydelse, især efter Abildgaards Død (1809). Aaret før var han blevet Professor i Arkitektur efter Meyn, og denne Stilling beholdt han til 1835. 1811—33 var han næsten uafbrudt Akademiets Direktør (1818—21 Dajon, 1827—30 Eckersberg), snart valgt ved Medlemmernes Stemmer, snart efter kgl. Befaling.

H.s Embedsstilling medførte, at han næsten hvert Aar maatte rejse til Slesvig og Holsten. Et Par Gange gik Rejsen videre, som 1824, da han med sine to yngste Døtre i egen Vogn gjorde en større Rejse til Tyskland. Den begyndte med en Badekur i Nenndorf ved Hannover og gik derfra til Berlin, Dresden, München,

Stuttgart, Darmstadt og flere Byer i Rhinegnene. Formaalet synes især at have været at knytte Forbindelser med de førende tyske Arkitekter af samme klassicistiske Retning og se deres Værker. Han besøgte saaledes Leo v. Klenze i Miinchen, Weinbrenner i Karlsruhe, Moller i Darmstadt og Jussow i Kassel og blev overalt godt modtaget. 1829 gjorde han atter en Baderejse til Nenndorf med de to Døtre; han led dengang meget af Gigt og havde desuden fra Ungdommen et svagt Bryst. 1831 gennemgik han en svær Sygdom; han kom sig dog igen og mødte 24. Okt. paa Akademiet; men han underskriver med rystende Haand, og denne Rysten holdt sig i flere Aar. Sygdommen har sandsynligvis været et apoplektisk Anfald. Trods alle disse Svagheder naaede han en meget høj Alder. Først da han var 88 Aar gammel, følte han Kræfterne svinde, saaledes at han maatte søge Afsked fra sine Embeder som Landbygmester og Overbygningsdirektør. Den blev bevilget 31. Okt. 1844 med den fulde Gage i Pension.

H.s Ungdomsværker i Holsten omfatter en Række palæagtige Rigmandsboliger i Altona, en Del Villaer i Omegnen og nogle Herregaardsbygninger. En stor Del af disse staar endnu og vidner om, hvor frodigt hans Talent allerede dengang udfoldede sig. Desuden har man hans originale, smukt udførte Tegninger til de fleste af dem. Han havde ved Studium af Palladio og den engelske Palladianisme dannet sig en særlig Kunstform, som virker magtfuldt, ogsaa naar den anvendes paa mindre Opgaver. »Det er den rette Kunst at bygge smaa Ting i den store Stil«, har han selv engang udtalt. Som Middel dertil bruger han navnlig store Portaler, flankeret af Søjler eller Pilastre, sædvanlig i de romerske Former, som han kendte fra sin Rejse. Man sporer ikke i disse Aar noget Studium af den græske Bygningskunst, skønt han stod i Forbindelse med Harsdorff og godt vidste, at denne ved et saadant Studium havde faaet nye Impulser. H.s Stil passede udmærket til Tiden og de stedlige Forhold. De hamburgske Købmænd, som i disse Aar tjente store Penge, ønskede, at deres Huse skulde vise et fornemt og roligt Ydre uden parvenuagtig Pral. Bekostningen var som Regel underordnet. Den Række Palæer, H. har bygget ved den brede beplantede Gade Palmaille i Altona, viser alle til Gaden et saadant fornemt, ligesom lidt afvisende Ydre; til den modsatte Side, hvor store Haver strækker sig ned imod Elben, har Husene sædvanlig et andet, mere intimt Udseende. Store Loggiaer vækker Erindring om italienske Landslotte. Italiensk virker ligeledes mange af de Landsteder, som H. har bygget i Blankenese og de andre Villabyer ved Elben, saaledes Baurs Villa i Nien-

sted ten, en Villa rotunda i Palladios Stil. H. fik ogsaa bygget sig selv et Hus paa Palmaille med en original og karakteristisk Façade. — I Holsten fik H. ogsaa Lejlighed til at opføre enkelte større offentlige Bygninger som Vajsenhuset i Altona; det var dog først, da han fik de store Opgaver i Kbh., at hans Evner til at skabe monumentale Bygninger kom til Udfoldelse. Raad- og Domhuset paa Nytorv med det tilhørende Arresthus (fuldført 1815) er vel det af hans Værker, der har vundet mest almindelig Anerkendelse. Opgaven var at bygge et Raadhus, der tillige kunde rumme Lokaler for Domstolene undtagen Højesteret. H. havde her den Fordel at kunne rydde Grunden helt; men dens uregelmæssige Form og Beliggenheden i et tæt bebygget Kvarter frembød Vanskeligheder, som Bygmesteren dog paa en fortræffelig Maade har klaret. Søjleportalen med den bagved liggende dybe Trappeopgang virker grandiost, og i det indre er der nogle meget smukke Lokaler, som Magistratssalen og Hof- og Stadsrettens Sal. Fængselsbygningens Façade har et tilpas alvorsfuldt Præg, og af den korte »Slutterigade« mellem denne Bygning og Raadhuset har H. skabt et ejendommeligt og stemningsfuldt Gaardparti ved at afslutte Gaden ved Enderne med de store Buer, der bærer Forbindelsesgange mellem Bygningerne. Man ser let, at Raadhusets Façade mod Nytorv gaar direkte tilbage til palladianske Forbilleder. Mærkelig er ogsaa Ligheden med Raadhuset i Karlskrona, opført 1795; men Ligheden kommer vistnok kun deraf, at Nyantikken ogsaa i Sverige har haft sine Dyrkere paa denne Tid. Christiansborg (fuldført 1828) minder noget om Nicodemus Tessin, dels hans Model til det Slot, som Christian V. tænkte paa at bygge paa det nedbrændte ældre Amalienborgs Grund, dels om Stockholms Slot. Modellen har H. sikkert kendt fra sin Akademitid; da han var flyttet til Kbh., lod han den bringe fra Charlottenborg til Tegnestuerne paa Prinsens Palæ, og her stod den endnu 1819. Slottet i Stockholm har naturligvis ogsaa været ham vel bekendt, om end ikke af Selvsyn. Han har ejet et Sæt Planer m. m. af Slottet. Det er særlig Gaardfaçaderne, der synes at minde om Stockholms Slot. Ved Christiansborg var han bundet af Planen i det nedbrændte Slot, hvis Mure skulde benyttes; men det lykkedes ham dog ved at nedbryde Fløjen mod Ridebanen at skabe noget helt nyt samtidig med, at alle Façaderne blev omformet i nyantik Stil. Denne gav han et særligt Eftertryk ved den store Kolonnade, som han byggede paa den nedbrudte Fløjs Plads. Med sine 32 Søjler af betydelig Højde var den imponerende nok; men den trykkedes alligevel af Slottets mægtige Murmasser, og den opnaaede aldrig

den samme Yndest som Harsdorffs meget mindre Kolonnade paa Amalienborg. De kongelige Værelser laa i Fløjen ud til Slotspladsen og Sidefløjen mod Slotskirken; i den modsatte Sidefløj laa Riddersalen og Højesterets Sal. Ved Udsmykningen var en Mængde Kunstnere i Virksomhed, deriblandt Thorvaldsen, Eckersberg og H. E. Freund.

Den anden Slotsbrand 1884 har berøvet os dette H.s Hovedværk; dog blev Slotskirken skaanet. Ogsaa her havde H. faaet Kongens Samtykke til en fuldstændig Omdannelse, som udslettede Sporene af den Barokstil, der prægede det gamle Slot. Den forrige Kirke var et Slotskapel, hvis Facader blot var en Gentagelse af Slottets. H.s Kirke (fuldført 1826) er et selvstændigt Værk i romersk Aand. Tegningerne er forfattet 1810, s. A. som Tegningerne til Frue Kirke, men Udkastet til Slotskirken maa være ældre, da denne Opgave laa for, inden Frue Kirke brændte. Slotskirken staar ogsaa den Harsdorff'ske Stil nærmere, med tydelige Mindelser om Kapellet i Roskilde. En Kuppel eller »Dom«, som H. kaldte det, dækker det kvadratiske Midterrum. Der er noget, der minder om Vignolas St. Andrea udenfor Porta del Popolo, som ogsaa havde inspireret Harsdorff.

Ved Frue Kirkes Genopbyggelse maatte H. ligesom ved Christiansborg benytte de efter Branden staaende Mure, men alt hvad der mindede om den mange Gange ombyggede Kirkes tidligere Skæbne forsvandt under H.s faste Greb om Opgaven. Det blev hans mest antikiserende Bygningsværk (fuldført 1829). Portalen er endog rent græsk, i dorisk Stil. Dette var noget nyt hos H., som vidner om, at han fulgte godt med i, hvad der foregik i Udlandet, især i Tyskland, hvor paa denne Tid en helleniserende Retning gjorde sig gældende i Bygningskunsten. Ogsaa Kirkens Indre var efter H.s egen Mening i græsk Stil, men heri kan man ikke helt give ham Ret. Det tøndehvælvede Kassetteloft er rent romersk, og Søjlerækkerne over Arkadevæggene synes at være en Arv fra Baroktiden (Slotskapellet i Versailles). Under Thorvaldsens Besøg i Kbh. 1819—20 blev det bestemt, at han skulde overtage hele Kirkens Udsmykning med Billedhuggerværker. Ikke blot Apostlene, men ogsaa den kolossale Kristusstatue, der først var bestemt for Slotskirken, fik Plads her. Derved blev Frue Kirke et enestaaende Monument, og den har vundet Anerkendelse som en af de bedste Kirkebygninger fra Klassicismens Tid i Europa. H. fik ogsaa Lejlighed til at bygge flere mindre Kirker, af hvilke den i Hørsholm, opført 1820—23, er den mest bekendte. Til denne Kirke er der bevaret flere Udkast, som viser, hvor grundigt H.

fordybede sig i Opgaverne. Det mest interessante viser en Kirke af større Bredde end Dybde og med Tilhørerpladserne ordnet halvkredsformet som i et Teater; men da H. ikke kunde faa den Byggegrund (Ridebanen), som var en Forudsætning for Projektet, maatte et andet Udkast vælges. Omtrent fra samme Tid er Frederikskirken i Vonsild ved Kolding, hvis Indvielse H. overværede ved sin Tilbagekomst fra Rejsen i Dec. 1824. I Holsten byggede han Vicelinskirken i Neumünster (1828—34) og i Slesvig Kirken i Husum (1829—33). Et betydeligt Værk af H. er ogsaa Metropolitanskolen i Kbh. (fuldført 1816), en for sin Tid fortrinlig indrettet Skolebygning. Den forrige Bygning, som brændte under Bombardementet, laa ved Dyrkøb; ved at flytte den til Kirkepladsens Østside skaffede H. denne Plads en god Afslutning. De mange offentlige Bygninger, som H. fik at opføre, levnede ham kun lidt Tid til at arbejde for private; han har dog bygget to Landsteder i Nordsjælland, det senere nedrevne Vilhelmsdal i Hellerup for Konferensraad Moldenhawer og Hegnsholt ved Fredensborg for Overhofmarskal Hauch; desuden har han opført Herregaarden Pederstrup paa Lolland for Grev Chr. D. F. Reventlow.

Medens H. i sin Levetid nød den højeste Anseelse baade som Kunstner, som Embedsmand og som Menneske, blev Bedømmelsen af hans kunstneriske Virke mindre gunstig i den sidste Halvdel af det 19. Aarh. Man fandt den Stil, han dyrkede, kold og fremmedartet og hans Værker ikke paa Højde med Harsdorffs Kunst. Den stigende Lærdom ved Akademierne gjorde, at man nu var i Stand til at efterligne alle mulige Stilarter, og de middelalderlige Former, især Gotikken, kom i højere Kurs baade her hjemme og i Udlandet. Høyen og især Julius Lange har udtalt sig om H.s Kunst paa en Maade, som man nu maa finde ganske uretfærdig. Et Omslag indtraadte først efter Aarhundredskiftet ved den Udstilling af hans originale Tegninger, som Arkitekterne Carl Petersen og H. Koch arrangerede 1911 som et Led i Agitationen mod det Spir, Carl Jacobsen vilde rejse paa Frue Kirke. Man saa nu, at H. har haft et stort og bredt Syn paa Arkitekturen, og at han med overlegent Herredømme har behersket alle Sider af dens sammensatte Teknik. Hans Stil er afledt af den antikke, fortrinsvis den romerske Bygningskunst; men han er ganske frigjort fra sine Forbilleder og skaber selvstændig og originalt. Han benytter, som Carl Petersen har sagt, de kunstneriske Midler med en klar Bevidsthed, der udelukker Tilfældigheder.

En Mængde Elever fik i Aarenes Løb deres Uddannelse paa H.s Tegnestuer; men kun faa af dem fik Lejlighed til selvstændig

Virksomhed i større Omfang. Blandt disse maa nævnes J. H. Koch og P. Malling.

Tit. Professor 1791. Konferensraad 1826. — R. 1809. DM. 1813. K. 1828. S.K. 1840. — Malerier af C. C. A. Bøhndel 1812 paa Kunstakademiet, F. C. Groger ca. 1820 i Slotskirken (litograferet af Kunstneren 1821), C. A. Jensen 1832 i Frue Kirke (et Maleri af samme, maaske en Gentagelse, brændte paa Fr.borg 1859) og D. Monies 1843. Buster af Fr. Krohn 1830 og af H. E. Freund 1833 paa Kunstakademiet. Medaille af C. Christensen 1830 sst. Blyantstegning af J. L. Lund paa Fr.borg. Satiriske Blade fra 1813 af O. P. Gram.

Samling af forskellige offentlige og private Bygninger, tegnede og udførte under specielt Opsyn af C. F. Hansen, 1825—ca. 40. Ny Udg. ved G. F. Hetsch 1847 og ved F. Asmussen 1921. Fr. Schiøtt: Christiansborg Slot, Tillægshæfte til Architekten, VI, 1903—04, S. I—XXIV. Fr. Levy og Fr. Schiøtt i Architekten, VIII, 1905—06, S. 1—16. C. M. Smidt i Tidsskr. f. Industri, XII, 1911, S. 17—44, 125—55. Carl Petersen i Architekten, XIII, 1910—11, S. 193—203, 205—15 (ogsaa som Særtryk). W. Jakstein i Bauiundschau 1915, S. 65—74; 1917, S. 57—60; 1918, S. 5—24 (ogsaa som Særtryk: Die Landesheilanstalt zu Schleswig); 1919, S. 2—14, 138 f. Samme i Wasmuths Monatshefte, 1926, S. 222—39. Samme i Schlesw.-holst. Kunstkalender 1917, S. 8—18. Samme i Architekten, XVI, 1913—14, S. 45—48, 55 f.; XXII, 1920, S. 93—97. V. Thorlacius-Ussing i Kunstbladet, 1927, S. 25—71. J. Rubow i Artes, III, 1935, S. 127—65. Samme i Rom og Danmark, I, s. A., S. 213—22. Fr. Weilbach i Architekten, XX, 1917—18, S. 444—48. Samme i Tilskueren 1935, S. 414—27. Samme i Fra Arkiv og Museum, s. A., S. 81—160 (ogsaa som Særtryk).

Fr. Weilbach.

Hansen, Christian Frederik (Friedrich), 1788—1873, Officer, Minister. F. 29. Nov. 1788 i Helsingør (Olai), d. 22. Juni 1873 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Magister, Konrektor, senere kar. Oberst Hans Christian H. (1753—1843) og Anna (Kingo) Bruun (1755—ca. 1838). Ugift.

H. viste tidlig ualmindelig og alsidig Begavelse forbundet med stor Flid; knap tretten Aar gammel blev han Student fra Helsingør, og 1806, kun atten Aar, blev han cand. jur. 1808 slog han ind paa den militære Løbebane og blev Fændrik ved et Jægerkorps, gennemgik Militærinstituttet og udnævntes s. A. til Sekondløjtnant, blev Premierløjtnant 1811 og var Adjoint i Generalkvartermesterstaben 1813—14. Efter et Par Aars praktisk Tjeneste ansattes han ved Staben i Besætningskorpset i Frankrig, hvor han erhvervede Prins Frederik af Hessens Bevaagenhed og fortrinlige Kundskaber i Fransk. Udnævnt til Stabskaptajn 1817 var han atter til praktisk

Tjeneste til 1822, da han blev Divisionsadjudant i Generaladjudantstaben, fra 1828 som kar., 1831 virkelig Major. 1821 havde han i Stockholm, 1825 i London med megen Dygtighed deltaget i diplomatiske og finansielle Forhandlinger og 1828 været udsendt til det franske Ekspeditionskorps paa Morea. — Ved Reorganisationen af Landkadetakademiet 1831 blev han Undervisningsdirektør derved, og støttet af Kongens Tillid og store Interesse for Officersuddannelsen tog han med Myndighed og Omsigt Ledelsen og indførte Fremskridt paa alle Omraader med nye Lærebøger, nye Lærefag, nye og flere Lærere; de ni Timers daglige Undervisning foruden det tvungne Selvstudium forkortedes, og skønt Kongen først satte sig derimod, fik han indført en kort Sommerferie. Som Maalet for Undervisningen satte han at »bevare en sund Sjæl i et sundt Legeme«, at tilvejebringe »Ligevægt mellem Aandens og Legemets frie Udvikling«, og Lærerne fik indskærpet, at »et Hovedhjul i enhver god Undervisning er Liv og Munterhed«. Paa Undervisning i mundtlig og skriftlig Dansk i en Række Lærefag lagde han særlig Vægt. Men samtidig stillede og gennemførte han skærpede Fordringer saavel til Lærerne som til Kadetterne om Præcision, Sømmelighed, Flid og Disciplin. Samtidig med denne Virksomhed beholdt han Forbindelsen med Generaladjudantstaben og deltog i Kongens Følge i de aarlige Manøvrer. 1833 blev han kar. Obersdøjtnant, 1835 Divisionskvartermester, 1839 Overadjudant og Oberstløjtnant i Generalstaben, 1841 kar. Oberst. Ved Hærforandringen 1842 fratraadte han som Undervisningsdirektør, blev Oberst i Generalstaben og Deputeret i Generalkommissariatskollegiet, hvilket han dog betragtede som en Slags Retrætepost. I Hærlovkommissionen, der 1840 samledes i Odense under Kronprins Frederiks Forsæde, var H. den drivende Kraft og saavel her som i en særlig Kommission 1842 energisk Forkæmper for almindelig Værnepligt, som Kongen dog modsatte sig, samt for ensartet Uddannelse af hele Fodfolket.

Da Krigsbestyrelsen 1848 begyndte at røre paa sig over for den slesvigholstenske Bevægelse, blev H. 20. Marts Medlem af Defensionskommissionen, der paabegyndte Krigsforberedelserne; 25., ved Krigsministeriets Oprettelse, Departementschef, 3. April Generalintendant og Chef for Arméintendanturen. Tscherning beretter, at »det hed sig«, at Kongen, inden han anmodede Tscherning om at overtage Krigsministeriet, havde søgt at formaa H. dertil; dette har siden været almindelig troet, men er alligevel urigtigt. H. havde ganske vist været hos Kongen den omhandlede Dag, men i et Hverv som fungerende Generaladjudant; han kom ud fra

Kabinettet, medens Tscherning ventede i Forgemakket, og denne søgte at overtale H. til at paatage sig Hvervet, hvad H. afviste, idet han udviklede, hvorfor han under de nu foreliggende indrepolitiske Forhold ikke kunde indlade sig derpaa. Derimod opfordrede han Tscherning til at overtage Stillingen og lovede sin kraftigste Bistand. Ved fortrinligt Samarbejde — som Tscherning i sine senere Optegnelser synes at have glemt — skabte de to Mænd hurtig Grundlaget for et brugbart Feltkorps. — H. følte sig dog ikke tilfredsstillet ved den administrative Virksomhed, og mod Slutningen af April benyttede han den Lejlighed til direkte krigersk Anvendelse, der frembød sig, da overdrevne Rygter om Panikken i Flensborg efter Slesvigslaget naaede Kbh. Udrustet med Tschernings Fuldmagt til at handle efter Omstændighedernes Bydende og med samme Myndighed som Ministeren selv indfandt han sig paa Als og tog Kommandoen der. Herimod protesterede Hedemann og indstillede, at han og Læssøe eventuelt traadte tilbage fra Overkommandoen, og Forholdet forværredes yderligere ved gammelt, personligt Fjendskab mellem H. og Læssøe — nærmest Læssøes mod H. Det ordnedes dog saaledes, at Overkommandoen midlertidig gik til Hærafdelingen paa Fyn, medens H., der i Maj blev Generalmajor, beholdt Kommandoen paa Als og fuldt loyalt føjede sig ind under Overkommandoen, hvis Hensigter angaaende de kommende Operationer han delte. I de hæderfulde Kampe i Sundeved 28. Maj og 5. Juni kommanderede H. Hovedstyrken, beholdt Kommandoen paa Als og deltog i Forhandlingerne om Vaabenstilstand m. m. I Maj havde Læssøe i Privatbrev til Tscherning udtalt om H.: »Oberst Hansen, tror jeg, er daadløs, lunefuld, skjult; han vil ikke ved sin Personlighed virke paa Tropperne [paa Als] som Krogh til Gavn, men til Skade . . .«. Der er heri det rigtige, at H. manglede de ydre Egenskaber, der vinder Soldaten; skønt hverken barsk eller uvenlig savnede han Gemytlighed, var alene saglig, ordknap og tilbageholdende. Hans eneste virkelig fortrolige, med hvem han vedligeholdt stadig Forbindelse, var de Meza, hans Bysbarn og Kollega i forskellige Tjenestestillinger gennem Aarene. Men om hans Evner som Fører udtalte Harbou ganske anderledes til sin Ven Læssøe, efter i Sundeved at have fulgt H.s Virksomhed: »H. er unægteligen den dygtigste af alle vore nuværende Officerer«.

Da Martsministeriet i Nov. s. A. rekonstrueredes i konservativ Retning, modtog H. Tilbuddet om Krigsministerposten, og efter hans energiske Ledelse paa alle Omraader stod en stærk, vel uddannet og vel organiseret Hær næste Foraar rede til et nyt Felttog

med Krogh som Overgeneral, Læssøe som Stabschef. Ved Felttogets Aabning indfandt H. sig paa Als, greb gentagne Gange stærkt ind i Ledelsen af Operationerne, og efter Eckernførde-ulykken, som han til Dels gav Overkommandoen Skylden for, beordrede han trods samtlige Generalers Modstand Hæren ført tilbage til Als, Nygruppering med Hovedvægten lagt paa Jyllands Forsvar og indstillede til Kongen, at Krogh og Læssøe afløstes af Bülow og Flensborg. Efter den uheldige Kamp ved Kolding lagde han Hovedvægten paa Flankestillingen Fredericia—Fyn, og i Maj forelagde han Overkommandoen Plan om Udfald fra Fredericia. I disse Maaneder skal Misfornøjelsen inden for Ministeriet med H.s Forhold over for Overkommandoerne have naaet en saadan Højde, at tre af hans Kolleger i Fællesskab skrev til General Biilow, at han alene var ansvarlig for Operationernes Ledelse; hvis han følte sig bundet ved Ordrer fra H. eller »generet ved sin Stabschef«, skulde han kræve større Myndighed eller en anden Stabschef; hans Fordringer skulde blive støttet. Bülow skal dog have svaret, at han ikke havde noget at klage over. Skønt H. ikke var helt enig med Overkommandoen om Udførelsen af Foretagendet, gav han dog fuldstændig frie Hænder til Anordningerne. Som Anerkendelse for det fortrinlige Organisationsarbejde udnævntes H. til Generalløjtnant fra Fredericiadagen, to Dage før Biilow. — Da de to Generaler, der skønnedes bedst egnede til Overgeneral 1850, var forhindret af Sygdom, havde H. ønsket at virkeliggøre Tschernings Tanke i Marts 1848: at forene Overkommandoen med Krigsministeriet, men opgav det, da Statsraadet modsatte sig det. I Modsætning til 1849 indskrænkede han sig dette Aar til over for Overkommandoen at fremsætte Ønsker og Henstillinger. Efter Istedsejren søgte han saaledes forgæves at faa Overkommandoens Tilslutning til Angreb paa Rendsborg Fæstning, den fjendtlige Hærs Hovedstøttepunkt.

Allerede under Forhandlingerne Juli 1849 om Vaabenstilstand havde H. staaet i saa skarp Opposition til Flertallet i Ministeriet, der ikke udnyttede de gunstige militære Forhold efter Fredericia-slaget til at opnaa bedre Betingelser, at han anmodede om Dimission, og kun meget modstræbende gav han efter for Kongens Overtalelser og forblev; men af hans Korrespondance med de Meza Eftersommeren 1850 ser man, at han saa sig om efter en Afløser. Under Fredsforhandlingerne var hans Misfornøjelse over Ordningen af Forholdet mellem Kongeriget og Hertugdømmerne og over Ministeriets svage Holdning over for Udlandet i stadig Stigen, og ved Ministeriets Rekonstruktion Juli 1851 traadte han ud; men

allerede Jan. n. A. indtraadte han i det senere Ørsted'ske Ministerium, hvis mere reaktionære Tendens passede ham.

Tscherning har omtalt H.s ringe Evner for mundtlig Forhandling før 1848, og denne Mangel traadte paa det stærkeste frem i H.s Ministertid over for Rigsdagens øvede Talere og Debattører. Skønt han kendte sine Sager til Bunds, havde han Vanskelighed ved at finde de rette Udtryk for sine Tanker og Hensigter, hakkede i det, stødte Ordene frem, og i Stridens Hede kunde han uden egentlig at ville det komme til at bruge højst uheldige Ord og Vendinger. Til Tider rejste saa godt som hele Folketinget sig i Forbitrelse mod ham. Man anerkendte fuldt ud hans Evner, Karakter og personlige Hæderlighed, og at han under Krigen med stor Dygtighed havde løst sin vanskelige Opgave; men det maatte vække Forargelse, at han under Forhandlingerne i Rigsdagen i saa høj Grad viste sig fremmed for al konstitutionel Tankegang. Ved Forhandlingerne i Folketinget 1850 om hans Budget ved Krigens Afslutning havde Bølgerne gaaet særlig højt. Allerede i Udvalget var Budgettet blevet haardt medtaget; det blev betegnet som løst og svævende, aldeles ikke svarende til de foreliggende Forhold; man maatte n. A. fordre en Hærplan for Fredsforhold, et klart, overskueligt Forslag, betydelige Nedsættelser. I Tinget blev Forhandlingerne lige saa hvasse; men H., der havde den sejrrige Hærs Officerer i Ryggen og støttedes af en Del af Pressen, satte haardt mod haardt: Han skulde nok udarbejde en Plan, men paa Grundlag af Ordningen 1842 og med betydelig forøgede Udgifter; thi det var nødvendigt endnu at være rustet til Tænderne.

I Samlingen 1852—53 gennemførte H. under stærk Modstand Hærenheden ved at forlægge kongerigske Afdelinger i Hertugdømmerne og omvendt og i de særlige Vaaben at blande de to Nationaliteter sammen. Han saa heri det bedste Middel til almindelig Forsoning, til at gennemføre Statsenheden, og han kunde meget vel tænke sig den Mulighed at anvende kongerigske Afdelinger i Forbundsarmékorpset. Derimod modsatte han sig bestemt Forbundets Ønsker om en længere Uddannelse for Forbundskontingentet; han erkendte, at Hærens Uddannelse i Almindelighed burde forbedres, men det skulde være ens over det hele. I Kampen herom udviklede han, støttet af Karl Moltke og Criminil, saavel i Rigsdagen som over for de danske og udenlandske Diplomater baade Snildhed og Karakterstyrke, en Sejghed og Stivhed, der bragte ham Sejren. — Under Vestmagternes Krig med Rusland 1854 var han bunduenig med en Del af Kollegerne, navnlig Udenrigsminister Bluhme, om Formen for Rigets Neutralitet, idet han

hævdede, at man ikke turde stole paa England og ejheller var sikker paa Frankrigs Holdning; Monarkiet var derimod af Naturen henvist til Alliance med Tyskland; man maatte træffe kraftige Anstalter til at sikre Sjælland ved Opstilling af en betydelig Troppemagt her. Folketinget nægtede Bevillinger hertil og indgav Mistillidsvotum mod Ministeriet, navnlig rettet mod H., der imidlertid stadig støttedes af K. Moltke og Criminil. I Marts 1854 hjemsendtes Rigsdagen, og Krigsministeriet bemyndigedes til at afholde en Del af de af H. krævede Bevillinger. H. havde dog begæret sin Afsked, og hans Kolleger vilde ogsaa helst gaa; men da Kongen, trods voldsomme personlige Sammenstød med H. (»General Hansens Bukkespring«) mente ikke at kunne undvære denne, drev Krisen over for atter at indtræde i Dec. s. A., efter at de politiske Valg var gaaet Ministeriet stærkt imod, og nu holdt Kongen ikke længere paa H., der herefter en Aarrække tog Ophold paa sin Ejendom Snertingegaard. 1855 rejstes Rigsretssagen mod Ministeriet Ørsted for de ekstraordinære Rustninger, og man ventede, at i ethvert Fald H. vilde blive dømt. Det endte dog med Frifindelse over hele Linien.

Efter at C. E. Reich 1864 en kort Tid havde afløst Lundbye som Krigsminister, traadte H. efter Als' Fald, med Ulyst, men »kaldet af Kongen«, til for tredie Gang. Trods hans politiske Fortid mødtes han med jævn Velvillie, da hans dygtige Virksomhed i Treaarskrigen ikke var glemt. Den gamle Stridsmands første Kundgørelse til Hæren var dyster, manende: Det er i Farens Stund og efter tunge Tab; Aarvaagenhed, fast Holdning og Disciplin er nødvendig, og Officererne bør give Eksemplet. »Jeg venter af enhver i Armeen en stræng og samvittighedsfuld Opfyldelse af en Krigers Pligter.« Det blev hans tunge Pligt at likvidere Krigen for Hærens Vedkommende, at reducere Hæren for de nye Forhold, og straks efter Fredsslutningen indstillede han et stort Antal ældre og yngre Officerer — ogsaa sig selv — til Afsked, fra 19. Dec. 1864. Kongen vilde udnævne ham til General af Infanteriet, men det afslog han. Herefter paabegyndte han i Samarbejde med Finansministeren og J. V. Neergaard, hans Afløser som Krigsminister, Forarbejderne til en ny Hærlov. Hans Deltagelse i Forhandlingerne i Rigsdagen hindredes nu meget af Tunghørighed, og i Nov. 1865 fik han efter Ansøgning Afsked som Krigsminister. Herefter levede han stille, under tiltagende Affældighed. — R. 1821. DM. 1829. K. 1836. S.K. 1848. R.E. 1865. — Pennetegning af Fritz Jiirgensen (Fr.-borg). Stentryk efter Tegning af P. Klæstrup. Portrætteret paa J. Thorsøes Litografi: Frederik VII. underskriver Grundloven (ud-

sendt efter Kongens Død) o. 1. Blade og paa »Krakilernes store cabalistiske Pyramide« 1852.

Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I—III, 1867—87. Hist. Tidsskr., 9. Rk., IV, 1925. Af A. F. Tschernings efterl. Pap., I—III, 1876—78. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892 og 1916. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—80, I, 1920; III, 1921. Ill. Tid. 13. Juli 1873. K. C. Rockstroh: General de Mezas Krigsdagbøger 1849—50, 1928.

Rockstroh.

Hansen, Christian Henrik, 1797—1868, Landmand og Politiker. F. 4. Aug. 1797 paa Holmegaard ved Næstved, d. 17. Dec. 1868 i Odense, begr. sst. Forældre: Forpagter, senere paa Assendrup, Jens H. (ca. 1752—1831) og 2. Hustru Juliane Marie Hoffmeyer (1772—1850). Gift 17. Marts 1827 i Odense med Bertha Maria Ammentorp, f. 9. Jan. 1805 i Dalum, d. 29. Juli 1848 i Odense, D. af Sognepræst Christian Ditlev A. (1759—1820, gift 1° med Birthe Marie Meyer, ca. 1748—1801) og Christiane Lorentine Dreyer (1779—1844).

H. gik 1809—12 paa Herlufsholm, var derefter Skriver og tog dansk-juridisk Eksamen 1821, blev senere Forvalter og Forpagter, ejede fra 1830 Kragsbjerg ved Odense og var desuden efterhaanden Ejer af flere andre Gaarde, var 1845—51 Brygger i Odense, derefter atter Landmand, døde i Fattigdom. Han var en skarp Kritiker af offentlige Forhold og vel ogsaa noget kværulantisk anlagt. Heftige Klager, dels direkte til Regeringen, dels offentlige, over Vejarbejdets daværende Ordning skaffede ham Øgenavnet »Vej-H«. Mod Tanken om at give Præster Valgbarhed inden for de mindre Landejendomsbesidderes Klasse skrev han 1838—39 et Par stærkt antigejstlige Smaaskrifter om »Sognepræstens og Bondens gensidige Forhold«; paa sine gamle Dage (1868) udgav han i Anledning af Sønnen Jules H.s (s. d.) Affære »Gjengangerbreve til Spionen Molzen«. Han fungerede (valgt i Landdistrikter) som Stænderdeputeret 1838 og 1842, var Folketingsmand for Odense Amts 7. Kreds 1850—52, Borgerrepræsentant i Odense 1846—50; som Parlamentariker har han ikke haft større Betydning.

Hans Jensen: De danske Stænderforsamlingers Historie 1830—1848, II, 1934. Fyns Stiftstidende 21. Dec. 1868.

Hans Jensen.

Hansen, Christian Julius, 1814—75, Komponist. F. 6. Maj 1814 i Kbh. (Frels.), d. 15. Marts 1875 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Blokmager Nicolai H. (1775—1834) og 2. Hustru Frederikke Christine Hess(e) (1775—1850). Gift 30. Dec. 1836 i Gentofte med Marie Emilie Augusta Cruse (kaldes ved Vielsen

Bugge), f. 1. Jan. 1810 i Kbh. (Trin.), d. 10. April 1882 sst. (Johs.). D. af Smed Peder C. og Johanne Petrine Hassing (1788—1827, gift 2° med Kopist, senere Fuldmægtig i General toldkammer- og Kommercekollegiet, vestindisk Pakhusforvalter Johan Clasen Stockmann, 1787—1840).

H. skulde i Haandværkerlære, men fik udvirket, at han optoges i Sibonis Konservatorium, hvor han vilde uddannes til Sanger. Da Stemmen gik i Overgang, mistede han helt Sangevnen, men en stærk Lyst til alligevel at blive ved Musikken førte ham ind paa Kompositionslæren. Han læste Generalbas, og baade Weyse og især Hartmann interesserede sig meget for ham. Han tilegnede da ogsaa Hartmann sit første trykte Værk, seks Romancer (1835). En Ouverture (C-Mol) af H. opførtes ved en Aftenunderholdning paa Det kgl. Teater 1836, og 1840 deltog han i den berømmelige Konkurrence, arrangeret af Musikforeningen, om den bedste Ouverture (hvor Gade vandt Prisen med »Ossian«); H.s Ouverture i E-Dur, der vandt meget Bifald og opnaaede »Hæderlig Omtale«, opførtes senere i Musikforeningen (1842); den er efter hans Død udgivet af Samfundet til Udgivelse af dansk Musik. En Overgang ernærede H. sig udelukkende som Musiklærer, indtil han 1845 ansattes som Organist ved Garnisons Kirke, en Post, han 1851 ombyttede med Klokkerstillingen ved samme Kirke. Allerede tidligt var han blevet knyttet til forskellige Sangforeninger som Dirigent (Livjægersangforemngen, Odeon, senere Handels- og Kontoristsangforeningen o. a.), da Hartmann 1848 (efter at H. havde været Leder af »Begynderkoret« fra 1842) fik ham valgt til Meddirigent i Studentersangforeningen, for hvilken han fik stor Betydning. Han faldt godt til i Studenterverdenen (»Kammermusikken« var hans Øgenavn) ved sin joviale og gemytlige Tone og bidrog meget til, at Prøverne fik en kammeratlig og studentikos Tone, overraskede i øvrigt ved sine forbløffende Indfald i improviserede Taler og ved sit uopslidelige Humør ved Fester og paa Ture. — En væsentlig Del af H.s Kompositioner er skrevet i Tilknytning til Studenterlivet. Han komponerede og arrangerede Musik til Hostrups Studenterkomedier; til Studenterkarnevalerne komponerede han nogle pudsige Operetteparodier, »Leonora di Massa Carrara« (1855), »Kong Rosmer« (1857, med den noksom bekendte Menuet: »Ullen dullen dof«), »En Søndag paa Alperne eller Vandmøllen i Apenninerne« (1874), i hvilke hans Sans for musikalsk Humor kommer til glimrende Udfoldelse. Ogsaa flere af hans Sange er skrevet med Henblik paa Studenterne (Studentersangforeningen), saaledes »Dejlige Øresund«, »Nu grønnes Skoven

atter«, »Husker du i Høst«, »Han gynged paa Havet«. I flere af sine Sangkompositioner røber H. en ualmindelig Sans for Mandskorsatsen og en betydelig melodisk Aare, snart udnyttet paa frisk og frejdig, snart paa stille, let vemodig Maade. Hans Kompositioner, der ikke er synderlig omfattende, vidner overhovedet alle om deres Autors betydelige Talent, som næppe helt er blevet vurderet efter Fortjeneste af Eftertiden. Større Kompositioner er en Vaabensang af »Korsaren og hans Brud«, nogle Kantater, bl. a. Sørgekantate over Frederik VII., »I Nød og Fare« (Frue Kirke 1864), »Ved Frimurerlogens Indvielse«, »En Vaardag« for Solo, Kor og Orkester, der blev opført i Musikforeningen kort før H.s Død. Desuden har han skrevet Romancer, Klavermusik og Musikken til Carit Etlars Sangspil »Rørfuglen«. I Manuskript findes i Det kgl. Bibliotek nogle af hans Klaverstykker, tilegnet Frederik VIL, samt »Bagatelle en forme d'une valse« og »Charakteristiske Smaaestykker componerede for Hendes Naade Fru Baronesse Danner«. Frederik VII. satte megen Pris paa H., der færdedes meget ved Hoffet og 1852 udnævntes til Kammermusicus. — R. 1854. — Litografi af E. Fortling 1861. Træsnit 1869 og 1875, bl. a. af G. Pauli.

C. Thrane i Ill. Tid. 31. Okt. 1875. A. Sørensen: Studenter-Sangforeningen 1839—1889, 1889. Victor Hansen: Minder (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, L), 1927.

Erik Abrahamsen.

Hansen, Christian Kjellerup, 1813—68, Grosserer. F. 13. Juli 1813 i Kbh. (Trin.), d. 1. Juni 1868 sst. (Cit.), begr. sst. (Holmens, senere flyttet til Vestre). Forældre: Høker, Brændevinsbrænder Peter H. (1780—1814) og Ellen Rasmusdatter (1789—1853). Gift 2. Dec. 1836 i Kbh. (Petri) med Cathrine Marie Pöhls, f. 18. Jan. 1814 i Schonberg i Mecklenburg, d. 31. Aug. 1895 i Kbh., D. af Bagermester og Raadmand Christian Heinrich P. (1782—1829) °g Catharina Sophie Hein (f. 1790).

Umiddelbart efter sin Konfirmation blev H. ansat i det dengang store Firma J. P. Suhr & Co., hvis Kontor laa paa Gammeltorv og som tillige havde en Kulplads i Ny Toldbodgade op imod Søndre Toldbod. I dette Firma fik han rig Lejlighed til at sætte sig ind i alt, hvad der vedrørte den Tids Kulhandel, og da han hurtig lagde betydelige forretningsmæssige Evner for Dagen, arbejdede han sig efterhaanden op til at blive Forvalter paa Firmaets Kulplads. I denne Stilling kom han navlig til at levere Kul til de forbisejlende Skibe, der for en kort Tid ankrede op paa Reden, og fik derved Anledning til at skaffe sig en Række Venner mellem de Kaptajner, han betjente. Hans Hu stod imidlertid til at blive

selvstændig, og 4. Okt. 1854 fik han ved offentlig Auktion Lejlighed til af Byens Kommandantskab at købe det Hus paa Toldbodvejen, hvor han allerede boede, og sikrede sig dermed et fortrinligt Domicil for sin fremtidige Virksomhed, lige ved Havnen og nær ved Pakhusene og Pladserne. Skøde paa Ejendommen fik han dog først 26. Marts 1856, men da havde han allerede Maaneden før — 21. Febr. — løst Grossererborgerskab paa Kbh.s Raadstue. Forskellige Begivenheder bevirkede imidlertid, at han ikke kom til at begynde sin Virksomhed før 13. Juli 1856, fra hvilken Dato Firmaet C. K. H. regner sin Grundlæggelse. I Firmaets første Tid var det udelukkende Kulleverancer — til saavel danske som fremmede Skibe — man beskæftigede sig med, men den driftige Chef øjnede snart andre Virksomhedsomraader, som egnede sig for Firmaet, og inden ret mange Aar udvidedes Forretningen til ogsaa at omfatte Havariagentur og Fragtforretning inden for hele Østersøomraadet. Hertil føjedes Repræsentationer for flere engelske Assurance- og Rederifirmaer. Saaledes bør det særlig nævnes, at Firmaet 1865 blev Agent for saavel James Currie & Co., Leith (Ruten Kbh.—Leith) og for Thos. Wilson, Sons & Co. ltd., Hull (Ruten Kbh.—Hull), begge højst betydningsfulde Ruter i dansk Eksporthandel. Endnu i Dag repræsenterer Firmaet den førstnævnte af disse Ruter, medens Repræsentation for Wilsonlinien opretholdtes til 1920. H. og det af ham skabte Firma har derved spillet en betydningsfuld Formidlerrolle i dansk Landbrugseksport gennem mange Aar. H. var Konsul for Hansestæderne. — Kgl. Agent 1864. — R. 1866. — Maleri af D. Monies 1870. Tegning af ukendt i Familieeje. Buste paa Gravmælet; Kopi paa Firmaets Kontor. Litografi af I. W. Tegner efter Fotografi 1869.

C. K. Hansen. 75 Aars Jubilæum 1856—13. Juli—1931, 1931. *Jens Vestberg.*

Hansen, Christian Peter, 1803—79, nordfrisisk Hjemstavnsforsker. F. 28. Aug. 1803 i Vesterland paa Sild, d. 9. Dec. 1879 i Keitum, begr. sst. Forældre: Lærer Jap Peter H. (1767—1855, gift 2° med Anna Christine Jensen) og Agathe Møller (1776—1826). Gift 1° 1. Juli 1830 med Gondel Christina Cornelsen, f. 15. Jan. 1809 i Wall, Sylt, d. 24. Okt. 1843 i Keitum, D. af Oldermand Peter C. og Merret Boh Theides. 2° 30. April 1844 med Erkel Sørensen, f. 24. Febr. 1798 i Keitum (gift 1° 1824 med Skibsfører Meinert Bleik Peters, d. 1842), D. af Peter Erk S. og Inken Rinken. 3° 13. Jan. 1858 med Gondeline Erich Magnussen, f. 28. Nov. 1812 i Keitum, d. 18. Maj 1900 sst., D. af Løjtnant Erik M. og Martha Jansen.

H. nedstammede fra en Sømandsfamilie. Hans Fader havde faret til Søs i mange Aar, før han blev Lærer i Vesterland og senere i Keitum, og regnes for Silds betydeligste Digter. H. blev først undervist hjemme, kom derpaa paa Tønder Seminarium, hvor han tog Lærereksamen 1827. Efter et kortere Ophold i Sønderborg efterfulgte han sin Fader i Lærer- og Degneembedet i Keitum. Ved Siden af sin Skolegerning og især efter at han havde taget sin Afsked 1860, beskæftigede han sig med saa at sige alt, hvad der vedrørte hans Hjemstavn, og har, om end ikke som videnskabelig Forsker, saa dog som Samler og Bevarer haft den allerstørste Betydning for nordfrisisk Folkekultur. Hans arkæologiske og geologiske Samlinger, hans Samlinger af Folkedragter og gammelt Husgeraad danner Grundstammen i det nuværende Hjemstavnsmuseum i Keitum. Han samlede Kildemateriale til Silds Historie og erhvervede saaledes en Mængde Dokumenter fra det gamle Landfogderi, som nu danner en særlig Afdeling i Øens Arkiv i Keitum. Han optegnede gamle Sagn paa Sild, som Mullenhoff meddeler i sin Samling af slesvigholstenske Sagn, og 1858 udgav han selv en Samling »Uald' Sold'ring Tialen«. Han blev af Müllenhoff beskyldt for at have forvansket nogle gamle Sagn, men forsvares varmt og kraftigt af sin gamle Elev, Professor Herm. Møller (Das altenglische Volksepos, 1883, S. 78 ff.). Sin Viden paa alle de nævnte Omraader har H. offentliggjort i talrige Avis- og Tidsskriftartikler og i en hel Række Bøger, naturligvis med hyppige Gentagelser.

E. Bruhn i Nordfriesland, **Heimatbuch** fur die Kreise Husum und Sudtondern, 1929, S. 451.

reter Jørgensen.

Hansen, Carl Ludvig, 1813—95, Handelsgartner. F. 6. Aug. 1813 i Kbh. (Trin.), d. 18. April 1895 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Handelsgartner Hans Christian H. (1786—1827) og Gertrud Christine Lochte (1792—1882). Gift 1. Dec. 1841 i Glostrup med Elisa Marie Hansen, f. 7. Maj 1816 i Kbh. (Holmens), d. 17. Okt. 1896 paa Frbg., D. af Adjunkt, senere Sognepræst i Glostrup Jacob Ludvig H. (1785—1874) og Henrikke Nannestad (1793—1852).

H. uddannedes hos Handelsgartner P. W. Hintze og paa Rosenborg, hvorfra han 1834 tog Gartnereksamen. Han var dernæst Medhjælper i Rosenborg Have og i Botanisk Have, hvorefter han 1836–41 var Bestyrer af det Gartneri, som Faderen havde indrettet paa Nørrebro, og som Enken havde videreført. I Efteraaret 1841 købte han Jord paa Vesterbro og grundlagde der det Gartneri, som i over to

Menneskealdre skulde forblive i Slægtens Besiddelse. Fra en ganske beskeden Begyndelse udviklede han det til et af de betydeligste, som Samtiden ejede. Hovedkulturerne var Roser, Camellier og Azalea samt •— med Eksport for Øje — Palmer, især Livistona og Phoenix. Roserne blev dels drevet i Varmhus, dyrket i Potter efter Datidens Brug, dels dyrket i Bakker til Brug som afskaarne, inden Frilandsroserne blomstrede. Overalt i Gartneriet herskede en gennemført Orden, og det blev da ogsaa søgt som et af de bedste Læresteder i Hovedstaden. H.s sjældne Gaver til at vække Elevernes Ansvarsfølelse og hans Evne til at bibringe dem Sans for Orden og Punktlighed gjorde ham i særlig Grad skikket til at være Vejleder for de unge. Han var Æresmedlem af Kgl. danske Haveselskab og af Almindelig dansk Gartnerforening.

Gartner-Tidende, 1891, S. 189; 1895, S. 69. *L. Helweg (Axel Lange*).*

Hansen, Carl, 1848—1903, Haveøkonom. F. 5. April 1848 i Vejle, d. 28. Sept. 1903 i Humlebæk, begr. sst. Forældre: Skomagermester Michael August H. (1803—65) og Dorothea Frederikke Majen (1807—83). Ugift.

Efter at have tilbragt sin Læretid paa Rosenborg Gartnerlæreanstalt tog H. 1871 Havebrugseksamen paa Landbohøjskolen og s. A. Eksamen i Plantedrivning og Sirgartneri. Derefter var han i flere Aar udenlands, saaledes i Kew Gardens 1873—74, Paris 1874—75 og Wien 1876 for endelig at blive Gartner paa Lerchenborg, hvor han forblev til 1880, da han blev Docent i Havebrugsfagene ved Landbohøjskolen. 1892 ændredes Stillingen til et Lektorat og Febr. 1903 til et Professorat. I sin Egenskab af Havebrugslærer havde H. fra først af Ledelsen af Højskolens Have og Forstbotanisk Have ved Charlottenlund under sig, dog saaledes, at Læreren i Botanik havde en vis Medbestemmelsesret angaaende Optagelse og Udskydelse (Rydning) af Planter i Arboretet og det botaniske System. Denne Ordning gav Anledning til visse Uoverensstemmelser og Ulemper, og 1892 blev der derfor oprettet et Haveudvalg, hvis Formand var Efor for Haverne, og samtidig blev der ved Haverne ansat en Gartner. 1902 ophævedes Haveudvalget, medens Gartneren blev Havernes Efor. H. nærede dybtgaaende Interesse for Naaletræer og indplantede i Forsthaven, især i Aarene 1888—92, en Mængde af denne Plantegruppe geografisk ordnede; saa vidt vides var Planterne for en Del tilvejebragt ved egne Midler og til Dels anbragt uden Samraad med Professoren i Botanik. Det, der blev plantet, udviklede sig smukt, og der blev, efter at H. havde mistet den nære Forbindelse med

Forsthaven, arbejdet videre paa at forny og forøge Samlingen paa den af ham skabte Basis; dog fraveg man den geografiske Gruppering. Naar Forsthaven nu kan fremvise en saa stor Rigdom paa sjældne Coniferer, skyldes det i væsentlig Grad H. Dennes Undervisning ved Skolen led af forskellige Brøst. Han var kundskabsrig, livlig og letbevægelig i Sind, men ganske ude af Stand til at lægge en fast Plan for Undervisningen; Forelæsningerne omhandlede tit værdiløse Petitesser, medens det almindelige Overblik og Opridsningen af de store Linier manglede. Ret naturligt formaaede han ikke at følge med paa alle de Omraader, hans Fag spændte over. Han burde have haft en Medlærer, hvad Fagets Udvikling gjorde rimeligt, men formentlig har han anset det for haabløst at kræve en saadan i Betragtning bl. a. af den ringe Elevtilgang til Havebrugsfaget; maaske frygtede han ogsaa Kritik og Konkurrence fra en Hjælpers Side. Uden Tvivl har han lidt under Følelsen af sin Mangelfuldhed i Lærergerningen, Modstanden mod hans Dispositioner i Havens Anliggender samt under direkte Kritik. Det var antagelig dette, der foraarsagede, at han 1903, kort efter at være blevet Professor, søgte og fik sin Afsked; den derefter følgende Tomhed i Tilværelsen drev ham i Døden. — En Tid lang slog H. til Lyd for, at vi her i Landet skulde dyrke Blomsterløg, en Tanke, som igen i vore Dage vinder betydelig Fremgang. Han var Forfatter til en Del Smaapjecer paa Fagets forskellige Omraader, optaget i Havebrugstidsskrifter og udkommet som Særtryk. Hans vigtigste Arbejde er »Pinetum Danicum« (Journal of the Royal Horticultural Society, XIV, 1892). — Litografi af I. W. Tegner 1883.

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908. Syrach Larsen i Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Aarsskrift 1928, S. 114 ff.

Axel Lange.

Hansen (-Holsteinsminde), **Carl** Laurits, 1850—1935, Politiker. F. 8. Jan. 1850 paa Holsteinsminde ved Fuglebjerg, d. 13. Marts 1935 i Lille Næstved, begr. i Førslev ved Fuglebjerg. Forældre: Rebslager Andreas Herman H. (1814—79) og Karen Jensdatter (1818—79). Gift 25. Maj 1880 i Karrebæk med Elise Marie Johansen, f. 25. April 1859 i Karrebækstorp, d. 8. April 1932 paa Holsteinsminde, D. af Gaardbestyrer, senere Gaardejer Johan Andersen (1822—92) og Sanne Jensdatter (1829—82).

H. blev uddannet i Rebslagerfaget og overtog 1879 Faderens Forretning, som han ledede til 1896. Han var 1874—75 paa Hindholm Højskole og beskæftigede sig tidlig som Venstremand

med kommunale og andre offentlige Forhold. Han var Sogneraadsformand i Førslev Sogn 1886—91, Medlem af Sorø Amtsraad 1892—1910 og Forligskommissionen 1896—1903. 1896 blev han Bestyrer af Præstø m. fl. Amters Brandforsikringsforening, som han med megen Dygtighed ledede indtil 1931. 1903 valgtes han af Venstrereformpartiet til Folketingsmand for Vordingborgkredsen og bevarede Mandatet til Valget 1913, da han faldt for Socialdemokraten Pastor Dahl. Han viste sig paa Rigsdagen som en solid saglig Arbejdskraft, der røgtede en Række vigtige Ordførerhverv, saaledes for forskellige Lønningslove, 1909 for Forsvarslovene og 1910—13 som Finansudvalgets Ordfører for Justits- og Forsvarsministeriernes Budgetter. Ved Venstrereformpartiets Deling 1909 fulgte han J. C. Christensen og var Medlem af De 27's Gruppe, indtil han ved Venstregruppernes Sammenslutning 1910 gik med over i Partiet Venstre. Efter sin Udtræden af Rigsdagen røgtede han forskellige Tillidshverv, bl. a. som Formand i Bestyrelsen for Holsteinsminde Opdragelseshjem (1909—28) og for Biavlerforeningen og som Medlem af Landsoverskatteraadet (1915—24) og af Hypotekbankens Tilsynsraad.

N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 763 f. Tiden 13. Marts 1914. Vordingborg Dagblad 16. Maj 1913. Næstved Tidende 13. Marts 1935. V *M. d*

Hansen, Carl, 1860—1916, Forfatter. F. 28. Maj 1860 i Jonstrup ved Holbæk, d. 31. Okt. 1916 i Seattle, Wash., Urnen bisat i Tyler, Minn. Forældre: Husmand, Hestehandler Hans H. (1818—86) og Marie Poulsen (1821—1900). Gift 14. Nov. 1888 i Chicago med Henriette Ejlersen, f. 14. Marts 1859 i Nyborg, D. af Maler, senere Underofficer og Godsforvalter paa Vejstrupgaard Christian Anders E. (1834—1915) og Edel Karoline Rasmussen (1838—1914).

H. var 1874—76 og 1877 paa Ondløse Højskole, opholdt sig derefter nogle Aar i Kbh. og vilde være Dyrlæge. Men i Stedet for Fagstudier dyrkede han mest Litteratur, Teater og Filosofi, til han 1885 udvandrede til Amerika. Næste Foraar blev han Lærer paa den danske Højskole i Elkhorn, Iowa, og to Aar efter var han Elev paa Præsteskolen i West Denmark, Wisc. uden dog at fuldende sine Studier. Lige efter sit Bryllup kom han 1888 som Højskolelærer til den nyoprettede Koloni i Tyler, Minn., hvor hans Livsgerning blev øvet. Det blev en stadig Virken for dansk Oplysning og Aandsliv blandt danske Udvandrere. Han interesserede sig mest for Farmernes Liv, men ogsaa egenartede og ensomme

Skæbner i Byerne havde han Sans for. Rundt om i Kolonierne holdt han mange Foredrag, og ved hyppige Rejser blev han som faa kendt med Udvandrernes trange Kaar i de svære Begyndelsesaar. 1893 blev han Postmester i Tyler; senere oprettede han et Apotek, og senere igen administrerede han den lille Bys Telefoncentral. I disse Aar begyndte han at udgive sine Bøger, efter at han tidligere havde skrevet talrige Skitser og Fortællinger i dansk-amerikanske Blade. Fra 1896 var han med til at udgive »Julegranen«, et Julehæfte, som udkommer endnu. Hans Bøger er »Præriens Børn« (1895), »Præriefolk« (1907), »Landsmænd« (1909), »Dansk Jul i Amerika« (s. A.) og »Nisqually« (1912). De udkom enten paa dansk Forlag i Amerika eller i Kbh. Efter hans Død udgav J. Chr. Bay hans efterladte og spredte Arbejder, »Fra Prærien« (1918). H.s særlige Evne er at fortælle og skarpt eller rørende fremhæve de forskellige Karakterer og Skæbner baade med drastisk Lune, Smil og Alvor. For dem, der vil kende Udvandrernes Kaar og Sjæleliv i Smil og Graad, i stort og smaat, er hans Skildringer uundværlige. — 1909 blev H. Formand for Dansk Amerikansk Selskab og deltog som saadan i Udvandrerdagen 4. Juli 1909 under Udstillingen i Aarhus. Da han om Efteraaret kom tilbage, var hans økonomiske Stilling blevet undergravet i hans Fraværelse, og næste Foraar forlod han Tyler som en oprevet og fattig Mand. Sine sidste Aar tilbragte han ved Vestkysten.

Tiden 18. April 1913. Dannevirke 7. Nov. 1916. Nordlyset 16. Nov. s. A. Højskolebladet 24. Nov. s. A. Levnedskildring af J. Chr. Bay og selvbiografisk Brudstykke i Fra Prærien, 1918, S. 5—21.

M F Blichfeld.

Hansen, Peter **Carl,** f. 1866, Skibsbygningsingeniør. F. 31. Okt. 1866 paa Frbg. Forældre: Bud ved Landbohøjskolen Hans H. (1823—71) og Karen Stefansdatter (1829—1908). Gift 11. Dec. 1888 i Kbh. (b. v.) med Anna Margrethe Møller, f. 31. Okt. 1866 i Sundby vester, D. af Vævermester Jørgen M. (1816—79) og Albertine Juliane Züberlein (1829—86).

H. kom i Skibsbyggeriære i Marinen 1880 og blev Svend 1883. Efter at have arbejdet som saadan i to Aar blev han 1885 Elev paa Søværnets Skibsbygnings- og Maskinistskole, hvorfra han fik Afgangseksamen 1889. Han arbejdede derefter som Skibsbygger i Marinen og sejlede i seks Maaneder som Tømmermand paa et Sejlskib. 1891 ansattes han som Lærer i Skibsbygning, Skibskonstruktion og Beskrivende Geometri ved Søværnets Skibsbygnings- og Maskinistskole, den senere Ingeniørskole, og beklædte

denne Stilling til 1917. 1892—97 var han tillige Assistent paa Orlogsværftets Konstruktionskontor, hvorfra han 1893 fik Orlov for at bistaa Burmeister & Wain ved Konstruktion af Skroget til det russiske Kejserskib »Standard«. 1901 blev han Lærer i Skibsbygning ved Søværnets Kadetskole, en Stilling, han beklædte til 1910 og senere 1917—18. 1901 blev han Docent ved Polyteknisk Læreanstalt i Skibsbygning og udnævntes til Professor i dette Fag 1909. 1906—12 var han tillige Lærer i Skibsbygning ved Søværnets Officerskole. 1893—1904 var han Medejer af Kbh.s Maskinistskole, 1907—30 virkede han som Meddommer og Eksaminator ved Maskinisteksaminerne, 1930 blev han Formand for Maskinisteksamenskommissionerne, 1909—15 var H. Medlem af Bestyrelsen for Det danske aeronautiske Selskab og 1915—23 af Bestyrelsen for Dansk Ingeniørforenings maskintekniske Sektion, Formand 1920—23, 1916—25 var han Formand for Akts. Aarhus Skibsværft og 1917—22 for Baltica-Værftet og tillige Ingeniør for dette. H., der har udtaget et Par Patenter, f. Eks. 33652-1924, elastisk Propeller, og 33868-1924, automatisk Stabiliseringstanksystem, har skrevet en Række Lærebøger, hvoraf nogle ogsaa bruges i Norge og Sverige. 1898 kom »160 Opgaver i Naturlære og Styrkeberegning«, 1900 »Energi og Arbejde«, 1903 »Forelæsninger over moderne Skibsbygningskunst« (2. Udg. 1910), 1905 »Lærebog i Naturlære« (2. Udg. 1919, 3. Udg. 1933), 1909 »Lærebog i Skibsbygning og Skibskonstruktion«, 1913 »Moderne Skibsbygningskunst«, 1917 »Systematisk Vejledning i Projektering af Fragtdampere«, 1922 »Lærebog i Sømandsskab«, I, og 1927 »Skibet og dets Indre«. Desuden har H. skrevet en Del Tidsskriftartikler bl. a. om Vogts Pendulpropeller, hvis Anvendelse til Fremdrivning af Skibe, specielt Sejlskibe, han har vist en Del Interesse. — R. 1919. DM. 1928.

Tidsskrift for Maskinvæsen 15. Maj 1909. Tidsskrift for Ingeniør- og Bygningsvæsen s. D.

Povl Vinding

Hansen, Carl Albert, f. 1870, Forfatter. F. 14. Jan. 1870 i Kbh. (Garn.). Navneforandring til *Fahlberg* 20. Dec. 1934. Forældre: Toldassistent, senere Toldforvalter Søren Christian Ravnholdt (1826—95) og Ellen Henriette Jacobine Hansen (1831—88, tidligere gift med Toldassistent, Premierløjtnant Hendrik Fahlberg, 1807-67). Ugift

H. var oprindelig Metalarbejder og rejste i fem Aar paa Professionen i Tyskland, Østrig, Frankrig, Schweiz og Italien. 1895—1907 var han ansat ved Kbh.s Opdagelsespoliti, fra 1906 Over-

betjent. Han stiftede 1902 Bladet »Politivennen«, der søgte at paavirke Pressen og den offentlige Mening i politivenlig Retning. Han skrev selv de fleste Artikler og viste allerede i disse umiskendelig digterisk Talent. Af blot faglig Interesse er det lille Skrift »Om Fingeraftryk og deres Anvendelse i Identifikationsøjemed« (1903) og en Artikel om en ny Identifikationsmetode i »Tidsskrift for Fængselsvæsen« (1905). 1905 debuterede han med sin hidtil eneste skønlitterære Bog »Spild. Silhouetter fra Forbryderverdenen«, der vakte betydelig Opsigt og har formaaet at bevare hans Navn i Litteraturen. Med Politimandens rige Erfaring skildrer han københavnske Tyveknægte og Smaagadernes Proletariat. De stærkt realistiske Milieu- og Situationsbilleder (Rotting-Scenen; Anton, der slaar sin Moder) griber og ætser sig fast. Han skildrer knapt og sagligt, uden egentlig social Tendens. Stilen har faaet Kraft og Farve af Stoffet ved Optagelsen af synftig-anskuelige Gloser og Vendinger fra københavnsk Bissesprog. — 1907 udvandrede H. til Amerika, hvor han levede som Frugtfarmer og skrev Artikler til dansk-amerikanske Blade, bl. a. »Nordlyset«. 1934 vendte han tilbage til Danmark. — Maleri 1907 af J. Birkholm.

Julius Bomholt: Dansk Digtning fra den industrielle Revolution til vore Dage, .930, S. 207 f.

Oluf Friis.

Hansen (-Vinde), **Carl** Christian, f. 1870, Redaktør, Politiker. F. 15. Maj 1870 paa Vinde Vestergaard ved Skive. Forældre: Gaardejer Christian H. (1816—96) og Ingeborg Jensdatter (1826—91). Gift 1° 3. Maj 1892 med Nicoline Christensen, f. 5. Jan. 1867 i Skive, d. 1. Nov. 1894 sst. 2° 3. Nov. 1896 i Skive med Anne Dorothea Kirstine Jensen, f. 30. Juni 1879 i Bers, Estvad Sogn, D. af Arbejdsmand Niels J. (d. 1890) og Karen Jensen (1858—89).

H. gennemgik som værnepligtig Sekondløjtnantskolen paa Kronborg og blev Løjtnant 1892. 1891—99 ejede han Fødegaarden og var senere Medejer eller Ejer af andre Landbrugsejendomme i Salling. Han var en af Andelsbevægelsens Banebrydere og havde Sæde i de jyske Mejeriorganisationers øverste Ledelse 1900—06. Endvidere var han en fremragende Organisator og varm Talsmand for Husmandsbevægelsen, blandt hvis Pionerer han var 1901. Fra 1921 er han Medlem af Skive Byraad og var 1927—29 Borgmester. Han repræsenterede Skivekredsen i Folketinget 1902—09. Oprindelig var han Tilhænger af det forhandlende Venstre, men valgtes som Venstrereformpartiets Mand, frigjorde sig dog allerede Dec. 1908 ved Offentliggørelsen af det saakaldte Skiveprogram,

som i en Aarrække blev Grundlaget for en selvstændig Skive-Politik, der mere og mere nærmede sig Det radikale Venstre. 1911 overtog han Redaktionen af »Skive Folkeblad«. •— Som Folketingsmand havde H. vanskeligt ved at tilkæmpe sig det Raaderum, hans Evner krævede. Han følte sig trykket af J. C. Christensens myndige Partiledelse. Hans Udvikling pegede oprindelig mod Partiets ledende Stillinger, men førte ham gennem Aarene mere og mere ud i Løsgængerens frie, men indflydelsesløse Stilling. Det er da navnlig efter at han havde trukket sig tilbage fra Rigsdagen, som Redaktør af »Skive Folkeblad«, at hans Navn har faaet Klang. H. er en levende, impulsiv springende Begavelse, som Skribent usædvanlig flittig og med stor Indflydelse paa sin Egn, hvad Jeppe Aakjær gav blivende Udtryk for i et Hyldestdigt (Hjærtegræs og Ærenpris, 1921, S. 77 ff.). Han tumler som Journalist med alle Problemer og finder ofte originale Synspunkter. Han har interesseret sig levende for Afholdssagen og var 1911—26 Medindehaver af Skive Afholdshotel; Driftsindtægten gik til Oprettelse af et Afholdsfond for Salling og Fjends Herred. — Maleri af Mølgaard Andersen 1935. Tegning af Eigil Petersen ca. 1907.

N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 764—67. J. Damsgaard: Den moderne Husmandsbevægelse, 1916, S. 44. Samme: Husmand Jens Clausen og hans Samtid, 1918, S. 94. Erindringer i Andelsbladet 1933 ff. (se Registrene). — rr . —

Hansen, Carl Christoph Julius Asschenfeldt, se Asschenfeldt-Hansen.

Hansen, Carl Herman, f. 1868, Veterinær. F. 18. Sept. 1868 i Odense. Forældre: Snedkermester Holger Olivarius H. (1829—1904) og Laurantine Amalie Nielsen (1831—1916). Gift 1° 2. Okt. 1899 i Roskilde med Olga Ernestine Schumacher, f. 17. Sept. 1876 i Roskilde, D. af Murermester Herman Christian Louis S. (1839—1906) og Anna Marie Agathe Hansen (1842—1925). Ægteskabet opløst. 2° 11. Marts 1909 paa Frbg. med Johanne Caroline Theodora Wesche, f. 5. Febr. 1873 i Kbh. (Petri), D. af Skifertækker, Grosserer Hans Heinrich Wilhelm W. (1823—76) og Dorothea Marie Elisabeth Schumacher (1834—1904).

H. tog farmaceutisk Kandidateksamen 1890 og blev Dyrlæge 1897. En aarelang Assistenttid (1892—94, 1897—1901) ved Forsøgslaboratoriets kemiske, dyrefysiologiske og bakteriologiske Afdelinger samt hos Veterinærfysicus gav ham en omfattende videnskabelig Uddannelse. 1901 udnævntes han til Docent i Farmakologi ved Veterinær- og Landbohøjskolen og foretog derefter en

længere Studierejse til Tyskland, Østrig og Ungarn; navnlig Opholdet i Berlin hos Professor Ehrlich og Professor Regenbogen var betydningsfuldt. Til den farmakologiske Docentur var knyttet Stillingen som Forstander for Klinikken for mindre Husdyr og Eforatet ved Højskolens Apotek. 1906 blev H. Professor. Ved Direktør, Professor A. W. Mørkebergs pludselige Død 1933 blev han Direktør for Højskolen, hvorefter han 1934 opgav sin Lærergerning. Som Direktør har H. virket stærkt for Indførelsen af Doktorgraden, og ved kgl. Anordning af 22. Febr. 1934 fik Skolen Ret til at tildele de to Grader: Doctor medicinæ veterinariæ og Doctor agronomiæ. H.s Specialviden har skaffet ham forskellige Hverv; han har fra 1917 været farmakologisk Konsulent i Det veterinære Sundhedsraad og Veterinærdirektoratet, var Formand for den af Justitsministeriet 15. Juli 1916 nedsatte Kommission til Ordning af Dyrlægernes Medicinalforhold. — Af H.s videnskabelige Produktion kan nævnes de Undersøgelser, han sammen med V. Henriques foretog over Organismens Fedtdannelse og Æggehvidesyntese (Forsøgslaboratoriets Beretning 1899—1906), endvidere forskellige farmakologiske Oversigtsafhandlinger og kliniske Meddelelser i »Maanedsskrift for Dyrlæger«, bl. a. »Eksperimentelle Undersøgelser over Urinsyrediatese hos Høns« (XXXIV, 1922—23). Nævnes maa ogsaa Artikler om Fjerkræ- og Hundesygdomme i »Landbrugets Ordbog« (1908—14) og W. A. Kocks »Haandbog i Fjerkræavl« (1914 og senere Udg.). — H. er mangesidig interesseret og har taget stærkt Del i Dyrlægernes Foreningsliv, var Den danske Dyrlægeforenings Formand 1917—24 og beklædte derefter Formandspladsen i Foreningens faste Voldgiftsret til 1933. Han har virket stærkt for Forstaaelse og Samarbejde blandt Nordens Veterinærer og er Æresmedlem af den danske, sønderjyske, finske og svenske Dyrlægeforening. Ogsaa uden for Kollegers Kreds har H. vundet sig en Position i meget forskelligartede Foreninger, hvor han har haft Tillidshverv; han har saaledes været Formand for Biologisk Selskab (1906—08), Bestyrelsesmedlem i Centralforeningen for Lærere ved Universitetet og de andre højere Læreanstalter (1919—33), i danske Statsembedsmænds Samraad, Kbh.s Amts Skoleraad, Danmarks naturvidenskabelige Samfund og Foreningen til Dyrenes Beskyttelse. Som ivrig radikal Politiker har H. i en Aarrække været Medlem af Partiets Hovedbestyrelse og været Formand for Kbh.s radikale Venstreforening.

St. Friis i Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908. Politikens Distriktsblad for Frbg. 16. April 1920.

Hj. Friis.

Hansen, Carl Martin, se Martin-Hansen.

Hansen, Carl Laurits **(Charlie),** f. 1868, Handelsmand. F. 2. Okt. 1868 i Kbh. (Trin.). Forældre: Høker, senere Grosserer Carl Frederik H. (1838—1907) °g Ane Lassen (1842—1912). Gift 9. Okt. 1890 i Preston, Lancashire, med Mary Elizabeth Rich, f. 17. Okt. 1868 i Manchester, D. af Hotelejer Charles R.

Efter endt Skolegang blev H. af sin Fader, en af Kbh.s største Fedevarehandlere, sat i Lære i en Kolonialhandel i Fredericia, men 1885 rejste han til Newcastle, hvor han straks fik Plads hos den senere Generalkonsul Valdemar Faber. Han førte Tilsyn med Smør-, Æg- og Flæskeleverancerne fra Danmark og indhøstede en Mængde Erfaringer vedrørende dansk Landbrugsimport til England, som senere skulde komme ham til Nytte. Efter at have aftjent sin Værnepligt i Danmark begyndte han, endnu knap tyve Aar gammel, sin egen Forretning i Manchester med Import af Smør, Flæsk og navnlig dansk 01. Det gik straalende i nogle Aar, men et engelsk Forbud mod Import af 01, tilsat Salicyl, standsede Forretningen, hvorefter H. tog en Tur til Kanada. Under sit Ophold i Manchester medvirkede H. ved Sammenslutningen af Otto Mønsteds Fabrikker i England og Danish Dairies, det senere Maypole Dairy Co., hvorved der dannedes en Virksomhed af Verdensformat. 1894 knyttedes H. som Salgsmand til det store Firma Van den Bergh, Ltd., London, som bl. a. ejede to danske Slagterier, Aarhus og Esbjerg. Under sin Virksomhed her undfangede han den Idé, som det skulde blive hans Livsværk at bringe til Udførelse: eget Salgskontor i London for de danske Slagterier. Sammen med Lederen af Maypole Dairy Co., Geo. Watson, fremsatte han 1901 over for de danske Andelsslagterier en udarbejdet Plan for et saadant Foretagende. Dette betød Pris-Krig med den saakaldte »Flæskering« i London, Salgs- og Prisaftalerne mellem de londonske Agenter og Grossister samt enkelte større Detailhandlere. Kun tre danske Slagterier havde Mod til at gaa med til det nye Foretagende, men Grunden var lagt: Danish Bacon Agency startedes med H. som Leder og Watson som Financier. Man begyndte smaat i et lille Kontor i Duke Street. Flere og flere Slagterier sluttede sig til, og 1906 blev der truffet en ny Ordning, hvorved Slagterierne selv overtog Agenturet. Efter forskellige Brydninger dannedes 1908 Danish Bacon Co., som paa Kommissionsbasis overtog Eneforhandlingen af Slagteriernes Leverancer af Flæsk til London og det sydlige England. Over for »Flæskeringen« var der stadig Krigstilstand, som nu udvidedes ogsaa til Røgerierne. Danish

Bacon Co. maatte da selv skaffe sig et Røgeri og erhvervede et saadant i Cowcross Street, hvor Virksomheden den Dag i Dag har til Huse. Det lykkedes H. at føre Foretagendet gennem Krigstidens Vanskeligheder, og det blomstrer fremdeles trods Krisetidens Restriktioner og den nye britiske Landbrugspolitik. Danish Bacon Co. har nu Repræsentation for 23 danske Andelsslagterier. Foruden Hovedkontoret i London raader det over Røgerier og Pakhuse i Leith, Hull, Liverpool, Stoke, Birmingham og Loughborough; desuden er der Pakhuse i femten andre Byer Landet over. Det beskæftiger 1500 Mennesker og aftager en Trediedel af alt dansk Flæsk. H.s enestaaende Succes som Handelsmand beror paa hans Evne til at vinde ubetinget Tillid baade blandt dem, hvis Salgsinteresser han skal varetage, og hos Kunderne, hans geniale Blik for Salgsmuligheder og hans ukuelige Optimisme. Personlig er han Beskedenheden selv, men han har rejst en Handelsorganisation, som man Verden over har Respekt for. Han ejer og driver en Mønster-Landejendom i Londons Omegn, hvor han lader foretage Dyrknings- og Opdrætningsforsøg, bl. a. med Svin. Han er Ejer af en meget smuk og værdifuld dansk Malerisamling. — Buste af Erik Rahr 1935.

A Kamp.

Hansen, Christian Ditlev Ammentorp, 1843—1916, Apoteker og Fabrikejer. F. 25. Febr. 1843 paa Kragsbjerg ved Odense, d. 20. Juni 1916 i Kbh., begr. i Gudbjerg, Fyn. Forældre: Proprietær C. H. H. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 24. Marts 1869 i Korsør med Cecilia Elisa Købke, f. 9. Sept. 1846 i Skærholt, Give Sogn, d. 4. Marts 1879 i Kbh., D. af Gaardejer, senere Proprietær, endelig Toldassistent Hother Vilhelm K. (1817—93) og Johanne Elisabeth Sundby (1819—66). 2° 30. Sept. 1880 i Kbh. (Frue) med Agnes Mathilde Hedemann, f. 3. Sept. 1858 i Kbh. (Garn.), d. 14. Maj 1930 paa Frbg., D. af Sekondløjtnant, Kammerjunker, senere Intendant, Kammerherre Christian Carl Frederik H. (1832—1916) og Mathilde Eleonore Kiellerup (1835—1920).

H. gik i Skole i Slagelse og Aalborg og var derefter Discipel paa Kgl. Frederiks Hospitals Apotek i Kbh. 1859—62; de følgende to Aar var han paa Højer Apotek i Slesvig. 1865 blev han Kandidat og konditionerede et halvt Aar i Thisted, hvorpaa han var Manuduktør i Kbh. for Farmaceuterne indtil 1874. 1869 udgav han en dansk Oversættelse af den latinske »Pharmacopea Danica« (1868) og var 1871—72 Assistent ved Universitetets kemiske Laboratorium. 1872 vandt han Universitetets Guldmedaille for en kemisk Af-

handling, og s. A. var han paa en Studierejse til Tyskland, Frankrig og Schweiz. 1869—76 holdt han Forelæsninger paa Universitetet. Paa flere Omraader var H. virksom for sine Kolleger; 1869 paabegyndte han »Ny Pharmaceutisk Tidende«, hvis Redaktør han var til 1876, og for den daværende Farmaceutiske Forening var han efterhaanden Sekretær, Kasserer og Formand. 1872 var han med til Oprettelsen af Fonden til det farmaceutiske Studiums Fremme og sad mange Aar i dens Bestyrelse, fra 1891 som Formand. Tillige var han i Bestyrelsen for Farmaceutisk Medhjælperforening, der stiftedes 1873, samt i dennes Understøttelsesselskab, hvis Formand han var 1891—95. 1876 havde han faaet Bevilling paa Oprettelsen af Kroneapoteket i Kbh., som han drev til sin Død, fra 1891 med Bestyrer; sidstnævnte Aar blev han Æresmedlem af Danmarks Apotekerforening. — I mange Aar havde H. haft særlig Interesse for sit Fags Undervisning, og efter mange Forsøg paa at faa Ministeriet til at oprette en farmaceutisk Læreanstalt resulterede det i, at han 1891 tilbød selv at bekoste Opførelsen af en saadan, hvilket Tilbud blev modtaget med Glæde, saaledes at den nuværende Bygning kunde indvies 1892. Selv var han Anstaltens første Direktør til 1895; et Legat for de studerende oprettede han 1913. — Foruden alt dette anlagde H. Maglekilde og Frbg. Brøndanstalt 1873, og samtidig begyndte han at tilvirke Pepsinpræparater, hvortil han indrettede et Laboratorium, der hurtigt udvidedes til C. H.s teknisk-kemiske Laboratorium; det fremstillede Osteløbe, Smørfarve o. 1. Produkter, som snart fik saa stor Udbredelse over hele Jorden, at H. 1877 ogsaa lod anlægge en Fabrik i New York, der senere flyttedes til Little Falls. Alt dette gjorde ham til en velstaaende Mand, saaledes at han kunde købe Godserne Bødstrup ved Slagelse og Mullerup paa Fyn, hvorved han paa mange Maader blev knyttet til vort Landvæsen, bl. meget a. som Medlem af Kommissionerne til Udarbejdelsen af en Margarinelov og til Undersøgelse af vor Smørproduktion samt til den nye Rute Esbjerg—Parkeston. Han var Medstifter af Amerikalinien Thingvalla, Formand for Svendborg Amts landøkonomiske Selskab samt for Repræsentantskabet i Svendborg—Nyborg Jernbaneselskab og Næstformand for Hagelskadeforsikringsselskabet for Fyns Stift. 1900 forestod han den landbohistoriske Udstilling i Odense. — H. var fra de tidligste Dage en ualmindelig dygtig og virksom Mand, der intet Arbejde skyede for at naa de Maal, han havde sat sig; for den farmaceutiske Stand har hans storstilede Gave, Farmaceutisk Læreanstalt, været af overordentlig stor Betydning.

Etatsraad 1883. — R. 1888. DM. 1892. K.[2] s. A. K.[1] 1913. — Maleri af Knud Larsen 1913 paa Farmaceutisk Læreanstalt. Bronzebuste af Aksel Hansen 1892 sst. Mindesmærke med Portrætrelief af Viggo Chr. Hansen i Mullerup Park 1917. Træsnit 1892 af H. P. Hansen og 1898.

Ny Pharmaceutisk Tid., 1892, S. 354 ff. Archiv for Pharmaci og Chemi, 1913, S. 81—95. A. Schæffer: De danske Apotekers Historie, III, 1933, • 310 14.

Poul Hauberg.

Hansen (eller Jensen), **Christen** (Christiernus Joannis), formodentlig d. efter 1545, dramatisk Oversætter.

Det eneste sikre, der vides om C. H.s Livsforhold, er, at han 1531 var Skolemester ved Frue Skole i Odense. Sandsynligvis har han været Fynbo, og at han endnu var i Live efter ca. 1545, synes indirekte at kunne sluttes af den eneste originale Optegnelse, der haves fra hans Haand, og som findes bag i et Haandskrift indeholdende tre Skolekomedier (Thott 780, 2°). Denne Optegnelse lader forstaa, at C. H. er Oversætter af den ene af disse Komedier, »Comoedia de sancta virgine Dorothea«, og maaske Forfatter til dens Epilog. I nyere Tid har en indgaaende sproglig Undersøgelse af de to andre (ældre) Skuespil, »Den utro Hustru« og »Paris' Dom«, som tidligere ogsaa er blevet tillagt C. H., givet til Resultat, at det første sikkert ikke og det andet næppe skyldes ham, selv om der findes stilistiske Reminiscenser fra dem begge i Komedien om Dorothea. Denne er en Oversættelse, maaske med tysk Mellemled, af et latinsk Mirakelspil af Chilian Reuther fra Mellerstadt, »Comedia gloriose parthenices & martiris Dorothee agoniam passionemque depingens« (trykt 1507); men medens dette Stykke overvejende er paa Prosa, er C. H.s danske Oversættelse paa rimede Vers, og den Vanskelighed, en saadan Gengivelse har voldt ham, har medført en vis Udtværethed i Stilen. Epilogen, hvortil der intet Forlæg findes i den latinske Original, docerer Stykkets Morale i tydelig reformkatolsk Aand. — C. H. er den ældste navngivne Skribent, fra hvis Haand vi har bevaret et dramatisk Arbejde paa Dansk.

De tre ældste danske Skuespil ved S. Birket Smith, 1874. Hist. Tidsskr., 5. Rk., I, 1879, S. 362. S. Birket Smith: Studier på det gamle danske Skuespils Område, I, 1883, S. 125—80; II, 1896, S. 81 f. Kirkehist. Saml., 4. Rk., IV, 1893—95, S. 798 f. Johs. Brøndum-Nielsen: Sproglig forfatterbestemmelse, 1914, S. 104—36. Hans Brix: Analyser og Problemer, I, 1933, S. 90 f. Dsk. Studier, 1930, S. 4 ff. Danmark i Fest og Glæde, I, 1935, S. 204 f.

R. Paulli.

Hansen, Christen, 1811—1901, Gaardejer, Landstingsmand. F. 19. Dec. 1811 i Vejstrup, Fyn, d. 18. Febr. 1901 sst., begr. sst. Forældre: Gaardejer Hans Christensen (s. d.) og Hustru. Gift 28. Okt. 1837 i Vejstrup med Maren Nielsdatter, f. 30. Jan. 1812 i Vejstrup, d. 24. Juli 1887 sst., D. af Gaardejer Niels Henningsen (1770—1840) og Karen Hansdatter (1783—1842).

H. lærte Landbrug dels hjemme, dels paa Lolland, i Lyngby (hos Pastor Bone Falch Rønne) og ved Randers. Tidligt maatte han, da hans Fader blev Stænderdeputeret, delvis tage Styret paa sin Faders Gaard, Kohavegaard. 1837 overtog han sine Svigerforældres Gaard, Rosagergaard paa Vejstrup Mark, og var Foregangsmand i sin Egn paa Landbrugets Omraade, fik adskillige lokale Tillidshverv, var bl. a. en Aarrække Sognefoged. 1859—66 var H. Landstingsmand for 6. Kreds og sluttede sig nærmest til Bondevennerne. Han fik Sæde i nogle Udvalg, men tog aldrig Ordet i Salen. Han deltog i Kampen mod den ændrede Grundlov, men ønskede ikke Genvalg ved Valget i Juni 1866. — Som Politiker hørte H. ikke til de fremtrædende, men for det kirkelige og folkelige Aandsliv i Sydøstfyn fik han den største Betydning. Han blev kristeligt vakt ved at deltage i gudelige Forsamlinger, blev senere stærkt grebet af grundtvigsk Aandsliv, kom i Forbindelse med Kold, i sin Rigsdagstid ogsaa med Grundtvig og sluttede sig til Birkedals Menighed i Ryslinge. I hans Storstue begyndte Friskolen i Vejstrup 1856, han var Hovedmanden for Oprettelsen af Vejstrup Højskole 1867 og for Valgmenigheden i Vejstrup, der blev stiftet 1874. — H.s Broder, Gaardejer *Mels H.*, Oure (1817—1906), var Landstingsmand 1870—78, en Søn, Gaardejer *Andreas Rosager* (1850—1924), var Folketingsmand 1890—1909.

Valdemar Bennike: Kristen Hansen i Vejstrup, 1905. Anders Uhrskov: Friskolefolk, I, 1931, S. 17—184. Kristen A. Lange: Den danske Friskole, I, 1933, S. 180 f., 197 f., 208 f., 239 f.; II, 1933, S. 55. Holger Begtrup: Det danske Folks Historie, IV, 1914, S. 148—64 (jfr. Højskolebladet, 1915, Sp. 569—76, 598—602). Samme: Dansk Menighedsliv i grundtvigske Kredse, III,

Fred. Nørgaard.

Hansen, Christian, se Riber.

Hansen, Hans **Christian,** 1803—83, Arkitekt. F. 20. April 1803 i Kbh. (Frue), d. 2. Maj 1883 i Wien, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Bud ved Brandassurancen Rasmus Hansen (Braathen) fra Norge (1774—1824) °g Sophie Elisabeth Jensen. Gift 1857 i Triest med Theresia Verbiz, f. 5. April 1831 i Präwald i Krain,

d. 4. Febr. 1889 i Kbh. (Ansgar), D. af Mathias V. og Maria Wajz.

1816 indtraadte H. i Akademiets Ornamentskole og gennemgik denne og Bygningsskolen under Hetschs Vejledning, vandt 1822 begge Sølvmedailler, 1826 Pengepræmie, 1827 den lille Guldmedaille og 1829 den store for »Et Tøjhuus med Generalitet«. Samtidigt havde han arbejdet hos C. F. Hansen, stukket i Kobber og givet Tegneundervisning i Efterslægt- og Borgerdydskolen, ved hvilken Undervisning han søgte at indføre bedre Læremetoder. 1825—31 var han Assistent ved Bygningsskolen. Hans økonomiske Forhold var yderst beskedne, idet han maatte tjene baade til sit eget Underhold og til at understøtte sin Familie. 1831 fik han Akademiets store Rejsestipendium, forlod i Aug. Kbh. og rejste over Munchen, som Kong Ludvig I. paa den Tid var ved at gøre til et kunstnerisk Centrum, til Rom. Juleaften 1831 ankom han til Rom og forblev der til April 1833. Der var paa den Tid en almindelig Begejstring for Oldtidens græske Kultur, stimuleret ved Grækernes Frihedskrig (Filhellenismen); denne Strømning var allerede begyndt mellem 1750 og 1800 som Udslag af en almindelig Trang til det naturlige og enkle. Her hjemme var den paa Arkitekturens Omraade blevet optaget af Harsdorff i hans senere Leveaar (Kolonnaden 1794), men trængt noget tilbage under C. F. Hansen for dennes romersk-palladianske Præg. Ligesom J. H. Koch og G. Bindesbøll optog H. paa ny Forbindelsen med den hellenske Strømning. Fra Rom rejste han over Napoli, Sicilien og Ægina til Athen. Han naaede Athen i Aug. 1833. Her kom han snart i Forbindelse med Bygningsdirektøren og Lederen af de arkæologiske Udgravninger, den tyske Arkitekt E. Schaubert, og blev Sept. 1834 udnævnt til Kongen af Grækenlands Arkitekt. I Athen var H. nu i atten Aar, dels beskæftiget med Stadsplaner og Projekter til offentlige og private Bygninger, dels med Ledelsen af Udgravningerne og med Restaurering af de antikke Bygninger. Hans Hovedværk er Universitetet (opført fra 1839 til hen imod 1850), i ren græsk Stil, om end vistnok ogsaa paavirket af C. F. Hansen og Schinkel; det er af Marmor og var udvendigt smykket med enkelte malede Ornamenter og en sparsom Anvendelse af Forgyldning. Den anden af Tidens stilistiske Strømninger, den gotiske, optog H. i den engelske Kirke i Athen; Stilpræget indskrænker sig dog mest til Enkeltheder, i hvert Fald for det ydres Vedkommende. Sammen med Ludw. Ross og E. Schaubert udgav han et Værk om Nike Apteros' Tempel paa Akropolis (1839). Tillige foranstaltede han Søndagsskoleundervisning i

Tegning for Haandværkere. H.s Skitsebøger og Tegninger fra disse Aar viser den Frigørelse og Fasthed, som Opholdet her og det førstehaands Bekendtskab med græsk og byzantinsk Kunst bragte ham. Under et Besøg i Kbh. 1848 forelagde han Akademiet flere af sine Arbejder og anmodede om at blive agreeret, hvilket blev bevilget. Nogle Arbejder i Lutraki ved Korinth for Østrigske Lloyds Dampskibsselskab blev Anledning til, at dette Selskab 1850 overdrog H. at bygge et »Arsenal« i Triest for Fremstilling og Reparation af Skibe og Maskiner. Først foretog han med østrigsk Kreditiv en Rejse til de vigtigste europæiske Havnestæder for at lære Indretninger for Bygning og Reparation af Dampskibe at kende. 31. Maj 1853 nedlagdes Grundstenen til Arsenalet. »Da Rundbuestilen turde være den mest karakteristiske for saadanne Anlæg som det østrigske Lloyds Etablissement, saa blev denne saa meget hellere valgt, som der her forekommer meget brede Portaabninger, der maatte overhvælves helt igennem, hvad der med Føje solidest kunde bevirkes ved Cirkelbuer« (H. i Forsters Allg. Bauzeit., XXII, 1857, S. 422—26). Bygningerne er udvendigt af hvide Kalksten, Tagene dækket med Skifer. Inden H. havde naaet selv at fuldføre Arsenalet, blev han 1857 af Akademiet valgt til G. Bindesbølls Efterfølger som Professor ved Bygningsskolen. Arsenalet fik Lov at gælde for Receptionsarbejde. 31. Marts kom han til Kbh. Hans første betydelige Arbejde her hjemme var Kommunehospitalet, der i meget minder om Arsenalet. Det er opført i en byzantinsk paavirket Rundbuestil. Men Helheden, der er meget fast gennemført, overvejer langt Enkelthedernes Stilformer. Hospitalet er anlagt efter Sidekorridorsystemet, i øvrigt saa rummeligt og fremskuende, at det har kunnet imødekomme senere Tiders Krav. Opførelsen stod paa fra Maj 1859 til Sommeren 1863. Beslægtet med Arsenalet og Kommunehospitalet er Observatoriet (1859—61); man genfinder her den samme velafvejede, stort anlagte og simpelt varierede Helhed. Med Herholdts Universitetsbibliotek (1857—61) var det stilistiske kommet ind i en ny Fase ved Udformningen af Arkitektur, idet det ornamentale fik en mere fremtrædende Plads og dets historiske Karakter søgtes mere fastlagt; det var de historiske Motivers Periode. Ogsaa H. sluttede sig for flere Arbejders Vedkommende til denne Retning. Men muligvis fordi han noget sent gjorde denne Overgang, lykkedes den ikke rigtigt for ham. Hans Fantasi mistede sin Storhed, den kunde havne i det monstrøse (Nicolai Kirke i Holbæk, 1869—72, romansk, med Former, der ligesom er sat op i for stort Maal) eller i noget ganske udvendigt

(St. Josefs Hospital i Griffenfeldtsgade, den oprindelige Del, 1873—75, i gotisk Stil). H.s Hovedværk inden for denne Retning er Zoologisk Museum i Krystalgade (1863—69) i italiensk-romansk Stil. Endnu kunde hans Skønhedssans dog give sig selvstændigt Udtryk. Eksempler er den pyntelige, lille, gotiske, let sydlandsk paavirkede Kirke ved Hospitalet i Slagelse (1864—65), den ligeledes gotiske Østfløj til samme Hospital (1870), en enkel og naturlig Tilbygning, og Kapellet paa Sorø Kirkegaard (1864), der er i nær Slægt med græsk-byzantinske Kirker. Paa sine gamle Dage vendte H. for et Par Arbejders Vedkommende tilbage til sin tidligere Retning, om end ikke helt med samme Styrke. De romerske Bade, Tordenskjoldsgade 10 (aabnet 1869, senere forhøjet med en Etage og indvendig ombygget) er opført i en græsk klassicistisk Stil, og det ejendommelige og udmærkede Christiansdal Kloster (1870—71), en Længe med smaa Hjørnespir og to lave, ligeledes spirprydede Taarne foran hver Gavl, viser et lignende Formsprog som Kommunehospitalet. Desuden har han tegnet den 1879 rejste Mindestøtte for Brødrene Ørsted i Ørstedsparken i Rudkøbing, et enkelt og smukt Monument. Som Lærer ved Bygningsskolen holdt H. stadig fast ved Oldtidens græske Arkitektur som det ypperste Forbillede. Han var allerede 1851 blevet ansat som Bygningsinspektør for 4. Inspektorat (Fyn samt Lolland og Falster med nærmest liggende mindre Øer). 1856 fik han tillige Sjælland under sig. Som Bygningsinspektør kom han til at lede en Mængde Restaureringsarbejder, til Dels meget betydelige, som de kgl. Gravkapeller m. m. ved Roskilde Domkirke, Sorø og Maribo Kirker. Han fratraadte som Bygningsinspektør 1881. H. tog efter Opfordring sin Afsked som Professor i Arkitekturen 1883. Allerede Juli 1882 var han dog rejst til Wien for sit Helbreds Skyld og tilbragte her sit sidste Leveaar hos sin Broder, Arkitekten Theophilus H. Det var først og fremmest Herholdt og ikke H., der havde overtaget Førerskabet her hjemme, og Bitterhed over ikke at faa de store Opgaver havde hos H. i Aarenes Løb udviklet et vist satirisk Lune. Ydre Anerkendelse skortede det ikke paa i hans Liv. Han blev Æresdoktor ved Kbh.s Universitet 1879 og var Medlem af flere udenlandske Akademier, saaledes fra 1850 af The Royal Institute of British Architects. — Justitsraad 1862. Etatsraad 1867. — R. 1857. DM. 1860. K.[2] 1876. K.[1] 1881. — Malerier af G. C. Hilker (Fr.borg) og W. N. Marstrand (Udstillingskomiteen paa Charlottenborg). Tegning s. m. Maleren Rørbye (Fr.borg), af Edv. Lehmann 1845 (sst.) og af W. N. Marstrand (sst.). Medaillon paa Gravstenen. Træsnit af H. P. Hansen 1878.

G. F. Hetsch: Fortegninger for Haandværkere [1839—43], T. 16 og 45. Forster: Allg. Bauzeitung, XVI, 1851, S. 1—6 og T. 374—78. Ill. Tid. 7. Maj 1871 og 20. Maj 1883. Levnedsbeskrivelser af de ved Kbh.s Universitets Firehundredaarsfest promoverede Doktorer og Licentiater, 1879, S. 17 f. Berl. Tid. 4. Maj 1883. Die osterreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild, X, Das Kiistenland, 1891, S. 333. Harald Bing: Porcellænsfabrikken Bing og Grøndahl 1853—1903, 1903, S. 42 f., 83. Kritisk Revy, 1926, Hæfte 1, S. 15 (Kommunehospitalet). Ord och Bild, LX, 1931, S. 305—17: Romantisk klassicisme fra Oslo til Athen, af Anders Bugge. Kunstmuseets Aarsskr., 1933—34, S. 277 ff. *Knud Millech.*

Hansen, Jørgen **Christian,** 1812—80, Operasanger. F. 24. Maj 1812 i Kbh. (Garn.), d. 24. Febr. 1880 sst. (Fred. Ty.), begr. sst. (Christianskirkens Kapel). Forældre: Værtshusholder Peder H. og Maren Sophie Jensen. Gift 4. Maj 1837 i Kbh. (Slotsk.) med kgl. Skuespillerinde Erhardine Adolphine Ravnsberg, kaldet Rantzau, f. 23. Sept. 1815 i Kbh. (Holmens), d. 10. Juni 1893 i Charlottenlund, D. af Major, Greve Erhard Rantzau til Skovgaarde (1784—1829) og Frederikke Antoinette Rummelhoff (1794—1885). (Kirkebogen har Skibskaptajn Erhard Ravnsberg og Frederikke Antoinette Poulsen).

Paa det Musikkonservatorium, Syngemester Siboni oprettede, var H. den bedst begavede Elev og den, der fik størst Betydning for Teatret. Han undervistes af J. P. E. Hartmann og Siboni og deltog i Konservatoriets Aftenunderholdninger, og ved en af disse vakte han (8. April 1832) saa stor Opmærksomhed i Barberen Snaps Rolle i Lystspillet »De to Sedler«, at han antoges som Elev ved Teatret. Da Heinrich Marschner kom hertil for at lede Opførelsen af sin Opera »Hans Heiling«, godkendte han Forslaget om at lade den unge, smukke Mand udføre Titelrollen. Marschner blev begejstret for hans klangfulde og bøjelige Baryton, der baade var stærk og havde en uimodstaaelig Timbre. 13. Maj 1836 var H.s Gennembrudsdag; Hans Heiling, som han udførte i en Menneskealder, betød for ham Indgangen til et rigt Sangerliv dels paa Teatret, hvor hans Fremstilling af Don Juan og Vilhelm Tell var i Tidens romantiske Aand, dels ude blandt Publikum, hvor han blev en elsket Folketroubadour, som ogsaa vandt Kongens, Frederik VII.s personlige Venskab. Hans Kunst var uden teknisk Virtuositet, men udsprang af en musikalsk Naturbegavelse, et primitivt Instinkt; Tonerne kom fra Hjertet og gik til Hjertet i Partier som Sverkel i »Liden Kirsten«, Titelrollen i »Farinelli« og Michelli i »De to Dage«, og naar han som den joviale Major i »De Danske i Paris« eller som den brave Lods i »En Søndag paa Amager« sang til Fædrelandets Pris, fandt han i Stemmens blide

Vellyd og i Foredragets troende Lyssyn det Udtryk, der udløste Mængdens Følelser. Romancen var H.s særlige Omraade, sjælfuldt og indtagende tolkede han den lyriske Lillesang og blev derved mere end nogen anden, hvad Herman Bang kaldte ham, »Romantikkens Sanger«. Men H. havde ogsaa andre Strenge paa sin Bue; han kunde virke tragisk (Simeon i »Joseph og hans Brødre«) og imponere ved Højhed og Adel (Agamemnon i »Iphigenia i Aulis«), og som Figaro var han indtagende som en kaad Dreng. Men i de senere Aar mistede Stemmen sin bedaarende Sølvklang, og da et Forsøg paa at spille komiske Roller mislykkedes, fik han sin Afsked fra Juli 1875 efter i to Sæsoner at have været helt ude af Repertoiret. Afskedsforestillingen med »Farinelli« paa Programmet fandt Sted 3. Juni 1875 paa Folketeatret, og i Jan. 1879 optraadte han nogle Gange som Gæst paa Casino i »En Søndag paa Amager« og »De Danske i Paris«. — Kgl. Kammersanger 1854. — R. 1853. — Maleri formentlig af A. Schiøtt paa Det kgl. Teater. Tegning af Erik Bøgh i Teatermuseet. Portrætteret paa C. Bayers Akvarel 1862 af det gamle Kgl. Teater (Fr.borg). Litografi af E. Fortling 1848, fra I. W. Tegner og Kittendorff 1851 og af I. W. Tegner efter Fotografi 1876. Træsnit 1868, 1872 (af C. L. Sandberg) og 1875. — Hans Hustru, *Erhardine Adolphine H.*, f. Rantzau, optraadte første Gang paa Det kgl. Teater 5. Dec. 1833 som Nina i »De syv militære Piger« og blev kgl. ansat 1840. Hun var Elev af Henriette Jørgensen og havde komisk Talent, men blev klemt inde mellem Fru Sødrings Genialitet og Fru Phisters omfattende Arbejdsevne. Saa maatte hun nøjes med at gøre en nyttig Tjeneste som Dublant og som Fremstillerinde af saadanne Roller, som Teatrets kvindelige Koryfæer ikke gjorde Krav paa, f. Eks. Fru Nothington i »Capriciosa«, Esperance i »Østergade og Vestergade«, Frøkenen i »Den nye Barselstue«, Fru Krans i »Eventyr paa Fodrejsen«. Hun optraadte sidste Gang 30. Maj 1861 som Arianke Grovsmeds i »Den politiske Kandestøber« og tog Afsked s. A. — Flere Malerier af D. Monies (Privateje her i Landet og i Norge).

Th. Overskou i Ill. Tid. 17. Nov. 1872. H. Bang: Kritiske Studier og Udkast, 1880. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere, II, 1912. Samme i Masken 2. Juni s. A. Axelline Lund: Spredte Erindringer, 1917, 3

Robert Neiiendam.

Hansen, Christoffer, 1598—1679, Storkøbmand, Borgmester. F. 29. Juni 1598 i Boderup, Skaane, d. 25. Nov. 1679 i Kbh., begr. sst. (Nic). Forældre: Herredsfoged i Skyts Herred Hans Pedersen og Kathrine (Karne) Jensdatter Kok (d. 1625; gift 2° med Brygger

i Malmø Henrik Dabeistein). Gift 1° 7. Febr. 1630 med Margrethe Tagesdatter, d. 14. Febr. 1651 i Kbh., begr. sst. (Nic.) (gift 1° med Grønlandsfareren Admiral Jens Munk, s. d.), D. af Slotsskriver paa Akershus, senere Lagmand i Hedemarken Tage Eriksen (d. tidligst 1648). 2° 8. Marts 1657 med Margrethe Bartskier, f. 29. Sept. 1613, d. 3. Sept. 1679 i Kbh., begr. sst. (Nic.) (gift 1° 1632 med Købmand, Overformynder Hans Haagensen, d. 1655), *D. af Handelsmand og Raadmand Didrik B. (1585—1642) og* Lene Helmersdatter Rhode (d. 1662).

C. H. blev i Femaarsalderen sat i Malmø Latinskole, men viste større Lyst til Handelen og blev efter fire Aars Skolegang taget ud igen. Fjorten Aar gammel (1612) kom han i Tjeneste hos en Slægtning paa mødrene Side, den norske Adelsmand Isak Pedersen (Maaneskiold) til Akersvik, som en Tid var kgl. Skibshøvedsmand, men drog 1614 til Kbh., hvor han tjente først hos en anden Slægtning, Toldskriver, senere Raadmand, Peder Mortensen (Keitum) og siden hos Tolder, senere Borgmester, Jacob Mikkelsen. Han vandt efterhaanden Ry som et Handelstalent, og 1620 overdrog det islandske Kompagni ham Ledelsen af Handelen paa Færøerne. 1633 tog han Borgerskab som islandsk Købmand, 1648 nævnes han blandt Kompagniets »Forvaltere«, og ved Fornyelsen af dets Privilegier n. A. blev han dets »Formand«, en Stilling, som han beklædte, til det 1662 opløstes; i det s. A. oprettede nye Kompagni var han Hoveddeltager i den ene af de Fjerdinger, hvori Handelen nu deltes. Foruden i den indbringende islandske Monopolhandel, Hovedvelstandskilden for det københavnske Købmandspatriciat, var C. H. ogsaa interesseret i andre Foretagender. 1639 forpagtede han sammen med sin gamle Principal Peder Mortensen Accisen af fremmed 01 i Kbh. for 8000 Rdl. aarligt i tre Aar, 1653 deltog han i Oprettelsen af et karaibisk Handelskompagni, hvis Privilegier fornyedes 1662, og han hjalp med at udrede det Skib, som Erik Smidt 1665 førte til St. Thomas; muligvis var han ogsaa en Tid interesseret i Klædekompagniet. 1640 og 1641 var han blandt de Mænd, som Christian IV. befalede at foretage en Revision af Det ostindiske Kompagnis Regnskaber. I Lighed med sin Kollega i Islandskompagniet og i Magistraten Hans Nansen og andre af Borgerskabets Spidser forstrakte han, navnlig under Karl Gustaf-Krigene, Kronen med betydelige Midler mod Pant i Jordegods og optraadte ogsaa som Laangiver i stor Stil til adskillige adelige. En Række Stævninger og Processer ledsagede lige til hans Dødsaar denne Side af hans Virksomhed. — C. H.s offentlige Virksomhed begyndte med hans Udnævnelse til Raadmand 1642. Fra Jan.

1645 til Okt. 1664, da han fratraadte »formedelst tilvoksen Alderdom og Skrøbelighed« med Bevarelse af »Gang og Sæde« efter sin gamle Rang, var han en af Kbh.s fire Borgmestre. Han deltog paa Byens Vegne i Valgrigsdagen og Kongehyldingen 1648 og i Prins Christians Hylding 1650 og var en af Hoveddeltagerne i Borgernes Privilegiekamp 1658–60. Paa Stændermødet 1660 var han Deputeret for Kbh. sammen med Nansen, Fr. Turesen og Hans Pedersen Klein og fremtraadte ved de forskellige Drøftelser som Nansens højre Haand; til Gejstlighedens Førere havde han en speciel Tilknytning gennem sit Svogerskab med Biskop Hans Didriksen Bartskær. Kendt er hans Ord til de konservative Raader 17. Sept., da de to Stænders Fællesindlæg om Lighed i Konsumtionsskatten indleveredes i Raadstuen: »Vi er ikke Eders Drenge, at I haver Behov at snurre os saa over«, der vidner baade om Bourgeois'ens Selvfølelse og om frisk Djærvhed. 14. Okt. var han blandt de af Kongen udmeldte tyve Mænd, som i »det grønne Gemak« lagde Udarbejdelsen af den nye Forfatning i Kongens Haand efter Haandfæstningens Kassation, og 26. Okt. deltog han med sine tre Embedsbrødre og de tre Bisper i Ærestaflet for de nyudnævnte Rigsembedsmænd Hannibal Sehested og Peder Reedtz. Til Løn for hans Virksomhed ved Statsomvæltningen skal Frederik III. have skænket ham en gylden Kæde. Jan. 1661 udnævntes han til Medlem af den Kommission, som skulde gennemse Loven og Recesserne, men fritoges allerede i Febr. for Hvervet efter eget Ønske paa Grund af sine Raadstueforretninger. Nov. s. A. indvalgtes han blandt de sytten »Handelens og Stabelens Inspektores« og fik sammen med sine tre meddeputerede paa Rigsdagen overdraget at varetage Borgerskabets Interesser ved Hove. Gennem mange Aar var han Medlem af Overbestyrelsen for Byens Fattigvæsen og (til 1668) en af Børnehusets fire Direktører.

Nogen demokratisk Revolutionsmand var Storborgeren C. H. lige saa lidt som sine Standsfæller. Han havde ikke blot Forretnings-, men ogsaa Venskabsforbindelser med flere Adelsmænd, bl. a. Corfitz Ulfeldt, for hvis Benaadning han 1658 virkede, og besad Tilknytning til det aristokratiske Universitet, idet hans 2. Kones Søstre var gift med henholdsvis Prof. theol. Thomas Bang *og Botanikeren Simon Paulli, og hans Datter Else* 1649 ægtede den berømte Læge Professor Thomas Bartholin. Til denne og hans Børn gik vistnok det meste af Svigerfaderens Rigdomme i Penge og Jordegods — bl. a. flere værdifulde Ejendomme i Kbh. — i Arv. Trods den smukke Position, han naaede, skildres C. H. som en personligt beskeden Mand, hjælpsom, vennesæl og fuld

af Lune. Sit Fædrelandssind og sin skaanske Hjemstavnsfølelse viste han bl. a. ved sin Deltagelse i Malmøsammensværgelsen 1658. — Stik i Sortkunst 1677 efter Maleri af H. Dittmar.

Universitetsprogram 1679. O. Nielsen: Kjøbenhavns Diplomatarium, I—VI, 1872—85. Samme: Kjøbenhavns Hist. og Beskrivelse, III, 1881, S. 217 f. S. Birket Smith: Leonora Christina, Grevinde Ulfeldts Historie, I, 1879 (se Registeret i II, 1881). F. J. West: Kronens Skøder, II, 1908. Fr. Barfod: De borgerlige Rigsdagsmænd 1660, 1925, S. 18—31. J. J. Aðils: Den danske monopolhandel på Island 1602—1787, 1926—27. *C O. Bøggild Andersen.*

Hansen, Claus, d. 1706, Guvernør. F. vistnok i Sønderjylland af jævne Forældre, d. 8. Febr. 1706 paa St. Thomas, begr. sst. Gift 1° 10. Jan. 1697 paa St. Thomas med Anna van Ockeren, d. 26. Aug. 1699 (gift 1° 1692 med Iver Jørgensen (Dyppel), d. 1694, 2° 1695 med Jan le Breton, d. s. A.), D. af Plantageejer Simon v. O. og(?) Josine de Wint (gift 1706 med Tobias van Wondergem). 2° 27. Febr. 1701 paa St. Thomas med Catharina de Wint, d. 18. Dec. 1704 paa St. Thomas (gift 1° med Samuel Beauvisage), D. af Planter de W.

C. H. antoges som vestindisk Soldat af Thormøhlen, der havde overtaget Forpagtningen af St. Thomas, avancerede paa Christiansfort til Sergent og forfremmedes 1692 til Fændrik af Guvernør Delavigne, der i øvrigt søgte at holde den djærve, udpræget danske Mand nede og bl. a. i sin Styrelsestid hindrede ham i at ægte den rige Enke, Anna van Ockeren. Ogsaa den efterfølgende Guvernør, Joh. Lorentz, var C. H. paa Kant med, til Dels paa Grund af Hustruens Arv, som var deponeret i Kompagniets Kasse og først løsgaves 1699, s. A. som Hustruen døde. C. H. blev Løjtnant i Militsen og Talsmand for Planterne; ved Lorentz' Død 1702 kaarede disse ham til midlertidig Guvernør, og Kompagniets Direktion i Kbh. billigede det og gjorde ham 1704 yderligere til »virkeligt Opperhoved« med Kaptajns Rang. I den korte Tid, C. H. virkede som Guvernør, inden han bukkede under for »Landsens Sygdom«, ordnede han med Dygtighed og fast Haand Koloniens indre Styrelse, indrettede det »sekrete« og det »ordinære« Raad, styrkede Militsen og ophjalp Handelen.

Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., 1891, S. 45; 7. Rk., I, 1916, S. 250. Kay Larsen: Dansk-Vestindien 1666—1917, 1928, S. 64 f. Samme: Dansk-vestind. og -guin. Personalia og Data (Ms. i Det kgl. Bibliotek).

Fr. Krarup (Kay Larsen).*

Hansen, Carl Christian Constantin, 1804—80, Maler. F. 3. Nov. 1804 i Rom, døbt 1805 i Wien, d. 29. Marts 1880 paa Frbg.,

begr. sst. Forældre: Maleren Hans H. (s. d.) og Hustru. Gift 22. Maj 1846 i Kbh. (Helligg.) med Magdalene Barbara Købke, f. 10. Sept. 1825 i Fredericia, d. 18. Marts 1898 paa Frbg., D. af Stabskaptajn, senere Oberstløjtnant Niels Christian K. (1793—1849) og Mette Marie Bruun (1798—1888).

Fra først af synes H. os viet til Kunsten; han var født i Rom som Søn af en Maler, og ved hans Daab i Wien var Mozarts Enke Constance, efter hvem han fik sit Kaldenavn, hans Gudmoder. Da han var tolv Aar gammel, lod hans Fader ham begynde at arbejde paa Kunstakademiet, for at han kunde blive Arkitekt, men Malerevnerne gjorde sig saa tidlig og stærkt gældende, at han snart forlod Arkitekturstudiet; i Jan. 1825 kom han ind paa Modelskolen. Allerede ved denne Tid udførte han en Række Portrætter, der viser en forbavsende moden kunstnerisk Følelse, hvorfor ogsaa en Del af dem med god Grund har fundet deres Plads i Kunstmuseet. De tidligste, som Portrættet af Thorald Læssøe som Dreng (1824) og det fine Selvportræt (1825), viser endnu tydeligt en Tilknytning i koloristisk Stil til det 18. Aarhundredes Tradition, naturlig hos Sønnen af Hans H.; men allerede i Portrætterne af Søstrene, især det af de tre samlede i en Gruppe (1827), er der i Farveholdningen Tegn paa, at Eckersbergs Paavirkning begyndte at gøre sig gældende; Portrættet af de to Søstre fortjener i øvrigt at fremhæves for dets ypperlige Komposition og Formstudium. Til Eckersberg og Kredsen af hans Elever knyttede den unge H. sig i de følgende Aar nærmere, og han fandt ogsaa der en Støtte under vanskelige økonomiske Forhold; begge Forældrene døde 1828, og det tilfaldt ham at sørge ikke alene for sig selv, men ogsaa for sine Søskende. Til Eckersberg-Skolen med dens lyse Farveholdning og dens indtrængende Formstudium bekender han sig aabent med Billeder som »Parti af det Indre af Ringsted Kirke« (1829), det fortrinlige Forarbejde til Portrættet af Jens Bindesbøll (1830) og fra s. A. det mærkelige Portræt af Frk. Caroline Sophie Møller med dets klare brogede Farver og overordentlige Fasthed i Formopfattelsen. Ogsaa i de følgende Aar var det især Arbejde med Portrætter, der beskæftigede ham; Forholdene tvang dertil, men i adskillige Tilfælde er det lykkedes ham i disse smaa Billeder at naa saa høj en kunstnerisk Form, at paa denne Tid kun Købkes Portrætter kan stilles ved Siden af dem; Eksempler er Portrætterne af Jonas Collin (1831, Hirschsprungske Samling) og af Fru Wanscher (1835, Kunstmuseet).

H. havde ikke haft Held med sig, naar han konkurrerede om Akademiets Guldmedaille, men 1835 lykkedes det ham at opnaa

en toaarig Understøttelse fra Fonden ad usus publicos, der satte ham i Stand til at rejse sydpaa. Opholdet i Italien kom til at betyde mere for ham end maaske for nogen anden dansk Kunstner efter Abildgaard og Thorvaldsen, og han fandt da ogsaa Udveje til at blive dernede i otte Aar, lige til Okt. 1843. I Valget af Emner er hans Italien-Billeder ikke meget forskellige fra de andre danske Kunstneres; han maler Prospekter fra Rom som Eckersberg, Genrescener som Marstrand, enkelte Landskaber som Købke; nogle af Prospekterne hører ved yndefuld Komposition og lysmættet Farve til det bedste, som Danske har malet i Italien, f. Eks. Studierne af Forum Romanum (1837, Ny Carlsbergfondet, deponeret i Glyptoteket) og af Titusbuen (1839, Kunstmuseet), Prospektet fra Villa Albanis Have (1841, sst.); ogsaa Studiet af den lille Hyrdedreng (1838, sst.) har en fuldendt Ynde og rytmisk Skønhed. Fra 1837 er Interiøret med danske Kunstnere i Rom (sst.). I nogle større Arbejder søger han at give sine Indtryk af Syden en monumentalere Form, f. Eks. i Billedet af Vestatemplet (1837, sst.) og Scenen paa Moloen i Napoli (1839, sst.); saa plastisk det sidste end er gennemført i Enkeltheder, taber det dog netop ved Mængden af disse den brede Stil —• en Svaghed, det deler med adskillige af Marstrands Billeder, men en Svaghed, som H. senere overvandt i nogle af sine store Figurkompositioner. Grundlaget for disse er hans kunstneriske Erfaringer under det lange Italienophold, ikke mindst de Studier, han gjorde i pompejansk Malerkunst, for hvilken hans Interesse allerede var vakt i Danmark ved Bekendtskabet med H. E. Freund og hans naive Efterligninger i det berømte Hjem ved Frederiksholms Kanal; en Hilsen fra denne Kreds fik han ved Dekorationsmaleren Hilkers Ankomst til Rom, der gav Stødet til, at Forarbejderne til den store Dekoration af Universitetets Forhal kom i Gang. 1843 fik H. i Rom Meddelelse om, at hans og Hilkers Planer til Arbejdet var approberede; kort derefter begav han sig paa Hjemrejsen og var i Kbh. i Jan. 1844.

I mere end ni Aar var han nu væsentligst optaget af at fuldføre dette sit Livs Hovedværk, der maledes al fresco — saavel H. som Hilker havde paa Hjemrejsen fra Italien gjort Ophold i Miinchen for at sætte sig ind i denne Teknik. Allerede Valget af den peger paa Værkets epokegørende Karakter; for første Gang siden de kirkelige Kalkmaleriers Tid udførtes her hjemme et dekorativt Storværk i en Teknik, der mere end nogen anden egner sig for Monumentalmaleri; desværre led Billederne snart paa forskellig Maade saa megen Skade, at de i Begyndelsen af det 19. Aarh. maatte restaureres grundigt af A. Jerndorff. Motiverne til

de store Billeder saavel som til de mange mindre Scener er hentet i den antikke Mytologi og støtter sig i Udformningen, ligesom Hilkers dekorative Arbejde, til antikke Fremstillinger. For saa vidt kan Arbejdet siges at være et — sent — Udtryk for den nyklassiske Retning, men det bør samtidig fremhæves, at det i høj Grad bærer Præg af en personlig kunstnerisk Indsats; der ligger bag det et stort og overordentlig værdifuldt Materiale af Tegninger og malede Forarbejder, der belyser Kunstnerens sjældne Evne til at gaa i Dybden i naturalistisk Arbejde, men igen hæve sig op til den store Stils Enkelhed og Klarhed i Figuropfattelsen. Grundlaget er her som i det hele i hans Kunst en udpræget Tendens til plastisk Fasthed og Gennemformning, medens den koloristiske Virkning naas ved en fesdig Klang og stærke Farver.

Samtidig med, at H. gik i Gang med dette Værk, der i alle Henseender er et af de betydeligste skabt af en dansk Kunstner, havde Kunstakademiet 1844 nægtet at optage ham som Medlem paa Billedet af Orfeus opstegen fra Tartaros, en Begivenhed, der paa den Tid var opsigtvækkende og fremkaldte en naturlig Bitterhed hos Kunstneren. Han udførte i disse Aar adskillige Portrætter, bl. a. de to, der har saa smuk en plastisk Holdning, af M. G. Bindesbøll og Jonas Collin (1849 og 51, begge i Thorvaldsens Museum). I disse og i den lange Række af Portrætter, der stammer fra de senere Aar, fjerner han sig efterhaanden fra Eckersberg-Skolens Portrætstil og udvikler en egen Stil, af stor Enkelhed i Form- og Farvebehandling; i de ringere Arbejder udarter den til Tørhed og Sløvhed, men de bedste faar ved den en stor og monumental Helhed.

Inden H. endnu var færdig med Universitetet, modtog han af Orla Lehmann Bestilling paa det store Billede »Ægirs Gæstebud«, et Udtryk for Lehmanns Ønske om at vække hans Interesse for Fremstilling af Emner af den nordiske Mytologi. Resultatet blev ikke straalende. Det store Billede, der var færdigt 1857 (og efter Lehmanns Død ved hans Bestemmelse skænkedes til Kunstmuseet), virker tørt og uinspireret, der er intet dramatisk Liv, ingen kunstnerisk Spænding i det. Det samme gælder Gentagelsen fra 1870—71. Det dramatiske var og blev ikke denne Kunstners Sag; lige saa dejligt han kan forme en stille Komposition med faa Figurer, som f. Eks. Apollo og Pythia til Universitetets Forhal, lige saa besværet bliver han ved Behandlingen af de store figurrige Kompositioner; det viste sig allerede ved »Oplæseren paa Moloen i Neapel«, det viser sig igen i »Ægirs Gæstebud«. Dog faldt det endnu i hans Lod i Billedet af »Den grundlovgivende Rigsforsamling« at

lægge en saadan Overlegenhed for Dagen i Behandlingen af den mægtige Billedflade med dens Mylder af Figurer — og hvilke Vanskeligheder mødte der ham ikke her! — at Billedet netop som Komposition betragtet hører til det ypperste i dansk Kunst. Billedet blev til paa Bestilling af Alfred Hage og afsluttedes efter et aarelangt Arbejde, der bl. a. indbefattede en lang Række gennemførte Enkeltportrætter, i Efteraaret 1864; det skænkedes senere til Fr.-borgmuseet, hvor det desværre ses under daarlige Vilkaar. Heller ikke dette Billede har sit Værd ved det dramatiske Sammenspil af Figurerne — den første lette Skitse (Kunstmuseet) giver uopfyldte Løfter i den Retning — men ved den skønne Komposition af Figurerne ind i det smukt angivne Rum og den plastiske Vægt af hver af Billedets Dele; tillige gav H. her med gennemtrængende Intelligens en skarp Karakteristik af mange af de bedste af Samtidens Mænd.

De store Arbejder og Hjemmet bandt H. til Stedet; kun 1858 foretog han en kortere Rejse til Frankrig og Holland, 1873 var han endnu en Gang i Italien (med Anckers Legat), og kun enkelte Gange rejste han her hjemme ud paa Landet — et Resultat af en saadan Tur er det dejlige Studie i Hirschsprungs Samling af Aaen med de badende Drenge (1853), fra Vejleegnen. Fra de mange Portrætter af mere officiel Art vendte han sig i de senere Aar nu og da til Arbejder af mere intim Karakter, der ved yndefuld Behandling og fin Rytmik hører til det bedste i hans Værk, f. Eks. de smaa Skildringer af hans Hustru og af Fru Georgia Skovgaard med deres Børn (1859—60) eller den henrivende Skitse i Hirschsprungs Samling af hans Hustru med Barnet og Dukken (1860); i større Arbejder af mere genreagtig Art har Behandlingen ikke den samme Lethed, men Kompositionen den samme Velklang og rene faste Holdning, saaledes »En Husmoder ved sin Baandvæv« (1859, Kunstmuseet, deponeret i Randers Museum) og de to Billeder af »Børn, der betragter Ilden i Ovnen« (1868, Museet i Aarhus, 1869 Privateje). I øvrigt lader hans Virksomhed sig næsten ikke omspænde med faa Ord, den strækker sig fra det monumentale Maleri til Illustrationsarbejder, Udkast til Broderier, Møbler, Gravmæler og mangfoldigt andet — en Virksomhed af saa omfattende Art og saa præget af høj Kultur, at den paa en vis Maade bringer Abildgaard i Erindring. Ogsaa litterære Arbejder, navnlig Digte, foreligger fra hans Haand.

Perioden omkring 1860—70 bragte H. adskillig Modgang. Hans Syn svækkedes efterhaanden. Hverken Akademiet eller den større Offentlighed havde fuldt ud forstaaet hans Betydning, og han

var ikke fri for alvorlige økonomiske Sorger; men efter 1870 bedredes hans Forhold betydeligt, og de sidste Aar bragte adskillige Tegn, ogsaa af ydre Art, paa Anerkendelse.

Han fik 1852 Udstillingsmedaillen (for Portrættet af Bindesbøll), blev 1864 Medlem af Akademiet. — Efterladte Papirer i Universitetsbiblioteket. — Tit. Professor 1854. Etatsraad 1875. — R. 1874. — Barnebillede ca. 1808 af Hans Hansen. Selvportrætter 1825 (Kunstmuseet), 1827 og følgende Aar, bl. a. sammen med J. Roed i »Paa Harejagt« og »Parti af det Indre af Ringsted Kirke« (Kunstmuseet; Radering derefter 1830). Portrætteret af J. Roed paa »Paa Kanetur« (1830; Hirschsprung). Maleri af C. Købke 1835 (Ribe Stiftsmuseum). Malet af A. Kuchler 1837 i Rom og indmalet af H. selv paa Billedet »Danske Kunstnere i Rom«. Portrætteret paa D. C. Bluncks Billede af Thorvaldsens Frokost i La Gensola (Thorvaldsens Museum) og 1838 paa Marstrands »Romerske Borgere forsamlede til Lystighed i et Osteri«. Tegning af L. Rudbæk(?) ca. 1840. Selvportræt paa Tegningen af »Danske i Rom 1842«. Tegning af Friedländer 1843 (Fr.borg). Portrætteret paa J. Sonnes Frise af Thorvaldsens Hjemkomst (1847—48). Tegning af P. C. Skovgaard 1852. Maleri af W. Marstrand s. A. (Fr.borg). Selvportræt 1858 (sst.) og 1859. Buste af H. V. Bissen 1860 (Kunstmuseet), Maleri af W. Marstrand 1862 (sst.), udgivet i Træsnit af F. Hendriksen 1880 efter Tegning af F. Henningsen. Selvportræt paa Billedet af den grundlovgivende Rigsforsamling (1860—64; Fr.borg). Statuette af O. Evens 1865. Tegnet Selvportræt 1867, udgivet i Træsnit af C. Poulsen 1884 »efter en Tegning af Marstrand«. Selvportrætter 1867 og 1868 (bl. a. Udstillingsbygningen paa Charlottenborg). Buste af Thielemann 1867 (forsvundet eller ødelagt). Træsnit efter Fotografi (1870). Selvportrætter 1874 og 1877. Tegning af P. S. Krøyer 1877 og af C. Bayer s. A. (Fr.borg). Maleri sammen med Hustruen knælende for Himmerigs Port, Selvportræt 1879. Maleri af Elise Konstantin-Hansen 1880. Portrætmedaillon paa Gravmælet af Aksel Hansen 1883.

E. Hannover: Constantin Hansen, 1901 (heri ogsaa Fortegnelse over hans trykte litterære Arbejder). N. L. Høyens Skrifter, I, 1871, S. 98—101. Julius Lange: Nutidskunst, 1873, S. 179—90. Samme: Billedkunst, 1884, S. 409—16. Karl Madsen i Tilskueren, 1897, S.937—52. A. Aubert i Samtiden, 1902, S. 251—59. Th. Oppermann i Dansk Tidsskrift, 1902, S. 514—24. C. A. Been og E. Hannover: Danmarks Malerkunst, I, 1902, S. 69 f., 111—26. Karl Madsen: Kunstens Historie i Danmark, 1901—07, S. 221 ff., 285—90. L. F. la Cour og K. Fabricius: Danske Stormænd, 1912, S. 493—98 (af Sig. Muller). Smaa Kunstbøger, Nr. 18, 1923. Elise Konstantin-Hansen: Minder og Oplevelser, 1929. Kunstmuseets Aarsskrift, XVI—XVIII, S. 223—28; XX—XXI, S. 126—30, 277—79; XXII, 1935, S. 131, 135—38.

Leo Swane.

Hansen, Anna **Doris,** f. Pfeil, 1844—1917, Operasangerinde. F. 3. Nov. 1844 i Kbh. (Fødsst.), d. 1. Aug. 1917 paa Diakonissestiftelsen, Frbg., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Restauratør Carl Philip Pfeil (1811—senest 80) og Christiana Ludovica Møller (ca. 1816—1911). Gift 1. Nov. 1872 i Kbh. (Slotsk.) med Operasanger Erhard H. (s. d.).

Efter at have faaet Sangundervisning hos H. Rung debuterede D. H. 16. Marts 1867 som Donna Anna i »Don Juan«, men hun udførte kun Partiet to Gange, da hun mærkede, at det laa over hendes Kræfter. Hun rejste derefter til Paris, hvor hun over et Aar tog Undervisning hos Massé og optoges paa Konservatoriet; da hun kom tilbage, viste det sig, at hendes Parisophold havde været højst gavnligt for hendes kunstneriske Udvikling. Med stort Held optraadte hun atter paa Teatret 4. Nov. 1868 (samme Aften som N. J. Simonsen debuterede) som Dronningen i »Hans Heiling«. Med Tilfredshed konstaterede man, at der var foregaaet en forbavsende Forandring med hendes store Mezzo-Sopran, der havde faaet en betydelig Fylde og Klarhed i Klangen. I andre Roller som Rachel i »Jødinden« og Valentine i »Huguenotterne«, som hun udførte samme Sæson, viste hun en Intensitet i Spillet, der lovede, at hun vilde blive en fortræffelig Fremstillerinde af Operalitteraturens store Figurer, og Forventningerne blev ikke skuffede. Nogle Aar efter hævdede hun paa en smuk Maade Stillingen som vor Scenes førende Wagner-Sangerinde, idet hun i Roller som Elsa i »Lohengrin« og Eva i »Mestersangerne« fik Lejlighed til at vise sine Evners fulde Rækkevidde. Elsa blev i hendes Gengivelse »en storslaaet Skikkelse, hvis brede, rene Linier ganske faldt sammen med Musikkens Karakter«. Imidlertid tabte hendes Stemme sig ret hurtigt, og nogen smidig kunstnerisk Evne ejede hun ikke. 1885 blev hun afskediget og optraadte sidste Gang 3. Juni s. A. som Ingeborg i »Drot og Marsk« ved en Afskedsforestilling, der blev givet til Indtægt for hende. — Portrætmedaillon af Cathinka Kondrup 1874.

Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie 1874—1922, I—IV, 1921—27.

Torben Krogh (Edgar Collin).

Hansen, Edmund Gottfred, se Grut.

Hansen, August **Edvard,** 1820—74, Skuespiller, Teaterdirektør. F. 17. Aug. 1820 i Kbh. (Helligg.), d. 21. Okt. 1874 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Broder til Kammersanger Christian H. (s. d.). Gift 26. Sept. 1847 i Kbh. (Trin.) med Cathinka Wilhelmine Liebert, f. 20. April 1827 i Kbh. (Trin.), d. 19. Jan. 1922 i Skovs-

hoved, D. af Snedkermester Johan Christian L. (1790—1846, gift 1° 1816 med Andrea Margrethe Hassing, 1796—1820) og Else Malene Petersen (1800—78).

Purung blev H. Elev ved Det kgl. Teater, hvor han optraadte første Gang 2. Febr. 1838 som en Sadelmagersvend i »Emigrantens Rejsevogn«. Han udførte en Del mindre Roller, men fik ikke kgl. Ansættelse og brød først igennem, da han 1847—49 var knyttet til Kristiania Teater, hvorfra Direktør Lange hentede ham til Casino. Her optraadte H. første Gang 21. Okt. 1849 som Nicolai i Vaudevillen »Fra Store eller lille Strandstræde« og blev i den følgende halve Snes Aar en meget yndet Skuespiller i folkeromantiske Elskerroller, muntre og alvorlige, hvortil han baade havde Ydre og Sangstemme (f. Eks. Hellebek i »Intrigerne«, Halling i »En Spurv i Tranedans«, Aage i »Mester og Lærling«). 1855—56 virkede han med Høedt og M. Wiehe paa Hofteatret (nu Teatermuseet), men vendte tilbage til Casino, hvorfra Sygdom allerede 12. Maj 1860 tvang ham til at tage Afsked (i en Epilog af H. P. Holst). Senere rejste han som Direktør i Provinserne — hans Selskab var det sidste danske i Slesvig forinden Krigen 1864 —, men hans Maal, at starte en Scene paa Nørrebro (1870), tillod hans Helbred ham ikke at realisere. — Litografi fra Tegner og Kittendorff 1853.

Erik Bøgh: Min første Forfattertid, 1897, S. 215 f. Robert Neiiendam: Det danske Theaters Vilkaar i Nordslesvig 1864—1914, 1914.

Robert Neiiendam.

Hansen, Eline Johanne Frederikke, 1859—1919, Skolekøkkeninspektrice. F. 22. Okt. 1859 i Assens, d. 6. Jan. 1919 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Sejlmagermester Christian Jacob H. (1832—80) og Johanne Margrethe Rasmussen (1822—91). Ugift.

Efter 1876—77 at have taget Privatlærerindeuddannelse paa N. Zahles Kursus var E. H. et Par Aar Lærerinde ved Sæby Realskole. 1883 tog hun Almuelærerindeeksamen og var derefter 1884—88 Lærerinde ved en højere Pigeskole i Aarhus, indtil hun 1889 fik Ansættelse ved de københavnske Kommuneskoler, hvor hendes rige Energi og Initiativ fandt et omfattende Virkefelt. Hendes Interesse for sine smaa Elever strakte sig langt ud over hendes daglige Arbejde i Skolen, og hun følte det som en væsentlig Mangel, at de aldeles ingen Undervisning fik i den Gerning, som for de fleste af disse Døtre fra Smaakaarshjem dog vilde blive deres Hovedopgave: det huslige Arbejde. I Norge og Sverige var Skolekøkkenarbejde dengang allerede indført som Fag i Barne-

skolen, og efter at have drøftet Sagen med den første ildfulde Forkæmper for skolemæssig Uddannelse i Husholdning, Fru B. Berg Nielsen, rejste E. H. med Støtte af Kommunen til Kristiania, hvor hun 1897 tog Eksamen ved det norske Statskursus for Husholdningslærerinder. I de følgende Aar satte hun sig grundigt ind i denne Uddannelses praktiske Former ved Studierejser i Tyskland, Belgien, England og Skotland, og efter sin Hjemkomst tog hun baade i Skrift og Tale kraftigt til Orde for, at en saadan Undervisning maatte blive indført her hjemme, og det lykkedes ret hurtigt at vække ogsaa Myndighedernes Interesse derfor. Allerede 1901 blev E. H. ansat som Lærerinde ved Statens Lærerhøjskole for de vordende Skolekøkkenlærerinder. I de kommende Aar blev denne Undervisning indført i stadig flere Kommuneskoler og ved Kommunens Fortsættelseskursus, hvorefter hun 1910 blev ansat som den første Skolekøkkeninspektrice med den Opgave at følge og give Raad ved Arbejdet ude i Skolerne. Naar denne mere og mere paaskønnede Undervisning siden har bredt sig ikke blot til samtlige københavnske Skoler, men til de fleste Skoler i Storbyerne og efterhaanden ogsaa til flere og flere Landsbyskoler, skyldes dette i første Række hendes energiske, forstaaende og utrættelige Arbejde. Oprettelsen af de københavnske Lærerinders Feriehjem ved Assens, det første i Rækken af mange senere, skyldes ligeledes hende. •— Hun var ogsaa en virksom Arbejdskraft paa andre Omraader. Saaledes var hun i mange Aar Medlem af Dansk Kvindesamfunds Hovedbestyrelse, og hun var Formand for Danske Kvindeforeningers Valgretsudvalg og deltog i Politik paa radikal Side. Ogsaa Fredssagen havde hendes varme Interesse, og under Verdenskrigen udførte hun et fra alle Sider højt skattet Arbejde for at knytte og vedligeholde Forbindelsen mellem tyske og engelske Kvinder.

Lærerne og Samfundet, III, 1913, S. 633. Kvinden og Samfundet, XXXV, 1919, S. 3 f. Københavns Kommuneskole 15. Jan. s. A. *Karen Hessel*

Hansen, Elise Konstantin, se Konstantin-Hansen.

Hansen, Hans **Emil,** 1843—1927, Solodanser, Balletmester. F. 14. Juni 1843 i Kbh. (Fødsst.), d. 3. Jan. 1927 i Charlottenlund, begr. i Kbh. (Kat. Ass.). Forældre: Skræddermester Lars H. og Frederikke Louise Hveisel. Gift 26. Okt. 1864 i Kbh. (Kat.) med Balletdanserinde ved Det kgl. Teater Anna (kaldet Jeannette) Tardini, f. 4. Febr. 1845 i Moskva, d. 6. Nov.- 1918 i Kbh., D. af Luftskipper Josef T. (d. 1851) og Anna des Svan.

H. blev 1852 optaget i Balletskolen og fik først G. Brodersen, senere Solodanser Hoppe, Gustave Carey og Aug. Bournonville til Lærere. 23. Dec. 1861 debuterede han i en »Pas de trois«, og 1876 udnævntes han til Solodanser. Han savnede mimisk Evne, men var en udmærket seriøs Danser, ikke meget personlig i sin Kunst, men præget af en højt udviklet Skole. Hans vigtigste Partier var Minnesangeren i »Valdemar« og Halvor i »Brudefærden i Hardanger«. Som Lærer for Balletskolens ældste Hold, hvad han blev 1883, fortsatte han i Bournonvilles Spor; 1887 var han et halvt Aar Balletmester ved Operaen i Stockholm, og 1890 blev han Balletdirigent Gades Efterfølger ved Det kgl. Teater. Men i denne Virksomhed skuffede han, til Dels fordi hans Arbejdsevne svækkedes af Sygdom. Ballettens Stagnation fra Forgængerens Tid fortsattes, og Repertoiret blev ikke fornyet, skønt H. i flere mindre Arbejder (»Aditi«, 1880; »En Karnevalsspøg i Venedig«, 1890) samt i sine Danse til »Der var engang —«, »Aïda« og »Aladdin« havde vakt Forhaabninger som Balletforfatter. Da han 1894 tog sin Afsked, havde hans Efterfølger, Hans Beck, allerede længe været konstitueret.

Emil Hansen: Erindringer (Manuskript i Teatermuseet). Robert Neiiendam: **Det kgl.** Teaters Historie, I, 1921; IH, 1925; V, 1930.

RoberNeiiendam.

Hansen, Emil Christian, 1842—1909, Gæringsfysiolog. F. 8. Maj 1842 i Ribe, d. 27. Aug. 1909 i Hornbæk, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Malermester Joseph Christian H. (1812—97) og Ane Cathrina Dyhre (1811—98). Gift 30. Marts 1879 i Holsteinborg med Mathilde Vilhelmine Caroline Jensine Melchior, f. 4. Juni 1840 i Engestofte, d. 3. Okt. 1909 i Kbh., D. af Væver Johan Christian M. (f. 1809) og Charlotte Emilie Saabye (f. 1814).

H.s Fader var noget af en Zigeunernatur og havde ført et eventyrligt Liv, inden han nedsatte sig som Malermester i Ribe. Hans Kaar var smaa og blev ringere og ringere med den voksende Børneflok. Det blev i mange Henseender triste og haarde Barndomsaar for den ældste Søn, der meget tidligt maatte deltage i Faderens Arbejde og døje urimelige Strabadser under hans lange Udflugter og ofte overvære hans Udskejelser med Nattesvir o. 1. 1850 kom han i Borgerskolen, senere i Betalingsskolen, hvor han snart blev den dygtigste Elev med en umættelig Lyst til at læse og lære det mest mulige. Skønt sky og indesluttet havde han dog arvet noget af Faderens ustadige Natur, idet hans Lyst gik i de mest forskellige Retninger — han vilde bl. a. være Skuespiller —, men mest dog til at studere. Dette tillod Faderen ikke, og i Fjorten-

aarsalderen kom H. i Købmandslære, hvad der blev ham uudholdeligt. Efter et halvt Aars Tid slap han fri, men efter at forskellige Planer, som at læse til Apoteker eller til dansk juridisk Eksamen, havde vist sig uigennemførlige, maatte han slaa sig til Taals med Faderens Haandværk, og 1860 blev han Malersvend. Som saadan gik han »paa Valsen«, men naaede ikke længere end til Neumünster, hvorfra han laset og pjaltet vendte hjem til Ribe. Her forsøgte han sig som Kunstmaler og kopierede bl. a. Roeds Billede »Kristi Gang til Golgatha« i Kathrinekirken, og da Kopien blev rost, sendte han den til Roed i Kbh. og rejste selv derover 1861. Roed raadede ham til at begynde helt forfra med at lære at tegne, men dertil havde han ikke Raad. Efter at have tjent nogle Penge som Maler i sjællandske Byer søgte han om Optagelse paa Kunstakademiet, men hans Ansøgning blev ikke bevilget, og dermed maatte alle Kunstnerdrømme opgives. Han begyndte nu at læse til Skolelærer, samtidig med at han ernærede sig ved Undervisning og Tegning. Det kneb haardt, og han havde Planer om at indtræde som frivillig i Garibaldis Hær; da blev han 1862 gennem en Annonce antaget som Huslærer for Godsforvalterens Børn paa Holsteinborg. Nu begyndte et nyt, lykkeligere Afsnit af H.s Liv. Han gjorde Bekendtskab med Læreren i Ørslev, den senere fremragende Botaniker og Forsøgsleder P. Nielsen, der genvakte hans tidligere Interesse for Naturhistorie, især Botanik. Nielsen støttede og hjalp den urolige og noget uligevægtige H. paa det bedste, saa han mere planmæssigt kunde fortsætte sin Læsning, og efter et Ophold paa Blaagaards Seminarium tog han Lærereksamen 1864. Da han var nærsynet, blev han kasseret paa Sessionen og deltog derfor ikke i Krigen. N. A. tog han første Del af Artium, og efter et Aars Ophold paa Fyn som Huslærer fik han det Monradske Stipendium til et treaarigt Kursus for Lærere paa Polyteknisk Læreanstalt. Trods vaklende Helbred og langvarigt Sygeleje bestod han den afsluttende Prøve 1869. En lille Ekstraindtægt skaffede han sig ved at skrive anonyme Fortællinger til Blade og Almanakker. De følgende to Aar virkede han som Lærer og Manuduktør i Naturhistorie, og 1871 tog han anden Del af Artium og Filosofikum. I disse Aar havde J. C. Schiødte den største Indflydelse paa ham, og under den skarpe Strid mellem Zoologerne sluttede H. sig nærmest til hans Parti, hvad der delvis forklarer hans senere personlige Forhold til nogle af vore Naturforskere.

1871 blev H. Privatassistent ved Japetus Steenstrups Moseundersøgelser, og 1873 gjorde han det interessante Fund af Bøgeblade i de dybere liggende Tørvelag i Femsølyng Mose, hvoraf han sluttede,

at Bøgen er meget ældre i Danmark end antaget af Steenstrup. Under Forelæggelsen af sit Fund i Naturhistorisk Forening søgte han at skrue det op til en overmaade vigtig videnskabelig Opdagelse, men da Steenstrup stillede sig noget kølig, opfattede H. dette som et Forsøg paa at slaa den unge, ivrige Schiødtianer ned, en Opfattelse, han vedblev at nære endog i forstærket Form. Den er dog næppe rigtig, da det var Steenstrup, der senere anbefalede H. til Carlsberg. Følgen af denne Episode blev imidlertid, at H. opgav sin Plads hos Steenstrup og paa egen Haand endnu i nogle Aar fortsatte med Moseundersøgelser, hvorom han dog intet har publiceret. I Aarene 1873—76 forberedte han sig til Magisterkonferens med Plantefysiologi som Speciale og deltog i Warmings planteanatomiske Øvelser. 1876 fik han Universitetets Guldmedaille for Besvarelse af den 1874 udsatte Prisopgave om de i Danmark paa Pattedyrgødning voksende Svampe. Det var et dygtigt Arbejde, baseret paa talrige Kulturer og Præparater; det blev delvis trykt i »Vid. Medd. fra Naturh. Forening« 1876 (De danske Gjødningssvampe). Lignende Kulturforsøg med andre højere Svampe fortsatte han i en Aarrække, og han var altid en ivrig Mykolog, hvem særlig Arternes Biologi og Variation interesserede. En Meddelelse derom forelagde han ved Naturforskermødet i Stockholm 1898.

1877 fik H. af P. L. Panum en Opfordring til at studere Gæringsfysiologi. Han begyndte dermed paa Universitetets dyrefysiologiske Laboratorium og ansøgte om Tilladelse til at disputere for Doktorgraden uden at have taget Magisterkonferens. Trods Steenstrups og andres Modstand erholdt han Tilladelsen. Imidlertid ønskede Brygger Carl Jacobsen en videnskabelig uddannet Mand til at foretage de daglige mikroskopiske Undersøgelser af Øllet, og paa Steenstrups Anbefaling antog han H. fra 1. Juli 1877, men da Pladsen som Forstander for Carlsberglaboratoriets fysiologiske Afdeling blev ledig ved Aarets Udgang, fik H. Brygger J. C. Jacobsens Tilladelse til at arbejde med sin Disputats paa Laboratoriet. Dermed gik hele Aaret 1878; 1. Jan. 1879 konstitueredes og 1. Okt. s. A. ansattes han fast som Forstander for Afdelingen, og denne Stilling beholdt han til sin Død. Det var her, under de bedst mulige Arbejdsforhold, H. udførte de gæringsfysiologiske Arbejder, der har gjort ham til en af Danmarks berømteste Videnskabsmænd.

H.s første herhen hørende Arbejde er hans Doktorafhandling »Om Organismer i 01 og Ølurt« (noget udvidet trykt i Medd. fra Carlsberglaboratoriet, I, 1879), som han forsvarede 1879. Han paaviste bl. a. heri, at Mikroorganismer, der ikke kan adskilles

ved morfologiske Karakterer, kan vise ganske forskellig kemisk Reaktion. Dette førte ham til den Antagelse, at et lignende Forhold findes hos de i Bryggeriet anvendte Gærformer (Saccharomyces), og hans Arbejder derefter handler fortrinsvis om disse. Sine videnskabelige botaniske Resultater publicerede han 1881—1908 i tretten Afhandlinger under Fællestitlen »Undersøgelser over Alkoholgjærsvampenes Fysiologi og Morfologi«, hvori han giver en Række vigtige Bidrag til Kundskaben om Gærarternes Naturhistorie. Han begyndte med Studiet af den let kendelige Art S. apiculatus, hvis Biologi (Overvintrings- og Formeringsforhold) han klarlagde 1881, og i Løbet af de næste tyve Aar lykkedes det ham ved forbedret Teknik og Apparatur gennem talrige Kulturforsøg hjemme og i Udlandet at paavise, at andre Gærarter forholder sig væsentlig paa samme Maade, ɔ: overvintrer i Jorden og formerer sig om Sommeren paa saftige Frugter. 1882 paaviste han, at de i Naturen forekommende »vilde« Gærformer havde en forskellig Gæringsevne, og at nogle, anvendt som Ølgær, gav Øllet en ilde Smag. Det hændte oftere i den Tids Bryggerier, at en Brygning maatte kasseres paa Grund af »Sygdom« i Øllet, og flere Forskere havde ved Rensning af Gæren søgt at forebygge disse Sygdomme, saaledes Pasteur, der tilskrev dem Bakterier, og det var lykkedes ham at rense Gæren for saadanne, men desuagtet kunde saaledes renset Gær give daarligt 01. H. antog nu, at Sygdommen skyldtes, at den anvendte Gær bestod af forskellige fysiologiske Racer, og det blev ham klart, at det var nødvendigt at benytte aldeles ensartet Materiale, der kun kunde fremskaffes ved at fremstille en Gærmasse dannet ved Formering af een eneste Celle. Efter lange og vanskelige Forsøg lykkedes det ham at finde en Rendyrkningsmetode, hvorved dette kan lade sig gøre med usvigelig Sikkerhed, og at konstruere en Glaskolbe, hvori Renkulturer kan bevares i en lang Aarrække. Han beskrev sin Metode i sin 2. og 5. Afhandling 1883 og 1886. Han fandt endvidere, at der inden for de enkelte Saccharomyces-Arter findes flere Varieteter og Racer, og ved smaa Gæringsforsøg viste han, at disses Virkning paa Øllet er meget forskellig. Gamle Carlsbergs almindelige Gær (Carlsberg Undergær I) gav rendyrket fortrinligt 01, medens blot en ringe Indblanding af »vilde« Gærformer gjorde det ildesmagende. J. C. Jacobsen, der havde stillet sig skeptisk over for H.s Resultater, gik dog ind paa at prøve en Brygning i det store med den rendyrkede Carlsberggær; det skete 12. Nov. 1883, en Mærkedag i Alkoholindustriens Historie. Resultatet blev, som H. ventede det, og Jacobsen gik nu med hele sin Autoritet ind for den nye Metode;

tro mod de af ham selv givne Statutter for Carlsberglaboratoriet, at ingen af dets Resultater maa hemmeligholdes, nægtede han at gaa ind paa H.s Forslag om at lade Metoden patentere, og inden længe blev den anvendt Verden over. Gæringsfysiologer fra mange Lande kom til Carlsberg for at lære den, og trods Modstand og Kritik fra forskellig Side har den siden gaaet sin Sejrsgang over Jorden. De Arbejder, der tager mere praktisk Sigte, publicerede han i syv Afhandlinger 1888—92 under Fællestitlen »Undersøgelser fra Gjæringsindustriens Praxis« (som Bog paa Tysk i flere Oplag).

Af H.s senere biologiske Arbejder kan nævnes hans Studier over Eddikesyrebakterier (1894 og 1900) og hans Undersøgelser over Gærarternes Kredsløb, Sporedannelse, Variation, Arvelighed og Systematik, som han fortsatte til sin Død. Bl. a. fandt han, at ren Gær, dyrket gennem talrige Generationer i Ølurt ved en vis Temperatur, mister Evnen til Sporedannelse og ikke genvinder den, selv om den bringes under den for Sporedannelsen gunstigste Temperatur. Han saa heri Dannelsen af en ved ydre Kaar frembragt konstant Egenskab, en Slutning, der vakte en vis Opsigt, da den, om rigtig, vilde have stor Betydning for Udviklings- og Arvelighedslæren; det er dog muligt, at hans Resultat kan finde en anden Forklaring (Mutation?). Medens H. i lang Tid betragtede de fleste af ham adskilte Gærformer som fysiologiske Racer, ansaa han dem senere for Arter, hvorover han gav en Inddeling i »Grundlinier for Saccharomyceternes Systematik« (først paa Tysk 1904, paa Dansk 1911). De øvrige af H.s ca. 90 Publikationer maa her forbigaas; de fleste er trykt paa Dansk og Fransk i »Meddelelser fra Carlsberglaboratoriet« og ogsaa udgivet paa Tysk, især i »Centralblatt für Bakteriologie und Parasitenkunde«, hvoraf H. var Medudgiver, mange ogsaa oversatte til Engelsk og andre Sprog. Hans mere videnskabelige Arbejder udgaves efter hans Død af A. Kløcker som »Gesammelte theoretische Abhandlungen iiber Gärungsorganismen von Emil Chr. Hansen« (1911).

H.s Arbejder over Gæringsorganismer er fra Videnskabens Standpunkt værdifulde og højt vurderede, men det var dog særlig deres praktiske Betydning, der gjorde ham berømt. Han høstede megen Ære og Berømmelse overalt og blev Æresmedlem af mange udenlandske Selskaber og Institutter og Æresdoktor ved Universiteterne i Uppsala (1907) og Geneve (1909) samt ved Teknisk Højskole i Wien (1908). Hjemme blev han Medlem af Videnskabernes Selskab 1890, og der ydedes ham flere store Dotationer af Carlsbergfondet og Bryggerforeningen samt 1902 ved en international Subskription. Alligevel blev det hævdet (af Fr. Weis i »Politiken«

28. Aug. 1909), at han ikke var blevet belønnet i Forhold til de umaadelige Beløb, hans Metode havde indbragt Carlsberg og Alkoholindustrien i det hele. Han efterlod sig en betydelig Formue, hvoraf han testamenterede 50 000 Kr. til et Fond, der skal bære hans Navn, og hvis Renter af en international Komité skal gives som Belønning for biologiske Arbejder.

H.s haarde Barndoms- og Ungdomsaar og den mere eller mindre indbildte Modstand mod ham i de første Aar af hans videnskabelige Bane har sat sit Præg paa ham. Han var bitter, barsk af Væsen — hvad han troede vakte Respekt — og uden Sans for Humor og Gemytlighed, som han fandt uværdig for en Videnskabsmand, ogsaa paa andre Maader en sær Natur; men meget af dette var dog en ydre Skal, et tilvænnet paataget Væsen, der ikke stemmede med hans Godgørenhed og Medfølelse med de daarligst stillede. Han interesserede sig meget for Kunst og Bøger og for Naturvidenskabens Historie og efterlod sig et betydeligt Bibliotek og en Samling af Kunstblade.

Breve i Det kgl. Bibliotek. — Tit. Professor 1892. — R. 1889. K.[2] 1908. — Malerier af Otto Haslund 1897 (Carlsberg Laboratorium, Skitse paa Fr.borg) og P. S. Krøyer 1904. Portrætteret paa sidstnævntes Maleri fra Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab). Medaillon af L. Brandstrup 1902 (Fr.borg). Buster af P. Bentsen-Pedersen 1910 (Fr.borg) og af N. Schmidt efter Tegning af V. Dahlerup i Elefantgaarden, Ny Carlsberg, 1900. Portrætmedaillon paa Mindesmærke af S. Sinding og C. Brummer ved Carlsberg Laboratorium. Træsnit fra F. Hendriksen 1896. Mindesmærke af A. Bundgaard i Ribe 1925. Mindetavle paa Fødehuset sst.

A. Kløcker i Medd. fra Carlsberglaboratoriet, IX, 1911, S. I—XXXVI. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 718—31; II, S. 441—57 med Bibliografi og Litteraturhenvisninger. N. Hjelte Claussen i Bryggertidende, XXXVI, .933, S. 115—23, 127—33.

Carl Christensen.

Hansen, Jørgen Ludvig Peter **Erhard,** 1839—1915, Operasanger. F. 18. Nov. 1839 i Kbh. (Slotsk.), d. 27. Juni 1915 i Hornbæk, Urne paa Bispebjerg. Forældre: Kammersanger Christian H. (s. d.) og Hustru. Gift 1. Nov. 1872 i Kbh. (Slotsk.) med Anna Doris Pfeil (se Hansen, Doris).

Som Søn af den feterede Kammersanger Chr. H. droges H. naturlig mod Teatret. Efter at hans smukke dybe og bløde Baryton, der havde en vis Lighed med Faderens Stemme, var blevet uddannet af Carl Helsted, debuterede han 30. Nov. 1864 som Belcore

i »Elskovsdrikken« og gjorde Lykke paa Grund af sit smagfulde og gennemmusikalske Foredrag. Da han senere hen i Sæsonen med Succes udførte Almaviva i »Barberen i Sevilla«, var hans Stilling sikret, og han fik nu i Tidens Løb overdraget ikke saa faa betydelige Roller, som Grev Luna i »Troubadouren«, Frederik af Telramund i »Lohengrin«, Don Juan, Thoas i »Iphigenia paa Tauris« og Monostratos i »Trylleflø jten«. Samtiden beundrede ikke alene hans sanglige Dygtighed, ikke mindst naar det drejede sig om italiensk Musik, men ogsaa hans lette og naturlige Spil. Det blev et Savn for Teatret, da den sympatiske og meget anvendelige Kunstner foretrak at trække sig tilbage, da hans Kone fik sin Afsked 1885. Han optraadte sidste Gang som Grev Jakob af Halland i »Drot og Marsk« ved hendes Afskedsforestilling. Senere bosatte han sig i Hillerød, hvor han drev en Købmandsforretning. — Maleri af H. C. Jensen 1863 (Familieeje). Maleri i Teatermuseet.

Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie 1874—1912, I—IV, 1921—27.

Torben Krogh (Edgar Collin).

Hansen, Erik Michael, f. 1874, Journalist. F. 25. Juni 1874 i Sakskøbing. Forældre: Inspektør ved Maribo Amts Tvangsarbejds- og Sindssygeanstalt Hans Henrik H. (1828—97) og Emma Augusta Emilie Bech (1838—96). Gift 24. Maj 1901 i Vaabensted med Adda Emilie Alexandersen, f. 30. Maj 1879 i Sakskøbing, D. af fhv. Gaardejer Christian A. (1840—90) og Anna Kirstine Petersen (1834—1917).

Allerede medens H. som ung Mand var Bogholder hos Faderen i Sakskøbing, begyndte han sit Arbejde i Pressen som Lokalredaktør for Østlolland ved »Lolland-Falsters Folketidende« og Korrespondent til forskellige Blade i Hovedstad og Provins. 1903 blev han Redaktør af »Møns Dagblad«, der var oprettet af F. Boisens Venner paa Møen. Han ledede dette Blad i partiuafhængig Aand til 1912, da han blev uenig med Bladets Ledelse om Forsvarssagen, hvorefter han fik Ansættelse som Medarbejder ved det nyoprettede »Hovedstaden« i Kbh. Da Redaktør C. J. Sonning n. A. af Helbredshensyn traadte tilbage, overtog H. Redaktionen sammen med daværende Præst i Hellerup J. Nordentoft, men i Jan. 1914 blev de to Redaktører uenige, og H. foretrak at gaa af, hvorefter han i April 1914 af købte Redaktør Bertel Møller det uafhængige »Kolding Avis«, som han ejede og redigerede til 1929, da Bladet overgik til Interessentskabet »Berlingske Tidende«, der fortsatte Udgivelsen under Titlen »Jydske Tidende«. Det første

Aar var H. lønnet Konsulent ved Bladet, og fra 1930 har han været fast Medarbejder og skrevet en Del af Bladets ledende Artikler, ligesom han i en særlig Rubrik, »Hos den gamle Overlærer«, daglig har kommenteret aktuelle Foreteelser. — H. er inden for dansk Journalistik, baade i Hovedstad og Provins, noget for sig selv. Han er en Ener, og selv om hans Grundsyn, navnlig paa nationale Forhold, nærmest er konservativt, føler han sig ikke bundet af noget Parti. Hvor han end har virket i Pressen, har han altid opfattet Bladet som et Værktøj for en personlig Overbevisning, mindre som en Forretning end som et Førerskab — deraf det uheldige økonomiske Resultat, der tvang ham til at sælge Bladet. — Uden for Pressen har H. virket som Forfatter, idet han i den sidste Snes Aar har skrevet en halv Snes Romaner for Ungdommen (delvis oversat til Tysk, Svensk og Hollandsk) og et halvt Hundrede Noveller, der er offentliggjort i forskellige Blade og Tidsskrifter.

Ad. Worsøe-Andersen.

Hansen, Erna Juel, se Juel-Hansen.

Hansen, Ernst Henry Theodor, f. 1892, Maler, Grafiker. F. 29. Okt. 1892 i Ringkøbing. Forældre: Kreditforeningsfuldmægtig, exam. jur. Niels Frederik Julius H. (1850—1913) og Doris Hansine Ernestine Hogrefe (f. 1867). Gift 6. Aug. 1923 i Kbh. (b. v.) med Ingerid Sørensen, f. 8. April 1894 paa Frbg., D. af Zoologen William S. (s. d.) og Hustru.

H. blev sat i Malerlære i Aarhus Maj 1907 og gik paa Aarhus tekniske Skole, blev Svend 1911 og var Elev paa Kunstakademiet Okt. 1910—Foraar 1919, bl. a. under Joakim Skovgaard. For et Akademistipendium tog han til Paris 1931, men ellers er hans Rejser gaaet nordpaa, til Nordgrønland 1917, Island 1926, endvidere som Følge af hans Forbindelse med Knud Rasmussen til Kap York Stationen Thule 1928 og til Østgrønland 1932 og 1933 som Deltager i 7. Thule Ekspedition. Han har med visse Mellemrum udstillet paa Charlottenborg Foraarsudstilling fra 1915 og Kunstnernes Efteraarsudstilling 1915—25 og hører fra 1930 til Grønningen. Desuden har han deltaget i den danske Udstilling i Helsingfors 1928, Kunststævnet i Forum 1929 og været selvskreven ved alle Fremvisninger af dansk grafisk Kunst hjemme og ude, bl. a. Udstillingerne af nordisk Grafik i Kbh. 1925 og af Interskandinavisk grafisk Kunst i Stockholm og Helsingfors 1931. Af hans mange Separat-Udstillinger var Kunstbodens (Hyskenstræde) 1922 og Kunstforeningens 1926 meget anselige. — H. hører til den Generation, der havde sin Kamp- og Gennembrudstid i Krigs-

aarene, men han gik sine egne Veje. Med Støtte i den Skoling, han havde modtaget paa Akademiet under J. Skovgaard og tillige i Kontakt med Tidens koloristiske Interesser og dens Opposition mod den naturalistiske Kunst, byggede han paa sine særlige Ideer om dekorativ Holdning og sin skarpe, førstehaands Natur-Iagttagelse, idet han stejlt fastholdt sin egen Fantasis Krav paa at fortolke og forme sine Oplevelser fra Natur og Digtning — en ejendommelig Blanding af Saglighed og digterisk Selvtægt. Oprindelig har han vel været i lige saa høj Grad indstillet paa at dyrke Maleri som Grafik, et dekorativt Monumentmaleri i en meget forenklet Stil og udpræget farvebetonet. Denne Linie har han stadig fastholdt i en Række større og mindre Staffelibilleder med Motiver fra Island og Grønland, men det er endnu kun blevet til Brudstykker og et Løfte (Altertavle til Kolonien Thule, hvor han med Held har tilrettelagt Kristusskikkelsen for eskimoisk Opfattelse, 1930; Udkast til Dekoration af den danske Pavillon paa Udstillingen i Paris 1925 og af Grønlands Pavillon paa Koloni-Udstillingen sst. 1931; endvidere Dyrebilleder i Stil med palæolitiske Huletegninger; malede Studier over Ornamentets Grund-Elementer). Grafik og Tegnekunst har taget hans Tid og Kraft. Trods sin forholdsvis unge Alder maa H. allerede betegnes som den frodigste og mest produktive Grafiker, vi har haft. Han skar sit første Træsnit 1910 og vakte Opmærksomhed faa Aar efter med nogle Folkevise-Illustrationer (de første udst. 1915; udg. 1932: »Træsnit til danske Fornviser«). Dermed lagde han Grunden til en helt personlig dramatisk Stil, som videreførtes i de tegnede Illustrationer til »Vølvens Spaadom« (udg. af Selskabet for grafisk Kunst 1925) og »Ingjaldskvadet« (udg. af Foreningen Hjulet 1926). I sine talrige Raderinger og en Vrimmel af Tegninger har han dyrket Studiet af det nøgne Menneskelegeme og af Naturen. Hans figurlige Arbejder er Modelstudier (»Femogtyve Tegninger«, 1926) eller har Form af en Slags lyrisk Digtning (»Skoven«, udg. af Selskabet for grafisk Kunst 1929). Faa har saa skarpt som han iagttaget de vilde Dyrs og Fugles Færden ude i det frie og deres Samhørighed med de landskabelige Omgivelser, og i en Række store Litografier er Landskaber og Naturfænomener skildret under en saadan monumental Forenkling, at de betegner en ny Indsats i vor Landskabskunst. Desuden hævder H. Rangen som den eneste danske Kunstner, der hidtil har formaaet til fulde at løfte den Opgave, der ligger i den kunstneriske Skildring af Grønland og Eskimoerne, baade med Hensyn til Landet og dets Dyreliv og til Indlevelse i Menneskenes Psyke (Illustrationerne til Knud Ras-

mussen: »Festens Gave«, 1929). Han er inden for de Omraader, han har givet sig af med, ikke blot en kunstnerisk arbejdende og opfattende, men tillige en studerende og meget vidende Kunstner, hvilket lejlighedsvis har givet sig Udslag i æstetiske Afhandlinger (Kunstbladet 1927). Hermed stemmer ogsaa hans betydelige Indlevelsesevne over for et litterært Stof (Illustrationer til Hans Hartvig Seedorff Pedersens »Pigens Møde med Pan«, 1928, og »I Drift«, 1933). Grafiske Arbejder i Kobberstiksamlingen. — Malet Portræt af Harald Hansen. Tegning af Blix.

Dyr og Fugle. 150 Tegninger af Ernst Hansen. Forord af Kai Flor, 1935. Ernst Hansen: Sort og Hvidt. Fire Snese Tegninger. Med indledende Omtale af Oluf Bertolt. Udg. af A. O. F.s Bogkreds, 1934.

Hansen, Frantz Johannes, 1810—52, Forfatter. F. 4. Sept. 1810 i Kbh. (Frue), d. 14. Marts 1852 sst. (Fred. Hosp.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Brygger, Kaptajn ved det borgerlige Artilleri Jørgen H. (1783—1867, gift 2° 1841 med Olivia Lind, 1805—1901) og Severine Agger (1773—1838, gift 1° med Møller). Ugift.

Allerede i sit sidste Skoleaar i Metropolitanskolen fik H. trykt en Række anonyme humoristiske Digte i det af Faderen udgivne Borgerblad »Patrouillen« (1827—29). 1828 blev han Student; sammen med sin Klassekammerat A. L. Arnesen og H. C. Andersen regnedes han mellem Aargangens »fire store Poeter«. Endnu i Rusaaret udgav han et poetisk Kvartalskrift »Læsning for den fine Verden« (1829—30), hvoraf kun to Hæfter (med et Aars Mellemrum) udkom, og som han selv skrev største Parten af; blandt de øvrige Bidragydere var H. C. Andersen. Det indbragte ham Øgenavnet »Fine Hansen«, der er husket, efter at hans Forfatterskab for længst er glemt. 1829 tog han 2. Eksamen, blev 1834 cand. jur., 1838 Volontær i Danske Kancelli, 1842 Kancellist sst., 1848 i Justitsministeriet. Han fik Ansættelse i Kancelliets Arkivkontor, avancerede trods en god Eksamen ikke og synes nærmest at have betragtet Embedsgerningen som en Plage. Som Student og ung Kandidat hørte han til Weyses Kreds, hvor han i lige Grad var berømt for sit muntre Lune og sin formidable Appetit; han var meget musikalsk og har efterladt sig et Hæfte Sange og nogle Danse for Klaver, som vidner om gode musikteoretiske Kundskaber. Forud for Kancellitiden ligger hans to Digtsamlinger (1832 og 1836) samt »Romantiske Digtninger« (1839); 1841—44 udsendte han to Bind »Humoristiske Noveller« under Pseudonymet Torkel Trane, Licentiat; thi Stemann og Ørsted var — efter hans Faders Ord til Ingemann — »ikkun svage Yndere af Poesi«, endsige da af

Poeter i Kancelliet. Talrige Digte findes spredt i Nytaarsgaver, Tidsskrifter og Aviser. Det kgl. Teater opførte fire mindre Arbejder af ham, hvoraf kun det posthume Lystspil »En lille Hemmelighed« (opført 1856) havde nogenlunde Sceneheld. Tiltagende legemlig Skrøbelighed og Mismod formørkede hans sidste Leveaar, men han skrev dog til det sidste, efterlod sig bl. a. en ufuldendt Versnovelle »Anna« i Paludan-Müllers Manér og et to-Akts Lystspil »En Valgkandidat«. — Digtene røber stor versifikatorisk Færdighed, men savner ganske Originalitet og Substans; H. begynder som Elev af Baggesen, imiterer senere Oehlenschläger, Poul Møller og Chr. Winther, Byron og Tegnér og ender med at kopiere Paludan-Miiller. Men hans Stil er usikker, hans Romantisme med dens Korsarer og Arabere er kun en orientalsk Maskerade; der staar ingen selvstændig Personlighed bag Værkerne. Bedre — trods Handlingens Urimelighed — er den pikareske Roman »Let Sind og Letsind« (»Humoristiske Noveller«, II), der er fortalt med godt Humør og indeholder et Par veltrufne Bohemetyper. — H. var et vennesælt, elskværdigt og beskedent Menneske, men han manglede Energi og Fremdrift, og Konflikten mellem Digterdrømmene og Kancelliprosaen gjorde ham gammel før Tiden. Poetiske Skrifter, udg. af Liebenberg 1857. — Portrætmedaillon paa Gravstenen af C. Borch; Kopi paa Fr.borg. Maleri af ukendt i Familieeje. Litografi fra C. M. Tegner.

Berl. Tid. 25. Marts 1852. H. H. Nyegaards Fortale til F. J. Hansens lyriske Digte, 1852. P. L. Møller i Vilh. Møllers Flyvende Blade, I, 1874, S. 175 f. O. Borchsenius: Literære Feuilletoner, 1880, S. 118—21. Breve til og fra B. S. Ingemann, 1879, S. 551 ff. Breve fra P. V. Jacobsen, 1899, S. 68 f. C. Thrane: Weyses Minde, 1916. Frantz Dahl i Danske Studier, 1924, S. 23—27; 19 , , 95.

H. Topsøe-Jensen.

Hansen, Hans Frederik, 1854—1921, Forsøgsleder, Statskonsulent i Plantekultur. F. 23. Maj 1854 i Underød, Egebjerg Sogn, Holbæk Amt, d. 29. Maj 1921 i Askov, begr. sst. Forældre: Husmand Hans H. (1828—91) og Marie Kirstine Rasmussen (1829—1919). Gift 31. Marts 1885 i Aakirkeby med Anine Koefoed, f. 28. Dec. 1847 i Aakirkeby, d. 16. Jan. 1922 i Askov, D. af Avlsbruger *Anders Absalon R. (1812—91) og Karen Margrethe Holm* (1811—98).

H. voksede op og oplærtes ved Landbruget. 1872—73 var han Elev hos Ernst Trier paa Vallekilde Højskole og tjente derefter paa Triers Gaard, til han 1874 kom til Testrup Højskole. Hos den kendte Landøkonom Hans Iversen, Dragebjerggaard i Ods

Herred, var han derpaa Forkarl i fem Aar, samtidig med at han bistod ved Undervisningen paa den der oprettede Landbrugsskole. Efter Ophold paa Tune Landboskole kom han til Landbohøjskolen og tog Landbrugseksamen 1883. Et Aar var han Lærer ved Landboskolen ved Lyngby og derefter Lærer ved Askov Højskole 1884—93. 1885 købte han Øster Havgaard i Askov, og her grundlagdes s. A. Statens første Forsøgsstation i Jylland. P. Nielsens statsunderstøttede Forsøgsvirksomhed i Plantekultur var endnu paa det Tidspunkt begrænset til Skolelodden i Ørslev, men der behøvedes en Filialstation i Jylland, og man lejede da Jord hertil hos H., samtidig med at man overdrog ham den stedlige Ledelse. Ved Forsøgsvirksomhedens Omordning 1893 udnævntes han til Bestyrer for Askov Forsøgsstation og samtidig til Statskonsulent i Plantekultur for Jylland. Faa Maaneder før sin Død trak han sig tilbage fra Ledelsen af Forsøgene. I begge disse Stillinger fik hans Arbejde fremragende Betydning for Udviklingen af især det jyske Landbrug. Foruden med Forsøgsstationernes Fællesopgaver arbejdede H. særligt med Forsøg vedrørende Grøngødning paa Sandjord, Kultivering af Højmose, Staldgødningens Opbevaring og Anvendelse og Sædskifteforhold. Efter P. Nielsens Død 1897 fik H. ved sine maaske ikke talrige, men velovervejede Forslag og ved sin kritiske Sans en betydelig Indflydelse paa det Samarbejde mellem de enkelte Stationers Forsøgsledere, der da skulde træde i Stedet for en faglig Overledelse. Om sine Forsøg har han skrevet en Række Beretninger og Artikler, men hans Forfatterskab blev ikke særlig omfattende. Langt hellere brugte han det mundtlige Foredrag som Meddelelsesmiddel. Hertil gav Konsulentstillingen ham rig Adgang, og han havde en betydelig Evne til at paavirke sine Tilhørere. Hans Interesser og Virketrang gik langt uden for Planteavlen. Han udførte et værdifuldt, ledende Arbejde for Husdyrbrugets Udvikling bl. a. som Konsulent for Kolding Omegns Landboforening 1887—90 og fra 1903 til sin Død som Foreningens Formand. Han og hans Hustru havde en væsentlig Andel i Oprettelsen af den første Kontrolforening (Vejen og Omegn) 1895. Stor Interesse nærede han for Udviklingen af Husmændenes Landbrug. Han varetog mange betydningsfulde offentlige Opgaver, dels i Bestyrelsen og Udvalgsarbejdet i De samvirkende jydske Landboforeninger, dels ved en Række Hverv af landsomfattende Karakter. I en lang Aarrække var han Censor ved Landbohøjskolen. Ved sin Død var han bl. a. Medlem af De samvirkende danske Landboforeningers Bestyrelse, Landbrugsraadet, Udvalget for Det landøkonomiske Driftsbureau og Vildmosekommissionen.

— R. 1907. DM. 1921. — Portrætteret paa Erik Henningsens Gruppebillede fra Askov 1902 (Fr.borg; Gentagelse i Ribe Stiftsmuseum).

E. **Konradi**: Kolding Omegns Landboforening 1862—1912, 1912. Ugeskrift for Landmænd, 1921, S. 297 f. Tidsskrift for Landøkonomi, s. A., S. 261—90. Poul Bjerge i Kolding Folkeblad 31. Maj s. A. *Aksel Milthers.*

Hansen, Frederik Carl Christian, 1870—1934, Læge. F. 22. Sept. 1870 i Kolding, d. 16. Jan. 1934 paa Frbg., begr. sst.. Forældre: Skibsbygmester Hans Jørgen Christian H. (1842—1917) og Ida Amalie Davidsen (1845—1921). Gift 30. Okt. 1900 paa Frbg. med Clara Dorothea Josepha Asschenfeldt-Hansen, f. 15. Okt. 1859 i Bov, D. af Sognepræst, Dr. phil. Peter Hansen (1817—1903) og Clara Georgine Charlotte Theodora Asschenfeldt (1820—77).

H. blev Student 1887 fra Kolding, tog Lægeeksamen 1894 og gjorde 1894—97 Kandidattjeneste ved St. Johannes Stiftelse, Ladegaarden og Diakonissestiftelsen, samtidig med at han studerede Histologi hos Docenten i Histologi og Embryologi Rud. S. Bergh, der paa det Tidspunkt var i rig videnskabelig Produktion, og Psykofysik hos Psykologen Alfred Lehmann. 1897 ansattes H. som Prosektor anatomiæ under den fremragende Anatom og Histolog J. H. Chievitz, hvor han kunde dyrke sin Hovedinteresse, de mikroskopiske og histologisk-tekniske Studier, og her udarbejdede han sit første større histologiske Arbejde, »Undersøgelser over Bindevævsgruppen, I. Del, Den hyaline Bruskgrundsubstans«, hvormed han 1900 erhvervede Doktorgraden. I dette Arbejde, hvori H. fortsatte de da aktuelle Undersøgelser af Bruskvævets Histologi, der var paabegyndt af flere svenske og tyske Forskere, bl. a. den berømte tyske Histolog Flemming, hos hvem han ogsaa under dets Udarbejdelse studerede, viste han sig som en grundig og skarpsindig Vævsforsker, der, da Disputatsen fem Aar senere udkom paa Tysk, vandt megen Anerkendelse. Trods Arbejdets løfterige Indhold og Titel blev det dog ikke fortsat, efter at H. ved Chievitz' Død 1901 var udnævnt til Professor anatomiæ, hvilken Stilling han beklædte til sin Død. H.s videnskabelige Interesser blev i de følgende Aar mest rettet paa histologiske farvetekniske Problemer, hvor han i flere mindre Arbejder ydede værdifulde Bidrag, dels med en heldig Forbedring af v. Giesons Bindevævsfarvning, dels og navnlig til Hæmatoksylinfarvningernes Kemi og Teknik. Hans meste Tid optoges imidlertid hurtigt af Undervisning og Administration, navnlig da han til Universitetsarbejdet fra 1907 føjede Stillingen som Docent i Anatomi og Fysiologi ved Tandlægeskolen,

hvor han tillige var Forstander og Direktør 1912—29. For Lærergerningen savnede H. naturlige Anlæg og navnlig sin Forgængers Evne til fængslende, plastisk Fremstilling af Anatomien; uhyre belæst og detailinteresseret, som han var, men uden Føling med Klinikken, overlæssede han Lærestoffet med unødige Petitesser, ikke mindst af histologisk Art, og gled hurtigt over i en teoretisk Form for sine Forelæsninger, der, da disse holdtes i Mørke, illustrerede af et overvældende Antal Lysbilleder og Tavler fra forskellige Lærebøger, virkede svækkende paa de studerendes Interesse og gjorde baade Fag og Lærer lidet afholdte. H. havde af Naturen vanskeligt ved at komme i Kontakt og Samarbejde med andre; denne Brist blev med Tiden mere aabenbar paa Grund af hans udpræget sygeligt tiltagende mistænksomme Indstilling over for alle, der var af en anden Mening. Han isolerede sig derved med Aarene mere og mere, hvilket ikke virkede dæmpende paa den — ham selv uforstaaelige — voksende Uro om og Utilfredshed med den for de vordende Læger saa vigtige anatomiske Undervisning. Omkring 1908 gled H.s videnskabelige Interesse over i Antropologien, da han paa Opfordring af den for skandinavisk Samarbejde virksomme Anatom og Antropolog C. M. Fürst i Lund begyndte sammen med denne at undersøge de i Skandinavien foreliggende Samlinger af Skeletmateriale fra Grønland; Resultatet blev deres statelige Fællesværk »Crania groenlandica« (1915). Paavirket af Fiirsts tidligere Arbejder udgav H. selv 1914 et mindre antropologisk Arbejde, »De ældste Konge- og Bispegrave i Roskilde«; nogle senere Arbejder, hvori han søgte at gaa sine egne Veje, blev af ringere Lødighed. •— H. blev i Aarenes Løb Medlem af en Del videnskabelige Kommissioner og Udvalg, hvori Samarbejdet sjældent forløb helt glat; han var ligeledes Medlem af forskellige udenlandske faglige Selskaber. — R. 1913. DM. 1922. K.[2] 1924.

H. Hou-Jensen i Univ. Progr. Nov. 1934, S. 117—21. Fr. Djørup i Hospitalstid., LXXVII, 1934, S. 157 ff. Slægt ved Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 23. Jan. s. A.

Otto C Aagaard

Hansen, Frederik Christian, 1861—1915, Redaktør. F. 22. Juli 1861 i Bellinge ved Odense, d. 4. Nov. 1915 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Gartner Hans Christensen og Maren Madsdatter. Gift 4. Nov. 1887 i Kbh. (Garn.) med Agnes Cecilie Francisca Andersen, f. 20. Juli 1867 i Kbh. (Trin.), D. af Fotograf, Løjtnant, senere Kaptajn i Artilleriets Forstærkning, Fuldmægtig i Kbh.s Begravelsesvæsen Jens A. (1834—93) og Anna Pauline Hansen (1839—79).

H. blev Student 1880 fra Odense, tog Filosofikum 1881, arbejdede derefter ved Højres Generalkorrespondance og blev politisk Referent ved »Fædrelandet« i dets sidste Periode og ved »Dagens Nyheder«. Han gjorde Bekendtskab med Henning Matzen, der udsaa ham til Redaktør af Højres nye Dagblad »Avisen«, som skulde tage det op med den lettere Oppositionspresse. Med ægte Tro paa sin Sag, hensynsløst, haardhudet Kampmod og sikker Sans for den Taktik, Øjeblikket krævede, gik den to og tyveaarige i Gang med Opgaven; under den haardeste Brydningstid i dansk politisk Historie gjorde han Partiets grovere Arbejde, baade paa sin Redaktørpost (1883—96, siden 1891 som Bladets Ejer) og som Agitator og Organisator i Hovedstaden og ude i Landet. Modstandernes Uvillie og Haan mod »Frederik« kulminerede, da han 1892 stilledes op i Kbh.s 5. Kreds mod Socialdemokraten P. Holm og førte en Valgkampagne af næsten amerikansk Karakter. 1895, da en ny Kredsordning havde gjort 5. Kreds endnu mere socialdemokratisk, maatte han atter paatage sig Uriasposten som Kandidat; hverken da eller senere (han opstilledes 1898 i 4. Kreds) opnaaede han en Stilling inden for Partiet, der svarede til hans Indsats. Han anerkendtes vel for sin journalistiske Evne — baade som Skribent og som omsorgsfuld Tilrettelægger af Bladstof —, for sit Retsind og for sin Loyalitet, men hans Form virkede stødende ogsaa blandt Meningsfæller og underordnede; at lempe og akkordere formaaede han ikke. Det maatte da synes naturligt, at han, der i Tiden efter Forliget 1894 havde nærmet sig det moderate Højre, atter som Redaktør af »Vort Land« siden 1900 tog det mere intransigente Stade. »Politiken«s vanskelige Stilling efter Systemskiftet som halvt modvilligt Regeringsorgan maatte begunstige et nyt oppositionelt Hovedstadsblad, og i et Par Aar arbejdede H. ogsaa »Vort Land« godt frem i Offentlighedens Opmærksomhed; men han fik aldrig tilstrækkelig Støtte i Partiet, hvis Metoder ikke længere var hans, og han førte efterhaanden Kampen med svindende Humør og Fortrøstning. Da hans Helbred desuden var undergravet, traadte han 1914 tilbage fra Redaktionen. — Træsnit efter Fotografi 1893.

Erindringer i Journalisten 15. Juni 1915. Nationaltid. og Berl. Tid 4. Nov. s. A. Vort Land 5. og 6. Nov. s. A. Ill. Tid. 14. Nov. s. A. Journalisten 15. ov. s. ,

Paul Læssøe Muller.

Hansen, Frederik, 1867—1927, Husmandsfører. F. 11. Okt. 1867 i Odense, d. 10. Nov. 1927 paa Sygehuset sst., begr. i Paarup. Forældre: Snedkermester Jens H. (1840—1900) og Karen Jacobsen

Mørk (1839—1911). Gift 25. April 1891 i Kbh. (Matth.) med Ane Marie Jensen Aabroe, f. 25. April 1866 i Nørre Søby, d. 12. Dec. 1926 i Tarup, D. af Hestehandler Anders Jensen A. (1839—82) og Dorthea Holm (1835—1928).

Allerede i Seksaarsalderen kom H. paa Landet og modtog herude sine stærkeste Indtryk. En Tid tjente han som Vogterdreng hos Bønder, senere som Karl paa større Gaarde. Drevet af sin Kundskabstrang søgte han i to Vintre Uddannelse paa Patriotisk Selskabs Landbrugsskole i Odense, hvor han tog Afgangsprøve 1888. En Tid rejste han omkring i Landet, bl. a. som en ivrig Forkæmper for Afholdssagen, der altid havde hans varmeste Interesse, men 1895 slog han sig ned paa sin Fødeø, først som Forpagter, senere som Ejer af et Husmandsbrug. 1899 flyttede han til Korup, og en halv Snes Aar efter til Tarup ved Odense. Hans Livsførelse havde givet ham rig Lejlighed til at sammenligne de Kaar, hvorunder hans Medmennesker levede, og i Sammenhæng hermed blev han en af Banebryderne for den fynske Husmandsbevægelse. En blivende Indsats gjorde han i Østifternes Husmandskreditforening. Med stor Dygtighed rejste han her Selvstyrekravet og førte det igennem trods heftig Modstand, ikke mindst, til at begynde med, fra sine egne Standsfællers Side. 1907 valgtes han ved et Udfyldningsvalg i Odense Amt til Repræsentant i Husmandskreditforeningen, en Stilling, han sad inde med til sin Død. I Arbejdet for Rejsningen af den fynske Husmandsskole stod H. i første Række. Det var ham, der paa Aarsmødet i De fynske Husmænds Landboforening førte Skolen til Sejr, og det faldt i hans Lod som Formand i Bygge- og Forretningsudvalget under yderst vanskelige og krævende Forhold at deltage i afgørende Beslutninger. Ved Folketingsvalget 1909 var H. opstillet i Assens som Socialdemokratiets Kandidat. I sine senere Aar traadte han mere i Baggrunden. Men hans gode Talegaver, sejge Udholdenhed og klare Blik for Kærnen i en Sag gjorde ham i en Aarrække til en af de mest indflydelsesrige mellem den fynske Husmandsbevægelses Ledere.

Husmandsalmanakken 1909. P. Jeppesen: Husmandsbevægelsens Historie, 1927, S. 288. Olaf Andersen: Fyns Stifts Husmandsskole 1908—33, 1933.

Olaf Andersen.

Hansen, Frederik Adolph, se v. Ehrencron.

Hansen, Godfred, f. 1876, Søofficer. F. 23. Febr. 1876 i Kbh. (Frels.). Forældre: Borgmester, senere Konferensraad H. N. H. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 9. Maj 1912 i Kbh. (Frederiks) med Johanne Ane Sophie Plum, f. 3. Juli 1864 i Helsingør, d. 16. Okt.

1918 i Kbh. (gift 1° 1890 med Kaptajn i Søetaten Johan Ludvig Petersen, 1858—1909), Adoptivdatter af Professor, Dr. med. Peter P. (s. d.) og Hustru. 2° 13. Maj 1922 i Kbh. (Andreas) med Anna Viehweg, f. 3. Juli 1871 i Kbh. (Kat.) (gift 1° med Translatør, Journalist Søren Fischer-Jacobsen, 1858—1917), D. af Porcellænsmaler Hermann V. (1835—1922) og Andrea Emilie Erichson (1836—90).

H. blev Kadet 1893, Sekondløjtnant 1897, Premierløjtnant 1902, Kaptajn 1914, Orlogskaptajn 1923, Kommandørkaptajn 1927 og Kommandør 1931. Han deltog som næstkommanderende i Roald Amundsens Gjoa-Ekspedition 1903—06 til den magnetiske Nordpol og havde sin Del af Æren for denne fremragende videnskabelige Bedrift, hvorved Nordvestpassagen endelig blev fundet. 1911—12 var han med Skonnerten »Ingolf« i Vestindien, hvor han ledede Opmaalingen ved St. Thomas og St. Jan, og førte derefter 1912—14 Postdampskib mellem Kbh. og Island. 1918—29 var H. Adjudant hos Kongen, en Tjeneste, der 1919—20 blev afbrudt ved, at han ledede en af den norske Regering udrustet Ekspedition til Nedlæggelse af Depoter for Amundsens Nordpolsekspedition. 25. Maj 1923 blev han som Chef for Krydseren »Geiser« i Eskadre haardt saaret ved Eksplosion af et Udviklingsapparat til kunstig Taage samtidig med ca. 50 Befalingsmænd, der var samlede fra Eskadrens Skibe for at overvære en Demonstration med dette. 1924, 25 og 30 var han Chef for Kadetskibet, Krydseren »Heimdal«, 1926 og 30 for Orlogsskibet »Niels Juel« paa Kongens og Dronningens Rejse til Island og Færøerne og 1928 og 29 Stabschef i Eskadren. 1. Okt. 1930 overtog han Stillingen som Chef for Søofficerskolen, var n. A. atter Chef for »Niels Juel«, Kadetskib, paa Togt til Middelhavet, Konstantinopel og Odessa og 1935 Chef for Øvelsesdelingen. — H., der er en meget virksom og initiativrig Mand, er fra 1924 Medlem af Direktionen for Sømandsstiftelsen Bombebøssen og fra 1931 Næstformand i Foreningen Det ny Grønland og Formand i Bestyrelsen for Det østgrønlandske Fangstselskab »Nanok«, fra 1934 Formand i Bestyrelsen for Det danske Luftfartselskab og fra 1935 for Søofficersforeningen. Han har skrevet »Mod Kong Haakon VII.s Land« (1907) og »Den norske Gjøa-Ekspedition« (1912). — F.M.G. 1906. R. 1919. DM. 1926. K.[2] 1933. *Th Topsøe-Jensen.*

Hansen, James **Gustav,** 1843—1912, Handelsmand, Politiker. F. 29. Aug. 1843 paa Øregaard, Hellerup, d. 16. Marts 1912 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Broder til Alfred H. (s. d.). Gift 2. Juni 1871 i Kbh. (Frue) med Louise Augusta Bull, f. 16.

Dec. 1846 i Kbh. (Trin.), d. 9. Dec. 1926 sst., D. af cand. jur. Carl Ludvig B. (1809—79) og Augusta Emilie Gerson (1815—72).

H. blev Student 1862 fra Metropolitanskolen og cand. jur. 1869. Han købte sig 1871 ind i Tobaksfirmaet Jørgen Bech og Sønner, hvis Eneindehaver han var fra 1907. 1874—80 var han Medejer af Tirsbæk ved Vejle, en Tid tillige af Gamalstorp i Väster Gotland. Han var Medlem af Sø- og Handelsretten 1878—91 og af Landmandsbankens Bankraad fra 1897, Direktør i Det kgl. oktrojerede Sø-Assurance-Kompagni fra 1882. 1896—1906 var han Medlem af Landstinget for Kbh., valgt af Højre, og sad der indtil 1903 sammen med Broderen Octavius H. (s. d.), hvis politiske Modstander han var. 1903—06 var han Medlem af Finansudvalget, fik i øvrigt ingen ledende Rolle, men tog Del især i de økonomiske Debatter. 1902 gjorde han sig bemærket ved sin Svingning i det vestindiske Salgsspørgsmaal, hvor han først var Tilhænger, senere stemt for Salget. — Etatsraad 1898. — R. 1894. — Maleri af V. Irminger i Familieeje.

N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 599—602.

Povl Engelstoft.

Hansen, Johann Jurgen Hinrich, 1804—46, Litterat. F. 18. Febr. 1804 i Gaarden ved Kiel, d. 6. Okt. 1846 i Eckernførde, begr. sst. Forældre: Lærer, sidst i Breckendorf Peter H. (1774—1825) og Auguste Magdalene Henningsen (1772—1860). Ugift.

H. gik i Slesvig Domskole og studerede Teologi i Berlin uden at tage Eksamen; derefter var han nogle Aar Privatlærer i Eckernførde. 30'ernes liberale Røre optog ham stærkt. Det lille »Eckernforder Wochenblatt«, som blev udgivet af Privatlærer Jens Knutzen, var hans Talerør, og han gjorde det til et Organ for den liberale Slesvigholstenisme jævnsides Olshausens Blad i Kiel og Kopperholdts i Aabenraa, og som disse blev »Eckernforder Wochenblatt« stadig Genstand for Beslaglæggelser. 1842 begyndte H. Udgivelsen af »Nordalbingische Blätter«, hvorafdog kun Hæfte 1 udkom. — H. tillagde i Modsætning til f. Eks. C. F. Heiberg (s. d.) ikke »Intelligensen« afgørende Indflydelse i Nationalitetsspørgsmaal og stillede sig i 30'erne forstaaende over for Danskheden i Slesvig, men da Ny-Holstenismen 1840 truede med at splitte Slesvigholstenerne, ønskede H. Slesvig indlemmet i det tyske Forbund. — 1846 kreeredes H. til Dr. phil. ved Jenas Universitet. — Litografi af G. A. Jacobsen 1848 efter Tegning af J. D. Clasen.

L. Skau: P. H. Lorenzen, 1865, S. 21 ff., 43 ff., 85, 91, 101 ff. K. Fabricius i Sønderjyllands Historie, IV[7], 1935, S. 241, 245 ff. Eckernforder Wochenblatl 14. • 1 4 • *Svend Larsen (H. R. Hiort-Lorenzen).*

Hansen, Hans, f. 1879, Redaktør og Bladudgiver. F. 25. Dec. 1879 i Herslev ved Fredericia. Forældre: Gaardejer Anders H. (1851—1933) og Margrethe Kyed (1852—1925). Gift 10. Juni 1905 i Fredericia med Hansine Henriette Strungesen, f. 12. Marts 1883 i Fredericia, D. af Avlsbruger Hans S. (1841—1924) og Mette Gade (1846—1935).

H. er en af de ikke faa nulevende Bladledere, der er gaaet fra Sætterkassen over i Redaktionen. For hans Vedkommende skete det meget tidligt, idet han allerede ved »Fredericia Avis«, hvor han efter endt Skolegang blev Typograflærling, begyndte at assistere i Redaktionen, og da det hurtigt blev klart, at Penneskaftet laa ham godt i Haanden, blev han 1902 antaget som Journalist ved »Horsens Avis«. Herfra gjorde han 1904 en kort Afstikker til Kbh. som Medarbejder ved »Nationaltidende«, men vendte ved Slutningen af Aaret tilbage til Provinsen, idet han 1. Dec. 1904 blev Redaktionssekretær ved »Jyllandsposten«, hvor han i den følgende Snes Aar gjorde sit Navn landskendt under Mærkerne »Paspart« (Reportage og Referat) og ☐ (Inden- og ikke mindst Udenrigspolitik, bl. a. under Verdenskrigen, hvor han støttet til Sagkundskaben saa at sige fra Krigens første Dage hævdede, at Tyskland maatte blive den tabende Part). 1925 blev H. Medredaktør og 1927 ansvarhavende Redaktør, og 1931 købte han Bladet sammen med Direktør K. Kirk, Aarhus, og føjede n. A. dertil »Aalborgposten«, som senere er afhændet, og »Vejle Amts Avis«. — Foruden ved sin Bladgerning har H. ydet en betydelig Indsats ved sit Arbejde i Konservatismens og Pressens Organisationer. I Aarhus By satte han Liv i det daværende unge Højre som dets Formand 1905—15, og han var 1904 Medstifter af Det jyske Højre og til 1918 Organisationens Sekretær og Kasserer, ligesom han 1912—36 var Næstformand i Aarhus konservative Vælgerforening. — I en for Provins-Journalistforeningen kritisk Situation blev han 1915 valgt til dennes Formand og genvalgtes, til han 1931 som Bladudgiver maatte trække sig tilbage; et halvt Aar efter udnævntes han til Æresmedlem af Foreningen. Ved Foreningens 25 Aars Jubilæum 1925 var han primus motor i det 3. almindelige danske Pressestævne, ligesom han inden for de danske (Pressens Fællesraad og Danske Journalisters Fællesrepræsentation) og nordiske Presseorganisationer har gjort et grundlæggende Arbejde for den

kommende nordiske Journalisthøjskole. Han er desuden Medlem af Kræftkomiteen og Bestyrelsen for Radiumstationen i Aarhus og sidder i Bestyrelsen for Dansk-engelsk Selskab og i Repræsentantskabet for Landsforeningen Norden. — R. 1925.

Ad. Worsøe-Andersen.

Hansen, Hans Albert, f. 1874, Skibsreder. F. 21. Okt. 1874 i Marstal. Forældre: Skibsfører Hans Albert H. (1839—1912) og Sophie Kromann (1848—1922). Gift 19. Juni 1901 i Marstal med Anna Christine Eriksen, f. 5. April 1877 i Marstal, D. af Skibsfører Hans Albert Bøye E. (1847—81) og Charlotte Amalie Steenhoff (1852—1932).

H. fik sin første Uddannelse i Mæglerforretninger i sin Fødeby Marstal og derefter i Antwerpen. 1898 knyttedes han til Firmaet Holm & Wonsild og gjorde sig her hurtig bemærket ved sin Dygtighed og Flid. 1906 tog han Eksamen som Skibsmægler og opnaaede 1910 Bestalling som saadan. I disse og de følgende Aar ledede han især Formaets omfattende Befragtningsforretning, indtil han 1921, sammen med Skibsmægler O. Prip, blev optaget i Firmaet som Medindehaver ved Siden af Skibsreder Chr. Sass. Efter dennes Død 1929 fortsatte han Firmaet i Fællesskab med Skibsreder Prip, indtil denne trak sig tilbage 1934, hvorefter H. siden været Eneindehaver af Firmaet, der foruden at drive en omfattende Skibsmægler- og Befragtningsforretning tillige er korresponderende Reder for Dampskibsselskabet »Myren«, som i en Overgangsperiode har knyttet Tankskibsrederi til sit øvrige Tramprederi. Som Reder har H. lagt baade Initiativ og Forsigtighed for Dagen og har med Dygtighed forstaaet at sikre og udbygge sit Selskabs ansete Position. Ved Siden af sin omfattende praktiske Rederivirksomhed har han ogsaa faaet Tid til at ofre sig for Rederierhvervets Organisationsliv. Saaledes valgtes han 1933 til Næstformand i Dansk Dampskibsrederiforening og fik paa Grund af den daværende Formand, Skibsreder A. O. Andersens Sygdom i Virkeligheden et meget større Arbejde overdraget end oprindelig paatænkt. Okt. 1934 valgtes han til fungerende Formand og Maj 1935 til egentlig Formand i sin Organisation, hvor han har gjort sig bemærket som en usædvanlig retlinet Mand, der paa en egen stilfærdig, men alligevel fast Maade har forstaaet at fremføre Skibsfartserhvervets Interesser, saavel over for det offentlige som over for de øvrige Erhverv. — R. 1934.

Børsen 20. Okt. 1934.

Jens Vestberg.

Hansen (-Kartofte), Hans Christian, 1843—1928, Politiker. F. 17. Maj 1843 i Egense paa Falster, d. 9. Febr. 1928 i Sakskøbing, Urne paa Radsted Kgd. Forældre: Gaardejer Hans H. (1805—52) og Maren Frederiksen (1812—1906, gift 2° 1857 med Gaardejer Rasmus Andreas Hallander Jørgensen, 1812—1902). Gift 12. Sept. 1868 i Vaalse med Kirsten Larsen, f. 8. Marts 1846 i Vaalse, d. 9. Juni 1921 i Hydesby, D. af Gaardejer Lars Jacobsen (1812—59) °g Bodil Rasmussen (f. 1810).

H. var 1861—62 Elev paa Hindholm Højskole og købte 1868 Skalhøjgaard i Kartofte ved Sakskøbing, som han drev til 1915. Han var 1872—82 Medlem af Slemminge-Fjelde Sogneraad og 1880—92 Repræsentant i Husmandskreditforeningen. 1878 valgtes han til Landstinget som Venstremand og bevarede Mandatet til 1902. Han gik ved Venstres forskellige Delinger altid til moderat Side og stemte 1894 for Forliget. Han havde en betydelig lokal Indflydelse paa Lolland-Falster og fik ogsaa i Landstinget en anset Stilling paa Grund af sin tillidvækkende Personlighed og hensynsfulde Taleform, ligesom han anvendtes meget i Udvalgsarbejdet. Han var lige fra Begyndelsen ivrig Tilhænger af 90'ernes Agrarbevægelse og udtraadte 1900 af Venstre for at danne en selvstændig agrarisk Gruppe sammen med J. P. Jørgensen, Gandløse, men opnaaede 1902 ikke Genvalg til Landstinget paa dette Grundlag. — Træsnit efter Fotografi 1890.

H. Wulff: Den danske Regering og Rigsdag, 1882, S. 404 f. N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 741. J. P. Jørgensen, Gandløse i Agrarbladet 12. Sept. 1902. Lolland-Falsters Folketidende 9. Febr. 1928.

JV. Neergaard.

Hansen, Hans Frederik, 1832—97, Landmand, Kvægopdrætter. F. 13. Sept. 1832 i Rønninge, d. 15. Aug. 1897 paa Henneberg Ladegaard, begr. i Pjedsted. Forældre: Lærer Jens Erik H. (1804—88) og Johanne Anette Baggesen (1812—78). Gift 27. Marts 1863 i Pjedsted med Jørgine (Gine) Hansine Christiane Jacobsen, f. 6. Dec. 1838 i Torning, d. 28. Juli 1915 paa Henneberg Ladegaard, D. af Sognepræst, sidst i Pjedsted, Jacob Christian J. (1803—77) og Anna Sophie Hansen (1802—64).

I Fjortenaarsalderen kom H. til Sanderumgaard, hvor han var i fire Aar, først som Landvæsenslærling og det sidste Aar som Underforvalter. Han var derefter i tolv Aar Forvalter paa forskellige Gaarde, indtil han 1863 forpagtede en Gaard i Store Velling samt Avlingen af Pjedsted Præstegaard. 1869 overtog han Forpagtningen af Henneberg Ladegaard og Damgaard mellem

Fredericia og Kolding, og han drev disse Gaarde til sin Død. Paa Henneberg Ladegaard faldt H.s egentlige Livsgerning. Straks ved Overtagelsen af Gaarden satte han sig til Maal at danne en ren Avlsbesætning af det engelske Korthornskvæg, som allerede da havde vundet en Del Udbredelse, især i Sydvestjylland. Med betydelige Omkostninger indkøbte han Stamdyr, hvoraf nogle hentedes direkte fra England. Han var den første og i en lang Aarrække den eneste, som i Danmark arbejdede planmæssigt med Korthornsavlen. Arbejdet lykkedes saa godt, at Kvægstammen paa Henneberg Ladegaard i en lang Periode, men særlig i 90'erne, var den førende, hvorfra gode Avlsdyr spredtes ud over Landet, og den har derved paa afgørende Maade præget den danske Korthornsavl. Opgaven frembød mange Vanskeligheder, baade avlsmæssige og økonomiske, men H. var en fortrinlig Opdrætter, som ogsaa vandt megen Anerkendelse. I en Aarrække fra 1889 blev hans Arbejde støttet ved Statstilskud paa indtil 4 000 Kr. aarlig. Han udgav 1891 »Stambog over Korthornsbesætningen paa Henneberg Ladegaard« med senere Tillæg. I det offentlige Landbrugs Liv tog H. virksom Del. Fra 1875 til sin Død var han Formand for Elbo Herreds Landboforening, og fra 1887 var han Medlem af Statsdyrskuekommissionen og Formand for Tyreskuekommissionen i Ribe og Ringkøbing Amter. — Kammerraad 1892.

Ugeskrift for Landmænd, 1891, II, S. 147—50; 1897, S. 456 ff. H. Clausager: Det jydske Kvægbrugs Historie, 1905, S. 161 ff. Kvægavl og Kvægopdræt, 1920, S. 115 f.

Aksel Milthers (H. Hertel).

Hansen (-Marsvinslund), Hans Jacob, 1855—1900, Landmand. F. 9. Aug. 1855 paa Marsvinslund, Vium Sogn, cl. 6. Marts 1900 sst., begr. i Vium. Forældre: Gaardbestyrer, senere Proprietær Peter Severin H. (1815—80) og Semine Grønbech (1816—96). Gift 7. Juni 1887 i Vium med Karen Christensen, f. 4. Juli 1859 i Istebjerg, Arts Herred, D. af Gaardejer Christen Johansen (1822—74) og Maren Pedersdatter (1817—69).

Kun 24 Aar gammel overtog H. efter Faderen sin Fødegaard Syd for Viborg, og han satte straks meget ind paa at forbedre Driften af den store noget forsømte Gaard, som han forblev knyttet til hele sit Liv. Han blev for sin Egn et Eksempel paa en dygtig Landmand; men, hvad der gjorde hans Navn kendt og anset i videre Kredse, var en omfattende offentlig Virksomhed. Af Natur var han en jævn og stilfærdig Mand, som ikke stillede sig i Forgrunden, men han var besjælet af en stærk Interesse for samfundsnyttigt og filantropisk Arbejde og virkede med stor Flid

og Ihærdighed for de Opgaver, han tog op. Han blev en virksom Agitator for Afholdssagen, var 1884—89 Næstformand i Danmarks Afholdsforenings Hovedbestyrelse og skrev en Del Bladartikler og Pjecer om Afholdsspørgsmaal. Han virkede ogsaa for Husflidssagen, og i nær Forbindelse hermed stod hans Arbejde for at forbedre Tjenestefolkenes Kaar, for Oprettelse af Spare- og Laanekasser og for Hedeplantningen. Sin betydeligste Indsats ydede han dog ved et stort og uegennyttigt Arbejde for Husmandssagen, og især nævnes han som Ophavsmand til og utrættelig Forkæmper for de ordnede Fællesrejser for Husmænd i Jylland. Han var 1892 blevet Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af jydske Landboforeninger og blev 1893 Formand for det Udvalg, der satte Husmandsrejserne i Gang. I en lang Aarrække planlagde og ledede han selv disse Rejser, og han vandt i en usædvanlig Grad Husmændenes Tillid. Fra 1888 var han Formand for Silkeborg-Lysgaard-Hids Herreders Landboforening, og 1895—99 havde han Sæde i Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Bestyrelsesraad. 1896—1900 var han Medlem af Landstinget tilhørende det moderate Venstre. — Litografi af Harald Jensen 1899.

H. J. Hansen-Marsvinslund. Et Mindeskrift, 1903. Anton Schmidt: Af holdsbevægelsens Verdenshistorie, IV, 1914. Landmandsblade, 1900, S. 147. Vort Landbrug, 1900, S. 167 ff. P. Jeppesen: Husmandsbevægelsens Historie gennem 25 Aar, 1927, S. 135 f. Foreningen af jydske Landboforeninger 1872—1922, 1922, S. 403 ff.

Aksel Milthers.

Hansen, Hans Jacob, f. 1855, Zoolog og politisk Forfatter. F. 10. Aug. 1855 i Bellinge ved Odense. Forældre: Husmand Hans H. (1817—1903) og Kirsten Jacobsdatter (1823—88). Gift 1° April 1883 i Nebsager med Sofie Jakobsen (se Rostrup, Sofie). Ægteskabet opløst 1890. 2° 29. April 1891 i Kbh. (Helligk.) med Anna Elisabeth Rasmussen, f. 25. Okt. 1848 i Linaa Sogn, Gern Herred, d. 8. Jan. 1931 i Gentofte, D. af Husmand Rasmus Nielsen og Thora Kirstine Mariane Andersen.

H. var som Barn saa svagelig, at Faderen ikke turde sætte ham til landligt Arbejde; han kom derfor i en Realskole i Odense og blev 1875 Student fra Odense Katedralskole. Allerede som Barn havde han zoologiske Interesser; han studerede nu Zoologi i Kbh. og blev mag. sc. 1879. Under stærk Paavirkning af J. C. Schiødte var hans Interesser blevet vendt specielt mod Entomologien, og han fik allerede 1875 en Assistentstilling ved Zoologisk Museums Insektafdeling, fra 1885 som »videnskabelig Medhjælper«; 1910 løstes han fra sine Forpligtelser over for Museet og blev ved en

særlig Bevilling paa Finansloven sat i Stand til at drive fri videnskabelig Virksomhed. Denne har lige fra hans Ungdom været meget rig og betydningsfuld og i stigende Grad — ogsaa i Udlandet — fæstnet hans Ry som en af Danmarks betydeligste Zoologer af den gamle Skole, der uden Anvendelse af moderne tekniske Hjælpemidler har formaaet at trænge ind i og løse morfologiske og systematiske Problemer selv af stor Vanskelighed. 1893 var han paa en længere Rejse til Sydeuropa og hjembragte herfra et stort Materiale af sjældnere Leddyrtyper, som har tjent som Basis for flere samlende Bearbejdelser dels af H. selv, dels af Will. Sørensen. 1895, det første Aar, Ingolf-Ekspeditionen (i øvrigt efter H.s Plan) samlede Havdyr i det nordlige Atlanterhav, varetog H. Krebsdyrindsamlingerne, med speciel Vægt lagt paa de af alle andre Ekspeditioner negligerede smaa Bunddyr, der fordrer en særlig Indsamlingsteknik. Han blev Dr. phil. 1883 paa Afhandlingen »Fabrica Oris Dipterorum«, en anatomisk Beskrivelse af Fluernes Munddele. Senere gik han i højere Grad over til at beskæftige sig med andre Leddyrgrupper, skrev Afsnittet »Spindeldyr« i den af Schiødte redigerede »Zoologia Danica« (af hvilken han var Redaktør fra Schiødtes Død 1885 til 1907, da Værket ophørte at udkomme), bearbejdede store Materialer af forskellige Krebsdyrgrupper fra forskellige inden- og udenlandske Havekspeditioner (Dijmphna- og Plankton-Ekspeditionerne, Amdrups Ekspedition til Østgrønland, Albatross-Expeditionen, Challenger-, Monaco-, Siboga og Ingolf-Ekspeditionerne m. fl.) med forbilledlig præcise og udtømmende Artsbehandlinger — han var ikke for intet Elev af Schiødte. Mest har han dog interesseret sig for Grupper, som tidligere havde været negligerede eller kun lidet kendte og hvor han derfor, som han selv udtrykte det, har kunnet »flytte Milepæle«, saaledes Cirolanidæ (1890), Choniostomatidæ (1897), Palpigradi (1897), Pauropoda (1902), Symphyla (1904), Cyphophthalmi og Ricinulei (1904), Tartaridæ (1905). H. er en af de faa nulevende Morfologer og Systematikere, der besidder et dybtgaaende og overlegent Kendskab til alle Leddyrklasserne, og hans største Indsats er da ogsaa betinget heraf: hans Paavisning af Homologierne inden for de enkelte Leddyrgruppers Lemme- og Munddelsopbygning, en Homologisering, der paa adskillige Punkter er ganske revolutionerende i Forholdet til den tidligere Opfattelse, og som da heller ikke endnu er trængt igennem overalt. En foreløbig Meddelelse herom gav han allerede 1893 (i Zool. Anzeiger); den udførlige Dokumentation kom først 1925—30 i 2.—3. Del af hans »Studies on Arthropoda«, der maa regnes blandt de allerbetydeligste

Arbejder inden for den danske zoologiske Litteratur. — Som nær Kampfælle af Will. Sørensen har H. i flere polemiske Arbejder (»Germanisering af dansk Videnskab«, 1895, »Danmarks Stilling og Tilstand«, II, 1900) kritiseret Universitetet og dettes toneangivende videnskabelige Kredse, men hans — mod mange Sider vendte — polemiske Kritik, som altid har været ført i en paafaldende skarp Form, der kan virke utiltalende ved sin Utaalsomhed over for divergerende Meninger, har dog især angaaet Storpolitik og Militærpolitik; den er fremkommet dels i Artikler i »Jyllandsposten«, dels i Pjecer som »Danmarks Stilling og Tilstand« (I—III, 1900—01), »Tydskland, England og Danmark« (1903), »Storpolitik og Danmarks Existens« (1908), »Demokrati og Revolution« (1912), hvor Grundtemaet stadig har været Forudsigelsen af Verdenskrigen, der i Hovedsagen forløb som af H. bebudet.

Univ. Progr. Nov. 1883. C. C. A. Gosch: J. C. Schiødte, 1898—1905. Entomol. Meddel., XV, 1927, S. 262—67.

Kai L Henriksen

Hansen, Hans Jensen, f. 1875, Fysiker, Meteorolog. F. 22. Okt. 1875 paa Søbjerggaard, Udby Sogn, Rougsø Herred. Forældre: Gaardejer Jens H. (1843—1923) og Maren Jensen (1846—93). Gift 29. Sept. 1905 i Kbh. (Holmens) med Agnes Harriet Vilhelmine Rasmussen, f. 26. Marts 1881 i Kbh. (Trin.), D. af Maler Frants Cecilius R. (1842—1929) og Frederikke Vilhelmine Hansen (1846—1907).

H. blev Student 1896 fra Randers og tog Magisterkonferens i Fysik 1902, hvorefter han i to Aar var Assistent ved de internationale Havundersøgelsers hydrografiske Afdeling i Kbh. 1904 ansattes han som Medhjælper ved Meteorologisk Instituts Vejrtjenesteafdeling, 1910 blev han Statsmeteorolog og 1911 Chef for Instituttets klimatologiske Afdeling. Her, hvor hans Hovedvirksomhed inden for Instituttet er faldet, fik han straks den Opgave at bringe Afdelingens store Instrumentbestand ude paa Stationerne op paa Nutidens Standard og i Overensstemmelse med de internationale Vedtægter derfor, som er udarbejdet i Erkendelsen af den fundamentale Betydning af, at Observationsmaterialet fra de forskellige Lande er direkte sammenligneligt. Dette Fornyelsesarbejde skulde gennemføres paa en saadan Maade, at de ældre Observationsrækker kunde knyttes sammen med de nye, uden Risiko for, at der derved indførtes tilsyneladende »Klimaændringer«, som i Virkeligheden blot var Udtryk for Instrumentfejl. Gennemførelsen tog af økonomiske Grunde lang Tid, men den blev udført med H.s karakteristiske Sans for at tage fuldt Hensyn ikke blot til

Hovedsagen, men ogsaa til saadanne mindre Detailler, der kan være af Betydning. Resultatet foreligger i den af Meteorologisk Institut publicerede Bog »Danmarks Klima« (1933), hvis store Tabelmateriale netop er Frugten af H.s Bestræbelser for at samarbejde de ældre og nyere Observationer til homogene Rækker. — Som Chef for den klimatologiske Afdeling har H. i særlig Grad haft Øjet aabent for Betydningen af, at den meteorologiske Sagkundskab stillede sig til Disposition for Landbruget og Forstvæsenet, og det danske Landbrugs Forsøgsvirksomhed har altid fundet en kyndig og beredvillig Raadgiver og Hjælper i ham. — H. har offentliggjort en Bearbejdelse af det meteorologiske Materiale fra Einar Mikkelsens Ekspedition til Nordøst-Grønland 1909—12 (Alabama-Ekspeditionen, Medd. om Grønland, LII, 1922) og skrevet Afsnittene om Klimaet i Daniel Bruun: »Danmark, Land og Folk« (1919—21). Han er Medlem af den internationale meteorologiske Organisations Kommissioner for Agrikultur-Meteorologi og for Klimatologi. — R. 1926.

H M Hansen

Hansen, Hans Marius, f. 1886, Fysiker. F. 7. Sept. 1886 i Faaborg. Forældre: Skibsfører Hans H. (1848—1933) og Hansine Christiane Birgitte Poulsen (1854—1919). Gift 1° 10. April 1909 i Kbh. (Frue) med Helga Ingeborg Vahl, f. 23. Okt. 1880 i Karrebæk, D. af Sognepræst, sidst i Nørre Alslev, Provst Jens V. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst 1935. 2° 16. April 1935 i Kbh. (b. v.) med Thyra Gudrun Sand, f. 28. Juli 1899 i Kbh., D. af Oberst Mads Jensen S. (s. d.) og Hustru.

H. blev Student 1903 fra Lang & Hjorts Kursus, begyndte at studere Naturhistorie, men opgav det i 2. Semester, da hans Interesse for Eksperimentalfysik var blevet vakt ved de fysiske Laboratorieøvelser, og tog 1909 Skoleembedseksamen med Fysik som Hovedfag (stort Egregie). Af Betydning for hans Uddannelse var det, at han endnu som Student blev knyttet til Polyteknisk Læreanstalts fysiske Laboratorium — først Vikar, 1908—18 Assistent — paa et Tidspunkt, da Laboratoriet stod foran en betydelig Udvidelse og en Planlæggelse af de fysikstuderendes videregaaende Laboratorieuddannelse, i hvilket Arbejde H. deltog med stor Dygtighed. I Sommersemestret 1911 studerede H. i Gottingen under Professor W. Voigt og var de følgende to Semestre ansat som Assistent hos denne. Under dette Ophold udførte H. den eksperimentelle Del af det Arbejde, »Bidrag til Studiet af den inverse Zeeman-Effekt«, for hvilket han 1913 erhvervede sig Doktorgraden ved Kbh.s Universitet, en særdeles dygtig Eksperimental-

undersøgelse, hvor det bl. a. paavises, at de Svingninger, hvori Elektronerne sættes, naar de paavirkes af Straaling, er langt mindre dæmpede end antaget efter tidligere mangelfulde Forsøg. 1914 overtog H. Forelæsningerne i Fysik for de medicinske studerende, først som vikarierende Docent, fra 1918 som Docent og fra 1923 som Professor i Fysik og tillige som Bestyrer af Universitetets biofysiske Laboratorium fra dets Oprettelse 1928. H.s senere videnskabelige Arbejder har været spektroskopiske Undersøgelser i Tilknytning til Problemer i den Bohr'ske Atomteori (se Fortegnelsen i Fysisk Tidsskrift, XXIX, 1931, S. 65), hvoraf kan fremhæves et Arbejde over Starkeffekten i Kvægsølvspektret og en Undersøgelse af det nyopdagede Hafniums Spektrum (begge 1923 og sammen med S. Werner), desuden Afsnittet Spectral Terms (sammen med V. Thorsen) i »International Critical Tables«, 1929). H. har endvidere skrevet en lang Række fortræffelige Oversigtsartikler i »Salmonsens Konversationsleksikon« og i »Fysisk Tidsskrift«, af hvilket han har været Redaktør siden 1911, samt »Vejledning ved de fysiske Øvelser for Fabrikingeniører« (1. Udg. 1914). H. er en mønstergyldig Lærer; hans Undervisning omfatter de medicinske studerendes, de fysikstuderendes videregaaende Undervisning i Eksperimentalfysik og Fysikundervisning paa Polyteknisk Læreanstalts Adgangskursus (fra 1918); 1918—33 var han tillige Lærer ved Kadetskolen. Et betydningsfuldt Arbejde har han udført for Studiet og Anvendelsen af Fysikken i Medicinens Tjeneste og har derved lagt Grunden til Oprettelsen af det biofysiske Laboratorium (1928); ligeledes har han, der 1921 blev Medlem af Radiumfondets Landskomité og 1923 af dets Forretningsudvalg til dets Ophævelse 1929, forestaaet Indretningen af Radiumstationens Laboratorier (1922, 1931, 1936). Fra 1928 er H. Medlem af Hovedbestyrelsen for Landsforeningen til Kræftens Bekæmpelse og fra 1930 af Direktionen for Finsen-Instituttet og Radiumstationen, fra s. A. desuden af Bestyrelsen for Radiumstationerne i Odense og Aarhus. Endvidere var han Medlem af Röntgenudvalget af 1927 og er siden 1930 Statens Konsulent i Röntgensager. Ogsaa paa anden Maade er der blevet lagt Beslag paa H.s store Arbejdsevne: Formand for Fysisk Forening 1920—22 og 1928—31, Medlem af Bestyrelsen for Centralforeningen af Lærere ved Universitetet m. v. 1919—23 og dens Formand siden 1933, Formand for Udvalget af 7. Okt. 1933 angaaende Statsradiofonibygningen (se Ingeniøren 13. Febr. 1935). — R. 1928. DM. 1931. — Buste af V. Gustafsson.

Univ. Progr. Nov. 1913. *E. S. Johansen.*

Hansen, Hans Nicolai, 1835—1910, Borgmester, Politiker. F. 12. Marts 1835 i Kbh. (Frels.), d. 11. Jan. 1910 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Vinhandler, senere Nationalbankdirektør H. P. H. (s. d.) og Hustru. Gift 4. Maj 1866 i Kbh. (Frue) med Ovidia Elise Catharina Bolette Jacobine Rode, f. 2. April 1841 paa Vallø, d. 29. Okt. 1924 i Kbh., D. af Stiftsforvalter Jørgen Reimer Gottfried R. (1794—1876) og Barbara Jacobine Bartholdy (1800—69).

H. blev Student 1851 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og juridisk Kandidat 1857 og var derefter Fuldmægtig hos Højesteretsadvokat Liebe og samtidig Sekretær for Grosserer-Societetets Komite og efter Fr.borg Slots Brand for Komiteen til dets Genopbyggelse. Som ledende Senior i Studenterforeningen var han virksom for Opførelsen af dens nye Bygning ved Holmens Kanal. 1863 blev han Højesteretsadvokat og fik hurtig en betydelig Praksis, særlig med Administration af Boer og Formuer. Den Interesse for Kbh.s Kommunestyre, som han allerede havde fra sit Hjem, drog ham imidlertid bort fra Sagførervejen, og 1873 indtraadte han som Borgmester for Magistratens 1. Afdeling, hvis store Omraade netop strakte sig over hans specielle Interesser: Næringsvæsen, Formuesager, Værgemaal og Legatvæsen og desuden omfattede Administration af Skolevæsen, Kirkegaarde, Politiets økonomiske Forhold m. m. Hans Borgmestergerning' faldt inden for den Periode, da Kbh. fordoblede sit Indbyggertal og voksede op til en Storstad, og H. havde en meget betydelig Indflydelse paa det store Arbejde, der som Følge heraf kom til at hvile paa Administrationen. At man nu vil kunne rette adskillig Bebrejdelse for Kortsynethed og Kniberi mod dem, der dengang havde Udviklingen i deres Haand, er utvivlsomt, men man maa ikke glemme de Forudsætninger, under hvilke man dengang arbejdede, og de efter Nutidens Forhold overmaade smaa Midler, man havde til Raadighed. En af de Sager, H. arvede efter sin Forgænger, og som det efter seks Aars Forhandlinger lykkedes at føre til Ende, var Ordningen af Kirkegaardsvæsenet (jfr. Vestre Kirkegaard, 1880, S. 84-94) • ForSkolevæsenets Vedkommende kunde han allerede 1876 faa gennemført en Nyordning, hvorved Undervisningen betydeligt forbedredes, der skete en Deling mellem Betalings- og Friskoler, Benyttelse af Straffemidler indskrænkedes, og Tilsynet med de mange daarlige smaa Privatskoler blev skærpet, saaledes at en stor Del af dem efterhaanden forsvandt. H.s Interesse for at fremme Befolkningens Trang til aandelig Beskæftigelse fremkaldte hans Forslag om Oprettelse af offentlige Biblioteker, og 1885 blev Grunden lagt til de nuværende Kommunebiblioteker. Hans store Indsigt i Næringsspørgsmaal gjorde ham til Næstformand i Nærings-

lovskommissionen af 1890, og han arbejdede ivrigt for at nedbringe Antallet af de smaa og usle Beværtninger og Udskænkningssteder, hvoraf Kbh. dengang vrimlede. Ved Vedtægt af 1882 blev Meddelelse af Borgerskab paa Værtshushold, der tidligere havde været frit, standset, og den Nyordning af dette vigtige Erhverv, som har været fortsat til vore Dage, paabegyndt. H., der var dybt religiøs, var stærkt interesseret i Kirkevæsenet og bidrog til, at nye Kirker blev opført i Forstæderne, ligesom han, der udøvede Patronatsretten over de fleste ældre Kirker, sørgede for, at Helligaands og Vor Frelsers Kirker blev underkastet Hovedreparationer, hvorefter disse Bygninger nu fremtræder i smuk og værdig Skikkelse. Det skyldtes ogsaa meget hans Indflydelse, at Byen kom i Besiddelse af Kunstsamlingen Ny Carlsberg Glyptotek, af hvis første Bestyrelse han var Medlem. Hvad endelig den Side af hans Virksomhed angaar, som efter hele hans Karakter havde hans fulde Hjerte, nemlig Omsorgen for gamle og syge, kan nævnes, at det var hans Initiativ, der forvandlede Abel Cathrines 200-aarige gamle Stiftelse i Dronningens Tværgade til den selv efter Nutidens Forhold statelige Bygning paa Vesterbro. Opfostringshuset, hvori 120 Drenge opdrages, blev flyttet til den udmærkede Bygning paa Østerbro, hvor den endnu virker under samme Kaar som dengang. Den betydelige Legatkapital (1891 ca. 11 ½ Mill. Kr.), som H. raadede over, var en stor Støtte for ham i hans filantropiske Arbejde, og han sørgede for, at Administrationen af Formuen kom under betryggende Tilsyn og Ordning. 1875 fik han oprettet Kommunens statistiske Kontor under Ledelse af Marcus Rubin.

I Borgerrepræsentationen havde H. stor Indflydelse, skønt han ingenlunde var veltalende, men havde en springende og impulsiv Udtryksmaade. Bag Ordene laa en levende Overbevisning, og han lagde Sjæl og Evner ind i den Sag, han ansaa for den rette. Han havde dog dybe Skuffelser, og ikke mindst var Forholdet til hans Kollega i Magistratens 2. Afdeling, Borgmester L. Borup, vanskeligt, og da efter Valget 1894 Oppositionen i Borgerrepræsentationen begyndte at fremtræde paa en Maade, der var ham, som holdt Tradition og Præcedens højt i Ære, utiltalende, foretrak han, skønt han personligt kom godt ud af det med de nye Medlemmer, at gaa af, og 1897 nedlagde han sit Embede.

H.s politiske Standpunkt laa inden for Højres Rækker, men han var ingenlunde enig med Partiet i dettes Opfattelse af de provisoriske Loves grundlovsmæssige Berettigelse og saa i det hele pessimistisk paa Partiets Fremfærd. »Højre er et døende Parti«, kunde han saaledes sige. Han blev indvalgt i Folketinget 1876 i Kbh.s 6. Kreds, men allerede 1879 trak han sig tilbage, mis-

fornøjet med de golde Partistridigheder. 1895 blev han kongevalgt Landstingsmand, og 1899 var han med ved Dannelsen af Partiet De otte, som ønskede nye Veje for Politikken. Da Ministeriet Sehested tiltraadte 1900, var han stemt for ikke at støtte dets Politik, men faldt dog til Føje, indtil Ministeriet foranledigede en officiel Artikel i Berlingske Tidende, hvori fremhævedes, at det havde hele Højres Støtte. H. besvarede dette ved at udmelde sig af Partiet. De ottes Gruppe fulgte efter, og ved denne Opposition blev Vejen banet for Systemskiftet. Fra 1902 tilhørte H. det frikonservative Parti, og 1902—07 var han Formand for Landstinget, en Stilling, han varetog med Myndighed og repræsentativ Dygtighed. — Da Arbejderforsikringsraadet blev oprettet i Henhold til Loven om Ulykkesforsikring af 7. Jan. 1898, blev H. dets selvskrevne Formand. Han forstod med Klarhed at lægge dette Arbejde til Rette og lagde ved Afgørelserne Vægten paa det, der i det foreliggende Tilfælde syntes ham at stemme med Ret og Billighed.

H. kunde tilsyneladende vise en barsk og stejl Optræden, men i Virkeligheden havde han et barnligt blødt Sind med dybtfølt Hjertelighed og med en sjælden Medfølelse for andres Sorger og Bekymringer. Han havde en Evne til at sprede Glæde om sig og til at vinde Hengivenhed og Kærlighed, som det kun er faa beskaaret. Til at blive en stor politisk Fører manglede han den nødvendige Ensidighed og taktiske Evne. — Etatsraad 1876. Konferensraad 1892. — R. 1878. DM. 1880. K.[2] 1887. K.[1] 1897. S.K. 1906. — Malerier af Aug. Jerndorff 1911 paa Kbh.s Raadhus og af J. C. Schlichtkrull i Rigsdagen. Ungdomsbillede af J. Exner i Familieeje. Tegning af Chr. Krohg ligesaa. Buste af Wederkinch ligesaa. Portrætteret paa L. Tuxens Gruppebillede: Selskab hos Moresco 1906 (Skitse hertil af H. og C. Goos i Rigsdagen), paa Jul. Paulsens Maleri af Glyptotekets Bestyrelse (Glyptoteket) og paa Paul Fischers Maleri af den norske Deputations Modtagelse 1905 (Fr.borg). Litografisk Karikaturtegning (sst.).

V. Topsøe: Politiske Portrætstudier, 1878, S. 173 ff. Ill. Tid. 20. Okt. 1895, 12. Okt. 1902 og 19. Marts 1905. N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 521—26. Tilskueren, 1910, I, S. 112—21. Tidsskr. f. Arbejderforsikring, V, 1909—10, S. 267 ff. Hist. Medd. om Kbh., II, 1910, S. 617. M. Rubin: Nogle Erindringer, 1914, S. 120—32. J. Aarsbo: Bibliotekerne og Samfundet, 1935.

Augu Nielsen

Hansen, Hans Peter, 1797—1861, Bankdirektør og Politiker. F. 6. April 1797 i Kbh. (Helligg.), d. 15. Sept. 1861 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Broder til A. N. H. (s. d.). Gift 16. Dec. 1825 i Kbh. (Frue) med Clara Maren Marie Schmidt, f. 1. Jan. 1804

i Kbh. (Frels.), d. 8. Jan. 1865 i Kbh. (Trin.), D. af Klædefabrikant Joseph Adam S. (ca. 1777—1855) og Ane Marie Farrer (d. 1857) og Plejedatter af Tobaksfabrikant Jørgen Bech (1775—1846) og Frederikke Schov (1777—1845).

H. gik i Efterslægtsselskabets Skole, kom derefter i Faderens Forretning, var ti Aar Handelskontorist hos Agent Hammerich og nedsatte sig 1822 som Vinhandler paa Christianshavn. Grosserer-borgerskab erhvervede han 1840. Han ejede Ejendommen Brogade Nr. 1, og her drev han indtil sin Død sin kendte Vinhandel, baade en gros og en detail. Han regnedes for en dygtig Købmand, men uheldige Konjunkturer tvang ham 1837 til Konkurs, en Krise, som han imidlertid hurtigt arbejdede sig igennem. — H. var en af det københavnske Borgerskabs ypperste Repræsentanter i den mærkelige Overgangsperiode 1830—48. Jævn og fordomsfri i ydre Fremtræden, grebet af Tidens liberale Strømning, baade paa det politiske og det økonomiske Omraade, og i Besiddelse af en ganske enestaaende Arbejdskraft. Utallige var hans Tillidshverv, og i dem alle formaaede han at gøre en værdifuld Indsats. Tidlig kom han saaledes ind i Nationalbankens Repræsentantskab, blev valgt ind i det Underudvalg, som behandlede den berømte og indviklede Tolvmillionsag. 1846 udnævntes han til Direktør for Banken, og sammen med L. N. Hvidt havde han det kommercielle Ansvar for dens Ledelse. Ved Hvidts Død 1856 overtog han denne Side af Virksomheden alene, og det var ham, der havde Haanden paa Rorpinden, da det internationale finansielle Uvejr trak op i 1857 og truede med at vippe Banken over Ende. Skønt hele Pressen var enig om at rose H.s rolige og faste Ledelse af Bankens Affærer i de stormfulde Dage, kom der dog en meget skarp Kritik til Orde over for den Kreditpolitik, som Banken havde ført i de foregaaende gode Aar. Man bebrejdede Ledelsen, at den havde været for ivrig til at give Laan til Folk, og at man ikke havde været kræsen nok i Valget af de Personer, hvis Veksler man diskonterede. Samtidig bebrejdede man H., at Banken ikke hurtig nok kom det store Handelshus Pontoppidan & Co. i Hamburg til Hjælp. De nyeste videnskabelige Undersøgelser af disse Forhold synes at vise, at Kritikken har skudt langt over Maalet. Hvad Hjælpen til Pontoppidan angaar, forsinkedes denne, fordi Finansminister Krieger i Strid med de forudgaaende Aftaler vilde tvinge Banken til at stille en større kontant Sum til Raadighed, førend Regeringen vilde skride til Foranstaltninger i samme Retning, hvilket Banken ansaa for et uantageligt Forlangende, da Pontoppidan dog var et udenlandsk Hus, selv om det havde mange og

store danske Kreditter løbende. Heller ikke mod Bankens Kreditpolitik kan der øves væsentlig Kritik. Det var en demokratisk Politik, man fulgte, hvor man ikke begunstigede de store Kunder paa de smaas Bekostning, og hvor man søgte at anbringe sin Vekselportefeuille paa saa bred en Basis som mulig. De Tab, som Banken led ved Krisen 1857, var ogsaa ganske forsvindende. Direktørstillingen bevarede H. til sin Død. Han beklædte desuden fra 1843 Stillingen som Direktør for Kbh.s Brandforsikring, og 1848 udnævntes han til Medlem af Grosserer-Societetets Komite, paa hvilke to Poster han ligeledes udfoldede en rig og mangesidig Virksomhed. Af stor Betydning blev det endelig, at han 1851 blev Medlem af Det sjællandske Jernbaneselskabs Kontrolkomité, fra 1858 som Formand; ved hans personlige Bekendtskab med Lederen af det Hambro'ske Bankierhus i London lykkedes det at skaffe de nødvendige Kapitaler til Vestbanens Fuldendelse. Da dette Arbejde var afsluttet, begyndte H. at interessere sig for Anlæggelsen af den nordsjællandske Bane, men før hans Død var der ikke truffet nogen Ordning af Forholdene her.

Ved Siden af denne mangesidige Virksomhed paa det kommercielle og finansielle Omraade spillede H. ogsaa en betydelig Rolle inden for det gryende politiske Liv. Allerede 1832 fik han Udnævnelse til de 32 Mænds Forsamling, og da Kbh.s nye Kommunalforfatning traadte i Kraft, valgtes han til Borgerrepræsentant. 1840—41 var han Formand for Borgerrepræsentationen, og han nedlagde kun denne Post for at overtage Stillingen som Raadmand. Denne opgav han, da han blev Bankdirektør, men genoptog samtidig sin Virksomhed som Borgerrepræsentant og valgtes paa ny 1853—58 til Borgerrepræsentationens Formand, fra 1858 til Viceformand. I Borgerrepræsentationens Forhandlinger tog H. ivrig Del, og det var ham, der kort efter Christian VIII.s Tronbestigelse tolkede Byens Taknemmelighed for den nye Kommunalforfatning og samtidig anslog de liberale Strenge ved at andrage om en videre Udvikling af Stænderforfatningen. I 50'erne var det navnlig den store Kloakreform, der optog H. i hans Egenskab af Borgerrepræsentant, og senere Forarbejderne til Kbh.s nye Forfatning. Loven af 4. Marts 1857 blev ganske formet i hans Aand, idet Magistraten fik Myndighed til at standse Forslag og Andragender fra Borgerrepræsentationens Side. — Ogsaa af Stænderforsamlingen i Roskilde var H. Medlem. Han valgtes 1834 som Repræsentant for Kbh. og deltog i alle Møderne, undtagen 1838. Det var navnlig økonomiske Spørgsmaal, han viede sin Opmærksomhed, og det illustrerer bedst den centrale Stilling, han indtog i Roskilde Stænder,

at Forsamlingen valgte ham til Ordfører for den første Stænderforsamlings vigtigste Opgave: Udarbejdelsen af den nye Toldreform. Han udførte her et ganske betydeligt Arbejde i Retning af at løse Fortidens Baand paa Erhvervslivet og lette Handelens Byrder. Denne Stilling var naturlig for en Købmand, hvis egen Handel i høj Grad var afhængig af Indførsel fra fremmede Lande, og det undrer heller ikke, at H. i 40'erne tog Initiativet til et Andragende til Regeringen om Ophævelse af det færøske Handelsmonopol. I utallige Udvalg blev han indvalgt, og med Iver deltog han i de vigtige Drøftelser om Landets Finanser. Ogsaa de rent politiske Spørgsmaal interesserede ham. Han var maadeholden liberal, men tog Initiativet til Indgivelsen af et Andragende om fuld Offentlighed for Stænderne, ligesom det var ham, der 1844 ønskede, at Stænderne i en Adresse til Kongen skulde tolke deres Ængstelse for den nationale Udvikling i Slesvig. 1844 var han Medstifter af den slesvigske Hjælpeforening, ligesom han havde været en af Ophavsmændene til det skandinaviske Selskab af 1843 og længe sad som Medlem af Trykkefrihedsselskabets Bestyrelse.

H. hørte fra sin Ungdom hjemme i det frisindede københavnske Borgerskab og var med til at præge dets Anskuelser og formulere dets Krav. Da en mere radikal Strømning fra 1846 begyndte at gøre sig gældende, gik han imod denne, og Begivenhederne 1848—49 viser, at han absolut hørte hjemme paa det liberale Partis højre Fløj. Da det i Martsdagene 1848 blev besluttet, at Borgerrepræsentationen skulde sætte sig i Spidsen for et Folketog til Kongen, forsøgte H. at samle Stemning om ret maadeholdne Krav, men disse blev fejet til Side af Orla Lehmann. I den grundlovgivende Rigsforsamling fik H. Sæde og forsøgte her, men ligeledes forgæves, at bygge en Dæmning mod for vidtgaaende demokratiske Krav. Sammen med J. E. Larsen og Algreen-Ussing arbejdede han paa at faa gennemført en vis lav Census for Valgret til Folketinget, samtidig med at Valgretsalderen skulde nedsættes til 25 Aar; men skønt dette Forslag blev nedstemt af Forsamlingen, afgav H. alligevel sit Ja ved den endelige Afstemning om Grundloven. Ogsaa i Værnepligtsagen indtog han et moderat Standpunkt og kom herved i et yderst heftigt Ordskifte med Tscherning. — 1850—53 var H. Medlem af Landstinget og dets Viceformand. Han deltog i Behandlingen af en Række økonomiske Sager og var med til at organisere Modstanden mod Januarkundgørelsen af 1852, ligesom han nedlagde absolut Protest mod at opgive Kongelovens Arvefølge. Da den politiske Krise tilspidsedes 1853, nægtede han at modtage Genvalg.

Hans sidste otte Aar var optaget af en lang Række vigtige økonomiske Spørgsmaal, dels hans egen Forretning, dels Bankens Sager. Fra flere Sider rettedes der Indvending imod, at en saa fremstaaende Købmand som H. samtidig var administrerende Direktør for Landets største og længe eneste Hovedstadsbank, og denne Sammenblanding var naturligvis ikke heldig set med Nutidens Øjne. Men trods denne Kritik betragtede det københavnske Borgerskab alligevel H. med venlige Øjne og var stolt af ham. Man anerkendte hans ubestridelige Dygtighed og beundrede hans Indsigt og store Arbejdskraft. Hans ydre Fremtræden var i Reglen tung og alvorlig og hans Stemme dyster og haard, men man vidste, at han havde et varmt og hjælpsomt Hjerte. Utallige søgte hans Raad og mødte altid Velvillie, og navnlig Ungdommen var sikker paa hans Støtte. Redelig som han selv var i al sin Færden havde han en Tilbøjelighed til at forudsætte den samme Redelighed hos alle sine Medmennesker, og dette medførte undertiden, at uværdige blev hjulpet. Men bortset fra denne Svaghed i Bedømmelsen af sine Omgivelser staar H. som en smuk Repræsentant for det københavnske Borgerskab, der i Enevældens Slutningstid havde naaet en saadan Grad af politisk Modenhed og Selvstændighed, at Nationens Fremtid med Tryghed kunde lægges i dets Haand. — Etatsraad 1856. •— R. 1851. — Posthumt Maleri af ukendt paa Kbh.s Raadhus og i Familieeje. Træsnit 1861, formentlig efter Fotografi.

M. Rubin: Frederik VI.s Tid, 1895. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I, 1892. Villads Christensen: København 1840—57, 1912. Emil Unger i Vort Folk i det 19. Aarhundrede, II, 1901, S. 132 f. Axel Rubow: Nationalbankens Historie 1818—78, 1918. Ill. Tid. 6. Okt. 1861. Københavns Brandforsikring 1731 —1911, 1913. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlingers Historie 1830—48, I—II, 1931—34. J. Schovelin i Den danske Handels Renaissance, II, 1924, S. 193 ff. og passim. *Harald Jørgensen.*

Hansen, Hans Peter, 1829—99, Xylograf. F. 20. Dec. 1829 i Kbh. (Helligg.), d. 18. Nov. 1899 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Høker Peter H. (1788—1851) og Ane Marie Sørensen (1801—85). Gift 16. Juli 1859 i Leipzig med Clara Aurelia Sophie Langer, f. 5. Aug. 1830 i Leipzig, d. 1. Juni 1913 paa Frbg., D. af Kobberstikker Georg Gottfried L. (1791—1867) og Maria Julie Kretzschmar (1790—1865).

Efter at være udlært som Urmager kom H. i Xylografiære hos Kittendorff & Aagaard. Her tog navnlig Henneberg sig af hans Uddannelse; samtidig gik han paa Akademiet. 1854 drog han til Dresden, hvor han bl. a. har skaaret en Del Træsnit efter Tegning

af Ludwig Richter, og derfra til Leipzig. Han arbejdede en Tid hos den kendte Xylograf Ed. Kretzschmar, men oprettede senere et eget Værksted, en Tid sammen med sin Slægtning Kanne. I Krigsaaret 1864 flyttede han sin Virksomhed til Kbh. — H. havde Evner som Portrættegner og har baade skaaret og raderet en Del Portrætter saavel efter egne Tegninger — saaledes et af Søren Kierkegaard — som efter andres, bl. a. til »Illustreret Tidende« og »Ude og Hjemme«. Han var en flittig og vel uddannet Træskærer med Evner ud over det sædvanlige, og hans Værker findes i en Mængde, ikke alene danske, men ogsaa svenske Bøger fra sidste Halvdel af forrige Aarhundrede. Kendt er hans store Træsnit efter Otto Haslund: »Køer udenfor en Bondegaard«, der 1875 udsendtes som Medlemsblad af Kunstforeningen. Til Foreningen Fremtiden's »Billeder af Danske Kunstnere til danske Digte« leverede hans Værksted i 80'erne en Række større Gengivelser i Træsnit. — Maleri af Viggo Johansen ca. 1880 (Familieeje). Tegning af P. Hansen 1855 (Er.borg).

Bogvennen 1897, S. 32 f. *H. S. Hendriksen.*

Hansen, Hans Peter Heinrich, 1840—1931, Veterinær. F. 3. Maj 1840 i Aalborg, d. 19. Sept. 1931 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Skomagermester Niels Christian H. (1808—86) og Johanne Cathrine Hopfe (1804—88). Gift 7. Nov. 1865 i Aalborg med Anna Laura Westh, f. 3. April 1847 i Gentofte, d. 19. Febr. 1923 i Kbh., D. af Handelsbogholder Lauritz Georg W. (1823—tidligst 55) og Camilla Henriette Krieger (1819—82).

H. tog Veterinæreksamen 1863 og nedsatte sig straks i Aalborg, hvor han hurtig fik en stor Praksis. Han varetog fra 1883 Kontrollen med Kød fra Byens Torv, og da Aalborg 1899 fik offentligt Slagtehus, blev han ansat som Overdyrlæge. Allerede 1903 maatte han dog tage sin Afsked paa Grund af en Øjensygdom, der efterhaanden gjorde ham blind. Han bosatte sig derefter i Kbh., hvor han i mange Aar var Censor ved Veterinæreksamen. Trods Blindhed og legemlig Svaghed var han en aandslivlig Mand, der tog levende Del i Dyrlægernes Foreningsliv og navnlig arbejdede for deres Understøttelsesforening, som han var med til at stifte 1873 i Anledning af Veterinærskolens Hundredaars-Jubilæum; han var Foreningens Formand til 1930. Han var Aalborg Amts Dyrlægeforenings Formand fra dens Stiftelse 1873 til 1903, blev 1923 Æresmedlem af Den danske Dyrlægeforening. H. har skrevet en Del kliniske Meddelelser i »Maanedsskrift for Dyrlæger« og Artikler i Landbrugs- og Dagspressen, udgav 1908 en lille folkelig Bog om

»Husdyrenes Sundhedspleje og foreløbige Behandling i Sygdomstilfælde«. Han havde mange Interesser ud over Dyrlægegerningen; i en Aarrække drev han selv et Landbrug, hvor navnlig Planteavlsarbejdet optog ham stærkt. 1870 knyttedes han til Aalborg Amts Landboforening, først som Sekretær, senere som Redaktør (1883—97) af Foreningens Ugeblad. Hedeopdyrkningen havde i ham en varm og virksom Forkæmper. 1892—99 var han Byraadsmedlem, og 1869 stiftedes paa hans Initiativ Aalborg Kreaturforsikring, hvor han var Bestyrelsesmedlem til 1899. H. var en retlinet, beskeden og meget afholdt Kollega. — R. 1894.

B. Bang i Maanedsskrift for Dyrlæger, XXXII, 1920—21, S. 76 f.; XLIII, 1931—32, S. 347 ff. *Hj. Friis.*

Hansen, Hans Peter, f. 1867, Rektor. F. 26. Maj 1867 i Kbh. (Frels.). Broder til Kommandør Godfred H. (s. d.) og Hustru. Gift 9. April 1897 i Kbh. (Frue) med Gerda Louise Larsen, f. 6. Marts 1878 i Kbh. (Trin.), D. af Premierløjtnant, senere Oberst Axel L. (senere Liljefalk, s. d.) og Hustru.

Som Barn lærte H. i sit Hjem flere af Tidens fremtrædende Mænd at kende, blandt dem Carl Ploug, hvis Datter var gift med hans Morbroder Vilhelm Rode, og Digteren Chr. Richardt. I Borgerdydskolen paa Christianshavn blev han Johs. Helms' Elev, tog Studentereksamen herfra 1884 og gav sig til at studere Teologi. Kort efter Eksamen (1891) slog han ind paa Skolevejen og ansattes i Helms' Dødsaar (1895) som Inspektør ved sin egen gamle Skole, der nu var overflyttet til Helgolandsgade. Her virkede han, indtil han 1908 søgte og fik Rektoratet ved Efterslægtsselskabets Skole; dette fratræder han med Skoleaarets Udgang 1936. — Det nære Forhold, der vedblev at bestaa mellem H. og Barndomshjemmets Venner, førte ham ind i et Arbejde for de samme Idealer, som besjælede denne Kreds af Mænd. Han deltog med Iver i Studenterforeningens Liv (ledende Senior 1893—94, Formand for Økonomiudvalget 1899—1911). Som hans Fader havde været virksom ved Opførelsen af Studenterforeningsbygningen paa Gammelholm, faldt det i hans Lod at planlægge og gennemføre den store Flytning og Nybygning 1908—10. Som ledende Senior (fra 1909 som valgt Medlem) fik han Sæde i Det Oehlenschläger-Tegnérske Stipendiefonds Kuratel, og hans varme Interesse for Forsvarssagen knyttede ham tidligt til Akademisk Skyttekorps. Da Verdenskrigen udbrød 1914, meldte han sig paa ny til Tjeneste i dets Rækker. Men i ikke mindre Grad var hans Sans for det sønderjyske Spørgsmaals

nationale Betydning tidligt blevet vakt. 1886 gæstede han for første Gang Egnene Syd for den daværende Grænse, hvor han i Aarenes Løb vandt sig en Række trofaste Venner (Jens Jessen, Peter Grau, Ernst Christiansen). 1887 var han med til at stifte Studentersammenslutningen To Løver, til hvilken A. D. Jørgensen stod Fadder. Han sad fra første Færd i dens Styre og ledede den 1915—26 som Formand. I denne Periode kom han frem i første Række i det sønderjyske Arbejde. Han blev Medlem af Den sønderjyske Fonds Centralkomité, var under Grænsestriden en overbevist Tilhænger af Danevirkestandpunktet og var 1920 med til at oprette Grænseforeningen, hvis Formandspost han overtog 1926. Denne Forenings betydningsfulde og mangesidige Arbejde har i høj Grad nydt godt af hans rolige Omdømme, hans Evne til at forhandle og hans Fasthed, hvor det gælder Spørgsmaal af principiel Karakter. Fra Seksmands-Udvalget oprettedes 1928, har han haft Sæde i dette. Blandt hans litterære Arbejder kan nævnes »Om Johs. Helms« (Efterretn. om Efterslægtsselskabets Gymnasium 1928—29), »Sønderjylland 1864—1920« (Tillæg til 3. Udg. af A. Liljefalk og O. Lütken: »Vor sidste Kamp for Sønderjylland, 1920) samt »Sønderjylland. En kort historisk Oversigt« (1915). — R. 1911. DM. 1920. —• Maleri af H. Dohm 1933. Portrætteret af E. Henningsen paa Gruppebilledet Fest paa Salen 1910 (i Studenterforeningen).

Vilh la Cour

Hansen, Hans Peter, f. 1872, Politiker, Journalist. F. 6. Okt. 1872 i Nykøbing S. Forældre: Arbejdsmand Ole H. (1842—83) og Kirstine Larsen (1840—1923). Gift 4. Nov. 1898 i Kbh. (b. v.) med Louise Petrea Margrethe Nielsen, f. 20. Maj 1877 i Nyhusene, Fr.borg Slotssogn, D. af Skræddersvend Jens Lauritz N. (1846—1920) og Karen Petersen (1841—1914).

H. kom efter Konfirmationen ud at tjene hos Bønder, var et Aars Tid til Søs som Skibsdreng og Kok, til han under Sømandsstrejken 1890 gik i Land i Kbh. Her fik han straks Plads paa et Lager i Manufakturbranchen og avancerede 1898 til Bestyrer i samme Virksomhed. I sin Fritid gik han til Studentersamfundets Aftenundervisning og deltog ivrigt i Arbejdet i socialdemokratiske Vælgerforeninger. 1894 var han delegeret til Partiets Kongres. Som Kontrahent fik han Forbindelse med Arbejderpressen, og kendt som en Mand med Orden i Sagerne blev han 1900 sendt til Odense som Forretningsfører ved »Fyns Social-Demokrat«, hvis Redaktør dengang var E. Marott. Lejlighedsvis skrev H. ogsaa i Spalterne, og 1902 blev han forfremmet til Lokalredaktør i

Slagelse for »Vestsjællands Social-Demokrat«. 1907 blev denne et Hovedblad med Aflægger for Midtsjælland og 1911 ogsaa for Holbæk Amt. H. udøvede som Redaktør af disse Blade (til 1919) en betydelig Indflydelse og har personlig stor Andel i Socialdemokratiets Fremgang paa Sjælland. Han sad i Partiets Hovedbestyrelse 1906—15. 1906 indvalgtes han i Slagelse Byraad. 1917—27 var han Byens Borgmester (1917—19 folkevalgt med kgl. Udnævnelse). At han var en lige saa dygtig Administrator, som han havde været ihærdig Agitator, fik han nu Lejlighed til at vise, og mange af de Reformer, han havde krævet som Oppositionsmand, kom han til at gennemføre, da Socialdemokratiet blev Flertal i Kommunestyret. H. gik i Spidsen for en Modernisering af Skolevæsenet, Oprettelsen af et mønstergyldigt Bibliotek, en gennemgribende Forbedring af Sygehusforhold og Alderdomsforsorg m. m. og i Krigsaarene for den mest demokratiske Udnyttelse af Dyrtidsforanstaltningerne. Han blev Medlem af Købstadforeningens Repræsentantskab 1913, af dens Bestyrelse 1917 og er dens Formand siden 1929. •— Ved Folketingsvalgene var han opstillet i Slagelsekredsen 1906, 1909 og 1910; han valgtes 1913 og ved alle senere Valg med voksende Stemmetal. Paa Rigsdagen har han særlig beskæftiget sig med kommunale og sociale Spørgsmaal og Skolesager. Han var Formand for den socialdemokratiske Rigsdagsgruppe 1924—27 og 1929—32 og Formand for Folketinget 1924—32. Sikker og myndig i sin Optræden fik han Ord for at være en streng, men retfærdig Forhandlingsleder. Da L. Rasmussen 24. Okt. 1932 gik af som Minister, blev H. et halvt Aars Tid Forsvarsminister, indtil han ved Bramsnæs' Udnævnelse til Nationalbankdirektør 1. Juni 1933 efterfulgte denne som Finansminister. Tiden siden, politisk præget af Valutareguleringen og Forligene om Hjælpeforanstaltninger til de kriseramte, har nødvendigvis stillet store Krav til Finansministeren, men med sin store Virkelyst og sejge Energi er H. ikke veget tilbage for Stillingens Besvær og Ansvar. Hans Bestræbelser er gaaet ud paa at skaffe Midler til Dækning ad den direkte fremfor ad den indirekte Beskatnings Vej. Jan. 1936 har han foruden Forslag til en Merindkomstskat og en Tillægsskat stillet Forslag om en Gældssaneringsydelse paalignet de store Indtægter og Formuer som Laan til Staten. Det er lykkedes ham fortsat at opretholde Balancen paa Statens Driftsregnskab, og selv i disse Kriseaar er der afbetalt mere paa Statens Gæld, end der er optaget i nye Laan. — H. var 1926—32 Statens Repræsentant i Store Nordiske Telegrafselskabs Bestyrelse. Han er Bestyrelsesmedlem i Den danske interparlamentariske Gruppe og har

deltaget meget i det nordiske interparlamentariske Arbejde. — Maleri af H. Dohm 1929 (Rigsdagen). Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1923 (sst.) og paa Edv. Saltofts Gruppebillede 1934 i Folkets Hus, Enghavevej.

Vestsjællands **Social-Demokrat** 30. Juli 1927 og 9. Febr. 1935. Social-Demokraten 6. Okt. ,932. *Oluf Bertolt.*

Hansen, Hans Peter, f. 1879, Museumsforstander. F. 2. Okt. 1879 i Holing ved Herning. Forældre: Gaardejer Mads Christian H. (1845—86) og Mariane Andersen Albæk (1849—1932). Gift 4. Nov. 1911 i Herning med Anna Caroline Marie Larsen, f. 22. Sept. 1879 i Fjendstrup ved Stubbekøbing, D. af Husmand og Væver Niels Peter L. (1845—1916) og Ane Kristine Olsen (1851—1932).

H. tjente som ung forskellige Steder i Midtjylland og blev ved et Hestebid delvis uarbejdsdygtig, hvorfor han læste til Præliminæreksamen (1899) og uddannede sig som Konservator. Tidligt blev han opmærksom paa, at de gamle Kulturformer og Erhverv som f. Eks. Bindeindustrien med raske Skridt afløstes af nye, og han begyndte da at samle paa Museumsgenstande og at optegne Folkeminder. 1897 kom han i Forbindelse med den ejendommelige Skolelærer og Museumsmand J. A. Trøstrup og bistod ham, og senere kom han i Forbindelse med H. F. Feilberg og Evald Tang Kristensen, hvorved hans kulturhistoriske Interesser ansporedes. 1915 blev H. Forstander for Herning Museum, som han har ledet fortræffeligt med Henblik paa, hvad der hører den gamle Bondekultur til. H, der er Medredaktør af Tidsskriftet »Sprog og Kultur«, har skrevet en Række Artikler i Dagspressen og Tidsskrifter om ældre Tiders Kulturforhold og har endvidere udgivet adskillige kulturhistoriske Bøger, der viser ham som en god og paalidelig Fortæller; særlig skal nævnes »Natmændsfolk og Kjæltringer«, I og II (1921—22), »Fra gamle Dage«, I—III (1921—30), »Kloge Folk i Vestjylland« (1925), »Trøstrup fra Torsted« (1930) og »Trange Kaar« (1932); endelig »Herning By« (1916). 1930 modtog H. den Hielmstierne-Rosencroneske Stiftelses Prismedaille. *C Klitgaard*

Hansen, Hans, — 1512—31 —, Prælat. H. H. nævnes første Gang 1512 som Provst i Tofte (Assens Provsti). Han var formodentlig allerede den Gang Sekretær hos Kong Hans, der skaffede ham det anselige Provsti, og som støttede ham mod den fynske Biskop Jens Andersen Bældenak, der vilde lægge Provstiets Juris-

diktion ind under »Bispebordet«. Ved Kongens Hjælp fik H. H. 1512 fornyet pavelig Provision paa Provstiet med det tilhørende Helligaandshus i Assens foruden paa Sognekirken paa Før. I endnu højere Grad synes H. H. dog at have været knyttet til Christian II., til hvis mest trofaste Mænd han kom til at høre. 1513 forlenede Kongen ham med Torø, og 1515 stiftede han et Forlig, hvorved det omtalte Helligaandshus, som Karmeliterne i Assens gjorde Fordring paa, blev H. H. tilkendt. 1514 var H. H. af Christian II. blevet sendt til Rom, og 1515 drog han igen hertil i Kongens Ærinde. Bl. a. skulde han virke for at faa St. Knuds Kirke i Odense frataget Knudsbrødrene. Under sine Romophold synes H. H., der 1514 betegnes som Mag. art. og Kongens Sekretær, tillige i høj Grad at have arbejdet for sine egne Interesser. Ikke blot søgte han Pavens Hjælp over for Jens Andersen Bældenak, men han fik ogsaa udvirket en Række pavelige Provisioner: paa Kanonikater i Ribe og Aarhus, et Vikariat i Aarhus samt Sognekirker i Assens, Kærum og Nørre Snede. 1516 drog han hjem fra Rom, og 1520 fik han den Tilfredsstillelse af Kongen at blive sat til at indkræve de to Tredie-dele af Fyns Bispestols visse Indtægter, som hans gamle Fjende Jens Andersen Bældenak havde maattet love at afstaa til Christian II. 1521 havde han en ubehagelig Sag med Præsten i Middelfart Jens Farver, der klagede til Paven over at være blevet fængslet og udplyndret af H. H. og andre. 1523 besluttede Christian II. at sende H. H. og Mag. Poul Andersen (s. d.) til Rom for at faa Pavens Hjælp mod sine oprørske Undersaatter. Han udstedte Anbefalingsbreve for dem, men det ser ikke ud til, at de er kommet af Sted. I de følgende Aar opholdt H. H. sig i Landflygtighed i Tyskland og Flandern. I denne Tid har han i et Brev givet et smukt Udtryk for sit trofaste Sindelag over for Christian II. Under gentagne Ophold i Wittenberg antog han den lutherske Lære og deltog i Revisionen af Hans Mikkelsens Oversættelse af det nye Testamente. Han forekommer sidste Gang 1531.

Saml. til Fyens Hist. og Top., I, 1861, S. 204—11, 224, 232—35. Kirkehist. Saml., 4. Rk., V, 1897—99, S. 137—43. H. F. Rørdam: Monumenta historiæ Danicæ, 2. Rk., II, 1887, S. 498, 500, 542—45. Acta Pontificum Danica, V, 1913; VI, 1915, passim. Henry Petersen: Danske gejstlige Sigiller, 1886, 574.

Bjørn Kornerup.

Hansen, Hans, 1769—1828, Maler. F. 22. Febr. 1769 i Skelby ved Næstved, d. 11. Febr. 1828 i Kbh. (Fred. Hosp.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Volontær i Krigskancelliet, senere Gaardfæster Christian H. (1727—1803) °*S* Suzanna Christiane Flachebjerg

(1738—1803). Gift 27. Febr. 1803 i Wien med Henriette Georgine Lie, f. ca. 1778 vistnok i Kbh., d. 20. Jan. 1828 i Kbh. (Garn.).

Kammerherre Carl Adolf Plessen til Gunderslevholm tog sig af H., fik ham efter Konfirmationen til Kbh., for at han kunde besøge Kunstakademiet, hvor han 1789 vandt den mindre, 1791 den store Sølvmedaille, og gav ham derpaa en aarlig Rejseunderstøttelse, for at han kunde »perfektionere sig« i Udlandet som Portrætmaler. Dog malede han endnu Portrætter paa Herregaardene i Fyn og Jylland 1793—97 og forlod først 1797 Plessens Gods for over Hamburg at rejse sydpaa. Han blev derpaa nogle Aar i Wien, rejste 1803 med en Understøttelse af Fonden ad usus publicos til Italien, vendte tilbage til Wien og kom 1805 til Kbh. N. A. agreerede Akademiet ham, hvorefter han 1809 blev Medlem paa Portrætter af de akademiske Medlemmer Lorentzen og Dajon. Professoratet ved Modelskolen søgte han gentagne Gange forgæves, fik 1815 Medlemsbolig paa Charlottenborg og blev 1817 Lektor i Matematik og Perspektiv ved Akademiet, men fik 1821 Anmodning om at indstille sine Forelæsninger. — I den Dagbog, som H. førte under sine Rejser i Jylland og Fyn, har han givet Udtryk for sin ubetingede Beundring for Jens Juels Portrætkunst; i de mange Portrætter, han udførte før og efter sin Udenlandsrejse, søger han da efter Evne at nærme sig Juel; han staar dog altid tilbage for sit Forbillede, han har hverken hans fine Følelse for Formen eller hans Ynde i Farvegivningen. Mellem hans Arbejder kan nævnes Portrættet af hans Kone i hel Figur (Privateje) og forskellige Portrætter paa Fr.borg; han har ogsaa arbejdet i Miniatureformat, en Prøve findes i Kunstmuseet. — H. viser sig i sin Dagbog og i sine Breve som en godmodig, lidt snakkesalig Mand, men ogsaa som en lun Iagttager; hans omfattende Læsning og Rejser gav ham ogsaa en god Del Kultur, som han søgte at bringe til Orde i den kuriøse Bog »Betragtninger over de skjønne Kunsters Værd« (1827). Sin Position som Kunstner mistede han efterhaanden, og efter 1816 satte Eckersberg ham ganske i Skygge som Portrætmaler. En talrig opvoksende Familie og slette Pengeforhold forrykkede hans Stilling, og han ernærede sig i de sidste Aar med Vanskelighed ved at kopiere Portrætter til Samlingen paa Fr.borg. — Breve til N. Abildgaard i Det kgl. Bibliotek. — Selvportræt i Privateje. Tegnet Selvportræt paa Fr.borg. Tegning af J. Roed sst.

Portrætmalerens Dagbog (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, VI), 1907. E. Hannover: Const. Hansen, 1901. Conversationsbladet 15. Juli 1826. H. Trier: Et Interiør fra de 32 Mænds Tid, 1903. *LeiSwane (Ph. Weilbach).*

Hansen, Hans (Johannes), 1797—1867, Præst. F. 4. Okt. 1797 i Husum, d. 25. Febr. 1867 i Rendsborg, begr. sst. Forældre: Tømmerhandler Christian H. (d. senest 1825) og Brigitta Bering (ca. 1771—1843). Gift 25. Okt. 1825 1 Husum med Ida Caroline Petrine Henningsen, f. 23. Sept. 1802 i Slesvig, d. 28. Aug. 1870 i Bredsted, D. af Gæstgiver Peter H. (ca. 1764—1837) og Margaretha Elisabeth Johanna Asmussen.

H. opholdt sig 1804—21 i Christiansfeld, først i Skolen, derefter i Bagerlære; fra 1821 studerede han Teologi i Leipzig, fra 1822 i Kiel og tog 1824 teologisk Eksamen paa Gottorp. 1825 blev han Præst i Simonsberg, Husum Amt, 1846 Sognepræst i Fjolde. Paa mødrene Side var han af dansk Præsteslægt, kunde ogsaa Dansk; men ellers synes han mest at opvise frisiske Karaktertræk; han var respektabel, men ogsaa sær og stædig, ivrig for, hvad han ansaa for Ret, men mistende al Ligevægt, naar han mente den krænket. Som Student udgav han straks efter at have forladt Brødremenigheden til dennes Hundredaars Jubilæum 1821 et Skrift imod den. Især de politiske Omstændigheder gjorde hans Liv tragisk. Stokkonservativ baade kirkeligt og politisk optraadte han mod Lornsen og fik 1842 en Takkeskrivelse fra Christian VIII.s Kabinetssekretariat. Under Krigen hørte han til de faa kongetro Præster i hine Egne; i et aabent Sendebrev til den slesvigholstenske Generalsuperintendent Nic. Nielsen 1850 stemplede han denne som en Forfører og afviste Paastanden om Kongens Ufrihed. Efter Sprogreskriptet vilde han medvirke til i Fjolde, hvor der taltes meget dansk Folkemaal, at oprette et aandeligt Danevirke ved at indføre dansk Kirke- og Skolesprog; fra Peder Hjort fik han danske Bøger til Uddeling. Pludselig ændredes imidlertid Stillingen. Han afviste en ubetydelig Ændring i Kirkebønnen og vilde have det af Folket ikke forstaaede Højdansk indført, ikke »kavalermæssigt« (militært), men gradvis gennem Skolen, og ikke straks stadig holde danske Gudstjenester; han kom i Strid med Visitatoriet, især Amtmand Johannsen, og blev i Okt. 1851 suspenderet, 12. Nov. afskediget med Pension. Nu skiftede han helt Front. I tre Smaaskrifter angreb han med stigende Voldsomhed alt dansk: den sande Forfatning, Kongeloven er afskaffet; nu er Kongen ufri, tør ikke tage Bolig i Slesvig af Frygt for Oprør i Danmark; den slesvigske Kirke er under københavnsk Kontorstyre af Regenburg, som ikke kender til Guds Rige eller Sjælenes Frelse, men gerne lader hele Slægtled gaa timeligt og evigt til Grunde for at fremme dansk Sprog; de danske Præster i Mellemslesvig er fremmede, der prædiker enten et for Folket uforstaaeligt Højdansk eller et latterligt Tysk, ja de

er Lejesvende og Spioner; Ulven er trængt ind i Kristi Hjord, idet man vil røve det tyske Sprog, som er blevet Ejendom og Helligdom i disse Egne; ikke noget, men alt er raaddent i Danmark, selv den danske Bibeloversættelse er forfalsket, idet den i Reglen bruger Ordet »Forligelse«, ikke Forsoning. H. idømtes tre Aars Fæstningsarrest i Rendsborg (1856—59), men beholdt sin Pension og levede de sidste Aar i Rendsborg.

P. Hjort: Ruge einer Luge in der Schrift des Prof. Baumgarten, 1856. E. Friedlieb: Systematische Darstellung des . . . geltenden Normativs 1857, S. 49 f. P. Lauridsen i Sønderjydske Aarbøger 1900, S. 112. H. Hjelholt: Den danske Sprogordning og det danske Sprogstyre i Slesvig mellem Krigene, 1923, • 9 » »

Valdemar Ammundsen.

Hansen (-Menstrup), **Hans,** 1819—99, Politiker. F. 28. Maj 1819 i Menstrup, Marvede Sogn, d. 29. Aug. 1899 sst., begr. i Marvede. Forældre: Arvefæster Hans H. (ca. 1775—1827) og Margrethe Mortensdatter (ca. 1780—1851). Gift 11. Jan. 1844 i Marvede med Ane Jensdatter, f. 25. Juni 1823 i Marvede, d. 25. Jan. 1899 i Menstrup, D. af Gaardejer Jens Rasmussen (1785—1828) og Ane Olsdatter (ca. 1783—1860, gift 2° 1829 med Gaardejer Ole Pedersen, 1792—1846).

H. overtog Faderens Fæstegaard og blev en af sin Egns toneangivende Mænd. 1859—86 var han Medlem af Præstø Amtsraad og sad i Bestyrelsen for Den sjællandske Bondestands Sparekasse fra dens første Aar til sin Død. Han hørte til den gamle Stamme af sjællandske Bondevenner, der betragtede J. A. Hansen som sin politiske Fører, men den, der stod ham nærmest og som han med mest Tryghed fulgte, var C. C. Alberti. Han blev 1861 valgt til Folketingsmand for Fuglebjergkredsen og genvalgtes, til han 1898 frivillig trak sig tilbage. Han var en af de tre, som paa Bondevennernes Vegne var Værter for Godsejerne ved det berømte Phønixgilde 10. Okt. 1865, men nan stemte sammen med Alberti mod den reviderede Grundlov af 1866. Siden var han med at danne Det forenede Venstre, og i dette Partis senere Delinger fulgte han altid Trop med Alberti. Han var ikke nogen Ven af Berg og var sammen med Alberti en af dem, der brød ud fra hans Førerskab og dannede Gruppen De udtraadte. Senere gik han dog ind i Det danske Venstre og i det nye Forenede Venstre, der dannedes 1886, men stod efter dettes Opløsning nærmest som Løsgænger, stemte 1894 mod Forliget og gik 1895 ind i Venstrereformpartiet. Han talte saa godt som aldrig i Tinget, men øvede i det stille en vis Indflydelse, og inden for alle Venstreafskygninger

betragtedes han med Ærbødighed som en af Partiets veltjente Veteraner. — Portrætteret paa Litografi af Det forenede Venstre 1874. Træsnit efter Fotografi 1891.

H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 145 ff. Sorø Amtstidende 13. Juni 1891, 29. Aug. og 1. Sept. 1899. Tiden 15. Aug. 1913.

N. Neergaard

Hansen, Hans, f. 1880, nordslesvigsk Konsulent og Kreditforeningsdirektør. F. 9. Okt. 1880 i Ovn ved Rinkenæs. Forældre: Gaardejer Jes H. (1840—1914) og Eline Jessen (1838—1914). Gift 9. Okt. 1907 i Stenderup (Frimenigheden) med Sofie Ludvigsen, f. 18. Nov. 1878 i Nybøl, D. af Gaardejer Hans L. (1841—1927) og Marie Bock (1849—1908).

H. uddannedes ved Landbruget. Efter at have været Elev paa Vinding Højskole (1897—98) og paa Tune Landboskole (1901—02) tog han som en af de første Sønderjyder til Landbohøjskolen i Kbh., hvor han blev Landbrugskandidat 1904. En Vinter var han derpaa Højskolelærer i Give, 1905 Bestyrer af Grøngaard ved Tønder og begyndte derefter sin Virksomhed som Konsulent, fra 1. Juli 1907 ansat af Fælleslandboforeningen for Nordslesvig. Han har i denne Stilling øvet en betydningsfuld Gerning, baade som Foredragsholder og Forsøgsleder og som Redaktør af »Nordslesvigs Landbrugs- og Mejeritidende« (1908—32). Paa et Tidspunkt, da der ikke mindst hos yngre Landmænd var en stærkt vaagnende Interesse for det landbrugsfaglige Arbejde, virkede han samlende paa disse Kredses Bestræbelser, og ved sin Evne til at gøre det videnskabelige Forsøgsarbejdes Resultater tilgængelige for den praktiske Landbruger bidrog han i høj Grad til at lede det ret gammeldags ekstensive sønderjyske Landbrug ind paa mere moderne intensive Arbejdsformer. Rodfæstet i det stærke nationale Liv, som rørte sig i Nordslesvig efter Köllertiden, evnede han at gøre Landboforeningsarbejdet til et vigtigt dansk Aktiv. Ved Krigens Begyndelse var han blandt de fængslede. 1915 blev han indkaldt til Soldatertjeneste som Armeringssoldat og deltog i halvtredie Aar i Krigen, bl. a. i Frankrig og paa Balkan. Efter Krigen genoptog han sin Virksomhed som Konsulent (til 1932), blev 1919 landbrugskyndig Direktør for Sønderjyllands Kreditforening, 1921 Medlem af det sønderjyske Domæneudvalg og var fra 1924 til 1935 Medforstander for Graasten Landbrugsskole. H. vedligeholdt under sin Konsulentvirksomhed før Krigen en nær Forbindelse med sine Kolleger i Danmark, og efter Genforeningen blev han Medlem af Bestyrelsen af Foreningen af danske Landbrugskandidater (1919—30) og 1924 af Foreningen af jydske Landbo-

foreningers Planteavlsudvalg. — R. 1926. — Maleri af R. Leepin.

Hans Lund.

Hansen, Hans Christian Vigo, se Viggo-Hansen.

Hansen, Hans Nikolaj (døbt Nicolay), 1853—1923, Maler og Raderer. F. 15. Maj 1853 i Kbh. (Holmens), d. 14. Marts 1923 paa Frbg., begr. i Asminderød. Forældre: Vinhandler Carl Jürgen August H. (1814—82) og Sophie Henriette Andrup (1814—88). Gift 1° 19. Sept. 1883 i Kbh. (Pauls) med Theodora Frederikke Ida Rasmussen, f. 26. Febr. 1859 i Kbh. (Petri), d. 9. Febr. 1935 i Charlottenlund (gift 2° 1901 med Skolebestyrer Emil Slomann, s. d.), D. af Bandagist Anton Gustav Casimir R. (1824—1900) og Sophie Louise Christiane Wald (1827—1913). Ægteskabet opløst. 2° 18. Dec. 1900 i Kbh. (Helligg.) med Ella Susanne Ruben, f. 15. Maj 1871 i Kbh. (Mos.), D. af Fabrikejer, senere Etatsraad Bernhard Harald R. (1829—96) og Ida Coppel (1845—1913).

H. blev Student 1872 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og kom derefter ind paa Akademiet, hvorfra han fik Afgang 1876. 1877 debuterede han paa Charlottenborg med en Tegning, og 1878 udstillede han sst. sit første store historiske Maleri »Uden for Sigbrits Port«. S. A. rejste han til Paris (sammen med P. A. Schou), hvor han søgte ind paa Bonnats Skole og senere (1890—91) arbejdede under Puvis de Chavannes. 1883 var han første Gang i Italien. 1895 fik han det Ancker'ske Legat og rejste n. A. atter til Italien (Firenze), hvortil han vendte tilbage 1899, 1900, 1906 og 1914 paa kortere Studierejser. — H.s Produktion som Maler er ret uensartet, og man kan næppe pege paa nogen bestemt Udviklingsgang i hans Kunst. Han har, navnlig i de senere Aar, da han boede i Fredensborg, malet en Del Landskaber, men ellers havde hans Billeder overvejende Tilknytning til historiske eller litterære Emner. Det har i denne Forbindelse været af ikke ringe Betydning for ham, at han sad inde med en vis akademisk Dannelse, og at han efter Studentertiden med Iver fortsatte Læsningen af baade klassisk og moderne Litteratur. Han færdedes meget i litterære og kunstneriske Kredse og var Medlem af den ret eksklusive Klub Bogstaveligheden, som blandt sine Medlemmer talte Brødrene Brandes, Høffding, J. P.Jacobsen, Drachmann, Zahrtmann, Tuxen, Krøyer m. fl. Det var H.s Fantasi, der bragte ham til at male, mere end det var Trangen til at blande Farver og løse Billedfladens kunstneriske Problemer. Han havde Evne til at visualisere og levendegøre sin Læsning og sine Oplevelser, og Bøgernes Ord og

Figurer blev levende for ham paa samme Maade, som de bliver det i et Teater. Han blev som Maler en udmærket Iscenesætter. Hans store historiske Skildringer som f. Eks. »Uden for Sigbrits Port« (1878), »Bondedommen« (1883), »Frederik II. og hans Mænd« og »Christian II.s Afrejse« vakte en vis Interesse ved deres dygtige Komposition, men man savnede den Patos og dramatiske Pointe, der sædvanligvis kræves af denne Genre. Hjemkommen fra Paris malede H. »Fra en Kirkegaard« (1880, Glyptoteket) og »Kvinder paa Heden« (1881, Kunstmuseet), og i disse Billeder, som er malet med Spartel og tyk Farvepaalægning, kan der spores Indflydelse fra Bonnat. Skolen i Paris havde ellers nærmest været ham en Skuffelse, og han følte altid, at han maatte male paa sin egen Maade. Det kneb i det hele taget for H. at vinde Anerkendelse som Maler i disse tidlige Aar. Han maatte af Kritikken høre for sin manglende Sans for Farver, og gentagne Gange fik han sine Billeder kasseret paa Foraarsudstillingen. Samtidig med at male virkede han som Illustrator, og han har her bl. a. udført Tegninger til »Peder Paars«, Wessels »Gaffelen«, »St. Hans Aftenspil«, »Boganis Jagtbreve«, »Aladdin« og »En Skærsommernatsdrøm«. I sine Illustrationer, som er af meget forskellig Værdi, søgte han at overføre 80'ernes maleriske Bestræbelser og ved en kraftig Stregbehandling at opnaa en mere slaaende malerisk Virkning. Han blev kendt som Skildrer af humoristiske Situationer, men i Virkeligheden er hans Illustrationer i denne Genre kun eftertegnet Teaterkomik. Den lyriske Stemning, som f. Eks. i »St. Hans Aftenspil«, formaar han langt bedre at give, men i »Aladdin« har hans Fantasi svigtet. Hvor svingende han var, ser man i »En Skærsommernatsdrøm« (trykt 1896), hvor Halvdelen af Illustrationerne er tegnet med hans sædvanlige Stregteknik, medens Resten er stærkt dekadente i Stilen og tydelig under Indflydelse af Beardsley. — Det blev først som Raderer, at H. fandt sit egentlige Felt, og paa dette Omraade er hans Betydning uomtvistelig (bl. a. i teknisk Henseende som Forløber for f. Eks. Oluf Hartmann). Første Gang, han gav sig i Lag med Radereteknikken, var 1885—86, da han arbejdede som Hjælper hos Carl Bloch. De ganske faa Raderinger fra denne Periode bærer Præg af Lærerens Stil og Teknik. Først ti Aar senere tog han fat for Alvor, og Lysten hertil skal være opstaaet hos ham under et Ophold i Firenze, hvor Rembrandts Raderinger gjorde et stærkt Indtryk paa ham. 1899 gennemgik han et Kursus hos O. Felsing i Berlin og købte sin egen Presse, og hvad han siden da lærte, tilegnede han sig gennem selvstændige Eksperimenter. Blandt hans bedste Raderinger kan

nævnes »De lyse Nætter« (1897—1909), »Vildt flyver Høg« (1897), »Hedekroen« (1898—1909), »Man har Sagn om Borgtapeter —« (1899), »Marcus Aurelius« (1899) °g »Cestius Pyramiden i Rom« (1899). Hans Fremgangsmaade var i Reglen Ætsning sammen med kold Naal og ofte tillige Roulet. Raderingen var for ham en selvstændig Kunstart, ikke blot et Reproduktionsmiddel, og han forstod som ingen tidligere her hjemme at udnytte alle Farvetonerne fra den rene hvide Papirfarve til de dybeste sorte Skyggegrader. Radereteknikken blev det rette Udtryksmiddel for hans Kunst, fordi han her kunde lade sin billedskabende Fantasi arbejde Haand i Haand med sin tekniske Opfindsomhed. 1921 malede H. det trefløjede Genforeningsbillede til Fr.borg. H. blev Medlem af Akademiets Plenarforsamling 1910 (Aarsmedaillerne 1903 og 1910 for Raderinger) og af Akademiraadet 1915. 1909 valgtes han til Formand for Grafisk Kunstnersamfund. — R. 1916. — Malerier af M. Therkildsen fra Ungdommen (Familieeje). Studie af Willy Gretor. Malede Selvportrætter bl. a. hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg samt 1896 (»Vision), 1902, 1903 (Familieeje) og 1912. Portrætteret som Selvportræt paa Genforeningsbilledet 1921 (Fr.borg) og af P. S. Krøyer paa En Duet 1887 (Kunstmuseet) og paa Musik i Atelieret 1886 (Nationalgaleriet, Oslo) samt af Erik Henningsen paa farvelagt Tegning, Bogstaveligheden (Fr.borg). Raderede Selvportrætter 1897, 1898, 1899, 1900, 1901 og 1910. Litografisk Selvportræt 1909. Et raderet »Selvportræt« i Syvaarsalderen er Rekonstruktion fra 1920, delvis efter Fotografi. Buste af F. Hammeleff 1883 (Familieeje). Radering af Juel Madsen 1917.

H. N. H. og hans Radering«. Med Fortegnelse, 1931. Ill. Tid. 6. Jan. 1895. Kunst, I, 1899. Ill. Tid. 22. Dec. 1912. H. Chr. Christensen: Fortegnelse over et Udvalg af H. N. H.s Malerier og Studier 1873—1913, 1913. H. N. H. Halvtredsindstyve Billeder efter Malerier og Tegninger samlede og udg. af H. Chr. Christensen, 1915. Skønvirke, IX, 1923, S. 33—42. Katalog til Udst. i Kunstforeningen 1923. Samleren, I, 1924, S. 168 f., 170 f., 190 f. II, 1925, S. 10 f., 54 ff. Berl. Tid. 15. Marts 1923.

Merete Bodelsen.

Hansen, Hans Peter Kofoed, se Kofoed-Hansen.

Hansen, Hans Rasmus Malling, se Malling Hansen.

Hansen, Harald Andreas, 1835—1902, Grosserer. F. 24. Marts 1835 i Kbh. (Garn.), d. 10. Dec. 1902 sst., begr. i Gentofte. Broder til Alfred og Gustav H. (s. d.). Gift 29. Sept. 1871 i Kbh. (Fransk Ref.) med Anna Georgiana Cécile de Dompierre de

Jonquiéres, f. 27. Febr. 1847 i Kbh. (Fransk Ref.), D. af Bureauchef i det slesvigske Ministerium, Justitsraad Godefroi Chrétien de D. de J. (1818—83) og Henriette Lindam (1820—84).

Efter at være blevet Student 1851, privat dimitteret, og cand. phil. 1852 søgte H. praktisk Uddannelse hos Berry, Barclay i Leith og W. Schlutow i Stettin og afsluttede derefter sit Ophold i Udlandet med lange Rejser til Amerika, Australien og Bagindien. Endnu inden sin Hjemkomst indtraadte han fra 1. Jan. 1859 i sit fædrene Firma A. N. H. & Co., hvori hans ældre Broder Alfred samtidig var indtraadt. Efter Faderens Død 1873 fortsatte han Firmaet med nævnte Broder som Medindehaver indtil dennes Død 1893, hvorefter han var Eneindehaver. Nogle Aar før sin Død solgte han Bodenhoffs Plads med derpaa staaende Ejendomme til Privatbanken og helligede sig udelukkende Dampskibsrederiet. — I Kraft af sin livlige Aand og Vivacitet var H. en Mand, hvis Interesse strakte sig langt ud over Forretningen. 1870—85 var han Borgerrepræsentant og 1879—82 og 1886—91 Landstingsmand (1886—90 samtidig med Broderen Oct. H. (s. d.)), og i begge disse Forsamlinger beskæftigede han sig særlig med de Sager, der angik Handel og Skibsfart. I politisk Henseende sluttede han sig til Højre, men paa flere Omraader indtog han en Særstilling, saaledes bl. a. i Spørgsmaalet om Anlægget af en Frihavn i Kbh., hvilken Plan han stadig var en Modstander af; det kan imidlertid ikke derfor siges, at han var imod en Havneudvidelse, tværtimod maa han snarest karakteriseres som Tilhænger heraf, blot ikke i Form af en Frihavn som foreslaaet. Da Frihavnsloven endelig gik igennem, trak han sig tilbage fra Rigsdagsvirksomheden. 1893 valgtes han til Medlem af Grosserer-Societetets Komite og beklædte dette Hverv til sin Død. — R. 1886. — Posthume Malerier af J. F. N. Vermehren og Gabriel Jensen 1903, begge i Familieeje. Portrætteret paa P. S. Krøyers Børsbillede 1895. Litografi af Harald Jensen 1903. Træsnit efter Fotografi 1891.

Ill. Tid. 24. Okt. 1886 og 21. Dec. 1902. H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 403 f.

Jens Vestberg.

Hansen, Harald Hans Vilhelm, f. 1890, Maler. F. 18. Febr. 1890 i Kbh. (Jac). Forældre: Snedkermester Peder H. (1856—1929) og Fanny Elisabeth Olsen (f. 1860). Gift 1° 21. Okt. 1917 i Kbh. (Slotsk.) med Gytha Prior, f. 24. Nov. 1893 i Ordrup (gift 2° med Bogtrykker, Litograf Frode Christian Hass, f. 1871 (gift 1° 1899 med Ayoe Gilbert Jespersen, 1880—1933, gift 2° 1908 med Skuespiller, senere Inspektør ved Det kgl. Teater Valdemar Wil-

lumsen, f. 1879)), D. af Børstjener Andreas P. (Navneforandring fra Larsen 1905) (1858—1932) og Jacobine Amalie Jensen (f. 1861). Navneforandring fra Larsen 31. Aug. 1905. Ægteskabet opløst. 2° 13. Jan. 1923 i Kbh. (b. v.) med Malerinden Henny Plenge, f. 18. April 1900 i Kbh. (Jac), D. af Fuldmægtig, senere Kontorchef i Kbh.s Skattevæsen Vilhelm Antonius P. (1865—1934) og Ingeborg Riise (f. 1867).

H. kom i Malerlære hos Axel Seehusen og blev Svend 1909, gik paa Teknisk Skole under H. Grønvold og derefter paa Kunstakademiet fra Jan. 1908, til han fik Afgang Maj 1915 (bl. a. under Viggo Johansen og P. Rostrup Bøyesen). Som Udstiller begyndte han paa en Udstilling af ganske unge Kunstnere 1911, fortsatte paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1914 og enkelte Gange senere, Charlottenborg Foraarsudstilling 1916, indtil han 1917 optoges paa Den frie Udstilling, som han siden har tilhørt. I Udlandet har han været repræsenteret paa de danske Udstillinger hos Liljevalch i Stockholm 1919, i Amerika 1927, Helsingfors 1928, Oslo 1931, Berlin 1932, Amsterdam 1934, Budapest 1936. Endvidere deltog han i Kunststævnet i Forum 1929, Unionalerne i Stockholm 1927 og Kbh. 1931 og havde Udstilling i Kunstforeningen 1931. Efter sin første Udenlandsfærd til Tyskland og Schweiz som Malersvend 1910 har han foretaget følgende Rejser: Tyrol 1921, Tyrol og Italien 1923 og 1927, Paris og Sydfrankrig 1926, Nordfrankrig, Belgien og Holland 1928. Vinteren 1932—33 sendte Ingeniørfirmaet Kampmann, Kierulf & Saxild ham til Istanbul, hvorfra han foretog to Rejser til Lilleasien for at male Billeder af de danske Brobygningsarbejder (Gaver fra Firmaet til Ghazi'en Mustapha Kemal og tyrkiske Ministre) og ogsaa besøgte Athen. Han var Lærer ved Akademiets Malerskole 1919—20 og fik 1934 Eckersbergs Medaille for »Gøksu Jernbanebro«. — H.s Fremtræden falder sammen med det Generationsskifte i vort Maleri, der fandt Sted ved Verdenskrigens Slutning. Han har Generationens koloristiske og kompositionelle Interesser, og der kan næppe være Tvivl om, at Kubismen øvede en ansporende Indflydelse paa hans kunstneriske Opfattelse. Det viser sig i den logiske Konsekvens, der præger hans Komposition, og i den kompositionelle Aktivitet, der kendetegner hans Billeder og især var fremtrædende omkring 1920, da endog Farven i hans Landskaber næsten blev til æstetiske Bevægelses-Funktioner (»Skrænterne mellem Hundested og Kighavn« og »Børsgraven og Holmens Kirke«, 1919; »Rangerlokomotivet« og »Vinter Eftermiddag« 1921; jfr. ogsaa Bjergbilleder fra Tyrol, senest det meget anselige »Bjerge« 1927—28). For saa vidt

har han stedse fastholdt dette, men der er med den voksende Modning kommet en rig Stemningsfylde til, en Betagelse over for Sommerens lyse Farvepragt — der er Ferieland i hans Billeder (Skovbilleder fra Asserbo, »Sommermaane«, Studier over Solopgang og Solnedgang, Kattegats-Brændinger, »Jævndøgnsstormen« 1936). Først og fremmest er H. dog sin Generations kyndigste Figurmaler, og hans aktive Dyrkelse af Sport har skaffet ham en Særstilling paa dette Omraade. Han er et af de faa samtidige Eksempler paa en Maler, der virkelig har levet med i sin Tid, og i det hele taget har ingen anden dansk Maler haft en saadan Forstaaelse af, hvad der foregaar i en Boksering eller i Menneskelegemer og Hestekroppe under heftig Bevægelse — af Legemskultur og Muskelrytmik (dels mange Tegninger og Illustrationer til »Politiken«s og »Berlingske Tidende«s Søndagsnumre, dels Malerier: »Spydkastere 1916, »Ryttere« og »Akrobater« 1918, »Robillede« 1923). H. har tegnet mere end de fleste og udformet en selvstændig Tegnestil. Endvidere har han udført en Række store Udsmykningsarbejder, mest i Fresko — Vestibulen til De forenede Bryggeriers Hovedkontor (1927), Kuplen i Statsradiofoniens Trapperum (1930), Forhal i Det forenede Oliekompagni, St. Annæ Plads (1931), Forhal i Tjørnegaardsskolen i Gentofte (1932), endvidere Friser i den danske Sømandsmissions Hus i Gent og i Sønderborg Byraadssal. De viser hans sikre Blik for den malede Dekorations arkitektoniske Værdi og Funktioner og hans Sans for Behandling af Stillingsmotiver i klassisk Forstand. Billeder af ham ejer Kunstmuseet og Museerne i Aabenraa, Aarhus, Aalborg, Maribo, Odense. — Malede Selvportrætter 1911 og 1920. Maleri af Asger Bremer.

Sigurd Schultz-

Hansen, Hardy, se Hardy-Hansen.

Hansen, Heinrich, 1821—90, Arkitekturmaler. F. 23. Nov. 1821 i Haderslev, d. 10. Juli 1890 paa Frbg., begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Farver Claus H. (1789—1853) og Anna Dorothea Truelsen. Gift 26. Okt. 1852 i Haderslev med Margrethe Elisabeth Burmeister, f. 24. Marts 1824 i Aabenraa, d. 13. April 1899 paa Frbg., D. af Bagermester Hans Jacob B. (1794—1866) og Metta Christine Nissen (1796—1855).

Efter at være blevet Malersvend i Flensborg kom H. 1842 til Kbh. for at uddanne sig ved Kunstakademiet, og han maa allerede dengang have givet gode Prøver paa sin Brugbarhed som Dekorationsmaler, thi han kom endnu s. A. til at deltage i Udsmykningen af Thorvaldsens Museum; her blev han Ven med den

siden saa mægtige Arkitekt F. Meldahl, der paa dette Tidspunkt var Murersvend. Han vandt 1844 den mindre, 1846 den store Sølvmedaille (Afgangsbevis) i Dekorationsklassen, men var samtidig rykket op gennem Tegneskolerne, Gips- og Modelskolen, saaledes at han ogsaa i Dec. 1846 kunde vinde den mindre Sølvmedaille for Maleri efter levende Model. I de samme Aar, 1844—47, malede han de Dekorationer i Christian IV.s Gravkapel i Roskilde, som omgiver Eddeliens Malerier i Hvælvingskapperne. Allerede dengang fik han saaledes Lejlighed til at begynde de Studier i Renæssancekunstens Dekorationsformer, som han senere fortsatte og dyrkede saa at sige gennem hele sit Kunstnerliv. Efter at have vundet en Pengepræmie i sit Fag 1847 fik han en Rejseunderstøttelse af den Reiersenske Fond og foretog for den en Studierejse til Tyskland. Efter sin Hjemkomst var han i nogle Aar Hjælpelærer først i Perspektivklassen og derpaa i Ornament-(Dekorations-)Klassen ved Akademiet, indtil han senere, efter Hetsch's Død 1864, blev fast Lærer og Docent i Perspektiven, en Stilling, hvori han forblev lige til sin Død.

Han havde dog ikke slaaet sig til Ro ved disse Fag, men i Stilhed lagt sig efter Arkitekturmaleriet, hvortil hans Forstudier i Dekoration og Perspektiv var ham til Nytte. 1848 havde han udstillet nogle Akvarelstudier fra Rejsen i Tyskland, og fra 1849 begyndte han at udstille Arkitekturbilleder, der vakte en saadan Opmærksomhed, at han allerede n. A. fik Akademiets Rejseunderstøttelse, som fornyedes i det følgende Aar. Han besøgte største Delen af det vestlige Europa, lige fra Skotland til Spanien, og fik Lejlighed til at se og gengive mange Bygninger. Et af de første Billeder, han udstillede efter denne Rejse, »Kirken St. Sablon i Briissel«, blev købt til Den kgl. Malerisamling (1853; nu deponeret i Vejle Museum). Heri og i Studiet dertil, som solgtes efter hans Død, ses allerede hans Forkærlighed for at gengive indre Rum, helst hvor Solskinnet kunde frembringe Afveksling i Lys og Skygge. Den kgl. Malerisamling købte yderligere »Salle des Francs«, Maleri af en med rigt Træskærerarbejde udsmykket Sal i Raadhuset i Bruges (1858, ikke udstillet). I Hjemmet var det især Børsen og Rosenborg, Fr.borg og Kronborg, der tildrog sig H.s Blik, og i de følgende Aar gengav han efterhaanden en hel Række indre Rum fra disse Bygninger. 1870 begyndte han sine minutiøse Skildringer fra de pragtfulde Interiører i Dogepaladset i Venezia.

Fr.borg Slots Ødelæggelse ved Branden 1859 førte ham ind paa en Virksomhed, der gav ham en betydelig Indflydelse i mange Retninger, maaske endog større, end han under andre Forhold

kunde have gjort Regning paa. Hans mange Studier fra Slottet før Branden gjorde ham til en værdifuld Støtte for Ungdomsvennen Meldahl, der ledede Genopførelsen. Ved Stiftelsen af Kunstflidslotteriet, hvis Indtægter tilfaldt Fr.borg Slot, saavel som ved andre Industrilotterier, der dannedes efter samme Forbillede, kom H. til at tage en vis Del i vort Kunsthaandværks Udvikling. Møbler efter hans Tegninger er udført af J. G. Lund og Severin & Andreas Jensen, Sølvtøj bl. a. af Michelsen, men især havde han en Tid betydelig Andel i Porcellænsfabrikken Bing & Grøndahls Produktion. H. blev Medlem af Kunstakademiet 1858 og deltog ivrigt i dets kunstpolitiske Anliggender; han betragtedes almindeligt som hørende til Meldahls Parti. — Tit. Professor 1864. Etatsraad 1871. — R. 1859. DM. 1871. K.[2] 1888. — Malerier af Adolf Heinrich Hansen 1885 samt af H. Siegumfeldt paa Fr.borg 1894 og hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg. Maleri i Haderslev Museum. Tegning af W. N. Marstrand (Fr.borg). Tuschtegning af C. Bayer 1875 (sst.). Træsnit af W. Oberberg 1872, af R. Neergaard s. A. og fra C. Poulsen 1884. Litografi 1888 af Joh. Hassel paa det store Blad af Udstillingen. — H.s Søn *Claus Adolf Heinrich H.*, f. 29. Nov. 1859, d. 28. Okt. 1925, virkede som Arkitekturmaler.

H. Bing i Tidsskr. for Kunstindustri, VI, 1890, S. 175—82. Josepha Martensen: H. L. Martensen, 1918, S. 60—66. Helga Stemann: F. Meldahl og hans Venner, I-VI, 1926—32.

Erik Zahle (Ph Weilbach)

Hansen, Johannes **Henning,** f. 1880, Arkitekt. F. 18. Juli 1880 i Odense. Forældre: Snedkermester Hans Henning H. (1839—1923) og Johanne (Hanne) Jørgensen (1838—1913). Gift 16. Sept. 1915 i Kbh. (Helligg.) med Arkitekt Agnete Frederikke Laub Hansen, f. 16. Sept. 1886 i Kbh. (Holmens), D. af Søminemester, senere Maskininspektør, cand. polyt. Holger Axel H. (1852—1931) og Johanne Arngoth Haae Laub (f. 1859).

H. uddannedes som Snedkersvend, og Kærlighed til Arbejdet i Træ følger ham gennem hele hans Produktion. Han besøgte Odense tekniske Skole med Konstruktøreksamen 1899, dimitteredes derpaa fra G. Vermehrens Tegneskole til Akademiet og gennemgik Arkitekturskolen fra Febr. 1900 med Afgang 1907. 1910 vandt han den lille Guldmedaille for »En Herregaard«. For Akademiets store Stipendium rejste han derpaa til Grækenland og Spanien. Desuden besøgte han i Ungdomsaarene Italien, Frankrig, Holland og England. 1911 begyndte han selvstændig Virksomhed. — H.s Udgangspunkt er den Holm-Nyrop'ske Retning med dens friere Opfattelse af de historiske Stilarter. Denne Retnings Traditions-

følelse og Respekt for godt Haandværk er fremtrædende hos ham. Men fra første Færd gør der sig gældende — vistnok til Dels under Indflydelse fra A. Clemmensen og U. Plesner, hos hvem H. havde arbejdet som Konduktør — en sikker Beherskelse af Helheden, dertil en personlig Følelse for det nordiske og en Sans for det stærke og festlige mere end for det Holm-Nyrop'ske hyggelige. Renæssanceherregaardene prægede Danmarks Bygning paa den baltiske Udstilling i Malmø 1914, og lignende Motiver er anvendt i K.F.U.M.s Tilbygning i Rosenborggade (1919), engelsk Indflydelse findes i Hegels Landsted ved Springforbi, Strandvej 225 (1915), i Landstedet Kystvej 44 i Hornbæk (ca. 1917) og i de Arbejderboliger af Træ, som han byggede for Kbh.s Kommune ved Vigerslev Allé, Nr. 81—133 (1919). Nyklassicismen omkring 1920 paavirkede ogsaa H., og han har ofte senere tegnet i denne Stil. Af klassicistisk Karakter er saaledes Bebyggelsen ved Gyldenrisvej, Nr. 4—40 og 5—7 (1921), hvor der for øvrigt — ogsaa i Overensstemmelse med Perioden omkring 1920 — er gennemført visse simple Talforhold; i Karreen i denne Bebyggelse er for første Gang her hjemme Adgangen til Hovedtrapperne og Lejlighedernes Opholdsstuer lagt til Gaarden, og dennes Sider behandlet som Ydersiderne. Andre nyklassicistiske Arbejder er: E. Rubows Villa i Limhamn ved Malmø (1917), Dronningemølle Avlsgaard (1923) og som Helhed ogsaa Skipperforeningens Nybygning, Australiensvej 29—33 (1928), desuden for enkelte Træks Vedkommende Villaen i Søholms Park 7 (1927, Gentofte Kommunes Præmie) og den to-etages Længebebyggelse Vibekevang ved Parkallé (1925). Uden at fornægte sit kunstneriske og individualistiske Standpunkt har H. vist megen social Forstaaelse baade af Arbejderboligen og det almindelige Lejehus (Architekten, XXVIII, 1926, S. 129: De mindre Lejligheders Brugbarhed; Arbejderboligerne i Vigerslev Allé er anlagt saaledes, at den enkelte Lejlighed let kan udvides til det dobbelte og dermed til en tilfredsstillende Størrelse; Karreen Solgaarden ved Vejrøgade, 1930; ogsaa en fortræffelig Spisestueovn til et lille Hjem har H. tegnet). Af andre Arbejder kan nævnes Beboelsesejendommen paa Hjørnet af Strandboulevard, Classensgade og Willemoesgade (1930), det fornemme Sted Grønningen 3 (1934) og Dansk Bicycle Club's Bane i Ordrup (1931, Gentofte Kommunes Præmie). 1936 vandt H. 1. Præmie i Konkurrencen om Frbg. Administrationsbygning; Planen er formet som et H med en stor Midthal i Tværaksen. H. har fem Gange modtaget Kbh.s Kommunes Præmie for smukke Nybygninger. — Han var Assistent ved Arkitekturskolen 1911—18, fik Aarsmedaillen 1915,

er Medlem af Plenarforsamlingen fra 1917, af Akademiraadet fra 1920, Formand for Akademisk Arkitektforening 1919—22, Borgerrepræsentant fra 1921 (Borgergruppen; Repræsentationens Næstformand fra 1925), Arkitekt for Trinitatis Kirke fra 1925 (ny Præstebolig 1928, sammen med Th. Havning). H. har varmt taget sig af sin Stands Interesser og i den Anledning siddet i forskellige Kommissioner. — R. 1914. DM. 1930.

Arkitekten, V, 1902—03, og senere Aargange (se Registrene). Skønvirke, 1914—15, samt 1924, S. 132. Fisker and Yerbury: Modern Danish Architecture, 1927, T. 70—74. Steen Eiler Rasmussen i De danske Byggefag, udg. af Berl. Tid., 1929, S. 90.

Knud Millech.

Hansen, Hjerl, se Hjerl-Hansen.

Hansen, Holger, f. 1864, Arkivmand, Historiker. F. 20. Juni 1864 paa Frbg. Forældre: Bogholder August William H. (1832—1905) og Louise Henriette Sophie Heidenheim (1844—1909). Gift 10. Okt. 1899 paa Frbg. (b. v.) med Ingeborg Westergaard, f. 9. Jan. 1870 i Fredericia, D. af Intendant Anders Werner W. (1823—85) og Christine Demant (1828—1914).

H. blev Student 1882 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, tog Skoleembedseksamen 1888 (Latin, Græsk og Dansk) og var derefter nogle Aar Lærer ved forskellige københavnske Skoler og Kursus, indtil han 1893 blev Assistent ved Landsarkivet i Odense. 1905 forflyttedes han til Hovedarkivet i Kbh., blev 1909 Arkivsekretær og 1919 Arkivar. 1923—34 var han derefter Landsarkivar for Sjælland. H. har været en dygtig og praktisk Arkivmand, hvis Interesser væsentlig har ligget inden for det 18. Aarhundredes Historie. Som skrivende Historiker har han været lidet produktiv; foruden nogle mindre Afhandlinger har han udgivet et Par personalhistoriske Bøger (»Slægten Kruuse af Højelse« (1918) og »Meddelelser om Slægten Klauman« (1922)) samt desuden i Værket »Odense Bys Historie« (1926) skrevet om Tiden fra Frederik II. til 1770. Blivende Betydning har hans store Udgaver af Akter og Breve fra Struenseetiden: »Kabinetsstyrelsen i Danmark 1768—72« (I—III, 1916—23) og »Inkvisitionskommissionen af 20. Januar 1772« (I—IV, 1927—36). Det første Værk indeholder en fuldstændig og udførlig kommenteret Udgave af Struensees store Mængde Kabinetsordrer, det sidste alle Aktstykker vedrørende Processerne mod Struensee og Brandt og de store Brevsamlinger, som efter Struensees Fald blev beslaglagt hos ham selv, hans Venner og Tilhængere. Disse Udgaver vil i lange Tider være Grundlaget for ethvert Studium af disse Aars Historie. Gennem

den første har man for første Gang faaet udtømmende Oplysning om Administrationens Historie i Struenseetiden og om Struensees Indsats paa dette Omraade. — H. har taget Del i den danske Georgeist-Bevægelse og 1922—28 været Formand for Arkivarforeningen.

Axel Linvald.

Hansen, Ingvor Anton, 1861—1932, Politiker. F. 13. Maj 1861 paa Lindelse Mølle, Langeland, d. 6. Marts 1932 paa Rolighed, Tryggelev Sogn, begr. i Humble. Forældre: Gaardejer, Møller Peder H. (1815—89) og Maren Christensdatter (1821—1902). Gift 29. Okt. 1886 i Tryggelev med Hanne H., f. 1. Marts 1864 paa Rolighed, d. 12. Maj 1931 i Rudkøbing, D. af Proprietær Peder H. (1825—78) og Inger Christensdatter (1827—1903).

H. var 1877—78 Elev paa Hindholm Højskole og 1882—83 paa Lyngby Landboskole. Fra 1882 ejede han Tjørnebjerggaard og fra 1905 Rolighed, begge paa Langeland. Han var rigsdagsvalgt Medlem af Overskyldraadet og havde en lang Række langelandske og fynske Tillidshverv, bl. a. som Formand for Langelands landøkonomiske Forening 1905—20, for Langelandsbanens Direktion og Den langelandske Landbostands Sparekasse, som Sogneraadsformand 1890—1917 og Medlem af Svendborg Amtsraad fra 1910, endvidere som Medlem af Bestyrelsen for de samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift 1901—20 og for Sydfynske Dampskibsselskab fra 1907. 1915—24 og 1925—32 var han Landstingsmand (Venstre). Han talte kun sjældent i Tinget, men anvendtes meget som Medlem af og Formand for forskellige vigtige Udvalg. — R. 1911.

Aarbog for Rigsdagssamlingen 1931—32, 1932, S. X f. Langelands Avis 7. og ... Marts 1932.

N. Neergaard.

Hansen, Ingeborg, 1868—1904, Højskolelærerinde. F. 3. Maj 1868 i Vallekilde, d. 28. Febr. 1904 sst., begr. sst. Forældre: Højskoleforstander Ernst Trier (s. d.) og 1. Hustru. Gift 28. Sept. 1889 i Vallekilde (Valgmenighedskirken) med Gaardejer Niels Hansen, f. 2. April 1860 i Sødinge, Ringe Sogn, Broder til Højskoleforstander Povl H. (s. d.).

I. H. var Elev paa Vallekilde Højskole, senere paa Askov udvidede Højskole og overtog kun atten Aar gammel Gymnastikundervisningen med 170 unge Piger paa Sommerskolen i Vallekilde. Hun var Elev af den svenske Gymnastikpædagog Sally Högström og den første danske Kvinde, der ledede Gymnastik paa en Højskole efter Lings System. Hendes Mand styrede Vallekilde Højskoles Land- og Havebrug, og ogsaa efter at have faaet

eget Hjem fortsatte hun sin Gerning som Lærerinde. Hendes Indflydelse mærkedes ogsaa uden for Gymnastiksalen. Barnløs var hun, men hendes Hjem, Hytten, bygget efter Tegning af Martin Nyrop, blev et kært Samlingssted for Højskolebyens Ungdom og de mange unge Elever paa Højskolen. Ernst Triers Datter, som han ildfuld af Sind og med varmt Hjertelag for alle, var det naturlige Midtpunkt i de unges Samvær. Hun havde let ved at føre alvorlig Samtale, og Sang og Oplæsning havde en fast Plads ved Aftensammenkomsterne i hendes Hjem. Især gennem disse Sammenkomster fik hun stærk Indflydelse paa den store Skare af Højskoleungdom, der Aar efter Aar samledes i Vallekilde. — Buste af Johs. Kragh paa Vallekilde Højskole 1907.

Fra Vallekilde Folkehøjskole, 11, 1904, S. 31—72. Povl Hansen: Ingeborg Trier Hansen, 1906. Højskolebladet 1904, Sp. 361—68; 1907, Sp. 1109—12.

Fred. Nørgaard.

Hansen, Iver, 1609—84, Præst, Ordsprogsamler. F. 9. Dec. 1609 i Boeslunde, d. 24. Jan. 1684 sst. Forældre: Sognepræst Hans Iversen (d. 1641) og Else. Gift 18. Okt. 1640 med Else Frederiksdatter Ammerbach fra Fyn (d. tidligst 1687).

I. H., der var Sønnesøn af Mag. Iver Bertelsen (s. d.), gik i Sorø Skole og blev ca. 1641 Præst efter Faderen. Fra Svenskekrigens Tid (1658—60) fortælles det, at han snildt vidste at skaffe sig det Sølvtøj tilbage, som hans svenske Gæster efterhaanden havde berøvet ham, og han skal have gjort sig fortjent af mange Landsmænd ved at gemme de Tyvekoster, som Fjenden forærede eller for en billig Penge solgte ham, og efter Freden indkalde de rette Ejermænd til at tage dem i Besiddelse igen. Han synes baade at have yndet et velbesat Bord og at have været en ivrig Kortspiller, og denne sidste Lidenskab kom hans Eftermænd i Kaldet dyrt at staa, da de maatte vedblive at udbetale til Sognets fattige Renterne af en Sum, som han havde spillet bort til Herren paa Borreby, men som han slap for at udrede, fordi hans Præstegaard samme Nat (1652) var gaaet op i Luer. — I. H. bør mindes som den, der af Folkemunde samlede og nedskrev Ordsprog. Hans Samling, der indeholder over 2000 saadanne, benyttedes af Peder Syv og findes endnu i Haandskrift (Universitetsbiblioteket). Den roses som et dygtigt Arbejde, men røber tillige, at naar Hr. Iver »var vide kendt for sin Lystighed«, som Peder Syv siger, saa var denne Lystighed just ikke altid den mest høviske. Nyere Forfattere tillægger ham Navnet Munk.

Kirkehist. Saml., I, 1849-52, S. 535-39. *C. F. Bricka (Marius Kristensen*).*

Hansen (-Ølstykke), Jørgen, 1837—1911, Politiker, Andeismand. F. 6. April 1837 i Jørslev ved Karise, d. 22. April 1911 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Gaardfæster Hans Olsen (1801—92) og Ane Kathrine Elsebeth Sivertsen (1807—71). Gift 1° 25. Okt. 1858 i Kbh. (Garn.) med Sophie Rasmussen, f. 17. Juni 1824 i Svendborg, d. 25. Febr. 1887 i Ølstykke, D. af Pottemager Rasmus R. (1785—1829) og Margrethe Abrahamsen (f. 1788). 2° 24. Maj 1888 i Vejstrup, Fyn, med Rasmine Sophie Vinter, f. 10. Juni 1848 i Svendborg, d. 2. April 1929 i Kbh., D. af Skipper Knud Larsen V. (1810—58) og Julie Marie Rasmussen (1818—87).

Opvokset i et politisk og religiøst vaagent Hjem kom H. 1854 paa Jonstrup Seminarium og tog Lærereksamen 1857 fra Jonstrup. I sin Seminarietid samlede han ofte sine Kammerater til opbyggelige Sammenkomster og Diskussioner. Som Lærer virkede han 1857—58 i Karise, 1858—60 ved Klemensker søndre Skole og 1860—94 i Ølstykke. Kirkeligt og i sin Skolegerning var han Tilhænger af Grundtvigs og Kolds Ideer, var tillige Formand for Skytteforening, Sangforening og ivrig Deltager i det folkelige Oplysningsarbejde, bl. a. i Foredragsforeningerne. Hans politiske Interesse førte til, at han 1873 opstilledes som Venstremand i Frederiksværk og 1876 i Hillerød (mod Lars Dinesen), men uden at opnaa Valg. 1881 opstilledes han som radikal Kandidat i Kværndrup mod Friskolelærer Stenbæk og valgtes med knebent Stemmeflertal. Under sin Rigsdagsvirksomhed indtog han, uden at være blandt Førerne, en anset Stilling, var saaledes fra 1884 Medlem af Finansudvalget og i nogle Aar dettes Sekretær. Han sluttede sig efterhaanden til den Bojsen'ske Venstregruppe og faldt ved Valget 1890 mod Bergianeren A. C. Rosager. — Som Andelsmand virkede H. særlig inden for Brugsforeningsbevægelsen, først som Deltager i Oprettelsen af Ølstykke Brugsforening (1869) og som Regnskabsfører og Formand for denne i en Aarrække, men dog særlig som Medstifter 1884 af Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger (den sjællandske Fællesforening). Han blev fra Begyndelsen dennes Næstformand, men efterfulgte 1889 Hans Dønnergaard som Formand og beklædte denne Plads til 1896 ved Sammenslutningen med den jyske Fællesforening, til den nuværende F.D.B., hvis Næstformand han var til 1910. Hans Virksomhed her saavel som hans Person var præget af Idealisme og Stræben efter at sætte Sagen over Personen.

Andelsbladet, XII, 1911, S. 341 f.; XXXV, 1934, S. 840 f. H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 508. Andelsudvalgets Almanak og Aarbog for 1912,

1911, S. 34 f. Fr. Voigt: Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger gennem 25 Aar, 1921, S. .6 ff., 26, 3,, ,64 o. fl. St.

A. Axelsen Drejer.

Hansen, Jens Andersen, 1806—77, Politiker. F. 7. Jan. 1806 i Odense, d. 1. Juni 1877 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Skomagermester og Garver, fra 1807 i Rudkøbing, Andreas H. (1781—1836) og Mariane Petersen (1778—1838). Gift 7. Okt. 1836 i Rudkøbing med Laura Cecilie Buch, f. 22. Marts 1816 i Rudkøbing, d. 9. Nov. 1902 i Kbh., D. af Skibsfører Rasmus B. (1792—1832) og Maren Dorothea Nielsen (1791—1873).

H. undervistes først af forskellige private Skoleholdere, siden i Fødebyens Borgerskole. Det ansaas for en Selvfølge, at han skulde oplæres i Skomagerhaandværket, og 1824—35 arbejdede han som Svend i Faderens Forretning, kun afbrudt af et Ophold i Kbh. 1827—28, hvor han arbejdede hos en af Byens største Mestre. Han var en dygtig Skomager og supplerede sine knappe Indtægter ved at spille i det borgerlige Musikkorps og ved Gilder og ved en Tid tillige at fungere som Organist i Kirken. I Faderens sidste Aar, da denne forfaldt til Drik og forsømte sit Arbejde, maatte han lede Forretningen. Men Professionen tilfredsstillede ham ikke. Arbejdet i den snævre Stue, hvor Mester og Svende arbejdede sammen, varede med korte Afbrydelser fra Kl. 5—6 om Morgenen til Mørkets Frembrud eller om Vinteren, hvor der arbejdedes ved Lys, til Kl. 11 Aften. Levende har H. i sin Selvbiografi skildret de triste Tanker, der opfyldte ham, naar han sad med de andre »omkring det hjemmestøbte Tællelys og stirrede paa det mørke Arbejde«. Hans Hu stod til boglige Sysler og til en friere, mere udadvendt Virksomhed. Han læste alt, hvad han kunde overkomme af oplysende og poetisk Litteratur, men sin egentlige Vækkelse fik han ved den Grundtvig'ske Kirkekamp mod H. N. Clausen. Han læste med Begejstring Grundtvigs »Kirkens Gjenmæle« af 1825, anskaffede sig med sine smaa Midler »Clausens store og dyre Bog« og fulgte spændt med i hele den følgende Skriftveksling, under hvilken især J. C. Lindbergs skrappe Indlæg betog ham. »Man har ofte«, udtalte han siden, »skrevet om mig, at jeg udtrykker mig skarpt og logisk; er dette saa, da tror jeg, at Lindberg har ydet det væsentligste Bidrag dertil.« Det var i Virkeligheden forbavsende, hvilken polemisk Evne han viste, og hvor klart og logisk et Udtryk han fandt for sine Tanker i de Avisartikler og Smaaskrifter, der fra 1833 strømmede fra hans Pen til Forsvar for det Grundtvig-Lindberg'ske Standpunkt. Disse Indlæg er ikke baaret saa meget af religiøs Stemningsfylde som af Harme over de

rationalistiske Præsters formentlige Svigten af deres Forpligtelse over for Kirkens Bekendelsesskrifter og over Sognetvangens og Myndighedernes Indgreb mod enhver friere kirkelig Rørelse. Det varede heller ikke længe, før han kastede sig ind i den Kamp for Købstadhaandværkernes Rettigheder over for Landhaandværkernes lovstridige Konkurrence, som dengang saa stærkt beskæftigede Købstæderne. Hans første offentlige Indlæg i denne Sag fremkom 1834 og fortsattes i de følgende Aar. Der var planlagt et Møde i Odense af samtlige fynske Skomagerlav, som skulde indgaa med et Bønskrift til Kongen om Sagen, og da Lavet i Rudkøbing, som var indbudt til at deltage, samledes Dec. 1835, vidste man ingen anden at vælge til Delegeret end H., men da han endnu kun var Svend, blev han med delvis Sløjfning af de sædvanlige Formaliteter gjort til Mester og sendt til Odense, hvor han valgtes til Ordfører for den Deputation, der skulde overbringe Kongen Adressen. 1836—37 udgav han et Blad, »Landbohaandværkeren«, der dog kun udkom i femten Numre. 1838 forlod han Rudkøbing, hvor han forgæves havde søgt at blive valgt til Kæmner, og for sin lille Arv nedsatte han sig i Slagelse, hvor han knyttede en Række Forbindelser med Grundtvig'ske Præster og Lægmænd, deltog i de »gudelige Forsamlinger« og fortsatte sin kirkelige Kamp, særlig for Sognebaandets Løsning og sin Virksomhed for Købstadhaandværkerne, bl. a. ved Henvendelser til Stænderne. Tonen i hans Polemik med Autoriteterne skærpedes i disse Aar kendeligt.

Økonomiske Vanskeligheder og Ønsket om at forlade Skomagerhaandværket bragte ham til 1841 at ansøge Kancelliet om at maatte indstille sig til Skolelærereksamen uden at have gennemgaaet det sædvanlige Seminariekursus. Skolelærer Rasmus Sørensen i Venslev tilbød gratis at forberede ham til Eksamen, og fra anden Side blev der lovet hans Familie Ophold i den Tid, Forberedelsen varede. Men Ansøgningen blev afslaaet, og H.s Forbitrelse herover gav sig Luft i et Brev til A. S. Ørsted, til hvem han personlig havde henvendt sig om Protektion, hvori han spaaede, at »den Tid turde maaske engang komme, da H.s Excellence muligvis vilde fortryde, hvad der var sket«. H. flyttede saa til Fredericia, hvor han sidste Gang udøvede sin Profession, thi nu modnedes den af R. Sørensen udkastede Plan om, at H. og han i Fællesskab skulde udgive et Ugeblad, »Almuevennen«, hvis ansvarhavende Redaktør H. skulde være og i hvilket han skulde skrive om Købstad- og Næringsforhold, medens Sørensen skulde tage sig af Landboforholdene. Samtidig fik han fra Orla Lehmann Tilbud om en Beskæftigelse ved »Fædrelandet« med Budtjeneste og andet underordnet Arbejde.

En Lejlighed paa et Værelse og Køkken kunde tilbydes Familien som Fribolig mod at besørge Rengøring af Kontoret og af Lehmanns, Plougs og Giødwads Ungkarlelejligheder i samme Bygning. Tilbudet blev modtaget, og til de aftalte Beskæftigelser kom nu ogsaa, at H. fra Juli 1842 til Sept. 1843 kom til at fungere som nominel ansvarhavende Redaktør, hvad i øvrigt havde til Følge, at han en Overgang blev sat paa Vand og Brød for at fremtvinge en Forklaring af ham om, hvorledes han forstod en sagsøgt Artikel, og siden for nogle andre Artikler blev idømt flere Aars Censur, saaledes at ogsaa »Almuevennen« maatte have nominelle ansvarhavende, blandt hvilke en Tid var Student Fr. Barfod.

»Almuevennen« begyndte at udkomme fra Jan. 1842, og hermed aabnedes H.s egentlige politiske Løbebane. Han havde tidligere kun virket for enkelte bestemte Reformer, men som den gode Royalist, han var og vedblev at være, længe stillet sig forbeholdent til den konstitutionelle Bevægelse. Nu havde hans forskellige Sammenstød med Autoriteterne gjort ham til en lidenskabelig Demokrat og overbevist ham om Nødvendigheden af en Forfatningsforandring. Med den idealistisk-upraktiske R. Sørensen kunde han i Længden ikke samarbejde. Det viste sig snart, at det egentlige Arbejde kom til at hvile væsentlig paa ham, og at deres Anskuelser mere og mere divergerede. Tilslutningen til Bladet var ikke stor og kom saa godt som udelukkende fra Landdistrikterne, hvorfor H. snart indsaa, at Bladets Fremtid laa paa Bondeagitationens Omraade. Han kastede sig nu med glødende Energi over Studiet af Landboretten og satte sig navnlig til de mindste Enkeltheder ind i alt, hvad der vedrørte Fæsteforholdet, det stadig aabne Saar i Forholdet mellem Godsejere og Bønder. Fra Febr. 1843 opløstes Forholdet til R. Sørensen, og Bladets Abonnentantal paa Landet steg jævnt. »Bondecirkulæret« af 1845 hjalp godt med, og 1846 stiftedes Bondevennernes Selskab med H. som Sekretær og »Almuevennen« som Hovedorgan. Bladet var nu kommet saa meget til Kræfter, at han fra s. A. kunde opgive sin Stilling ved »Fædrelandet«. — Aaret før var han begyndt ogsaa at deltage i den mundtlige Agitation paa Møderne, i hvilken han hurtigt viste sig som en Mester. Hans bitre og ætsende Kritik mod Godsejere og Embedsmyndigheder gjorde et dybt Indtryk paa Landbefolkningen. Først og fremmest søgte han at ægge Bøndernes Selvstændighedsfølelse. Hans »tro kun dig selv, tag dig i Agt for dine Venner« og hans Opfordring til Bønderne om ikke længere at taale det traditionelle »Du« fra Overklassen, men besvare det paa samme Maade over for alle »undtagen Kongen« gjorde sin store Virkning. Ligeledes hans

ihærdige Agitation for Bondevennernes Selskab og »Almuevennen« paa Rejser, mest til Fods rundt i Landdistrikterne, navnlig de sjællandske.

Martsbevægelsen 1848 fandt ham i fuldt Krigsberedskab. Bondevennernes Selskab var, ikke mindst ved hans ihærdige Kulegravningsarbejde, blevet en Magt, der maatte regnes med, og skønt han først 1851 blev Medlem af dets Bestyrelse, øvede han dog allerede nu en betydelig Indflydelse paa dets Politik, og denne Indflydelse gik i udpræget radikal Retning. Etkammersystem og almindelig og lige Valgret blev hans Hovedprogrampunkter, og ingen har mere end han bidraget til at sætte den Konflikt, der opstod ved Kongevalgene til Rigsforsamlingen, i den Grad paa Spidsen, at det kom til Brud med J. C. Drewsen og de gamle liberale Medkæmpere i og uden for Martsministeriet. I Kbh. blev H. en af Lederne for Hippodrombevægelsen, der kæmpede for samme Forfatningsprogram som Bondevennerne, men ikke naaede synderlige Resultater ved Valgene i Kbh., hvorimod Østifterne og navnlig Sjællands Landdistrikter valgte et stort Antal af Bondevenneselskabets Kandidater. Selv valgtes han i Langelandskredsen, som han vedblev at repræsentere til 1866, de to sidste Aar tillige som Medlem af Rigsraadets Folketing. I Rigsforsamlingen stod H. i Tschernings og B. Christensens Skygge, talte kun sjældent og blev ikke Medlem af Grundlovsudvalget. Dog samlede der sig en ikke ringe Opmærksomhed om ham: man vidste, hvad han betød bag Kulisserne, og de lydhøre kunde i hans faa Taler spore den betydelige Debattør og Polemiker. Han fulgte saa godt som altid Partiledelsen; kun et Par Gange markerede han et radikalere Standpunkt, saaledes da han stemte imod Stillingsvæsenet som stridende mod Lighedsprincippet, og da han over for Biskop Mynster erklærede, at der ikke her i Landet havde været nogen luthersk-kristelig Kirke, men »et Tvangsbur, hvori man med Lovens Sværd har indjaget alle dem, der fødtes her i Landet af luthersk-kristelige Forældre«. — Paa den første ordinære Rigsdag optraadte han med stor Selvstændighed og altid paa yderste venstre Fløj. Han støttede de Spandet'ske Forslag om kirkelig Frihed og krævede Bondestandens fuldkomne retslige og beskatningsmæssige Ligestilling med de andre Samfundsklasser med Bortfald af det store Hartkorns Skatteprivilegier uden Erstatning. Han kom i dette og andre lignende Spørgsmaal i Uoverensstemmelse med sit Partis officielle Ledere, B. Christensen og Tscherning, men fik Hovedmassen af Partiets Bønder med sig. Ogsaa i Kravet om Tvangsopløsning af Fæsteforholdet indtog han de mest

yderliggaaende Standpunkter. Derimod hævdede han, hvor han var enig med Førerne, blind Underkastelse under Partiets Afgørelse og kom derved i Konflikt med Gleerup og en Del af de Venstreliberale, der var valgt med Bondevenneselskabets Anbefaling, men nu var misfornøjede med Tilnærmelsen til Helstatspolitikken og den skrappe Partidisciplin. Ved Folketingsvalget 1852 lykkedes det, væsentlig ved »Almuevennen«s skaanselløse Angreb, at faa Kætterne omtrent udryddede og en ensartet Bondevennefront genoprettet. H.s Indflydelse var nu i rask Stigen og øgedes yderligere, da B. Christensen i Sommeren 1853, vistnok i Følelsen af, at H. havde overfløjet ham i Partiledelsen, ombyttede Folketinget med Landstinget. H. havde indtil Slutningen af 1851 hyldet Ejderstatstanken, men svingede fra nu af sammen med Partiet under Tschernings Indflydelse over i helstatlig Retning og støttede Ministeriet Bluhme i Kampen om Toldenhed og Tronfølge. Dette hængte sammen med, at for H. stod de storpolitiske Spørgsmaal altid i anden Række. Det afgørende var den almindelige Valgrets Bevarelse og den bondevenlige Landbopolitik, og han mente som de øvrige Bondevenner, at en Tilslutning til Ministeriet og en udpræget kongevenlig Politik vilde være det bedste Værn mod de absolutistiske Statskuptanker, som laa i Luften, og hvad Landbopolitikken angaar. saa han en Garanti i Indenrigsminister P. G. Bangs (s. d.) »Bondevenlighed«. Men da Ørsted blev Førsteminister April 1853, og Forfatningsspørgsmaalet kom i Forgrunden, skiftede Synspunkterne. Med Ørsted havde H. fra Kancelliets Dage mere end een gammel Regning at opgøre, Bang var ikke gaaet over i det nye Ministerium, og man sporede Anslag mod Junigrundloven, særlig mod den almindelige Valgret. Det lykkedes ikke Tscherning at faa Partiet til at følge ham i hans henholdende Politik over for Ministeriet, og hans Indtræden i det kongevalgte Rigsraad 1854 vakte alvorligt Mishag. Saaledes kom det til et Brud mellem ham og H., som aldrig lægedes, hvor ofte end Forholdene siden førte dem til Samarbejde paa forskellige Omraader. Nu kom Kampen med Ministeriet Ørsted og Bondevennernes »kolde Alliance« med de Nationalliberale. For H.s Vedkommende var denne Alliance i Sandhed kold. »Lad os nu begge«, udtalte han ved Forhandlingerne om Mistillidsadressen til Ministeriet i Foraaret 1854, »værge os imod dem, der true vort Liv; vi kunne da altid, naar Livet er sikkert, kæmpe om de forskellige Genstande, vi ere uenige om«. Hans Uvillie mod de Nationalliberale, naar delvis undtages Monrad og Ploug, vedblev at være lige dyb, og fra Decemberministeriets Forelæggelse af Fællesforfatningen 1855 var Kampen da ogsaa i fuld

Gang igen, særlig rettet mod den stærkt indskrænkede Valgret til Rigsraadet. I dette indtraadte H. som valgt af Folketinget. Han var med til at bekæmpe de elleve Slesvigholsteneres Andragende og blev i de følgende Aar en afgjort Tilhænger af et Danmark til Ejderen med Junigrundloven som Rigsgrundlov, dog i stigende Opposition mod de skiftende Regeringer, efterhaanden som de antog en mere og mere nationalliberal Farve. Han blev navnlig en svoren Modstander af den Hall'ske Nølerpolitik og deltog, undertiden i god Forstaaelse med »Fædrelandet«, i Dannelsen af Dannevirkeforeningen og de øvrige Bestræbelser for at drive Ministeriet frem til en mere resolut ejderdansk og skandinavisk Politik. Hans Opfattelse var den, at Helstatsforholdet medførte en delvis Afhængighed af de tyske Stormagter og en reaktionær Indflydelse udefra, der var en Hindring for den almindelige Valgrets Enemagt i Danmark-Slesvig og bar Hovedskylden for den stadige Stranding af Forsøgene paa at gennemføre en Tvangsafløsning af Fæsteforholdet. Inden for Bondevennepartiet, der i Perioden 1855—65 som Regel var Folketingets største Gruppe, stod han efter Bruddet med Tscherning som den afgjorte Leder og øvede større Indflydelse paa Lovgivningsarbejdet end nogen anden Rigsdagsmand, navnlig efter at han, for at opnaa Resultater, var slaaet ind paa en mere opportunistisk Politik end i sine første Rigsdagsaar. Hans sikrede Magtstilling gjorde ham ogsaa mere fri i personlig Omgang, og han kunde selv over for Modstandere til Tider vise en vis Jovialitet, som paa ejendommelig Maade kontrasterede med det hvasse Blik og den trodsigt sammenknebne Mund, der gav hans Ydre saa barskt et Præg. Det er sandt, at der kunde være noget smaatskaaret og hakkende ved hans Polemik, og at han aldrig helt rystede Smaamanden fra Absolutismens Tid med hans Mistænksomhed og Nag mod Overklassen helt ud af Ærmet, men han var en Arbejdskraft af første Rang og en Debattør, som ved sin Beherskelse af Sagerne og sin knivskarpe Logik kunde tage Kampen op selv mod de Nationalliberales juridiske Koryfæer. Paa visse Omraader havde han sine Særstandpunkter, hvor han ikke ret kunde faa sit Parti med sig, saaledes i sin Modstand mod Næringsfrihedslovens Opgivelse af Duelighedsprøverne og mod at gaa saa vidt i Opgivelse af Beskyttelsestolden, som de Nationalliberale ønskede: det var den gamle Købstadhaandværker, som her gjorde sig gældende. En Sorg var det ham ogsaa, at hans gentagne Forsøg paa at faa Fodfæste i Byernes Haandværker- og Arbejderkredse glippede, sidst under Agitationen om Næringsloven; han var dog navnlig Københavnerne for meget af en Bondepolitiker

til, at de ret kunde acceptere ham. I hans personlige Stilling skete der i denne Periode den Forandring, at han 1855 efter en heftig Kamp styrtede Gleerup som Formand for Bøndernes Brandkasse i Holbæk m. fl. Amter, og at »Almuevennen« blev Dagblad og 1856 sluttet sammen med »Morgenposten«, som han udgav indtil 1873, da »Almuevennen« genopstod. Han blev endelig Formand for en Sammenslutning af »Kommunalforeningerne« i de sjællandske Amter, der siden fik Navn af Østifternes Folkeforening og fra 1865 af Femte Juni Folkeforeningen. Bondevennernes Selskab havde da forlængst tabt sin Betydning.

Under Kampen om den dansk-slesvigske Fællesforfatning 1863 var H. en Tilhænger af Loven statspolitisk set og roste endog i Dec. Hall, fordi han havde modstaaet Stormagternes Pression for dens Ophævelse, men da han og hans Venner skarpt modsatte sig Valgretsbetingelserne til Landstinget, stemte han ved den endelige Afstemning mod Vedtagelsen. Under den paafølgende Grundlovskamp kæmpede han længe for Junigrundloven som eneste Rigslov og gik endog som et sidste Middel med til en Alliance med Augustforeningens Konservative imod Ministeriet Bluhme i Haab om, at det ved Hjælp af Heltzen (s. d.), som man vidste særlig havde Kongens Øre, skulde lykkes at faa dannet et Ministerium, der var mere gunstigt stemt for den almindelige Valgret. Da dette glippede, og han havde set den ene efter den anden af Venstres førende Mænd række Haand til et Kompromis, gik ogsaa han i det tidlige Foraar 1865 med flere ledende Venstremænds Billigelse ind i en Forhandling med Grev Frijs, der antoges at ville blive Bluhmes Efterfølger, om en Sammensætning af Landstinget, der kunde være Bondevennerne mere antagelig end den af Bluhme og de Nationalliberale foreslaaede. Forhandlingerne strandede, væsentlig paa Spørgsmaalet om Kongevalgene, men fra nu af var H. overbevist om Umuligheden af at bevare den almindelige Valgret til Landstinget og udtalte aabent dette over for sine Vælgere ved Opløsningsvalget 1865. Dette Valgs Udfald bestyrkede ham yderligere i denne Opfattelse, og under det afgørende Rigsraadsfællesudvalg Okt. 1865 genoptog han sine Forhandlinger med Grev Frijs og enedes med ham og Rigsraadets Godsejerfløj om den Ordning, som blev den endelig vedtagne og som for ham i hvert Fald havde den Fordel, at den almindelige Valgret kom til at raade over en Del af Landstingsmandaterne, og at det blev det store Hartkorn og ikke de Nationalliberale, som fik Hovedfordelen af den privilegerede Valgret. Bagved laa den Tanke om en fremtidig Samvirken mellem »de store og de smaa Bønder«, som fik

Udtryk i Phønixgildet 10. Okt. og i 10. Oktoberforeningen, hvis Næstformand H. blev og gennem hvilken han haabede i Kamp mod de fælles nationalliberale Modstandere at faa en Del af Bondevennernes Reformønsker gennemført. — Allerede Dannelsen af Ministeriet Frijs Nov. 1865 blev en Skuffelse, idet end ikke en eneste af de Bondevennerne særlig nærstaaende Godsejere optoges deri. Under den fortsatte Grundlovskamp vendte B. Christensen, Tscherning—Winther og det Grundtvig'ske Venstre sig skarpt mod H., som ogsaa blev forladt af en Del af sine bondevenlige Kærnetropper. Ved Opløsningsvalget til Rigsdagens Folketing Juni 1866 blev han, der saa godt som ikke havde deltaget i de sidste Maaneders Kampe ude i Landet, besejret i Rudkøbingkredsen af en politisk ukendt Venstregrundtvigianer med fire Stemmers Flertal. Ved Folketingsvalget Okt. 1866 valgtes han dog i Svendborgkredsen, som han holdt til sin Død. I det stærkt gruppedelte Folketing var H. nu Chef for Resterne af det gamle Bondevenneparti, Det folkelige Venstre, der kun talte atten Medlemmer, og hans politiske Stilling var i det hele stærkt rystet. De Formodninger, der navnlig senere dukkede frem om, at han skulde have været bestukket af Grev Frijs, fandt ingen nævneværdig Tiltro i Samtiden, og der foreligger intet, som kan bestyrke dem. Ved sin store Dygtighed i det saglige Arbejde gjorde han sig paa ny saa stærkt gældende, at han, da Venstregrupperne atter nærmede sig hinanden, blev en af Hovedlederne for det 1870 stiftede Forenede Venstre. Oktoberforeningen havde intet nævneværdigt Spor sat sig i Lovgivningsarbejdet under Ministeriet Frijs, til hvilket H. mere og mere traadte i Opposition, og han gav den til sidst Dødsstødet, da han 1869 paa ny fremsatte Forslag om en Fæsteafløsningslov. I Det forenede Venstres Ledelse blev han efterhaanden, trods al Honnør, faktisk distanceret af Berg, men han gjorde alle Partiets taktiske Bevægelser med, om der end er Grund til at tro, at han misbilligede Finanslovnægtelsespolitikken af 1873, som han ogsaa var den første til at afblæse med sin Erklæring ved Opløsningsvalget om, at »Eksperimentet« ikke vilde blive gentaget. S. A. fejredes han ostentativt af Partiet og fik ved Landsindsamling skænket en Villa paa Frbg., Folkegave, som Æresbolig. Hans sidste Aar formørkedes ved de stedse mere paagaaende Rygter om Underslæb i Brandkassen og den til denne knyttede Kreaturforsikringsforening; 1877 blev der indgivet Anmeldelse imod ham, og det viste sig, at han gennem en Aarrække havde besveget Foreningerne for ca. 200 000 Kr. Han døde, mens Undersøgelsen stod paa. Trods denne forsmædelige Afslutning erkendtes det ogsaa af hans

Modstandere, at han gennem en Menneskealder havde øvet en betydningsfuld Indflydelse paa vor indre Politik og været en af vore evnerigeste Parlamentarikere.

Portrætteret paa Constantin Hansens Maleri af den grundlovgivende Rigsforsamling (1860—64; Fr.borg); Skitse dertil i Rigsdagen. Litografier 1858 fra I. W. Tegner og Kittendorff efter Daguerreotypi; fra Bordings Stentrykkeri 1871 og af Joh. Thorsøe 1877; portrætteret paa Litografi af Mænd af Det forenede Venstre (fra C. Otto) 1874. Træsnit 1868, af H. P. Hansen 1869 og af J. F. Rosenstand 1875 efter Tegning af H. N. Hansen.

J. A. Hansen: Mit Tilsvar, 1866. Samme: Vor Forfatnings Historie, 1868—76. Samme: Mit Livs Historie og Gerning, 1875—76. Af J. A. Hansens efterladte Papirer, 1878—79. D. E. Rugaard: J. A. Hansen, 1863. Zodiacus: Parlamentariske Stjernebilleder, 1875. Jos. Michaelsen: Fra min Samtid, II, 1893. V. Birkedal: Personlige Oplevelser, III, 1891, S. 97 f. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. Sorø Amtstidende 2. Juni 1877 og 17. Sept. 1910. L. Dinesen i Nationaltid. 18. Okt. 1910. Tilskueren, 1910, II. Hans Jensen: Politiske Personer og Begivenheder, 1918. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlingers Historie 1830—1848, I—II, 1931—34.

N. Neergaard.

Hansen, Jens Andersen, 1855—1915, Fabrikant, Murermester. F. 21. Dec. 1855 i Kolding, d. 1. Aug. 1915 sst., begr. sst. Forældre: Murermester Hans Peter H. (1817—86) og Karen Marie Tøndering (1819—92). Gift 25. Sept. 1880 i Kolding med Dorthea Kirstine Lage, f. 26. Maj 1853 i Store Anst, d. 8. Sept. 1931 i Kolding, D. af Husmand Frederik Johan L. (1822—1908) og Ane Marie Cathrine Terpager (1824—88).

H. var fra sine unge Aar bestemt for Murerfaget og overtog 1879 Faderens Forretning i Kolding. Betydelige Forbedringer af Havnen, Aabningen af den sydjyske Tværbane 1874 samt Inkorporationen af de otte slesvigske Sogne ved Fredslutningen 1864 havde bevirket, at Kolding paa dette Tidspunkt var i stærkt Opsving, hvilket ikke mindst kom Byggevirksomheden til gode. H., der med haandværksmæssig Dygtighed forenede megen praktisk Forretningssans og Dispositionsevne, holdt sig under denne Udvikling ikke til Byggeriet alene, men blev Sjælen i en Række til Byggevirksomheden knyttede Industrier. Han anlagde Teglværk i Sest (1888) og Kalkværk og Cementvarefabrik i Kolding (1898) og var ved sin Død Ejer af Kolding Aktie-Teglværk og Kolding Kalkværk. Tillige var han Direktør i Gensidig Dansk Livsforsikringsforening Fremtiden i Aalborg. Født og opvokset i Kolding, som H. var, interesserede han sig stærkt for Byens Forhold og var

1897—1909 et virksomt Medlem af Byraadet. Særlig fortjener dog at fremhæves hans Interesse og Arbejde for Haandværkerundervisningen. Ved sin myndige Personlighed, som parredes med et bredt, jovialt Væsen, forstod han at føre adskilligt igennem, og som Formand for Teknisk Skoleforening hjalp han denne over en Række vanskelige Begynderaar. — R. 1902. — Mindesmærke paa Graven 1916, tegnet af Ivar Bentsen. — Buste af Johs. Bjerg 1929 foran Kolding tekniske Skole.

M. Rasmussen: Bidrag til dansk Haandværkerundervisnings Historie, 1916. Kolding Folkeblad •. Aug. 1915.

P Koch Jensen.

Hansen, Jacob Anton, 1867—1926, Fagforeningsmand. F. 8. Okt. 1867 i Alminde, Landet Sogn, d. 8. Juli 1926 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Husmand Hans Jacobsen (1805—84) og Diderikke Mortensdatter (1835—73). Gift 29. April 1890 i Kbh. (b. v.) med Else Marie Hansen, f. 27. Sept. 1854 i Gloslunde, d. 12. Marts 1932 i Kbh., D. af Christian H. og Ane Johanne Hansdatter.

Som Grovsmedesvend, udlært i Hoby paa Lolland, kom H. 1885 til Kbh. og arbejdede, afbrudt af Soldatertjenesten ved Marinen 1888, som Nitter hos Burmeister & Wain til 1899. 1895 var han med til at stifte Skibssmedenes Fagforening og var dens Formand fra samme Efteraar til 1918. Kort før den store Arbejdskamp 1899 valgtes han til Formand i Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund, som under hans Ledelse blev et af de betydningsfuldeste Led af dansk Fagbevægelse. Efter Konfliktens Afslutning fik H. gennem besværlige Forhandlinger tilvejebragt en kollektiv og grundlæggende Arbejdsoverenskomst for Jernindustrien som Helhed, hvori Minimallønsprincippet med Værkstedspriskuranter og personlige Tillæg (»Løfteparagraffen«) anerkendes, og Tillidsmandssystemet legaliseres (1900 og 1902), et Dokument, hvis Grundsætninger om »Værkstedsparlamentarisme« m. m. har været Mønster for Arbejdsforholdenes Ordning i Metalarbejderfagene ogsaa i andre Lande. H. var ogsaa Talsmand for de femaarige Overenskomster, som vandt Udbredelse i Aarene op mod Krigen. Efter flere Kongresbehandlinger om Spørgsmaalet fik H. 1912 tilvejebragt et Kartel mellem nogle nærbeslægtede Fag: Centralorganisationen af Metalarbejdere i Danmark, der var tænkt som et Skridt paa Vejen mod Industriforbund. Han blev Formand for Organisationen og for dens senere oprettede fælles Arbejdsløshedskasse og Redaktør for det fælles Fagblad »Jern- og Metalarbejderen«. — H. søgte ligeledes at fæstne og styrke de faglige Forbindelser ud

over Landegrænserne, fik et skandinavisk Samarbejde bragt i Stand og var fra 1904 Medlem af Det internationale Metalarbejderforbunds Eksekutivkomité. 1907 indvalgtes han i De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg. Dette overdrog ham 1912 at udarbejde Vedtægterne for et Udvalg til Afgørelse af Grænsestrid mellem Fagene, og H. blev Udvalgets Formand. — 1919 var han Medlem af det af Fagbevægelsen og Socialdemokratiet nedsatte Socialiseringsudvalg og fik 1925 Sæde i den store Arbejdskommission. 1900—10 var han Dommer i Den permanente, fra 1910 til sin Død i Den faste Voldgiftsret. I den kooperative Bevægelse kom han ind 1906 som Formand for Maskinfabrikken Aurora; 1908 blev han Medlem af »Social-Demokraten«s Kontrolkomité, og efter at have medvirket ved Oprettelsen af Arbejdernes Landsbank 1919 blev han Medlem af dens Repræsentantskab (Formand 1925—26) og dens Bankraad. H. viste ogsaa den faglige Uddannelse stor Interesse. Han var Medlem af Skoleraadet for den tekniske Undervisning og af Bestyrelsen for Teknologisk Institut. 1918 indvalgtes han i Kbh.s Borgerrepræsentation og blev 1925 dens Formand. 1924 kom han ind i Landstinget (for 1. Kreds); blev efter Martin Olsens Død April 1926 tingvalgt Medlem. Han var Medlem af Toldraadet fra dets Oprettelse 1910. — H. havde mange Hverv, maaske flere end hans overordentlige Flid og Arbejdsevne kunde bestride. Men de var overdraget ham i Kraft af den store Tillid, han nød, fremfor alt som Fagforeningsmand. Han var initiativrig og handlekraftig, baade smidig Diplomat og bidsk i Debatten, og han var skaanselløs over for dem, der gik imod de Interesser, han følte sig sat til at varetage. Selv blev han vedholdende angrebet af Syndikalister og Fagopposition, som i hans Person saa den inkarnerede Reformisme. Efter at J. Jensen var gaaet op i det kommunale Arbejde, stod H. (ved Siden af Lyngsie) som Fagbevægelsens Førerskikkelse, Midtpunktet i Aartiers faglige Udvikling. — Han har skrevet »Ti Aar af en Fagforenings [Skibssmedenes] Historie« (1905) og »Festskrift i Anledning af Dansk Smede- og Maskinarbejderforbunds 25 Aars Jubilæum« (1913). — Maleri af A. Cilio-Jensen 1926 paa Kbh.s Raadhus. Tegning af Gerda Ploug Sarp 1925 i Familieeje. Portrætteret paa Edv. Saltofts Gruppebillede 1934 i Folkets Hus, Enghavevej.

Social-Demokraten 9. Juli 1926. Jern- og Metalarbejderen, Juli 1926. Protokol over D.S.M.F.s 20. Kongres, 1926, S. 31—37. *Oluf Bertolt*

Hansen, Jens Andreas, f. 1878, Journalist, Politiker. F. 12. Maj 1878 i Nørre Jernløse. Forældre: Forpagter Anders H. (1841—

1904) og Ane Kirstine Jensen (1851—98). Gift 4. Nov. 1901 i Holbæk med Augusta Lorentzen, f. 1. Aug. 1876 i Holbæk, D. af Brygger Ole L. (1832—1906) og Karen Marie Rasmussen (1836—1900).

H., der er en af Vilh. Lassens talentfuldeste Elever, begyndte allerede i Syttenaarsalderen sit Arbejde ved Provinspressen som Elev ved »Horsens Dagblad«, kom efter et Par Aars Forløb til »Holbæk Amts Dagblad« 1897 og blev 1901 ansat som Redaktionssekretær ved »Aalborg Amtstidende«. Da Redaktør Vilh. Lassen ved Suppleringsvalget i Sæbykredsen s. A. gik ind i aktiv Rigsdagspolitik, foretog han det efter manges Mening dristige Skridt at gøre sin unge Medarbejder til ansvarhavende Redaktør; men det viste sig snart, at han havde set rigtigt; baade som politisk Skribent og som journalistisk Leder af Bladet var H. Stillingen fuldt ud voksen. Efter Vilh. Lassens Død fortsatte H. endnu fire—fem Aar som ansvarhavende Redaktør af Bladet — kun med den Forskel, at den daglige Telefonsamtale om Morgenen med Kbh. nu førtes med Fru Marie Lassen. Det viste sig imidlertid efterhaanden, at H. ikke kunde indordne sit Syn paa Tingene under Fru Lassens, og Resultatet blev, at han 1911 sammen med Henrik Lassen, Vilh. Lassens Broder og Forretningsfører, købte »Roskilde Dagblad«. Herfra kom han 1922 til Hovedstaden som Leder af Dagbladet »København«, men maatte efter fem Aars Forløb opgive Kampen for at holde dette Blad oven Vande og vendte 1927 tilbage til Roskilde som Eneudgiver og Redaktør af »Roskilde Dagblad«. H. har som Skribent stor Lethed ved at udtrykke sine Tanker og illustrere dem med kraftige og rammende Billeder. Han var en dygtig Vejleder for de unge, der uddannedes ved »Aalborg Amtstidende«. For ham selv havde det stor Betydning at kunne støtte sig til kraftige Personligheder som Vilh. og Marie Lassen, og hans senere Virksomhed i Roskilde og Kbh. er maaske mindre fast i Linierne, om end hans Evne til at give træffende Udtryk fof Venstres Politik er lige stor. — H. har i to Perioder siddet i Folketinget, valgt af Venstre i Kbh.s Amtskreds, nemlig 1920—24 og 1926—32, og han var i denne Egenskab Medlem af Militærkommissionen 1920—22 og i anden Omgang Delegeret ved Nedrustningskonferencen i Geneve 1932. — Siden Radioraadets Oprettelse har H. haft Sæde deri som Formand for Programudvalgets Foredragsudvalg, og han er desuden Medlem af Repræsentantskabet for Foreningen Norden og af Bestyrelsen for Dansk Arbejde i Roskilde.

Ad. Worsøe-Andersen.

Hansen, Johan Frederik, 1799—1873, Bøssemager og Mekaniker. F. 25. Marts 1799 i Kbh. (Petri), d. 22. Dec. 1873 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Bøssemager Jacob H. (1767—1824) og Ane Maria Hausmann (d. tidligst 1824). Gift 25. Juli 1830 i Kbh. (Garn.) med Nicoline Christine Svendsen, f. 24. Okt. 1804 i Kbh. (Nic), d. 16. Aug. 1875 sst. (Garn.), D. af Skibsfører, Værtshusholder Rasmus S. (ca. 1759—1827) og Margrethe Brandt (ca. 1775—1852).

Efter en mangelfuld Skolegang og uden anden Værkstedundervisning end den, han fik hos Faderen, blev H. 1824 ved dennes Død i hans Sted Bøssemager ved Kongens Regiment, til hvilket han derefter var knyttet under dets vekslende Navne (Kronens Regiment, 5. Linieinfanteribataillon) til 1845. Hans væsentlige Betydning ligger imidlertid i hans private Virksomhed. Det store mekaniske Talent, han sad inde med, og som han bl. a. viste ved i en meget ung Alder at forfærdige to større Ure med Slagværk, udviklede han ved Selvstudium i Matematik, Mekanik og Sprog og blev efterhaanden en søgt Mekaniker og Maskinbygger. Han byggede bl. a. en Savmaskine, og da den 1831 kom i Gang, dreves den af en Dampmaskine, som han ogsaa havde bygget. Da der senere føjedes en Høvlemaskine til Savmaskinen, byggede han 1833 en ny Dampmaskine til den. Ogsaa til et Par Brændevinsbrænderier byggede han smaa Dampmaskiner, og han indtager i det hele en fremskudt Plads i Danmarks Maskinudvikling. 1840 gik han i Kompagni med C. A. Rames, der Aaret før fra Amerika havde hjembragt nogle Sømmaskiner. De etablerede med dem en Sømfabrik her (fra 1853 i Rabeshave paa Christianshavn), søgte at skaffe den Filialer i Tyskland og havde et Valseværk til dens Brug i Sverige. Efter Rames' Død 1869 blev H. Eneindehaver af Fabrikken. 1838 var han Medstifter af Industriforeningen.

Handels- og Industri-Tid., 1833, S. 314.

C. Nyrop (C. A. Clemmensen).*

Hansen, Johan Frederik, 1810—73, Forstmand, Kreditforeningsdirektør. F. 3. Juni 1810 i Kbh. (Helligg.), d. 19. Febr. 1873 paa Frbg. (Helligg.), begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Vildthandler, senere Brændevinsbrænder Peder H. (ca. 1771—1822) og Ane Marie Diebel (d. tidligst 1824). Gift 15. April 1844 i Kbh. (Helligg.) med Nicoline Christiane Smith, f. 15. April 1814 i Hald ved Randers, d. 7. Marts 1899 i Kbh. (gift 1° 1837 med Forstdocent L. S. Fallesen, 1807—40, s. d.).

H. fik sin første praktiske Uddannelse i Skovbrug gennem et toaarigt Ophold hos Skovrider N. B. Ulrich paa Bregentved. Herfra optoges han paa det kgl. Forstinstitut i Kiel 1831, men dimitteredes allerede n. A. ved Instituttets Ophævelse. For at søge videre forstlig Uddannelse begav han sig 1833 paa en Udenlandsrejse, der strakte sig over halvtredie Aar. Til Marts 1834 studerede han ved Forstakademiet i Tharandt, hvor han bestod den normerede Afgangseksamen for Forstkandidater. Derefter berejste han andre Egne af Tyskland samt Bøhmen, Schweiz og Frankrig, gjorde et længere Ophold paa Korsika for endelig over Italien og Østrig at vende tilbage til Danmark 1835. Efter sin Hjemkomst havde han Beskæftigelse ved praktisk Skovbrug, først som Assistent paa Jægerspris Skovdistrikt, derefter som Assistent ved de sydsjællandske og lolland-falsterske Statsskove og endelig fra 1840 som Assistent hos Overforstmester v. Krogh, indtil han 1842 blev ansat som Docent ved den 1835 i Kbh. etablerede Skovbrugsundervisning. Han virkede som Forstdocent — fra 1848 med Titel af Professor — til Udgangen af 1872. Som eneste Speciallærer i Skovbrugsfagene kom han igennem denne mere end 30-aarige Undervisningsvirksomhed til i høj Grad at sætte sit Præg ikke blot paa selve Undervisningen, men, efterhaanden som hans Elever indtog ledende Stillinger inden for det praktiske Skovbrug, ogsaa paa dette. H. interesserede sig navnlig for den økonomisk-administrative Side af Skovbrugsvirksomheden, og han har paa dette Omraade formentlig ydet en betydningsfuld personlig Indsats. De kun sparsomme Bidrag til den forstlige Litteratur, som foreligger fra hans Haand, gør det imidlertid vanskeligt for Eftertiden at danne sig et helt klart Billede af hans Virke. I sin økonomiske Indstilling stod han under Paavirkning af de af Ricardo formulerede økonomiske Teorier, og ud fra disse søgte han at bringe rent økonomiske Betragtningsmaader til Anvendelse over for Skovbruget i Modsætning til den almindeligt raadende, rent tekniske Indstilling. Sine Anskuelser i saa Henseende fremsatte han offentligt ved den 4. danske Landmandsforsamling i Kbh. 1852 i et Foredrag vedrørende Principperne for Omdriftsberegning. De heri raadende Tanker blev nogle Aar senere og formentlig ganske uden Paavirkning fra H.s Side fremsat i Tyskland af M. R. Pressier i den inden for forstlige Kredse nu verdensberømte Afhandling »Der rationelle Waldwirt und sein Waldbau des hochsten Ertrags« (1858). H.s Tilbageholdenhed over for den Kritik, som straks kom til Orde fra ledende Statsskovbrugeres Side (Overførster Paulsen), samt hans egne Udtalelser under den efter Foredraget følgende

Diskussion viser, at han selv var klar over, at Tiden i Danmark endnu ikke var moden til Optagelse af hans Tankegang. — Paa et Omraade uden for Skovbruget fandt H. derimod god Modtagelse for sine praktisk-økonomiske Ideer. Under sit Ophold i Tyskland var han blevet bekendt med det tyske Kreditforeningssystem. Da Planer om Oprettelsen af tilsvarende Institutioner i Danmark kom frem, gik han energisk ind for denne Sag. Efter at det lovgivningsmæssige Grundlag var tilvejebragt ved Loven af 20. Juni 1850, førte hans Arbejde paa dette Omraade til Stiftelsen 1851 af Creditforeningen af Grundejere i Sjællands Stift (ved senere Navneforandring ændret til Kreditforeningen af Grundejere i Østifterne). Han valgtes straks til Direktør og Formand for Direktionen og bestred denne meget krævende Virksomhed igennem 21 Aar til sin Død 1873. Kreditforeningssystemets solide Udvikling i Danmark skyldes formentlig i ikke ringe Grad H.s myndige og kloge Ledelse af Østifternes Kreditforening igennem den første vanskelige Udviklingsperiode. — Meget imod H.s Villie blev Skovbrugsundervisningen 1863 henlagt fra at foregaa dels ved Universitetet, dels ved Polyteknisk Læreanstalt til den 1858 oprettede kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. 1869 blev Skovbrugsundervisningen helt indlemmet i Landbohøjskoleundervisningen, og da der samtidig rejstes Krav om gennemgribende Ændringer af Undervisningen, følte H. sig foranlediget til med Udgangen af 1872 at tage sin Afsked som Forstdocent. Kort efter døde han uden at have faaet realiseret en Plan om Udgivelse af sine forstlige Forelæsninger i Trykken. Kun et kortere Uddrag af hans Manuskripter blev 1877 udgivet paa Foranledning af hans Efterfølger som Forstdocent, P. E. Muller. — R. 1869. — Posthum Marmorbuste af Th. Stein 1876 i Hallen i Østifternes Kreditforenings Bygning paa Jarmers Plads. Litografier fra I. W. Tegner og Kittendorff 1858 og 1877.

J. F. Hansen: Et Afsnit af Læren om Skovbrugets Økonomi (udg. af P. E. Muller og O. Bloch), 1877. A. Oppermann i Tidsskr. for Skovbrug, X, 1889 (se Registeret). Samme i Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908. Østifternes Kreditforenings Historie til 1931, 1931.

A. Howard Grøn (A. Oppermann).

Hansen, Jens Jørgen, f. 1869, Landbrugsskoleforstander. F. 15. Nov. 1869 i Veddum ved Hadsund. Forældre: Snedker- og Tømrermester, Husmand Hans Peter Jepsen (1832—87) og Bodil Christensen (1833—88). Gift 8. Okt. 1902 i Skelund med Sigrid Pinholt, f. 3. Okt. 1877 i Husby, Ringkøbing Amt, D. af Lærer Jens P. (1840—84) og Thora Frederikke Starck (1840—1922).

Faderen havde ved Siden af sin Haandværksvirksomhed et mindre Landbrug, hvori H. fik sin første praktiske Oplæring. Han tog Præliminæreksamen 1891 i Kbh. og kom derefter **til** Landbohøjskolen, hvorfra han tog Landbrugseksamen 1893 og Tillægseksamen i Plantekultur 1897. 1893—94 var han Lærer ved Bælum Real- og Højskole og 1895—96 ved Emdrupborg Højskole. 1896—98 var han Assistent ved Statens Forsøg i Lyngby og fik her overdraget den særlige Opgave at udføre de lokale Gødningsforsøg, som paa dette Tidspunkt, da Landboforeningerne endnu ikke havde begyndt at antage Konsulenter dertil, for Øernes Vedkommende ledede af Lyngby Forsøgsstation. Forstanderen for Lyngby Landboskole J. C. la Cour ønskede at knytte H. til Undervisningen, og 1898 blev han Lærer ved Skolen. La Cours Afløser som Forstander R. Petersen Børup døde allerede 1901, og i en ung Alder overtog H. derefter 1902 Forstanderstillingen. Opgaven var ikke let, da Skolen paa mange Maader trængte til Modernisering. H. ofrede Skolearbejdet al sin Tid, og med sin grundige Natur varetog han saavel Ledelsen som sin egen Lærervirksomhed dygtigt og samvittighedsfuldt. Skolen kom i god Fremgang og fik et stort Antal Elever. H. har kun deltaget lidt i offentlig Virksomhed, men har altid fulgt interesseret med i Udviklingen inden for Landbruget. Skønt oprindelig **Planteavlsmand** blev han med Aarene særligt optaget af Husdyrbrugsspørgsmaalene. I Fagpressen har han skrevet en Række Artikler og Indlæg, ofte præget af en selvstændig Opfattelse, og han har endvidere forfattet »Landboskolen ved Lyngby 1867—1917« (1917). 1929 trak han sig tilbage fra Forstanderstillingen for at lade yngre Kræfter komme til, og i Aarene siden har han bl. a. arbejdet med Udgivelsen af det omfattende historisk-topografiske Værk »Større danske Landbrug« (I—VII, 1930—35).

Ugeskrift for Landmænd, 1929, S. 727 f. *Aksel Milthers.*

Hansen, Jens **Olaus,** 1795—1854, Retskyndig. F. 22. Febr. 1795 paa Giesegaard, d. 14. Aug. 1854 paa Emdrup Ladegaard, begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Forpagter paa Giesegaard, senere paa Fuirendal Hans H. og Anna Elisabeth Schow. Gift 22. Juni 1826 i Kbh. (Frue) med Christine Wilhelmine Fribert, f. 26. Juni 1805 paa Annebjerggaard ved Nykøbing S., d. 13. Okt. 1839 i Kbh. (Garn.), D. af Kaptajn, Proprietær Lorents F. (1781—1814) og Ulrikke Eleonora Svane Trojel (1784—1838, gift 2° 1815 med Krigsassessor Christian Bentzon Trojel, 1781—1827).

H. blev Student 1813, privat dimitteret, cand. jur. 1816, manuducerede til juridisk Embedseksamen — en af hans Manuducender var J. P. E. Hartmann, der med Beundring og Taknemlighed mindedes hans klare Tanke og logiske Evne —, fik 1819 Universitetets Guldmedaille for Afhandlingen »Udvikling af den Preussiske og den Danske Proceslovgivnings forskellige Grundsætninger med Hensyn til Dommernes Deltagelse i Processen« (Nyt juridisk Arkiv, XXVII, 1819, S. 1—154, ogsaa som Særtryk), der 1821 fremkaldte »Nogle Bemærkninger« af Toldkasserer I. Dall. 1820 blev H. Underkancellist og s. A. Kancellisekretær i Danske Kancelli og foretog 1820—23 med Understøttelse af Fonden ad usus publicos en videnskabelig Udenlandsrejse »fornemmelig for at studere jus publicum og Proceslovgivningen« — i Bayern traf han bl. a. Feuerbach. 1826 tilforordnedes H. for et Tidsrum af tre Aar at tiltræde det juridisk-praktiske Selskabs Forstanderskab, 1827 blev han surnummerær og s. A. virkelig Assessor i den kgl. Lands-Over- samt Hof- og Stadsret, og efter C. Brorsons Afgang beskikkedes han ved kgl. Resol. af 5. April 1828 til i Forening med sit Dommerembede og saa længe han forblev i samme »at holde Forelæsninger ved Universitetet over den danske Ret i Almindelighed og over de specielle Discipliner af samme, som maatte blive ham overdragne, samt deri at examinere, dog uden at deltage i andre Forretninger ved Universitetet«. 1831—40 var han Kommitteret i Rentekammeret, 1832—48 tillige Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, 1848—53 Departementschef i Kultusministeriet, konst. Domænedirektør 1851—53, 1839 Medlem af Justitsdirektionen for Klasselotteriet. Baade i Kollegial- og Departementsstyrelsen indtog H. en ledende Stilling. I Breve til P. Hjort havde den senere Biskop N. Fogtmann udtalt, at H. for tidlig var kommet ind i Universitetsdirektionen, med Beklagelse af, at han ikke var Videnskabsmand, men H. gjorde sig snart gældende ved sin Energi og administrative Begavelse, sikkert paa A. B. Rothes og vistnok ogsaa paa L. Engelstofts Bekostning; en saa skarp Kritiker som P. Hjort, der var H.s Modstander med Hensyn til dennes Planer angaaende Sorø Akademis Eksistens, har i det væsentlige kun anerkendende Ord om H. i Modsætning til C. F. Wegener, der i Breve til T. A. J. Regenburg og M. H. Rosenørn vistnok ganske uberettiget i de haardeste Ord bryder Staven over H.s Virke og Karakter. Som juridisk Forfatter var H. Elev af A. S. Ørsted. Denne havde med den ham egne Finhed introduceret ham i Litteraturen ved at skrive Forord og enkelte Noter til hans ovenfor omtalte Prisafhandling. Bygget paa grundige Studier i

Marken er H.s »Systematisk Fremstilling af det Danske Skiftevæsen. Et Forsøg. Med en Forerindring til første Udgave af A. S. Ørsted« (1825, 3. omarbejdede Udg. 1837), den første af Ørsteds Aand og Metode prægede systematiske Lærebog. Det var om dette klare og konkrete Skrift, af P. Hjort kaldt »den bekendte Trøstebog for Skifteforvaltere«, at Poul Møller efter Orla Lehmanns Udsagn paastod, at han heri søgte Trøst og Forsoning, naar han var fortvivlet over Tankens Vanmagt over Livets Gaader! Ufuldendt blev H.s »Bidrag til den danske Civilproces« (I, 1837—39), som i ingen Henseende staar tilbage for Skifteretten. Af »Juridisk Tidsskrift«, XVII—XIX (1831—32) var H. Medudgiver. — Ekstraordinær Assessor i Højesteret 1844. — Justitsraad 1831. Etatsraad 1832. Konferensraad 1847. — R. 1836. DM. 1840. K. 1851. — Tegning af Adam Muller i Familieeje.

Orla Lehmann: Efterladte Skrifter, I, 1872, S. 33. Udvalg af Breve til P. Hjort, 1867, S. 84 ff.; Ny Samling, 1869, S. 99, 113 f., 270. Angul Hammerich: J. P. E. Hartmann, 1916, S. 21 f. W. Norvin i: Sorø, Klostret, Skolen, Akademiet gennem Tiderne, II, 1931, passim. Bjørn Kornerup i Dsk. Mag., 7. Rk., I, 1935, S. 238 og passim.

Frantz Dahl

Hansen, Joseph Theodor, 1848—1912, Arkitekturmaler. F. 4. Jan. 1848 i Randers, d. 20. Okt. 1912 sst., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Skrædder Thomas H. (f. 1816) og Esther David Josephsen. Gift 20. April 1873 i Kbh. (Holmens) med Anna Marie Kirstine Thygesen, f. 22. Maj 1852 i Kbh. (Frue), d. 26. Dec. 1875 sst. (Frue), D. af Arbejdsmand Jens T. og Ane Margrethe Borger.

H. kom i Malerlære i Randers hos Onkelen Malermester Lindstrøm og rejste som Svend til Kbh., hvor han fik Ansættelse paa Ipsens Terracottafabrik. Samtidig gik' han paa Teknisk Skole og besøgte Akademiet 1869—76. 1881 rejste han som Akademiets Stipendiat, først til Paris, hvor han en Tid besøgte Bonnats Skole, og siden til Italien og Grækenland. Han udstillede paa Charlottenborgs Foraarsudstilling 1873—1903, paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1909, og Dec. s. A. afholdt Foreningen for national Kunst en retrospektiv Udstilling af hans Billeder, som paa den Tid havde vundet stor Yndest. H. tilbragte en stor Del af sit Liv i Udlandet, navnlig i Italien, og herfra har han hentet mange Motiver til sine Arkitekturbilleder. Han malede særlig Interiører fra Slotte og gamle Kirker og Klostre, men ogsaa Gadepartier og aabne Pladser, og de arkitektoniske Detailler er saa fint opfattede og saa korrekt gengivne og Perspektivet saa omhyggeligt gennemført, at hans

Malerier ved Siden af deres kunstneriske Egenskaber har Værdi som paalidelige arkitektoniske Afbildninger. De har, trods deres lille Format og Rigdom paa Detailler, som oftest en monumental Holdning, og Farverne er trods den nøgterne Opfattelse harmonisk stemte. Af hans Billeder har Kunstmuseet erhvervet »Sal i Palazzo Borghese, Rom« (1887) (nu i Randers Museum), »Parti i Marcuskirken i Venedig« (1885) og »Battisterio di S. Marco, Venezia« (1886). 1909 fik han Aarsmedaillen for »Sala delle Quattro Porte« (Palazzo Ducale, Venezia). En Tid eksperimenterede han med Emaillemaleri i Samarbejde med Hofjuvelerer A. Dragsted. Fra 1896 var han beskæftiget som Tegner ved 3. Udg. af Trap »Danmark«, til hvilken han i alt leverede ca. 1000 Illustrationer. — Buste af H. C. Petersen 1912. Træsnit fra C. Poulsen 1884.

Berl. Tid. 21. Okt. 1912. *Merete Bodelsen.*

Hansen, Peter **Jakob** Mathias, 1868—1909, Forfatter. F. 7. Dec. 1868 i Hasle, d. 1. April 1909 i Kbh., begr. sst. (Bispebjerg). Forældre: Møller Peter Jakob H. (1815—72) og Mathea Laurentze Holm (1828—95). Gift 6. Febr. 1903 i Kbh. (b. v.) med Johanne Dorthea Martens, f. 10. Sept. 1880 i Kbh. (Fødsst.).

H. voksede fra sit andet Aar op i Neksø og blev allerede i Drengealderen Ven med M. Andersen Nexø. Han var efter Konfirmationen nogle Aar i Snedkerlære, men gik derefter ind i Realskolen i Neksø, hvor han tog alm. Forberedelseseksamen 1888, læste siden en Del paa egen Haand og tog 1890 Studentereksamen i Kbh. Han gav sig ikke noget Fagstudium i Vold, men arbejdede med en Energi, der vakte hans Venners Beundring, paa at erhverve sig det størst mulige Antal Kundskaber paa det størst mulige Antal Omraader: Matematik, Sprog, Skønlitteratur, Filosofi, Religionshistorie lagde Beslag paa al hans Tid — efter hans Venners Mening kunde han have drevet det til noget overordentligt paa de forskelligste Omraader og lige saa godt være blevet en stor Ingeniør som en stor Sprogvidenskabsmand; han havde meget let ved at tilegne sig et omfattende og vanskeligt Stof, og hans Ildhu var brændende. Han fablede i sine senere Aar om et vældigt Værk, en Menneskehedens Historie, der skulde være Syntesen af hans Kundskaber og hans Tanker om Menneskelivet, et Værk som det, H. G. Wells senere har frembragt. Men den Fattigdom, han levede i, nødte ham til foreløbig at opgive Arbejdet, og 1892 tog han Tjeneste som Karl paa en jysk Herregaard. Efter sin Soldatertid begyndte han sin skønlitterære Virksomhed. Det blev ham dog ikke muligt gennem den at skabe sig en Eksistens, og han tog derfor Tjeneste som Grusgraver ved Jernbanen. Sult og forceret aandeligt

Arbejde havde undermineret hans Konstitution; en skønne Dag brød under det haarde legemlige Arbejde den Tuberkulose frem, som han senere kæmpede med gennem et Tiaar, indtil han døde i svær Armod og blev begravet paa Fattigvæsenets Bekostning.

H.s første litterære Arbejde, Jeg-Romanen »En kritisk Tid« (1897), gjorde en betydelig Opsigt, vakte i visse Kredse Forargelse ved sin utilslørede Analyse af et Bevidsthedsliv hinsides ondt og godt og ved sine lige saa utilslørede Skildringer af makabre Situationer. Den fik dog, saavel i konservative som radikale Blade, ogsaa Anerkendelse baade for den Sanddruhed, hvormed Emnet var behandlet, og for den forsorne Galgenhumor, hvormed det stundom blev oplivet. Endnu mere end Debutbogen viser hans næste Bog, Oldtidsromanen »Neropolis« (1899), hvor splittet hans Syn var, aandeligt set var han Aristokrat, med Foragt for Overklassens materielle Nydelsessyge, — paa den anden Side følte han en instinktiv Medlidenhed med de forurettedes og undertryktes Elendighed. Det, han drømte om, var en Menneskeaandens Revolutionering, og han blev socialt og politisk aldrig Partimand, han havde Blikket aabent saavel for Overklassens som Underklassens Brøst og saa med samme skarpe Klarsynethed paa begge Klassers Laster og Egoisme. Det mest differentierede Indtryk af hans Væsen faar man gennem hans Novellesamlinger, hvor selv de mest lyriske Stykker har en Idé, der ofte er fremstillet med en overlegen dialektisk Evne, der er Vidnesbyrd om hans selvstændige Betragtning af de fundamentale Vilkaar for Menneskets Eksistens. Selv udgav han tre Novellesamlinger: »Menneskenes Døtre« (1900), »Drømme der svandt« (1902), »De levendes Land« (1905); efter hans Død kom 1912 Samlingen »Golgatha« med en Fortale af M. Andersen Nexø. H.s Stil var ikke sikker og derfor ofte kunstnerisk set virkningsløs, men hans klare Forstand og hans betydelige Menneskekundskab opvejer de stilistiske Mangler.

M. Andersen Nexøs Forord til Golgatha, 1912. Social-Demokraten og Politiken 4. og 8. April 1909. Ill. Tid. 18. April s. A. Tilskueren, 1929, II, s. 13—19.

Chr Rimestad.

Hansen, Emil Johan **(Jean) Henricus,** 1836—1915, Forretningsmand. F. 6. Okt. 1836 i Faaborg, d. 10. Juli 1915 i Vedbæk, Urne paa Frbg. Forældre: Købmand Jens H. (ca. 1790—1869) og Frederikke Augusta Madsen (1800—76). Gift 26. Febr. 1876 paa Frbg. med Jensine Johanne Margrethe Hansen, f. 19. Sept. 1856 i Faaborg, d. 2. Okt. 1932 i Kbh., D. af Landinspektør, sidst i Svendborg Niels Peter Sophus H. (1829—91) °g Camilla Henckell (1829—1920).

H. blev Student 1856, privat dimitteret, og cand. jur. 1863. I de mellemliggende Aar gennemgik han Officersaspirantskolen, udnævntes 1862 til Løjtnant og deltog i Krigen 1864. Efter dennes Slutning fik han 1866 Ansættelse i Kbh.s Magistrats 3. Afdeling og deltog her med Dygtighed i Arbejdet paa Omordningen af Kbh.s Fattigvæsen, som førtes ud i Livet 1871. S. A. indtraadte imidlertid et afgørende Vendepunkt i H.s Liv, idet han mødte C. F. Tietgen, som knyttede ham til sig og til Privatbanken. Derved fik H. Lejlighed til at gøre sine Evner og Anlæg frugtbringende paa talrige Felter af Forretningslivet, og han blev efterhaanden en ledende Kraft i flere af de Tietgen'ske Selskaber. Saaledes var han med til at stifte Kbh.s Telefonaktieselskab og blev siden dets Formand; ligeledes blev han efter Tietgens Fratræden Formand for Det københavnske Sporvognsselskab. Ogsaa paa Jernbaneomraadet kom H. til at yde en betydelig Indsats, og han var i en længere Aarrække baade Formand for Det Lolland-Falsterske og Det Østsjællandske Jernbaneselskab. 1876 tog han Bestalling som Overretssagfører, men hans Indsats i det økonomiske Liv holdt sig fortsat til de Selskaber, han selv var med til at stifte eller tilse inden for Privatbankens Interessesfære. I Bankens Raad havde han Sæde fra 1907 til sin Død. — Etatsraad 1898. Konferensraad 1912. — R. 1893. DM. 1900. K.[2] 1907. — Maleri af Margrethe S. Poulsen 1912. Buste af Falstedt ca. 1890.

Ill. Tid. 14. Okt. 1906. *Jens Vestberg.*

Hansen, Jens, 1816—90, Landmand. F. 8. Juni 1816 paa Hollufgaards Mølle, Fyn, d. 8. Nov. 1890 i Holev ved Odense, begr. i Marslev. Forældre: Mølleforpagter Hans Jensen (1792—1824) og Gertrud Olsdatter (1790—1875, gift 2° 1825 med Møller Niels Rasmussen, 1790—1872). Gift 1° 17. Okt. 1845 i Rynkeby med Maren Jørgensen, f. 10. Dec. 1816 i Rynkeby Sogn, d. 28. April 1860 i Holev, D. af Gaardmand Jørgen Hansen (1785—1832) og Karen Hansdatter (1789—1861). 2° 20. Okt. 1860 i Rynkeby med Ane Marie Jørgensen, f. 29. Aug. 1831 i Rynkeby Sogn, d. 20. Juni 1905 i Holev, Søster til 1. Hustru.

Til sit 21. Aar arbejdede H. ved Mølleriet, men blev derefter Bestyrer af Holevgaard i Holev By. Gaarden, der tidligere havde været i hans mødrene Slægts Eje, tilhørte paa dette Tidspunkt hans Stiffader. Han forpagtede den 1845 og købte den 1852. Inden for sin fynske Hjemegn var han en udpræget Fremskridtsmand, som tidligt anvendte ikke blot Mergling, men ogsaa Dræning, og han udførte en ret betydelig Moseopdyrkning. Men det, der gjorde

ham til en landskendt Mand inden for Landbruget, var hans Arbejde som Kvægopdrætter. Støt og maalbevidst og med en særegen Evne til at bedømme de enkelte Dyrs Værdi for Avlen arbejdede han sin Besætning frem til inden for det røde danske Malkekvæg at indtage en førende Stilling i Kraft af Køernes fortrinlige og ensartede Bygning og deres gode Malkeevne. Mange Tillægsdyr spredtes derfra rundt om paa Fyn og til de andre Landsdele. Fra Dyrskuerne hjembragte H. i Aarene efter 1859 et stort Antal Præmier, og særlig Opmærksomhed vakte det, da han ved Landmandsforsamlingen i Svendborg 1878 sejrede over Landets berømteste Opdrætter Etatsraad Edw. Tesdorpf og bragte Kongepræmien til Holev. Partiet stod meget lige, saaledes at Dommerformanden Inspektør N. P. J. Buus maatte afgøre Sagen under Hensyn til, at det var fortjenstfuldere at fremstille en fortræffelig Samling fra den mindre Gaard end fra den store Besætning paa Ourupgaard. H. var personlig en rolig, jævn og tilbageholdende Mand, men ved den Lejlighed blev han de fynske Bønders Stolthed. N. A. modtog han af Fyns Stifts patriotiske Selskab en Ærespræmie for fremadskridende Landbrug og 1881 Landhusholdningsselskabets 1. Sølvbæger. — Kultegning paa Dalum Landbrugsskole.

Ugeskrift for Landmænd 1890, II, S. 290—92 og 1916, S. 323 f. Jørgen Petersen i Vort Landbrug 1890, S. 719—26. Fyns Tid. 11. Nov. 1890.

Aksel Milthers (H. Hertel).

Hansen, Jep, 1785—1860, Præst og kst. Superintendent. F. 10. Marts 1785 i Sønder Ønlev, Hjordkær Sogn, Aabenraa Amt, d. 5. Okt. 1860 i Hjordkær, begr. sst. Forældre: Gaardejer Peter H. (1732—1812) og Botilla Jørgensen (1744—1810). Gift 17. Jan. 1823 i Kiel med Eisabe Henriette Caroline Eckermann, f. 27. Juni 1793 i Kiel, d. 27. Maj 1835 i Hjordkær, D. af Professor, Dr. theol. Jacob Christoph Rudolf E. (1754—1837) °g Anna Elisabeth Wolf (d. 1805).

I H.s Liv og Personlighed afspejlede sig Nordslesvigs og Tidens Modsætninger: han var Bonde og Præst, kom gennem Rationalisme frem til rigere Tro, og den danske Undergrund skød op gennem den tyske Dannelse. Allerede som sekstenaarig maatte han overtage Fædrenegaardens Drift. Foruroliget af en rationalistisk Præsts Lære søgte han religiøs Klarhed, først forgæves ved Læsning af Bibelen, saa ved Studier. Han kom paa Tønder Seminarium, blev 1812 efter Skolegang i Flensborg Student i Kiel, tog 1818 teologisk Eksamen paa Gottorp og blev 1821 Sognepræst i sit Fødesogn Hjordkær. Han først forbavsede, dernæst imponerede Bønderne

ved at indføre holstensk Driftsmaade paa Præstegaarden, men han var ogsaa lærd, især i Hebraisk og Græsk. Fransk yndede han, men havde sin egen Udtale; til tyske Tidsskrifter skrev han enkelte Artikler om arkæologiske Emner og Sagn. Han var ivrig for Skolevæsenet, men ogsaa en dygtig Præst; først rationalistisk præget kom han til en dybere Kristustro ved Omgang med Provst **Rehhoff** i Aabenraa. H. talte gerne Folkemaalet; men hans Uddannelse var tysk, ligesaa Hustruen, Datter af en gammeldags kongetro Professor i Kiel; Tysk blev da Hussproget; Døtrene lærte Tysk, Fransk, Engelsk, men ikke Skriftdansk. Tidens Krise bragte dog hans danske Natur stærkere frem; uden at tage Del i den folkelige Bevægelse holdt han »Dannevirke« og »Fædrelandet« ved Siden af »Altonaer Merkur«. Som eneste Præst i Aabenraa Provsti nægtede han 1848 at anerkende den provisoriske slesvigholstenske Regering; nu brast Venskabet med den ivrig tyske **Rehhoff,** der blev Superintendent for de danske Menigheder og afsatte H. H. opholdt sig i Odense, atter privat i **Hjordkær,** saa i Ribe og Flensborg, indtil han 1850 blev genindsat i sit Embede. Da Rehhoff afskedigedes, blev H. kst. Provst for Aabenraa Provsti og Superintendent for de danske Menigheder; han havde altsaa bispelige Funktioner som Prøvelse af Kandidaterne og Ordination, øvede ogsaa Indflydelse paa Besættelsen af de mange ledige Embeder, fik f. Eks. A. Leth til Aabenraa. Sin fremskudte Stilling fik han, fordi der var saa faa loyale Præster, og kunde ikke beholde den; Superintendenturet ophævedes 1854, da U. S. Boesen blev Biskop; 1857 overtog K. Karstensen (s. d.) Provstiet. Dog var »gamle Jep« med den store Skikkelse en agtet Mand, højst ejendommelig, ja sær, stejl, men retsindig; om hans djærve, undertiden grove Replikker gaar der mange Anekdoter. Især var han en fast Karakter, uanfægtet af de slesvigholstenske Kredses Forbitrelse over hans Kongetroskab. Efter 1850 blev hans Embedssprog som Provst og hans Omgangskreds dansk. — Overkonsistorialraad 1854. — R. 1851. DM. 1856. — Maleri paa Blik i Privateje.

Amalie Nielsens Erindringer i Sprogforeningens Almanak 1900, S. 41—47, og i H. Tonnesen: Nordslesvigsk Kirkeliv 1880—1920, I, 1925, S. 28—49. **Ill.** Tid. 21. Okt. 1860. I. H. Weiland i Schriften des Vereins fur schleswigholsteinische **Kirchengeschichte,** 2 Reihe, I, 3, 1898, S. 72, 102, 133 f., 136. P. Lauridsen i Sønderjydske Aarbøger 1900, S. 74 f., 106 f. Aage Dahl: Sønderjyllands Bispehistorie, 1931, S. 76 ff. *Valdemar Ammundsen.*

Hansen, Johan Peter Christian, 1838–1913, Grosserer, Skibsreder. F. 6. Febr. 1838 i Kbh. (Petri), d. 28. Febr. 1913 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Grosserer C. K. H. (s. d.) og Hustru. Gift

18. Jan. 1861 i Kbh. (Cit.) med Emma Hikins, f. 9. Nov. 1838 i England, d. 22. April 1919 i Kbh., D. af Maskinmester i den engelske Flaade Samuel H. (1801 —77) og Harriet H. (1803—77).

Efter afsluttet Skoleuddannelse blev H. allerede i Nittenaarsalderen optaget som Associé i sit fædrene Firma og kom saaledes i en meget ung Alder til at være med i den betydelige Udvikling, Firmaet tog under hans Faders driftige Ledelse. Kort efter sidstnævntes Død (1868) optog han hans mangeaarige betroede Medhjælper Olof Hansen (1841—97) som sin Kompagnon og fik i denne, der for øvrigt ikke hørte til hans Slægt, en overordentlig værdifuld Støtte. Medens H. var den stilfærdige repræsentative Mand, som ikke mindst Firmaets engelske Forretningsforbindelser i særlig Grad følte sig tiltrukket af, betegnede Olof H. utvivlsomt i langt højere Grad det stærke Initiativ, og for saa vidt kan det siges, at de to Kompagnoner supplerede hinanden fortrinligt. I deres Virketid saa Firmaet da ikke blot sit hidtidige Virkefelt stadig vokse, men samtidig knyttedes Rederivirksomhed hertil ved Dannelsen af Dampskibsselskabet Dannebrog (1883), Dampskibsselskabet af 1896 (1896) og Dampskibsselskabet Neptun (1901), for hvilke Selskaber Firmaet C. K. H. blev korresponderende Reder. Ved Olof H.s Død 1897 optoges H.s to Sønner Johan H. (f. 1861, s. d.) og Robert H. (1863—1912) som Medindehavere, og ret hurtig kom disse to til at faa en afgørende Indflydelse i Firmaet, hvilket formentlig hang sammen med, at H. lige fra sin tidligste Ungdom ud over sin Forretningsinteresse havde stærke kunstneriske Interesser, som han ogsaa ønskede at ofre sig for. Han var i Besiddelse af megen musikalsk Sans og havde en fortrinlig Sangstemme, der var blevet uddannet i Paris. Da Nordisk Musikforlag dannedes, var han en af dets Stiftere. Han følte sig desuden personlig nær knyttet til en Række betydelige Scenekunstnere, der dengang samledes om Selskabet Det gode Sindelag, ligesom han nærede stor Interesse for den danske Ballet. Ogsaa i Velgørenhedsarbejde tog han virksom Del. Han var Generalkonsul for Østrig-Ungarn 1872—1910. — R. 1873. DM. 1908. — Malerier af P. S. Krøyer, Carl Bloch og F. L. Storch i Familieeje. Portrætteret paa P. S. Krøyers Børsbillede 1895. Buste af Th. Stein i Familieeje.

Berl. Tid. 1. Marts 1913. *Jens Vestberg.*

Hansen, Johan Frederik Christian, f. 1861, Skibsreder, Grosserer. F. 21. Nov. 1861 i Kbh. (Cit.). Forældre: Grosserer, Skibsreder Johan H. (s. d.) og Hustru. Gift 1° Aug. 1886 i London med Wilhelmina Hall, f. 22. Maj 1860 i Lewisham, D. af Kommandør i

Flaaden William H. (1818—88) og Nellie Gray (1823—81). Ægteskabet opløst 1903. 2° II. Maj 1906 i London (Mariborough House Chapel) med Margrethe Døcker, f. 8. Juni 1874 i Kbh. (Frbg.), D. af Bankassistent, senere -direktør Gerhard Julius D. (1842—1912) og Ragna Mathilde Mariboe (1848—1928).

Efter at have gaaet nogle Aar i Latinskole fik H. 1877—79 Uddannelse paa Handelsakademiet Institut Charlier i Lausanne og fik derefter Ansættelse i sit Slægtsfirma. Efter en omfattende praktisk Uddannelse søgte H. paa ny til Udlandet og opholdt sig i længere Tid paa Skibsrederkontorer i Leith og Newcastle on Tyne. Efter Hjemkomsten indtraadte han atter i Familiefirmaet og blev 1897 optaget som Kompagnon; han kom i særlig Grad til at beskæftige sig med Rederiafdelingen, medens hans yngre Broder Robert, der s. A. optoges som Kompagnon, tog sig af Firmaets øvrige Afdelinger. Under H.s initiativrige Ledelse sidst i 90'erne og Begyndelsen af indeværende Aarhundrede tog den C. K. H.ske Rederibedrift et stort Opsving, og i adskillige Aar var dette Firmas Tramprederi det største i Danmark. 1920 ophørte C. K. H. at være Agent for Wilsonlinien; til Gengæld blev det Agent for andre engelske Rederier saavel som for en Række norske og svenske Rutederier (de Wilhelm'ske og Brostrom'ske Linier). Ved Siden af sin praktiske Rederivirksomhed lagde H. betydelig Interesse for Dagen med Hensyn til forskellige af Skibsfartserhvervets Opgaver i saavel organisationsmæssig som humanitær Henseende. I Særdeleshed bør her nævnes hans Deltagelse i Arbejdet inden for Baltic & White Sea Conference eller, som den senere er kommet til at hedde, The Baltic and International Maritime Conference, hvilken Organisation lige siden sin Dannelse 1905 har haft sit Hovedsæde i Kbh. Ikke blot var H. sammen med Thos. Cairns fra Newcastle on Tyne Konferencens Grundlægger, men han var tillige dens Præsident 1911—12. — I det politiske Liv har H. deltaget en Overgang. Saaledes valgtes han 1903 som en af Antisocialismens Repræsentanter til Borgerrepræsentationen i Kbh. og beholdt dette Hverv til 1908; han var en af Gruppens ledende Mænd. Okt. 1908 indtraadte han i Ministeriet Neergaard som Danmarks første Handels- og Søfartsminister i det nyoprettede Ministerium for Handel og Søfart og beholdt denne Portefeuille i det efterfølgende Ministerium Holstein til Okt. 1909. — I Arv fra sin Fader havde H. taget stærke Interesser for Kunsten i dens forskellige Arter. I ganske særlig Grad har Musikken, Teatret og Malerkunsten indtaget en fremskudt Plads i hans i øvrigt alsidige aandelige Fysiognomi, og inden for alle disse Kunstgrene har han

gennem mange Aar ydet baade forstaaende og virksom Støtte paa forskellig Maade. Saaledes var H. Medstifter af og Formand for Det kgl. Teaters Venner, og 1922 muliggjorde han Oprettelsen af Teatermuseet paa det tidligere Hofteater, som han rundhaandet har skænket en Mængde Billeder, og hvis Formand han er. Som Medlem af Skuespillerforeningens Bestyrelse har han deltaget i Arbejdet for Rejsningen af Alderdomshjemmet for Scenekunstnere paa Bispebjerg. Inden for Sangens og Musikkens Omraade har han navnlig indlagt sig Fortjeneste ved at støtte Musikforeningen og Dansk Koncertforening i Bestræbelsen for at opføre lødige Værker. — Som Kunstsamler tog H. den Opgave op at tilvejebringe en Samling af Malerier af de danske Kunstnere fra 18. og 19. Aarh., som vel ikke var naaet frem i allerførste Række, men som dog havde haft Betydning som Baggrund for og Mellemled mellem de større Kunstnere, og hvis Arbejder ikke kan forbigaas, naar man vil danne sig et udtømmende Skøn over de talrige Afskygninger inden for en bestemt Periodes Kunst. Denne kunsthistorisk interessante Studiesamling af danske petits maitres — hvis Ramme i øvrigt brødes af enkelte Kunstnere som J. Th. Lundbye, Dankvart Dreyer og C. A. Jensen, for hvem der fandtes en talrig Repræsentation — ophængtes i en dertil særlig opført Museumsbygning paa Kastelsvej og var offentlig tilgængelig 1917—32, indtil den ved en Række Auktioner i 1932—34 spredtes for alle Vinde. — H. er fra 1924 Formand for Dansk Kunstmuseums Forening, fra 1925 for Kunstforeningen i Kbh. — Generalkonsul for Østrig-Ungarn 1910—15. — K.[2] 1912. DM. 1926. K.[1] 1931. F.M.G. 1924. — Buster af Rud. Tegner 1921 og Carl Locher 1929. Tegninger af Gerda Ploug Sarp og Jensenius. Træsnit af Th. A. 1903.

C. K. Hansen. 75 Aars Jubilæum. 1856—13. Juli—1931, 1931. Fortegnelser over Generalkonsul Johan Hansens Samling af dansk Kunst, Kastelsvej 16, 1918, 1921 (med Tillæg), 1927 og 1931. Johan Hansen's Samling, I—XI, Winkel & Magnussens Auktioner, Okt. 1932—Febr. 1934. Johan Hansen: Personlige Oplysninger vedrørende Samlingens Historie i Fortegnelsen 1927. S. Schultz i Dagens Nyheder 28. Aug. 1932.

Jens Vestberg

Hansen, Johan Holm, se Holm Hansen.

Hansen, Johannes Christian Nicolai, 1867—1916, Journalist. F. 25. Dec. 1867 i Kbh. (Holmens), d. 28. Marts 1916 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Detailhandler Peter H. (1822—84) og Louise Birgitte Nielsen (1845—1912). Gift 11. Aug. 1901 med Caroline Nielsen, f. 17. Okt. 1867 i Malling Sogn (døbt i Aarhus), D. af Stolemagersvend Adolf N. og Mette Marie Mikkelsen.

H. tog 4. Klasses Hovedeksamen fra det v. Westen'ske Institut, var et Par Aar paa Handelskontor, blev Student fra Nykøbing F. 1888, tog Filosofikum 1889, studerede Sprog, men gik hurtig over til Journalistik. Han blev Medarbejder ved »København«, dets Redaktør Marts 1893, slog det op som radikalt Skandaleblad, og da Forargelsen hindrede ham i at faa det trykt andetsteds, etablerede han den for Bladets Fremtid afgørende Forbindelse med »Politiken«. Sept. 1894 forlod han Redaktionen, blev Medarbejder ved »Avisen« og ved dens Afløser »Vort Land«, en Tid lang som udenlandsk Korrespondent, mest fra Paris. 1898 begyndte han »Forposten«, oprindelig som en Slags Eftermiddagsaflægger af »Vort Land«; den blev et konservativt Skandaleblad, hvor Skandalen dog snart overskyggede Konservatismen. Forbindelsen med »Vort Land« ophørte; Redaktørens Haand var mod alle som alles mod ham. 1901 begyndte han paa Grund af Uoverensstemmelse med Udgiveren med »Middagsposten« et nyt Organ af samme Karakter som »Forposten«, der dog ikke fortsattes længe. H. var dygtig til at skaffe Efterretninger paa de Omraader, der interesserede ham; lige saa meget betød hans Ledere (andre skrev dog stundom under hans Navn), selvsikre under alle skiftende Standpunkter, sprudlende oplagte og med et vel gennemført Spil mellem Kynisme og Sentimentalitet. Sin Hovedstyrke havde han i det personlige Angreb, baade naar det førtes lige ud paa Trods af al Injurielovgivning, og naar det støttedes af sindrige Insinuationer. Bladet blev læst, men en fast økonomisk Basis naaede det næppe. En fire Maaneders Fængselsstraf, H. var blevet idømt, blev udskudt af Justitsminister Alberti, hvem han til Gengæld skaanede; men efter Albertis Fald kom den til Udførelse Nov. 1908, og H. fratraadte samtidig Redaktionen. Han havde siden et Annoncebureau.

Hver 8. Dag 2. Okt. 1898. Journalisten 15. Sept. 1907. Middagsposten 14. April 1908 (af Joseph Michaelsen). Politiken 29. Marts 1916.

Paul Læssøe Muller.

Hansen, Johannes Christian Hans, se Hanséraq.

Hansen, John, 1846—1911, Præst. F. 4. April 1846 paa Jullingsholm, Sønder Omme Sogn, d. 7. Sept. 1911 i Gislev, begr. sst. Forældre: Gaard- og Kroejer Niels Theilgaard H. (1814—62) og Christiane Johanne Vilstrup (1815—94, gift 2° 1863 med Sognefoged, Gaard- og Kroejer i Eskelund, Brørup Sogn, Niels Villumsen, 1805—92, gift 1° 1832 med Ane Kirstine Hansdatter, 1809—52). Gift 18. Okt. 1876 i Oddense med Louise Augusta Brummer, f. 4. Marts 1851 i Allerup, d. 18. Febr. 1929 i Odense, D. af Kapellan

i Allerup, senere Sognepræst i Oddense Henning Frederik B. (1815—1900) og Charlotte Marie Hattelbera B. (1823—1900).

Efter at have gennemgaaet et Højskolekursus i Rødding gav H. sig til at studere, blev Student 1867, privat dimitteret, og cand. theol. 1872. N. A. gik han ud i praktisk Virksomhed som Hjælpepræst i Hesselager, blev 1875 personel Kapellan i Dalby og Stubberup, 1878 Sognepræst i Viby og 1887 i Gislev og Ellested og var saaledes i hele sin Embedstid knyttet til Fyn. 1906 blev han tillige Provst for Gudme og Vindinge Herreder. H. sluttede sig til Indre Mission og blev en af denne Retnings ansete Mænd. Han satte den saakaldte Herregaardsmission i Gang og var i øvrigt meget skattet som en Prædikant, der formaaede at samle en stor Tilhørerskare fra vide Kredse. Han optraadte ogsaa som Forfatter. Foruden at levere en Række Bidrag til »Nordslesvigsk Søndagsblad« udgav han flere mindre Skrifter af opbyggelig og homiletisk Art, deriblandt (sammen med L. N. V. Balslev) »En lille Huspostille« (1885). Mest bekendt blev han ved sin Bog »Hans Adolf Brorson og hans Brødre« (1894), hvori han med flittig Benyttelse af det af andre (især H. F. Rørdam) fremdragne Kildestof gav en læseværdig Fremstilling af et Emne, der stod hans Hjerte nær. Han udgav ogsaa (sammen med E. With) et Udvalg af H. A. Brorsons Salmer (1895).

Louis Blauenfeldt: Den indre Missions Historie, 1912, S. 243 f., 246, 428. Den indre Missions Tidende 24. Sept. 1911, S. 640. Dansk Kirkeliv, udg. af Johs. Nordentoft, 1929, S. 108 f.

Bjørn Kornerup

Hansen, Johannes Theodor Christoffer, f. 1881, Politiker. F. 24. Nov. 1881 i Kbh. (Jac.). Forældre: Sømand, senere Havnearbejder Ole H. (1855—1930) og Anna Jensine Frederikke Petersen (1856—1933). Gift 13. Dec. 1914 i Tingjellinge med Johanne Kirstine Damsgaard, f. 26. April 1892 i Hellerød, Søndbjerg Sogn, D. af Tømrermester Johan Christian D. (1833—1916) og Maren Søgaard (1847—1903).

Efter endt Skolegang i De forenede Kirkeskoler var H. nogle Aar Kontorelev, men kom 1899 paa Vesterbros Seminarium, hvorfra han tog Lærereksamen 1902. Allerede i de unge Aar var han stærkt politisk interesseret og nærmest Venstremand. I Efteraaret 1901 skrev han imidlertid en Del politiske Artikler i »Aftenbladet« med Angreb paa Venstre for Partiets Svigten efter Systemskiftet, og han sluttede sig snart efter til Socialdemokratiet. Han var Vikar ved forskellige Landsbyskoler og blev 1906 Andenlærer i Brande, til hvis (senere købstadordnede) Skolevæsen han var knyttet

til 1935. 1911 var han Medstifter af den socialdemokratiske Forening i Brande, 1914—30 dens Formand. Han fik ogsaa oprettet en stedlig Fællesorganisation og var dens Formand en Aarrække. Ved Siden af sin Skolegerning gik han interesseret op i det kommunale Arbejde. 1917—21 var han Medlem af Sognets Hjælpekassebestyrelse, 1921—25 af Sogneraadet, 1925—35 af Vejle Skatteraad og 1928—36 af Vejle Amtsraad. Erfaringerne herfra har han igen frugtbargjort pædagogisk, idet han siden 1930 har været en stærkt benyttet Foredragsholder og Studiekredsleder ved Arbejdernes Oplysningsforbunds Virksomhed. Paa dettes Opfordring skrev han (sammen med Borgmester P. Christensen) Grundbogen »Kommunalkundskab« (1933) og tilrettelagde 1935 (sammen med Folketingsmand Hans Hansen) en Korrespondanceundervisning i Skattevæsen og Skatteligning. Fra April 1920 og ved alle senere Valg har han været Socialdemokratiets Folketingskandidat i Givekredsen. 1928 indvalgtes han i Landstinget (for 5. Kreds). Her har han været Medlem af Udvalg vedrørende bl. a. Skole- og Kirkelove, endvidere sit Partis Ordfører i kommunale Sager og Skattespørgsmaal (derunder Venstres og Konservatives Forslag om Ejendomsskatternes Nedsættelse), ligeledes ved Socialreformens Gennemførelse i Landstinget. Ved Omdannelsen af Staunings 2. Ministerium efter Valget i Okt. 1935 blev han P. Dahls Efterfølger som Kirkeminister (4. Nov.). Ved sin Embedstiltrædelse udtalte han, at han, der ikke tilhører nogen bestemt kirkelig Retning, agtede at fortsætte det kirkepolitiske Arbejde ad de samme Linier, som hans Forgænger havde fulgt. Efter Borgbjergs Død i Jan. 1936 blev han af Socialdemokratiet valgt til Medlem af det kirkepolitiske Udvalg.

Oluf Bertolt.

Hansen, Jens Julius **(Jules),** 1828—1908, Journalist, Diplomat. F. 17. Juli 1828 paa Christiansdal ved Odense, d. 29. Jan. 1908 i Paris, begr. i Kbh. (Ass.). Broder til Chr. D. A. H. (s. d.). Gift 2. Maj 1857 i Kbh. (Trin.) med Regina Thora Sommer, f. 19. Aug. 1837 i Kbh. (Trin.), d. 18. Febr. 1912 i Paris, D. af Guldsmed Nicolaj Theodor S. (ca. 1795—1861) og Pauline Berthels (ca. 1808—86).

H. blev Student 1845 fra Odense. En Nervesygdom tvang ham 1849 til at tage Huslærerplads, men 1852 tog han juridisk Embedseksamen og blev s. A. Volontær i Kultusministeriet, 1856 Kopist i Auktionskontoret. 1860 udnævntes han til Fuldmægtig i Landsover- samt Hof- og Stadsrettens Justitskontor, og samtidig begyndte hans politiske Virksomhed. Som Medarbejder ved, Udgiver og

senere nominel Ejer af Uge-, senere Dagbladet »Danmark« førte han et ivrigt Forsvar for Halls ejderdanske Politik og kom derved ofte i hidsige Polemikker med »Fædrelandet«. 1863 solgte han »Danmark« til Blixen Finecke og forlod snart efter Bladet. Han skrev derefter politiske Artikler i »Berlingske Tidende« og var dette Blads Korrespondent ved Fyrstemødet i Frankfurt Aug. 1863, hvor han for første Gang kom i Forbindelse med udenlandsk Politik.

Marts 1864 sendtes H. af en Række politisk og nationalt interesserede Mænd, væsentlig Nationalliberale, deriblandt Overretsprokurator S. F. C. Nyholm, Redaktør C. St. A. Bille, Justitiarius C. S. Klein o. a., til Paris for der at virke for Danmarks Sag i Udlandet, navnlig paavirke den franske Presse. Han fik Orlov fra sit Embede to—tre Maaneder og ankom til Paris 6. April. Skønt han var ukendt med Forholdene og lidet fortrolig med Sproget, lykkedes det ham hurtigt ved klog og paagaaende Energi at komme i Forbindelse med indflydelsesrige Blade, bl. a. »Le Pays« (Regeringsblad), »La France« og »La Patrie«, hvori han fra Tid til anden fik optaget Artikler om det dansk-tyske Spørgsmaal set fra et danskvenligt Synspunkt. I den politiske Verden skaffede han sig gode Forbindelser, f. Eks. i det franske Udenrigsministerium med Underdirektøren Grev de Chaudordy, senere ogsaa med Udenrigsministeren, Drouyn de Lhuys. En Deputation af Nordslesvigere, der ledsaget af Redaktør C. St. A. Bille i Okt. 1864 kom til Paris for at paakalde Frankrigs Bistand til en national Løsning, fik ved H.s Mellemkomst Audiens hos Ministeren 5. Okt. med H. som Tolk (jfr. Les orig. dipl. de la guerre de 1870—71, IV, 1911, S. 219 ff.). Faa Dage efter opsøgte han i Biarritz Bismarck og drøftede med denne Tanken om Slesvigs Deling efter nationale Linier (se herom og om senere Samtaler med Bismarck H.s Skrifter: »En Correspondents Dagbog« (1872, fortroligt Tryk), og »A travers la diplomatie 1864—67« (Paris 1875, dansk Udgave s. A.: »Fra Diplomatiens Verden. Optegnelser 1864—67«). Fem Breve fra H. til Bismarck trykt i »Bismarck-Jahrbuch«, IV, 1897, S. 199—204).

Imidlertid saa Ministeriet Bluhme, særlig Justitsminister Heltzen (s. d.) med Mistænksomhed paa H.s privatdiplomatiske Virksomhed og sporede statsfarlige skandinavisk-nationalliberale Intriger bag ham. H. kaldtes da tilbage til Danmark i Dec. 1864. En Rapport fra H. om hans Virksomhed, forelagt Bluhme af Krieger, gjorde et gunstigt Indtryk, der styrkedes ved en anbefalende Udtalelse fra Gesandten i Paris, Moltke-Hvitfeldt. Imidlertid lod Heltzens Uvillie mod H. sig ikke overvinde, og begge indlod sig i et endnu ikke fuldt opklaret Intrigespil, den saakaldte Heltzen-

Molzen-Affære. Trods Heltzens Modstand lykkedes det H. ved Bistand af Finansminister David og andre Ministre, bl. a. den fungerende Udenrigsminister Quaade, at faa forlænget Orlov til Aug. 1865. Han fik af Komiteen Rejsepenge og fra Regeringen en fast maanedlig Understøttelse, saa at han midt i Febr. kunde vende tilbage til Paris og genoptage sin journalistisk-politiske Virksomhed. H.s Stilling rokkedes dog snart paa ny, idet »Fædrelandet« 7. Marts bragte den Heltzen-Molzenske Sag frem for Offentligheden. En utiltalende Bladpolemik paafulgte, medførende Heltzens Afgang 30. Marts og Molzens Offentliggørelse af H.s fortrolige Rapport i Ugebladet »Enhver sit« for 26. Aug. 1865, »en skammelig upatriotisk Handling« kaldte H. det.

En uheldig Følge af de skandaløse Indiskretioner var, at H.s Stilling og Virksomhed undergravedes. Ikke blot Bismarck og den tyske Presse, men ogsaa Drouyn de Lhuys desavouerede ham kraftigt. Dette udnyttedes stærkt af den anti-nationalliberale Presse i Danmark og medførte, at der faldt et Skær af Upaalidelighed over H., hvad han først langt senere efterhaanden fik Oprejsning for. Den officielle Understøttelse blev inddraget (Maj 1865), det danske Udenrigsministerium saa paa ham med stor Mistænksomhed, og danske Diplomater fik Ordre til officielt at fornægte ham. Dog vilde man gerne have hans Rapporter, da disse var meget forstandige og i det hele svarede til, hvad Gesandtskabet i Paris indberettede. Langsomt genvandt han Tilliden og kom i flittig Korrespondance med Udenrigsministeriets Direktør P. Vedel.

Fra Paris fortsatte H. med usvækket Energi sin uofficielle Virksomhed for Danmarks Generhvervelse af Nordslesvig, dels ved Paavirkning af fransk Opinion, dels ved Breve til Bismarck og hemmelige Sammenkomster med denne (i alt fem), navnlig i Tiden forud for den østrigske Krigs Udbrud. Han var tidlig blevet klar over, at den eneste politisk farbare Vej for Danmark i Striden med Preussen var Slesvigs Deling efter nationale Linier, og Hensynet til Frankrig gjorde, at Bismarck indtil den fransk-tyske Krig formelt stillede sig imødekommende heroverfor. H. forstod Bismarcks Interesse i Preussens Anneksion af Hertugdømmerne med Nordslesvig som Kompensationsobjekt over for Frankrig. Han virkede derfor ivrigt i denne Retning og søgte at fastholde den franske Regerings Interesse for Tanken. Marts 1866 foranledigede han Morin de Malsabriers Interpellation i Deputeretkammeret, ligesom han ogsaa paa denne Tid kom i Forbindelse med Thiers. Der er derfor ingen Tvivl om, at H. har sin Del af Æren for Indførelsen af Art. 5 i Pragfreden. — Imidlertid maatte de af Bismarck selv

indledede Forhandlinger med Danmark om Art. 5 i Aarene 1867—68 naturnødvendigt strande paa de uopfyldelige preussiske Garantikrav. H. forstod hurtigt, at Bismarcks Hensigt med Forhandlingerne ikke var reelle. Alligevel fortsatte han energisk sin Propaganda for Sagen og for at holde Europas Interesse vaagen. Bl. a. deltog han i Iværksættelsen af nogle franske Deputeredes og Journalisters Besøg i København Aug. 1867 (Carl E. Simonsen i Dansk Tidsskrift, 1899, S. 744—56). Derimod blev Ophævelsen af Art. 5 et haardt Slag for ham, og han indsaa, at det nordslesvigske Spørgsmaal ikke lod sig løse i nogen nærmere Fremtid. Af sin Virksomhed i Udlandet, navnlig for den nordslesvigske Sag, gav han nu en udførlig Skildring i »Les coulisses de la Diplomatie 1864—79« (Paris 1880), hvis Sanddruhed og Nøjagtighed maa anses for ubestridelig. Bogen, hvori Indholdet af de to ovenciterede Bøger for Størstedelen er optaget, fremkom s. A. i dansk Udgave, »Femten Aar i Udlandet«, ved en af H.s nære Venner, Professor Valdemar Schmidt.

Allerede under den tysk-østrigske Krig (Aug. 1866) anvendtes H. af den franske Regering i fortrolig Sendelse til Bismarck for at indlede Napoleon III.s uheldige Forsøg paa at opnaa en Kompensation til Frankrig ved Rhinen. Efterhaanden gled han over i fransk Tjeneste og tog Afsked som dansk Embedsmand 1869. Samtidig blev han fast Medarbejder ved det indtil da officielle Blad »Moniteur universel« og opnaaede derved at befæste sin Stilling i Frankrig; 1876—78 udgav han i Paris Ugebladet »l'Europe diplomatique«. Jan. 1870 fik han fastlønnet Stilling i det franske Udenrigsministerium som Rapportør for den udenlandske Presse og uofficiel Agent. April 1887 naturaliseredes han som fransk Statsborger og fik samtidig Titel af Ambassaderaad. H.s fortrolige Virksomhed som uofficiel fransk Agent unddrager sig for en stor Del dansk Kendskab. Han anvendtes ofte i fortrolige Sendelser med Opgaver, man efter de Tiders Diplomati ikke vilde overlade de officielle Diplomater. Af saadanne Sendelser, der kendes, kan nævnes følgende: 1870 til London for at paavirke engelsk Opinion, bl. a. afholdt han store Folkemøder sammen med den liberale Agitator Bradlaugh; efter Sedan til Berlin for at erfare Tysklands Fredsbetingelser; 1882 til Rom (Alonzoaffæren).

I Tyskland betragtedes han med megen Mistænksomhed som en fordækt agent provocateur og mente sig udsat for at blive opsnappet, men som Ambassaderaad var han dækket af diplomatisk Immunitet. Bismarck var efter 1870 utilgængelig for ham og beskyldte 1887 ham og den russiske Ambassadør i Paris, Baron

Mohrenheim, for paa Fredensborg at have spillet de »bulgarske Breve« i Hænderne paa Tsar Alexander III. (se herom H.s »Ambassade du Baron de Mohrenheim«, 1907, S. 25 f. og 71 f.; v. Eckardstein: Lebenserinnerungen, 1919, I, S. 134 ff., II, S. 44, 170; Edmond Toutain: Alexandre III. et la République Française). Som Mellemmand blev han stærkt anvendt ved Forberedelsen af den fransk-russiske Alliance (se herom H.s »L'Alliance Franco-Russe«, 1897). Efter denne Begivenhed traadte han mere i Baggrunden og blev ved sin Død kun lidet omtalt i de franske Blade.

H. var en lille, uanselig, bebrillet Mand, sky af Ydre, gik i Kbh. almindeligt under Øgenavnet »Spidsmusen« eller »Præsidenten«. Han var født Journalist og kunde uden Varsel sætte sig ned og skrive en ledende Artikel om saa godt som hvilket som helst Emne uden at give sig nogen Blottelse for manglende Sagkundskab. Og han skrev con amore. Han besad et skarpt politisk Blik, forstod altid at være vel informeret, havde stor Menneskekundskab og udviste sejg Energi i Arbejdet for det en Gang satte Maal, støttet af en aldrig svigtende Paagaaenhed og en utrolig Haardhudethed over for Afvisning og Desavouering. Nordslesvigs Sag viede han med ærlig og oprigtig Nidkærhed største Delen af sit Livs Arbejde. — R. 1875. — Træsnit 1880. Mange satiriske Fremstillinger. — Mindesmærke i Dalum 1928.

Dagbladet og Fædrelandet Marts 1865. C. H. Hansen: Gjengangerbreve til Spionen Molzen, 1868. E. S. E. Heltzen: Copist J. J. Hansens Klage over mig, 1868. Carl E. Simonsen i Dansk Tidsskr., 1899, S. 302—14. A. Cantor i Tilskueren, 1913, S. 41—56. Hist. Tidsskr., 8. Rk., V, 1914, S. 93 f. — Mac Adam (Richard Kauffmann) i Nutiden, V, 1880, Nr. 212 f. Joseph Michaelsen: Fra min Samtid, 1890, S. 116 f.; 2. Rk., 1893, S. 69 ff. F. v. Jessen i Nationaltid. 14. Sept. 1905 og 30. Jan. 1908. Ill. Tid. 9. Febr. 1908. Berl. Tid. 30. Jan. og 1. Febr. s. A. Th. Graae i Ekstrabladet 31. Jan. og 5. Febr. s. A. Journal des Débats 1. Febr. s. A. Le Figaro s. D. N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 2, 1916, S. 1434 f., 1506 f., 1636—41. N. J. Berendsen: Af en gammel Journalists Erindringer, 1918, S. 110 ff. Aage Friis: Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark, I, 1921, S. 40—49, 58 ff., 78 ff. Samme: Det nordslesvigske Spørgsmaal 1864—79, I—III, 1921—32, passim. A. F. Kriegers Dagbøger, III—VII, 1921—25, passim. Aage Friis: Danmark ved Krigsudbrudet Juli—August 1870, 1923, S. 71, 110. Valdemar Schmidt: Af et langt Livs Historie, 1925, S. 50—54. Aage Friis: Ministeriet Estrup og Ophævelsen af Pragfredens Artikel V, i Festskrift til Kristian Erslev, 1927, S. 581 f., 585. Hakon Muller: J. J. Hansen, Nordslesvigs Talsmand, 1928 (med Litteraturhenvisninger). *Tf A Tf f*

Hansen, Julie Johanne Christiane, f. Lumbye, 1835—95, Skuespillerinde. F. 11. Juni 1835 i Kbh. (Helligg.), d. 7. Okt. 1895 sst., begr. i Christianskirkens Krypt. Forældre: Komponisten Hans

Christian Lumbye (s. d.) og 2. Hustru. Gift 1° 19. Okt. 1867 i Kbh. (Garn.) med Teaterdirektør H. W. Lange (s. d.). 2° 15. Aug. 1874 med Skuespiller, senere Klasselotterikollektør Carl Christian Jørgen H., f. 29. Juli 1838 i Kbh. (Slotsk.), d. 8. April 1902 sst. (gift 2° 1901 med Hertha Mogensen, f. 1874, gift 2° 1927 med Restauratør Niels Peter Hansen Kofoed, 1874—1934), Søn af Kammersanger Christian H. (s. d.) og Hustru.

J. H. havde arvet sin Del af Faderens musikalske Begavelse og fik sin smukke Altstemme uddannet af Rud. Bay og Carl Helsted. Fra 1851 tilhørte hun Casino, hvor hun navnlig optraadte i Sangspillene, 1855—56 virkede hun med Høedt og M. Wiehe paa Hofteatret (nu Teatermuseet), og 1857 deltog hun i Folketeatrets Aabningsforestilling »En lille Heks«. Her var hun ansat til 1889, fraregnet enkelte Udflugter til Casino, og her skabte hun sin Specialitet: den københavnske Borgerkone. Disse Skikkelser var ikke forskelligartede og hvilede hverken paa Iagttagelser eller psykologisk Studium, men udsprang af hendes eget godmodige Væsen, hendes trivelige Hygge og brede, drastiske Replik. Hendes Komik var hverken fin eller nuanceret, men djærv og latter-vækkende, og hendes store, runde Øjne var fulde af Skælmeri og Fiffighed. Publikum morede sig, blot det hørte »Julle«s dybe Stemme ude i Kulissen eller saa hendes joviale Smil, naar hun nærmede sig Rampen. »Gamle Lumbyes Datter« var populær i vide Kredse ved det københavnske Tonefald, hvormed hun levende-gjorde den jævne Husmoder, f. Eks. Madam Krøjer i »Store Bede-dagsaften«, eller Rappenskralden, der lod sin Vrede skylle ned over Ægtemandens syndige Hovede. Hun var en Prototype paa den københavnske Privatscene og fik adskillige Efterfølgere i det »bestandig-borgerlige« Rollefag, men ingen vandt større og varigere Yndest hos Middelstanden. Fra 1889 tilhørte hun Casino, hvor hendes krasse Realisme især passede til den skumle Madam Blom-kvist i G. Esmanns »Magdalene«; 8. April 1895 optraadte hun sidste Gang som Rosi Lindemann i »Beridere«. Ved sin Død var hun Klasselotterikollektrice. — Træsnit 1866, Familien Lumbye, 1873 og i »Store Bededagsaften« (fra C. Poulsen).

H. Bang: Fruen i Huset, i Da Capo 1888—89. Edgar Collin i Ill. Tid. 20. Okt. 1895. Robert Neiiendam: Folketeatrets Historie 1857—1908, 1919.

Robert Neiiendam.

Hansen, Jørgen (Jørgen Skriver), d. tidligst 1543, Lensmand. Forældre: Borger i Ribe Hans Skibbygger og Beche. Gift 1526, rimeligvis i Kampen, med en nederlandsk Kvinde, d. 1529.

J. H., der muligvis var uddannet som gejstlig, blev 1514 Ombudsmand (Lensmand) paa Bergenhus, hvis underlagte Omraade i Løbet af otte Aar udvidedes til at omfatte det meste af Landet fra Vardehus til Robyggelaget. 1519 fik han saaledes en Del af Henrik Krummediges Len, 1522 efter Ærkebiskop Erik Valkendorfs Bortrejse Trøndelagen og Vardehus og s. A. ved Biskoppen i Bergens Død dennes Len Sparbo og Guldalen. Dette meget omfattende Distrikt administrerede J. H. med stor Dygtighed i Christian II.s Aand. Han hævdede Kongens Rettigheder over for Adel og Gejstlighed — hvorved han kom i skarp Modsætning til Ærkebispen — og over for Hanseaterne i Bergen, og samtidig med at han strengt inddrev Skatterne blandt Almuen, forstod han at vinde Bøndernes Flertal, saaledes at Christian II. ogsaa efter sin Flugt havde nogle af sine mest trofaste Tilhængere i hans Len. Forordningen 29. Sept. 1521 for Lister og det nordenfjældske Norge, der beskyttede Lejlændingene mod Godsejerne og indskrænkede Gejstlighedens Doms- og Strafferet, er vistnok helt eller delvis udarbejdet af J. H., som i Vinteren 1520—21 opholdt sig i Kbh. I det hele maa J. H. betegnes som en af de dygtigste og mest indflydelsesrige blandt Christian II.s borgerlige Medhjælpere. — Umiddelbart før Kongens Flugt 1523 var J. H. i Danmark med et stort Skattebeløb og rejste derfra over Bergen til Nederlandene, hvor han tog Ophold og fik Borgerskab i Kampen. I de følgende Aar benyttedes han jævnlig af Christian II. til Underhandlinger og fik 1525 sammen med Claus Kniphoff og Jørgen Stegentin Fuldmagt til at foretage et Søtogt til Norge, hvor han skulde indsættes som Statholder nordenfjælds. Han havde imidlertid stærkt fraraadet dette Foretagende og kom ikke med paa Togtet, som blev standset af Hamburgerne. 1531—32 var han med Christian II. i Norge, men blev i Marts 1532 sendt til Nederlandene for at hente Hjælp og for at overbringe Kejser Karl Nordmændenes Hyldingsbrev for Christian II.s Søn Hans. 1543 levede han i Nederlandene.

C. F. Allen: De tre nordiske Rigers Hist., III, 1867, 1, S. 127; 2, S. 80—86; IV, 1870, 2, S. 216; V, 1872, S. 116 ff., 124. A. Heise: Kristiern II. i Norge, 1877, S. 90 f. Y. Nielsen: Bergen, 1877, S. 268 ff. Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., V, 1890, S. 212 f. M. Birkeland: Hist. Skrifter, II, 1922, S. 168—73. O. A. Johnsen i Norsk biogr. leksikon, VII, 1936, S. 155 f. *Povl Basse.*

Hansen, Jørgen, 1613—73, Renteskriver. F. 14. Febr. 1613 i Aalborg, d. 6. Dec. 1673 i Kbh., begr. i Frue K. Forældre: Hans Jørgensen og Maren Christensdatter. Gift 1646 med Kirstine Knudsdatter, begr. 22. Maj 1702 i Kbh. (Frue K.).

Efter først at have været paa Skriverstuen hos Lensmanden paa

Aalborghus og senere i Handelslære hos Borgmester Hans Sørensen i Aalborg kom J. H. 1635 i Tjeneste hos Rentemester Jørgen Vind og blev 1641 kgl. Renteskriver. Han vedblev dog at være nøje knyttet til Jørgen Vind og ledsagede i de følgende Aar denne paa flere diplomatiske Send eiser. Efter Krigen 1643—45 udvalgtes han 1646 til at gøre Regnskabet op med Statens Kreditorer og overtog desuden Revisionen af Møntregnskaberne. Da han i disse Hverv udviste stor Duelighed og Redelighed, udnævntes han 1655 til Øverste Renteskriver, og i Nov. 1660 overdroges det ham og en anden Renteskriver at give en Fremstilling af Rentekammerets tidligere Ordning samt gøre Forslag til Forbedringer heri og til Forretningernes Fordeling. 1661 fik han ny Bestalling som Overrenteskriver, en Stilling, som han beklædte til sin Død. En Datter af ham blev gift med den kgl. Historieskriver Vitus Bering (s. d.).

Universitetsprogram 19. Dec. 1673. Hist. Tidsskr., 5. Rk., I, 1879, S. 60—66, 111.

L. Laursen.

Hansen, Jørgen, 1802—89, Præst og Biskop. F. 12. (efter Kirkebogen 11.) Febr. 1802 i Tandslet, Als, d. 16. Aug. 1889 i Guderup, begr. i Egen. Forældre: Smed Christian H. (1776—1859, gift 2° 1809 med Ane Cathrine Helene Jørgensdatter) og Anna Cathrine Jørgensdatter Schmidt (1780—1809). Gift 13. April 1828 i Hørup med Anna Margrethe Schwensen, f. 25. Nov. 1802 i Hørup, d. 20. Juni 1884 i Guderup, D. af Sognepræst Christian S. (1764—1845, gift 1° 1794 med Lucia Jessen, 1774—1809) og Sophia Frederikke Louise Jessen (1779—1847).

H. var af Bondeslægt fra Als og Sundeved, Fætter til H. P. Hanssen (Nørremølle)s Fader. Da Biskop Plum af Odense — under hvilket Bispedømme Als hørte, indtil det 1819 blev et eget Stift sammen med Ærø — ved en Visitats 1813 havde opdaget Drengens Begavelse, blev han undervist af Sognepræsten Sabroe og 1819 Student i Kbh., privat dimitteret, 1823 cand. theol. 1828 blev han Sognepræst i Enklavesognet Ballum (ligesom Als under dansk Kirkeret). Her kæmpede han energisk mod Demoralisation, fik gennemført Skoletvang og Oprettelsen af et Fattighus for at modvirke Tiggeri; senere sondrede han skarpt mellem Statens Retsbeskyttelse og Kærlighedens Hjælp og skrev herom nogle tyske Afhandlinger. 1830 blev han Sognepræst i Notmark paa Als. Han var indstillet af Patronen, Hertugen af Augustenborg, men kom snart til det Resultat, at Hertugerne undertrykte Befolkningen; han syntes, at Kongerne alt for lidt havde hævdet deres Myndighed paa Øen, hvad Fyns kraftige Biskopper bedre havde forstaaet.

Selv modarbejdede han nu Augustenborgeren. Da Kampen for dansk Sprog begyndte, bevidnede han Chr. Paulsen sin Sympati og blev Medarbejder ved »Dannevirke«; bl. a. skrev han i Bladets Nr. 2 (1838) en Artikel mod Forslaget om obligatorisk Tyskundervisning i danske Egne; han mente, at i Folkeskolen vilde Undervisning i et fremmed Sprog give ringe Resultater og ødelægge de nødvendige Fag. Ogsaa i »Kieler Korrespondenzblatt« skrev han om det danske Sprog i Nordslesvig; dog var Artiklerne anonyme af Hensyn til Hertugen. Med Glæde modtog han 1845 Udnævnelse til det kongelige Kald Egen (med Præstegaard i Guderup). 1848 blev han tillige Biskop over Als og Ærø, idet han skulde holde Kapellan for Egen. Paa Grund af Krigen blev han først indviet 1849 af Mynster, sammen med D. G. Monrad, men Embedet havde han straks overtaget.

H. var udpræget Slesviger, med dansk Modersmaal og Uddannelse, men delvis tysk Familiesprog. Han var Øens mest fremragende Mand, begavet, praktisk, en fast og ansvarsbevidst Karakter, med nær Tilknytning til Bonde- og Præstestanden; Præsterne Schwensen i Hørup og Holger Fangel, senere i Notmark, var hans Svogre. Han var konservativ Helstatsmand; »Aanden fra 48« lod ham kold. Han spottede de Nationalliberales Iver for at give Staten »en ny Kjole« og deres Ejderdanskhed; var det Patriotisme at opgive to af Rigets Provinser (Holsten og Lauenburg)? Modsætningen mellem Dansk og Tysk blev i hans Øjne meningsløst overdrevet. I Marts 1848 deltog han i Roskilde i Valget af Stænderdeputerede og oplevede i Kbh. den store Folkebevægelse. Om Casinomødet udtalte han til Minister Bardenfleth: »De Folk er gale. Det er en lige saa stor Separatisme som den anden« (den slesvigholstenske). Mod Opstanden, som aldrig naaede Als, stod han fast, men modvirkede den danske Bevægelses Overdrivelser. Forgæves søgte han at værne sin Efterfølger i Notmark, den ivrig tyske Fr. Petersen, mod Suspension; snart blev dog Forholdet mellem dem bittert. H. havde ikke blot den højeste gejstlige Myndighed paa Øen, men fik ogsaa Del i den politiske. Han blev Medlem af den efter Vaabenstilstanden Aug. 1848 indsatte slesvigske Regeringskommission; den kom aldrig til at fungere, men Als styredes af H. og Amtmand Johannsen, en Tid endog af H. alene.

Efter Krigen misbilligede H. al Pointering af Sejren (saaledes Flensborgløven) og Forsøgene paa at indføre danske Institutioner; han fandt, at de nye danske Embedsmænd vel var hæderlige, men ikke forstod den slesvigske konservative Mentalitet. Mod sin Villie blev han 18. April 1864 valgt til Rigsraadet og mødte i Kbh., men

ilede tilbage efter Als' Fald 29. Juni. I et Cirkulære tilraadede han Præsterne at blive i deres Embeder og underkaste sig Erobrernes faktiske Magt; vel havde de aflagt Ed til Christian IX., men hans Myndighed var jo sat ud af Kraft. Under Krigen blev han afsat som Biskop over Als, der lagdes til Slesvig Stift, men fortsatte som Præst i Egen. Senere aflagde han og efter hans Eksempel flere Præster paa Als Eden til Kong Vilhelm; han fandt, at Embedsmænd skulde tjene Befolkningen ved at blive, selv under svære Forhold; kun Fjenden vilde faa Fordel af, at de gik. Paa Als bevaredes saaledes i flere Sogne gammeldags dansk Præstegaardsliv i en Menneskealder. Pinlige Forhandlinger førte han om sit Krav paa Pension som Biskop. Den preussisk-østrigske Landsforvaltning tilstod ham 1865 en Godtgørelse. Mod den danske Regering, der havde afskediget ham som Biskop over Ærø 1864, førte han Proces om Pension for dennes Ø's Vedkommende, men tabte Sagen ved Højesteret 1871, fordi han var gaaet i fremmed Tjeneste. 1875 tilstod man ham dog en Del af Pensionen og vilde forelægge Lovforslag om en ekstra Bevilling. Men Venner af H. Krüger, som var forbitrede over H.s Holdning i Edspørgsmaalet, modvirkede Forslaget, og H. fik det da taget tilbage. De preussiske Myndigheder vilde gerne vinde den ansete Præst, som havde været i Opposition til den danske Regering; man foreslog ham at stille sig til Valg til Landdagen, men han vilde ikke befatte sig med Politik. 1877 fik han den preussiske Kroneorden 2. Kl., og ved hans Begravelse mødtes den preussiske General og Landraad med Gustav Johannsen, J. Jessen og H.s unge Slægtning H. P. Hanssen. Til denne havde han udtalt sig skarpt om det preussiske Styre, som begik værre Fejl end det danske, og som han ikke troede kunde bestaa. 1880 var han Medlem af Fællessynoden i Rendsborg.

De gamle alsiske Præster, ogsaa H., betragtedes ofte med en vis Ret som Rationalister. Men ogsaa religiøst var H. en kraftig, selvstændig Personlighed, praktisk, med Sans for Virkelighed og for Mennesker, men ikke for Poesi. H. N. Clausen, til hvem han sluttede sig som Student, skal have kaldt ham »en mærkelig Autodidakt«. Hans Alderdomsværk »Om Menneskeslægtens Religionsformer« (1877) tildrog sig kun liden Opmærksomhed. Men han havde sin egen Grundforstaaelse af Menneskets Stilling: som Herre over Dyrene, i hvis Verden Egoismen hersker; midt i Slægten, hvor Egoisme og Kærlighed maa forbindes, da vi faktisk er knyttede sammen i Lykke og Ulykke, og under en højere Verden, hvor Egoismen maa træde tilbage; som Dyret erkender Mennesket som sin Herre uden at forstaa det, saaledes vi over for Gud, om hvis

Verden vi kun kan tale i Billeder; Lære og Institutioner gaar ud paa at bringe os en hellig Aand, ud fra hvilken man da af sig selv handler ret. Alle Mennesker har nogen Religion, og man maa knytte sig til det, de ejer; derfor vilde han ikke afskaffe »Evangelisk-kristelig Salmebog«, skønt Roskilde Konvents var bedre. Han fyldte Egen Kirke og fik stor Betydning for Danskhed og Kirkeliv paa hele Nord-Als. — R. 1848. DM. 1852. K.[2] 1860. — Posthumt Maleri af H. C. Jensen i Egen Kirke.

Sønderjyske Aarbøger, 1890, S. 21—26; 1904, S. 1—215 (H.s Optegnelser om sit Liv); 1927, S. 137—56; 1930, S. 260—75. Fr. Petersen: Erlebnisse eines schleswigschen Predigers, 1856, S. 130, 158 f., 161, 178, 191—97, 202 f., 235 f., 269 f., 279, 338—58. K. Rosendal i Lausten Thomsen og N. Svendsen: Haabets Mænd, 1923, S. 82—85. H. P. Hanssen: Et Tilbageblik, II, 1930, S. 37—40. Aage Dahl: Sønderjyllands Bispehistorie, 1931, S. 105—10. Albert Fabritius: Slægten Schwensen fra Aabenraa, 1934.

Valdemar Ammundsen.

Hansen, Kristian, f. 1858, Statskonsulent i Plantekultur. F. 2. Nov. 1858 i Tarm. Forældre: Husmand Hans Pedersen (1818—1906) og Kirstine Marie Christensdatter (1822—95). Gift 28. Dec. 1890 i Føvling med Anne Katrine Laurine Arnesen, f. 5. Nov. 1869 i Vamdrup, D. af Banevogter Carl Laurits Theodor A. (1839—1913) og Birthe Marie Andersen (1840—91).

H. voksede op i Vestjylland, hvor hans Liv fra de tidligste Barndomsaar blev præget af flittigt Arbejde, dels i Hjemmet, dels allerede fra Otteaarsalderen i Tjeneste hos fremmede; men trods de beskedne økonomiske Kaar lykkedes det ham i Ungdomsaarene at erhverve sig en solid praktisk og boglig Uddannelse. Han tog Vinterlærereksamen 1875, kom paa Højskole og blev Lærer paa sin Hjemegn. Samtidig studerede han Botanik med særlig Interesse for Plantedyrkning og Ukrudtsplanter, og efter at have uddannet sig nogle Aar i Havebrug og Planteskoledrift hos E. M. Dalgas i Aarhus virkede han for Træplantning, økonomisk Havebrug, Rodfrugtdyrkning m. m. i Vestjylland. Paa Hjemegnen ønskede man at knytte ham fast til Lærerstillingen, men ydede ham dog villig Støtte til yderligere Studium, ogsaa da han brød med Lærergerningen i Folkeskolen og valgte at gaa til Landbohøjskolen. Han var næsten 30 Aar, da han tog Landbrugseksamen 1888. Han var derefter Lærer ved Ladelund Landbrugsskole til 1890 og ved Lyngby Landboskole 1890—1928; men han fik snart sin Hovedvirksomhed knyttet til Forsøgsarbejdet. Allerede fra 1880 havde han selv begyndt at anstille Planteavlsforsøg, og da den meget virksomme Forening til Kulturplanternes Forbedring 1890 lejede et Areal ved Lyngby særlig til Forsøg med Korn og Bælgsæd, blev H.

antaget som Forsøgsleder. 1893 blev Virksomheden sammensluttet med Statens Forsøgsvirksomhed, der da var organiseret under Ledelse af P. Nielsen, Tystofte, og H. blev Bestyrer af Lyngby Forsøgsstation til 1914. Samtidig blev den Konsulentvirksomhed, der hidtil havde været bestridt af P. Nielsen alene, omordnet ved Ansættelse af to nye Mænd, og H. var Statskonsulent i Planteavl for Øerne 1893—1935, medens Fr. Hansen fik Jylland til Omraade.

H.s mangeaarige Arbejde har en væsentlig Andel i den store Fremgang for Plantedyrkningen i denne Periode. Som Konsulent har han virket blandt de praktiske Landmænd som en utrættelig Kundskabsspreder navnlig gennem en omfattende Foredragsvirksomhed, og nær hertil slutter sig hans omfattende Forfatterskab vedrørende Planteavlsforhold. Foruden en Række Forsøgsberetninger fra Aarene 1893—1912, særlig vedrørende Korn og Bælgsæd, har han skrevet et stort Antal Artikler, Smaaskrifter og Bøger, der har Karakter af Oplysningsskrifter for det praktiske Landbrug, bl. a. »Markens vigtigste Ukrudtsplanter« (1903, 4. Opl. 1909), »Lucernen« (1907), »Staldfoderdyrkning« (1913), »Kartoffeldyrkning« (1916) og sammen med G. Fog Petersen »Dyrkning af Korn og Bælgsæd« (1912). Han er Medforfatter til nogle gennem Aarene meget benyttede Lærebøger for Landbrugsskolerne, sammen med Chr. Christensen og senere Otto Christensen: »Landbrugets Kulturplanter« (6. Udg. 1907, 13. Udg. 1926) og sammen med J. Aagaard: »Gødningslære« (1917, 5. Udg. 1927). H. udførte et grundlæggende Arbejde for Iværksættelse af lokale Gødningsforsøg. Han paabegyndte dem i Kbh.s Amt 1895, og de fortsattes og udbredtes under hans Ledelse de følgende Aar, indtil lokale Foreningskonsulenter ansattes. Til Støtte for dette Arbejde udgav han »Vejledning ved Udførelsen af lokale Gødningsforsøg« (1902). Kendskab til Ukrudtet og Midlerne til dets Bekæmpelse har beskæftiget H. meget, bl. a. som Leder af Statens Ukrudtsforsøg 1918—27, og denne Sag indtager en betydelig Plads i hans Forfatterskab. Ved Siden af det almindelige Forsøgsarbejde har H. ogsaa bidraget til Planteavlens Fremskridt gennem Forædlingsarbejde navnlig med Sorter af Byg og Havre.

Ogsaa uden for Planteavlen har H.s Virksomhed været meget omfattende. Særlig indtager Landbrugets Historie og Litteratur en central Plads i hans Interesse, og paa disse Omraader har han fra sin Ungdom været en ihærdig Samler. 1898 blev han Tilsynsførende ved Dansk Landbrugsmuseum i Lyngby, og fra 1906, da Museet overgik til Staten, har han været dets Inspektør. Samlingens Vækst og Ordning skyldes i Hovedsagen hans Virksomhed.

For Konsulentforeningen har han udført et stort Arbejde med Tilvejebringelse og Fordeling af Landbrugslitteratur, og blandt Biblioteker i Privateje er hans egen Samling af dansk Landbrugslitteratur enestaaende. 1900 udgav han en udførlig Bibliografi, »Fortegnelse over danske Landbrugsskrifter«, og han redigerede 1910—16 »Husmandens Haandbog«, hvortil han bl. a. selv har skrevet 1. Hæfte »Husmands-Bøger« (1910). Paa det historiske Omraade har han foruden personalhistoriske Artikler i Landbrugspressen bl. a. skrevet »J. C. la Cour« (1916) og »Træk af dansk Landbrugs Udvikling i de sidste 50 Aar« (1914). Fra 1924 har han redigeret det omfattende Værk »Det danske Landbrugs Historie«, hvortil han selv forfatter Planteavlens Historie.

H. har været stærkt benyttet som Raadgiver for Landbrugsministeriet og Landhusholdningsselskabet, som Medlem af talrige Kommissioner og Udvalg og ved landøkonomiske Undersøgelsesrejser bl. a. til Sydgrønland (1925). I de vanskelige Aar under og straks efter Verdenskrigen udførte han et betydeligt administrativt Arbejde, bl. a. som Medlem af Ernæringsraadet og Brødkornsadministrationen og som Formand for det tekniske Landbrugsudvalg 1917—23. Han var Medlem af Bestyrelsen for Kbh.s Amts Landboforening 1902—11 og af Bestyrelsen for Foreningen af danske Landbrugskandidater 1897—1911, de sidste Aar 1908—11 som Formand. Han er Æresmedlem af De samvirkende Landboforeninger i Sjællands Stift, af Foreningen af danske Landbrugskandidater og flere Foreninger og er fra 1900 Medlem af Kungl. lantbruksakademien. H.s Virksomhed er paa de mangfoldige Omraader, hvor han har ydet en Indsats, præget af hans grundige og udholdende Arbejdsomhed, hans klare Fremstillingsevne og hans rolige, nøgterne Vurdering. — R. 1907. DM. 1920. K.[2] 1928. K.[1] 1935. —• Træsnit 1904.

Ugeskrift for Landmænd, 1918, S. 167 f. Otto Christensen i Ugeskrift for Landmænd, 1928, S. 689 ff. J. K.Jensen i Sjællands Stifts Landbrugstidende, 1928, S. 279 f. Vort Landbrug, 1928, S. 613 f. Jydsk Landbrug, 1928, S. 683 ff. Fyns Stifts Landbrugstidende, 1928, S. 601 f.

Ak I Milth

Hansen, Hans Kristian, 1865—1922, Redaktør. F. 2. Dec. 1865 i Lynge ved Sorø, d. 28. Febr. 1922 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Parcellist Niels H. (1839—1909) og Karen Pedersen (1839—1931). Gift 19. Okt. 1893 i Kbh. (Matth.) med Valborg Hedvig Kristine Dahl, f. 16. Marts 1870 i Slagelse, D. af Løjtnant, senere Kaptajn Niels Oluf William D. (1836—1906, gift 2° 1893 med Sophie Magdalene Hviid, f. 1867) og Nicoline Caroline Bagger (1842—95).

H. kom efter sin Konfirmation i Huset hos Redaktør Martin i Sorø, hvor han fik sin første journalistiske Uddannelse og begyndte at læse til Præliminæreksamen, som han tog 1886 efter et Aars Undervisning paa Undervisningsanstalten København. 1887—89 var han ved »Sorø Amtstidende«, hvor Redaktør H. Jensen var hans egentlige journalistiske Læremester, 1889—91 ved »Politiken« og blev derefter 1891 ansvarhavende Redaktør ved »Aarhus Amtstidende« under Viggo Bjørnbak, som Aaret før havde sluttet sig til den Bojsen'ske Forhandlingspolitik. Da N. Neergaard fra 1893 blev Bladets politiske Redaktør efter Bjørnbaks Død, beholdt H. sin Stilling som ansvarhavende. Hans Hovedinteresse var vendt mere mod den kulturelle end mod den politiske Side af Redaktionsvirksomheden. Han havde fuldt ud sluttet sig til Forhandlingspolitikken, men billigede ikke Forliget af 1894. Han forblev dog i sin Stilling, indtil han ved Neergaards Fratræden 1897 blev Bladets Hovedredaktør. Politisk indtog han derefter en selvstændig Mellemstilling mellem det forhandlende Venstre og Venstrereformpartiet, navnlig efter 1905 med stærkest Tilslutning til dette sidste. Han arbejdede maalbevidst for en Sammenslutning af disse to Venstregrupper og var en af de ivrigste Forkæmpere for Ministeriet Berntsens Grundlovsforslag. 1911—12 var han sammen med Bibliotekar E. Fog Redaktør af »Jysk Maanedsskrift«. H. var almindelig skattet som en af Provinspressens fineste Penne. Han var udpræget demokratisk anlagt og følte sig altid i Samhu med den Bondestand, fra hvilken han var udgaaet. Al ensidig Standspolitik laa ham dog fjern; hans omfattende kulturelle og litterære Interesser prægede hans Journalistik og gjorde ham lydhør ogsaa for Byinteresserne, saaledes at hans Blad, skønt politisk kun Organ for et lille Mindretal inden for Aarhus By, vandt Agtelse og Indflydelse ogsaa her. H.s indtagende Personlighed skabte ham Venner overalt og gjorde ham ogsaa velskikket til at udjævne de inden for Aarhusegnens Venstre tidligere saa stærke Modsætninger mellem »Bjørnbakkere« og »Grundtvigianere«. — Maleri af Arvid Aae 1911 i Familieeje. — H.s Hustru har under Forfatternavnet *Valborg Dahl* skrevet en Række væsentlig for Børn og unge Piger bestemte Fortællinger, som har vundet megen Yndest og faaet en Udbredelse af over 200000 Eksemplarer.

Sorø Amtstidende 2. Dec. 1915 og 28. Sept. 1916. Aarhus Amtstidende 1.—7. Marts 1922. N. Neergaard: Erindringer, 1935, S. 289 f. K. H.: Eftermæle, 1922.

N. Neergaard.

Hansen, Christian Carl **(Karl)** Ludvig, 1803—86, Præst og historisk Forfatter. F. 27. Jan. 1803 paa Augustenborg, d. 7. Sept.

1886 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Kammerlakaj hos Hertuginde Louise Augusta Tyge H. (1764—1842) og Anne Sophie Ebeling (1772—1846). Gift 18. April 1831 i Aarhus med Severine Elisabeth Ebeling, f. 4. Sept. 1802 i Aarhus, d. 20. Marts 1864 i Skamby, D. af Organist ved Aarhus Domkirke Carl Ulrich Marius Emil E. (1767—1836) og Anne Sophie Ingerslev (1773—1853).

H. blev privat dimitteret til Universitetet 1822, tog teologisk Embedseksamen 1827, blev ordineret Kateket og Førstelærer ved Borgerskolen i Skanderborg 1830, Sognepræst i Føvling og Holsted 1836, i Feldballe og Nødager 1847, i Skamby paa Fyn 1860 og tog 1873 sin Afsked. Tidligt vaktes hans historiske Interesse, og da han, før han tiltraadte sin første gejstlige Virksomhed, i tre Aar var Huslærer hos Amtsprovst M. Plesner i Ørsted (Rougsø Herred), samlede han det Stof, der resulterede i hans første trykte Arbejde »Danske Ridderborge« (1832), hvori han beskrev otte Slotte og Herregaarde i Djursland paa lignende Vis som, men grundigere end Burman Becker nys havde gjort i »Efterretninger om de gamle Borge«. Allerede n. A. udsendte han en velskreven »Beskrivelse over Skanderborg Bye og Slot«, og i den følgende Tid gav han flere Bidrag til »Archiv für Staats- und Kirchengeschichte der Herzogthümer Schlesw.-Holst.-Lauenb.« (bl. a. 1840: »Die Schlosser und Burgen der Insel Alsen im Mittelalter«). Efter mange Aars Tavshed udgav han som Pastor emer. et nyt Bind »Danske Ridderborge« (1876), hvori der gaves ret udførlige Beskrivelser af tre fynske og en jysk Herregaard (Dallund, Margaard, Langesø og Møllerup). H.s Forfatterskab er præget af en ærlig Villie til at trænge til Bunds i Stoffet. Han opsøgte flittigt utrykte Kilder, og navnlig hans sidste og bedste Arbejde bringer mange hidtil ukendte Bidrag af kultur- og personalhistorisk Art. *S Nygård*

Hansen (-Ankerstræde), Georg **Karl** (døbt Carl), f. 1865, Husmandsfører. F. 19. Dec. 1865 paa Gl. Køgegaard. Forældre: Garversvend Adolph og Kirsten Hansen. Gift 10. Maj 1890 i Herfølge med Dorthe Marie Mathiasen, f. 29. Juni 1869 i Herfølge, D. af Husmand Mathias Olsen og Marie Christiansen.

H. fødtes uden for Ægteskab og havde strenge Kaar under sin Opvækst. Han kom i Lære hos en Karetmager i Køge, men efter en Tids Omrejsen overtog han ved sit Giftermaal Hustruens Hjem i Ankerstræde ved Køge. Med stor Dygtighed drev han Jordbruget frem og arbejdede samtidig med sit Haandværk. Gennem sin Livsførelse og under Indflydelse af megen historisk Læsning tilskyndedes han til at kaste sig ind i Arbejdet for Husmands-

standens Rejsning. Han blev Foregangsmanden paa Sjælland, hvor Bevægelsen voksede hastigt og under hans Førerskab fik et stærkt socialpolitisk Præg. 8. Nov. 1901 stiftedes De samvirkende sjællandske Husmandsforeninger med H. som Formand og med den navnkundige Køgeresolution som Bevægelsens Vimpel og Ballast. H. blev Redaktør af »Husmanden«, var med til at stifte Udstykningsforeningen og Husmandsbrandkassen og opstilledes som radikal Kandidat til Folketinget i Maribo 1906 og i Frederikssund 1909. Imidlertid rejste der sig inden for Samvirksomheden en heftig Modstand imod H.s Ledelse, og efter voldsomme Opgør nedlagde han 1910 alle sine Hverv. H., som 1907 var flyttet til Bakkehuset ved Køge, blev Forstander for Landbrugshjemmet Frihedslyst ved Hørsholm og senere Ejer af en Gaard i Lille Rørbæk ved Frederikssund. Der har staaet Strid om H. som om ingen anden af Husmændenes Førere. Med sin klare Tanke, levende Retsfølelse og ildnende Slagkraft blev han en glimrende Agitator, men da det vundne skulde fæstnes og udbygges, slog hans Egenskaber ikke til. Hans stærke Selvtillid og Tilbøjelighed til at handle paa egen Haand førte Samarbejdet til Bristning, og han forlod sine Kampfæller som en bitter og ensom Mand. Men hans store Fortjenester som Vejbryder for den sjællandske Husmandsbevægelse bestrides ikke af nogen.

Husmandsalmanakken 1908. Carl Hansen: En Redegørelse, 1909. Jens. Damsgaard: Den moderne Husmandsbevægelse, 1912, S. 52 f., 61, 74, 77 f., 83 f., 87 f. P. Jeppesen: Husmandsbevægelsens Historie, 1927, S. 24 f., 29, 41, 15 ,

Olaf Andersen.

Hansen, Karl Kristian Møhl, se Møhl Hansen.

Hansen, Lars, 1813—72, Portrætmaler. F. 25. Juli 1813 i Rønne, d. 10. Aug. 1872 i Vestermarie, begr. i Rønne. Fader: Sømand og Fisker, senere Bager og Lods Hans Tobiasen (ca. 1782—1850) og Anne Dorothea Larsdatter (ca. 1786—1850). Ugift.

Trods Faderens fattige Kaar kom H. til Kbh. 1828 i Malerlære, blev Svend 1833, besøgte samtidig Kunstakademiet, hvis to Sølvmedailler han vandt 1838 og 1841, og malede hos J. L. Lund. Til Dels paa egen Haand lagde han sig efter Portrætmaleriet. Et af hans første Portrætter var af Blomstermaler Fritzsch; desuden malede han et Portræt af Oehlenschläger, som han selv litograferede. Dels i Kbh., dels i de danske Provinser, som han berejste om Sommeren, fik H. ikke faa Bestillinger. Da han imidlertid haabede at fortjene mere i Sverige, rejste han Aug. 1841 til Goteborg, hvor

han blev i to Aar, og derfra til Stockholm. Under sit tyveaarige Ophold her havde han meget at bestille som Portrætmaler i de bedre Samfundskredse, malede ogsaa den kgl. Familie. 1863 forlod han Sverige og tilbragte fem Aar i Udlandet, navnlig Italien. Han har udstillet paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1836, 1838—42, 1863 og paa det svenske Kunstakademis Udstillinger seks Gange 1845—60. •— Selvportrætter 1862 og 1871 (Familieeje og Bornholms Museum). *Ph. Weilbach (Sigurd Schultz*).*

Hansen, Louise Christine Ravn, se Ravn-Hansen.

Hansen, Hans Jacob **Ludvig,** 1844—1917, Handelsgartner. F. 20. Okt. 1844 i Kbh. (Frbg.), d. 29. Sept. 1917 sst., begr. paa Frbg. Forældre: Handelsgartner Carl H. (s. d.) og Hustru. Gift 24. Juni 1871 i Kbh. (Frels.) med Thora Marie Dorthea Østergaard, f. 22. Jan. 1847 i Kbh. (Frels.), d. 11. Sept. 1925 sst., D. af Bødkermester, senere Graver ved Frelsers K. Jens Larsen 0. (1813—82) og Ane Marie Jørgine Dreyer (1820—73).

H. fik sin Uddannelse som Gartner hos F. J. Koch og i Rosenborg Have, hvorfra han 1865 tog Gartnereksamen. 1866 tiltraadte han en Rejse til England, Belgien og Tyskland, og da han var kommet hjem, indtraadte han i Faderens Gartnerivirksomhed, som han fuldt overtog 1882. Han fortsatte Traditionen fra Faderens Dage, saaledes at Gartneriets Renommé bevaredes og udvikledes. Ikke alene blev de gamle Hovedkulturer opretholdt, for saa vidt Tidsforholdene ikke førte med sig, at Interessen hos Publikum svækkedes, saa at de blev urentable, men nye Kulturer optoges stadig, hvorfor Gartneriet fortsat beholdt sit Navn som et godt Lærested. 1906 ophævedes Gartneriet, for at Grunden kunde anvendes til Bebyggelse. Paa Grund af sin Stilling som fremragende Kultivator og en vis naturlig Jævnhed nød H. sine Kollegers Agtelse og Tillid, hvilket gav sig Udslag i, at han i et langt Aaremaal var Repræsentant i Almindelig dansk Gartnerforening. 1896—99 var han Medlem af Frbg. Kommunalbestyrelse. Sine Erfaringer som Kultivator frugtbargjorde han i Artikler i »Gartner-Tidende« og »Nordisk illustreret Havebrugsleksikon«.

Gartner-Tidende, 1917, S. 253. *Axel Lange.*

Hansen, Mads, 1834—80, Forfatter. F. 23. Juli 1834 paa Sterregaard i Hundstrup, Sydfyn, d. 2. April 1880 sst., begr. i Hundstrup. Forældre: Væver og Gaardejer Hans Henrik Andersen (1806—77) og Inger Madsdatter (1807—77). Gift 8. Juli 1869 i Brabrand

med Karen Marie Mikkelsen, f. 20. Marts 1846 i Brabrand, d. 26. Sept. 1893 paa Sterregaard, D. af Gaardejer Mikkel Pedersen (1810—77) og Johanne Pedersen (1821—74).

H. var hele sit Liv Bonde; først styrede han Faderens Gaard, og 1877 overtog han den selv. Som Dreng var han en indesluttet Natur, der levede fuldt saa meget i det Fantasirige, hvori Mormoderen indførte ham med sine Folkeviser og Eventyr, som i Virkeligheden; den mangelfulde Undervisning i Landsbyskolen søgte han at bøde paa ved Læsning paa egen Haand, og han veg ikke tilbage for nogen Anstrengelse, naar det gjaldt om at samle Kundskaber, men afskrev f. Eks. Birchs 500 Sider store Læsebog for Almueskolen, »Naturen, Mennesket og Borgeren«, da Forældrene ikke havde Raad til at anskaffe den; herved erhvervede han sig en saa smuk Haandskrift, at han umiddelbart efter Konfirmationen blev Sekretær for et Par Sogneforstanderskaber, en Stilling, der gav ham et saadant Indblik i det praktiske Livs Love og Anordninger, at han ofte senere kunde bistaa Folk ved Opsætning af Skøder, Kontrakter, Testamenter o. 1. Desuden tog han Undervisning i Violin og Klarinet og begyndte at optræde som Musikant ved Bøndernes Gilder, men han følte sig frastødt af den støjende Tone ved disse Sammenkomster og tog Kampen op imod de aandløse Fornøjelser gennem Oprettelsen af en Sangforening, hvor der ogsaa blev holdt Foredrag, samt en Læseforening. Sorgen over Tabet af sin Ungdomselskede og Skuffelsen over Danmarks Nederlag 1864 gav Stødet til det aandelige Gennembrud, der er skildret i »Opvaavni« — nu gik ogsaa den Rigdom og Skønhed, der rummes i Digtningens Verden, op for ham, og navnlig Ingemann og H. C. Andersen gjorde et dybt Indtryk paa ham. Med et ukueligt Haab til Danmarks Fremtid trods Nederlaget kastede han sig ud i Arbejdet for Skyttesagen og skrev en Række Sange, »I vor Barndom vi hørte Kartovernes Brag«, »Til Vaaben, Brødre! tag Bøssen fat«, »Fremad Kammerater, med Bøssen i Haand!«, der har betydet mere for Skyttesagen end mangen højstemt Tale. En lignende folkeopdragende Betydning fik H. gennem sit Arbejde for Folkehøjskolen; han helmede ikke, før han 1868 kunde aabne Skolen i Vester Skerninge med Anton Nielsen som Forstander.

Samtidig med denne folkelige Indsats skrev H. de Sange, der synges den Dag i Dag; til en Faneindvielse i den Skyttekreds, han selv havde oprettet, kom han med Sangen til Nordens Kvinde, »Vi har sagt det saa tidt, og du ved det saa godt«, og 1867 udsendtes de »Sange«, der ikke alene gjorde »Ungkarl M. H.« kendt Landet over, men ogsaa satte ham i Forbindelse med den jyske Bondepige,

der senere blev hans Hustru. Disse Digte, hvoriblandt den smukke og formfuldendte Lovprisning af Fødeøen i »Perle paa Havets glindsende Vove« og den dæmpet indtrængende og mandig stolte Selvbekræftelse i »Jeg er en simpel Bondemand« er af de bedst kendte, gjorde overordentlig Lykke, fordi en Bonde her for første Gang i dansk Litteratur fandt lyrisk Udtryk for sine Tanker og Følelser. 1870 og 1873 fulgte »Sange, 2. Samling« og »Markblomster«, men ingen af disse Samlinger vakte tilnærmelsesvis den samme Opmærksomhed; det var ubilligt, for disse Sange staar i ingen Henseende tilbage for Forgængerne, præget som de er af den fynske Blidhed og musikalske Vellyd, der er det egentlige Særpræg ved H.s Poesi. Denne er vel ikke synderlig original fra Tankens eller Formens Side, eftersom den i Hovedsagen er Efterklang af de Toner, Guldalderens Digtere tog med saa langt dybere Aandedrag, men den giver et jævnt og tilforladeligt Udtryk for det følsomme Sind og den ridderlige Tænkemaade, som Ploug havde aabent Øje for, naar han karakteriserede H. som »en Adelsmand i Bondekofte«. Foruden Sangene skrev H. flere Skuespil, bl. a. »Enken« og »Holger Danske«, der dog ikke er trykt, men ofte opført af Dilettanter. — Digtningen optog aldrig H. saa stærkt, at han ophørte med at være Bonde; han blev tværtimod en af Foregangsmændene inden for det praktiske Landbrug og udgav to Bøger, »Husmandsbogen, et broderligt Ord til Smaafolk« (1873) og »Gaardmandsbogen, et broderligt Ord til den danske Bonde« (1877), hvori han giver Vink om, hvorledes Husmanden og Gaardmanden skal faa mest muligt ud af deres Landbrug i materiel og økonomisk Henseende, men først og fremmest yder sin Skærv til den danske Bondestands aandelige Højnelse. Nær knyttet til disse Bestræbelser er den Snitteskole eller Husflidsforening, H. fik oprettet for at lære de unge at faa noget værdifuldt ud af Fritiden. — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Mindesmærke med Bronzebuste af Aksel Hansen i Vester Skerninge 1885. — Staalstik af J. Magnus Petersen 1868 paa Gruppebilledet af nordiske Digtere. Træsnit 1867, af C. L. Sandberg 1871 og af H. P. Hansen 1880.

Holger Begtrup: Det danske Folks Historie i 19. Aarhundrede, IV, 1913—14, S. 184—206. Lars Bækhøj i Højskolebladet 3. Aug. 1934. Peder R. Møller: Mads Hansen, en Levnedstegning, 1881. Samme: Slægt efter Slægt —, 1918, S. 81 ff. Ludvig Schrøder: Den nordiske Folkehøjskole, 1905, S. 282 ff. Oskar Thyregod i Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 482—86. *p J LI 1*

Hansen, Espen **Martinus,** 1793—1875, Handelsgartner. F. 31. Maj 1793 i Kbh. (Trin.), d. 7. Juli 1875 sst. (Frbg.), begr. paa

Frbg. Forældre: Handelsgartner Svend H. (1758—1847) og Johanne Dorthea Qvist (1760—1835). Gift 2. Nov. 1816 i Kbh. (Tysk Ref.) med Sophie Magdalene Hedevig Sommer, f. 25. Aug. 1797 i Kbh. (Tysk Ref.), d. 9. Febr. 1871 paa Frbg., D. af Skræddermester Carl Frederik S. (d. tidligst 1823) °g Marie Magdalene Martiny (1777—1816, gift 2° 1801 med Snedkermester Philip Stremme, ca. 1771—1830).

H.s Fader, der blev Stamfader til en meget omfattende Gartnerslægt, var oprindelig Havemand paa Bernstorff, blev 1788 løst fra Stavnsbaandet og anlagde senere et Gartneri i Kbh. Han var den første, som forsøgte Fremdrivning i Vinterens Hjerte af Lilliekonvaller og Tulipaner, iværksat ved Henstilling ved Kakkelovnen i Hjemmet. H. lærte oprindelig Snedkerprofessionen, men slog snart om for at gaa over til Gartneri. Han lejede Jord paa »18. Dam« ved Blegdamsvejen for senere omkring 1828 at købe Jord ved Farimagsvejen; endvidere lejede han Jord paa Glacisholm (hvor nu Cirkus og National ligger) og købte sluttelig Gaarden Fuglebakken paa Frbg. og en Gaard i Brønshøj. Hans Gartneri havde i Aarhundredets Midte stort Ry; i Særdeleshed vaktes Publikums Interesse ved et i Gartneriet indrettet Camellia-Hus med frit udplantede Eksemplarer af dette lille Træ, hvert Aar smukt blomstrende. Han viste sig ogsaa som Foregangsmand ved 1842 at udsende et trykt Katalog over Gartneriets Salgsvarer, bl. a. ca. 200 forskellige Camelliaer, og sammen med Broderen Peder arrangerede han Udstillinger i Christiansborg Slots Ridehus.

Københavns Handelsgartnerforening, 1918, S. 77—83. *Axel Lange.*

Hansen, Martin Carl, 1869—1927, Politiker. F. 28. Okt. 1869 i Skafterup, Fuirendal Sogn, d. 7. Aug. 1927 paa Smakkebækgaard ved Præstø, begr. i Fuirendal. Forældre: Husmand Peter H. (1825—96) og Ane Kirstine Madsdatter (1835—1903). Gift 23. Maj 1901 i Fuirendal med Nielsine Marie Rasmussen, f. 17. Juli 1873 i Skafterup, D. af Gaardejer Niels R. (1842—1922) og Sofie Frederikke Nielsen (1848—1919).

H. fik kun almindelig Folkeskoleundervisning, maatte ud at tjene allerede fra sit 8. Aar og var siden Faderens Medhjælper ved Husmandsbruget og Landarbejde, men kvik og lærelysten som han var, arbejdede han fra sin tidligste Ungdom og Livet igennem ihærdigt for at udvide sine Kundskaber. 1892—93 og 1898—99 var han paa Høng Højskole og paa den hertil knyttede Landbrugsskole. 1900 erhvervede han et Husmandsbrug i Skafterup ved Rude, som han drev til sin Død. Han gjorde sig hurtigt

gældende inden for sin Hjemegns offentlige Liv, var 1904—09 Medlem af Kvislemark-Fuirendal Sogneraad og valgtes 1910 til Folketingsmand (Venstre) for Fuglebjergkredsen. Han genvalgtes hertil 1918 og efter Valgkredsens Nedlæggelse i Sorøkredsen. Paa Rigsdagen lagde man tidligt Mærke til hans udmærkede Evner og Arbejdskraft. Det var navnlig de økonomiske og sociale Spørgsmaal, han kastede sig over, og han skyede intet Arbejde, hverken Nat eller Dag, for fuldt ud at trænge ind i alle Enkeltheder i de Sager, han behandlede. Han var ogsaa en dygtig Taler, mere sagligt end agitatorisk anlagt, og tumlede med forbavsende Lethed det store Talmateriale, i hvilket han havde koncentreret Resultaterne af sine Undersøgelser. Der blev efterhaanden gjort stærkt Brug af hans Arbejdskraft. Han var under Verdenskrigen sit Partis Ordfører for flere af Kriselovene, valgtes 1920 ind i Folketingets Finansudvalg og blev 1926 dets Formand. Han var desuden fra 1919 Medlem af Overskyldraadet, fra 1922 af Danmarks Afholdsforenings Hovedbestyrelse og fra 1926 af den 2. Ædruelighedskommission. — Mindesten i Fuglebjerg 1928 med Portrætmedaillon af Rasmus Andersen. Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag (1923, Rigsdagen).

Aarbog for Rigsdagssamlingen 1927—28, 1928, S. V f. Sorø Amtstidende 8. og 9. Aug. 1927.

N. Neergaard.

Hansen, Meta Kirstine, f. 1865, Kvindepolitiker. F. 22. Dec. 1865 i Fredensborg. Forældre: Parcellist Hans H. (1815—85) og Ida Kirstine Nørgaard (1832—89). Ugift.

M. H. blev Student 1888 fra N. Zahles Skole, cand. polit. 1893 og blev 1896 ansat i Statistisk Departement, hvor hun 1921 blev Fuldmægtig; afgik 1930. Da Politisk Kvindeforening stiftedes 1904, blev hun straks Medlem af dens Bestyrelse, og da Foreningens Navn 1906 ændredes til Kbh.s Kvindevalgretsforening, blev hun dens Formand fra 1907 til 1915, da den opløstes. Ogsaa af Dansk Kvindesamfund blev hun Medlem 1906 og har paa flere Maader støttet denne Forenings Arbejde særlig som Statistiker; ligeledes har hun været Medlem af Danske Kvinders Nationalraad og en kort Tid af dets Bestyrelse. Som Medlem af Repræsentantskabet for Kvindernes Bygning har hun siden 1929 siddet i dennes Bestyrelse. Hun er lige saa politisk interesseret som kvindesaglig og har 1917—28 været Medlem af Bestyrelsen for Kbh.s radikale Venstreforening. Hun var 1918 opstillet paa de Radikales Borgerrepræsentantliste. Baade ved sin Intelligens og sine værdifulde menneskelige Egenskaber har hun vundet sig en Plads blandt Kvindesagens

Pionerer og uselvisk varetaget det Arbejde, som Sagen til forskellig Tid har betroet hende. *Gyrithe Lemche.*

Hansen, Michael, 1762—1844, Kancellideputeret. Døbt 11. Juli 1762 i Humble, d. 6. April 1844 i Kbh. (Frels.), begr. sst. (Frels.). Forældre: Proprietær Hans Mikkelsen (ca. 1720—91) og Bodil Sørensdatter (1722—99). Ugift.

H. blev Student 1784, privat dimitteret, og juridisk Kandidat 1789. Tre Aar senere indtraadte han som Kopist i Kancelliet, og fra da af og til hans Død faldt hans Gerning inden for dette Kollegium. 1797 avancerede han til Kancellist, 1804 udnævntes han til Departementssekretær og Chef for 2. Departements Ekspeditionskontor og 1812 til Assessor i Kancelliet. Denne sidste Udnævnelse skyldte han det meget stærkt forøgede Arbejde i Kancelliet, som medførte, at det blev nødvendigt at udnævne endnu en Kontorchef i 2. Departement. 1826 rykkede H. op blandt de Deputerede og blev samtidig Chef for Brandforsikringssagerne, og 1834 fik han desuden Stillingen som Decisor for Landmilitssagerne. Med Udgangen af Aaret 1840 afskedigedes han fra sine Stillinger. Da Kancellipræsident Kaas 1812 indstillede ham til Stillingen som Assessor i Kancelliet, fremhævede han over for Kongen H.s udmærkede Duelighed, Flid og Nøjagtighed, ligesom han gjorde ham opmærksom paa, at H.s ypperlige Hukommelse var Kancelliet til meget stor Hjælp, naar det drejede sig om at faa konstateret, hvorledes man i tidligere Tilfælde havde taget paa Sager af lignende Beskaffenhed. — Kancellisekretær 1799. Kancelliraad 1807. Justitsraad 1809. Etatsraad 1816. Konferensraad 1840. — R. 1829.

G. Kringelbach (Harald Jørgensen).*

Hansen, Mourits Mørk, se Mørk Hansen.

Hansen, Niels Anton, 1857—1931, Forsøgsleder. F. 24. Juni 1857 i Sønder Kongerslev ved Aalborg, d. 13. Juli 1931 i Odense, begr. paa Sønder Næraa Valgmenighedskgd. Forældre: Gaardejer Hans Nielsen (1831—99) og Christine Jensen (1835—1906). Gift 24. Okt. 1885 i Bøvling med Marie Madsen, f. 18. Aug. 1855 i Bøvling, d. 1. Nov. 1917 i Aarslev, D. af Gaardejer Mads Jespersen (1814—84) og Johanne Jensen (1820—1912).

H. var opvokset ved Landbruget og uddannedes tillige i praktisk Mejeribrug. Nitten Aar gammel kom han paa Tune Landboskole og dermed under Paavirkning af »Tunemændene«, de to unge Lærere A. Svendsen og Chr. Christensen. Kort efter at have taget Landbrugseksamen fra Landbohøjskolen 1879 vendte han tilbage

til Tune, hvor han var Lærer 1879—82. De følgende Aar skaffede han sig videre Uddannelse, bl. a. som Elev paa Askov Højskole og ved Udenlandsrejser. Derpaa gik han igen ind i Lærervirksomhed, 1884—88 paa Ladelund og 1888—1905 paa Dalum Landbrugsskole. Han var en dygtig Lærer, der med stor Grundighed søgte at uddybe sin egen Viden og Forstaaelse. I 80'ernes Debat om den stærke og den svage Fodring var H. en ivrig Deltager. Tidligt vaktes hans Interesse for den landøkonomiske Forsøgsvirksomhed, der netop da var ved at vokse frem, og samtidig med at han var Lærer paa Ladelund, arbejdede han om Sommeren som Assistent hos P. Nielsen ved Forsøgene i Ørslev og paa den nyoprettede Tystofte Forsøgsstation. Han udarbejdede allerede her Planer for omfattende Forsøg med Staldgødning og Ajle, men først da han kom til Dalum Landbrugsskole, fik han Lejlighed til 1889—98 at udføre den Række Ajleforsøg, der i høj Grad bidrog til, at man i Landbruget kom ind paa en bedre Opsamling og Udnyttelse af Ajlen. Da den fynske Forsøgsstation oprettedes ved Aarslev 1905, ansattes H. som Forsøgsleder, og han varetog denne Stilling til 1928. Hans særlige Interesse var stærkt medvirkende til, at Forsøg med Staldgødning og Ajle fra første Begyndelse blev en Hovedopgave for Aarslev Forsøgsstation, og det Arbejde, han paa dette Omraade fik udført, blev af gennemgribende Betydning for Klarlæggelsen af de herhen hørende vigtige Spørgsmaal. Hans Forsøgsarbejde var præget af en overordentlig Grundighed og Omhu baade i Forberedelsen og Gennemførelsen og blev højt værdsat. Den Del af Forsøgene, der angik Staldgødningens Værdi i Forhold til Kunstgødningen, gav Anledning til en omfattende Diskussion, som H. paa Baggrund af sin samvittighedsfulde Gennemførelse af Arbejdet havde svært ved at forsone sig med. Men Uenigheden vedrørte kun Fortolkningen og anfægtede ikke de direkte Forsøgsresultater. Til Brug for Landbrugsskoler skrev han »Jordbundslære« (1898), men hans senere Forfatterskab omhandler især Gødningsspørgsmaal, navnlig »Forsøg med Urin og Ajle paa Dalum Landbrugsskole 1889—98« (1900) og to store Beretninger i Tidsskrift for Planteavl 1920 og 1928 om Gødningsforsøgene paa Aarslev. I Fagpressen skrev han et stort Antal Artikler og var Medredaktør af »Mælkeritidende« 1889—1905. Han var Medlem af og til sidst Formand for De samvirkende fynske Landboforeningers Planteavlsudvalg. — R. 1923.

Ugeskrift for Landmænd 1931, S. 457, 469 f. Tidsskrift for Landøkonomi s. A., S. 490—94. Fyns Tidende 14. og 18. Juli s. A.

Hansen, Johannes **Nicolaj,** 1855—1932, Musiker. F. 20. Febr. 1855 i Kbh. (Trin.), d. 25. Dec. 1932 sst., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Mel- og Grynhandler Christian H. (1827—1915) °g Caroline Louise Smidt (1823—1902). Gift 1° 31. Dec. 1885 i Kbh. (Johs.) med Jørgine Theodora Marie Jørgensen, f. 29. Juni 1854 i Kbh. (Helligg.), d. 28. Okt. 1923 sst. (gift 1° med Musiker Carl Emil Harald Erichsen (1842—1913), Ægteskabet opløst, han gift 2° med Karen Hansen (1854—1932)), D. af Høker Jørgen Nielsen J. (1820—93) og Elisa Vilhelmine Marie Jørgensen (1824—74). 2° 16. Nov. 1925 i Kbh. (Helligg.) med Oda Amalie Svendsen, f. 12. Juni 1891 i Kbh. (Matth.), D. af Arbejdsmand, senere Cigarhandler Frederik Ludvig S. (1866—1926) og Mathilde (Thilda) Johansdatter (f. 1861).

H. uddannedes af Chr. Schiørring og Attrup, studerede desuden hos Dancla i Paris og virkede fra 1872 i forskellige københavnske Orkestre, bl. a. hos Balduin Dahl i Tivoli, indtil han 1885 ansattes som Musikdirektør ved Folketeatret (fratraadt 1903); til 1889 var han Medlem af Neruda-Kvartetten og optraadte ved adskillige Koncerter som Solospiller. Som Lærer var han 1894—1915 knyttet til Blindeinstituttet og fra 1924 til Musikkonservatoriet. Han har skrevet Suite for Orkester, Ouverturer og en Del mindre Orkesterværker (opførte i Tivoli), en lang Række Kompositioner for Violin (»Stemningsbilleder«, »Duetter«), ogsaa af instruktiv Art, bl. a. en Violinskole, der maa betragtes som hans vigtigste Arbejde, desuden Sange. For Teatret skrev han Musik til »Andersens Eventyr« (Vilh. Østergaard, Casino 1908), Pantomimen »En Kærlighedsdrøm«, Operetten »Daphnis og Chloë« (Johs. Marer), Musik til Lystspillet »Lette Dragoner« og Skuespillet »Uden Midtpunkt«. Særlig kendt blev H. ved sine mange Arrangementer (Arrangementer for Violin, Orkestermusik arrangeret for Klaver, Operamusik i Orkesterudtog o. s. v.) og vandt med Aarene et stort Ry som Arrangør og Instrumentator. — R. 1905. *Eri Abrahamsen.*

Hansen, Niels, 1843—1927, Politiker. F. 27. Dec. 1843 i Kirke Skensved ved Køge, d. 29. Juni 1927 i Gundsølille, begr. i Kirkerup. Forældre: Gaardejer, Sognefoged Hans Nielsen (1807—83) og Johanne Olsdatter (1809—77). Gift 15. Maj 1866 i Gandløse med Sine Marie Christensen, f. 6. Juli 1835 i Knardrup, d. 28. Dec. 1909 i Gundsølille, D. af Gaardejer Christen C. (1811—88) og Inger Nielsdatter (1812—81).

H. kom som Barn til Gundsølille ved Roskilde, hvor hans Fader havde købt en Bondegaard paa otte Tdr. Hartkorn, som Sønnen

1867 overtog efter ham. Uden anden Undervisning end Folkeskolens blev han snart en af sin Egns ledende Mænd, der paa sin Haand samlede en lang Række Tillidshverv. Han var Sognefoged 1871—1903, Sogneraadsformand 1874—76 og Amtsraadsmedlem 1886—1910. Desuden sad han bl. a. i Bestyrelsen for Gl. Roskilde Amts Landboforening 1884—1900 og var Landvæsenskommissær 1892—1914. Allerede under Grundlovskampen 1865—66 deltog han i Agitationen for Junigrundlovens Bevarelse og sluttede sig efter Dannelsen af Det forenede Venstre til dette Parti, ved hvis Spaltning 1877—78 han fulgte den Berg'ske Fløj. Han gjorde forgæves Forsøg paa at erobre først Roskilde-, siden Lejrekredsen, men valgtes 1882 til Landstingsmand og bevarede dette Mandat til 1918. Han hørte til Forligsmodstanderne 1894 og sluttede sig 1895 til Venstrereformpartiet og fra 1910 til Partiet Venstre. Det skyldtes i ikke ringe Grad hans store lokale Indflydelse, at Roskildekredsen 1895 erobredes af Venstre. Under Grundlovskampen 1912—15 skilte han sig med to andre en Tid fra Venstres Landstingsgruppe, idet han fandt dens Stilling til Grundlovsforslaget af 1912 for valen. Han tog ikke synderlig Del i Landstingets Forhandlinger, men anvendtes meget i Udvalg og Kommissioner. Bl. a. var han Medlem af Tuberkulosekommissionen af 1901, af den Dansk-Islandske Kommission 1907, af Rigsretten 1903—18 og af Landstingets Finansudvalg. — Justitsraad 1902. — DM. 1898. — Træsnit 1891.

N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag 1901—03, S. 692 ff. Roskilde Dagblad 23. Dec. 1913, 29. Juni og 6. Juli 1927.

N. Neergaard.

Hansen, Niels Jacob, f. 1880, Operasanger. F. 23. Marts 1880 i Kelstrup Hyllemark, Stillinge Sogn ved Slagelse. Forældre: Typograf Niels Jacob H. (ca. 1856—80) og Birthe Kirstine Christensen (f. 1853). Gift 1° 26. Okt. 1902 med Thora Alvilda Henriksen, f. 13. Sept. 1880 i Kbh. (Johs.), d. 7. Nov. 1919 sst., D. af Arbejdsmand, senere Vognmand Hans Frederik H. (1852—1901) og Ane Hansen (1845—1929). 2° 14. Okt. 1920 i Køge med Techla Caroline Henriette Ulla Sophie Boesen, f. 24. Febr. 1888 i Kbh. (Holmens), D. af Legetøjsfabrikant Ludvig Elliot B. (1859—1918) og Augusta Caroline Petersen (f. 1865).

H. kom 1894 til Kbh., hvor han en Tid lang arbejdede som Tapetserer. Hans fremragende Stemmemidler, der skaffede ham en Plads i Garnisons Kirkes Kor, vakte snart Opmærksomhed, og efter at han havde gennemgaaet et Kursus hos Emil Juel Fre-

deriksen, blev han ved Velynderes Hjælp i Stand til at lade sig uddanne paa Det kgl. Musikkonservatorium 1906—08. Blandt hans Lærere er der særlig Grund til at nævne den fortræffelige Sangpædagog Vald. Lincke, der straks forstod, at den unge Sanger ejede store Muligheder. Da hans fyldige Røst syntes at give Løfter om en smuk Teaterkarriere, blev han 1908 optaget paa Det kgl. Teaters Elevskole. 1909 gav han en offentlig Koncert, der skaffede ham hans Livs første store Succes; man beundrede den smukke lyriske Tenor med den ædle mandige Klang og forstod, at en ny Stjerne paa Sangens Himmel var dukket frem. Da H. efter en kortere Udenlandsrejse 23. Nov. 1909 debuterede som Rodolphe i »Boheme«, skuffedes Forventningerne ikke, og han blev straks efter ansat ved Teatret, hvor han hurtigt fik en fremskudt Position. 1911—12 søgte han yderligere Uddannelse hos den berømte Jean de Reszke i Paris. I Tenna Frederiksen fik H. en fremragende Medspillerske, sammen med hvem han bar Operaens Repertoire i adskillige Aar. Deres Stemmer klædte hinanden, og et stort og begejstret Publikum søgte Teatret, naar Operaer som »Tosca«, »Madame Butterfly« og »Traviata« stod paa Plakaten. H. havde til at begynde med store Vanskeligheder i dramatisk Henseende. Sangen var baade udtryksfuld og ægte følt, men ofte svigtede det ydre dramatiske Udtryk. I Løbet af Aarene fik han dog mere Fasthed over sin Form og kunde endogsaa rent skuespillermæssigt gøre fortræffelige Indsatser, som f. Eks. Canio i »Bajadser« og Othello i Verdis Opera. Han udnævntes til Kammersanger 1918. - R. 1922. DM. 1930.

Torben Krogh

Hansen, Niels, f. 1880, Maler. F. 22. Juni 1880 i Nørre Vornæs paa Taasinge. Forældre: Murermester Hans H. (1861—1921) og Johanne Nielsen (1854—1925). Gift 2. Juni 1908 i Vejle med Anna Kiær, f. 22. Maj 1884 i Svendborg, D. af Tandlæge Marinus Peter Jensen K. (1850—1929) og Ida Wiggers (f. 1856).

H. kom i Malerlære i Svendborg 1894, blev Svend 1898 og arbejdede i Kbh. Ved Lockouten 1899 blev han arbejdsløs, besluttede sig til definitivt at bryde med Haandværket og begyndte Okt. s. A. paa Zahrtmanns Skole, hvor han med Afbrydelser gik to Vintre. For egen Regning var han i Paris 1909, og for Anckers Legat besøgte han Holland 1930. Akademiet tildelte ham Eckersbergs Medaille 1921 for Portræt af Arkitekt Professor Carl Petersen (Kunstmuseet). Han har udstillet paa Charlottenborg Foraarsudstilling i Aarene mellem 1904 og 1910 og derefter siden 1919, Den frie Udstilling 1909, 1911—13, paa Grønningen 1915, 1921,

Udstillingen af Arbejder afviste fra Charlottenborg 1905, Ung dansk Kunst 1910, Seks yngre Malere i Kunstforeningen 1913, i Goteborg 1923, paa Kunststævnet i Forum 1929, de danske Udstillinger hos Liljevalch i Stockholm 1919 og i Helsingfors 1928. Desuden har han holdt en Række Separatudstillinger, bl. a. i Kunstforeningen 1916 og 1933. — Det er karakteristisk, at det var den norske Maler Henrik Lund, der opdagede H. i hans tidligste Begynderaar og tog sig af ham, thi han hører til den samme Type af frie Malerbegavelser, der maler alt, hvad de træffer paa deres Vej, og som kan se et malerisk Motiv overalt. H. er Kolorist, og der er Malerglæde i ham — det hele afhænger af Inspirationen og det raske Haandelag. Efterhaanden har han samlet sig om Portrættet og Landskabet. Han har den hos os ret sjældne Flair for Portrætkarakteristik, forstaar at tage sine Modeller paa Kornet, rammende og med et Lune, som ikke er uden Satire, og der er et stærkt Vejr i hans Søstykker. Blandt hans Portrætter findes ikke faa officielle Bestillinger eller Billeder af fremtrædende Personligheder. Om end hans Produktion kan være noget svingende, hører han i sine bedste Ting til sin Generations friskeste og oprigtigste Malerbegavelser, baade som Kolorist og Stemnings-Lyriker. 1921 forlod han Kbh. og tog fast Ophold paa Thurø, hvor han har delt sin Tid mellem Maleri og Friluftsliv, især paa Søen. — Malerier i Kunstmuseet, Museerne i Aarhus, Faaborg (otte Malerier), Maribo, Odense, Randers, Ribe samt i Helsingfors; dekorative Arbejder i Svendborg Krematorium, Odense Handelstandsforening og Raadhuset sst. Desuden har H. udført nogle Litografier. — Malede Selvportrætter 1897, 1904, 1906, 1913, 1927, 1934. Malerier af Wald. Jørgensen ca. 1903 og Jul. Paulsen 1912. Tegninger af Axel Nygaard. Buster af Kai Nielsen 1904 og Erik Cohrt 1933.

Chr. Engelstoft i Tilskueren Aug. 1910 og Pressens Magasin 1. Sept. 1917. Andreas Winding i Politiken 4. Nov. 1924 og Magasinet 9. Sept. 1923. V. Wanscher i Politiken 9. Nov. 1924.

Sigurd Schultz-

Hansen, Niels Andersen, f. 1881, Redaktør. F. 2. Maj 1881 i Trolddal, Lintrup Sogn, Haderslev Amt. Forældre: Gaardejer Christian H. (1847—1914) og Rique Bülowine Salling (1840—87). Gift 5. Aug. 1909 i Skærum med Valborg Hansine Erhardi, f. 9. Sept. 1883 i Kbh. (Pauls), Adoptivdatter af Proprietær Carl Frederik Leopold E. til Dybro, Vendsyssel (1847—1926) og Anna Theodora Ramsing (1845—1914).

Efter at have taget Studentereksamen i Kbh. 1901, privat dimitteret, og teologisk Embedseksamen 1908 vendte H. 1909 tilbage til Sønderjylland, idet han blev ansat som Medarbejder ved H. P. Hanssens Blad »Hejmdal«i Aabenraa, hvortil han siden har været knyttet, kun afbrudt af Verdenskrigens fire Aar, i hvilke han var indkaldt som tysk Soldat. Efter Krigens Afslutning blev han ansvarhavende Redaktør af »Hejmdal« og har i denne Stilling stedse holdt Kursen som H. P. Hanssens Pennefører. Siden 1932 har han været Medlem af Bestyrelsen for Aktieselskabet Dagbladet »Hejmdal«. Ogsaa uden for Bladet har han udfoldet en flittig Skribentvirksomhed; han har saaledes i mange Aar været fast Medarbejder ved »Sønderjydske Aarbøger«, og siden 1920 har han redigeret »Sprogforeningens Almanak«. Desuden har han som Næstformand Sæde i Bestyrelserne for Venstreforeningen og Turistforeningen i Aabenraa, og i Provins-Journalistforeningen, i hvis Bestyrelse han har siddet 1923—29 og 1931—35, de sidste fire Aar som Næstformand, har han gjort en betydningsfuld Indsats for Kursusarbejdet, bl. a. ved Tilrettelæggelsen af et sønderjysk Pressekursus i Aabenraa i Efteraaret 1934. — R. 1931. *Ad Worsøe-Andersen.*

Hansen, Niels Ebbesen, f. 1866, Landøkonom. F. 4. Jan. 1866 i Lustrupholm ved Ribe. Forældre: Dekorationsmaler Andreas H. (1826—98) og Bodil Midtgaard (d. 1882). Gift 1° 16. Nov. 1898 med Emma Elise Pammel, d. 1904. 2° 27. Aug. 1907 med Dora Sophie Pammel.

H.s Fader, som i sin Ungdom havde haft kunstneriske Forhaabninger og en Tid besøgt Kunstakademiet i Kbh., havde paa Grund af de økonomiske Forstyrrelser efter Krigen 1864 vanskeligt ved at tjene til Livets Ophold for sig og sin Familie og rejste 1872 til Amerika. Hustruen med tre Børn fulgte efter n. A., og Familien fik Bopæl i Des Moines, Iowa. Sønnen kom i amerikansk Skole, men for at han kunde vedligeholde sit danske Modersmaal, lod Faderen ham lære H. C. Andersens Eventyr udenad. Efter at have taget Studentereksamen vaklede H. en Tid mellem Videnskaben og Kunsten — han havde en levende Fantasi og poetiske Anlæg, som bl. a. gav sig Udslag i flere Digte i amerikanske Tidsskrifter. Men den videnskabelige Drift i ham sejrede, og han fandt i sin Forskning fuld Anvendelse for sin Fantasi. Den førte ham ind i en Gerning, som blev en Livsindsats af overordentlig Betydning for amerikansk Landbrug og indbragte ham baade stor Anerkendelse og megen Berømmelse. De vigtigste Data for hans Uddannelse og første praktiske Virksomhed er følgende: Lærer i Engelsk paa den danske Højskole i

Elk Horn, Iowa 1885—86, Afgangseksamen fra Agricultural College i Arnes, Iowa, 1887, Lærer i Havebrug ved samme 1891—95, Master of Science 1895, Professor ved State Agricultural College i Brookings, South Dakota 1895, Doctor of Science ved University of South Dakota 1917.

Siden 1895 har H. været Professor i Havebrug og Leder af Plantnings- og Havebrugsforsøgene ved Have- og Landbrugsskolen i Brookings, en Blanding af en praktisk Skole og videnskabelig Forsøgsstation, bl. a. omfattende en Mejeriskole, som siden 1923 har været ledet af en anden Landsmand, Professor Christian Larsen. Med denne sin Virksomhed som Basis har H. ved mange og lange Rejser udført et Forsøgsarbejde, som har haft gennemgribende Betydning for Landbruget paa Amerikas Prærier. Han fik 1897 Udnævnelse til Agricultural Explorer for Landbrugsministeriet i Washington og har i denne Egenskab — oprindelig paa eget Initiativ — foretaget otte Rejser til Sibirien, Rusland, Turkestan, Afghanistan og Kina for at finde haardføre Planter, Buske og Træer, som egnede sig for eller kunde afpasses til Nordveststaternes barske Klima. Disse Rejser og de efterfølgende Eksperimenter har bragt overordentlige Resultater. Under en 900 miles lang Rejse 1905 gennem det nordlige Gobi til Turkestan fandt han en haardfør Luzerne (am. »Alfalfa«) med hvide Blomster og hvidt Frø, som han bragte til Amerika, hvor denne kvælstofholdige Kulturplante — »Hansen Cossack Alfalfa« — nu frodigt breder sig over uhyre Arealer og er blevet en uvurderlig Rigdomskilde, navnlig for Præriernes Landbrug. Ved Frøindsamling og Krydsning har han desuden fremavlet talrige nye, haardføre Æbler, Pærer, Blommer, Vindruer og andre Frugter samt haardføre Roser. Fra en Rejse i Sibirien 1917 hjembragte han flere Eksemplarer af Fedthalefaaret, som Professor James Wilson i Brookings har benyttet til Frembringelse af en ny haardfør Race af haleløse Faar, der allerede er stærkt udbredt i Nordveststaterne. — 1934 kaldte den russiske Regering H. til Sibirien som Raadgiver ved Grundlæggelse af en stor Landbrugsforsøgsstation. — 1895—1928 var H. Sekretær for South Dakota Horticultural Society, 1929—31 Præsident far samme. — Af fagvidenskabelige Arbejder har han udgivet »Handbook of Fruit-Culture and Tree Planting« (Dansk-Norsk 1890) og »Systematic Pomology« (sammen med J. L. Budd, 1903) foruden en Mængde Afhandlinger (»Bulletins«). — Af Udmærkelser har H. modtaget George Robert White's Gold Medal of Honor »For eminent service of horticulture« af Massachusetts Horticultural Society 1917. 1929 fik han af American Pomological

Society tildelt Marshal C. Wilder Silver Medal for Frembringelse af nye Frugter, og 1929 modtog han i Sioux Falls Cosmopolitan Gold Medal for Public Service. Et Landareal syd for Brookings er af en Kreds af Landmænd i South Dakota indrettet til Nationalpark med Navn »N. E. H. Park«. — Ved Siden af sin Videnskab giver H. sig Tid til at dyrke sine etisk-filosofiske (»Ludvig Feilbergske«) Anlæg. Han er paa samme Tid Drømmer og Praktiker, i det hele en usædvanlig Personlighed, i hvem dansk Sinds værdifuldeste Egenskaber paa fin og frugtbar Maade er blevet blandet med amerikansk Aand og Foretagsomhed. Ved en lykkelig Forening af Anlæg og Opgaver er han blevet Nyskaberen inden for amerikansk Landbrugsvidenskab.

A Kamb

Hansen, Octavius Thomas, 1838—1903, Politiker, Højesteretssagfører. F. 5. Febr. 1838 i Kbh. (Garn.), d. 21. Aug. 1903 sst., Urne paa Holmens Kgd. Broder til Alfred, Gustav og Harald H. (s. d.). Gift 11. Nov. 1865 i Kbh. (Cit.) med Ida Antoinette Wulff, f. 16. Marts 1845 i Assens, d. 14. April 1924 i Kbh., D. af Kaptajnløjtnant, senere kar. Admiral J. P. F. W. (s. d.) og Hustru.

H. blev Student 1855 fra Metropolitanskolen og cand. jur. 1862. Fra Hjemmet præget af engelsk liberal Borgeraand paavirkedes han af sin Skolekammerat, den senere Højskoleforstander Ernst Trier i dansk folkelig Retning, var 1865 Medstifter af Nordisk Samfund og 1870—74 Medlem af dets Bestyrelse. 1874—77 var han Medejer af Tirsbæk. Han var efter Embedseksamen Sagførerfuldmægtig og samtidig Volontør i Justitsministeriet, men tog sin Afsked der 1865 efter at have faaet en Reprimande for sin Optræden under en Valgkampagne. Efter en Udenlandsrejse 1868—69 blev han 1869 Overretssagfører i Kbh., 1874 Højesteretssagfører og skabte sig en betydelig Praksis. 1872 valgtes han til Folketinget i Odense, genvalgtes 1873, men trak sig tilbage 1876. Han tilhørte de saakaldte nationale Løsgængere, der stod Venstre nær, men var imod en yderliggaaende Politik. Efterhaanden blev han mere bestemt oppositionel, var 1883 Medstifter af Den liberale Vælgerforening og dens Formand 1885—1903. 1890 valgtes han af Venstre i Kbh. ind i Landstinget, hvor han sad til sin Død og forfægtede ret radikale Synspunkter. Størst praktisk Betydning for Partiet havde han som dets Advokat i adskillige store politiske Sager, saaledes Holstebroaffæren 1886. 1888—90 var han Medlem af Overbestyrelsen for Venstres Organisation og kom 1892 ind i Proceskommissionen. I Forretningslivet tog han Del bl. a. som Næstformand i Bestyrelsen for De danske Papirfabrikker. Hverken

som Jurist eller Politiker stod han i første Række, men hans Retsind og advokatoriske Evne skabte ham Respekt. — Maleri af P.S.Krøyer 1903. Pastel af Erik Henningsen 1889 (Familieeje). Kultegning af P. S. Krøyer (ligesaa). Træsnit efter Fotografi 1891. Portrætteret paa Træsnittet efter K. Gamborgs Tegning af Holstebrosagen for Højesteret.

N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 694—701. Ill. Tid. 11. Jan. 1903. Politiken 22. Aug. s. A. Hans Lund: Sofus Høgsbro. Brevveksling og Dagbøger, II, 1924. Povl Hansen: Højskoleforstander Ernst Trier, 1928, S. 27 ff., 42—50.

Povl Engelstoft.

Hansen, Olaf Jonas, 1870—1932, Forfatter. F. 28. Dec. 1870 i Nakskov, d. 9. Dec. 1932 i Aarhus, Urne paa Vestre Kgd. sst. Forældre: Brygger Peter H. (1846—1902) og Rasmine Olsen (1842—1925). Gift 16. Dec. 1906 i Aalborg med Nanna Johanne Meyer, f. 3. Marts 1884 i Kbh. (Helligg.) (gift 2° 1934 med Lærer Orla Carl Valdemar Berg Nielsen, f. 1903), D. af Grosserer Rudolph Herman Meyer Haagendal (Navneforandring 1909) (1858—1934) og Betty Nathalie Mathilde Schmidt (f. 1862).

H. blev Student 1888 fra Døckers Kursus og cand. mag. 1894 med Dansk som Hovedfag. Han var derefter Lærer i Dansk ved københavnske Skoler og fra 1906 til sin Død ansat ved Aarhus Katedralskole (Lektor 1919), hvor han blev en af Eleverne stærkt paaskønnet Lærer, der har givet mangfoldige unge en Sans for Poesien, som de har bevaret og uddybet op gennem Aarene. Som Forfatter debuterede han 1897 med »Digte«, og i de følgende femten Aar kom Digtsamlingerne »Tre Folkeviser« (1899), »Undervejs« (1902), »Tværveje« (1904), »Nye Digte« (1907), »Mens Sommeren lider« (1912), 1918 en Antologi af disse Samlinger, »Fra Løvspring til Løvfald«. 1912 udkom Dramaet »Rhinlandets Drot«, 1914 »I Rungsted Kro« (med Billeder af Johs. Ewalds Liv), der blev opført baade paa Det kgl. Teater og i Aarhus og havde Succes begge Steder. 1916 opførtes Eventyrspillet »Tornerose« i Aarhus. H. har endvidere udgivet de to kyndige Bøger »Nyislandsk Lyrik« (1901) og »Islandsk Renæssance« (1907) samt leveret Oversættelser af den ældre Edda og nyere islandsk Poesi. — Den bedste af H.s Digtsamlinger er utvivlsomt »Tværveje«. Den viser med hvilken Finhed og Ømhed han behandler det danske Sprog, hvor han forstaar at faa dets Rytme til at nynne, mumle og bæve. Han skyede alle Arter af Retorik og Deklamation, hans Maal var at levere et sanddru Billede af det sarte og det uanselige, det hjertegribende i den danske Natur og samtidig give et lige saa

oprigtigt Billede af det hemmeligste og mest personlige i hans eget indre Væsen. Musikken har i hans bedste Digte en egen krystalklar og løndomsfuld Klang, der kærtegner vort Øre og gennem det naar langt ind i vor Sjæl. Han forstaar paa en egen instinktiv Vis, men altid i en behersket Form, at forene det varige: den danske Natur, af hvis Skød Slægt efter Slægt dukker op for atter at forsvinde, med dette flygtige, som en enkelt Menneskesjæl er. Men H., der hyppigst anslog den dæmpede, næsten hviskende Tone, et Udtryk for det i dyb Betragtning eller Erindring hensunkne Menneskes Væsen, han kunde ogsaa, af og til, i stærkt inspirerede Digte hæve sig til en Patos af en egen mørk, mandig og besværgende Karakter. — R. 1932. — Buste af E. Ølsgaard 1932.

Selvbiografi i Nationaltid. 13. Sept. 1915. Chr. Rimestad: Digtere i Forhør, 1906. Samme: Fra Stuckenberg til Seedorff, II, 1923, S. 108—15. M. Børup i Aarhuus Stiftstid. 16. Febr. 1919. Richardt Gandrup sst. 9. Dec. 1932. Politiken

Hansen, Ole, 1855—1928, Politiker. F. 17. Dec. 1855 i Hømb ved Ringsted, d. 26. Juni 1928 i Kbh., begr. i Bringstrup. Forældre: Gaardejer Hans Olsen (1824—1900) og Sidse Marie Olsdatter (1834—1905). Gift 1° 18. April 1879 i Farringløse med Marie Magdalene Jacobsen, f. 20. Juni 1860 i Skelby, Tybjerg Herred, d. 27. Marts 1880 i Bringstrup, D. af Gaardejer Frederik J. (1826—64) og Ane Sophie Nielsen (1836—63). 2° 9. Sept. 1881 i Alsted med Hanne Petronelle Hansen, f. 21. Juni 1859 i Alsted, d. 17. Jan. 1935 paa Frbg., D. af Gaardejer Jørgen H. (1809—88) og Maren Frederiksen (1822—77).

H.s Fader var ret velstaaende og deltog som Tilhænger af Bondevennepartiet i Egnens kommunale og politiske Liv, som ogsaa Sønnen fra sin tidligste Ungdom fulgte med Interesse. Han gik i Folkeskolen, lærte Landbrug i Hjemmet, var i to Halvaar Elev paa Hindholm Højskole og Tune Landboskole og fik egen Gaard i Bringstrup ved Ringsted 1879. 1883 blev han Medlem af og 1886 Formand for Bringstrup-Sigersted Sogneraad. Det var her, hans Navn først blev landskendt, idet han i Spidsen for Raadets Flertal modsatte sig at efterkomme Amtmandens Paalæg om at videresende Kultusminister Scavenius' »Mundkurvcirkulære« til Kommunens Lærere. Han og hans Fæller blev idømt Mulkter, som de nægtede at betale, hvorefter de under energisk Protest, navnlig fra H.s Side, blev indsat til Afsoning i Ringsted Arresthus. Han var fra nu af en af Egnens ledende Mænd baade i Venstrepolitik og i Foreningslivet, bl. a. ved Oprettelsen af Ringsted

Andelsslagteri og Rekonstruktionen af Venstrebladet »Ringsted Folketidende«. 1890—1909 var han Medlem af Bestyrelsen for Den sjællandske Bondestands Sparekasse og 1895—1910 af Sorø Amtsraad. 1890 kom han ind i aktiv Politik som Folketingsmand for Lejrekredsen efter Grev Holsteins Mandatnedlæggelse. Han valgtes i Tilslutning til den Hørup'ske Gruppe, men var blandt de Medlemmer af denne, som i Efteraaret 1890 sluttede sig til den Bojsen'ske Forhandlingspolitik. 1892—1901 var han Medlem af Finansudvalget. Han hørte til de sjællandske Medlemmer af Det forhandlende Venstre, som fulgte Alberti i Modstand mod Forliget 1894, og motiverede sin Afstemning i meget skarpe Ord. 1895 var han med til at stifte Venstrereformpartiet. Han fik snart en anset Stilling inden for dette og blev en af dets Finansudvalgsmedlemmer, Ordfører for Tillægsbevillingsloven samt Medlem af den store Skattelovkommission 1900.

Juli 1901 blev H. Landbrugsminister i Ministeriet Deuntzer og gik i samme Stilling over i Ministeriet J. C. Christensen 1905. Han var, som det dengang blev sagt, »den første Bonde i Kongens Raad« og vandt allerede derved betydelig Popularitet i sine Standsfællers Kreds. Som Minister viste han en rolig og besindig Optræden og godt praktisk Greb paa Sagerne. Blandt de Reformer, han gennemførte, var Loven om Tiendens Afløsning (1903) den vigtigste og den, han omfattede med størst Varme. Den stod for ham og mange andre som den endelige Afslutning af den lange Kamp for Bondens politiske og økonomiske Ligeret. Endvidere gennemførte han en Række vigtige Love, af hvilke Loven om Fæstehuse (1902) og om Jordlodder til Landarbejdere (1904) vidnede om hans Interesse for Husmandsbruget. Ved Ministeriets Rekonstruktion Juli 1908 traadte han tilbage tillige med Alberti, hvorefter han udnævntes til landbrugskyndig Direktør i Nationalbanken. Knap to Maaneder efter ramtes han af det, han betragtede som sit Livs største Ulykke: Albertikatastrofen. Selvfølgelig havde han ingen Anelse haft om Albertis Bedragerier, og der kunde moralsk ingen Plet sættes paa ham, men han havde staaet Alberti særlig nær og havde været Bestyrelsesmedlem og fra 1908 Næstformand i Bondestandens Sparekasse, og der rettedes derfor haarde Bebrejdelser imod ham for manglende Agtpaagivenhed. Han nedlagde straks Stillingen som Nationalbankdirektør, og 1909 stillede han sig ikke til Genvalg i Lejrekredsen. Nu kom de Aar, hvor han stod uden for det offentlige Liv, og som han selv har karakteriseret saaledes: »Jeg glemmer naturligvis aldrig de Aar, hvor jeg sad ved den frosne Rude og aandede for at faa et lille Kighul for en

Solstraale«. Solstraalen kom 1914; da de første Aars Bitterhed til Dels havde fortaget sig, viste det sig, at der blandt de sjællandske Bønder var mange, som med Tak mindedes den første Bondeminister og ikke kunde forsone sig med, at han vedblivende skulde være udelukket fra det offentlige Liv. Ved Landstingsvalget i 3. Landstingskreds 1914, som stod i Grundlovskampens Tegn og hvor det, for at redde det sidste Mandat for Grundlovsforslagets Venner, var nødvendigt, at »de tre Grundlovspartier« holdt sammen, valgtes han som deres Fælleskandidat og havde derefter Sæde i Tinget til sin Død, fra 1918 som tingvalgt. Han fik straks en fremtrædende Stilling i Tinget, blev Medlem af Finansudvalget 1914—22, Formand for Landstingets Venstre og Medlem af Rigsretten fra 1921 og Landstingsformand fra 1922. H.s Personlighed var som skabt for Landstinget. Bølgerne er jo aldrig gaaet saa højt her som i Folketinget, og han var en Mester i at anslaa den rolige Forhandlingstone, der her var Brug for. Med sin sunde praktiske Sans og den stilfærdige Autoritet, han efterhaanden havde erhvervet ogsaa uden for sit eget Parti, fik han mangen Knude løst og mere end een vanskelig Sag til at glide. — R. 1902. DM. 1903. K.[2] 1905. K.[1] 1908. — Mindesmærke i Ringsted 1930 med Bronzemedaillon af Johs. Bjerg. — Maleri af H. Dohm 1925 (Rigsdagen). Portrætteret paa Paul Fischers Maleri af den norske Deputations Modtagelse 1905 (1907; Fr.borg) og paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag (1923) i Rigsdagen. Buste af Frk. Claudi Westh. Litografi. Portrætteret paa Litografi af det første Venstreministerium. Træsnit 1891 efter Fotografi og 1904.

N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 55—60. Folkelæsning 11. Maj 1902. Ringsted Folketidende 7. og 10. Sept. 1906, 27. Juni 1928. Tiden 19. Sept. 1913 og 6. Aug. 1915. J. V. Christensen: Den første Bonde i Kongens Raad, 1929.

Hansen, Oluf (Ole), 1719—75, Søofficer. Døbt 30. Aug. 1719 i Kbh. (Holmens), d. 6. Sept. 1775 sst., begr. sst. (Holmens K.). Forældre: Kommandørkaptajn Peter H. (d. 1727) og Elisabeth Pelt (1693—1753). Ugift.

H. blev Kadet 1727, Sekondløjtnant 1737, Premierløjtnant 1740, Kaptajnløjtnant 1746, Kaptajn 1753, Kommandørkaptajn 1758, Kommandør 1766 og Schoutbynacht 1769. Han var 1744—46 i engelsk Tjeneste under den spanske Arvefølgekrig og gik 1751 som næstkommanderende i Orlogsskibet »Nellebladet«, Chef Kommandørkaptajn Reichardt, til Ostindien for der at etablere et Handelskompagni. Da Chefen 1752 døde i Trankebar, afsluttede H. For-

retningerne og førte Orlogsskibet hjem. Paa Hjemrejsen 1754 mistede han saa mange af Besætningen ved Dødsfald, at han i Kapstaden maatte komplettere den med 40 hollandske Matroser. I de følgende Aar var han jævnlig udkommanderet som Orlogsskibschef i Eskadren, hvor han gjorde god Fyldest, og 1769 som Chef for Eskadren. 1771 blev han, til Dels paa Grund af Venskab med Struensee, 2. Deputeret i det nyoprettede Admiralitets- og Kommissariats-Kollegium og Medlem af den »algierske Kommission« og Juni s. A. kst. Chef for Holmen, da Kommandørkaptajn F. Reiersen blev suspenderet. Jan. 1772 blev han som en af Struensees formentlig medskyldige arresteret og ført til Citadellet, hvor han sad til midt i Maj, da hans Arrest blev hævet, og han blev fritaget for videre Tiltale for »hans uforsigtige og ubetænksomme Forhold og Omgang«. Han mistede dog samtidig sin Stilling som Deputeret, men blev staaende i Reglementet som Kontreadmiral, uden at han dog blev anvendt til nogen Tjeneste. Han var en dygtig og erfaren Officer, hvis eneste Skyld var hans Beundring for Struensee.

Th Topsøe-Jensen.

Hansen, Oscar Otto Christian, f. 1856, Filosof og Pædagog. F. 14. Dec. 1856 i Rudkøbing. Forældre: Politibetjent Jens H. (1810—80, gift 2° 1864 med Bodil Marie Henriksen, 1820—1902, gift 1° 1847 med Skipper Hans Frederik Hansen, d. 1854) og Diliane Sophie Blangsted (1814—60). Gift 4. Maj 1899 i Kbh. (b. v.) med Elisa Philipsen, f. 20. Juli 1860 i Kbh. (Mos.), D. af Forlagsboghandler P. G. P. (s. d.) og Hustru.

H. blev i Nykøbing F. uddannet i Vinkyperfaget og arbejdede en Tid i Brødrenes Forretning i Svendborg. Lyst til bogligt Arbejde i Forbindelse med en stærk Interesse for religiøse Problemer førte ham ind paa Tanken om at studere Teologi, og 1882 blev han Student (Privatist) fra Haderslev Læreres Skole. Religionshistoriske, sproglige og filosofiske Studier førte ham imidlertid ret hurtigt bort fra Teologien, og 1887 tog han Magisterkonferens i Filosofi. 1892 disputerede han for den filosofiske Doktorgrad med »Undersøgelser vedrørende Grundlaget for Kants Erkendelsesteori«, og i de følgende otte Aar forelæste han som Privatdocent over filosofiske og religionshistoriske Emner. 1905 blev han, der siden 1884 havde undervist i Pædagogik paa Vesterbros Seminarium, beskikket til som Docent at lede Undervisningen i Pædagogik ved Prøven for Lærere og Lærerinder ved de højere Almenskoler, uden dog at være ansat under Universitetet. Han virkede som Docent til 1922, da Sygdom nødte ham til at nedlægge Arbejdet.

— Stærkt socialt interesseret kom H. tidlig ind i det folkeoplysende Arbejde i Kbh. 1883—92 var han Medlem af Bestyrelsen for Studentersamfundets Aftenundervisning for Arbejdere. 1887 var han Medstifter af Provinsbørns Feriebesøg og 1892 Stifter af og (indtil 1902) Formand for Studentersamfundets Museumsudvalg. Han har tillige virket ivrigt for Sport og Skolesangstævner. 1910—12 var han Formand for Spejderkorpsets Bestyrelse (1924 Æresmedlem af Korpset). 1883—1907 var han Medleder af Forskrivning af videnskabelig engelsk Litteratur og 1912 Stifter af og Formand for Foreningen for videnskabelig Pædagogik. 1896—1903 repræsenterede han i Folketinget Valbykredsen (Venstrereformpartiet), og 1901—12 var han Medlem af Havneraadet og 1904—12 Formand for dettes Budgetudvalg. Endvidere har han haft Sæde i Komiteen for Ny Carlsberg Glyptoteks Nybygning. — Foruden talrige Artikler i Dagblade og Tidsskrifter har H. skrevet »Troen som bevidsthedstilstand. En sykologisk skitse« (1887), »Kortfattet Fremstilling af de østasiatiske Religioner« (1893), »Fra åndslivet i det klassiske Kina« (1894), »Filosofien i Danmark i det 18. og 19. Aarhundrede«, I (1897), »Opdragelseslære« (1898), »Udviklingslære« (1902), »Pædagogik«, I—II (1916—20; III foreligger i Ms.), »Pædagogisk teori og filosofi« (i Festskr. til Professor Otto Anderssen, 1921) og »Børnene og Livets Lære« (s. A.). En Selvbiografi foreligger i Ms. — Som Filosof er H. udpræget Positivist, med særlig Interesse for logiske og erkendelsesteoretiske Problemer.

Univ. Progr. Nov. 1892, S. 115 f. Studenterne fra 1882, 1907, S. 149. Tiden 23. April 1915. A. Aall i Revue de l'histoire des religions, XXXI, 1895, S. 218 ff. Samme: Filosofien i Norden, 1919, S. 193. N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 196—99. Kbh.s Universitets Aarbog 1905—06, 1908, S. 406. Chr. B. Flagstad i Vor Ungdom 1917, S. 529—35; 1920, S. 155—61.

S. V. Rasmussen.

Hansen, Ove Høegh, se Høegh Hansen.

Hansen, Hans Christian Peter, 1840—1905, Journalist, litteratur- og teaterhistorisk Forfatter. F. 27. April 1840 i Kbh. (Helligg.), d. 5. April 1905 i Hellerup, begr. i Kbh. (Ass.). Broder til Adolf H. (s. d.). Gift 22. Aug. 1879 i Kbh. (Garn.) med Asa Catharina Ekman, f. 2. Sept. 1854 i Kbh. (Garn.), d. 13. Nov. 1933 sst., D. af Mægler, Grosserer, Kaptajn, senere Oberst ved det borgerlige Artilleri Johannes Peter Ferdinand E. (1811—83) og Annine Holgine Marie Jørgensen (1820—59).

H. blev Student 1860 fra v. Westens Institut, cand. phil. n. A. og fik 1863 Accessit for Besvarelsen af Universitetets Prisopgave

om Skæbneideen i den græske Tragedie. Saavel af Studenterforeningen som af Studentersangforeningen var han et skattet Medlem og delte sig i øvrigt mellem journalistisk og litterær Forfattervirksomhed. Som Journalist slog han igennem med de ugentlige Feuilletoner om de forskelligste Emner, han under Mærket Cabiro 1867—71 skrev i »Dagbladet« (et Udvalg udkom 1870 i Bogform); ved deres livlige Stil og kvikke Omdømme fandt de mange Læsere og bevirkede, at Bladet 1869 sendte ham som Referent til Suezkanalens Aabning, ved hvilken Lejlighed han stiftede personligt Bekendtskab med saa prominente Folk som H. M. Stanley og Henrik Ibsen. 1872 paabegyndte han Udgivelsen af det litterært-æstetiske Ugeblad »Nær og Fjern«, der i 70'ernes Kampe fandt sin Plads til Højre, og da det 1880 forenedes med »Illustreret Tidende«, var han Redaktør af dette Blad indtil 1884 og knyttede H. S. Vodskov som førende Kritiker til det. Siden 1885 skrev han i mange Aar Kronikker i »Nationaltidende«. 1881—88 var han Formand for den københavnske Journalistforening; ligeledes var han Formand for Højre- og Venstrepressens Komité til Varetagelse af de bladlige Interesser under Udstillingen 1888. — Sin litterære Virksomhed begyndte H. 1867 med en fortræffelig lille Bog om J. L. Heibergs første Polemik og hans Laterna-magica-Vise. 1870 udsendte han den anselige, med Forfatterkarakteristikker forsynede Antologi »Nordiske Digtere i vort Aarhundrede« (2. Udg. 1880); af hans andre Udgiverforetagender har Blichers Digte (to Bd., 1870) og Noveller (fire Bd., 1882) haft Betydning for Publikum. Efter Opfordring af P. G. Philipsens Forlag og med R. Koenigs 1878 udkomne illustrerede »Deutsche Litteraturgeschichte« som Mønster skrev han en tilsvarende dansk Litteraturhistorie i to Bd. 1882—86 (2. Udg. i tre Bd. 1895—1902), som 1889—96 efterfulgtes af en ligeledes illustreret dansk Teaterhistorie i tre Bd., til hvis Fremkomst Ernst Bojesen tog Initiativet. Skønt intet af Værkerne hviler paa dybere gaaende Studier eller giver Udtryk for særpræget Originalitet i Opfattelsen, vandt navnlig Litteraturhistorien megen Paaskønnelse og ikke med Urette; det rige Billedstof, de velvalgte Prøver paa svundne Tiders Poesi og Prosa, den klare og underholdende Fremstilling aabnede Adgang til en Verden, der dengang var saa godt som ukendt for den dannede Almenhed, og ikke faa af dem, der da var unge, staar i Taknemmelighedsgæld til Bogen for Vækkelse af Kærlighed til vor Litteratur. — Af H.s egne poetiske Frembringelser lever blot Digtet til 1. Regiment: »Tak for Din Daad« (skrevet 1864); hans Roman »Kristian Københavner« (1882) er ikke længere læselig. Til Gengæld har han

indlagt sig stor Fortjeneste ved en Række fortrinlige Oversættelser af fremmede Digterværker: Molières »Misanthropen« (1880), »Fruentimmerskolen« (1885) og »Amphitryon« (1901), Goethes »Faust« (1881—89), »Herman og Dorothea« (1892) og »Iphigenia paa Tauris« (1893), Schillers »Wilhelm Tell« (1895). Faust-Oversættelsen, der i særlig Grad fandt almindelig og berettiget Anerkendelse, ogsaa i Udlandet, førte H. ind paa en nærmere Beskæftigelse med Goethe, og han efterlod sig halvvejs færdig en stor Goethe-Biografi, der fuldendtes og udgaves af Raphael Meyer 1906. •— 1894 blev H. Kommitteret hos Chefen for Det kgl. Teater; han fratraadte Stillingen 1899 og var derefter Censor indtil sin Død. Et yderst livfuldt Billede af hans danske Uimponerethed under Ibsen-Festlighederne i Kbh. 1898 har P. Nansen givet i »Portrætter« (1918). — Tit. Professor 1883. Etatsraad 1899. — R. 1894. DM. 1898. •— Portrætteret paa J. Magnus Petersens Staalstik af nordiske Digtere 1868. Træsnit 1894.

Ill. Tid. 12. Marts og 19. April 1905. Alfr. Ipsen: Litterære Portrætter, 1906, S. 16—31. Vilh. Andersen: Den danske Litteratur i det 19. Aarh.s anden Halvdel, 1925, S. 306 f. Ax. Sørensen: Studentersangforeningens Historie, 1889. C. Dumreicher: Studenterforeningens Historie, I, 1934. Breve fra Henrik Ibsen, I—II, 1904. Einar Christiansen: Nogle Træk af mit Liv, 1930, S. 132—43. *Carl S. Petersen.*

Hansen, Peter Andreas, 1795—1874, Astronom. F. 8. Dec. 1795 i Tønder, d. 28. Marts 1874 i Gotha, begr. sst. Forældre: Guldsmed Nicolai H. (1755—tidligst 1819, gift 2° 1809 med Anna Elisabeth Offersen, 1775—1819) og Anna Henriette Kohn (1760—1808). Gift 8. Jan. 1828 i Gotha med Auguste Leopoldine Lina Braun, f. 16. Marts 1811 i Gotha, d. 1. April 1889 sst., D. af hertugelig Hofjæger og Skovrider, senere Forstmester Friedrich August B. (1779—1854) °S Barbara Catharina Henneberg (1780—1846).

Allerede i Tønder Skole viste H. store Anlæg for Matematik og Fysik, og hans Interesse holdt sig, da han efter sin Konfirmation kom i Urmagerlære i Flensborg. Faderen modsatte sig hans Ønske om at studere videre, og efter endt Læretid 1818 drog han paa Vandring, var bl. a. i Berlin. 1819 nedsatte han sig som Urmager i Tønder. En Søsters Sygdom 1820 bragte ham i Forbindelse med en matematisk interesseret Læge, Dirks, og denne overtalte Faderen til at give H. Lov til at rejse til Kbh. for at studere hos Lederen af den danske Gradmaaling, Schumacher. Denne blev snart klar over H.s store Evner, fik ham først anbragt ved Gradmaalingen i Holsten og 1821 ved den danske Gradmaaling. 1822 fik han Ansættelse ved Observatoriet i Altona, hvor hans Virk-

somhed snart tiltrak sig Opmærksomhed. Han var bl. a. Medarbejder ved det af Schumacher stiftede »Astronomische Nachrichten«. 1825 efterfulgte han Encke som Direktør ved Observatoriet i Gotha og virkede her til sin Død i næsten 50 Aar. Flere Gange afslog han lokkende Tilbud, f. Eks. 1839 fra Dorpat, 1847 fra Konigsberg og 1857 fra Kbh. H.s Arbejder ligger baade inden for den praktiske og den teoretiske Astronomi. I Stedet for det gamle, tarvelige Observatorium byggede han 1857 et nyt, og de mange praktiske Erfaringer, han herunder gjorde, fik senere stor Betydning for andre Observatorier. Han har saaledes ved sine Arbejder: »Methode mit dem Fraunhoferschen Heliometer Beobachtungen anzustellen« (1827), »Theorie des Aequatoreals« (1855) og »Theorie des Passageinstruments« (1858) lagt et Grundlag, som nu er klassisk. Ogsaa til teoretisk Geodæsi, Dioptrik og Sandsynlighedsregning gav han Bidrag. Men det, som mere end noget andet har sikret ham Plads blandt de største Astronomer, er hans Arbejder henhørende under Himmelmekanikken, særlig Perturbationsteorien. Allerede 1829 offentliggjorde han i »Astronomische Nachrichten« Grundtrækkene i sin Teori, som han senere videre udviklede dels i selvstændige Værker, dels i Videnskabsselskabernes Skrifter i Berlin, Leipzig og Paris. Bl. a. gav han betydningsfulde Bidrag til den vanskelige Teori for Maanens Bevægelse. Det praktiske Resultat heraf var hans 1857 af det britiske Admiralitet udgivne »Tables de la lune«, som har haft grundlæggende Betydning for lange Tider, om end de nu ikke længere kan tilfredsstille Kravene til Nøjagtighed. Sammen med Olufsen udgav han »Tables du soleil« (1853, Supplement 1857), som afløste Carlini-Bessels, indtil de selv afløstes af Leverriers. — H. var Medlem af henved tyve lærde Selskaber og fik tre Gange Royal Astronomicai Societys Guldmedaille. — Gehejmeraad. — Mindesten i Tønder 1935. — Litografi af Rud. Hoffmann 1856 efter Fotografi. Træsnit af Søborg 1874.

Allg. deutsche Biographie, X, 1879, S. 535—41.

Aug. Svedsirup (Poul Heegaard).*

Hansen, Peter Christian Vilhelm, 1844—1917, Matematiker. F. 28. Maj 1844 i Kbh. (Frels.), d. 24. Marts 1917 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Skibsfører Jens Peter H. (1813—74) og Dorthea Lii (ca. 1810—1900). Gift 13. Juni 1894 i Kbh. (Johs.) med Mary v. Essen Sidenius, f. 25. Febr. 1843 i Skovby, Gundslev Sogn, Falster, d. 23. Marts 1910, D. af Lærer, senere Proprietær Didrik Nikolai Blicher S. (1805—53) og Trine Lise Holst (1811—75).

Efter at have taget Realeksamen fra Borgerdydskolen paa Christianshavn 1859 og polyteknisk Adgangseksamen 1860 maatte H. tage Plads som Reservetelegrafist i Nykøbing F. Her fandt han Lejlighed til at studere videre og tog 1865, privat dimitteret, Studentereksamen ved Katedralskolen. Derpaa studerede han Matematik under Kolling og Steen og tog 1869 Magisterkonferens. Baade 1869 og 1871 fik han Universitetets Guldmedaille for besvarede Prisspørgsmaal. 1874 tog han den filosofiske Doktorgrad for en matematisk Afhandling, »Sætninger om Integration af eksplicite Differentialer og af Differentialligninger«. Han fik nu Understøttelse af det Smith'ske Stipendium til Fortsættelse af sine Studier, som satte Frugt i flere Afhandlinger, særlig vedrørende Integralregningens Teori. I Vinteren 1879—80 studerede han med et Rejsestipendium i Berlin under Weyerstrass og Kronecker. Skønt hans Tid blev mere og mere beslaglagt af Skoletimer, holdt han dog i flere Semestre Forelæsninger ved Universitetet som Privatdocent. 1887 blev han ved de Forflyttelser, som foranledigedes ved Ad. Steens Død, Docent i Matematik ved Polyteknisk Læreanstalt. 1894 udnævntes han til Professor sst., tog 1915 sin Afsked. Han havde i nogle Aar været Eksaminator ved Almindelig Forberedelseseksamen og Censor ved Skoleembedseksamen fra dennes Oprettelse 1888 til 1907. Indtil 1881 offentliggjorde H. en Del Afhandlinger, særlig vedrørende Integralregning, i »Tidsskrift for Matematik« og Videnskabernes Selskabs Skrifter og Oversigt; derefter tog Undervisningen, som han udførte med opofrende Omhu, hans Kræfter bort fra egentlig videnskabelig Produktion. For Undervisningen paa Polyteknisk Læreanstalt udarbejdede han en større Lærebog i Differential- og Integralregning foruden flere mindre Hæfter. Baade hans litterære Arbejder og hans Undervisning var præget af en pinlig Nøjagtighed og stor Samvittighedsfuldhed. H. var et hjertensgodt Menneske, og om end hans kejtede Væsen kunde friste lattermilde Elever, var han dog en meget afholdt og højagtet Lærer. — R. 1892. DM. 1913.

Univ. Progr. Nov. 1874. Harald Bohr i Ingeniøren, XXVI, 1917, S. 167. Johs. Mollerup i Akademisk Ugeblad, s. A., S. 77.

Hansen, Peter Christian Valdemar, 1869—1927, Journalist og Forfatter. F. 20. Maj 1869 i Kbh. (Slotsk.), d. 19. Aug. 1927 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Kammerlakaj Peter Christensen H. (1818—76) og Emma Severine Jensen (1831—1901). Gift 1° 1. Nov. 1898 i Kbh. (Helligg.) med Koncertsangerinden Maria Emilie Sørensen, f. 12. Aug. 1876 i Kbh. (Helligg.), d. 28. Marts 1916 sst.,

D. af Skomagermester Harald Alfred S. (ca. 1847—86) og Johanne Augusta Andersen. 2° 2. Juni 1922 i Taarbæk med Iris Gilbe, f. 25. Maj 1899 i Vesterborg, D. af Styrmand Julius G. (1864—1904) og Marie Olesen (1868—1924).

H. blev Student 1887, privat dimitteret, cand. phil. 1888, var derefter Bibliotekar i Studentersamfundet og Lærer og begyndte 1893 Journalistik ved »København«. 1896 kom han til »Politiken«, hvor han skrev om Teater og Litteratur, 1901—18 bestred Stillingen som Redaktionssekretær og fra 1918 til sin Død redigerede Kronikken. Han fik 1911 Lystspillet »Naar Ministeriet falder« opført paa Dagmarteatret, og det blev siden spillet med Succes paa mange udenlandske Scener. 1914 blev »Hyttefadet«, en Satire over en Proletarfører, opført paa Dagmarteatret, og 1918 »Mistanken« paa Det ny Teater. Blandt H.s Digtsamlinger kan nævnes den følelsesfulde »Den sidste Maaned« (1916), skrevet efter hans første Hustrus Død. Han har ogsaa udgivet nogle større Fortællinger: »Hjemmet« (1917), »En Sommerstorm« (1918), »Den hellige Lidenskab« (1919), »Det dybe Skel« (1924) o. fl. — Fra 1913 var H. Medlem af Bestyrelsen for Danske Dramatikeres Forbund, fra 1922 Næstformand. — Blyantstegning af O. Zimmermann 1924 (Fr.borg).

Politiken 20. Aug. 1927. *Chr. Rimestad.*

Hansen, Peter Emanuel, 1846—1930, Forfatter og Oversætter. F. 12. Okt. 1846 i Kbh. (Frels.), d. 23. Dec. 1930 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Arbejdsmand, senere Værtshusholder og Sukkerhusforvalter Gotfred H. (1814—86) og Mariane Dam (1815—1902). Kalder sig paa sine paa Russisk udgivne Bøger Peter Gotfridovic Ganzen. Gift 1° 9. Jan. 1882 i Irkutsk med Maria Aleksandrovna Engelfeldt, f. 22. Juli 1852 i Bijsk, Vestsibirien, d. 29. Jan. 1888 i St. Petersborg. 2° 24. Aug. 1888 i St. Petersborg med Anna Vasiljevna Vasiljeva, f. 8. Dec. 1869 i Kasimov, Guv. Rjazan, D. af Æresborger Visilij Vasiljev (d. 1891) og Hustru, £ Alantseva (d. 1890).

H. havde fra sin Ungdom stærke litterære Interesser og var 1865—70 Skuespiller ved Det kgl. Teater. Derefter fik han Ansættelse i Store Nordiske Telegrafselskab og udsendtes 1871 som Telegrafist til Sibirien. Fra det danske Selskab gik han over i det russiske Telegrafvæsens Tjeneste og forflyttedes 1881 til St. Petersborg som Lærer i Engelsk og Telegrafi ved det elektrotekniske Institut. — Den Interesse for Samfundsspørgsmaal, H. lagde for Dagen i sin Forfattervirksomhed i 90'erne, henledte den russiske

Regerings Opmærksomhed paa ham, og han blev benyttet som Leder af socialt Arbejde, særlig under Hungersnøden 1899—1900. 1904—07 var han som Embedsmand knyttet til »Kejserinde Marias Institutioner«, hvorunder en Del af det russiske Undervisnings- og Forsørgelsesvæsen sorterede. Han blev flere Gange udsendt paa Studierejser til Skandinavien og Vesteuropa. 1917 kom han tilbage til Danmark og levede sine sidste Aar her. — H. har skrevet Artikler i russiske Tidsskrifter om sociale Forhold særlig i de skandinaviske Lande. I Bogform kom bl. a. »Obscestvennaja samopomosc v Danii, Norvegii i Svecii« (Offentlig Selvhjælp i Danmark, Norge og Sverige, 1898) og »Trudovaja pomosc v Skandinavskich gosudarstvach« (Hjælp gennem Arbejde i de skandinaviske Lande, 1900). Sin største Betydning fik han som Oversætter fra Russisk til Dansk og omvendt, ofte i Samarbejde med sin Hustru. Han har oversat Værker af Goncarov, Tolstoj o. fl. russiske Forfattere og har ved sine Oversættelser af H. C. Andersen, Kierkegaard, Holberg, Ibsen, Bjørnson, Strindberg o. fl. bidraget til at gøre nordisk Litteratur kendt i Rusland. Særlig Samlingen »Fiordy« (Fjordene, I—X, 1909—12) bringer paa Russisk et rigt Udvalg af Samtidens nordiske Litteratur (f. Eks. Johs. V. Jensen, Karin Michaëlis, Bojer, Hallström). — R. 1895.

Berl. Tid. 24. **Dec.** 1930. *Helene Crone.*

Hansen, Peder Nielsen, f. 1867, Kirurg. F. 10. Febr. 1867 i Tjæreborg, Ribe Amt. Forældre: Gaardejer Hans Larsen (1821—1906) og Karen Pedersen (1829—89). Gift 23. Juni 1905 i Nøddebo med Ingeborg Leth, f. 18. Marts 1875 paa Fredskovminde ved Sorø, D. af Skovrider, senere Overfører, Kammerherre Rasmus Balslev L. (1839—1920) og Emmy Antoinette Moltke (f. 1843).

H. blev Student 1888 fra Ribe efter først i fire Aar at have været Vinterlærer i Vestjylland og tog Lægeeksamen 1895. Hans Interesse var fra Begyndelsen rettet mod Kirurgien, og efter nogle Maaneders Kandidattjeneste ved Kommunehospitalet i Kbh. var han Reservelæge hos Chr. Weis ved Aarhus Kommunehospital 1895—98. H. var tidligt videnskabeligt interesseret og erhvervede 1896 Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om »De operative Behandlingsmaader ved Prostatahypertrofi og deres Resultater«, et Emne, hvortil han ogsaa mange Aar senere ydede værdifulde kliniske Bidrag. Han fortsatte sine videnskabelige Studier, og under Turnustjenesten 1898—1900 ved Kommunehospitalet i Kbh. foretog han i Universitetets Laboratorium for medicinsk Bakteriologi hos C. J. Salomonsen de eksperimentelle og anatomiske

Undersøgelser, der blev en vægtig Del af det kliniske Arbejde »Studier over Nyretuberkulose«, som han 1901 forsvarede for Doktorgraden. 1901—03 øgede H. sin Viden som Prosektor ved Universitetets pat.-anat. Institut hos J. Fibiger og fortsatte derpaa efter en Udenlandsrejse til Paris og Tyskland sin kliniske Uddannelse som Reservekirurg hos E. A. Tscherning ved Kommunehospitalets Afd. I 1904—08. Han var saaledes baade videnskabeligt og kliniskkirurgisk stærkt funderet, da han 1906 efter Wanschers Død med Ære deltog i Konkurrencen om Overkirurgposten ved Frederiks Hospitals Afd. D. og Docenturet i klinisk Kirurgi (Afhandling: Om Appendicitis), hvor V. Schaldemose sejrede. — Efter 1908—11 at have været Docent i Kirurgi ved Tandlægeskolen, Visitator ved Kommunehospitalet og Chef for Kbh.s Polikliniks kirurgiske Afdeling blev H. 1911, da Sylvester Saxtorph trak sig tilbage, Overkirurg ved Kommunehospitalets Afd. V og virkede her, til han tog sin Afsked Sept. 1936. Denne intenst arbejdende Afdeling styrede han i alle Aarene med fast og rolig Haand, begavet med store Evner som Kirurg, stor Samvittighedsfuldhed og rolig, kritisk Dømmekraft. For sine Assistenter gennem Aarene har han været et lysende Eksempel ved sin utrættelige personlige Interesse for hver enkelt Patient, ikke alene som den udmærkede Operatør, men ogsaa ved Efterbehandlingen. For de medicinske Studenter har han været en god Vejleder ved deres første klinisk-kirurgiske Undervisning, og 1934 udnævntes han til Professor ved den kliniske Praktikantundervisning. — Talrige kliniske Afhandlinger om forskellige kirurgiske Emner og af lødigt Indhold foreligger fra hans Haand; nævnes kan Arbejder om Thorax-, Ventrikel- og Prostatakirurgi foruden Afsnittet »Kraniet og Hjernens kirurgiske Sygdomme« i »Nordisk Lærebog i Kirurgi« (1922). Foruden det slidsomme Arbejde som Overkirurg bestred H. 1909—19 Hvervet som Overlæge ved Arbejderforsikringsraadet, var 1909—33 kongevalgt Medlem af dettes Industriafdeling, 1920 af dets sønderjyske Afdeling. Desuden har han beklædt forskellige faglige og kollegiale Poster og Tillidshverv, bl. a. som Formand i Dansk kirurgisk Selskab 1920—22 og i Kbh.s Medicinske Selskab 1930—32 og Præsident ved Nordisk kirurgisk Forenings Møde i Kbh. 1935, overalt højt værdsat og agtet for sin personlige Indsats, sit besindige og humane Sindelag. — H. har altid været en trofast Ven af Frankrig og har paa forskellige Omraader virket til Bestyrkelse af fransk-dansk Venskab, ikke mindst paa det faglige Omraade. — H. er Medlem og Æresmedlem af forskellige udenlandske kirurgiske Selskaber. En Kreds af tidligere Reservekirurger hædrede ham 1927 ved Udsendelse af et Festskrift (i Bibliotek for Læger). —

R. 1923. DM. 1928. K.[2] 1935. — Buste af Carl Martin-Hansen ca. 1924. Bronzeplaquette med Profilbillede af Gunnar Jensen 1936.

Berl. Tid. 16. April 1936. *Otto C. Aagaard.*

Hansen, Peder, 1746—1810, Biskop. F. 8. Maj 1746 i Kbh. (Petri), d. 26. Dec. 1810 i Odense, begr. sst. Broder til Arkitekten C. F. H. (s. d.). Gift 1° 26. Juli 1771 med Marie Hedevig Runchel, f. 16. Okt. 1746 i Sengeløse, d. 20. Marts 1775 i Helsingør, D. af Sognepræst Peder Christian R. (1699—1755) og Elisabeth Eleonore v. Bracht (ca. 1704—89). 2° 14. Nov. 1777 i Kbh. (Petri) med Abel(ine) Marie Clausen, døbt 6. Jan. 1752 i Kbh. (Petri), d. 22. Aug. 1796 i Kbh. (Helligg.), D. af Hofglarmester Christian C. (ca. 1715—91) og Barbara Elisabeth Becker (ca. 1728—87). 3° 22. Jan. 1798 i Kbh. (Helligg.) med Juliane Marie Rasch, f. 1756, d. 20. Marts 1834 i Odense, D. af Inspektør ved Flyvesandet paa Tisvilde Jochum R. (d. 1773).

H. voksede op under fattige Kaar. Moderen kom 1749 som Amme (Vartfrue) hos den senere Kong Christian **VII.** og tjente ved Hoffet i syv Aar. H. blev paa Grund af sine gode Evner sat til Bogen; 1764 blev han Student fra Frue Skole og fik 1767 Attestats. Ved Flid havde han arbejdet sig frem, og Fliden gav ham Livet igennem den Styrke, han behøvede baade i Medgang og Modgang. Efter Attestats rejste han til Udlandet og opholdt sig to Aar i Halle. Her brød Teologen Semler Bane for den historiske Relativisme, og Semler, i hvis Hus H. boede, fik afgørende Betydning for dennes teologiske Tænkemaade. Derefter gik H. til Jena, hvor han udgav flere latinske Skrifter og 1770 blev Medlem af det hertugelige latinske Selskab. Efter sin Hjemkomst blev han 1771 residerende Kapellan ved Slots- og Garnisonsmenigheden i Helsingør og betjente denne baade paa Tysk og Dansk; han kom i denne Stilling ogsaa til at prædike for den fængslede Dronning Caroline Mathilde (»Hellige Taler«, 1773). 1775 blev han Sognepræst i Skanderborg, 1779 i Ringsted; han udgav 1781—87 i tre Bind »Prækener over evangeliske Texter«, elegant formede og teologisk opbyggede over det fra den tyske Filosof Wolff overtagne rationelle Skema. Den menneskelige Fornuft bliver en apologetisk Støtte for Troen, idet de to Forhold supplerer hinanden. Den naturlige Kundskab om Gud er utilstrækkelig, men denne Mangel er afhjulpet ved Guds aabenbarede Ord. »At tro en aabenbaret Religion uden Fornuftens Brug er Overtro. At ringeagte den naturlige Religion er at berøve sig et Lys mere.« H.s Prædikener er tilegnet den sindssyge Konge, og i Dedikationen spørger H., da han som Undersaat vil begrunde sin Sjæls sympatiske Følelser

over for Kongen, om disse er »Virkning af eens Die«. 1787 forfremmedes han til Sognepræst ved Helligaandskirken i Kbh. Hans levende Virketrang for Almenvellet lagde sig for Dagen i hans Skrifter om Almueskolevæsenets og Fattigvæsenets Forbedring; han fik bragt udmærket Orden i Helligaands Kirkeskole, og 1798 blev han Medlem af den Direktion, som udarbejdede Planen af 2. Juli 1799 til Kbh.s Fattigvæsen. 1793 erhvervede han den teologiske Doktorgrad fra Halle, og 1795 udgav han »Om en Religions-Lærers Gravitet«, en Bog om Takt og Tone for Præster, udarbejdet efter tyske Forbilleder, faktisk et Supplement til Chr. Bastholms »Den geistlige Talekonst« (1775) og delvis kritiske Randnoter til sammes »Korte Tanker til nærmere Eftertanke over den geistlige Stand« (1794). H. vilde paakalde Præsternes Følelse af Forpligtelse til at være en Anbefaling for deres Stand, saa at de ikke tabte deres Anseelse ved at støde Folk; det er i dette Skrift, han kalder Messeklæderne for »Overtroens sørgelige Levning«. 1798 kaldtes H. til Biskop i Kristianssand Stift. Hans rationalistiske og almenreligiøse Følemaade isolerede ham i det vakte Lægfolk, men han var en dygtig Administrator og Skolen en initiativrig og disciplinerende Leder. Hans Forkyndelse og øvrige Virksomhed drev paa Moral og Oplysning som Religionens to Resultater. Han har givet en interessant Oversigt over sit Arbejde med at »velsigne og forædle« Menneskeheden i »Archiv for Skolevæsenets og Oplysnings Udbredelse i Christianssands Stift« (I—II, 1800—03). 1803 kaldtes H. til Fyns Stift. Umiddelbart før sin Afsked med sit norske Stift foranledigede han Hans Nielsen Hauges Fængsling. Under sit Ophold i Norge blev H. Medlem af det norske Videnskabernes Selskab. Hans litterære Virksomhed var i disse sidste Aar hemmet af legemlige Lidelser, men under Krigen 1807 opflammede han personligt Soldaterne i Stiftets Garnisonsbyer til at slaas saa drabeligt, »at Fjenderne ikke fik mere af Danmark end den Jord, der behøvedes for at jorde dem«. Trods H.s Flid og Reformiver satte hans Gerning kun faa Spor, selv om han, saa langt hans Indflydelse rakte, fik fortrængt Kingos Salmebog og Pontoppidans Forklaring til Fordel for Evangelisk kristelig Salmebog og Balles Lærebog. Gennemgaaende var H. ilde lidt. Den Gravitet, han anbefalede andre, blev hos ham selv til en vigtig Mine. — Tit. Professor 1780. — R. 1809. — Maleri 1796 i Familieeje, mulig af Jens Juel eller Hans Hansen. Maleri i Kristianssand Domkirkes Sakristi og i St. Knuds K. i Odense 1796.

Selvbiografi i Bispevielsestalen, trykt sammen med Præken paa Christi Himmelfarts Fest, 1798. Jens Møller: Theologisk Bibliothek, III, 1812, S.

310 ff. Penia, VI, 1811, S. 129—41. C. E. Scharling og C. T. Engelstoft: Nyt theol. Tidsskrift, IX, 1858, S. 330—73. Andreas Faye: Christianssands Stifts Bispe- og Stiftshistorie, 1867, S. 429—46. Hist. Tidsskr., 4. Rk., IV, 1873—74, S. 284 f. Personalhist. Tidsskr., VI, 1885, S. 118, 125. Af Geheimeraad Joh. v. Bülows Papirer, udg. af L. Daae, 1864, S. 232. Kirkehist. Saml., 4. Rk., II, 1891, S. 389. Joakim Larsen: Bidrag til Kjøbenhavns offentlige Skolevæsens Historie, 1881, S. 67 ff. Jak. Vilh. Kvam: Den norske Kirkes Biskopper efter Reformationen, 1909, S. 40 ff. L. Koch: Oplysningstiden i den danske Kirke 1770—1800, 1914, S. 308. Fire Foregangsmænd (Norsk Bibliotekforenings Smaaskrifter Nr. 3), 1917. Michael Neiiendam: Christian Bastholm, 1922, S. 359. Norvegia sacra, III, 1923, S. 91. Norsk biografisk leksikon, V, 1931, S. 398 ff.

Michael Neiiendam.

Hansen, Peder, 1798—1880, Generalguvernør. F. 29. Nov. 1798 i Aalborg, d. 1. Sept. 1880 paa Hvidøre, begr. i Gentofte. Forældre: Klædehandler Anders H. (1764—1802) og Christiane Jacobi Tranmoes (1772—1835, gift 2° 1807 med Købmand, senere Agent og Forligelseskommissær Joseph Nielsen, 1772—1848, gift 1° 1798 med Bolette Nørager, ca. 1767—1806). Gift 31. Aug. 1829 i Trankebar med Harriet Mariah Smyth, f. 11. Marts 1814, døbt 29. Sept. i Bangalur, d. 31. Aug. 1843 i Trankebar, D. af Kaptajn, senere Oberst i det engelsk-ostindiske Kompagnis Tjeneste John Thomas S. og Charlotte Amalie Stricker (1793—1880, gift 2° 1826 med kgl. Bogholder i Trankebar Siegfried Beck, ca. 1783—1831, gift 1° 1813 med Anna Maria Hermansen, 1783—1820, gift 1° 1805 med Kaptajn Albert Jensen Winther).

H. blev Student 1817 fra Aalborg, Volontær i Rentekammerets danske Kancelli 1824, cand. jur. 1825, n. A. Fuldmægtig ved Guvernementet i Trankebar. Energisk, besindig og dygtig naaede han hurtigt frem, blev 1828 kgl. Kasserer, 1833 2. Regeringsraad, Guvernementssekretær, Overformynder og Notarius publicus, var tillige Kirkeværge og Fattigforstander og blev 1834 1. Regeringsraad, Justitiarius, Auktionsdirektør og Skifteforvalter. 1838 forflyttedes han til Bengalen som Chef for Det kgl. Etablissement Frederiksnagor (Serampur), og 1841 udnævntes han til Guvernør for samtlige danske Besiddelser i Ostindien (bl. a. Nikobarøerne). Da Salget af disse Besiddelser til England blev afgjort, faldt det i H.s Lod at lede Underhandlingerne og foretage Overleveringen til de britiske Kommissærer 1845; kun Nikobarøerne blev efter en af ham foretaget Undersøgelse i dansk Eje indtil videre. Ifølge Regeringens Ordre rejste han derefter til Kina, hvor Konsulater oprettedes i de vigtigste Havne. Han vendte tilbage til Kbh. 1846 og blev n. A. afskediget paa Ventepenge. Da der i Dansk-Vestindien efter Negeroprøret og -emancipationen 1848 tiltrængtes en

myndig og dog sindig Ledelse, udnævntes H. 18. Aug. 1848 til Regeringskommissær og ad interim fungerende Generalguvernør og rejste til Vestindien med Orlogsbriggen »St. Thomas«. 3. Jan. 1849 ophævede han den gamle »vestindiske Regering« og indførte nye, mere tidssvarende Tilstande, ordnede Arbejderforholdene, udstedte en provisorisk Anordning om Handelen og Søfarten paa St. Croix, fjernede en Del overflødige Embedsmænd m. v.; han afløstes 1851 af H. D. F. Feddersen. 1854 valgtes han i Aalborg til Folketinget som Oppositionens Kandidat mod det Ørsted'ske Ministerium og repræsenterede Kredsen til 1861. — H.s Samlinger til Asiatisk Kompagnis og de danske ostindiske Koloniers Historie i Rigsarkivet. — Kammerassessor 1828. Etatsraad 1837. Konferensraad 1851. — R. 1843. K. 1845. — Maleri ca. 1823 af Hans Hansen i Familieeje. Silhouet fra Ungdommen.

Kay Larsen: Dansk-Vestindien 1666—1917, 1928, S. 268—73. Samme: Dansk-ostindiske Personalia og Data, Ms. i Rigsarkivet. Samme: Dansk-ostindiske og -guineiske Personalia og Data, Ms. i Det kgl. Bibliotek. G. Nørregaard i Hist. Tidsskr., 10. Rk., III, 1936, S. 400—06, 411.

Kay Larsen (G. Kringelbach).

Hansen, Peder, 1801—54, Husmand og politisk Agitator. F. 8. Dec. 1801 i Sallerup, Køng Sogn ved Vordingborg, d. 19. Maj 1854 i Lundby, begr. sst. Forældre: Husmand, Smed Hans Christensen og Birthe Pedersdatter. Gift 25. Juli 1828 i Køng med Dorthe Jørgensdatter, f. 24. Okt. 1803 i Vejlø, d. 9. Marts 1889 i Lundby, D. af Indsidder Jørgen Hansen og Anna Andersdatter (1777—1804).

H. blev tidlig sendt i Skole og viste ualmindelig Lærelyst, blev privat undervist af den daværende Præst i Køng, den senere Biskop i Ribe Tage Muller og fik gode Kundskaber. Der boede Evner i ham, som under gunstige Vilkaar, i en senere Tid, kunde have ført ham højt op i Samfundet; nu blev hans Kaar gennem hele Livet kun daarlige. 1828, efter sit Bryllup, blev han Indsidder i Lundby, 1832 Lejer — fra 1842 Fæster — af et Hus i samme Landsby (under Lundbygaard). 1836 bragtes han som Tingsvidne i' Forlegenhed ved en notorisk bedragerisk Birkefuldmægtigs løse Angivelser; han blev arresteret, men kunde klare for sig, frikendtes dog efter Tidens uheldige Retspraksis blot »for videre Tiltale«, og Sagen blev senere udnyttet imod ham af en af hans godsejerlige Modstandere i Roskilde Stænderforsamling. 1840 begyndte H. at skrive i Bladene og ogsaa udfolde anden agitatorisk Virksomhed som Forfatter af Adresser til Kongen og Stænderne. Fra 1842 blev han en af de mest karakteristiske Skribenter i J. A. Hansens

»Almuevennen«, hvor han udøste sin Bitterhed over Herremændenes Undertrykkelse af hans Standsfæller. Han skildrede i lidenskabelige Artikler de alt for tunge Byrder, der maatte bæres af mange Fæste- og Lejehusmænd; men det var som Medarbejder i den politiske Vækkelse inden for Gaardmandsklassen, han fik størst Betydning; Husmandens Muligheder var endnu for ringe. Som dygtig mundtlig Agitator blev H. Medhjælper for Skolelærer Rasmus Sørensen (s. d.), da denne fra 1844 begyndte at berejse Landet for at faa Bønderne til at indsende Adresser om en Række Landboreformer (Hartkornets Egalisering, Tvangsafløsning af Fæstevæsenet, Tiendeafløsning, almindelig Værnepligt). H. berejste Sjælland og Falster; særlig i Holbæk Amt vandt han Tilslutning og gjorde Opsigt; han var i nogen Grad af et revolutionært Temperament, og der tegnede sig til Tider for hans Fantasi Billedet af et sjællandsk Landskab, hvor Herregaardene var tændt i Brand af Gaardmænd og Husmænd, der søgte den retfærdige Hævn; men virkelige Voldshandlinger vilde han ikke fremkalde. Hans og Rs. Sørensens Agitation danner Baggrund for den heftige Debat om Landbospørgsmaalene i Roskilde Stænder, da Drewsen med berettiget Ironi kunde tale om »Per Hansen, som forstyrrer Godsejernes Nattero«. Mod ham og Rs. Sørensen rettede Kancelliet allerede 20. Febr. 1845 et Cirkulære til Amtmændene paa Sjælland, og det kom derefter til en retslig Undersøgelse af H.s Virksomhed i Odsherred, hvor han, som overalt paa sine Rejser, var blevet kørt fra Sogn til Sogn for at samle Folk til sine Møder. 8. Nov. 1845 udstedtes det kendte »Bondecirkulære«, der atter ophævedes i Maj 1846; det var i Virkeligheden rettet mod H. og Rs. Sørensen, men havde ikke formaaet at standse dem. I den følgende Tid gled H. personlig noget i Baggrunden; de Sager, han havde været med til at rejse, blev nu varetaget af andre og bedre rustede Kræfter. H. var den første politiske Agitator i Danmark direkte udgaaet fra den jævneste Landalmue, en Ordfører for Husmandsklassen, men dog først og fremmest en af den almindelige Bondebevægelses Banebrydere. — Mindesten ved Kærehave Landbrugsskole ved Ringsted, 1903.

D. E. Rugaard: Fremragende danske Bønder, 1871, S. 211—22. C. Th. Zahle: Den danske Husmand, 1901. Hans Jensen i Hist. Tidsskr., 9. Rk., II, 1921, S. 171—232. Samme i De danske Stænderforsamlingers Historie 1830—48, II, 1934.

Hans Jensen.

Hansen, Johan **Peder,** 1802—65, Handelsgartner. F. 8. April 1802 i Kbh. (Trin.), d. 12. Dec. 1865 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Broder til Martin H. (1793—1875, s. d.). Gift 16.

Febr. 1827 i Kbh. (Trin.) med Oline Margrethe Petersen, f. 1. April 1803 i Kbh., d. 25. Sept. 1878 sst. (Johs.), D. af Vognmandskarl P.

Sin Uddannelse har H. antagelig faaet hos Faderen, men han etablerede sig tidlig, idet han allerede 1826 forpagtede Ventegodt Have for snart efter at købe Jord paa Nørrebrogade (ved Blaagaardsgade); endelig købte han i 50'erne Søgaard i Vanløse, der var 65 Tdr. Land stor. Ligesom Broderen Martin forstod han at slaa ind paa Kulturer, der til Dels var ukendte og tiltrak sig Publikums Opmærksomhed; sammen med nævnte Broder arrangerede han større Udstillinger. Paa Søgaards Arealer forsøgte han, vistnok som den første her i Landet, at fremavle Blomkaalsfrø, hvilket dog ikke lykkedes efter Forventning. Senere Tider har vist, at denne Kultur under de rette Forhold netop egner sig for vort Klima, saaledes at der nu kan udføres for ca. 425 000 Kr. om Aaret, og H. bør derfor nævnes som den, der øjnede Chancen, men ogsaa maatte betale Lærepengene. Bedst er H. dog blevet kendt derigennem, at han 1854 og paafølgende Aar tiltrak ved Frø den store Aakande, Victoria regia, fik den bragt til Blomstring i et for den særlig bygget Hus og mod Entré lod den forevise for Publikum.

Københavns Handelsgartnerforening, 1918, S. 72—77. *Axel Lange.*

Hansen, Peter, 1864—1930, Præst. F. 20. Marts 1864 i Uge, d. 3. Nov. 1930 i Sønderborg, begr. i Dybbøl. Forældre: Gaardejer og Kromand Laurits H. (1830—89) og Anna Margrethe Matzen (1842—1917). Gift 15. Juni 1898 i Skast med Margrethe Beyer, f. 29. Dec. 1868 paa Aasgaard i Skast, d. 2. Dec. 1932 i Sønderborg, D. af Proprietær Claus B. (1819—95) og Agathe Hansen (1824—99).

Skønt H. var født i et tysksindet Hjem i et af de stærkest tyskprægede Sogne i Nordslesvig, og skønt hans tyske Dannelse fra Gymnasiet i Haderslev og fra tyske Universiteter var kendelig i hans Væsen, blev han en af Nordslesvigs faa dansksindede Præster i tysk Tid. Han tog 1890 teologisk Eksamen i Kiel, blev 1891 Sognepræst i Roager, 1893 tillige kst. Sognepræst i Vodder, 1895 Sognepræst i Rødding og Skrave. Myndighederne havde vel tænkt, at denne dygtige Præst skulde modvirke den grundtvigske Frimenighed i Rødding, men han stillede sig venligt til den og aflagde endog Besøg paa Askov. Samme Holdning indtog han over for Frimenighedskredsen i Sundeved efter 1902 at være kaldet til Sognepræst i Dybbøl. Kirkeligt og folkeligt Arbejde gik for ham sammen; han vilde styrke Folkets Karakter over for Fristelsen til at sælge sin

Sjæl til Magthaverne, som han mente bevidst fremmede Drikkeri og Forlystelsesvæsen for at udmarve Folket; han blev da en ivrig Forkæmper for Afholdsbevægelsen. Paa Provstisynoderne og paa Fællessynoden i Rendsborg, hvor han var Medlem fra 1903, kæmpede han for de to danske Sprogtimer som nødvendig Betingelse for fuldt Udbytte af Religionsundervisningen; han foreslog ogsaa, at der i den tyske Salmebog skulde optages livlige aandelige Sange i Lighed med de danske. Han var en af Landsdelens mest skattede Talere, ogsaa i danske Forsamlingshuse, indtil dette blev ham forbudt. Til hans skarpt skaarne Fysiognomi svarede en ejendommelig Personlighed, med Kærlighed til Naturen •— han **var** en kyndig Botaniker — og Trang til Glæde, men ogsaa med en vis asketisk Tendens. Han elskede Folket, og det var en Fest at se ham i en Kreds af Bønder, men han var tillige ivrig for Studier og lod sig paavirke baade af liberal Teologi og sidst af Karl Barth. Han var ildfuld, noget springende; hans Forkyndelse var aktuel, fyldt af Billeder og Smaatræk; under Krigen var han utrættelig til at trøste og opmuntre. Før Genforeningen var han Medlem af Vælgerforeningens kirkelige Udvalg, som stillede Forslag om en ny kirkelig Ordning. Da 1920 de mange danske Præster kom, kunde han ikke mere spille samme Rolle; undertiden vendte han den slesvigske Særfølelse stærkt ud i Solidaritet med sine kriseramte Landsmænd. — R. 1920.

Verhandlungen der IX ordentlichen **Gesamtsynode** 1903, 1904, S. 46, 50; der X 1906, 1907, S. 118 f.; der XI 1909, 1910, S. 48 f. Flensborg Avis 2. Sept. og 4. Nov. 1930. **Hejmdal** 4. Nov. s. A. Dybbølposten s. D. Thade Petersen i Sprogforeningens Almanak for 1932, S. ,04 ff. *Valdemar Ammundsen.*

Hansen, Peter Marius, 1868—1928, Maler. F. 13. Maj 1868 i Faaborg, d. 6. Okt. 1928 sst., begr. sst. Forældre: Maleren Syrak H. (s. d.) og Hustru. Gift 22. Okt. 1898 i **Kbh.** (Jac.) med Elisa Nikoline Schoubye, f. 5. April 1862 i Aarhus (gift 1° 1881 med Ingeniør Ludvig Conrad Neckelmann, 1852—1922; Ægteskabet opløst), D. af Købmand Jens Sehestedt S. (1821—89) og Eva Kirstine Nielsen (1832—96).

H. blev opdraget hos en Slægtning i Kbh., tog Præliminæreksamen ved Efterslægtsselskabets Skole og gik paa Teknisk Skole under H. Grønvold. Han bestod Adgangsprøven til Kunstakademiets Skoler, men kom derefter en Tid i Malerlære hos Faderen i Faaborg og lod sig optage i Kunstnernes Studieskoler Vinteren 1884—85, hvor han blev Elev af Zahrtmann, da denne begyndte Jan. 1885. Her fik han sin afgørende Uddannelse, der varede til

ind i 90'erne. I disse Aar havde han tillige Beskæftigelse som Stenografassistent i Rigsdagen og senere som Teatermaler hos Thorolf Pedersen paa Det kgl. Teater. 1892 foretog H. en Rejse til Holland og 1909 en anden over Holland, Belgien til Paris (to Maaneder), men størst Betydning havde en Række længere Ophold i Italien Febr.—Efteraar 1899 (Rom, Olevano), 1903—05 (med Stoltenbergs Legat; Napoli, Pompeji, i Civita d'Antino sammen med Zahrtmann Sommeren 1904), 1913—14 (Pompeji, sammen med Th. Philipsen), 1919—Maj 1921 (Civita d'Antino; laa syg i Rom omtrent et Aar), 1927—Maj 1928 (Rom). H. var en flittig Udstiller. Han deltog i Charlottenborg Foraarsudstilling fem Gange 1889—97, men sluttede sig til Den frie Udstilling 1894—1913, 1925—27 og til Grønningen 1915—19. Paa Verdensudstillingen i Chicago 1893 fik han Medaille for Portræt af to Børn, paa Verdensudstillingen i Paris 1900 Mention honorable for »Une fruiterie«. Desuden udstillede han paa Okt.-Udstillingen af Zahrtmann-Elever 1893, Kunstnernes Studieskoles Udstilling 1896, Raadhusudstillingen 1901, Civita d'Antino-Udstillingen 1908 og har siden Aarhundredskiftet været repræsenteret ved næsten alle større Fremvisninger af dansk Kunst i Udlandet, ogsaa den eksklusive Udstilling i Paris 1928. En Mindeudstilling foranstaltedes af Den frie Udstilling 1930. Ved sin 60 Aars Dag udnævntes han til Æresborger i FaaboTg. — H. er en af de tre store Fynboer, som man har betegnet som »den fynske Skole« (jfr. Johs. Larsen og Fritz Syberg), og blev den af dem, hvis Veje kom til at følge Læreren Zahrtmanns nærmest. I sin Kolorit overtog han i sin første Ungdom Zahrtmanns Palet mere direkte end de andre (»Friskolen i Haastrup« 1893, Faaborg Museum), han havde hans Anlæg og Interesse for Genremaleri og fulgte ogsaa sin Lærers Eksempel (og den ældre danske Tradition), naar han søgte Fornyelse for sin Udvikling i Italiens Natur og Folkeliv. Desuden gjorde H. heldige Forsøg i et Historiemaleri med lignende Virkelighedskarakter som Zahrtmanns (»Grevens Fejde« 1918, »Bondekrigen« 1926). Man kan vist sige, at H. mere end nogen anden blev Zahrtmanns Arvtager og den, der fortsatte hans Værk, men det skete rigtignok under en saadan Fornyelse, at Samtiden næppe bemærkede det. Selv om han i sine Landskaber helst anbragte et figurligt Motiv eller andet, der imødekom hans episke Trang, saa drog han i langt højere Grad Naturomgivelser ind i sine Figurmalerier. De er i Virkeligheden Milieuskildringer, der forudsætter et Samspil mellem Natur og Mennesker, og de bedste har som oftest Karakter af Scenerier (Børnene paa Isen uden for Faaborg, 1901, og »Legende

Børn, Enghave Plads«, 1907—08, begge i Kunstmuseet). Det gjorde sig stærkt gældende, at han paa en Maade havde dobbelt Hjemstavn. Han skildrer det frodige fynske Agerland og det københavnske Milieu paa Enghaveplads og Nørrebro med lige stor Fortrolighed (»Pløjemanden vender« 1901—02, Faaborg Museum; »Ung Pige med en Barnevogn«, Kunstmuseet). I malerisk Henseende var det hans (og Tidens) Maal at drive Lysets koloristiske Virkning op og at lægge Farven i saa højt et Leje, saa lyst og koloristisk mættet som muligt uden at slippe dens episke Brogethed. Det første Tiaar i vort Aarhundrede blev med den Malerkreds, som H. tilhører, en Tilbagevenden til Naturens lyse og lykkelige Sundhed, et Indslag af Livsbekræftelse og Styrke af stor folkelig Værdi. Her staar H. med sin Behandling af Lys og Farve, sin Fortællerglæde og sit Sinds ukuelige Optimisme som en Hovedstøtte. — H. er fyldigt repræsenteret i Kunstmuseet (Maleri- og Kobberstiksamlingen) og Faaborg Museum; desuden findes der Arbejder af ham i Hirschsprungs Samling, Museerne i Kolding, Randers, Vejle samt i Goteborgs Museum. — Malede Selvportrætter 1883, 1886, 1908 og paa Gruppebilledet af Faaborg Museums Indstiftelse 1910—11 (Faaborg Museum); tegnet Selvportræt 1896. Portrætteret af Johan Rohde paa en Portrætgruppe af K. Zahrtmann og hans Elever 1910 (Fr.borg). Tegning af Kai Nielsen 1913. Maleri af Elisabeth Neckelmann 1926. Buste af Thorald Mogensen 1906. Relief paa Gravstenen af Hans Syberg 1931. To Raderinger af Juel Madsen 1918.

Erindringer fra Zahrtmanns Skole, i Tilskueren April 1913. Kristian Zahrtmann. En Mindebog, udg. af F. Hendriksen, 1919. C. E. Jensen i Arbejderens Almanak 1910. Jørgen Sandvad i Magasinet 23. Sept. 1928. Ekstrabladet 6. Okt. 1928. Berl. Tid. 6.—7. Okt. s. A. Politiken 7. Okt. s. A. Dagens Nyheder s. D. Social-Demokraten s. D. Poul Uttenreitter i Samleren Dec. 1928. Johs. V. Jensen i Politiken 11. Okt. 1928 og 23. Febr. 1930. Th. Oppermann i Berl. Tid. 15. Febr. s. A. Sigurd Schultz i Dagens Nyheder 19. Febr. s. A. Arist Pander i Samleren Marts s. A. Leo Swane: Faaborg Museum, 1932.

Hansen, Povl, 1856—1934, Højskoleforstander. F. 20. Okt. 1856 i Sødinge, Ringe Sogn, d. 21. Aug. 1934 i Vallekilde, begr. sst. Forældre: Gaardejer Hans Poulsen (1824—1907) og Mette Kirstine Elisabeth Hansen (1825—85). Gift 2. April 1890 i Vallekilde (Valgmenighedskirken) med Sigrid Trier, f. 6. Jan. 1871 i Vallekilde, D. af Højskoleforstander Ernst T. (s. d.) og 1. Hustru.

H.s Barndom og Ungdom blev præget af det stærke kirkelige og folkelige Røre paa Ryslingeegnen. Han gik i Friskole hos en Lærling af Kold, blev konfirmeret af Vilh. Birkedal og kom allerede

fjorten Aar gammel med i Skyttebevægelsen. 1874—75 var han Elev paa Askov Højskole hos Ludvig Schrøder. Men størst Betydning for ham fik Ernst Trier, som han 1876 traf og betroede sin Længsel efter at blive Højskolelærer. Vinteren derpaa og den følgende var han Elev paa Vallekilde Højskole, dernæst et Par Vintre paa Askov Højskole, og fra Vinterskolens Begyndelse 1881 blev han antaget som Lærer ved Vallekilde Højskole med Danmarkshistorie og Dansk som Hovedfag. De følgende Somre studerede han i Kbh. ved Biblioteker og Arkiver under A. D. Jørgensens Vejledning, og denne, til hvem H. knyttedes ved nært Venskab, raadede ham til helt at ofre sig for historiske Studier, men Højskolen kaldte stærkere paa ham, og 1892 sluttede han sine regelmæssige Arkivstudier og helligede sig helt Højskolearbejdet. Ved Triers Død 1893 blev han Forstander for Folkehøjskolen i Vallekilde, 1900 købte han den sammen med sin Broder Niels Hansen. 1923 solgte han Skolen til Uffe Grosen, men fortsatte endnu nogle Aar sin Lærergerning ved den. I H.s Forstandertid havde Skolen over 10 000 Elever. — Med Trier forlod Geniet Vallekilde, sagde H. beskedent. Men ad sin egen Vej fortsatte han Skolearbejdet, og uden at være Eftersnakker havde han (og hans Hustru) megen Evne til at værne om Skolens rige Tradition; ogsaa under hans Ledelse bevarede Vallekilde Højskole sin Anseelse og sit store Elevtal. H. havde i sin Ungdom haft et Møde med Historiens Aand; faa Højskolemænd har som han mestret den historisk-poetiske Historiefortælling; nu og da kunde han vel henfalde til Føleri, men tiest formaaede han aandfuldt at gøre de svundne Tider og Skikkelser lyslevende for sine Tilhørere. Som Frugt af sine historiske Studier udgav han »Bidrag til den danske Landbrugshistorie« (1889), og en Mængde Afhandlinger af historisk og personalhistorisk Art findes spredt i historiske Aarbøger, Tidsskrifter og Dagblade. Desuden har han skrevet »Ernst Trier« (I—II, 1928—29), udgivet Bidrag til Triers Historie og redigeret »Fra Vallekilde Folkehøjskole« (1—30, 1894—1923), en værdifuld Kilde især til Vallekilde Højskoles Historie. — Akvarel af Larsen Stevns ca. 1900. Maleri af Troels Trier 1915 paa Vallekilde Højskole. Buste af August Keil ca. 1930. Litografi af Harald Jensen 1894.

Povl Hansen: Mine Minders Bog, 1926. Slægt og Erindringer i: Svendborg Amt, 1908—13. Fra Vallekilde Folkehøjskole, 24, 1917; 26, 1919; 27, 1920; 41, 1934. H. V. Clausen: Fra Holbæk Amt, 1918. Højskolebladet, 1915, Sp. 1193—1204; 1926, Sp. 1377—82, 1453—58; 1934, Nr. 35 (Tillægget), S. 485 f., 491—94, 550. Holbæk Amtstidende 30. Okt. 1931. Aalborg Amtstidende 29. Aug. 1934.

Fred. Nørgaard.

Hansen, Rasmus, 1836—1901, Højskoleforstander, Forfatter. F. 3. Marts 1836 i Svenstrup, Kauslunde Sogn, d. 15. Sept. 1901 i Gentofte, begr. sst. Forældre: Gaardejer Hans Rasmussen (1794—1852, gift 1° 1829 med Maren Hansdatter, 1797—1832) og Maren Rasmusdatter (1805—86). Gift 28. Jan. 1873 i Middelfart med Juliane Johanne Blicher, f. 20. Dec. 1849 i Ringkøbing, d. 15. April 1933 paa Frbg., D. af Distriktslæge, sidst i Middelfart Jens Peter B. (1814—89, gift 2° 1871 med Petrine Marie Raffenberg, 1847—1909) og Juliane Johanne Marie Henriette Mantzius (1822—69).

H. tog 1860 Lærereksamen fra Jelling Seminarium. 1860—63 gennemgik han det Monrad'ske Kursus i Kbh., studerede Matematik og Fysik ved Polyteknisk Læreanstalt og Naturhistorie hos J. C. Schiødte. Han deltog i Felttoget 1864 som Løjtnant, og Indtrykkene fra Krigens Aar blev for ham Indvielsen til hans Livsgerning. I de følgende tre Aar var H. dels i Udlandet, dels Lærer ved en Højskole i Kauslunde, dels fortsatte han sin militære Uddannelse, overførtes 1869 til Forstærkningen, afgik 1881 og fik 1888 Afskedspatent som Kaptajn. 1869—72 var H. Lærer ved Rødding Højskole. Disse Aar blev under Cornelius Appels Paavirkning og Vejledning hans bedste Læreaar. 1872 knyttedes han til Ryslinge Højskole, og da Johannes Clausen 1877 rejste fra Ryslinge, blev H. Skolens Forstander. Sammen med Vilh. Birkedal og Clausen deltog han ivrigt i Forsvarsbevægelsen og redigerede det stærkt nationale og forsvarsvenlige Fjortendagsskrift »Dansk Folkeblad«, hvis Udgiver var Vilh. Birkedal. 1884 oprettede H. sammen med sin Hustru og Frk. Ida Falbe-Hansen Vældegaard Kvindeskole i Gentofte, en Hjemskole med udvidet Højskoleundervisning og enkelte praktiske Fag. Aaret forud foretog han som Forberedelse til denne Skolegerning en Rejse til Amerika for at studere Skolevæsen der. 1897 fratraadte han som Forstander. I nogle Aar udgav han sammen med Zakarias Nielsen og Chr. Vestergaard »Søndagsbladet«. Hans Fortælling »Niels Arnam« (1897, 2. Udg. 1904) er præget af hans Minder fra 1864. Senere udgav han »Paa Grænsen af to Verdener« (1898) og »Poul Bang. Billeder af Livet i et Lillebeltssogn« (1901). Efter hans Ønske staar der paa hans Gravsten (udført af Niels Skovgaard): Han var med i 1864.

Højskolebladet, 1884, II, Sp. 150—52, 298—99; 1894, Sp. 1137—42; 1901, Sp. 1257—60; 1902, Sp. 609—14; 1914, Sp. 879—82. Lavrids Nyegaard: Vilhelm Birkedal, 1911, III b., S. 64 f. Dansk Folketidende, 1879, S. 167.

Fred. Nørgaard.

Hansen, Rasmus, 1867—1924, Skolemand. F. 20. Jan. 1867 i Kollerup ved Jelling, d. 25. Juli 1924 i Aalborg, begr. i Hobro. Forældre: Husmand Hans H. (1825—99) og Ane Rasmussen (1835—1929). Gift 1° 10. Okt. 1891 i Oddum ved Tarm med Engel Kristine Andreasen, f. 20. Juli 1865 i Oddum, d. 29. Sept. 1892 i Magleby, Møen, D. af Gaardejer Jens Peter Skaarup A. (1835—1922) og Karen Madsen (1836—1923). 2° 28. Dec. 1893 i Lundby ved Præstø med Herdis Christine Christiansen, f. 29. Maj 1872 i Skuldelev, Horns Herred, D. af Andenlærer i Skuldelev, senere Førstelærer i Lundby Niels Claudius C. (1845—1912) og Henriette Sophie Eskildsen (1847—1912).

H. blev fjorten Aar gammel Elev paa Staby Vinterlærerseminarium, men kom derefter paa Jelling Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1886. Nogle Aar efter fortsatte han sin Uddannelse paa det Monrad'ske Kursus og tog Afgangseksamen derfra 1891. Han var derefter Lærer ved Magleby Realskole paa Møen til 1898 og ved Præstø Skolevæsen til 1902, da han udnævntes til Skoleinspektør i Hobro, et Embede, som han beklædte til sin Død. H.s Interesser naaede til flere Sider ud over hans daglige Skoleundervisning og -administration. Han redigerede i en Aarrække —• til 1923 — »Købstadskolen«, hvori han særlig behandlede Købstadkommunernes Skoleforhold, men ogsaa drøftede almindelige skolepolitiske og pædagogiske Spørgsmaal. — I Hobro kom han hurtig ind i Kommunalpolitik, stiftede 1904 Folkebogsamlingen for Hobro og Omegn, blev Medlem af forskellige kommunale Nævn og 1911 (som radikal Venstremand) Medlem af Byraadet, hvis Formand, Borgmester, han var fra 1920 til sin Død. — Ved Siden af sine pædagogiske og kommunalpolitiske Hverv udførte H. et betydeligt Arbejde for Afholdssagen. Han holdt Foredrag og Demonstrationer, foretog Rejser i Udlandet og arbejdede for at gøre. Sundheds- og Alkohollære til obligatoriske Fag i Skolerne. Fra 1907 var han Formand for Hobro Afholdsorganisation og fra 1911 for de jyske Byers samvirkende Afholdsforeninger. — H. var en karakterfuld Personlighed med udprægede Meninger, som han forfægtede med baade megen Ihærdighed og vistnok ogsaa Glæde over Kampen.

Lærerne og Samfundet, II, 1914, S. 531. Hobro Venstreblad 25. Juli 1924 og 13. Juli 1925. Hobro Købstads Skolevæsen 1906—31, 1931. *Cl. R*

Hansen, Robert, f. 1883, Journalist og Forfatter. F. 13. Aug. 1883 i Kbh. (Johs.). Forældre: Grosserer Carl Hans Nicolai H. (1857—1915) og Cecilie Josephine Reusch (1859—1926). Gift

24. Aug. 1917 i Kbh. (b. v.) med Ellen Duurloo, f. 1. Nov. 1888, D. af Læge John Vilhelm D. (1859—1922) og Maria de la Asuncion Vicenta Antonia Dolores Manuela de la Santissima Trinidad y Morales (f. 1868).

H. har udelukkende levet som fri Skribent og helliget sig Journalistikken og Litteraturen. Han var Redaktør af »Scenen« 1913—14 og Medarbejder ved »Litteraturen« 1918—19, men fik næppe saa stor Betydning for disse Tidsskrifter som for det 1927 startede »Sind og Samfund«, hvis Redaktør og Udgiver han stadig er. Side om Side med denne journalistiske og redaktionelle Virksomhed har H. ogsaa faaet Stunder til selvstændig litterær Produktion. 1917 kom »Slaaet ud —«, nogle flot henkastede, men ikke synderlig dybtgaaende Skitser fra Sportsverdenen; n. A. fulgte en Samling Fortællinger, »Drift«, hvoriblandt særlig den første, »Jeg dør i Nat«, udmærker sig ved hensynsløs Ærlighed i Skildringen af en smuk Kvindes Kamp med Aarene. »Skæbner«, som kom 1919, gør Indtryk ved den Medfølelse, fint afbalanceret paa Grænsen mellem Ironien og Sentimentaliteten, der kan minde lidt om Herman Bang. Betydeligst er »Provins-Skuespiller« (1919) og »Gøglere« (1925), der begge giver alt andet end flatterende Billeder af turnerende Skuespilleres Oplevelser i Provinsen; H. har aabenbart gjort Studier i Marken og angriber Selvoptagetheden, Primadonnauvæsenet og Løssluppenheden hos de omflakkende Skuespillere, men han har ogsaa Blik for de mere værdifulde menneskelige Egenskaber hos dem og understreger deres Sans for Kammeratskabets og Sammenholdets Betydning paa Trods af Intriger og Kulissesladder. Foruden disse litterære Arbejder har H. udgivet omkring en Snes Kriminalromaner under Pseudonymet Jens Anker.

Peder ***Hesselaa.***

Hansen, Robert Emil, se Robert-Hansen.

Hansen, Rudolph Theodor, 1841—1923, Trafikchef. F. 25. Okt. 1841 i Kbh. (Helligg.), d. 14. Marts 1923 paa Frbg., begr. i Fredericia. Forældre: Spiseværт, senere Stationsforvalter Cornelius H. (1803—73) og Christiane Nielsen (1805—75). Gift 1° 26. Juni 1869 i Nyborg med Ida Caroline Augusta Jensen, f. 4. April 1845 i Helsingør, d. 7. Dec. 1882 i Fredericia, D. af Postkontrollør, senere Postmester i Nyborg, Kammerraad Jens Peter J. (1808—81, gift 2° 1852 med Caroline Joelsen, 1817—82) og Christiane Louise Jeppesen (1818—51). 2° 4. Juni 1884 i Kbh. (Matth.) med Christiane Lovise Jensen, f. 31. Dec. 1847 i Helsingør, d. 1. Jan. 1914 i Jyderup, Søster til 1. Hustru.

Som sekstenaarig blev H. 1857 ansat ved Kong Frederik VII.s sydslesvigske Jernbane i Flensborg, hvor han blev Trafikassistent. 1864 bestyrede han som Stationsforvalter en i militært Øjemed anlagt Station bag Danevirke og fra 1865 den Krydsningsstation uden for Flensborg, hvor Banerne nordfra og sydfra forenes. Ved Aabningen af Dronning Louises Jernbane gennem Fyn 1865 overgik H. til Det danske Jernbane-Driftsselskab som Stationsforvalter i Nyborg, og 1869, efter at Staten havde overtaget Driften af de jysk-fynske Baner, blev han Sektionsinspektør, senere Trafikinspektør i Fredericia, 1896 Trafikchef for Jylland-Fyn i Aarhus, 1897 forflyttet til Kbh. som Trafikchef for Sjælland-Falster; ved Omorganisationen 1904 Trafikbestyrer i Kbh., afgik 1907. — Blandt de faa Jernbanemænd, der i fremskudt Stilling gennem over 40 Aar har levet med i og præget Banernes Udvikling, indtager H. en Særstilling. Ved flittigt Arbejde og stor Dygtighed naaede han i 24-Aars-Alderen en ledende Stilling; vaagen, lidenskabeligt interesseret i Faget, arbejdende ved Dag og ved Nat som Forholdene medførte det, var han altid i Spidsen og kunde tvinge Arbejdet frem i et Tempo, der ikke tog Hensyn til Personer. Uden andre Interesser, der kunde splitte og dele, var han Jernbanemand fra Top til Taa. Som den, der selv ydede mest, krævede han meget af andre, han var streng i sin Dom, og han savnede det Væsen, der kunde have kastet et mildnende Skær over hans haandfaste og meget sparsommelige Regimente. Hans Dygtighed var ubestridt, og de, der havde faaet Held til at se bag den strenge Embedsmands Maske, fandt et fint og godt Menneske. Med sikker Forstaaelse af smaatstillede Jernbanemænds Kaar skabte han 1873 en Understøttelsesforening, som han personligt ledede til sin Død og som blev et stort og livskraftigt Foretagende. — Konferensraad 1907. — R. 1887. DM. 1898. — Træsnit 1897 efter Fotografi.

Jernbanebladet 3. Marts 1907; VI, 1911, S. 5. Dansk Jernbaneblad 1. April 1907.

A. Ohmeyer.

Hansen, Sigvard Marius, f. 1859, Landskabsmaler. F. 23. Maj 1859 i Kbh. (Trin.). Forældre: Snedker Anton H. (1827—96) og Marie Larsen (1828—1905). Gift 22. Marts 1898 paa Frbg. med Anna Mariette Falbe-Hansen, f. 15. Juli 1871 paa Frbg., D. af cand. polit., senere Professor, Konferensraad V. F.-H. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst 1920.

H. kom i sit fjortende Aar i Porcellænsmalerlære paa Fabrikken Aluminia, virkede her indtil 1882 og foretog 1878 en Rejse til

Holland, England og Frankrig for at studere Keramik. Samtidig dimitteredes han fra Teknisk Skole til Kunstakademiet, hvor han gik Okt. 1876—Jan. Kvartal 1883, og som han forlod uden at fuldende Afgangsprøven. Akademiet tildelte ham 1886 den Sødringske Opmuntringspræmie for »Eftermiddagssol. Skaansk Vinterlandskab« (paa Raadhusudstillingen 1901) og 1902 et mindre Rejsestipendium, for hvilket han rejste i Italien. 1889—90 opholdt han sig i England; tillige har han været paa Studierejser i Schweiz, Norge, Sverige, Paris, Holland og Tyskland. H. har udstillet paa Charlottenborg Foraarsudstilling næsten aarligt siden 1882, ved Royal Academy i London 1889—90, endvidere paa Grosse Kunstausstellung, Miinchen, og i Berlin og Hamburg. Hans Produktion omfatter Landskaber fra mange forskellige Egne. Tidligere søgte han ofte sine Motiver i Skaane og Nordsjælland. Nogle Aar malede han en Del Interiører fra Fanø, og en Aarrække (fra ca. 1922) har han haft fast Sommerophold paa Mols. Hans Kunst har vundet betydelig Popularitet, især hans Snebilleder. Arbejder i Museerne i Aarhus og Ribe (bl. a. Raderinger). — Maleri af H. Dohm ca. 1918.

Sigurd Schultz.

Hansen, Stephen, 1701—70, Embedsmand og Fabrikejer. Døbt 28. Sept. 1701 i Skodsbøl, Oddum Sogn, d. 22. Jan. 1770 i Kbh. (Fred. ty. K.), begr. i Fred. ty. K. Forældre: Selvejer Hans Terkelsen og Birgitte Cathrine Christensdatter (ca. 1666—1750, gift 2° 1708 med Herredsfoged Jakob Knudsen til Østergaard, Lyne Sogn, d. 1729, gift 1° med Magdalene Marie Bormann, d. 1707). Gift 18. Nov. 1733 i Viborg med Dorothea Sophie Rafn (Ravn), døbt 24. Okt. 1710 i Viborg, d. 1. Sept. 1773 i **Kbh.** (Fred. ty. K.), D. af Købmand, Borgmester Hans Knudsen R. (ca. 1660—1735, gift 1° 1703 med Dorthe Sophie Nørholm, 1680—1706) og Cathrine Margrete Ursin (ca. 1679—1749).

Om H.s Ungdom og første Manddom vides ikke meget; 1728 blev han Regimentskvartermester og Auditør ved Artilleriet, fratraadte den sidstnævnte Stilling 1742, blev 1747 Overkrigskommissær og tog sin Afsked 1750. Hans Navn er først og fremmest knyttet til Geværfabrikken paa Hammermøllen ved Kronborg. Da han 1743 købte den, var den ganske forfalden, men den blev hurtigt bragt paa Fode, og H. fik desuden Regeringens Tilladelse til sst. at lade forarbejde Hakker og Spader, ligesom der ikke i tyve Aar maatte anlægges nogen anden Geværfabrik i Danmark. Ogsaa senere fik han betydelige Begunstigelser af Staten, og 1765

købte denne Fabrikken for 120 000 Rdl. Ved Siden af Geværfabrikationen var H. stærkt interesseret i den færøske Handel og besad Handelsret paa Færøerne 1750—70. 1765 købte han Hovedgaarden Frydendal ved Holbæk. — Generalkrigskommissær 1761.

C. Nyrop: Johan Frederik Classen, 1887. A. Degn: Oversigt over Fiskeriet og Monopolhandelen paa Færøerne 1709—1856, 1929.

Harald Jørgensen (C. Nyrop).

Hansen, Peter **Syrak,** 1833—1904, Dekorationsmaler. F. 10. Sept. 1833 i Svanninge, d. 4. April 1904 i Faaborg, begr. sst. Forældre: Husmand og Skrædder Hans H. (1799—1845) °S Maren Jensdatter (1802—78). Gift 5. Dec. 1863 i Faaborg med Marie Birgitte Rasmussen, f. 26. Nov. 1831 i Millinge, d. 29. Dec. 1890 i Faaborg, D. af Skolelærer Niels R. (1793—1844) og Maren Larsdatter (1806—72).

H. gennemgik som Malersvend Akademiets Skoler 1853—57 og uddannede sig til Dekorationsmaler under G. C. Hilker, til hvem G. F. Hetsch havde anbefalet ham. Derefter rejste han, med Understøttelse fra Grev Bille-Brahe til Hvedholm, to Aar i Udlandet for at uddanne sig videre og 1875, med Understøttelse fra det Reiersenske Fond, for at studere Kirkedekoration i Tyskland, Østrig og Frankrig. Han vandt 1873 den Neuhausen'ske Præmie ved Kunstakademiet for Opgaven »Loft og Vægge til Dekoration af Vestibulen i Raad- og Domhuset« (udstillet paa Charlottenborg s. A.). Han levede i Faaborg som Malermester og Dekorationsmaler og udførte dekorative Arbejder i sydfynske Kirker og Herregaarde. To af hans Børn, *Peter H.* (s. d.) og *Anna Syberg* (s. d.) blev kendte Malere. Sønnen *Hans Nikolaj Syrak H.* (f. 1866), der bl. a. uddannedes i Zahrtmanns Skole, overtog Virksomheden; Faaborg Museum ejer et af ham udført Portrætmaleri. — Af Peter Syrak H.: Maleri af Peter Hansen 1885. Portrætteret paa en af ham selv malet Familiegruppe 1872.

Faaborg Museum. Fortegnelse over Kunstværkerne, 1910, S. IV f. og 9.

Ph. Weilbach (Sigurd Schultz).*

Hansen, Søren, f. 1857, Læge. F. 27. Juni 1857 i Odense. Forældre: Maskinmester Peter H. (1822—89) og Ulrikke Sophie Vilhelmine Sørensen (1820—1909). Gift 27. Okt. 1890 i Helsingør med Henriette Ottilia Paulsen, f. 24. Aug. 1865 i Kolding, D. af Ritmester Carl August Frederik Christian Ludvig P. (1824—91) og Jenny Christine Pind (1843—79).

H. blev Student 1877 fra Odense og var paa dette Tidspunkt allerede levende interesseret i Naturfag, specielt i alt vedrørende Menneskets Naturhistorie, vistnok i væsentlig Grad inspireret af Darwins nylig til Dansk oversatte Værker om Arternes Oprindelse og Tilværelseskampens Betydning som udvælgende Faktor. Som Fagstudium valgte han Medicin, men arbejdede allerede i Studietiden som frivillig Medhjælper paa Zoologisk Museum og begyndte at planlægge en Forskningsrejse til Grønland med antropologiske Undersøgelser for Øje. Han blev medicinsk Kandidat 1885 og foretog s. A. en Rejse til Grønlands Vestkyst, hvilket gentoges 1888 med det Formaal at undersøge den indfødte Befolkning ud fra antropologisk Synspunkt. Antropologien i dens forskellige Afskygninger har i det hele taget været H.s Livs store Interesse, og da han som ung Mand af det lægevidenskabelige Fakultet blev mødt med megen Forstaaelse og Velvillie, opnaaede han rigelige Legater til Studierejse og længevarende Ophold i Udlandet (1886—88), hvor Besøget navnlig gjaldt Hamy og Topinard i Paris, Kollmann i Basel og Ranke i Miinchen. Da der imidlertid ikke eksisterede nogen Lærerpost i Antropologi, var Udsigten til at blive knyttet til faste Institutioner, hvor han kunde dyrke sin Interesse, ikke stor, hvorfor han i et Par Aar praktiserede som Læge i en Provinsby; han fik dog herunder Tid til 1892 at erhverve Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Drænagens Anvendelse i Kirurgien, et Emne, der ligger paafaldende fjernt fra, hvad han selv kunde tænkes at have valgt. Den egentlige Lægegerning interesserede ham næppe synderligt, og efter et Par Aars Forløb vendte han da ogsaa tilbage til Kbh., hvor han paa forskellig Maade knyttedes til Embedslægevirksomhed, men ikke praktiserede. 1895—1921 var han Politilæge i Kbh. og var endvidere en Tid Leder af Medicinalstatistisk Kontor. Først omkring 1905 fik han ved Henvendelse til andre socialt og naturvidenskabeligt interesserede Læger, Statistikere etc. og med vistnok ret beskeden Støtte af Staten dannet Den antropologiske Komité, hvis Formand han blev og fremdeles er. Med stor Iver optog han da igen de antropologiske Studier, suppleret med Arvelighedsforskningen, der netop i Aarene omkring Aarhundredskiftet oplevede en Renæssance ved Genopdagelsen af Gregor Mendels længe forglemte Arbejde (fra omkring 1865), hvor »Grundlovene« for Arveligheden allerede var udformet. I Aarenes Løb har H. forfattet og publiceret en lang Række større og mindre Arbejder inden for Antropologi og Arvelighedsforskning, saaledes som denne sidste er mulig ved Bearbejdelse af det Materiale, der nu engang forefindes, naturligvis under langt ugunstigere Betingel-

ser end det, den eksperimentelle Arvelighedsforskning kan tilvejebringe. Blandt de Emner, H. har behandlet, skal nævnes: Undersøgelser over Skolebørns Vækstforhold, en Række Arvesygdomme som Retinitis pigmentosa (Degeneration af Øjets Nethinde), Dementia præcox (Ungdomssløvsind), amaurotisk Idioti, Huntingtons chorea (arvelig St. Veitsdans) og Diabetes mellitus (Sukkersyge). Den antropologiske Komité har under H.s Førerskab gjort et stort og fortjenstfuldt Arbejde med Registrering af Personer med forskellige arvelige Defekter, aandssvage, sindssyge etc, og der foreligger i Komiteens Arkiv et stort og værdifuldt Materiale til videre Bearbejdelse. H. er endvidere Forfatter af en tidligere meget benyttet »Haandbog i den danske Medicinallovgivning« (3. Udg., 1917) og en Række Artikler vedrørende Medicinalstatistik m. m. Af antropologiske og etnologiske Arbejder skal særlig fremhæves en større Af handling 1888 om Lagoa Santa Racen (Brasilien) paa Grundlag af Materiale fra de P. W. Lund'ske Samlinger i Zoologisk Museum, flere om Grønlændernes Antropologi og om Bronzealderfolket i Danmark. — H. er Medlem af en Række udenlandske antropologiske og eugeniske Selskaber. — R. 1923. DM. 1929.

Oluf Thomsen.

Hansen, Theodor Vilhelm Laurentius, 1838—1914, Præst. F. 11. Marts 1838 i Slagelse, d. 28. Juni 1914 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Sadelmager og Vognfabrikant Frands Møller H. (1810—74) og Kirstine Løvstrøm (1795—1872). Gift 20. Maj 1869 i Hørup paa Als med Dorothea Sophie Schwensen, f. 8. Jan. 1845 i Hørup, d. 14. Aug. 1918 paa Frbg., D. af Kapellan, senere Sognepræst Christian Carl August S. (1811—99, gift 2° 1855 med Marie Andrea Cathrine Ragnhilde Stephensen, 1828—1913) og Elise Marie Soeline Bonnichsen (1812—48).

Efter først at have gaaet i Skole i Slagelse blev H. 1856 Student fra Sorø. Han tog teologisk Embedseksamen 1863 og deltog som Officersaspirant i Krigen 1864. Juni s. A. fik han præstelig Ordination, da han af Kong Georg I. var blevet udnævnt til dansk Slotspræst ved det græske Hof og Præst for en tysk evangelisk Menighed i Athen. Da den lille danske Hofmenighed efterhaanden opløstes, søgte han ved Juletid 1865 Afsked som Hofpræst, men fortsatte foreløbig sin Virksomhed som tysk Præst. 1866 gjorde han en Rejse til Palæstina, og da han s. A. var blevet afløst af en tyskfødt Præst, forlod han Athen. Over de ioniske Øer naaede han til Rom, hvor han i længere Tid syslede med arkæologiske Studier. Udbyttet af disse nedlagde han i en Afhandling, »Kirke-

historie fra Roms Katakomber«, I, som han 1868 forsvarede for den teologiske Licentiatgrad. 1869 blev han residerende Kapellan ved Frue Kirke i Aarhus og Sognepræst i Aaby, og derfra blev han 1877 forflyttet til Østrup og Hjadstrup paa Fyn; han afgav Hjadstrup 1904 og tog sin Afsked 1909. Han tog virksom Del i Arbejdet for Genoplivelsen af Diakongerningen og var Medstifter af Stephansforeningen 1876, i mange Aar dens Sekretær. Han udgav »Græske Forhold« (I—II, 1868—69) og »Fra Frelserens Ungdom, Samtaler og Skildringer af Livet i Palæstina mellem 20 og 25 Aar efter Chr.« (1885). — Breve til H. i Det kgl. Bibliotek. — R. 1898.

Program ved Universitetets Reformationsfest 1868. Berl. Tid. 29. Juni 1914.

Fr. Nielsen (A.J. Rud).*

Hansen, Theodor, 1858—1933, Astronom. F. 26. Juli 1858 i Jeksen, d. 12. Nov. 1933 i Præstø, begr. sst. Forældre: Lærer Lauritz H. (1823—78) og Abelone Nielsen (1825—77). Gift 15. Sept. 1885 i Kbh. (Frels.) med Meta Elisabeth Fischer, f. 14. Jan. 1858 i Reykjavík, d. 30. Marts 1898 i Præstø, D. af Købmand Waldemar Christoph Hartvig F. (1822—88) og Arndys Finbogason (1836—1901).

H. blev Student 1878 fra Aarhus, studerede Teologi og tog Embedseksamen 1884. S. A. blev han Kapellan i Dannemare, 1885 forflyttedes han til Ringsted, og 1897 blev han Sognepræst i Præstø, i hvilken Stilling han virkede til 1927. H. var et elskeligt Menneske med meget alsidige Interesser. Han har skrevet baade kirkelige og historiske Artikler, men hans mest levende Interesse gjaldt Astronomien. I Præstø indrettede han sig et Privatobservatorium, som er et af de største i Norden. Da hans Midler var begrænsede, maatte han paa mange Maader hjælpe sig selv. Bl. a. indrettede han sig et mekanisk Værksted. Han blev saaledes en af de mest kendte danske Amatørastronomer. Hans selvstændige Arbejder koncentrerede sig om to Ting: Solpletter og Kometer. Han havde et fortroligt Kendskab til Soloverfladen og har udført et meget stort Antal Tegninger af Detailler ved Solpletterne. Desuden optog han et stort Antal Fotografier af Kometer. Ogsaa det praktiske Liv havde han Interesse for. Han var Medlem af Direktionen, senere Tilsynsraadet, for Sparekassen for Præstø og Omegn fra 1897. 1906 var han Højres Kandidat ved Folketingsvalget i Præstøkredsen. — R. 1928.

Nordisk Astronomisk Tidsskr., 1920, S. 57.

Poul Heegaard.

Hansen, Theophilus Edvard, 1813—91, Arkitekt. F. 13. Juli 1813 i Kbh. (Holmens), d. 17. Febr. 1891 i Wien, begr. sst. (Zentralfriedhof). Broder til Arkitekt Christian H. (s. d.). Gift 22. April 1851 i Wien med Sophie v. Forster, f. 1831 i Wien, d. 28. Juli 1851 sst., D. af Arkitekt Christian Friedrich Ludwig v. F. (1797—1863) og Maria Schmidt (1805—78).

H. gennemgik Bygningsskolen under Hetschs Vejledning, men studerede tillige Schinkel, hvem ogsaa Hetsch satte meget højt. Schinkels Indflydelse, baade i den kraftige, frie, maleriske Udformning af Bygningsmassen og i Façadernes Pilasterinddeling, følger H. gennem hele Livet. Han tegnede tillige en Del Kunsthaandværk, navnlig Snedkerarbejde (Tavler i G. F. Hetsch: Fortegninger for Haandværkere, 1839—43). 1835 vandt han den lille Guldmedaille for »Et Theater«. 1838 rejste han for et Stipendium fra det Reiersenske Fond sydpaa, studerede Schinkel i Berlin, besøgte Kong Ludvig I.s nye Kunstcentrum, Munchen, gjorde et ganske kort Ophold i Norditalien og tog derefter Dampskib fra Triest. Han ankom til Piræus 8. Okt. 1838. I Athen var han først beskæftiget hos sin Broder, Christian H., og hos Bygningsdirektøren E. Schaubert, baade med praktisk og arkæoogisk Arbejde. Hans første selvstændige Arbejde var Observatoriet (1843—46). Han byggede tillige flere Privathuse; det betydeligste, Dimitrios' Hus, nu Hotel Bretagne (1842—43), minder i mange Træk baade om Hetsch og Schinkel. 1845 tegnede han et Forslag til Restaurering af Lysikrates' Monument, der vakte megen Opmærksomhed. 1846 forlod han Athen, indkaldt af Arkitekten Ludwig v. Forster til Wien som dennes Medhjælper. I Wien udviklede H. hurtigt sit endelige Formsprog. Den ornamentale Udsmykning af hans Bygninger blev rigere og kraftigere, Inddelingen selvstændigere. Sammen med v. Forster tegnede han Vaabenmuseet i Artilleriarsenalet, men fuldførte det alene. Han kom nu frem i første Række. Ydre Omstændigheder hjalp ogsaa til, saaledes Voldenes Sløjfning og Anlægget af en stor Ringgade paa deres Plads. Det var navnlig firkantede og fireetages Blokke af Lejehuse, der opførtes. H.s Kompleks Heinrichshof (1861—63) blev et toneangivende Arbejde, bl. a. ved den Maade, hvorpaa han havde inddelt og forbundet Façadens vandrette og lodrette Partier. Ved Heinrichshof ligesom ved en Række andre Bygninger: det evangeliske Skolehus, Musikvennernes Selskabs Hus, Ærkehertug Wilhelms Palads, Børsen (paabegyndt sammen med Tietz) og Kunstakademiet, er det ydre som Helhed opført i italiensk Renæssancestil, men Enkelthederne viser særlige, hellensk paavirkede Former, en

Forening, som H. selv betegnede som en Art græsk Renæssance i Modsætning til den almindelige romerske. Ogsaa dekorative Former af egen Opfindelse benyttede han. H.s Hovedværk i Wien er sikkert Parlamentsbygningen (1874—84). Den Maade, hvorpaa Bygningens udvendige Masse baade er kraftigt varieret og dog samlet til en Helhed af »græsk«, enetages Karakter er karakteristisk for ham (se Anders Bugge: Romantisk klassicisme fra Oslo til Athen, Ord och Bild, XL, 1931, S. 305—17). For Bedømmelsen af Bygningen maa det for øvrigt tages i Betragtning, at det ikke lykkedes H. at faa antaget den polykrome Behandling af det ydre. Ogsaa nogle Opgaver i Athen tilfaldt ham endnu efter Overflytningen til Wien. Han opførte ved Siden af Universitetet Akademiet (1859—87), i ren græsk Stil, med et Formsprog, der er holdt nær op til Erechteions. I sin Alderdom (fra 1885, men gribende tilbage til et Udkast fra 1859) begyndte han Opførelsen af Biblioteket i Athen som Pendant til Akademiet. Biblioteket, Chr. Hansens Universitet og Akademiet danner tilsammen en arkitektonisk Trilogi. Nævnes kan det ogsaa, at H. efter Christiansborg Slots Brand 1884 paa Opfordring af den danske Regering tegnede et Forslag til Genopførelsen. — En udvendig Pragt, storslaaet og virtuost gennemført, er Indholdet af H.s Bygningskunst. Han tog ogsaa med stor Dygtighed Skulptur og Dekoration i sin Tjeneste og fortsatte med den polykrome Behandling af det ydre, som navnlig Semper havde hjulpet til Gennembrud i 30'erne, men for øvrigt paa selvstændig Maade. Hans Bygninger i græsk Stil betegner den sidste Udløber af Klassicismens hellenske Retning. H. har tegnet en Del Kunstindustri; den er gjort i Tidens »Dagligstuestil«. 1868—84 var han Professor ved Akademiet i Wien. Af hans Udmærkelser maa særligt fremhæves de, der blev ham tildelt efter Fuldførelsen af Parlamentsbygningen: den adelige Friherrestand, Æresdoktoratet ved Wiens Universitet og Udnævnelsen til Æresmedlem af Wiens Kunstnersamfund. 1887 modtog han den store Guldmedaille fra Akademiet i London. Udenlandsk Medlem af Akademiet i Kbh. 1858. Ved 70-Aars-Fødselsdagen opstilledes en Votivtavle med Portræt i Akademiets Aula i Wien, og der overraktes ham en Medaille i Guld ligeledes med Portræt. Denne Medaille stiftedes senere som en Theophilus H.-Pris i Sølv og uddeles aarligt af Akademiet (oprindelig af H.-Klubben) for »den bedste Studie efter Antiken«. Buste opstillet 1906 over den ene af Parlamentets Hovedindgange. — H.s Søster *Marie H.* stiftede 1892 for Broderens efterladte Formue Theophilus Hansens Rejselegat; det tildeles Arkitekter og

kunstindustrielle Haandværkere. — R. 1867. K. 1872. DM. 1873. S.K. 1884. — Maleri af F. F. Helsted (Fr.borg). Blyantstegning af Edv. Lehmann 1848 (sst.). Maleri af Chr. Griepenkerl 1878 (Glyptoteket). Litografi af Jos. Marastoni 1888. Stik i Sortkunst af Chr. Mayer efter Maleri af Carl Rahl. Stik af G. Frank 1885. Træsnit 1872, 1873, efter Tegning af A. Dorph 1868 og hos F. Hendriksen 1883. Medaillonrelief af Carl Kundmann paa det af samme udførte Gravmæle i Wien og paa Glyptoteket, udført i Træsnit 1883. Votivtavle og Buste se S. 301. Mindesmærke af Chr. Thuren med Buste af Schultz paa Theophilus Hansensvej, Kbh. Medailler af J. Tauteshayn 1883 og af G. Radnitzko.

Theophilos Hansen und seine Werke. Unter Mitwirkung des Hansen-Clubs herausg. von George Niemann und Ferd. v. Feldegg, 1893.

Knud Millech.

Hansen, **Thyge,** 1816—1906, Gaardejer. F. 2. Febr. 1816 i Sødinge, Ringe Sogn, d. 19. Juli 1906 i Ferritslev, begr. i Rolfsted. Forældre: Gaardejer Hans Henrik H. (1776—1847, gift 2° 1820 med Mette Kirstine Thygesdatter, 1792—1823, 3° 1824 med Maren Eriksdatter, 1792—1863) og Karen Thygesdatter (1781—1820). Gift 8. Nov. 1845 i Ringe med Johanne Marie Rasmusdatter, f. 21. Aug. 1825 i Sødinge, d. 8. Marts 1907 i Ferritslev, D. af Gaardejer Rasmus Jensen (1788—1859) og Sara Marie Jørgensdatter (1787—1855).

H. voksede op i et livligt og opvakt Hjem, hvor bl. a. »Berlingske Tidende« og »Korsaren« læstes. 1845 købte han Skovgaarden i Ferritslev, var en usædvanlig dygtig Landmand og Havebruger og havde en af de bedste Frugthaver her i Landet. Men navnlig blev han kendt ved sin Deltagelse i det grundtvigske Aandsliv. I hans Hjem raadede en storstilet Gæstfrihed, og mange grundtvigske Ordførere søgte Raad her. Da Kold begyndte sin Højskole i Ryslinge, fandt han straks Støtte hos H., der ogsaa var en af de første, som løste Sognebaand til Vilhelm Birkedal i Ryslinge. Friskolen havde især hans Hjerte. Sammen med nogle faa Familier oprettede han 1859 Friskolen i Ferritslev. Ofte kom han paa Besøg hos Ernst Trier i Vallekilde, og da Askov Højskole 1878 stod for en Udvidelse, var han i Ord og Gerning virksom for, at det kunde ske. H. var Medlem af det Udvalg, der i Provisorieaarene samlede frivillige Bidrag til de Højskoler, Regeringen nægtede Statstilskud. Han var blandt de ledende ved Oprettelsen af Frimenigheden, senere Valgmenigheden i Ryslinge efter Birkedals Afskedigelse og var fra 1877 i en Aarrække Formand for Valgmenighedens Menig-

hedsraad. Sjældent stod han paa en Talerstol, der er vist ikke trykt en Linie, han har skrevet, men gennem Samtale om Livets store Spørgsmaal fik han Betydning for mange.

Povl Hansen: Mine Minders Bog, 1926, S. 23—35. Højskolebladet, 1906, Sp. 1095 f.; 1907, Sp. 505—12, 561—66, jfr. 911 f.; 1909, Sp. 1545—48. Svendborg Amt, 1913, S. 67 ff. Kristen A. Lange: Den danske Friskole, I, 1933, S. 220 ff. Lars Frederiksen: Friskolebevægelsen i 1852 og de følgende Aar, 1885, S. 62-69. *Fred. Nørgaard.*

Hansen, Vilhelm August, 1744—96, Kollegiedeputeret og Godsejer. F. 24. Okt. 1744 i Kbh. (Helligg.), d. 20. Maj 1796 paa Frydendal, begr. i Frydendal K. Forældre: Regimentskvartermester, senere Generalkrigskommissær og Godsejer Stephen H. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 30. Aug. 1771 i Skamstrup med Jacobæa Elisabeth Graah, døbt 22. Juli 1752 i Kbh. (Frue), d. 7. Maj 1786 paa Frydendal, D. af Justitsraad og Kancelliforvalter, senere Konferensraad Andreas Jacobsen G. (1701—80) og Petronelle Helene Hersleb (1724—78). 2° 5. Jan. 1787 i Skamstrup med Inger Charlotte Graah, døbt 3. Juli 1747 i Kbh. (Helligg.), d. 30. Juli 1818 i Kbh. (Trin.), Søster til 1. Hustru.

H. blev Student 1762, privat dimitteret, købte 1770 sin Fædrenegaard Frydendal, blev s. A. Administrator for Handelen paa Færøerne, fik 1781 Sæde i Direktionen for den islandske, færøske, finmarkske og grønlandske Handel, blev 1784 Deputeret i Rentekammeret, 1785 Medlem af den saakaldte lille Landbokommission, 1786 af den store Landbokommission, var 1782—87 en af Det kgl. Landhusholdningsselskabs tre Præsidenter. H. var en dygtig og human Godsejer, der med Omhu og Held søgte at forbedre sine Gaardmænds og Husmænds Kaar. I Regeringens Reformarbejde blev han en meget ivrig Deltager. Han udgav 1780 en »Beskrivelse« over de Indretninger, den »lille« Kommission havde foretaget paa Fr.borg og Kronborg Godser. I den »store« Kommissions Forhandlinger var han ret fremtrædende, uden at hans Indsats paa nogen Maade tør sammenlignes med Chr. D. Reventlows eller med Chr. Colbiørnsens. Over for den sidstnævnte turde han ved Lejlighed, skønt selv Godsejer, gøre sig til Talsmand for mere yderliggaaende Hensyntagen til Bønderne i Fæsteforholdet, og han var selv klar over, at en saadan Holdning gjorde »hans Hjerte ingen Skam«. »Jeg har«, erklærede han, af et utvivlsomt oprigtigt Sind »antaget den faste Grundsætning aldrig at handle anderledes mod Bonden og følgelig aldrig heller at foreslaa andet i Hensigt til ham, end hvad jeg vilde der maatte vederfares mig selv, ifald jeg var Bonde.« Der blev dog ikke ved denne Indstilling over hans

Anskuelser det systematiske og konsekvente, der for **Colbiørnsens** Vedkommende fulgte af hans kraftige Retsstandpunkt, men han hørte til de gode Medarbejdere ved en stor Sags Løsning og kunde ved sin Død mindes som en højt fortjent Mand. — Kancelliraad 1769. Justitsraad 1774. Etatsraad 1779. Konferensraad 1789.

Hans Jensen: Dansk Jordpolitik 1757—1919, I, 1936. Minerva, 1796, III. E. Holm: Kampen om Landboreformerne, 1888.

Hans Jensen.

Hansen, Hans **Valdemar,** f. 1870, Industridrivende. F. 5. (Kirkebogen har 6.) Juni 1870 i Hvedstrup ved Roskilde. Forældre: Tømrermester Niels H. (1846—1926) og Ane Catharina Jonassen (1843—1914). Gift 18. Nov. 1913 i Kbh. (Frue) med Dorothy Elisabeth Fife, f. 26. Juni 1885 i Kbh. (Holmens), D. af Vicekonsul, Grosserer George Edward F. (1848—1914) og Agnes Georgine **Primon** (f. 1860).

H. knyttedes i meget ung Alder til den danske Glasindustri, idet han 1892 blev Bestyrer af Fyens Glasværks Udsalg i Kbh. Sin Købmandsuddannelse havde han faaet hos Firmaet Tofte & Michelsen i Kbh., hvor han fjorten Aar gammel blev sat i Lære, og den praktiske Skole, han her havde faaet, var senere suppleret med Handelsskoleundervisning. Det var en ret beskeden Virksomhed, han gik ind til, men den førte ham frem i et meget hastigt Tempo. 1898 løste han Grossererborgerskab, og Salget i Kbh. steg nu saa stærkt, at Fabrikationen i Odense havde svært ved at følge med. 1902 opstod da, ved en Sammenslutning af Fyens Glasværk og Aarhus Glasværk, Akts. De forenede Glasværker, for hvilket H. 1906 blev Direktør. Da Kastrup Glasværk n. A. paa H.s og Konsul Fr. Heys Initiativ erhvervede Akts. De forenede Glasværker samt Frbg. Glasværk, blev H. Direktør for den nydannede Sammenslutning, der allerede dengang repræsenterede den overvejende Del af dansk Glasindustri, og som senere yderligere befæstede denne Stilling ved 1918 at overtage Glasværket i Aalborg, saaledes at den nu omfatter samtlige Glasværker i Danmark med Undtagelse af Holmegaard. — Som Leder af denne betydelige Koncern har H. vist sig i Besiddelse af baade teknisk Indsigt og kommerciel Dygtighed, saaledes at han mere end nogen anden har præget den moderne danske Glasindustri. Samtidig er hans Evner i vid Udstrækning taget i Anvendelse paa andre Felter. Han har gennem en lang Aarrække været Medlem af Sø- og Handelsretten, af Industriforeningens Repræsentantskab og af Industriraadet, og han er indvalgt i Bestyrelsen for en Række Aktieselskaber. Han er Formand for Fisker & Nielsen, for Forsikringsaktieselskabet

Absalon, for Rosdala Glasbruk i Sverige, for Chr. F. Kehlet, for Ernst Voss' Fabrik i Fredericia og for Brdr. Cloetta. I Hellesens Enke og V. Ludvigsen er han Næstformand, og i øvrigt har han i Aarenes Løb været Bestyrelsesmedlem i en Række forskellige Industriselskaber. - R. 1929.

P Koch Jensen.

Hansen, Valdemar Fabricius, f. 1866, Stadsgartner. F. 17. Marts 1866 i Helsinge. Forældre: Læge, senere Distriktslæge Lauritz Theodor H. (1830—1920) og Mathilde Athalie Fabricius (1843—1904). Ugift.

Efter almindelig Gartneruddannelse var H. et Par Aar beskæftiget ved Anlæggelsen af Victoria-Parken i Berlin, uddannedes videre i en Planteskole i Tyskland og studerede 1890—91 Havekunst ved Gartnerlæreanstalten i Potsdam. Efter Hjemkomsten var han fra 1891 Assistent hos Onkelen O. Høegh Hansen, hvilken Stilling han røgtede til 1901, ogsaa under Studierne paa Landbohøjskolen, hvor han tog Eksamen 1896. 1901 etablerede han sig som Landskabs- og Anlægsgartner paa Frbg. og vandt snart Ry som en særdeles habil og paalidelig Mand, der oparbejdede en meget anset Forretning, som han opretholdt til 1908. H. havde takket være sin fortrinlige gartneriske Uddannelse og sin Praksis som planlæggende og udførende Anlægsgartner de bedste Betingelser for at lede Arbejdet ved Kbh.s kommunale Anlæg og blev derfor 1905 engageret til kontraktmæssigt at overtage dette Arbejde; 1907 fik han fast Ansættelse som Afdelingsgartner, og 1919 udnævntes han til Stadsgartner; fra denne Stilling tog han sin Afsked 1936. H. har røgtet sit Embede med stor Energi, Dygtighed, Samvittighedsfuldhed og Myndighed samt med Smag og Forstaaelse af de særlige Krav, som der i de enkelte Situationer maatte blive stillet. I de ca. 30 Aar, han virkede, har Parkanlæggene været Genstand for en overordentlig rig Udvikling, baade hvad deres Antal og Størrelse angaar; 1901 var Parkomraadet 92 ha, i Marts 1935 222 ha. Talrige af Byens Parker, anlagt i H.s Embedstid, er projekteret af ham, saaledes Parken ved Vognmandsmarken (1926, 3 ha), Parken i Vigerslev (1930, 8 ha), Parken ved Grøndals Parkvej (1931—33, 5 ha), Idrætsparken i Husum (1931, 2,5 ha), Parken ved Nordbanegade (1934, 3 ha). Endelig maa nævnes det regelmæssige Anlæg foran Kunstmuseet, der havearkitektmæssigt set betegner en særdeles vellykket Erstatning for den tidligere Ordning. Uden for sit Embede har H. faaet Tid og Kræfter til paa anden Maade at virke for Havebruget og dertil knyttede Foreninger. Han er Kasserer i Det kgl. danske Have-

selskab, Formand for Gartnernes Hjælpeforening, Censor ved Landbohøjskolen og Revisor i Alm. dansk Gartnerforening. Han har leveret Bidrag til forskellige af vore Havebrugstidsskrifter og er Forfatter til Afhandlinger i »Danmarks Havebrug og Gartneri« og »Danske Gartnerivirksomheder«. — R. 1930. DM. 1936.

Trap: Danmark, 4. Udg., I, 1929, S. 694—703. Gartner-Tidende 1932,

Hansen, Johan Emil **Victor,** 1837—1912, Søofficer. F. 9. Okt. 1837 i Kbh. (Garn.), d. 16. Maj 1912 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Kgl. Kammermusikus Christian Julius H. (s. d.) og Hustru. Gift 9. Okt. 1862 i Kbh. (Garn.) med Hansine Marie Bøttzauw, f. 15. Sept. 1830 i Kbh. (Garn.), d. 12. Febr. 1898 sst., D. af Skibsfører Peter Iversen B. (1781—1836, gift 1° 1816 med Marie Mindelberg, 1794—1823) og Christine Marie Giese (1802—63).

H. blev Kadet 1850, Sekondløjtnant med Gerners Medaille 1857, Løjtnant 1858, Premierløjtnant 1868, Kaptajn 1874 og Kommandør 1886. Han sejlede til Koffardis 1859 og var 1862—63 med Korvetten »Dagmar« i Vestindien, hvor han under Opholdet var konst. Havnemester i St. Thomas. 1864 var han med Korvetten »Heimdal« og deltog baade i Træfningen ved Rugen og i Kampen ved Helgoland. Han var derefter i ca. tre Aar i Koffardifart, først som Fører af Dampskibet »Falken«, der af Kong Frederik VII.s Bo var solgt til Grosserer H. P. Prior, paa en Rejse til Middelhavet, derefter Fører af Dampskib i indenrigs Fart. 1870—81 gjorde H. Tjeneste som næstkommanderende ved Søofficersskolen og 1875—86 som Lærer i Frihaandstegning sst., i hvilke Stillinger han gjorde fortrinlig Fyldest. 1883 og 84 var han Chef for Briggen »Ørnen«, Øvelsesskib for Underofficerselever, og 1885 Fører af Skoleskibet »Georg Stage«. Af hans senere Chefkommandoer skal nævnes, at han 1894—95 var Chef for Korvetten »Dagmar« til Middelhavet og Konstantinopel og 1898 for Skonnerten »St. Thomas« under den spansk-amerikanske Krig til Vestindien, hvor han over for amerikanske Krigsskibe ved St. Thomas optraadte med Bestemthed og Takt. Ved Hjemkomsten herfra afgik han fra Søetaten 1898 med Kontreadmirals Karakter for at overtage Embedet som Overlods i østlige Distrikt, hvor han forblev til 1909. — H. var en elskværdig, flittig og alsidig begavet Mand. Som næstkommanderende paa Søofficerskolen skrev han en udmærket Lærebog i Sømandskab. Han havde en lille poetisk Aare,

har skrevet Noveller: »Under forskellige Himmelstrøg« (1885) og historiske Bøger: »Vore Søhelte« (1898), og han tegnede og malede. 1881—97 var han Redaktør af »Tidsskrift for Søvæsen« og 1892—99 Formand for Bestyrelsen i Søofficersforeningen. H. har haft stor Betydning for Idrættens Udvikling her i Landet. Han stiftede 1884 Idrætsbladet »Tidsskrift for Sport« og var dets Hovedredaktør til 1892, og han var fra 1896 Præsident i Dansk Idrætsforbund, hvor han ligesom i Søetaten og senere ved Lodsvæsenet mødtes af alle, med hvem han kom i Berøring, med Agtelse og Hengivenhed. — R. 1864. DM. 1886. K.[2] 1894. K.[1] 1904. — Bronzebuste af L. Brandstrup i Idrætshuset 1908. Træsnit 1898.

Idrætten 22. Maj 1912. Tidsskr. f. Søv. 1913. En dansk Søofficer. Kontreadmiral Victor Hansens Minder (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og reve,), 1927.

Th Topsøe-Jensen.

Hansen, Victor Georg, f. 1889, Jurist, Entomolog. F. 29. Aug. 1889 i Kbh. (Holmens). Forældre: Søminemester Jens H. (1854—1930) og Bertha Hansine Petrine Børgesen (1858—1934). Gift 4. Nov. 1916 i Kbh. (b. v.) med Astrid Floor, f. 3. Dec. 1887 i Aarhus, D. af Toldassistent, senere Toldkontrollør Adolf Henrik F. (1857—1908) og Anna Beate Cathrine Bøhne (1861—1932).

H. blev Student 1907 fra Metropolitanskolen, cand. jur. 1913, ansat i Justitsministeriet 1915 (Sekretær 1917, Fuldmægtig 1921), var konstitueret Dommer i Østre Landsret 1922—25 og er fra 1927 Dommer i Kbh.s Byret. Han er Medlem af det af Justitsministeriet 1929 nedsatte Udvalg til Ændring af Retsplejeloven og af det af Forsvarsministeriet 1932 nedsatte Udvalg til Revision af den militære Straffe- og Retsplejelovgivning. Han har samarbejdet med H. Munch-Petersen ved dennes Udgave af Retsplejeloven 1933, er Forfatter til forskellige Artikler i »Ugeskrift for Retsvæsen« og »Nordisk Tidsskrift for Strafferet«, navnlig om processuelle Emner, og udgiver fra 1927 »Realregister til Domssamlingerne i civile Sager«. — Foruden at være en anset Jurist er H. tillige en anset Entomolog med Speciale i danske Biller, har ved egne Indsamlinger samlet sig en meget stor og eksemplarisk præpareret dansk Billesamling og har siden 1907 skrevet dels en Række større og mindre Artikler i »Entomologiske Meddelelser« og »Flora og Fauna«, dels en Række Bind i Serien »Danmarks Fauna« (Snudebiller 1918, Aadselbiller og Stumpbiller 1922, Torbister 1925, Bladbiller og Bønnebiller 1927, Vandkalve og Hvirvlere 1930 og Vandkærer 1931), udmærkende sig ved en omhyggelig og paa

selvstændig Undersøgelse grundet Behandling af de paagældende Gruppers Systematik.

Studenterne MCMVII, 1932, S. 16. Entomol. Meddel., XV, 1936.

Kai L. Henriksen.

Hansen, Jens **Wilhelm,** 1821—1904, Musikhandler. F. 10. Nov. 1821 i Kbh. (Garn.), d. 9. Okt. 1904 sst., begr. sst. (Garn.). Forældre: Krigskancellisekretær Wilhelm H. (1793—1874) og Petrine Elisabeth Hoe (1798—1876). Gift 22. Dec. 1849 i Kbh. (Frue) med Johanne Cathrine Petersen, f. 10. Sept. 1826 i Kbh. (Trin.), d. 18. Okt. 1914 sst., D. af Urtekræmmer Jonas P. (ca. 1780—1868) og Ellen Cathrine Hansen (ca. 1793—1832).

H., der oprindelig var uddannet som Gravør, etablerede sig 27. Okt. 1857 som Musikhandler i Kbh. under beskedne Forhold i en Kælder paa Kongens Nytorv. Den flittige og ivrige unge Mand, der helst vilde ekspedere alle Kunderne selv, drev med stor Energi Forretningen frem, og det uanselige Lokale blev snart Samlingsstedet for det musikelskende og musikdyrkende københavnske Publikum. Især efter at H.s to meget dygtige Sønner *Carl Emil Jonas Wilhelm H.* (f. 10. April 1850, d. 25. Febr. 1919) og *Alfred Wilhelm H.* (f. 29. Okt. 1854, d. 15. Marts 1923) var indtraadte i Ledelsen, udvidedes Forretningen meget stærkt; flere andre Musikhandeler overtoges: saaledes især 1879 C. C. Loses (grundlagt 1793 af den franske Emigrant E. F. J. Haly, ført videre af C. C. Lose d. Ældre (1787—1835), C. C. Lose d. Yngre (1821—92) og O. H. Delbanco (s. d.)) og Horneman & Erslevs Musikforlag (grundlagt 1844 af Komponisten J. O. E. Horneman (s. d.) og ført videre af denne og Emil Erslev (s. d.)), efter hvilke Sammenslutninger saa godt som hele den danske Musik, ikke alene de ældre Komponister som Kuhlau, Weyse, Gade, Hartmann, Heise, Horneman og Rung, men ogsaa mange yngre Komponister var samlet paa H.s Forlag. 1887 oprettedes en Filial i Leipzig for at skabe bedre Vilkaar for Udbredelsen af Kendskab til dansk Musik i Udlandet, 1908 deltog Firmaet sammen med Brødrene Hals i Kristiania i Oprettelsen af Norsk Musikforlag sst., og 1910 indledede et nøje Samarbejde med Nordisk Musikforlag, der senere helt overtoges af Wilhelm H. Firmaet var nu oparbejdet til at være det største Musikforlag i Norden; i dets Forlagskatalog træffer man Navnene paa alle danske og mange udenlandske Komponister, og det har udgivet baade fortræffelige Udgaver af klassiske Værker og populære Udgaver i letspilleligt Arrangement. Allerede 1879 var Virksomheden flyttet til den anselige Ejendom Gothersgade 11,

hvor den endnu har til Huse; 1918 inddroges og ombyggedes ogsaa Naboejendommen for at give Plads til Sortimentet i store, moderne Lokaler; eget Nodestikkeri og Trykkeri har Firmaet længe haft. Efter Grundlæggerens Sønners Død ledes Virksomheden siden 1923 nu i tredie Generation af Alfred Wilhelm H.s to Sønner *Asger Wilhelm H.* (f. 22. Maj 1889) og *Svend Wilhelm H.* (f. 19. Nov. 1890).

A. Dolleris: Danmarks Boghandlere, II, 1893, S. 65 f.; III, 2. Udg., 1906, S. 132 fif.; IV, 1919, S. 140 f. Krak: Danmarks ældste Forretninger, 1915, S. 104 f. Nord. Boghandlertid. 13. Okt. 1904 og 24. Okt. 1907. Dansk Boghandlertid. 27. Febr. 1919, 22. Marts 1923 og 21. Okt. 1932. Musik og Handel .5. Okt. 1932.

Ove Tryde.

Hansen, Wilhelm Peter Henning, 1868—1936, Forsikringsdirektør, Kunstsamler. F. 27. Nov. 1868 i Kbh. (Trin.), d. 4. Febr. 1936 paa Ordrupgaard, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Kollektør Niels Christian Adolph H. (1829—1918) og Josephine Marie Sophie Buntzen (1842—1914). Gift 30. Okt. 1891 paa Frbg. med Henny Nathalie Soelberg Jensen, f. 5. Maj 1870 i Nykøbing S., D. af Møller, senere Handelsrejsende Carl S. J. (1831—1908, gift 2° 1896 med Anna Camilla Cecilie Jensen, f. 1869) og Christiane Henriette Pouline Cathrine Dyrhauge (1831—91).

Efter 1884 at have taget alm. Forberedelseseksamen fra Efterslægtsselskabets Skole var H. i nogle Aar beskæftiget paa vekslende Maade, tog 1886 Adgangseksamen til Polyteknisk Læreanstalt og underviste en Tid i Kunstsproget Volapiik, men han var dog kun omkring tyve Aar, da han fik Ansættelse i det i Kbh. domicilerede Generalagentur for det engelske Livsforsikringsselskab Gresham. Dermed havde han indledet den Forbindelse med Livsforsikringen, der i Kraft af hans Initiativ, hans fremragende akkvisitoriske Evner og hans forretningsmæssige, praktiske Dygtighed inden længe skulde bringe ham i Spidsen for et Par af vore største Livsforsikringsvirksomheder og derigennem skaffe ham en Forgrundsstilling i den danske Forsikringsverden. Sin Hovedbedrift øvede han allerede 1896, 28 Aar gammel. Paa hans Initiativ oprettedes nemlig da Dansk Folkeforsikringsanstalt, hvis Formaal var at indføre Livsforsikringen i de hidtil i saa Henseende ubearbejdede bredeste Befolkningslag, og som trivedes udmærket under H.s energiske Ledelse. Mindre heldig var han derimod med Livsforsikringsselskabet Mundus, som ligeledes paa hans Initiativ oprettedes 1898, og som var anlagt paa international Virksomhed. Dette Selskab fik ikke Succes, og dets Forsikringsbestand overdroges 1905 til Hafnia. Samtidig indtraadte H. i Direktionen for dette vort ældste private

Livsforsikringsselskab, der da af den hidtidige overmaade indsigtsfulde og forsigtige Ledelse var ført frem til en finansielt saa solidt konsolideret Stilling, at der nu var de bedst tænkelige Muligheder for en fremtidig stærk Udvikling af Selskabet. Disse Muligheder forstod H. med sine sjældne Evner til at opildne Agenterne til at gøre deres yderste fuldt ud at udnytte. Hafnia arbejdedes i hans Direktionstid frem til at blive vort Lands største Livsforsikringsselskab. Som en naturlig Følge af H.s Stilling som Direktør i to af vore største Livsforsikringsselskaber var han i en Aarrække Formand for De danske Livsforsikringsselskabers Forening, men derudover deltog han ikke i Forsikringsorganisationernes Arbejde. Derimod var han Medstifter af — og sad i Bestyrelsen for — flere Forsikringsselskaber, bl. a. Dana og Danske Phønix. Glemmes maa det heller ikke, at han som Medstifter af — og fra 1919 Administrator for — Forsikringsselskabet La Populaire i Paris medvirkede til Folkeforsikringens Indførelse i Frankrig. Gennem sin omfattende Forsikringsvirksomhed erhvervede H. sig de meget betydelige Midler, som dannede den økonomiske Basis for den imponerende Kunstsamler- og Mæcenvirksomhed, han udfoldede, og som kun midlertidig standsedes ved de store Tab, han led ved Sammenbruddet af Landmandsbanken, af hvis Bestyrelse han da var Medlem. — Etatsraad 1912. — R. 1909. DM. 1921. K.[2] 1922. — Malerier af Jul. Paulsen 1926 (Ordrupgaard og Dansk Folkeforsikringsanstalt), samme 1932 (Hafnia) og Hans Henningsen 1935 (sst.). Buste af L. Brandstrup (Ordrupgaard). Relief af Adam Fischer 1935 (Dansk Folkeforsikringsanstalt). *Chr Thorsen*

Som *Kunstsamler* fængsledes H. oprindelig udelukkende af dansk Kunst. Han begyndte at samle herpaa 1892 og erhvervede i Tidens Løb en, i Omfang ikke særlig stor, men i Kvalitet overordentlig udsøgt Samling af dansk Malerkunst fra 19. Aarh., stærkt præget af hans personlige Smag. Han var endvidere Formand i Kunstforeningen i Kbh. 1920—25. — Hertil kom senere desuden en stærk Interesse for fransk Kunst, og de gunstige Muligheder under Verdenskrigen for Erhvervelser paa det franske Kunstmarked benyttede H. til, til Dels bistaaet af Théodore Duret, at anlægge den Samling af fransk Malerkunst fra 19. Aarh., hvorom Karl Madsen har udtalt, at »det er den rigeste og mest omfattende Samling af udmærket fransk Malerkunst, der hidtil er skabt i Danmark, i Norden, vel i det hele taget i Europa uden for Frankrig«. Hovedvægten var lagt paa Kunsten efter 1870, og Samlingen frembød en fortrinlig Repræsentation for Kunstnere som Corot, Courbet,

Daumier og Gauguin og gav med sine talrige Arbejder af Cézanne, Degas, Manet, Monet, Pissarro, Renoir og Sisley en instruktiv Oversigt over den franske Impressionisme, som ellers ikke let opnaas paa disse Breddegrader, og som det er H.s store Fortjeneste at have tilvejebragt. Paa et givet Tidspunkt nødsagedes han imidlertid til at skille sig af med en Del af disse Billeder, men en Række af de bedste sikredes for Landet af Ny Carlsbergfondet og findes nu i Ny Carlsberg Glyptotek. Det lykkedes dog H. i sine senere Aar at raade Bod paa den skete Skade og atter udbygge Samlingen med nye Erhvervelser. — Som Agitator for fransk Kunst udfoldede H. en frugtbringende Virksomhed. Han stiftede 1918 Foreningen Fransk Kunst med det Formaal at udbrede Kendskabet til fransk Kunst her i Landet, og de af denne Forening arrangerede Udstillinger, hvis Højdepunkter var Udstillingen af fransk Kunst fra 19. Aarh. i Ny Carlsberg Glyptotek 1928 med en Række af Louvres bedste Skatte og Udstillingen af Frankrigs Kunst fra 18. Aarh. paa Charlottenborg 1935 baseret paa Udlaan fra Museer Verden over, skyldes hovedsagelig hans Initiativ og udholdende Energi. — Sin Samling af fransk Kunst indrettede H. i den af G. Tvede opførte Museumsbygning paa hans Ejendom Ordrupgaard og gjorde den en Overgang tilgængelig for Offentligheden.

Karl **Madsen:** Katalog over Wilhelm Hansens Samling, Fransk Malerkunst, Ordrupgaard, 1918. Peter Hertz: Katalog over Wilhelm Hansens Samling af danske Kunstnere, s. A. Carl G. Laurin i Politiken 26. Sept. 1917. **Ill.** Tid. 22. Sept. 1918. Politiken 30. Marts 1928, 24. Aug. 1935 og 5. Febr. 1936. **Berl.** Tid. 5. Febr. s. A.

Eigil H Brunniche.

Hansen-Ankerstræde, Georg Karl, se Hansen (-Ankerstræde), Karl.

Hansen Jacobsen, Niels, f. 1861, Billedhugger, Keramiker. F. 10. Sept. 1861 i Vejen. Forældre: Gaardejer Carl Peter Jacobsen (1819—1903) og Anna Kirstine Hansen (1822—91). Gift 1° 12. Aug. 1891 i Kbh. (Jac.) med Anna Gabriele Rohde, f. 12. Jan. 1862 i Vesterbølle, d. 23. Sept. 1902 i Holbæk, D. af Sognepræst, sidst i Mariager, Provst Andreas Peter R. (1815—94, gift 1° 1848 med Johanne Marie Hansen, 1829—57) og Thora Vilhelmine Gabriele Brusch (1828—75). 2° 8. Maj 1908 i Vamdrup med Kaja Louise Jørgensen, f. 20. Okt. 1882 i Vamdrup, d. 29. April 1928 i Kolding, D. af Købmand Hans Jørgen J. (1847—1918) og Marie Jensen (1857—88).

H. J. begyndte at arbejde som Landmand, og først 22 Aar gammel kom han til Kbh., hvor han Vinteren 1882—83 gik paa Falkenstjernes Højskole. 1884 blev han indkaldt til Soldat, men

kunde samtidig begynde at arbejde om Aftenen paa Akademiet, hvor han 1884—89 havde Rasmus Andersen, Otto Bache og Carl Bloch som Tegnelærere og Th. Stein som Lærer i Modellering. H. J. udstillede paa Charlottenborgs Foraarsudstilling mellem 1889 og 1904, fra 1905 som Medlem af Den frie Udstilling og paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1909, 1915, 1917. 1891 rejste han med Akademistipendier til Tyskland og Italien og endte i Paris, hvor han bosatte sig til 1901. Her vandt han megen Anerkendelse og udstillede 1892 paa Champs Élysées og næsten aarlig paa Champ de Mars. 1893 fik han det Ancker'ske Legat. — H. J.s første store Skulptur var »Den bundne Loke«, som 1889 skaffede ham Aarsmedaillen paa Foraarsudstillingen og blev købt af Statens Museum (nu i Aarhus Museum; Marmoreksemplar 1928 i Vejen). Ligesom de følgende Arbejder »Thor, der løfter Midgaardsormen« og »Kuglespilleren« (købt af Kunstmuseet) var det en dygtig og energisk modelleret Skulptur, men endnu stærkt akademisk præget. I Paris kunde H. J. under de fremmede Omgivelser arbejde mere frit. Skulpturen blev for ham, hvis Sind var lyrisk og bevæget, mere Digtning og Idé end ren Formdyrkning. Han søgte at danne en ny nordisk Billedstil i Modsætning til den klassiske, og en Nøgle til denne fandt han i et lille dansk Kunstværk, Freunds »Loke«, som med sit rige Fantasiindhold kom til at betyde et Forbillede for hans Kunst. I hans første Arbejde i Paris »Døden og Moderen« (Gipsmodel i Kunstmuseet 1893; i Bronze ved Helligaandskirken i Kbh.) er han allerede paa Vej mod en egen Stil, og senere med »Natten« (1895), »Trold, der vejrer Kristenkød« (1896, Glyptoteket; som Springvandsfigur i Vejen) og »Skyggen« (1898, Kunstmuseet) slaar hans personlige Udtryksform igennem. De to sidstnævnte Arbejder, som er udført i en ejendommelig Træskærerstil, minder om, at H. J. som Dreng hjemme paa Gaarden skar Figurer i Træ, og Forestillingen om Troldeskikkelsen er en Erindring fra Barndommen. I »Skyggen«, hvor alle skulpturelle Regler er fejet til Side, kulminerer hans Stils Særpræg. Inden for hans omfattende Produktion vil disse Arbejder blive staaende, fordi de er udsprunget af noget oprindeligt og folkeligt i Kunstnerens Temperament. Af ringere Betydning er derimod de mere spekulative, symbolistiske Arbejder som f. Eks. »Militarismen« (1899) og »Tiden« (1910), hvor det propaganderende Tankeindhold næsten ganske har udtørret det kunstneriske Element. I senere Aar har H. J. arbejdet med store Kompositioner med mange Figurer, f. Eks. Springvandsgruppen »Havfruer« (1929), der er opstillet paa Torvet i Svendborg, og den store allegoriske Gruppe »Livets Spil« (1932

—34) i Museet i Vejen, hans Livs største Værk, som er paavirket af Rodin. 1936 fik han Thorvaldsen-Medaillen for sin Kvindefigur »Dryaden« fra 1906, og paa Bestilling af Kunstmuseet udførte han s. A. et Bronzeeksemplar af denne. — H. J. har udført talrige Mindesmærker, i Skibelund Krat bl. a. for A. D. Jørgensen og Edv. Lembcke (»Modersmaalet«), Sofus Høgsbro og Hustru, Cornelius Appel, Thor Lange og Poul la Cour og sst. en Genforeningssten. Desuden en Række Gravmonumenter og Mindestene for de faldne i Verdenskrigen (i Skodborg, Arrild, Rødding, Gram, 0. Lindet). Af hans Buster kan nævnes Georg Brandes (1903), Johs. V. Jensen (1906), Jeppe Aakjær (1907), H. F. Feilberg og Højskoleforstander N. C. Nielsen (begge 1917). Samtidig med Skulpturen arbejdede H. J. med Keramik og havde allerede i Paris sin egen Ovn. Hans Stentøj er meget særpræget, Formerne levende og uregelmæssige og Glasuren ofte af stor Skønhed. Foruden mange Krukker og Skaale har han udført en Del mindre Skulpturer i Stentøj og som et særligt Speciale Portrætmasker. — H. J. valgtes til Medlem af Akademiets Plenarforsamling 1914, af Akademiraadet 1917, sad i Gallerikommissionen 1917—23. Arbejder af ham findes i Kunstmuseet, Kunstindustrimuseerne i Kbh., Hamburg, Niirnberg, Leipzig og Frankfurt a. M. og Skulpturmuseet i Dresden. 1923 oprettedes i Vejen et Museum for H. J.s Arbejder, og 1931 blev han udnævnt til Æresborger i sin Fødeby, hvor han har været bosat fra 1925. — Malerier af Axel Hou 1892 (Vejen Museum) og 1906 (Haderslev Museum). Tegning af samme. Radering af samme 1899. Buste i Moseeg af Jens Lund (Vejen Museum). Portrætteret paa Utzon Franks Tegning af Kunstnerfrokost i Kafé Premier 1908.

Vagten, I, 1899—1900, S. 387—402. N. H. J.s Udstilling. Den frie Udst.s Bygning, 1901. F. Beckett i Tilskueren 1901, S. 886—92. Kunst, III, 1901. Ill. Tid. 10. Nov. 1901, S. 88—89. Højskolebladet 1903, Sp. 1529—34. Katalog over Arbejderne i N. H. J.s Atelier ved Skibelund Krat, 2. Udg., 1915. Atlantis, I, 1923, S. 344—52. Katalog over Udst. i Kunstforeningen, 1927. Nyt Tidsskr. f. Kunstindustri, II, 1929, S. 65. Vejen Musæum. En Vejledning for Besøgende ved Søren Alkærsig, 1935.

Merete Bodelsen.

Hansen-Kartofte, Hans Christian, se Hansen (-Kartofte), Hans Christian.

Hansen-Marsvinslund, Hans Jakob, se Hansen (-Marsvinslund), Hans Jakob.

Hansen-Menstrup, Hans, se Hansen (-Menstrup), Hans.

Hansen Reistrup, Frederik Karl (døbt Carl) Kristian, 1863—1929, Maler, Billedhugger, Keramiker. F. 22. April 1863 i Valby, d. 18. Marts 1929 paa Finsens Institut i Kbh., begr. i Næstved. Forældre: Bryggerknægt Peter Christian Hansen (1826—1906) og Ingeborg Christiane Abrahamsen (1829—74). Gift 20. April 1890 i Kbh. (Matth.) med Johanne Katrine Hansine Jonasson, f. 5. Marts 1865 i Kbh. (Garn.), D. af Gæstgiver Svend J. (1820—69) og Jensine Louise Hansen (1840—1926).

H. R. blev sat i Porcellænsmalerlære, gik paa Teknisk Skole og dimitteredes af C. F. Andersen til Akademiet, som han besøgte 1881—82. Han fik dernæst Ansættelse paa Den kgl. Porcelainsfabrik, indtil det 1885 lykkedes ham at komme til Paris, hvor han paa Académie Jullien uddannede sig baade som Billedhugger og Maler og havde Chapu til Lærer. 1887 arbejdede han igen en kortere Tid for Porcelainsfabrikken, men n. A. kom han i Forbindelse med H. A. Kähler i Næstved, og til dennes Virksomhed knyttedes han som kunstnerisk Leder og Medarbejder. Han fik en Tid stor Indflydelse paa den Kähler'ske Keramik, og ham skyldes Modellerne til de mange Vaser og Krukker med Dyrehoveder eller Dyrerelieffer, som i Forbindelse med Kählers røde Lustreglasur blev meget populære baade her hjemme og i Udlandet. Han udførte ogsaa en Række store dekorative Friser i glaseret Ler: »Dyrene gaar ud af Arken« (1894), »Paafuglefrisen« (1897, Nationalmuseet, Stockholm), »Ørnefrisen«, som Sévres Fabrikken købte til sit Museum 1900, og til Raadhuset bl. a. »Ægir og hans Døtre« efter en Karton af L. Frølich. H. R. var en alsidig arbejdende Kunstner og holdt sig ikke alene til Keramikken. Han havde debuteret paa Charlottenborg som Billedhugger 1889 (»Et Ægtepar fra Berberiet«), og af senere Skulpturarbejder kan nævnes Dyrehovederne i Granit til den nye Del af Glyptoteket (hvortil han ogsaa malede den store Frise, der viser Bygningens Tilblivelse) og Hjorterelieffet over Fattigdøren paa Raadhuset. Som Dekorationsmaler udfoldede han navnlig en stor Virksomhed i Aarhus, hvor han har udsmykket Kampmanns Teater, Posthuset, Statsbiblioteket, Marselisborg, Hotel Royal og Frimurerlogen St. Clemens (syv store Freskomalerier 1908—28). Han var tillige Historie- og Bataillemaler (»Rytterfægtningen ved Vorbasse« (1892) og vakte megen Opsigt, da han 1908 udstillede sit store Billede »Niels Ebbesen undsiger Grev Gert«. 1899 foretog H. R. en Rejse til Kaukasus med Hans Kaarsberg, hvis Bog »Stort Vildt« han illustrerede. Desuden har han udført talrige Illustrationer, især af populær Art, til billige Folkeudgaver. 1906 rejste H. R. paa det

Ancker'ske Legat til Italien. — Maleri af I. Seidelin 1907. Tegninger af P. S. Krøyer 1905 og Vald. Andersen 1909. Buste af U. Hansen-Reistrup 1922.

Ill. Tid. 17. Juni 1906. *Merete Bodelsen.*

Hansen-Vinde, Carl Christian, se Hansen (-Vinde), Carl.

Hansen-Ølstykke, Hans Jørgen, se Hansen (-Ølstykke), Jørgen.

Hanséraq (Hansen, Johannes Christian Hans), 1837—1911, Overkateket, Ekspeditionsmedlem. F. 4. April 1837 i Julianehaab, d. 18. Juni 1911 i Sydprøven, begr. sst. Forældre: Tømrer Hans Jacob Hansen og Juditha Andersen. Gift 1° 11. Aug. 1861 i Julianehaab med Ellen Dorthe Magdalene Isaksen. 2° med Enken Kathrine, som overlevede ham.

H., hvis Fader var dansk og Moderen en Blanding, blev efter sin Konfirmation optaget paa Godthaabs Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1858. S. A. blev han Kateket (Lærer og Prædikant) ved Sydprøven i Julianehaabs Distrikt, blev senere Overkateket for Distriktet og virkede der til sin Død som en anerkendt dygtig Lærer og Foregangsmand. Da Holm og Gardes Ekspedition til Østgrønland startedes 1884, følte H. Lyst til at følge med, væsentligst for at komme til at forkynde Kristendommen for de hedenske Østgrønlændere. Det blev da ordnet saaledes, at han skulde ledsage Overvintringsholdet under Holms Ledelse. Den stille og beskedne Mand lagde herunder saa fortrinlige Egenskaber for Dagen, at det for en ikke ringe Del skyldtes ham, at Ekspeditionen lykkedes saa vel. Han foregik bestandig sine ledsagende Landsmænd med et godt Eksempel og var som Baadstyrer uovertræffelig, dristigere endog end selve Østgrønlænderne til at tage Kampen op med Storisen. Holm siger, at han »overvandt Vanskeligheder, som andre vilde kalde uovervindelige«. Under Overvintringen ved Angmagssalik forsømte han ingen Lejlighed til at tale saa indgaaende med Beboerne om aandelige Forhold, at de gentagne Gange udtalte Ønske om, at der maatte blive sendt dem kristne Lærere; det er saaledes med Rette, at Holm kalder ham »Banebryderen for Kristendommens Forkyndelse« i Østgrønland. Desuden gjorde han sig fortjent ved at udfærdige en Liste over hele Østkystens Befolkning og opnotere en lang Række værdifulde Oplysninger om den østgrønlandske Dialekt. De bearbejdedes senere af H. Rink, som regnede dem »blandt de bedste Bidrag til Kundskaben om det eskimoiske Sprog«. Paa Rejsen og under

Overvintringen førte H. udførlig Dagbog, som optoges i det grønlandske Tidsskrift »Atuagagdliutit« (1891—92) og offentliggjordes uddragsvis i Oversættelse af Signe Rink 1900. En fuldstændig Oversættelse af Dagbogen, som straks efter Ekspeditionens Tilbagekomst foretoges af Præsten O. K. Skaarup (1851—1900) i Julianehaab, blev 1933 udgivet af W. Thalbitzer som et Bind af Det Grønlandske Selskabs Skrifter. H. har selv meddelt Oplysninger om Trommestrid og Sangkamp i Atuagagdliutit for 1892. — DM. 1886. — Mindesmærke ved Sydprøven 1913.

Meddelelser om Grønland, IX, 1889, S. 71 og passim. G. F. Holm og V. Garde: Den danske Konebaads-Expedition til Grønlands Østkyst, 1887. Geogr. Tidsskr., VIII, 1886, S. 79—88, passim. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift for 1913, 1914, S. 48—51.

H. Ostermann.

Hanssen, Lauritz **Andreas** (døbt Hansen), f. 1879, Rektor. F. 4. Marts 1879 i Keldby, Møen. Forældre: Tømrermester Mathias Hansen (1834—1912) °g Maren Kirstine Larsen (1838—1914). Gift 8. April 1903 i Hvejsel med Asta Schou, f. 30. Marts 1878 i Ildved ved Jelling, D. af Lærer Johan Christian Julius S. (1843—1915) og Kristine Rebekka Hansen (1846—1935).

Efter at have taget Lærereksamen fra Vordingborg Seminarium 1898 blev H. Andenlærer i Hvejsel og 1903 Lærer i Lyngby. 1906—21 var han knyttet til Gentofte Skolevæsen, en Tid bl. a. som Forstander for Ungdomsskolen og Handelsskolen. Han benyttede sig af Hovedstadens Nærhed til at fortsætte sin Uddannelse, blev Student 1908, mag. art. i Filosofi 1914 og allerede n. A. Dr. phil. paa en Afhandling om »Etiken og Evolutionslæren«. Inden for sin Stand udførte han i disse Aar, en Tid som Medlem af Danmarks Lærerforenings Bestyrelse, et betydningsfuldt Arbejde baade i organisatorisk og pædagogisk Henseende. Paa et Tidspunkt, da han naturligt havde kunnet vente en ledende Stilling inden for den danske Skole, brød han af for at overtage Stillingen som Rektor ved den danske Realskole i Flensborg (1921). Det danske Skolearbejde Syd for Grænsen havde hidtil nærmest været af forsøgsmæssig Art. Med myndig Fasthed og rummelig Forstaaelse førte H. det ind under fastere Former og skabte det dets værdige Ramme i Duborgskolen, der rejstes paa det gamle Duborgs Grund. Vanskeligheder af mangfoldig Art har han overvundet. De kom baade fra de tyske Myndigheder og fra det modløse og skuffede danske Mindretal, hvis Villie til fortsat Arbejde maatte genrejses. Skolearbejdet selv bød ogsaa paa svære Opgaver, idet Eleverne kom fra socialt meget uensartede og sprogligt meget forskellige, rigsdansk- og sønderjysk-, plattysk- og højtysk-, ja endog

frisisk-talende Hjem. Foruden Gerningen som Leder af Skolearbejdet i Flensborg med dets Forgreninger har H. haft Stillingen som Konsulent for den danske Skolevirksomhed i 2. Zone, og han har i Samarbejde med Sønderjysk Skoleforening tilrettelagt de unge Sydslesvigeres videre Uddannelse. — R. 1930.

Ernst Kaper i Grænsevagten, V, 1922—23, S. 197—200. *Hans Lund.*

Hanssen, Hans Peter, 1805—62, Raadmand, Købmand. F. 16. Marts 1805 i Sønderborg, d. 13. April 1862 sst., begr. sst. Forældre: Gæstgiver og Købmand Hans H. (Norsk) (1771—1837) og Marie Elisabeth Pedersdatter (1768—1841, gift 1° med Styrmand Claus Clausen). Gift 1° 28. Maj 1830 i Sønderborg med Cathrine Spang, f. 23. Marts 1812 i Sønderborg, d. 1. Maj 1849 sst., D. af Destillatør Joachim Heinrich S. (1765—1839) og Friederike Harboe (1773—1836). 2° 21. Okt. 1852 paa Frbg. med Wilhelmine Birgitte Thiede, f. 26. Juli 1808 i Slagelse, d. 10. Nov. 1859 i Sønderborg (gift 1° med Skræddermester Joachim Diderik Thiede, ca. 1770—1847), D. af Bager Carl Wilhelm T. og Marie Eleonora Frederikke Schup.

H., der almindeligt kaldtes Hans Norsk som Faderen, uddannedes til Købmand i sin Fødeby i Lorens Karbergs Forretning. Fra 1830 ledede han Faderens Forretning, som han nogle Aar efter overtog. Allerede 1838 valgtes han til deputeret Borger. Han var blandt de første bevidst danske Borgere i Sønderborg. 1848 valgtes han ved Krigens Udbrud til Stadshauptmand og forhindrede ved sin energiske Optræden, at Magistrat og Bykollegium i Sønderborg sluttede sig til den provisoriske Regering, som det var sket i de andre sønderjyske Byer. Han organiserede i Forbindelse med Sogneraadene paa Øen den alsiske Landstorm, blev 1849 Raadmand og var under hele Treaarskrigen Kongens bedste Tillidsmand i Sønderborg. Han beklædte en Mængde Tillidshverv, sendtes flere Gange til Kongen i vigtige Ærinder og var fra 1853 til sin Død med en kortere Af brydelse Stænderdeputeret for Sønderborg og Nordborg. I Stænderne var det især militære og økonomiske Spørgsmaal, der havde hans Interesse. — Farvelagt Tegning 1829 af F. A. Brackhoff i Familieeje. Træsnit 1862.

Ill. Tid. 25. Maj 1862. Kai Edvard Larsen: Hans Peter Hanssen, 1930.

H. R. Hiort-Lorenzen (Hans Lund).*

Hanssen (Nørremølle), Hans Peter, 1862—1936, sønderjysk og dansk Politiker. F. 21. Febr. 1862 paa Nørremølle, Sottrup Sogn, Sundeved, d. 27. Maj 1936 paa Højtoft ved Aabenraa, begr. i Aabenraa. Forældre: Gaardejer, Brænderiejer Christen H. (1825—91) og Anna Marie Andresen (1826—94). Gift 4. Maj 1888 i Sottrup

med Helene Lucie Iversen, f. 25. Dec. 1860 i Ullerup, Sundeved, d. 20. Dec. 1935 i Aabenraa, D. af Gaardejer Peter Christian I. (1817—1903) og Ingeborg Andresen (1824—1907).

H. tilhørte en vidtforgrenet Slægt af nordslesvigske Bønder, hvis Medlemmer Gang efter Gang har lagt Udlængsel eller Stræben efter større Virkekredse for Dagen. Familiefølelsen var et af de bærende Grundtræk i H.s Karakter og var med til at præge hans Livsgerning og give den Rejsning og Styrke. Fast forankret i en udbredt Storbondeslægt blev han Høvdingen med et trofast Følge af Slægt og Venner. Aandelige og politiske Interesser prægede Hjemmet; som en Selvfølge blev det et Midtpunkt for den nationale Kamp. Efter 1864, da Danskerne stod uden Organisation, samlede Faderen paa Nørremølle fremstaaende danske Mænd paa Egnen, deltog i fortrolige Sammenkomster af nordslesvigske Førere og var mellem de syv, som 1867 rejste til Berlin for gennem en personlig Henvendelse til Kong Vilhelm at befri dansksindede Embedsmænd for at aflægge Ed. Smukt og levende har H. mange Aar senere i sine Erindringer skildret Barndomsaarenes Oplevelser og Samlivet med Slægtninge og Naboer. Allerede som Dreng hjalp han Faderen med Indsamling af Underskrifter paa Adresser og Petitioner og uddelte Stemmesedler forud for Valgene.

Den første Undervisning fik H. i Hjemmet og i Folkeskolen, kom 1876 i Hejls Friskole og fik Bolig hos den kendte Storbonde Jep Fink paa Bygebjerg. Snart opgav han sin Ungdoms Drømme om en Handelsvirksomhed i Østen, tænkte en Tid paa at søge Universitetsuddannelse, men besluttede foreløbig at lære Landvæsen paa Fædrenegaarden. Samtidig traf han sit Livs første store Afgørelse. Skulde han følge den øvrige nordslesvigske Ungdoms Eksempel, undvige den preussiske Militærtjeneste, forlade Hjemstavnen og dermed opgive Muligheden for at blive hos Slægten og fortsætte dens Gerning og nationale Traditioner? H.s Fader gav Sønnen frit Valg. Paa en Vandring ud i Naturen ved Nytaarstid 1879 traf han sin Beslutning. Paa Dybbøl Banker gik det for Alvor op for ham, at det var hans Pligt, om nødvendigt, at underkaste sig den preussiske Militærtjeneste, aflægge Faneeden og derved blive i Stand til at indtage sin Plads i de kæmpendes Rækker. H. var ikke den første, som traf denne Afgørelse, men han blev den, der gjorde det mest maalbevidst, ikke for at redde Fædrenegaarden, men i Pligtfølelse mod Nordslesvig, for at kunne arbejde for sine Landsmænds Ret.

1880—81 var H. Landvæsenselev hos Gaardejer C. P. Wolff i Gammelgab, opholdt sig i Vinterhalvaarene 1881—83 paa Askov

Højskole og var derefter i et Par Aar hjemme paa Nørremølle og passede Gaardens Drift. Samtidig læste han en Mængde Historie og Skønlitteratur, færdedes paa Rejser rundt om i Danmark og knyttede Venskab og Forbindelser i den opvoksende Ungdom og med de ledende Mænd navnlig inden for Højskolens Verden. Samtidig skrev han en Række Artikler om nationale Spørgsmaal, først i »Dybbøl-Posten«, senere i »Højskolebladet« og den kongerigske Provinspresse. Mere og mere fæstnedes hans politiske Anskuelser. Ungdommen maa blive i Landet, hævdede han og ligesindede. Saa stærkt som muligt bør de danske Nordslesvigere deltage i Valgene og sørge for at bevare Ejendommene paa danske Hænder; alt maa sættes ind paa at udvikle Befolkningens Dygtighed. I den store Brydning om Landdagsmændenes Edsaflæggelse tog han hurtigt sit Parti; de nordslesvigske Parlamentsmedlemmer burde møde i Forsamlingerne og vidne om, at Befolkningen i Nordslesvig mod sin Villie og med den stærkeres Ret var blevet revet bort fra sin Folkestamme. Samtidig skulde de ved positiv Virksomhed søge at afhjælpe Befolkningens Onder og fremme dens materielle Velfærd. Paa adskillige Rejser, bl. a. sammen med Historikeren P. Lauridsen, skaffede han sig nøje Kendskab til den nationale Stilling i Mellemslesvig; i Artikler i »Højskolebladet« 1887, »Vor nationale Stilling i Mellemslesvig«, gjorde han Rede for sine Indtryk. Varig Betydning fik det, at han fra første Færd forstod Nødvendigheden af at knytte Forbindelsen mellem Nordslesvig og det nye højskoleprægede og venstreorienterede Danmark, som i disse Aar vandt frem i Styrke og Indflydelse. Under bitter Polemik med »Flensborg Avis« og Redaktør Jessen hævdede han, at Sønderjyderne maatte forstaa og handle i Pagt med de nye Retninger, som var ved at vinde Sejr i Kongeriget. I Vinteren 1885—86 foretog H. sin første Foredragsrejse i Jylland og paa Fyn. Mange fulgte efter i Tidens Løb og har været et af de vigtigste Midler, hvormed han i Kongeriget har vakt Interesse for den sønderjyske Sag. Allerede tidlig viste han Evne til overalt, hvor han kom frem, Nord eller Syd for den gamle Grænse, i Norge og Nordens andre Lande, at vinde Venner. Stille og umærkeligt skabte han sig et Hold af Tilhængere. Mangfoldige af de Mænd, der i de følgende Aar blev de førende i Nordslesvig, var mellem dem.

Mere og mere modnedes i H. Tanken om at opgive Fædrenegaarden og søge videre Uddannelse med fremtidig Bladvirksomhed for Øje. I Efteraaret 1886 rejste han til Leipzig, hørte historiske Forelæsninger ved Universitetet, læste ivrigt Aviser og søgte Kundskab om de Vilkaar, under hvilke Nationalitetskampen førtes rundt

om i Verden. Samtidig fulgte han levende med i de indre tyske Partikampe. I Foraaret 1887 kom han til Kbh. for at studere Sønderjyllands Historie, traadte i nært Forhold til A. D. Jørgensen og fik dybe Indtryk af hans Personlighed og Anskuelser. Samtidig kom han i Forbindelse med en helt ny Kreds, som hørte hjemme i Studentersamfundet — H. V. Clausen, Johan Ottosen, siden Aage Friis, M. Mackeprang og adskillige andre —, som 1887 stiftede 4 S., og sammen med hvem han planlagde en Række Arbejder, der fik blivende Betydning. Til Studentersamfundets Smaaskrifter skrev han om »Nationalitetskampen i Sønderjylland 1864—88« og i »Tilskueren« om »De nationale Forhold i Sønderjylland«. Med alt dette bevarede han Følingen med Højrekredse, stod »Fadder« ved Stiftelsen af To Løver og indledede derigennem et Samarbejde og personligt Forhold, som — undertiden køligt — dog aldrig blev helt afbrudt. Vinteren og Foraaret 1888 tilbragte H. i Berlin, hørte Forelæsninger hos Treitschke og Adolph Wagner og satte sig grundigt ind i tyske Forhold og tysk Politik. Han overværede de store Rigsdagsdebatter om Socialistlovens Forlængelse og modtog stærke Indtryk af Tysklands Magthavere, men ogsaa af de Kræfter, som undergravede deres Styrke.

I April 1888 vendte H. tilbage til Nordslesvig, holdt Bryllup og satte Bo i Sønderborg. 1200 Mark var stillet ham i Udsigt som faste Indtægter for Medarbejderskab ved »Dybbøl-Posten« og som Redaktør af »Sønderjydske Aarbøger«. 1893 flyttede han til Aabenraa, hvor han — ikke mindst efter A. D. Jørgensens Raad — købte »Hejmdal«. Sit Blad gjorde han vel aldrig til det journalistisk førende i Nordslesvig — i den Henseende stod det altid tilbage for »Flensborg Avis«. I Kraft af H.s Viden og politiske Forbindelser blev det lige fuldt det Sted, hvor de store Spørgsmaal i Tidens Løb har faaet deres mest udtømmende Behandling. Langt mere har det betydet, at H. fra 1888 blev den store Organisator af den nationale Kamp. Da han var blevet klar over, at der forestod hans Landsmænd en lang Ventetid, satte han alt ind paa at skabe Rammerne for et maalbevidst nationalt Arbejde. Han fandt ypperlig Hjælp hos en lang Række ældre og yngre. Der er dog ingen Tvivl om, at det skyldes hans Initiativ og Vejledning, naar Nordslesvigerne i Aarenes Løb udbyggede en Organisation, politisk, kulturelt og økonomisk, der samlede dem som en »Stat i Staten«. Under Samtaler med Gustav Johannsen og Hans Lassen modnedes Planen om at skabe en almindelig nordslesvigsk Vælgerforening. Paa et forberedende Møde i Flensborg i Marts 1888 traf de den afgørende Beslutning og enedes om, at H. skulde ansættes som

Sekretær. 10. Juli 1888 stiftedes Foreningen paa et Møde i Vojens.

H. havde sat sig grundigt ind i den tyske Foreningslov og havde derigennem ypperlige Betingelser for at organisere den nye Forening. Under stadig Kamp med Myndighederne gennemførte han sit Værk. Virkningerne viste sig allerede ved Landdagsvalgene 1888. »Rækkerne var atter sluttet«. Snart efter føjedes nye Led til den nationale Organisation. 1892 var H. medvirkende ved Stiftelsen af Skoleforeningen, der fik sit Tyngdepunkt i Vesteregnen. Samtidig var han ledende i Kampen for Modersmaalets Ret i Skole og Kirke. Mod Anordningen af 1888, som ophævede Undervisningen i Modersmaalet i de nordslesvigske Folkeskoler, lykkedes det at samle en Petition med over 10 000 Underskrifter. Paa alle Omraader var han virksom, var med i Organisationen af Hjemmeundervisningen, virkede for Ansættelsen af »Vandrelærere« og Oprettelsen af »Efterskoler«. Om Forsamlingsrettens Udøvelse førte han haarde Kampe med de lokale Politimyndigheder; bestandig var det H., som ivrede for, at man skulde sætte haardt mod haardt; aldrig gik han af Vejen for en Retssag, tabte tit i første Instans, men appellerede. Da en Sag 1894 naaede frem til Overforvaltningsretten i Berlin, traadte H. personlig i Skranken og vandt den i første Omgang. I disse Aar blev han Befolkningens Tillidsmand og Raadgiver. Under alle Sammenstød med Myndighederne var han dens Hjælper. For talrige Foreninger, selskabelige Foreninger, Foredragsforeninger, Sportsforeninger og andre, skrev han Vedtægter. I en Række Smaaskrifter — »Vore Rettigheder« — gjorde han Rede for den bestaaende Lovgivning og Forvaltningspraksis. Store Afhandlinger i »Sønderjydske Aarbøger« vidner om andre Sider af hans Virksomhed som Konsulent og i Vælgerforeningens Tjeneste. Ved Rigsdagsvalget 1890 mærkede man Virkningerne. For første Gang var der Fremgang i det danske Stemmetal. Allerede tidligt var H. klar over, at Kampen om Jorden vilde blive den afgørende Styrkeprøve, havde sin Opmærksomhed rettet paa Landbrugets Kreditforhold og gjorde sit til, at de nordslesvigske Bønder udnyttede Kreditforeningen i Kiel. I Organisationen af de nordslesvigske Sparekasser tog han fremragende Del. 1908 fik han oprettet et nordslesvigsk Arbejdersekretariat, som uden Betaling skulde yde Vejledning særlig i Spørgsmaal vedrørende Benyttelsen af den sociale Lovgivning. 1909 var han medvirkende ved Oprettelsen af den nordslesvigske Kreditforening som Vaaben i den af Tyskerne med store Statsmidler indledede Kamp om Jorden; 1912 havde han en Hoved

andel i Oprettelsen af »Landeværnet« og de dertil knyttede Sogneværn. Mangt og meget kan yderligere nævnes. Først og fremmest, at der rundt om i Nordslesvig og ikke mindst i de »truede Egne« i Aarenes Løb rejstes talrige Forsamlingshuse, som blev Midtpunkter i det nationale Arbejde. I 4. Bind af sine Erindringer har H. givet en Oversigt over »Vort nationale Værn«, som det var 1914. I Virkeligheden har han dermed tillige ydet et samlet Vidnesbyrd om sin egen organisatoriske Virksomhed. Da de danske Nordslesvigere i Juni 1914 samledes til Aarsmøde i Haderslev, kunde han holde en stor og magtfuld Tale, stolt over det Værk, der var skabt, og fuld af Tillid til dets Styrke.

Utallige Gange i alle disse Aar var H. udsat for Tyskernes forbitrede Angreb, i deres Presse og navnlig gennem deres Embedsmyndigheder og Domstole. Allerede i Vælgerforeningens første Aar blev der foretaget Husundersøgelse i hans Hjem, men uden Resultat. Som Redaktør blev han bestandig Genstand for Pressesager, som kostede ham mange Penge. I de første ti Aar havde »Hejmdal« i alt 38 Processer, i det første Aar alene fjorten. Særlig alvorligt blev det, da der 1895 rejstes en Højforræderisag imod ham, fordi han i et Foredrag i Møgeltønder havde betegnet Nordslesvigs Genforening med Danmark som det endelige Maal for Kampen. I et fire Dages Forhør holdt han Stand og lod sig ikke fralokke fældende Udtalelser. Han blev arresteret, men hurtig løsladt. Siden benyttede han Myndighedernes Fejlgreb som Bevis for, at hans Færd kunde taale Rettens nøjeste Prøvelse. Adskillige Gange lykkedes det dog at faa ham idømt Bøder, undertiden maatte han ogsaa vandre i Fængsel. Den alvorligste Straf ifaldt han, da han 1906 maatte tilbringe tre Maaneder i Neumiinster Fængsel som Følge af bevislige og i Virkeligheden beviste Beskyldninger mod Landraad Becherer for at have købt og betalt falske Vidner. En Adresse undertegnet af 3000 Mænd og Kvinder, repræsenterende alle danske politiske Anskuelser og Partier og ledsaget af Gaver, bl. a. til en Rekreationsrejse, vidnede om den Deltagelse og Sympati, hvormed man overalt i det danske Folk havde fulgt hans Færd.

Ogsaa i egen Lejr havde H. sine Modstandere. Allerede i Spørgsmaalet om Nordslesvigernes Stilling til den danske Folkehøjskole mødte han Redaktør Jessens Kritik. Vælgerforeningens Oprettelse fandt Sted under adskillig Vrangvillie og Skoleforeningens under direkte Modstand. Til Tider gik den saa vidt, at H. blev betegnet som »en Grønskolling« og »Talerør for kongerigske Radikalere«. Bag disse Modsætninger laa en dybt forskellig Op-

fattelse af den sønderjyske Nationalitetskamp. Oprindelig stod Kampen om Landdagsmændenes Edsaflæggelse, senere om Betydningen af Art. 5. For Redaktør Jessen og hans Retning skulde »Retsstandpunktet« være det bærende i den nationale Kamp. H. har aldrig fornægtet Art. 5, men stadig og uden Omsvøb gjort gældende, at det efter dens Ophævelse var umuligt længere at føre Kampen paa et statsretligt Grundlag. »Jeg er lige saa langt fra at ville opgive vor Selvbestemmelsesret efter § 5 som fra det Standpunkt, Tyskerne ifjor vilde tillægge mig, da jeg blev arresteret for forberedende Handlinger til Højforræderi«. Efter Hans Lassens Død 1896, da der skulde vælges en Efterfølger som Landdagsmand, blussede Striden ud i lys Lue. Gang efter Gang i de følgende Aar viste den samme Modsætning sig. Venner og Tilhængere har undertiden fundet, at H. under disse Rivninger viste for stor Sagtmodighed og for ringe »Villie til Magt«. En lidenskabsløs historisk Betragtning vil dog rimeligvis erkende, at han derigennem har tjent den nationale Sag og forhindret, at Modsætningerne blev til dens varige Skade. Gang efter Gang i Aarenes Løb, naar Angrebene tog til i Omfang og Bitterhed, kunde H. beklage, at Oppositionen ikke handlede under parlamentarisk Ansvar, og syslede derfor med Tanken om at nedlægge sine Mandater. 1910 gjorde han Alvor af det. Hans Beslutning gav Anledning til et Opgør, men førte efter adskillige Episoder til et Forlig. Modsætningerne forsvandt ikke, men holdt sig siden inden for rimelige Grænser.

1896 valgtes H. til Medlem af Landdagen og havde derefter Sæde i denne Forsamling til 1908. Af den tyske Rigsdag var han Medlem 1906—19. Allerede 1901, da Gustav Johannsen døde, var det paa Tale at vælge ham som dennes Efterfølger. Redaktør Jessen blev dog foretrukken, men døde allerede efter fem Aars Forløb. Alle var da enige om, at H. var selvskreven som Rigsdagsmand. I de faa Aar, da de to Mænd var fælles om at repræsentere Nordslesvig i de tyske Parlamenter, fastholdt de hver for sig deres principielle Standpunkt; Forholdenes Magt var dog saa stor, at deres Politik i Hovedsagen maatte følge samme Baner. Desuden blev Redaktør Jessens Rigsdagsvirksomhed for kort til at sætte dybere Spor. I Aarene mellem 1896 og 1914 er det i Hovedsagen H.s (og Gustav Johannsens) Anskuelser, som har været bestemmende for de nordslesvigske Parlamentarikere.

I Landdag og Rigsdag søgte H. fortrinsvis Støtte hos Polakker og de Frisindede; Udviklingen af de politiske Forhold — navnlig efter Verdenskrigens Udbrud •— bragte ham tillige i stadig nærmere

Samarbejde med Socialdemokraterne. I Begyndelsen voldte Sproget ham adskillige Hindringer; alligevel vandt han forholdsvis hurtigt de parlamentariske Forsamlingers Øren. Hans Evner som Taler blev stillet paa Prøve, da han midt i Kollerpolitikkens Storm under Landdagens store Udvisningsdebat i Jan. 1899 tog til Orde mod Tvangspolitikkens Overgreb og trods Forsamlingens Kulde og Regeringsrepræsentantens Henvisning til de gamle Beskyldninger for højforræderiske Bestræbelser værdigt, men uden Udæskning fastslog, at det overvældende Flertal af den nordslesvigske Befolkning ønskede at genforenes med Danmark og vedblivende vilde værge sin danske Nationalitet. Da H. var uden Magt, maatte han nøjes med Indflydelse. Hans Erindringer vidner om, i hvilken Grad det lykkedes ham at vinde Sympati og Hjælp hos fremragende tyske Parlamentarikere. Indirekte var det en Følge af hans Virksomhed, at højtansete og frisindede Tyskere Gang efter Gang tog til Orde mod Tvangspolitikken. Bestandig fastholdt han og handlede efter sin Maksime, at Politik er »Kunsten at opnaa det mulige«. »Udadtil klinger det maaske ikke saa godt som et Par forlorne Fraser om § 5, men jeg trøster mig med, at det er af større reel Betydning for Danskhedens Fremtid«. Mange blandt hans Landsmænd stod uforstaaende over for denne Politik; tit og ofte blev den Genstand for Mistænkeliggørelse og lød der Klager over, at han svigtede Fædrenes Retsstandpunkt. Særlig højrøstet kom de til Orde, da han i Dec. 1906 — midt under de dansk-tyske Forhandlinger om Optantspørgsmaalet — stemte for en Efterbevilling af Udgifter til Undertrykkelse af Negeropstanden i Vestafrika, og senere — omkring 1912 —, da han, under Indtryk af den spændte udenrigspolitiske Situation og skærpede Kurs i Nordslesvig og over for Danmark havde godkendt Marcus Rubins Artikel om Danmark og Nordslesvig i »Preussische Jahrbucher«. Uanfægtet af alle Angreb fastholdt han sin Politik. Positive Resultater godtgjorde dens Berettigelse.

Særlig gjaldt det Optantsagen. Allerede i Aarene omkring 1902 havde H. været virksom for Optanternes Naturalisation og — vejledet af Højesteretsadvokat Nellemann og Professor H. Matzen — ført indgaaende Forhandlinger med Ministerialdirektør Peters i det preussiske Indenrigsministerium. Efter Kollerpolitikkens Sammenbrud og det politiske Systemskifte i Danmark var Vejen banet for videre Fremstød. I Forstaaelse med H., tilvejebragt med Dr. Aage Friis som Mellemmand, og støttet af den danske Gesandt i Berlin J. H. Hegermann-Lindencrone søgte Udenrigsministrene Deuntzer og Raben maalbevidst at overbevise den tyske Regering

om Danmarks ubetingede Neutralitetspolitik og derigennem at støtte de nordslesvigske Repræsentanters Bestræbelser for at tilvejebringe en Kursændring i Nordslesvig. Resultatet blev Optantkonventionen af 11. Jan. 1907, der medførte alle Optantbørnenes Naturalisation som tyske Statsborgere og — som en direkte Virkning af den hele Politik —, at en Række særlige Optantsager, i første Række Chr. og Niels Finnemanns, blev bragt ud af Verden. At Optantkonventionens Indledning — som alene bekræftede den tidligere danske Regerings officielt tilkendegivne Opfattelse af Art. 5's Ophævelse 1878 — blev benyttet til Angreb paa Regeringen og dens Politik, vanskeliggjorde dennes Fortsættelse, men kunde ikke tilsløre dens Betydning. Optantkonventionens Forhistorie er ikke skrevet; givet er det dog, at H.s parlamentariske og politiske Virksomhed har været en af dens afgørende Forudsætninger. Da »de hjemløses« Stilling under den skærpede Kurs i Aarene efter 1910 vakte fornyet Opmærksomhed om nordslesvigske Anliggender, optraadte H. med samme Ufortrødenhed, rejste Spørgsmaalet i Rigsdagen (Febr. 1912), opnaaede vel ikke en almindelig Afgørelse, men fik efterhaanden gennemført, at talrige ældre hjemløse erhvervede Bosættelsestilladelse og de yngre, efter udstaaet Militærtjeneste, fik Adgang til Naturalisation.

Sit andet store Resultat som Parlamentariker opnaaede H. under Rigsdagsforhandlingerne 1907—08 om en ny tysk Rigsforeningslov og om det i Forslaget indeholdte Forbud mod paa Møder at anvende andre Sprog end Tysk. Bestemmelsen var i første Række rettet mod Polakkerne, men ramte ogsaa de danske Nordslesvigere. H. førte en utrættelig Kamp mod Sprogforbudet, udnyttede til det yderste sine parlamentariske Forbindelser, tog Ordet i Rigsdagens Plenum og havde sin store Andel i det endelige Resultat, at Sprogforbudet først tyve Aar senere skulde finde Anvendelse i Kredse, hvor der var 60 pCt. af Befolkningen, som ikke havde tysk Modersmaal. Denne Bestemmelse, udvirkede han yderligere, kom ogsaa til at gælde de dansktalende Amtsdistrikter i Tønder Amt.

Verdenskrigens Udbrud bragte H. nye Opgaver, medførte mange Trængsler og Vanskeligheder, men skulde ogsaa krone hans Livsværk. Paa Tidens store Begivenheder var han uden Indflydelse, men fulgte dem med lydhør Opmærksomhed. Hans offentliggjorte Dagbøger »Fra Krigstiden« (1924) vidner om hans Evne til hos Venner og Modstandere at fastholde Tilliden til sin egen og sine Landsmænds ubetingede Loyalitet og uden paa noget Punkt at gøre den til Skamme at udnytte den til Fordel for sin Sag. Fra første Færd har han sikkert regnet med alle Muligheder, men

bestandig haabet, at det store Opgør skulde bringe det danske Nordslesvig Opfyldelsen af dets nationale Ønsker. Naar engang disse Aars Historie bliver skrevet, vil den ogsaa indeholde et Blad, som vidner om, at han gennem sin Virksomhed har haft Andel i, at Tyskland under alle Krigens Omskiftelser fastholdt Tilliden til Danmarks ubetingede og ligelige Neutralitet.

Straks ved Krigens Udbrud blev H. arresteret, men hurtig løsladt. Efterhaanden lykkedes det ham ogsaa at faa frigivet de mange andre Nordslesvigere, som i de første bevægede Krigsdage havde maattet vandre i Fængsel. Trofast understøttet af venligsindede Parlamentarikere, Frisindede og Socialdemokrater, kæmpede han alle Krigsaarene igennem en haard Kamp mod Censurens Forholdsregler mod den danske Presse i Nordslesvig, mod Myndighedernes brutale Nægtelse af Orlov til dansksindede Soldater og mod Officerernes Forbud mod deres Anvendelse af det danske Sprog. Med særlig Glæde noterer han, at han var medvirkende ved den endelige Ordning af de hjemløses Stilling. »Jeg har den Bevidsthed ved min Indgriben at have reddet adskillige Menneskeliv«. Bestandig lyttede han opmærksom til enhver Ytring, der røbede, at Tyskere syslede med Tanken om Nordslesvigs Udskillelse. Under Rigsdagens Forhandling i Juli 1917 om Fredsresolutionen afgav han en Erklæring, der udtalte Tillid til, »at Nordslesvigs nationale Ønsker og Krav efter Krigen vilde blive opfyldt i fuldeste Omfang«. Fra Tiden omkring Aarsskiftet 1918 blev hans Tone skarpere, hans Udtalelser tydeligere; efterhaanden frigjorde han sig for Forpligtelser over for tyske Rigsdagskolleger. Mand og Mand imellem fremdrog han Art. 5 og hævdede Selvbestemmelsesretten og dens Konsekvenser for Nordslesvig. Allerede i Vinteren 1916—17 var han begyndt rundt om i Nordslesvig i private Hjem at holde Møder med Tillidsmænd; han fik derved Kendskab til de raadende Stemninger og kunde bidrage til at holde Modet oppe. I Dec. 1917 og Jan. 1918 samlede han Bestyrelserne for de store nationale Foreninger for at genoprette deres Organisation og forberede den store Aktion.

Efter Tysklands Sammenbrud rejste han det nordslesvigske Spørgsmaal. I den tyske Rigsdags Møde 23. Okt. 1918 krævede han under Henvisning til Art. 5 og paa Grundlag af Folkenes Selvbestemmelsesret, at Nordslesvig skulde genforenes med Danmark. I en magtfuld Tale, svarende til Øjeblikkets Storhed og Stemning, talte han det danske Folks Sag og gjorde det paa en saadan Maade, at han undgik at saare tyske Følelser. Adskillige var uklare over, hvorfor han fra første Færd knyttede Genforeningskravet sammen med Art. 5. Først i den følgende Tid blev det

aabenbart for alle, at han dermed tillige havde slaaet Bom for videregaaende Ønsker. Under omhyggelige Drøftelser havde Nordslesvigs danske Repræsentanter, foruden H. Landdagsmændene Nis Nissen og Kloppenborg Skrumsager, fastslaaet den Grænselinie, som maatte være Danmarks og Nordslesvigs Maal. Gennem et Brev fra den fungerende Udenrigsminister Dr. Solf (14. Nov.), udvirket gennem H.s og Professor Aage Friis' Forhandlinger med den nye tyske Regering, opnaaedes derefter Tysklands Godkendelse af Grænsespørgsmaalets Løsning paa Grundlag af Selvbestemmelsesretten; ved Aabenraa-Resolutionen vedtaget enstemmigt 17. Nov. i Vælgerforeningens Bestyrelse og Tilsynsraad blev Linierne trukket op for den fremtidige Afgørelse. I en tusindtallig Forsamling paa Folkehjem om Eftermiddagen talte H. til Nordslesvigs Befolkning, tolkede dens Følelser og gjorde Rede for dens Ønsker.

Nordslesvigs Skæbne i den sidste Menneskealder forud for Verdenskrigen er tillige H.s Historie. I endnu højere Grad gælder det om Begivenhederne efter Okt. 1918 og i de følgende to Aar. Endnu er disse Tiders hemmelige Historie uskrevet og adskillige af dens Faser ukendte. Øjeblikket er derfor heller ikke kommet, og Stedet er ikke her til at fælde Dom over H.s historiske Gerning, men kun til at fastslaa, at et stadig større Flertal af det samlede danske Folk efterhaanden har erkendt Rigtigheden af hans Synspunkter.

Under den hele »Grænsekamp« stod H. forrest i Arbejdet for at fastholde den Linie, som var trukket op ved Aabenraa-Resolutionen 17. Nov. Hans Standpunkt var bestemt ved Overbevisningen om, at kun den første Afstemningszone — der saa godt som fuldstændig svarer til Landet Nord for den nuværende Grænse — var saa dansk af Nationalitet og Sindelag, at den havde moralsk Ret til at genforenes med det danske Rige. Med Landsmændene Syd for Afstemningslinien nærede han den dybeste Medfølelse, men kunde ud fra sit Kendskab til Flensborgs og Mellemslesvigs nationale Udvikling efter 1864 ikke tro paa Muligheden af et virkeligt Sindelagsskifte. Skulde en Afstemning i disse Landsdele give dansk Flertal eller blot et meget stort dansk Mindretal, frygtede han, at det maatte skyldes økonomiske eller andre Udøvelsen af den nationale Selvbestemmelsesret uvedkommende Motiver. Da Flensborg og Mellemslesvig under H.s og hans Tilhængeres Tilslutning kom til at deltage i Afstemningen, og en voldsom Agitation satte ind for at vinde dem for Danmark, kom H. i en vanskelig Stilling, men var i Stand til med ubetinget Fastholden af den nationale Selvbestemmelsesret at yde loyal Støtte til Danskerne i

2. Afstemningszone. Om Frygten for, at et større Antal Tyskere skulde stemme dansk, var begrundet, er et Spørgsmaal, som aldrig vil kunne besvares. Givet er det imidlertid, at det var denne Mulighed, som bestemte H.s og Meningsfællers Holdning over for Flensborg- og Danevirke-Agitationen saavel som deres Stilling under Forhandlingerne om de forskellige Afstemningszoner.

En særlig Episode i Genforeningens Historie skyldtes H.s Indtræden i Ministeriet Zahle som midlertidig Minister for sønderjyske Anliggender (24. Juni 1919—29. Marts 1920). Ingen bestred, at han var bedst egnet og selvskreven til at tilrettelægge Nordslesvigs nationale Nyordning og Indtræden i det danske Statssamfund. Alligevel vakte Udnævnelsen, der havde fundet Sted uden Oppositionspartiernes Vidende og Tilslutning, stærk Kritik baade Nord og Syd for Kongeaaen. Paa mange Hold føltes det, som H. derigennem havde taget Standpunkt til eller kunde tages til Indtægt for den radikale Regering. For H.s Stilling dengang og senere i dansk Politik har dette Skridt utvivlsomt haft Betydning og bidraget til at skabe Kølighed mellem ham og Venstre. At Udnævnelsen styrkede Ministeriet og derigennem dets Betingelser for at føre dets — og H.s — Grænsepolitik til endelig Sejr, er ubestrideligt. Om det samme kunde være opnaaet paa anden Maade, er et Spørgsmaal, som Fremtidens Historieforskning maa afgøre. Derimod har man rimeligvis Lov til at betragte det som en Virkning af denne Strid og af Grænsekampens Bitterhed, at det ikke blev H., der ved Genforeningsfesten paa Dybbøl 11. Juli 1920 kom til at afgive de danske Sønderjyders Troskabsløfte til Danmark og Danmarks Konge.

I almindelig dansk Politik efter Genforeningen tog H. kun ringe Del og fik ikke større Betydning. Han sluttede sig til Venstre, da han ikke kunde gennemføre, at de sønderjyske Repræsentanter dannede en særlig Gruppe. I Folketinget havde han Sæde 1924—26. I det stille gennem sin personlige Autoritet og som stadig Leder af Bladet »Hejmdal« øvede han dog bestandig stor — og stigende — Indflydelse paa Afgørelsen af alle sønderjyske Spørgsmaal. Han benyttede den til Forsvar for den liberale Nationalitetsordning, i hvis Tilblivelse han havde Del, og som var Konsekvensen af hans egen og de danske Nordslesvigeres halvhundredaarige Nationalitetskamp, og til aarvaagen Vagt mod ethvert Forsøg paa at rokke ved den nye Grænse.

K.[2] 1920. F.M.G. 1922. K.[1] 1930. Hielmstierne-Rosencroneske Stiftelses Prismedaille 1932. Tietgen-Medaillen samt et Legat paa 42 000 Kr. 1935. — Malerier af N. V. Dorph 1923 (Fr.borg) og L. Find 1930 (Askov Højskole). Portrætteret af Peter Han-

sen paa Maleri af Faaborg Museums Aabningsfest 1910 (Faaborg Museum). Buster af Rasmus Andersen (Folkehjem, Aabenraa) og G. Hammerich (sst.).

Fred. Nørgaard: Rigsdagsmand H. P. Hanssen, 1919. Aage Friis i Politiken 20.—21. Febr. 1932 (ogsaa i Særtryk). — Den samlede Litteratur vedr. Nordslesvigs nationalpolitiske Historie efter ca. 1888 indeholder Bidrag til H.s Historie; det samme gælder hans eget meget omfattende Forfatterskab. Af førstnævnte Gruppe anføres M. Mackeprang: Nordslesvig 1864—1909, 1910; Sønderjyllands Historie, V, 1932—33 (af Hans Lund) og Axel Linvald i Svend Dahl og Axel Linvald: Sønderjylland, I, 1919. Af sidstnævnte Gruppe: Fra Kampaarene, I—II, 1917—19; Fra Krigstiden. Dagbogsoptegnelser, 1924, og Et Tilbageblik, I—IV (indtil 1914), 1928—34. — Festskrift til H. P. Hanssen paa hans 70 Aars Dag, 1932 (heri Bibliografi over H.s litterære Arbejder ved Svend Dahl, S. 450—501). — Om Slægt se Slægtartiklen Hansen og ved Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 28. Maj 1936.

Axel Linvald.

Hanssen, Nis, 1808—66, Journalist og Præst. F. 15. Nov. 1808 i Øster Højst ved Tønder, d. 18. Maj 1866 i Sottrup, begr. sst. Forældre: Kaadner og Gæstgiver Hans Petersen Thømi (1768—1845) og Anna Kirstine Callesen (1771—1827). Gift 23. Sept. 1842 i Moltrup med Eisabe Cathrine Metzsch, f. 24. Sept. 1814 i Haderslev, d. 24. Jan. 1902 i Gliicksborg, D. af Naalemager Martin Rudolf M. (1787—1851) og 1. Hustru Johanne Cathrine Petersdatter (1789—1826).

H. blev Student 1834 fra Haderslev. Under sin Studentertid i Kbh. var han en af de første til at slaa til Lyd i Dagspressen for Nødvendigheden af at hjælpe det danske Sprog i Sønderjylland op af dets Fornedrelsestilstand for Retten, i Kirken og i Skolen. Under Navnet »En Bondesøn fra Tønder Amt« skrev han Artikler herom i »Kjøbenhavnsposten«, hvori han kritiserede Geerz' Sprogkort over Sønderjylland som slesvigholstensk farvet, men ogsaa i nogen Grad tog Afstand fra Chr. Paulsens Overslag over det danske Sprogs Udbredelse som for gunstigt for Forholdene i de nordslesvigske Købstæder og i Flensborg Amt. Ligeledes virkede han i »Fædrelandet«, »Dansk Folkeblad« samt »Dannevirke«, hvis Redaktør P. Chr. Koch var hans Svoger, og i Trykkefrihedsselskabet holdt han livlige og kraftige Foredrag om den sønderjyske Sag. Chr. Flor hilste ham med Glæde velkommen som en ny Rekrut i »Dannevirke«s Kompagni, men Koch viste ham større Kølighed, fordi H. i hans Øjne stod den liberale Bevægelse i Orla Lehmanns Skikkelse for nær og desuden var upaavirket af Grundtvig og hans Venner. H. kom derfor til at faa sin Hovedgerning paa et noget andet Omraade end Koch. 1839 indtraadte han som Sekretær i det nystiftede og meget betydningsfulde Selskab til dansk Læsnings Ud-

bredelse i Slesvig, der lededes af en Kreds af københavnske Sønderjyder og havde Præsten Professor Chr. F. Brorson til Formand. H. var nemlig ligesom disse Mænd en Tilhænger af Helstaten og en Modstander af Nationaliteten som Statsgrundlag; han bekæmpede som »Slesviger« de nye Tanker om en Indlemmelse i Kongeriget og var ingen absolut Fjende af det tyske Sprog. Men han vilde ved Siden heraf have Udbredelse af dansk Kultur i Slesvig og en af Holsten uafhængig Udvikling af denne Landsdel med Censurfrihed, forbedret Kommunalforfatning, Skattelettelser og en egen Repræsentation med Skattebevillingsret (se bl. a. Brev til P. H. Lorenzen 7. Juni 1839). Manddommens Gerning kom dog ikke helt til at svare til Ungdommens Optakt. Efter at det ved Støtte af den konservative Statsmand Carl Moltke var lykkedes H. at tage teologisk Attestats 1841, kom han i Forbindelse med Kongen, paa hvis Opfordring og Bekostning han i 40'erne gentagne Gange berejste Sønderjyllands forskellige Egne for paa Stedet at undersøge Sprogforholdene, hvorom han gjorde Indberetning ved Hjemkomsten. Denne Virksomhed og det, at han 4. Juli 1844 paa Skamlingsbanke talte for Kongen og Kronprinsen, var maaske Aarsagen til, at hans Indflydelse dalede under den liberale Bevægelse i 40'erne. Han var 1842 blevet Lærer og 1844 Adjunkt ved Aarhus Katedralskole; allerede 1845 forlod han dog Statstj enesten for paa Hastrup i Tyregod Sogn, Vejle Amt, at oprette et Landvæsensinstitut. Da Heldet imidlertid svigtede ham her, blev han 1848 Lærer ved Odense Realskole, fra 1849 tillige Redaktør af »Fyns Avis« og 1853 Sognepræst til Nørre Felding og Tvis i Ribe Amt. 1859 vendte han endelig tilbage til sit Fødeland som Sognepræst i Sottrup i Sundeved, til hvis Befolkning han med Lethed kom i et Tillidsforhold. Hans Virkekraft var dog nu brudt af tiltagende Sygelighed, hvorfor han 1864 undgik at blive bortført som Fange som andre danske Præster.

Sønderjydske Aarbøger, 1889, S. 311 ff. P. Lauridsen: Da Sønderjylland vaagnede, 1909—22, især III—IV, 1916. H. F. Petersen i Grænsevagten, XIII, 1931. Knud Fabricius i Sønderjyllands Historie, IV, 1936, S. 226 ff.

Knud Fabricius (H. R. Hiort-Lorenzen).

Harald Blaatand, d. før 988, Konge. D. i Jumne, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Kong Gorm den Gamle (s. d.) og Tyre Danebod (s. d.). Gift 1° med Gunhild (s. d.). 2° med Tove (s. d.).

De sikre Efterretninger om H. er ikke mange. Vi hører ham nævnt første Gang 936, da Ærkebiskop Unni af Bremen foretog en Missionsrejse til Norden og takket være H. fik Adgang til at

prædike Evangeliet paa de danske Øer. Endnu paa dette Tidspunkt levede Kong Gorm, men ved hans Død tog H. Riget i Arv. Hvorvidt han har spillet en Rolle ved den svenske Fyrsteslægts Fordrivelse fra Sønderjylland ca. 940 (se Gnupa), vides ikke. Ligeledes er det uklart, hvorledes Forholdet mellem H. og den tyske Kejsermagt har formet sig i de nærmest følgende Aar. Muligvis har man fra tysk Side gjort et Krav paa Overhøjhed over Danmark gældende, hvilende paa den Sejr, som Kong Henrik 934 havde vundet over Gnupa. Naar der 948 nævnes Bisper i Slesvig, Ribe og Aarhus, som er underlagt Bremen, kan disses Indvielse næppe have fundet Sted uden den tyske Kejsers Medvirkning, og af et Brev, som Otto I. udstedte 26. Juni 965, fremgaar da ogsaa, at han har følt sig berettiget til at give de danske Bispedømmers Kirker og Tjenestemænd Immunitet. Alligevel savner vi ethvert som helst Vidnesbyrd om, at Kong H. skulde have følt sig som afhængig Fyrste, der maatte udrede Skat, stille Mandskab til Kejserens Raadighed o. 1.

Det nævnte Kejserbrev er sikkert udstedt kort efter H.s Daab, som maa have fundet Sted mellem 953 og 966—69. En omtrent samtidig Beretning fortæller, hvorledes den senere Biskop Poppo ved sin Jernbyrd omvendte Kongen til den rette Tro. Ud over Opretholdelsen af et formelt tysk Højhedskrav har denne Begivenhed dog ikke faaet politiske Følger, og H.s Magt har netop i 960'erne naaet sit Højdepunkt. 954 el. 955 var hans Søster, Erik Blodøkses Enke Gunhild, og hendes Børn kommet til Danmark for at søge hans Hjælp til at fordrive Haakon den Gode fra Norge, og meget hurtigt udbrød derved en langvarig Krig mellem Danmark og Norge, under hvilken Nordmændene 957 erobrede Sjælland, muligvis ogsaa Skaane. Disse danske Rigsdele blev dog atter genvundne af H., saa Danmark paa ny var samlet, og ca. 960 lykkedes det H. at fælde Kong Haakon og underlægge sig Norge. Næppe mange Aar senere lod han det vældige Mindesmærke over sig og sine Forældre rejse i Jelling, hvor han lovpriste sig selv for de tre Storværker: at have vundet hele Danmark, erobret Norge og kristnet Danerne. Det var hans Manddoms berømmelige Daad. Rimeligvis har han paa omtrent samme Tidspunkt fæstnet sin Magt paa den slaviske Kyst ved at lægge danske Krigere i den vigtige Handelsby Jumne, og der findes Træk, som tyder paa, at han sammen med Abodriterne, hvis Fyrstedatter Tove (hendes slaviske Navn er ukendt) han ægtede, har hærget i Holsten, hvor Markgrev Herman Billung ved Nedreelben fangedes og maatte »lære Dansk mod sin Villie«.

En halv Snes Aar senere begynder imidlertid en stærk Nedgang i hans Vælde. De danske Hærgninger i Holsten blev nu mødt med stor Styrke af den unge Kejser Otto IL, som 974 brød H.s Modstand ved Danevirke, plyndrede højt op i Nørrejylland og tilrev sig hele Sliegnen, hvor han »lod bygge en Borg og lægge en Besætning deri«. Derved var det formelle Krav om tysk Overhøjhed over Danmark blevet en reel Fare, og under dette Pres frigjorde Haakon Jarl, der havde kæmpet ved Danevirke som H.s haandgangne Mand, sig for al Afhængighed, saa ogsaa Norge gled ud af Kongens Hænder. Nedgangen i Magt og den Ydmygelse, som fulgte deraf, bragte hjemlig Splittelse i sit Kølvand, og H.s Søn Svend (Tveskæg) gjorde sig til Fører for en Opposition, der vendte sig baade mod H.s Kirkepolitik — det første Tegn paa Afhængigheden af de fremmede — og mod hans rigspolitiske Svaghed, som vel i ikke ringe Grad skyldtes hans høje Alder. Det var sikkert Svend, som 983 tilbageerobrede Sliegnen; men allerede da har Spændingen mellem Fader og Søn været i Vækst, og snart blev den afløst af aaben Krig. Under denne blev H. fordrevet fra sit Rige og tyede ned til Jumne, hvor han døde. Vi kender Dødsdagen (1. NOV.), derimod ikke Dødsaaret, som dog maa falde før 988. H.s Lig førtes til Roskilde og gravsattes i Hellig Trefoldigheds Kirke, som han selv skal have ladet bygge. I Bremens kirkelige Tradition vedblev han at staa som den store nordiske Kristendomsværner, til hvis Navn Legender knyttedes, og hvis Død varslede nye Trængsler for Troen. •— I H.s Tilnavn, som kendes fra danske og norrøne Kilder, maa »blaa« tolkes i Ordets gamle Betydning: meget mørk, sortagtig.

A. D.Jørgensen: Den nordiske kirkes grundlæggelse, I, 1874—76, S. 176—303. Joh. Steenstrup: Danmarks Sydgrænse, 1900, S. 49—65. Samme: Venderne og de Danske, 1900, S. 34—39. Lauritz Weibull: Kritiska undersökningar i Nordens historia omkr. år 1000, 1911, S. 1—66. Curt Weibull: Sverige och dess nord. grannmakter, 1921, S. 54—75. Sønderjyllands Historie, I, 1930—31, S. 272—80 (med Litteraturhenvisninger S. 516 f.). Sture Bolin: Om Nordens åldsta historieforskning, 1931, S. 29—40, 46—50, 63—112. Scandia, IV, 1931, S. 184—209; V, 1932, S. 104—09, 206—14; VIII, 1935, S. 64—76. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie, 1934, S. 55—87. Fornvännen, 1934,

Vilh. la Cour.

Harald (Guld-Harald), dansk Kongesøn. Fader: Knud Danaast (s. d.).

H.s historiske Eksistens er usikker. De norrøne Sagaer kalder ham en Søn af Knud Gormsen (Danaast) og fortæller om den Guldrigdom, som han hjemførte fra Vesterviking, og som gav

ham hans Tilnavn. Videre hedder det, at han af sin Farbroder, Kong Harald Blaatand, krævede Del i Danmarks Rige, men at Kong Harald efter Haakon Jarls Raad lokkede sin unge Frænde til i Stedet at søge Land i Norge ved at fælde dettes Konge, Harald Graafeld. H. fik dog ingen Glæde af Drabet, da Haakon Jarl straks efter fangede og hængte ham. Hele denne Sagaberetnings Værd er meget tvivlsom. At Harald Graafelds Drab ved Hals (ca. 970) ikke alene var planlagt af Haakon Jarl, men ogsaa blev udført af ham selv, synes at fremgaa af samtidige Skjaldekvad. Imidlertid er netop dette Drab det eneste positive, som Sagaerne ved at fortælle om H.

A. D.Jørgensen: Den nordiske kirkes grundlæggelse, I, 1874—76, S. 273 f. Hist. Tidsskr., 9. Rk., V, 1926—27, S. 201, 203; VI, 1929, S. 12. (Norsk) Hist. Tidsskr., 4. Rk., VI, 1910, S. 184 ff.; 5. Rk., VII, 1927—29, S. 189 f.

Vilh. la Cour.

Harald, d. antagelig 1018, Konge. Forældre: Svend Tveskæg (s. d.) og Gunhild (s. d.).

Da Svend Tveskæg 1013 drog til England sammen med sin ældste Søn Knud (s. d.), satte han sin yngre Søn H. til at styre Danmark. Ved Svends Død n. A. hyldede de Danske H. som Konge; men nogle Maaneder senere vendte Knud hjem for at kræve Halvdelen af Riget. Denne Deling nægtede H. dog at gaa med til. Uden at det af den Grund kom til Brud mellem Brødrene, foretog de i Fællesskab et Hærtog til den slaviske Kyst, hvorfra de førte deres forskudte Moder Gunhild tilbage til Danmark. Støttet af H. med Skibe og Mandskab drog Knud atter vesterpaa for at fuldføre Englands Erobring, og det er vel til Tak for den modtagne Hjælp, at han har ladet H. indskrive i Klerkenes Broderskab ved Kristkirken i Canterbury. Selv synes H. i hvert Fald ikke at være kommet til England. Vi hører intet mere om ham, ja vi ved end ikke med Sikkerhed, naar han er død; men da Knud hyldes til Danmarks Konge 1019, maa det være sket kort før, rimeligvis 1018.

Joh. Steenstrup: Normannerne, III, 1882, S. 278 f., 308 ff., 435 ff.

Vilh. la Cour.

Harald Harefod, d. 1040, engelsk Konge. D. 17. Marts 1040 i Oxford, begr. i St. Clement Danes i London. Forældre: Kong Knud den Store (s. d.) og Ælgifu (s. d.).

Da Knud den Store 1023 forsonede sig med Thorkil den Høje og overdrog ham at »holde« (o: styre) Danmark, gav han ham samtidig sin Søn H. til Opfostring. Allerede n. A. maa Thorkil

antages at være død, og om H.s Skæbne hører vi intet, før han 1035, da Knud døde, støttet af sin Moder Ælgifu gjorde Krav paa England. Han opholdt sig selv paa denne Tid derovre og fik hurtigt Magten i Landet Nord for Themsen, ligesom Lidsmændene i London gik ham til Haande. Mod Syd søgte derimod Dronning Emma at værge sin Søn Hardeknuds Rettigheder. Hvorledes Forholdet egentlig ordnedes, kan ikke med Sikkerhed siges; men Hardeknuds Fravær hjalp i hvert Fald H. i hans Bestræbelser, og Ælgifu skal ved Gæstebud, Gaver og Bønner have gjort Forsøg paa at vinde Hardeknuds Tilhængere. I Vinteren 1037 lykkedes det H. »uden al Medlidenhed« at forjage Emma til Flandern, og han kaaredes nu overalt i England til Konge. Salvet og kronet blev han dog ikke. Ærkebiskop Ælnoth nedlagde højtideligt Forbud derimod, skønt H. truede med sin Hævn. Hans Holdning over for Kirken var uvenlig, og for øvrigt maatte han stadig være forberedt paa, at Hardeknud vilde gøre sine Krav paa Landet gældende. Netop da det trak op til en Styrkeprøve mellem de to Halvbrødre, døde H. Han blev gravlagt i Westminster; men Hardeknud tog den lavsindede Hævn at lade Liget grave op og kaste i Themsen. Herfra bjærgedes det, hvorefter det stedtes til Hvile i St. Clement Danes i London. Om Aarsagen til hans Tilnavn Harefod, der sikkert er samtidigt, vides intet.

E. A. **Freeman:** The History of the Norman Conquest, I, 1867, S. 530—67. Joh. Steenstrup: Normannerne, III, 1882, S. 303, 323 f., 413—20. J. H. **Ramsay:** The Foundation of England, I, 1898, S. 422—28. *Vilh. 1 C*

Harald Hen, d. 1080, Konge. D. 17. April 1080, begr. i Dalby, Skaane. Forældre: Kong Svend Estridsen (s. d.) og ukendt Frille.

Fra H.s Ungdom kendes kun det ene Træk, at han 1069—70 sammen med Broderen Knud deltog i Asbjørn Jarls Vikingetog til England. Da han ved Faderens Død 1074 el. 1076 kaaredes til Landets Konge paa Isøre Ting, var det imidlertid ikke krigerske Egenskaber, der skaffede ham Valget. Overleveringen fortæller, at det var hans Løfte om visse Love, som gjorde Udslaget, saa Knud, der ligeledes bejlede til Kronen, drog bort i Vrede. I den følgende Tid truedes H.s Kongemagt dels af indre Uro i Landet, dels af hans Brødre, som fandt Støtte bl. a. hos Olav Kyrre i Norge. Dommen over ham er i vore Kilder højst ulige — nogle priser ham som en fortræffelig Konge, andre er yderst skarpe i deres Udtalelser. For en Del beror dette paa politisk Partigængeri; men Saxos Ord om H.s Mangel paa Evne til at straffe Ugernings-mændene i Landet og hans Lyst til snarere at »bøje Knæet« (o: vise

sin Fromhed) end »bøje Brøden«, er en noget forstærket Gengivelse af Formaningerne i et Brev, som Pave Gregor VII. 1077 skrev til H., og Beretningen om Kongens Svaghed paa disse Punkter maa derfor siges at være vel afhjemlet. Den har ogsaa givet ham Tilnavnet »Hen«, ɔ: en blød Hvæssesten. — Sin Støtte har H. væsentlig fundet hos Kirken (selv om han aabenbart ogsaa i kirkepolitisk Henseende manglede Fasthed) og hos det stærke Bondearistokrati, som ved Isøre havde truffet Valget og vraget hans yngre Broder. Dettes Interesser blev imødekommet dels ved den Møntreform, som gennemførtes, og hvorved baade Antallet af Udmøntningssteder og af Møntty per reduceredes, ligesom Penningens Vægt blev ens over hele Landet, dels ved H.s saakaldte Love, hvis Indhold og Betydning vi dog kun højst usikkert kan danne os et Begreb om. Saxo fortæller, at H. i Rettergangen erstattede Vidnebeviset fra Sagsøgerens Side med Edsbeviset fra den sagsøgtes. Dette er urigtigt, da Meded var en ældgammel Retssædvane. Maaske har Vidnebeviset i den nærmest forudgaaende Tid været skudt mere i Forgrunden end tidligere, og H. har da lovet, at ældre Rettergangssæd skulde blive gældende paa ny. Det er netop dette, vor ældste Kilde (Ælnoth) siger. For øvrigt hører vi fra anden Side (Roskildekrøniken), at H. gav Almuen Brugsretten tilbage til Landets Skove, som var blevet berøvet den af »de mægtige«. Ogsaa ved dette kan Bondearistokratiets Støtte være vundet. Ud herover fortæller Kilderne intet om H.s Styre. Det synes efter Knytlinga, som har H. ægtet en Datter af en Asbjørn Ødanejarl. Oplysningen er dog højst usikker, og Asbjørn kan, hvis han i det hele er en historisk Person, ikke identificeres med H.s Farbroder Asbjørn, hvilket ofte sker. H. blev begravet i den Hellig Kors Kirke, som hans Fader, Kong Svend, havde bygget i Dalby.

J. G. F. Ræder: Danmark under Svend Estridsen og hans Sønner, 1871, S. 273—303. A. D. Jørgensen: Den nordiske kirkes grundlæggelse, II, 1878, S. 746—52. H. Olrik: Konge og Præstestand, 1892, S. 205—12. Poul Johs. Jørgensen: Udsigt over den danske Retshistorie, I, 1926, S. 71. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie, 1875, S. 185 f. Hist. Tidsskr., 7. Rk., II, 1899—1900, S. 177—212; III, 1900—02, S. 56—60, 200—04; 8. Rk., II, 1909—10, S. 233 ff.; 9. Rk., IV, 1925—26, S. 320 f. Videnskabernes Selskabs Skrifter, 6. Rk., hist. fil. Afdel., VI, S. 22, 34, 38. Hist. tidskr. f. Skåneland, VI, 1915—16, S. 105—08. Juridisk Tidsskr., 1916, S. 233—43.

Vilh. la Cour.

Harald Thorkilsen, d. 1042, Jarl. D. 13. Nov. 1042 ved Elben. Forældre: Thorkil den Høje (s. d.) og (vistnok) Eadgytha. Gift med Gunhild, Datterdatter af Svend Tveskæg.

H. blev rimeligvis 1027 sat til Jarl over Danmark og Formynder for den unge Kongesøn Hardeknud. Da Knud den Store 1030 sendte sin Søn Svend til Norge for at lægge dette Rige under sig, fulgte H. med som hans Raadgiver, og hans store Indflydelse paa dette Tidspunkt fremlyser af Toraren Lovtunges Glælognskvida. Snart maa han dog være vendt tilbage til Danmark og er maaske ved Knuds Død 1035 draget over til England, men vi hører intet om ham, før ogsaa Hardeknud var død (1042). Blandt de Konge-ætlinge, som da kunde gøre Krav paa Landet, var H. Han var imidlertid netop paa dette Tidspunkt paa en Pilgrimsrejse til Rom, og den norske Kong Magnus kom baade ham og det andet danske Kongsemne, Knud den Stores Søstersøn, Svend Estridsen, i Forkøbet, satte sig i Besiddelse af Danmark og sikrede sig mod Syd ved i Slesvig at trolove sin Søster Ulvhild med Hertug Bernhard af Sachsens Søn Ordulf. Dette gjorde, at Ordulf »til Glæde for sin Maag« lod H. myrde, da han paa Hjemvejen fra sin Romafærd vilde sætte over Elben. Hans Hustru Gunhild overlevede ham. Hun skal sammen med sine Sønner Hemming og Thorkil være blevet fordrevet fra England og over Flandern være naaet tilbage til Danmark. Deres senere Skæbne kendes ikke.

P. A. Munch: Det norske Folks Historie, I, 2, 1853, S. 766 f., 814. Joh. Steenstrup: Normannerne, III, 1882, S. 383. *Vilh I C*

Harald Kesja, d. 1135, Kongesøn. Forældre: Kong Erik (I.) Ejegod (s. d.) og en unævnt Frille. Gift med Ragnhild, D. af Kong Magnus Barfod af Norge (1073—1103).

H. maa antages født ca. 1080—85. Da Faderen 1102 drog paa Pilgrimsfærd til det hellige Land, indsatte han H. til Rigsforstander. H. var en kraftig Kriger, hvorom ogsaa hans Tilnavn vidner, der betyder et svært, bredbladet Spyd. Men hans Hang til Ran og Voldsfærd paadrog ham almindeligt Had, og da Budskabet om Faderens Død kom til Danmark (1104), valgtes ikke han, men hans Farbroder Niels til Konge. H. indtog dog en anselig Stilling i dennes Tjeneste; han deltog ligesom sin yngre Broder Knud (Lavard) i Niels' uheldige Tog mod Abodriternes Fyrste Henrik og blev haardt saaret i Kampen ved Ljutka (1113). I øvrigt fortsatte han sin Røverfærd; fra Haraldsborg ved Roskilde, hvor han vistnok havde Sæde som Kongens Høvding, plyndrede han vidt og bredt. Særlig gik det ud over Roskilde Borgere, indtil disse tvang ham til at flygte. Ogsaa mod sin yngre Broder Erik (Emune) viste han Overmod og Hensynsløshed; bl. a. nægtede han ham hans Fædrenearv under Paaskud af, at Erik var avlet i Ægteskabsbrud. Deres Broder Knud (Lavard) optraadte nu som myndig

Opmand i deres Stridigheder, stævnede dem begge for sig og dømte, at Erik havde Ret til at tiltræde sin Fædrenearv. Ogsaa ved sit Frillelevned gjorde H. sig berygtet; hans Hustru maatte døje, at hans mange Slegfredsønner fostredes op i hans egen Gaard. — Efter Knud Lavards Drab (7. Jan. 1131) fremstod H. ganske vist paa Tinge som Anklager mod Niels og Magnus, men det var dog Broderen Erik, der blev den egentlige Fører for dem, der rejste sig til Hævn. Vel skal han af Hensyn til H. have afslaaet Kronen, men inden Aaret var omme, lod han sig dog med Forbigaaelse af H. hylde som Konge. Med sine ældste Sønner, Bjørn Jernside og Erik Diakon, fulgte H. dog endnu 1132 Erik paa hans Tog til Jylland og deltog i hans heldige Kamp ved Sejrø; men efter Eriks Nederlag ved Onsild og Flugt fra Jylland gik han over paa Niels' Side, medens hans to Sønner forblev Erik tro. For at kunne optage Kampen mod sin Broder befæstede H. nu sin Borg ved Roskilde stærkere; men tyske Haandværkere fra Roskilde lavede Blider til Erik, og Stenene knuste H.s stærke Forsvarstaarn af Træ, der var indrettet til at drejes rundt paa en Fod ligesom en Stubmølle. H. undslap med Nød og næppe til Jylland, og Borgen lagdes i Grus; paa Borgstedet har man i 19. Aarh. fundet en nedgemt Sølv- og Guldskat sammen med en Mængde af den Tids Mønter. Da Niels efter Slaget ved Værebro (1133) havde fordrevet Erik fra Danmark, tog H. grusom Hævn over Tyskerne i Roskilde, hvad der gav den tyske Kejser Lothar Anledning til at indtage en truende Holdning over for Niels og Magnus. H. var med i det sidste og afgørende Slag i Borgerkrigen ved Fotevig i Skaane (4. Juni 1134), hvor Magnus faldt; sammen med Kong Niels undslap han under store Farer fra Nederlaget og flygtede til Jylland. Undervejs gjorde Niels H. til Medkonge; men hans Lykke blev kun stakket. Ganske vist var han klog nok til ikke at følge Niels til Slesvig, og efter hans Drab lod han sig hylde paa Urnehoved Ting. Men trods Is og Frost drog Erik i Begyndelsen af 1135 lynsnart imod ham, overrumplede ham i Skiping (Skibet) ved Vejle Aa og lod paa Stedet sin egen Broder halshugge. Allerede i det foregaaende Aar havde Erik ladet hans ældste Sønner, Bjørn Jernside og Erik Diakon, drukne i Slien, uagtet de ikke havde sluttet sig til deres Fader, men blot i Løn raadet ham til at forlade Danmark. I Skiping tog Erik H.s øvrige Sønner til Fange; kun Oluf undkom i Kvindeklæder for senere at optræde som Tronkræver. Erik førte H.s otte Sønner med sig østpaa og lod nogle Skaaninger sætte dem over til en Ø, hvor de blev taget af Dage.

H. Olrik: Knud Lavard, 1888. *Jørgen Olrik (Hans Olrik).*

Harald Klak, Konge.

Da Kong Hemming døde 812, opstod der bitre Kampe mellem Kong Gudfreds Frænde Sigfred og en (ukendt) Kong Haralds Frænde Aale. Begge Kongsemnerne faldt; men Aales Brødre H. og Regnfred tog Kongenavn og opnaaede Fred med Kejser Karl den Store, som udleverede deres fangne Broder Hemming. Straks efter søgte de ved et Togt at underkaste sig Vestfold i Norge, som paa et eller andet tidligere (ukendt) Tidspunkt havde ligget under den danske Konge. De fordreves imidlertid allerede 813 fra Danmark af Gudfreds Sønner og søgte nu ned til Abodriterne, hvor de bad Kejseren om Hjælp. Ved Sommertid 814 gjorde de et nyt Forsøg paa at vinde fast Fod i deres Hjemland; men det mislykkedes, Regnfred faldt, og H. drog til Franken, hvor han svor Karl den Stores Efterfølger, Ludvig den Fromme, Troskab. Her blev han, indtil han i Maj 815 fulgte med den frankiske Hær paa dens Togt op i Jylland. Da heller ikke dette førte til noget Resultat, fordi Gudfredsønnerne var usaarlige paa de danske Øer og Abodriterne inden Aarets Udgang svigtede Ludvig og sluttede Forbund med Danerne, fortsattes de stadigt vekslende Kampe paa begge Sider af Grænsen. Imidlertid opstod der Strid mellem Gudfredsønnerne. To af dem søgte 819 Udsoning med H., og denne tog en Del af Landet, sikkert Grænseegnene, i Besiddelse. Her sad han endnu 822; men n. A. fordreves han atter, og selv om han ved et stort Forlig i Aachen 825 har genvundet sit danske Herredømme, har dog en ny, voksende Spænding mellem ham og Gudfredsønnerne endnu en Gang tvunget ham bort. 826 opsøgte han Kejser Ludvig i Ingelheim for at bede om kraftig Støtte. H., hans Hustru, deres Søn Gudfred og deres talrige Følge af danske Stormænd modtog ved denne Lejlighed Daaben, og Ludvig forlenede ham med Grevskabet Rustringen ved Weser, hvor han kunde søge Tilflugt, hvis det blev ham umuligt at hævde sig Nord for Ejderen. Paa Hjemvejen til Danmark fulgte Ansgar og Autbert med ham; men dels hans Daab, dels hans Afhængighed af Kejseren vakte saa stærk en Uvillie imod ham, at han hurtigt blev jaget ud af Landet. 828 opnaaede han ved sachsisk Mægling endnu en Gang et Forlig, som han imidlertid brød, og Grænseplyndringerne fortsattes paa begge Sider. Kejser Ludvig har paa dette Tidspunkt fundet det klogest at opgive H.s Sag og ved Forhandlinger med Gudfredsønnerne faa sikret Grænsefreden. Om H. da har levet Resten af sit Liv i Riistringen, ved vi ikke, men det er meget sandsynligt. Hans svage Stilling kendetegnes ved hans (sent af-

hjemlede) Tilnavn Klak, der betyder magtesløs, forsagt (beslægtet med Ordet at klynke).

Sønderjyllands Historie, I, 1930—31, S. 235 ff. (Litteraturhenvisningerne S. 511). A. D. Jørgensen: Den nordiske kirkes grundlæggelse, I, 1874—76, S. 84—101. Joh. Steenstrup: Normannerne, I, 1876, S. 69—76; II, 1878, S. 27, 157 f. S. A. Sørensen: Kong Haralds Daab Aar 826, 1902. Hist. Tidsskr., 9. Rk., VI, ,929, S. 7—10, 15.

Vilh la Cour

Harald Christian Frederik, f. 1876, Prins. F. 8. Okt. 1876 paa Charlottenlund. Forældre: Senere Kong Frederik VIII. (s. d.) og Louise af Sverige-Norge (s. d.). Gift 28. April 1909 paa Glücksborg med Helena af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (s. d.).

H. blev 1896 Sekondløjtnant i Fodfolket og uddannedes som Rekrut ved 21. Bataillon, var 1896—98 Elev i Officerskolens næstældste Klasse og blev 1899 Premierløjtnant i Rytteriet. 1900—02 gennemgik han Officerskolens ældste Klasses Stabsafdeling og kom derefter til Gardehusarregimentet, hvor han 1912 blev Ritmester og Chef for 1. Eskadron. 1916 blev han Oberstløjtnant uden for Nummer i Rytteriet, 1921 Oberst, 1926 Generalmajor og 1933 Generalløjtnant til Raadighed for Generalkommandoen. Han er Protektor for Det danske Travselskab og for Officershjemmet i Snekkersten og Ærespræsident for Kgl. Dansk Automobilklub, fra 1914 Ordenskansler. 1909—35 boede han paa Jægersborghus (tidligere Schæffergaarden). I sit Ægteskab med Helena af Gliicksborg har han fem Børn. — R.E. 1894. DM. s. A. S.K. 1917. — Maleri af Knud Larsen. Portrætteret paa Paul Fischers Maleri 1907 af den norske Deputations Modtagelse 1905 (Fr.borg) og paa forskellige Træsnit fra 80'erne af Kongefamilien paa Fredensborg og af Kong Frederik VIII. med Familie. Træsnit af L. B. Hansen 1912.

Povl Engelstoft.

Harald Skrænk, — 1182 —, Kongeætling. Muligvis Søn af Oluf, Harald Kesjas Søn (s. d.).

Da den skaanske Almue fik Nys om Valdemar I.s Død (1182), blussede det nylig dæmpede Oprør atter op, og Ærkebiskop Absalon samt flere Stormænd maatte forlade Skaane. For at faa en Høvding i Spidsen for sig indkaldte Oprørerne H. fra Sverige; han støttedes af den svenske Konge Knud Eriksen og af dennes mægtige Jarl Birger Brosa, der muligvis begge har været i Slægt med ham. Fraset sin høje Byrd synes H. dog ikke at have ejet nogen Høvdingeegenskaber; han var ifølge Saxo »taabelig af Sind

og stam i sin Tale og i det hele aldeles uduelig til Konge; — derfor er det ej godt at afgøre, om Sverige havde størst Skam af at sende eller Skaane af at modtage en Mand af den Art«. Lunds Borgere lukkede deres Porte for ham, og ved Lommeaa sejrede Kongens og Absalons beredne Hærmænd over Bøndernes Fodfolk. H. maatte snart efter sammen med Oprørets Leder, Aage, flygte til Sverige. Et nyt Oprørsforsøg fik Absalon med sine Sjællandsfarer kvalt i Fødselen, og paa Tinge dømte Stormændene H. fredløs. Da Kong Knud Valdemarsen kort efter kom til Skaane, blev H.s Tilhængere straffede med Pengebøder. — H.s Tilnavn synes at betyde: forvokset.

H. Olrik: Absalon, II, 1909, S. 56 f. Curt Weibull i Hist. tidskr. f. Skåneland, VII, 1917—21, S. 112 f.

Jørgen Olrik (Hans Olrik)

Harboe. Af Navnet H. — der ligesom Harbou sættes i Forbindelse med Harsyssel — findes flere end en halv Snes borgerlige Familier, af hvilke en begynder med en Jens H. (enten en Sanger i Kongens Tjeneste eller en Skomager, der begge levede 1645 i Kbh.), hvis Søn Renteskriver, senere Tolder i Svinesund Christopher H. (d. 1652) var Fader til de nedenn. Overkrigssekretær Jens H. (1646—1709) — gift med nedenn. Christine H., f. Fuiren (ca. 1682—1735) — og Generalløjtnant Andreas H. (1648—1706), med hvem denne Familie uddøde. — En Præsteslægt H. føres tilbage til kgl. Godsforvalter paa Fyn Poul H. (f. ca. 1570), hvis Søn Rektor i Middelfart Niels Poulsen H. (d. 1656) var Bedstefader til Jubellæreren, Provst i Broager Johannes H. (1681—1757). Denne var Fader til kgl. Postmester i Hamburg Frederik Carl H. (1716—68) — hvis Sønner var Oberstløjtnant Julius Christian H. (1757—1813) og nedenn. Kommandørkaptajn Frederik Carl Ludvig H. (1758—1811) — og til nedenn. Biskop Ludvig H. (1709—83), der var Fader til Amtmand i Norge Peter Hersleb H. (1755—94), til Johanne Frederikke H. (1756—1802), gift med Biskop Nicolai Edinger Balle (1744—1816, s. d.) og til Bolette Marie de Lindencrone, f. H. (1750—1800), hvis Datter var Forfatterinden Louise Hegermann-Lindencrone (1778—1853, s. d.). — Den saakaldte »Skelskør«-Slægt H. antages at staa i en — ikke hidtil paavist — Forbindelse med den nysnævnte Præsteslægt og har i hvert Fald i tre Generationer hafthjemme paaFyn. Stamfaderen Niels Jørgensen H. (d. 1693) var Skrædder i Odense og Farfaders Fader til Bager i Skelskør Jørgen Nielsen H. (1753—1821), hvis Sønnesøn Dampmøller og Skibsreder Rasmus Jens Brændekilde Hilfgott H. (1828—96) var Fader til nedenn. Billedhugger Rasmus Gunnersen H.

(f. 1868). — I Norge kendes to Militærslægter H., for hvilke det heller ikke er lykkedes at paavise fælles Oprindelse. Den ene af disse udspringer fra Oberst Christian Frandsen H. (ca. 1684—1753), der var Fader til General Henrik Christian H. (1728—1813) og Oberst Jacob H. (1736—1824), hvis Sønner var Amtmand Henrik H. (1785—1848) og Major Jacob Wilhelm H. (1792—1853). Denne sidste var Fader til nedenn. Seismolog, Kaptajn Edouard Georg H. (1845—1919).

Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., V, 1890, S. 1—31, 92—105. — Stamtavle: Poul Harboe, u. A. — N. M. Harboe og Anna f. Truchs Descendenter, 2. Udg., 1929. Personalhist. Tidsskr., 7. Rk., III, 1919, S. 68 ff. — Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., II, 1893, S. 131—44.

Albert Fabritius.

Harboe, Andreas, 1648—1706, Officer. F. 8. Maj 1648 i Kristiania, d. 29. Juli 1706 ved Szilagy Somlio i Ungarn, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Toldembedsmand Christopher H. (d. 1652) og Ursula Andreasdatter Kaal (Kohl). Gift (Bevilling 8. Marts 1678) med Anna Biilche, d. 28. Nov. 1720 i Rendsborg (gift 1° 1667 med Landsdommer i Sjælland Jesper Sørensen Hjort, 1641—73), D. af Præsident i Kbh., Læge Peter B. (s. d.) og 2. Hustru.

A. H. blev 1665 indskrevet ved Kbh.s Tøjhus for at oplæres i Fyrværkerikunsten (Artilleri) og var avanceret til Fyrværker, Officer, da han 1669 rejste til Udlandet, foreløbig til England, til yderligere Uddannelse i sit Fag. Ved Skaanske Krigs Udbrud 1675 var han Artillerikaptajn i hollandsk Tjeneste og blev hjemkaldt, skønt Prinsen af Oranien nødig gav Afkald paa ham. Juni n. A. var han Major og deltog herefter — fra 1677 som Oberstløjtnant — i Indtagelsen af Helsingborg, Landskrona og Kristiansstad, Belejringen af Bahus m. m. 1679 blev han Chef for Artilleriet i Holsten, der under hans kraftige Ledelse blev stærkt udvidet og fast organiseret i et Fæstnings- og et mobilt Felt-Artilleri, samtidig med at han konstruerede moderne Skytstyper, det saakaldte H.ske System. 1682 blev han Oberst, og 1684 fik han ligesom Broderen Jens (s. d.) Adels- eller Vaabenbrev. Fra 1690 var han Kommandant i Glückstadt, 1693 ledede han Artilleriangrebet paa Ratzeburg og blev Generalmajor. 1695 overværede han Namurs Belejring, ledede 1700 Artilleriangrebet paa Tønning og blev s. A. Kommandør over Infanteriet i Hjælpekorpset til Sachsen. Han vendte dog s. A. tilbage med den Del af Korpset, der ikke skulde gaa i kejserlig Tjeneste, men blev n. A. Kommandør over Infanteriet i Korpset til Sømagternes Tjeneste i Flandern og deltog i Kampe og Belej-

ringer her, indtil han Juni 1704 efter A. F. Trampes Død blev Generalløjtnant og Chef for Korpset i Ungarn, men maatte meget mod sit Ønske afgive Kommandoen over holstenske Artilleri. — A. H. var netop den Chef, som Korpset trængte til, en Mand med en Ordenssans, Præcision og personlig Hæderlighed, som ikke var almindelig i hin Tid. Hans Formænd havde dels været sygelige, dels mere betænkte paa deres egen Velfærd end paa Korpsets. Utrætteligt og energisk bragte han Orden i de forvirrede Forhold, med Kraft og Sejghed overvandt han al Modstand, drev paa, at enhver Chef gjorde sin Skyldighed, og holdt Regeringerne i Wien og Kbh. til at gøre deres; men han maatte, skriver han, »das Rauhe auskehren und die Zähne weisen«, hvis han skulde udrette noget. Samtidig viste han sig som en dygtig, uforfærdet Soldat, en erfaren og omsigtsfuld Fører i de to Felttog, hvor han var Chef, og under ham deltog Korpset med Udmærkelse i Felttogene i Ungarn, navnlig 1705 i Slaget ved Szibo. — Efter at Korpset 1705—06 havde overvintret i Siebenbürgen, skulde den kejserlige Hær samles til et nyt Felttog; 29. Juli havde hans Korps slaaet Lejr nær ved Szibo. Her blev A. H. i sit Telt ramt af et Vaadeskud fra en Skildvagt. — Hv. R. 1705. — Miniaturekopi i Familieeje efter Original i Holsten fra ca. 1760.

Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., V, 1890, S. 92—105. J. H. F. Jahn: De danske Auxiliærtropper, II, 1841. K. C. Rockstroh: Et dansk Korps' Historie 1701—1709, 1895.

Rockstroh.

Harboe, Christine, ca. 1682—1735, Gehejmeraadinde, Legatstifterinde. F. antagelig i Okt. 1682, d. 24. Nov. 1735 i Kbh., begr. sst. (Frue K.), D. af Baron Diderik Fuiren (s. d.) og Hustru. Gift 28. Marts 1703 i Kbh. (Frue) med Overkrigssekretær Jens H. (s. d.).

En omhyggelig Opdragelse og Undervisning havde gjort denne ualmindelig begavede Kvinde til en særdeles dannet Dame, der med levende Interesse for litterære Sager forbandt Sans for Omgang med lærde og begavede Mænd. Mest ved vi i saa Henseende om hendes Forhold til Chr. Falster, der jævnlig besøgte hende paa Støvringgaard og i mange Retninger havde en betydelig Støtte i hende, hvorom hendes velskrevne og fornøjelige Breve til ham vidner. Ved Siden af de litterære Beskæftigelser forsømte hun ikke at tage sig af de praktiske Opgaver; som Ejerinde af Støvringgaard ved Randers og Søndervang ved Stadil Fjord (en kortere Tid ejede hun ogsaa Gerdrup og Lyngbygaard ved Skelskør) viste hun stor Dygtighed i Bestyrelsen af sine Godser, og hun hjalp ofte

ved sin Klogskab Bønderne ud af Prokuratorernes Garn; dertil var hun godgørende paa en forstandig Maade og understøttede uopfordret mange trængende. Til sine sidste Dage bevarede hun et godt Helbred, indtil hun 1734 begyndte at skrante; hun besøgte derfor Badene i Aachen, hvorfra hun i Følgeskab med en Del Bekendte, Herrer og Damer, gjorde en Rejse gennem Frankrig og England. »Blandt Mænd og lærde var hun lærd og behagelig og blandt Fruentimmer Kone og en fornuftig, vis og højagtet Husmoder«, siger en samtidig om hende; som Bevis paa hendes ualmindelige Kundskaber anføres, at hun var hjemme i Latin, Tysk, Fransk og Italiensk. Allerede flere Aar før sin Død havde den barnløse Frue taget Bestemmelse om sin Formues Anvendelse i Fremtiden, men først Dagen før sin Død underskrev hun sit Testamente, hvorved det H.ske Enkefruekloster i Kbh. og Støvringgaard Jomfrukloster oprettedes. Til disse Stiftelser, som endnu bestaar, legerede hun saa godt som hele sin meget betydelige Formue. — Malerier paa Støvringgaard og Det H.ske Enkefruekloster.

Hofmans Fundationer, II, 1756, S. 405—11; X, 1765, S. 1—20. Chr. Bruun: Falsteriana, 1869, S. 64—73. Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., V, 1890, S. 27—31. Carl Bruun: Kjøbenhavn, III, 1901, S. 170 f. [Lili Feddersen:] Mindeskrift over Geheimeraadinde Christine Harboe, 1910.

G.L. Wad (S. Nygård).*

Harboe, Edouard Georg, 1845—1919, Seismolog. F. 5. Okt. 1845 i Kbh. (Garn.), d. 26. Jan. 1919 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Major Jacob Wilhelm H. (1792—1853) og Marie Theresia Weidemann (1807—81). Gift 20. Okt. 1876 i Kbh. (Frels.) med Agnes Mathilde Augusta Bay, f. 3. Aug. 1847 i Køge, d. 20. Jan. 1927 paa Frbg., D. af Lærer i Køge, senere Viceskoleinspektør i Kbh. Philip Wassard B. (1807—71) og Marie Kirstine Steen (1811—93).

H. tog 1863 Adgangseksamen til Polyteknisk Læreanstalt, men slog faa Aar efter ind paa Officersvejen. 1868 blev han Sekondløjtnant, 1870 Premierløjtnant i Artilleriet, 1880 Kaptajn ved Tøjhusafdelingen, 1895 Chef for Tøjhuskompagniet og afgik 1897 med Oberstløjtnants Karakter. Ved Siden heraf havde han 1872—92 været teknisk Medarbejder ved et Patentbureau, og 1895 søgte han før sin Afgang en Stilling som Driftsbestyrer for Hillerød—Frederiksværk-Banen, men uden Held. Han kastede sig nu med stor Interesse og Iver over de her i Landet hidtil næsten ukendte Undersøgelser over Jordskælv og opnaaede at blive kendt i internationale Kredse, medens hans Anstrengelser for at drage Dan-

mark med ind i disse Undersøgelser kun kronedes med ringe Held. Et omfattende Arbejde, »Studier og Betragtninger angaaende de mekaniske Dislokationer i »Jordskorpen«« fra 1897 foreligger kun i Manuskript, hvorimod en Afhandling, »Vereisung und Vulkanismus«, blev trykt i »Zeitschrift der Deutschen Geologischen Gesellschaft« 1898 og vakte nogen Interesse. H. fremsætter her den Tanke, at den livlige vulkanske Virksomhed i Tertiærtiden skulde være Aarsagen til den følgende Istid, og i et senere, utrykt Arbejde forsøges denne Tanke ogsaa anvendt paa tidligere Istider. H. deltog som Danmarks Repræsentant ved den internationale Jordskælvskonference i Strasbourg 1901 og blev senere knyttet til den 1903 oprettede internationale seismologiske Association. Hans Bestræbelser for at oprette en seismologisk Station i Danmark mislykkedes; derimod fik han 1907 oprettet en Station i Godhavn paa Disko i Grønland, men den maatte indstilles allerede efter fem Aars Forløb, da det var umuligt at skaffe Midler til den fortsatte Drift, medens en lignende Station ved Navigationsskolen i Reykjavík, der, ligeledes paa hans Initiativ, blev oprettet 1907—08, har været i nogenlunde stadig Drift siden. H. udførte et stort Arbejde med at indsamle Oplysninger i Ind- og Udland om Jordskælv og sammenstillede de mange Resultater i en Række Afhandlinger, der hovedsagelig offentliggjordes i »Gerlands Beiträge zur Geophysik«, i »Medd. fra Dansk Geologisk Forening« og i »Geografisk Tidsskrift«, bl. a. om det skandinaviske Jordskælv 1904. Han paaviste saaledes, at Jordskælvene ikke altid udgaar fra enkelte Punkter, men fra lange Linier — Hærdlinier — i Jordskorpen (»Erdbeben-Herdlinien«, I og II, 1902—03), og at Rystelserne forplanter sig med større Hastighed ved mere fjerntliggende Jordskælv. Han behandlede ligeledes med stor Dygtighed talrige andre Problemer, ligesom han ved mange Lejligheder i Tidsskrifter og Dagblade søgte at vække Interessen for seismiske Undersøgelser her i Landet. — Efterladte Papirer i Geodætisk Institut. — R. 1888. — Maleri af P. A. Schou 1898 i Familieeje.

Berl. Tid. 27. Jan. 1919. Medd. fra Dansk Geol. Forening, V, 4, 1919, S. 3.

S. A. Andersen.

Harboe, Frederik Carl Ludvig, 1758—1811, Søofficer. F. 21. Jan. 1758 i Hamburg (Nic), d. 29. Sept. 1811 i Rendsborg, begr. sst. Forældre: Postmester, Kancelliraad Frederik Carl H. (1716—68) og Christiane Magdalene Jacobi (1732—1804). Gift 19. Juni 1795 i **Kbh.** (Holmens) med Maren Kallager, døbt 17. Maj 1771 paa Mejlgaard, d. 25. Okt. 1845 i Kbh. (Holmens), D. af

Generalauditør, Godsejer Christian K. (ca. 1740—1813) og Eleonore Kiestine Lange (1744—1802).

H. blev Kadet 1771, Sekondløjtnant 1777, Premierløjtnant 1785, Kaptajnløjtnant 1789, Kaptajn 1797 og Kommandørkaptajn 1809. 1781 sendtes han med Present-Skibet »Prinsen af Bevern« til Algier som Mellemmand mellem Konvojchefen og Skibsføreren og sejlede derfra med Fregatten »St. Thomas« til Vestindien, hvor han overtog Kommandoen over Snauen »Lerken«. Han havde der 1781—82 flere Sammenstød med engelske Kapere, hvor han klarede sig godt. 1791 og 92 var han paa Opmaaling i Kattegats østlige Del, hvor han fandt en Grund med ca. otte m Vand. Mindre heldig var han 1798 som Chef for Vagtskibet i Sundet, Fregatten »St. Thomas«. Et norsk Skib »Haabet« var af Englænderne taget ved Skagen. Paa Grund af Storm og af Frygt for Stranding havde den engelske Prisemester atter afgivet Kommandoen til Skibets Fører, der reddede det ind til Helsingør og ankrede det op ved Siden af Vagtskibet. En engelsk Fregat, der ligeledes laa til Ankers her, tog atter »Haabet« i Besiddelse, uden at H. forhindrede det. Da dette rygtedes i Kbh., blev Kaptajn J. van Dockum, der netop var ankommet til Kbh. med Fregatten »Cronborg«, straks sendt til Helsingør for at forlange »Haabet« tilbagegivet eller, hvis dette nægtedes, til at bruge Magt. Ved van Dockums bestemte Optræden blev Skibet straks frigivet, men H. fik en alvorlig Irettesættelse af Kongen. 1801 var H. Chef for Orlogsskibet »Sjælland« i Slaget paa Reden, hvor han efter et heltemodigt Forsvar, kort før Slaget blev afbrudt, maatte stryge Flaget, da Skibet var ødelagt, de fleste Kanoner demonterede og en Trediedel af Besætningen døde og saarede. 1809 ledede han Provideringstransporterne fra Hertugdømmerne til Norge og blev n. A. Indrulleringschef og Overlods i Slesvigs Distrikt. — Miniature i Familieeje. Litograferet 1848 paa Bladet til Minde om 1801.

P. Bundesen: Slaget paa Reden, i Tidsskr. f. Søv. 1901.

Th. Topsøe-Jensen.

Harboe, Jens, 1646—1709, Overkrigssekretær. Døbt 6. Nov. 1646 i Helsingør (Marie), d. 7. Febr. 1709, begr. i Kbh. (Frue K.). Broder til Andreas H. (s. d.). Gift 1° 1682 (Bevilling 14. Okt.) med Karen van Meulengracht, f. 29. Juni 1655, d. 28. Jan. 1702, begr. i Kbh. (Frue K.), D. af Generaltoldforpagter Hans van M. til Svenstrup (1629—84, gift 2° 1668 med Anne Margrethe Bartholin, d. 1710 som Enke efter Amtsskriver og Tolder i Vordingborg Anders Andersen (Hummer)) og Birgitte Horster (d. 1665). 2° 28.

Marts 1703 i Kbh. (Frue) med Baronesse Christine Fuiren (se Harboe, Christine).

J. H. er formentlig meget tidlig kommet ind paa den praktisk-juridiske og administrative Løbebane, og 1669—71 var han Godsforvalter (Ridefoged) paa Kongens Gods Frydendal m. m. Da han 1674—76 var Notarius publicus i Kbh., har han antagelig de forudgaaende Aar erhvervet yderligere Uddannelse, bl. a. de grundige Sprogkundskaber, der senere kom ham til gode. 1676, under Krigen i Skaane, blev han Generalkommissariatets Repræsentant (Kommissarius) ved Hæren, kom her grundigt ind i den militære Administration, erhvervede sig ved sin fortrinlige Embedsføring Præsidenten, Otto Skeels, Tillid og Bevaagenhed og kom i nær Forbindelse med Krigssekretær Mejer. Da denne Aug. 1678 traadte tilbage fra sin Stilling hos Kongen, blev J. H. hans Afløser, ledsagede i Nov. s. A. Kongen til Mødet med Kurfyrst Frederik Vilhelm i Doberan og udarbejdede ved Krigens Afslutning i nært Samarbejde med Kongen personlig Planen for Hærens Omformning fra Krigs- til Fredsfod, fra blandet hvervet og udskrevet til udelukkende hvervet. Fra nu af blev han en af Kongens mest benyttede og mest betroede Embedsmænd; men det synes, at Kongen har villet lære ham endnu nærmere at kende, inden han lod den ydre Anerkendelse svare til hans Virksomhed, thi vel blev J. H. 1680 Admiralitetsraad og 1682 Krigsraad, men først 1683 blev han officielt Chef for det nyindrettede Krigs- og Admiralitets-Kollegium og 1688 Overkrigssekretær, samtidig med at Cheferne for Danske og Tyske Kancelli fik tilsvarende Udnævnelse. Efter skiftende Former for Land- og Søetatens Styrelse blev Ordningen nu fra 1694 lige til 1763 et Krigskancelli, fælles for Hær og Flaade under Oversekretæren, De Deputerede ved Land- og Søetaten, to Kollegier, hvori Oversekretæren sædvanlig var Deputeret, samt et Generalitet og et Admiralitet. J. H. indførte Delingen af de indkomne Sager i to Rækker: en officiel, til Kongen, og en »officiøs«, til Oversekretæren, og den sidstes store Omfang viser, hvilken Betydning Embedet fik med J. H. Denne refererede mundtlig et Udvalg af begge Rækker og modtog Kongens Resolution til en Række udgaaede officielle Sager, medens hans egen »officiøse« dannede den anden. Hans personlige Breve er høflige og velvillige og vidner ligesom de officielle om en hurtig, effektiv og eksemplarisk Tjenestegang. Ofte tilraader han de skrivende at henvende sig til Kongen selv, til Vaabencheferne eller andre af Generalerne. Til mange af de højeste militære i de to Etater stod han i venskabeligt, hjerteligt Forhold, og disses Korrespondance

med J. H. er en rig Kilde til Kendskab til Personer og Forhold. Med Flaadens Anliggender beskæftigede J. H. sig kun mere lejlighedsvis.

Det stadig vanskelige Forhold til Gottorp og Sverige, der krævede Opretholdelse af en kostbar Hær og stærke Fæstninger samt betydelige ekstraordinære Rustninger, medførte efterhaanden alvorlige Kompetencestridigheder med Rentekammeret, navnlig efter at C. S. v. Plessen var blevet Præsident i dette og søgte at begrænse Statsgælden og tilvejebringe Balance i Statshusholdningen navnlig ved Formindskelse af de militære Udgifter. I Kampene med den energiske og dygtige Plessen støttedes J. H. dog af Kongen, der kun yderst modvillig gik med til Indskrænkninger i Hæren, og det kan siges om J. H., at han til enhver Tid forvaltede Statens Midler redeligt, upartisk, alene efter tjenstlige Hensyn. — Da Frederik IV. tiltraadte Regeringen, blev J. H. afskediget fra alle sine Stillinger. Nogle har søgt Grunden hertil i, at han ikke skal have vist Kong Frederik som Kronprins tilbørligt Hensyn — andre i, at han ved hovmodig Optræden havde skaffet sig mange Fjender. Sikkert er, at da Christian V. laa paa Dødslejet, rakte han J. H. Haanden med de Ord: »I har handlet som en ærlig Mand«, og ogsaa den kloge og dygtige Dronning Charlotte Amalie vurderede J. H. efter Fortjeneste. — Den betydelige Gage, J. H. nød gennem et langt Tidsrum, sammen med Deltagelse i Handels-, Skibsfarts- og Grundspekulationer, gjorde ham til en meget velstaaende Mand, og ligesom andre af Tidens Velhavere ydede han gentagne Gange Staten mere eller mindre frivillige Forstrækninger. — Virkelig Etatsraad 1684. Gehejmeraad 1695. — Hv. R. 1693. — Malerier paa Støvringgaard, i Det H.ske Enkefruekloster og i Familieje.

Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., V, 1890, S. 4—31. Dsk. Saml., 2. Rk., IV—V, 1874—79. Bidrag til den store nord. Krigs Historie, udg. af Generalstaben, I, 1899. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær, II, 1916. Militærlægen, XVIII, 1910, S. 229—32, 254 ff., 282. *Rockstroh*

Harboe, Ludvig, 1709—83, Biskop, Kirkehistoriker. F. 16. Aug. 1709 i Broager, d. 15. Juni 1783 i Kbh., begr. sst. (Frue K.). Forældre: Sognepræst, Provst Johannes H. (1681—1757) °g Marie Petersen (d. 1761). Gift 11. Sept. 1748 i Kbh. (Frue) med Frederikke Louise Hersleb, f. 20. Juli 1720 i Hillerød, d. 24. Dec. 1780 i Kbh. (Frue), D. af Slotspræst, senere Biskop, Mag. Peder H. (s. d.).

Det var naturligt, at H. som Sønderjyde efter forudgaaende privat Undervisning hjemme 1727 blev sendt til Gymnasiet i

Hamburg, hvor han især traadte i Forbindelse med de berømte Lærde J. A. Fabricius og J. C. Wolf, der tidligt indviede ham i den videnskabelige Arbejdsmetode. Siden besøgte han Universiteterne i Rostock og Wittenberg. Sidstnævnte Sted udgav han en latinsk Disputats og fik tilbudt Magistergraden, som han dog mærkeligt nok afslog at modtage. Derpaa opholdt han sig i Jena, hvor han vistnok med særligt Udbytte hørte Kirkehistorikeren J. G. Walch, og tog saa tilbage til sit fædrene Hjem for i Stilhed at forberede sig til Præstegerningen. 1735 rejste han for første Gang til Kbh., hvor han bl. a. lærte Hans Gram at kende. Da denne aabnede ham Adgang til Det kgl. Bibliotek, blev han saa optaget heraf, at han for at kunne fortsætte sine Studier i Kbh. tog mod en Huslærerplads hos Præsten A. C. Rohne ved St. Petri Kirke. I øvrigt kastede han sig særlig over Studiet af Danmarks Kirke- og Lærdomshistorie, og da han gennem Gram var kommet i Forbindelse med Jacob Langebek, besluttede han i Forening med denne at udgive et lærd Tidsskrift til Oplysning især for Udlandet saavel af den ældre som den nyere danske Kirkehistorie. Det fik Navnet »Dänische Bibliothec« og udkom 1738—47 i ni »Stykker«, hvoraf H. og Langebek har udgivet de tre første, og er den Dag i Dag en værdifuld Kildesamling.

1738 blev H. øverste (tysk) Kapellan ved Garnisonskirken og Citadellet i Kbh. og 1739 Enepræst det sidstnævnte Sted. Han havde hurtigt vundet sig et anset Navn, og 1741 blev han efter Generalkirkeinspektionskollegiets Indstilling beskikket til Generalvisitator paa Island for at bringe Orden i de slette kirkelige Tilstande paa denne Ø. Det tog en Del Tid, før han fik sat sig ind i islandske Forhold og lært Sproget, men da det først var sket, lykkedes det ham at øve en frugtbar Virksomhed. Ganske vist mødte han i Begyndelsen ikke ringe Modstand, men efterhaanden vandt han sig dog baade Respekt og Kærlighed ved sin besindige, hensynsfulde Optræden. Hans Navn mindes endnu med Pietet paa Island, og efter sin Bortrejse var han altid en trofast Beskytter af islandske studerende. Til Belønning for sit Arbejde blev H. 1743 udnævnt til Biskop i Trondhjem, men kom først til at tiltræde 1746. Allerede n. A. foretog han under mange Farer og Vanskeligheder en Visitatsrejse paa 300 Mil til Finmarken. I øvrigt arbejdede han med Iver for at faa Forordningerne om Almueundervisning gennemført og søgte at udrydde gamle Folkeskikke af umoralsk Karakter. Hans Virketid i Trondhjem blev imidlertid alt for kort til, at den kunde sætte sig varige Spor. Allerede 1748 blev han nemlig kaldt tilbage til Kbh. for at gaa Peder Hersleb, der snart

efter blev hans Svigerfader, til Haande i Bispegerningen i Sjællands Stift og efter hans Død selv at blive Biskop. Dette sidste skete 1757; 1756 var H. blevet Medlem af Generalkirkeinspektionskollegiet, 1766 blev han tillige kgl. Konfessionarius. H. hører ikke til de betydeligste Skikkelser paa Sjællands Bispestol, men han var tro i sit Embede og vaagede med Nidkærhed over god Skik og Orden i Stiftet. I Modsætning til sin temperamentsfulde og myndige Forgænger virkede han mere ved en sagtmodig, behersket Fremtræden end ved Brask og Bram. Der var i det hele over hans Væsen og Væren udbredt en ejendommelig Værdighed og Alvor. I teologisk og kirkelig Henseende var H. Repræsentant for en ret stærk Konservatisme og modsatte sig jævnlig mere liberale Forslag. For ham som for saa mange andre af hans Støbning var derfor Struenseeperioden en haard Prøvelsens Tid. Hans Bispestyre kendetegnes ikke af større kirkelige Begivenheder. Nævnes kan det dog, at det blev hans Indstillinger og Vota, der blev grundlæggende for forskellige Forordninger, saaledes om Konfirmationen (af 25. Maj 1759), om Katolikkernes Forhold (af 19. Sept. 1766) og om Afskaffelsen af de overflødige Helligdage (af 26. Okt. 1770). 1778 udgav han sammen med Ove Høegh Guldberg en ny »Psalme-Bog«, der især ved Fru B. C. Boyes Bidrag blev præget af en højstemt Poetiseren. H. synes dog ikke at have haft synderlig stor Indflydelse paa denne Salmebogs Sammensætning, og den fik kun ringe Udbredelse. — 1782 fik H. sin Svigersøn N. E. Balle udnævnt til Medhjælper og Efterfølger.

Større Betydning end som praktisk Kirkemand tilkommer der H. som Kirkehistoriker. Han tilhørte som saadan i høj Grad det 18. Aarhundredes lærde Samlertype og deltog med Iver i den Virksomhed, der blev udfoldet af Tidens lærde Selskaber. Han besad særdeles grundige og nøjagtige Kundskaber i vor ældre Kirkehistorie, men det er beklageligt, at der kun kom saa forholdsvis faa ydre Resultater ud af hans Studier. Med særlig Interesse omfattede han Reformationens Historie samt de islandske og trondhjemske Kirkeforhold. I »Videnskabernes Selskabs Skrifter« (V, 1751, S. 209—302; VII, 1758, S. 1—100) har han saaledes offentliggjort en værdifuld Afhandling om Indførelsen af Reformationen paa Island, og i »Danske Magazin« (VI, 1752, S. 289—316, 321—41) meddelte han Efterretninger om de fire første lutherske Biskopper i Trondhjem. Hans betydeligste udgivne Arbejde er dog en Afhandling om den landflygtige reformerte Præst Johan a Lasco og hans Fæller, trykt som Indledning til D. G. Zwergius: »Det Siellandske Clerisie« (1753). Med stor Lærdom og Retfærdighedssans gav

han heri en Fremstilling af det nævnte Spørgsmaal og søgte at rense Christian **III.** og det danske Folk for de ubegrundede Beskyldninger, der i den Anledning var blevet rejst imod dem. I mange **Aar** samlede han Materiale til en Biografi af Peder Palladius, men fik den ikke fuldført. Kun et enkelt Bidrag til Palladius' Historie lod han trykke i »Dänische Bibliothec« (VIII, 1746, S. 239—56), men hans værdifulde Samlinger, der har fundet deres Plads i Det kgl. Bibliotek (Ny kgl. Saml., 4⁰, 2710), er kommet den senere Palladius-Forskning til gode paa mange Maader. Til H.s kirkehistoriske Skrifter kan desuden henregnes hans store latinske Mindetale over Svigerfaderen Peder Hersleb »Episcopus numinis igne calefactus«, 1757. Ligesom denne besad ogsaa H. en kostbar Bogsamling, rig paa Sjældenheder, over hvilken der 1784 udkom et trykt Katalog i tre Dele, »Bibliotheca Harboiana«. Desværre havde H. i sin Samleriver efter Tidens Skik jævnlig bortført Arkivalier fra de ham underlagte Embedsarkiver. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1750. — Rang med Konferensraader 1769. — Maleri i Roskilde Domkirke, hos Familien Quedens i Ribe og i Norge. Stik af J. Haas.

Josias Lorck: Fortgesetzte Nachrichten von dem Zustande der Wissenschaften und Kiinste, I, 1759, S. 72—82. D. G. Zwergius: Det Siellandske Clerisie, 1753, S. 396—406. Memoria Ludovici Harboe, 1784. Jacob Baden: Opuscula Latina, 1793, S. 239—70. P. Pétursson: Historia ecclesiastica Islandiæ, 1841, S. 455—71. Jon Helgason: Islands Kirke fra Reformationen til vore Dage, 1922, S. 135—43. L. Daae: Throndhjems Stifts geistlige Historie, 1863, S. 164—67. Kirkehist. Saml., 4. Rk., II, 1891—93, S. 378 f., 607—09; 6. Rk., I, 1933—35, S. 88 f., 91, 93 f., 115, 122—29, 439—42. Personalhist. Tidsskr., 8. Rk., VI, 1927, S. 159. P. F. Suhm: Saml. Skrifter, X, 1793, S. 27 f.; XIV, 1798, S. 285. Herman Gram: Breve fra Hans Gram, 1907, S. 141. H. F. Rørdam: Breve fra Jacob Langebek, 1895, S. 68—70. Chr. Bruun: Frederik Rostgaards Liv og Levnet, I, 1870, S. 433 f. N. Jonge: Kiøbenhavns Beskrivelse, ,783, S. .9,.

Bjørn Kornerup

Harboe, Rasmus Gunnersen, f. 1868, Billedhugger. F. 25. Okt. 1868 i Skelskør. Forældre: Skibsreder, Dampmøller Rasmus Jens Brændekilde Hilfgott H. (1828—96) og Olivia Sabine Rasmussen (1837—95). Gift 12. Maj 1910 i Kbh. (Garn.) med Ellen Augusta Rohde, f. 10. Okt. 1870 i Kbh. (Garn.), D. af Premierløjtnant, senere Generalmajor Theodor Gudmann R. (1835—1924) og Ingeborg Johanne Ragnhilda Smidt (1842—1911).

H. begyndte sin Kunstnerbane som Elev hos Stephan Sinding i Kbh. 1888, fulgte med ham til Paris, hvor Sinding opholdt sig Febr.—Aug. 1890, og blev dernede til 1892. For Anckers Legat levede han et Aar i Firenze og Rom 1898—99. Siden har han

gentagne Gange rejst i Italien med Støtte af Akademistipendier. H. debuterede paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1893 med en Marmorstatue af en fløjtespillende Dreng (Kunstmuseet) og har efter Aarhundredskiftet udstillet der, ofte med lange Mellemrum. Han fik Guldmedailler paa den internationale Udstilling i Munchen 1909 (for Portrætstatue af Stephan Sinding) og paa Verdensudstillingen i Bruxelles 1910, deltog desuden i Malmø-Udstillingen 1914, den danske Udstilling i Amerika 1927 og Forum Kunststævnet 1929. Akademiet tildelte ham Aarsmedaillen 1914 for en Portrætbuste i Kalksten og valgte ham 1919 til Medlem af Plenarforsamlingen. 1922 blev han Medlem af Akademiraadet, og 1923—26 havde han Sæde i Charlottenborg Udstillingens Komité. — H. har stedse indtaget en tilbagetrukken Holdning over for Offentligheden og gaaet sine egne Veje i et intenst Studium af plastiske Værdier i Tilknytning til græsk Oldtid og italiensk Renæssance. I alle sine fritstaaende Figurer har han kæmpet for at fastholde en sluttet Virkning fra Føddernes Støtteflader til Issen, saa at Stillingsmotivet forløber inden for en Helhed med alle de Variationer, som Lemmernes Bevægelser, Drapperier, evt. Anvendelse af forskelligt Materiale indfører. Den plastiske Problemstilling omskriver det Følelses-Indhold, hvoraf Ideen er opstaaet — i Statuen »Søvnen« (1908) gennem Stillingens og Lemmernes opadstigende Bevægelser, i Statuegruppen »Foraaret« (1904), der næppe vandt den Paaskønnelse, den fortjener, ved Kombination af Figurernes fremadskridende Gang og et Balanceproblem (den ene Figur holder sig rank som en Søjle, den anden bøjer sig forover og bryder den lodrette Tyngde). Megen Opmærksomhed vakte »Jacobs Kamp med Englen« (1913, Kunstmuseet), foreslaaet udført som Grundtvig-Monument. Ved Siden af de friere Arbejder har H. løst en Række Opgaver i Forbindelse med Arkitektur eller af dekorativ Art: Brønden med Herakles og Slangerne paa Vesterbros Torv (opstillet 1915 af Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse), Granitreliefferne til Eliaskirkens Portal sst., lignende ved en Trappe paa Bispebjerg Hospital, Statuen »Aarvaagenhed« ved Nationalbanken, to Bronzefigurer til Statsprøveanstaltens Façade, Byvaaben og Justitia-Figur af Majolika paa Skelskør Raadhus, Døbefont i Frederiksholms Kirke (Kbh.), Mindetavle (Stentøj) for Philip Schou paa Den kgl. Porcelainsfabrik. 1903—30 har han arbejdet for Fajancefabrikken Aluminia, ofte med lange Afbrydelser. — I Kunstmuseet tre Arbejder, bl. a. Buste af Helge Rode.

V. Wanscher i **Skønvirke**, I, 1914—15. P. V. Jensen-Klint sst., II, 1916.

Sigurd Schultz.

Harbou. Navnet H. eller Harbo, der sættes i Forbindelse med Harsyssel, tillægges forskellige jyske Adelsslægter, mellem hvilke det ikke synes muligt at paavise Forbindelse. 1349 nævnes en Christiern Harthæbo i Ginding Hrd., 1446 kendes en Jes Hardbo i Søgaard, og i 16. og 17. Aarh. havde en Slægt H. hjemme paa Nielsbygaard i Malt Hrd. Den mest udbredte Slægt fører i Vaabenet en Stjerne over tre Bølger, hvad der tyder paa en — ikke paavist — Forbindelse med Familien Juel eller maaske med Familien Gyldenstierne, af hvilken Slægt Ridderen Erik Nielsen 1440 anbefalede Udstedelsen af Frelsebrev for Knud Nielsen (H.). Denne, der nævnes sidste Gang 1467, var Fader til Peder Knudsen (H.) til Engbjerggaard (nævnt 1468), hvis Sønnesøns Søn Jørgen H. (nævnes 1553 og 93) til Holris og Restrup var Farfaders Fader til Christian H. (1630—87) til Nyegaard og Heinet, med hvis Sønner Kaptajn Otto H. (1659—1723) og Oberst Niels H. (1662—1722) Slægten deles i en ældre — 1817 uddød — og en yngre Linie. Oberst Niels H. var Fader til Generalmajor Niels H. (1694—1765) •— hvis Sønnesøns Sønner Aktuar i Nordborg Michael August H. (1799—1852) og Husfoged i Aabenraa Friedrich Nicolaus Christian H. (1804—71) 1840 og 1841 fik Stadfæstelsesbreve paa deres Adel — og til Premiermajor Poul Mathias H. (1692—1745), hvis Søn Generalmajor Andreas H. (1726—98) var Fader til Pauline Charlotte Marie H. (1764—1836), gift med Generalmajor Christian Ditlev Adolph Arenfeldt (1758—1833, s. d.) og til Kammerherre, Postdirektør Frederik Hans Walter H. (1765—1832). Denne var Fader til nedenn. Departementschef Andreas Paul Adolph H. (1809—77) og Generalmajor Johannes Wilhelm Anthonius H. (1810—91), Fader til nedenn. Historiker, Oberst Frederik Hans Walter H. (1853—1918) og til Kvindesagspolitikeren Helga Charlotte Norrie, f. H. (f. 1855, s. d.).

Danmarks Adels Aarbog, XIV, 1897, S. 164—85; XVIII, 1901, S. 560; XXIII, 1906, S. 495; XXVIII, 1911, S. 571; XL, 1923, S. 551. Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., II, 1887, S. 202—32, 241—56; III, 1888, S. 39—69, 236—54.

Albert Fabritius.

Harbou, Andreas Paul **Adolph,** 1809—77, slesvigholstensk Departementschef. F. 3. Febr. 1809 i Kbh. (Slotsk.), d. 24. Juni 1877 i Gera, begr. sst. Forældre: Postdirektør, senere Toldforvalter, Kammerherre Frederik Hans Walter H. (1765—1832) og Ane Marie Prætorius (1777—1844, gift 1° i Vestindien med N. N. Callumore). Gift 20. Juni 1836 i Slesvig med Joachime Sophie Anna Mathilde Hensen, f. 7. April 1815 i Slesvig, d. 6. April 1887 i Gera,

D. af Døvstummelærer, senere Etatsraad Hans H. (s. d.) og 1. Hustru.

H. blev 1828 dimitteret fra Rendsborg Skole, hvorefter han studerede Jura i Kiel, Berlin og Gottingen, tog juridisk Eksamen i Kiel 1832 og blev s. A. Auskultant ved den slesvigske Overret, 1834 Kontorchef i den slesvigske Regering og 1846 Regeringsraad. 1848 gik han over til Slesvigholstenerne. Han blev af den provisoriske Regering indsat til overordentlig Regeringskommissær i Slesvig, og fra Aug. 1848 til 1851 var han Departementschef for de indenrigske og en Del af Tiden tillige for de udenrigske og gejsdige Anliggender. Han var endvidere 1848 valgt til Medlem af »Landesversammlung« for Husum. H. blev 1852 udelukket fra Amnesti og blev s. A. Statsraad og senere Statsminister hos Hertugen af Sachsen-Meiningen, og fra 1866 havde han samme Stilling hos Fyrsten af Reuss. — R. 1847. — Kridttegning (Fotografi i Landeshalle, Kiel).

Danmarks Adels Aarbog, XIV, 1897, S. 175 f.

H. R. Hiort-Lorenzen (Svend Larsen).*

Harbou, Frederik Hans Walter, 1853—1918, Officer, Historiker. F. 17. April 1853 i Altona, d. 31. Dec. 1918 i Kbh., begr. paa Frbg. Forældre: Major, senere Generalmajor Johannes H. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 18. Maj 1887 paa Frbg. med Sophie Cathrine Vilhelmine Marie Dahlerup, f. 6. Okt. 1854 paa Frbg., d. 20. Okt. 1890 sst., D. af Kontorchef i Kbh.s Magistrat, Justitsraad Henrik Levetzau D. (1805—83) og Vilhelmine Beck (1817—93). 2° 16. Febr. 1892 i Kbh. (Garn.) med Ludovica Gandil, f. 30. Dec. 1857 i Kbh., D. af Premierløjtnant, senere Oberst Johan Christian G. (1827—84) og Elisabeth Christine Ingerslev (1831—1906).

H. blev Student 1870 fra Schneekloths Skole, n. A. cand. phil., gennemgik Officerskolens yngste, næstældste og ældste (Stabs-) Klasse 1873—78, blev Sekondløjtnant 1874, Premierløjtnant 1876, Kaptajn 1885, Oberstløjtnant 1898, Oberst 1906. 1880—83 var han Adjudant ved 1. Generalkommando, 1897—98 Souschef sst., til Tjeneste i Krigsministeriet 1898—1900, Stabschef ved 1. Generalkommando 1901—06, Chef for 2. Regiment og Kommandant paa Kronborg 1906—11, Chef for 12. Regiment 1911—16, indtil han afskedigedes paa Grund af Alder. 1914—18 var han Frontkommandør paa Kbh.s Vestfront — altsaa ogsaa efter at være afskediget. Han havde været benyttet i mange Kommissioner og foretaget mange Tjenstrejser til Udlandet. H. var en fornem,

retlinet Karakter, en yderst pligtopfyldende Soldat, en human og velvillig foresat. Han var en meget kundskabsrig Mand, hvis Interesser ogsaa rakte uden for det militære, og navnlig var han en ivrig, grundig og omhyggelig Militær- og Personalhistoriker — særlig bør fremhæves hans Afhandling »Om Personregistre«. Fra 1890 til sin Død var han Bestyrelsesmedlem i Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie, 1890—94 Redaktør af »Personalhistorisk Tidsskrift«, endvidere Medarbejder ved Brickas »Dansk biografisk Lexikon« og ved Generalstabens historiske Arbejder (Den store nordiske Krig), fra 1906 til sin Død en fortrinlig Formand for Fr.borg Amts historiske Selskab. — R. 1894. DM. 1899. K.[2] 1905. K.[1] 1916. — Pastel i Familieeje.

Berl. Tid. I. Jan. 1919. Nationaltid. s. D. Personalhist. Tidsskr., 7. Rk., III, 1919, S. 1—22; IV, 1920, S. III—IV. Fortid og Nutid, II, 1919, S. 231 f. Danmarks Adels Aarbog, XIV, 1897, S. 177. *Rockstroh*

Harbou, Johannes Wilhelm Anthonius, 1810—91, Officer. F. 17. Jan. 1810 i Kbh. (Slotsk.), d. 14. April 1891 sst., begr. paa Frbg. Broder til Adolph H. (s. d.). Gift 8. Juli 1852 i Kbh. (Frue) med Louise Ulrikke Mariane Hellesen, f. 8. April 1833 i Kalundborg, d. 17. Jan. 1897 paa Frbg., D. af Købmand i Kalundborg, senere Grosserer i Kbh., Konsul Hans Christian H. (1801—79) og Charlotte Amalia Frederikke Schnell (1813—95).

H. blev 1821 Volontær i Landkadetkorpset, fik 1825 efter Eksamen Anciennitet som Sekondløjtnant, var derefter et Aar Pagekadet og afgik 1826 til Infanteriet. 1833 blev han Premierløjtnant, 1840 Stabskaptajn — hele Tiden i Holsten, hvor han havde megen Slægt. 1841 vakte han Kongens Mishag ved en Række Artikler i »Fædrelandet« om formentlige Mangler i Holstenske Forbundskontingent, blev idømt seks Maaneders Fæstningsarrest og ved Hæromordningen 1842 afskediget med Vartpenge, men var formelt ikke udelukket fra Genansættelse. 1843 rejste han til Paris for efter Kongens Befaling at gøre sig bekendt med det militære Undervisningsvæsen, hvorefter han tog Tjeneste i den franske Hær i Algier, udmærkede sig ved flere Lejligheder og blev ansat i Marskal Bugeauds Stab. Om sine Oplevelser og Erfaringer her skrev han en Del Artikler til et tysk Tidsskrift, til Dels indarbejdet i senere Publikationer. Efter et Aars Ophold i Altona for at afvente Kongens Bestemmelse om mulig Genansættelse rejste han 20. Marts 1848, samtidig med den slesvigholstenske Deputation, til Kbh., meldte sig i Krigsministeriet hos Tscherning, hvem han kendte fra tidligere Tid, blev genindsat med sin gamle Anciennitet

(1841) og blev Adjudant hos Tscherning. I Felttoget 1848 kom han til at spille en betydningsfuld Rolle som Mellemmand mellem Tscherning og de høje Kommandomyndigheder, hvortil hans friske, elskværdige Natur og personlige Uegennytte gjorde ham vel egnet. Man kan vel ikke godkende Formen for hans Forbindelse med Læssøe bag den kommanderende Generals, Hedemanns, Ryg og de skarpe Domme over ældre Officerer i de to Mænds Korrespondance, men det maa erkendes, at H. i det hele øvede en gunstig Indflydelse og ogsaa jævnlig retledede sin geniale, men irritable og vanskelige Ven Læssøe. Særlig anerkendelsesværdig er H.s Bedømmelse af Situationen 28. Maj og hans Ansvarsfrejdighed, da han paa Tschernings Vegne, men imod sin Instruktion gav sit Samtykke til de Handlinger, der førte til de heldige og hæderfulde Kampe i Sundeved nævnte Dag og 5. Juni. — Ved Tschernings Afgang sidst i 1848 traadte H. fra som Adjudant; i Juli havde han faaet Majors Karakter, n. A. blev han virkelig Major efter at have ført Bataillon ved Kolding, hvor han blev haardt saaret. 1850 førte han Bataillon ved Helligbæk 24. Juli og blev atter haardt saaret. 1852 blev han kar. og virkelig Oberstløjtnant, 1858 kar., 1860 virkelig Oberst. — Umiddelbart før Udbruddet af Krigen 1864 tilskrev han Konsejlspræsident Monrad og raadede indtrængende til Forhandlinger med de tyske Stormagter for at undgaa Krigen og fraraadede stærk Modstand i Dannevirkestillingen. — Under Manøvrerne i Slesvig 1861—63 og under Krigen 1864 førte H. Brigade. Under en natlig Inspicering i Dybbølstillingen 20. Marts kom han til Skade ved at styrte i et Hul, og under Fægtningen 28. Marts blev han truffet i Brystet af en mat Kugle, maatte melde sig syg efter Kampens Ophør og deltog ikke mere i Felttoget. I Sept. s. A. reserveredes ham Generalmajors Anciennitet, men ved Reduktionen i Dec. s. A. udgik han af Nummer som Oberst, sattes å la suite som Generalmajor og pensioneredes. 1876—83 var han Udskrivningschef. — H. var stærkt politisk interesseret, som mange af de ældre Officerer Helstatsmand; han tog hyppigt til Orde i Dagspressen og har skrevet flere Pjecer om militærpolitiske Spørgsmaal, bl. a. »Til Vaaben, i Gevær!« (1848), »Nogle Erindringer og Betragtninger« (1870). Et Par Gange søgte han Valg til Rigsdagen, støttet af Augustforeningen, men med saare ringe Held; hans Standpunkt i Dannevirkespørgsmaalet benyttedes med Virkning imod ham i Valgagitationen, og skønt hans Samarbejde med Tscherning 1848, hans Deltagelse i Krigene 1849—50 og 1864 var Vidnesbyrd om hans Danskhed, betragtedes han dog af mange som »Tysker«. Han tog levende Del i Forhand-

Ungerne om Hærloven af 1867. — Hans Hustru udfoldede en betydelig filantropisk Virksomhed (Selskabet Smaabørns Vel). — Kammerjunker 1829. — R. 1848. DM. 1850. K.[1] 1864. — Maleri af D. Monies 1852 i Familieeje. Litografi af U. H. H. Baudissin 1856.

Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I—III, 1867—87. Hist. Tidsskr., 9. Rk., IV, 1925—26 (se Registeret). N. P. Jensen: Oberst Fr. Læssøe, 1912. A. F. Kriegers Dagbøger, II—V, 1921—23, passim. Militær Tidende 1891, Sp. 177—80. Danmarks Adels Aarbog, XIV, 1897, S. 177.

Rockstroh.

Hardeknud, 1018—42, dansk Konge. F. 1018 i England, d. 8. Juni 1042 i Lambeth, begr. i Domkirken i Winchester. Forældre: Kong Knud den Store (s. d.) og Emma (s. d.). Ugift.

H. opholdt sig endnu 1023 i England, men maa snart efter være bragt til Danmark, hvor hans Fasters Mand, Wulfsige Spraclingsen (Ulf Jarl) efter Thorkil den Højes Død (ca. 1024) styrede Landet for Knud den Store. Wulfsige blev da hans Formynder, og ægget dertil af Dronning Emma skal han have søgt at faa H. anerkendt som Danmarks Konge, hvilket førte til en stærk Spænding mellem ham og Kong Knud. Da Knud havde erobret Norge (1028), gav han derimod selv H. Kongenavn og lod ham i de følgende Aar styre Danmark. Efter Knuds Død (1035) søgte Dronning Emma at sikre H. Herredømmet ogsaa i England; men hans Halvbroder, Harald Harefod, bekæmpede hende med stor Voldsomhed og fordrev hende 1037 til Flandern. Vi savner paalidelige Oplysninger om, hvad der i disse Aar har hindret H. i selv at drage til England og kæmpe for sin Sag; maaske har det været Uoverensstemmelser mellem ham og den norske Konge Magnus den Gode. Først 1039 eller 1040 gik han med en betydelig Flaade til Flandern, og da Harald Harefod døde i Marts 1040, sendte de engelske Stormænd selv Bud til Bruges efter H. Ved Midsommertid tog han Landet i Besiddelse og kronedes i Juni Maaned. Men netop samtidig benyttede Kong Magnus sig af hans Fravær fra Danmark til at underlægge sig dette Rige, og H. fik det aldrig tilbagevundet. Hans korte Styre i England kendetegnedes dels ved en lavsindet Hævn over den døde Halvbroder, dels ved Stridigheder mellem ham og en Række højættede Englændere, som dyrt maatte købe sig Fred, dels endelig ved trykkende Skattepaalæg, der førte til blodige Opstande i Worchester og de omliggende Shires (1041). Ved sin Staller Tove den Prudes Bryllup i Lambeth segnede H. pludselig om, ramt af et Hjerteslag, da han vilde drikke Bruden til.

E. A. **Freeman:** The History of the Norman Conquest, I, 1867, S. 530—95. Joh. Steenstrup: Normannerne, III, 1882, S. 349, 360, 414 f., 417—27. J. H. **Ramsay:** The Foundations of England, I, 1898, S. 422—34. Curt Weibull: Sverige och dess nord. **grannmakter,** 1921, S. 166 ff. *V;I* A *I C*

Hardenberg. Adelsslægten H. hører hjemme i det sydlige Hannover, hvor dens Medlemmer oprindelig var Ministerialer hos Ærkebispen af Mainz og Befalingsmænd paa dennes Slot H. ved Norten. Den bredte sig herfra til Sachsen, Bayern, Mecklenburg og Preussen og er tidligt kommet til Fyn, hvor Ridderen Otto H. nævnes 1340. Den danske Slægt føres tilbage til Ridderen Eiler H. (nævnt 1417, død før 1472), hvis Søn Ridderen Joachim H. (d. før Juni 1475) til Keldkær og Løgismose var Bedstefader til Corfitz H. (nævnt 1525 og 39) til Skjoldemose og de nedenn. Rigsraad Jacob H. til Hvedholm og Arreskov (d. 1542) og Rigshofmester Eiler H. (d. 1565), hvis Søn, nedenn. Rigsraad Erik H. til Vedtofte, Mattrup og Skovsbo døde 1604 som den danske Slægts sidste Mand. Rigsraad Jacob H. var Fader **til Edel** H. (d. 1581), gift med Underadmiral Frans Bille til Søholm (d. 1563, s. d.), og til Helvig H. (1540—99), der ægtede Statholder i Norge Erik Rosenkrantz (1520—75, s. d.). Corfitz H. var Fader til »fattige« Erik H. (nævnt 1556 og 95) til Skjoldemose, Knud H. (d. 1564 el. 65) til Skjoldemose — hvis Datter den lærde og statskloge Mette H. (ca. 1563—1617) var gift med Kongens Kansler Christian Friis (1556—1616) til Borreby — og nedenn. Anne H. (d. 1589). — Til Slægtens Hovedlinie, der forblev i Hjemlandet, hørte den bekendte preussiske Statskansler og Udenrigsminister Carl August H. (1750—1822), der 1814 optoges i preussisk Fyrstestand og siden 1774 var gift med Komtesse Juliane Frederikke Christiane Reventlow (1759—93) til **Frisen** vold og Hardenberg (Krenkerup), af hvilke Godser deres Søn Fyrst Christian Heinrich August Hardenberg-Reventlow — der 1814 fik dansk Grevepatent — 1815 erigerede Grevskabet H.-Reventlow.

Danmarks Adels Aarbog, XIV, 1897, S. 185—93; XXIII, 1906, S. 496; XXXII, 1915, S. 594. F. R. Friis: Stamtavle over Familien Hardenberg, 1884.

Albert Fabritius.

Hardenberg, Anne, d. 1589, Adelsdame. D. 15. Febr. 1589 paa Bregentved, begr. i Ringsted K. Forældre: Corfitz H. til **Skjoldemose** paa Fyn og Mette Skram (d. tidligst 1548). Gift 11. Jan. 1573 i Kbh. med Oluf Mouritsen Krognos (s. d.).

Hvornaar Frederik II. har lært sin Ungdomselskede A. H. at kende, ved vi ikke. Sandsynligvis har han truffet hende hos hendes

Farbroder Eiler H., der var hans Hofmester, da han som Tronfølger holdt Hof paa Malmøhus (fra 1554); maaske har det første Møde fundet Sted ved hans Forældres Hof, idet A. H. senest 1557 var indtraadt i Dronning Dorotheas Jomfrukammer, hvortil hun var knyttet lige til Dronningens Død 1571. Sikkert er det, at Frederik i Tiden umiddelbart før Faderens Død har været heftigt forelsket i A. H., idet Dronningen i Julen 1558 beder ham om ikke at hindre hendes Lykke, hvad der i den ivrige Ægteskabsstifterske Dorotheas Mund var ensbetydende med at hindre hende i at ægte en anden. Denne anden var en adelig Bejler, den rige Oluf Mouritsen Krognos. Trods alt ser det ikke ud til, at Frederik paa dette Tidspunkt — saa lidt som i de første Aar af sin Regeringstid — har haft nogen Tanke om at ægte A. H., thi i Faderens sidste Leveaar synes han at have været indforstaaet med dennes Planer om, at han skulde indgaa et fyrsteligt Ægteskab, og da han selv blev Konge, drømte han ærgerrige Drømme om fordelbringende politiske Ægteskaber, særlig 1563—64 var han personlig stærkt opsat paa et Ægteskab med en Datter af Kejser Maximilian II. Mens vi intet ved om Kongens Forhold til A. H. fra hans Tronbestigelse til 1569, er det os bekendt, at hun var nær knyttet til kvindelige Medlemmer af Kongefamilien. I de svære Tider under Syvaarskrigen var hun Enkedronning Dorothea en uundværlig Støtte, bl. a. trøstede den musikalske unge Hofdame Enkedronningen med sit Spil, og med Kongens Søster, Kurfyrstinde Anna af Sachsen, stod hun i livlig og fortrolig Brevveksling. Blandt sine Standsfæller var hun inderligt forbundet med Birgitte Gjøe, med hvem hun mødtes i en varm Religiøsitet. 1569 ser vi af et Brev fra Frederik II. til hans Faster Hertuginde Elisabeth af Mecklenburg, at Kongen nu havde i Sinde at ægte en dansk Adelsdame. At denne Dame var A. H., tør betragtes som givet, saa meget mere som vi ved, at Kongen i Foraaret 1571 ønskede at gifte sig med hende. Naar han ikke satte sin Villie igennem, skyldes det Modstand fra hans Familie, ikke mindst Anna af Sachsen, der allierede sig med fremtrædende danske Statsmænd som Johan Friis og Peder Oxe, men vistnok først og fremmest fra A. H. selv. Partiet synes ogsaa at have været upopulært i vide Kredse af Højadelen, der ønskede Kongen en fyrstelig Brud. Hvor nært Forholdet mellem Kongen og A. H. var, fremgaar af den Omstændighed, at Kongen, da han i Efteraaret 1571 forlovede sig med sin purunge Kusine Sophie af Mecklenburg, havde Samvittighedsnag over for A. H. og først kunde føle sig rolig, da han fik Vished for, at hun billigede hans nye Forbindelse. For hende, der forlængst havde gennemlevet

Resignationens Smerte, betød Kongens Beslutning nu kun en Lettelse. »Gud ved«, skriver hun til Birgitte Gjøe, »jeg er saa glad og rolig i mit Hjerte, som jeg ikke har været i mange Aar.« Efter Kongefamiliens Ønske holdt hun kort efter Kongens Giftermaal Bryllup med sin gamle Bejler Oluf Mouritsen. Men knap et halvt Aar efter døde hendes Mand (25. Juni 1573). Sine sidste Aar henlevede hun paa sit Enkesæde Bregentved, som hun dog — støttet af sin Mands Fætter Peder Oxe — maatte værge mod sin Mands Familie. Kurfyrstindens Venskab for A. H. kølnedes ingenlunde, efter at Forholdet til Kongen var brudt. Netop umiddelbart derefter besøgte A. H. sin fyrstelige Veninde, og 1575 synes hun at have foretaget en ny Rejse til Sachsen. — Maleri 1577 (Fr.borg). Portræt paa Ligstenen.

C. F. Bricka: Frederik II.s Ungdomskjærlighed, 1873. G. L. Wad: Breve til og fra Herluf Trolle og Birgitte Gjoe, II, 1893. Chr. H. Brasch: Gamle Ejere af Bregentved, 1873, S. 166 f., 171—82. Danmarks Adels Aarbog, XIV,

Hardenberg, Eiler, d. 1565, Rigshofmester. Begr. i Graabrødre K. i Horsens. Forældre: Erik H. til Hvedholm (d. 1500) og Anne Corfitsdatter Rønnov. Gift ca. 1530 med Karen Eriksdatter Rosenkrantz, d. 1549 paa Gotland, D. af Erik Styggesen R. til Matrup (d. 1535) og Kirsten Nielsdatter Skram.

Faderen faldt i Ditmarsken 1500, og E. H., der var yngste Søn, er næppe født meget før. 1530 forlenede hans Slægtning Biskop Joachim Rønnov ham med Dragsholm, som han under Borgerkrigen med stort Mod og Udholdenhed forsvarede mod de grevelige (1535). Skønt E. H. — ligesom sin Herre Bispen — straks havde sluttet sig til Christian III., da dennes Hær landede paa Sjælland, og tilmed en Tid havde fungeret som Proviantmester hos Kongen (1535), mistede han dog sin Forlening ved Bispegodsets Inddragelse (1536). Nogen egentlig Unaade er der dog næppe Tale om — E. H. blev indkaldt til Rigsdagen 1536 og sammen med sin Hustru indbudt til Kroningen n. A. — men som Bispetjener blev han blot holdt i Karantæne nogle Aar; først 1542 fik han en større Forlening (Odensegaard og St. Hans Kloster i Odense). Herfra forflyttedes han endnu s. A. til Malmøhus. 1543 el. 44 blev han optaget i Rigsraadet. 1544 forsattes han til den vigtige og udsatte Post som Lensmand paa Gotland. 1551 blev han kaldt tilbage og forlenedes med sit gamle Len Dragsholm, omtrent samtidig med, at Kongen betroede ham den vigtige Opgave at være Hofmester for Tronfølgeren Frederik (IL). Da Prinsen fra 1554 fik Lov til at holde

eget Hof paa Malmøhus, fulgte E. H. med og blev paa ny Lensmand der (til 1565). Man maa gaa ud fra, at der har hersket et godt Forhold mellem E. H. og hans Myndling, siden denne umiddelbart efter sin Tronbestigelse i Sommeren 1559 udnævnte ham til Rigshofmester, hvorved han blev Indehaver af Rigets fornemste, om end ikke mere vigtigste Embede. Herved traadte den aldrende Mand i første Plan; men det viste sig, at han kun havde ringe Evne eller Villie til at gøre sig gældende. De ydre Betingelser herfor ved hans Tiltrædelse var rigtignok heller ikke de bedste. Mens hans Forgænger Eske Bille og hans Efterfølger Peder Oxe allerede før deres Udnævnelse havde siddet inde med en meget stor Myndighed som Statholdere i Kbh., en Stilling, der gav dem den øverste Ledelse af Hærens og Flaadens Administration samt betydelig Indflydelse paa Finansstyrelsen, var E. H. 1559 kun Lensmand paa Malmøhus; nu blev han ganske vist udnævnt til Statholder i Skaane, hvad der gav ham den øverste Ledelse af de østdanske Provinsers militære og civile Administration, men alligevel stillede ham under Kansleren Johan Friis og Statholderen i Kbh. Mogens Gyldenstierne i politisk Betydning. Lejlighedsvis blev han dog kaldt til militære Drøftelser i Kbh., hvor han undertiden ogsaa — sammen med andre fremtrædende Rigsraader — deltog i Revisionen af Rentemesterens og andre høje Embedsmænds Regnskaber. Heller ikke i Udenrigspolitikken har han øvet nogen Indflydelse, der rækker nævneværdigt ud over den almindelige Rigsraads. Hverken i Forhandlingerne med Hansestæderne (1559—60) eller Sverige (1561—62) møder vi hans Navn; over for den sidstnævnte Magt ser vi ham — i hvert Fald ved en enkelt Lejlighed — slutte sig til Mogens Gyldenstiernes fredelige Politik. Det vigtigste ydrepolitiske Hverv, der blev ham betroet, var Ledelsen af et Gesandtskab til Rusland, hvor han skulde bevæge Tsaren til at anerkende Kongens Broder Hertug Magnus' Besiddelser i Lifland (1562). Skønt han og de andre danske Forhandlere synes at være gaaet til denne Opgave med ringe Lyst, løste de den dog paa særdeles tilfredsstillende Maade. Derimod gav E. H.s Administration i Skaane Kongen Anledning til i hvert Fald delvis berettiget Misfornøjelse. 1562 klages der over, at han havde krænket Søretten ved Pengeafpresning af skibbrudne og desuden udvist anden Voldsomhed; men i langt højere Grad mishagede det dog Kongen, at han s. A. paa egen Haand havde afsat Trelleborgs Borgmester Poul Jyde og indsat en anden i hans Sted. Skønt Poul Jyde var anklaget for Drab og overbevist om Tyveri, tvang

Kongen — krænket over Hofmesterens Egenmægtighed — E. H. til at genindsætte ham.

Fra den Tid synes E. H. aldrig rigtig at have genvundet Kongens Gunst. Han maatte føle det som en grov Tilsidesættelse, at han ikke ved Syvaarskrigens Udbrud 1563, da Kongen drog til Hæren, blev Medlem af Regeringsraadet i Kbh., men maatte nøjes med Posten som øverstbefalende og øverste Proviantmester i sin Provins, i den sidste Egenskab underordnet Hærens øverste Proviantmester Jørgen Brahe. Da Kongen bad ham skaffe Munition og Penge til Landsknægtene, kunde han heller ikke holde sin Krænkelse tilbage, men henviste trodsigt Kongen til Regeringsraaderne i Kbh., hvorved han paadrog sig en meget skarp Reprimande: Kongen følte sig overbevist om, at E. H. nok havde fundet Udveje, hvis det bragte ham selv Fordel. Kongen gav ogsaa paa anden Maade sin Vrede Luft: 8. Aug. blev Byen Lund henlagt under en anden Lensmand, og 10. Aug. mistede E. H. yderligere Øvid Kloster. Naar E. H. 1564 endvidere maatte se Dalby Kloster blive givet til en anden, hænger det muligvis sammen med Kongens Misfornøjelse med hans Slaphed som Proviantmester i Skaane. To Gange forsøgte den danske Hær at gøre Indfald i Sverige (i Juli og Okt.); men begge Gange mislykkedes det væsentlig paa Grund af den svigtende Provianttilførsel. Her paahviler der Proviantmesteren i Skaane E. H. et særligt Ansvar; han viste en saa sørgelig Mangel paa organisatoriske Evner, at Regeringsraadet i et Brev af 30. Sept. 1564 over for Krigskommissærerne ved Hæren utilsløret betegnede ham som ganske uduelig. Muligt er tiltagende Svaghed Forklaringen herpaa. I E. H.s Udygtighed som Proviantmester har vi antagelig Aarsagen til hans Fald 1565. Maaske har en Rigsraadsdom (af 16. Marts 1565), der tilpligtede ham og nogle andre Adelsmænd at betale Kongen en stor Sum Penge, hvorfor de havde kautioneret for E. H.s urolige Slægtning Christoffer Urne, været den Draabe, der bragte Bægeret til at flyde over. Ved denne Tid var det i hvert Fald, at han bad Kongen om sin Afsked, ikke alene som Rigshofmester, men ogsaa som Rigsraad, mod at tilbagegive Kongen Dragsholm, som han havde faaet Livsbrev paa ved sin Udnævnelse til Rigshofmester. Som Aarsag til sin Tilbagetræden angav han Alderdom og Svaghed. 30. April mistede han Malmøhus, men først 3. Juli fik han officielt sin Afsked som Rigshofmester. Han var sikkert den mindst indflydelsesrige Rigshofmester mellem Reformationen og Enevælden. — E. H. ejede store Godser, paa Fyn Vedtofte (Brahesholm) og Skovsbo, med sin Hustru fik

han Matrup i Jylland, som han ved Mageskifter gjorde til en stor Ejendom. Han havde historiske og religiøse Interesser og skrev selv Salmer. — Maleri paa Gaunø, Rekonstruktion eller en Kopi fra 18. Aarh. efter et nu ukendt Portræt. Epitafium med Portræt i Klovborg.

P. V. Jacobsen i Hist. Tidsskr., V, 1844, S. 413 ff. T. A. Becker: Orion, II, 1851, S. 20—27. A. Heise i Personalhist. Tidssk., 2. Rk., III, 1888, S. 151 ff. Samme i Hist. Tidsskr., 5. Rk., V, 1885, S. 305. Danmarks Adels Aarbog, XIV, 1897, S. 190. C. F. Bricka: Kong Frederik II.s Ungdomskjærlighed, 1873, S. 34f., 61, 70 ff, 87.

Poul Colding.

Hardenberg, Erik, ca. 1534—1604, Rigsraad. F. ca. 1534 paa Dragsholm, d. 13. Marts 1604 paa Skovsbo, begr. i Rynkeby K., 1608 overført til Familiebegravelsen i Klovborg K. Forældre: Eiler H. (s. d.) og Hustru. Gift Juli 1561 i Odense med Anne Rønnow, f. 16. April 1541 paa Hvidkilde, d. 15. Juni 1609 paa Skovsbo, D. af Eiler R. (s. d.) og Hustru.

E. H. fik en særdeles grundig Opdragelse. Han gik først i Skole i Vejle, hvorfra Faderens Forflyttelser førte ham til Malmø og siden til Visby; derfra blev han for at lære det tyske Sprog sendt til Danzig og afsluttede endelig sin Skoleuddannelse med et Ophold ved Gymnasiet i Welmingen paa Grænsen mellem Preussen og Polen. 1551 hjemkaldtes han og begyndte Universitetsstudierne i Kbh. med den bekendte Dr. Johannes Machabæus som Hofmester; men allerede 1553 rejste han atter ud, nu med Johannes Pistorius (s. d.) som Præceptor; i Okt. immatrikuleredes han i Wittenberg, hvor han var i Huset hos selve Melanchton; senere fulgte Studieophold i Strasbourg og Paris. 1557 kom han hjem og blev nu Hofjunker hos Prins Frederik, hvem han n. A. fulgte til Kejserkroningen i Frankfurt; her stiftede han Bekendtskab med Grev Gunther af Schwarzburg, i hvis Tjeneste han et Aars Tid tog Del i Krigen mod Frankrig; derfra vendte han hjem for at medvirke ved Ditmarskens Erobring, hvorefter han atter tog Hoftjeneste indtil sit Bryllup. Senere deltog han i et Par af Syvaarskrigens Felttog. Som Pant for sine store Krigslaan til Kongen fik han 1572 Hagenskov Slot, som han beholdt til sin Død; ellers havde han kun mindre Forleninger, mest i Tilknytning til sine private Godsbesiddelser. Ved den store Rigsraadsudnævnelse 1581 kom han ind i Raadet, men naaede aldrig frem blandt dets Forgrundsfigurer. Hans i det hele ret tilbagetrukne Stilling i det offentlige Liv synes til Dels at skyldes Ulyst til at bære dets Byrder. Fra et Brev til Pistorius 1557 har vi hans egne Ord for, at han kun

af Lydighed mod Faderen paatog sig Hoftjenesten, skønt det var hans højeste Ønske »at blive hjemme og leve paa mine Gaarde og at tilbringe Tiden med Bøger og Studier«. Boglige Sysler fik han dog næppe megen Lejlighed til at dyrke; alene Bestyrelsen af hans udstrakte Godsbesiddelser maatte give ham nok at gøre. I Jylland arvede han efter sin Moder Mattrup, hvortil han som Regel skrev sig; største Parten af hans Godser laa imidlertid paa Fyn, saaledes Fædrenegaarden Ved tofte og Skovsbo; med sin Hustru fik han Faarevejle paa Langeland, Part i Hvidkilde m. m. E. H. var en driftig og energisk Landmand, der paa de fleste af sine Gaarde saavel som paa Hagenskov udvidede og forbedrede Bygningerne eller lod dem opføre helt af ny, saaledes den endnu bevarede Hovedbygning paa Skovsbo, hvor han ofte boede. I sit Familieliv hjemsøgtes han af tunge Sorger; alle sine tre Sønner maatte han følge til Graven, hvortil kom hans Hustrus Melankoli og to Døtres Sindssyge; selv var han i de sidste fire Aar af sit Liv svagelig. Han var den sidste Mand af sin Slægt, Anne Rønnow den sidste Kvinde af sin. — Fremstillingen paa Stikket af Frederik II.s Ligfærd er ikke Portræt.

Danmarks Adels Aarbog, XIV, 1897, S. 190. Poul Andersen Medelby: Ligprædiken over E. H., 1604. H. F. Rørdam: Monumenta hist. Dan., 2. Rk., II, 1887, navnlig S. 635 ff. og 656 f. Hans H. Fussing: Erik Hardenbergs Jordebog (i Odense Katedralskoles Aarsskrift, 1928, S. 1—79).

Henry Bruun.

Hardenberg, Jacob, d. 1542, Rigsraad. D. mellem 2. og 13. Juli 1542, begr. i St. Hans K. i Odense. Broder til Eiler H. (s. d.). Gift 1° ca. 1526 paa Sandholt med Edele Bille, f. ca. 1512, d. tidligst 1530 (efter 10. Juli), begr. i St. Hans K. i Odense, D. af Torbern B. (d. ca. 1513) og Edele Jernskjæg (s. d.). 2° 1534 (før 14. Febr.) med Sophie Lykke (s. d.).

J. H. nævnes 1522 som kongelig Hofsinde. I Begyndelsen af n. A. forlenede Christian II. ham med Nyborg og Hagenskov og gjorde ham til en af sine Høvedsmænd paa Fyn. 25. April, altsaa først efter Kongens Bortrejse, overgav han Nyborg til Frederik I.s Folk. Under denne Konges Regering kom han ikke til at spille nogen fremtrædende Rolle; 1524 forlenedes han dog med Faaborg By og 1532 med Helligaandsklosteret sst., da Brødrene selv, formodendig for at sikre sig Beskyttelse under de urolige Tider, havde overdraget ham Forsvaret af Klosteret og dets Gods. Under Grevefejden var han blandt de Adelsmænd, som i Juli 1534 erklærede sig for Hertug Christian (III.); men da Grev Christoffers Folk besatte Fyn, blev han nødt til at sværge denne Troskabsed. Dette

hindrede dog ikke, at han — sandsynligvis Jan. 1535, da man frygtede den fynske Adels Frafald — førtes som Fange til Kbh. Sine Kostbarheder havde han betroet til Præsten Hans Madsen i Svanninge, der som bekendt maatte udstaa Mishandlinger i den Anledning. Efter i nogen Tid at have siddet fangen i Malmø førtes J. H. i Begyndelsen af 1536 sammen med en Del Rigsraader og andre Adelsmænd til Mecklenburg og udleveredes først efter Kbh.s Overgivelse, men fik ikke Christian III.s Naade og fuldstændig Frihed, før han 28. Okt. 1536 havde udstedt en haard Revers om at være denne Konge tro og finde sig i Reformationen. Først 1540 kom han atter til at spille en Rolle, idet han optoges i Rigsraadet og forlenedes med Vordingborg; n. A. blev han tillige Lensmand paa Næsbyhoved ved Odense samt Stiftslensmand paa Fyn. S. A. købte han Holme Kloster (Brahetrolleborg) af Kongen for 42 000 Mark lybsk; da han efter Faderen havde arvet Hvedholm og ved sit første Ægteskab erhvervet Arreskov og Sandholt, hvortil han oftest skrev sig, ejede han nu et usædvanlig stort Godskompleks paa Faaborgegnen og syntes i det hele godt paa Vej til at opnaa en førende Stilling blandt sine fynske Standsfæller, da han — endnu forholdsvis ung og tilsyneladende ret pludseligt — afgik ved Døden. — Ligsten med Portrætfigurer i Odense St. Hans K.

Danmarks Adels Aarbog, XIV, 1897, S. 189. Annaler for nord. Oldkyndighed og Hist., ,853, S. 95—120.

A. ffgUg (HenBruun).*

Harder, Johannes (Hans) Georg Smith, 1792—1873, Landskabsmaler. F. 12. Aug. 1792 i Kbh. (Frue), d. 25. Nov. 1873 i Sorø, begr. sst. Forældre: Malermester Johan H. (1752—1808) og Marie Kinast (1756—1831). Gift g. Juni 1837 i Aalborg med Anna Agnete Prytz, f. 1. Marts 1803 paa Appelsbjerggaard, Sorø Amt, d. 7. Okt. 1859 i Sorø, D. af Sekondløjtnant, senere Premierløjtnant, Postfører, Krigsassessor Christian P. (1777—1840, gift 2⁰ 1804 med Helene Elisabeth Smith, 1779—1858) og Karen Kirstine Smith (1781—1803).

H. blev Elev af Kunstakademiet 1806 og vandt 1818 den mindre, 1820 den store Sølvmedaille. 1822 udnævntes han til Tegnelærer ved Sorø Akademi og blev i denne Stilling til 1862. 1824—28 foretog han med Støtte af Fonden ad usus publicos en Rejse til Udlandet, især med Ophold i Italien. H. blev ogsaa efter sin Afsked boende i Sorø, fra hvis Omegn han saa ofte har hentet sine Motiver. Hans Kunst, der viser stærk Paavirkning fra Jens Juel og J. C. Dahl, vakte tidligt Opmærksomhed; allerede før

1830 havde Den kgl. Malerisamling købt fire af hans danske Landskaber. Set med Eftertidens Øjne kan hans Arbejder dog kun gøre Krav paa en beskeden Plads inden for dansk Landskabsmaleri. H., der var yderst produktiv, udstillede paa Charlottenborg 1816—66. Medlem af Kunstakademiet 1830. •— Tit. Professor 1862. — Portrætteret paa D. W. Lindaus Akvarel af Kunstnerudflugten fra Rom 1825 (Fr.borg), paa Chr. Dalsgaards Maleri af Stengangen paa Sorø Akademi (Sorø) og paa Ernst Meyers Tegning og Radering af Danske i Rom 1825. Tegning af J. L. Lund (Fr.borg).

H. Bramsen: Landskabsmaleriet i Danmark, 1935. *Jørgen Sthyr.*

Harder, Henrik, 1642—83, Latindigter. F. 1642 i Flensborg, d. 8. Jan. 1683 i Kbh., begr. sst. (Petri). Fader: Perlestikker Claus H.

Da Faderen, paa Grund af sit Arbejde for Hoffet, 1652 flyttede til Kbh., fulgte Sønnen med og blev sat i Vor Frue Skole, fra hvilken han 1659 blev Student. Aaret efter optraadte han med et latinsk Digt i Anledning af den hævede Belejring af Kbh. (»Hafnia arctiore obsidione liberata«). Siden var han Hofmester paa Finstrup (Holstenshus paa Fyn) for Jørgen Schults Sønner og fulgte derefter som Sekretær med Christoffer Lindenow paa en diplomatisk Sendelse til England. Efter at være fratraadt denne Bestilling (1670) rejste han en Tid omkring i Udlandet og blev derefter Hofmester hos den unge Grev Niels Friis, men døde kort efter. H. H. var i sin Tid anset som en ypperlig Latindigter, navnlig af Epigrammer efter Martials og Englænderen John Owens Mønster; fra denne sidstes Epigrammer vilde, efter en engelsk Litteraturhistorikers Dom (The Cambridge History of English Literature, IV, 1909, S. 267), H. H.s ofte ikke kunne skelnes, saafremt de optraadte blandede mellem hinanden. Hans Poesier er samlede af Rostgaard i hans »Deliciæ poetarum Danorum«, II, 1693, S. 209—368. Et Udvalg i Oversættelse udgav Fr. Dahl 1903 (»Et Hundrede Epigrammer«).

J. Moller: Cimbria literata, I, 1744, S. 235. Alfred Ipsen i Højskolebladet, 1904, p. 755 5 . *H. F. Rørdam (Øjvind Andreasen*).*

Harder, Poul Jesper, 1878—1931, Geolog. F. 24. Juni 1878 i Vejle, d. 29. Marts 1931 i Hørsholm, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Købmand Andreas Nicolai H. (1842—92) og Hedevig Regine Margrethe Jespersen (1858—1927). Gift 27. Okt. 1917 paa Frbg. med Anna Dagmar Johanne Jensen, f. 11. Sept. 1885

i Kbh. (Matth.), d. 26. Febr. 1936 paa Frbg., D. af Gaardejer Anders J., Bjæverskov (1847—1921) og Birthe Nielsen (f. 1865, senere gift med Gasværksarbejder Ole Peter Poulsen, 1857—1933).

H. blev Student 1896 fra Frbg. Gymnasium og cand. polyt. 1903. Allerede meget tidligt samlede hans Interesser sig om Geologien; han blev 1899 Volontør ved Danmarks Geologiske Undersøgelse og udsendte allerede n. A. sit første Arbejde af Betydning, om en ny sønderjysk Lokalitet for marint Diluvium ved Tønder. Han blev 1900 Assistent i Institutionen og deltog i de følgende Aar med stor Dygtighed i de geologiske Undersøgelser i Sydøstfyn og paa Langeland, bl. a. af Ristinge Klint. 1904 fik han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om de midtjyske Vandløb, opholdt sig derefter i første Halvdel af 1905 i Berlin og Wien, hvor han især studerede Alpeforlandets Istidsdannelser. N. A. foretog H. sammen med Zoologen, senere Professor Adolf S. Jensen en Undersøgelse af hævede marine Skallag i Disko-Bugten i Vestgrønland, ligesom han i de følgende to Somre foretog glaciologiske Undersøgelser langs Sydranden af Vatna Jøkull paa Island. Om de geologiske Resultater fra disse Rejser foreligger meget lidt i Litteraturen, men de har sat sig Spor i H.s videnskabelige Arbejder og ved hans Virksomhed fra 1912 som Docent ved Polyteknisk Læreanstalt, i hvilken Egenskab han tillige holdt Forelæsninger i Istidsgeologi og dynamisk Geologi ved Universitetet. Hans Hovedværk blev Doktorafhandlingen fra 1908: »En østjydsk Israndslinje og dens Indflydelse paa Vandløbene«, hvori der gøres udførligt Rede for Istidsdannelserne langs den vigtige østjyske Israndslinie, nu sædvanligvis kaldet den H.ske Israndslinie, som fremkaldte Gudenaas særegne Forløb parallelt med Østkysten af Jylland. Den minutiøst omhyggelige Beskrivelse af Enkelthederne i Terrænet og den udførlige Diskussion af Problemerne i Afhandlingen kan maaske virke lidt bredt, men det er et Udslag af den samvittighedsfulde Grundighed, der præger ogsaa dette Arbejde og har givet det de fremragende Egenskaber, som gør det til et af de bedste inden for Istidsgeologien her i Landet. Hans øvrige Arbejder beskæftiger sig hovedsagelig med tertiære Jordlag her i Landet, saaledes et tidligere Arbejde sammen med K. A. Gronwall fra 1907: »Paleocæn ved Rugaard i Jydland og dets Fauna«, og et stort Arbejde, »De oligocæne Lag i Jærnbanegennemskæringen ved Aarhus Station« (1913), hvori et meget stort Materiale af Forsteninger er behandlet. Hans sidste Arbejde blev en Diskussion: »Om Grænsen mellem Saltholmskalk og Lellinge Grønsand« (1922), hvori bl. a. behandles et meget stort Materiale indsamlet i paleocæne Jordlag, der var blevet

blottet ved nye Havneudvidelser i Sundkrogen i Kbh. Arbejdet blev Genstand for stærk Kritik fra faglig Side, hvorfor H. desværre opgav den endelige Bearbejdelse af det store Materiale. Hans fortjenstfulde Arbejder blev herved i det hele taget bragt noget i Miskredit, hvorfor han tabte Lysten til at fortsætte og efterhaanden indstillede sin videnskabelige Virksomhed. En paabegyndt 4. Udg. af N. V. Ussing: »Danmarks Geologi«, hvis 3. Udg. H. havde besørget 1913, blev heller ikke fuldført. Ved Siden af sin Virksomhed som Docent ved Polyteknisk Læreanstalt og Universitetet var H. fra 1917 Lærer ved Statens Lærerhøjskole og fra 1925 Medlem af Indenrigsministeriets Udvalg for videnskabelige Undersøgelser i Grønland. — Selvportræt fra Ungdommen i Privateje.

Selvbiografi i Univ. Progr. Okt. 1908. Halfdan Jespersen: Stamtavle over den bornholmske Familie Jespersen, 1909, S. 45. Medd. fra Dansk geologisk Forening, VI, 1921—25, Anmeldelser og Kritikker, S. 2 ff., 27—38; VIII, 1931—35, S. 127 f. Naturens Verden, XV,' 1931, S. 193. *S A Andersen.*

Harding, Marius Christian, 1865—1928, Kemiker, Historiker. F. 29. Okt. 1865 i Ærøskøbing, d. 15. Juli 1928 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Bagermester Nicolai Henrik H. (1833—1910) og Cecilie Marie Brink (1832—1914). Gift 7. April 1893 paa Frbg. med Meta Oline Sophie Jessen, f. 24. Okt. 1864 i Nordborg, d. 18. Marts 1929 i Kbh., D. af Urmager Johan J. (1823—67) og Anna Dorothea Winther (1823—91).

H., hvis Hu fra de unge Aar stod til Bogen, tog 1885 Lærereksamen fra Skaarup, og kort efter bestemte han sig til at paabegynde det polytekniske Studium. 1887 tog han polyteknisk Adgangseksamen, og 1892 blev han polyteknisk Kandidat som Fabrikingeniør efter Aaret forud at have faaet Universitetets Guldmedaille for Besvarelse af Prisopgaven i Kemi, der handlede om Bestemmelse af Molekylernes relative Vægt. Efter Eksamen blev H. ansat som Hjælpeassistent ved Polyteknisk Læreanstalts kemiske Laboratorium og virkede i denne Stilling, til han samme Efteraar blev ansat som Assistent ved Universitetets kemiske Laboratorium; i denne Stilling tog han 1909 Artium. 1902 blev han Inspektør ved Polyteknisk Læreanstalt. 1896 foretog han en Studierejse til Tyskland, Østrig og Schweiz. Sammen med Inspektørstillingen, som blev hans egentlige Livsgerning og som han røgtede med stor Interesse og Dygtighed, varetog H. en Række andre Hverv, var Sekretær ved Selskabet for de Massmannske Søndagsskoler fra 1902 og for Overbestyrelsen for Finsens medicinske Lysinstitut fra 1906, Sekretær og Kasserer for Selskabet til Naturlærens Ud-

bredelse fra 1908, Sekretær i Danmarks naturvidenskabelige Samfund fra 1911, Kasserer for Polyteknisk Understøttelsesforening fra 1903 og Medlem af Bestyrelsen for G. A. Hagemanns Kollegium fra 1908. 1920 var han Generalsekretær for det nordiske H. C. Ørstedmøde. H., der 1911 foretog en Studierejse til Nordamerika, udtog et Par Patenter i Samarbejde med andre, saaledes 7451-1905 Kuldeblanding og 10861-1908 Rensemiddel, og udfoldede en ikke ringe litterær Virksomhed af nærmest historisk Art. 1916 kom en Biografi af G. A. Hagemann, som han i dennes Direktørtid paa Polyteknisk Læreanstalt var kommet til at staa nær, 1918 »Ole Rømer som Ingeniør«, 1920 »Correspondance de H. C. Ørsted avec divers savants« og 1924 »Selskabet for Naturlærens Udbredelse«, et Festskrift til 100-Aars-Jubilæet. Endvidere skrev han en Del mindre Artikler om Emner fra Naturvidenskabernes Historie og var Medarbejder ved »Dansk biografisk Haandleksikon«. Han arbejdede i de senere Aar paa at skrive Polyteknisk Læreanstalts Historie i Anledning af 100-Aars-Festen 1929 og efterlod sig et stort Manuskript, som det dog viste sig umuligt at tyde, fordi det var skrevet i et ejendommeligt Stenografisprog, som kun han selv kunde læse. Ved sit 25-Aars-Jubilæum 1927 fik han overrakt en stor Hædersgave indsamlet mellem danske Polyteknikere som Tak for den levende og virksomme Interesse, han altid havde vist de polytekniske studerende, og som saa mange havde nydt godt af baade i Studieaarene og senere. •— R. 1913. DM. 1920.

Ingeniøren 1925, S. 525 f.; 1928, S. 377 f. H. I. Hannover i Berl. Tid. 16. Juli 1928. J. T. Lundbye: Den polytekniske Læreanstalt 1829—1929, 1929.

Povl Vinding.

Hardy-Hansen, Emil Valdemar, f. 1891, Frugtavler. F. 11. Febr. 1891 i Egebjerg, Ods Herred. Forældre: Skomager, senere Telefonbestyrer Emil Theodor Hansen (f. 1867) og Ane Marie Nielsen (f. 1869). Navneforandring 4. Marts 1932. Gift 18. Okt. 1912 paa Frbg. (Marcusk.) med Gerda Charlotte Matthison-Hansen, f. 17. Sept. 1887 i Nykøbing F., D. af Skovfoged, sidst ved Ods Herreds Skovdistrikt Albert Mozart M.-H. (1843—1903) og Maren Caroline Elisabeth Amonsen (1854—1928).

Efter Uddannelse i en Række Gartnerier, hvor han gjorde sig bekendt med saavel Planteskoledrift som Frugtavl, Køkkenhavedyrkning, Anlægsgartneri og Blomsterdyrkning samt efter et Ophold paa Vilvorde i seks Maaneder, var H.-H. 1912—16 Gartner hos Weber, Gl. Hestehauge, Svendborg og dernæst 1916—35 Overgartner paa Sindssygehospitalet ved Nykøbing S. 1928 købte han

ca. 8 ha Jord i Endrup ved Fredensborg og udvidede 1933 og senere Arealet saaledes, at det nu omfatter 19 ha. Her har H.-H. anlagt betydelige Frugtplantager, der drives særdeles rationelt og intensivt. Allerede medens han var ansat ved Nykøbing Sindssygehospital, havde han henledt Opmærksomheden paa sig ved den energiske og rationelle Maade, hvorpaa han drev denne Institutions Have og da navnlig dens Frugtplantage, og denne Linie har han fulgt efter at være blevet Selvejer. Det er H.-H.s Tro og Overbevisning, at Frugtavl drevet efter de rette Linier og med det rette Sortudvalg vil være egnet for vort Klima og blive lønnende for Dyrkerne. Disse Tanker har H.-H. forfægtet i Tale og Skrift ved enhver forefaldende Lejlighed og med impulsiv og paagaaende Kraft trods saavel passiv som aktiv Modstand. Selv om hans Ideer ved nøgtern Betragtning maaske vil vise sig til en vis Grad at skyde over Maalet og fremstille Frugtavlen i et Skær, som Tiden maaske vil afblege noget, har hans Agitation dog utvivlsomt været virksom og frembragt en hidtil ukendt Interesse for Dyrkning af Æbler o. a. Træfrugt, og han maa derfor ubetinget betragtes som en betydelig Foregangsmand inden for dette Omraade. H.-H. stiftede 1927 Landsforeningen Dansk Frugtavl, hvis Formand og Sekretær han har været siden og hvis Blad »Dansk Frugtavl« han har redigeret siden 1931. Han er Forfatter til forskellige Bøger om Frugt- og Havedyrkning, bl. a. »Frugthaven og Køkkenhaven« (3. Opl. 1933), »Dyrkning af Kirsebær. Nye Metoder« (3. Opl. 1929), »Børnenes Have« (1929). Tillige har han været Havebrugsmedarbejder ved forskellige Dagblade, især »Berlingske Tidende«.

Gartner-Tidende 1934, S. 571. *Axel Lange.*

Harpestræng, Henrik, d. 1244, Læge og Kannik. Af Roskilde Domkirkes Necrologium fra 13. Aarh. ved man, at H. H. døde 2. April 1244 som Canonicus i Roskilde, og han synes da at være født i sidste Halvdel af 12. Aarh., men hans Fødested og Slægt kendes ikke. Da han i Necrologium betegnes som Magister eller Mester, maa det antages, at han i sine unge Dage har erhvervet sig Doktorgraden i Udlandet, ja meget tyder endda paa, at han har besøgt Datidens lærdeste Lægeskole i Salerno i Italien. Ifølge gamle Haandskrifter har han virket som Læge for Kong Erik, antagelig Erik (IV.) Plovpenning, der blev Konge 1241. — H. H. var Forfatter af en Urtebog, hvoraf de ældste endnu bevarede Afskrifter er fra Slutningen af 13. Aarh. (i Stockholm) og Begyndelsen af 14. Aarh. (Det kgl. Bibliotek); den fik en overordentlig stor Udbredelse her hjemme, ligesom der findes gamle Oversættelser af den paa Is-

landsk, Norsk og Svensk. Hovedparten af Bogen er en Oversættelse af Aemilius Macer's latinske Digt »De viribus herbarum«, der menes at være skrevet af en Franskmand, Odo Magdunensis, i Slutningen af 11. Aarh. Endvidere stammer en Del af Urtebogen fra »De gradibus liber« af Salernitaneren Constantinus Africanus (ca. 1018—87). Sammen med flere Afskrifter af H. H.s Urtebog forekommer en »Stenbog« og en Kogebog, der imidlertid ikke har noget med hans Forfatterskab at gøre. Derimod menes han at have skrevet to andre Arbejder om Urter paa Latin, hvortil Originalerne ikke kendes, men de viser salernitansk Paavirkning; endvidere en Lægebog samt forskellige astrologiske Optegnelser tillige med Regler for Aareladning, Kopsætning og Bad. En Afskrift af hans danske Urtebog blev første Gang trykt i »Nye Danske Magazin«, 1794, og senere er denne og flere af hans formentlige Arbejder oftere udgivet. De vigtigste af disse Udgaver, der tillige indeholder, hvad vi ved om ham, er: Chr. Molbech: »Henrik Harpestrengs danske Lægebog« (1826), Marius Kristensen: »Harpestræng, Gamle danske Urtebøger, Stenbøger og Kogebøger« (1908—20), J. W. S. Johnsson: »Henricus Dacus (Henrik Harpestreng), De simplicibus medicinis laxativis« (1914) og Poul Hauberg: »Henrik Harpestræng, Liber herbarum« (1936).

Liber daticus Roskildensis, udg. af A. Otto, 1933, S. 47, 178—86. P. Riant i Dsk. Saml., II, 1866—67, S. 270 f. *P 1 H. h*

Harries, Heinrich, 1762—1802, Præst, Forfatter. F. 9. Sept. 1762 i Flensborg, d. 28. Sept. 1802 i Briigge, Holsten, begr. sst. Forældre: Sukkerraffinadør Dietrich H. (1729—83) og Christine Rasch (1730—1813). Gift 7. Sept. 1790 i Elmshorn med Ida Christina Margretha Valentiner, døbt 5. Juni 1764 i Boren, d. Sept. 1825, D. af Sognepræst, sidst i Elmshorn, Konsistorialraad Christian August V. (1724—1816, gift 2° 1798 med Benedicta Christina Margretha Busæus, 1751—1833) og Sophie Elisabeth Pauli (1731—97).

H. blev Student 1779 i Kiel og studerede Teologi i Kiel og Gottingen 1779—86. Sidstnævnte Aar tog han teologisk Eksamen paa Gottorp og virkede siden som Præst i Siversted 1790—95 og derefter i Briigge til sin Død. 1788—93 redigerede han »Flensburger Wochenblatt fur Jedermann«, der under hans Ledelse fik en vis litterær Værdi, ligesom han selv fik et Navn som Forfatter af Digte og religiøse Smaating. Hans Navn er særlig knyttet til Digtet »Heil dir, dem liebenden Herrscher des Vaterlandes«, der var et Hyldestdigt »for den danske Undersaat« til Christian VIL;

det blev trykt i nævnte »Wochenblatt« 27. Jan. 1790 og er en Bearbejdelse af en engelsk Sang. Siden blev det af B. G. Schumacher omformet til den preussiske Kongehymne »Heil dir im Siegerkranz«. 1796 udgav H. en Oversættelse af Thomsons »The seasons«; en Udgave af hans Digte udkom 1804.

R. Buick: Das schleswig-holsteinische Zeitungswesen . . . bis zum Jahre 1789, 192 , . 09 . *Svend Larsen (C. A. Missen).*

Harsdorff, Caspar Frederik (Friedrich), 1735—99, Arkitekt. F. 26. Maj 1735 i Kbh., d. 24. Maj 1799 sst. (Nic), begr. sst. (Ass.). Forældre: Skoleholder Johan Christopher H. (Harsdorffer) (1695—1770) og 2. Hustru Anne Marie Eriksdatter (Erichsen) (1704—76). Gift 7. Dec. 1770 i Kbh. (Petri) med Elisabeth (Elsebeth) Margrethe Fortling, døbt 5. Nov. 1749 i Kbh. (Petri), d. 16. Juni 1812 sst. (Petri) (gift 1° 1764 med Hofstenhugger Johan Ernst August Braun, ca. 1733—66), D. af Hofstenhugger og kgl. Bygmester Jacob F. (s. d.) og 3. Hustru.

Om H.s Uddannelse før Udenlandsrejsen ved man kun, at han har studeret ved det 1754 oprettede Kunstakademi paa Charlottenborg og der vundet den store Guldmedaille 1756. Som Lærere i Bygningskunst virkede den franske Arkitekt N. H. Jardin, hans Broder L. H. Jardin og G. D. Anthon. Sandsynligvis har H. dog før den Tid besøgt det ældre Akademi paa Christiansborg, hvor Eigtved var Direktør og Anthon Informator i Bygningskunst. H.s Guldmedaillearbejde er ikke bevaret, men ligger maaske til Grund for et Kobberstik, som han senere udgav. I Sept. 1757 fik han Akademiets store Rejsestipendium paa seks Aar, og kort efter tiltraadte han Rejsen. Han drog først til Paris, hvor han forblev i næsten fem Aar. Dette var imod Akademiets Reglement, hvorefter Tiden skulde deles ligeligt mellem Paris og Rom. H. hørte med Udbytte J. F. Blondels Forelæsninger; men da han af Jardin var indviet i den nye Stil, Klassicismen, der søgte sine Forbilleder i Oldtidens Kunst og stod i skarp Modsætning til den herskende Senbarok og Rokoko, var det naturligt, at han sluttede sig til en Kreds af yngre Arkitekter, som tilhørte denne Retning. Blandt dem var J. G. Soufflot, der netop da havde paabegyndt Opførelsen af St. Geneviéve, den Kirke, som senere fik Navnet Panthéon. H. befandt sig vel i Paris og kunde vanskelig løsrive sig derfra; men en udtrykkelig Ordre fra Akademiet nødte ham til i Sommeren 1762 sammen med Maleren Jens Petersen Lund at begive sig til Rom over Marseille og Livorno. Han ankom til Rom i Sept. og kunde nu kun blive her et godt Aars Tid; men var end Opholdet

kort, havde han til Gengæld større Modenhed; han studerede flittig og modtog stærke og varige Indtryk baade af Oldtidens Bygningskunst, særlig det forholdsvis velbevarede Pantheon, og af Renæssancens Kunst, som han ogsaa studerede teoretisk gennem Palladios og Vignolas Værker. Studierne satte Frugt i et Projekt til et Gravkapel for Frederik V., som han tænkte sig at tilbygge til Roskilde Domkirke. Det er udarbejdet 1763 og bestaar af otte store Tegninger. Efter Hjemkomsten i Sommeren 1764 foreviste han dem for Akademiet og blev 8. Aug. agreeret. Et Professorat stod ledigt efter den yngre Jardins Død (1759), men først maatte H. udføre sit Medlemsstykke. Saly, som var Direktør, opgav ham Sujettet, »Et kgl. Palais med alt det, som deraf dependerer«. Dette Arbejde, hvoraf den perspektiviske Tegning og et Længdesnit er bevaret, indeholder ligesom et Program for den nye Retning i Bygningskunsten. H. blev nu optaget som Medlem 14. Marts 1765, og 9. April 1766 blev han valgt til Professor i »Perspektiven«, ogsaa kaldet det andet Professorat i Arkitekturen, da det skulde besættes med en Arkitekt. Efter at Struensee i Efteraaret 1770 havde standset Arbejdet paa Marmorkirken, forlod Jardin faa Maaneder efter Landet, og 25. Marts 1771 blev H. efter Jardins eget Forslag valgt til Professor i Arkitekturen. Han beholdt tillige Professoratet i Perspektiven, da der ikke var nogen anden, der kunde overtage det; først 1783 afgav han det til Peter Meyn. Kort efter fik han den Bolig paa Charlottenborg, som Jardin havde haft, og her boede han til sin Død. 1777—79 var han Akademiets Direktør, og under hans Ledelse afholdtes 1788 en »Salon«, hvor baade Modellen til Gravkapellet i Roskilde og Wiedewelts Model til Frederik V.s Gravmæle var udstillet.

Jævnsides med den akademiske Løbebane gik hans Embedskarriere. Kort efter Hjemkomsten, 8. Aug. 1764, blev han udnævnt til Bygningsinspektør; efter Jardins Afskedigelse blev han 10. Nov. 1770 Hof bygmester, og da Struensee 9. Sept. 1771 udnævnte en Overbygningsdirektion med vidtgaaende Myndighed, blev H. Medlem af denne, hvorved han fik den overvejende Indflydelse paa det offentlige Bygningsvæsen. Da Anthon døde 1781, blev der udnævnt en anden Hofbygmester, Chr. Joseph Zuber; men han blev ikke sidestillet med H., som fik højere Gage og Titel af 1. Hofbygmester. N. A. blev Bygningsdirektionen ophævet som Følge af Stridigheder mellem H. og Rentekammeret, og hans Indflydelse tabte sig derved noget; men han bevarede sin store Anseelse som Arkitekt, og Regeringen henvendte sig altid først til ham, naar der forelaa Opgaver af større Betydning.

I de første Aar efter Hjemkomsten, da H. var Bygningsinspektør, havde han ikke meget at gøre for Regeringen. Tilsynet med Slottene var hos Hofbygmester Anthon, og det eneste større Foretagende, der blev bevilget Penge til, Marmorkirken, stod under Jardins Ledelse. Projektet til Gravkapellet i Roskilde blev vel approberet af Kong Christian VII. 1768, umiddelbart før Rejsen til Frankrig; men Opførelsen blev udsat. Som Værker af H., udført for kgl. Regning før Struensee-Tiden, kan kun nævnes en stor Dekoration, »Gratiernes Fontæne«, som blev oprejst paa Christiansborg Ridebane 1767 i Anledning af Christian VII.s Kroning, og en vellykket Ombygning af Kadetakademiet i Fredericiagade (nu Retsbygning) 1769, hvorved Bygningen fik sit nuværende Udseende med tre Stokværk i Stedet for de tidligere to, uden at der blev ændret noget i Bygningens Højde eller dens arkitektoniske Stil (opført 1701—03 som Operahus). H. fik derimod et Par ret store Bestillinger fra private. Overhofmarskal A. G. Moltke overdrog ham 1766 at fuldende hans Gravkapel ved Karise Kirke, som var paabegyndt af »en Franskmand«, uden Tvivl N. H. Jardin. H. gjorde saa betydelige Ændringer, at Kapellet i Hovedsagen maa betragtes som hans Værk. S. A. gav han Tegning til Brødrene Petersens Jomfrukloster paa Amagertorv, hvor han viste en ny Type paa borgerlige Bygninger.

Struensees korte Magtperiode blev en travl Tid for H. Paa Frbg. Slot blev der 1770—71 foretaget kostbare Reparationer, hvorved Spisesalen og flere andre Værelser fik et helt nyt Udseende. Desuden indrettede H. det bekendte Marmorbad i Kælderetagen. Samtidig byggede han for Dronning Caroline Mathilde et nyt Hus paa Frydenlund ved Vedbæk; det var ikke færdigt, da hun efter Hofrevolutionen 1772 blev ført til Kronborg, og er senere nedrevet. Det var Struensee, der havde gjort H. til Hofbygmester og givet ham Lejlighed til at vise Prøver paa sit Talent; men ogsaa hos de nye Magthavere, Enkedronning Juliane Marie, Arveprins Frederik og Guldberg, vandt han hurtig Tillid og fik store Opgaver betroet. Til denne »Guldbergske Periode« (1772—84) hører først Herculespavillonen i Rosenborg Have (1773). Det var egentlig blot en Ombygning af Christian IV.s gamle »Blaa Lysthus« med det Formaal at skabe en dekorativ Baggrund for Barattas Gruppe »Hercules og Løven«, som stod i en Afkrog af Haven. Det var et af de Kunstværker, som Frederik IV. i sin Tid havde købt i Italien. Trods Bygningens smaa Dimensioner vakte den Opsigt i Kbh. og blev lovprist af Kunstkendere. Samtidig (1773—74) ombyggede han Det kgl. Teater (opført af N. Eigtved 1747—48); han for-

længede Bygningen ved begge Ender og gav den en ny Façade mod Kongens Nytorv med ioniske Pilastre og andre fra Antikken laante Detailler. Paa Fredensborg ledede han 1774—76 store Byggearbejder for Juliane Marie, som her havde Sommerbolig. Det gjaldt om at skaffe mere Plads til Hofstaten ved at forhøje Bygningerne i Slotsgaarden (»Ottekanten«) med en Etage; men H. benyttede Lejligheden til at aabne Slotsgaarden ved at nedbryde Portfløjen, hvorved Slottet vandt meget i Helhedsvirkning. Samtidig forstod han ved nogle mindre Ændringer af Slotsfaçaden at give hele Gaardpartiet et let Anstrøg af Klassicisme uden at gøre Vold paa Stilen i det gamle Barokslot. Nu lysnede det ogsaa for Kapellet i Roskilde, en Opgave, som Enkedronningen og Arveprinsen ikke mente at kunne vise fra sig, skønt Overslaget lød paa en stor Sum, 50 000 Rdl. Arbejdet blev paabegyndt 1774 og skulde fuldføres paa seks Aar; men 1778 var Pengene opbrugt, og da Rentekammeret ikke kunde eller ikke vilde fremskaffe en ny Bevilling, blev Kapellet staaende ufuldendt til 1821, da C. F. Hansen fik det Hverv at fuldende det. Alligevel maa Kapellet regnes for et af H.s Hovedværker. I det ydre er Bygningen ved sin kubiske Form og den halvrunde Kuppel fortrinlig karakteriseret som Gravkammer. Murene, af røde Sten ligesom Kirkens, staar helt glatte uden Ornamenter; i det indre er der derimod en rig og dog behersket Ornamentik, som giver en rolig og højtidsfuld Virkning. Søjler og Pilastre er i den af H. foretrukne ioniske Stil; Belysningsproblemet er løst med overlegent Mesterskab ved højtsiddende lunetteformede Vinduer. Det samme kan man iagttage ved Kapellet i Karise, hvor H. tilmurede Jardins Vinduer og lod Lyset strømme ind fra andre Vinduesaabninger, anbragt højere oppe.

»Den florissante Handelsperiode« omkring 1780 gav Anledning til, at Regeringen indlod sig paa nye Byggeforetagender, mest af praktisk Art. H. byggede saaledes 1777—83 tre store Pakhuse ved Havnen Syd for Toldboden, deriblandt det magtfuldt virkende »Vestindisk Pakhus« med sit taarnagtige Fremspring. H. begyndte nu ogsaa selv at optræde som Bygherre. Paa Kongens Nytorv byggede han 1779—80 det smukke Dobbelthus Nr. 3—5 paa en Grund, som Regeringen havde overladt ham ved Siden af Charlottenborg. Nr. 3 er et mindre Borgerhus paa fem Fag i tre Etager; Hjørnestedet med den pilasterprydede Façade er mere palæagtigt, tænkt som Bolig for en velhavende Familie (i en Aarrække beboet af Alfred Hage, nu Statsejendom). Han skabte derved Forbilleder for borgerlig Bygningskunst, som navnlig efter Byens Brand 1795

fremkaldte talrige Efterligninger, som det endnu kan ses i Amaliegade, Kronprinsessegade og flere Steder. Mindre Held havde H. med et andet Byggeforetagende. Regeringen skænkede ham 1781 en Grund i Amaliegade, der strakte sig fra Frederiks Hospital til Toldbodvejen. Hans Plan var at opføre fire større Ejendomme med Port (»Gaarde«) og fire mindre Huse i en symmetrisk Gruppering, saa at hele den lange Façade udgjorde en rytmisk bevæget Helhed. Regeringen ønskede imidlertid, at Husene skulde være lige høje og af den i Amaliegade almindelige Type, og H. begyndte saa med at bygge to større og to mindre Huse; men da Handelskrisen satte ind efter de gyldne Aar, maatte han opgive de store Byggeplaner. Han solgte Resten af Grunden til forskellige Haandværkere, som saa fuldendte Bebyggelsen i nær Tilslutning til H.s Stil.

Der kom nu en Tid, hvor baade Regeringen og private maatte tage Reb i Sejlene og vise større Sparsommelighed. H. har dog 1785 gjort Udkastet til den senere nedrevne Bankbygning ved Børsen; men da han ikke kunde finde sig i de stadige Krav om Besparelser, trak han sig tilbage og overlod til P. Meyn at opføre Bygningen. I de stille Aar omkring 1790 kastede han sig over Studiet af Grækernes Bygningskunst, som nu var blevet mere kendt efter de engelske Arkitekter Stuart og Revetts Opmaalinger i Hellas og Lilleasien. H. har kendt det første Bind af »Antiquities of Athens« og af »Antiquities of Ionia«, men ikke det andet Bind af »Antiquities of Athens«, hvor Templerne paa Akropolis er afbildet. Det er derfor ikke Parthenon og Erechtheion, men Athenetemplet i Priene og andre Templer i Lilleasien samt nogle mindre Bygninger i Athen, der har tjent ham som Forbilleder. Hans Kunst fornyer sig gennem disse Studier, og han skaber sig en mere personlig Stil. Snart gav ogsaa Slotsbranden 1794 og Byens Brand n. A. rigelig Anledning til baade offentlig og privat Byggevirksomhed. Dygtige Haandværkere, som Tømrermester A. Hallander og Murermester J. M. Quist, opførte mange smukke Huse, idet de fulgte det Spor, som H. havde banet 25 Aar tidligere ved Huset paa Kongens Nytorv; men han selv bygger nu i en ny og mere monumental Stil. Den første Opgave, Regeringen stillede ham, var at forbinde de to Palæer paa Amalienborg, som efter Slotsbranden var blevet købt til Kongen og Kronprins Frederik, ved en Løngang. Blandt flere Projekter af H. og andre Arkitekter valgte Kronprinsen H.s Udkast til en Kolonnade i ionisk Stil. Her viste han for første Gang den ioniske Søjle og det dertil hørende Overværk i den rene græske Form; tidligere havde han ligesom de franske Klassicister holdt sig til Forbilleder fra Romertiden og Renæssancen.

Det er dog ikke alene den fine Gennemførelse af den ioniske Stil, der har skabt Kolonnadens Berømmelse, men nok saa meget den mesterlige Maade, hvorpaa H. har forstaaet at forbinde en Bygning i antik Stil med de gamle Barokpalæer uden at skade dem og uden at hans eget Værk taber sin Selvstændighed. Den stillede Opgave er løst paa en ganske naturlig Maade, og der er i denne Løsning ingen Afhængighed af ældre Forbilleder. Man vil forgæves søge saadanne i de bevarede Mindesmærker fra Oldtiden. H. har ikke tænkt paa græske Propylæer eller lignende, men taget Opgaven, som den forelaa; han vidste, at det var Regeringens Ønske, at Løngangen blev hævet saa højt, at Udsigten fra Amaliegade til Salys beundrede Kongestatue ikke blev hemmet. Desværre er Bygningen kun af Træ. Man troede nemlig dengang, at Christiansborg kunde genopføres i Løbet af faa Aar, og det blev kun forlangt, at Kolonnaden skulde kunne holde i 10—12 Aar. Nu kan man dog ikke tænke sig, at vi skulde miste H.s Kolonnade; naar Træet ikke længer kan holde, maa den genskabes i Sten.

H. fik ogsaa Bestillinger fra private, og det var de mest velstillede Bygherrer, der henvendte sig til ham. Handelen var paa ny inde i en Blomstringsperiode, og de rige Grosserere saa gerne, at deres nye Huse fik et anseligt Ydre, ligesom der ikke blev sparet paa den indre Udstyrelse. For Apoteker J. G. L. Manthey byggede H. 1796 Løveapoteket paa Amagertorv og s. A. den store Gaard ved Holmens Kanal, som nu er Landmandsbankens Hovedsæde, for Grosserer Pierre Peschier. Det første er helt ombygget og kendes nu kun af de Kobberstik efter H.s Værker, som N. L. Høyen har udgivet; Peschiers Gaard blev 1849 forhøjet med en Etage af G. F. Hetsch; ved den Lejlighed blev de korinthiske Kolossalpilastre, som smykkede Façaden, flyttet en Etage op, og det H.ske Præg blev saaledes nogenlunde bevaret. Det betydeligste af H.s Privathuse er Agent Erich Erichsens Palæ, nu tilhørende Handelsbanken. Det blev først paabegyndt 1799, H.s sidste Leveaar, og han naaede ikke at se det færdigt. Façaden mod Kongens Nytorv med den store Søjleloggia, palladiansk i Opbygningen, men rent græsk i Detailformerne, er meget virkningsfuld. Indvendig er der i Beletagen bevaret smukke Interiører i fransk Stil, udført under Ledelse af Arkitekten J. J. Ramée og Maleren P. E. Lesueur.

I sine sidste Aar var H. ellers mest optaget af Tanken om at fuldende Marmorkirken, hvor Arbejdet havde været standset siden Struensee-Tiden. Ogsaa her var det Branden 1795, der gav Anledningen. Nicolai Kirke var nemlig brændt, og Kunstakademiet foreslog nu, at man i Stedet for at genopføre denne skulde fuldende

Jardins Værk. Ideen stammer uden Tvivl fra H.; han var klar over, at de store Omkostninger, som Jardins Projekt forudsatte, maatte nedbringes betydeligt, men han mente, at en simplere Stil i Lighed med det romerske Pantheon i Virkeligheden vilde være til Gavn for Kirkens arkitektoniske Virkning, og han kastede sig med Iver over Udarbejdelsen af Projektet. Han lod ogsaa en Model udføre, som endnu findes paa Kunstakademiet. Hans Forslag blev approberet, og der blev bevilget 250 000 Rdl. til Opførelsen; men faa Dage efter døde H., og Kirken blev staaende ufuldendt, indtil Tietgen 1874 paatog sig at bygge den færdig efter en ny Plan (se F. Meldahl). Ogsaa Genrejsningen af Christiansborg og Opførelsen af et nyt Raadhus var lagt i H.s Haand, og han havde før sin Død arbejdet sig langt ind i disse Opgaver, men hans Eftermand C. F. Hansen gik andre Veje.

Det fremgaar af denne Skildring, at man i H.s Kunstnervirksomhed maa skelne mellem to Perioder, en tidligere, hvor den franske Klassicisme og hans romerske Studier danner Grundlaget, og en senere, hvor Studiet af oldgræsk Bygningskunst giver hans Kunst en ny Retning. Men alle hans Værker vidner om, at han var en stærk og dybt original Kunstnernatur. Han var godt underrettet om, hvad der foregik i Udlandet, men han er, bortset fra hans Lærer Jardin, ikke afhængig af nogen udenlandsk Arkitekt; han hører selv til Nyklassicismens Banebrydere. Hans Elever, Peter Meyn og Boye Magens, formaaede ikke at følge ham, da han slog ind paa Studiet af Grækernes Bygningskunst; de foretrak at arbejde efter de romerske Forbilleder, som de kendte fra deres Rejsestudier. G. F. Hansen stod H. nærmere og var ikke fremmed for de græske Studier, men ogsaa han er i sine tidligere Værker Romernes og Palladios Lærling; først mange Aar senere, da Hellenismen var slaaet igennem i Tyskland, især med Leo v. Klenzes Værker i München, giver han i Frue Kirkes Portal et Eksempel paa ren græsk Stil. Beundringsværdig er hos H. den fine Følelse, han viser i de mange Tilfælde, hvor han maatte ombygge eller opføre Tilbygninger til ældre Bygninger. Med forbavsende Sikkerhed forstaar han at forene de uligeartede Elementer uden at hverken det ældre Værk lider Skade eller hans eget mister sit Særpræg. Det gælder baade Frbg. Slot, Fredensborg, Amalienborg og Domkirken i Roskilde. Han stolede i saadanne Tilfælde ubetinget paa det, han kaldte sin Indbildningskraft, hvormed han mente den kunstneriske Følelse. Han viste ogsaa en paa den Tid sjælden Forstaaelse af vor nationale Renæssancestil (Christian IV.s Stil); han værnede med Myndighed Børsen og Rosenborg mod

G. D. Anthons uforstaaende Forsøg paa at modernisere dem. Det er saaledes forstaaeligt, at H.s Kunstnerry, i højere Grad end nogen anden dansk Arkitekts, har staaet uanfægtet gennem Tiderne.

Justitsraad 1778. — Autentiske Portrætter af H. haves ikke; men han er muligvis, sammen med Wiedewelt, afbildet paa J. F. Clemens' Stik af Kapellet i Roskilde. En Statue af Th. Stein 1866 for Udstillingskomiteen paa Charlottenborg er ren Fantasi; den reproduceredes i Træsnit efter H. Olriks Tegning.

N. L. Høyen: C. F. Harsdorffs Værker, 1859—71. Ph. Weilbach i Arkitekten, III, 1900, S. 25 ff. Fr. Schiøtt i Tidsskr. f. Kunstind., 2. Rk., V, 1899, S. 37—56. M. Krohn: Frankrigs og Danmarks kunstn. Forbindelse, 1922, S. 46, 194. Fr. Weilbach: Architekten C. F. Harsdorff, 1928. Samme i Arkitekten, XX, 1917—18, S. 124—28, 134—37; XXXV, 1933, S. 249—58 (ogsaa i Særtryk); XXXVII, 1935, Ugehæfte, S. 121 ff. Samme i Tilskueren, 1933, S. 278—85. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925, se Registeret. *Fr. Weilbach*

Hartmann. Kunstnerslægten H. stammer fra Gross Glogau i Schlesien, hvor Slægtens ældst kendte Mand, nedenn. Koncertmester Johann Ernst H. (1726—93), med hvem Slægten kom til Danmark, var født. Af hans Sønner kan nævnes Kantor og Organist i Roskilde Johan Ernst H. (1770—1844) og Organist ved Garnisons Kirke i Kbh., Komponisten August Wilhelm H. (1775—1850), hvis Søn var nedenn. Komponist Johan Peter Emilius H. (1805—1900). Denne var Fader til Emma Sophie Christiane H. (1831—55), gift med Komponisten Niels W. Gade (1817—90, s. d.), til Clara Johanne Frederikke H. (1839—1925), gift med Komponisten August Henrik Winding (1835—99), til de nedenn. Billedhuggeren Carl Christian Ernst H. (1837—1901) og Komponisten Wilhelm Emilius Zinn H. (1836—98), samt til Overretssagfører Frederik (Frits) August H. (1843—1908). Sidstnævnte var Fader til Ellen H. (1877—1918), gift med sin nedenn. Fætter Johs. P. H. (f. 1870), til Henriette Benedicte H. (f. 1879), der ægtede Professor Edouard Suenson (f. 1877) og til Pianistinden Karen Emma H. (f. 1882), i Ægteskab med Professor Viggo Bentzon (f. 1861, s. d.), samt til nedenn. Gynækolog Johan Peter H. (f. 1873). Komponisten W. Emilius Z. H. (1836—98) var Fader til Skuespillerinden Agnete H. (1868—1902), der var gift med Sceneinstruktør Julius Martin David Lehmann (1861—1931), til Direktør Rudolph Puggaard H. (f. 1871) og til de nedenn. Maleren Oluf H. (1879—1910) og Gartneriejer, Konsul Johannes Palmer H. (f. 1870), gift med sin ovenn. Kusine Ellen H.

Th. Hauch-Fausbøll: Patriciske Slægter, IV, 1919, S. 71—86. Samme: Slægthaandbogen, 1900, S. 343—46. *Albert Fabritius.*

Hartmann, Carl Christian Ernst, 1837—1901, Billedhugger. F. 13. Sept. 1837 i Kbh. (Garn.), d. 4. Sept. 1901 sst., begr. sst. (Garn.). Forældre: Komponisten J. P. E. H. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 24. Maj 1871 i Vesterborg med Thyra Dannebod Boisen, f. 15. Aug. 1848 i Vesterborg, d. 23. Jan. 1920 i Kbh., D. af Sognepræst, Dr. phil. L. N. B. (s. d.) og 2. Hustru.

H. gik paa Helsteds Tegneskole, modellerede under Saabye og H. V. Bissen og kom ind paa Akademiet 1855. 1859 debuterede han paa Charlottenborg med en Modelfigur, der blev belønnet med Akademiets lille Sølvmedaille og konkurrerede s. A. til den Neuhausen'ske Præmie med en Springvandsfigur »Thor i Kamp med Midgaardsormen«. 1860 udstillede han »En Dreng, der forfølges af en Gase« og 1862 »Diomedes«, der blev købt af Kunstmuseet. H. rejste til Rom første Gang 1863, og hernede udførte han Kolossalstatuen »Alexandros«, der nu findes i Aalborg Museum; 1868 fik han det Ancker'ske Legat og opholdt sig atter et Par Aar i Rom, hvor han bl. a. udførte »Den døende Abel« (Aalborg Museum) og »En Spydkaster«. H. er Elev af den Thorvaldsen-Bissen'ske Skole, hvis Traditioner han videreførte uden større selvstændigt Tilskud. Det fik Betydning for hans Kunst, at han i 70'erne deltog i Udførelsen af Thorvaldsens Johannes-Gruppe til Frue Kirke, og mange af hans Arbejder er i deres Figurstil præget af en Thorvaldsen'sk Idealisme. H. er repræsenteret paa Glyptoteket med en Statuette »Amor spænder Buen«, og hans Basrelief »Apollo synger for Hyrderne« er opsat i Porten Frederiksborggade Nr. 20. H. var en Tid Kunstanmelder ved »Nationaltidende«.

Ill. Tid. 15. Sept. 1901. *Merete Bodelsen.*

Hartmann, Wilhelm Emilius Zinn, 1836—98, Komponist. F. 21. Febr. 1836 i Kbh. (Garn.), d. 18. Juli 1898 sst., begr. sst. (Holmens). Broder til Carl H. (s. d.). Gift 4. Nov. 1864 i Kbh. (Frue) med Bolette Puggaard, f. 2. Maj 1844 paa Skovgaard, Ordrup, d. 9. Maj 1929 i Kbh., D. af Grosserer Rudolph P. (s. d.) og Hustru.

Slægtens musikalske Begavelse gik i Arv til H., der uddannedes af N. Ravnkilde, senere af A. Rée i Klaverspil, medens Faderen underviste ham i Orgel og Teori. Paa sit Kompositionstalent afgav han Bevis allerede i Barnealderen, saaledes i de (senere udgivne) »Smaasange for Ungdommen«, som 22-aarig fik han opført en Passionssalme (Ingemann) for Sopransolo, Kor og Orkester ved Teaterkorets Koncert i Frue Kirke Skærtorsdag 1858, hans egentlige Debut som Komponist. Sammen med August Winding skrev han

Musik (2. Akt) til Bournonvilles Ballet »Fjeldstuen« (Det kgl. Teater 1859), der blev venligt modtaget og opnaaede et større Antal Opførelser. Efter denne lovende Begyndelse drog H. til Leipzig for at fortsætte sine Studier (1860), og ved Hjemkomsten 1861 ansattes han som Organist ved Johanneskirken i Kbh., senere (1871) forflyttet til Christiansborg Slotskirke, hvor han virkede som Organist til sin Død. 1891—92 var han Dirigent i Musikforeningen. — Om end H. af Embede var Kirkemusiker, vedblev han Livet igennem at nære stærk Interesse for Teatret og dets Musik. Han skrev Musik til Hostrups Syngestykke »En Nat mellem Fjeldene« (Op. 3, 1863), Overskous Opera »Elverpigen« (Op. 4, 1867), endvidere til Syngestykket »Korsikaneren« (1872), men havde ikke samme Held med disse Værker som med Balletten. Mod Slutningen af sit Liv gjorde han en Række betydeligere Indsatser med Operaen »Ragnhild« (»Runenzauber«, 1896), bygget over »Svend Dyrings Hus«, Scenemusikken til »Øen i Sydhavet« (1890), Balletten »En Bryllupsfest i Hardanger« (1897) og Operaen »Det store Lod« (1897). H. var en overordentlig flittig Komponist og skrev foruden disse omfattende sceniske Værker et stort Antal vokale og instrumentale Kompositioner. Foruden en Del aandelige Sange for blandet Kor og flere Samlinger Mandskor (eller Kvartetter) foreligger fra hans Haand en Række store Korværker, saaledes »Havfruen« (Op. 8, 1866), »Vinter og Vaar« (Op. 13 a), »Ved Sommertid« (Damekor), Kantaten »Rinaldo« og »Mod Lyset« (Op. 33). I særlig Grad vakte H. Opmærksomhed ved sine instrumentale Værker, dels Klaverværkerne (»Nordiske Tonebilleder«, Op. 11, »Arabesque«, Op. 16, 4 Klaverstykker, Op. 31 o. a.), dels Kammermusik, heriblandt nogle fortræffelige Kvartetter, en Kvintet (Op. 5, 1865), en Nonet (Op. 43), en Trio og to Violinsonater. Mest kendt blev han, her hjemme og i Udlandet, ved sine Orkesterværker (og Koncerterne, en for Violin, en for Violoncel, en for Klaver). Han skrev i alt syv Symfonier, af hvilke foreligger trykt den første i Es-Dur (Op. 29), den anden i A-Mol (»Fra Riddertiden«, Op. 34 a), og den tredie i D-Dur (Op. 42); desuden den symfoniske Digtning »Hakon Jarl« (Op. 40) og Ouverturen »Hærmændene paa Helgeland« (»Eine nordische Heerfahrt«) (Op. 25), enkelte andre Ouverturer samt Suiter. I Udlandet blev hans Navn særlig kendt gennem hans »Skandinavisk Folkemusik«, en Bearbejdelse for Orkester af nordiske Viser og Danse, der stadig opføres. — H. var hyppigt paa Rejser i Udlandet, hvor han ofte dirigerede egne Kompositioner. Mulig har han følt sig mere paaskønnet i det fremmede end hjemme, hvor han trods sit ubestridelige Talent

maaske følte sig trykket af den vægtige Indsats, hans Faders Musik betød i dansk Musikhistorie. Nægtes kan det ikke, at hans sarte og forfinede (men paa den anden Side overordentlig velformede og glimrende instrumenterede) Musik — der stemmer overens med hans særegne Sind og Apparition — i nogen Maade virker afbleget ved Siden af J. P. E. Hartmanns magtfulde Toner. De bløde og vege Drag genfindes i hans smukke Sange (»Nu skal du kønt Dig putte ned«), der stadig bevarer deres Yndest. — Manuskripter i Det kgl. Bibliotek. — Tit. Professor 1889. — R. 1881. — Maleri af C. Th. Melchior 1852. Træsnit af C. Hammer 1883, H. P. Hansen 1885 og efter Fotografi 1890.

V. Møller: Danske Kunstner-Portraiter, 1883. Ch. Kjerulf i Nutiden 25. Jan. 1885. Arthur Seidl: Wagneriana, III, 1902. Ill. Tid. 24. Juli 1898.

Erik Abrahamsen.

Hartmann, Hjalmar, f. 1870, Frøgrosserer, Godsejer. F. 11. Juni 1870 i Lier, Norge. Forældre: Residerende Kapellan i Tønsberg Simon Fougner H. (1836—71) og Augusta Charlotte Johanne Birkedal (1839—1917, gift 2° 1875 med Sognepræst Lavrids Nyegaard, s. d.). Gift 15. Nov. 1907 i Kbh. (Jac.) med Gerda Christensen, f. 15. Maj 1884 i Kbh. (Johs.), D. af Landskabsmaler, senere tit. Professor Godfred C. (s. d.) og Hustru.

Efter Faderens tidlige Død sad H.s Moder i meget smaa Kaar og rejste, da H. var fem Aar gammel, til Danmark, hvor hun blev gift med sin Faders Kapellan. H. kom først i Huset hos sin Bedstefader Pastor Vilh. Birkedal (s. d.) og senere hos Onkelen Pastor Uffe Birkedal (s. d.). Ved Opvæksten i landlige Forhold vaktes tidlig hans Kærlighed til Beskæftigelse ved Havebrug og hvad dertil hører. Som sekstenaarig kom han i Gartnerlære ved Charlottenlund Slotshave, samtidig læste han privat til Præliminæreksamen og tog denne ved Universitetet 1888. Siden blev han Elev ved Fuglebakkens Handelsgartneri paa Frbg. og søgte derfra til Udlandet, til Olbergs Gartneri i Striessen ved Dresden og senere til Wilhelm Rischer i Carnewitz ved Leipzig; begge Steder høstede han mange nyttige Erfaringer. Efter et Kursus paa det pomologiske Institut i Reutlingen fulgte nogle Rejseaar, der bl. a. bragte H. til Gent, Bruxelles og London, og han etablerede sig endelig 1894 i Bruxelles. Da det imidlertid var hans Ønske at bosætte sig i Danmark, vendte han hjem og var i tre Aar Undergartner ved Bregentved Slotshave, hvor han samtidig fortsatte den i Bruxelles paabegyndte Handelsvirksomhed. For udelukkende at kunne hellige sig denne tog han 1899 Grossererborgerskab og etablerede Firmaet

Hjalmar H. & Co., hvoraf han fra 1904 og helt op til 1935 var Eneindehaver. Forretningen baseredes først og fremmest paa Frøavl og Frøhandel for Eksport. Frøet avledes hos Landmænd rundt om i Danmark og afsattes i Begyndelsen væsentligst til Tyskland, Rusland og Amerika. For at knytte Forbindelser i Udlandet maatte H. i de første Aar foretage lange Forretningsrejser, og han var den første danske Frømand, som personlig berejste Amerika specielt med Eksport af Kaalfrø for Øje; fra 1911 har Firmaet haft eget Kontor i New York, fra 1930 tillige i Paris. 1906 erhvervede Firmaet Jord i Emdrup til Prøvedyrkning, men først 1911 paabegyndtes i større Udstrækning og under sagkyndig Ledelse Forsøg med dels danske, dels udenlandske Stammer af saavel Kaal- som Rodfrugter. Man indførte Prøver fra alle Verdensdele for nøje at undersøge, hvilke Krav der stilledes med Hensyn til Sorter i de forskellige Lande. 1916 købtes den for sit Formaal udmærket beliggende Ejendom Røde Vejrmøllegaard i Glostrup, hvor Forædlingsarbejdet kunde gaa Haand i Haand med et veldrevet Landbrug, og 1919 opførtes ved Glostrup Station et nyt stort Frøpakhus, vel nok det største af sin Art i Nordeuropa. Pakhuset, hvortil der førte eget Jernbanespor, blev forsynet med et moderne Renseri og Tørreri til Behandling af de ved Kontrakt med Landmænd avlede Frøpartier. 1923 forøgedes Virksomheden ved Køb af Ragnesminde, Søstergaarden til Røde Vejrmøllegaard, og efter Køb af endnu en mindre Ejendom, Vestergaard, forøgedes det samlede Areal, som Virksomheden raadede over, til 500 Tdr. Land. Da disse Ejendomme efterhaanden er blevet nogle af de bedst drevne inden for Kbh.s Amt, er de indgaaet som Led i Forevisningsplanen i Det kgl. Landhusholdningsselskabs Program med Henblik paa Udlændinges Studier her i Landet, ligesom Gaardene er anbefalede af Landboforeningerne som Lærested for unge Landmænd. — Ved sin betydelige Indsats i Forædlingsarbejdet har H. utvivlsomt gavnet dansk Frøavl meget, men hans kommercielle Evner har samtidig været af stor Værdi for dansk Frøhandel. Han maa betegnes som en fremstaaende og ejendommelig Skikkelse inden for nordeuropæisk Frøhandel, fordi Gartner- og Købmandsevner hos ham har suppleret hinanden i en usædvanlig Grad. Ved Firmaets Jubilæum 1919 oprettede H. et Legat, hvis Renter uddeles som Belønning for fortrinligt Forædlingsarbejde inden for Køkkenurterne og særlig for saadanne Produkter, hvis Frø kan faa Betydning for Eksport. — 1908 erhvervede H. dansk Indfødsret, men over for sit Fædreland Norge har han paa forskellig Maade vist sin Interesse, ikke

mindst ved Rejsningen af Norges Hus i Kbh. I øvrigt har han Tilknytning til forskellige kommercielle, humanitære og kunstneriske Virksomheder og var Generalkonsul for Litauen 1926—28, fra 1931 for Belgien. 1933 bekostede han Udgivelsen af L. Bobés Bog »Moritz Hartmann«. — R. 1927. — Maleri af Hans Henningsen. Buste af Carl Martin Hansen. *7 Vestberg*

Hartmann, Johannes Palmer, f. 1870, Gartneriejer, Konsul. F. 18. Jan. 1870 i Kbh. (Johs.). Forældre: Komponisten Emil H. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 12. Jan. 1905 i Kbh. (Helligg.) med Ellen Hartmann, f. 28. Maj 1877 i Kbh. (Frue), d. 12. Sept. 1918 i Gentofte, D. af Overretssagfører Frederik August H. (1843—1908) og Alice de Dompierre de Jonquiéres (1848—1921). 2° 2. Aug. 1924 i Thoreby med Sigyn Kemp, f. 9. Maj 1893 i Nykøbing F., D. af Sognepræst, senere Stiftsprovst Axel Gudmund K. (1844—1924) og Johanne Nicoline Knap (1853—1918).

Efter gartnerisk Uddannelse dels i en Herregaardshave, dels i et Handelsgartneri i Danmark samt i Gartnerier i Tyskland og Belgien tog H. 1894 Havebrugseksamen paa Landbohøjskolen, hvorefter han drog til England og senere til Belgien. Ved Opholdet der, hvor han virkede som Overgartner i et større Gartneri, fremvoksede hos ham saa megen Interesse for de storslaaede Drivhuskulturer i Belgien og dette Lands hele gartneriske Atmosfære, at han besluttede at prøve Lykken som selvstændig, og i Overensstemmelse hermed etablerede han sig 1897 i Gent. Det var under saare beskedne Forhold, H. begyndte, idet Gartneriet kun var fem ha stort med seks smaa Drivhuse, medens hele Arbejdsstyrken var een Mand, men 30 Aar efter dækkede Gartneriet 100 ha, hvorpaa var bygget 100 Væksthuse, og 125 Gartnere og Arbejdere havde Beskæftigelse ved Virksomheden. Denne har udviklet sig til et Eksportgartneri af Rang, hvor der fornemmelig produceres Laurbærtræer, Palmer, Camellier, Azalea og Knoldbegonier, som finder Afsætning i de fleste europæiske Lande. H. har ved denne Virksomhed vundet sig en særdeles smuk Position mellem belgiske Kolleger og rundt om i Landene og har med Ære hævdet de danske Farver paa den fremmede Jord, ligesom han har betydet over ordentlig meget for de danske Gartnere, hvad enten de kom som besøgende til Belgien eller ønskede Beskæftigelse i Virksomheden. Hans fremragende Evner er blevet taget i Brug paa mange Maader saavel fagligt som socialt. Han er saaledes dansk Konsul i Gent fra 1923, Præsident for Foreningen Ligue Horticole d'Exportateurs Belges i Gent, Medlem af Bestyrelsen for dansk Understøttelses-

forening i Belgien, Dansk Samvirkes Repræsentant i Belgien, og endelig har han 1935 været Juge Supérieur under Verdensudstillingen i Bruxelles. — R. 1915. DM. 1928.

Gartner-Tidende, 1922, S. 205. *Axel Lange.*

Hartmann, Johan Peter, f. 1873, Læge. F. 5. April 1873 i Kbh. (Søllerød). Forældre: Overretssagfører Frederik (Frits) August H. (1843—1908) og Alice de Dompierre de Jonquiéres (1848—1921). Gift 30. April 1908 i Kbh. med Gerda Lehmann, f. 25. Okt. 1884 i Kbh. (Johs.), D. af Inspektør ved Alm. Hospital, senere Borgmester i Kbh. Carl Frederik Mozart L. (1858—1933, gift 2° 1908 med Camilla Marie Budelmann, f. 1857) og Henriette Sophie Schwensen (1860—1905).

H. blev Student 1891 fra Metropolitanskolen, tog Lægeeksamen 1897 °S gjorde derefter Kandidattjeneste ved forskellige fortrinsvis københavnske Hospitalsafdelinger indtil 1906. Blandt hans Chefer i disse Aar var Howitz, Heiberg, Kaarsberg og Leopold Meyer, Foregangsmændene for Gynækologien i Danmark, og H.s kirurgiske Interesser blev derfor naturligt ledet i gynækologisk Retning. Universitetets Guldmedaille erhvervede han 1902 for en Afhandling »om circulær Forening af overskaarne større Arterie- og Venestammer«; under Tjenesten paa Fødselsstiftelsen i Amaliegade hos Leopold Meyer udarbejdede han sin Disputats: »Den for tidlige Løsning af den paa normalt Sted insererede Placenta«, som han 1908 forsvarede for Doktorgraden. Efter sin lange og alsidige Kandidatuddannelse var han nu Reservekirurg ved Frbg. Hospital hos Kraft 1906—09, hos Kaarsberg ved St. Lukas Stiftelse 1909—10, Reserveaccouchør og 1. Reservelæge ved Rigshospitalets Fødeafdeling A hos Leopold Meyer 1910—13, og igen hos Kaarsberg 1913—15. Han blev derefter Læge ved Fr. Howitz' Fødehjem 1916—20 og var saaledes rustet med stor kirurgisk, gynækologisk og obstetrisk Erfaring, da han ved Kaarsbergs Død 1917 udnævntes til dennes Efterfølger som Overlæge ved det private Hospital St. Lukas Stiftelsen, hvor han har videreført de smukke Traditioner fra dets første Overlæges Tid og yderligere befæstet Hospitalets gynækologiske Renommé. St. Lukas Stiftelsens Flytning fra Nørreallé til det betydelig større nybyggede Hospital paa Bernstorffvejen, der aabnedes 1933, er for en stor Del hans Værk. Igennem alle disse Aar har H. ligesom sin Forgænger været en søgt og skattet Lærer for de medicinske studerende i gynækologisk Klinik. Foruden i flere mindre Afhandlinger, fortrinsvis af gynækologisk Indhold, har H. nedlagt sine mangeaarige Erfaringer i en

større Bog om Gynækologi (1935), set fra rent kliniske Synspunkter. Forskellige faglige og kollegiale Hverv har i Aarenes Løb været H. overdraget, bl. a. som Formand for Foreningen for Gynækologi og Obstetrik 1924—26 og igen 1935. — R. 1923. DM. 1932. — Buste af Kaj Nielsen 1922 i Privateje.

Ugeskrift for Læger 1935. *Otto C. Aagaard.*

Hartmann, Johan Peter Emilius, 1805—1900, Komponist. F. 14. Maj 1805 i Kbh. (Garn.), d. 10. Marts 1900 sst. (Garn.), begr. ved Garn. K. Forældre: Kapelmusikus, senere Organist og Kantor August Wilhelm H. (1775—1850) og Christiane Petrea Frederica Wittendorff (1778—1848). Gift 1° 2. Dec. 1829 i Kbh. (Garn.) med Emma Sophie Amalia Zinn, f. 22. Aug. 1807 i Kbh. (Garn.), d. 6. Marts 1851 sst. (Garn.), D. af Agent, Grosserer Johann Friederich Z. (1779—1838, gift 2° 1813 med Margrethe Christiane Oldeland, 1784—1857) og Eva Sophie Juliane Oldeland (1779—1812). 2° 20. Maj 1855 i Kbh. (Garn.) med Thora Camilla Jacobsen, f. 19. Dec. 1807 i Kbh. (Holmens), d. 1. Febr. 1889 sst. (Garn.), D. af Købmand, senere Bogholder og Kaptajn i det borgerlige Artilleri Jacob Christian J. (ca. 1766—1816) og Martha Marie Smidt (ca. 1781—1845).

H.s Fader var en dygtig Musiker og smagfuld Komponist (Manuskripter i Det kgl. Bibliotek) og i Modsætning til Bedstefaderen, den geniale, men fattige og ulykkelige Johann Ernst H. (s. d.), en velsitueret Mand af den Borgerdyd, som var den fornemste Egenskab, man kunde have i Frederik VI.s Kbh. Hjemmet havde saaledes Midler til trods Statsbankerotten at holde den eneste Søn i Latinskole og give ham den bedst mulige Opdragelse, og fra Barndommen vænnedes han, da Moderen blev »Wartfrue« hos Prins Christian (VIII.) og han selv den senere Frederik VII.s Legekammerat, til at færdes utvungent i Samfundets højeste Kredse, en Indstilling, der ikke var uden Betydning for hans senere Liv. Faderen bestemte Sønnen for Embedsvejen, og med det ejendommelige pligtopfyldende og rolige Træk, der er over hele H.s Livsførelse, blev han, der havde det stærkest tænkelige kunstneriske Indhold, virkelig ikke alene Student (Borgerdydskolen i Kbh. 1822) og juridisk Kandidat (1828), men passede ogsaa fra 1828 en Sekretærpost i den borgerlige Indrulleringskommission, saa længe denne eksisterede (til 1870). H.s Begavelse for Musik gav sig dog aktive Udslag gennem Barneaarene; han komponerede allerede som Dreng og fik solid Undervisning af Faderen baade i Musikkens Teori og i Violin, Klaver og Orgelspil. Femten Aar gammel

optraadte han som Violinist sammen med August Bournonville i Selskabet til Musikens Udbredelse, og da han var nitten, blev han 1824 ansat som Organist ved Garnisons Kirke, tre Aar efter blev han Lærer i Sang, Teori og Klaverspil ved Kbh.s første Musikkonservatorium. Samtidig hermed fremtraadte H. første Gang for Offentligheden som Komponist — ved en Koncert i Garnisons Kirke 1826 — med en Koncertouverture for Orkester, en Fantasi for Orgel og en stor Kantate »Orglets Pris« med Tekst af Oehlenschläger. Ved sit Giftermaal 1829 flyttede han ind i den Lejlighed, Kvæsthusgade 3, som han skulde bebo indtil sin Død. Med sit 25. Aar staar han saaledes ved Begyndelsen af en veltilrettelagt Løbebane: 1843 blev han Weyses Efterfølger som Organist ved Frue Kirke, 1867 Medbestyrer af det nyoprettede Kbh.s Musikkonservatorium, og 1874 tildelte Universitetet ham Doktorgraden. 1836 var han Medstifter af Musikforeningen, blev straks indvalgt i dens Administration og stod fra 1839 som dens Formand, hvad han vedblev at være i 53 Aar. 1839 var han Medstifter af Studentersangforeningen, hvis Formand han var fra 1868 til sin Død. Disse Institutioner, Musikforeningen, Studentersangforeningen og Konservatoriet, voksede under H.s Formandstid fra en ringe Begyndelse frem til at være de bærende Kræfter i dansk Musikliv. I sin Produktion viser H. i Hovedsagen en Udvikling uden Brud, en Udvikling og en Vækst, som dansk Musikhistorie ikke kan opvise Magen til, og i hans Værker er hans Livs Historie nedfældet. Betragtningen af dem er det eneste afgørende i Beskrivelsen af hans Liv og Virke.

Forud for H.s Fremtræden gaar en musikfattig Periode i Danmark — det første Tiaar efter Statsbankerotten var en nøjsom Tid, der ikke tillod den store Musik at udfolde sig. Weyses og Kuhlaus Syngestykker beherskede Operaens Repertoire. Wienerklassikerne, hvis Musik ved Aarhundredskiftet var ved at vinde Fodfæste i Kbh., var trængt i Baggrunden til Fordel for en cirkusagtig Virtuosdyrkelse, hvori selv Det kgl. Teater med Iver deltog, og som den eneste Undtagelse, der bekræfter Reglen, lyser Carl Maria v. Webers Københavnbesøg 1820, under hvilket den purunge H. sikkert har hentet sine stærkeste Indtryk af samtidig europæisk Musikskaben. H. var nemlig ved sin første Fremtræden stærkt moderne orienteret, og dette betyder 1825 ikke Beethoven, som med 9. Symfoni og de sidste Kvartetter havde isoleret sig i Forhold til Samtiden, og heller ikke Schubert, hvis sidste store Værker, Klavertrioerne, C-Dur Symfonien og de sidste store Klaversonater, var utrykte og ukendte af Offentligheden, men i absolut Musik

Hummel, Onslow og først og fremmest Spohr, i dramatisk Musik Weber, Cherubini og Spontini. Det er disse fremmede, nu næsten glemte Mestre, der sammen med de hjemlige, Kuhlau og Weyse, giver den unge H. hans tidsprægede Tonemateriale, og det bør nævnes, at det i højere Grad er Kuhlaus Instrumentalstil end Weyses Romance- og Kantatestil, der sætter Præg paa H.s første Værker, selv om han stod i et langt inderligere personligt Forhold til Weyse, der i meget var en raadgivende Vejleder ved hans første Arbejder, end til Kuhlau, der absolut ikke brød sig om at virke som Mentor for Ungdommen.

Det lader sig gøre at dele den første Del af H.s Produktion i tre tiaars Perioder, saaledes at man for hvert Afsnit ser, hvorledes hans Synspunkter veksler, hans Paavirkninger ændres, og nye Former faar hans Hovedinteresse, indtil Kunstnerpersonligheden i hans rigeste Værker naar den fulde Udfoldelse.

I Ungdommens første Tiaar 1825—35, hvor han vokser ud af Samtidens Moderetninger, producerer han en overraskende Mængde betydelig Musik, skønt han i de samme Aar i høj Grad er optaget af praktiske Gøremaal — Eksamenslæsning, Ægteskab og Embedsgerning. Han har en forbavsende Arbejdsevne. Nævnt er det første Program i Garnisonskirken 1826. Af dets tre omfangsrige, nu glemte, Værker, er der Grund til særlig at lægge Mærke til Orgelfantasien i A-Dur (Ms. i Det kgl. Bibliotek), der viser baade hans specielle og meget betydelige tekniske Behandling af Orgelet og et Særpræg i Tankegangen, som er ganske nyt inden for Orgelmusikken, der paa det paagældende Tidspunkt var meget forsømt. Den første, noget ufrie Koncertouverture, Op. 3, efterfølges to Aar senere af den langt mere modne og bedre instrumenterede »Gejstlige Ouverture«, Op. 9, for Orgel og Orkester. Som Op. 1 har H. betegnet en nydelig Fløjtesonate (udgivet ved P. Hagemann), men Klaverkvartetten Op. 2 er nok et Par Aar ældre. Rigtig levedygtig Kammermusik er dog først Violinsonaten Op. 8, der er skrevet under Eksamenslæsningen og lyser af ungdommelig Kraft og Mod paa Livet. Kantaten »Orglets Pris«, der indleder H.s store Virke i denne Form, følges hurtigt af »Motetto til Jubelfesten 1826« og Motetter til Jule- og Paaskefesten 1827 og 28, og hertil slutter sig den lille yndefulde Kantate »Ved Konservatoriets 2. Koncert« for lille Orkester, Klaver og Kor og det første Lejlighedsarbejde til Kongehuset »Christian, der elsker de yndige Muser«. Men efter 1830 optoges H. af sin første store Indsats i dansk Musik, Arbejdet paa Operaen »Ravnen« (opført 1832). Denne Opera (med Tekst af H. C. Andersen efter Gozzi)

viser klart H.s Stilling i den datidige Musikradikalismes Front. Det stærkt romantiske Stof faar en musikalsk Underbygning med kraftigere harmoniske Effekter, end man hidtil havde kendt, men kontrasterende hertil staar blide Cavatiner af udpræget »dansk« Melodifarve og Viser med et for H. ejendommeligt »borgerligt« Tonesprog. Stilen afviger stærkt fra de Weyse-Kuhlauske Koloratur-operaer, har intet med Klassikerne at gøre, men maa opfattes som en dansk Parallel til Spohrs og Marschners samtidige Skrivemaade. Operaen modtoges med Begejstring, men oplevede dog kun faa Opførelser. Senere omarbejdede H. Operaen, der indeholder saa væsentlige Elementer af hans Musikstof, men heller ikke i denne Nyudgave (fra 1863) har den formaaet at holde sig paa Scenen. Derimod høres den prægtige Ouverture endnu jævnlig paa Koncerter. — Tre Aar efter (1835) følger »Corsarerne«, et elskværdigt Syngestykke med Tekst af Hertz. Musikken er elegantere og lettere end i »Ravnen«, men spiller mere i det vaudevilleagtige. Ogsaa »Corsarerne« henlagdes efter kun fem Opførelser, og H. forlader med denne Opera den tysk-italienske Skrivemaade for bestandig. Afslutning paa dette første Tiaar danner G-Mol Symfonien Op. 17, et i H.s Udvikling meget vigtigt Værk og den første danske Symfoni, vi har bevaret fra den romantiske Musikperiode. Symfonien vakte ingen Opmærksomhed her hjemme, da den kom frem, og heller ikke ved den eneste Gentagelse (1851) i H.s Levetid var man klar over, at den dannede Skellinien mellem to Tidsaldre i dansk Musik. Derimod vurderede Spohr den højt og bragte den 1837 til Opførelse i Cassel, og den har i de senere Aar oplevet flere gode Opførelser og vil sikkert formaa at hævde sin Plads som et af det 19. Aarhundredes betydelige danske Musikværker. Symfonien tog H. med paa den store Udenlandsrejse, han foretog 1836. Rejsen gik over Hamburg, Berlin, Leipzig, Wien, Miinchen, gennem Schweiz til Paris for at slutte hos Spohr i Cassel, og først her kan der tales om, at Rejsen faar Betydning for H.; hidtil havde han kun faaet Lejlighed til flygtigt at præsentere sig for de Storheder, han tilfældigvis traf hjemme (Paér, Rossini, Cherubini, Chopin). Nogen Studierejse som Frøhlichs eller Rungs blev det saaledes ikke til, og paa Grund af Sommertiden var det begrænset, hvad H. hørte af ny Musik undervejs. Det blev tilmed hans eneste større Udenlandsrejse, men i Stedet for at tilføre ham fremmede Musikimpulser synes denne korte Udlændighed paa mærkelig Vis at have bekræftet ham i hans Danskhed, saaledes at den Periode, som H. nu træder ind i, bliver præget af hans deciderede Vending mod den dansk-nordiske Stil, som han

skabte, og som for bestandig vil bevare hans Navn i dansk Musik.

Værkerne fra denne Periode (1835—44) har en spinkel Forløber i den melodramatiske Musik, han 1832 skrev til Oehlenschlägers »Guldhornene«. Sit Ry som H.s første »nordiske« Værk — en Betegnelse, som i Grunden kun kan anvendes paa dets skønne Introduktion, medens Resten tilhører den universelle Romantik — skylder »Guldhornene« i overvejende Grad Teksten. Men nu begynder den bevidst nordiske Musikstil for Alvor. Rækken af de oehlenschlägerske Dramaer, der skulde inspirere den, indledes med »Olaf den Hellige« (1838), hvori den geniale Musik til »Slaget ved Stiklestad« lader Oldtidens Lurklang genopleves som en Realitet, ingen Digter havde kunnet drømme sig mere nærværende. N. A. kom »Knud den Store« og 1844 Ouverturen til »Hakon Jarl«, der første Gang opførtes ved Det kgl. Teaters Mindeforestilling for Thorvaldsen. Nøje beslægtet med den er den storladne Sørgemarch over Thorvaldsen (s. A.), men ogsaa Orgelfantasien i F-Mol og den prisbelønnede D-Mol Klaversonate (1843) hører til H.s stærkt nordisk farvede Værker. — Endnu fire højst forskellige store Scenearbejder stammer fra dette Tiaar: Musik til Oehlenschlägers »Fiskeren og hans Børn« og H. C. Andersens »Maurerpigen« (begge 1840), der maa anses for henlagte for bestandig, til Borgaards »Undine«, der længe har holdt sig som Koncertmusik, og endelig til Heibergs »Syvsoverdag« (1840), som har oplevet mange Opførelser paa Teatret lige op til vor Tid. »Syvsoverdag« er skrevet som Festspil i Anledning af Christian VIII.s Kroning, men Dobbelthandlingen, som H. for øvrigt glimrende karakteriserer i Kontrasten mellem Musikkens spidsborgerlige og højromantiske Udtryk, har svækket Stykkets sceniske Virkekraft. Musikken ejer mange Steder en enestaaende Ridderromantik, og navnlig efter at H. 1872 havde udvidet den med en ny Ouverture og Forspil, er den blevet et af hans værdifulde Værker.

Medens Tiaaret 1835—45 saaledes beherskes af de store nordisk farvede Arbejder for Teatret, er det i det næste Tiaar en lysere og mere bevidst nutidig dansk Stil, der bryder frem. Optakten danner Musikken til Mindefesten i Skanderborg (1845), hvoraf Festmarchen vil bevare Livskraft langt ind i Fremtiden; men Hovedværket er Operaen »Liden Kirsten« (1846), Tekst af H. C. Andersen. I en spinkel Handling med Motiv fra Folkevisens Middelalder er det lykkedes H. at skabe et musikalsk Udtryk for den Nationalbevidsthed og Fædrelandskærlighed, som brød frem ved 40'ernes Slutning. Uden at bruge originalt Folkevisestof, saaledes som

Kuhlau gjorde det i »Elverhøj«, genskaber han Folkevisens Stemning, som man dengang opfattede den, paa en umiddelbar Maade, der greb alle, og som alle kunde forstaa. Ved sin stilfærdige Inderlighed og bundne Varme er dette Værk typisk dansk og har usvækket bevaret sin Tiltrækning i nu snart hundrede Aar. Og med stor Frodighed udfolder H.s Skaberkraft sig nu i det nye Tonesprog, som han her fandt. Hans betydeligste Violinsonate (C-Dur, Op. 39) er samtidig med »Liden Kirsten«, og derefter følger en stor Række Sange, hvoraf de vigtigste danner Cyclusen »Sulamith og Salomon«, der er komponeret i Aarene 1848—50. Medens disse Værker saaledes bidrog til at gøre H.s Musik kendt og elsket i de videste Kredse, fulgte en ublid Skæbne hans 2. Symfoni i E-Dur, som fuldførtes 1848. I intet af sine Arbejder naar H. paa mere absolut Maade at fastslaa baade sin nationale Egenart og sit Mesterskab i Behandlingen af den symfoniske Form. Men det omfangsrige og i Fløjsatserne stærkt komplicerede Værk stillede for store Krav til baade Dirigent, Orkester og Publikum ved sin første Fremkomst og har heller ikke senere opnaaet en fuldtud tilfredsstillende Opførelse.

I denne lykkelige Tids lyse Musik griber nu Døden ind og slukker den Glans, hvori Livet var kommet til at ligge for H. — Til Festen i Kongens Have Eftersommeren 1850 skriver H. Mindesangen »Slumrer sødt i Slesvigs Jord« for Kor og stort Orkester, et Værk af sjælden Højhed og Vægt. Samme Efteraar udkaster og fuldfører han, medens han venter sin Faders Død, den skønne Motet »Quando corpus morietur«, og ikke fire Maaneder efter Faderens Bortgang mister han ogsaa sin Hustru, som i 21 Aar havde været ham en bestandig Inspirationskilde, en jævnbyrdig Raadgiver og en æggende Kritiker. Hun havde selv et smukt Kompositionstalent, og det er et ejendommeligt aandeligt Sammenspil, der foregaar mellem de to Ægtefæller, da hun komponerer »Fr. Palmers Romancer«, samtidig med at han i »Sulamith og Salomon«-Sangene skaber sin skønneste og dybest erotisk farvede Musik.

Det betød et dybtgaaende Brud i H.s Liv, da hans Hustru døde, og i de nærmeste Par Aar komponerede han næsten intet. Da han atter begyndte at skrive, er han i mærkelig Grad forandret. Hans Værk falder afgjort i to Dele, adskilt ved dette Dødens Indgreb i hans Livslykke. Alle Eksperimenter og Paavirkninger gaar fra nu af op i en højere Enhed, Udviklingen har ført til Fuldkommenheden, og til denne anden Halvdel af H.s Livsgerning er der beskaaret ham næsten 50 Aar.

Det er nu karakteristisk for anden Del af H.s livsværk, at et

Flertal af Værkerne enten er ligefremme Lejlighedsarbejder eller i alt Fald blevet til efter Tilskyndelse udefra. Overgangen ser man ved en Sammenligning mellem »Liden Kirsten«s livsglade Musik og den Erindringens Vemod, der hviler over det skønne Korstykke »En Sommerdag« (1854), der er skrevet i Mindet om hans afdøde Hustru. Og derefter kommer Balletten »Et Folkesagn« (1854), hvor Bournonville har faaet etableret et Samarbejde mellem vore to berømteste Komponister. Her skriver H. anden Akt, den, der foregaar hos de underjordiske, medens Gade skriver de to Akter, der foregaar i Solskinnet oppe paa Jorden, og den barokke Fantasi, H. her lægger for Dagen, har aabenbart givet Bournonville Mod til at gaa i Lag med den dumdristige Opgave: at behandle Nordens Sagntid og Gudelære i de to store Balletter »Valkyrien« (1861) og »Thrymskviden« (1868), som han bevæger H. til at komponere. Disse Balletter bliver gennem H.s Musik enestaaende i den europæiske Kunsts Historie. Paa Forhaand skulde man synes, at den Opgave at behandle dette mægtige og tragisk-patetiske Stof som Ballet var umulig, men gennem den geniale tematiske Karakteriseringsevne, H.s Musik har just paa dette Felt, lykkes det netop at skabe disse Sceneværker som Balletter, hvor Dansen bevarer sin afgørende Plads i Handlingen. De fordrer et nøje Kendskab til nordisk Mytologi og er fuldstændig uløselige fra den Bournonville'ske Balletstil, saaledes at de, skønt de rummer en symfonisk Balletmusik, Verden næppe har set Mage til, ikke har kunnet naa uden for Danmark. Her burde de aldrig være forsvundet fra Nationalscenens Repertoire, thi de er som kunstnerisk Enhed maaske det ejendommeligste, dansk dramatisk Kunst har frembragt. Endnu en Gang beskæftigede H. sig med Balletmusik — Balletten »Arcona« (1875), men Genren var udtømt, og dette Værk har intet Krav paa Eftertidens Interesse. Det har derimod i højeste Grad to andre Hovedværker, hvori han genoptog de store Balletters Tema og Tankegang: »Vølvens Spaadom« (1872) og »Yrsa« (1883). Tydeligst er Tilknytningen til de store Balletters Tonesprog i Korværket »Vølvens Spaadom«, der i Valkyrieridtet ligefrem omskriver et Tema fra »Thrymskviden«. Det komponeredes i Løbet af meget kort Tid til Brug for Studentersangforeningen paa en Sangerfærd til Lund, og viser ved sin Fuldendthed i Tanke og Form, at H. her har naaet til den endelige Løsning af et Stilproblem, der havde beskæftiget ham siden »Olaf den Hellige«. Musikken til Oehlenschlägers Tragedie »Yrsa« er derimod af en anden Støbning. Den er inspireret af Havet omkring Danmark, en Kilde H. ofte har øst af siden »Ravnen«s festlige Ouverture og havfriske første Akt.

Paa forunderlig Vis har H. i dette Værk magtet at levendegøre Oehlenschlägers Aand og Kunst i hele dens Kraft og Skønhed. Ved Aarhundredets Slutning staar dette Værk som en sen og gylden Aftenrøde efter dansk Guldalderdigtnings store Tid.

Den anden Hovedform, H. benytter i sidste Del af sit Liv, er Kantaten for Soli, Kor og Orkester. Den er repræsenteret i alle sine Variationer, fra. smaa lyriske Værker, der kunde indgaa som Hvilepunkter paa Musikforeningens Programmer — herimellem »De tvende Dugdraaber« (1844), hvor en mærkelig Kammerorkesterbesætning ledsager fire Solostemmer, »Fragment af Jesu Bjærgprædiken« (1848) for tre Solostemmer, lille Kor og Orgel, et af Hartmanns skønneste Værker, som har Krav paa stadig Interesse, »Zigeunermärchen«, Tekst af Goethe (1859) og »Foran Sydens Kloster« (1872) — stigende i Omfang og Orkesterudfoldelse gennem »Hinsides Bjergene« (1865), »I Provence« (1869), »Foraarssang« (1871), »Sabbathstilhed« (1880) og »Luther paa Wartburg« (1884) til det store Korværk i koncertdramatisk Form »Dryadens Bryllup« (1858), hvis Forbillede er Gade, men hvor den afgørende Inspiration ofte savnes, og det omfangsrige og interessante Operafragment »Kong Saul« (1865), som han selv afrundede som Koncertstykke, men som til Dato kun har oplevet een Opførelse. Og desuden de mange rene Lejlighedskantater, der med Rette var saa beundrede af hans Samtid. En særlig Gruppe danner her Kantaterne til Kongehuset, der begynder med Sørgekantaten for Frederik VI. (1840), følges af Kantate til Christian VIII.s Sølvbryllup (1840), Fødselsdagskantaten til Dronning Caroline Amalie (1842) og den musikalsk betydelige Sørgekantate over Christian VIII. (1848). Hertil kommer nu de fire store »Kongekantater«: »Kantate ved Frederik VII.s Bisættelse« (1863), »Formælingskantaten« (1869), »Kantate ved Universitetets Fest i Anledning af Christian IX.s 70 Aars Fødselsdag« (1888) og »Kantate ved Christian IX.s Guldbryllup« (1892). Der findes i disse Værker en Rigdom af lyrisk og stort tænkt Musik, men bundne, som de er, til Begivenheder, der har vanskeligt ved at fængsle en Eftertid, og til Dels komponerede til svage og konventionelle Tekster, vil de antagelig hurtigt gaa over til kun at have historisk Interesse. Derimod vil den store »Kantate ved Universitetets Jubelfest« (1879) blive staaende som Aarhundredets betydeligste danske Korværk, en Opgørelse af sin Tids Livssyn og aandelige Formaaen. Ogsaa Teksten (af Carl Ploug) er paa en enkelt Undtagelse nær fri for lejlighédspræget Stof, saaledes at Værket ogsaa af den Grund lettere bevares i den levende Musik; — To Værker inden for Kantategruppen indtager

en Særstilling. Det er »Davids 115. Psalme« fra 1871 og »Hellig tre Kongers Kvad« fra 1894. Disse Kompositioner, de eneste, hvori H. nærmer sig Oratoriestilen, kroner hans Arbejde med den religiøse Kunst. »Den 115. Psalme« er i sin virile Klang i den kun af Blæsere ledsagede Indledningsdel et mærkeligt Vidnesbyrd om H.s sene Manddom og i sin af Strygerklange baarne Midterdel præget af en mystisk og gammeltestamentlig Følelse over for Døden, hvis Toner ikke var hørt før i dansk Musik. Som det hvide Solskin og den sorte Nat mødes i dette Værk Kontrasterne. Derimod bringer »Hellig tre Kongers Kvad«, der er H.s sidste store Arbejde, Bud om hans dybe Fromhed i en fuldkommen afklaret, men ikke oldingepræget Stil, og dog var han lige ved de 90 Aar, da han afsluttede det.

Selv om Balletterne og Kantaterne giver os Hovedindtrykket af H.s Virke i de senere Aar, forsømte han dog i samme Periode ingenlunde den absolutte Musik. Dels forøgede han Ouverturerækken med Forspil til »Axel og Valborg« (1856), »Correggio« (1858) og »Dante« (1888) samt Koncertouverturerne »Ouverture i C-Dur« (1852) og »En Efteraarsjagt« (1864), og dels skrev han de to Instrumentalsonater, hvori han nedlagde nogle af sine betydeligste musikalske Tanker: Orgelsonaten Op. 58 i G-Mol (1855) og den store Klaversonate Op. 80 i A-Mol (1885). Desuden de særprægede »Tre Karakterstykker for Strygeorkester« Op. 81, Violinsonaten Op. 83 og Suiten for Violin og Klaver Op. 66, og en Mangfoldighed af Klaverstykker fra den utrykte pastorale Sonate i F-Dur fra 1854 og de populære Novelletter med Tekst af H. C. Andersen (Op. 50 og 55 b) til Marcher, Valse og Galopader.

Gennem hele sin Levetid skaber han en lang Række af Salmer, bibelske Sange, fædrelandske Sange og Romancer. Ved denne Sangskat var det, H. især fik sin Samtid i Tale. Hans Melodier til grundtvigske Tekster trængte dybt ned i Befolkningen. De fleste har nu gjort deres Gerning og finder, navnlig for Salmernes Vedkommende, deres Afløsning i mere stilrene Melodier, medens den gennem mange Aar komponerede »liturgiske Musik« endnu bruges ved Kirkens Højtider. Mærkeligt er det, at det i Salmerne og de religiøse Sange navnlig er den ydmyge og stille, af det gode borgerlige Hjem prægede Tone, der er fremherskende. Over for sin Gud havde H. ikke Mod til at slippe det vældige Vejr løs, som ellers ofte besatte ham i hans Kunst. Videst naar han i ganske enkle Melodier, som »I Sne staar Urt og Busk i Skjul« og »Den store Mester kommer«. Romancestilen hos H., som er ham ganske egen, stærkt afvigende baade fra Weyses og Heises, slaar igennem med

de fire »Danske Sange« til Musikforeningen (1838, heri »Flyv Fugl«), og kulminerer med »Sulamith og Salomon«, men ogsaa »Folmer Spillemands Viser« Op. 56 er meget bemærkelsesværdige. Interessante er et Par Opus med tysk Tekst (13 og 35). Hans Romancestil er næsten udelukkende bygget paa Sangstemmen. Klaverledsagelsen er oftest enkel, men kan undertiden med ganske diskrete Midler opnaa saare malende Virkninger.

I den Menneskealder, som er forløbet siden H.s Død, er der foregaaet en betydningsfuld Omvurdering af hans Værk. Hans høje Alder bevirkede, at hele den normale Udvikling i Bedømmelsen af en stor Kunstners Værk faldt inden for hans Levetid, lige fra det Synspunkt ved hans Fremtræden, at han var af uforstaaelig Modernisme, til den store Beundring for Mesterens velkendte Stil. Den Ligegyldighed, der derefter oftest indtræder, blev hemmet ved, at hans Produktionsevne holdt sig paa Højden langt ud over det for Mennesker almindeligt beskikkede Spand af Aar. Men da Reaktionen kom, var den haard. Der gik Aar, hvor H.s Musik næsten forsvandt fra Koncertsalen. Den Bølge af Beundring, der navnlig fra Akademikerside havde baaret H.s sidste Værker, som var skrevet ud fra en ideel Samhørighed med den Studenterverden, H. elskede og følte sig som et Led af, gled tilbage, og nu viste det sig, at man for H.s store Kantateværker havde overset, hvad han som Komponist betød for den rene Musik. Dertil bidrog ogsaa ydre Forhold. Siden 1848 havde Gade, der blev hans Svigersøn 1852, været Musikforeningens Dirigent og ledet den med fast Haand efter *sit* Hoved. Og da der er en forbløffende Forskel mellem disse to for deres Tid største danske Komponister, blev det til, at de stiltiende kom til at dele Riget imellem sig; men denne Deling, der gjorde H. specielt til Vokalkomponist, gav Anledning til en afgjort Fejlvurdering. H. kunde med lige saa stor Ret, som hans Bedstefader 1778 gjorde det, have skrevet: »Det har aldrig været min Hovedsag at befatte mig med at sætte Musik til Syngesager«, men da han ligesom sin Bedstefader havde en lykkelig Haand ved Kompositionen ogsaa af »Syngesager«, glemte man hans absolutte Musik, og der skal et helt nyt og friskt Syn til at se, hvorledes hans Symfonier, Ouverturer og Sonater er en vigtig og væsentlig Del af hans Indsats i dansk Musik, at han paa disse Felter var forud for sin danske Samtid og af stor og værdifuld Originalitet; men netop her vil en Eftertid have lettere ved at forstaa hans Betydning. Navnlig som Symfoniker har han, uanset det kantede og haarde, der altid er ved hans store Musik, meget store naturlige Evner. Forholdet til Gade er ovenfor berørt. Personligt stod de to Mestre

paa den bedste Fod med hinanden uden at lade sig forstyrre af den Mandjævning mellem dem, som begges ivrige Tilhængere Aar igennem var optaget af. De var som Kunstnere af forskellig Skole, som Mennesker af højst forskelligt Temperament. Og idet man i H.s Musik med Rette søger det, der er Udtryk for hans Anskuelser om Værdierne i denne Kunst, kan det ikke nægtes, at han i Modsætning til Gades elegante, sentimentaliserende Veghed ofte paa en næsten barsk Maade fremhæver den nordiske og danske Tone med en fuldt bevidst Fastholden af en Teknik og Udtryksmaade, hvis Linie i en vid Bue fører uden om den udtyndede Senromantik og tilbage til de Mestre, Venner og Samtidige af hans Bedstefader, der stod i nærmere Tilknytning til de store verdslige og kirkelige Komponister, der gaar forud for Wienerklassicismen. H. lærte af den tyske Romantik, men da dens Udvikling tog Fart, var han allerede bøjet af og fulgte siden egne Veje. Medens Romantikken i Mendelssohns Tegn gik sit Forfald i Møde, og medens Opløsningen i Aarhundredets anden Halvdel blev stedse tydeligere, voksede han i Koncentration og Kraft. Han indtager som Skaber af det nordiske Tonesprog en tilsvarende Plads i den danske Musik som den, Oehlenschläger har i Digtningen. Men hans Aladdinsnatur har H. ikke. Det tunge, det gennemglødede var hans indreste Væsen. Han ønskede aldrig at være universel, men hans Egenart blev Udtryk for det i dansk Væsen, som er i ubrudt Samhørighed med vort Folks historiske Udvikling fra de ældste Tider, det, der er Kærnen og Kraften.

Manuskripter og Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Tit. Professor 1849. — R. 1840. DM. 1852. K.[2] 1874. K.[1] 1884. S.K. 1886, i Diamanter 1895. F.M.G. 1885.

Maleri af Troels Lund 1820, reproduceret i Træsnit 1885. Silhouet, klippet af F. V. Gerstenberg 1830. Træsnit derefter fra F. Hendriksen 1885. Portrætteret paa W. N. Marstrands Maleri af det Waagepetersenske Musikselskab 1834 (Fr.borg); Radering derefter af C. C. Andersen 1878. Litografi efter Tegning af D. Monies 1838. Litografi efter Maleri af Em. Bærentzen. Tegning af J. V. Gertner 1846 (Fr.borg), litograferet af P. H. Gemzøe 1846. Litografier efter Daguerreotypi af I. W. Tegner 1857, og efter Fotografi 1870 og 1876. Buste af A. V. Saabye 1850. Maleri af C. C. Constantin Hansen 1851, Tegning af H. Olrik (Fr.borg); Træsnit af Henneberg og Rosenstand derefter 1860. Træsnit 1868, 1874 og 1884, efter Tegning af Frants Henningsen hos F. Hendriksen 1883, af H. P. Hansen 1883 og 1887, af H. C. Olsen 1883, af G. Pauli efter Fotografi 1885 og af T. Blom 1901. Stengravering 1873.

Maleri af H. Olrik 1874 (Fr.borg), af Otto Bache 1884 og af H. N. Hansen 1899; Raderinger af samme 1897—98 og 1899. Mindesmærke ved Garnisons Kirke. Bronzestatue af A. V. Saabye, afsløret 1905 paa St. Annæ Plads. Mindetavle paa Boligen Kvæsthusgade 3. Buste i Studenterforeningen.

C. Thrane: Danske Komponister, 1875. W. Behrend: J. P. E. Hartmann, 1895 og 1918. A. Hammerich: J. P. E. H., 1916. R. Hove: J. P. E. H., 1934 (med fuldstændig Fortegnelse over H.s Værker ved Alfr. Nielsen og Sv. Lunn samt Litteraturfortegnelse). C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908. A. Hammerich: Musikforeningens Historie 1836—86, 1886. A. Sørensen: Studentersangforeningens Historie 1839—89, 1889. A. Hammerich: Kbh.s Musikkonservatoriums Historie, 1892. Th. Overskou: Den danske Skueplads, V—VII, 1864—76.

Richard Hove.

Hartmann, Johann Ernst (el. Joseph), 1726—93, Komponist. F. 24. Dec. 1726 i Gross Glogau i Schlesien, d. 21. Okt. 1793 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre ukendte. Gift 26. Maj 1763 i Pløn(?) med Margarethe Elisabeth Wilcken, f. 26. April 1736 i Pløn, d. 27. Nov. 1801 i Kbh. (Garn.), D. af Guldsmed Joachim Christian W. (ca. 1703—69) og Anna Margarethe Bundsen (1713—76).

Oplysningerne om H.s Barndom er sparsomme. Om han oprindelig har været bestemt for Musikken, er vanskeligt af afgøre; det antages, at han har lært Violinspil i et Jesuiterkollegium i Gross Glogau. 28 Aar gammel ansattes han som Violinist i Kapellet hos Fyrstbiskoppen af Breslau (1754), der var stærkt musikinteresseret og satte en Ære i at hævde en høj musikalsk Standard ved sit Hof. Under Syvaarskrigen opløstes Kapellet, og H. ansattes 1761 som Violinist ved Hoffet i Rudolstadt, men kaldtes s. A. som Koncertmester til Hoffet i Pløn. Ogsaa ved disse Hoffer stilledes store Krav til de tonekunstneriske Ydelser, og H. maa have været i Besiddelse af en ikke ringe musikalsk Erfaring og Teknik, da han 1762—63 var knyttet til Hoffet i Kbh. og efter et nyt Ophold i Pløn 1766 genengageredes her. En Del af Pløn-Musikerne drog i disse Aar, efter at Hertugdømmet var tilfaldet den danske Konge, til Kbh., hvor de optoges i Kapellet som Hofvioloner. Hofkapellet i Kbh. var uden Kapelmester, og da den fungerende Dirigent, Hofviolon Freithof, var syg, overdroges Ledelsen af en Del af de musikdramatiske Opførelser og af de ved Hoffet meget yndede Kammerkoncerter til H. Efter Freithofs Død udnævntes H. 1767 til første Hofviolon og 1768 til Koncertmester, i hvilken Egenskab han i Virkeligheden fungerede som Kapelmester. Baade ved Teatret, ved Hoffet og i de musikalske Sammenslutnin-

ger (bl.a. 1783 »Giethuset«, 1784—85 »Harmonien«), hvor H. havde Lejlighed til at dirigere, omtales hans Virksomhed som Dirigent med Sympati, om end det nu og da skinner igennem, at hans Evner egentlig gik i anden Retning. H. var en højt skattet Violinist — Gerber regner ham for en af Tidens betydeligste —, og han optraadte ofte og søgtes af mange Elever; ogsaa Kongen tog Undervisning hos ham. En Violinskole af ham, dateret 1777, er bevaret i Manuskript (Det kgl. Bibl.). Hans Betydning for dansk Musik ligger imidlertid først og fremmest paa det kompositoriske Omraade, hvor han viste sig som en meget frugtbar Kunstner. En Del af hans Værker — han var begyndt at »levere« Arbejder, ifølge sin Embedspligt, allerede under sin Virksomhed i Tyskland — er gaaet tabt, formentlig ved Hofarkivets Ødelæggelse under Christiansborg Slots Brand 1794. Det vides, at H. har skrevet Symfonier; en af dem er nylig fundet i Universitetsbiblioteket i Lund. I Manuskript er ogsaa bevaret en Violinkoncert (dateret Fredensborg 1780) komponeret af H. og Schall; desuden skrev han Tema med Variationer for Violin og Klaver og seks »Sonater« for to Violiner og Cello; Værkernes Faktur synes mere at pege hen mod den dengang moderne italienske og sydtyske Stil end tilbage.

Mærkelig er den ofte citerede, beskedne og tilbageholdne Udtalelse af H., efter at han med nogen Betænkelighed havde paataget sig at skrive Musik til Ewalds »Balders Død«. Han havde ikke tidligere skrevet dramatisk Musik og følte sig ikke sikker paa dette Omraade. Og dog var det her, hans fornemste Bidrag blev ydet. Foruden at skrive Musik til Kantater og religiøse Tekster (Storms »Højtidssange« og hans »Jesu Dødsangst i Urtegaarden« samt Chr. Hertz' »Forløserens Død, Opstandelse og Himmelfart«) komponerede H. Musik til Ewalds »Balders Død« (Førsteopførelse 30. Jan. 1778) og »Fiskerne« (Førsteopførelse 31. Jan. 1780). Musikken til disse to Værker er af ejendommelig helstøbt Karakter. Tidligere Eksperimenter havde vist, om end ikke paa overbevisende Maade, at en Opera i det danske Sprog ikke var en Umulighed; Tanken om at skabe Værker som en Kontrast til den fremmede, i sin Stil snørklede og ofte unaturlige Opera, der hidtil dyrkedes her hjemme, var stadig levende. H. blev med de to nævnte Værker den, der førte Ideen ud i Livet paa en saadan Maade, at dansk musikdramatisk Komposition kan siges at have sit egentlige Udgangspunkt her. Uden Tvivl har H. ligesom Wienerklassikerne følt sig stærkt draget af lødigere fransk Syngespiltone og af den Gluck'ske Reformopera. Han bryder med den italienske Operas udvendige musikalske Virkemidler og søger overalt den dramatiske Sandhed. Tilløb til Person-

karakteristik er umiskendelig. Hans Udnyttelse af Korene vidner om megen dramatisk Sans. En følsom og inderlig melodisk Linie præger de fleste af Arierne, hans Harmonik er ofte interessant, ikke mindst ved Benyttelsen af en forfinet Sekvensteknik. I flere af sine dramatiske Stykker benytter H. nu og da strofiske Sange, der fik en begejstret Modtagelse hos det brede Publikum (»Rolfs Skattekonge, feig og ræd«). Hans Musik er ofte malende, i Ordets bedste Forstand (Havet, Valkyrierne). Betydelige er ogsaa hans Ouverturer og Entreacter, der i klassisk Form giver Dramaets Grundstemning, for Entreacternes Vedkommende forbereder de kommende Scener, f. Eks. Valkyrieridtet i »Balders Død« foran den berømte Valkyrieterzet »Over Bjerg, over Dal«, uden i noget Tilfælde at forfalde til naturalistisk Programmusik. Ansatser til Folketonen findes i Sangen om »Liden Gunver« (i »Fiskerne«). Af mindre dramatiske Værker skrev H. Musik til »Hyrdinden paa Alperne« (1783), ligeledes med klassisk Ouverture og Balletmusik, »Den blinde i Palmyra« (uopført) med suiteagtig Ouverture, og det heroiske Skuespil »Gorm den Gamle« (1785) med »Potpourri-ouverture«. Hvorvidt Melodien til »Kong Christian stod ved højen Mast« er af H. eller af Rogert, er et stadigt uafgjort Spørgsmaal; muligt er det, at H.s Bearbejdelse har medvirket til at give Nationalsangen dens endelige Skikkelse. — H. synes at have haft adskillig Modgang, huslige Sorger, mulig økonomiske Bekymringer. Tabet af en Datter gjorde den sidste Del af hans Liv endnu mere byrdefuldt. Af de mange Børn blev to Musikere: *Johan Ernst H. d. T.* (f. 2. Marts 1770, d. 16. Dec. 1844) ansattes 1795 som Organist ved Frederiks tyske Kirke og udnævntes 1807 til Kantor ved Domkirken i Roskilde; *August Wilhelm H.* (f. 6. Nov. 1775, d. 15. Nov. 1850), var Violinist i Kapellet, senere Organist og Kantor ved Garnisons Kirke, blev Fader til J. P. E. H.

J. Collin: For Historie og Statistik, II, 1825, S. 217 ff. Biografi i Klaverudtoget til Balders Død (Samfundet til Udgivelse af dansk Musik, 1876). Nær og Fjern 1. Febr. 1880. Festskrift i Anledning af Musikforeningens Halvhundredeaarsdag, I, 1886, S. 75, 126. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908 (se Registeret). A. Hammerich: J. P. E. Hartmann, 1916 (ligesaa). T. Krogh: Zur Geschichte des dänischen Singspiels, 1924, S. 81 —145. Samme i Nationaltidende 21. Febr. og 29. Aug. 1928.

Hartmann, Julius Frederik Georg Poul, f. 1881, Fysiker. F. 11. Nov. 1881 i Holeby. Forældre: Mejeriejer Carl H. (1844—92) og Christine Juliane Mackeprang (1855—1916). Gift 7. April 1909 i Kbh. (b. v.) med Assistent, senere Ekspeditionssekretær i Finansministeriet, cand. polit. Margrethe Oluffa Wentzel, f. 10.

Sept. 1877 i Kbh. (Frue), D. af Maskinmester, senere Strengefabrikant Hans Eduard Hansen (1848—89) og Urania Oluffa Jacobsen (1849—1919). Navneforandring 7. Nov. 1905.

H. blev Student 1900 fra Nykøbing og 1906 mag. sc. i Fysik. Allerede 1903 ansattes han som Assistent ved Polyteknisk Læreanstalts fysiske Laboratorium, hvis Leder, Professor Prytz, gav ham ret frie Hænder ved Fornyelsen af det fysiske Fælleskursus og Indretningen af en Afdeling for elektriske Maalinger under den Udvidelse af det fysiske Laboratorium, som fandt Sted i Aarene omkring 1910 i Forbindelse med Læreanstaltens Udvidelse. 1911 studerede han ved The National Physical Laboratory, Teddington og 1912 ved Bureau of Standards, Washington, D. C. Disse Ophold blev afgørende for hans Udvikling, idet de gav ham en levende Interesse for teknisk-fysisk Forskning og for denne Forsknings Teknik. 1914 blev han Docent i Fysik ved Polyteknisk Læreanstalt, og s. A. udgav han »Maaleteknik«, der 1919 efterfulgtes af »Almindelig Maaleteknik«. Herved indførtes dette Fag ved hans almindelige Undervisning for polytekniske studerende. I disse Bøger anlagdes nye Synspunkter og indførtes delvis en ny Terminologi (Skelnen mellem »Usikkerhed« og »Fejl« ved en Maaling; ogsaa selve Ordet Maaleteknik skyldes H.), og Behandlingen betød i det hele et vist Brud med det fra den klassiske Iagttagelseslære tilvante, hvorfor Bogen blev angrebet fra forskellige Sider. Det er dog sikkert nu almindeligt anerkendt, at H. ikke alene har gjort et fortjenstfuldt Arbejde ved at grundlægge denne Undervisning, men at ogsaa hans Behandling af Faget var vel afpasset efter Teknikernes Krav og vil faa blivende Betydning. — 1907 fik H. den Idé at anvende en strømførende Kvægsølvstraale i et Magnetfelt som Afbryder og Ensretter. Det meget omfattende og mønstergyldigt gennemførte Arbejde med denne Tankes teoretiske Underbygning og praktiske og konstruktive Gennemarbejdning har affødt en lang Række Afhandlinger, hvoraf »Nye Ensrettere og periodiske Afbrydere« 1918 indbragte H. den tekniske Doktorgrad som den første Indehaver af denne Grad her i Landet. Samtidig stiftedes Studieselskabet Hartmanns Ensretter, Kommanditselskab, for at skaffe økonomisk Basis for det videre Arbejde. Fra 1927 har Ensretteren været i praktisk Drift i Danmark og England, men Arbejdet med dens tekniske Udvikling fortsættes stadig under H.s Ledelse, og samtidig har han gennem Afhandlinger og Foredrag i England, Tyskland og Frankrig virket for dens Indførelse (»The Jet-Wave Rectifier«, 1931 og tilsvarende Arbejder paa Engelsk 1930, Fransk 1932 og Tysk 1935); i de sidste behandles Ensretteren som første

Virkeliggørelse af et nyt Princip »gnistuafhængig Kommutering«). — 1929 blev H. Professor i teknisk Fysik ved Polyteknisk Læreanstalt og forbereder Indretning af et større teknisk-fysisk Laboratorium som et Led i Læreanstaltens nu stedfindende omfattende Udvidelse. Grunden til dette Laboratorium blev lagt, da Læreanstaltens fysiske Laboratorium ved Prytz' Afgang blev delt. Fra det af H. ledede Fysisk Laboratorium II er udgaaet en lang Række Arbejder inden for Akustikken og Hydrodynamikken, udført dels af H. alene, dels i Forening med forskellige Medarbejdere. Den første Gruppe Arbejder samler sig om hans 1918 opfundne meget effektive Generator for højfrekvente Lydbølger, den anden Gruppe Arbejder staar i Forbindelse med de rent fysiske Undersøgelser af Vædskestraaler, som Arbejdet paa Ensretteren affødte, og har bl. a. givet en Metode til Maaling af Overfladespænding for Vædsker og ført til Konstruktion af en elektromagnetisk Pumpe. Studiet af denne har aabnet et særligt Felt under Hydrodynamikken, den elektrisk ledende Vædskes Dynamik. H.s omfattende og betydelige videnskabelige Indsats viser ham som en særpræget, idérig og meget flittig Forsker og en fremragende Organisator. — R. 1933. — Maleri af Margrethe Wentzel 1919.

Stamtavle over den danske Familie **Mackeprang,** 1929, S. 33.

H. M. Hansen.

Hartmann, Moritz, 1657—95, Søofficer. F. 1657 i Heiligenhafen, d. 1695 i et veneziansk Skib i Arkipelaget. Forældre: Rektor Rembert H. (1616—78) og Christine Agnes Schmidt (Schmidin) (1625—79). Ugift.

M. H., der gjorde Tjeneste i den hollandske Marine, blev 1682 Løjtnant i den danske Søetat med Tilladelse til foreløbig at blive i Udlandet. 1684 gik han i fransk Tjeneste og deltog Maj s. A. i Bombardementet af og Landgangen ved Genova. N. A. kom han i veneziansk Tjeneste under Krigen mod Tyrkiet, hvor han stadig udmærkede sig og blev belønnet med Markusordenen og St. Markusbilledet i Guldkæde. 1686 vendte han tilbage til Danmark, men fik s. A. atter Rejsepas til Venezia for at afhente Liget af Storkansler Grev Fr. Ahlefeldts Søn Christian (1663—86). 1687 fik han Kaptajns Karakter og rejste atter til Venezia for at tage Del i et Togt til Levanten. Han udmærkede sig i Kampene ved Patras, Malvasia og Athen og belønnedes atter med St. Markus' Billede i en Guldkæde til 200 Dukaters Værdi. Han kom tilbage til Danmark i Efteraaret 1688, men fik straks efter Tilladelse til

at træde i Ostindisk Kompagnis Tjeneste som Guvernør i Trankebar, hvortil han afgik med en lille Eskadre. Hans Mission var dels af administrativ, dels af diplomatisk Karakter. Han afsluttede Traktater med forskellige indiske Fyrster og indførte flere Reformer i Styrelsen. Efter et halvt Aars Ophold i Kolonien tiltraadte han Hjemrejsen med »Flyvende Ulv«, for hvilket han tillige var Fører. Paa Hjemrejsen var han haard mod Besætningen, bl. a. lod han Overstyrmanden tiltale for Opsætsighed ved en af ham nedsat Krigsret, dømme til Døden ved Arkibusering og lod Dommen eksekvere. Skibet strandede i Kanalen og blev Vrag, men en stor Del af den kostbare Ladning blev bjerget. Efter M. H.s Hjemkomst nedsatte Kongen en Kommission for at undersøge hans Forhold, derunder ogsaa Strandingen og hans Berettigelse til at lade Overstyrmanden arkibusere. M. H. afventede imidlertid ikke Sagens Afslutning, men rejste 1693 til Udlandet og kom 1695 til Venezia, hvor han for tredie Gang blev taget i Tjeneste paa Flaaden til Arkipelaget; her døde han af en hidsig Feber. M. H.s Sag førtes op til Højesteret, hvor han 1697, to Aar efter sin Død, blev frikendt. — I Kirken i Heiligenhafen blev sat ham et pragtfuldt Epitafium, udført af Thomas Quellinus, med Buste.

C. Hartmann: En Familie Hartmann, 1895. L. Bobé: Moritz Hartmann, 1933.

Th. Topsøe-Jensen.

Hartmann, Oluf, 1879—1910, Maler. F. 16. Febr. 1879 i Søllerød, d. 16. Jan. 1910 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Broder til Johannes Palmer H. (s. d.). Ugift.

H. dimitteredes af S. og G. Vermehren til Kunstakademiet, hvor han gik Okt. 1896—April 1902 og bl. a. havde Frants Henningsen til Lærer. Sommeren 1902 rejste han til Italien (Portofino og især Civita d'Antino) sammen med Zahrtmann og nogle af dennes Elever (bl. a. S. Danneskiold-Samsøe). De tre følgende Vintre var han Elev paa Zahrtmanns Skole. I øvrigt foretog han flere Studierejser: Besøg ved Rembrandt-Udstillingen i Amsterdam 1898, Italien, Frankrig og Belgien Jan.—Juli 1900, Belgien to Maaneder Foraaret 1907, Ophold i Paris tre Maaneder Efteraaret 1909. H. udstillede paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1905 og 1907, Den frie Udstilling som Gæst 1908, som Medlem 1909, Kunstnernes Efteraarsudstilling 1909, Civita d'Antino Udstillingen 1908. Efter hans Død arrangeredes en Mindeudstilling i Kunstforeningen Marts 1910, og der blev udstillet Arbejder ai ham i Malmø 1914, paa de danske Udstillinger hos Liljevalch i Stockholm 1919 og i Oslo 1931, Moderne dansk Kunst 1925,

Kunststævnet i Forum 1929, Interskandinavisk grafisk Kunst i Helsingfors 1931. — H.s Kunst har en indesluttet Karakter og har — bortset fra Landskabsstudierne — ikke meget med Indtryk fra Omverdenen at gøre. Den er saa langt overvejende Digt og Indbildning, Billeder, der former sig i Fantasien, en Tumlen med figurlige Motiver og med Emner, hentede fra den almene Overlevering. Mange af hans Arbejder er Kampscener (»Striden om Patroklos' Lig«), undertiden med et Skær af underskudt og symbolsk Betydning (»Jakobs Kamp«, »Ixion«). I Behandlingen af plastisk Form og Rum og vel ogsaa af Farven ses det klart, at H. er Zahrtmanns Elev, og tillige gør Indflydelse fra hans Museumsstudier (Rembrandt, Goya) sig gældende baade i den kunstneriske Behandling og i de Motiver, der beskæftigede ham. For saa vidt indtog han dermed samme Standpunkt mellem gammelt og nyt som de lidt ældre Zahrtmann-Elever Herman Vedel, Sigurd Wandel, Tetens og til Dels sine Venner H. Schouboe og S. Danneskiold-Samsøe. Men hans Formsans gik dybere, han ligesom byggede sine Billeder op i Tanken, med en Fornemmelse for abstrakte rumlige Værdier, der virker som en personlig Evne hos ham. De jævnaldrende Giersing og Sigurd Swane gik imidlertid andre Veje, og H. døde, inden han naaede en Afklaring. Hans Efterladenskab bestaar overvejende af Udkast og Studier, omfatter kun faa afsluttede Billeder (»Jakobs Kamp«, »Tobias med Fisken«), foruden en Række Raderinger, der for Størstedelen er at opfatte som Studieblade. Et Løfte om en Begavelse af sjælden Intensitet. — Malerier i Kunstmuseet og Aarhus Museum, Raderinger og Tegninger i Kobberstiksamlingen. — Tegnede og malede Selvportrætter (bl. a. 1908). Tegning af Fr. Andersen.

Dix eau-fortes de Oluf Hartmann. Préface de André Salmon. Notice biographique de Ernst Goldschmidt, 1912. Leo Swane: Oluf Hartmann, 1934.

Sigurd Schultz-

Hartvig-Møller, Hans, f. 1873, Skolemand. F. 9. Febr. 1873 i Nordborg. Forældre: Apoteker, sidst i Aalborg, Ludvig H.-M. (1840—1919) og Julie Bruhn (1846—96). Gift 14. Juli 1898 i Lille Lyngby med Karen Sophie Steenstrup, f. 12. Febr. 1872 i Aarhus, D. af Arkitekt Ludvig Resen S. (1840—1908) og Laura Hansen (1848—1921).

H.-M. blev Student 1890 fra Aalborg og 1896 cand. theol., fik 1901 Accessit for en Afhandling om »Nederlandenes Indflydelse paa Danmarks Aandsliv 1536—1700« og blev 1904 cand. mag. (Dansk og Historie). Sin Lærervirksomhed begyndte han ved Valby

Realskole (1896—98) og Schneekloths Skole (1896—1909). 1909 blev han Bestyrer af Hellerup Gymnasium — fra 1918 Statsgymnasiet Gammel Hellerup Gymnasium. Han indførte straks efter sin Tiltrædelse efter engelsk Mønster, men i særlig Udformning, Elevernes Deltagelse i Skolens Disciplin og gav dem uindskrænket Adgang til Skolen uden for Skoletiden. 1910 indførte han Forældreraad og aabnede Forældrene Adgang til at overvære Skoletimer og deltage i Elevernes Foreningsliv. I sin Skoles Undervisning har han fra 1921 efter omfattende Studier i Udlandet udformet en individuel Arbejdsundervisning, tilpasset efter danske Statsskoleforhold som Modsætning til den saakaldte Klasseundervisning, der dengang endnu var omtrent eneraadende ved Landets højere Skoler. — Ogsaa paa andre Omraader vedrørende Ungdommens Opdragelse har H.-M. været Foregangsmand. 1897 optog han sammen med senere Lektor K. Simonsen Skolerejser i Danmark som Led i Undervisningen, fra 1905 suppleret med omhyggeligt tilrettelagte Skolerejser i fremmede Lande. 1919 indrettede han Fjældstauen ved Neksø som det første Vandrehjem i Danmark og købte 1927 Ejendommen Storedam i Nordsjælland til Vandrehjem og Lejrskole. 1909 stiftede han den første Spejdertrop her i Landet og deltog 1910 i Stiftelsen af det danske Spejderkorps. — H.-M. har udgivet »Lærebog i Historie for Mellemskolen« (I—II, 1910—11) og »Dansk Ungdoms Sangbog« (1920) og redigeret »Lommebog for Skoleelever« (1907—20). — R. 1926.

Peter Petersen: Die neueuropäische Erziehungsbewegung, 1926, S. 61 ff. Skole og Samfund, 1922, S. 170—79. *Chr. Buur.*

Hartvigson (Seligmann), **Fritz,** 1841—1919, Pianist. F. 31. Maj 1841 i Grenaa, d. 8. Marts 1919 paa Frbg., Urne paa Mosaisk Vestre Kgd. Forældre: Købmand, Krigsassessor Hartvig H. (1806—64) og Eva (Emma) Rée (1812—82). Ugift.

H. var Elev af sin musikbegavede Moder, senere, da Familien 1855 var flyttet til Kbh., af Anton Rée, Gade og Gebauer; rejste i Attenaarsaldercn til Berlin, hvor han studerede hos Hans v. Bülow, optraadte som purung ved Koncerter (bl. a. i Musikforeningen 1860 med Schuberts »Wanderer«-Fantasi) og udviklede sig hurtigt til at blive en af Tidens betydeligste Klaverspillere. Fra 1864 var han bosat i London (Lærer 1873 for Prinsesse Alexandra af Wales og Hofpianist) og knyttedes her 1888 som Lærer til Det kgl. Musikakademi (Royal Academy of Music). 1873—75 opholdt han sig i St. Petersborg. Fra 1905 var han knyttet til Royal College of Music i London. En Aarrække hindrede en Nervelidelse ham i

offentlig Optræden (1879—88). Fra 1911 levede han i Kbh., som han tidligere flere Gange paa sine Koncertrejser havde besøgt som Klaverspiller (bl. a. 1872 og 1889). Hans omfattende Repertoire er antegnet i Groves Dictionary of Music and Musicians. — R. 1895. — Hans Broder, *Anton Hartvigson,* f. 16. Okt. 1845 i Aarhus, d. 29. Dec. 1911 i Kbh., udviklede sig ogsaa til en betydelig Klaverspiller og høstede ligesom Broderen — om end han i nogen Grad stilledes i Skygge af ham — megen Anerkendelse for sin Klaverkunst. Han var Elev af sin Moder, af Tausig og Edm. Neupert, gav Koncerter i Kbh., opholdt sig ogsaa fra 1882 i lang Tid som Klaverspiller i London, hvor han allerede tidligere havde vikarieret for Fritz H. under dennes Rejse til Rusland og var Lærer ved The Normal College. Fra 1893 levede han i Kbh., hvor han ogsaa gjorde sig kendt som Musikskribent og som Foredragsholder (Foredrag om Musik, især om Beethoven, med Klaverdemonstrationer). — Tit. Professor 1900.

Josef Fischer: Hartvig Philip Rée og hans Slægt, S. 56. Ill. Tid. 7. Jan. 1912.

Erik Abrahamsen.

Hartz, Bernt **(Bernhard),** 1781—1822, Grønlandsmissionær. F. 15. Juli 1781 i Svorkmo i Orkedal, d. 20. Febr. 1822 i Gudum, begr. sst. Forældre: Bjergværksopsynsmand, senere Bergskriver ved Lykkens Kobberværk i Meldalen John H. (1744—1821) og Birgitte Lucie Boyhn (1741—1826). Gift 6. Sept. 1807 i Claushavn med Sara Margrethe Lammerssen, f. 7. Febr. 1790 i Umanak, d. 21. April 1869 i Lemvig, D. af »Oberassistent« Johann Friedrich L. (1763—1826) og Ane Dorf (1752—1827, gift 1° med Købmand Niels Fogh Irgens, 1750—87).

H. blev Student 1799 fra Trondhjem, maatte foreløbig tage Huslærerplads og blev først 1801 ved Velynderes Hjælp sat i Stand til at begive sig til Universitetet, men maatte efter anden Eksamen paa ny tage Plads, denne Gang som Lærer i Stubbekøbing. I sine sidste Studenteraar deltog han i Søndagsskolearbejdet i Kbh. og fik en meget smuk Attest herfor fra Direktør Massmann selv. 1805 søgte han Optagelse paa Det grønlandske Seminarium og blev, trods Modstand fra Biskop Fabricius, fordi han ikke var Kandidat, antaget paa en glimrende Anbefaling fra Digteren Christen Pram. Efter Embedseksamen 1806 udsendtes han til Egedesminde som Missionær, med den Bestemmelse at skulle blive Forstander for en i Godhavn paatænkt Læreanstalt. Krigen med England satte imidlertid en Stopper for denne saavel som for adskillige andre grønlandske Reformplaner, og han maatte forblive

i Egedesminde. Her virkede han i syv Aar under stadig vanskeligere Forhold, idet Tilførslen ikke blot af Proviant og Handelsvarer, men ogsaa af Bøger, Papir, Skolemateriel og alt andet til hans Gerning nødvendigt efterhaanden helt hørte op, og det blev næsten umuligt endog at foretage de nødvendigste Embedsrejser af Mangel paa Midler til at betale Roersker og Slædekuske. Men det skulde blive værre endnu. 1812 rejste de sidste Missionærer fra Sydgrønland hjem, og n. A. fulgte H.s eneste Kollega i Nordgrønland deres Eksempel og drog til Danmark med nedbrudt Helbred og som en dødsmærket Mand. Nu var H. tilbage som eneste Præst i hele Grønland. Trods det uhyre Ansvar, der hvilede paa ham, tabte han ikke Modet. Med Hensyn til Sydgrønland kunde han foreløbig intet udrette; han flyttede til Jakobshavn og besørgede derfra ved Tilsynsrejser baade Sommer og Vinter hele Nordgrønland. Samtidig foreholdt han idelig Missionskollegiet de uheldige Følger af de fortvivlede Forhold og udvirkede derved omsider, at han fik Ordre til at ordinere Blandingen, Overkateket Frederik Berthelsen (1750—1828) til Præst for Sydgrønland, hvilket skete i Holsteinsborg 1815. — Allerede 1814 ønskede H. Afsked for at kunne blive Præst i Norge, men han bøjede sig for Nødvendigheden og blev til 1816 — under »Savn af alt som udfordres til Livets anstændige Ophold« og stedse stærkere lidende af Skørbugsanfald. — 1817 blev han Sognepræst i Gudum og Fabjerg, men hans Helbred var nedbrudt, og hans Virketid her blev kort.

H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Hist., 1921, S. 219—23.

H. Ostermann.

Hartz, Gustav Emil, f. 1888, Ingeniør, Industrimand. F. 18. Juni 1888 paa Lundholm i Haasum Sogn. Forældre: Forpagter, senere Ejer af Lundholm, Landstingsmand Frederik (Fritz) Christian Theodor H. (1855—1923, gift 2° 1892 med Augusta Charlotte Lund, 1854—1930) og Laura Christine Lund (1856—91). Gift 13. Maj 1921 paa Frbg. med Ebba Marie Mathilde Flensborg, f. 6. Aug. 1891 i Ringsted, D. af Boghandler Johan Ahrent F. (1859—1934) og Frederikke Kirstine Helm-Petersen (f. 1867).

H. tog polyteknisk Adgangseksamen 1906 og blev 1911 polyteknisk Kandidat som Elektroingeniør. Efter Eksamen arbejdede han et Aar som Ingeniør hos Akts. Heinholst og blev derefter ansat som Sekretær ved Elektricitetskommissionen. 1918 blev han ansat som Sekretær for Industriraadet og Kontorchef i Industriforeningen, en Stilling, der fra 1926 benævntes Direktør for Industriraadet og fra 1933 tillige for Industriforeningen. H., der under Krigen var

Medlem af flere Varenævn, f. Eks. Benzin-, Sprit- og Cementnævnet, blev 1921 Medlem af Elektricitetskommissionen, og s. A. blev han valgt ind i Frbg. Kommunalbestyrelse som Konservativ, et Hverv, han dog hurtigt nedlagde. 1923—32 var H. Medlem af Dansk Ingeniørforenings Bestyrelse og var i denne Egenskab Formand for Organisationsudvalget for det nordiske Ingeniørmøde i Kbh. 1929. 1930—32 var han Foreningens Næstformand. H. er Medlem af Dansk Standardiseringsraad, af den danske Komité for World Power Conference, hvor han 1936 blev en af Vicepræsidenterne, af Bestyrelsen for Dansk Brændselskontrolforening og for Thomas B. Thriges Fond og har sammen med E. Holstein Rathlou (s. d.) udgivet »Installationer og Fabriksanlæg« 1917. Han var endvidere Medarbejder ved »Stærkstrømselektroteknik« 1916 og har skrevet nogle Pjecer om danske Industriforhold. — R. 1926. DM. 1935. *Povl Vinding.*

Hartz, Nicolai Eeg Kruuse, f. 1867, Palæontolog, Forretningsmand. F. 23. Aug. 1867 i Randers. Forældre: Skomager Carl Peter H. (1836—1912) og Christine Margrethe Bøggild (1836—1916). Gift 15. Aug. 1901 paa Dyrefjord, Island, med Anna Berg, f. 28. Aug. 1880 paa Kjelle ved Tønsberg, Norge, D. af Hvalfanger, Kaptajn Lauritz Jacob B. (1845—1907) og Martha Bull (1856—1925).

H. blev 1885 Student fra Randers, studerede derefter Botanik ved Universitetet og blev Magister 1895. Allerede inden da havde han kastet sig over videnskabelige Opgaver og foretog 1889 en Ekspedition sammen med Zoologen W. Lundbeck til Godthaab-Julianehaab Distriktet i Grønland og n. A. til Disko Bugten m. m. 1891—92 deltog H. i Ryder Ekspeditionen til Scoresbysund og Angmagssalik paa Østkysten af Grønland og opdagede bl. a. Planteforsteningerne fra Rhät-Lias paa Kap Stewart, som han senere bestemte under et Studieophold i Stockholm hos G. Nathorst. 1900 undersøgte H. desuden Christian IX.s Land som Leder af Skibsafdelingen paa Carlsbergfondets Ekspedition til Østgrønland under Amdrup. Fra disse Rejser foreligger en Række gode Rejsebeskrivelser og Afhandlinger over botaniske og geologiske Emner, der hovedsagelig findes publiceret i »Meddelelser om Grønland«. H.s Hovedindsats kom imidlertid til at ligge inden for Danmarks Geologi, efter at han 1896 var blevet Assistent ved Danmarks Geologiske Undersøgelses Moselaboratorium og under et Studieophold i Stockholm hos Gunnar Andersson havde lært den Tids Arbejdsmetoder at kende. I hans første, banebrydende Arbejde

fra 1899, »Danske Diatoméjord-Aflejringer«, paaviser han saaledes, at disse Søaflejringer stammer fra en Mellemistid (Interglacialtid), og gør udførlig Rede for deres Indhold af Planterester, som i Forbindelse med Lejringsforholdene tydeligt viser, at vi her i Landet har haft saadanne Mellemistider. Han paaviser saaledes ikke blot, at Granen har været almindelig her i Landet i disse Mellemistider, men ogsaa, at en Del nu sjældne Planter var meget almindelige dengang, bl. a. Tax, Kristtorn og Avnbøg, og i en kort Efterskrift meddeles det første Fund af den amerikanske Aakande, Brasenia purpurea, i en interglacial Mose her i Landet. 1901 følger en Redegørelse for Plante- og Dyrelevningerne i det af V. Milthers opdagede »Allerød-Lag« i Allerød Teglværksgrav i Nordsjælland, og H. paaviser derigennem, at Laget stammer fra en forbigaaende varmere Tid paa Overgangen mellem Istiden og Efteristiden. N. A. samles disse Iagttagelser herfra og fra lignende Forekomster i Afhandlingen »Bidrag til Danmarks senglaciale Flora og Fauna« (1902). De fortsatte Undersøgelser over de interglaciale Moser i Midtjylland førte bl. a. til det interessante Fund 1905 af en nordamerikansk Halvgræs, Dulichium spathaceum, i Moserne. Ydermere inddroges de i mange Istidsjordlag forekommende »Rav-Pindelag« samt Brunkulslagene i Midt- og Vestjylland i Undersøgelsen, og de omfattende Resultater samledes derefter i den betydningsfulde Doktorafhandling »Bidrag til Danmarks tertiære og diluviale Flora« (1909), der ligesom de andre Afhandlinger er trykt i Danmarks Geologiske Undersøgelses Skrifter. Ligeledes kastede H. sig med stor Iver over Eftersøgningen af de ældste primitive Stenredskaber — Eolitherne — i vore interglaciale Moser og i yngre Lag, men Resultaterne vakte stærk Modstand. Af stor Betydning har derimod Fundet 1913 af en Pilespids i Ferskvandslagene i Klinten ved Nørre Lyngby i Vendsyssel haft, idet den er det ældste sikre Spor efter Menneskers Færden her i Landet efter Istiden. 1913 tog H. sin Afsked fra Danmarks Geologiske Undersøgelse og blev Prokurist i Broderens Forretning, Standard Mønsterforretning, hvori han allerede tidligere havde været ansat. 1919 blev han Meddirektør i det samme Firma, der nu var omdannet til Marius Hartz Akts., og 1930 gik han over i Bestyrelsen. Fra 1899 har H. tillige været Lærer ved Statens Lærerhøjskole, dog med en Afbrydelse 1919—31, og under Verdenskrigen var han Medlem af Brændselsnævnet af 28. Febr. 1917. Korresponderende Medlem af Svenska Sällskapet for Antropologi och Geografi 1901. En fossil Planteslægt fra Grønland, Hartzia, er opkaldt efter H. — R. 1909. — To Malerier af Sønnen Lauritz B. Hartz 1927 i Familieeje.

J. Vahl: Slægtebog over Chr. Nielsens Afkom, II, 9, 1892, S. 16. Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1910. Th. Kornerup: Oversigt over Medd. om Grønland 1876—1926, 1926. *S A Andersen.*

Has, Trud, d. 1437, Ridder. Fader: Trud H. Gift 1° senest 1396 med Christine Engelbrechtsdatter Byd eisbak, d. tidligst 1434. 2° mulig med Magda, jfr. nedenfor.

T. H. ejede Ørtofte i Skaane og hørte til de mere fremtrædende Mænd i dette Landskab allerede i Kong Olufs Tid; han medbeseglede saaledes baade den Landefred, som Skaaningerne sluttede 1380, og den Særfred, som de n. A. indgik med Kong Albrecht af Sverige. Ogsaa under Dronning Margrete nævnes han oftere; dog opnaaede han først Ridderværdighed ved Erik af Pommerns Bryllup 1406. Denne Konge synes at have sat megen Pris paa T. H.; mellem 1412 og 1423 gjorde han ham til Høvedsmand paa Gotland, og denne vigtige Post beholdt han til sin Død. Han styrkede det danske Herredømme paa Øen ved at opføre Visborg Slot; med denne Fæstning som Udgangspunkt drev han et stort og indbringende Kaperi paa Østersøen. Som et Minde om Kongens Venskab tør man maaske betragte en endnu bevaret Ske, hvis Ægthed dog nylig fra sagkyndig Side er blevet draget stærkt i Tvivl; den bærer Navnene Trud H. og Magda H. samt Aaret 1435, endvidere et kronet E og den latinske Indskrift: »Til Gotland og Havet mit Haab«.

Danmarks Adels Aarbog, XIII, 1896, S. 182; XIV, 1897, S. 508; XVIII, 1901, S. 559. Lunde Domkapitels Gavebøger, udg. ved C. Weeke, 1889, S. 239. G. Lindstrom: Anteckningar om Gotlands medeltid, II, 1895, S. 446 f. Danmarks Riges Hist., II, 1898—1905, S. 465. Bertil Waldén: Engelbrektsfejden, .934, S. .45. *Henry Bruun (Kr. Erslev).*

Hasager, Niels, f. 1888, Redaktør. F. 25. Marts 1888 i Kbh. (Matth.). Forældre: Tømrer Anton Nielsen (f. 1859) og Laura Hasager (1862—1928). Navneforandring 28. Okt. 1912. Gift 1° 29. Nov. 1912 i Hillerød med Sigrid Karen Margrethe Lange, f. 23. Aug. 1890, D. af Tømmerhandler Carl Jacob Andreas L. (f. 1857) og Marie Cecilie Charlotte Harmsen (f. 1860). Ægteskabet opløst. 2° 1927 i Kbh. (b. v.) med Anne Kathrine (Kate) Casmose, f. 13. Jan. 1895 i Fredericia, D. af Sporvejsfunktionær Anders C. (f. 1869) og Jensine Hansen (1875—1922).

Efter bestaaet Præliminæreksamen fra Gregersens Skole 1904 blev H. ansat som Assistent i Landmandsbanken og virkede samtidig som Medarbejder ved Det radikale Venstres Korrespondancebureau. Han forberedte sig til Studentereksamen, men opgav det

for at gaa over til journalistisk Virksomhed og blev 1908 knyttet til »Nordsjællands Venstreblad« som Redaktionssekretær. N. A. ansattes han ved »Fyns Venstreblad«, først som Journalist, siden som Redaktionssekretær, og medvirkede ved Bladets Omdannelse under Krigen til Morgenblad. Under Redaktør P. V. Elmholts (s. d.) Ledelse af Bladet var han en af de unge Medarbejdere, der deltog i den Agitationskampagne for dets radikale Politik, der skabte et hidtil uset Opsving for Partiet og Bladet. H. var Medstifter af Den radikale Ungdoms Landsforbund, Medlem af Hovedbestyrelsen og Redaktør af Landsforbundets Blad »Fremtiden«. Han fulgte som Korrespondent Revolutionen i Finland 1918 og den paafølgende Borgerkrig og blev s. A. af Henrik Cavling ansat som Medarbejder ved »Politiken«, 1920 Redaktionssekretær, en Stilling, hvori han med bemærkelsesværdig Dygtighed arbejdede til 1931, da han blev Bladets Redaktør sammen med Ove Rode og Vald. Koppel. H. har siddet i Bestyrelsen for Journalistforbundet og Journalistforeningen og er Medlem af Bestyrelsen for Kbh.s Redaktørforening, af Pressens Fællesraad og Den danske Presses Telegramudvalg, af Det radikale Venstres Bestyrelse i Kbh. og af Bestyrelsen for Dansk-Engelsk Selskab. — Maleri af Ivan Opffer. Tegning af Utzon Frank.

Georg Nygaard.

Hasle, Jørgen Henrik Theodor, 1816—89, Politiker. F. 13. Juli 1816 i Kbh. (Frue), d. 16. Febr. 1889 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Overretsprokurator Nicolai Andreas H. (1785—1820) og Anne Marie Ballum (1791—1865). Gift 1° 7. April 1838 i Kalundborg med Marie Magdalene v. Schnell, f. 18. Juli 1815 i Kalundborg, d. 11. Nov. 1847 paa Emilsminde i Drøsselbjerg Sogn, D. af Godsejer Jacob v. S. til Kalundborg Ladegaard og Gyldenholm (1781—1815) og Charlotte Amalie Stub (1786—1865). 2° 3. April 1850 med Marie Elisabeth Prip, f. 4. Nov. 1820 i Horsens, d. 9. Marts 1897 i Kbh., D. af Købmand Gert Hansen P. og Pouline Christine Lind. Ægteskabet opløst. 3° 1872 med Johanne Antoinette Stabell, f. 3. Maj 1824 i Middelfart, d. 20. Sept. 1881 paa Frbg., D. af Byfoged, Justitsraad Nicolaus Franciscus S. (1776—1832) og Augusta Christence Schaarup (1788—1865).

H. blev Student 1833 fra Borgerdydskolen i Kbh., lærte derefter Landvæsen i Holsten og ejede 1838—47 Hesselbjerggaard i Rerslev Sogn ved Ruds Vedby og 1847—59 Løvegaard i Gerslev Sogn ved Høng. 1848 blev han Landvæsenskommissær og var Sogneraadsformand 1848—58 og Medlem af Holbæk Amtsraad 1856—59.

Fra 1859 til sin Død boede han paa Frbg. Han sluttede sig tidligt til Bondevennebevægelsen og deltog i Stiftelsen af Hindholm Højskole 1852 og af Den sjællandske Bondestands Sparekasse 1856. Indtil 1875 var han Medlem af dennes Bestyrelse og valgtes 1877 til J. A. Hansens Efterfølger som Formand for De mindre Landejendomsbesidderes Brandforsikring i Holbæk Amt. Han havde stærke politiske Interesser, og efter et Par forgæves Forsøg i sjællandske Kredse blev han 1854—58 Folketingsmand for Slagelsekredsen og 1860—61 for Frederikssundkredsen. 1863 blev han Landstingsmand for 2. Kreds, faldt ved Grundlovsvalget Juni 1866, men valgtes paa ny i samme Kreds fra Okt. s. A. til sin Død. Han var Store Hedingekredsens Repræsentant i Novemberforfatningens Rigsraadsfolketing, men trak sig ved Opløsningsvalget 1865 tilbage for J. Scavenius, som stillede sig i Tilslutning til Venstre. — Som Rigsdagsmand tilhørte H. den J. A. Hansen'ske Venstregruppe, men gik dog ikke sjældent sine egne Veje, saaledes da han stemte for Næringsloven 1857 og imod Grundlovsrevisionen 1866. Under Grundlovskampen tog han livligt Del i Valgagitationen og var en af Lederne af den Gruppe, der ude i Landet 1866 kæmpede en sidste Kamp for Junigrundloven. Han gik med til Dannelsen af Det forenede Venstre og sad en Aarrække indtil sin Død som Formand for Venstres faatallige Landstingsgruppe. Han var landstingsvalgt Statsrevisor 1864—75 og Medlem af Rigsretten 1866—83. Han nød Anseelse som trofast Venstreveteran og for sin hæderlige og elskværdige Karakter, men øvede i sine senere Aar ingen synderlig politisk Indflydelse. — Træsnit 1884.

H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 405 fif. Tiden 14. Juli 1916. Sorø Amtstidende 18. Febr. 1889. Morgenbladet 19. Febr. s. A. Ill. Tid. 3. Marts s. A. A. Wilde: Lyse og mørke Livserindringer, 1895, S. 56 f. Familien Hasles Stamtavle, 1911, S. 13. Hans Lund: Sofus Høgsbro. Brevveksling og Dagbøger, I, 1924 (se Registeret). *N Neergaard.*

Haslund, Magnus Eduard **Alexander,** 1844—1906, Læge. F. 6. Sept. 1844 i Kbh. (Helligg.), d. 10. April 1906 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Malermester Ole Henrik H. (1813—74) og Vilhelmine Beate Bentzon (1808—96). Gift 10. Nov. 1875 i Odense med Ingeborg Frederikke Hein, f. 25. Maj 1855 i Odense, d. 20. Marts 1910 i Kbh., D. af Læge Sophus Christian Julius H. (1814—86) og Ingeborg Frederikke Andresen (1814—84).

H. blev Student 1863 fra det v. Westenske Institut og tog Lægeeksamen 1870, var Kandidat paa Kbh.s Kommunehospital 1870—72, hvorefter han studerede Laryngologi i Tyskland og Østrig.

1873—76 var han Reservelæge paa Kommunehospitalet, den meste Tid hos Overlæge Engelsted. 1875 tog han Doktorgraden med en Afhandling om Rhinoskopien. 1877—82 var han visiterende Læge ved Kbh.s Politi, o: undersøgende Læge for de prostituerede Kvinder. Efter at have suppleret sin dermatologiske Uddannelse under et Ophold i Wien 1881 udnævntes H. til Engelsteds Efterfølger som Overlæge ved Kommunehospitalets 4. Afd. for Hud- og Kønssygdomme, hvortil var knyttet Stillingen som midlertidig Docent ved Universitetet i Dermatologi og Syfilidologi. I denne Stilling viste han sig som en betydelig Kliniker; i Besiddelse af en fin Farve- og Formsans og en god Hukommelse kunde han hurtigt og let stille sin Diagnose. I Modsætning til de fleste øvrige danske Dermatologer, der særlig har studeret i Paris, var H. præget af Wienskolens Opfattelse af Hudsygdommene. Sin Afdeling ledede han med Præcision og Myndighed, der dog var blandet med Humanitet og et lunt Humør, og med sin imponerende Skikkelse, statelige Fremtræden og venlige Hjælpsomhed blev han afholdt af alle. Som klinisk Lærer for de studerende var han undertiden for kategorisk i sin Diagnostik i Stedet for udviklende og belærende, men i den ugentlige Demonstration af Afdelingens rige Materiale, som han indførte, virkede han — veltalende og vittig som han var — fortrinligt. H.s litterære Produktion var ikke stor, bestod mest af mindre Afhandlinger, hvoraf maaske de, der handlede om Leucoderma og syfilitisk Alopeci var de vigtigste. Haandbøger i sit Fag skrev han i Modsætning til Forgængeren og Efterfølgeren ikke. Blandt hans Reservelæger og Elever kan nævnes Ludvig Nielsen, Ehlers, Rasch og Jersild, for hvem Uddannelsen hos H. betød meget. Han tog sin Afsked som Overlæge og Docent et Par Maaneder før sin Død. — Tit. Professor 1888. — R. 1892. DM. 1902. K.[2] 1906. — Maleri af Otto Haslund paa Kommunehospitalets 4. Afd. Portrætteret af samme paa Aftenselskab 1902. Træsnit 1884 efter Fotografi. Litografi 1889 af I. W. Tegner efter Fotografi. Silhouet.

Stamtavle over Familien Haslund, 1902, Nr. 85. Univ. Progr. Nov. 1875. Hospitalstidende, 4. Rk., XIV, 1906, S. 480—84. Ill. Tid. 18. Marts s. A. Daniel Jacobson: Jeg husker —, 1923, S. 136 f.

Axel Hansen.

Haslund, Ole Georg, f. 1877, Kunstsnedker. F. 21. Okt. 1877 i Kbh. (Pauls). Forældre: Maleren Otto H. (s. d.) og Hustru. Gift 30. Marts 1912 i Nørre Sundby med Journalist Charlotte Oline Brodersen, f. 20. Dec. 1874 i Nørre Sundby, d. 18. April 1932 i Kbh. (gift 1° 1895 med Forsikringsdirektør Carsten Erik

Vilhelm Hauch, f. 1869 (gift 2° 1908 med Nanne Ammitzbøl Schiøtz, f. 1866, gift 1° 1889 med Apoteker i Kbh. Carl Christian Kierulff, 1841—1903), 3° 1922 med Forsikringsdirektør i Bergen Harald v. Osten, 1865—1923), D. af Læge, senere Distriktslæge Jørgen Emil B. (1842—1912) og Thora Emilie Augusta Willerup (1849—1927). Ægteskabet opløst.

H. kom efter endt Skolegang i Malerlære og bestod Svendeprøven 1899. Efter en kortvarig Akademiuddannelse vegeterede han en Tid som lovende ung Kunstner og rejste 1901 til Paris, hvor han uddannede sig til Møbelarkitekt og Snedker i van der Veldes Hus. Efter sin Hjemkomst grundlagde han 1905 i Klosterstræde en mindre Forretning med Møbler og Kunstsager, som han senere flyttede til en Kælder paa Østergade. Sammen med Svend Heyman skabte han 1910 i Karel van Manders gamle Gaard, der nu fik Navnet Ole H.s Hus, en Forretning i større Stil med gamle Møbler og Kunstsager, som indkøbtes paa Rejser i Udlandet, fortrinsvis Italien, Spanien, Frankrig og Belgien, samtidig med at han oprettede et Værksted for Fabrikation af Møbler og Lysekroner. Ogsaa en Række Udstillinger af ældre og nyere Kunst er afholdt paa dette Sted. H.s Kunst- og Antikvitetshandel maa selv efter europæisk Maalestok regnes blandt de største i sin Art, og H. er anset som en fremragende Kender af gamle og smukke Ting. Sine Erfaringer har han bl. a. nedlagt i sin livligt skrevne Bog »Møbler og Mad« (1935). H. er Medlem af Bestyrelsen for Bing & Grøndahls Porcellænsfabrik og Porcellænsfabrikken Norden. 1930 oprettede han i Samarbejde med Kbh.s Journalistforbund den selvejende Institution Ræveskiftet ved Hornbæk, der ejer en Kapital paa over 44 000 Kr. — Talrige Malerier af Faderen. Maleri af Gerda Wegener. Tegninger af Sv. Brasch 1908—10 og af Eigil Petersen 1908. Buster af Inger Magnussen og Gerda Madvig.

Louis Bobé: Karel van Manders Gaard alias Kongens Klub, 1919.

Georg Nygaard.

Haslund, Carl **Otto** Bentzon, 1842—1917, Maler. F. 4. Nov. 1842 i Kbh. (Helligg.), d. 30. Aug. 1917 i Voldby, Thy, begr. i Kbh. (Ass.). Broder til Alexander H. (s. d.). Gift 6. Sept. 1876 i Kbh. (Frels.) med Frederikke Aagaard, f. 31. Jan. 1857 paa Binnitze, d. 3. Sept. 1923 i Hornbæk, D. af Prokurator Georg A. (s. d.) og Hustru.

H. gik paa F. F. Helsteds Tegneskole og blev herfra dimitteret til Akademiet, som han forlod med Afgangsbevis 1866. Desuden

havde han faaet Privatundervisning hos Marstrand, J. Roed, N. Simonsen og P. C. Skovgaard og en Tid arbejdet i Kyhns Atelier. H. tilhørte den Kreds af Malere, der paa Overgangen til en ny Tid fastholdt den gamle danske Maletradition, og han var maaske den af dem alle, der i størst Omfang førte Arven fra Fortiden videre. Han begyndte at arbejde som Dyrmaler, paavirket af Lundbye, og hans Billeder, hvor Forgrunden er tilbagetrukket og Kompositionen omhyggeligt tilrettelagt, er smukke og følelsesfulde Skildringer af Dyr (»En gammel Hest, der søger Læ bag en Baad«, 1868; »Stenet Mark med Køer. Bornholm«, s. A., Kunstmuseet; »Hjemvenden fra et Marked«, 1871, Den Neuhausen'ske Præmie; »To gamle Heste«, s. A.). Sammen med Pietro Krohn besøgte H. Stockholm 1870, og 1873—75 var de to Venner i Italien, hvor H. atter tog Ophold 1877—79 sammen med Zahrtmann. Med Italien begyndte en ny Tid for H., idet han nu forsøgte sig som Figur- og Genremaler, et Omraade, der efter Zahrtmanns Mening laa bedre for ham end Dyrmaleriet. Hans italienske Genrebilleder (»Abbater ryger i Smug«, 1875; »En Klostergaard«, 1877) er malet under Indflydelse af Helsted, hvis Skildringer af italiensk Folkeliv netop i disse Aar gjorde saa stor Lykke paa Charlottenborg, men ved Hjemkomsten 1879 malede H. »To gamle, der holder Søndag« (Glyptoteket), der baade i Stemning, Komposition og Farveholdning griber tilbage til Vermehrens og Dalsgaards danske Folkelivsbilleder. Trods gentagne Besøg i Paris (med Kyhn 1878, med Zahrtmann 1889) forblev H. i det store Hele uimodtagelig for det nye maleriske Syn, som krævede en bredere og dristigere Penselføring og et fornyet Studium af Lyset og dets Virkninger. Et enkelt Billede fra 80'erne, »Concert« (1887, Kunstmuseet), et af Periodens mest kendte og yndede Malerier, viser dog et Forsøg i naturalistisk Retning. Her har H. gengivet Sollyset, der falder ind i Stuen over de mange lyse Børnehoveder, og i Forgrunden er Figurerne skudt frem mod Billedets underste Kant, saaledes at Barnevognens Tæppe overskæres af Rammen. Med senere Billeder som f. Eks. »En Time i Strikning« (1890, Kunstmuseet) og »En gammel Kone ved sin Rok« (1892) er H. imidlertid kommet tilbage til den sluttede Billedvirkning og den varme kunstige clair-obscur. — Som Landskabsmaler kunde H. se sine Motiver gennem ældre Maleres Billeder (f. Eks. P. C. Skovgaard, Rump), men man mærker, i hvor høj Grad han har elsket det, han malede, og med hvilken Ydmyghed han er gaaet til sit Arbejde, og det er maaske først og fremmest denne Kærlighed til Motivet, til Dyrene og Naturen, han skildrer, til Børnene og de

gamle, der giver hans Billeder Værdi. Hans Illustrationer bærer i endnu højere Grad Præg af denne Naivetet og rene Enfoldighed, og der er ligesom noget i dem, der taler til en saa mildt og saa dansk, at man synes, man har kendt dem altid. H. var med til den første Udgave af »Peters Jul« (1866) sammen med Pietro Krohn og 1870 til »Billedbog for Børn«. 1871 illustrerede han Chr. Winthers »Billedbog for Store og Smaa« og 1878 for »Fremtiden« Oehlenschlägers »Maanederne i Digte og Billeder«. Til »Ude og Hjemme« tegnede han bl. a. »Hestens Liv«, til hvilket Kaalund skrev sit Digt. Desuden udførte han en Række Raderinger og deltog i A. Clemmensens og Th. Bindesbølls første keramiske Forsøg. 1879—81 boede H. i Sorø, senere i Valby, hvor Naboskabet med Carlsberg skaffede ham en Del Bestillinger. Han malede 1887 et Portræt af Beatrice Jacobsen og 1891 det morsomme Billede af Helge og Vagn Jacobsen og desuden Interiører fra Carlsberg og Portrætter af Bryggeriarbejdere. Han blev særlig kendt for sine smukke Børnebilleder, af hvilke Brystbillederne af Tvillingerne »Mis« og »Tulle« (1888) i Kunstforeningen er blandt de bedste, men gamle Mennesker portrætterede han ogsaa med stor Nænsomhed. Han opholdt sig i London en Tid for at kopiere Holbeins Portræt af Prinsesse Christine af Danmark til Fr.borg. Til Udstillingsfonden paa Charlottenborg malede han et Portræt af Janus la Cour (Tegning dertil i Fyns Stiftsmuseum). Han udstillede paa Charlottenborgs Foraarsudstilling 1865 og 1867—1916. 1915 afholdt Foreningen for national Kunst en retrospektiv Udstilling af hans Arbejder. H. sad i Charlottenborgs Udstillingskomité 1888—98, i Akademiraadet 1892—1907. — Tit. Professor 1894. — Selvportræt 1908 hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg. Blyantstegninger af Alb. Price 1869 (Fr.borg) og af P. Krohn 1876 (Litografi derefter). Maleri af Const. Hansen, Rom, 1873 i Familieeje. Malerier af M. Hammann og af F. Lange 1910 (Fr.borg; Studie i Familieeje). Studier af Gerda Schrader og L. Brammer. Portrætteret af P. S. Krøyer paa Musik i Atelieret 1886 (Nationalgalleriet, Oslo, og Hirschsprungs Samling), af Jul. Paulsen paa Kunstnergruppe 1902 og af Viggo Johansen paa Akademiraadsmøde 1904 (Kunstmuseet). Buster af V. Bissen (1898) og Michaela Haslund. Træsnit fra C. Poulsen 1884.

Stamtavle over Familien Haslund, 1902, Nr. 79. Karl Madsen i Nord. tidskr. 1888, S. 43. Ill. Tid. 22. Maj 1892. Fr. Beckett sst. 29. Marts 1896. Katalog over Udstilling i Foreningen for national Kunst. Charlottenborg, 1915. Dansk Kunst Febr. 1915. F. Hendriksen i Bogvennen 1918, S. 27—33. Viggo Johansen i Vor Tid, II, 1918, S. 254 ff. Zahrtmann Mindebogen, udg. af F. Hendriksen, 1919, S. 193—209. F. Hendriksen: En dansk Kunstnerkreds fra sidste Halvdel af det 19. Aarh., 1928. *Merete Bodelsen.*

Hass, Heinrich Edvard, f. 1866, Skolemand. F. 9. Juni 1866 paa Frisenfeld ved Gedser. Forældre: Avisbestyrer Hans Philipp H. (1835—1923) og Antje Arp (1830—1910). Gift 25. Sept. 1894 i Nykøbing F. med Ingeborg Laurendse Hansen, f. 4. Maj 1866 paa Ødegaard ved Sakskøbing, D. af Forpagter Julius Wilhelm H. (1821—80) og Ida Sophie Birgitte Friis (1830—1917).

H. blev Student 1885 fra Nykøbing og studerede i fem Aar Filologi, Dansk, Tysk og Latin, dels ved Kbh.s Universitet, dels i Tyskland uden dog at tage nogen Eksamen. Han var derefter Lærer ved Slomanns Skole 1892—98 og ved Østersøgades Gymnasium 1898—1906. Samtidig uddannede han sig til Gymnastiklærer ved N. H. Rasmussens Institut og underviste i Faget baade her og ved Gregersens Skole. 1903—06 var han Gymnastiklærer ved Statens Lærerhøjskole. Ved Siden af drev han Fritidsidræt med Skoledrenge, holdt pædagogiske Foredrag for Forældrekredse og udgav 1898—1904 Maanedsskriftet »Vore Børn, Blad om Kristen-Opdragelse«, hvis Indhold han for største Delen selv skrev. 1906 oprettede H. med Støtte fra kirkeligsindede Privatfolk Stenhus Kostskole ved Holbæk, som opnaaede Dimissionsret til Studentereksamen (1912), og som ved Siden af den teoretiske Undervisning sysselsætter Eleverne med legemligt Arbejde i det til Skolen knyttede Landbrug og Havebrug og i Værksted. Skolens Principper skaffede den Tilgang fra alle Samfundsklasser, og H. vandt megen Anseelse. 1920 var han Kirkeminister i Liebes kortvarige Ministerium. 1930 trak han sig tilbage fra Skolen. H. har oversat flere Skrifter om Børneopdragelse, saaledes E. Richmond: »Paavirkning af Barnets Karakter gennem Opdragelse« (1904). 1916—21 var han Formand for K.F.U.M.-Spejdernes Hovedbestyrelse og er fra 1916 Formand for Teltmissionen. — R. 1920.

Hans Olrik: Danmarks Lærerhøjskole 1856—1906, 1906, S. 120.

Chr. Buur.

Hass, Ludvig Daniel, 1808—81, Præst, Politiker. F. 4. Nov. 1808 i Ringsted, d. II. Juli 1881 i Kbh. (Fred. Hosp.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Toldbetjent Peder Daniel H. (1777—1842) og Elisabeth Wandler (1774—1846). Gift 1° 31. Juli 1837 i Mjolden med Theodora Cathrine Iversen, f. 29. Dec. 1813 i Lydersholm i Burkal Sogn, d. 3. Dec. 1845 i Smyrna, D. af Gaardejer Thomas I. (1785—1825) og Botille Ingwertsen. 2° 3. Okt. 1846 i Kbh. (Frue) med Johanne Ipsen, f. 24. Nov. 1816 i Kbh. (Frue), d. 4. Dec. 1883 sst. (Johs.), D. af Grosserer Mogens I. (ca. 1776—1842) og Ane Catharina Hansen (ca. 1787—1853).

H. blev Student 1826 fra Metropolitanskolen, cand. theol. 1832 og Sognepræst i Medolden 1835, fra hvilken Stilling han tog sin Afsked 1840 for at gaa som Missionær til Smyrna, hvor han uden større Resultater virkede til 1847. S. A. blev han Sognepræst i Hals og 1858 i Nibe. 1869 tog han sin Afsked. H. var en frihedskær Grundtvigianer, der jævnlig havde Sammenstød med de kirkelige Myndigheder paa Grund af sin egenraadige Adfærd og sin dristige Skrivemaade. Det var saaledes Tilfældet 1852, da han uberettiget havde konfirmeret to Børn og i den Anledning havde faaet Valget mellem at betale en Bøde eller at blive stillet for en Provsteret. Han truede da med at tage sin Afsked, men Sagen jævnedes til sidst i Mindelighed. Ogsaa hans Tillid til homøopatiske Lægemetoder, som han anvendte over for adskillige, der søgte hans Hjælp, og behandlede i en homøopatisk Lægebog, der kom i flere Oplag, voldte ham alvorlige Ubehageligheder, idet han flere Gange blev idømt Bøder og Fængselsstraf. Som Frihedsmand havde H. megen Interesse for det politiske Liv og repræsenterede 1852—55 Nørre Sundbykredsen og 1858—61 og 1864 Nibekredsen i Folketinget. 1860 forelagde han et Forslag om Lægefrihed. 1864 blev han Medlem af Rigsraadet, og 1863—65 var han Landstingsmand for 7. Kreds (Aalborg og Hjørring Amter). — Litografi af E. Fortling 1842 efter Maleri af C. Poulsen, Berlin.

Dansk Kirketidende, VII, 1852, S. 209—22, 333 f., 385—89, 579—87, 637—40. T. Løgstrup: Det danske Missionsselskabs Historie, 1907, S. 36 f. Fr. Nygård: Kristen Kold, I, 1895, S. 115—59, passim. Tiden 30. Juli 1915. Kr. Carøe i Fra Himmerland og Kjær Herred, III, 1918—20, S. 259—75.

Bjørn Kornerup.

Hassager, Dorothea Hansine, 1814—97, Legatstifterske. F. 25. Sept. 1814 i Sevel, d. 17. Okt. 1897 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Sognepræst Rasmus Hørning (1767—1831) og Marie Sophie Mehl (1778—1821). Gift 4. Maj 1831 i Sevel med Sognepræst i Nørre Felding og Tvis, senere i Særslev Carl H., f. 3. Jan. 1798 i Vejerslev, Mors, d. 8. Dec. 1875 i Særslev, Søn af Sognepræst Hans Henrik H. (1767—1834) og Christiane Meyer (1759—1823).

Fru H. var en praktisk og driftig Natur, som med Dygtighed styrede Hjemmet i sin Mands forskellige Præstegaarde, der altid gæstfrit aabnede sig for Slægt og Venner. Gennem sit Ægteskab med en gennemdannet, humanistisk præget Personlighed med Sans baade for Poesi og for djærv Humor fik hun sine aandelige Anlæg udviklet, og da hun efter sin Mands Død var flyttet til Frbg., fortsatte hun at pleje sine Interesser dels ved Læsning i hans efter-

ladte, velforsynede Bogsamling, dels ved at høre Forelæsninger paa Universitetet. Fra sin Barndom havde hun lært at se op til den akademiske Læreanstalt, og da hun nu ogsaa i sine senere Aar personlig høstede Gavn af den, var det kun naturligt, at hun kunde ønske at efterlade den de betydelige Midler, hun havde arvet og ved Sparsommelighed øget. Ved Testamente af 2. Nov. 1888 (med Kodiciller af 21. April 1891 og 21. Maj 1896) bortskænkede hun sin Ejendomsgaard i Frbg. Bredegade Nr. 13 til et Studenterhjem »H.s Kollegium« og legerede desuden 120 000 Kr., sin Bogsamling og sit Møblement dertil. Stiftelsen oprettede hun til Minde om sit lykkelige Samliv med sin Mand, og Valkendorfs Kollegium, hvor han havde tilbragt indholdsrige Ungdomsaar 1818—23, blev taget som Mønster ved den fundatsmæssige Indretning. H.s Kollegium bestemtes til Bolig for 10 Studenter fortrinsvis fra de Sogne, hvor Fru H. og hendes Mand havde haft deres Hjem, dernæst for Descendenter af deres fædrene Slægter. 25. Sept. 1900 indviedes Kollegiet. — Maleri fra Ungdommen paa Kollegiet.

Samling af de for Universitetets Legater gjældende Bestemmelser, 1890, S. 308—11. Aarbog for Kjøbenhavns Universitet for 1899—1900, 1901, 431 3 •

Bjørn Kornerup.

Hassel, August Christian Valdemar, f. 1864, Billedhugger. F. 9. Febr. 1864 i Kbh. (Garn.). Forældre: Kaptajn, Mekanikus Johan Fridolin H. (1829—87) og Doris Henriette Eickhoff (1837—1923). Gift 14. Nov. 1893 i Ordrup med Theodora Christiane Broberg, f. 8. Juli 1862 i Kbh. (Trin.), D. af Købmand Theodor B. (1823—66) og Tommine Jacobine Holst (1833—95).

H. kom i Lære hos Billedskærer H. C. Berg 1879 og besøgte Teknisk Skole. 1882 blev han dimitteret til Akademiet, hvor han fik Afgang fra Dekorationsskolen 1886 og fra Billedhuggerskolen 1888. N. A. debuterede han paa Charlottenborgs Foraarsudstilling med en Portrætstatue af N. W. Gade, og de følgende Aar indtil 1897 udstillede han sst. en Række Skulpturer, for Størstedelen Relieffer med bibelske Emner. 1890 fik han Akademiets lille Guldmedaille for »Kristi Gravlæggelse«. H. har foretaget adskillige Studierejser, saaledes 1889 til Rom (sammen med Th. Stein, der havde været hans Lærer paa Billedhuggerskolen), 1891 til Berlin og Paris (sammen med Carl Bonnesen), 1893 til Holland, Belgien og Paris og 1894 med Akademiets store Rejsestipendium til Paris og Firenze. 1897 besøgte han Stockholmudstillingen, og 1903 og 06 var han atter i Frankrig og Italien. H. har været en ret benyttet Billedhugger og har navnlig haft Arbejde ved en Række af vore

Kirker, bl. a. St. Johannes Kirke, Fredens Kirke, Nazarethkirken, Grøndalskirken samt Kirkerne i Rungsted og Nørre Broby, som han har udsmykket med Altertavler og Kristusfigurer udført i brændt Ler med Farver og delvis Glasur. Af H.s øvrige større Bestillingsarbejder kan nævnes Mindetavlen over Hans Egede og Gertrud Rask i Nikolaj Kirkebygning, Monumenterne for P. C. Abildgaard (1910) og Bernhard Bang (1923) paa Landbohøjskolen, Mindesmærkerne for Christian IX. i Fredensborg (1908) og paa Tirsbjerg (1912) og de to Buster af Frederik VIII. og Enkedronning Louise i Kronprins Frederiks og Kronprinsesse Louises Stiftelse (1913). — R. 1924. — Maleri af P. Mønsted 1906. Blyantstegning af Knud Larsen ca. 1886. Kul- og Kridttegning af J. J. Gerard 1894. Buste af J. J. Bregnø 1933. *Merete Bodelsen.*

Hasselbalch, Christian Steen, 1851—1925, Fabrikejer og Grosserer. F. 27. Febr. 1851 i Randers, d. 7. Aug. 1925 i Rungsted, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Købmand Steen H. (1820—61) og Caroline Margrethe Hoge (1826—93). Gift 22. Juli 1885 i Kbh. (Johs.) med Marie Mathilde Frederikke Helms, f. 23. April 1866 i Nakskov (gift 2° 1903 med Carl Albert Lørup, f. 1864), D. af Købmand Ehrenreich Christoffer Ludvig Moltke H. (1829—1902) og Caroline Hansine Horsens (1821—1913). Ægteskabet opløst.

Som saa mange betydende Industrimænd begyndte H. ved Handelen. Han var af gammel Købmandsfamilie og blev fjorten Aar gammel sat i Manufakturlære i Aarhus. Derefter blev han Kommis i Vett & Wessels nyoprettede Filial i Horsens, men ansattes snart efter som Bestyrer af samme Firmas Filial i Nakskov. 1876 løste han Borgerskab som Grosserer i Kbh. og begyndte selvstændig Forretning i Manufakturbranchen. Gennem sin Købmandsvirksomhed fik han efterhaanden god Erfaring for, hvilke Varer der med Fordel kunde optages til Fabrikation her hjemme, og det var efter moden Overvejelse, at han 1889 som den første i Danmark paabegyndte Fabrikationen af Gardiner. Han startede beskedent i lejede Lokaler paa Peder Bangsvej med een Væv, men 1892 anlagde han Fabrik i Lyngby, og her udviklede sig efterhaanden en meget betydelig Virksomhed, der 1910 suppleredes med Dansk Merceriseringsanstalt. Samtidig anlagdes Filialfabrikker i Norge og Sverige. — H. var en overmaade flittig og energisk Mand. Til sin Død ledede han med overlegen Dygtighed den betydelige Virksomhed, han havde skabt, og beklædte samtidig en Række Tillidshverv inden for Erhvervsverdenen: 1892—1906 var han

Medlem af Sø- og Handelsretten, og 1909—24 var han Formand for Privatbankens Bankraad; desuden sad han bl. a. i Bestyrelsen for Det forenede Dampskibs-Selskab. Ved mange Lejligheder viste han i Gerning sin Interesse for kunstneriske og humane Formaal, saaledes ved Opførelsen af en Række Arbejderboliger, ligesom han med Iver deltog i Arbejdet inden for Fængselshjælpen og Samfundet for Vanføre. Efter hans Død føres Firmaet H. & Co. (Dansk Gardin- og Textil-Fabrik og Dansk Farveri & Merceriserings-Anstalt) videre af Sønnen *Hugo Helms H.* (f. 1888), der tillige er Direktør for de to Datterselskaber AB. Svenska Gardinfabriken i Goteborg og Akts. Norsk Gardinfabrik i Halden. — R. 1903. DM. 1906. K.[2] 1910. K.[1] 1921. — Malerier af C. Wentorf 1905 °g Knud Larsen 1915. Portrætteret paa L. Tuxens Maleri 1906 af Middag hos Moresco.

Th. **Hauch-Fausbøll:** Slægten Hasselbalch, 1930, S. 222—26. Børsen 8. Aug. 1925.

P. Koch Jensen.

Hasselbalch, Karl Albert, f. 1874, Fysiolog, senere Landbruger. F. 1. Nov. 1874 paa Aastrup, Hjørring Amt. Forældre: Proprietær, Sagfører Hans Peter Jansen H. (1843—1916, gift 2° 1879 med Wilhelmine Marie Koppel, f. 1858) og Hedevig Alberta Rebekka Spärck (1845—76). Gift 1° 26. Juli 1904 i Hjørring med Nanna Ida Elisabeth Heerfordt, f. 30. Sept. 1882 paa Fejø, d. 12. Okt. 1904 paa Taasinge, D. af Distriktslæge, sidst i Hjørring Niels Christen H. (1840—93) og Petra Othilia Frederikke Møller (1847—1925). 2° 5. Dec. 1906 i Kbh. med Antonie (Toto) Sofie Hagemann, f. 18. Sept. 1879 i Kbh. (Jac.), D. af Fabrikant, senere Gehejmekonferensraad G. A. H. (s. d.) og Hustru.

H. blev Student 1891 fra Sorø, tog medicinsk Embedseksamen 1898 og søgte derefter Uddannelse i Fysiologi hos Chr. Bohr paa Universitetets fysiologiske Laboratorium, hvor særlig Respirationsfysiologien dyrkedes. Sammen med Bohr udførte han Undersøgelser over Stofskiftet hos Fostre og blev allerede 1899 Dr. med. paa en Afhandling om Hønsefostrets respiratoriske Stofskifte. Efter en Rejse som Skibslæge (1900) var han Assistent ved Universitetets fysiologiske Laboratorium 1901—03 og var derefter paa en Studierejse i Tyskland 1903—04. Efter Niels Finsens Død (1904) søgte Finsen-Instituttet en fysiologisk uddannet Laboratorieforstander, og H. ansattes i denne Stilling 1905. I de følgende Aar offentliggjorde han Arbejder over Lysets Virkninger paa Aandedrættet og om Virkningen af Luft under lavere Tryk (Bjergklima), men mest kendte er hans Arbejder fra disse Aar over Blodets Surheds-

grad (Reaktion, Brintionkoncentration). Han viser her, at han paa et tidligt Tidspunkt forstod Betydningen af at anvende den fysiske Kemis Metoder over for fysiologiske Problemer, og hans Maalinger af Blodets Reaktion og af Ændringerne deri var paa daværende Tidspunkt de bedste, som fandtes. 1911—18 var H. Censor i Fysiologi ved medicinsk Embedseksamen. Arbejdsforholdene paa Finsen-Instituttet tilfredsstillede ham næppe fuldt ud, og efter sin Svigerfader, Gehejmekonferensraad G. A. Hagemanns Død 1916 overtog han dennes Ejendom, Borupgaard ved Snekkersten, og forlod Finsen-Instituttet 1917. H. sidder i Bestyrelsen af Akts. Sanatorier for Brystsyge og af Foreningen af 1837 til forsømte Børns Redning. Efter at have mistet en Søn af Leukæmi stiftede han 1929 et stort Fond til Undersøgelse og Bekæmpelse af denne Sygdom.

L S Fridericia.

Foruden Borupgaard købte H. 1921 Grønnesøgaard ved Frederiksværk og 1929 Heimdal ved Sønder Omme. Som *Landmand* har han forenet praktisk Virksomhed ved Driften af sine store Gaarde med en virksom videnskabelig Interesse. Paa Landbohøjskolen erhvervede han sig det særlige landbrugsteoretiske Fagkendskab og tog Landbrugseksamen 1918. Siden har han udnyttet sin for en Videnskabsdyrker usædvanlige Adgang til i egen Bedrift at omsætte og efterprøve Forskningens Resultater i Landbrugets Praksis og har tillige taget navnlig jordbundskemiske og fysiologiske Spørgsmaal op til selvstændig Undersøgelse. Meddelelser herom har han skrevet særlig i »Ugeskrift for Landmænd« og »Tidsskrift for Landøkonomi«, hvor der bl. a. er fremkommet Artikler om Jordreaktion og Kalktilførsel, Jordens Plantenæringsstoffer, Mælkefedme og Køernes Mineralstofbehov. I Bestræbelserne for at gøre Landbruget i højere Grad selvforsynende med æggehviderigt Foder har han været Foregangsmand ved Anskaffelse af Anlæg til kunstig Tørring særlig af Lucerne. Ligeledes har han paa Hedeopdyrkningens Omraade udført et banebrydende Arbejde. Inspireret af Fr. Weis' Undersøgelser over Hedejorder gennemførte han paa Heimdal i Praksis Weis' Forslag om ved Dybpløjning at bryde Allaget og udnytte det til Frugtbargøreise af Overfladejorden. I Forbindelse med Hedelandbruget staar hans Virksomhed for Oprettelse af Landsforeningen til Faareavlens Fremme 1935, for hvilken han er Formand. Han har været Medlem af Foreningen af danske Landbrugskandidaters Bestyrelse 1927—33, af De samvirkende sjællandske Landboforeningers Planteavlsudvalg fra 1929, af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad fra 1930, og 1934

afløste han Chr. Sonne som Præsident i Selskabet. — Malerier af Oscar Hagemann 1922 og 1932. Buste af Toto Hagemann Hasselbalch 1912.

Th. Hauch-Fausbøll: Slægten Hasselbalch, 1930, S. 247—50. J. A. Lemming i Ugeskrift for Landmænd, 1934, S. 696.

Aksel Milthers.

Hasselbalch, Steen André, f. 1881, Boghandler. F. 15. Juni 1881 i Randers. Forældre: Grosserer Steen H. (1852—1914) og Louise Cathrine Behrens (1858—1924). Gift 10. Aug. 1913 i Humlebæk med Jutta Margrethe Kongsted, f. 15. Jan. 1889 i Slagelse, D. af Planteskoleejer Christian K. (1847—1919) og Laura Lützhøft (1846—1914).

Efter at have gennemgaaet en grundig faglig Uddannelse indtraadte H. 1908 sammen med Boghandler Aage Erslev i Ledelsen af Akts. Jacob Erslevs Forlag; i nogle Aar drev de to Kompagnoner Forretningen baade som Forlags- og Sortimentsboghandel under Firmanavn Erslev & H., men 1916 ophævedes Kompagniskabet, og H. fortsatte Forlagsvirksomheden alene under eget Navn. Som Forlægger har H. udvist megen Driftighed og udfoldet et ikke ringe Initiativ; uden at have koncentreret sig om noget Speciale har han oparbejdet et ret betydeligt Forlag, saavel af dansk Originallitteratur som af Oversættelser. Blandt de danske Forfattere, han har knyttet til sit Forlag, er de mest kendte Peter Freuchen, Morten Korch, Marcus Lauesen, Thomas Olesen Løkken og Jacob Paludan; af udenlandske har han udgivet Bøger bl. a. af Winston Churchill og Lloyd George, af Jacob Wassermann og Lion Feuchtwanger, af Axel Munthe, Louis Lewisohn, Jo van Ammers Kuller o. a. Fremhæves maa særlig Oversættelser af en Række islandske Forfattere som Kristmann Gudmundsson, Gudmundur Kamban og Halldor Laxness. Ikke heller er H. veget tilbage for at paatage sig større Opgaver, som Karl Meyers Konversationslexikon (I—IV, 1920—21), Værket »Vore Børn« (1930—31), Dickens' Romaner, Winston Churchill: »Den store Krig« (1934—35) og den illustrerede »Slægtsbibel« (1936 f.), ligesom han har skabt sig et betydeligt Forlag af Børne- og Ungdomsbøger. — 1929 rejste han i Forbindelse med Forfatteren Peter Freuchen Spørgsmaalet om Forfatterens og Forlæggerens Ret til at forbyde offentligt Udlaan af en Bog, hvilken Ret blev fastslaaet gennem en Retssag, der førtes igennem lige til Højesteret. Til Trods for dette gunstige Resultat har det imidlertid ikke været ham muligt at samle Tilslutning til at hævde denne Ret, hverken i Forfatter- eller Forlæggerkredse, og det nævnte Tilfælde er derfor hidtil forblevet uden praktisk Betydning.

Th. **Hauch-Fausbøll:** Slægten Hasselbalch, 1930, S. 286 f. Andr. Dolleris: Danmarks Boghandlere, IV, 1919, S. 145 f. Dansk Boghandlertidende 27. Sept. 1929, 31. Marts og 24. Okt. 1930. *G T. ti*

Hasselriis, Louis, 1844—1912, Billedhugger. F. 12. Jan. 1844 i Hillerød, d. 20. Maj 1912 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Apoteker i Hillerød, senere Gaardejer i Aaker, endelig Rentier i Kbh. Herman Edvard Louis H. (1815—1907) og Sophie Frederikke Schondel (1802—55, gift 1° 1828 med Apoteker i Hillerød Ebbe Madsen Andresen, 1802—38). Ugift.

H. kom i Lære hos Billedskærer Wille og derefter paa Bissens Atelier. 1859—66 besøgte han med Afbrydelser Akademiet og vandt den lille Guldmedaille 1868 for »David forbereder sig til Kamp med Goliath«. Allerede 1863 havde han debuteret paa Charlottenborg og vedblev at udstille til 1911, skønt han fra 1869 nærmest havde fast Bopæl i Rom. Han fik det Ancker'ske Legat 1871 og Akademistipendier 1874—75. H.s bedste Arbejder er de historiske Portrætstatuetter, f. Eks. af Johannes Ewald (1866, Oslo), Bellman (1874, Kunstmuseet, Marmor) og Søren Kierkegaard (1879, sst., Bronze, opstillet i forstørret Maalestok i Haven foran Det kgl. Bibliotek 1918), som ved deres inspirerede Karakter og hele poetiske Stemning kan minde om lignende Arbejder af Evens. Hans Styrke laa i dette lille Format med de intime Detailler og mange fortællende Smaatræk, men det var ulykkeligvis hans Ærgerrighed at skabe store Monumenter, som han overlæssede med allegoriske Spidsfindigheder, der havde meget lidt med Skulptur at gøre. Mest Modvillie vakte hans Danmarksmonument, der 1897 opstilledes foran Kunstmuseet (flyttet til Østre Anlæg 1919), men heller ikke Udkastene til et Columbus-Monument eller en Shakespeare-Statue (1903), der tænktes opstillet i Helsingør, mødte Begejstring. Et vist Ry vandt han dog i den internationale Kunstverden ved Heinestatuen (1879) til den østrigske Kejserinde Elisabeths Villa paa Korfu (senere i Hamburg) og Portrætbusten til Heines Grav paa Montmartre i Paris (1901). Af H.s øvrige Arbejder kan nævnes Statuen af H. C. Andersen i Odense (1880), den fint modellerede Portrætbuste af Emil Poulsen (1881, Kunstmuseet og Fr.borg), »En Diskoskaster før Sejren« (1887, Marmor, Kunstmuseet) og »Vinsugende Satyrdreng« i Ørstedsparken (1888). Foruden paa Kunstmuseet og Fr.borg er H. repræsenteret paa Glyptoteket og i Museerne i Aarhus, Aalborg, Stockholm, Oslo og Dresden. — R. 1897. —• Maleri af L. A. Schou (forhen hos Johan Hansen). Træsnit 1896 efter Fotografi.

Ill. Tid. 10. Nov. og 1. Dec. 1901, 31. Maj 1903. Niels Lassen: Erindringer, II, 1919, S. 64 f. M. Rubin: Nogle Erindringer, 1914, S. 94 f. M. Galschiøt: Skandinaver i Rom, 1923. *Merete Bodelsen.*

Hassing, Johannes, 1858—1925, Forsikringslæge. F. 13. Aug. 1858 i Kbh. (Garn.), d. 21. Jan. 1925 sst., begr. ss. (Holmens). Forældre: Professor M. M. H. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 19. Sept. 1884 i Kbh. (Frue) med Ellen Augusta Schoustrup, f. 8. Febr. 1863 i Kbh. (Holmens), d. 5. Jan. 1896 sst., D. af Løjtnant, senere Kommandør og Overlods Jens S. (1826—98, gift 1° 1850 med Charlotte Sophie Thalbitzer, 1827—54) og Julie Christiane Lovise Frederikke Caroline Hagen (1838—1927). 2° 11. Aug. 1903 i Kbh. med Astrid Elisabeth Jiirs, f. 13. Maj 1880 i Kbh. (Garn.), d. 2. Okt. 1923 sst., D. af Premierløjtnant, Sproglærer Carl Johan J. (1835—1905) og Thora Henriette Ingertha Bruun Muus (1844—1920).

H. blev Student 1876 fra Lyceum, cand. med. 1883 og fik som praktiserende Læge paa Østerbro en omfattende Virksomhed. Da Nordisk Livsforsikrings Akts. af 1897 stiftedes, blev han dette Selskabs Overlæge, og n. A. fik han tillige den tilsvarende Stilling i Søsterselskabet Nordisk Ulykkesforsikrings Akts. af 1898. I den specielle Gren af Lægegerningen, som disse Stillinger førte H. ind i, kom han i Aarenes Løb til at gøre en Indsats, der ikke blot vurderedes højt af hans Selskaber, men ogsaa skaffede ham stor Anseelse hos hans Kolleger i snævrere Forstand, Forsikringslægerne. Dette fandt bl. a. Udtryk i, at han i en Aarrække var Formand i Forsikringslægernes Forening. Sin Interesse for Forsikringsmedicinen gav H. litterært Udtryk for bl. a. i Afhandlingerne »Fra den anden internationale Kongres for Forsikringslæger i Amsterdam« (1901), »Fra Kongressen for Forsikringsmedicin i Berlin 1906« og »Om Maaling og Vejning af Livsforsikringssøgende med særligt Hensyn til Tekniken og Bedømmelsen« (1903). Særlig den sidste har været af vejledende Betydning for de almindelige praktiserende Læger. —• Da H. 1924 fratraadte som Overlæge i de to Nordisk-Selskaber, blev han valgt til Medlem af Selskabernes Repræsentantskaber. — R. 1922. — Maleri af Sig. Wandel 1917 i Nordisk Livsforsikring.

Harald Westergaard i Berl. Tid. 24. Jan. 1925. *Chr. Thorsen.*

Hassing, Morten Mortensen, 1813—63, Læge. F. 27. Febr. 1813 i Hobro, d. 27. Febr. 1863 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Smedemester Jens Mortensen H. (1785—1861) og Johanne Andersdatter (1788—1848). Gift 9. Okt. 1852 i Kbh. (Frue) med

Olivia Sophie Jacobine Bang, f. 31. Aug. 1829 i Kbh. (Slotsk.), d. 10. Juli 1908 sst., D. af Lægen Professor Oluf Lundt B. (s. d.) og 2. Hustru.

H. blev Student 1832 fra Randers. Som medicinsk Student vandt han 1836 Universitetets Guldmedaille, tog 1838 den forenede Lægeeksamen og var derefter i fire Aar Kandidat paa Almindelig Hospital i Kbh. Efter et Aars Tid at have været Distriktslæge i Kbh. var han 1843—50 Reservemedicus paa samme Hospital, hvor særlig Studiet af Syfilis og Hudsygdomme optog ham. Allerede 1833 havde Hospitalets daværende Overmedicus J. C. Wendt anbefalet Oprettelsen af en særlig Afdeling ved Hospitalet til Behandling af disse Sygdomme, som efter 1809 udgjorde et stort Tal af Belægningen, idet det var forment Frederiks Hospital at modtage Patienter med veneriske Sygdomme, Skab og Spedalskhed. Senere havde den indflydelsesrige Ole Bang genoptaget Wendts Forslag, og H. har sikkert tidligt stræbt henimod at habilitere sig til Overlæge ved den paakrævede nye Afdeling. Hans Afhandling for Licentiatgraden 1845 handlede om det da nye Middel mod Syfilis, Kaliumjodidets, Betydning og Værdi og hans Doktordisputats 1848 om visse Underlivssmerter hos offentlige Fruentimmer. Under en Studierejse 1845—46, foretagen med offentlig Understøttelse, til Tyskland, Schweiz, Italien og Frankrig, opholdt han sig den længste Tid i Paris for ogsaa der at lægge særlig Vind paa Studiet af Hud- og Kønssygdomme og Sundhedspoliti (offentlig Hygiejne). Imidlertid var Tiden ikke moden til Oprettelse af en saadan Specialafdeling, Wendts Efterfølger var af en anden Mening, og H., der under en midlertidig Lukning 1844 af Fødselsstiftelsen havde ledet en Fødeafdeling paa Almindelig Hospital, blev nu Reserveakkuchør fra 1850 til 1853. Samtidig med de nævnte Stillinger var H. Underlæge og kar. Bataillonskirurg ved Kbh.s Borgervæbning 1840—55. — Da Koleraepidemien 1853 gav Stødet til Nedsættelse af en Kommission af 9. Dec. s. A. til Reorganisation af Almindelig Hospital, blev H., der tidligere havde foreslaaet Forbedringer af Hospitalsvæsenet, Medlem heraf og medvirkede kraftigt til, at Betænkningen mundede ud i et Krav om Nedlæggelse af det gamle Hospital og Opførelse af et eller flere nye, adskilte fra Fattigvæsenets Administration. Det maa dog bemærkes, at Almindelig Hospital ikke var et rent Fattighospital, men ogsaa modtog betalende Patienter i stort Tal. Efter et Foredrag af H. i Medicinsk Selskab Dec. 1854 om Mangelen paa tilbørlig Adskillelse og Klassifikation mellem Individerne paa Almindelig Hospital var Modstanden mod den nye Specialafdeling brudt, og Dec. 1855 tiltraadte han Stillingen som Overlæge ved 3. Afdeling for Hud-

og Kønssygdomme. Fra denne Dag havde Dermato-Venerologien faaet officiel Godkendelse som det femte Specialfag efter Kirurgi, Medicin, Obstetrik og Psykiatri, om end Specialiseringstanken endnu ikke havde saa fast en Grundvold som senere. Paa H.s Afdeling uddannedes Engelsted og Rud. Bergh som Reservelæger. Naar man alligevel ikke kan kalde H. for den danske Dermatologis Fader, skyldes det, at hans Interesser væsentligst holdt sig til Syfilidologien. Herom handler det meste af hans for øvrigt ikke store litterære Produktion. Denne var, om end langtfra banebrydende, dog heller ikke betydningsløs. I en Meddelelse fra 1860 om Behandling af den konstitutionelle Syfilis med Syfilisationer, som da var paa Mode, finder han grundet paa klinisk Iagttagelse ingen Virkning af denne Behandling, og senere Erfaringer gav ham Ret. Ligeledes erkendte han Rigtigheden af Forskellen paa den bløde og den haarde Chanker. Han var i Besiddelse af god klinisk Sans og Iagttagelsesevne og selvstændig, nøgtern Vurdering af nyopdukkende Metoder, som andetsteds modtoges med ukritisk Entusiasme. Han skildres ogsaa som en god klinisk Lærer og med administrative Evner. •— Meget af sin Aandskraft benyttede han imidlertid i det offentlige Sundhedsvæsens Tjeneste. Han var saaledes meget virksom i Komiteen til Opførelse af Kbh.s nye Kommunehospital. Af denne udtraadte han dog efter et Aars Forløb, idet han ud fra sine Erfaringer om Hospitalsinfektioner var imod Opførelsen af eet enkelt, meget stort Hospital. Derimod fik han stor Indflydelse i Kommissionen af 1855 angaaende en Reform af Sundhedspolitiet (Sundhedsvæsenet) i Danmark. Ogsaa for sin Stands Interesser gjorde han et stort Arbejde; han var en af de ivrigste blandt Stifterne af Den almindelige danske Lægeforening 1857, han var Medlem af dens første Bestyrelse og lagde særlig Vægt paa at faa oprettet en Kredsforening for Kbh. 1858 stiftede han »Hospitalstidende« sammen med A. Buntzen og gjorde dette Tidsskrift til særligt Talerør for Lægeforeningen. Paa Grund af Sygdom fratraadte han Overlægestillingen med Udgangen af 1861. — Tit. Professor 1856. — R. 1858. — Litografi af E. Fortling 1861.

Univ. Progr. ved Reformationsfesten 1845 og 1848. Ugeskrift for Læger, 2. Rk., XXXVIII, 1863, S. 163 ff. Bibl. for Læger, 5. Rk., VI, s. A., S. 234—38. Berl. Tid. 6. Marts s. A. Stamtavle over Familien Dahlerup, 4. Udg., 1913, S. 58 f.

Axel Hansen (Jul. Petersen).

Hassing Jørgensen, Jens, f. 1872, Bankmand, Minister. F. 3. Sept. 1872 i Silkeborg. Forældre: Tømrer, senere Bankbud Niels Jørgensen (1832—1903) og Karen Jensen (1832—1912). Gift 1° 4. Juni 1895 i Silkeborg med Gravina Graversen, f. 8. Marts 1874

i Skive, d. 27. Juni 1901 i Esbjerg, D. af Handelsgartner Niels G. (f. 1848) og Bolette Cathrine Christensen (1851—1924). 2° 17. Dec. 1914 i Kbh. med Agnes Dahl-Hansen, f. 1. April 1878 i Aarhus, D. af Ur- og Kronometermager Jens Hansen (1843—1925) og Anna Cathrine Sophie Dahl (1843—1929).

H. J. tog Præliminæreksamen 1888 i Silkeborg og var derefter en kort Tid Friskolelærer paa Ringkøbing-Egnen. Meget tidligt bestemte han sig imidlertid for Bankvejen, blev 1889 Kontorist i Silkeborg Bank og lagde allerede i disse Aar megen Selvstændighedstrang for Dagen. Da han fik Afslag paa et Krav om Løntillæg, sagde han sin Stilling op og satte sig frimodigt det Maal selv at blive Bankdirektør. Han undersøgte, hvilke Byer i Danmark der paa dette Tidspunkt var uden egen Bank, og udsaa sig Sæby, hvor det virkelig ogsaa lykkedes ham 1894 at faa startet den endnu eksisterende Sæby Bank og blive Direktør for denne. H. J. var paa dette Tidspunkt kun 22 Aar gammel, og det var ikke at forvente, at han skulde falde til Hvile paa de saa hastigt vundne Laurbær. Kun to Aar efter kaldtes han da ogsaa til Esbjerg som Direktør for den af D. Lauritzen oprettede Esbjerg Handelsbank. Han kom til Esbjerg, netop som denne By havde sin saakaldte »amerikanske Periode«. Byen var i rivende Udvikling, ogsaa hvad Organisationslivet angaar, og H. J. var bl. a. stærkt medvirkende til i Samarbejde med Esbjerg Handelsstandsforening at faa Gang i den lokale Handelsskole. Da Banken 1898 overtoges af Kbh.s Handelsbank, drog H. J. til Hovedstaden, hvor han kort efter Aarhundredskiftet i et Par beskedne Værelser ved Vandkunsten aabnede et lille Revisionskontor, som han sejgt og støt arbejdede frem, saaledes at han 1903, sammen med Fr. Paulsen, paa dette Grundlag kunde starte en ny københavnsk Bank, Revisionsbanken, hvis særlige Formaal var at kombinere en Banks og et Revisionskontors Forretninger.

Inden for den københavnske Bankverden gjorde H. J. sig hurtigt gældende. Hans udprægede Selvstændighedstrang, der kunde slaa over i Stejlhed, men som paa den anden Side parredes med megen Forhandlingsevne og Sans for økonomiske og praktiske Realiteter, gav ham som Bankmand hans eget Fysiognomi og skabte Respekt om hans Person. Trods Modgang og Vanskeligheder kunde Revisionsbanken da Aar for Aar pege paa stigende Tilslutning. Den slap let over Kriseaaret 1908, der slog tre andre af den Tids yngre københavnske Banker i Stykker, og 1912 blev Revisions- og Forvaltningsafdelingen udskilt som et særligt Selskab, Revisions- og Forvaltnings-Instituttet, hvorefter Revisionsbanken fortsattes som

ren Bankvirksomhed. I disse Aar, hvor Overgangen til klarere og mere konsekvent opbyggede Regnskaber blev almindelig, var der i øvrigt ved flere Lejligheder Bud efter H. J.s særlige Indsigt paa dette Omraade. Efter Alberti-Affæren blev det saaledes overdraget ham at udrede Linierne i det sammenfiltrede Væv, og ligeledes var han medvirkende ved den regnskabsmæssige Tilrettelæggelse af Staden Kbh.s Forhold. Da der 1913 skulde vælges ny Direktør ved Nationalbanken, var hans Navn i Forgrunden, men ved Embedets Besættelse skuffedes han. Paa et andet Felt fik han imidlertid meget snart Oprejsning, idet han ved Ministeriet Zahles Dannelse 1913 indtraadte i dette som Minister for offentlige Arbejder og, 1913—16, tillige som Handelsminister ad interim. Det var Edvard Brandes, der henledte Opmærksomheden paa H. J., som fra sin Ungdom havde tilhørt Det radikale Venstre uden dog endnu at have deltaget aktivt i Politik. Kort efter udbrød Verdenskrigen, og i den Statsreguleringsperiode, som fulgte, midtsamledes Lovgivnings- og Administrationsopgaverne efterhaanden i Indenrigsministeriet, hvorved Mulighederne for en Udnyttelse af H. J.s organisatoriske Evner vel i nogen Grad forflygtigedes. Der er dog ingen Tvivl om, at han som Minister øvede en ikke ringe Indflydelse paa hele den Tids Regeringsarbejde, og direkte havde han Ansvaret for en Række Love af praktisk Art, saaledes Statsbaneloven af 1915, Loven om Lukning af Hvide Sande 1915, Loven om Aarhus Godsbanegaard 1916, Loven om Fiskerihavne af 1917 og Lønreformen af 1919, sidstnævnte efter Forarbejde af Lønningskommissionen af 1917, for hvilken H. J. var Formand. Derimod gennemførtes hans Lovforslag af 1914 om Banker og Sparekasser samt om Aktieselskaber først 1917 i noget ændret Form af C. Hage, der 1916 var tiltraadt som Handelsminister.

Trods manglende politisk Træning undgik H. J. som Minister de parlamentariske Skær, hvorpaa mangen anden dygtig Fagmand er strandet. Alligevel kom hans Ministertid til at koste ham meget og var indirekte Aarsag til, at en væsentlig Del af det, der havde været hans Manddoms Gerning, blev lagt øde. 1919 var Revisionsbanken — hvis Ledelse H. J. fratraadte 1913 — blevet sammensluttet med den 1895 af A. Heide stiftede Kjøbenhavns Laane- og Diskontobank. Den nye Bank, Kbh.s Diskontobank og Revisionsbank, var hurtigt blevet revet ind i Efterkrigsaarenes Malstrøm og havde paadraget sig en Række meget uheldige og tabbringende Engagementer. Under den Likvidering af Inflationsperioden, som i Danmark først rigtigt begyndte 1921, og som 1922 havde en Række Banksammenbrud til Følge, var Kbh.s Diskontobank og

Revisionsbank den første københavnske Bank, som kom i alvorlige Likviditetsvanskeligheder. Paa Nationalbankens Tilskyndelse var H. J. i Begyndelsen af 1921 tiltraadt som Direktør, og efter hans Gennemgang af Bankens Forhold foretoges Febr. 1922 en Rekonstruktion med Afskrivning af Reserverne og Halvdelen af Aktiekapitalen samt Tilførsel af nye Midler. H. J. paatog sig ikke alene Ansvaret for Rekonstruktionens Forsvarlighed, men satte •— provokeret dertil af Dr. L. V. Birck i et Replikskifte paa den Generalforsamling, som vedtog Rekonstruktionen — »Navn og Ære« ind paa Afskrivningernes Tilstrækkelighed, og det ramte ham derfor haardt, da Diskonto- og Revisionsbanken kun to Aar efter (1924) definitivt maatte give op. Han undslog sig for at overtage Likvidationen af den standsede Bank og drog nogle Aar i frivillig Landflygtighed. Likvidationen, der afsluttedes 1931 med en samlet Dividende paa 77,25 pCt. til Kreditorerne, har imidlertid bekræftet H. J.s kraftige Fremhæven af, at Diskonto- og Revisionsbanken med den fornødne Støtte som levende og arbejdende Bank vilde have været i Stand til at svare enhver sit. Naar Bankens Likviditetsvanskeligheder 1924 blev saa store, at den, skønt den faktisk var solvent, maatte standse, var dette ikke uden Forbindelse med den da indledede meget kraftige Kreditindskrænkningspolitik, og naar den Hjælp udefra, som kunde have ført Banken over Vanskelighederne, i det afgørende Øjeblik svigtede, vil det være rimeligt at se dette paa Baggrund af den Krisementalitet, som disse Aars store Pengetab og da navnlig Landmandsbankens gentagne ubehagelige Overraskelser havde skabt.

H. J. har da ogsaa, som Aarene efterhaanden gav ham Oprejsning, paa ny taget et energisk Arbejde op i dansk Erhvervs- og Samfundsliv. 1929 tiltraadte han som Kommitteret ved Aarhus Oliefabrik, der netop da fik en Række blomstrende Aar. Samtidig har hans Trang til offentligt at beskæftige sig med praktisk-økonomiske — derunder ogsaa politiske — Forhold i stigende Grad givet sig Udslag, og 1935 paabegyndte han Udgivelsen af Ugebladet »Tidens Stemme«, hvori han paa meget selvstændig Maade behandler samfundsmæssige Spørgsmaal af vidt forskellig Karakter. I Forbindelse hermed fratraadte han sin Stilling ved Aarhus Oliefabrik og lod sig ved Folketingsvalget Okt. 1935 opstille som radikal Kandidat i Aalborg-Kredsene, hvor han indvalgtes paa et Tillægsmandat. — 1914—17 var H. J. Formand i Direktionen for Handels- og Kontoristforeningen, der i denne Periode fik sit nye Hus paa Nørregade. — Maleri af Sigurd Wandel i Handels- og Kontoristforeningen 1917. Portrætteret paa Jul. Paulsens Maleri

af Ministeriet Zahle (1916—17, Fr.borg), paa Herman Vedels Grundlovsbillede (1918) og paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag (1923), begge i Rigsdagen.

C. Th. Zahle i Politiken 2. Sept. 1932. Børsen 3. Sept. s. A. Om H. J.s Forhold til Diskonto- og Revisionsbanken: Børsen 19. og 31. Juli 1924 og Politiken 19. Juli s. A.

P. Koch Jensen.

Haste, Peder Horrebow, 1765—1831, Forfatter. F. 12. Jan. 1765 i Fakse, d. 28. Jan. 1831 i Svendborg, begr. sst. Forældre: Sognepræst, Mag. Esben H. (1723—85) og Sophie Magdalene Horrebow (1725—91). Gift 27. Aug. 1800 i Middelfart med Birgitte Melbye, f. 6. Dec. 1777 i Assens, d. 12. Dec. 1850 i Kbh. (Helligg.), D. af residerende Kapellan i Assens, senere Sognepræst i Middelfart Thor M. (1744—1829, gift 2° 1805 med Caroline Christine Frederica Maaløe, 1776—1848) og Sophie Dorothea Adrian (1748—1803).

H. blev Student 1782, privat dimitteret, valgte efter Faderens Ønske Teologien og var et Par Aar hans Medhjælper, men opgav Studierne efter hans Død. 1786—91 var han Huslærer hos Stutmester Nielsen i Fr.borg. Allerede som fjortenaarig Dreng fik han sin poetiske Evne vakt ved Læsning af Ewald, Klopstock, Young og Milton; 1790 debuterede han med et Bind »Blandede Digte«, der prisbelønnedes af Selskabet for de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse. 1791 flyttede H. til Kbh., hvor han de næste syv Aar ernærede sig som Litterat: Oversætter, Korrekturlæser, Udgiver af Teaterbladet »Thalia« (1795—96), Forfatter af talrige Digte i Nytaarsgaver og Tidsskrifter og et Par smaa dramatiske Arbejder. Hans elskværdige Poesier i Forbindelse med hans blide og omgængelige Karakter — han var ifølge J. K. Høst »en særdeles Ven af selskabelige Glæder« — skaffede ham formaaende Velyndere som Hertugen af Augustenborg, Bernstorfferne o. fl.; allerede 1795 havde han kgl. Løfte om et Embede, 1798 udnævntes han til Toldinspektør i Middelfart, forflyttedes 1804 til Assens og 1809 til Svendborg, hvor han forblev til sin Død. Han udviklede sig til at blive en af Etatens mest duelige og ansete Embedsmænd. Digtekunsten dyrkede han kun i Ny og Næ; efter hans Død udgav J. H. Smidth 1835 hans »Samlede udvalgte Digte«. — Som Digter tilhører H. helt og fuldt det 18. Aarh.s sidste Fase. I en ren og smuk, men naturløs, upersonlig og traditionel Stil dyrker han i sin Lyrik Oplysningstidens Yndlingsformer: Læredigtet, Hymnen, Oden, Elegien og den prunkløse Selskabssang. Grundstemningen er træt Resignation i de religiøse og moralske Poesier, gammelklog

og yderst tempereret Munterhed i Balviser og Selskabssange. Mest Værd har et Par folkelige Digte i en tilstræbt jævn og enkel Tone, saaledes »Hannes Sange« med den i sin Tid berømte Strikkevise: »Vist ingen Amazone den første Strømpe bandt —«. — Kammerraad 1809. Justitsraad 1813.

J. H. Smidth i P. H. Haste: Samlede udvalgte Digte, 1835. Maanedsskr. for Toldvæsen, XVIII, 1924, S. 311—19. J. K. Høst: Erindringer, 1835, S. 151 f. Grandmamas Bekiendelser (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, IV), 1906, S. 97 f. F. Rønning: Rationalismens Tidsalder, III, 1—2, 1896—99, passim. Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., I, 1911, S. 45.

H. Topsøe-Jensen.

Hatt, Aage Gudmund, f. 1884, Geograf. F. 31. Okt. 1884 i Vildbjerg. Forældre: Lærer, sidst i Holbæk, Peder Jørgensen H. (1859—1919, gift 2° 1905 med Karen Christiane Ingeborg Marie Thomle, 1866—1935) og Karen Nielsen (1858—1900). Gift 27. Sept. 1911 i Selde med Malerinden Emilie Demant (s. d.).

H. blev Student 1904, privat dimitteret, og rejste 1905 til Amerika, hvor han en Tid arbejdede paa et kemisk Laboratorium. 1906 opholdt han sig hos Cherokee Indianerne i Indianerterritoriet, og her fattede han saa stærk Interesse for disses Kulturforhold, at Etnografien blev hans Hovedfag. 1906—07 studerede han Etnografi ved Harvard Universitetet samtidig med, at han for Udkommets Skyld paa ny arbejdede paa et kemisk Laboratorium. Efter sin Hjemkomst til Kbh. studerede han Naturhistorie og Geografi og tog Skoleembedseksamen i disse Fag 1911 (egregie). Sammen med sin Hustru foretog han 1912—14 Studierejser til Lapperne i Sverige og Norge, hvor Fru H. allerede 1907—11 havde foretaget værdifulde Undersøgelser. Han har senere gjort Studierejser til forskellige etnografiske Museer i Europa og Amerika, ledede 1922—23 en arkæologisk Ekspedition til Vestindien og 1932 en Ekspedition til Sydgrønland for at undersøge Betingelserne for Nordboernes Faareavl. •— H. blev Dr. phil. 1914, var 1919—29 Inspektør ved Nationalmuseets etnografiske Afdeling, fra 1923 tillige Lektor ved Universitetet, 1929 Professor ved Universitetet i Kulturgeografi, 1930 Medlem af Kgl. geografisk Selskabs Bestyrelse, 1932 af Videnskabernes Selskab. Han har skrevet et stort Antal etnografiske Afhandlinger, der navnlig behandler arktiske og boreale Folkeslags Kultur. Blandt disse maa særlig nævnes »Arktiske Skinddragter i Eurasien og Amerika« (Disputats, 1914), »Kyst-og Indlandskultur i det arktiske« (1916), »Moccasins and their Relation to arctic Footwear« (Memoirs of the American Anthropological Soc. 1916), »Notes on Reindeer Nomadism« (sst., 1919). Af Af-

handlinger om andre Emner kan fremhæves »Agervandingen i Gudbrandsdalen« (Geogr. Tidsskr. 1915), »Archaeology of the Virgin Islands« (21. Amerikanistkongres 1924), »Notes on the Archæology of Santo Domingo« (Geogr. Tidsskr. 1932). — Medens H. i en Aarrække navnlig helligede sine Kræfter til Studiet af arktiske Forhold og derved satte sig varige Spor i den arktiske Forskning, har han i de senere Aar drevet omfattende Undersøgelser af de Levninger, der er tilbage af Oldtidens Bebyggelse og Agerbrug i Jylland, og det er derved lykkedes at give nye, værdifulde Bidrag til Kendskabet til disse Forhold. Om disse Emner handler »To Bopladsfund fra ældre Jernalder« (Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie, 1928) og »Praehistoric fieids in Jylland« (Acta archæologica, 1931). Endelig har han sammen med M. Vahl skrevet en Haandbog i Geografi, »Jorden og Menneskelivet«, I—IV (1922—27). — R. 1935. — Malerier og Tegninger af Emilie Demant Hatt. To Malerier af John Christensen 1935.

M. Vakl.

von Hatten, Hinrich, ca. 1580—1655, slesvigholstensk Landkansler. F. ca. 1580 i Segeberg, d. 12. Juni 1655 i Rendsborg. Fader: Slotsfunktionær i Segeberg Christian v. H. Gift 1° 1615 med Margaretha Wassmer, f. 15. Aug. 1598, D. af kgl. Landskriver i Syd-Ditmarsken Johannes W. og Margaretha Steinhausen. 2° med Elisabeth Reiche, D. af kgl. Raad Joachim R.

H. v. H. studerede i Wittenberg og blev Dr. jur. i Rostock. 1615—32 var han Syndicus for »de fire Stæder«, hvormed han 1621 forbandt Syndikatet for Hertugdømmernes Ridder- og Landskab og 1624 det for Kiel. 1631 blev han Landkansler og kgl. og hertugelig-gottorpsk Raad. Han var i sin nye Stilling Fællesregeringens Kansler og ledede dens Forhandlinger baade med Stænderne og de tyske Rigs- og Kredsmyndigheder. Han medvirkede ved Udarbejdelsen af Politiordningen for Hertugdømmerne af 1636 og ved Revisionen af Landretsordningen 1636—37 og fik betroet flere Sendelser til Kejseren, som 1635 ophøjede ham i Adelstand. 1642 forfattede han et Stridsskrift mod Hamburg og deltog 1643 i Forhandlingerne med denne Bys Udsendinge i Itzehoe. 1644 sendtes han til Osnabrück for at varetage de to Landsherrers Interesser og virke for Kongesønnen Frederiks fortsatte Besiddelse af Bremen og Verden. Som Organ for Fyrstemagten blev han som Landkansler Genstand for Angreb fra sin Efterfølger som Ridderskabets Syndicus Krauthoff. — Hans Børn afgiver et Eksempel paa, hvorledes en holstensk Slægt delte sig

mellem de to Landsherrer. Døtrene ægtede gottorpske Embedsmænd — den ældste Margarethaj. A. Kielman (s. d.); af Sønnerne blev Hinrich Borgmester i Tønder, Johann gottorpsk Hof- og Kancelliraad, Christian (d. 1659) kgl. og gottorpsk Raad og oldenburgsk Kancelliraad og fra 1653 Resident i Oldenburg, Bendix (d. 1685) kgl. Generalmajor og 1682 Kommandant og Amtmand paa Bornholm.

J. Moller: Cimbria literata, I, 1744, S. 238. H. Ratjen: Verzeichniss der Handschriften der Kieler Universitäts-Bibliothek, I, 1858, S. 17, 190 f.; II, s. A., S. 171; III, 1866, S. 6, 8. Y. Lorents: Efter Bromsebrofreden, 1916, S. 112—18. F. Gundlach: Das älteste Urteilbuch des Holsteinischen Vierstädtegerichts 1497—1574, 1925 (Quellen u. Forschungen zur Gesch. Schlesw.-Holst., X), S. XX o. fl. St. L. Andresen u. W. Stephan: Beiträge zur Geschichte der Gottorfer Hof- und Staatsverwaltung von 1544—1659, I, 1928 (Quellen u. Forschungen zur Gesch. Schlesw.-Holst., XIV; se Registeret til II (i XV"), 1928). Danmarks Adels Aarbog, XXXIX, 1922, S. 488.

C. 0. Bøggild Andersen.

Hauber, Eberhard David, 1695—1765, Præst. F. 27. Maj 1695 i Hohenhasslach, Wiirttemberg, d. 13. Febr. 1765 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri Urtegaard). Forældre: Sognepræst i Hohenhasslach, senere Superintendent i Vaihingen og Abbed i Anhausen Johann Eberhard H. (1646—1729) og Anna Margrethe (Marie) Ruoff. Gift 5. Febr. 1726 i Vaihingen, Württemberg med Maria Catharina Siegel, f. 20. Okt. 1697 i Vaihingen, d. 18. Febr. 1759 i Kbh. (Petri), D. af Apoteker Johann Jacob S. (1658—1718) og Maria Catharina Susskind (d. 1728).

H. studerede fra 1709 i Tübingen, hvor han 1712 blev Magister. 1724 blev han Kapellan i Stuttgart, 1725 Superintendent i Schaumburg-Lippe, 1727 Doktor i Teologi i Helmstädt og foretog derefter en Rejse til Holland, hvor han lærte flere af de frikirkelige Samfund at kende og saa Enheden i den kristelige Bekendelse uanset de forskellige konfessionelle Udtryk, denne fik. Disse Iagttagelser gav ham en økumenisk Holdning, han bevarede Livet igennem. Takket være Professor Jeremias Reuss blev han kaldt til Petri Kirke i Kbh. som Tredie præst 1746, Andenpræst 1747. Han fik her en lykkelig Livsgerning i den tyske Kulturkreds, som omfattede en Del af Hoffet og Adelen, Videnskabsmænd og Digtere. I særlig Grad stod Fyrstinden af Ostfriesland Sophie Caroline (d. 1764) og Klopstock ham personligt nær. H. var en oprigtig, lærd og beskeden Gejstlig, der tog et stort frivilligt Arbejde op i Menigheden. Han havde betydelige teologiske, geografiske og numismatiske Kundskaber. Biskop Fr. Munter roser ham med Rette som en af sin Tids fremragende Lærde og oplyste Gejstlige. Hans Forfattervirksomhed var betydelig og om-

spændte baade Eksegese, Numismatik, Geografi og opbyggelige Emner. Hans Skrift »Verniinftige und christliche Gedancken von den geistlichen Anfechtungen« (1748—50), hvis 1. Del er udgivet i dansk Oversættelse (1753), viser ham som en supranatural Teolog af Oplysningens apologetiske Type. Fra 1753 var han Medlem af Videnskabernes Selskab; desuden Medlem af flere lærde Selskaber i Udlandet. Deltagelsen ved hans Død viste, i hvor høj Grad hans Gerning var paaskønnet. — Konsistorialraad 1758. — Maleri af Joh. Horner. Stik derefter 1762 af Chevillet. Epitafium i Petri Urtegaard af Johs. Wiedewelt 1779.

Kall'ske Samling, Nr. 536, 4⁰ (Det kgl. Bibliotek). A. F. Busching: Beyträge zu der Lebensgeschichte denkwurdiger Personen, III, 1785, S. 161—262. Ungdoms-Erindringer (Wahrheit aus Morgenträumen) af Friederike Brun, f. Munter, udg. af L. Bobé, 1917, S. 51, 55. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925, S. 115—20, 340, 404. Kirkehist. Saml., 4. Rk., II, 1891—93,

Michael Neiiendam.

Hauberg, sjællandsk Møllerslægt, der føres tilbage til Svend Hansen (ca. 1687—1749), Møller og Tømmermand i Kongens Mølle i Snesere Sogn; blandt hans Børn var Hans Svendsen (1716—96) Møller og Tømmermand i Roskilde — der var Stamfader til en Familie Møller — og Christian Svendsen H. (1723—65), Møller i Hellested. Sidstnævnte var Fader til Møller i Thorslunde Hans Christian H. (1752—1802) og til Kæmner og Værtshusholder i Store Hedinge Svend Christian H. (1755—1804), der var Bedstefader til Apoteker i Kbh., Bryggeriejer Jørgen Christian H. (1814—99) °g til Karen Sophie H. (1820—1907), der 1843 ægtede Gehejmekonferensraad Christen Andreas Fonnesbech (1817—80, s. d.). Apoteker H., der fra 1871 tillige var Maskinfabrikant i Kbh., var Fader til Pouline Louise H. (1842—1917), gift med Meteorologen, Kaptajn Niels Henrik Cordulus Hoffmeyer (1836—84, s. d.) og til de nedenn. Numismatikeren Peter Christian H. (1844—1928), hvis Søn er Medicinalhistorikeren Poul Richard H. (f. 1887), og Maskinfabrikant Sophus Christopher H. (1848—1920).

Jul. Bidstrup: Stamtavler over Familierne Hauberg og Arboe, 1911.

Albert Fabritius.

Hauberg, Peter Christian, 1844—1928, Numismatiker og Arkæolog. F. 29. Sept. 1844 i Kbh. (Frels.), d. 11. Nov. 1928 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Apoteker, senere Etatsraad Jørgen Christian H. (1814—99) og Margrethe Sophie Arboe

(1818—1910). Gift 28. April 1874 i Rønne med Michelle Christiane Stender, f. 12. Nov. 1852 paa Store Gadegaard, Vestermarie Sogn, d. 14. Jan. 1921 paa Frbg., D. af Proprietær, cand. jur., Kancelliraad Adolph Schoubye S. (1803—62) og Karen Elisabeth Arboe (1810—92).

Efter sin Studentereksamen 1863 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn vaklede H. mellem Videnskaben og Kunsten, studerede først nogle Aar Polyteknik, besøgte derefter Kunstakademiet og uddannede sig under P. C. Skovgaard til Landskabsmaler. I 1870'erne udstillede han paa Charlottenborg Malerier, især med Motiver fra Bornholm. 1877—81 var han Medejer, 1881—84 Eneejer af en Bog- og Kunsthandel (P. H. & Co.). Tidligt var han begyndt at samle Bøger, Kobberstik og navnlig Mønter, og som Indehaver af den daværende største private Samling af danske Middelaldermønter var han selvskreven til Ansættelse ved Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. Her blev han Assistent 1885, Inspektør 1887 og administrerende Inspektør 1898 (til 1920). Tillige blev han knyttet til Folkemuseet (1887—98), Nationalmuseets historiske Afdeling (1892—1920) og Thorvaldsens Museum (1891—1915). Som Møntsamlingens Leder fortsatte H. de smukke Traditioner fra C. J. Thomsens, Ludvig Mullers og Herbsts Dage. Ved sin Ansættelse ved den kgl. Samling ophørte han naturligvis med at forøge sin private Samling, som dog fremdeles var ham til Nytte ved Udarbejdelsen af hans numismatiske Værker. I disse Arbejder, hvis Offentliggørelse strakte sig over 30 Aar (1884—1914) er givet en fyldig Fremstilling af den danske Mønthistorie fra det 9. Aarh. til 1481, et hidtil ret uopdyrket Felt. I nøjeste Sammenhæng med den historiske Skildring opstillede H. de foreliggende Mønter i Rækker under Konger og Møntsteder, naturligvis i de paakrævede Tilfælde med fuld Betoning af det hypotetiske i Henførelsen. Som Kunstner havde han et skarpt Blik for Stilejendommeligheder, forenet med Evne til at vurdere Findestedets Betydning for Bestemmelsen af Møntstedet. Som hans Hovedværk maa nævnes »Myntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146« (Videnskabernes Selskabs Skrifter 1900). — H. var med stærke Baand knyttet til Bornholm, som han 1879 havde skildret i en populær Turistbog; 1909 var han Medstifter af Nationalforeningen Bornholm. I Nationalmuseets Tjeneste forestod han bl. a. Udgravningen af Lilleborg i Almindingen og Restaureringen af Hammershus' Ruiner. Gennem Arkivundersøgelser samlede han tillige et stort Materiale til Hammershus' Bygningshistorie. — R. 1898. DM. 1920. — Selvportræt 1872 i Familieeje. Maleri af Hansen Svaneke 1924 i Bornholms

Museum. Marmorbuste af V. Bissen 1905 i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling.

Boghandlerforeningens Festskrift 1887. A. Dolleris i Danmarks Boghandlere, I, 1912, S. 119 ff. Numismatisk Forenings Medlemsblad, III, Nr. 7, 1919; VII, Nr. 12, 1924; XI, Nr. 10, 1928. Fortegnelse over Museumsinspektør P. Haubergs efterladte Samling af danske og norske Mønter, 1929. M. K. Zahrtmann: Borringholmerens Historiebog, II, 1935, S. 316 f. og passim.

Georg Galster.

Hauberg, Sophus Christopher, 1848—1920, Industridrivende. F. 28. Dec. 1848 i Kbh. (Frels.), d. 7. Marts 1920 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Broder til Peter H. (s. d.). Gift 1° 25. Nov. 1875 i Glasgow med Elizabeth (Lizzie) Thomson Bruce, f. 23. Febr. 1854 i Wick i Skotland, d. 28. Jan. 1878 i Kbh., D. af Alexander B. og Jeannie Thomson. 2° 14. April 1883 i Kbh. (Frue) med Ellen Sophie Kastrup, f. 29. Jan. 1853 i Kbh. (Frue), D. af Grosserer Theodor Peter Christian K. (1820—80) og Flora Marie Schoustrup (1827—81).

H. blev Student 1867 fra Sorø, cand. phil. 1868, var stud. polyt. 1868—71, forlod 1871 Polyteknisk Læreanstalt og tog Plads ved Forarbejderne til Anlæggget af Kalundborg-Banen, men opgav derefter at gaa Civilingeniørvejen. 1872 blev han ansat som Konstruktør og Prokurist paa Firmaet Hellerung & H.s Maskinfabrik, i hvilken hans Fader var Medinteressent. 1879 udtraadte hans Fader af Firmaet og overdrog H. sin Part deri, men 1884 udtraadte ogsaa H. og byggede i Løbet af 1885 under Firmaet S. C. H. sin egen Maskinfabrik paa Tagensvej, navnlig med elektrotekniske Anlæg som Hovedbranche. 1888 overdrog han sin Fabrik til Aktieselskabet H. Rudolph Koefoed & Co. i Meinungsgade, og under Navnet Koefoed & H. fortsattes Driften af begge Fabrikker med H. som Enedirektør. Efter adskillige heldige Driftsaar, hvori H. navnlig forstod at bringe en af Selskabets Specialiteter — Fabrikationen af Centrifuger — frem til at blive en udmærket Indtægtskilde, gik Firmaet Koefoed & H. 1897 sammen med Firmaet Marstrand, Helweg & Co. og dannede Aktieselskabet Titan, hvori H. vedblev at være Direktør, indtil han 1916 trak sig tilbage.

H. var en dygtig og fremskuende Forretningsmand. 1887 erhvervede han Koncession paa Sølvgadens Sporvej og dannede i Begyndelsen af 1888 et Aktieselskab, som fik Linien udført. Han havde ogsaa videregaaende Planer; da Forslaget om Anlæg af en Storstrømsbro 1910 blev forkastet i Folketinget med 49 Stemmer for og 49 imod, indgav H. Andragende om Koncession paa Anlægget

af en saadan Bro, hvilket imidlertid 1914 blev afslaaet af Ministeriet. H. interesserede sig i det hele meget for offentlige Anliggender. Han var et virksomt Medlem af Toldreformforeningen, i flere Aar dens Formand, og udarbejdede i Begyndelsen af 90'erne sammen med N. Neergaard og A. Peschcke Køedt Forslag til Ændringer i Toldloven. Skønt Industridrivende var han imod de høje Beskyttelsessatser og ivrig Tilhænger af en moderat Værditold. Inden for Forretningslivet blev der i ikke ringe Grad lagt Beslag paa H.; han var saaledes Medlem af Bestyrelserne for Akts. H. E. Gosch & Co.s Tændstikfabrikker, Akts. Vølund, Frbg. Sporvejs- og Elektricitets Akts., Det danske Mælkekompagni, Det danske Elektricitetskompagni, Sejlskibsselskabet Hippalos, Akts. De Ibsenske Grunde i Gentofte Sogn, Formand for Kontrolkomiteen for Frederiksholms Tegl- og Kalkværker samt Medlem af Bankraadet for Kbh.s Laane- og Discontobank.

Det, der vil bevare H.s Navn længst, er dog hans Virksomhed i Arbejdsgiverorganisationens Tjeneste. Han var en af de første, der rejste Spørgsmaalet om en Organisering af de københavnske Fabrikanter inden for Jernindustrien, og 15. Jan. 1885 dannedes Foreningen af Fabrikanter i Jernindustrien i Kbh. 1889 blev H. Medlem af Bestyrelsen og var 1900—03 dens Formand, Æresmedlem fra 1916. Dette var kun Udgangspunktet for en videre Udvikling, der 1902 førte til Dannelsen af Sammenslutningen af Arbejdsgivere inden for Jern- og Metalindustrien i Danmark, hvis Formand H. var 1902—04, og endelig til Dannelsen af Industrifagene 1906, som H. ligeledes var Formand for fra dens Stiftelse til sin Død. Men Kronen paa det organisatoriske Arbejde satte han ved sin Virksomhed inden for Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening (nu Dansk Arbejdsgiverforening). Han traadte ind i Forretningsudvalget 1906, blev 1907 Foreningens Næstformand, da Etatsraad Niels Andersen afgik som Formand, og efter Snedkermester Kaspar Rostrups Død 1911 blev han Formand for Arbejdsgiverforeningen, hvilken Stilling han beklædte til sin Død.

Ved H.s Død udtalte hans Efterfølger Bogtrykker Langkjær bl. a.: »I Forhandlingens Kunst var han Mester«, og dette Udtryk var rammende. Naar alle Udveje syntes spærrede, fandt han ofte nye Veje, som bragte Forhandlingerne i Gang igen, hvortil hans Vittighed og Slagfærdighed i Diskussionen hjalp ham. Uagtet H. mangfoldige Gange, ikke mindst under den store Lockout og i øvrigt mange Gange senere, var Genstand for voldsomme personlige Angreb i Arbejdernes Presse, kom han godt ud af det med Arbejdernes Ledere og ligeledes med Arbejderne selv paa de af ham

ledede Virksomheder. Ved mange Lejligheder lykkedes det ham ved sin fremragende Forhandlingsevne at undgaa Konflikter eller bringe løbende Konflikter ud af Verden, saaledes f. Eks. den store Bygningssnedkerkonflikt 1907, som Borgmester J. Jensen og H. som Mæglere lykkeligt bragte til Ende.

H. havde som Formand den vanskelige Opgave at lede Arbejdsgiverforeningen under Krigen og i de første Efterkrigsaar, i hvilken Periode Prisniveauet steg, ofte i store Spring, hvad der bevirkede, at Arbejderne stillede Krav om betydelige Løntillæg. Navnlig 1919 var i saa Henseende et for Arbejdsgiverne meget vanskeligt Aar, og de store Indrømmelser, som H. gik med til i dette Aar, var Genstand for stærk Kritik. Han vil dog stedse blive bevaret i Erindringen som den store Organisator, hvem Æren i første Række tilkommer for Industriens Organisering, og som den Mand, hvis Forhandlingsevne har dannet Skole inden for Arbejdsgivernes Rækker. Det Arbejde, han saaledes udførte for sine Standsfæller, var hans Livs store Interesse, og det var maaske en Lykke for ham, at han ikke overlevede sin Afsked med Arbejdsgiverforeningen.

1904 udgav H. under det let gennemskuelige Mærke S. C. H. en interessant Skildring af »De første 19 Aar indenfor Foreningen af Fabrikanter i Jernindustrien i København«, ligesom han i talrige Artikler i Dagspressen har taget til Orde for Arbejdsgivernes Interesser.

H. var Formand for Soransk Samfund fra 1908 til sin Død. — R. 1907. DM. 1911. — Malerier af Otto Bache 1904 i Foreningen af Fabrikanter i Jernindustrien og 1912 i Dansk Arbejdsgiverforening; Skitse af samme paa Fr.borg.

Jul. Bidstrup: Stamtavle over Familiernê Hauberg og Arboe, 1911, S. 18 ff. Sophus Agerholm og Anders Vigen: Arbejdsgiverforeningen gennem 25 Aar, 1921. Arbejdsgiveren, 1918, Nr. 52; 1920, Nr. 11 og 12. Hjalmar V. Elmquist: Industrifagene 1906—1931, 1931. Søren Christensen: Sammenslutningen af Arbejdsgivere indenfor Jern- og Metalindustrien i Danmark gennem 25 ar, 9 ,.

Sophus Agerholm.

Hauch. Godsejer- og Embedsmandsfamilien H. skal efter Traditionen være indvandret i Slutningen af 16. Aarh. med to Brødre, der skulde tilhøre en adelig østrigsk Slægt. Denne Forbindelse er dog ikke paavist, idet det om den danske Slægts Stamfader Johannes H. (Hawck) blot vides, at han 1623 blev Guldsmed i Ribe. Han var Fader til Jørgen H. (1639—1709) til Holtum Kærgaard, hvis Sønner var Johannes Jørgensen H. (1668—1723) til Jullingsholm, russisk Kommandørkaptajn Christopher H. (1678—1718) og nedenn. Højesteretsassessor Bertel H. (1671—1741) til Dallund og

Sohngaardsholm m. m. Sidstnævnte var Fader til Gehejmekonferensraad, Stiftamtmand i Viborg Frederik H. (1715—89) — hvis Søn var nedenn. Søofficer Jens Erik H. (1765—1801) — og til Kancelliraad, Sekretær i Danske Kancelli Christian Uldrich H. (1707—39) til Klarupgaard, hvis Sønnesøn Peder Tetens H. (1784—1842) til Hastrup var Bedstefader til Elisabeth Marie Frederikke H. (1847—1922), gift med Lægen Johan Niels Gottlob Carlsen (1850—1919, s. d.), til Hedevig Margrethe Christiane H. (1844—1903) — der i sit Ægteskab med Sognepræst Peder Julius Rosenstand Fausbøll (1817—91) var Moder til nedenn. Genealog Th. H.-Fausbøll (f. 1879) —, til Marie Elisabeth H. (1853—96) — der i Ægteskab med Proprietær Johan Aug. Fenger (1847—1907) var Moder til Landbrugsskoleforstander Poul H. Fenger (f. 1877, s. d.) — og til Olaf Rye H. (1849—1923) til Birkelund, hvis Søn er nedenn. Landstingsmand Henrik Andreas Rosenauer H. (f. 1876). Ovenn. Johannes Jørgensen H. til Jullingsholm var Bedstefader til Oberst Johannes Christian H. (1745—1810), hvis Søn Kammerherre Christian Jiirgen H. (1795—1859) var Departementschef i Finansministeriet. — Den ligeledes ovenfor omtalte Kommandørkaptajn Christopher H. (1678—1718) var Fader til nedenn. General Andreas H. (1708—82) til Kongsdal, der 1750 blev optaget i Adelstanden. Hans Datter Margrethe Sophie H. (1757—1829) ægtede General Adam Ludvig Moltke (1743—1810); blandt Sønnerne var Kammerherre Johan Christian H. (1760—1819), Amtmand over Smaalenenes Amt, — Fader til Georgine Vilhelmine H. (1796—1841), gift med Gehejmekonferensraad, Stiftamtmand F. C. Julius Greve Knuth (1787—1852) til Bonderup — og de nedenn. Overhofmarskal Adam Wilhelm H. (1755—1838) og Gehejmekonferensraad Frederik H. (1754—1839), hvis Søn Digteren Johannes Carsten H. (1790—1872, s. d.) havde tre Sønner og fire Døtre. Af Døtrene var Adamine Vilhelmine Matilde H. (1831—1910) gift med Højesteretsjustitiarius Peter Frederik Koch (1832—1907, s. d.), Christiane Georgine Elisabeth H. (1832—1903) ægtede Digteren Jens Christian Hostrup (1818—92, s. d.), Ovinia Frederikke Maria H. (1834—1915) var gift med Biskop Thomas Skat Rørdam (1832—1909, s. d.) og Ottilie Margrethe H. (1847—75) med Botanikeren Peder Andreas Christian Heiberg (1837—75). Sønnerne var de to nedenn. Rektor Adam Gottlob Øhlenschläger H. (1836—1914) — der var Fader til Johanne Luise H. (f. 1882), gift med Forfatteren Harald Nielsen (f. 1879, s. d.) — og Hofjægermester, Forstinspektør Ludvig Alfred H. (f. 1845), samt Kancelliraad William Frederik H. (1829—1906), hvis Datter Gud-

run H. (f. 1868) er gift med Dr. med. Poul Valdemar Hertz (f. 1855, s. d.). — Ovenn. Amtmand Johan Chr. H. (1760—1819) var Farfader til Bureauchef ved Det kgl. Teater Vilhelm Christian Holger H. (1844—1902) og Forsikringsdirektør, Godsejer Adam Frederik H. (1843—93), hvis Søn er nedenn. Professor Erik Sophus Adam H. (f. 1871).

J. **Vahl:** Slægtebog over Afkommet af Christjern Nielsen, 1879—86, I, S. 10—29. Th. **Hauch-Fausbøll:** Slægthaandbogen, 1900, S. 346—48.

Albert Fabritius.

Hauch, Adam Gottlob **Øhlenschläger,** 1836—1914, Skolemand. F. 18. Sept. 1836 i Sorø, d. 26. Dec. 1914 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Lektor, senere Professor J. C. H. (s. d.) og Hustru. Gift 2. Dec. 1871 i Kbh. (Holmens) med Marie Elise Gregoire Gundersen, adopt. **Vilsoët,** f. 6. Marts 1850 i Kbh. (Slotsk.), D. af Skuespiller Gunder Emanuel G. (1817—90, gift 2⁰ 1859 med Sophie Magdalene Ernestine Thomasine Gerstenberg, 1841—1918) og Eleonore Agnes Vilsoét (1818—51), adopteret 1860 af Translatør, Professor Pierre Godefroi V. (1811—77) og Ida Louise Charlotte Andrea Krohn (1810—88).

H. gik nogle Aar i Skole i Kiel og kom derefter i Metropolitanskolen, hvorfra han blev Student 1854. 1864 tog han filologisk Embedseksamen og deltog derefter som frivillig i Krigen. Paa Rejser i Udlandet studerede han moderne Sprog og paavirkedes især af engelsk Aand. Hans mangesidige Interesser syntes at aabne flere Veje for ham, men da han først var blevet praktisk Pædagog, fandt han sit Kald her. Fra 1865 var han Lærer ved Søkadetakademiet i Historie og Geografi, fra 1872 ved Officerskolen i samme Fag, men disse Stillinger opgav han 1872 for selv at oprette en Latin- og Realskole i Kbh. Den begyndte smaat med syv Elever i Havnegade 5, flyttede derefter til Holmens Kanal 12 og 1873 til Vesterbrogade 25, hvor H. opførte en ny moderne Skolebygning (nu Kommuneskolen paa Marie Kirkeplads). H. var som Pædagog paavirket bl. a. af Herbert Spencer og vilde indføre nye Ideer i Undervisningen. Skolen skulde være konfessionsløs, og Stoffet skulde levendegøres for Eleverne gennem Lærernes Personlighed i en ganske anden Grad end efter de gamle Hørermetoder. Paa den klassiske Sprogundervisnings Omraade søgte H. at reformere gennem en Række Lærebøger i Latin. Efter nogen Tids Blomstring kom hans Skole i Tilbagegang, og 1890 blev den nedlagt, hvorefter H. 1892 blev Overlærer ved Roskilde Katedralskole, 1902 Rektor sst., tog sin Afsked 1912. I sine sidste Aar var han Lærer ved

Kostskolen i Bagsværd. I en lang Aarrække var han Censor i Engelsk ved Skoleembedseksamen. H. var en usædvanlig livfuld og interesseret Lærer. Med sin impulsive og lidenskabelige Personlighed formaaede han vel ikke at øve lige Ret mod alle, men hvor der var tilvejebragt aandelig Føling mellem ham og en Elev, virkede han inciterende og oplysende som ikke mange. Hans urolige Sind kunde føre ham ud i Overdrivelser, men hans Undervisning laa som Helhed et godt Stykke højere end Tidens almene Niveau baade i Kraft af hans mangfoldige Kundskaber, hans ungdommelige Friskhed og hans Hjertes Varme. — R. 1906. DM. 1912. M.F.D.R. 1873. — Skitse af Th. Niss.

Ill. Tid. 30. Sept. 1906 og 31. Aug. 1916. Roskilde Tidende 27. Dec. 1914. **Berl.** Tid. 28. Dec. s. A. Østsjæll. Folkeblad 29. og 31. Dec. s. A. Dsk. Adelsblad Febr. 1915. Daniel Jacobson: Jeg husker —, 1923, S. 23 f., 38—43, 49, 52 f. Roars Kilde Sept. 1932, S. 69—76. ftrf *Engelstoft*

Hauch, Adam Wilhelm, 1755—1838, Overhofmarskal og Fysiker. F. 26. Sept. 1755 i Kbh. (Garn.), d. 26. Febr. 1838 sst., begr. sst. (Holmens K. Kapel). Forældre: Generalmajor, senere Generalløjtnant Andreas H. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 22. Dec. 1789 med Vibeke Magdalene Brockenhuus, f. 27. Febr. 1764 i Kbh. (Slotsk.), d. 8. Juni 1830 sst. (Holmens), D. af Amtmand, Gehejmekonferensraad Henrik B. (s. d.) og Hustru.

H. var fra Barndommen bestemt til den militære Løbebane. Allerede som femaarig udnævntes han til Fændrik ved norske Livregiment Ryttere, 1763 blev han Sekondløjtnant og 1765 Premierløjtnant. Efter at være blevet Student 1771, privat dimitteret, tiltraadte han som aktivt tjenende ved sit Regiment, der paa det Tidspunkt laa i Itzehoe. 1775 forflyttedes han til Livgarden til Hest og udnævntes til Ritmester 1777. N. A. fik han Kongens Tilladelse til midlertidig at gaa i preussisk Krigstjeneste, og han deltog med Hæder i den lidet betydelige bajerske Arvefølgekrig. I Slutningen af 1779 vendte han tilbage til Danmark, tiltraadte paa ny Posten som Ritmester ved Hestgarden og fik 1782 Majors Rang, blev 1783 Staldmester. 1784 udnævntes han til Sekondmajor ved Garden, men afskedigedes 1786 fra Militæretaten efter eget Ønske. Da Englænderne 1801 truede Kbh., udnævntes H. til Chef for det frivillige Studenterkorps, og samme Stilling indtog han 1807, hvor han løste Opgaven baade til Kongens og de akademiske Borgeres fulde Tilfredshed. Naar han 1786 bad Kongen om Afsked fra Militæretaten og saaledes brat afbrød en straalende militær Karriere, der uden Tvivl vilde have ført ham frem til de øverste Poster, var

Grunden den, at han foruden at være Militær med Liv og Sjæl følte et stærkt Kald til videnskabelig Syssel. Han havde faaet en fortrinlig Opdragelse af udmærkede Privatlærere; de havde vakt hans Interesse for Naturvidenskaberne, og den Tid, han kunde ofre fra de militære Idrætter, blev anvendt paa fortsat Studium. Efter 1786 at være befriet for Officersgerningen foretog H. 1788 en stor Udenlandsrejse, der førte ham gennem Tyskland, Polen, Holland, Frankrig og England. Overalt gjorde han Bekendtskaber med fremragende Naturvidenskabsmænd, og navnlig fik den franske Kemiker Lavoisier stor Indflydelse paa ham. Netop i disse Aar brødes gammelt og nyt inden for Kemiens Verden. De gamle Rammer sprængtes, og H. sluttede sig til den Kreds af Forskere, der ad Forsøgenes Vej vilde bygge det nye kemiske System op. Hjemvendt fra sin Rejse fortsatte han sine kemiske Undersøgelser, der navnlig drejede sig om Vandets Sammensætning, og adskillige Afhandlinger, der offentliggjordes i Videnskabernes Selskabs Skrifter, vidner om hans Flid og Evner for selvstændigt videnskabeligt Arbejde. 1794 udgav han sin store Lærebog »Begyndelses-Grunde til Natur-Læren«, hvori han tog Parti for Lavoisier og bekæmpede det saakaldte »flogistiske System«. 1791 blev H. Medlem af Videnskabernes Selskab og 1831 Præsident for samme.

Sysselsættelsen med videnskabelige Problemer blev kun en forbigaaende Episode i H.s Liv. Tidligt kaldtes han til betydelige administrative Poster, og med Tiden trak disse saa mange Forretninger med sig, at de ganske kvalte det videnskabelige Arbejde. Allerede 1789 havde han modtaget Udnævnelse til Chef for Staldetaten, og s. A. blev han Medlem af Direktionen for Veterinærskolen og Stutteriet. I disse Stillinger arbejdede han energisk paa Hesteavlens Fremme og havde desuden Interesse for Forbedring af Trækdyrtyperne. 1794 sluttede sig til de allerede erhvervede Stillinger Posten som Hofmarskal, og hermed fulgte hele den økonomiske Administration af de Midler, der medgik til Hoffets Fornødenheder. Ved et enevældigt Hof var denne Stilling naturligvis forbundet med visse Vanskeligheder, men det lykkedes H. ved en fast og sikker Optræden at bringe System og Orden i det vidtløftige Maskineri, som et enevældigt Hof er. H. krævede Punktlighed og Orden af alle sine undergivne; havde han givet en Ordre, skulde den absolut følges, og han taalte ikke Modsigelse eller Smøleri.

Den samme Karakter har hans Administration af Det kgl. Teater, som han ledede 1794—98 og 1801—11. Ogsaa paa Teatret skulde der herske Orden og Disciplin, og helst skulde det drives

saaledes, at det kastede et mindre Overskud af sig. Det siger sig selv, at et levende og bevægeligt Kunstnersamfund, som et Teater nu en Gang er, under en Chef, der havde liden eller ingen Sans for Skuespilkunstens Betydning og først og fremmest lod sig lede af økonomiske Hensyn, i denne Periode havde ringe Muligheder for Liv og kunstnerisk Fornyelse. Paa alt blev der sparet og knebet, saavel paa Dekorationer som paa Dragter. Kun nødigt saa H., at man antog nye nationale Stykker, langt bedre var det at sætte Oversættelser af udenlandske Skuespil paa Plakaten, hvis Tiltrækningskraft paa Publikum i Forvejen var prøvet i Praksis. Mellem Direktør og Skuespillere kom det derfor til utallige Rivninger; Misfornøjelse vakte ogsaa H.s intime Forhold til Jomfru Astrup (s. d.). Alligevel vilde Tilfældet, at H.s Lederaar ikke blev betydningsløse; i dem indførtes bl. a. Mozarts »Don Juan« og Oehlenschlägers Tragedier med »Hakon Jarl«. Med stor Lettelse opgav H. 1811 Teatret, men bevarede Stillingen som Chef for Kapellet til sin Død. — Ogsaa paa de forskellige kgl. Samlinger fik H. Indflydelse. 1802 blev han Chef for Kunstkammeret og 1803 for Mønt- og Medaillesamlingen. Paa hans Initiativ dannedes der af de forskellige kongelige Samlinger et Billedgalleri, hvortil Publikum fik Adgang, og allerede 1812 foreslog H., at der oprettedes en historisk Portrætsamling paa Fr.borg. Endelig er ogsaa Samlingerne paa Rosenborg og Tøjhuset ordnede og afgrænsede paa H.s Initiativ.

H. sad som Medlem af en Mængde Kommissioner og Selskaber, af hvilke de vigtigste var Kommissionen ang. de i Danmark værende Oldsagers Bevaring, Bestyrelsen for Samfundet til den danske Literaturs Fremme og for Selskabet til moralsk fordærvede Personers Forbedring. Han var endvidere en meget ivrig Frimurer, der bidrog uhyre meget til Ordenens Udvikling her i Landet. Med megen Iver gik han op i dens filantropiske Arbejder, og navnlig interesserede han sig for Blindesagen, der især støttedes af den saakaldte »Kæde-Orden«, af hvilken H. var Medlem. Endelig kan det nævnes, at H. 1829—30 tog Initiativet til Oprettelsen af Bespisningsanstalten for Trængende i Kjøbenhavn.

1798 var H. blevet udnævnt til Overhofmarskal, og han modtog i Aarene efter Aarhundredskiftet utallige Tegn paa Kongens Velvillie. 1814 blev han Ordensmarskal (indtil 1831) og ledsagede s. A. Frederik VI. til Wien, 1824 fik han Rang med Gehejmestatsministre og blev 1831 Vicekansler ved Ordenskapitlet. Æresdoktor ved Kbh.s Universitet 1821. — Kammerjunker 1776. Kammer-

herre 1782. Overkammerherre 1828. — Hv. R. 1793. R. E. 1817. DM. 1812. — Blyantstegning af G. Lahde (Fr.borg). Maleri af Jens Juel (Nationalmuseet). Malerier af C. A.Jensen 1833, 1834 (Privateje og i Videnskabernes Selskab) og 1838 (Fr.borg og i Kiæden). Tegning af C. A. Plötz angives at forestille A. W. H. (Fr.borg). Miniaturer af L. Frånckel og Corn. Høyer. Maleri i Frimurerlogen. Buste af Fr. Krohn 1830. Satirisk Radering af O. P. Gram 1813. Litografier fra Henckels Kunstanstalt efter Møllers Tegning, efter C. A.Jensen af D. Monies 1833, A. Kaufmann 1835 og af Em. Bærentzen efter Frimurerportræt. Portræt, graveret i Agat af Alb. Jacobson 1818. Gipsrelief af samme 1817 (Nationalmuseet). Medaille af Chr. Christensen 1838.

H. C. Ørsted: Tale ved det kgl. Videnskabernes Selskabs Mindefest over dets Præses, 1838. Edgar Collin: Fremragende danske Frimurere, I, 1872. Th. Overskou: Den danske Skueplads, III, 1860. C. H. Visby: Murerminde over A. W. Hauch, 1838. A. G. Oehlenschläger: A. W. Hauchs Minde, s. A. C. Molbech: Det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Historie 1742—1842, 1843. F. C. Matthiessen: Fortegnelse over Sorø Skoles fysiske Samling, 1906. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908. R. Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder, 1911. Fra Hoffet og Byen (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, III), 1906. O. Andrup: Den kgl. Samling paa org, 1933.

Harald Jørgensen.

— H. havde paa sine Udenlandsrejser faaet Interesse for *Fysik* og *Kemi,* og han skaffede sig efterhaanden en stor og fortrinlig Samling af Instrumenter, der 1827 af Frederik VI skænkedes til Sorø Akademi. I flere Aar holdt han Forelæsninger over de nævnte Videnskaber, og dette gav ham Anledning til at udarbejde »Begyndelsesgrunde til Naturlæren« (I—II, 1794; 2. Udg. 1799), som er oversat baade paa Svensk og Tysk. I et klart Sprog og elementær Form behandler han heri de vigtigste Afsnit af Naturlæren, hvortil han ogsaa regnede Kemi. I Kemien slutter han sig til Lavoisier. Hans vigtigste videnskabelige Arbejder omhandler Spørgsmaalet om Vandets Sammensætning, hvorom der i Slutningen af det 18. Aarh. var megen Strid. Ved omhyggeligt udførte Forsøg paaviste han det uberettigede i flere mod Lavoisiers Teori fremsatte Indvendinger. Han har endvidere skrevet et Par Afhandlinger om Tordenvejr; den ene af dem har Betydning ved de Oplysninger, den indeholder om de hyppige Tordenvejr om Vinteren i det vestlige Norge. Han begyndte 1836 Udgivelsen af en Beskrivelse over sine fysiske Apparater efter en meget omfattende Plan: »Det fysiske Cabinet«, rigt udstyret med Kobbere. Døden hindrede ham i at fuldføre den.

C Christiansen (H. M. Hansen).*

Hauch, Andreas, 1708—82, Officer. F. 27. Marts 1708 i Ingermanland, d. 19. Maj 1782 i Kbh., begr. i Ondløse K. Forældre: Russisk Marinekaptajn Christopher H. (1678—1718) og en Russerinde. Gift 1° 10. Juni 1750 i Gluckstadt med Sophia Stürup, f. 20. Jan. 1731, d. 15. Febr. 1760 i Kbh. (Garn.), D. af Oberstløjtnant, senere General Georg Christopher S. (1678—1762) og Margrethe Friis Dverig (1697—1746). 2° 24. April 1761 paa Kongsdal med Anna Cathrine v. d. Maase, f. 31. Jan. 1722 i Førslev, d. 31. Jan. 1786 i Kbh. (Garn.) (gift 1° 1749 med Kammerherre, Staldmester Adolph Henrich v. Staffeldt, 1717—59), D. af kar. Ritmester, senere kar. Major Frederik v. d. M. (Masius) (1696—1728) og Conradine Sophie Rostgaard til Krogerup (1704—58, gift 2° 1736 med Byfoged i Kbh., Justitsraad Oluf Bruun til Gerdrup, 1711—67).

Efter Faderens Død kom H. i Huset hos Farbroderen Bertel H. (s. d.) i Aalborg, blev 1724 immatrikuleret ved Kbh.s Universitet, 1725 Kadet og Underofficer i Fodfolket, 1727 Sekondløjtnant; fik 1730 Premierløjtnants Rang og blev n. A. Kaptajn. 1735 deltog han i et Krydstogt med Flaaden. 1738 solgte han sit Kompagni, fik Majors Kar. og tjente 1737 og 1738 i den kejserlige Hær i Felttog i Ungarn, hvorefter han hjemme blev Premiermajor 1739. 1741—42 var han ved den svenske Hær i Finland og tog her efter General Grimers Anvisning Del i Forsøgene paa blandt de svenske Officerer at vække Stemning for en dansk Tronprætendent. 1743 blev han kar., n. A. virkelig Sekondoberstløjtnant, deltog 1745—46 ved den kejserlige Hær i Felttog i Brabant sammen med P. E. Gähler og de unge Prinser af Bevern, Dronningens Slægtninge, og var Adjudant hos Fyrsten af Waldeck. 1746 blev han virkelig Oberstløjtnant, 1750 kar. Oberst, 1755 kar. Generalmajor, var fra 1756 1. Generaladjudant hos Kongen og fra 1761 midlertidig Kommandant i Kbh. Under det kortvarige Felttog 1762 var han til Tjeneste under Saint-Germain. Som Kommandant virkede han for bedre Hospitalsforhold for Kbh.s Garnison og gav det første Stød til Opførelse af Kaserner. — 1755 var han begyndt at udarbejde Planer for Forbedringer i Hæren, men først med Saint-Germains Overtagelse af Hærledelsen aabnedes Sluserne for den Strøm af Hærplaner, der væltede ind i det næste Tiaar. H. søgte, støttet af Gähler og Overkrigssekretær Ahlefeldt, at holde igen over for Saint-Germains voldsomme Reformiver, og efter haarde Kampe fremkom ved Samarbejde mellem de fire Herrer Hærplanen af Juni 1763. I det nyindrettede Generalkrigsdirektorium med Saint-Germain som Præses blev H. Chef for Infanteri-

departementet og Overkrigssekretær. H. og Gähler var dog kun under stærkt Pres fra Kongens Side gaaet med til at sætte Navn under denne Plan, og i de følgende Maaneder fremsatte de saa stærke Betænkeligheder derimod, at en ændret Plan n. A. blev godkendt. Spændingerne inden for Direktoriet var dog saa stærke, at H. allerede i Jan. 1765 søgte Afsked derfra; han udnævntes til Generalløjtnant (Anc. 1764) og Kommandant paa Kronborg. Jan. 1766 blev Saint-Germain afskediget som Præses, og i Marts gik H. atter ind som 1. Deputeret m. m.; men allerede i Sept. s. A. blev Carl af Hessen Præses, og H. fik efter Ansøgning Tilladelse til at vende tilbage til Kronborg. Da Saint-Germain Marts 1767 atter blev Præses, forblev H. paa Kronborg, men da S.-G. i Sept. s. A. endeligt afskedigedes, traadte H. i Dec. atter ind i sin gamle Stilling og beholdt samtidig Stillingen paa Kronborg. 1770 blev H. af Struensee »fritaget« for Tjeneste i Kollegiet, vistnok fordi han havde paadraget sig Struensees Mishag ved at kræve kgl. Resolution for, at visse militære Ordrer fremtidig skulde udfærdiges paa Tysk. Under H.s Ledelse afgav Kollegiet den betydningsfulde Udtalelse om Stavnsbaandet, som Colbiørnsen og Reventlow med saa stor Virkning benyttede 1788. — Ved Hofrevolutionen 1772 blev det betroet H. at modtage Caroline Mathilde som Fange, og de første Dage opholdt hun sig i hans Lejlighed. Det siges, at H. har behandlet Dronningen mindre hensynsfuldt, men det vilde daarligt stemme med hans retsindige, brave Karakter; han har været korrekt og vist den Tilbageholdenhed, som Forholdene krævede. Paa Embeds Vegne forkyndte han hende den afsagte Dom; 2. Juni indberettede han, at Dronningen 30. Maj var gaaet om Bord paa den engelske Eskadre og den 1. Juni Kl. 10 Form. var afsejlet. I Febr. s. A. var han blevet udnævnt til General af Infanteriet fra 17. Jan.; han bad imidlertid om, at dette maatte henstaa, til »obwaltende Affaire hieselbst vorbey seyn werde«, og først 1774 blev Udnævnelsen effektiv (fra 17. Jan. 1772). 1773 indtraadte han i den store Hærkommission, og for fjerde Gang i sin tidligere Stilling i Kollegiet. — 1781 fik han efter Ansøgning paa Grund af høj Alder og lang Tjeneste Afsked i de naadigste Udtryk. — Fremragende samtidige, bl. a. A. P. Bernstorff og U. A. Holstein, har omtalt H. som en fortræffelig Karakter, en Mand, der kun vilde det gode, var modtagelig for Fornuft og tilstræbte det almene Vel; ikke nogen meget kultiveret Aand, men i Besiddelse af megen sund Sans, tjenstvillig og elskværdig. — Med sin første Hustru kom han i Besiddelse af en betydelig Formue. — Adlet 1750. — Hv. R. 1761. L'union parfaite 1767. — Flere Malerier, bl. a.

tidligere paa Store Grundet og hos Baron Chr. Rosenkrantz. Afbildet paa Stikket af Caroline Mathildes Afrejse fra Kronborg 1772, dog næppe som Portræt.

E. Holm: Danmark-Norges Hist. 1720—1814, II, 1894; IV, 1902. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. Personalhistoriske Samlinger, I, 1900, S. 11—16. Geneal. Tidsskr. Febr. 1913. C. A. Trier: Ulr. Ad. Holstein, 1916. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, III, 1926.

Rockstroh.

Hauch, Bertel, 1671—1741, Deputeret i Landetatens Generalkommissariat. F. 20. Okt. 1671 paa Holtum Kærgaard, Sindbjerg, d. 7. Nov. 1741 i Kbh., begr. i Garn. K., 1747 flyttet til Frue K. i Aalborg. Forældre: Jørgen Johansen H. til Holtum Kærgaard (1639—1709, gift 2° med Johanne Pedersdatter) og Maren Knudsdatter Klyne (ca. 1666—97). Gift 28. Maj 1704 paa Hollufgaard med Elisabeth Westengaard, f. 2. Jan. 1685 i Odense, d. 11. Juni 1728 i Aalborg, D. af øverste Borgmester i Odense Jens Erichsen W. til Hollufgaard og Dallund (1633—89) og Maren Bang (d. 1720, gift 2° 1691 med Krigs- og Landkommissær Otto Pedersen Himmelstrup til Ørridslevgaard, Hollufgaard og Dallund, d. 1709).

B. H.s Forældre havde mange Børn og ikke Midler til at lade dem lære andet end at læse og skrive. Han gik i Skole i Vejle og i Ribe, hvor han 1688 kom i Huset hos Justitsraad Worm; efter to Aars Forløb rejste han til Kbh. og fik Ansættelse paa Generalkommissariatet, 1692 kom han til Krigs- og Landkommissær Otto Pedersen Himmelstrup, blev 1700 Godsforvalter paa Baroniet Holckenhavn, 1701 Regimentskvartermester ved Prins Christians Regiment og 1711 ved Grenadergarden. S. A. blev han Krigskommissær og deltog som saadan i den store nordiske Krig, der skaffede ham mangen fortrædelig Dag og Nat. Han var med ved Stralsund, Gadebusch og Tønning. 1716 blev han Amtsforvalter over Aalborghus, Aastrup, Børglum og Seilstrup Amter, 1717 tillige Krigs- og Landkommissær for Aalborg og Viborg Stifter. I Aalborg opførte han 1718 en Amtsforvalterresidens paa Slottets Grund. 1727 kaldtes han til Kbh. som Medlem af en fire Mands Kommission, der holdtes paa Rosenborg Slot, angaaende Hærens Afregninger 1716—21. Efter at Kommissionen heldigt havde endt sit Arbejde, udnævntes han 1729 til Deputeret i Landetatens Generalkommissariat og blev samtidig Direktør for det danske Krigerhospital og Officerernes Enkekasse, medens han fik Lov at afstaa Amtsforvalterembedet til sin Svigersøn. 1741 blev han Højesteretsassessor. 1706—08 var han Medejer af Dallund, 1722 købte han paa Auktion Abel Cathrines Gods (Sohngaardsholm) med ca. 412

Tdr. Htk. 1733—39 ejede han Bonderupgaard (ca. 200 Tdr. Htk.). Han havde ved Arv og kloge Dispositioner skabt sig en Formue. Han har givet Sølvlysestager til Garnisons Kirke og ladet Altertavlen i Frue Kirke i Aalborg restaurere. Fra en Tid, der er fattig paa Memoirer, har vi hans Optegnelser om sit Liv og sin Slægt (trykt i Personalhistoriske Samlinger, I, 1900). Han var den første, der bragte sin Slægt frem her i Landet, og hos ham havde den et Fristed, hvor bl. a. hans Brodersøn, den senere General Andreas H. (s. d.) fik sin første Opdragelse. — Krigsraad 1718. Virkelig Justitsraad 1728.

Otto Westengaard: Oplysninger om Familien Westengaard, 1889, S. 49 f., 65.

Th. Hauch-Fausbøll.

Hauch, Johannes **Carsten,** 1790—1872, Forfatter, Zoolog. F. 12. Maj 1790 i Frederikshald, d. 4. Marts 1872 i Rom, begr. sst. (protestantisk Kgd.). Forældre: Stiftamtmand, senere Generalpostdirektør Frederik H. (s. d.) og Hustru. Gift 18. Febr. 1829 i Kbh. (Slotsk.) med Frederikke (Rinna) Elisabeth Brun Juul, f. 13. Juni 1811 i Helsingør, d. 24. Marts 1896 paa Frbg., D. af Byfoged Svend Brun J. (1774—1813) og Helene Elisabeth v. Munthe af Morgenstierne (1781—1820).

H. blev i sin første Barndom i Bergen saa vidt muligt holdt borte fra Omgang med jævnaldrende; Domkirkens Klokketoner og Synet af talrige Ligbegængelser er det, han bedst huskede fra denne Tid. En lykkeligere Periode oprandt, da han i Otteaarsalderen blev sat i Pension hos den behjertede Præst Niels Hertzberg i Malmanger Præstegaard nær Hardanger. Her blev han indtil 1803 og levede et rask Kammeratliv. Han var en modig og ærekær Dreng, hengiven til Sport og dybt bunden til den Natur, der omgav ham. Det var smertefuldt for ham at maatte forlade Norge 1803, hans Hjerte hang bestandig ved Hjemstavnen, og det blev en Oplevelse i hans høje Alderdom at gense den (1866). I Aug. 1803 blev han sat i det Schouboe'ske Institut i Kbh. Under Englændernes Overfald 1807 blev han optaget i Livjægernes Korps og deltog i deres Udfald. 1808 fik han Studentereksamen og n. A. anden Eksamen. I en Række Aar studerede han Jura, men uden Interesse. Derimod var Kærligheden til Poesien tidlig vakt hos ham.

I Skoletiden havde han elsket Horats' Oder, »Kong Lear« og spændende Romaner. I Studieaarene fulgte Bekendtskabet med den danske og tyske romantiske Poesi, Oehlenschläger og Novalis, Grundtvig og Goethe. Med de unge Junkere, der var den naturlige Omgangskreds for en Adelsmand af H.s Byrd, havde han ringe

Sympati, han skal have duelleret med en Moltke; heller ikke vides han at have været tiltrukken af nogen Kvinde. 1814 valgte han Naturvidenskaberne til Studium, meget imod Familiens Ønske. Han gik med dette som med alt, hvad han foretog sig, meget grundigt til Værks, men den største Tillokkelse havde Faget for ham ved de store Løfter, som Naturfilosofien ved Aarhundredets Begyndelse havde givet sine Dyrkere. Jacob Böhme og Franz Baader, Schelling og hans Skole virkede uimodstaaeligt paa ham, og han drømte om at finde den store Enhed i Tilværelsen. H.s tidligste Afhandlinger og Digte i Molbechs Tidsskrift »Athene« viser ham søgende efter de vises Sten. Hans første Digt, »Forskeren« (Sept. 1814) og hans ældste Afhandling »Kunst og Videnskab, Filosofi og Poesi, hvorvidt forskellige?« (Maj 1815) beskæftiger sig med det evige romantiske Grundproblem, Enheden mellem Digtning og Forskning, der kun fra vor jordiske Ufuldkommenheds Standpunkt tager sig ud som en Dualisme. Disse og flere Arbejder skaffede vel ikke H. nogen stor Berømmelse, men de gjorde ham bekendt med Ørsted og Oehlenschläger, hvis Advarsler mod at fare vild paa Fantasiens Veje ikke undlod at gøre Indtryk paa ham. Et Vidnesbyrd herom er hans første Bog »Kontrasterne, to dramatiske Digte« (udk. Juni 1816). I dens Fortale bekender han sig til Naturfilosofien og Kristendommen, men erkender, at den romantiske Poesi hos »den nyere Skoles Efterabere« var udartet. Der er allerede noget ægte H.sk i disse Digtes Vaklen mellem bidsk Polemik mod andre og knusende Selvdom og i Forfatterens Bestræbelser for at holde en Midterlinie mellem Fantasi og Forstand. Det første Digt, »Rejsen til Ginnistan«, er en Don Quixotiade, en Slags »Ulysses v. Ithacia« vendt imod den romantiske Fantasidyrkelse, med mange uvenlige Sideblik til Ingemann, ikke mindst dennes »Reinald Underbarnet«. Det andet, »Fantasiens Magt«, er en højspændt Skildring af den ungdommelige Idealismes Udskejelser, der fører Mand og Kvinde i Døden. H. lagde senere ingen Vægt paa denne Bog, der dog er dybsindig og har Glimt baade af hed Poesi og af aandfuld Satire. Den eneste i Samtiden, der havde Blik for dens Dybder, var, ironisk nok, Baggesen, der hilste »Kontrasternes Digter« med et Epigram i sit Tidsskrift »Danfana«; men H. sluttede op blandt hans Modstandere. I kritiske og polemiske Essays og Digte optraadte han som den forstaaende Lovpriser af Oehlenschlägers Poesi og som Baggesens forbitrede Modstander: »Om Oehlenschlægers Freias Alter« (Athene VII), »Om Digtet Helge af Oehlenschlæger« (sst. VIII), »Castor og Pollux eller endnu et Par Ord om Tvillingforkasterne af Freias

Alter« (1817), »Ode til Jens Baggesen« (i »Dagen« 18. Sept. 1818), »Om første Del af Baggesens Anmærkninger til de saakaldte 101 Aforismer« (s. A.); den af H. udgivne »Iris, Nytaarsgave for 1819« (s. A.) var næsten udelukkende viet den litterære Strid, H. selv bidrog med den vittige Heksametersatire »Hunden til Maanen«; Baggesen svarede med Digtet »Makulaturens Iris«. Sammen med flere af Digterkongens Drabanter udsendte H. (n. A.) »Hermes, Nytaarsgave for 1820«, hvori han fortsætter i Dyrefablens Spor med Digtet »Abekatten og Bjørnen« (ɔ: Baggesen og Grundtvig). Han hørte naturligvis til »Tylvten«, de tolv Studenter, som udfordrede Baggesen. Det eneste Stykke Arbejde fra H.s Væbnertid, som ikke har Rapport til den litterære Fejde, er Dramaet »Rosaura« (1817), italianiserende og romantisk, det faldt til Jorden, endog Oehlenschläger skrev til H., »at han beværtede med Syltetøj og Dessert istedenfor med solide Retter«. Under alt dette læste H. flittigt til Magisterkonferens i Naturhistorie, som han bestod med Udmærkelse i Nov. 1820; 16. Jan. 1821 forsvarede han sin omfattende Afhandling for Doktorgraden med sin bedste Ven Chr. Lutken som Respondent imod tolv Opponenter, deriblandt H. C. Ørsted, Sibbern og N. C. Møhl.

Den smukke Afslutning af H.s Studier skaffede ham Familiens Bifald og et Rejsestipendium. Han tog over Hamburg, Frankfurt og Coblenz til Paris, hvor han ankom midt i Juli. Byen var dengang et Midtpunkt for naturvidenskabelig Forskning, især var det H. om at gøre at vinde Cuviers Tillid, og det lykkedes ham. Han kendte ellers ikke mange Franskmænd og vendte snart ogsaa Ryggen til de fleste Danske, dog omgikkes han til Stadighed J. L. Heiberg. For den franske Poesi havde han ingen Smag, men Skuespilhusene tiltrak ham. I »Hamadryaden« har han samlet noget af sin Uvillie mod den franske Nation i Skildringen af den flove Vindmager Deleau. Det var dog den lykkeligste Del af hans Udenrigsophold, siden fulgte Ulykkerne. I Okt. 1822 kom han til Nizza, hvor han mente at finde sit sande Kald som Forsker af Havets Dyreverden. Men det meste af det Aar, han tilbragte her, blev ødelagt for ham ved en Betændelse i den venstre Fod, som forværredes ved et Fejltrin. Han maatte nu besøge Badestedet Valdière, hvor han blev Genstand for de første Omvendelsesforsøg fra Gejstlighedens Side; derfra rejste han til Milano, hvor han konsulterede en berømt Læge; han var da allerede saa daarlig, at han næsten intet fik set af Byen. Saa fulgte ni Maaneders Lidelser og Angst i Genova. I Juni sejlede han til Napoli og benyttede uden Held Badene paa Ischia. Den følgende Vinter var han

nedbrudt, man var ogsaa ved at opgive ham i Hjemmet. Men netop paa det Tidspunkt, da han begyndte at imødese Tanken om en Amputation, »vendte Poesien som en trøstende Engel« tilbage. I mange Aar havde han intet frembragt, idet han stolede paa Oehlenschlägers ugunstige Dom om hans Digterkald. Paa Sygelejet begyndte han at digte, Eventyrdramaet »Hamadryaden«, en Del af Tragedien »Bajazet« og to utrykte orientalske Komedier blev til. 26. Marts 1825 amputerede den berømte Kirurg Cotugno hans syge Fod.

Rekreationen var langsom, og Livet viste sig fra nu af i en ny Belysning for ham. Hans Ærgerrighed som Naturforsker var forsvunden, og med det digteriske Arbejde havde han liden Fremgang. Tanken om at vende hjem til Fædrelandet som Krøbling var ham modbydelig, men hans Fader vilde ikke paa det uvisse understøtte ham i det fremmede. I det dybeste Tungsind fattede han da Beslutningen om Selvmord og søgte 16. April 1826 at berøve sig Livet ved to Pistolskud. Han kom sig vel hurtigt, men var nu aldeles uden Haab og Trøst. Da bragte hans opofrende Ven Jean Dalgas ham atter til Besindelse, skrev til Oehlenschläger, der fik sin vildfarende Lærling forsonet med Familien. I Aug. tog han nordpaa til Rom, hvor han boede i Via Sistina i samme Hus som Thorvaldsen og Freund. I Selskab med dem og Ludvig Bødtcher kom han omsider paa ret Køl. Han satte sig grundigt ind i Oldtidens og Renæssancens Kunst, især var Michelangelo hans Helt, som Shakespeare i Litteraturen. Fra nu af træder et Element af historisk og platonisk Skønhedsdyrkelse ind i hans Digtning. Under Indflydelse af antik Skulptur og latinsk Litteratur, og med Shakespeares (maaske ogsaa Ben Jonsons) Romerdramer som direkte Forbillede blev her den karakterfulde Tragedie »Tiberius« til. I det følgende Drama, »Gregorius den Syvende«, digter han over religionshistoriske Ideer. Nemesistanken, som fra nu af skulde blive bærende i H.s Digtning, er blevet hans Ejendom i Italien som en Frugt af hans religiøse Grublen over de uhyre Lidelser, han havde gennemgaaet, og af lærde Studier i Omgivelser, hvor Stenene talte. Som det andet Led i en Trilogi vilde han have anbragt en Tragedie om Julian den Frafaldne; den maatte imidlertid vente 40 Aar med at se Lyset. Oplevelserne i Napoli og Rom blev afgørende for hans Liv; hvad der gik forud, stod for ham som »en Omvej«. H. havde i den mørke Periode været langt fra Kristendommen; han forlod Italien som nyomvendt. Heri havde Katolicismen ingen Andel, men til en vis Grad den kendte reformerte Præst Adolphe Monod. Paa Hjemvejen besøgte han i Dresden Tieck,

der udtalte sig med stærk Beundring om »Hamadryaden«, som H. kunde forelægge ham i en tysk Bearbejdelse. Til Kbh. kom han i Juli og blev udnævnt til Lektor i Naturvidenskaberne ved Akademiet i Sorø, hvor han var bosat i atten Aar, uden at dog Stedets Historie eller Naturskønhed inspirerede ham til det mindste lille Digt.

Efter Hjemkomsten udgav H. sine »Dramatiske Værker« i tre Bind, hans fire Arbejder fra Rejsen tillige med et mislykket »Sørgespil« om Don Juan (1828—30). J. L. Heiberg, der havde modtaget H. med Venlighed og rost ham i »Flyveposten«, offentliggjorde just ved denne Tid sin Kritik af »Væringerne«, der vakte H.s Harme. Han følte sig paa ny forpligtet til at forsvare sin Mester, stredes med Heiberg 1828 om »Frejas Alter«, 1829 om »Hrolf Krake«, og udgav 1830 sin plumpe Satire »Den babyloniske Taarnbygning i Mignature, et Forsøg i den aristofaniske Komødie«, nærmest efter Forbillede af Platens »Der verhängnisvolle Gabel«. Herved indvikledes han i en helt haabløs Polemik mod Heiberg, der spiddede ham paa sin lette Kaarde. Der var i H.s aabenlyse eller formummede Angreb paa samtidige ofte noget af en junkeragtig Brutalitet; ikke mindst gjaldt dette hans Udfald mod H. C. Andersen, først i »Taarnbygningen« og senere i Romanen »Slottet ved Rhinen«.

H. fortsatte sin dramatiske Digtning med en Mængde Skuespil, som viser stigende teknisk Haandelag, men som for største Delen mere er kolde dramatiske Øvelser end levende Digtning. En Efterklang af Ungdommens Studier over det sygelige Sjæleliv er endnu »Carl V.s Død« (1831). Med »Maastrichts Belejring« (1832) slog han ind paa en mere idébetonet historisk Digtning i Schillers Manér, det er et Problemdrama om Aristokrati contra Frihed. I »Svend Grathe« (1841) behandles Spørgsmaalet Magt—Adkomst—Lykke, en Slags »Kongsemnerne« avant la lettre; Stykket bragte H. Forsoning med Heiberg og en stærk, overdreven Ros i dennes »Intelligensblade«. »Søstrene paa Kinnekullen« (1849), der handler om Lykke, Rigdom og Begær, blev H.s populæreste Scenearbejde, det var utænkeligt uden »Svend Dyrings Hus«: H.s Produktion sattes i ikke ringe Grad i Bevægelse ved andres Succes'er. Et stort Forsøg er »Marsk Stig« (1850), en erotisk Tragedie i historisk Klædebon, Stilen lidt farvet af Folkeviserne. Hertil slutter sig »Tycho Brahes Ungdom« (1852), der indeholder et personligt Motiv, idet H. har skildret sig selv, som han i sin Ungdom stod, over for Valget mellem den begunstigede Adelsmands fastlagte Løbebane og den indre Tilskyndelse. Men allerede dette Skuespil

nærmer sig stærkt til de Intrige- og Situationsstykker af den Heiberg'sk-Scribe'ske Skole, som var ved at beherske den danske Scene. Herhen hører »Æren tabt og vunden« (1851), »Gengældelsen« (1854), »Et Eventyr i Ørkenen« (1855), »Kongens Yndling« (1858, fra Christian IV.s Tid), »Henrik af Navarra« (1863, et velbygget Drama), »Kvindehævn« (1868, efter et Forarbejde fra hans Sygdomstid). Med disse mange Scenearbejder naaede H. dog aldrig at faa det københavnske Publikum rigtig i Tale; de var og blev Repræsentanter for den Litteratur, som P. Chievitz 1854 spottende kaldte for »det kedelige Drama«. Helt uden Betydning er ogsaa hans to Komedier »Den hjemkomne Sømand« (1837) og »Flugten til Sæteren« (1850, utrykt).

Det lykkedes ham derimod at vinde en større Læsekreds med sine Romaner. Ogsaa her virkede andres Eksempel ansporende paa ham, først Ingemanns, senere H. C. Andersens. I »Vilhelm Zabern« (1834) behandler han et Emne fra Christian II.s Tid; Helten er en Tilbeder af Dyveke, der paa nært Hold bliver Vidne til hendes Skæbne. Formen er selvbiografisk, hvad der paa den ene Side giver Bogen Enhed og Samling, men paa den anden Side tillader dens Forfatter i meget høj Grad at identificere sig med Hovedpersonen. Den lyriske Selvkarakteristik er i det hele taget Styrken og Svagheden ved H.s Romaner. »Guldmageren« (1836) har Emne fra det 18. Aarhundrede; den er fortalt i tredie Person, men 1837 supplerede H. denne Roman, som er hans bedste, med en Episode: »De Geers Ungdomsliv, fortalt af ham selv«, der ligesom skal kaste et inderligere Lys over de fortalte Begivenheder og vejlede Læseren til at finde en dybere, allegorisk Mening i Digterværket, som skildrer H.s dunkle og dybe, men utilfredsstillede aandelige Stræben. »En polsk Familie« (1839) har Nutidsemne, men foregaar som alle H.s større Fiktionsværker uden for Danmarks Grænser, den er løsere og vagere i Fremstilling og Karakteristik end de forudgaaende. »Slottet ved Rhinen eller de forskellige Standpunkter« (1845) er ligeledes en Nutidsroman; den viser H. som Fortæller fra den svageste Side, Personerne er paaklædte Eksempler paa Livsopfattelser, de Træk, der er hentede fra Livet, er kunstnerisk uforarbejdede, og Spændingen vækkes ved Midler, der er laante fra den tarveligste Underholdningslitteratur. Den ældre Række af H.s Prosaværker slutter med »Saga om Thorvald Vidførle eller den Vidtberejste« (1849), en i alle Enkeltheder omhyggelig udført Imitation af den islandske Slægtssaga; de oldnordiske Forbilleder har her stivet H.s leddeløse Fortællekunst af, men det lærde stilistiske Apparat virker ofte knugende paa det poetiske

Liv. Den strenge Disciplin har imidlertid haft gunstige Eftervirkninger for H.s nye Fortællinger efter 1850, der vel symbolsk og psykologisk kun er Dubletter til de ældre, men som har en strengere Holdning. »Robert Fulton« (1853), der fortsætter »Guldmagerens« Ideer og Karakterer, behandler H.s Yndlingsemne, den geniale Naturs Miskendelse og Kamp. »Charles de la Bussière« (1860), en Pariserroman fra Revolutionstiden, fortsætter paa lignende Maade »Vilhelm Zabern« i et andet Stof. »Fortælling om Haldor« (1864) er en Replik til »Thorvald Vidførle«, mindre skoleret skrevet, men ogsaa varmere og naturligere. Rækken sluttes med den velfortalte Kierkegaard'ske Novelle »Et Martyrium i Nutiden« (1866), der reducerer de »forskellige Standpunkter« til Kampen mellem Tro og Tvivl i det grublende Sind. — H.s Romaner lider under svære Mangler. Stilen er ofte livløs og forstandsmæssig, uden Forhold til den sanselige Verden; betegnende nok foregaar alt paa Steder, som H. ikke under Udarbejdelsen havde for Øje. Personerne er mest skabelonmæssige eller kalkerede over H.s Bekendtskabskreds. Kompositionen føles trods al teknisk Kunnen og koldblodig Beregning af Skyld og Skæbne ukunstnerisk. Men det er Digterværker, de har en værdifuld lyrisk Kerne; Poesien bryder igennem i de indlagte Episoder, i vingede Replikker og Billeder, frem for alt i de mange lyriske Digte, hvori H. sammenfatter sine Karakterer og Situationer.

Det var først sent, H. kom til Erkendelse af, at Lyrikken var hans egentlige Felt som Digter. Endnu i Fortalen til sine »Lyriske Digte« (1842, meget forøget Udg. 1854) gør han nærmest Undskyldning for at optræde som Poet. Senere udgav han »Lyriske Digte og Romancer« (1861), der bl. a. rummer en episk Digtkreds »Valdemar Atterdag«, inspireret af »Hjortens Flugt«, en ny Cyklus »Valdemar Sejer« (1862), endelig »Nye Digtninger« (1869), Vidnesbyrd om en utrolig Evne til poetisk Selvfornyelse og Ekspansion i den høje Alderdom. Formelt set holdt han sig vel forsigtigt til den rige Skat af Strofer og Vers, som den dansk-tyske Romantik havde frembragt før ham, men hans Versifikation er strengere gennemarbejdet og mere lødig end de fleste samtidiges; især er hans Behandling af Niebelungen-Strofen og de frie Rytmer (som i Goethes »Prometheus«) mesterlig. Ofte tager han sit Udgangspunkt i Folkesangen, men han savner dens Simpelhed. Man kan skelne mellem en musikalsk og en recitativ Gruppe af hans Digte. Til den første hører de fleste Digte fra hans Skuespil og Fortællinger: Agnes' Sange i »Hamadryaden«, Dyvekes i »Vilhelm Zabern«, Lauras i »Robert Fulton«, Sangene fra »En polsk Familie«, endvidere hans

Salmer; til den anden hører Hymner, Tankedigte og ordsproglige Digte som »Trøst i Modgang«, »Afsked med Verden«, »Vaaren«, »Det vaagnende Foraar«, Sange ved de nordiske Naturforskermøder og de fordringsfulde Monologer »Bekendelse«, »Plejadernes Sang ved Midnat«, »Kalafs Sang«, »Barlows Digt om Amerika«, Mindedigtet over Christiane Oehlenschläger. Af hans Ballader og Romancer er foruden de to store Digtkredse »Magnus og Knud Lavard« og »Kong Olaf og hans Staller« berømte. En dyb Melankoli, en uslukkelig Verdenssmerte, der til Tider kan blive til høj Patos, er Indholdet af denne nordiske Sangers bedste Digte. De fortæller som alle hans Romaner om et delt Sind, der snart griber efter Jordelivet, snart skuffet vender sig mod det Hinsides. Længselen bort fra »den kolde, dunkle Jord« kan blive til Attraa efter Døden. Det er en Drømmers og Nyplatonikers Værk: alting, lærer han, er Forberedelse i dette Liv, og al Brøde gengældes her, men man tør ikke vente Erstatning. Mindre fast er hans Udødelighedshaab forankret, Tvivlen nager ved Roden af hans Religiøsitet.

H. var i Marts 1846 blevet Professor i nordisk Sprog og Litteratur i Kiel; han egnede sig ikke ilde til denne udsatte Post, fortrolig som han var med tysk Tænkemaade og fornem i sin Holdning. Han udgav her en nordisk Mytologi paa Tysk. 1851 blev han Professor i Æstetik i Kbh., 1855 Formand for den Kommission, der skulde ordne det kgl. Teaters indre Forhold, 1858—59 den ene af dets to Direktører, 1860—71 dets Censor. I Efteraaret 1871 rejste han sydpaa og døde i Rom. Fra hans Professortid stammer de fleste af hans glimrende skrevne litterære Studier, samlede i Bindene »Afhandlinger og æsthetiske Betragtninger« (2 Bd., 1855 *og* 1869) og »Æsthetiske Afhandlinger og Recensioner« (1861). Han var en fremragende Æstetiker. Skønt han stod med begge Ben plantede i den romantiske Poetik, var han ikke bunden til Romantikkens Fordomme. Han gendigtede, undertiden vistnok paa en meget subjektiv Maade, de store Digteres Værker, især fordybede han sig gerne i Oehlenschläger og Shakespeare, altid positivt medfølende. I disse Skrifter viser han en Smidighed og Alsidighed, hvori man har ondt ved at genkende den hidsige Polemiker fra Baggesen-Fejdens Tid. Hans mærkeligste Analyse turde være den af Njåls Saga, baseret paa Forelæsninger fra Efteraaret 1848, den gør Rede for den kunstforstandige Tilrettelæggelse af det episke Stof, fremstiller Sagaens Forfatter som en stor Romanskriver, insinuerer egentlig, at den er fri Opfindelse. — H.s sidste Værker var to prægtige Bind »Minder« (1867 og 1871), nedskrevne uden Benyttelse af haandskriftligt Materiale,

derfor uden anekdotiske Detailler. De giver os Nøglen til hans Sjæl: første Del den tabte Idyl, anden Del hans Lidelseshistorie; det er vel vor Litteraturs mest helstøbte Memoireværk; det standser foran hans egentlige Forfatterskab.

H. var en dyb Aand, men ligesom splittet, svækket ved indre Modsigelser. En Grundidé i al hans Digtning er Modsætningen mellem det indre Værd og den ydre Glans, mellem det dybere Gemyt og det overfladiske Sind. Nogen rig og frodig Digternatur var han ikke, og hans Karakter havde sine Brist, især en vis Kulde og Tvetydighed i menneskelige Forhold — hans Loyalitet mod anderledestænkende hang sammen med, at han ikke helt og fuldt var tro mod sine Venner og de Ideer, han svor til. Det Billede af sig selv, han gerne ønskede at overlevere til Eftertiden, er heller ikke helt autentisk: han var knap saa abstrakt ædel, som han selv gjorde sig til, og ikke den naive og gedigne Digternatur, han vilde gælde for. Han fortæredes af en umættelig Ærgerrighed. Til hans Fortrin hører en stærk tragisk Patos, en usædvanlig Selvkritik og Perfektibilitet, en omfattende, lidt farveløs Intelligens og en brændende Kærlighed til Poesien, der næsten gjorde det ud for Religion i hans System. H. hører ikke til de største i vor Guldalderlitteratur, men han er dens mærkeligste Personlighed, og han ligesom voksede med Alderen.

H.s dramatiske Værker udkom i 2. Udg., tre Bind, 1852—59. Samlede Romaner og Fortællinger, syv Bind, 1873—74, 2. Udg. 1904—05. Samlede Digte, to Bind, 1891. Udvalg af Digte 1921 og 1923. Udvalgte Skrifter ved P. Schjærff, tre Bind, 1926—29.

Etatsraad 1851. Konferensraad 1859. – R. 1845. DM. 1856. K. 1867.

Gipsbuste af H. V. Bissen 1858 (Kunstmuseet), Marmorbuste derefter (Fr.borg). Tegning af J. F. Vermehren 1847. Staalstik 1868 af J. Magnus Petersen. Litografier af Edv. Lehmann 1837, af Em. Bærentzen ca. 1848 (en Kopi tegnet af N. Simonsen til et Gruppebillede, paa Fr.borg), af J. F. Vermehren 1850 efter ovenn. Tegning fra 1847 og fra E. Fortlings Institut ca. 1870. Træsnit 1862 efter Tegning af H. Olrik, 1871 af R. Neergaard, 1872 af J. F. Rosenstand og 1877 af H. P. Hansen.

Ovenn. Minder. G. Brandes: Saml. Skrifter, I, 1899, S. 368—427 (fra 1873). F. Rønning: Johannes Carsten Hauch, 1890, 2. Opl. 1903. Hauch og Ingemann, en Brevveksling, udg. af M. Hatting, 1933. M. Hatting i Tilskueren, 1928, II, S. 17—30, 86—95, 195—210, 248—65. T. Krogh i Tilskueren, 1929, I, S. 412—22. Udvalg af Breve til P. Hjort, 1867, S. 201—62; Ny Saml., 1869, S. 391—94. K. Galster: Carsten Hauchs Barndom og Ungdom, 1930. Samme: Carsten Hauchs Manddom og Alderdom, 1935. Paul V. Rubow: Dansk litterær Kritik, 1921. Samme: Saga og Pastiche, 1923. Samme i Tilskueren,

1928, I, S. 351 ff. Samme: Smaa kritiske Studier, 1935, S. 32—39. Samme i Rom og Danmark, II, 1936. Samme i Danske i Paris, I, 1936. Louis Pedersen i Danske Studier, 1931, S. 118—26; 1933, S. 83—86. Dsk. Mag., 6. Rk., VI, 1933 (se Registeret).

PaulV Rubow.

H. studerede *Zoologi* hos J. Reinhardt sen. og har utvivlsomt allerede herigennem modtaget en stærk naturfilosofisk Paavirkning, og **til** Trods for et senere Studieophold i Paris hos Cuvier forblev H. som Zoolog fuldtud Elev af den tyske Naturfilosofi, som — ikke mindst paa Grund af dens Forbindelse med den litterære Romantik — i det 19. Aarhundredes Begyndelse beherskede akademiske Kredse i Danmark. Dette naturfilosofiske Syn præger allerede H.s første Arbejde, Disputatsen »Annotationes ad modum arbitrarium cum organis ad modum pertinentibus comparatum in animalibus, vertebris instructis« (1821). Han opstiller heri almindelige Regler for Lemmernes Udvikling og de paagældende Dyrs »Stræben« efter at »opstige« eller »nedstige« fra et Element til et andet. I sit næste ligeledes meget spekulative Arbejde, der oprindelig publiceredes paa Italiensk i Napoli, men senere i »Blandinger fra Sorø« (1831), »Kort Oversigt over en Deel rudimentariske Organer, over deres Bestemmelse i Naturen, samt over en systematisk Udviklingsfølge, der tildeels paa disse kunde bygges«, fremhæver han de rudimentære Organers Betydning for Opfattelsen af Dyrenes Slægtskabsforhold, et Synspunkt som Darwin langt senere bragte til Gennembrud. Han er i dette Arbejde ogsaa inde paa en Inddeling af Organerne i »reproductive«, »irritable« og »sensible«, idet han derefter ved en overalt gennemført Tredeling deler Dyregrupperne efter disse formodede Organsystemers større eller mindre Overvægt. Hele dette spekulative System har han yderligere udviklet i en anden Afhandling fra samme Aar »Om de tre Organsystemer med Hensyn til Classificationen«. I en Afhandling i »Blandinger fra Sorø« (1834) har han endelig søgt at vise Nervesystemets Betydning for Systematikken. Bortset fra Betragtningerne over de rudimentære Organer, som slet ikke blev forstaaet eller trængte igennem, har intet i H.s zoologiske Produktion blivende Værdi. For dansk Zoologi har den dog haft ikke ringe Betydning, dels fordi H. er den mest typiske Repræsentant for en i Tiden herskende Retning, dels fordi H. har bidraget meget til Naturfilosofiens Indflydelse i Samtiden og den nærmeste Eftertid; saaledes er Steenstrups Arbejder fra Sorø-Tiden tydeligt paavirkede af H.

C. C. A. Gosch: Udsigt over Danmarks zoologiske Literatur, II, 2, 1875, S. 47—56; III, 1878, S. 281 ff. (Bibliografi).

R Spärck.

Hauch, Erik Sophus Adam, f. 1871, Læge. F. 20. Aug. 1871 i Kbh. (Frue). Forældre: Forsikringsdirektør, Godsejer, cand. jur. Adam Frederik H. (1843—93) og Erikka Roberta Christine Sophie Vilhelmine Skeel (1843—1908). Gift 3. Dec. 1908 i Kbh. (Holmens) med Julie Anna David, f. 30. Dec. 1879 i Roskilde, D. af Overingeniør Johannes Hage Christian D. (1837—90) og Magdalene Juliane Hagen (1840—1901).

H. blev Student 1889 fra Hauchs Skole, tog Lægeeksamen 1896 og fik s. A. Accessit for Universitetets Prisopgave (Prostatahypertrofiens Behandling). Efter Kandidattjeneste ved Frbg. Hospital var H. 1897—1900 Prosector anatomiæ hos J. H. Chievitz, hvis »Anatomiens Historie« han udgav posthumt 1904, og her udarbejdede han sin Disputats »Om Nyrernes Anatomi og deres Udvikling«, som han 1902 forsvarede for Doktorgraden. Efter Kandidattjeneste ved Blegdamshospitalet, Frederiks Hospital og Oringe Sindssygehospital 1900—03 var H. Kandidat og klinisk Assistent hos Leopold Meyer ved Den kgl. Fødsels- og Plejestiftelse 1903—05, rejste paa Studierejse til 1906 og var derefter Underaccouchør og 1. Reservelæge hos Leopold Meyer 1907—10. Efter Konkurrence med V. Esmann og V. Albeck (Afhandling: »Om Fremgangsmaader, som muliggør en hurtig Forløsning per vias naturales ved ikke udvidet orificium uteri«) blev H. 1910 Overaccouchør ved den nyoprettede Fødeafdeling B paa Rigshospitalet og Leder af den dertil knyttede Jordemoderskole samt Formand for Jordemodereksaminationskommissionen. Jordemoderskolen havde tidligere sorteret under Professoren i Obstetrik ved Universitetet; H. har, siden han overtog Ledelsen, her udført et for Landet meget værdifuldt Arbejde, dels ved Højnelse af Jordemoderstandens faglige Dygtighed (bl. a. Repetitionskurser for ældre Jordemødre fra 1911), dels ved Forbedring af Uddannelsen, som fra 1927 blev forlænget til to Aar, og endvidere ved Udgivelsen 1919 af sin »Haandbog for Jordemødre«, der afløste Stadfeldts »Lærebog i Jordemoderkunsten«. 1917 udnævntes han til Professor ved Jordemoderskolen. Ved Fødeafdeling B har H., foruden at være en af sine Assistenter skattet Chef, været en elskværdig og kyndig Vejleder for de yngre Læger fra Danmark og Island, der her har søgt supplerende Uddannelse. — 1911—21 var H. Formand for Den alm. danske Jordemoderforening, fra 1916 er han Medlem af Retslægeraadet, fra 1924 Læge ved Forsikringsselskabet Haand i Haand og fra 1926 Formand for Forsikringslægernes Forening. Fra 1926 er han Medlem af Mødrehjælpens Bestyrelse og Forretningsudvalg, fra 1931 dets Formand. 1918—21

var han Formand for Foreningen for Gynækologi og Obstetrik, 1925—31 Medlem af Styrelsen for Nordisk kirurgisk Forening, 1933—35 Præsident for Nordisk Forening for Gynækologi og Obstetrik. Desuden har mange andre faglige og kollegiale Hverv i Foreninger, Udvalg og Kommissioner i Aarenes Løb været ham overdraget, men han har dog ved sin store Flid og Arbejdsevne fundet Tid til Udarbejdelse af talrige kliniske Afhandlinger fortrinsvis af obstetrisk og gynækologisk Indhold, som tillige med hans Elevers efterhaanden samles i »Arbejder fra Rigshospitalets Fødeafdeling B og gynækologisk Afdeling M«, hvoraf hidtil er udkommet tre Bind. I de senere Aar har H. foretaget meget interessante statistiske Opgørelser over Resultaterne af forskellige Behandlingsmetoder af Former for patologisk Fødsel i hele Landet og har paa Basis af disse Arbejder paapeget Nødvendigheden af i Fremtiden at oprette flere større obstetriske Centrer rundt om i Landet. Gennem mange Aar har H. været nær knyttet til fransk Videnskab og dens Repræsentanter for Obstetrik og Gynækologi; han har været en flittig Gæst og Foredragsholder ved franske Kongresser og er Medlem og Æresmedlem af forskellige udenlandske videnskabelige Selskaber — R. 1924. DM. 1935. — Maleri af Kr. Zahrtman 1917. Bronzebuste af Helen Schou, f. Rée, opstillet paa Jordemoderskolen 1936 som Gave fra Landets Jordemødre.

Tidsskrift for Jordemødre Aug. 1935, S. 186 f. Foreningen for Gynækologi **og Obstetriks Forhandl.** .933-34, S. 79—102.

Otto C Aagaard

Hauch, Frederik, 1754—1839, Stiftamtmand, Generalpostdirektør. F. 25. Aug. 1754 i Kbh. (Garn.), d. 27. Okt. 1839 sst. (Holmens), begr. sst. (Ass.). Forældre: Oberst, senere Generalløjtnant Andreas H. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 1. Juni 1784 i Frederikstad med Karen Tank, døbt 29. Aug. 1764 i Frederikshald, d. 23. April 1802 sst., D. af Købmand Niels T. (ca. 1727—1801) og Sophia Catharina Leuch (1740—78).

H. blev 1766 Page og 1770 Kammerpage hos Christian VII. og fik 1770 Tilladelse til at studere ved Akademiet i Sorø. Han afskedigedes et halvt Aar senere som Kammerpage med 400 Rdl. i Ventepenge, tog 1773 dansk-juridisk Eksamen ved Kbh.s Universitet, blev s. A. Kammerjunker, rejste straks efter udenlands og fortsatte sine Studier, først i to Aar ved Universitetet i Gottingen og dernæst i et Aar ved Akademiet i Angers. Efter sin Hjemkomst blev han 1777 Auskultant i Højesteret, skønt han ikke havde taget juridisk Embedseksamen »paa Latin«; 1781 blev han ifølge en Kabinetsordre Amtmand over Smaalenenes Amt og 1789

Stiftamtmand over Bergens Stift og Amtmand over Søndre Bergenhus Amt. Herfra forflyttedes han 1802 uden Rentekammerets Medvirkning til Stiftamtmand over Sjællands Stift, Bornholm og Færøerne samt Amtmand over Kbh.s Amt og Færøerne. N. A. blev han ekstraordinær Assessor i Højesteret, 1810 ifølge et kgl. Reskript Generalpostdirektør og endvidere s. A. Medlem af Postkassepensionsdirektionen. Han afgik 1833. — Der er ingen Tvivl om, at H. var en baade dygtig, arbejdsom og samvittighedsfuld Embedsmand, men han var dog næppe kommet til at indtage saa fremragende Stillinger, som Tilfældet blev, hvis han ikke havde haft meget indflydelsesrige Talsmænd ved Hove. Det gælder i alt Fald om ham som om saa mangfoldige af Enevældens vigtigste Embedsmænd med adelige Navne, at de ikke behøvede at arbejde sig langsomt op ad de forskellige Trin paa Embedsstigen, og at det som oftest ikke var vedkommende Kollegier, der tog Initiativet til deres Udnævnelser, men at disse skyldtes Kabinetsordrer eller andre Magtsprog fra den enevældige Konge. - Kammerherre 1779. Gehejmekonferensraad 1811. — Hv. R. 1803. DM. 1826. — Maleri af Jens Juel 1776 (Kunstmuseet). Stik af A. Flint.

G. Kringelbach (H. Hjorth-Nielsen).*

Hauch, Henrik Andreas Rosenauer, f. 1876, Landbrugsskoleforstander, Politiker. F. 6. Sept. 1876 i Sønder Nissum. Forældre: Gaardejer Olaf Rye H. (1849—1923) og Laurence Christensen (1851—1933). Gift 29. Aug. 1902 i Lyngby med Ellen Rosendal, f. 30. Nov. 1881 i Vinding ved Vejle, D. af Højskoleforstander H. R. (s. d.) og 2. Hustru.

H. blev i sin Ungdom uddannet ved Landbrug og Skovbrug og fik Forst- og Jagdærebrev 1897. Efter at have været Elev paa Lyngby Landboskole 1897—98 og paa Askov Højskole 1898—1900 kom han til Landbohøjskolen og tog Landbrugseksamen 1902. S. A. blev han Lærer paa Lyngby Landboskole, og 1908 blev han Forstander for Asmildkloster Landbrugsskole ved Viborg, der nylig var oprettet paa Foranstaltning af Viborg Amts landøkonomiske Selskab. Skolen fik stor Betydning for Egnens Landbrug og kom til at staa i nært Samarbejde med Landboforeningen. H. indtraadte i dennes Bestyrelse, og Lærerne knyttedes til Foreningen som Konsulenter. H. var selv en dygtig Lærer, og som Forstander gav han sine Lærere stor Selvstændighed. 1934 fratraadte han Forstanderstillingen. Fra Landboforeningen paa Viborgegnen gled han ind i Arbejdet i Foreningen af jydske Landboforeninger, hvor han var Formand for Plantea visudvalget 1916—30, og han kom snart til

at indtage en fremtrædende Plads i Landbrugets Foreningsliv. Han blev bl. a. Medlem af Landbrugsraadet 1920, Hedeselskabets Bestyrelse 1921, Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad 1922. Han var Formand for Statens Grundforbedringsudvalg 1919—22. — 1918 blev han indvalgt i Landstinget for 6. Kreds som tilhørende Venstre. Med sine udprægede taktiske Evner og med sin betydelige Arbejdskraft og Sagkundskab særlig i Landbosager fik han en fremtrædende Stilling inden for Partiet, for hvis Landstingsgruppe han blev Næstformand 1928. 1922 blev han Medlem af og 1928 Formand for Landstingets Finansudvalg. Hans Indflydelse paa den politiske Udvikling i de følgende for Landbruget kriseprægede Aar var stærkt voksende, efterhaanden som han valgtes til de øverste Poster inden for Landbrugets Organisationer. 1930 blev han P. P. Pinstrups Efterfølger som Formand for Foreningen af jydske Landboforeninger, 1932 indtraadte han i De samvirkende danske Landboforeningers Formandskab, blev s. A. Vicepræsident og 1933 Præsident i Landbrugsraadet. Som landbrugspolitisk Fører under Kriseaarenes politiske Uro og ændrede økonomiske Forhold har H. stræbt at følge Forhandlingens Vej, og med Styrke har han arbejdet for at holde Landmændene sammen om deres gamle Organisationer. Han har derfor tilstræbt Fællesoptræden af Landboforeninger og Husmandsforeninger og havde en væsentlig Andel i, at man fik overvundet Hindringerne for Husmandsforeningernes Indtræden i Landbrugsraadet. Et stort og betydningsfuldt Arbejde har han udrettet ved sin Deltagelse i de handelspolitiske Forhandlinger med Udlandet. — R. 1922. DM. 1933. — Maleri af Aksel Jørgensen 1934 paa Asmildkloster Landbrugsskole.

Aksel Milthers.

Hauch, Jens Erik, 1765—1801, Søofficer. F. 23. Nov. 1765 paa Højris, d. 2. April 1801 i Slaget paa Reden, begr. i Krigergraven paa Holmens Kgd. Forældre: Amtmand over Dueholm, Ørum og Vestervig Amter, Etatsraad, senere Stiftamtmand i Viborg, Gehejmekonferensraad Frederik H. (1715—89) og Nicoline Dorothea Vind (1734—88). Ugift.

H. blev Kadet 1778, Sekondløjtnant 1789 og Premierløjtnant 1794. Efter forskellige Udkommandoer sendtes han 1795 til Frederiksstad i Norge for at føre Tilsyn med de der oplagte kgl. Fartøjer og for at gøre Tjeneste som Indrulleringsofficer. Efter fire Aars Ophold, der dog var afbrudt af enkelte Udkommandoer, vendte han tilbage til Kbh. og var 1799 paa Togt med Orlogsskibet »Danmark« og 1800 med »Prinsesse Sophia Friderica« i

Eskadre. 1801 var han Chef for Blokskibet »Cronborg« i Slaget paa Reden. »Cronborg« var placeret tæt Sønden for »Dannebrog« og tog virksom Del i Slaget. Efter at Chefen, en af Officererne og 30 Mand var faldne, mange saarede og Skibet fuldstændig forskudt, strøg det Flaget, men det var saa ødelagt, at det maatte brændes. — Litografi efter gammelt Billede paa Mindebladet for 2. April 1801, udsendt 1848.

P. Bundesen: Slaget paa Reden 2. April 1801, i Tidsskr. f. Søv. 1901.

Th. Topsøe-Jensen (C. L. With-Seidelin).

Hauch, Ludvig Alfred, f. 1845, Forstmand. F. 3. Marts 1845 i Sorø. Broder til A. G. 0. H. (s. d.). Gift 6. Nov. 1871 i Herlev ved Hillerød med Juliane Augusta Holst, f. 25. Juli 1840 i Kbh. (Slotsk.), d. 24. Aug. 1903 i Kbh., D. af Skuespiller Wilhelm H. (s. d.) og Elisabeth Heger (se Holst, Elisabeth).

H. tog Eksamen som Forstkandidat 1870 og blev straks efter ansat som Assistent ved Statsskovvæsenet. Han forlod dog allerede 1874 Statstjenesten for ar overtage Stillingen som Skovrider under Grevskabet Frijsenborg. Herfra kom han 1886 som Forstinspektør til Grevskabet Bregentveds Skovbrug, hvor han forblev til 1915. I denne lange Periode indtog H. en førende Stilling inden for dansk Skovbrug, til hvis Udvikling han saavel gennem praktisk Arbejde som ved litterær Virksomhed har ydet væsentlige Bidrag. Fra sin Skovridertid paa Frijsenborg under Overførsler Winges Ledelse medbragte H. til Bregentved praktisk Erkendelse af det intensive, kunstige Kulturarbejdes Nødvendighed, hvor en tilfredsstillende Bevoksningstilstand skal tilvejebringes paa forsømt Jord eller efter langvarige, mislykkede Forsøg paa Fremkaldelse af Selvforyngelse. Han udformede efterhaanden en overordentlig effektiv Kulturteknik, der selv under vanskelige biologiske Kaar førte til smukke Vækstresultater, og som derfor blev taget til Mønster vidt omkring i dansk Skovbrug. H. interesserede sig navnlig for Dyrkningen af Bøg og Eg og — under Paavirkning af W. Johannsen og A. Oppermann — for praktiske Undersøgelser vedrørende Arvelighedsforholdenes Betydning for Skovdyrkningen. Om disse og beslægtede Spørgsmaal har han i danske forstlige Tidsskrifter skrevet et stort Antal Afhandlinger. Enkelte af disse har ogsaa fundet Optagelse i forstlige Tidsskrifter i Udlandet, hvor de har bidraget til at skabe Anseelse ikke blot om Forfatterens Navn, men ogsaa om dansk Skovdyrkning i Almindelighed. H. var endvidere sammen med A. Oppermann 1898—1902 Udgiver af »Haandbog i Skovbrug«, i hvilken han har formuleret vig-

tige skovdyrkningstekniske Afsnit. — Efter sin Afsked fra Bregentved 1915 har H. udfoldet en omfattende litterær Virksomhed, byggende paa Iagttagelser indsamlet ved mangfoldige Rejser rundt om i Danmarks Skove. Resultatet foreligger i Form af en Række selvstændige Publikationer udgivet med Landbrugsministeriets økonomiske Støtte. Den stærkt polemiske Tendens i disse Publikationer med ensidig Fordømmelse af Naaletrædyrkningen paa gammel Løvtræbund og Afstandtagen fra alle økonomiske Fremskridtsbestræbelser inden for Skovdyrkningsteknikken har fremkaldt alvorlige Angreb paa H.s senere litterære Virksomhed, der karakteriseres ved en bevidst Tilsidesættelse af alle økonomiske Hensyn. Uanset denne Kritik og dens eventuelle Berettigelse vil H. dog blive staaende i dansk Skovdyrknings Historie som en førende Skikkelse inden for den Epoke, som fandt sin Afslutning omkring 1920, og som kendetegnes ved Skovdyrkningens Intensivering under Anvendelse af kunstige Kulturmetoder og gennem de tekniske Dispositioners Frihed for Begrænsning ved økonomiske Hensyn af afgørende Art. — Jagtjunker 1878. Jægermester 1900. Hofjægermester 1926. — R. 1911. DM. 1931. *A. Howard Grøn.*

Hauch-Fausbøll, Povl Theodor Sofus Emanuel, f. 1879, Personalhistoriker. F. 3. Jan. 1879 i Hassing, Thy. Forældre: Sognepræst Peder Julius Rosenstand Fausbøll (1817—91) og Hedevig Margrethe Christiane Hauch (1844—1903). Navneforandring 29. Maj 1901. Gift 1° 31. Dec. 1901 i Kbh. (Jesusk.) med Koncertsangerinden Anna (Anita) Maria Christiani, f. 24. Sept. 1879 i Hannover (gift 2° 1918 med Maleren Poul Friis Nybo, 1869—1929), D. af Komponisten Emil C. (s. d.) og 1. Hustru. Ægteskabet opløst 1918. 2° 3. Marts 1918 i Nøddebo med Karen Elise (Karenlise) Østergaard, f. 20. Juni 1890 paa Frbg., D. af Forfatteren Vilhelm 0. (s. d.) og Hustru.

H.-F. blev Student 1898 fra Slomanns Skole og tog n. A. den filosofiske Prøve, men forlod derpaa Universitetet for helt at hellige sig den personalhistoriske Interesse, som allerede Faderen havde vakt hos ham. 1900 offentliggjorde han sin første Artikel i »Personalhistorisk Tidsskrift« (Er Familien Akeleye uddød?), og s. A. paabegyndte han Udgivelsen af »Personalhistoriske Samlinger« (Genealogisk Tidsskrift), som imidlertid maatte ophøre under Krigen. 1901 startede han Personalhistorisk Bureau, der ved Sprængningen af Genealogisk Institut 1909 indgik i Dansk Genealogisk Institut, for hvilket han blev administrerende Direktør. Instituttet, der fortrinsvis har beskæftiget sig med Navneforandrings-

og Arvesager, til Dels ogsaa med Udgivervirksomhed, har nydt godt af hans Forretningsdygtighed og udstrakte Forbindelser med Udlandet. H.-F.s Interesser omfatter saa at sige alle Felter inden for Personhistorien, og hans Produktion er spredt i mangfoldige Artikler i inden- og udenlandske Fag- og Dagblade. Til Udgivelsen af Kildemateriale har han ikke ydet større Bidrag; nævnes maa dog hans »Slesvigske Kirkebogsuddrag«, der har været til megen Nytte. Af Samlingsværker foreligger »De kgl. danske Ridderordener og Medailler« (1929) og desuden en Række Studenterjubilæumsskrifter. Han har sysselsat sig en Del med Fremmedelementerne i den danske Befolkning; af størst Betydning her er utvivlsomt hans Artikelserie om Jøderne i Danmark i det 17. Aarh. (i Tidsskr. for jødisk Historie) og hans Samlinger vedrørende Englændere, Franskmænd og Italienere i Danmark. En oprindelig Interesse for Adelshistorien har han ikke haft Lejlighed til at uddybe; han redigerede dog i nogle Aar »Dansk Adelsblad«, og af hans Arbejder paa dette Felt vil der være Grund til at omtale hans Paavisning af formelle Fejl i Nyadelens Patenter (Personalhist. Tidsskr. 1928) og to Udgaver af »Haandbog over den ikke naturaliserede Adel« (1917, 2. Udg. 1933), der dog mødtes med nogen Kritik. Nærmest staar sikkert de »patriciske« Slægter hans Hjerte; sit omfattende Kendskab til det højere Borgerskabs Genealogi og Personhistorie har han dels nedlagt i en Række Slægtsmonografier (som Holger Petersens Slægtebog, sammen med P. F. Rist, Familien Philipsen, i Samarbejde med Josef Fischer, Af Slægten Browns Historie, Hasselbalch m. fl.), hvor han ofte med Held har givet smaa Tidsbilleder, dels i en Række Stamtavler i »Patriciske Slægter«, II—V (1911—30, II—III sammen med Hiort-Lorenzen, V med S. Nygård). — Som H.-F. paa den borgerlige Genealogis Omraade staar som en værdig Fortsætter af Lengnick, har han med Udgivelsen af »Danmarks Præstehistorie 1884—1911« (1912—32, sammen med Max Grohshennig) fulgt de af Wiberg og Elvius afstukne Baner; nyskabende har han derimod været med »Slægthaandbogen«, der udkom som Tillæg til »Genealogisk Tidsskrift«. Denne fortrinlige og nyttige Haandbog, der desværre aldrig er blevet ført helt til Ende, og som nu fortjente en Nyudgave, indeholder Præsenslister over ca. 300 borgerlige Familier, ledsaget af — til Tider noget vel brede — Redegørelser for Slægternes tidligere Led. Medens Genealogiens Teori aldrig i særlig Grad har beskæftiget H.-F. — han har dog i »Slægten Dinesen« (1934) og i »En vestsjællandsk Bondeslægt« (1935) med Held anvendt det svenske tabellariske Opstillingssystem — har

han ydet fortjenstfulde Bidrag til Genoplivelsen af Anetavlestudiet ved en lang Række Anetavler i »Genealogisk Tidsskrift« og »Dansk Adelsblad«, udførligere i »Admiral Richelieus Anetavle« (1931). 1908—30 har han leveret en Række Lejlighedsartikler til »Politiken«, fra 1930 til »Berlingske Tidende«, et Forsøg paa at popularisere Genealogien, der har gjort hans Navn kendt i vide Kredse, og som ikke har været uden Betydning for Befolkningens stadigt stigende Interesse for Slægthistorie. — H.-F. er Medlem af Bestyrelsen for Samfundet for Dansk Genealogi og Personalhistorie samt af flere udenlandske Selskaber. — Tegning af O. Neumann. *Albert Fabritius.*

v. Hauen (Haven), **Niels,** 1709—77, Sprogmand. F. 8. Sept. 1709 i Odense, d. 4. Aug. 1777 sst., begr. sst. Forældre: Sognepræst ved Frue K. i Odense, Mag. Frederik Christian v. Haven (1665—1739) og Birthe Cathrine Juulbye (d. 1730). Gift 24. Juli 1754 i Odense med Christiane Grimer, f. ca. 1723, d. 23. Nov. 1782, D. af resid. Kapellan ved St. Hans K. i Odense Elias G. (1690—1750) og Anna Marie Aabye (ca. 1692—1779).

v. H., der selv skrev sig v. Hauen, blev Student 1729, 1732 Hører i Odense, 1734 teologisk Kandidat, 1744 Magister, 1751 Professor designatus, 1757 virkelig Professor i Græsk ved Gymnasiet i Odense. Han gjorde sit Navn kendt ved Udgivelsen af »Et lidet orthographisk Lexicon Eller Ord-Bog« (1741), ikke mindst, fordi dette Leksikon gav Anledning til »den ortografiske Fejde« mellem v. H. og Th. Clitau, som ogsaa kaldte Høysgaard ud paa Arenaen. Bogen er et interessant Forsøg paa at sammenstille enslydende, men forskelligt stavede Ord. Det er ikke helt vellykket, men det giver ved sine Sammenstillinger, tit ogsaa ved direkte Oplysninger, sproghistorisk værdifuld Besked om Rigsmaalsudtalen i Odense ved Aar 1750, ligesom det indeholder en stor Del Ordsprog og Talemaader. I Nationalmuseet findes et lille Hæfte »Fyenske Antiquiteter« fra 1750'erne, hvor v. H. har givet nogle omhyggelige Aftegninger af Runeindskrifter, Gravstene o. lign., der vidner baade om Interesse og Forstaaelse.

J. Bloch: Den fyenske Geistligheds Historie, I, 1787, S. 543—46, 770 og Rettelser. P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, IV, 1882, S. 141 ff. L. Wimmer: De danske Runemindesmærker, II, 1899—1901, S. 355 f.; IV, 1903—08, S. 121—24. Danske Folkemaal, 1935, S. 28, 51. Henrik Bertelsen: Jens Pedersen Høysgaard, 1926, S. 65-68.

Marius Kristensen

Hauge, Christen Nielsen, f. 1870, Politiker. F. 13. Sept. 1870 paa Fur. Forældre: Gaardejer Niels Christensen H. (1832—1909,

gift 2° 1876 med Maren Nielsen, 1840—1918) og Johanne Jensen (1833—76). Gift 9. Aug. 1896 i Varde med Esther Mathilde Nissen, f. 15. Maj 1868 i Hodde, D. af Landarbejder Mathias Petersen N. (d. i Amerika) og Jensine Kirstine Knudsen (f. 1844, gift 2° med Skomager Niels Magnus Kjeldstrøm, antages d. i Amerika).

Udlært som Snedker paa Fur 1888 arbejdede H. et Par Aar forskellige Steder i Jylland og drog 1891—93 »paa Valsen« gennem Tyskland, Østrig, Schweiz og Italien, og arbejdede i forskellige Byer paa Vejen. Vintrene 1893—94 og 95—96 var han paa Askov Højskole, den mellemliggende Tid Soldat i Viborg. 1896 etablerede han sig som Snedkermester i Esbjerg. Da Socialdemokratiet 1898 oprettede »Vestjyllands Social-Demokrat« i denne By med J. P. Sundbo som Redaktør, blev H., der i Forvejen havde begyndt at skrive bl. a. i »Demokraten« og s. A. var blevet Formand for Partiforeningen, Journalist ved Bladet (til 1902). Esbjerg blev Købstad fra Nytaar 1899, og som Medlem af Byraadet (1898—1902) gik H. virksomt op i Arbejdet med den administrative Omlægning. 1902 forflyttedes han til Rønne som Redaktør (til 1920) af den nyoprettede »Bornholms Social-Demokrat«. Han var Medlem af Rønne Byraad 1905—20 og gjorde et betydeligt Arbejde som Formand for Skole- og Belysningsudvalg og Medlem af Havneudvalget; han gav saaledes Stødet til Oprettelse af et kommunalt Elektricitetsværk 1910. Gennem H.s Agitation blev Partiet i den Grad styrket paa Øen, at H. ved Folketingsvalget 1909 erobrede Rønnekredsen. Han mistede igen Mandatet 1910, men var paa ny 1913—20 Folketingsmand for Rønne. Som Medlem af Den overordentlige Kommission af 8. Aug. 1914 og dens Næstformand fra 1919 til Afviklingen 1921 var H. med til at præge de mange regulerende Foranstaltninger, som Krigsaarenes Vareknaphed og andre Vanskeligheder nødvendiggjorde. Paa hans Initiativ ofredes 1917 »den fattige Mands Snaps«, og det danske System med høj Spritbeskatning indførtes. Til denne Periodes Sukkerordning var han en af Fædrene. Som Medlem af Brændselsnævnet af 1916—21 var han med at fremme Udnyttelsen af de hjemlige Brunkul, Tørv og Skove. Erfaringer fra disse Aars Samfundskontrol med Produktion og Omsætning har været af Betydning for hans Syn paa Mennesker og Tilstande og været ham til megen Nytte senere hen. Han var Medlem af Fagbevægelsens og Socialdemokratiets Socialiseringsudvalg 1919. Da Marott 1920 brød med Socialdemokratiet, flyttede H. paa Partiets Opfordring til Odense som Redaktør af »Fyens Social-Demokrat« og fik paa

sin sindige Maade genoprettet Fasthed og Tillid i Partiforholdene der. Sept. 1920 valgtes han til Folketingsmand for Odense 1. Kreds og har repræsenteret denne siden. Han var Medlem af Finansudvalget 1922—24 og 1926—29. I Staunings første Ministerium 1924—26 var han Indenrigsminister og gennemførte som saadan Grundskyldloven af 1926, forskellige Bolig- og Huslejelove, Love om Grønlands Styrelse og om Alderdomsforsørgelse paa Grønland o. fl. Han foranledigede det vandaliserede Kronborg Slot restaureret og har siden været Formand for Kronborgudvalget. I det andet Ministerium Stauning var han, 1929—35, Minister for Handel og Industri, 1933—35 tillige for Søfart og Fiskeri. I denne Periode har han gennemført bl. a. Love den nye Næringslov af 1931, Lov om Aktieselskaber (1930), ny Banklov (1930), ny Fondsbørslov (1930), Lov om Foranstaltninger til Fremme af danske Erhvervsinteresser (1930), ny Lukkelov (1932), Veksel- og Checklove (1932), Lov om Forsikringsvirksomhed, Lov om visse Spare- og Udlaansvirksomheder (J. A. K.) (1934). Mere end til noget andet Lovgivningsværk er hans Navn dog knyttet til den Regulering af Danmarks Omsætning med Udlandet, som blev nødvendig, da England gik fra Guldet Efteraaret 1931 (Lov om Indløseligheden af Nationalbankens Sedler, Sept. 1931, om Foranstaltninger til Værn for dansk Valuta, Nov. s. A., med Valutacentralens Oprettelse Jan. 1932, forlænget flere Gange). Mens Landbrugsordningerne hørte under Landbrugsministeriet, tilvejebragte H. en Sukkerordning (Marts 1932) og senere en Kartoffelmelsordning (Maj 1933) og en Lov om Sprit og Gær af Marts 1934. Hertil kommer Love om Driftslaan til mindre Erhvervsdrivende, Febr. 1933, om Krisefond og Rentenedsættelse, Maj 1933 o. fl. •— Selvlært og udogmatisk, levende interesseret og med betydelig Indsigt i økonomiske Spørgsmaal var H. blandt de første til at se Verdenskrisen som en ny økonomisk Periodes Indledning; han anser Frihandelen for opgivet for stedse og følgelig en planøkonomisk Samfundshusholdning som en given Nødvendighed. Af en vindende Elskværdighed, grundig og saglig har han taget mangen en Tørn for sit Parti. Ved Omdannelsen af Staunings Regering efter Valget Okt. 1935 traadte H. tilbage som Minister og efterfulgtes af Johs. Kjærbøl (5. Nov.). Jan. 1936 blev han Medlem af Tilsynsraadet for Sparekassen for Kbh. og Omegn. — Malerier af Johs. Nielsen 1928 og Johs. Glob 1933. Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag (1923) i Rigsdagen og paa Edv. Saltofts Gruppebillede af Socialdemokratiets Mænd 1934 i Folkets Hus, Enghavevej. *Oluf Bertolt.*

Haugner, Carl **Christian,** f. 1865, Journalist, historisk Forfatter. F. 28. Aug. 1865 i Ordrup. Forældre: Vognmand, senere Gartner paa Ordruphøj Frederik Jensen (1826—1903) og Eleonore Vilhelmine Petersen (1828—1900). Navneforandring 6. Okt. 1900. Gift 13. Okt. 1901 i Aarhus med Olga Westergaard, f. 5. Juni 1871 i Aarhus, D. af Guldsmed, Tandlæge, Kaptajn i Forstærkningen Carl Rudolph W. (1833—1901, gift 2° 1879 med Cecilie **Bøttern** Pape, f. 1856) og Martha Marie Hansen (1841—76).

H. kom i Gartnerlære, tog Gartnereksamen 1888 fra Vilvorde og blev Havebrugskandidat 1890, var en Tid Lærer paa Vilvorde, 1893 paa Studierejse i England og gik efter forskellige Ansættelser inden for Gartneriet 1898 over til Journalistik ved »Agrardagbladet«. 1898—1901 var han Redaktionssekretær ved »Nakskov Tidende«, 1901 Redaktør af »Møens Folkeblad«, 1902—03 af »Møens Dagblad«, 1903—08 politisk Medarbejder ved »København« og blev 1908 Redaktør af »Nakskov Tidende«, som han siden har ledet; han købte Bladet 1909, men 1918 gik det over til et Aktieselskab. Som Bladleder og som Medlem af Nakskov Byraad 1921—29 har han med Styrke hævdet borgerlige Synspunkter over for S. Bresemanns (s. d.) Kommunestyre, en selvstændig og temperamentsfuld Skribent. Han har en omfattende Forfattervirksomhed bag sig. Som Gartner udgav han »Økonomisk Frugtavl« (1893) og »Chrysanthemum« (1895), som Medarbejder ved »København« udsendte han de to Pjecer »Forsvarssagens Kærne« (1907) og »En Nationalsag — ingen Partisag« (1908), og endelig har han siden 1912 gjort sig kendt ved en Række Værker om Lollands Historie, bygget dels paa et indgaaende Lokalkendskab, dels i stigende Grad paa Studier af Kilderne og skrevet med journalistisk Liv. Hidtil foreligger »Gamle lollandske Gaarde« (1912), »Gamle lollandske Kirker« (1915), »Nakskov Købstad« (1918), »Nørre Herreds Historie, Topografi og Statistik« (1922), »Sønder Herreds Historie, Topografi og Statistik« (1924), »Rødby Købstad og Fuglse Herreds søndre Del« (1928) og »Nakskov Købstads Historie«, hidtil I—II (1934—35, indtil Aar 1800).

Dagens Nyheder 28. Aug. 1935. Svend Aakjær i Aarhuus Stiftstidende 28. Febr. 1936.

Povl Engelstoft.

Haugsted, Frederik Christian, 1804—66, Læge. F. 24. Marts 1804 paa Kroghenlund ved Svendborg, d. 15. Dec. 1866 i Kbh. (Frbg.), begr. paa Frbg. Forældre: Forpagter paa Kroghenlund, senere Ejer af Julskov og Søbo Niels Henrik H. (1772—1832) og Johanne Kirstine Faaborg (1783—1823). Gift 1° 11. Jan. 1829

paa Frbg. med Ane Marie Sommersted, døbt 16. Dec. 1791 paa Frbg., d. 4. Nov. 1846 i Kbh. (Frbg.) (gift 1° 1817 med cand. jur., Løjtnant, Gæstgiver Peter Christian Muusfeldt, 1788—1827), D. af Gæstgiver Hans Nielsen S. (ca. 1759—1818) og Sidse Marie Ballerup (ca. 1750—1820, gift 1° med Hans Truelsen Munck, ca. 1721—89). 2° 24. Nov. 1852 i Kbh. (Helligg.) med Julie Susanne Plenge, f. 21. Marts 1824 i Hørsholm, d. 30. Aug. 1855 i Kbh. (Frbg.), D. af Sognepræst Johannes Wilhelm P. (1784—1829) og Anna Marie Tronier (1793—1880).

H. blev Student 1822 fra Odense og tog 1827 den kirurgiske, 1828 den medicinske Eksamen. 1829 fik han Universitetets Guldmedaille for et anatomisk Prisspørgsmaal, og 1831 vandt han Licentiat-, 1832 Doktorgraden ved komparativ-anatomiske og fysiologiske Afhandlinger om Thymuskirtelen. 1831 deltog han i Konkurrencen om et Lektorat i Farmakologi og Retsmedicin, s. A. blev han Distriktslæge i Kbh. og foretog kort efter en Studierejse til Frankrig, Holland og Tyskland, paa hvilken han særlig lagde sig efter patologisk Anatomi og Øjenlægevidenskab; i det sidstnævnte Fag var navnlig Jungken i Berlin hans Lærer. Hjemkommen blev han Medudgiver og Medredaktør af »Journal for Medicin og Kirurgi«, publicerede en Fremstilling af Øjets Sygdomme (den første danske Lærebog i Oftalmologi) og fik en betydelig Praksis ogsaa som Øjenlæge. 1840 blev han Censor ved den nyindrettede Lægeeksamen, de følgende Aar holdt han som Privatdocent Forelæsninger over Øjenlægevidenskab og udgav Forelæsningerne i Trykken (1843). Sin flittige Forfattervirksomhed, der ganske vist kun var af kompilatorisk Karakter, udstrakte han ogsaa til ligefremme Oversættelser af fremmede lægevidenskabelige Værker, noget, som den Gang havde særlig Betydning af Hensyn til de ulærde studerende. — Litografi 1856 efter Fotografi.

H. Grandjean: Stamtavle over Familien Haugsted, 1906. Th. Hauch-Fausbøll: Personalhist. Saml., I, 1906, S. 207 tf'.

Jul. Peiersen (Henning Rønne).*

Haurowitz, Harry Valentin Harald, 1798—1882, Læge. F. 13. Dec. 1798 i Slesvig, d. 6. Juli 1882 i Gmunden, begr. i Wien. Forældre: Hørkræmmer Valentin Samuel H. (ca. 1773—1857, gift 2° med Gunhilde Caen, 1793—1861) og Vilhelmine (Mine) Cohen, formentlig fra Berlin (ca. 1781—1815). Gift ca. 1825 med Hansine Inger Marie Deramm, f. 4. Juli 1801 paa Sneumgaard, d. 4. Juni 1886 i Wien (gift 1° 1820 med Adjunkt i Hillerød, senere Præst i Baarse, Provst Samuel Christian Prahl, 1796—1857, Ægteskabet

opløst, han gift 2° 1826 med Karen Marie Maahr, 1803—82), D. af Herredsfoged i Gørding og Malt Herreder Peder Lund D. (1758—1804) og Maren Margarete Bonnevie (1776—1852).

H. kom som Barn med sine fattige Forældre først til Odense, senere til Kbh. og bestemtes til barber-kirurgisk Uddannelse, men blev paa Grund af sin tidlig viste Begavelse ved M. L. Nathansons Understøttelse Student 1817, privat dimitteret, og dyrkede derefter Medicinen. Som Student blev han Skibskirurg paa et Togt til Vestindien og fungerede 1822—25 som medicinsk Kandidat paa Herholdts Afdeling paa Frederiks Hospital. 1823 tog han medicinsk Eksamen og blev 1825 Epidemilæge i Hillerød (under en Tyfusepidemi), men forlod snart derefter Landet, følgende et Opraab til fremmede Læger fra den russiske Regering. I Rusland gik han straks fra Jødedommen over til den græsk-katolske Lære. 1825 ansattes han som Kredslæge i Guvernementet Saratov og virkede der, da Koleraen 1830 første Gang naaede Landet. I et senere (1836) offentliggjort Skrift har han beskrevet Epidemien. 1831 forflyttedes han til en Stabslægepost i Zarskoje-Zelo, gjorde her Bekendtskab med Storfyrst Konstantin og Tsar Nikolaus og steg til bestandig højere og indflydelsesrigere Stillinger, indtagende og rigt begavet som han var. 1837 blev han Livlæge hos Storfyrsten, den senere Storadmiral, og var stadig dennes højtbetroede Raadgiver og fortrolige. 1840 blev han Æresdoktor ved Akademiet i St. Petersborg. Han ledsagede Storfyrsten paa dennes mange Sørejser og vandt derved stor Indsigt i Flaade-Medicinalvæsenet, hvilket senere kom den russiske Marine til gode, navnlig efter at han 1854 var blevet Generalstabslæge for den baltiske Flaade og senere Generalinspektør for Flaadens hele Sanitetsvæsen. 1864 trak han sig tilbage fra aktiv Tjeneste. Han tog Bolig i Wien, men stod fremdeles til Tjeneste for den russiske Regering og sendtes af denne 1865 til Nordamerika for at undersøge de under Borgerkrigen foretagne Sanitetsreformer i Unionshæren. Resultaterne blev offentliggjort paa Tysk og senere oversat til Russisk og Dansk og bidrog yderligere til at styrke hans Autoritet paa det militære Medicinalvæsens Omraade. I Wien syslede han flittigt med litterære Arbejder, offentliggjorde 1871 et større naturfilosofisk Skrift: »Die organische Entwickelung des Menschen nach der neuesten Naturforschungen«. — (Russisk) Statsraad 1845. (Russisk) Gehejmeraad 1854. — R. 1839. K. 1847. S.K. 1876.

Ill. Tid. 16. Juli 1882. Etatsraad Just Haurowitz og Hustrus Familielegat, 1901, S. 6. Familien Bonnevie i Danmark og Norge, 1931, S. 204.

Julius Petersen (Axel Borgbjerg).*

Hauschultz, Mathilde Johanne **Malling,** 1885—1929, Politiker. F. 2. Dec. 1885 i Kbh. (Johs.), d. 30. Dec. 1929 sst., Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Overretssagfører Gustav Frederik Ludvig Vilhelm Schneider M. (1855–1919) og Hortensia Martine Malmberg (f. 1860). Gift 20. Maj 1915 paa Frbg. (Marcusk.) med Sagfører, senere Overretssagfører Rudolph H., f. 15. Okt. 1884 i Randers (gift 2° 1930 med Caroline Nielsen), Søn af Adjunkt, senere Overlærer, Løjtnant Rudolph Valdemar Alexander H. (1826—1910, gift 1° 1864 med Augusta Brøchner, 1846—68) og Cecilie Erhardine Lund (1847—1931).

Fru M. H. blev Student 1905 fra L. Engelhardts Skole og cand. jur. 1911. Hun var derefter i tre Aar Fuldmægtig hos sin Fader, blev 1914 Overretssagfører, indtraadte som Kompagnon i Faderens Forretning og overtog den 1919 sammen med sin Mand. Hun kom tidlig ind i konservativ Kvindepolitik og viste sin Slagfærdighed som Taler og Skribent. 1918 valgtes hun til Folketinget for Kbh. og bevarede Mandatet til sin Død. Hun var en overordentlig energisk Arbejder, der baade som Taler og ikke mindst i Udvalgene gjorde sig gældende i Tinget. Hun tog især Del i Behandlingen af juridiske og kvindesaglige Spørgsmaal, saaledes Ægteskabsloven og Straffeloven; under Debatten om sidstnævnte fastholdt hun som en af de faa Dødsstraffen. Ved Afstemningen om Militærforliget 1922 svarede hun Stemmer ikke. Hun var Medlem af Det konservative Folkepartis Forretningsudvalg og Repræsentantskab og af Rigsdagsgruppens Bestyrelse, i flere Aar Medarbejder ved »Berlingske Tidende«. Kort før mange Aars Overanstrengelse fremkaldte den Sygdom, der blev hendes Død, valgtes hun til Formand i Kvindelig Læseforening og havde vidtgaaende Planer til dens Nyorganisation.

Aarbog for Rigsdagssamlingen 1929—30, S. IX f. Nationaltid. og Politiken 31. Dec. 1929. Berl. Tid. 30. og 31. Dec. s. A. A. Falk-Jensen: Studenterne MCMV, 1930, S. 202 f.

Povl Engelstoft.

Hauser, Conrad Caspar, 1743—1824, Handelsmand. F. 16. Febr. 1743 i Basel, d. 14. Dec. 1824 i Kbh. (Ty. Ref.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Rudolph H. (d. 1766) og Catharina Konig (1708—86). Gift 1° 6. Marts 1768 i Marseille med Karen Æreboe, døbt 23. Sept. 1729 i Kbh. (Holmens), d. 13. Juni 1810 sst. (Ty. Ref.), D. af Notarius publicus Rasmus Æ. (s. d.) og 2. Hustru. 2° 15. Aug. 1813 i Kbh. (Frue) med Cicilia Marie Ludvigsen, døbt 17. Jan. 1768 i Almind, Brusk Herred, d. 4. Aug. 1844 i Kbh. (Ty. Ref.) (gift 1° 1802 med Assistent i Vestindisk Handelsselskab,

senere Kommissionær Peter Ludvigsen, 1751—1812), D. af Byfoged i Kalundborg, Krigsraad Ulrich Christian L. (1725—1800) og Karen Cathrine Dietrichson (1740—1823).

H. rejste tidlig fra Schweiz og etablerede sig som Købmand i Marseille. Her blev han bekendt med den danske Konsul i Algier Andreas Æreboe og ægtede hans Søster, der bestyrede Huset for Broderen. Derved fik han Tilknytning til Danmark, og paa Grund af nogle Tjenester, som han ydede den danske Middelhavsflaade, udnævntes han 1776 efter Anbefaling af Admiral Hooglant til kgl. dansk Agent med Kommerceraads Rang paa Betingelse af, at han oprettede et Handelshus i Kiel. Dette skete dog ikke; H. bosatte sig i Kbh., hvor han indtraadte i det Iselin'ske Handelshus og derved kom i Forbindelse med Grev Schimmelmann. Han forelagde denne en Plan til Oprettelse af et dansk-vestindisk Selskab, som blev kgl. oktrojeret 11. Maj 1778 med H. som Administrator. 1816 blev H. indvalgt i Direktionen for Asiatisk Kompagni, hvor han forblev til 1823. Ved sin Forretningsdygtighed havde han samlet en ret anselig Formue, som dog reduceredes betydelig ved Pengekrisen 1813, ligesom det ogsaa ved Behandlingen af hans Dødsbo viste sig, at han havde deltaget i Foretagender, der dels havde givet Tab, dels ikke var kommet længere end til Udstedelsen af kunstnerisk udførte Aktiebreve. Efter Bombardementet 1807 købte han en Del Brandtomter mellem Kultorvet og Aabenraa, hvor han opførte en Række Huse i en af ham anlagt Gade, der 1811 fik Navnet Hausergade; den tilstødende Plads blev udlagt til Torv 1838 som Hauserplads. — Agent 1776. Konferensraad 1812.

J. K. Høst: Clio, I, 1813, 2. Hft., S. 25 f. Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., IV, 1895, S. 1—28. Nationaløkonom. Tidsskr., 3. Rk., III, 1895, S. 471—74. Rasmus Æreboes Autobiografi, udg. af G. L. Grove, 1889, S. 241 f.

Carl C. Christensen.

v. Haven. Slægten v. H., hvis Medlemmer i de første Generationer var Kunstnere, senere overvejende Præster, føres tilbage til Maleren Salomon v. H., der skal være kommet fra Holland til Bergen, hvor »en ulykkelig Ildebrand tog, hvad hans Guldmageri havde levnet ham«. Han var Fader til de nedenn. Generalbygmester Lambert v. H. (1630—95) — blandt hvis Sønner kan nævnes Præsident i Borgretten Christian Frederik v. H. (1687—1751) — og Maleren Michael v. H. (d. 1679), hvis Søn Sognepræst ved Odense Vor Frue Kirke, Mag. Frederik Christian v. H. (1665—1739) var Fader til Sognepræst Lambert v. H. (1695—1738) til

Vester Skerninge og Ulbølle, Provst, Mag. Jens v. H. (1696—1778) til Vester Velling og Skern, Præsten Michael v. H. (1700—51) i Asdal og Horne, nedenn. Professor i Græsk ved Odense Gymnasium Niels v. H. (skrev sig v. Hauen) (1709—77, s. d.), Sognepræst ved Vor Frue Kirke i Odense Salomon v. H. (1711—76) og nedenn. Provst, Dr. theol. Peder v. H. (1715—57). Den nævnte Pastor Lambert v. H. var Fader til nedenn. Orientalist Frederik Christian v. H. (1727—63).

C. Giessing: Danske og Norske Jubellærere, II, 2, 1783, S. 133, Tabel 2. J. Bloch: Den fyenske Geistligheds Historie, I, 1787, S. 543—46, 763—71, 776 f.

Albert Fabritius.

v. Haven, Frederik Christian, 1727—63, Orientalist. Døbt 3. Juli 1727 i Odense, d. 25. Maj 1763 i Mokka, begr. sst. (frankisk Kirkegaard uden for Byen). Forældre: Kapellan, senere Sognepræst i Vester Skerninge og Ulbølle, Lambert v. H. (1695—1738) og Maren Wielandt (1697—1774). Ugift.

v. H. blev Student 1745 fra Odense, teologisk Kandidat 1748, Magister 1750 og lagde sig derpaa efter orientalske Sprog, som han studerede i Gottingen under J. D. Michaelis. Paa dennes Anbefaling blev han udset til som sprogkyndig at deltage i den af den danske Regering efter Michaelis' Plan foranstaltede »arabiske Rejse«, der har faaet Navn efter C. Niebuhr (s. d.). Forinden sendtes v. H. til Rom for at lære Vulgærarabisk af de der bosatte syriske Maroniter. Hans Dagbog over Hjemrejsen fra Italien 1760 findes i Thotts Samling, Det kgl. Bibliotek. Rejsen til Italien tiltraadte v. H. Jan. 1761 via Konstantinopel og Kairo. Han, der egentlig var udset til at være Ekspeditionens Leder, synes ikke at have været sit Hverv voksen, hverken i Kundskaber, videnskabelig Sans eller personlige Egenskaber. Med Forsskål (s. d.), Ekspeditionens svenske Botaniker, kom han i bitter Strid, hvad der forsinkede Afrejsen fra Kairo næsten hele Aaret 1762. Efter et Par Maaneders Ophold i Jemen blev baade v. H. og Forsskål syge, ifølge Niebuhrs Udsagn til Dels paa Grund af urigtig (europæisk) Levevis. Begge døde kort efter hinanden, og Rejsen fuldendtes af Niebuhr. — v. H.s Bidrag til Rejsens Udbytte indskrænkede sig væsentlig til at lede Indkøbet af de ret betydelige Samlinger af Manuskripter, især arabiske og hebraiske, der hjemsendtes til Det kgl. Bibliotek. Hans Dagbog over en Rejse sammen med Niebuhr fra Suez til Djebel Musa (Sinaibjerget) 6.—25. Sept. 1762 findes trykt i »Literarischer Briefwechsel von J. D. Michaelis«, II, 1795, S. 117—92. Tolv Breve fra ham til Bernstorff o. a. er trykt sst.

J. D. Michaelis: Fragen, 1762, Fortale; kgl. Instruks af 15. Dec. 1760 til v. H. sst. in fine. C. Niebuhr: Reisebeschreibung nach Arabien, I, 1774, S. X—XII, 223—51 (Sinairejsen), 369 f. J. D. Michaelis: Neue oriental. Bibl., IV, 1787, S. 149—50. B. G. Niebuhr: C. Niebuhrs Leben i Kieler Blåtter, III, 1816, S. 11, 17 f., 26. Carl Christensen: Naturforskeren Pehr Forsskål, 1918.

Fr de Fontenay (Vilh Thomsen).

Haven, Jens, 1724—96, Missionær. F. 23. Juni 1724 i Vust, d. 16. April 1796 i Herrnhut. Forældrene var Gaardmandsfolk. Gift 11. April 1771 i London med Mary Butterworth, f. 8. Aug. 1742 i England, d. 9. Juli 1804 i Herrnhut.

H. var velbegavet og lærelysten og vakte Opsigt i Skolen ved sit hurtige Nemme, men da han snart kom langt forud for Kammeraterne, blev han tillige temmelig selvbevidst af Væsen. Dette paadrog ham Mishag hos Stedets Præst, Mag. Andreas Langgaard, som konfirmerede ham. Da Præsten blev grebet af den herrnhutiske Bevægelse og søgte at rejse en Vækkelse i Befolkningen, var H. først blandt hans ivrigste Modstandere og tænkte endog engang paa at skyde ham ned, men da han en Dag oplevede et frygteligt Uvejr, hvorunder Lynet slog ned lige ved Siden af ham, forandrede han Sind og sluttede sig efter stærke Brydninger til de vakte. Dette fortsattes i Kbh., hvor han kom i Snedkerlære og hvor han færdedes i pietistiske og herrnhutiske Kredse. Da han var udlært, begav han sig 1748 til Herrnhut, hvor han traf sin gamle Præst, som s. A. var blevet afskediget fra sit Embede, og de optoges nu begge i Brødremenigheden. Under sit Ophold her blev H. stærkt grebet af Tanken om at gaa som Missionær til Labrador, hvortil der 1752 var udsendt en Missions- og Handelsekspedition, der var udrustet af Brødremenigheden i London og under Ledelse af den hollandske Styrmand Johan Chr. Erhardt, men som strandede paa, at denne paa en Undersøgelsesrejse langs Kysten blev angrebet af Eskimoerne. Der kunde imidlertid ikke foreløbig findes Udveje til Nyanlæg her, og 1758 modtog H. et Kald til at gaa til Grønland, hvori han modstræbende indvilgede. Han ansattes ved den nye Station Lichtenfels, kom hurtig i Kontakt med Befolkningen, som han havde en egen Evne til at vinde, lærte Sproget og levede sig ind i den eskimoiske Tankegang. Han kunde dog ikke glemme sin tidligere Plan, og da det under et Besøg, han 1763 aflagde i Herrnhut, bestemtes ved Lodkastning, at han ikke mere skulde til Grønland, tog han dette som et Tegn paa, at hans inderlige Ønske skulde opfyldes. Han drog — til Fods — først til Holland og senere til London for at søge Sagen fremmet, men stødte overalt paa Vanskeligheder. Omsider fik han

dog Menighedens Billigelse af sit Forehavende og begav sig 1764 til New Foundland, hvorfra han med et irsk Fartøj kom op til Labradorkysten. Lige straks fik han ingen god Modtagelse, men ved at tale Grønlandsk til Eskimoerne overvandt han deres Mistro, fulgte dem til deres Bopladser og behandledes som Ven, fortalte dem om Gud og Frelseren og lovede at komme igen og slaa sig ned hos dem. Det overraskede dem at høre en hvid Mand tale om andet end Spæk og Skind og Handel, men de følte sig dog ikke straks tiltalte af Kristendommen. Efter at være vendt tilbage til London virkede H. ivrigt for Missionen i Labrador. 1765 rejste han paa ny ud sammen med den tidligere Grønlandspræst Chr. Drachardt (s. d.). Da de begge kunde tiltale Befolkningen i et Sprog, der lignede dens eget, blev de vel modtaget, men kunde stadig ikke vinde Indgang for Evangeliet. Atter 1770 foretog H. en Rejse til Labrador, men først n. A. lykkedes det at skaffe Midler til fast Bosættelse. H. ordineredes i London til Diakon, rejste derpaa over og anlagde Stationen Nain og senere to andre Stationer, Oqaq og Hoffenthai. I tretten Aar arbejdede han trofast og ihærdigt i sin vanskelige Gerning, efterhaanden mere paaskønnet af Eskimoerne, som længe mindedes ham under Navnet Jensínguaq (o: den kære lille Jens). 1784 maatte han med nedbrudt Helbred trække sig tilbage fra Missionen i Labrador, som han omsider havde faaet i nogenlunde god Gænge, og vendte tilbage til Herrnhut, hvor han levede til sin Død, de sidste seks Aar som blind.

E. Mau: Ny kristelig Samler, VI, 1860, S. 218—34. Karl Muller: 200 Jahre Brüdermission, I, 1931, S. 135, 149 ff., 155. *H Ostermann (Fr. Nielsen).*

v. Haven, Lambert, 1630—95, Arkitekt og Maler. F. 16. April 1630 i Bergen, d. 9. Maj 1695 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Trin. K.). Forældre: Maleren Salomon v. H. (d. 1670) og Hustru. Gift 17.(?) Nov. 1674 i Kbh. (Frue) med Anne Pedersdatter Slange, f. ca. 1653 i Slagelse(?), d. 28. Aug. 1729 i Kbh. (Trin.), D. af Provst, senere Biskop Peder Villadsen (s. d.) og Hustru. (Et tidligere Ægteskab, der skal være indgaaet 1653, er ubevisligt).

L. v. H. maa vel være blevet uddannet som Maler af sin Fader, der stammede fra Stralsund og 1633 havde faaet Borgerskab i Bergen som Kontrafejer; da denne senere gjorde sig bemærket hos Christian IV. og af ham siges at have faaet Tilbud om kgl. Ansættelse i Kbh., var det naturligt, at Sønnen søgte til Danmark, hvor han opnaaede Frederik III.s Gunst og modtog Pengehjælp til flere langvarige Studierejser. 1653 ses han at have været i Venezia, et Par Aar senere i Padova og Rom. Vistnok 1656 og

i hvert Fald 1657 kan han paavises i Danmark, men 1660—61 opholdt han sig nok atter i Italien. Sin længste Rejse gjorde han 1668—70 for kgl. Regning; den førte ham til Tyskland, Italien, Frankrig og Nederlandene med særlig langvarige Ophold i Rom (fjorten Maaneder), Venezia og Amsterdam. Endnu bevarede Regnskaber viser, at han uddannede sig med stor Grundighed baade som Arkitekt og Maler, endelig ogsaa modellerede og gjorde perspektiviske og teatertekniske Studier; i Rom modtog han Undervisning hos ansete Kunstnere. Tillige gjorde han store Kunstindkøb for Kongen og erhvervede sig Bøger, Kobberstik og Bygningsmodeller. Ved sin Hjemkomst 1670 stod han uden Tvivl som Landets mest alsidigt uddannede Kunstner; n. A. udnævntes han til Generalbygmester og blev derved Chef for hele den kgl. Kunstadministration. I denne Egenskab kom han til at øve vidtrækkende Indflydelse særlig paa Bygningskunstens Udvikling i Christian V.s Tid, en Indflydelse, hvis Rækkevidde endnu ikke fuldt kan overskues. Mindst klart tegner Billedet sig af ham som Billedkunstner. Han vides at have malet adskillige Portrætter, bl. a. af Christian V. i Salvingsdragt og af Generalløjtnanterne Erik Rosenkrantz og Hans Løwenhielm, kendte gennem Kobberstik, samt af U. F. Gyldenløve og Admiral H. Bielke, endvidere Altertavler, bl. a. til Trinitatis Kirke, men intet af disse Arbejder er bevaret, kun et Epitafium fra hans norske Tid (Bergens Museum) er tillagt ham. Som udøvende Billedhugger har han næppe virket, men han har leveret talrige Udkast til monumentale Skulpturarbejder som Gravmæler (bl. a. over Niels Rosenkrantz i Trinitatis Kirke, 1676, ødelagt 1728, muligvis ogsaa over Niels Juel i Holmens Kirkes Gravkapel, senere ændret; Tegninger til Frederik III.s og Sophie Amalies Sarkofager i Roskilde Domkirke), Altre (til Trinitatis Kirke, brændt 1728, til Frelsers Kirke, ikke udført) og Fontæner, bl. a. til Jægersborg (1673-75). Paa dette Omraade synes han dog ikke at have lagt større Originalitet for Dagen, og efterhaanden maatte han træde i Baggrunden for Ths. Quellinus. Størst Betydning har han haft som Arkitekt; de vigtigste af hans sikre Arbejder er følgende: Nørreport (1671), Ombygningen af det saakaldte »blaa Lysthus« (senere Herkulespavillonen) i Kongens Have (1671—72), »Lysthuset med de fire Knapper« sst. (ca. 1672, senere indgaaet i Gardens Kaserne), Rosenborg-Porten mod Østervold (1672), den oprindelige Kommandantbolig ved Rosenborg (1672, komplet ombygget af Fortling), Byggearbejder paa Griffenfelds Gaard paa Købmagergade (1671—75) samt det Griffenfeld'ske Kapel ved Helligaandskirken, Projekter til et nyt

Kongeslot paa Slotsholmen (før 1687, opgivet 1693, kendes gennem Tegninger og Beskrivelser af N. Tessin d. Y.), Ombygningen af Lundehave, det senere Marienlyst (1682), Frelsers Kirke paa Christianshavn (grundlagt 1682, ændret Projekt til Spiret 1690, sandsynligvis gengivet i Danske Vitruvius, I, Tavle 83), endelig Konseilsalen og Løngangen paa Fr.borg (1680—87). I disse Arbejder viser L. v. H. en nøje Fortrolighed med den klassiske Baroks Virkemidler, som han omsætter i en enkel og kraftfuld Formbehandling. Italiensk Stil føles overalt som Grundlaget, men han har dog jævnlig søgt Tilknytning ogsaa til nederlandsk Arkitekturopfattelse, ligesom man i Konseilsalens Dekoration fornemmer franske Forbilleder. Ud fra de her nævnte Værker kan man, om end med Forbehold, tilskrive L. v. H. endnu en Række Bygningsarbejder, blandt hvilke Charlottenborgs Østfløj med Kuppelsalen (mellem 1680 og 1683) og Fuldførelsen af det af en anden Arkitekt (Albertus Mathiesen ?) paabegyndte Sophie Amalienborg Slot (ca. 1667—75, brændt 1689), af Type et italiensk Casino-Anlæg, turde have størst Sandsynlighed for sig; ogsaa Niels Juels (senere Thotts) Palæ paa Kongens Nytorv (1683—86) og det sst. beliggende, for længst forsvundne Bielke'ske Palæ kunde nævnes her, tillige ogsaa Juellund (1695, nedbrudt 1918), — tre indbyrdes beslægtede Værker, i hvis Udformning der spores italienske Træk, kendte fra hans sikre Arbejder. Ogsaa den endnu staaende Kronværksport paa Kronborg (1690) kan tillægges ham. L. v. H. synes at have været højt anskrevet hos Christian V.; hans efterladte Tegninger og Skitser erhvervedes af Kongen og indgik i Det kgl. Bibliotek (nu i Kobberstiksamlingen). — Maleri paa Fr.borg, antagelig af Michael v. H.

Dsk. Saml., 1. Rk., V, 1869—70, S. 356. F. R. Friis: **Samlinger til** dansk Bygnings- og Kunsthistorie, 1872—78. C. Bering Liisberg: Rosenborg og Lysthusene i Kongens Have, 1914. F. Beckett: Frederiksborg. Slottets Historie, 1914. Vilh. Lorenzen: Københavnske Palæer, I—II, 1922—25. R. Josephson: Tessin i Danmark, 1924. Carl W. Schnitler i Kunstmuseets Aarsskrift 1921—23, S. 192—96, 200. Samme i Norsk kunsthistorie, I, 1925. H. Grevenor: Norsk Malerkunst, 1928. Fr. Weilbach: Dansk Bygningskunst i det 18. Aarh., 1930. Vilh. Wanscher: Architekturens Historie, III, 1931. Christian Elling i Tilskueren, 1931, II, S. 229—31. V. Thorlacius-Ussing i Rom og Danmark gennem Tiderne, I, 1935, S. 129—32.

Christian Elling.

v. Haven, Michael, ca. 1625—79, Maler. Antagelig f. ca. 1625 i Bergen, begr. 24. Jan. 1679 i Uggerløse ved Holbæk. Broder til Lambert v. H. (s. d.). Gift 22. Juli(?) 1660 med Anne Pedersdatter, d. 1672.

M. v. H. blev utvivlsomt oplært af Faderen, men ogsaa Maleren

Elias Fiigenschoug synes at have haft Indflydelse paa hans Arbejder. Bestemmelsen af disse er vanskelig, da man endnu ikke endeligt har knyttet Kunstnernavn til de forskellige Billedgrupper, som er udsondrede af den store Mængde vestnorske Portrætter; et signeret Billede af M. v. H. i Norge findes ikke. Faderen skal allerede i 40'erne være opfordret til at drage til Kbh., men have undslaaet sig derfor, hvorimod Sønnerne senere fra Kongen fik Rejsepenge til Udlandet; 1653 var M. v. H. i Italien med sin senere saa berømte Broder Lambert. Efter sin Hjemkomst, antagelig 1656, har han formentlig arbejdet baade i Norge og i Danmark; maaske har han tidligt faaet Vikararbejde for Abr. Wuchters som Ridsemester i Sorø. I hvert Tilfælde modtog han 28. Jan. 1664 kgl. Udnævnelse som Tegnelærer, hvorover Wuchters blev saare fortørnet; begge forblev dog i Embedet. M. v. H.s Bestalling konfirmeredes 1671 af Christian V., men han synes snart at have trukket sig tilbage og under Broderens Vinger at have arbejdet paa Fr.borgs indre Udsmykning. Han boede 1675 i Uggerløse, og Faderen flyttede ud til ham. Han kaldes stundom Slotsforvalter paa Fr.borg, men Berettigelsen synes usikker. Et Loftsbillede i »Sommersalen« forestillende »Kronen« er gaaet til Grunde, og af de Altertavler og Allegorier, han ellers malede, synes ingen nu at være kendt under hans Navn. Et stort Billede af Arvehyldingen omtales, men er forsvundet. Ligeledes nævnes, at Enkedronningen besad adskillige store Portrætter af sine Døtre, malede af M. v. H. Tilbage findes kun to smaa Malerier i hel Figur af Otte Krag (1649) og hans Hustru (1656, Gyldensten), antagelig Kopier efter store Malerier; endelig tillægges ham de smaa Portrætter af Niels Juel (1656) og Lambert v. Haven (begge paa Fr.borg), samt et Damebillede fra 1660 paa Museet i Gottingen. Hans Kaar maa have været gode, da han skænkede Trinitatis Kirke en Obligation paa 100 Rdl. Peder Andersen (Normand) var hans Elev. — Som Kunstner er M. v. H. ikke betydelig. Hans Værker er Kopistarbejde, der endda stundom er ubehageligt gjort med oppustet læderagtig Hud og Karnation; mærkeligt er derfor det sølvklare, karakterfulde og personlige Portræt af Niels Juel, der viser, hvor langt Oplagthed kan hæve en ellers ligegyldig Kunstner, saafremt da Signaturen M. v. H. ikke betegner en helt anden Kunstner (Michel van der Hoge, der ved den Tid arbejdede i Kbh.). I Kobberstiksamlingen findes af M. v. H. en meget barok Tegning, formentlig af Frederik III.

F. R. Friis: Samlinger til dansk Bygnings- og Kunsthistorie, 1872—78. Samme: Bidrag til dansk Kunsthistorie, 1890—1901. H. Grevenor: Norsk Malerkunst, 1928. Samme i Kunst og Kultur, XV, 1928, S. 263—68. Carl

W. Schnitler i Kunstmuseets Aarsskrift, 1921—23, S. 192—96. Udstilling af soransk Kunst, 1936.

O Andrup.

v. Haven, Peder, 1715—57, Teolog. F. 9. Aug. 1715 i Odense, d. 8. Aug. 1757 i Sorø, begr. sst. Broder til Niels v. **Hauen** (s. d.). Gift med Mariane **Grüner,** f. ca. 1718, d. 8. Juli 1799 i Sorø, D. af resid. Kapellan ved St. Hans Kirke i Odense Elias G. (1690—1750) og Anna Marie Aabye (ca. 1692—1779).

P. v. H. blev dimitteret 1731 fra Odense og tog teologisk Attestats 1734. N. A. drog han til Helmstedt, derefter 1736 til Rusland, hvor han blev Sekretær og Prædikant hos Nordmanden Admiral Peter Bredal, der var øverstbefalende over den asovske Flaade i Russernes Krig mod Tyrkerne. Efter Hjemkomsten, som blev fremskyndet i Anledning af Faderens Død 1739, tog han Magistergraden i Kbh. 1740 og rejste saa i to Aar i Holland og Tyskland. Især opholdt han sig i **Halle,** hvor han hørte S. J. Baumgarten og Wolff. Derefter udarbejdede han sin »Reise udi Rusland« (1743, 2. Udg. 1757), som er et dygtigt og velskrevet Arbejde, der nød den Ære at ledsages af et anbefalende Forord af Holberg. Han levede en Tid hjemme i Odense, og fra dette Ophold stammer hans »Anfangs-Gründe der **Dänischen** Sprache« (1744, 2. Udg. 1753), hvori han tager særligt Hensyn til Svensk og søger at vise, at de nordiske Sprog aldeles ikke kan betragtes som en Afart af Tysk. I Slutningen af 1743 gik P. v. H. igen som Legationspræst til Rusland og forblev her til 1746. Ved dette sit andet Ophold i Tsarens Land forøgede han yderligere sit Kendskab til Folket og dets Tilstande, og Resultatet heraf er nedlagt i hans »Nye og forbedrede Efterrætninger om det russiske Rige« (I—II, 1747), som er oversat saavel paa Russisk som paa Fransk. Da Sorø Akademi genoprettedes 1747, blev han Professor theologiæ her og tillige Sognepræst i Sorø, 1749 blev han Dr. theol. og 1754 desuden Provst. Paa Sorø Akademi læste han over Kirkehistorie, Dogmatik og Moral og udgav 1756 et fuldstændigt teologisk System, »Om Theologien«, der ikke er noget særlig fremragende Arbejde og præget af mærkelige Særheder. Det viser, at P. v. H. har følt sig knyttet til P. Rosenstand Goiskes Retning som Apologet for en strengt supranaturalistisk Kristendomsopfattelse.

(A. F. **Büsching:**) Nachrichten von dem Zustande der Wissenschaften u. **Künste** in den Königlich Dänischen Reichen und **Ländern,** I, 1754, S. 686—89; II, 1756, S. 186 f. Lærde Efterretninger, 1750, S. 81 f. (Norsk) Hist. tidsskr., 2. Rk., IV, 1884, S. 444 f. Kirkehist. Saml., 4. Rk., IV, 1895—97, S. 130.

Bjørn Kornerup (A. Jantzen).

Havning, Thomas Laub Hansen, f. 1891, Arkitekt. F. 4. Sept. 1891 i Kbh. (Holmens). Forældre: Søminemester, senere Maskininspektør, cand. polyt. Holger Axel Hansen (1852—1931) og Johanne Arngoth Haae Laub (f. 1859). Navneforandring 17. Maj 1901. Gift 23. Nov. 1917 paa Frbg. (Immanuelsk.) med Magdalene Sophie Zeuthen, f. 12. Febr. 1890 i Kbh. (Johs.), D. af Matematikeren H. G. Z. (s. d.) og 3. Hustru.

H. blev Student 1909 fra Borgerdydskolen i Kbh., gennemgik Akademiets bygningstekniske Skole 1909—11 og Arkitekturskolen med Afgang 1917. 1921 vandt han den lille Guldmedaille for »Et Krematorium«. H. forbinder den ældre, traditionsbundne, hjemlige Retning med moderne Enkelhed og Helhed og med en naturlig og fri Anlægsmaade, navnlig for de senere Arbejders Vedkommende; hyppig viser hans Produktion Indflydelse fra Barok, i enkelte Tilfælde fra Klassicismen. Han har tegnet en Del Villaer, f. Eks. Kirkevænget 15 (1919—20, Kommunens Præmie 1921), Mosehøjvej 4 A i Ordrup (1931) og eget Hus Valby Langgade 7 A (1934, Eckersberg Medaillen 1935). Endvidere har han bygget Allehelgens Kirke ved Lergravsvej (1925—32), Lindevangs Kirke ved Peter Bangsvej (1930, sammen med Anton Frederiksen) og St. Markus Kirke i Aarhus (1935), alle formede som Bykirker med en kraftig Blok og et vist huslignende Præg; Allehelgenskirken og Markuskirken er komponeret over et Modulsystem med henholdsvis 2,16 og 2,88 m som Enhed. For Udvidelsen af Christianshavns Gymnasium (1933—34) modtog H. ligeledes Kommunens Præmie. Af dekorative Arbejder kan nævnes Martin Nyrops Grav paa Gentofte Kirkegaard (1922) og Mindesmærket i Sønderborg for de faldne i Verdenskrigen (1922), begge af samme Type, endvidere Indretningen af Gaméls Kaffebutik, Østergade 14 (1932). Sammen med Holger Mundt har H. reguleret Bispetorvet ved Aarhus Domkirke (1918—21). Som Medlem af Charlottenborg Censurkomité (1920—23 og 1927—36) har han arbejdet for at fremskaffe udstillingsmæssigt godt Materiale og selv — med megen Kærlighed til Tegning — fremstillet sine Projekter saa anskueligt som muligt. Han er Arkitekt for Undervisningsministeriet ved Bedømmelse af Tegninger til Skoler og Lærerboliger fra 1920 og for Helligaandskirken fra 1922.

Architekten, XX, 1917—18 og senere Aargange (se Registrene). Skønvirke, VIII, 1922, S. 59; XI, 1925, S. 70. Fisker and Yerbury: **Modern** Danish **Architecture,** 1927, T. 93 ff. Corn. Seydner: Vor Tids Bolig, 1931, S. 28.

Knud Millech.

Haxthausen, tysk Uradelslægt, der ifølge Tradition skulde være kommet til Westphalen fra Italien paa Karl den Stores Tid. Den direkte Stamrække gaar tilbage til Johan H. til Appenburg og Bockendorf, der omkr. 1280 var Arve-Hofmester i Paderborn. Hans Sønnesøns Søn Albrecht H. til H. var Arvehofmester 1370—83 og Bedstefader til Arvehofmester Johan H. (nævnt 1453) til H., Borchen og Hedemissen, med hvis to Sønner Gottschalch H. (nævnt 1492) til Appenburg og Borchen, Arvemarskal i Nienheerse, og Arvehofmester i Paderborn Johan H. til Dedinghausen m. m. (nævnt 1490) Slægten deles i de hvide H. (Appenburg-Linien), der er katolske, og de sorte H. (Tienhausen-Linien), der er lutherske. — Den nævnte Gottschalch H. var Bedstefader til Elmershaus H. (nævnt 1580 og 87) til Vehrden, Bock og Appenburg m. m., hvis Sønnesøn Elmershaus H. til Lippspring er Stamfader til den ældre adelige Linie. Hans Sønnesøns Søn Baron Maximilian Wilhelm H. (1717—89) var dansk Generalmajor og Bedstefader til Postmester, Baron Johan Christian H. (1799—1866), hvis Søn er nedenn. Generalmajor, Baron Henrich Christian H. (1831—1900). — Tienhausen-Liniens Stamfader, Johan H., var Oldefader til Arvehofmester i Paderborn og Arvemarskal i Nienheerse Tønnies Wulf H. til Haxthausen, Tienhausen m. m., med hvis Sønner Heinrich H. (d. 1656) til Tienhausen og Overamtmand i Homburg Rabe Arnt H. Slægten paa ny deles i den grevelige og den yngre adelige Linie. Den nævnte Heinrich H. (d. 1656) var Bedstefader til de nedenn. Generalmajor, Baron Johan Dietrich H. (1652—1703) til Eisborn og Overstaldmester, Baron Anton Wolf H. (1647—94) til Tienhausen og Hemsen, hvis Søn Overlanddrost, Deputeret Christian Frederik H. (1690—1740) 1736 optoges i den danske Grevestand. Han var Fader til de nedenn. Generalløjtnant, Baron Clemens August H. (1738—93) og Statsminister, Greve Gregers Christian H. (1733—1802) til Tienhausen, Hemsen og Nienfelde, med hvis Søn Overhofmarskal Ove Christian H. (1777—1842) den grevelige Linie uddøde i Danmark. — Ovenn. Overamtmand Rabe Arnt H. var Tipoldefader til Kommandant paa Frederiksten, Generalmajor Frederik Gottschalck (Maximilian) H. (1705—70), hvis Sønner var Oberst Arnold Frederik Ludvig H. (1738—1813), Overhofmarskal hos Kong Christian Frederik (VIII.), senere norsk Ceremonimester Frederik Gotschalch H. (1750—1825) og Kammerherre Christian Frederik H. (1754—90), hvis Sønnesøn Major Frederik Julius H. (1817—67) var Bedstefader til nedenn. Professor, Dr. med. Holger Rosen H. (f. 1892). Ovenn. Oberst Arnold Frederik Ludvig H. (1738—1813) var Fader

til nedenn. Ordensskatmester, Generalmajor Frederik Julius H. (1772—1834), hvis Sønner var Kammerherre Christian Holger Ludvig H. (1801—60), Overstaldmester, Ordensmarskal Frederik Vilhelm August H. (1806—89) og Generalmajor Carl Ulrik Emil H. (1807—89).

Danmarks Adels Aarbog, IV, 1887, S. 171—87; V, 1888, S. 449; VIII, 1891, S. 482; X, 1893, S. 534 ff.; XIV, 1897, S. 487; XVIII, 1901, S. 537 f.; XXIII, 1906, S. 484; XXXII, 1915, S. 589.

Albert Fabritius

Haxthausen, Anton Wolf, Baron, 1647—94, Diplomat og Hofmand. F. 1. Juni 1647 paa Tienhausen i Paderborn, d. 19. Nov. 1694 i Berlin, begr. i Steinheim K. ved Tienhausen. Forældre: Friherre Wolf H. til Eisborn og Mechtilde Sophie v. Hanxleden. Gift 6. April 1689 med Dorothea Justina Aldenburg, f. 6. el. 28. Jan. 1663 paa Varel, d. 27. Dec. 1735 i Aldenburg, D. af Grev Anton af O. (1633—80, s. d.) og 1. Hustru.

Syv Aar gammel sendtes H. til Hoffet i Oldenburg, hvor han tjente som Page indtil Grev Anton Gunthers Død (1667); han fik en omhyggelig Opdragelse og uddannede sig særlig til Fuldkommenhed i Ridekunsten. 1669 kom H. til Danmark og blev ansat som Hof- og Jagtjunker hos Frederik III. Da Christian V. kom paa Tronen, gjorde H. hurtigt Karriere. 1670 blev han Forskærer, 1671 Ridejunker, s. A. Staldmester, 1679 1. Staldmester og 1680 Overstaldmester. H. stod i høj Yndest hos Kongen og hørte til dennes nærmeste Omgivelser. Som Staldmester gjorde han udmærket Fyldest, saaledes er det berømte Stutteri paa Fr.borg hans Værk. Han benyttedes ogsaa i forskellige diplomatiske Sendelser. Efter Slaget ved Lund (1676) sendtes han til Hertugen af Braunschweig og Landgrevinden af Hessen-Cassel for at anmode disse om Hjælp, 1678 afsluttede han med Biskoppen af Miinster en Traktat om at overlade et Troppekorps til Danmark. Derfra drog han atter til Hessen-Cassel, og n. A. var han i Celle. 1687 var han Envoyé extraordinaire i Dresden, Celle, Hannover og Wien. 1688 og 1690 sendtes han til Berlin, og 1690 blev han Overlanddrost i Oldenburg. 1691—94 var han dels i Berlin, hvor han Juni 1692 undertegnede en Fornyelse af den med Brandenburg sluttede Alliance, og dels i Sachsen, hvor han 1691 og 1693 førte Allianceforhandlinger. Da han 1694 kom tilbage til Berlin efter et Ophold i Sachsen, blev han syg og døde ret pludseligt. — H. synes at have været en særdeles tiltalende Karakter; saaledes optraadte han overordentlig korrekt over for den engelske Gesandt Molesworth, der gentagne Gange var meget uforskammet over for

ham. Det var i øvrigt et Sammenstød mellem H. og Molesworth, der var Aarsag til, at denne forlod Danmark. H.s Hustru blev 1695 Overhofmesterinde hos Dronning Charlotte Amalie, men maatte 1705 trække sig tilbage paa Grund af Svagelighed. — Kammerjunker 1672. — Hv. R. 1684. — Maleri af J. d'Agar paa Fr.borg. Et Maleri paa Orebygaard skal forestille A. W. H. Maleri paa Tienhausen.

O. H. Moller: Nachrichten von dem Geschlecht derer von Haxthausen, 1784, S. 12—18. Hist. Tidskr., 2. Rk., II, 1848, S. 183. Chr. H. Brasch: Vemmetoftes Hist., II, 1860, S. 52 f., 61. Samme: Molesworths Skrift »An account of Denmark«, 1879, S. 131—41.

Hug Andersen (G L Wad)

Haxthausen, Clemens August, Baron, 1738—93, Officer. F. 17. Dec. 1738 i Oldenburg, d. 31. Jan. 1793 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Greve, Kammerherre, Overlanddrost Christian Frederik H. til Tienhausen m. m. (1690—1740) og Margrethe Hedevig Juel (1702—52). Gift 1° 20. Sept. 1765 i Harrested med Baronesse Charlotte Amalie Wedel-Jarlsberg, f. 27. Juli 1749 i Kbh. (Garn.), d. 29. Nov. 1771 i Kbh. (Garn.), D. af Kaptajn, senere Amtmand, Gehejmekonferensraad, Baron Frederik Vilhelm W.-J. (s. d.) og Hustru. 2° 26. Aug. 1774 i Kbh. (Holmens) med Dorothea Sophie Schack-Rathlou, f. 25. Juli 1757 i Kbh. (Slotsk.), d. 12. Jan. 1778 sst. (Garn.), D. af Statsminister, Gehejmeraad Joachim Otto S.-R. (s. d.) og Hustru. 3° 22. Juni 1792 i Kbh. (Garn.) med Komtesse Christiane Caroline Holstein, f. 28. Febr. 1772 i Kbh. (Slotsk.), d. 11. Dec. 1852 sst. (Helligg.) (gift 2° 1794 med Gehejmeraad, Staldmester Frederik Christian August Roepstorff, 1768—1848), D. af Lensgreve Christian Frederik H. (s. d.) og 2. Hustru.

Efter at have været paa Sorø Akademi blev H. 1754 Sekondløjtnant reforme, 1757 Fændrik og virkelig Sekondløjtnant, 1760 Kaptajn reforme, 1763 virkelig Kaptajn, 1768 Major og Oberstløjtnant, n. A. Kommandør for Garden til Fods og 1770 Oberst. Det synes, at Struensee har næret Mistillid til ham, thi ved Gardens Opløsning Dec. 1771 fik han ikke ny Kommando; men efter Hofrevolutionen traadte H. straks til og organiserede Garden paa egen Haand. 1777 blev han kar., n. A. virkelig Generalmajor og fulgte den preussiske Hærs Felttog i Schlesien 1778—79. Medens H. tidligere havde staaet i høj Gunst hos Arveprinsen, var han ved Regeringsforandringen 1784 en væsentlig Støtte for Kronprinsen, der nærede særdeles stor Tillid til ham, og s. A. blev han Inspektør for Infanteriet paa Sjælland. 1785 fratraadte han Kommandoen

over Garden, blev Kommandant i Kbh. og n. A. Generalløjtnant. — Kammerjunker 1759. Kammerherre 1766. — Hv. R. 1774. — Maleri af J. C. Almer 1769 i Familieeje i Norge. Satiriske Stik af G. C. Schule 1785 og 1787.

Danmarks Adels Aarbog, IV, 1887, S. 179 f.; XVIII, 1901, S. 537. G. Brammer: Livgarden, ,908. *Rockstroh (S. A. Sørensen).*

Haxthausen, Frederik (Friedrich) **Julius,** 1772—1834, Officer. F. 18. Juni 1772 i Husum, d. 4. Nov. 1834 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Sekondritmester, senere kar. Oberst, Kammerherre Arnold Frederik Ludvig H. (1738—1813) og Vibeke Adeler (1742—86). Gift 8. Aug. 1801 paa Sophiendal med Baronesse Anna Beate Holck, f. 4. Sept. 1773 paa Vang, Hedemarken, Norge, d. 16. Marts 1842 i Kbh. (Garn.), D. af senere Amtmand, Kammerherre, Baron Christian Frederik H. (1734—81) og Frederikke Louise Adeler (1748—1810).

H., der var udgaaet fra et yderst fattigt Hjem, blev allerede 1785 benaadet med Kornets Kar. og derefter Elev i Artillerikadetinstituttet, blev 1788 Kornet å la suite i Rytteriet og virkelig Sekondløjtnant i Artilleriet (Anc. 1787). Efter Afgangseksamen 1791 blev han kar., n. A. virkelig Premierløjtnant, fik 1800 Kaptajns Kar. og blev Stabskaptajn 1805, men traadte samtidig ind i Administrationen som Land- og Krigskommissær (Udskrivningschef) og ansattes s. A., ved Hærens Mobilisering, som Adjunctus hos sin Farbroder Frederik Gottschalch H. i Feltkommissariatet. 1807—09 var han Chef for Feltkommissariatet ved Hæren i Holsten, 1809 paa Sjælland ved Forberedelserne til Overgang til Skaane og 1814 ved Hærens Opstilling paa Fyn under Kongens Overbefaling. 1815 organiserede han det til Frankrig udsendte 2. Auxiliærkorps. 1808 var han blevet virkelig Generalkrigskommissær, blev 1814 Deputeret i Generalkommissariatskollegiet og Oberst å la suite, 1828 Ordensvice-ceremonimester, 1831 kar. Generalmajor, 1833 Ordensskatmester. Ved sin Død var han vedblivende Deputeret i det militære Kollegium og desuden Direktør for den militære Manege. — Kammerherre 1812. — R. 1817. DM. 1826. K. 1828.

Danmarks Adels Aarbog, IV, 1887, S. 182. Meddelelser fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstaben, V—IX, 1892—1902. *Rockstr(S. A. Sørensen).*

Haxthausen, Gregers Christian, Greve, 1733—1802, Statsminister. F. 1. Febr. 1733 i Kbh. (Petri), d. 10. Juli 1802 sst. (Holmens), begr. i Holmens K. Kapel. Broder til Clemens August H. (s. d.). Gift 1° 1. Marts 1758 paa Christiansborg Slot med

Louise Charlotte v. d. Osten, f. 10. Okt. 1735 i Sorø, d. 5. Juli 1766 paa Solitude ved Kbh. (Holmens), D. af Gehejmekonferensraad Wilhelm August v. d. O. (s. d.) og 1. Hustru. 2° 18. Sept. 1767 paa Frbg. Slot (Slotsk.) med Anna Elisabeth Juul, f. 15. Dec. 1750 i Randers, d. 10. April 1813 i Kbh. (Holmens), D. af Generalløjtnant, Greve Ove J. (1700—66) og Komtesse Sophie Hedevig Friis (1717—77).

Som Barn fik H. den senere som Professor i Braunschweig bekendte C. C. Gartner til Hofmester og besøgte siden Gymnasiet i Altona. Han blev Student 1748, studerede en Tid i Sorø og ved Universitetet i Leipzig og drog derpaa 1752—55 ud paa en større Udenlandsrejse, der førte ham gennem Holland, England og Frankrig. Efter sin Hjemkomst gjorde han Tjeneste ved Hoffet som Kammerjunker, deltog desuden i Arbejdet i Tyske Kancelli og gik 1757 over i aktiv diplomatisk Tjeneste. Han var nogle faa Aar Envoyé extraordinaire ved det polske og kurfyrstelig sachsiske Hof, men overtog 1760 den vigtige Post som dansk Udsending i St. Petersborg, hvor han opholdt sig i de for Danmark saa kritiske Aar 1760—63. Grunden til hans Udnævnelse maa søges i den Omstændighed, at Danmarks tidligere Udsending v. d. Osten var kommet i et yderst daarligt Forhold til Tronfølgeren Peter (III.), og paa den udsatte Post var derfor en Mand nødvendig, som ikke irriterede ham. Selv om de vigtigste diplomatiske Forhandlinger ikke foregik i St. Petersborg, udførte H. dog en meget nyttig Gerning for sit Land. Gennem den engelske Minister traadte han i Forbindelse med Holsteneren v. Saldern, der var kommet til Rusland for at faa en Ordning med Hensyn til det holstenske Spørgsmaal, og som gerne saa et Mageskifte komme i Stand og af al Magt modarbejdede en dansk-russisk Krig. v. Saldern lod tilflyde H. mange værdifulde Oplysninger, som naturligvis straks gik videre til Kbh. 1763 vendte H. hjem og blev Deputeret i Admiralitets- og Generalkommissariatskollegiet, 1766 1. Civildeputeret i Generalkommissariatet for Søetaten og 1770 1. Deputeret i det kombinerede Admiralitets- og Generalkommissariatskollegium. Han var en af de faa danske Adelsmænd, Struensee vilde samarbejde med, og fik flere vigtige Hverv betroet. Saaledes blev han Medlem af den Kommission, der skulde forberede en Nyordning af Admiralitetet; paa hans Forslag deltes dette i fire Departementer under hver sin Deputerede. Selv blev han 1. Deputeret. Han blev ogsaa Medlem af den saakaldte Gehejmekonferens, der efter Konseillets Ophævelse blev nedsat for at afgive Betænkning over Statens Finanser. Efter Struensees Fald fjernedes han fra sine Embeder

i Kbh. og blev Amtmand over Flensborg og Bredsted Amter. 1784 flyttedes han til Sjælland som Amtmand over Sorø og Ringsted Amter samt Overhofmester for Sorø Akademi, og 1787 fulgte Udnævnelsen til Stiftamtmand over Sjælland og Amtmand over Færøerne. 1790 indtraadte H. paa ny i Centraladministrationen, idet han udnævntes til Medlem af det nye Statsraad. Motiveringen herfor var uden Tvivl den, at man ønskede det danske Element stærkere repræsenteret. I den Schimmelmann-Stolberg'ske Kreds var man fornærmet over denne Udnævnelse og lod falde haarde Ord om H.s Uegnethed til denne Post, men Chr. D. Reventlow tog ham i Forsvar og udtalte om ham, at han ganske vist ikke var noget Geni, men dog en ærlig Mand. 1795 blev han endelig Præsident for det vestindisk-guineiske Rente- og Generaltoldkammer og Medlem af Direktionen for Postpensionskassen, men efter Ansøgning afskedigedes han allerede s. A. — H. stod noget uden for de toneangivende Ministres Kreds og gjorde sig heller ikke selskabelig stærkt gældende. Uden at være særlig fremragende paa noget Omraade var han en pligtopfyldende og paalidelig Embedsmand, der støt og roligt gjorde Dagens Arbejde. Han var desuden meget litterært interesseret, og hans store Bogsamling gik efter hans Død ved Køb over til Det kgl. Bibliotek. — Kammerjunker 1749. Kammerherre 1758. Gehejmeraad 1768. Gehejmekonferensraad 1774. Æresmedlem af Kunstakademiet 1786. — Hv. R. 1766. L'union parfaite 1766. Bl. R. 1783. — Malerier paa Sorø Akademi og af C. A. Lorentzen 1784. Portrætteret af W. Haffner paa Maleri af Selskab hos Christian VII paa Amalienborg 1794 (Jægerspris).

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, I, III—IV, VI—VII, 1895—1906. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, III, 1, 1897; IV, 2, 1902; VI, 1—2, 1907—09. Aage Friis: Bernstorfferne og Danmark, II, 1919. Samme: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13.

Harald Jørgensen.

Haxthausen, Henrich Christian, Baron, 1831—1900, Officer. F. 4. Maj 1831 paa Høvergaard, Storring Sogn, d. 7. Febr. 1900 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Premierløjtnant, senere Postmester, Baron Johan Christian H. (1799—1866) og Elisa Maria Friborg Schytte (1801—78). Gift 19. April 1862 i Kbh. (Garn.) med Thora Emilie Birck, f. 23. Marts 1837 i Kbh. (Trin.), d. 29. Nov. 1924 sst., D. af Tømrer Emil Frederik Alexander B. og Cecilie Bjerring.

H. blev Landkadet 1844, Sekondløjtnant 1849 (Anc. 1848), deltog 1850 ved Isted og Mysunde, blev Premierløjtnant 1858 og

gennemgik den militære Højskole 1859—63. Som Adjudant ved 5. Infanteribrigade deltog han 1864 i Forsvaret af Dannevirke og Dybbølstillingen, **men** var fra Slutningen af Marts Kompagnikommandør. 1865 ansattes han ved Generalstaben og blev Adjudant hos Krigsministeren, udnævntes 1867 til Kaptajn og virkede i den næste halve Snes Aar udelukkende ved militære Undervisningsanstalter. Fra 1866 havde han undervist i Taktik ved Højskolen, og 1868 blev han Lærer i Krigskunst ved Officerskolen, ved hvilken han 1870 ansattes som Skoleofficer; 1871—77 var han tillige Forstander for Kommandoskolen for Underofficerer af Fodfolket. Han udnævntes 1880 til Oberstløjtnant og 1888 til Oberst og Chef for 10. Regiment, som han kommanderede til 1895, da han stilledes til Raadighed for 1. Generalkommando (Kbh.). 1896 afskedigedes han som kar. Generalmajor. Han var en respektindgydende Personlighed, men samtidig en velvillig og samvittighedsfuld foresat, en fortrinlig Opdrager og Vejleder for de unge Befalingsmænd. — R. 1864. DM. 1884. K.[2] 1891. K.[1] 1895. — Maleri i Familieje.

Mil. Tid. 1898, Sp. 351; 1900, Sp. 156. Danmarks Adels Aarbog, IV, 7,

Rockstroh (P. N. Nieuwenhuis).

Haxthausen, Holger Rosen, f. 1892, Læge. F. 30. Okt. 1892 i Holbæk. Forældre: Amtsfuldmægtig i Holbæk, senere Borgmester i Store Hedinge Christian Frederik H. (1855—1914) og Ida Rosen (f. 1859). Gift 4. Dec. 1926 i Sønder Kirkeby med Komtesse Else Ahlefeldt-Laurvig(en), f. 15. April 1898 paa Bellinge, Falster, D. af Forpagter, Løjtnant Grev Frederik A.-L. (f. 1869) og Emmy Hillerup (f. 1874).

Allerede fra Barndommen stod det H. klart, at han ganske imod Familietraditionen vilde være Læge. Efter Studentereksamen 1909 fra Frbg. Gymnasium fulgte muntre Studenteraar, hvor musikalske, dramatiske og poetiske Evner gjorde ham til fremtrædende Medarbejder i de medicinske Studenterrevuer. Straks efter Embedseksamen 1916 kastede H. sig over Dermato-Venerologien, først og fremmest under Paavirkning af C. Raschs rige Personlighed; paa hans Afdeling var han først Kandidat, senere Reservelæge 1923—29. Desuden har han været ansat paa de fleste Afdelinger for Hudsygdomme i Kbh., længst paa Finsens Institut, først som Assistent, 1929—31 som Afdelingslæge. Endvidere har han Vinterhalvaaret 1921—22 foretaget en større Studierejse til Berlin og Paris. Doktorgraden havde han allerede taget 1919. Efter **en** spændende Konkurrence 1931 med A. Kissmeyer og S. Lomholt

blev H. den foretrukne som G. Raschs Efterfølger som Professor i Dermato-Venerologi og Overlæge ved Rigshospitalets Afdeling for Hud- og Kønssygdomme samt Konsulent for Retslægeraadet. 1933 fik han Sæde i Farmakopé-Kommissionen. Han er Formand for Dansk dermatologisk Selskab fra 1933 og Æresmedlem af London Dcrmatological Society fra 1927. — H. har skrevet talrige Afhandlinger, særlig vedrørende Dermatologien, men ogsaa om f. Eks. Gonorrhoens Behandling. I Begyndelsen drejede hans Studier sig mest om ydre Paavirkningers Betydning for Huden og dens Sygdomme. Herom handlede allerede Disputatsen »Hudsygdomme fremkaldte af Lyset« og »Cold in Relation to Skin Diseases« (1930), der begge bidrog til at bringe Orden i Opfattelsen af normale og sygelige Reaktioner fra Hudens Side. I den senere Tid har H. været virksom ved Udarbejdelsen af Funktionsprøver ved Eksem og specielt ved de allergiske Erhvervssygdomme af eksematøs Art og navnlig betragtet disse i Forhold til de senere Aars serologiske Opdagelser, Halvantigenerne etc. og derved bragt nye, frugtbringende Synspunkter ind i den danske Dermatologi, hvis ædruelige og samvittighedsfulde Baner han følger. — Tegning af Hans Henningsen.

Axel Hansen

Haxthausen, Johan Dietrich, Baron, 1652—1703, Officer. F. 29. Jan. 1652 i Petershagen, Stift Minden, d. 21. Dec. 1703 i Imst, Tyrol. Broder til Anton Wolf H. (s. d.). Vistnok ugift.

J. D. H. deltog som dansk Kaptajn i Felttoget 1675 i Mecklenburg, fra 1676 i Skaane, blev 1677 Sekond-, n. A. Premier-Major og Sekond-Oberstløjtnant, 1683 virkelig Oberstløjtnant. Som Oberst (og Regimentskommandør) i Hjælpekorpset 1689 slap han med et Par af sine Kompagnier over til England, medens de andre Kompagnier blev taget af franske Kapere. Efter Irlands Pacificering deltog han 1691—97 i Krigen i Flandern og blev 1693 Brigader. 1700 var han med i Hjælpekorpset til Sachsen, n. A. til Italien som næstkommanderende under Chr. Gyldenløve. Hertug Carl Rudolph af Wurttemberg, der kendte J. D. H. som en Mand med en sjælden »Ordenssans og Metodiskhed, humeur og comportement« og yderst »compatible«, havde forgæves anstrengt sig for at faa ham med i engelsk-hollandsk Tjeneste. I Kampene i Norditalien havde han som oftest Overbefalingen over Korpset, da Gyldenløve var syg, og berømmedes meget af de kejserlige Generaler. I det blodige Slag ved Luzzara Aug. 1702 var ogsaa J. D. H. syg af Feber, men lod sig løfte op paa Hesten for at føre sine Afdelinger frem til Angreb og erhvervede sig Prins Eugens

højeste Ros. Da Gyldenløve Efteraaret 1702 rejste hjem til Danmark, haabede J. D. H., støttet paa sin udmærkede Tjeneste og de kejserlige Generalers Højagtelse, paa at faa Overkommandoen, men Chefen skulde være Generalløjtnant, og J. D. H. var endnu ung som Generalmajor. Efter at han havde ført Kommandoen til Efteraaret 1703, indtraf den nye Chef A. F. Trampe; skuffet i sine Forventninger og svækket af heftige og langvarige Feberanfald havde J. D. H. indtrængende anmodet om Afløsning, og hans Eftermand var udnævnt, men under Marchen til Vinterkvarterer i Tyrol døde han af Feber og Brystsyge. I sin Beretning til Kongen gav Trampe J. D. H. det smukkeste Eftermæle.

Danmarks Adels Aarbog, IV, 1887, S. 180; X, 1893, S. 535. K. C. Rockstroh: Et dansk Korps' Historie 1701—1709, 1895 (han kaldes her fejlagtig Joh. Friedrich).

Rockstroh.

de la Haye (Hay, Heye), **Jan** (Jean), d. 1676, Officer. D. 11. Juli 1676 i Landskrona. Muligvis Søn af Abraham de la H., en Nederlænder eller Franskmand, der 1618—34 var Ingeniør og Voldmester ved Kbh.s Fæstning. Gift 23. Aug. 1659 i Kbh. (Frels.) med Maren (Bruun), d. efter Manden, D. af Købmand, Borgmester paa Christianshavn Jacob Madsen (1596—1653) og Karen Eilersdatter (1591—1674, gift 1° med Iver Bruun).

J. de la H. var Maj 1657 sammen med en Del Nederlændere Kornet i Kjeld Langes, derefter i Oberst Beenfeldts Regiment og deltog i Felttoget i Stift Bremen og Holsten. Febr. n. A. var han Løjtnant i Niels Rosenkrantz' Kompagni Gjønger, der gik ind i Kongens Livregiment til Fods, ved hvilket han deltog i Kbh.s Forsvar og 1659 var Kaptajn. 1666 var han Major; blev Juli 1675 Oberstløjtnant og deltog i Belejringen og Erobringen af Wismar. Som Oberst og Kommandør for Gamle Sjællandske Regiment deltog han n. A. i Erobringen af Helsingborg og Belejringen af Landskrona. Natten til 11. Juli laa han med sit Regiment i forreste Linie foran Fæstningen; efter at have kastet en Udfaldsstyrke tilbage forfulgte han, satte sig fast paa Fæstningsvolden og tvang Forsvarerne fra Byen ind i Kastellet, der kort efter blev overgivet; men han selv faldt under Modangrebet.

Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., II, 1893, S. 39 ff.; 7. Rk., IV, 1920, S. 279 ff. N. P. Jensen: Den skaanske Krig 1675—1679, 1900.

Rockstroh (H. W. Harbou).

Hecklauer, Johannes, 1596—1652, Orgelbygger, gottorpsk Hoforganist, Bygnings- og Amtsinspektør. F. 2. Sept. 1596 i Nord-

hausen i Thüringen, d. 13. Aug. 1652 i Tønning, begr. i Slesvig Domkirke. Forældre: Raadsherre Michael H. og Dorothea Campen. Gift 1632 med Sophia Lælius, f. 20. Aug. 1600 i Bremerförde, d. 17. April 1654 (gift 1° 1622 med Advokat Nicolaus Beselin i Rostock, d. 1630), D. af ærkebiskoppelig bremisk Raad, senere gottorpsk Hof kansler Laurentius L. (d. 1618, gift 2° 1601 med Elisabeth Koch) og Ida Camper (d. 1600).

J. H. kom fjorten Aar gammel i Lære hos sin Morbroder, Orgelbyggeren Esaias Campen i Kbh., og var derpaa i holstenschauenburgsk og senere i Christian IV.s Tjeneste. 1619 bestilte Kongen hos ham til Fr.borg Slot et Klokkespil, der skulde kunne udføre 100 forskellige Salmemelodier (opsat 1621, men atter nedtaget 1629). 1620 ansattes han som Musicus og Slotsorganist paa Gottorp, hvor han ogsaa virkede som Orgelbygger (Orgel i Hofkapellet i Husum 1626). 1628—30 var han med Orlov i Italien, hvor Storhertugen af Toscana gav ham et tiaarigt Patent paa en Opfindelse, formodentlig vedrørende Orgelbygning. 1632 blev han hertugelig-gottorpsk Bygningsinspektør, Kammertjener og Chatolforvalter, 1639 overtog han Ledelsen af nogle større Digearbejder, under hvilke han bl. a. inddigede den saakaldte »H.-koog«, hvor han selv erhvervede betydelige Strækninger. 1646 overtog han som Amtsinspektør det ubesatte Gottorp Amtmandembedes Forretninger; i denne Stilling forestod han en Række Byggearbejder, bl. a. Opførelsen af Husums Østerport. J. H., der af sine Fjender beskyldtes for at have udnyttet sine Embeder til personlig Berigelse, var utvivlsomt en meget begavet og energisk Mand. Hans Karriere og Yndest hos Hertug Frederik III. paadrog ham Kansler J. A. Kielmans Nid, og det fortælles, at de hertugelige Embedsmænd delte sig i et svensksindet Kielman'sk og et dansk-orienteret H.sk Parti, som bl. a. omfattede J. H.s Svigersønner A. Cramer (s. d.) og Oberst Hans Walter. Kielman benyttede en Strid mellem J. H. og nogle Vestkystsogne om Digeværket til at fælde ham, og 1652 tog han sin Afsked, samtidig med at han afstod Hertugen sine Koogejendomme. Sandsynligvis har hans Død i Unaade og Kanslerens Uvenskab paavirket Generalsuperintendent Johs. Reinboths Ord i Ligprædikenen: »Sein Leben und Wandel belangent, ist er auch kein Heiliger, sondern ein sündiger Mensch gewesen«. Men helt uden Realitetsgrundlag kan de vel ikke være. — Epitafium i Slesvig Domkirke. •— H.s Søn *Friedrich H.* (1635—77) var gottorpsk Raad og senere dansk Resident i den westfalske Kreds.

J. Reinboth: Ligprædiken over J. H., 1654, og Sophia H., f. Lælius, 1655.
F. R. Friis: Samlinger til dansk Bygnings- og Kunsthistorie, 1872—78, S. 251 f.

A. Hammerich: Musiken ved Christian IV.s Hof, 1892, S. 77 f. Frederiksborg, udg. af Det nationalhist. Museum, II. Slottets Historie, af F. Beckett, 1914, S. 163, 266. L. Andresen und Walter Stephan: Beiträge zur Geschichte der Gottorfer Hof- und Staatsverwaltung von 1544—1659, I—II, 1928—29 (Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins, XIV—XV).

C. 0. Bøggild Andersen.

Heckscher, Albert Gottlieb, 1857—97, Overretssagfører. F. 19. Nov. 1857 i Kbh. (Mos.), d. 15. Jan. 1897 paa Frbg., begr. i Kbh. (Mos. Vestre). Forældre: Overretsprokurator Ludvig H. (1813—82) og Jette Michelsen (1824—1913). Gift 2. Juni 1888 i Kbh. (b. v.) med Amalie Christiane Nielsen, f. 31. Maj 1862 i Kerteminde (gift 2° 1899 med Landskabsmaler Viggo Langer, s. d.), D. af Købmand Peter N. (1830—94) og Louise Caroline Mortensen (1833—1927).

H. blev Student 1874 fra Mariboes Skole, cand. jur. 1880, Overretssagfører 1883, Dr. phil. 1892 med Afhandlingen »Bidrag til Grundlæggelse af en Afstemningslære. — Om Methoderne ved Udfindeise af Stemmeflerhed i Parlamenter (Afstemning over Ændringsforslag m. v.), ved Valg og i Domstole«, et skarpsindigt og selvstændigt Arbejde, der hævder, at naar ved kollektiv Vurdering Gennemsnittet er et Udtryk for en Erkendelse, f. Eks. ved Karaktergivning til en Eksaminand, maa det lægges til Grund, medens det maa være Flertallet, som træffer Afgørelsen ved Domme eller Beslutninger, der er Udtryk for en Villiesakt. Disputatsen, som bl. a. sysselsatte Mænd som T. N. Thiele i Brochuren »Om Forholdet mellem Afstemningskunst og almindelig Iagttagelseslære« (1892) og Ernst Møller i »Ugeskrift for Retsvæsen«, 1893, S. 353—76, og som er et typisk Udtryk for sin Forfatters oprindelige, men noget paradoksale Natur, efterfulgtes af Artiklen Afstemning i »Salmonsens Konversationsleksikon«, I (1893) og »Haandbog for Dirigenter, Talere, Forslagsstillere og Stemmeberettigede paa Generalforsamlinger og andre Møder« (1893), hvilken Bog i Hovedlinierne danner Grundlaget for Overregistrator H. B. Krenchels »Haandbog for Dirigenter« (1932). Vidnende om Interesse, men dog af mere dilettantisk Art, var H.s Forsøg paa den jødiske Genealogis Omraade, saaledes »Stammtafel Koppel (oder Thurnauer)« (1883) og »Stamtavlen Melchior« (1884, omarbejdet og fortsat af Josef Fischer 1920). H. medvirkede ved Studentersamfundets Retshjælp fra 1886 og var fra 1894 Medlem af Bestyrelsen for Kbh.s Telefonselskab. — Malerier af G. F. Clement (efter Fotografi) og Chr. Clausen, begge i Familieeje.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1893, S. 69 f. L. Zeuthen i Ill. Tid. 31. Jan. 1897. Stamtavlen Melchior, 1920, S. 92.

Heckscher, Isidor, 1848—1923, Retskyndig og Nationaløkonom. F. 2. Nov. 1848 i Aalborg, d. 12. Dec. 1923 i Stockholm, begr. sst. (Mos.). Forældre: Købmand, Vekselmægler Marcus H. (1814—90, gift 2° 1863 med Frederikke Michelsen, 1829—1904) og Bertha Lipmann (1825—58). Gift 28. Dec. 1878 i Stockholm med Rosa Meyer, f. 25. Juli 1855 i Stockholm, D. af Forlagsboghandler, Forfatter Philipp Joel M. (1826—61) og Beata Mathilda Rubenson (1830—90).

H. blev Student 1866 fra v. Westens Institut, 1872 cand. jur., s. A. Volontør i Justitsministeriet, 1874 Sagførerfuldmægtig i Nykøbing F., 1875 Prokurist i en Bankierforretning i Stockholm, 1884 indtraadte han i Industri-Kreditaktieselskabet sst., hvor han forestod Ekspeditionen af de udenlandske Kontorforretninger, og blev 1894 Selskabets Ombudsmand. 1896 udnævntes han til dansk Generalkonsul i Goteborg og beklædte samme Hverv 1900—22 i Stockholm. 1906 blev han Medlem af Kommissionen til Omorganisation af Danmarks Repræsentation i Udlandet, 1908 af Komiteen til Ordningen af Fondsforholdene paa Stockholms Børs. Navnlig den konsulære Stilling ejede H.s levende Interesse; i første Linie opfattede han den som en Information om svensk Næringsliv, og hans i Embeds Medfør afgivne Oversigter og Indberetninger til Grosserer-Societetet og Udenrigsministeriet bærer Vidne om et usædvanligt sikkert Skøn over og en vel afbalanceret Opfattelse af Sveriges økonomiske Tilstand. 1885 var H. blevet Dr. jur. ved Kbh.s Universitet med Afhandlingen »Kreditsalget og Sælgerens Standsningsret. Handelsretlig Studie«, efter at han alt tidligere havde offentliggjort forskellige Bidrag til »Ugeskrift for Retsvæsen« og »Nationaløkonomisk Tidsskrift«, og han overkom ogsaa hele Livet igennem trods et yderst skrøbeligt Helbred ved Siden af sin praktiske Gerning at udfolde en omfattende litterær Virksomhed. Han var en udpræget Forskernatur, helt igennem en Studiernes Mand, og det maa betragtes som et videnskabeligt Tab, at de Planer, der paa et givet Tidspunkt var oppe om at knytte ham som Professor i Handelsret til Stockholms Højskole, ikke blev realiseret. Han var Elev af Aagesen og Goos og følte sig allerede derfor i Modsætning til andre fra Praksis udgaaede juridiske Skribenter ikke tilfredsstillet ved en overvejende konkret Anskuelse af de retlige Fænomener eller en Iagttagelse af Enkelttilfælde med en ensidig Hensyntagen til de individuelle Faktorer paa Almensæt-

ningernes Bekostning. I sin Doktordisputats tager han saaledes sit Udgangspunkt i det praktiske Spørgsmaal om Sælgerens Ret til at standse afsendte Varer i Tilfælde af Køberens Insolvens, men bag ved dette saa han det erkendelsesteoretiske Problem om Køb og Salg paa Kredit i Almindelighed, og det specielle praktiske Afsnit faar da sit Komplement i en almindelig Undersøgelse af Kreditsalgets Begreb og Betingelser og af dets Fuldbyrdelse. Samme Metode fulgte H. i sine efterfølgende Afhandlinger som »Om Anvisningen som Retsinstitut« (Tidsskr. f. Retsvid., II, 1889) og »Om Begrebet Købmand i nordisk Ret« (sst., XIV, 1901). Med aarvaagen Opmærksomhed fulgte H. Bevægelserne og Svingningerne i det moderne Handels- og Omsætningsliv, og han syslede stadig med de Tvivls- og Tvistespørgsmaal, Veksel- og Check-, Nærings- og Banklovgivningen i saa rigeligt Maal frembyder. Paa det syvende nordiske Juristmøde i Kbh. 1890 forelagde han som Forhandlingsemne Afhandlingen »Om Spekulationsforretninger og deres Bedømmelse fra Retsordenens Standpunkt«, der senere suppleredes med »Nye Bidrag til Bedømmelse af Spekulationskontrakters Retsgyldighed« (Tidsskr. f. Retsvid., VIII, 1895), °S 1 »Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht«, »Nationaløkonomisk Tidsskrift«, »Tidsskrift for Retsvidenskab« o. a. offentliggjorde han en lang Række Afhandlinger, der viser hans nøje Kendskab til Praksis og til udenlandsk Lovgivning og Litteratur. I »Ugeskrift for Retsvæsen« og »Tidsskrift for Retsvidenskab« bragte han for Aarene 1893—1915 »Meddelelser fra den svenske Højesterets Praxis«. Ogsaa paa Nationaløkonomiens Omraade udøvede H. en frugtbar Forfattervirksomhed, Bidrag til »Nationaløkonomisk Tidsskrift« o. a. Han tilhørte den liberale Retning inden for Samfundsøkonomien og stod betænksomt prøvende over for Statsmagtens Indgriben baade i Handels-, Industri- og Bankvirksomhed og i de sociale Forhold i det hele. Han var Medarbejder ved L. Rothschilds »Handbok for köpmän, handelsbokhållare och kontorister« (2. Opl., I—II, 1903) og udgav en meget benyttet Oversættelse af Viscount Goschen, »The theory of foreign exchanges« med et Tillæg om Vekselkurserne i Sverige (1892, 3. Opl., 1918). — Breve til Marcus Rubin i Det kgl. Bibliotek. — R. 1896. DM. 1906. K.[2] 1912. K.[1] 1919. — Barneportræt af David Jacobsen.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1886, S. 62 f. Frantz Dahl i Tidsskrift for Retsvidenskap, Ny Rk., V, 1926, S. 262—66. Albert Heckscher og Josef Fischer: Stamtavlen Melchior, 1920, S. 93.

Frantz Dahl.

Hedeager, Laurids, 1865—1933, Husmandsfører. F. 27. Okt. 1865 i Løvel, d. 4. Nov. 1933 i Kellerup, begr. i Silkeborg. Forældre: Lærer Niels Pedersen H. (1830—1918, gift 2° 1873 med Anna Secher, 1852—79, 3° med Kirstine Marie Jørgensen, 1845—1904) og Katrine Pedersen (1833—71). Gift 23. Nov. 1916 i Silkeborg med Kristiane Skov, f. 28. Jan. 1876 i Tørring ved Horsens, D. af Bolsmand Jeppe Jeppesen S. (1836—1916) og Bodil Maria Christensen (1844—1921).

H. følte tidlig Trang til aandelig Udvikling og søgte derfor Uddannelse paa Vallekilde, Askov og Kbh.s Højskoler. I nogle Aar var han Lærer ved Privatskoler paa Aarhus- og Viborgegnen, men gik derefter over til Gartneriet, som han lærte i Fredericia. 1893—94 opholdt han sig i U.S.A. Efter sin Hjemkomst slog han sig ned som Jordbruger og Gartner, først i Lisbjerg ved Aarhus, senere i Dauding ved Brædstrup, og fra 1915 i Alderslyst ved Silkeborg. 1933 opgav han Gartneriet og flyttede til Ask Højskole ved Malling. — Lige fra sin Ungdom var H. varmt optaget af de fremrykkende Folkelags sociale og aandelige Rejsning. Han blev grebet af Henry Georges Tanker, virkede for Afholdssagen og holdt Foredrag om Jordspørgsmaalet i de nydannede Husmandsforeninger. Mellem Husmandsbevægelsens Mænd var H. noget for sig. Han sad i Aarenes Løb inde med mange forskellige Tillidshverv, bl. a. var han i Krigsaarene Medlem af det kommunale Nævn, i en Aarrække Fører for Husmandsrejser paa Silkeborgegnen og i ti Aar Formand for Hids Herreds Husmandskreds, men stilfærdig, som han var af Væsen, og fri for al Ærgerrighed, naaede han aldrig frem i forreste Række. Alligevel har han øvet en dybtgaaende Indflydelse. I en lang Aarrække var han en flittig og skattet Medarbejder ved »Husmandshjemmet«, hvor han ligesom i Dagspressen afslørede sig som en af Husmandsbevægelsens bedste Penneførere. Hans Artikler var baaret af glødende Retfærdighedsfølelse, Kærlighed til Oplysning, vidtomspændende Læsning og Sans for Poesi, og han ejede en frisk og naturlig Udtryksform. Som Skribent og som Personlighed, ved sin Karakters Renhed og Rankhed har han gjort en Indsats af blivende Værd.

Jørgen Nielsen i Fyns Venstreblad 12. Marts 1932. Olaf Andersen sst. 10. Nov. ,933. Husmandshjemmet .0. Nov. 1933. *Olaf Andersen.*

Hedebol, Peder Nielsen, f. 1874, Borgmester. F. 7. Nov. 1874 i Skolding, Givskud Sogn. Forældre: Husmand Niels Jensen Nielsen (1838—1901) og Ane Katrine Ulrichsen (1841—1899). Navneforandring 7. Juni 1909. Gift 18. Dec. 1903 i Kbh. (b. v.) med

Agnes Emilie Poulsen, f. 17. Nov. 1878 paa Frbg., D. af Smed ved Statsbanerne Anders P. (1834—1924) og Inger Pedersen (1847—1921).

Da H. var seks Aar, flyttede Forældrene fra Heden til Vejle, hvor han efter Skoletiden uddannedes som Gartner. 1893 kom han til Kbh., men rejste s. A. til Amerika og arbejdede her halvfjerde Aar ved Landbrug, Gartneri o. a., en Tid som Herskabskusk. 1897 vendte han hjem igen og var et Par Aar i Kbh. som Anlægsgartner, men da han blev ledig i Lockoutsommeren 1899, tog han 1900 til Tyskland paa Faget. Paa ny i Kbh. 1901 opgav han Gartneriet, blev Kernemager paa Titans Jernstøberi, til han 1903 fik Plads som Maalerkontrollør under Belysningsvæsenet. H., der var vokset op i et politisk interesseret Hjem og fra Ungdommen tilhørte Socialdemokratiet, tog paa forskellig Maade Del i det faglige Organisationsarbejde. Fra 1908 var han Sekretær i Kommunalt Arbejderforbund, til han ved C. Grans Død 1913 valgtes til Sekretær i De samvirkende Fagforbund. 1918—24 var han tillige faglig Medarbejder ved »Social-Demokraten«. 1904 rejste H. af en lille mishandlet Organisation Folkelig Ligbrændingsforening, var Formand og Kasserer for den 1905—11 og lagde derunder den Forsikringsbasis, som Ligbrændingsbevægelsen her hjemme senere har vokset sig stor paa. 1915 stiftedes paa hans Initiativ Foreningen for borgerlig Konfirmation, hvis Ungdomsfester senere har vundet betydelig Tilslutning. — 1914 blev han Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation og 1917 Formand for den socialdemokratiske Gruppe. 1918 valgtes han ind i Folketinget (for Hillerød), hvor han sad til 1920, da Mandatet ved Julivalget gik over til Fredensborg. Sept. 1920—24 var han Medlem af Landstinget (for 1. Landstingskreds). I Rigsdagen havde han Ordførerskaber i Spørgsmaal om Arbejdsløshedslovgivning, Ottetimersdag i Virksomheder med Døgndrift, Skatteforhold og Sager vedrørende Hovedstaden. Da J. Jensen 1924 udnævntes til Overpræsident, valgtes H. til hans Efterfølger som Borgmester for Kbh.s Magistrats 2. Afdeling. — Han er Medlem af Kbh.s Havnebestyrelse fra 1924, af Luftfartsraadet fra 1925, af Kbh.s Frihavns Akts. fra 1928, af Hovedbestyrelsen for Landsforeningen til Kræftens Bekæmpelse fra 1928, og han er Formand i Bestyrelsen for Thorvaldsens Museum og fra 1936 for Idrætsparken. — Som Finansborgmester har H., bl. a. paa Grund af Valutafaldet og Renteudgifternes mægtige Stigen, haft vanskeligere økonomiske Vilkaar at arbejde under end nogen af sine Forgængere, men Kritikken af hans Styre er efterhaanden blevet mere og mere afdæmpet. Syge- og Sundhedsplejen og Idræts-

sagen har han vist stor Interesse. Paa Kommunehospitalet er tilvejebragt gode Poliklinikker, Fuglebakke- og Sundby-Hospitalerne er udvidet; paa Vesterbro er bygget Badeanstalt, paa Østerbro Svømmehal, og det nye Idrætsanlæg Ryparkbanerne er anlagt. Paa Boligpolitikkens Omraade har H. udfoldet et frodigt Initiativ. Fra Bolignøden satte ind, har Kommunen tilvejebragt 10 000 Lejligheder ved eget Byggeri og støttet kooperative og andre Selskaber til Opførelse af andre 30 000 Lejligheder. Med klart Blik for de Problemer, en Storbys Udvikling rejser, har H. fortsat Erhvervelsen af betydelige Arealer i Omegnskommunerne mod Nord og Vest. Ved Grundsalg har han introduceret nye Principper for Tilbagekøbs- og Hjemfaldsret efter en Aarrække. Men Sagen over alle Sager har for H. været Skattelyproblemet, Bortfjernelsen af Misforholdet mellem Kbh. og Frbg., »at faa Orden i vor By, saa Lys og Skygge fordeles retfærdigt«. Og ved sin Udholdenhed har han ført sine Synspunkter til Sejr. Da H. var blevet Borgmester, indledede han, forgæves, Forhandlinger med Frbg. Et nyt Forsøg 1929 paa at opnaa en Overenskomst med Erhvervsbeskatning som Grundlag gav heller intet Resultat. Men H. havde nu faaet Kbh.s Kommunalbestyrelse med sig, og 1930 rettede denne en Henvendelse til Regeringen om Nedsættelse af en Kommission »for at undersøge Betingelserne for Etablering af et til Kbh.s og Frbg.s bymæssige Forbindelse svarende Fællesskab i kommunal Henseende«. Kommissionens enstemmige Betænkning har ført til Fremsættelse paa Rigsdagen (14. Febr. 1936) af Lovforslag om Udligning af Forskellen i Skatteevne og forskelligt Samarbejde mellem Kbh., Frbg. og Gentofte. — Barndommens nøjsomme Kaar, en alsidig Oplæring i Livets Skole, Deltagelse i Ungdomsaarene i Karl Marx-Klubbens Diskussioner og Studentersamfundets Oplysningsvirksomhed, i Forbindelse med megen Flid og en Trang til intellektuel Virksomhed har præget H.s Personlighed. Han dypper ikke ugerne Pennen, naar han har noget paa Hjerte; i »Socialisten« har han skrevet en Del økonomiske Artikler. En bred, massiv Form udmærker ham som Taler. Beherskende Hovedsprogene og af en vis Værdighed i Fremtræden har han ofte maattet varetage repræsentative Pligter. En rodfæstet socialistisk Overbevisning er hos H. forenet med et vist patriarkalsk Syn paa Samfundsmoral og Borgerdyd. — Maleri af Olaf Rude 1929 i Bymuseet, Raadhuset. Portrætteret paa Edv. Saltofts Gruppebilledc af Socialdemokratiets Mænd 1934 i Folkets Hus, Enghavevej.

P. Hedebol: Min Løbebane, Gads danske Magasin 1931, S. 337—44. Social-Demokraten 4. og 7. Nov. 1934. Berl. Tid. 2. Maj 1936. *Oluf Bertolt.*

Hedegaard, Christian Ditlev, 1700—81, Retskyndig. F. 3. Jan. 1700 i Kbh. (Holmens), d. 13. Juli 1781 i Odense, begr. sst. Forældre: Fyrbøder ved Gehejmekonsejlets Bygning Andreas Christian H. og Anne Christensdatter. Gift 1° 6. Febr. 1733 i Odense med Else Deichmann, f. ca. 1688, d. 14. Okt. 1755 i Odense, D. af Dr. med. Peter D. (f. 1667) og Mette Rosenmeyer (ca. 1669—1757, gift 1° 1722 med Vinhandler i Odense Valentin Erik Wichmann, d. 1732). 2° med Johanne Marie Kryssing, døbt 18. Juni 1739 i Odense, d. 9. April 1793 i Kbh. (Helligg.), D. af Sognepræst ved Frue Kirke i Odense Peder K. (ca. 1700—44) og Else Brøchner (1702—77, gift 2° 1749 med Købmand i Odense Mogens Faber, ca. 1708—93).

H. blev 1714 privat dimitteret til Universitetet, 1715 Baccalaureus, 1716 cand. theol., opgav et paabegyndt medicinsk Studium til Fordel for Filosofi og Jurisprudens, som han studerede i Halle a. S. og Jena under Mænd som Thomasius, Gundling, Boehmer, Ludewig og Buddeus og hjemkommet til Danmark paa egen Haand. 1719 blev han Volontør ved Krigskancelliet, var 1723—26 Mønsterskriver ved Indrulleringen i Holsten, 1728—31 Medlem af Inkvisitionskommissionen ved Kbh.s Toldbod, blev 1731 Birkedommer ved Rytterdistriktet i Fyn, fra 1746 tillige Birkeskriver, 1742 Dr. jur. med Afhandlingen »De eo, quod contradictorium videtur in jure danico« (1743), 1767 Højesteretsadvokat, tog 1769 sin Afsked som Dommer. I sin ikke uinteressante Selvbiografi meddeler H. selv, at han tre Gange, saaledes 1770 ved Højesteret, er blevet idømt Mulkt pro meliori informatione, men subjektivt har der vistnok intet været at bebrejde ham. I adskillige af sine Skrifter omtaler eller antyder H. den Modgang, han har lidt.

H. var en velbegavet, altid studerende Mand, paa Højde med sin Tids Dannelse, efter Sønnen J. C. H.s Beretning var han Dusbroder med Holberg. Som Forfatter var han meget frugtbar og har aabenbart haft Lyst til at give sit Besyv med ogsaa paa Omraader, der laa uden for hans faglige Domæne. Han udtalte saaledes sine Tanker om en Reformation af Skolevæsenet, om Moden o. 1., skrev Vers i den da gængse Manér, forsøgte sig som Skuespildigter •— f. Eks. Fragmentet »Hovmod kommer for Fald« (Iris og Hebe, Juli 1808, S. 64—79) — o. s. fr.; i et Brev af 27. Aug. 1759 til Suhm fælder Benj. Dass den Dom over H., at han »vel er en flittig, men ingen net og accurat Skribent«. Et af H.s første større juridiske Værker er »Trifolium juridicum, bestaaende udi I. een kort Anviisning til at forene de Steder i den Danske Lov, som synes at være eller sige sig selv imod. II. Paaviisning til at

finde Overeensstemmelse imellem Guds og Kongens Lov. III. een Samling af gamle Danske Ordsprog« (1748, nyt Oplag 1766), som Kofod Ancher hædrede med en udførlig Fortale; det efterfulgtes af en Række Dissertationer og mindre Afhandlinger, »Forsøg til en dansk juridisk Dissertation i Anledning af Danske og Norske Lovens 1. Bogs 6. Cap. 1. Art. angaaende Voldgift« (1750, 3. Opl. 1779) °S elleve tilsvarende »Forsøg« af strafferetligt og straffeprocessuelt Indhold (1753—63, samtlige udkomne i 2. Opl. 1769—74) o. a. Med »Forsøg til en Tractat, angaaende den Danske Criminal-Ret, indeholdende den Siette Bog af Kong Christian den Femtes Danske Lov, med Summarier, Paralleler og Anmærkninger« (1760, 2. Opl. 1773) indledede H. sine egentlige brede Kommentarer til Danske Lov, der efterhaanden kom til at omfatte Lovens 4. Bog, Søretten (1771), 3. — »de Personers Ret der udgiøre den verdslige Stand« (1774), 2. — »Kirkeretten«, I—II (1775) og 5. — »Adkomst, Gods og Giæld« (1776). Karakteristisk for H.s hele Forfatterskab er hans »Ordquæder, betragtede deels som Levninger af den uskrevne, dels som Grundsætninger til den nu giældende skrevne Lov, og ellers i Almindelighed om fordum Tids Sæde- og Leve-Regler« (1776). H. offentliggjorde 1764 en ny Udgave af Andr. Hojers »Juridiske Collegium saavidt den Danske og Norske Proces vedkommer« og oversatte J. B. Dons' »Academiske Forrelæsninger over den Danske og Norske Lov« (I—IV, 1780—81). Som juridisk Skribent staar H. ikke i første Række, men hans Arbejder har gjort god Nytte og er allerede i Kraft af deres Mængde og Udførlighed næsten et Særsyn i hin magre Litteraturperiode, og hans litterære Produktion i det hele kunde vistnok fortjene en nærmere monografisk Behandling. Størst Værd har vistnok hans »Juridisk-practiske Anmærkninger til Danske og Norske Lov indeholdende adskillige merkværdige Tilfælde eller Spørsmaal som ere forefaldne i eller uden Rettergang« (I—IV, 1764—67 med to Supplementbind 1780), hvor hans praktiske Erfaring og bon sens fordelagtig har gjort sig gældende. — Krigsraad 1734. Korresponderende Medlem af Landhusholdningsselskabet. — H.s Søn af andet Ægteskab *Johan Christian H.* (1762—1831), Kontorchef under Generalitetet 1805—19, Etatsraad, udgav »Rescripter, Resolutioner og Collegialbreve, den danske Krigsmagt til Lands angaaende, fra Aaret 1801 til 1830« (I—XIII, 1805—31) og »Samling af trykte Forordninger, Placater og Patenter etc. Landmilitair-Væsenet betræffende for Aarene 1670—1823« (I—III, 1807—24) med forskellige Registre, var en flittig Bidragyder til Datidens Tidsskrifter, offentliggjorde en Mængde Smaaskrifter af forskellig Art, Digte,

Oversættelser m. m. Overlevet H. har hans muntre og lunerige »Fragment af en Reisebeskrivelse« (Iris og Hebe 1796 ff.), under Titlen »Rejse fra Kiøbenhavn til Wejle Anno 1796«, paa ny udgivet 1918 med Indledning og Oplysninger af Julius Clausen.

C. D. Hedegaards Selvbiografi i Kiøbenhavns Kongelig privilegerede Adresse-Contoirs Juridiske, Medicinske og Oeconomiske Tidender, 1767, I, Nr. 30 f. Chr. L. Scheidts Declamatio i Dänische Bibliothec, V, 1744, S. 481 ff. J. C. Hedegaard i Iris og Hebe, Marts 1808, S. 193—233; Juli s. A., S. 63—84. — Om J. C. Hedegaard: Jul. Clausen i ovenn. Skrift, S. VIII—XII.

Frantz Dahl.

Hedemann. Slægten H. eller v. H. stammer formentlig fra Landsbyen Hede i Grevskabet Diepholtz og føres tilbage til Johann H., der fra 1513 var i Greven af Diepholtz' Tjeneste; hans Sønnesøn braunschweig-lüneburgsk Raad og Advokat, fra 1628 slesvigholstensk Raad og Kansler, Dr. jur. Erik H. (1567—1636), der var Underhandler ved Freden i Liibeck (1629) og dansk Udsending til Regensburg 1630, blev 1615 Pfalzgreve. Han var Fader til Ernst Christian H. (d. 1694) til Dorste og Herzberg, der 1689 optoges i Rigsadelstanden og var Fader til Drost i Wölpe og Thedingshausen Heinrich Christian H. (1654—1703) til Hasberg i Grevskabet Hoya — hvis Sønnesøn var Generalmajor August Ludwig Georg H. (1739—1813) — og til Oberst Johan Georg H. (1652—1704) til Dorste, Herzberg og Elvershausen. Denne var Farfader til Johan Christoph Georg H. (1729—82) til Himmelmark, Hohenstein og Grunenhof, hvis Sønner var Generalmajor Hartwig Johan Christoph H. (1756—1816), Kammerherre, Generalmajor Bernhard Otto H. (1763—1818) — hvis Søn Kaptajn i Søetaten Johan Christoph (Christel) H. (1786—1826) var Fader til Kammerherre, Kontreadmiral Anton Rudolph H. (1816—97) •— Generalmajor Johan (Hans) Christoph Georg H. (1765—1837), Stabskaptajn, Toldforvalter Christian (Distel) H. (1775—1838) og Christian Friederich v. H.-Heespen (1769—1847) til Deutsch Nienhof og Pohlsee (Det H.-Heespen'ske Fideicommis), hvis Sønnesøns Søn er den slesvigholstenske Historiker Paul v. H.-Heespen (f. 1869). Ovenn. Generalmajor Johan (Hans) Christoph Georg H. var Fader til nedenn. Generalløjtnant Hans Christoph Georg Frederik H. (1792—1859), hvis Sønner var nedenn. Generalmajor Johan Christopher Georg H. (1825—1901), nedenn. Generalløjtnant Marius Sophus Frederik H. (1836—1903) og Intendant, Kammerherre Christian Carl Frederik H. (1832—1916), hvis Døtre var Agnes Mathilde H. (1858—1930), gift med Apoteker Christian Ditlev Ammentorp Hansen (1843—1916, s. d.), Fanny Eleonora H. (f. 1860), gift

med Kommandør Rord Regnar Johannes Hammer (1855—1930, s. d.), og Mathilde (Tilly) Charlotte Almira H. (f. 1867), i Ægteskab med Stiftamtmand, Kammerherre Christian Emil Anker Ammentorp (f. 1862, s. d.). — Den nævnte Toldforvalter Distel H. (1775—1838) var Fader til Hofchef Wilhelm Ludwig Friedrich H. (1807—54), der blev naturaliseret 1840 og var Fader til nedenn. Entomolog Wilhelm H. (1836—1903). — Toldforvalteren skal desuden have været Fader til Overlæge i Hæren Christian August Ferdinand H. (1810—79), hvis Søn er nedenn. Generalkonsul Christian Jacob H. (1852—1932).

Det har tidligere fejlagtigt været antaget — støttet paa et kejserligt Adelsdiplom fra 1570, som har vist sig at være et Falsum —, at Slægten havde Tilknytning til en estnisk Uradelsslægt H., der var stærkt forgrenet i Østersølandene, og som 1824 introduceredes i Sverige under Navnet v. Heidemann.

Wilhelm v. Hedemann og Paul v. Hedemann gen. v. Heespen: Geschichte der Familie von Hedemann, I—III, 1917—19. Danmarks Adels Aarbog, XV, 1898, S. 149—86; XVIII, 1901, S. 562; XXIII, 1906, S. 496 f.

Albert Fabritius.

Hedemann, Christian Jacob, 1852—1932, Generalkonsul. F. 25. Maj 1852 i Flensborg, d. 18. Maj 1932 paa Honolulu, begr. sst. Forældre: Overlæge i Hæren Christian August Ferdinand H. (1810—79) og Caroline Amalie Cloos (1824—67). Gift 27. Okt. 1877 i Taarnby med Meta Magdalene Marie Nissen, f. 23. Juni 1850 i Kbh. (Slotsk.), D. af kgl. Rustvognskusk Nis N. (1805—76) og Johanne Oline Unger (1820—80).

H. gik i Skole paa Herlufsholm, uddannedes som Maskiningeniør paa Polyteknisk Læreastalt og tog Maskinisteksamen, samtidig med at han 1870—78 var Maskintegner og Konstruktør hos Burmeister & Wain. 1878 rejste han til Hawaii, hvor han bestyrede den den danske Konsul Unna tilhørende Hana-Sukkerfabrik, som han helt ombyggede og udvidede. 1884 knyttedes han som Konstruktør til det engelske Akts. Honolulu Iron Works, der fabrikerede en stor Del af Maskineriet til Øernes Sukkerplantager. 1887 blev han Underdirektør, 1893 ledende Direktør for Honolulu Afdelingen, 1905 Generaldirektør, 1907 Vicepræsident og teknisk Direktør med Overopsyn over hele Virksomheden. •— Under hans kloge og forudseende Ledelse udvidedes Værkerne til Drift i stor Stil med Anvendelse af moderne Teknik og den mest udsøgte Arbejdskraft. Firmaet leverede efterhaanden alt Arbejde til Bygning af Øernes Sukkerfabrikker og fik store Bestillinger udefra trods Konkurrencen

med amerikanske Forretninger. Filialer anlagdes bl. a. i New York, San Francisco og Manila i Forbindelse med Bygningen af talrige Rørsukkerfabrikker, i alt ca. 100, i Mexico, paa Cuba, Puerto Rico, San Domingo, i San Francisco, paa Hawaii, Filippinerne og Formosa. — H. blev saaledes efterhaanden Leder af en verdensomspændende Virksomhed og nød velfortjent Ry for sin saglige Dygtighed og ubestikkelige Retskaffenhed. 1903 naturaliseredes han som amerikansk Borger, men bevarede stedse varm Interesse for sit Land og sine Landsmænd. 1909 udnævntes han til dansk Konsul for Hawaii-Øerne, fra 1927 med Titel af Generalkonsul. Fra 1922 var han tillige svensk Konsul. — R. 1917. K.[2] 1925.

J. Munthe-Brun i Ill. Tid. 24. Juni 1906. *Fr. de Fontenay.*

Hedemann, Hans Christoph Georg Frederik, 1792—1859, Officer. F. 7. Juli 1792 i Flensborg, d. 31. Maj 1859 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Kar. Ritmester, senere Generalmajor, Kammerherre Johan (el. Hans) Christoph Georg H. (1765—1837) og Baronesse Georgine Friederike Dehn (1765—1839). Gift 12. Aug. 1820 i Roskilde med Charlotte Eleonora Christina (el. Cathrine) Baagøe, f. 11. April 1796 i Roskilde, d. 16. Sept. 1873 i Kbh. (Garn.), D. af Kapellan ved Roskilde Domkirke Peter B. (1743—1812) og Christine Rasmussen Schonberg (1762—1836).

H. blev Kadet 1803, fik 1808 Anciennitet som Fændrik, blev 1809 Sekondløjtnant (Anc. 1808) og Premierløjtnant, 1819 Stabskaptajn (Anc. 1814), fik 1832 forbeholdt Anciennitet som Major, blev Major 1836, Oberstløjtnant 1842 og fik Obersts Karakter Nytaar 1847. Han havde fortrinsvis gjort Tjeneste ved Jægerne, havde ved de store Manøvrer under Frederik VI. jævnlig kommanderet samtlige deltagende Regimenters Jægerkompagnier og var kendt som en meget dygtig praktisk Officer, nidkær i Tjenesten, pligtopfyldende, strengt retfærdig, meget afholdt af sine undergivne — uden for Tjenesten som en stilfærdig, alvorlig, noget tilbageholdende Mand, der i ret trange Kaar »levede for sit Hjem«, som han selv har udtrykt det. Om Valget af Overkommando ved Felthæren Marts 1848 skriver Tscherning mange Aar senere: »Jeg besluttede [først] at kalde Kaptajn Læssøe af Staben for at gøre ham til Stabschef, og ved at betro Overbefalingen til en højere Officer, som vilde gaa ind herpaa, at gøre Læssøe til den egentlige Leder«. Til Chef valgte han H. med Forbigaaelse af samtlige Generaler og hele Oberstklassen. Det siges, at H. var anbefalet

af Oberst i Generalstaben, senere Krigsminister C. F. Hansen. Det kan ikke antages, at Tscherning over for H. har udtalt noget i Retning af, at denne kun af Navn skulde være Chef, thi nogle Dage senere skrev han — ganske vist med Tanke paa Kongen og Generaladjudanten — til H.: »De er *højst*kommanderende, og *kun* De har Ansvaret.« H. nærede ikke overdreven Tillid til egne Evner og slog ikke straks til, sagde heller ikke rent ud Nej; men efter nogen Betænkning gav han Tilsagn om at overtage Stillingen, idet han betingede sig, at hvis han ikke gjorde Fyldest i denne, skulde han kunne vende tilbage til sit mere beskedne Jægerkorps. 27. Marts fik H. Generalmajors Karakter, og 24. Maj indtraadte han i Nummer som saadan med Anciennitet fra 23. April (Slaget ved Slesvig). I Hæren var hans Udnævnelse blevet modtaget med jævn Tilfredshed blandt de yngre Officerer. — Som det var at vente med en saa forstandigt og fornemt tænkende Mand som H., formede Samarbejdet i Staben sig godt og ligeledes H.s Forhold til de undergivne Førere, der med en enkelt Undtagelse alle var yngre end han. 30. Marts, ved Kolding, hvor Armékorpset samledes, overtog H. Kommandoen. Da Tscherning havde den Opfattelse, at han som Krigsminister var Leder af hele Hæren, altsaa ogsaa af Operationskorpset, søgte han gentagne Gange at gribe ind i Ledelsen af Operationerne. Gennem sin fortrolige Adjudant Johs. Harbou opfordrede han Læssøe til konfidentiel Brevveksling med Harbou eller Ministeren selv, bag om H.s Ryg. Læssøe efterkom vel Opfordringen, men gik dog snart over til kraftigt at værge Overkommandoens Handlefrihed, og Brevvekslingen forblev fuldstændig ubekendt for den umistænksomme H. Saavel Korpskommandoen som Krigsministeriet ydede udmærket Arbejde paa at gøre Korpset operationsdygtigt efter den lange Fredsperiode, og allerede 9. April indlededes Felttoget med et vel planlagt Angreb paa den lille Insurgenthær ved Bov. Før Slaget ved Slesvig 23. April mod de forenede Preussere og Insurgenter var Korpset blevet betydelig forstærket og Organisationsarbejdet videreført, saa at Slaget gennemførtes paa den smukkeste Maade saavel af Ledelsen som af Tropperne, og H. gjorde det bedste Indtryk paa alle ved sin Ro og Selvbeherskelse. Uordenerne ved Flensborg den følgende Dag gav stærk Genlyd i Kbh. og fremkaldte Rygter om, at visse af Førerne, navnlig H., var upaalidelige i national Henseende, og Tscherning fandt sig foranlediget til øjeblikkelig at sende Oberst Hansen til Krigsskuepladsen med Fuldmagt til at gribe ind i den Udstrækning, han fandt fornøden. Hansen saa vel straks, at alt var i god Orden, men han tog dog selv Kom-

mandoen paa Als, medens H. beordredes til at overtage Generalkommandoen over Fyn sammen med Korpskommandoen. Han protesterede mod denne Ordning og henstillede, at han traadte tilbage fra sine Stillinger, og opnaaede en nogenlunde tilfredsstillende Ordning af Kommandoforholdene. —• I Løbet af Maj enedes Korpskommandoen og Krigsministeriet om, at der med det yderligere forstærkede Korps burde foretages et kraftigt Fremstød mod Rigstropperne i Sundeved. Inden dette var sat i Gang, foranledigede ydrepolitiske Forhold, at Tscherning sendte Harbou til Hovedkvarteret med Forbud derimod, og Harbou indtraf paa Als 28. Maj, da Overgangen til Sundeved var under Udførelse. Det lykkedes Overkommandoen at hæve Harbous Betænkeligheder; han gav i Tschernings Navn Bemyndigelse til at fortsætte, hvad der førte til de vel ledede og særdeles hæderfulde Kampe denne Dag og 5. Juni. I de følgende Uger undergravede Læssøe og Harbou uden virkelig Grund og uden H.s Vidende dennes Stilling som Fører og Soldat og foranledigede Tscherning til under et Besøg, han i Juli aflagde i Hovedkvarteret, at overgive H. en kgl. Resolution om Korpsets Opløsning og H.s Udnævnelse til Præsident i den ret betydningsløse Raadgivende Komité i Kbh. Dette kom ganske bag paa H., og det blev beklaget overalt i Hæren, hvis højere Førere demonstrerede derimod ved at tilstille ham en særdeles anerkendende Tak for hans Ledelse. — Det er næppe muligt at afveje H.s Andel i Handlingerne, Resultaterne 1848 sammen med den højt vurderede Læssøe; men det er den kommanderende General, der godkender de fattede Beslutninger, dækker dem med sit Navn; han har Hovedansvaret i Ulykken, men ham tilkommer ogsaa Hovedæren for det gunstige Resultat. Ved Forhandlingerne i Rigsdagen om ekstraordinær Pension til H.s Enke udtalte Tscherning, at H.s Fortjenester af sit Land maatte vurderes mindst lige saa højt som General Bulows. H. kom ikke mere til at deltage i Krigen, og 1854 afskedigedes han efter Ansøgning som Generalløjtnant. Han ansaa sig med Rette for daarligt behandlet; den hidtil aandeligt og legemligt sunde Mand mistede Livsmodet; Øjensvaghed sluttede sig til, og til sidst blev han helt blind. — Kammerherre 1848. — R. 1840. K. 1848. DM. 1851. S.K. 1853. •— Malerier af A. Hunæus 1849 og (posthumt) af V. Rosenstand 1890 (Fr.borg). Portrætmedaillon paa Gravstenen. Litografi af A.M. Petersen 1849, omtegnet til Træsnit af Carl Bloch. Træsnit af H. P. Hansen efter Rosenstands Maleri. Satirisk tysk Litografi 1848.

Den dansk-tydske Krig 1848—50, I, 1867. N. P. Jensen: Oberst Frederik Læssøe, 1912 (se Registeret). Hist. Tidsskr., 9. Rk., IV, 1925—26, S. 1—52.

Mil. Tidsskr. 1935, S. 257. Tidsskr. for Krigsvæsen, 1859, S. 425—29. Vort Forsvar 28. Sept. 1890. Danmarks Adels Aarbog, XV, 1898, S. 173.

Rockstroh.

Hedemann, Johan Christopher Georg, 1825—1901, Officer, Jernbaneingeniør. F. 29. Dec. 1825 i Kbh. (Garn.), d. 28. Febr. 1901 sst., begr. sst. (Garn.). Forældre: Stabskaptajn, senere Generalløjtnant Hans H. (s. d.) og Hustru. Gift 6. Jan. 1849 i Roskilde med Maria Julia Frederikke Marcher, f. 22. Okt. 1823 i Kbh. (Petri), d. 7. April 1900 sst., D. af Læge, senere Dr. med. Hans Koefoed M. (1796—1877) og Franzisca Elisabeth Emilie Wilckens (1785—1857).

H. blev Landkadet 1837, 1842 Sekondløjtnant à la suite i Jægerne og samtidig Elev i den militære Højskole, fra hvis Ingeniørafdeling han dimitteredes Marts 1848 som Premierløjtnant (Anc. 1846). Han deltog i Krigen, blev 1850 Kaptajn II, 1853 Kaptajn I og deltog i Krigen 1864 som Kommandør for Hærens Brovæsen. Samtidig med sin Tjeneste i Ingeniørkorpset, bl. a. ved Vejvæsenet, begyndte han fra 1856 sin Virksomhed ved Jernbanevæsenet ved at deltage i Projekteringen af Baner i Jylland og Fyn og var fra 1862 indtil Krigen Overingeniør ved Bygningen af den nordsjællandske Bane og Klampenborgbanen, var 1868—82 Overingeniør ved Anlægget af Banerne fra Roskilde til Masnedsund og Kalundborg, Orehoved—Nykøbing F. og Frbg.—Frederikssund samt Dobbeltsporanlæggene Kbh.—Roskilde og Hellerup —Klampenborg, blev teknisk Konsulent for Direktionen for de sjællandske Statsbaner og Overingeniør ved større Udvidelser af eller Anlæg af Stationer ved disse. 1885 blev han teknisk Tilsynsførende ved de private Baner paa Sjælland, Falster og Lolland, Medlem af Bestyrelsen for Gribskovbanen (1890 Formand), 1886 Medlem af Kommissionen til Omordning af Jernbaneforholdene i og ved Kbh., men allerede 1879—80 var han Medarbejder ved Planer om Forlæggelse af Kbh.s Hovedbanegaard Syd for Vesterbrogade og om en stor Østbanegaard. 1889 blev han teknisk Tilsynsførende ved de private Baner paa Fyn. Som Følge af Lov April 1892 om Statsbanedriftens Ordning afskedigedes han 1893 som Overingeniør, men vedblev at virke i Kommissioner og Bestyrelser. — H. var vel ikke nogen vidtskuende Aand, Manden med de store Vuer, men han beklædte med Ære sine betydningsfulde Stillinger ved Jernbanevæsenet, anset og respekteret for sin fornemme Karakter, sin faste, myndige Optræden, sin store Flid og Samvittighedsfuldhed. — 1868 var han traadt uden for Nummer i Hæren, og da han 1877 naaede Aldersgrænsen for Kaptajner

— stadig uden for Nummer —, afskedigedes han med Obersts Kar. 1895 fik han nyt Afskedspatent som Generalmajor. — R. 1850. DM. 1864. K.[2] 1875. K.[1] 1893.

V. E. Tychsen: Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1884, 1884. Mil. Tid. 1901, S. 202 f. Ingeniøren 1901, S. 139. Danmarks Adels Aarbog, XV, 1898, S. 174. *Rockstroh (V. E. Tychsen).*

Hedemann, Marius Sophus Frederik, 1836—1903, Officer. F. 21. Jan. 1836 i Kbh. (Garn.), d. 24. Juni 1903 sst., begr. sst. (Garn.). Broder til Johan H. (s. d.). Gift 1° 27. Sept. 1861 i Kbh. (Garn.) med Johanne Charlotte Sophie Baggesen, f. 24. Febr. 1835 i Kbh. (Garn.), d. 20. Okt. 1883 sst. (Garn.), D. af Kaptajn, senere Generalmajor August B. (s. d.) og Hustru. 2° 1. Sept. 1885 i Kbh. (Cit.) med Anna Frederikke Petersen, f. 14. Sept. 1835 i Kbh. (Holmens), d. 21. Okt. 1923 sst., D. af Kaptajnløjtnant, senere Kommandør Jonas Ramus P. (1796—1876) og Anna Lovise Toxværd (1801—79).

H. blev Kadet 1849, Sekondløjtnant 1853 (Anc. 1852), gennemgik den militære Højskole 1855—59, blev 1863 Adjudant ved 2. Division, deltog i Krigen 1864 og blev s. A. kar. Premierløjtnant, Kaptajn II og Adjoint i Generalstaben. 1867 blev han Kaptajn af Generalstaben, ansattes n. A. til Tjeneste i Krigsministeriet, blev 1870 Adjudant hos Krigsministeren og var 1871—76 Adjudant hos Kongen. 1880 udnævntes han til Oberstløjtnant og Bataillonschef, forsattes 1885 til Generalstaben som Chef for Taktisk Afdeling, blev s. A. Oberst, 1889 Chef for 6. Regiment, 1893 Generalmajor og Chef for Fynske Brigade, 1896 Chef for Generalstaben, 1901 Generalløjtnant og kommanderende General i 1. Generalkommandodistrikt. Under den russisk-tyrkiske Krig var H. 1877 attacheret det russiske Hovedkvarter. 1887—92 var han Folketingsmand for Odense og blev 1893 ved Andræs Død kongevalgt Landstingsmand. — Kammerherre 1887. — R. 1864. DM. 1875. K.[2] 1889. K.[1] 1892. S.K. 1902. — Maleri af Aug. Jerndorff 1885 i Familieeje.

Mil. Tid. 1903, Sp. 255. Ill. Tid. 28. Juni 1903. Dan. Bruun: Fyrretyve Aar efter, 1904, S. 264, 281—84 og passim. N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 602—05. *Rockstroh*

Hedemann, Wilhelm (kaldet Hell), 1836—1903, Officer, Entomolog. F. 24. Febr. 1836 i Kbh. (Slotsk.), d. 9. Juni 1903 i Branzoll i Tyrol, begr. i Dresden. Forældre: Premierløjtnant, senere Kaptajn, Kammerherre Wilhelm Ludwig Friedrich H. (1807—54) og Marie Friederike Caroline v. der Maase (1811—92). Ugift.

H. gik i Skole i Kiel og Schul-Pforta og rejste 1854 til Wien (men beholdt sin danske Indfødsret) og traadte ind i den østrigske Hær, deltog bl. a. i det italienske Felttog og blev Kompagnichef 1860. 1864—67 deltog han som Kaptajn i Militærekspeditionen til Mexiko og var 1866 Ordonnans hos Kejser Maximilian, men rejste tilbage til Europa inden Sammenbruddet. 1867—70 var han atter Officer i den østrigske Hær, gik derefter i russisk Tjeneste og var 1872—75 Kaptajn i et Grenaderregiment i Kaukasus. 1877 foretog han for Store Nordiske Telegrafselskab en Inspektionsrejse gennem Sibirien, Kina og Japan og var 1878—91 Selskabets Repræsentant i Leningrad. Derefter var han bosat i Kbh., fra 1899 i Dresden, hvor hans sidste Aar gik med Udarbejdelsen af den store Slægtshistorie »Geschichte der Familie von Hedemann« (udgivet i tre Bd. 1917—19 af Paul v. H. gen. v. Heespen). — H. var en passioneret og indsigtsfuld Sommerfuglesamler, der i Italien, Mexiko, Kaukasus, Amurlandet og hvor han ellers kom hen benyttede sin Fritid til kyndigt at forøge sin Samling; efter 1891, da han havde opgivet sin Stilling og havde Tiden til sin Raadighed, kunde han — økonomisk uafhængig som han var — dels tilbringe store Dele af Aaret paa Indsamling rundt om i Europa, dels foretage et Par længere Samlerejser (1894 til de dansk-vestindiske Øer, 1895 til Kanarerne); fra Vestindien hjembragte han bl. a. over hundrede for Videnskaben nye Arter Smaasommerfugle. I udenlandske Tidsskrifter har han (1869—97) skrevet en Række Artikler om sine Fund, der ogsaa har tjent andre Entomologer som Basis for Publikationer, og i det danske »Entomologiske Meddelelser« skrev han (1894) om de danske Smaasommerfugle. Hans store, smukt præparerede Sommerfuglesamling findes nu dels i Leningrad-Museet, dels hos Fyrst Caradja i Rumænien. Sytten forskellige Arter Sommerfugle er opkaldt efter H. — Kammerjunker 1871. — R. 1882. DM. 1891.

Wilh. v. Hedemann og P. v. H. gen. v. Heespen: Geschichte der Familie von Hedemann, III, 1919, S. 163—230, 334. Entomol. Meddel., XV, 1936, 373

Kai L. Henriksen.

Hedevig (Hedwig), 1581—1641, Kurfyrstinde af Sachsen. F. 5. Aug. 1581 paa Fr.borg, d. 26. Nov. 1641 paa Lichtenberg, begr. i Freiberg. Forældre: Kong Frederik II. (s. d.) og Sophie af Mecklenburg (s. d.). Gift 10. Sept. 1602 i Dresden med Kurfyrst Christian II. af Sachsen, f. 23. Sept. 1583 i Dresden, d. 23. Juni 1611 sst., Søn af Kurfyrst Christian I. af Sachsen (1560—91) og Sophie af Brandenburg (1568—1622).

H. opfostredes som sine Søskende en Tid hos sine Bedsteforældre, det mecklenburgske Hertugpar. Efter sit kortvarige Ægteskab boede hun paa sit Enkesæde, Slottet Lichtenberg i Sachsen. Hun bevarede Forbindelsen med sin Broder Christian IV. og var i Danmark 1631 til Moderens Begravelse og 1634, da den udvalgte Prins Christian ægtede hendes afdøde Ægtefælles Broderdatter Magdalena Sibylla. I Sachsen byggede hun en Del, især flere Kirker. — Anetavle paa Nyborg Slot. Malerier paa Fr.borg (bl. a. 1630) og Altenburg. Miniaturer paa Fr.borg. Malerier paa Hampton Court og paa Wermsdorff i Sachsen. Akvarelkopi af G. Muller i Dresden. Forgyldt Kobberplade af David Conrad 1606 paa Rosenborg; enkelte Tryk som Negativbilleder udsendt derefter. Medaille 1604, stukket i Kobber af Thiele. Fremstillingen paa Stikket af Frederik II.s Ligfærd er ikke Portræt.

C. Barthels: Christliches Leich-Sermon von der weiland Furstin Hedwig, 1642. L.Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, III—IV, 1916—17.

J. A. Fridericia (C. O. Bøggild Andersen).*

Hedevig (Hedvig), 1626—78, Kongedatter. F. 15. Juli 1626 paa Haderslevhus, d. 5. Okt. 1678 i Kristiansstad, begr. sst. (Trefaldighetsk.). Forældre: Kong Christian IV. (s. d.) og Kirstine Munk (s. d.). Gift 6. Nov. 1642 paa Kbh.s Slot med Ebbe Ulfeldt til Ovesholm, Lensmand paa Kristiansstad (s. d.).

Som Barn var H. en Tid hos Mormoderen Ellen Marsvin. Hun fejrede sit Bryllup s. D., som Tvillingsøsteren Christiane ægtede Hannibal Sehested. Ved Faderens Død paa Rosenborg var hun og den ældre Søster Leonora Christina de eneste af Børnene, som var til Stede. Som et Led i det almindelige Angreb paa »Svigersønnerne«, som Frederik III. og Raadet iværksatte, mistede hendes Mand sit Len Bornholm og søgte derpaa Tilflugt i Stockholm (1652), hvortil H. to Maaneder senere fulgte ham. Hun deltog i Livet ved Dronning Christinas Hof en Tid og boede senere med Manden paa Braheberg i Uppland. Samlivet, der forblev barnløst, var i høj Grad ulykkeligt. Han var brutal og hensynsløs, hun langtfra noget blidt Gemyt, og hun endte, som hendes Breve til Leonora Christina viser, med at hade ham — »det forbandet creatur«. Samtidig indlod hun sig vistnok i et Forhold til en Student, som var i deres Hus, og flygtede til sidst med ham til Slottet Barth i Pommern, hvor Leonora Christina da boede (Okt. 1655). Herfra drog hun til Boller, til Moderen, ved hvis Jordefærd i Odense i Juli 1658 hun ogsaa var til Stede. Ved Skiftet fik hun Taasinge, som hun dog først efter 1660-Freden

kom i Besiddelse af. Her levede hun 1661—64, plaget af sine og sin Mands Kreditorer, til hvilke hun stadig maatte udlægge eller pantsætte af sin Ejendom. Fra April 1664 havde hun Ophold i Skaane, mest paa Ebbe Ulfeldts Gaard Raabelev, undertiden maaske ogsaa paa Ovesholm. Om en Forsoning mellem hende og Manden, som nu var blevet svensk Rigsraad, vides der intet. Men at hendes Sind ikke helt fattedes Varme, viser hendes Medfølelse med sin i Blaataarn fangne Søster og dennes Børn. Hun brevvekslede hemmeligt med Leonora Christina, tog en Tid hendes to yngste Sønner til sig og rejste efter Frederik III.s Død 1670 til Kbh. for — uden Held — at virke for hendes Frigivelse. — Maleri paa Ovesholm, Skaane.

Dsk. Saml., 2. Rk., II, 1872—73, S. 305—13. S. Birket Smith: Leonora Christina, Grevinde Ulfeldts Historie, I—II, 1879—81. C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, V, 1883—85,

C. O. Bøggild Andersen (J. A. Fridericia).

Hedevig (Hedvig) **Eleonore,** 1636—1715, Dronning af Sverige. F. 23. Okt. 1636 paa Gottorp, d. 24. Nov. 1715 i Stockholm, begr. i Riddarholmsk. sst. Forældre: Hertug Frederik III. af Holsten-Gottorp (s. d.) og Hustru. Gift 24. Okt. 1654 paa Stockholm Slot med Kong Karl X. Gustaf af Sverige, f. 8. Nov. 1622 paa Nykoping Slot, d. 13. Febr. 1660 i Goteborg, Søn af Pfalzgrev Johan Kasimir af Pfalz-Zweibrücken (1589—1652) og Catharina af Sverige (1584—1638).

H. E. (der vistnok er blevet kaldt Eleonore) havde først været forlovet med en mecklenburgsk Prins, men da Karl Gustaf friede til hende, blev han af politiske Grunde foretrukket. Efter hans Død fik hun Forsædet i Formynderstyrelsen for Sønnen Karl XI. med to Stemmer, men øvede for øvrigt ikke stor Indflydelse i denne. Derimod havde hun siden meget at sige hos Sønnen og var indtil sin Død det gottorpske Partis Hovedstøtte i Sverige. Hun var en varm Ven af Litteraturen og de skønne Kunster og anvendte en stor Del af sine rige Indkomster til at fremhjælpe disse i Sverige. — Af de mange Portrætter nævnes: Paa Fr.borg: Skitse til J. Ovens' store Maleri 1652 med hele Familien (Originalen paa Gripsholm), Miniature af H. E. som ung Enke af Signac og Maleri af D. v. Klocker Ehrenstrahl. Paa Rosenborg: Miniature fra 1660'erne. Som Barn malet paa Familiebillede paa Eutin, som yngre af J. Ovens (Gripsholm) og paa en Miniature (Gotha). Maleri af Vielsen af Ovens 1654. Maleri af Abr. Wuchters 1658—59 (Gripsholm). Miniaturer paa Kobber (sst.). Maleri af

Ehrenstrahl ca. 1688 (sst.). Familiebilleder ca. 1683 (sst. og Eutin 1692). Malerier af D. v. Krafft bl. a. 1704 og med sit Barnebarns Barn (sst.). Stik af P. van Schuppen 1667 efter Ehrenstrahl, af C. Waumans og Ph. Fruytiers. Medailler bl. a. 1654, 1655 og 1660.

L. Laursen.

Hedevig (Hedwig) **Sophie,** 1681—1708, Hertuginde af Slesvig-Holsten-Gottorp. F. 26. Juni 1681 paa Stockholm Slot, d. 12. Dec. 1708 sst., begr. i Riddarholmsk. sst. Forældre: Kong Karl XI. af Sverige (1655—97) og Ulrikke Eleonore af Danmark (s. d.). Gift 2. Juni 1698 i Stockholm med Hertug Frederik IV. af Gottorp (s. d.).

Ligesom sin et Aar yngre Broder Karl (XII.) opdroges H. S. af sin gottorpske Farmoder Enkedronning Hedevig Eleonora. Hendes Ægteskab med den gottorpske Onkel var en politisk Akt, og hun synes til at begynde med at være gyst tilbage for hans stærke og overmodige Form. Men hans Charme besejrede hende, som den besejrede hendes Broder, og det Brev, hvori Karl XII. meddelte hende Ægtefællens Død i Slaget ved Klissow (1702), vidner om, hvor stort Tabet var for dem begge. Hun vedblev som Enke at bo i Sverige — paa Carlberg eller Stockholm Slot —, hvor hun efter et kort Ophold paa Gottorp havde taget Ophold allerede i Mandens Levetid, og overlod den daglige Forvaltning af Hertugdømmerne til Administratoren Christian August (s. d.). Hun ledede Opdragelsen af sin lille Søn Carl Frederik (s. d.) med den Tanke for Øje, at han skulde arve Tronen efter Karl XII., hvis Yndlingssøster hun var, og var Centrum for »det holstenske Parti« ved det svenske Hof. Maaske var et Kærlighedsforhold mellem hende og en ung svensk Adelsmand ved at spire frem, da hun kun 27-aarig bortreves af Børnekopper. — Malerier af D. v. Klocker Ehrenstrahl paa Gripsholm 1684 og Rosenborg 1687. Portrætteret af samme paa Familiebilleder 1683 og 1688 (Gripsholm) og 1692 (Eutin). Miniature paa Fr.borg. Maleri af D. v. Krafft 1698 (Gripsholm).

A. Fryxell: Berättelser ur svenska historien, XXI—XXVII, 1856—58, især XXIV, S. 60—65 og XXVII, S. 48—53. E. Carlson: Konung Karl XII.s egenhändige bref, 1893. S. E. Bring: Karl XII., 1918.

C. 0. Bøggild Andersen.

Hee, Christen, 1712—82, Matematiker. F. 5. April 1712 i Sandbjerg, Thyholm, d. 12. Jan. 1782 i Kbh. (Helligg.), begr. i Helligg. K. Forældre: Sognepræst Christen H. (1669—1729) og Karen Schytte (1674—1756). Ugift.

H. blev Student 1728 fra Nykøbing M. og tog Baccalaurgraden i Kbh. 1733, studerede ogsaa i Marburg og Tubingen. Han lagde sig især efter Matematik og Mekanik. For at højne Søofficerernes tekniske Uddannelse anordnedes 1741, at der skulde holdes matematiske Forelæsninger for dem, og 1742 blev H. ansat som Lector matheseos ved Søetaten; han skulde ogsaa meddele Kadetterne nogen Undervisning i Faget. I Forbindelse med denne Undervisning rejste han til Holland, England, Frankrig og Italien for at studere Vandbygning. Han fortsatte sin Undervisningsvirksomhed til sin Død, idet han dog fra 1774 assisteredes af Thomas Bugge, som blev hans Efterfølger. Som det ofte var Tilfældet paa den Tid, tog han først Magistergraden efter længe at have været i Embede, nemlig 1761. 1747 var han blevet Professor i Filosofi ved Universitetet og 1759 Professor designatus i Matematik sst., og 1769 efterfulgte han J. F. Ramus som Professor ordinarius. I denne Stilling forblev han til sin Død. 1747 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab, var ogsaa Medlem af Videnskabsselskaberne i Trondhjem, Stockholm, Berlin og Lyon. Det 18. Aarhundredes Matematik ved Kbh.s Universitet stod i det hele og store paa et temmelig lavt Standpunkt. H. har faaet Navn som en dygtig Matematiker og har sikkert været en dygtig og rutineret Lærer og haft Sans for Matematikkens praktiske Anvendelser, men hans Evner for teoretisk Matematik kan man ikke nu bedømme, da han kun har efterladt sig en ubetydelig Produktion. I Videnskabernes Selskabs Skrifter findes et Par Smaaafhandlinger om Friktion, om Længdemaal og om »Kunsten at leve under Vandet«, og i »Philosophical Transactions« findes et lille Stykke om Trykket i Maskiner i Gang. Som Medlem af Videnskabernes Selskab udkastede H. Planen til Kortvæsenets Indretning og vejledede Landmaalerne. — Justitsraad 1774.

Chr. Molbech: Videnskabernes Selskabs Historie, 1843, S. 69—72, 521. S. A. Christensen: Matematikens Udvikling i Danmark og Norge i det 18. Aarh., 1895, S. 214 f., 221.

Poul Heegaard.

Hee, Jørgen, 1714—88, Biskop. F. 18. Nov. 1714 i Odense, d. 30. Dec. 1788 i Aarhus, begr. i Domkirken sst. Forældre: Hospitalspræst, senere tillige Stiftsprovst Jens H. (1679—1747) og Else Pedersdatter Lund (1680—1736). Gift 12. Okt. 1740 med Karen Gudme, f. ca. 1719, d. 6. Nov. 1792 i Aarhus, D. af Sognepræst i Sønder Broby Matthias Nielsen G. (1667—1728, gift 1° 1708 med Margrethe Dinesdatter Pontoppidan, ca. 1670—1711) og Anna Dorothea Møller (ca. 1681—1746).

J. H. blev Student fra Odense 1729 og tog teologisk Attestats 1734. Derpaa virkede han i fire Aar som Huslærer hos General J. F. Brockenhuus til Bramstrup, der 1738 kaldte ham til Sognepræst i Allerup og Davinde. I dette Embede tilbragte han 21 rolige Aar, og da han i denne Tid havde udsendt første Bind af et stort homiletisk Arbejde »Jesu Christi hellige Lidelses-, Døds- og Begravelses Historie« (1758; 2.—3. Bind kom 1760—66), vandt han derved indflydelsesrige Velyndere, der 1759 skaffede ham Sognekaldet ved St. Hans Kirke i Odense, hvorfra han 1763 forflyttedes til St. Knuds Kirke sst. som Stiftsprovst og allerede 1764 til Kbh. som Holmens Provst. Han gjorde god Fyldest paa denne meget krævende Post, blev som Sjælesørger stillet over for ikke faa højst ejendommelige Tilfælde og vandt megen Yndest baade hos Flaadens Mandskab og hos Kongehuset. Udpræget konservativ som han var, følte han sig nøje knyttet til Enkedronning Juliane Marie og Arveprins Frederik, medens han blev en skarp Modstander af det Struensee'ske Styre, som han ofte ivrede imod fra Prædikestolen. Det var derfor ret naturligt, at han 1772 blev udset til at være den Præst, der skulde berede Grev Enevold Brandt til Døden. Med stor Ængstelse gik han til dette Hverv, men det lykkedes ham uden større Vanskeligheder at føre den letbevægelige Greve tilbage til Kristendommen, og han ledsagede ham til Skafottet 28. April s. A. Sit Forhold til Brandt har han skildret i det naive, men i flere Henseender mærkelige Skrift »Paalidelig Underretning om den henrettede Enewold Brandts Forhold og Tænkemaade i hans Fængsel« (1772), der blev oversat baade paa Fransk, Tysk, Hollandsk og Svensk. Vistnok især takket være Ove Høegh Guldberg blev J. H. faa Aar efter (1777) kaldet til Biskop over Aarhus Stift, et Embede, han røgtede med stor Flid og Troskab til sin Død. Foruden de ovenfor nævnte Skrifter har J. H. udgivet nogle mindre Arbejder, mest Prædikener, hvoraf især bør nævnes hans Indledning til Sønnen Thomas H.s Oversættelse af den engelske Biskop Edmund Gibsons Hyrdebreve (1771). Den viser tydeligt, at han som Teolog har staaet sammen med Erik Pontoppidan, P. Rosenstand Goiske og Guldberg som Repræsentant for den ældre, delvis engelskpaavirkede Supranaturalisme. J. H.s litterære og øvrige Virksomhed afspejler ikke nogen fremragende Tankens eller Ordets Mand, men vidner om en grundig, redelig og arbejdsivrig Natur. — Stik ca. 1772.

Bjørn Kornerup i **Kirkehist.** Saml., 6. Rk., I, 1933—35, S. 53—129, 424—49.

Bjørn Kornerup.

Heegaard. Præste- og Borgerslægten H. — hvis Navn formodes at stamme fra en »Hedegaard« paa Fyn — føres tilbage til Skræddermester i Kbh. Christen Steffensen H. (f. ca. 1700), hvis Søn Sognepræst i Nordby paa Samsø Stephan Christiansen H. (1726—98) var Fader til Poul Henrik H. (1766—1835) — Faderens Efterfølger i Nordby — og Isenkræmmer, senere Maskinfabrikant i Kbh. Mathias Anker H. (1776—1837), hvis Søn var nedenn. Fabrikejer Steffen Peder Anker H. (1815—93). Den nævnte Pastor Poul Henrik H. (1766—1835) var Fader til Landvæsenskommissær, Postekspeditør Poul H. (1806—82), hvis Søn nedenn. Filosof Poul Sophus Vilhelm H. (1835—84) var Fader til den ligeledes nedenn. Professor Poul H. (f. 1871).

P. H. Heegaard: Udtog af en Slægtsbog, 1908. *Albert Fabritius.*

Heegaard, Steffen Peder **Anker,** 1815—93, Fabrikejer. F. 29. Juli 1815 i Kbh. (Trin.), d. 19. Dec. 1893 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Isenkræmmer, senere Maskinfabrikant Mathias Anker H. (1776—1837) og Henrikke Baggine Hornemann (1780—1849). Gift 14. Sept. 1844 i Snedsted med Louise Christine Feilberg, f. 11. Dec. 1821 i Kbh. (Trin.), d. 13. Jan. 1905 sst., D. af Justitsraad, Kontorchef i Nationalbanken Henning Frederik F. (1771—1841) og Louise Christine Brummer (1779—1842).

H. begyndte som Isenkræmmer. Han havde gaaet i v. Westens Institut og var straks efter Konfirmationen kommet i Lære hos sin Fader. Ved dennes Død overtog han 1837 sammen med en ældre Broder *Christian August H.* (1810—79) Faderens Isenkramforretning, der var forbundet med et mindre Jernstøberi, som Faderen 1828 havde anlagt paa Nørrebro. 1847 hævedes Kompagniskabet mellem de to Brødre, og H. overtog for egen Regning Jernstøberiet. Han var fra da af udelukkende Fabrikant og blev efterhaanden en af Tidens største Industridrivende. 1857 købte han ved Auktion for 188 000 Rdl. Statens Fabrikker i Frederiksværk, og s. A. overtog han et Lerbrænderi i Blaagaardsgade, der væsentlig tilvirkede saltglaserede Rør. Fra hans betydelige Virksomheder udgik nu Dampmaskiner, Industri- og Landbrugsmaskiner samt en Række støbte Husholdningsgenstande, hvoriblandt navnlig emaillerede Gryder. — Ved Siden heraf udfoldede H. som Organisationsmand et ikke ringe Initiativ. Sin offentlige Virksomhed havde han begyndt som Frihandelsmand, idet han var Medindbyder til og Bestyrelsesmedlem i Frihandelsforeningen af 1862, men senere stillede han sig nærmest paa Toldbeskyttelsens Standpunkt. Som Formand for Industriforeningen 1871—76 gen-

nemførte han to Opgaver, som Foreningen længe havde forberedt: Afholdelsen af en nordisk Industriudstilling i Kbh. 1872 og Aabningen af en stor teknisk Skole 1876 (Det tekniske Selskabs Skole). I Arbejderforeningen af 1860 var han gennem en Række Aar et virksomt Bestyrelsesmedlem og deltog bl. a. i Bestræbelserne for at skaffe Foreningen eget Hus, hvilket lykkedes 1875. Ogsaa for Hovedstadens kommunale Liv interesserede han sig, og han var 1868—85 Medlem af Borgerrepræsentationen. Endelig kan nævnes, at han 1881 var en af Stifterne af Dansk Sparemærkekasse. — 1876 var H. fratraadt som Formand for Industriforeningen for at lade andre løse det Spørgsmaal, som nu meldte sig, nemlig Foreningens Flytning fra Holmens Kanal til Udstillingsbygningen paa Vesterbrogade, og i de følgende Aar afviklede han efterhaanden sine forskellige Tillidshverv. 1884 trak han sig helt tilbage til Privatlivet, idet han overdrog sine Fabrikker paa Blaagaard og Frederiksværk til Sønnerne *Louis Carl H.* (1845—1914) og *Henning Frederik Christian Mathias Anker H.* (1858—1910) samt Svigersønnen Bjørn Stephensen (f. 1855). De nye Indehavere nedlagde Jernstøberiet i Kbh., som i Mellemtiden var flyttet til Lyngbygade, og overdrog 1918 Frederiksværk-Virksomheden til L. Lange & Co. i Svendborg, der drev den som selvstændig Virksomhed indtil Rekonstruktionen 1928. Derefter førtes den en kort Tid videre af et Aktieselskab, som 1930 sammensluttedes med De forenede Jernstøberier, der nu har forlagt Hovedkontoret til Frederiksværk. — En Del af sin Formue efterlod H. til Legater, bl. a. med det Formaal at fremme Afholdelse af populære Foredrag over Naturvidenskaber og Historie. — Etatsraad 1883. — R. 1869. DM. 1872. — Maleri af J. Exner 1852. Træsnit paa et Billede af Industriforeningens Formænd til 1888.

C. Nyrop: Industriforeningen i Kbh. 1838—88, 1888. Legatstifteren S. P. A. Heegaard 1815—1915, 1915. Haandværkerbladet, X, 1893, Nr. 101. Ill. Tid. 31. Dec. s. A. P. H. Heegaard: Udtog af en Slægtsbog, 1908, S. 57—116.

P. Koch Jensen (C. Nyrop).

Heegaard, Poul, f. 1871, Matematiker. F. 2. Nov. 1871 i Kbh. (Frue). Forældre: Docent, senere Professor Sophus H. (s. d.) og Hustru. Gift 31. Marts 1896 i Gentofte med Johanne Magdalene Johansen, f. 7. Juni 1866 i Kolding, D. af Fabrikant Andreas Lorenz J. (1830—1916) og Grethe Sørensen (1834—91).

H. blev Student 1889 fra Metropolitanskolen, tog Magisterkonferens i Matematik 1893 og fortsatte derefter sine matematiske Studier i Paris og Gottingen. Han blev Dr. phil. 1898 (»For-

studier til en topologisk Teori for de algebraiske Fladers Sammenhæng«, oversat i »Bulletin de la Société mathématique de France«, 1917). I sine unge Aar var han stærkt optaget af forskelligt Undervisningsarbejde ved Metropolitanskolen, Søværnets Skoler og Hærens Officerskole og af Udgivelsen af Lærebøger, 1912—18 Aktuar i Forsikringsselskabet Carentia. 1910—17 var han Professor i Matematik ved Kbh.s Universitet, hovedsagelig med Geometri som Undervisningsfag, og er fra 1918 Professor i Matematik ved Universitetet i Oslo. — H. vakte tidlig Opmærksomhed ved sine Arbejder inden for den Gren af Matematikken, der betegnes som »Topologi« eller »Analysis situs« og hvis Udvikling i den nyere Tid særlig blev indledet gennem H. Poincarés dybtgaaende Undersøgelser. Til disse gav H. i sin ovennævnte Doktorafhandling et baade kritisk og konstruktivt Bidrag og et smukt Eksempel paa den geometriske Anskuelses skabende Evne. Saaledes hører »H.-diagrammet« til de blivende Bestanddele blandt Topologiens Værktøj. H. var ogsaa den første, der gav en samlet og systematisk Fremstilling af denne Videnskabs hidtil naaede Udvikling, nemlig i den sammen med Professor Max Dehn forfattede Artikel »Analysis situs« i Bd. III af »Encyklopädie der mathematischen Wissenschaften« (1907). Senere har han endnu i enkelte Afhandlinger bidraget til denne Gren af Matematikken, men man vilde faa et urigtigt og ensidigt Billede af hans videnskabelige Personlighed ved at placere ham inden for et Specialomraade. Han vil være bedst kendt for Offentligheden gennem sin omfattende Virksomhed som Forfatter og Foredragsholder paa vidtspændende Omraader ogsaa uden for Matematikken; man kan saaledes nævne Emner som Astronomi, Naturvidenskabernes Historie, Verdensbilledet gennem Tiderne, Matematik og Kunst, psykisk Forskning. Om H.s alsidige Interesser vidner de mange Hverv, som i forskellige Tidsperioder har været ham betroet, saaledes som Redaktør af »Nyt Tidsskrift for Matematik« (1916—18) og af »Norsk matematisk Tidsskrift« (1919—22), faglig Medhjælper ved Undervisningsinspektionen, Censor ved polyteknisk Eksamen, Formand for Astronomisk Selskab (1916—19), Norsk matematisk Forening (fra 1929), Oslo Folkeakademi, Medlem af den internationale Kommission vedrørende Matematikundervisningen, af Bestyrelsen for Norsk Selskab for psykisk Forskning (1920—27) og af Bestyrelsen for Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie (1919—20). — Paa Foranledning af Videnskabsakademierne i Oslo og Leipzig udgiver H. sammen med Fr. Engel den norske Matematiker Sophus Lies samlede Værker. — Af H.s mangesidige skriftlige

Produktion skal endnu foruden det allerede anførte kun nævnes: »Rum-Anskuelse« (1900), forskellige »Grundrids ved folkelig Universitetsundervisning« (Nr. 45, 59, 63, 83, 94, 231, 1901—14), »Populær Astronomi« (1902), »Matematisk Tillæg til Naturlæren« (1914), »Stjerneverdenen« (1921), »Matematisk Geografi« (1927, sammen med Thaiberg), »Um trideling av vinkelen« (1934) og autograferede Udgaver af Forelæsninger over Geometri. — Medlem af det norske Videnskabsakademi i Oslo 1918. — R. 1918. — Maleri af F. Hveding 1935 i Oslo Universitets matematisk-naturvidenskabelige Fakultet, Blindern. Tegning af H. Derlick 1931 i Familieeje.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1898. Nationaltid. 12. Dec. 1917. Ill. Tid. 3. Marts 1918. Berl. Tid. 2. Nov. 1931. *Jakob Nielsen.*

Heegaard, Poul **Sophus** Vilhelm, 1835—84, Filosof. F. 19. Jan. 1835 i Slangerup, d. 27. Marts 1884 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Postekspeditør, Landvæsenskommissær Poul H. (1806—82) og Thrine Thomasine Rugaard (1815—99). Gift 4. Nov. 1862 paa Frbg. med Louise Henriette Laurenze Fensmark, f. 14. Dec. 1839 i Kbh. (Garn.), d. 5. Juni 1929 i Oslo, D. af Kaptajn, senere Generalmajor Henrik F. (s. d.) og Hustru.

H. blev af en Huslærer forberedt til Optagelse i Fr.borg lærde Skole, hvorfra han 1853 blev Student. Efter nogen Vaklen mellem Astronomi og Teologi valgte han (vistnok efter Faderens Ønske) det teologiske Studium. Livet igennem var han stærkt interesseret i Matematik og dyrkede denne Videnskab med stor Iver. 1858 blev han teologisk Kandidat. I Rusaaret havde R. Nielsens Tanker grebet ham, og efter afsluttet Embedseksamen begyndte han at studere Filosofi under Nielsens Vejledning. 1860 tog han Magisterkonferens i Filosofi, og n. A. disputerede han for den filosofiske Doktorgrad med Afhandlingen »Den Herbartske Philosophi«, hvorefter han begyndte at holde Forelæsninger som Privatdocent. Hans Tilslutning til R. Nielsen er kendelig i »To Afhandlinger om det philosophiske Studium ved Kjøbenhavns Universitet« (1865) og i »Indledning til den rationelle Ethik« (1866). Blandt dem, der vendte sig imod »Indledningen«, var G. Brandes, hvis Anmeldelse har en væsentlig, sine Steder ordret Lighed med en af Gabriel Sibbern forfattet Kritik af Bogen (Ms. i Universitetsbibl.). — I Sommeren 1866 ændredes H.s Forhold til Nielsen, der følte sig stødt over en lille Opsats i »Berlingske Tidende«, hvori H. bl. a. havde udtalt, at Studium og Grundenes Magt maatte afgøre, om han, H., i Fremtiden skulde holde sig til »Grundideernes Logik«

eller muligvis blive nødt til at ændre sin Tankegang. »Et Par Batailler« gjorde Forholdet imellem dem spændt. Martensen, der mente, at det vilde være heldigt for H. en Tid at være fjernet fra Nielsen, sørgede for, at der blev tilstaaet H. en betydelig Understøttelse til en Studierejse. Fra Sommeren 1866 til Efteraaret 1867 opholdt H. sig i Frankrig, Italien og Tyskland, og Rejsen hjalp ham til Klarhed over hans Stilling til Nielsens Lære om Tro og Viden, om hvis Holdbarhed han før Afrejsen havde næret stærke Tvivl. Nielsens Skrift imod Martensen (»Om »den gode Villie« i Videnskaben«, 1867) blev afgørende for H.s Beslutning om et offentligt Opgør, og et Par Maaneder efter sin Hjemkomst udsendte han Pjecen »Professor R. Nielsens Lære om Tro og Viden. En kritisk Afhandling« (1867). I dette Skrift, der fik en gunstig Modtagelse af Nielsens Modstandere, lige fra Martensen til G. Brandes, paaviste H. ved en indgaaende og klar Analyse, at Nielsens Teori paa afgørende Punkter indeholdt Selvmodsigelser, der maatte føre til Lærens Selvopløsning, og som for en Del skyldtes en uklar Erkendelseslære og en upsykologisk Opfattelse af det menneskelige Sjæleliv. I Slutningen af Pjecen udtalte han, at et eventuelt Svar fra Nielsen kun da vilde kunne paaregne Interesse, hvis han deri holdt sig til de af H. berørte Hovedpunkter og ikke gik af Vejen for en virkelig Begrundelse. »Saavist som jeg ubetinget skal respektere Grunde, saavist vil jeg Intet respektere uden Grunde. Meningstilkendegivelser, Autoritetsdomme o. desl. anseer jeg i en videnskabelig Undersøgelse for intetsigende og — komiske.«

I Febr. 1868 blev det overdraget H., foreløbig i to Aar, at holde Forelæsninger. 1870 blev han ekstraordinær Docent og ved Brøchners Død (1875) Professor ordinarius. Som Universitetslærer fik han ikke ringe Betydning. Foruden over Psykologi og Logik holdt han Forelæsninger bl. a. over den græske Filosofis Historie, Kants Filosofi og Udviklingsbegrebets Historie. Manuskripterne til disse tre Forelæsninger (tilsammen over 1800 Sider), af hvilke de to første hver strakte sig over to Aar, giver et tydeligt Indtryk af den Omhu, hvormed han udarbejdede sine Forelæsninger, og den Klarhed og Lethed, han besad i Fremstillingen. Overhovedet er H. som filosofisk Forfatter en udmærket Stilist. Efter Opgivelsen af den spekulative Filosofi studerede han særlig Kant og Positivisterne, navnlig Stuart Mill og Spencer. En Tid tænkte han paa at skrive en Bog om Kant og gjorde i den Anledning omfattende Studier; men Sygdom forhindrede hans Planer. Af psykologiske og filosofiske Arbejder offentliggjorde han, foruden de tidligere nævnte, »Om det at studere« (Hl. Tid. 1864), »Den formelle Logik«

(1871), »Om Intolerance især i Henseende til religiøs Overbevisning« (1878), der var tænkt som første Led i en Række »Mindre Arbeider«, og »Bidrag til spørgsmålet om filosofiens betydning og værd« (Nordisk tidskr., I, s. A.). Desuden leverede han Artikler til 2. Udg. af »Nordisk Conversationslexikon«, hvortil han var knyttet som Medredaktør (1870—78), og skrev en Række Anmeldelser i forskellige Tidsskrifter og Dagblade. Under Mærket »B. C.« udgav han 1874 »Øiebliks-Fotografier i Visitkortformat. Efter Originalerne og uden Retouche. Tagne i Marken«, der er en Samling humoristiske, til Dels skarpt satiriske Causerier over de menneskelige Svagheder, oprindelig skrevet til »Illustreret Tidende«, hvor han 1874—80 var litterær Anmelder. I disse Aar og til sin Død var han tillige, uden at det var Offentligheden bekendt, litterær Konsulent for Frederik V. Hegel og skal have haft ikke ringe Indflydelse paa, hvilke Bøger denne udgav. Selv forsøgte han sig som æstetisk Forfatter (vistnok til Dels af økonomiske Grunde) med en Række anonymt udgivne Fortællinger (»Dobbeltgængeren« (1871), »Et Handelshuus« (s. A.), »Familien Gorm« (1872), »Urolige Tider« (1874)), der i nogen Grad kan minde om Dickens. — 1878 var H. blevet Medlem af Kommissionen for Skolelærereksamen og skulde som saadan eksaminere i Pædagogik. Kultusministeren overdrog ham at udarbejde en Lærebog i dette Fag, og 1880 forelaa »Om Opdragelse. En Fremstilling af Pædagogiken tilligemed et Omrids af dens Historie« (2. Udg., 1882—83, delt i to Bind efter Undertitlen). Bogen er skrevet ud fra en varm, human Følelse og kan »paa sine Steder virke mindre som Lærebog end som et Opbyggelsesskrift af en Præst i den humane Pædagogiks og Etiks Tempel« (H. Trier).

I Maj 1880 havde H. opnaaet Fritagelse for at holde Forelæsninger i de to følgende Halvaar, for at han kunde faa Tid til at udføre et større Arbejde; men midt under Eksamen blev han ramt af et apoplektisk Anfald, der i Forbindelse med Sorgen over Datteren, han senere mistede, lammede hans legemlige og sjælelige Kræfter i halvandet Aar og var en medvirkende Aarsag til hans tidlige Død. En Kreds af Venner skaffede Midler til Veje til en Rekreationsrejse, og i Dec. s. A. rejste han til Syden. I det følgende Foraar fik han i Firenze paa Hjemrejsen et nyt Anfald. Hans Hustru og Datter rejste straks ned til ham, og ved deres Pleje kom han ret hurtigt til Kræfter; men Datteren blev angrebet af Tyfus og døde i Firenze. For H. var Datterens Død et knusende Slag. Den Livsanskuelse, han hidtil havde levet paa, syntes ham ikke længer holdbar. Efter megen Grublen over Døden

og det hinsidige søgte og fandt han Fred i den kirkelige Kristendom. I Forordet til 2. Udg. af »Om Opdragelse«, I (1882) gjorde han Offentligheden bekendt med sit ændrede Livssyn. — 1882 genoptog H. sit Universitetsarbejde med en Række Forelæsninger over Erkendelsesteorier fra det 18. Aarh.s Tænkning og fortsatte i de to følgende Halvaar med det 17. Aarh. I Dec. 1883 opponerede han ex officio ved C. N. Starckes Disputats og skal ved den Lejlighed med Kraft have gjort sig til Talsmand for de overleverede religiøse Synspunkter. Et Fjerdingaar efter døde han.

Som Filosof er H. særlig paavirket af Nykantianeren F. A. Lange, hvis Synsmaader er kendelige ikke blot i visse af hans filosofihistoriske Betragtninger, f. Eks. Bedømmelsen af den græske Filosofi, men ogsaa i hans almindelige filosofiske Indstilling. Saaledes giver han overensstemmende med Lange et benægtende Svar paa Spørgsmaalet, om vi er i Stand til at slaa os til Ro, naar vi har naaet Videns Grænse. Vi har nemlig, siger han, »en uimodstaaelig Trang til at kigge lidt ind bag Forhænget«. Som følende og villende Væsener »have (vi) et Gemytsliv, som fordrer sin Tilfredsstillelse, og maaske udgjør dette Gemytsliv det Dybeste og Rigeste i vor Natur... Vi kunne da ikke Andet end gaa ud over Videns Grænser, for at skabe os en ny Aandens Verden, hvis Indhold og Former, ubestemte og bevægelige, som de ere, ikke desto mindre gribe Sjælen, opbygge os, trøste os, vække vore Forhaabninger osv.« Herhen hører foruden de forskellige Former for Kunst »det opbyggelige Foredrag og tildels den filosofiske Spekulation«. Det er hans Overbevisning, at »Tilværelsens Magt (taler) et Alvorsord til enhver af os«, ikke blot gennem Samvittigheden, men gennem alle vore aandelige Virksomheder. Disse teoretiske Forudsætninger hos H. er ikke uden Betydning for Forstaaelsen af hans religiøse Omvendelse. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1876. — Manuskripter og Breve i Det kgl. Bibliotek og Universitetsbiblioteket. — R. 1879. — Relief af Aksel Hansen paa Gravstenen. Træsnit 1884 og af H. P. Hansen (s. m. Borring).

G. Brandes: Saml. Værker, XIII, 1903 (fra 1866), S. 28—39, (fra 1867) S. 106—09. Samme: Julius Lange, 1898, S. 214 f. Samme: Levned, II, 1907, S. 244; III, 1908, S. 73. H. Høffding i Nær og Fjern 11. Aug. 1878. Samme i Morgenbladet 29. Marts 1884. Samme: Udvalgte Stykker af dansk filosofisk Litteratur, 1910, S. 222—30. Samme: Erindringer, 1928, S. 82 ff., 102 ff., 119, 126 ff. K. Kroman i Ill. Tid. 6. April 1884. Herman Bang i Nationaltid. 10. April s. A. Stig Bredstrup i Højskolebladet 1895, Sp. 929—36, 967—74, 993—98. Samme i Hjem og Skole 1915, S. 37—62. L. C. Nielsen: Frederik V. Hegel, 1909, I, S. 284—95, 349, 352; II, S. 244, 248, 351, 363 f. J. N. Madvig: Supplementer til Livserindringer, 1917, S. 32 f. Josepha Martensen: H. L. Martensen i sit Hjem og blandt sine Venner, 1918, S. 125 ff. Anathon

Aall: Filosofien i Norden, 1919, S. 172, 193. A. F. Kriegers Dagbøger, III, 1921, S. 357, 360; IV, s. A., S. 131, 157; VI, 1925, S. 78, 116, 155, 259, 276 f., 305; VII, s. A., S. 68. Alexander Thorsøe: Erindringer, 1929, S. 79, 82 f., 97 f., 120, 156f. Paul V. Rubow: Georg Brandes' Briller, 1932, S. 243, 265 f.

S. V. Rasmussen.

Heerfordt, Christian Frederik, f. 1871, Øjenlæge. F. 26. Dec. 1871 i Terndrup. Forældre: Læge i Terndrup, senere Distriktslæge i Hjørring Niels Christen H. (1840—93) og Petra Othilia Frederikke Møller (1847—1925). Gift 26. Aug. 1905 i Hjørring med Kirsten Carlsen, f. 21. April 1883 i Hjørring, D. af Redaktør Vilhelm C. (s. d.) og Hustru.

H. blev Student 1889, privat dimitteret, tog medicinsk Eksamen 1896, erhvervede 1900 den medicinske Doktorgrad paa en anatomisk Afhandling om epitelial Muskulatur i Regnbuehinden. Han studerede Oftalmologi som Assistent ved københavnske Øjenklinikker samt i Udlandet 1902—12. Han praktiserede i Kbh. fra 1903 og oprettede 1915 en Privatklinik i Roskilde. — I sin første Livsperiode udfoldede H. en stor Virksomhed som videnskabelig Forfatter, hans Afhandlinger er prægede af stor Originalitet, ikke mindst hans Disputats, men ogsaa de betydelige Arbejder om gono-reumatisk Øjenbetændelse og om Kombinationen af Spytkirtel- og Regnbuehindebetændelse. Ogsaa hans store, men i øvrigt meget omstridte Arbejder om Aarsagen til grøn Stær bør nævnes. 1910 var han derfor en kvalificeret Ansøger til Professoratet i Oftalmologi ved Kbh.s Universitet, hvor dog den langt ældre M. Tscherning blev foretrukket. — Ved Siden af sin videnskabelige Virksomhed var H. en energisk Arbejder i lægekollegiale Spørgsmaal. Han var Medlem af Foreningen af yngre Lægers Bestyrelse fra Stiftelsen til 1907 og i de sidste Aar Foreningens Formand. Paa hans Initiativ fik denne Organisation et stærkt fagforeningsmæssigt Præg, der bragte saa godt som alle ikke nedsatte Læger til at samles i denne Forening, der med Held førte Kravet om bedre Levevilkaar for Hospitalskandidaterne frem. Da dette 1908 resulterede i en Konflikt med Kbh.s Kommune, ledede han Foreningens Kamp paa en saadan Maade, at Konflikten kunde afsluttes med gunstigt Resultat, men uden Bitterhed mellem de to Parter. — 1912 afbrødes H.s videnskabelige Bane pludselig ved et voldsomt Sammenstød med Flertallet af hans Fagkolleger i Anledning af en Række samtidige Avisartikler i de københavnske Dagblade omhandlende H.s Arbejder om grøn Stær og disses Betydning. Efter en til Dels meget bitter Polemik i Fagpresse og Dagblade trak H. sig ud af videnskabeligt Arbejde. Hans Initiativ og Fantasi

kunde dog ikke ligge stille. Han kastede sig over en helt ny Opgave af international Art. Gennem talrige Rejser søgte han Kontakt med europæiske Politikere af Betydning, hvem han forelagde Planer om en fælles europæisk Organisation af politisk Art (Europas forenede Stater). Saa dristig som denne Tanke var, havde den dog den praktiske Baggrund, at en politisk ganske neutral og ufarlig Formidler kunde have visse Betingelser for at bringe Resultater, som Fagpolitikerne ikke kunde naa. H. skabte sig utvivlsomt Forbindelser med adskillige førende internationale Politikere, der hørte paa hans Foredrag med Interesse, og han selv udviklede sine Tanker i Pjecer, saaledes »Et nyt Europa«, I (1924) og II (1926). Under de skiftende internationale Konstellationer er det lykkedes H. gennem mange Aar at holde sine Forbindelser vedlige. —• Maleri af Knud Larsen ca. 1910. *Henning Rønne.*

Heerfordt, Christopher, 1609—79, Apoteker. F. 1609 i Schlossdorff, Ungarn, d. 29. Juni 1679 i Kbh., begr. i Nykøbing F. Fader: Præst i Schlossdorff Johannes H. (1582—1624). Gift 1° ca. 1650 med Dorthea Dobsin, f. i Kappeln, Holsten, d. ca. 1658. 2° 26. Juni 1660 med Margarethe Bentzen, f. 15. Juni 1617 i Husum(?), d. 24. Febr. 1681 (el. 87?) (gift 1° med Gehejmesekretær og Kanonikus i Lübeck Daniel Friedenreich, d. 1645).

C. H. nævnes første Gang her i Landet 1634, da han fik overladt en Gaard i Nykøbing F.; sikkert har han allerede dengang været Hofapoteker hos Prins Christian, en Stilling, han indtog til 1651. 1656 fik han Bevilling paa at oprette et Apotek i Nykøbing, og n. A. blev han desuden Indehaver af Apoteket i Nakskov; begge disse beholdt han til 1660, da han fik Privilegium paa at anlægge et nyt Apotek i Kbh., Svaneapoteket i det daværende Højbrostræde. C. H. har været en dygtig og virksom Mand, der var med til at udarbejde Apotekertaksten fra 1672. — Mest kendt er H. blevet som Botaniker; endnu opbevares paa Botanisk Museum et Herbarium paa 343 ualmindelig godt bestemte Planter, som han selv har indsamlet. Desuden findes i Det kgl. Bibliotek et Herbarium Danicum sempervivum, en Samling smukt malede Afbildninger af 140 Planter, som han har ladet to udenlandske Kunstnere udføre. Begge disse Herbarier samt et tredie, bestaaende af Planter fra Brasilien, var Gaver fra ham til Frederik III. ca. 1656. Tillige har han været behjælpelig med at indsamle Materiale til den kendte Plantefortegnelse »Viridarium Danicum« af P. Kylling fra 1688. — 1670 bekostede han Udgivelsen af Præsten Anders Arrebos efterladte Prædikensamling, »Torcular Christi«.

J. Lind: Apoteker C. Heerfordts Herbarier, Botanisk Tidsskrift, XXXVI, 1917, S. 1 —19. **Personalhist.** Tidsskr., 8. Rk., II, 1923, S. 219—24. A. Schæffer: De danske Apotekers Historie, I, 1925, S. 563—66. *P I H. h*

Heering, Peter Frederik Suhm, 1792—1875, Urtekræmmer, Grosserer, Fabrikant. F. 19. Okt. 1792 i Roskilde, d. 6. Dec. 1875 i Kbh. (Frels.), begr. sst. (Holmens). Forældre: Konsumptionsforvalter Otto Carl H. (1732—95) og Christiane Petrine Beate Margrethe Winecken (1761—1821). Gift 19. Febr. 1831 i Hillerød med Karen Nicoline Mørch, f. 19. Jan. 1805 i Helsingør, d. 2. Febr. 1872 i Kbh. (Frels.), D. af Havnefoged Niels M. (1757—1822) og Karen Ferslev (1771—1811).

H., der nedstammede fra en i Halberstadt hjemmehørende, til Danzig udvandret Slægt, som senere flyttede til Danmark, mistede tidlig sin Fader og kom fjorten Aar gammel i Urtekræmmerlære i Laksegade i Kbh. 1814 blev han Urtekræmmersvend, og efter at have været ansat ca. tre Aar hos Grosserer J. B. Wolffsen paa Christianshavn beskæftiget med Kontor-, Pakhus- og Toldbodforretninger etablerede han sig, støttet af en Ven med et Laan paa 2000 Rdl., som selvstændig Urtekræmmer 1818 i Kælderen paa Hjørnet af Admiralgade og Boldhusgade. Kort efter paabegyndte han i meget beskeden Maalestok Tilberedelsen af sin Kirsebærlikør efter en Recept, som vistnok stammede fra hans første Læremesters Husholdning, og som senere skulde udvikle sig til at blive Hovedartiklen i hans i øvrigt omfattende Virksomhed. Tidlig fik han Blikket for, at hans Likør særlig vandt Yndest i de varme Lande, og med den ham iboende Købmandsdygtighed søgte han gennem Koffardifarten og Orlogsskibene at faa sit Produkt udbredt navnlig til Vestindien og Brasilien. 1833 begyndte han selv en Rederiforretning, idet han lod sin første Skonnert bygge i Svaneke, og siden byggede han yderligere ni Sejlskibe i samme By alle inden 1857. Med disse Skibe, som gik i Fragtfart dels paa europæiske Havne, dels paa Vestindien og Brasilien, oparbejdede han sin Likøreksport meget betydeligt, samtidig med at han en Overgang drev en omfattende Vareforretning med Udførsel af Trælast til Sydamerika og Indførsel af Kaffe og Sukker. Efter Verdenskrisen 1857 opgav han dog i det væsentlige Varehandelen og koncentrerede sig alene om Likøren og dens Afsætning samt Rederibedriften. Men da den voksende Dampskibstrafik efterhaanden gjorde Sejlskibsfarten mindre lønnende, blev ogsaa Rederibedriften afviklet, og ved H.s Død 1875 var der kun to mindre Skibe tilbage, som solgtes af Boet. Til Gengæld havde Likør-

fabrikationen og -eksporten taget et meget stort Opsving, og samtidig med Eksportsalgets Stigning var Likørens udenlandske Betegnelse ændret fra »Heerings Cherry-Cordial« til »Heerings Cherry Brandy«, hvilken sidste Betegnelse særlig den engelsktalende Verden foretrak. — Forretningens Vækst havde allerede i Dec. 1838 krævet Erhvervelsen af den anselige Ejendom i Overgaden neden Vandet, nuværende Nr. 11, hvor Firmaet den Dag i Dag har til Huse, og i det følgende Foraar ophævedes Detailforretningen definitivt, selv om H. først 1841 erhvervede sig Groshandler-Borgerskab. — Et ulykkeligt Fald 1868 og et 1869 indtraadt apoplektisk Tilfælde tvang H. til Uvirksomhed de sidste seks Aar af sit Liv. 1868 var hans Søn *Peter Nicolai H.* (f. 16. Dec. 1838, d. 1. Febr. 1924) blevet optaget i Firmaet og gennemførte med stor Dygtighed en Udvidelse af Virksomheden baade med Hensyn til Fabrikationen og Eksporten, og fra Begyndelsen af indeværende Aarhundrede bragte atter dennes Sønner *William H.* (f. 8. April 1876) og *Harald H.* (f. 8. Aug. 1879, d. 24. Juni 1933) nyt Initiativ og yderligere Fremgang for det gamle Likørfirma, og i Aarene efter Verdenskrigen har ca. 97 pCt. af al dansk Likøreksport hidrørt fra Firmaet P. F. H. — Af Peter F. H. Litografi 1877 efter Fotografi.

Slægten Heering, Personalhistoriske Optegnelser af F. C. Sommer og L. Bobé, 1900, S. 15—20. Familiebogen. Optegnelser om min Slægt af Peter N. Heering, 1912. Povl Drachmann: Peter F. Heering 1818—1. Dec.—1918, 1918.

Jens Vestberg.

Hegel, Niels Frederik Vilhelm, 1817—87, Boghandler. F. 11. Maj 1817 i Fredensborg, d. 27. Dec. 1887 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Holmens), senere flyttet til Ordrup. Forældre: (Adoptivfader) Snedker Jacob Ferdinand H. (1795—1837) °g Ane Kristine Nielsdatter (1786—1853). Gift 24. Jan. 1846 i Kbh. (Helligg.) med Elisabeth Ulrikke Eleonora Bagge, f. 4. Marts 1811 i Kbh. (Trin), d. 14. April 1868 sst. (Holmens), D. af Kobberstikker Oluf B. (s. d.) og Hustru.

H.s Moder blev gift med en indvandret tysk Snedker Jac. Ferd. H., som adopterede Drengen; efter de første Barneaar i Nøddebo kom han som Tiaarsdreng til Kbh. og sattes i Pleje hos Kobberstikker O. O. Bagge og Hustru, i hvis dannede og arbejdsomme Hjem han tilbragte nogle lykkelige Barndomsaar; den ældste af Døtrene blev senere hans Hustru. Efter sin Konfirmation sattes han først i Bogtrykkerlære, men kom allerede efter et Aars Forløb som Lærling ind i den Gyldendalske Boghandel, til hvilken hans Livs Arbejde derefter knyttedes for stedse. Gyldendalske Boghan-

dels menneskekloge Chef, Kancelliraad Deichmann, der hurtigt mærkede, hvilke Evner der boede i den unge Mand, var ham en forstaaende og hjælpsom Principal og saa tidligt i ham sin Støtte og Efterfølger. Deres Samarbejde blev mere og mere fortroligt og inderligt, og da Deichmann ønskede at trække sig ud af sin Virksomhed, overdrog han H. paa meget gunstige Vilkaar først 1846 den »Gyldendalske Sortiments og Kommissionshandel«, dernæst 11. Maj 1850 paa H.s 33 Aars Fødselsdag ogsaa det store Forlag. Gyldendalske Boghandel havde da baade en betydelig Sortimentshandel og et stort Forlag, fra Søren Gyldendals og Deichmanns Tid væsentligt af videnskabelig og pædagogisk Karakter, medens Skønlitteraturen kun i mindre Grad havde fundet Hjemsted der. I de første Aar efter H.s Overtagelse skete der ingen større Ændring, Forretningen udbyggedes ved H.s Arbejdsomhed og Driftighed, idet hans Foretagsomhed øgedes og hans Selvtillid og Evner voksede for hvert Aar og ved hvert dygtigt gennemført Foretagende. Men efterhaanden optoges H.s Interesse mere og mere af Forlagsvirksomheden; allerede 1853 overdrog han derfor Papirhandelen til Julius Faber, 1877 Sortimentet til Lehmann og Stage.

H.s ualmindelige Evner som Forlægger kom nu til fuld Udfoldelse. Medens det tidligere Slægtleds Digtere, Guldaldertidens Kreds, saa godt som alle var udkommet paa C. A. Reitzels Forlag, blev Forholdet nu et andet; H. knyttede Forbindelser ikke alene med den »litterære Gennembrudstid«s Forfattere: Georg og Edvard Brandes, J. P. Jacobsen, Holger Drachmann o. m. a., men ogsaa med mange af anden Støbning: M. Goldschmidt, H. V. Kaalund, Chr. Richardt, E. v. d. Recke, Thor Lange, Vilhelm Topsøe, Vilhelm Bergsøe o. a. De gamle Gyldendalske Traditioner opretholdtes ved Udgivelsen af videnskabelige Skrifter, udmærkede Haandbøger og et omfattende Skolebogsforlag, hvorom Navne som Joh. Nic. Madvig, C. F. Allen, J. P. Mynster, H. L. Martensen, Rasmus Nielsen, S. Heegaard, M. Cl. Gertz, A. D. Jørgensen og Fred. Barfod bærer Vidnesbyrd. For de Forpligtelser, som hans Forlags Stilling og Anseelse medførte, viste H. stadig fuld Forstaaelse ved at overtage Forlaget af større Værker, som uden hans Støtte ellers ikke vilde være fremkommet, saaledes C. F. Bricka: »Dansk biografisk Lexikon« og C. Nyrop: »Den danske Boghandels Historie«. Af største Betydning blev det ogsaa, at den unge, nu stærkt opblomstrede, norske Litteraturs Forfattere søgte hen til H. og fandt deres Interesser bedst varetagne hos ham i en Tid, hvor den hjemlige norske Forlagsvirksomhed ikke bød dem gunstige Kaar. Allerede 1858

søgte Camilla Collett til H., men afgørende for de norske Digteres Stilling til H. blev det, at han 1860 kom i Forbindelse med Bjørnstjerne Bjørnson, hvis Glæde over den Forstaaelse, H. viste ham, og Tilfredshed med de Vilkaar, han bød ham, ikke alene førte til et inderligt, livsvarigt Venskab mellem dem, men ogsaa gav sig Udslag i stor Aktivitet fra Bjørnsons Side for at bringe andre norske Forfattere i Forbindelse med det Gyldendalske Forlag. Saaledes blev H. hurtigt Forlægger for en Række af Norges store Digtere: Henrik Ibsen, Jonas Lie, Alexander Kielland, Welhaven, Asbjørnsen o. m. a., og et lykkeligt Gensidighedsforhold oprettedes, idet den norske Litteratur nu straks gennem sit danske Forlag vandt en Stilling i Danmark, svarende til den, som den danske Guldalderlitteratur længe havde haft i Norge. Det er H.s uvisnelige Fortjeneste at have styrket Forbindelsen, Samarbejdet og den gensidige, levende og frugtbare Paavirkning mellem den unge norske og den samtidige danske Litteratur og derigennem mellem dansk og norsk Aandsliv.

I hele denne mægtige Virksomhed var H. Sjælen, og i hele denne store Forfatterkreds stod han som Samlingspunktet. Stilfærdig, beskeden i sin Fremtræden holdt han alle Traadene fast i sin Haand; han søgte de unge Forfattere, selv om deres Anskuelser ikke var hans, vandt deres Tillid ved sin Retskaffenhed og Hjælpsomhed og fastholdt dem med Takt og Klogskab, idet han dog ogsaa med Bestemthed greb ind over for hvad der stødte ham som Overskridelse af det sømmelige. I Kunsten at omgaas Forfatterne har han ikke haft mange Ligemænd, han bragte ofte hvad der begyndte som et forretningsmæssigt Forhold til at blive et Venskab for Livet. Hans Hjem, om Vinteren i den gamle Gaard i Klareboderne, om Sommeren paa Skovgaard ved Ordrup Krat, stod aabent for Forfatterne; uden hans Hjælp havde hverken adskillige unge Talenter faaet fornøden Støtte ved deres Fremkomst, ej heller mange af de store Digtere den Tryghed, som gav dem Arbejdsro og Arbejdsglæde. Hans hele Virksomhed kastede Glans over Danmark og dansk Forlagsvirksomhed, og blandt de fremragende Mænd, som i den vanskelige Tid efter 1864 bidrog til dansk Aands- og Erhvervslivs Fremme, indtager H. sin særegne og betydelige Plads. — Mange Tillidshverv tilfaldt den ansete og dygtige Mand, han var saaledes Kurator ved Vajsenhuset fra 1853, Kasserer for Bibelselskabet fra 1864, Medlem af Direktionen for Sparekassen for Kbh. og Omegn og beklædte mange andre Bestyrelsesposter; Boghandlerforeningen udnævnte ham 1870 til Æresmedlem. — Kancelliraad 1861. Justitsraad 1879. Etatsraad 1887. — R. 1870. —

Malerier af A. Dorph 1870, F. Henningsen og P. S. Krøyer 1884. Tegning af Erling Eckersberg. Litografier hos Tegner & Kittendorff 1882 og efter Kr. Kongstads Tegning 1920. Træsnit 1887 og af G. Pauli 1884.

L. C. Nielsen: Frederik V. Hegel, et Mindeskrift, I—II, 1909. C. Nyrop: Den danske Boghandels Historie, II, 1870, S. 192 f., 247. O. H. Delbanco: Boghandlerforeningens Festskrift, 1887, S. 132 f. A. Dolleris: Danmarks Boghandlere, I, 1912, S. 121 ff. H. Koppel: Spredte Træk af Boghandelens Historie, 1932, S. 57 f. F. Hendriksen: Mennesker og Oplevelser, 1932, S. 111—14. H. Jæger: Ill. norsk Litteraturhistorie, II, S. 654 f. Francis Bull i Tilskueren, 1920, S. 446—49. Harald Grieg: Bjørnson og Bokhandelen, 1932. Bjørnstjerne Bjørnson: Gro-Tid, I—II, 1912, og Brytnings-År, I—II, 1921 (se Registrene). Chr. M. Hansen: Fra min første Boghandlertid, 1909. Jac. Paulli: Ved F. V. Hegels Jordefærd, 1888. Nordisk Boghandlertidende 30. Dec. 1870, 6. Jan. 1871, 10. Maj 1887, 13. Maj s. A., 30. Dec. s. A., 6. Jan. 1888. Georg Brandes i Politiken 28. Dec. 1887. M. Galschiøt i Ill. Tid. 1. Jan. 1888. Chr. M. Hansen i Berl. Tid. 9. Maj 1917. Bogvennen 23. Maj s. A.

Ove Tryde.

Hegel, Frederik Jakob Deichmann, f. 1880, Boghandler. F. 1. Aug. 1880 i Ordrup. Forældre: Boghandler, senere Etatsraad Jacob H. (s. d.) og Hustru. Gift 1. Okt. 1904 i Gentofte med Kathleen Margaret Redington, f. 18. Okt. 1878 i Galway, Irland, D. af Godsejer og Sheriff John R. (1833—1911) og Alice Blake (1843—1912).

Det blev sunget for H.s Vugge, at, om nogen, maatte han blive Boghandler, men der gik nogen Tid, før det blev Tilfældet. Det kunstneriske Temperament, som han tog i Arv efter Moderens Slægt, og den fædrene Lyst til Friluftsliv optog ham i hans unge Aar, hvor han dyrkede Sejlsport og Golf og tegnede baade Bogbind og Yachtkonstruktioner. Efter nogle Aars Ophold i Udlandet, bl. a. i Amerika, og efter en kort Tid at have været i diplomatisk Tjeneste, derunder Legationsattaché i Bruxelles og Haag, vendte han dog tilbage til dansk Boghandel og grundlagde 1908 med den Interesse for Bladvirksomhed, som han stadig har haft, »Maaneds Magasinet«, som han 1911 overdrog til Egmont H. Petersen. 1. Jan. 1912 indtraadte han i det fædrene Firmå, til hvilket han siden da er knyttet, først som Meddirektør sammen med Ernst Bojesen og Peter Nansen, 1914—17 ogsaa med Henrik Koppel, men fra 1919 som Enedirektør med Forfatteren Axel Garde som nærmeste Medarbejder. Straks fra sin første Indtræden greb han med Bestemthed ind i Ledelsen paa alle Omraader; den stærke Anspænden af Forlagets økonomiske Kræfter, som havde præget Nansens Ledelse, blev bremset, og der blev øvet skarpere Kritik

over for Antagelsen af Bøger af yngre Forfattere. Den skønlitterære Del af Forlagets Virksomhed forblev vedvarende den overvejende, idet der dog nu lagdes mere Vægt paa Oversættelseslitteraturen end tidligere; ogsaa Skolebogsforlaget plejedes og udvikledes, medens derimod den videnskabelige Litteratur kom til at staa mindre i Forgrunden end i Gyldendals tidligere Chefers Tid. For at fremme Salget af Forlagets Bøger i Udlandet og i øvrigt at knytte lettere Forbindelser med udenlandske Forfattere oprettedes Forlagskontorer i London og Berlin, hvilke dog senere atter er ophævede. Et meget indgribende Skridt toges 1925, idet hele den »norske« Del af Forlaget: Bjørnson, Ibsen, Lie, Kielland, Hamsun, Boj er, Bull o. m. fl. solgtes til et udelukkende for norske Penge oprettet Firma i Oslo; vel bibeholdt dette det gamle Navn, idet man antog Navnet Norsk Gyldendal, men herudover er der intet fælles; det norske Forlag arbejder fuldkommen selvstændigt, og et for nordisk Samarbejde betydningsfuldt og for dansk Boghandel meget ærefuldt Kapitel er derved definitivt bragt til Afslutning. H.s Interesse for Bladudgivervirksomhed har stadig givet sig Udslag paa forskellig Vis, saaledes ved Udgivelsen af »Aftenlæsning«, hvis Varighed dog kun blev kort, ved den nye fire Aars Udgivelse af »Frem« og 1931—36 ved Udgivelsen af Dagbladet »Dagens Nyheder«. — I Gyldendals Forhold til den danske Boghandlerforening skete der ved H.s Tiltræden en afgørende Forandring. Efter at Spørgsmaalet om Forlagenes Kolportage med direkte Salg til private Bogkøbere gennem nogle Aar havde været Genstand for Uenighed mellem Forlags- og Sortimentsboghandlere, fremsatte Gyldendal 1914 en Plan, der brød med de Former, hvorunder dansk Boghandel hidtil havde arbejdet. Planen gik ud paa at inddele Landet i et vist Antal Kredse, hver med sin Hovedforhandler, under hvilke et meget stort Antal (ca. 1500) nye Forhandlere skulde arbejde. I første Omgang afværgedes Bruddet dog ved, at Boghandlerforeningen imødekom Gyldendal, for saa vidt som man dels indgik paa i betydelig Grad at forøge Forhandlernes Antal, dels gav Gyldendal et større Stemmeantal og dermed større Indflydelse i Foreningen, end Firmaet hidtil havde haft, men da den indførte Nyordning skabte adskillig Gnidningsmodstand, og andre Dissenspunkter kom til, traadte Gyldendal 1917 definitivt ud af Boghandlerforeningen og gennemførte sin egen Organisation. Om end denne Ordning i Aarenes Løb er blevet stærkt modificeret, idet Kredsinddelingen og Salget gennem Hovedkommissionærer atter er forladt, har Gyldendal dog i øvrigt fastholdt sin Stilling uden for Boghandlerforeningen med sin egen Salgsorganisation,

dels gennem Landets almindelige Boglader, dels gennem et stort Antal særlige Gyldendalsforhandlere. — H., der ligesom sin Farfader og Fader kun ugerne træder offentlig frem, har ikke overtaget noget af de Hverv, som var overdraget Farfaderen og Faderen, men har nøjedes med at dyrke sine Friluftsinteresser som ivrig og dygtig Golfspiller. — R. 1920. — Maleri af F. Henningsen 1901.

A. Dolleris: Danmarks Boghandlere, IV, 1919, S. 150 f. H. Koppel: Spredte Træk af Boghandelens Historie, 1932, S. 65 f. Fr. Hegel: Gyldendal og dansk Boghandel, 1917. Bognyt 14. April 1934. Poul Levin i Tilskueren, 1920, S. 419—32. Dansk Boghandlertidende 8. og 15. Marts, 21. Juni 1917, 21. Dec. 1920. Laurids Bruun i København 23. Aug. 1918. Otto Borchsenius og Svend Dahl i Nationaltid. 26. Dec. 1920.

Ove Frydenlund.

Hegel, Jacob Deichmann Frederik, 1851—1918, Boghandler. F. 16. Febr. 1851 i Kbh. (Trin.), d. 20. Dec. 1918 sst., begr. i Ordrup. Forældre: Boghandler, senere Etatsraad F. V. H. (s. d.) og Hustru. Gift 9. Okt. 1874 i Kbh. (Holmens) med Julie Louise Frederikke Bagge, f. 25. Jan. 1857 i Kbh. (Frels.), d. 2. Dec. 1924 paa Skovsgaard, D. af Lektor, senere Professor, Etatsraad S. H. B. (s. d.) og Hustru.

Det var naturligt, at H. som eneste Barn af F. V. H. bestemtes til Boghandelen, selv om hans Lyst og Tilbøjelighed snarere pegede andenstedshen, mod Friluftsliv og Sport; han begyndte da ogsaa allerede som ganske ung at arbejde i Firmaet, først som Lærling og Medhjælper, fra 1. Jan. 1877 som Associé, indtil han ved Faderens Død 1887 blev Eneejer. Med Støtte af sin Faders betroede Mand, Fuldmægtig Aug. Larsen førte han uden stærk personlig Indgriben, men med Flid og Varsomhed Forretningen videre i det samme Spor som tidligere og knyttede, samtidig med at han bevarede Forbindelsen med Forlagets tidligere Forfattere, mange nye baade danske og norske Forfattere til det; Forbindelsen med Universitetet og de pædagogiske Kredse opretholdtes ligeledes gennem Professor M. Cl. Gertz, der en Tid bistod Forlaget som dets Konsulent. Snart skulde ogsaa det første af de store Køb finde Sted, som kom til at præge Gyldendalske Boghandel i H.s Tid og som skulde gøre Forlaget endnu omfangsrigere og mægtigere, idet H. 1896 købte det gamle C. A. Reitzel'ske Forlag, hvorved næsten hele den ældre klassiske danske Litteratur overgik til Gyldendal.

Kort før dette Køb fandt Sted, havde H., der ønskede at skaffe sig en Modvægt mod den energiske Virksomhed, som Ernst Bojesen udfoldede, og som føltes særligt truende efter Stiftelsen af Nordisk

Forlag, knyttet Forfatteren Peter Nansen til Firmaet som dettes litterære Leder. I de derefter følgende Aar udfoldedes nu en mægtig, til Tider ganske febrilsk Virksomhed fra begge de konkurrerende Firmaers Side, indtil Kampen endte 1904 med en Sammenslutning til et Akts. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag med H. som Bestyrelsens Formand, Ernst Bojesen og Peter Nansen som Direktører. Endnu stærkere voksede Forlaget ved yderligere Erhvervelser, saaledes 1902 Det jyske Forlag, 1906 det norske Cammermeyers Forlag og 1909 det meget betydelige Schubotheske Forlag, Danmarks ældste, grundlagt 1728, og H. kunde, da han overlod Ledelsen til sin Søn, overlevere denne Forlaget overordendig udvidet. Over for Forfatterne fulgte H. den af hans Fader skabte Tradition; udmærket støttet af sin fortræffelige Hustru samlede ogsaa han i sit smukke og rige Hjem i Kbh. og paa Skovgaard baade gamle og unge saavel af den danske som af den norske Forfatterkreds; sin Fader satte han et meget smukt Minde ved Udgivelsen af det store, indholdsrige Værk »Frederik V. Hegel« redigeret af L. C. Nielsen.

Mod Nansens Ledelse af Forlaget rettedes efterhaanden fra flere Sider meget heftige Angreb, idet der ankedes over, at Forlagsledelsen manglede den moralske Ansvarsfølelse, som havde præget den tidligere Ledelse, og at den tolererede en sædeligt nedbrydende Litteratur; Angrebene, der ikke skaanede H., bevirkede, at denne nedlagde sit Hverv som Kasserer for Det danske Bibelselskab. Derimod vedblev han til sin Død at være, ligesom sin Fader, Kurator for Vajsenhuset. Af de betydelige Samlinger, han efterlod sig, er den store Samling af Forfatterbreve, stammende fra Forlagets Arkiver og rækkende lige fra Guldalderen til den nyere Tid, skænket til Det kgl. Bibliotek, Samlingen af topografiske Billeder til Kbh.s Historie til Gentofte Kommune (nu paa Øregaard). — Etatsraad 1908. — R. 1904. DM. 1913. — Malerier af Otto Bache 1872 og (med Hustruen) 1884 samt af G. Hentze 1918. Litografi efter Tegning af Kr. Kongstad 1920.

L. C. Nielsen: Frederik V. Hegel, I—II, 1909. O. H. Delbanco: Boghandlerforeningens Festskrift, 1887, S. 133. A. Dolleris: Danmarks Boghandlere, III, 1906, S. 138 ff.; IV, 1919, S. 149. Chr. M. Hansen: Fra mine senere Aar i den Gyldendalske Boghandel, 1911. H. Koppel: Spredte Træk af Boghandelens Historie, 1932, S. 62 f. P. Lauritsen: Gyldendalske Forlag og danske Litteraturforhold, 1911. Bjørn Bjørnson: Aulestad-Minner, 1932, S. 221 f. Nord. Boghandlertidende 28. Dec. 1901. Dansk Boghandlertidende 28. Dec. 1918. Berl. Tid. 21. Dec. 1918. Politiken s. D. (af Gustav Philipsen og Emma Gad). Jacob B. Bull i Nationaltid. 26. Dec. 1920.

O. T. J.

Hegelund, Jens Jensen, f. 1858, Veterinær. F. 3. Okt. 1858 i Hegelund, Torum Sogn, Salling. Forældre: Gaardejer Jens Jensen (1828—1911) og Ane Jensen (1835—1912). Gift 29. Juni 1886 i Odder med Maren Andersen, f. 26. Jan. 1859 i Odder, D. af Gaardejer Thyge A. og Ane Pedersen.

H. nedsatte sig straks efter at have taget Veterinæreksamen 1885 i Skovby ved Aarhus. Han var samtidig Lærer paa Klank Landbrugsskole 1885—1900 og kom derved ind i den Virksomhed, der mere end den veterinære blev hans egentlige Livsgerning. Samtidig med praktiserende Dyrlægegerning — fra 1912 i Sønder Bjert og siden 1924 i Fjelstrup — har H. udfoldet en omfattende Virksomhed som Leder af Malkekursus og Lærer paa Ladelund Landbrugsskole samt som Konsulent for De samvirkende jyske Mejeriforeninger (1900—12). Han har været Formand for eller Bestyrelsesmedlem i talrige jyske Landboforeninger, Hesteavls-, Kvægavls- og Kontrolforeninger og varetog gennem 40 Aar Dommerhvervet ved det jyske Ungskue. Han har saaledes udført et stort og værdifuldt Arbejde til Gavn for Landbruget, hvor hans Interesse har omfattet baade Plante- og Husdyravl, men navnlig Mælkens Produktion, hvor den H.ske Malkemetode har gjort hans Navn vidt kendt, ogsaa i Udlandet. I Landbrugspressen har H. skrevet om sin Malkemetode, om Mælkens Behandling, Kreaturernes Pasning, Staldindretning m. m. Som Tak og Anerkendelse af landøkonomisk betydningsfuld Indsats for Malkesagen modtog H. 1935 Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs største Sølvbæger. — R. 1912.

Hj. Friis.

Hegelund, Peder Jensen, 1542—1614, Biskop, Skolemand, Forfatter. F. 9. Juni 1542 i Ribe, d. 18. Febr. 1614 sst. Forældre: Borgmester Jens Christensen H. (d. 1571, gift 2° 1566 med Marine Christensdatter (d. 1600, gift 1° med Jens Klyne, d. 1565)) og Anne Pedersdatter (d. 1562). Gift 1° II. Nov. 1571 med Anne Jensdatter Holm, f. ca. 1554, d. 27. Juli 1573 i Ribe, D. af Magister, Lektor ved Ribe Domkapitel Jens Knudsen H. (d. 1568, gift 2° med Karen Sørensdatter) og 1. Hustru. 2° 26. Juni 1580 med Margrethe Jørgensdatter, f. 13. Juli 1562 i Tønder, d. 22. Juli 1591 i Ribe, D. af Sognepræst, Provst Jørgen Pedersen (1525—85) og Elisabeth Meiger (d. 1603). 3° 27. Jan. 1594 med Anna Andersdatter Klyn, f. 21. Okt. 1575 i Ribe, d. 1640, D. af senere Raadmand i Ribe Anders Sørensen K. (1552—98) og Kirstine Lauridsdatter (d. 1634).

P. H. gennemgik Ribe Domskole, hvor han allerede 1558 blev Hører; 1561 immatrikuleredes han ved Universitetet og boede derpaa et Par Aar i Niels Hemmingsens Hus. 1564—69 opholdt

han sig i Tyskland, de to første Aar mest i Leipzig, de tre sidste (som Hovmester for Niels Hemmingsens Søn) især i Wittenberg, hvor han 1568 tog Magistergraden. N. A. blev han Skolemester i Ribe, 1580 Lektor sst., 1588 Sognepræst ved Domkirken og 1595 Biskop i Ribe. P. H. var en af vore betydeligste Skolemænd i det 16. Aarhundrede, og under hans humanistisk prægede Ldelse oplevede Ribe Skole en Blomstringsperiode. Hans Ideal var Melanchton, og han kan betegnes som en af Filippismens mest typiske Repræsentanter i Danmark. Hans Forfatterskab bestaar dels af et Par latinske Skolebøger, dels af forskellige poetiske Arbejder. Til disse sidste hører flere Smaabøger af opbyggeligt eller moraliserende Indhold paa danske Rim; en af hans Salmer (»Met sørgen oc klagen holt maade«, efter Prudentius) findes endnu i vor Salmebog. Hans digteriske Hovedværk er en versificeret, dansk Femakts-Skolekomedie »Susanna« (opført 1576, trykt 1578—79), en Bearbejdelse af en latinsk comoedia tragica (1537) af Augsburg-Rektoren Sixt Birck (Xystus Betulius eller Betuleius). Af P. H. selv er et omfangsrigt, allegorisk Intermedium i fjerde Akt »Calumnia«, skildrende Bagtalelsens Væsen; skønt meget langtspundet vidner ogsaa denne Monolog om Forfatterens, for sin Tid ikke almindelige, Evne til at udtrykke sig i danske Vers. »Susanna og Calumnia« er udgivet af S. Birket Smith (1888—90). Karakteristisk for P. H.s Stil er den stærke Anvendelse af Ordsprog; om hans Interesse for disse, der paa humanistisk Vis baade var filologisk og pædagogisk bestemt, vidner, foruden »ABC aff Bibelske Ordsprock« (med tilføjede verdslige; 1588), hans »Versiculi proverbiales«, et Forsøg paa at skabe en moderne Peder Laale, som dog ikke fuldførtes. P. H var ogsaa historisk Samler; inden for den historiske Ribe-Tradition har han spillet en vis Rolle. Om sin egen Tid har han gjort Optegnelser i sine Almanakker (Det kgl. Bibliotek), en ofte benyttet Kilde, hvori han lige fra 1565 til kort før sin Død har noteret baade offentlige og private Begivenheder; et Uddrag trykt i Magazin til den danske Adels Hist., I, 1824, S. 77—80, 151—60. — Malerier i Ribe Domkirke og i Ribe Bymuseum.

J. Vahl: Slægtebog over Afkommet af Christjern Nielsen, I, 1879—86, S. 2. A. Halling: Meine Vorfahren, I, 1905, Registeret, S. 612. J. Kinch: Ribe Bys Hist., II, 1884, S. 201—14 og Registeret, S. 910. Bjørn Kornerup: H. P. Resen, I, 1928, S. 27—36 og Registeret, S. 502. C. J. Brandt og L. Helweg: Den Danske Psalmedigtning, I, 1846, S. 170 f., Tillæg, S. 25 f. S. Birket Smith: Studier paa den ældre danske Literaturs Omraade, II, 1896, S. 1—25. Danmark i Fest og Glæde, I, 1935, S. 209—13, 226—29, 233—36. Danske Studier, 1930, S. 13—25; 1931, S. 103, 114 f. Danske Folkebøger, V, 1921, S. XXXVII f.

R. Paulli.

Heger, Johan Carl, 1771—1836, Bibliotekar. F. 14. Juni 1771 i Kbh. (Frue), d. 20. Jan. 1836 paa Amalienborg, begr. paa Frbg. Forældre: Assessor i Hof- og Stadsretten, senere Konferensraad Hans H. (1747—1819) og Anna Louise Drewsen (1751—99). Ugift.

H. blev Student 1788, privat dimitteret, studerede Teologi, men fik paa Grund af svigtende Selvtillid aldrig Embedseksamen. I 1790'erne var han Huslærer hos Skuespiller Michael Rosing, underviste en kort Tid i Christianis Institut og var fra 1809 Bibliotekar ved Prins Christian (VIII.) Frederiks private Bogsamling paa Amalienborg med Bopæl paa Slottet. Hans litterære Virksomhed indskrænker sig til et Par Oversættelser, men hans Navn er »nøje og uopløseligt sammenflettet med næsten alle deres, som gjennem et halvt Aarhundrede kaldtes ypperlige og ædle i hans Folk« (Mynster). Med sin blide, receptive Natur, sin varme Begejstring, sin uselviske Trofasthed og sin godmodige Ironi var han den ideale Ven, den inspirerende Tilhører. Fra sin Ungdom stod han sin senere Svoger Rahbek nær; paa Bakkehuset gik han under Navnet »Hufe« (efter Lægen Hufeland, hvis Skrifter den hypokondre Mand søgte Trøst i); Forholdet afbrødes kun 1816—18 under Striden om »Frejas Alter«, hvor han bestemt tog Oehlenschlägers Parti. Mellem hans øvrige mange Venner var Thorvaldsen, Steffens, P. O. Brøndsted, men først og fremmest J. P. Mynster og Oehlenschläger. Mynster holdt en af sine personligste Taler ved hans Grav; Oehlenschläger, der tidligere havde tegnet lians ædle Skikkelse i Thorvald Vidførle i »Palnatoke«, skrev et varmtfølt og aandfuldt Mindedigt. H. er Model til Halling i Steffens' Fortælling »Malkolm«. — En Del Breve i Det kgl. Bibliotek.

Johan Carl Hegers Minde, 1836. E. Reumert: En Raceslægt, 1917, S. 139—96. Breve fra J. P. Mynster, 1860. Af efterladte Breve til J. P. Mynster, 1862. C. L. N. Mynster: Nogle Blade af J. P. Mynsters Liv og Tid, 1875. C. L. N. Mynster: Mindeblade om Oehlenschläger, 1879. Gemt og glemt. Udg. af L. Bobé og C. Dumreicher, II, 1916. K. L. Rahbeks Erindringer, IV, 1827, S. 474 ff.; V, 1829, S. 208 f. H. Steffens: Was ich erlebte, II, 1840, S. 317 ff.; V, 1842, S. 21 f. Oehlenschlägers Erindringer, I, 1850, S. 152; II, s. A., passim; IV, 1851, S. 138. J. P. Mynster: Meddelelser om mit Levnet, 1854, S. 50 f., 254. Provst Fr. Schmidts Dagbøger, udg. af N. Hancke 1868. J. M. Thiele: Erindringer fra Bakkehuset, 1869. J. C. Drewsen: Strandmøllen (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XXV), 1916, S. 63 f. H. Kyrre: Knud Lyne Rahbek, Kamma Rahbek og Livet paa Bakkehuset, 2. Udg., 1929 (se Registeret). Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., III, 1931, S. 203 f.

H. Topsøe-Jensen.

Heger, Ellen **(Eline)** Marie, f. Schmidt, 1774—1842, Skuespillerinde. F. 13. Dec. 1774 i Kbh. (Garn.), d. 6. Juni 1842 i Taarbæk, begr. i Lyngby. Forældre: Kandestøber Thomas S. og Anne Reinsdorf (gift *2°* med Kontrollør ved Hofteatret J. F. Leyh, ca. 1749—1829). Gift 4. Febr. 1797 i Kbh. (Frue) med kgl. Skuespiller Stephan H. (s. d.).

E. H. havde frekventeret Galeottis Danseskole og medvirket i Balletterne, inden hun, instrueret af Madame Rosing, hvis Efterfølgerske hun blev som Fremstillerinde af den nordiske Ungmø, debuterede 26. Nov. 1793 som Lucette i Skuespillet »Den gode Moder«, oversat af M. Rosing. Da hun faa Dage senere udførte Titelrollen i »Emilie Galotti«, brød hendes Personlighed igennem. Der var over hendes ranke, lyse Skikkelse, hendes blide Diktion og i hendes tungsindige Blik en betagende Renhed. Jens Baggesen kaldte hendes Jomfruelighed »hellig«, og den syttenaarige Oehlenschlåger, den tre og tyveaarige Henrik Steffens og den fem og trediveaarige Rahbek var alle forelsket i hendes poetiske Fremtoning. Men hendes Evne var enstrenget, hverken lunerig eller temperamentsfuld; hun havde skønne, naturlige Udtryk for øm Hengivenhed og blid Melankoli, og den elegiske Stemning, hun vakte i Tilskuernes Sind, var Øjeblikkets og dertil en ny Tone paa den danske Skueplads. Hendes Dyveke i Samsøes Sørgespil (1796) blev det Kvindeideal, der foresvævede Oehlenschlåger, da han digtede Thora i »Hakon Jarl« og Valborg i »Axel og Valborg«, og i Fremstillingen af disse Skikkelser fik hendes ydre og indre Evner sit rigeste Udtryk. E. H.s Navn er i Teatrets Historie uløseligt knyttet til hans; ogsaa Maria i »Correggio«, Moderen i »Den lille Hyrdedreng« og Helga i »Stærkodder« gav hun scenisk Liv. Efter alle Vidnesbyrd bevarede hun sit blide Væsen, sin moderlige Jomfruelighed, kunde man sige, op gennem Aarene trods Vanskeligheder i Samlivet med sin opfarende, splittede Mand og Sorg over Tabet af fire af de ti Børn, hun fødte ham. Blandt Roller uden for det Oehlenschläger'ske Repertoire udførte hun Estrith i Sanders »Niels Ebbesen«, Frederikke i Kotzebues »Jægerne«, Marie i Goethes »Clavigo«, Titelrollerne i Schillers »Maria Stuart« og Ingemanns »Bianca«. Da hun 13. Jan. 1832 ved Premieren paa Fru Gyllembourgs Drama »Magt og List« havde spillet Sophies Rolle, ramtes hun af Apopleksi og berøvedes Mælet for bestandig, men levede dog endnu i ti Aar. Ved hendes Død skrev hendes Svigersøn, Historikeren Werlauff: »Hun havde været sit Hjems gode Genius, forsaavidt som det tillodes hende at være det. Selv i sin hjælpeløse Tilstand var hun et Foreningspunkt«. — Maleri

som Dyveke af Hans Hansen og Barnetegning af Mad. Clemens, begge i Teatermuseet. Stik i Roulettemanér af G. L. Lahde 1804, gentaget 1811, som Dyveke. Stik af samme 1826 efter C. V. Bruuns Tegning som Thora i »Hakon Jarl«.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, III—IV, 1860—62. Nic. Bøgh i Hist. Archiv, 1875, I, S. 190—229. E. Werlauff: Erindringer (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XIII), 1910. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere, I, 1911.

Robert Neiiendam.

Heger, Jens **Stephan,** 1769—1855, Skuespiller, Forfatter. F. 17. Sept. 1769 i Kbh. (Frue), d. 8. Marts 1855 sst. (Frbg.), begr. paa Frbg. Broder til Carl H. (s. d.), Kamma Rahbek og Christiane Oehlenschläger. Gift 4. Febr. 1797 i Kbh. (Frue) med kgl. Skuespillerinde Eline Schmidt (se Heger, Eline).

H. var en urolig, stejl Natur. 1788 blev han privat dimitteret til Universitetet og bestod 1790 de filologiske og filosofiske Prøver, men tog ingen Embedseksamen. En Tid studerede han paa Kunstakademiet, blev saa Biblioteksvolontør og Huslærer, inden han meldte sig ved Teatret, drevet dels af sit Imitationstalent, som blev beundret ved Dilettantopførelser, men mest af sin Kærlighed til den unge Skuespillerinde, der blev hans Hustru. 14. April 1796 debuterede han som Figaro i Beaumarchais' »Figaros Bryllup«. Han ejede mange Betingelser for Scenen; han havde smukke Ansigtstræk, intelligente Øjne, en bøjelig Talestemme og dertil Forstand og letvakt Følelse, men der var et Misforhold mellem hans kraftige Overkrop og hans korte, spinkle Ben. Hans Talent og Dannelse skaffede ham et forskelligartet Repertoire i det 18. Aarh.s Skuespil, f. Eks. begge Figaro'erne i Beaumarchais' Lystspil, og om hans fine, satiriske Dialogbehandling i disse Roller vidner Bournonville, at den ikke blev overgaaet af nogen senere Fremstiller. Hos Holberg var han Jens og Stygotius i »Jacob v. Thyboe«, Henrik i »Det lykkelige Skibbrud« og i »Gert Westphaler«; endvidere spillede han Anton i »Jægerne« og Tony Lumpkin i »Fejltagelserne«, men hvad der gav ham et Navn i Teatrets Historie, var hans Levendegørelse af Oehlenschlägers nye Poesi, især hans Evne til (i Forbindelse med sin Hustru og P. Foersom) at sige Vers. Til Gennembruddet af denne Form for Skuespilkunst er H.s Navn knyttet i Roller som Einer Tambeskjælver og Olaf Tryggvason i »Hakon Jarl«, Thorvald Vidførle i »Palnatoke«, Vilhelm i »Axel og Valborg«, Giulio Romano i »Correggio«, Ingild i »Stærkodder«. Men da hans Teorier ikke kunde forenes med de Krav, Scenen stiller, var han ikke lykkelig i sin Gerning; han foragtede alle ydre

Hjælpemidler, skønt han selv trængte til dem, og vilde helst spille Roller, der laa uden for hans Personlighed, thi deri saa han Skuespilkunstens egentlige og for den sande Kunstner mest værdige Opgave. Da disse Reformationsideer var uigennemførlige, forbitredes hans Sind mod Teatret, hvor han i øvrigt stod i et køligt Forhold til sine Svogre, Rahbek og Oehlenschläger, dets hver paa sit Omraade ledende Mænd. Hans Begejstring forvandledes til Lede, og han endte som et af de sjældne Eksempler paa Evnen uden Lysten; ikke fyrretyve Aar gammel søgte og fik han sin Afsked med Pension. 21. April 1817 optraadte han sidste Gang som Oakly i »Den skinsyge Kone«. Allerede inden sin Afgang havde han virket som Oversætter, bl. a. af Iffland og Goethe, hvem han indførte med den yndefulde Komedie »De to Søskende«, og i sit lange Otium udgav han en Mængde pædagogiske eller hygiejniske Skrifter, der ikke har kunnet modstaa Tidens Tand; han var især en ivrig Agitator for Vandet som Menneskets vigtigste Sundhedskilde og stiftede i Forening med ligesindede Rysensten Badeanstalt. Da han var død, skrev »Fædrelandet«, at »den nulevende Slægt kun kendte ham fra Gaden af hans gammeldags Dragt og af Rygterne om hans sære Anskuelser og Levemaade«. — Blyantstegning af J. V. Gertner 1842 (Fr.borg).

Th. Overskou: Den danske Skueplads, III—IV, 1860—62. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere, I, 1911. Aug. Bournonville: Efterladte Skrifter, 1891, S. 100 f. E. Reumert: En Race-Slægt, 1917. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, V, 1902, S. 197.

Robert Neiiendam.

Hegermann-Lindencrone. Militærslægten Hegermann føres tilbage til Kommandant paa Frederiksholm ved Kristianssand, Kaptajn Diderich H. (d. 1718), der formentlig var af tysk Herkomst. Hans Søn Oberstløjtnant Diderik H. (1697—1772) var Fader til Oberstløjtnant, Krigskommissær Cay Detlev H. (1732—1800). Denne havde Sønnerne General, Statsraad Diderik H. (1763—1835) — hvis Efterkommere lever i Norge — Generalmajor Frederik Christian Otto H. (1769—1841) og nedenn. General, Kammerherre Johan Heinrich H.-L. (1765—1849), der var gift med nedenn. Forfatterinde Mette Louise Christiane Frederikke H.-L. f. de Lindencrone (1778—1853) og som 1818 optoges i den danske Adel med Navnet H.-L. Blandt dette Ægtepars Børn var nedenn. Generalløjtnant, Kammerherre Cai Ditlev H.-L. (1807—93), der var Fader til ligeledes nedenn. Gesandt, Gehejmekonferensraad Johan Henrik H.-L. (1838—1918) og Generalmajor, Kammerherre Johan Frederik (Fritz) H.-L. (f. 1840).

F. Krogh: Danske Majorater, 1868, S. 131 f. Haagen Krog Steffens: Norske Slægter, 1915, S. 69 f. Th. Hauch-Fausbøll i Dansk Adelsblad, 1918, Nr. 5.

Albert Fabritius.

Hegermann-Lindencrone, Cai Ditlev (Detlev), 1807—93, Officer. F. 17. Maj 1807 i Kbh. (Garn.), d. 22. Dec. 1893 sst., begr. sst. (Garn.). Forældre: Kaptajn, senere Generalløjtnant, Kammerherre J. H. H.-L. (s. d.) og Louise Lindencrone (se Hegermann-Lindencrone, Louise). Gift 23. Sept. 1835 i Gentofte med Elise Andrea Frederikke Caroline Du Puy, f. 9. Aug. 1808 i Kbh. (Fødsst.), d. 9. Jan. 1892 sst., D. af Komponist, Kapelmester Edouard D. P. (s. d.) og Hustru.

H.-L. blev 1816 Volontær, 1819 virkelig Kadet, fik 1822 Sekondløjtnants Anciennitet, blev som Pagekadet 1823 Sekondløjtnant å la suite i Fodfolket, men kom først 1828 i virkeligt Sekondløjtnantsnummer. 1830 blev han forsat til Rytteriet, hvori han herefter forblev og gennemgik de forskellige Uddannelsesskoler. 1833 blev han kar. Premierløjtnant, 1838 Sekondritmester, 1842 Ritmester II. Ved Krigsudbruddet 1848 udstedte han Opfordring til Reservemandskabet af sin Afdeling om frivilligt Møde og opstillede herved en Reserveeskadron, hvormed han fra Slutningen af April deltog i Felttoget. 1849 var han først ved Ryes Korps, dernæst i Fredericia, 1850 ved 2. Division og anvendtes særlig ved Forposttjenesten. 1849 fik han Majors Karakter og Anciennitet, blev n. A. kar. Oberstløjtnant, 1857 kar. Oberst. — De første 50 Aar af H.-L.s Liv frembyder intet usædvanligt: Han var avanceret jævnt godt, havde i Treaarskrigen været en rask, foretagsom Eskadronchef, dernæst en human, overordentlig vindende, rundhaandet og selskabeligt anlagt Chef for det i Næstved og Slagelse liggende, af holstensk og slesvigsk Mandskab bestaaende Dragonregiment, en glimrende Rytterofficer og fuldendt Kavaler, beundret og afholdt af alle. Han stod højt i Gunst hos sin Brigadechef Prins Christian (IX.), der udtalte, at H.-L. var en kyndig og brav Officer, en fortræffelig og faderlig Chef, besad et fortræffeligt Helbred og var en fortrinlig Rytter. Generalkommandoen anerkender H.-L.s Dygtighed, men føjer til, at han med mange fortrinlige Egenskaber forener »en meget mild og bøjelig Karakter« og er meget overbærende mod undergivne.

Marts 1858 blev Generaladjudanten og Chef for Adjudantstaben ganske uformodet afskediget fra disse Stillinger, og H.-L., der kun godt et Aar havde været kar. Oberst, udnævnt til Generalmajor og Generaladjudant m. m. Det hed sig, at Grevinde Danner

længe havde ønsket dette og heri støttedes af sin politiske fortrolige Gehejmeraad Scheele. S. A. beordredes han til en Troppesamling i Sverige, men i Virkeligheden for at søge at formilde den svenske Kronprins, der havde taget stærkt Anstød af en Indiskretion af Kammerherre Berling, Grevindens Ven. Efter at H.-L. til almindelig Tilfredshed havde ordnet denne Sag, søgte han at formaa Berling til at trække sig tilbage fra Hoffet, og da dette ikke alene mislykkedes, men endog paadrog ham Kongens Vrede, indgav han Ansøgning om Afgang som Generaladjudant, der bevilgedes i Okt. 1859 blot ved en kgl. Resolution. Herimod protesterede Krigsminister Lundbye; han indgav Afskedsbegæring, og kort efter begærede hele Ministeriet og fik bevilget Afsked. H.-L. fik n. A. en Brigade og blev Medlem af en Kommission under Prins Christians Forsæde, der bl. a. foreslog, at det forholdsvis talstærke Rytteri yderligere burde udvides. H.-L.s Optræden i den Berling'ske Affære skaffede ham en Del Popularitet og 1861—64 Mandat til Folketinget (Kbh.s 6. Kreds). Straks efter Tronskiftet blev han Chef og Generalinspektør for Rytteriet, fik Generalløjtnants Karakter og blev atter Generaladjudant m. m. Som Kongens Udsending til Rusland for at notificere Tronskiftet havde han betydningsfulde politiske Samtaler med Kejseren og Udenrigsministeren, og efter sin Hjemkomst benyttedes han meget af Kongen ved Overvejelser og Forhandlinger af politisk Natur, herunder Ministerskifte, hvorved han selv var paa Tale som Ministerpræsident eller som Krigs- og Marineminister. I Dec. 1863 udnævntes han til Chef for 4. Division (Rytteri) af den mobiliserede Hær, men vedblev som Generaladjudant, og en Maaned senere fik han Generalløjtnants Anciennitet. Krigsminister Lundbye paatænkte at foreslaa ham til Overgeneral, hvis de Meza ikke vilde eller ikke kunde overtage Stillingen. Om H.-L. kan have ønsket dette og anset sig for egnet, vides ikke, men hans Forhold til de Meza var loyalt til det yderste, og han var den eneste, hvem de Meza viste fuld Fortrolighed. — I Krigsraadet bag Dannevirke 4. Febr. stemte H.-L. ubetinget for frivillig Opgivelse af Stillingen og fremsatte sit Syn paa Forholdene i Overensstemmelse med, hvad han forud havde udtalt til Ministerpræsident Monrad og formentlig ogsaa til Kongen.

Medens Hærens Hovedstyrke forsvarede Dybbøl—Als, skulde 4. Division efter Evne beskytte Jylland, langsomt vige for Fjenden, saa meget Forholdene gjorde det nødvendigt — eventuelt gaa tilbage over Limfjorden. Divisionen gik hurtigst muligt helt tilbage til Kolding og efter en Fægtning med Østrigerne ved Vejle 8. Marts og en kort Standsning ved Skanderborg hurtigst tilbage til Mors,

hvor den forblev, indtil den 3. April efter Ordre rykkede frem til Egnen mellem Skanderborg og Silkeborg. Da Fjenden 22. s. M. nærmede sig Divisionen, gik denne atter tilbage over Limfjorden. Efter at være forøget med betydelige Infanteristyrker indledede Divisionen den anden Uge af Maj en ny Fremrykning, der dog standsedes af Vaabenstilstanden, og efter dennes Udløb overførtes hele den jyske Styrke til Fyn.

Overalt i Landet havde Divisionens Forhold vakt stærkt Misnøje og fremkaldte megen og ikke uberettiget Kritik baade da og senere. Til H.-L.s Forsvar maa tjene, at han ikke forud havde haft Lejlighed til at lede et af alle Vaaben sammensat Korps, og at han ikke havde haft den rette Støtte af sine Chefer. For en ansvarhavende Chef i Krig er »en mild og bøjelig Karakter« højst ulykkelig; H.-L. har i denne Periode været for eftergivende, har ikke sat sin Villie igennem over for mindre virkelystne undergivne.

1865 udnævntes H.-L. til kommanderende General paa Sjælland m. m. og fratraadte sine andre Stillinger. Ved Behandlingen af Hærloven 1867 kritiserede han Forslagene, navnlig Indskrænkningen af Rytteriet, og kort efter at Loven var vedtaget, afskedigedes han, kun 60 Aar gammel, fra sin Stilling, pensioneredes og sattes à la suite. Han stod vedblivende højt i Gunst hos Kongen, der havde holdt paa ham til det sidste. Efter at have staaet å la suite indtil 1878 afskedigedes han efter Ansøgning, paa Grund af Alder. I de følgende Aar udarbejdede han et militær-politisk Skrift »Om Krigsaaret 1864 . . .«, der fremkaldte en meget virkningsfuld Imødegaaelse af Monrad, hvilket gav Anledning til et nyt Skrift fra H.-L. Alle tre Skrifter yder ud over det rent polemiske adskillige betydningsfulde Bidrag til Tidens politiske og militære Historie.

Kammerjunker 1828. Kammerherre 1858. — R. 1845. DM. 1848. K. 1858. S.K. 1865. — Malerier i Familieeje af Just Holm 1844 og Wentorf 1887. Litografi 1856 efter Tegning af Ed. Hansen. Træsnit 1889 og efter et Billede fra 1866 af H. P. Hansen 1894. Satirisk Træsnit 1864 paa Visen om »General Baglæns«.

Den dansk-tydske Krig 1864, udg. af Generalstaben, I—III, 1890—92. Der deutsch-dänische Krieg 1864, I—II, 1886—87. N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 1916. A. F. Kriegers Dagbøger, I—IV, 1920—21. Hist. Tidsskr., g. Rk., I, 1918—20, S. 282—94. Tidsskr. for Krigsvæsen, 1874, S. 55—64. C. Hegermann-Lindencrone: Om Krigsaaret 1864 . . ., 1874. D. G. Monrad: Politiske Breve, 4, 1874. C. Hegermann-Lindencrone: Betragtninger i Anledning af D. G. Monrads politiske Breve, 1875. J. Nørregaard: Tre Hovedpersoner og Hovedbegivenheder 1864, 1884. K. C. Rockstroh: General de Meza og Dannevirkes Rømning 1864, 1930. Ill. Tid. 7. Jan. 1894. Mil. Tid., 1894, S. 2. ff.

Rockstroh.

Hegermann-Lindencrone, Johan Frederik (Fritz), f. 1840, Officer. F. 17. Dec. 1840 paa Jægersborg. Forældre: Sekondritmester, senere Generalløjtnant Cai H.-L. (s. d.) og Hustru. Gift 29. Juni 1866 paa Christiansdal med Baronesse Juliane Mathilde Caroline Wedel Jarlsberg, f. 17. April 1847 i Kristiania, d. 11. April 1895 i Kbh., D. af Premierløjtnant, senere Kommandør i den norske Marine, Baron Herman Theodor Valdemar Emil W. J. (1811—67) og Frederikke Isidora Mathilde Constance Emilie Benzon (1821—1916).

Fra Herlufsholm kom H.-L. 1857 paa Landkadetakademiet og blev 1859 Sekondløjtnant. 1862—63 gennemgik han Kavaleriskolen i Saumur og deltog som Adjudant ved 2. Kavaleribrigade i Krigen 1864 (Fægtningen ved Vejle 8. Marts). Han udnævntes 1867 til Premierløjtnant, var 1871—75 Adjudant ved 2. Generalkommando og blev 1878 Ritmester. Han var 1882—85 Adjudant hos Kongen, blev 1885 Oberstløjtnant og Chef for Gardehusarregimentet, Oberst 1892. 1897 stilledes han til Raadighed for Generalinspektøren for Rytteriet, og 1903 udnævntes han til Generalmajor og Generalinspektør. Sidstnævnte Stilling fratraadte han 1909 og stilledes til Raadighed for 1. Generalkommando. Afsked 1910. Adskillige Gange har der været overdraget ham tjenstlige Hverv i Udlandet, og han har været Medlem af Bestyrelserne for og Formand i Det krigsvidenskabelige Selskab (1886—1904) og Foreningen til den ædle Hesteavls Fremme (1883—1914), Vicepræsident i Det kgl. geografiske Selskab (fratraadt 1914) og er Æresmedlem af Foreningen til den ædle Hesteavls Fremme og af Kbh.s Philatelist Klub, Ærespræsident for Gardehusarforeningen i Kbh. og Æresøverste i Dansk Forsvarsbroder Selskab; 1935 blev han Æresmedlem af Det danske Travselskab. — Kammerherre 1885. — R. 1864. DM. 1885. K.[2] 1894. K.[1] 1905. S. K. 1929. — Maleri af Hugo Larsen 1933. Tegning 1879.

Ill. Tid. 8. Febr. 1903. *P. N. Nieuwenhuis (Rockstroh*).*

Hegermann-Lindencrone, Johan Heinrich (Hendrik), 1765–1849, Officer. F. 30. April 1765 i Frederikshald, d. 9. Maj 1849 paa Rolighed, Kbh., begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Kaptajn, senere Oberstløjtnant og Krigskommissær Cay Detlev Hegermann (1732—1800) og Anna Esther Stuhlmann (1745—78). Gift 26. Maj 1797 »paa Landet« (Garn.) med Louise Lindencrone (se Hegermann-Lindencrone, Louise).

Paa Grund af trange Kaar i Hjemmet var H.-L. allerede 1772 blevet indskrevet som Kadet; 1775 blev han surnummerær Kadet, og indtil 1800 forblev han til udelukkende Tjeneste ved Landkadet-

kompagniet: fra 1783 som »Korporal« (formelt som Sekondløjtnant å la suite ved et Regiment), fra 1787 som »Kommandersergent«, fra 1790 som »Løjtnant« (1789 Premierløjtnants Kar.), fra 1793 som »Premierløjtnant« (Kaptajns Kar.). 1800 blev han Kaptajn ved Regiment i Kbh., men dimitteredes 1803 efter Ansøgning uden at gaa over i anden Livsstilling — hans Hustru var Arving til en Fideikommiskapital paa henved 100 000 Rdl. Jan. 1808 blev han genoptaget i Hæren som Major (Anc. 1806), blev Oberstløjtnant 1811, Oberst 1816 (Anc. 1814), Generalmajor 1831. 1841 udtalte hans foresatte, at han var en retskaffen og determineret samt dygtig Regimentschef, men at der med en Alder af 76 Aar næppe vilde være forenet fysisk Kraft til at udholde Feltlivets Strabadser, og ved Hæromordningen n. A. fik han Afsked som Generalløjtnant, med Pension »under Navn af Vartpenge«. 1818 var han med Navnet H.-L. blevet optaget i den danske Adel. — I sin Selvbiografi mindes Generalfeltmarskal Moltke med stor Taknemmelighed Familien H.-L., der med saa megen Venlighed optog ham og hans ældre Broder, hvorledes Rolighed om Søndagene var Tumleplads for de to Drenges Lege sammen med Familiens tre Sønner: »Omgangen med de ædle, fint dannede Medlemmer af denne Familie har virket velgørende paa hele min Udvikling«. — Kammerherre 1815. — R. 1817. DM. 1824. K. 1826. S.K. 1836. — Maleri af Just Holm, udstillet 1839. Litografier 1831 efter Tegning af Friedlænder og 1842 efter Maleri af Em. Bærentzen.

Danmarks Adels Aarbog, XLI, 1924, S. 471. H. Moltke: Gesammelte Schriften, I, 1892.

Rockstroh.

Hegermann-Lindencrone, Johan Henrik, 1838—1918, Diplomat. F. 21. Juli 1838 paa Jægersborg, d. 8. Dec. 1918 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Broder til F. H.-L. (s. d.). Gift 21. Okt. 1875 i Cambridge (Mass.) med Anna Lillie Greenough, f. 18. Juni 1844 i Cambridge (Mass.), d. 17. Marts 1928 i Kbh. (gift 1° 1861 med Charles Raymond Moulton, 1829—72), D. af William G. og Harriet Howard Fay (d. 1885).

H.-L. blev Student 1856 fra Herlufsholm, cand. polit. 1862, s. A. Volontør i Udenrigsministeriet, 1863 Kancellist og efter Tjeneste i Hæren 1867 Sekondløjtnant i Rytteriet. Ved Reduktionen efter Krigen sattes han paa Vartpenge 1866, men vedblev at gøre Tjeneste i Ministeriet som surnummerær Kancellist og ledsagede 1867 som Sekretær Prins Hans under dennes kortvarige Regentskab i Grækenland. Efter sin Tilbagekomst udnævntes han 1868 til Legationssekretær og sendtes s. A. til Stockholm, 1870 til St. Peters-

borg. 1872 udnævntes han til Chargé d'Affaires og Generalkonsul i Washington, fra 1875 med Titel af Ministerresident. 1880 blev han Gesandt i Rom, 1890 i Stockholm, 1897 i Paris og 1902—12 i Berlin. Med sin klare Forstand og sit gode politiske Omdønne kom H.-L. hurtigt i første Række. Overalt forstod han og hans livlige, musikinteresserede Hustru at skaffe sig de bedste Forbindelser, hvoraf han drog Nytte ved Udarbejdelsen af sine velskrevne, altid velovervejede og velinformerede Indberetninger. Med en hjertelig, imødekommende, aaben Karakter forbandt han stor Forhandlingsdygtighed og Evne til at omgaas Mennesker. Tidlig regnedes han for Danmarks bedste Diplomat og sendtes 1893 til Madrid for at genoptage og lykkeligt gennemføre Underhandlingerne om en ny Handelstraktat i Stedet for den mislykkede fra 1885. — Med Hensyn til Danmarks vigtigste politiske Spørgsmaal, Forholdet til Tyskland, stod H.-L. med sit liberale Syn i afgjort Modsætning til den sædvanlige konservative Opfattelse og var derfor ikke helt persona grata under det Estrup'ske Styre. Han var dog tidlig paa Tale som Quaades Afløser i Berlin, men af Anciennitetsgrunde maatte han ved Quaades Afgang 1883 vige for den ældre, men mindre betydelige C. R. E. Vind og kom først 1902 efter Systemskiftet som den dygtigste Mand til den vanskeligste Post, Berlin. Det blev her hans Opgave, i fuld Overensstemmelse med Konge og Regering, ved aaben Drøftelse at søge at fjerne Aarsagerne til de Misstemninger, der Tid til anden opstod af Forholdene i Nordslesvig. I Samtaler med ledende tyske Statsmænd søgte H.-L. at fjerne den indgroede Mistillid til Danmarks politiske Hensigter og arbejdede maalbevidst paa at skabe et bedre politisk Forhold mellem de to Lande. Til en vis Grad lykkedes dette, og personlig vandt han fuld Tillid i Berlin. Men selv om den haardhændede Kollerpolitik i Nordslesvig afsvækkedes i H.-L.s Tid, kunde hverken han eller nogen anden nok saa dygtig Diplomat ændre Principperne for den preussiske Grænsepolitik. Gnidningsaarsagerne kunde vel formindskes, men ikke helt fjernes. Et vigtigt Resultat i denne Retning var Optantkonventionen af Jan. 1907. Kort efter deltog H.-L. i Forhandlingerne om de saakaldte Nord- og Østersøkonventioner, Jan. 1908, hvis Betydning dog var mere akademisk end reel. Under sit Ophold i Berlin blev H.-L. fra dansk nationalistisk Side ved flere Lejligheder angrebet i Pressen for »unational Tyskvenlighed«. Mod disse uberettigede Angreb tog H. P. Hanssen stærkt til Orde i sit Blad »Hejmdal« for 3. April 1908. — Efter sin Afgang levede H.-L. i Kbh., hvor han i sine sidste Aar nedskrev Erindringer om forskellige Episoder af sit

indholdsrige Liv. En enkelt af disse Memoirer »Den dansk-spanske Handelstraktat af 4. Juli 1893« er trykt i »Historisk Tidsskrift« (9. Rk., I, 1918). Et andet og betydningsfuldere Bidrag til Forstaaelse af dansk Udenrigspolitik gav han i »Nogle Betragtninger« (Tilskueren, Febr. 1914), hvori han med gode Grunde imødegik den efter hans Mening fejlagtige Opfattelse i Danmark, at man i Tyskland nærede Planer om ved passende Lejlighed at ville bemægtige sig Danmark. — Hans Hustru, en talentfuld Amerikanerinde, udgav i to Bøger nogle elskværdigt fortalte Erindringer fra det diplomatiske Selskabsliv: »In the Courts of Memory 1858—75«, 1912 (dansk Overs. 1913; svensk 1917) og »The sunny Side of Diplomatic Life 1875—1912«, 1914 (dansk Overs. 1915; sv. 1916). — Kammerjunker 1866. Kammerherre 1874. Gehejmekonferensraad 1912. — R. 1867. DM. 1878. K.[2] 1882. K.[1] 1890. S.K. 1900, i Diamanter 1907. — Maleri af C. M. Ross fra 1880'erne.

Det Kgl. Danske Udenrigsministerium 1770—1870, 1870, S. 81. Ill. Tid. 25. Nov. 1900, 2. Aug. 1908, 6. Okt. 1912. Nationaltid. 4. Febr. 1914. J. Schovelin sst. 22. Juli 1918. Politiken 21. Juli 1918 og 12. Dec. 1919. Aage Friis i Tilskueren Juli 1918.

rr. de Fontenay.

Hegermann-Lindencrone, Mette **Louise** Christiane Frederikke, 1778—1853, Forfatterinde. F. 4. Dec. 1778 i Kbh. (Helligg.), d. 18. Juni 1853 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Stamhusbesidder, Etatsraad, senere Kammerherre Johan Frederik Lindencrone til Gjorslev m. m. (1746—1817) og Bolette Marie Harboe (1750—1800). Gift 26. Maj 1797 »paa Landet« (Garn.) med kar. Kaptajn ved Kadetkorpset, senere Generalløjtnant Johan Heinrich (Hendrik) Hegermann (fra 1818: H.-L.) (s. d.).

L. H.-L. voksede op i et kultiveret Hjem; kun fjorten Aar gammel fik hun sit første Digt trykt i Poulsens »Nytaarsgave for Damer« (1793), hvor hun indtil sit Giftermaal var fast Bidragyder under Mærket Louise. Hun skrev følsomme Viser i Hastes og Frankenaus Stil og hyldedes paa Vers af den førstnævnte. Efter en næsten tyveaarig Pause skifter imidlertid Forfatterskabet Fysiognomi; to Jambe-Dramaer er tydeligt af Oehlenschlägers Skole; det yngste, »Troubadouren« (1820), indeholder et varmtfølt Forsvar for denne Digter mod hans Angribere, det ældste, »Eleonora Christina Ulfeldt« (1817), behandler Dina-Affæren 25 Aar før »Dina«. Fra Episoder af Ulfeldts og Leonora Christinas Historie hentes ogsaa Emnet til »Billedet«, Hovedstykket i hendes mest kendte Bog »Danske Fortællinger« (1825, 2. Udg. 1861). Disse

Noveller er omhyggeligt og smagfuldt disponerede, men Udførelsen er ikke betydelig, og de tynges af uforarbejdede Brokker af historisk Læsning. En paatænkt 2. Samling blev opgivet. — Som Personlighed var L. H.-L. betydeligere end som Forfatterinde. I sit lykkelige og harmoniske Hjem — 1802—49 med faa Afbrydelser paa Landstedet Rolighed ved Kalkbrænderiet — var hun Midtpunktet i en Kreds, der talte Medlemmer som Pram, Steffens, Ørsted'erne, Oehlenschläger, Ingemann, Mynster, Sibbern og P. Hjort (de tre sidstnævnte var tillige hendes litterære Raadgivere), Fru Gyllembourg, Carl Bernhard o. fl., og hun brevvekslede flittigt med Mynster og Hjort. Bag sit beskedne og stilfærdige Væsen gemte hun, efter Oehlenschlägers Dom, »maaskee den meest poetiske qvindlige Siæl, Danmark har eiet«; Mynster kaldte hende »et af de ædleste, fortræffeligste Væsener jeg har kiendt«. P. Hjort skriver: »Hendes Kjærligheds Væld blev uudtømmeligt, hendes Sjæl ubesmittelig, som man næppe kunde forestille sig. Derfor kunde hun se så skarpt, dømme så genialt, drømme så skjønt, spøge så yndig naivt, tro så troskyldigt, og tage så elskværdigen fejl«. — Breve til J. P. Mynster og P. Hjort i Det kgl. Bibliotek. — Barneportræt af ukendt. Malerier af Just Holm, det ene udstillet 1845.

Danmarks Adels Aarbog, LXI, 1924, S. 472. Breve fra J. P. Mynster, 1860, S. 130—34. Af efterladte Breve til J. P. Mynster, 1862, S. 72 f. Nogle Blade af J. P. Mynsters Liv og Tid, 1875, S. 200 f. Udvalg af Breve fra Mænd og Qyinder til P. Hjort, 1867, S. 309—96. Oehlenschlågers Erindringer, IV, 1851, S. 4. J. P. Mynster: Meddelelser om mit Levnet, 1854, S. 188. Abrahams: Meddelelser af mit Liv, 1876, S. 160. Mathilde Reinhardt: Familie-Erindringer 1831—1856, 1889, S. 58—61. Forfatterbogen, 1898, S. 14—17. J. Steenstrup: Den danske Kvindes Historie, II, 1917, S. 28 f.

H. Topsøe-Jensen.

Hegewisch, Dietrich Hermann, 1740—1812, Historiker. F. 15. Dec. 1740 i Quakenbriick, Hannover, d. 4. April 1812 i Kiel, begr. sst. Forældre: Glarmester Herman Caspar H. (1709—88) og Cunna Helena Bohlmann (1712—74). Gift 10. Jan. 1783 i Westensee med Benedicte Elisabeth Kramer, f. 6. Marts 1761 i Westensee, d. 14. Marts 1809 i Kiel, D. af Sognepræst Franz Leonhard K. (1730—86) og Anna Boje.

H. gik i Skole i sin Fødeby og 1758—59 paa Gymnasiet i Osnabriick; Syvaarskrigen medførte Skolens Lukning og derefter studerede han Teologi i Gottingen indtil Krigens Slutning. Han blev Huslærer i Hannover og siden Lærer for den senere Finansminister Grev H. C. Schimmelmanns Søn Carl Maximilian i Hamburg. Schimmelmann skaffede ham Ansættelse som ulønnet Sekretær i Tyske Kancelli 1774, men Indfødsretsloven umuliggjorde videre Karriere.

I nogle Aar opholdt H. sig i Hamburg, hvor han redigerede et Par Blade, og samtidig beskæftigede han sig med historiske Studier, hvis Frugt blev »Das Leben Karls des Grossen« (1777). Denne Bog vakte Bifald hos Grev Detlev Reventlow, der var Kurator for Kiels Universitet, og 1780 blev H. overordentlig — 1782 ordentlig — Professor i Historie i Kiel. Som Universitetslærer vandt han megen Yndest, og som Forsker var han frodig. Han behandlede Emner saavel fra Grækenlands som fra Tysklands, Englands og Sveriges Historie, men størst Fortjeneste indlagde han sig gennem sine Arbejder vedrørende Hertugdømmernes Historie. Paa Foranledning af det slesvigholstenske Ridderskab besørgede H. sammen med F. C. Jensen 1797 den vigtige Udgave af »Privilegien der Schleswig-Holsteinischen Ritterschaft«, og tilskyndet af Fritz Reventlow optog han det Arbejde med at fremstille Hertugdømmernes Historie, som Christiani kun havde ført op til 1588. H. skrev to Bind af denne »Schleswigs und Holsteins Geschichte«, der gaar til 1694 og udkom 1801—02. — H.s Forskning var helt præget af det 18. Aarh.s rationalistiske Aand. Han tilstræbte en rolig Afvejen af Begivenhederne, en Upartiskhed i Bedømmelsen, en Samvittighedsfuldhed over for Opgaverne, der gav hans Arbejde blivende Værdi, men det kunde ogsaa medføre, at hans egne Meninger ganske traadte i Baggrunden, og Fremstillingen er blevet betegnet som »blodløs«. — Hans Indstilling over for politiske Spørgsmaal var af samme Karakter. Han var afgjort Helstatsmand og skyede al Strid mellem Nationaliteterne. Kun over for F. Høegh Guldbergs Forsøg paa at skaffe dansk Sprog større Indpas i Holsten protesterede H. i Flyvebladet »Schreiben an einen Freund . . .« (1809), men anonymt. Skriftet blev siden af Falck optrykt i »Kieler Blätter«, II. Ud over dette beskæftigede H. sig ikke med Politik; det var som Historiker, at hans Navn fik Anseelse; han optoges som Æresmedlem i Videnskabernes Selskaber i Kbh. og München. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1798. — Etatsraad 1805. — R. 1809. — Pastel i Historische Landeshalle, Kiel. Stik i Roulettemanér af C. D. Voigts.

Allg. deutsche Biographie, XI, 1880, S. 278 f. Breve i Zeitschr. f. schlesw.-holst.-lauenb. Gesch., XXXVI, 1906. Otto Brandt: Geistesleben und Politik in Schleswig-Holstein um die Wende des 18. Jahrh., 1925 (se Registeret). **Vilh.** la Cour i Festskrift til H. P. Hanssen, 1932, S. 14—26.

svend Larsen.

Hegewisch, Franz Hermann, 1783—1865, Læge, Politiker. F. 13. Nov. 1783 i Kiel, d. 27. Maj 1865 sst., begr. sst. Forældre: Professor D. H. H. (s. d.) og Hustru. Gift 3. Aug. 1814 i

Vechta med Caroline v. Linstow, f. 6. Nov. 1786 paa Godset Elmeloo i Oldenburg, d. 7. Dec. 1856 i Kiel, D. af Oldenburgsk Land-Jægermester Detlev Ludwig Heinrich v. L. (f. 1746) og Charlotte Amalie Henriette v. Witzleben (f. 1753).

H. gik i Skole i Kiel og Eutin, studerede Medicin i Gottingen og Wiirzburg og tog Doktoreksamen Febr. 1805. Efter endt Studietid foretog han 1806 en Rejse til Wien, Paris og London; 1807 opholdt han sig dels i Altona, dels i Pløn, men s. A. gav Fritz Reventlow ham en Stilling som Huslæge paa Emkendorf, og han blev der, til han ved Reventlows Mellemkomst 1810 blev overordentlig Professor ved det medicinske Fakultet i Kiel; han fik yderligere en betydelig Lægepraksis og varetog disse Stillinger til 1855, blot med de Afbrydelser, et Par Rejser til Udlandet foraarsagede. — H. var levende interesseret i sociale og politiske Spørgsmaal. Fra sit Fædrenehjem fortrolig med det 18. Aarh.s Humanitetsideer tænkte han sig det almene Vel fremmet gennem Malthus' Tanker og den engelske Forfatning. I en Række Afhandlinger fremstillede han sine politiske Ideer, først i »Kieler Blätter«, siden i Skrifterne »Politische Freiheit« (1832), »Zwei Kammern« (1848) og »Politische Anmerkungen eines Siebzigjährigen« (1855), og de undergik ikke væsentlige Ændringer i Tidens Løb. Hans Ideal var en stærk Kongemagt begrænset af en Folkerepræsentation, hvis første Kammer skulde bestaa af Repræsentanter for Adelen, andet Kammer skulde sammensættes efter engelsk Forbillede og vælges af de besiddende ved direkte Valg. Forhandlingerne skulde være offentlige, og Bindeleddet mellem Folket og dets Repræsentanter dannes gennem Pressefrihed. H. tilhørte altsaa fuldt ud den gammelliberale Kreds om »Kieler Blåtter«, og han fik Betydning for Slesvigholstenismen ved stadig at hævde Traditionerne fra den Tid. — I praktisk Politik kom H. ikke til at spille nogen fremtrædende Rolle. Forgæves søgte han Sept. 1830 at bevæge Kongen til at give en Forfatning efter sine Idealer, og han var en af Lornsens bedste Venner, men han frygtede dennes vidtgaaende Demokratisme, ligesom han 1848 frygtede, at Rejsningen skulde udarte til Demagogi. I Arv fra Faderen havde han faaet en udpræget Helstatsanskuelse, men han hævdede tillige Hertugdømmernes Enhed, og da han 1834 var valgt til Medlem af Holstens Stænderforsamling, nedlagde han sit Mandat bl. a. med den Motivering, at Stænderindretningen stred mod Hertugdømmernes historiske Ret. I Skriftet »Fur Holstein, nicht gegen Dänemark«, som han udgav anonymt 1835, begrundede han sin Tanke om et Slesvig-Holsten i Personalunion med Kongeriget. Trods de føl-

gende nationale Brydninger fastholdt han denne Tanke og tilstræbte en Udsoning mellem Hiort Lorenzen og Hertugen, idet sidstnævnte efter H.s Mening skulde sikre Hertugdømmernes Stilling. Endnu 1863—65 var han en varm Talsmand for Augustenborgerne. — Skønt H. aldrig traadte frem i første Række, var han et Midtpunkt i den slesvigholstenske Lejr, og baade derved og som Læge vandt han megen Anseelse. Ved hans 50 Aars Doktorjubilæum satte Kiels Universitet ham en Votivtavle, og Venner stiftede et Stipendium med hans Navn. — Etatsraad 1840. — Maleri i Historische Landeshalle, Kiel. Litografi af Wilhelmine Geerdtz 1836 efter Maleri.

Allg. deutsche Biographie, XI, 1880, S. 279 ff. W. Klüver i Nordelbingen, IV, 1925, S. 368—466. C. H. C. Mahr: Denkschrift zur Feier des funfzigjährigen Doctorats des Staatsraths F. H. Hegewisch, 1855. Caroline Hegewisch: Auszüge aus ihren Briefen an Eltern und Geschwister von 1807—1856, 1892. Lotte Hegewisch: Erinnerungen fruherer Stunden fur Letzte Stunden, 1902. Preussische Jahrbucher, LVI, 1885, S. 389—402. Jahrbücher für die Landeskunde der Herzogthumer, VIII, 1866, S. 271—91; IX, 1867,

Svend Larsen.

Hegner, Ludvig Albert, 1851—1923, Musiker. F. 1. Maj 1851 i Kbh. (Trin.), d. 7. Nov. 1923 sst., begr. i Taastrup. Forældre: Buntmager Paul Anton Nikolai H. (1822—1915) og Caroline Frederikke Westermeyer (1826—1901). Gift n. Dec. 1874 paa Frbg. med Pouline Christine Lahrmann, f. 15. Aug. 1852 i Vordingborg, d. 30. Aug. 1916 i Kbh., D. af Sadelmagermester Ludvig Vilhelm Heinrich L. (1812—98) og Pouline Christine Boje (1813—90).

H. fik oprindelig Undervisning i Violin og Klaver, men kastede sig i en ung Alder over Kontrabasspillet, i hvilket han bl. a. fik Undervisning af Franz Blauhut. 1874—98 var han Lærer i Sang ved Kommuneskolerne og i en Aarrække Kantor ved Stefanskirken. 1869 blev han Elev af Det kgl. Musikkonservatorium og ansattes 1884 som Kontrabassist i Det kgl. Kapel, hvor han n. A. forfremmedes til 1. Kontrabassist. Hans Spil blev med Aarene præget af eminent Teknik; han kan nærmest kaldes Virtuos paa sit Instrument, og han var den første danske Kontrabassist, der har optraadt som Koncertsolist paa Kontrabas (Koncerter i Udlandet og i Danmark). Han er ligeledes den første her hjemme, der har skrevet Solokompositioner for Kontrabas: »Elegie«, »Fantasier«, »Mazurka«, »Trois Morceaux«, »Legende«, »Etuder« m. m., desuden har han foretaget forskellige Transskriptioner og skrevet en Kontrabasskole (to Bd.). H. blev den første Lærer i Kontrabasspil ved Musikkonservatoriet (1900). — R. 1917.

H.s Broder *Anton H.*, f. 2. Marts 1861, d. 4. Dec. 1915, Violoncellist, uddannet af Rüdinger, gik paa Konservatoriet fra 1878, virkede, som Orkestermusiker i forskellige Orkestre og optraadte som Solist, var desuden Sanglærer (Borgerdydskolen paa Østerbro). Efter forgæves at have konkurreret til Kapellet drog han til Amerika, hvor han 1895 fik Stillingen som Solo-Cellist i Damrosch-Orkesteret i New York, og blev i Nordamerika en yndet Koncertspiller. Som Komponist udgav han Sange, Klaverstykker, Violinromance, Violoncelromance, »Elegie« for Cello m. m., desuden Melodier til Skolesange. Ogsaa efter at være udvandret fortsatte han med at komponere (Ouverture, Kvartet, Solostykker, Sange, Undervisningsmateriale); en Del af dette er udkommet paa Carl Fischers Forlag i New York. - R. 1902.

Erik Abrahamsen.

Heiberg. Slægten H. er en af de ældste og mest forgrenede norske Slægter og skal efter Sagnet nedstamme fra Jostedalsrypen. Slægtens ældste kendte Generation er Brødrene Anders Lauritsen (c. 1570—ca.1630), Foged i Lyster, og kgl. Foged i Sogns Len, senere i Søndfjord Søren Lauritzen (ca. 1575—1653). Sidstnævnte var formentlig Fader til Sorenskriver i Indre Sogn Anders Sørensen (1630—88), der havde Sønnerne Sognepræst Søren H. (1657—1713) i Sogndal og Sorenskriver Gert H. (1660—1724) i Indre. Med disse to Brødres Børn deler Slægten sig i fem Linier, af hvilke de tre skal omtales nedenfor. Pastor Søren H. var Fader til dansk Præst ved Vemmetofte Peder H. (1694—1775), fra hvem 1. Linie udgaar, og Sognepræst til Nykirke i Bergen Gabriel H. (1708—68), 3. Linies Stamfader. Pastor Peder H. var Fader til nedenn. Sognepræst Thomas Severin H. (1738—1819), Inger Margrethe H. (1737—1826), gift med Rektor Ludvig H. (1723—60), og Sognepræst i Skamstrup og Frydendal, Provst Søren Johan H. (1739—1822), hvis Søn Forstander for Vartov Peter Wilken H. (1774—1842) var Fader til nedenn. Døvstummelærer Søren Johan H. (1810—71), af hvis Børn maa nævnes Elisabeth Kirstine H. (1845—1921), gift med Historikeren, Pastor Nicolai Jacobsen (1837—78, s. d.), og de nedenn. Lægen Peter Wilken H. (1840—1920), Provst Johan Alfred H. (1848—1936), Døvstummelæreren Frederik H. (1850—1918) og Gynækologen Vilhelm H. (1853—1922). — 3. Linie begynder som nævnt med Pastor Gabriel H. (1708—68), hvis Søn Sognepræst i Rennesø, Provst i Stavanger Provsti Arve Christian Linde H. (1739—1823) var Bedstefader til nedenn. Historiker, Pastor Arve Christian Linde H. (1805—91). Denne var Fader til nedenn. Botaniker Peter Andreas

Christian H. (1837—75) og til Provst Gabriel Thomas Skat Rørdam H. (1832—1917), hvis Sønner er Missionær i Madras Knud H. (f. 1873) og de nedenn. Læger Povl H. (f. 1868) og Kristian Axel H. (f. 1880). — Ovenn. Sorenskriver Gert H. (1660—1724) var Fader til Sognepræst i Gryten i Romsdal Anders H. (1693—1743), der opstilles som Stamfader for Slægtens 5. Linie. Hans Søn Rektor i Vordingborg Ludvig H. (1723—60), der var gift med sin ovenn. Slægtning Inger Margrethe H. (1737—1826), var Fader til de nedenn. Forfatteren Peter Andreas H. (1758—1841) — hvis Søn Digteren Johan Ludvig H. (1791—1860) og dennes Hustru Skuespillerinden Johanne Luise H. (1812—90) begge nævnes nedenfor — og Rektor i Odense, Professor Ludvig H. (1760—1818), hvis Søn Kancelliraad, Raadmand i Aalborg Johan Christian H. (1792—1865) var Fader til Lægen Emil Theodor H. (1820—93). Denne var Fader til de nedenn. Filologen Johan Ludvig H. (1854—1928) og Arkivmanden Peter Andreas H. (1864—1926), samt til Johanne Louise H. (1860—1934), der var gift med Dr. Max Henius (1859—1935, s. d.).

G. F. Heiberg: Slægten Heiberg, 1907. Haagen Krog Steffens: Norske Slægter, 1915, S. 70—85. *Albert Fabritius.*

Heiberg, Arve Christian Linde, 1805—91, Præst, Kirkehistoriker. F. 5. Juli 1805 i Ringsted, d. 22. Juni 1891 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Kordegn, Klokker og Lærer Gabriel H. (1772—1816) og Elisabeth Siersted (1786—1864). Gift 22. Okt. 1831 i Tølløse med Georgine Samsine Rørdam, f. 23. Febr. 1808 i Ondløse, d. 22. Maj 1883 paa Frbg., D. af Sognepræst, sidst i Tølløse, Provst Thomas Schatt R. (1776—1831) og Cathrine Georgia Teilmann (1777—1842).

H. blev Student 1823 fra Roskilde og cand. theol. 1829. I og efter sin Studietid gav han sig meget af med Undervisning, indtil han 1831 blev ordineret Kateket ved Trinitatis Kirke i Fredericia. Allerede 1832 udnævntes han til Sognepræst i Lunde (ved Odense) og 1840 i Kerteminde og Drigstrup. S. A. blev han Provst over Bjerge og Aasum Herreder, og 1855 forflyttedes han til Helsingør som Sognepræst til St. Olai Kirke sst., fra hvilket Embede han 1882 tog sin Afsked. Ikke mindst i Helsingør fik H. Betydning ved sin kirkelige Virksomhed og sin faste, kloge Personlighed. Han tilhørte væsentligt den Mynster'ske Skole, men han paavirkedes dog noget i grundtvigsk Retning fra den Rørdam'ske Kreds gennem sin karakterfulde og intelligente Hustru. Deres Hjem i Helsingør var i en lang Aarrække et kirkeligt og kulturelt

Samlingspunkt baade for Menigheden og udenforstaaende. — H. besad megen historisk Sans og har leveret flere gode Bidrag til dansk Kirkehistorie. Foruden et Par mindre Afhandlinger udgav han 1840 en Biografi af Peder Palladius og 1852 — efter at have haft Lejlighed til at benytte Odense Bispearkiv — en lignende af Thomas Kingo. Disse Arbejder er endnu ikke helt blevet overflødiggjort af nyere Fremstillinger. Da Peder Palladius' Visitatsbog var blevet genfundet, var det kun naturligt, at Samfundet for den danske Literaturs Fremme opfordrede H. til for første Gang at udgive dette Værk, hvad han da ogsaa gjorde 1867. Desværre evnede H. kun i ringe Grad at løse denne Opgave, og hans Udgave lader paa Grund af manglende Teknik særdeles meget tilbage at ønske, hvorfor Samfundet allerede 1872 maatte foranstalte en ny (i øvrigt heller ikke helt tilfredsstillende) Udgave udgivet ved Svend Grundtvig. — R. 1852. DM. 1881. — Litografier efter Fotografi fra Tegners Institut, bl. a. 1863.

M. Galschiøt: Helsingør, 1921, S. 264 f. C. H. Rørdam: Svundne Dage, II, 1916, S. 76. Morten Pontoppidan: Minder og Oplevelser, 1922, S. 57 ff. Peder Palladius' Visitatsbog, udg. af Svend Grundtvig, 1872, Forordet.

Bjørn Kornerup.

Heiberg, Carl Friedrich, 1796—1872, slesvigholstensk Politiker. F. udenfor Ægteskab 29. Okt. 1796 i Klensby ved Slesvig, d. 16. Aug. 1872 i Slesvig, begr. sst. Forældre: Skuespilleren Friedrich Ulrich Ludwig Schroder (1744—1816, gift 1773 med Anna Christine Hart, 1755—1829) og Anna Mariane (Nannette) v. Schwarzenfeld (ca. 1775—1846). (Kirkebogen har: Mariane H., f. Siewers, og Købmand Ludwig H., begge fra Stade). Gift 15. Sept. 1835 i Slesvig med Rigsgrevinde Asta Sophie Charlotte Baudissin, f. 7. Maj 1817 i Greifswald, d. 18. Jan. 1904 i Slesvig, D. af Rigsgreve Carl Christian B. (1790—1868) og Anna Henriette Magdalene Kunniger (1788—1864, gift 1° 1807 med Oberst Sigismund Carl v. Gähler, 1783—1836).

H. blev sat i Pleje hos Læge Hilbrecht i Slesvig. Efter Skolegang i Slesvig Domskole kom han 1817 til Kiels Universitet for at studere Jura med Falck, Dahlmann og Cramer som Lærere. 1818—20 studerede han i Berlin under Savigny og rejste derfra et halvt Aar til Heidelberg for saa at tage juridisk Eksamen paa Gottorp 1821. 1823 blev H. Advokat i Slesvig. Hans Interesser gik i disse Aar i videnskabelig Retning. I forskellige Tidsskrifter skrev han juridiske Afhandlinger og blev paa Grundlag af disse Dr. juris h. c. 1830. Det politiske Røre, der begyndte s. A., drev ogsaa H. bort fra den

paabegyndte Bane. Han deltog aktivt i Drøftelsen af Forfatningssagen gennem et Skrift »Das Recht zur Theilnahme an dem Verfassungswerke in Schleswig-Holstein« (1831), og han fortsatte i sit Tidsskrift »Schleswig-Holsteinische Blätter« 1835—40 med Behandling af slesvigholstenske Spørgsmaal. H. var en typisk Repræsentant for den slesvigholstenske Liberalisme. Han krævede fælles Stænder for Slesvig og Holsten, Stændernes Skattebevillingsret, deres Deltagelse i Lovgivningen og deres Offentlighed samt Pressefrihed. Med dette Program kunde han til et vist Tidspunkt finde Tilslutning ikke blot hos Hiort Lorenzen, men ogsaa hos Orla Lehmann. Kravene begrundede han, ligesom Dahlmann og Falck, historisk, idet han hævdede, at den gamle »Forfatning« fra 1460 endnu levede i Ridderskabets Privilegier, men Programmets Konsekvens var et Slesvig-Holsten, og dermed kom han i Modsætning til de danske liberale. Han gjorde det yderligere ved sit nationale Standpunkt. Han havde i sin Ungdom været begejstret for sit Fædreland, det danske Monarki, siden blev han en Beundrer af tysk Kultur. H. betragtede for Slesvigs Vedkommende det tyske Sprog som Intelligensens Sprog, og som saadant havde det en naturlig Ret til at fortrænge det danske. Hans nationale Anskuelser medførte et Brud mellem ham og Ungdomsvennen Professor Chr. Paulsen (s. d.). — I den slesvigholstenske Lejr blev H. en betydende Mand. Han var Advokat for de to liberale Blade »Eckernforder« og »Apenrader Wochenblatt« i deres Kamp for Pressefrihed, han var Medstifter af den slesvigholstenske Advokatforening 1842 og sammen med Giilich (s. d.) oprettede han 1843 en patriotisk Forening. Med sin liberale Indstilling kunde H. ikke nære nogen synderlig Sympati for Hertugen af Augustenborg. 1841 havde han forsvaret Hiort Lorenzens Politik over for Hertugen, og endnu 1843 var denne paa Vagt over for H. og hans Kreds. Da Diskussionen om Arvefølgen blev levende, kom H. imidlertid til det Resultat, at den augustenborgske Linie var arveberettiget til Hertugdømmerne efter den mandlige Kongelinies Uddøen. Denne Anskuelse fremsatte han bl. a. i Skriftet »Das souveraine Herzogthum Schleswig-Holstein«, der kom 1846 og var formet som en Protest mod det aabne Brev. 1848 valgtes H. til Medlem af den konstituerende Landsforsamling og udelukkedes 1851 fra Amnesti. Da han kort efter alligevel blev amnesteret, men ikke kunde faa sin Advokatbestalling fornyet, aabnede han 1857 en Bog- og Musikhandel i Slesvig. Han var stadig et Midtpunkt for den antidanske Agitation, og en Undersøgelse, der foretoges mod ham 1860, førte til Lukning af hans Boghandel. Efter 1864 blev han atter Advokat og var

fra nu af til sin Død en ivrig Talsmand for Augustenborgerne. — H. var ikke nogen Førerskikkelse, men han havde Betydning ved at begrunde Slesvigholstenismen teoretisk og give den en ideel Baggrund.

Asta Heiberg: Erinnerungen aus meinem Leben, 2. Opl., 1897. Svend Larsen i Sønderjydske Aarbøger, 1931, S. 161—227.

Heiberg, Frederik, 1850—1918, Døvstummelærer. F. 28. Juni 1850 i Kbh. (Trin.), d. 8. Dec. 1918 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Forstander for Døvstummeinstituttet S. J. H. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 1° 6. Maj 1879 i Kbh. (Frue) med Fanny Margrethe Louise Gammeltoft, f. 16. Febr. 1858 paa Herlevgaard ved Hillerød, d. 16. Marts 1900 i Kbh., D. af Kammerraad, Proprietær Jens Hansen Lund G. (1816—67) og Marie Henriette Stannis (1816—1900). 2° 26. Juli 1901 i Ordrup med Anna Vilhelmine Bohn, f. 10. Maj 1858 i Kbh. (Frels.), d. 20. Febr. 1935 sst., D. af Urtekræmmer Hans Peter B. (1823—97) og Caroline Vilhelmine Otzen (1829—66).

H. blev Student 1870 fra Metropolitanskolen og studerede Teologi. Opvokset sammen med fingertalende døvstumme Børn var han fra sin Barndom som kun faa fortrolig med Tegnsproget. Allerede som ung Student begyndte han 1873 at undervise paa Døvstummeinstituttet og vedblev hermed til 1879. 1877 bestod han teologisk Embedseksamen, blev 1879 residerende Kapellan i Karby paa Mors, 1883 Sognepræst i Gedsted og Fjeldsø og 1880 i Junget og Torum. Ved Malling-Hansens Død udnævntes han 1890 til Forstander og Præst paa det Institut, han kendte saa godt, og styrede det med megen Dygtighed til sin Død som en ualmindelig punktlig og dygtig Administrator. Hans Virksomhed satte varigt Spor især paa to Omraader. 1895 fik han Statens Kursus for stammende og andre talelidende knyttet til Instituttet, hvilken Forbindelse varede til 1920, da Staten udskilte Virksomheden som en særlig Skole, Statens Institut for talelidende. — Som Teolog og Præst følte H. Nødvendigheden af, at der tilvejebragtes en kirkelig Særforsorg for de voksne døvstumme, hvis religiøse Liv var stærkt udsat for at hensygne. Han begyndte med et Frivillighedsarbejde og holdt Gudstjenester paa Tegnsprog paa forskellige Steder i Vestjylland i sine Ferier. Han blev Sjælen i de Bestræbelser, der førte til den Ordning, at der 1901 blev ansat en særlig Døvstummepræst i Kbh., hvorfra Gudstjenesterejser skulde gøres til Provinsbyerne. Fra 1904 fik Menigheden i Kbh. egen Kirke. Denne Gudstjenesteforsorg er efterhaanden udvidet saaledes, at der fra 1930 er tre statsansatte Døvstummepræster i Landet. — R. 1894. DM. 1907. *A. Hansen.*

Heiberg, Johan Alfred, 1848—1936, Præst. F. 2. Juli 1848 i Kbh. (Trin.), d. 22. Maj 1936 sst., begr. sst. (Vestre). Broder til Frederik H. (s. d.). Gift 12. Juni 1873 i Kbh. (Frue) med Julie Magdalene Lorentzen, f. 13. Dec. 1847 i Kbh. (Frels.), d. 17. Maj 1926 sst., D. af Vekselmægler Johan Carl Edvard L. (1812—86) og Amalie Tolstrup (1823—98).

H. blev Student 1866 fra Metropolitanskolen og teol. Kandidat 1872. Efter et Avertissement i »Dagbladet« om, at den danske Trinitatis Menighed i Chicago søgte en Præst fra Danmark, bestemte han sig til at følge Kaldet og blev antaget. Fra 1873 var han i seks Aar Præst i Chicago, hvorfra han paa talrige Rejser besøgte adskillige andre Menigheder. Det var i de grundlæggende Tider, da den danske Indvandring var stor, saa mange Menigheder blev stiftet, tit under vanskelige og urolige Forhold. Paa Grund af sin Ro og Myndighed blev H. stundom tilkaldt for at jævne indre Vanskeligheder i de nye Menigheder. Efter sin Hjemkomst 1879 blev han Sognepræst i Aulum og Hodsager og 1881 Provst for Hammerum Herred. 1885 blev han Sognepræst i Vejlby ved Strib, 1888 ved Frue Kirke i Odense, 1900 ved Kristkirken i Kbh. (Provst for Vestre Provsti 1901) og 1909 ved Mariæ Kirke i Helsingør, fra hvilket Embede han tog sin Afsked 1915. I nogle Aar var han Formand for Udvalget for Evangeliets Forkyndelse blandt Landsmænd i Amerika og blev som saadan i Sommeren 1892 sendt til Amerika for at jævne indre Stridigheder i den danske Kirke derovre. Med sin taktfulde Ro og sit klare kirkelige Standpunkt egnede han sig udmærket til denne vanskelige Opgave, men kunde dog intet udrette, da Modsætningerne var for dybe. Her i Landet sluttede han sig nærmest til Indre Mission, men med sin rolige Selvstændighed og udprægede Kultursans kom han aldrig ud i Yderligheder. Han har udgivet »En Rejse i Amerika« (1892). — R. 1898.

M. C. Jensen: En dansk-amerikansk Præsts Erindringer, 1927, S. 93—98.

M. F. Blichfeld.

Heiberg, Johan Ludvig, 1791—1860, Forfatter. F. 14. Dec. 1791 i Kbh. (Nic), d. 25. Aug. 1860 paa Bonderup ved Ringsted, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Forfatteren P. A. H. (s. d.) og Thomasine Buntzen (se Gyllembourg-Ehrensvärd, Thomasine). Gift 31. Juli 1831 i Slangerup med Johanne Luise Pätges (se Heiberg, Johanne Luise).

I Drengens første ti Aar øvede hans Moder, dengang en ganske

ung Kone, mest Indflydelse paa ham. Ved Faderens Landsforvisning (1800) og Moderens nye Ægteskab med C. F. Gyllembourg (Dec. 1801) blev han hjemløs. Han blev sat i Huset hos fremmede, bl. a. 1802—04 hos Rahbeks paa Bakkehuset, hvor man dog ikke havde Held med at opdrage ham. 1809 blev han Student, privat dimitteret, og tog n. A. anden Eksamen. Derefter boede han i sin Moders Hus, som hidtil havde været ham forment; her traf han til Stadighed danske lærde og Skønaander og svenske Adelsmænd. Stor Betydning for hans Dannelse fik en Rejse til Stockholm med en adelig svensk Familie 1812; senere var det navnlig i Friederike Bruns Hus i Bredgade og om Sommeren paa Sophienholm, at han fuldendte sin selskabelige Uddannelse. En Tid lang drev han alle Haande Studier: Grækerne, Spanierne, de franske Klassikere, moderne tysk Litteratur, og ved Siden af de skønne Videnskaber ogsaa Matematik, Astronomi, Entomologi m. m. Han vilde snart være Læge, snart Landmaaler, snart Diplomat og snart Digter, Æstetiker, lærd. Hans Ungdomsarbejder er da ogsaa kun spredte Forstudier til et Forfatterskab. »Marionettheater« (1814) indeholdt en Gendigtning efter Moliére, »Don Juan«, og et romantisk Drama efter Tieck, »Pottemager Walter«, nydeligt, men upersonligt dramatisk Nips, der imidlertid vandt baade Oehlenschlägers og Baggesens Bifald. I »Julespøg og Nytaarsløjer« (1817), en Komedie, der udgiver sig for »en Fortsættelse af Oehlenschlägers »Sanct-Hans-Aften-Spil«, var de satiriske Partier heldigere end de stemningsfulde; det gik navnlig ud over Ingemann, dengang Publikums Yndling. Han indvikledes derved i en Polemik med Grundtvig, hvem han navnlig latterliggjorde ved sin Pjece »Ny ABC-Bog i en Times Undervisning til Ære, Nytte og Fornøjelse for den unge Grundtvig« (1817) og i sin Duplik »Pegefinger mod Pegepind« (i Nyeste Skilderi af København, s. A., Nr. 29). Striden sluttede han med det ridderlige Digt »Vaaren og Freden«, hvori han beroligede Modstanderne med, at det kun var »en Fest«, en Kampturnering. Frugter af hans Læsning af spansk Poesi er en latinsk Doktordisputats om Calderon, »princeps dramaticorum« (1817), hvori han definerer den romantiske Kunst som »en symbolsk Tilhylning af Tanken« og fremhæver Calderons Sammenhæng med den nationale Folkepoesi, samt et lille, umoralsk Kappe- og Kaarde-Drama »Dristig vovet halvt er vundet« (s. A.), en ren Pastiche. En mere selvstændig Tilegnelse af litterære Forbilleder viser hans Drama »Psyche« (1817, første Del af en ufuldendt Trilogi), der ligesom forskellige af hans samtidige Digte bærer Vidnesbyrd om hans uigengældte Sværmeri for Adelaide Brun, Friederike Bruns

dejlige Datter. Et romantisk Skuespil med nationalt Emne, »Tycho Brahes Spaadom«, indleverede han til Teatret, men trak det tilbage efter Antagelsen, da han selv ikke var tilfreds med det; det udkom 1819 i Bogform. Samme Aarstal bærer hans første, endnu meget akademiske Digtsamling »Poetisk Kalender«, mest Kærlighedsdigte, snart dristige Fordanskninger efter Ovid, snart platoniske som »Himmelsk Kærlighed« og »Hvad er Elskov?«, men ogsaa Naturdigte som »Panisk Skræk« og »Efteraarsfølelse«.

S. A. rejste H. til Paris paa nogle smaa Stipendier. Han kom der, efter et kort Besøg i London, 1. Juni 1819 og blev der til Eftersommeren 1822. Det er hans eneste større Udenrigsophold, og det blev af uberegnelig Betydning for ham, uagtet de rent positive Resultater ikke var ret store. Han levede paa Faderens Bekostning og kom i det hele godt ud af det med ham, skønt han efter Evne maatte skjule det ungdommeligt-graciøse i sit Væsen for den strenge Republikaner. Blandt hans Omgangsfæller kan nævnes P. G. Bang, Historikeren Estrup, H. N. Clausen, Hauch, Peder Hjort, Molbech, Matematikeren v. Schmidten og af fremmede Béranger, Cuvier og Cousin, hvis Kursus han fulgte. Han modtog stærke og varige Indtryk af de franske Teatre, baade Spillemaaden, som han turde have belært sin senere Hustru om, og Repertoiret, thi det kan ikke betvivles, at hans lette Lystspil stammer ned fra Restaurationstidens franske Stykker. Men ogsaa den franske Arbejdsprosa maa han i denne Epoke af sit Liv have tilegnet sig. Det eneste større Digterværk, han skrev under Parisopholdet, er »Nina, eller den Vanvittige af Kærlighed« (1820, udk. 1823, spillet paa Det kgl. Teater i Kbh. uden Held 1824), et romantisk Skuespil, udarbejdet over et kendt Balletmotiv og efter Sigende inspireret af Danserinden Bigottinis Tolkning af Rollen.

Ved Begyndelsen af Efteraarssemestret 1822 tiltraadte H. Embedet som dansk Lektor i Kiel, hvilket han bestred i tre Aar til sin inderlige Ulyst. Han skrev her et (ufuldendt) dramatisk Digt, »Fortunatus und Fatalis«, en »Formenlehre der dänischen Sprache« (1823) og en »Nordische Mythologie« (1827, til Dels paa Basis af Oehlenschlägers »Nordens Guder«). Vigtigere blev det for ham, at han fik Tid til at koncentrere sig om filosofiske Studier. Han blev omvendt til den hegelske Filosofi, lærte ogsaa Mesteren selv at kende paa en Sommerrejse til Berlin. Systemets Grundtanke var ham i Begyndelsen uklar, men gik op for ham ved en Slags Aabenbaring eller Intuition, da han en Aften sad paa et Hotelværelse i Hamburg med Hegels »Encyklopædi« i sin Haand, lyttende til Sangværket i Petri Kirke. Det Skrift af Hegel, der gjorde dybest Indtryk

paa ham, var dog Retsfilosofien. Noget hovedkulds begyndte han at optræde som filosofisk Forfatter med en lille Bog »Om den menneskelige Frihed« (1824), et Indlæg i den da standende filosofiske Strid mellem F. G. Howitz og Ørsted, Mynster, P. Hjort o. fl. H. vilde vise, at de modsatte Standpunkter forsvinder for den absolutte Betragtningsmaade; han hævder Villiens Frihed, men giver den til Pris for Tilfældet. Et overilet Skrift paa Tysk om Æstetikkens System var H. saa besindig at undertrykke; det er bevaret i Manuskript. — I Sommeren 1825 forlod H. sin Post i Kiel og slog sig ned i Kbh., hvor han forgæves havde søgt at faa Embede. En tysk Skuespillerinde, Mlle Pohlmann, havde her nylig vakt Opsigt i »Die Wiener in Berlin«, en »Liederposse«, som efter H.s eget Sigende havde givet ham den udvortes Anledning til at digte sine Vaudeviller, hvis Idé og Teknik han dog havde sit Parisophold at takke for. 28. Nov. 1825 opførtes »Kong Salomon og Jørgen Hattemager« trods Rahbeks og flere ældres Modstand mod Antagelsen af saadanne Fjællebodsløjer til den kgl. Skueplads; Jonas Collin holdt sin Haand over ham. Stykket indeholder Erindringer om P. A. Heibergs »Indtoget« og Holbergs »Don Ranudo« (ogsaa Titlen er holbergsk). Derefter fulgte »Den 28. Januar«, bestemt til at opføres paa Kongens Fødselsdag 1826, men nogle Dage forsinket. Et virkeligt dansk Lystspil lykkedes det dog først H. at give i »Aprilsnarrene«, der blev opført allerede 22. April s. A., med H.s tilkommende Hustru i Barnerollen. Det har friske Erindringer om Poul Møllers Dialog »Hans og Trine« og Oehlenschlägers »Robinson i England«, er vittigere og smidigere end de forrige Stykker, ogsaa hurtigere nedskrevet, Sangene og Melodivalget er af H.s bedste. I Okt. 1826 fulgte »Recensenten og Dyret«, noget paavirket af den franske Vaudeville »Le Garde du Commerce«, et Dyrehavsstykke, hvori H.s Blanding af Lyrik og Ironi helt kom til sin Ret.

Men det havde ikke sine Forgængeres Scenelykke; Fordommene mod den nye Genre havde hobet sig op, og dets Forfatter tog det derfor med vanlig Raskhed af Repertoiret for en Stund. I Mellemtiden skrev han sin lysende klare og elegante Bog »Om Vaudevillen som dramatisk Digtart og om dens Betydning paa den danske Skueplads«, hvori han gendriver Opfattelsen af Vaudevillen som et blot Døgnværk og giver et Udkast til en hel Dramaturgi. Virkningen var overordentlig, han kunde nu atter sætte Stykket paa Plakaten og opnaaede en fuldstændig Succes. 1827 udsendtes og opførtes »Et Eventyr i Rosenborg Have« og »De Uadskillelige«. Til den første, der atter var inspireret af Poul Møller, havde Weyse

komponeret Melodierne, ellers laante H. Musikken til sine Vaudeviller alle Vegne fra, næsten altid med sikkert Øre for Virkningen. Det andet Stykke er en hel lille holbergsk Komedie, satiriserende over de lange Forlovelser, Gældsfængslet o. s. v., med ypperlige Situationsvirkninger, men en ikke alt for levende Dialog. Vaudevillernes Triumf var almindelig, og Oehlenschläger, Hertz, H. C. Andersen m. fl. skyndte sig frem i H.s Fodspor. Et Efterslæt fulgte i det næste Tiaar. I Nov. 1831 opførtes »Køge Huskors«; det er et *gammelt Sujet: H. har, vel* med et *Sangspil som Mellemled,* benyttet Hauteroche's »Le Deuil«. Bedre end dette udpinte dramatiske Forsøg er »De Danske i Paris« (1832) og navnlig »Nej« (1836), som hvis Kilde man plejer at angive F. N. v. Barnekows »Nein«. Til Vaudevilledigtningen hører endnu nogle Monologer: »Supplikanten«, »Ja«, »Emilies Hjærtebanken«, »Grethe i Sorgenfri« og en bellmansk Situation: »Ulla skal paa Bal«. Sangene i disse Stykker blev hurtigt saa populære som Folkeviser og har meget væsendigt bidraget til at bevare Vaudevillerne paa Scenen.

Næsten samtidig rykkede H. frem med en Række romantiske Skuespil. I Nov. 1828 opførtes hans Festspil »Elverhøj«, det hyppigst spillede af alle danske Stykker. H. tog Stof fra Thieles »Folkesagn« og Pontoppidans »Atlas«, dramatisk byggede han paa »Tycho Brahes Spaadom« og »La chasse de Henri IV«, Stilen gav han en fin Farve af Folkeviserne. I Okt. 1829 opførtes uden Held »Prinsesse Isabella«, det mest erotiske af H.s Dramer; Stoffet og noget mere tog han fra Calderon. 29. Jan. 1835 kom det mest poetiske af hans Stykker, »Alferne«, paa Grundlag af en Novelle af Tieck. Det er med sin fine Lyrik, sin overgivne Situationskomik og sin dristige Forkyndelse af, at den haandgribelige og hverdagsagtige Verden kun er et usselt Bundfald af Poesiens, saa at sige Blomsten af den romantiske Tidsalders Teaterdigtning.

Jævnsides med denne forbavsende Udvikling af H.s Digtning gik et Fremstød som Prosaist. 1. Jan. 1827 begyndte han at udsende sit Blad »Den flyvende Post«. Det udkom med et Nummer paa fire Kvartsider to Gange om Ugen i de to første Aar. 1829 var det gaaet ind, 1830 udkom det igen med tre Numre om Ugen. Derefter ophørte den regelmæssige Udgivelse. Jan. 1834—Dec. 1837 udkom to Bind under Titelen »Den flyvende Posts Interimsblade«. Det bragte Bidrag af Chr. Winther, H. C. Andersen, Carl Bagger, Fru Gyllembourg, Carl Bernhard o. fl., foruden Oversættelser af samtidig fremmed Litteratur. Men først og fremmest indeholdt det de fleste af H.s egne, meget talrige Artikler og Afhandlinger, især af dramaturgisk Art. Her fremkom saaledes den

navnkundige Kritik af »Væringerne i Miklagard« og det endnu udførligere Svar paa Oehlenschlägers Modskrift, den første Begyndelse til en treaarig litterær Fejde, hvori navnlig de Sorø Litterater gik H. haardt paa Klingen. H. førte Krigen med en overlegen Kløgt og med en i dansk Prosa hidtil ukendt let og gennemsigtig Fremstillingskunst. H. forsøgte at genoplive den aristoteliske Tidsalders Regelkritik, hans filosofiske Dannelse indgik en heldig Forening med hans praktiske Erfaringer som Teatermand. Han undgik vel ikke at paadrage sig Mistanken for at ville nedsætte Oehlenschläger, idet han fremstillede den store Digters Ejendommelighed som liggende i de lyrisk-episke Mellemgenrer, Romancen, det umiddelbare Drama, Melodramaet, mere end i den egentlige Tragedie. Han kom i Forlegenhed, da Oehlenschläger udsendte sit Heltedigt »Hrolf Krake«, der dokumenterede sin Forfatters utvivlsomme episke Geni, og gjorde det til Genstand for en udførlig og uretfærdig Kritik i »Maanedsskrift for Litteratur«. Men samtidig fremhævede H. »Helge«s Digter paa Tegnérs Bekostning i sin Kritik af »Frithiofs Saga«, ligesom han i sin Lystspilkritik og i sin egen Praksis som Komediedigter favoriserede det lyriske Drama, som han mente stemmede med den danske Nationalkarakter. Trods al Modstand kom H. i Løbet af faa Aar til at staa som den store Autoritet i litterære Spørgsmaal. Og som han ved sin fagligt betonede Kritik modarbejdede Dilettantismen i Æstetikken, saaledes virkede han paa selve Skønlitteraturen ved at begunstige en streng og kritisk Smag, en artistisk Retning i Poesi og Drama. Han genopfriskede Traditionerne fra Holbergs Tid, bekæmpede den æstetiske Materialisme, advarede mod Moraliseren i Kunsten. Skønt han i sine Smagsdomme lagde megen Vægt paa Korrektheden, var han dog langtfra en Stileretter. Der var noget frodigt ved hans Kritik, som naar han fremhævede det nye, enhver Forfatter bragte, i Forhold til det, han tidligere havde ydet, eller slog til Lyd for en national Virkelighedsdigtning. Uden for det litterære Omraade gik han med den alt for spekulative Afhandling om »Skønhed i Naturen« (1828) og de fire brilliante Artikler om »Æstetisk Moral« (1828—35), der ved Siden af Fru Gyllembourgs Noveller var den H.ske Skoles fornemste Indsats i social Retning; Moder og Søn tog sig for at give Nationen en Lektion i Takt og Tone, som ikke blev spildt.

H. var 20. Dec. 1828 blevet udnævnt til Teaterdigter og fast Oversætter med en Gage af 600 Rdl. samt Forpligtelse til at bearbejde et vist Antal Akter aarligt og levere Festsange, Prologer o. 1. Lejlighedsarbejder. Han oversatte mere end et halvt Hundrede

udenlandske, mest franske Stykker; undertiden satte han i høj Grad sin Originalitets Præg paa disse Pligtarbejder, f. Eks. »Ser Jer i Spejl« og »Farinelli«. Det lykkedes ham ogsaa gennem denne Virksomhed at modernisere Smagen, han fordrev Kotzebue fra den danske Scene, hvor han havde hersket i noget nær en Menneskealder, og vel banede han derved uundgaaelig Vej for Scribe, der dog fremtraadte forskønnet i hans Gendigtning, men som en Modvægt oparbejdede han et indenlandsk Repertoire og stillede i det hele taget Københavnerne friere i deres æstetiske Valg. Fra 1839 var han et Tiaar Teatercensor og maatte nu nærmest virke i konservativ Retning, f. Eks. modarbejdende den franske Romantisme og de dermed beslægtede danske Teaterdigtere, som H. C. Andersen i »Mulatten« og »Maurerpigen«. 1829 blev nan titulær Professor og 1830 Docent i Logik, Æstetik og dansk Litteratur ved den nyoprettede militære Højskole. Fra hans Lærertid stammer en Række egentlig didaktiske Arbejder, som »Om Filosofiens Betydning for den nuværende Tid« (1833), »Ledetraad ved Forelæsningerne over Filosofiens Filosofi eller den spekulative Logik« (1832), »Indledningsforedrag til det logiske Kursus« (1835) °S »Udsigt over den danske skønne Litteratur« (1831), Skrifter, hvori han slaar til Lyd for den hegelske Filosofi og dens Anvendelse paa forskellige Fagomraader.

I Slutningen af 1830'erne, samtidig med en Aftagen af den forbavsende digteriske og journalistiske Produktion, mærkes en Inderliggørelse og større Dybde i H.s Aandsliv. Hans Forhold til det københavnske Publikum var nu mindre intimt, hans Digte og Afhandlinger bliver mere grublende og uverdslige. I sit nye Tidsskrift, »Perseus, Journal for den spekulative Idé« (1837—38), tager han med en vis Voldsomhed fat paa Samtidens danske Tænkemaade, som han mente stod i Fare for at tabe sig i lutter endelige Bestræbelser. De fleste Afhandlinger havde han selv forfattet: en Recension af W. H. Rothes Disputats om Treenighed og Forsoning viser den tidligere helt fritænkeriske H. i Færd med at tale sig til Rette med Teologien; en Afhandling om »Svend Dyrings Hus« uddyber hans dramaturgiske Anskuelser og giver en æstetisk Studie over de danske Folkeviser; en Diatribe over »Malerkunsten i dens Forhold til de andre skønne Kunster« bringer et mislykket Forsøg paa at sætte de bildende Kunster under spekulativ Kontrol. Endnu mere betydningsfulde blev hans Publikationer i 1840'erne, de fire Bind »Intelligensblade« (15. Marts 1842—1. Marts 1844) og de tre Bind af en astronomisk Aarbog »Urania« (1844—46). Ogsaa i disse Periodica er H.s egne Bidrag i Overvægt, store, aandfulde

Essays om Ideer og Værker. Han forsvarer Paludan-Mullers »Adam Homo« imod det vrangvillige Publikum, fremhæver sin tidligere Fjende Hauchs »Svend Grathe« endog paa Bekostning af Shakespeares »Macbeth«, fremsætter sin Opfattelse af Nyudviklingen i Tidens Teater i en Anmeldelse af Oehlenschlägers »Dina« og i en Drøftelse med Hebbel om det nyere Dramas Opgave. Et nyt Slagord, han lancerer, er »det interessante«, som Udtryk for et Skifte i Smagen. Nye Elementer i hans Æstetik viser især de store Undersøgelser over lyrisk Poesi og over det dramatiske i Lyrikken. H.s Kritik, der hidtil havde lagt en Hovedvægt paa det tekniske, smager nu mere af Kernen. En Række Artikler beskæftiger sig med aktuelle Teaterspørgsmaal; nogle behandler politiske Problemer — H. var ingen Ven af den liberale Bevægelse, skønt konstitutionelt sindet. De smukkeste Prosaarbejder fra denne Tid turde være den lille Gruppe Monografier, der er viede Hven, Tyge Brahe og Sophia Brahe, det var H.s Yndlingsemne. H.s astronomiske Afhandlinger rummer hans ældre Aars mystisk farvede Livsfilosofi.

H.s Digtning fra denne Tid har ligeledes en spekulativ Karakter. 1838 opførtes Eventyrkomedien »Fata Morgana«, med Motiv fra Ariosto; Modsætningen mellem Skinnets og den virkelige Verden er i disse Aar ogsaa yndet af Ingemann, H. C. Andersen og Paludan-Muller. Det stofløse, tyndt allegoriske Stykke gjorde ingen Lykke. Ogsaa H.s følgende Komedie »Syvsoverdag« (1840) fandt en unaadig Modtagelse, skønt den rummer noget af hans fineste romantiske Ironi. Modsætningen mellem Spidsborgerne og de udvalgte Naturer, som allerede var Grundmotiv i »Alferne«, er her fremsat paa en paradoksal Maade, idet H. maner Kong Valdemar Atterdag og hans Hof op af Tidernes Nat for at beskæmme de upoetiske og belønne de poetiske Sjæle. Sit Hovedværk, »Nye Digte«, udsendte H. til Julen 1841. Det første Digt er en poetisk Dialog, »Gudstjeneste«, der foregaar Pinsemorgen, og hvori en ung, panteistisk sindet Digter kaldes til Orden af en Engel fra Himlen (»Elsker du din Broder ikke — O saa fly Naturen med!«). Det andet er »En Sjæl efter Døden«, der kaldes en »apokalyptisk« Komedie, men som dog snarere er en aristofanisk Satire. Hans »Sjæl« er en københavnsk Borger af den Slags, som han stadig tænkte sig Parkettet besat af, en Repræsentant for det Publikum, som han mere og mere var kommet paa Kant med. Sjælen er noget raa, kortsynet, rethaverisk, man kan finde dens Ansigt paa Gaden; den stilles først ved Himlens Port og katekiseres af St. Peder, derefter ved Elysium til Ordskifte med Aristofanes, men vrages begge Steder og finder sig fuldstændig til Rette i et Helvede,

der kun er en Replik til den aandløse jordiske Tilværelse. Digtet hænger ved sine to første Akter nøje sammen med Samlingens første Stykke og ved sin Idé med dens tredie, den yndefulde Romance-Cyklus »De Nygifte«. Dette Digt, det varmeste og intimeste, H. har skrevet, har en lignende Pointe, men en alvorlig, mystisk-religiøs Aand: den, hvis Skyld og Straf i Jordelivet vejer hinanden op, maa leve Livet om. Det fjerde Digt, »Protestantismen i Naturen«, har nøje Tilknytning til Indgangsdigtet, det skildrer i dunkle og prægtige Strofer den religiøse Tankes Udvikling fra Nødvendighed gennem Frihed til Frelse. Nærbeslægtet med dette Digt er H.s Reformations-Kantate til Universitetsfesten 1839. Hans sidste større Digtning i den nye idealistiske Stil er »Nøddeknækkerne« (i »Urania« for 1845), atter en Satire over Publikum og Recensenter, indholdsbeslægtet med »Syvsoverdag«, men i det antikmytologiske Klædebon, som H. bedst rører sig i; meget smukke er de indlagte Efteraarsdigte. Biværk fra denne Epoke er H.s poetiske Vignetter til »Danmark, et malerisk Atlas« (1842—43), der blev ondskabsfuldt kritiserede af P. L. Møller, og Lystspillet »Valgerda« (1847), der har Sigte til Tidens poetiske Splittelse og den vaagnende Kvindebevægelse, som H. ogsaa viste Interesse ved at udgive »Clara Raphael« (se Mathilde Fibiger) 1851. Under Krigen udgav han et Hæfte kvikke »Gadeviser«, Tekst og Musik (1849).

23. Juli 1849—21. Juni 1856 var H. den første Chef for den danske Skueplads efter den nye Teaterordning. Han var paa mange Maader fortrinligt egnet til denne byrdefulde Stilling, men kom straks i et skævt Forhold til de fleste Skuespillere, fordi hans egen Hustru var Teatrets Primadonna. Publikum og Kritikken tog Parti imod ham og begunstigede de udvandrede af Oppositionen, som havde skabt en konkurrencedygtig Scene paa Hofteatret. Hans Repertoireplaner viser, at han maatte slaa en Del af paa de ideale Fordringer, da Publikum vilde mores, og Kultusministeren saa ilde til Underskuddet. Men en vis Kurs kunde han dog følge: af de 60 Nyheder, der i hans Direktørtid spilledes, var de 45 originale. Han imødekom ikke tilstrækkelig Tidens Fordringer til Shakespeare-Opførelser, lod Lystspillene fremkomme i Sille Beyers Bearbejdelser, hvori han selv havde nogen Andel, holdt fast ved Scribe, modsatte sig Antagelsen af Hostrups Stykker og holdt sin Haand over Vaudevillerne. Disse Teateraar forbitrede hans Tilværelse. Efter at have opnaaet sin Afsked foretog han en Rejse til Berlin, Dresden, Marienbad og Prag; i Udlandet mødte ham Richard Wagners Kunst som en ubehagelig Overraskelse. Han blev nu atter Teatercensor, men en vrangvillig.

Efter den rige poetiske Høst i 1840'erne var H.s Digteraare omtrent udtømt. Fra hans senere Aar findes kun et eneste betydeligt Digt, »De samle sig lig underfulde Drømme«, skrevet 1857 ved Efterretningen om Ida Bruns Død. Ellers sysselsatte han sig mest med de eksakte Videnskaber, betragtede Stjernehimlen og skrev optiske og akustiske Monografier, der efter hans Død udgaves (med Rettelser) af A. F. Krieger.

Skønt H. førte et ret tilbagetrukkent Liv, spillede hans Person og hans Hus en overordentlig Rolle i Samtidens Øjne. Den beskedne Selskabelighed i hans Bolig paa Christianshavn (»aldrig færre end Gratierne, aldrig flere end Muserne«) var det uopnaaelige Forbillede for den københavnske Borgerstand. I Samtalens Kunst var han en Mester, og den udbredtes gennem Det kgl. Teater til videre Kredse. Endnu mere virkede han gennem sit store Forfatterskab. Som Digter overvurderede han ikke sig selv, han omtalte sine Frembringelser som »Studier«; mange var rigtignok ikke meget andet. Hans Lystspil har deres Svaghed i det alt for improviserede, deres Styrke er hans sikre komiske Sans og et Stænk af fin Lyrik, som forgylder Hverdagslivet. Som Versdigter kunde han forfalde til en librettoagtig Banalitet, men fra hans 50. Aar fik hans Poesi Vægt og Fylde. De prosaiske Skrifter er derimod ikke prægede af nogen Ujævnhed. Inden for sin Begrænsning har hans Prosa alle Dyder: den er saglig, rask, yndefuld og vittig. De smaa humoristiske og polemiske Stykker i 10. Bd. af hans prosaiske Skrifter indeholder hans mest lunefyldte Ting; de store kritiske Afhandlinger viser hans geniale Evne til at gøre selv de mest abstrakte Begreber levende og interessante; i et Skrift som »Det astronomiske Aar« (i »Urania« 1844) ser man ham paa sin Højde som Forfatter af det naturvidenskabelige Læredigt i ubunden Stil, en dansk Lucretius. Hans attiske Skrivemaade, der er uden al Maniererthed, taalte at efterlignes og blev det i Sam- og Eftertid. — Som Filosof var H. ikke saa uoriginal, som han havde Ord for at være. Han begyndte vel som en tro Adept af Hegel, men hans Æstetik har kun Terminologien og Formlen for Begrebsudvikling tilfælles med Mesteren; og med Aarene omdannede han Hegels objektive Filosofi til en Personlighedslære — at være moden er alt, det er den dybere Mening med de 23 Bind af hans Skrifter.

Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Samlede Skrifter: Skuespil, I—VII, 1833—41. Digte og Fortællinger, I—II, 1834—35. Prosaiske Skrifter, I—III, 1841—43. Ausgewählte dramatische Schriften, 1844. Poetiske Skrifter, I—VIII, 1848—49. Prosaiske Skrifter, I—XI, 1861—62. Poetiske Skrifter, I—XI, 1862. Poetiske

Skrifter i Udvalg ved Carl S. Petersen, I—III, 1931—32. En Sjæl efter Døden, ved O. Schlichtkrull, 2. Udg. 1929.

Tit. Professor 1829. Etatsraad 1850. — R. 1840. DM. 1852. Blyantstegning af And. Flint 1792 (Fr.borg). Maleri af S. Schack ca. 1840 (Fr.borg), af D. Monies 1844 (udkom i Litografi). Buste af H. V. Bissen (1860, Kunstmuseet; i Marmor paa Fr.borg og Studenterforeningen. Træsnit derefter 1860), Elfenbensmedaillon af O. O. Glosimodt (1868). Klippet Silhouet (Fr.borg) og satirisk Tegning af Constantin Hansen (sst.). Ungdomsportræt i Privateje, Træsnit derefter 1900. Litografier bl. a. af C. v. Plötz, af A. Kaufmann (1836) efter et Maleri af Em. Bærentzen og af Em. Bærentzen 1839. 1888 udstillede O. D. Ottesen et Maleri af Bissens Buste, omgivet af Markblomster. Portrætteret paa W. Marstrands Billede: Fru Gyllembourg læser en Novelle højt i det Heibergske Hjem 1870 og paa J. Sonnes Frise af Thorvaldsens Hjemkomst 1847—48 (Thorvaldsens Museum). Bronzestatue af Rohl Smith, paa Dagmarteatrets Façade. Mindetavle af Utzon Frank 1935 paa Søkvæsthuset.

Breve fra og til J. L. Heiberg, 1862. Fra J. L. Heibergs Ungdom (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XXXVII), 1922. Autobiografiske Fragmenter i Prosaiske Skrifter, XI, 1862, S. 485—504. Teatercensurer i Prosaiske Skrifter, VII, 1861, og Gads danske Magasin, XXII, 1928, S. 209—24, 290—312. C. Molbech: Dansk poetisk Anthologi, IV, I, 1840. P. Hansen: Om J. L. Heiberg, 1867. E. Gigas: Litteratur og Historie, I, 1891, S. 194—285. Johanne Luise Heiberg: Et Liv gjenoplevet i Erindringen, 1891—92. Vald. Vedel: Studier over Guldalderen i dansk Digtning, 1890. Georg Brandes: Saml. Skrifter, I, 2. Udg., 1919, S. 441 ff. Vilh. Andersen: Danske Studier, 1893, S. 96—171. Samme: Tider og Typer, Goethe, I, 1915. Samme: Litteraturbilleder, I, 1903, S. 57—75. Troels-Lund: Bakkehus og Solbjerg, II, 1921. Paul V. Rubow: Dansk litterær Kritik, 1921. Samme i Danske i Paris, I, 1936. Julius Clausen: Kulturhistoriske Studier over Heibergs Vaudeviller, 1891. H. Christensen: Det kgl. Teater 1852—59, 1890.

Paul V. Rubow.

Heiberg, Johan Ludvig, 1854—1928, klassisk Filolog. F. 27. Nov. 1854 i Aalborg, d. 4. Jan. 1928 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Læge Emil Theodor H. (1820—93) og Johanne (Hanne) Henriette Jacoba Schmidt (1821—83). Gift 6. April 1879 i Gentofte med Cathrine Asmussen, f. 7. Okt. 1856 i Rendsborg, d. 25. Aug. 1929 i Kbh., D. af Premierløjtnant, senere Kaptajn Michael Overgaard A. (1827—92) og Laura Nicoline Margrethe Johnsen (1830—92).

H. voksede op i et Hjem med Kulturtraditioner. Allerede i Aalborg Katedralskole var hans Interesse for Græsk og Matematik vakt. Han blev Student 1871 og valgte at studere klassisk Filologi;

1876 tog han filologisk Embedseksamen og ernærede sig derefter ved Undervisning. 1879 vandt han Doktorgraden med »Quæstiones Archimedeæ«. 1884—96 var han Bestyrer for Borgerdydskolen paa Østerbro, først sammen med S. G. Møller, efter dennes Død med S. L. Tuxen. 1896—1925 var han Professor i klassisk Filologi og Arkæologi (det sidste dog kun til 1911). 1883 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab og var dets Redaktør 1902—13. Fra 1919 til sin Død var han Formand for Rask-Ørstedfondet, 1915—16 Universitetets Rektor.

Paa Universitetet var H.s Lærere Madvig, Ussing og Siesbye. Han var Madvigs sidste og ogsaa største Discipel og følte sig altid i Taknemlighedsgæld til ham; han var senere ikke klar over, hvor langt han i mange Retninger var kommet bort fra sin Lærer. Af Madvig havde han lært den grundigste filologiske Metode, den indtrængende Forstaaelse af Teksten og Redegørelse for dennes Overlevering. Det er paa det sidste Punkt, H. førte ud over sin Lærer, der som Forsker var af en helt anden Type. Stor Betydning for H.s Udvikling havde ogsaa den græske Studiekreds, der samledes hos Chr. Jørgensen. I Studietiden skaffede H. sig grundige Kundskaber paa hele Filologiens Omraade; hans utrykte Prisopgaver (vedr. Cicero og Demosthenes) ligger fjernt fra hans senere Produktion. Men allerede som Student havde han taget fat paa sit egentlige Arbejdsomraade, de græske Matematikere. Et Foredrag, holdt 1875, hvoraf et Udtog er trykt, viser, at han havde gennemarbejdet Arkimedes' Værker; det er et Forarbejde til Disputatsen. Af stor Betydning for de fortsatte Studier blev hans Venskab med de to historisk anlagte Matematikere H. G. Zeuthen og L. Oppermann, i en senere Periode med Paul Tannéry. H.s Disputats gav en kritisk Samling af alt, hvad man vidste om Arkimedes, og udredede dennes Værkers indbyrdes Kronologi. Det første Udkast til Tekstens Historie skulde snart vise sig utilstrækkeligt, men H. viser allerede her et indgaaende Kendskab til den italienske Renæssances Haandskriftsamlere. Disputatsen indeholdt ogsaa en Udgave af det lille Skrift om Sandets Tal, som Prøve paa en ny Udgave af Arkimedes; den betød et uhyre Fremskridt. H. havde af Omont og Graux faaet Oplysninger om nogle af Haandskrifterne (1853—82). Han fremhævede ofte selv, hvor meget Graux havde betydet for ham som Haandskriftforsker. Dengang forelaa der kun een tilfredsstillende Udgave af græsk Matematik, Hultsch's af Pappos (1876), som H. kunde lære noget af. I Efteraaret 1879 rejste H. for første Gang til Italien for at gennemarbejde et vigtigt Arkimedeshaandskrift og kom herved langt ud over Disputatsens

Opfattelse af Overleveringshistorien. Det første Bind af Udgaven kom allerede 1880; det vidner om H.s utrolige Arbejdskraft, idet han samtidig underviste mange Timer, men ogsaa om den sikre Metode og det hurtige judicium, der var karakteristisk for ham. 1881 var Udgavens tre Bind færdige; den indeholder desuden H.s latinske Oversættelse, Eutokios' Kommentar (fra 6. Aarh.), Noter til svære Steder, meget udførlig Fortale og Registre. 1884 fandt Aristotelesforskeren V. Rose en latinsk Oversættelse af Arkimedes, forfattet 1269 af Flamlænderen Wilhelm af Moerbeke, der var ansat ved Pavehoffet i Viterbo. H. fik denne Oversættelse overdraget til Udgivelse; den indeholder ogsaa et Skrift af Arkimedes, der dengang ikke mere fandtes paa Græsk. Med Støtte i nye Fund kunde H. nu fastlægge tre vigtige Bærere af Overleveringshistorien, Isidoros, Sophiakirkens Bygmester og Eutokios' Lærer, 6. Aarh.; Leo, der i det *g.* Aarh. *genoprettede* Universitetet i Konstantinopel; den siciliansk-normanniske Kultur, hvorfra Arkimedes kom til det pavelige Bibliotek. Disse Undersøgelser har Betydning langt ud over Matematikkens Overleveringshistorie. Fra 1903 begyndte han, der ved sine andre Arbejder havde uddybet sin Viden og Metode, at forberede en ny Udgave af Arkimedes. Da henledte Professor H. Schone hans Opmærksomhed paa et Haandskrift i Konstantinopel, som under senere Skrift indeholdt Arkimedes, der var forsøgt udslettet (Palimpsest). 1906 rejste H. til Konstantinopel og fandt, at dette Haandskrift, der desværre til Dels var ødelagt og ulæseligt og overalt meget svært at dechiffrere, ikke alene indeholdt de fleste kendte Værker og det af Moerbeke bevarede Skrift i en meget bedre Form, men ogsaa to hidtil ukendte Skrifter. Af det ene fremgik, at Arkimedes benyttede Integralregning, hvad Zeuthen allerede havde paavist. Med Hjælp af Zeuthen kunde H. allerede udgive det vigtigste 1907; Opdagelsen vakte stor Opsigt. H. havde tidligere oversat tilbage til Græsk Stykker, der kun var bevarede i latinsk Oversættelse; det viste sig nu, at hans Oversættelse var i god Overensstemmelse med den græske Original. Den nye Udgave i tre Bind kom 1910—15; i 3. Bind gives Tekstens Historie i den endelige Form. Metoden er forbedret fra 1. Udgave; H. retter langt mindre i Teksten end tidligere. Denne Udgave er H.s Hovedværk og betegner Højdepunktet af den klassiske Filologis Metode. H. kom nu til at udgive det meste af den bevarede græske Matematik. Allerede fra 1879 havde han undersøgt Haandskrifter til Euklid; her viste sig helt andre teksthistoriske Problemer, som han med stor Skarpsindighed og Lærdom har opklaret i »Litterargeschichtliche Studien über Euklid« (1882) og i Fortalen til Ud-

gaven, som kom 1883—1916; nogle faa Bind var besørget af H. Menge. Mens dette store Arbejde stod paa, udgav H. Apollonios' Værk om Keglesnit (1891, 1893), Simplikios' store Kommentar til Aristoteles' Skrift om Himlen (1894), og Serenos (1896). Han tog igen fat paa et Kæmpearbejde, Udgaven af Ptolemaios' astronomiske Værker, hvoraf der kom tre Bind 1898—1907. Da den Filolog, der udgav Herons Værker, døde, overtog H. Arbejdet og udgav de to sidste Bind 1912 og 1914. Der var nu ingen større matematiske Værker tilbage, og Verdenskrigen forhindrede Biblioteksrejser. Dog kom som et Efterslæt 1927 »Mathematici græci minores« og »Theodoros Tripolites«; et mindre Arbejde var gaaet i Trykken kort før H.s Død. I denne Sammenhæng kan nævnes Udgaverne af græske Medicinere, hvor Emnet altid havde interesseret H. Han fik Ideen til en Samling af nye kritiske Udgaver af alle græske medicinske Skrifter og var selv med i Ledelsen, hvor han samarbejdede med sin Ven Diels i Berlin. H. udgav selv (1921—24) Paulus Aeginetas store Haandbog fra det 6. Aarh., en Hovedkilde for den græske Medicins Historie. H. saa, at denne Haandbog krævede en anden Metode end hans tidligere Udgaver, og har skrevet en lærerig Afhandling herom. Da Diels døde, overtog H. noget af hans Arbejde og udgav 1927 1. Hæfte af Hippokrates, hvori findes Smaaskrifter, der altid havde interesseret ham stærkt. »Glossae medicinales« (1924) er hans eneste latinske Udgave, fraset Oversættelser fra Græsk. Han udgav ogsaa, til Dels sammen med Zeuthen, Tannérys Værker (til Naturvidenskabens Historie). I »Einleitung in die Altertumswissenschaft« og »Aus Natur und Geisteswelt« har han 1910 og 1912 skildret de eksakte Videnskabers Historie i Oldtiden; disse Fremstillinger viser hans Lærdom ogsaa uden for Matematikken. 1925 kom i »Handbuch des Altertumswissenschaft« en lignende Oversigt, men denne bærer Præg af, at han ikke mere var i sin fulde Kraft.

Paa andre Studieomraader, vel ogsaa rent personligt, gik H.s Udvikling meget langsommere; som ung var han genert og havde svært ved at udtrykke sig. Ingen havde ventet, at han skulde blive den ledende inden for sit Fag eller øve Kulturpaavirkning i videre Kredse. Maaske var det Græskens truede Stilling, der kaldte ham frem til et Forsvar, hvori han lagde alle sine Evner. En afgørende Paavirkning øvede hans Ven A. B. Drachmann ved sin indtrængende Kritik, mere moderne Indstilling og stærke Interesse for religiøse Problemer. Forudsætningen for H.s store Produktion efter 1891 var hans omfattende Lærdom. Allerede tidligt havde han begyndt at gennemlæse den græske Litteratur, og 1894 var han

færdig med Aristoteles; han naaede langt ind i den byzantinske Periode. Takket være sin imponerende Hukommelse havde han altid det Stof, han havde Brug for, paa rede Haand. Hans Lærdom var af samme Art som Fortidens store Filologers; hans Viden hvilede paa Kilderne selv, og han brugte sjældent Haandbøger el. lign. Hjælpemidler. Denne udstrakte Forfatterlæsning uddybede ogsaa hans i Forvejen grundige sproglige Kundskaber og skærpede hans fine Sprogsans; for Sammenligning med andre Sprog havde han ingen Interesse. Paa alle Omraader, der interesserede ham, fulgte han med i den filologiske Litteratur. En stor Støtte for ham var hans udmærkede Bibliotek; allerede som Student havde han, vejledet af Chr. Jørgensen, skaffet sig en god Samling. Indtil sine sidste Aar anvendte han alt, hvad han kunde overkomme, paa Boganskaffelse, han købte mange Smaaskrifter, som vore Biblioteker ikke anskaffer. Med enestaaende Liberalitet udlaante han til Fagfæller og Elever, hvad de havde Brug for. Efter hans Død blev Biblioteket solgt til Tyskland; adskillige Værker, men især Smaaskrifter, fandtes her i Landet kun hos H. og gik nu tabt. H.s allerførste Afhandlinger er ikke velskrevne, men senere skrev han et smukt og klart Sprog, og hans Udtryk var lige saa rammende her som mundtligt. Han kendte ikke Vanskeligheder ved Disposition, omarbejdede aldrig noget og skrev ikke engang Kladde. Dog fik han ikke uden for Udgivervirksomheden noget virkeligt Storværk i Stand; man har med Rette forklaret dette ud fra det Synspunkt, at han ikke var egentlig Historiker. Trods sine udprægede Meninger havde han svært ved at drage de store Linier, og han nænnede ikke at udelade noget af det samlede Stof. Han skrev aldrig et Værk om Arkimedes, hvis Forskerpersonlighed han dog beundrede saa inderligt; den omfangsrige Bog »Italien« er ingen Helhed, men en Række Afhandlinger. En stor Plan om den græske Litteraturs Overleveringshistorie, hvortil han paa saa mange Punkter, ogsaa uden for Naturvidenskaben, havde givet vigtige Bidrag, og hvortil han havde samlet et uhyre Stof fra vanskeligt tilgængelige Kilder, opgav han ret tidligt. Men Mængden af mindre Skrifter og af udførlige Anmeldelser, der indeholder selvstændige Undersøgelser, er imponerende, og det allermeste heraf værdifuldt. I »Fra Hellas« (1920) samlede han nogle af sine Afhandlinger; en langt større Samling, »Fra Hellas og Italien«, blev udgivet 1929 efter hans Død.

Af større populære historiske Skrifter er det bedste »Den græske og den romerske Litteraturs Historie i Omrids« (1902, oprindeligt i »Illustreret Verdens-Litteraturhistorie«, 1901); her er de græske

Forfattere overordentlig fint karakteriserede, mens den romerske Litteratur, som H. satte lavt, behandles yderst kortfattet. I »Verdenskulturen« skrev han »Græsk Kultur« og »Byzantinsk Kultur«, meget stofrige Afhandlinger, prægede af hans ensidige Smag. Det egentlige Gennembrud som Skribent skete 1891, da »Studier fra Sprog- og Oltidsforskning« blev sat i Gang; de første Bind beherskes af H.s Arbejder. Disse behandlede dels Overleveringens Historie som »Gjenoplivelsen af Studiet af Græsk« og »Et mislykket Renaissancetilløb« (om den normannisk-hohenstaufiske Renæssance), dels Kulturhistorie som »Kvindespørgsmaalet i det gamle Athen«, »Aphorismer om Hippokrates« og »Eros«. Noget senere kom bl. a. »Fra Dalmatien«, der hører sammen med Forstudierne til Bogen om Italien, »Den gamle attiske Komødies Frisprog«, »Det græske Helvede«, »En græsk Forpost« (om Massilia, ogsaa af kunsthistorisk Betydning), »Sokrates' Udvikling«. Disse fine og indtagende Afhandlinger, hvoraf de tidligste er de bedste, gjorde H. bekendt i vide Kredse; her tynger Lærdommen ikke, de træffende og malende Udtryk gør Stoffet levende, de er et Led i den Kamp, H. førte for sine Idealer. I Hellas var det Homer, den ioniske Forskning og det 5. Aarhundredes Kunst og Digtning i Athen, der havde hans Kærlighed; alle mystiske Retninger og enhver orientalsk Indflydelse vilde han helst fornægte. Dette Standpunkt gør hans religionshistoriske Arbejder meget ensidige. Det betydeligste er Universitetsfestskriftet 1915, »Liv og Død i græsk Belysning«, med mange fine Enkeltheder, men ikke dybtgaaende. Endnu stærkere er Tendensen i de Skrifter, hvor Kristendommen behandles, »Antik Polemik mod Kristendommen« (1903), »Religion og Moral med særligt Hensyn til Grækerne« (1911), »Christendommens Grundlag« (1925). Ogsaa flere af hans sidste Afhandlinger om senere Forfattere drejer sig væsentlig om Kristendommens Forhold til Antikken. H. betragtede Kristendommen som den græske Kulturs Fjende, og det, der interesserede ham i dens Historie, var at finde den antikke Indflydelse.

H. nærede en stor Kærlighed til Kunst, men her var hans Smag endnu mere ensidig end ellers. »Attiske Gravmæler« (1895) giver det smukkeste Udtryk for det, han fandt hos Grækerne. Hans kunsthistoriske Studier i Italien samledes 1904 i Værket »Italien«, der dels indeholder en Række Rejseskitser, som er noget af det bedste, han har skrevet, dels meget specielle Studier, mest til den byzantinske Indflydelse paa italiensk Arkitektur og Skulptur. Alt beror paa egne Iagttagelser, men meget er hurtigt blevet overfløjet af nyere Værker. Denne Del af Bogen er uoverskuelig og

overlæsset med Stof, men lærerig. Hans Beskæftigelse med de græske Medicinere affødte tidligt det nævnte Skrift om Hippokrates, senere bl. a. »Sindssygdom i den klassiske Oldtid« (1913) og det levende og friske »Græske Sundhedsregler« (1917).

Uden for det antikke Omraade ligger H.s Medarbejderskab ved den store Kierkegaard-Udgave, hvor de tekstkritiske Problemer interesserede ham stærkt, som en lille Afhandling om »Enten—Eller« viser. Da Fru Heibergs Bog om P. A. Heiberg og Thomasine Gyllembourg udkom, søgte han i en udførlig Anmeldelse (1883) at komme til en retfærdig Bedømmelse af Stridspunkterne, og hans Personskildring er fintfølende og indtrængende. Samtidigt udgav han »Breve fra P. A. Heiberg«, hvori han i Noterne kritiserer Fru Heibergs Fremstilling. Universitetstalen »Om videnskabeligt Arbejdes Værd og Vilkaar« (1916) hævder i skønne og følte Ord Forskningens Værd uden Hensyn til øjeblikkelig Nytte og de store Krav, den stiller til sine Udøvere.

H.s Lærervirksomhed optog en stor Del af hans Tid. Skoleundervisning elskede han og opgav den aldrig helt; hans Disciple har ofte givet sympatiske Billeder af den. Som Skolebestyrer var han overordentlig dygtig, og Skolen gik stærkt frem. Endnu mere betød han som akademisk Lærer. Han førte Studenterne ind i den virkelige Videnskab og meddelte dem sin Begejstring for Grækerne; det skete mest ved Laboratorieøvelser, ofte over ret afsides Emner, dog aldrig Matematikerne. Hans Utrættelighed i at give Raad og Oplysninger til dem, der søgte hans Hjælp, var rørende. Omtrent fra 1914 indtraadte en afgjort Nedgang; mens H. ellers ikke var svækket, fraset en svigtende Hukommelse for praktiske Forhold, gik Glansen af hans Undervisning; den var fremdeles god og grundig, men han formaaede ikke mere at fængsle Studenterne som før.

For en større Offentlighed traadte H. først frem 1884, da han til at begynde med i Tilslutning til S. L. Tuxen begyndte sin Kamp for Bevarelsen af Græsk i de højere Skoler; skønt han med stor Kraft fortsatte Agitationen, blev den i Længden forgæves. At udbrede Kendskabet til græsk Kultur saa han altid som sin Hovedopgave; først og fremmest virkede han ved sine talrige populære Skrifter, medens han som Taler ikke kunde spille nogen Rolle. 1905 stiftede han sammen med G. Brandes og H. Høffding Græsk Selskab; det blev grebet upraktisk an, og Foreningen fik ingen videre Betydning og opløstes efter Stifternes Død.

H. var en usammensat og helstøbt Personlighed, han var rationelt anlagt og i den Retning et Barn af sin Tid. Han var Pligtfølelsen

og Vederhæftigheden selv, og alt uægte og uklart var ham imod. Fraset dette var han blid og elskværdig og forstod i høj Grad at omgaas unge. Indtil sine sidste Aar havde han et Jernhelbred og en utrolig Arbejdskraft. Han var selskabeligt anlagt og yndede Foreningsliv; i Filologisk-historisk Samfund, hvor han samledes med Studenter og højlærde, var han i en Aarrække Midtpunktet.

H. var Medlem af en Række udenlandske Selskaber. 1912 fik han Prix Binoux, 1924 fra Videnskabernes Selskab Madvigmedaillen. Han blev Dr. litt. i Oxford 1904, Dr. h. c. i Leipzig 1909, Dr. med. i Berlin 1910. — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — R. 1907. DM. 1916. K.[2] 1924. — Malerier af N. V. Dorph 1907 paa Fr.borg og af H. Slott-Møller i Privateje. Portrætteret af P. S. Krøyer paa Maleriet fra Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab). Tegning af Aage Roose 1924 i Privateje.

Bibliografi og Litteratur ved E. Spang-Hanssen i J. L. Heiberg: Fra Hellas og Italien, II, 1929, ogsaa som Særtryk. C. Høeg i Bursians Jahresberichte über die Fortschritte der klassischen Altertumswissenschaft, 233. Bd., 4.

Heiberg, Johanne Luise, f. Pätges, 1812—90, Skuespillerinde, Forfatterinde. F. 22. Nov. 1812 i Kbh. (Petri), d. 21. Dec. 1890 sst. (Frue), begr. sst. (Holmens). Forældre: Vintapper, Traktør Christian Heinrich P. (1777—1834) og Henriette Hartwig (ogsaa kaldet Hirschborn eller Amsterdam) (1780—1861). Gift 31. Juli 1831 i Slangerup med Forfatteren Johan Ludvig H. (s. d.).

Fru H. kom til Verden i en Sidebygning til Lille Ravnsborg ved Assistens Kirkegaard, hvor Forældrene holdt Værtshus og Dansebod. Faderen var en Katolik fra Rhinlandene, Moderen en Jødinde fra Omegnen af Frankfurt, og de var begge som en Art Flygtninge paa romantisk Vis havnet i Kbh., hvor de i deres Ægteskab fik ni Børn og efter Bombardementet 1807, som ruinerede dem, længe kæmpede med smaa Kaar. Han var en lyrisk Fantast, der gerne overlod sin djærve Kone at holde Hjemmet oppe med sin Races Energi. Hun startede Beværtninger rundt omkring i Byen og dens Udkanter, averterede tyske Retter, holdt Middagsabonnement, bl. a. for 2. jyske Regiment, og da dette 1816 fik Garnison i Aalborg, flyttede Familien med, og her fik den næstyngste Datter, som kaldtes Hanne, sin første Danseundervisning af Stabshoboist Zangenberg, Skuespillerens Bedstefader; han anbefalede hende til Solodanser Dahlén, og da Familien 1820 atter var flyttet til Hovedstaden, bragtes hun, otte Aar gammel, til Danseskolen paa Hofteatret (nu Teatermuseet) af en Datter af Michel

Levin, »Jøden under Træet« paa Dyrehavsbakken, hvor Fru H.s Moder om Sommeren havde et Telt. Derude fik den lille Hanne sit første Indtryk af primitiv Kunst, særlig gennem Levins og Datterens Foredragstalent, og det er sandsynligt, at hun ogsaa selv optraadte for Gæsterne med den »Æggedans«, som Goethe lader sin Mignon danse, og som Hanne sammen med en yngre Søster udførte paa et Billard, medens Forældrene havde Beværtning i Brogade. Paa Danseskolen gjorde hun gode Fremskridt; hendes strenge Lærer, Solodanser Larcher, indstuderede •— ligesom Solodanser Funck — smaa Soloer med hende, og, hvad der var vigtigere for hendes Fremtid, hun fik flere Barneroller i Skuespillene, f. Eks. Giovanni i »Correggio« (14. Maj 1823), hvorved Teatrets Instruktører lagde Mærke til hendes ejendommelige bly Ynde og følsomme Modtagelighed. Paa dette Tidspunkt fik en kultiveret, tretten Aar ældre Mand, Assistent ved det kgl. Klædeoplag J. G. Harboe (1799—1829), Interesse for hende, og med Finhed og Utrætteligheed søgte han at udjævne det Misforhold, der var mellem hendes Evner og hendes Kundskaber. Han bragte hende Bøger, læste med hende, hjalp hende økonomisk og hævede hende paa enhver Maade over det Milieu, hvori hun til daglig maatte leve. Med Tabet af sin Hjertefred fik han fundamental Betydning for hende. Han indstuderede paa Tysk Castellis Digt »Lob der Kleinen« med hende, og da hendes Fremsigelse heraf havde gjort stor Lykke ved en Aftenunderholdning, sikrede Frydendahl sig hendes Medvirkning ved sit Deklamatorium 12. Febr. 1826 paa Hofteatret, ved hvilken Lejlighed hun sammen med den 40-aarige C. N. Rosenkilde spillede Hans og Trine, Poul Martin Møllers muntre Dialog mellem to Skolebørn i Kongens Have. Dr. J. L. Heiberg var til Stede for at høre en Prolog, han havde skrevet; han opdagede straks Talentets Trolddom og lod sig forestille for det mærkelige Barn, og inden Sæsonen var til Ende, havde hun spillet den første Rolle, han skrev for hende, Trine i »Aprilsnarrene« (22. April 1826), ikke, som senere Fru Bloch, med Realismens komiske Alvor, men med Romantikkens ubevidste Skælmeri som en sød, lille Pige, der anstrenger sig for at synes voksen. Hun og Vaudevillen gjorde saa stor Lykke, at hun forlod Danseskolen og ansattes som »dramatisk Elev« med 100 Rdl. i aarlig Gage. Helbergs nye Kendskab til hendes Milieu inspirerede ham i Sommeren 1826 til »Recensenten og Dyret«, et poetisk Genskin af Livet paa Dyrehavsbakken, hvori hun senere spillede Opvartningspigen Rose — Teltet var det samme, som hendes Moder benyttede i Kildetiden —, og i sine næste Vaudeviller formede Heiberg Roller, der passede til

hendes Udvikling og Evne (Christine i »Et Eventyr i Rosenborg Have«, Caroline i »De Uadskillelige«), og for hver ny Opgave, hun udførte, steg Beundringen for hendes smidige Begavelse. De erotiske Tilnærmelser og Anfægtelser, for hvilke hun tidligt udsattes (navnlig var Skuespiller N. P. Nielsen ikke ufarlig for hende), muliggjorde, at hun allerede i sit 16. Aar kunde spille Shakespeares Julie med Forstaaelse. Da hun gentog Rollen mange Aar senere (1847), skrev S. Kierkegaard sin Afhandling »Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv«. Men i øvrigt var det mest i muntre Roller, hun havde sin Styrke. Heibergs Interesse for hendes Talent forvandledes snart til Kærlighed; hvad Ridder Ebbesen i »Elverhøj« siger til Agnete, som hun spillede, var en indirekte Elskovserklæring, og kort efter Festspillets Opførelse (6. Nov. 1828) friede han til hende, men da hendes Forbindelse med Harboe, som ogsaa elskede hende, ikke var afsluttet, modtog hun ikke Heibergs Haand, skønt hun ingenlunde gengældte Harboes Følelser. I dette Vildnis fandt hendes faderlige Ven gennem Livet, Teaterdirektør Jonas Collin, paa Udvej; han ikke alene udvirkede, at hun i økonomisk Henseende blev friere stillet gennem en kgl. Ansættelse (Juli 1829), men sørgede ogsaa for, at hun kom bort fra de knugende Forhold i Hjemmet, idet hun fandt Optagelse i Kunstnerparret Wexschalls selskabelige Hus, hvor Fruen var den senere navnkundige Skuespillerinde Anna Nielsen. Hannes Sind fik nu et lysere Præg gennem Samværet med dannede Mennesker, men da dette muntre Hjem et Aars Tid senere stod foran sin Opløsning, magede Heibergs Moder, Fru Gyllembourg, det saaledes, at Hanne tog Ophold i hendes kultiverede Hus. Forinden havde Harboe — pint af sin ulykkelige Kærlighed og mistænkt for Underslæb •— dræbt sig selv, og da Hannes kortvarige Forlovelse med Skuespiller Christoffer Hvid var hævet, gled hun mere og mere hen imod den 21 Aar ældre Heiberg, hvis Autoritet hun trængte til, og hvis Ridderlighed tiltalte hende. Deres hemmelige Forbindelse førte stilfærdigt til Ægteskab, og de nygiftes Hjem indrettedes sammen med Fru Gyllembourg i Brogade Nr. 3 kun faa Skridt fra det Sted, hvor Fru H. havde levet en Tid af sin triste Barndom.

Heibergs landsforviste Fader misbilligede Forbindelsen, men Fru Gyllembourg beroligede ham: »For det Overordentlige gælder ingen Regler«. Det Heiberg'ske Hus, der senere i ca. nitten Aar (til April 1863) var beliggende i Havebygningen til Søkvæsthuset paa Christianshavn, blev et Mønsterhjem, og dets Tone bredte sig i vide Kredse. Allerede før Ægteskabet havde Fru H. som Prinsesse Isabella i Heibergs Skuespil imponeret alle ved sin Hold-

ning og Værdighed, og et Genskin af denne tog hun med til Privatlivet. Den dannede Verden lukkede sine Døre op for den højt begavede Skuespillerinde, der besad medfødt Takt og var vidunderlig perfektibel. Hun havde altid søgt Mennesker, der stod over hende i Dannelse og Udvikling, og hun fortæller selv, at hun efterhaanden lærte »at opfange den Maade, aandfulde Mennesker konverserer paa«; den gav hende »et Dannelsens Præg« og blev hende til Nytte i Scribes Lystspil, hvor hun var en Mester i at lade Ordene løbe hastigt over Læberne uden at tabe Nuancerne, Klarheden og Viddet. Fru Gyllembourgs humane Følsomhed, der forenedes med Heibergs overlegne Intelligens og Kundskabsfylde, berigede hendes indre Liv. Hun tilegnede sig deres Form uden at tabe sin Friskhed i Domme og Syn. Klassisk smuk var hun ikke. Hendes Ansigt havde store Træk, Øjnene var blaagraa, de ejede en dragende Magt, og de glimrede ved deres sorte Indfatning, som i Forbindelse med Øjenbrynenes mørke Pile gav Tindingpartiet et eget varmt Præg. Dette har ingen af vore Malere med større Sikkerhed foreviget end Fru Jerichau-Baumann, medens Marstrands senere Portræt viser Eftertiden den tænksomme Fru H., der har lært Livet dybere at kende. Hendes skønne Smil omkring den udtryksfulde Mund kunde ligesom kaste Solskin over Tilskuersalen; det aabnede for smukke, lidt adskilte Tænder; Haaret var mørkt og fyldigt, Næsen stemmede ikke overens med det antikke Skønhedsbegreb — det gjorde hendes Hænder og Fødder heller ikke —, men de brugtes paa en saa blændende Maade, at man tiltroede dem samme Skønhed som hendes slanke Skikkelse besad. Race og Nerve prægede hendes Væsen i Forbindelse med spillende Fantasi, en Sjælens Mystik, der snart fik Udtryk i Vemod, snart i et besnærende Koketteri, hvormed hun ikke alene sejrede paa Scenen, men som ogsaa i Privatlivet gjorde hende til et straalende Midtpunkt i en Kreds af Landets fremragende Mænd fra Samfundets forskellige Grene (Poul Møller, H. Hertz, Weyse, H. C. Ørsted, Andræ, Tscherning, Martensen, Madvig, Hall, Th. Suhr o. fl. a.). Begavede Kvinder var derimod sjældne Gæster i det Heibergske Hus.

Fru H.s sammensatte Personlighed udfoldede sig i 268 Roller, som rummede alle Karaktermodsætninger. Der findes Refleks af hendes Væsen næsten overalt i Samtidens dramatiske Litteratur fra Oehlenschläger til Overskou. Digterkongen skrev »Dina« for hende (1842), og hans sidste nordiske Ungmø, Gudrun i »Kjartan og Gudrun«, som hun ogsaa kreerede, blev gennem hende »en heroisk, koket, dæmonisk Karakter«. Overskou benyttede hendes jødiske Element i komisk Belysning til Esperance i »Østergade og

Vestergade«, men ingen var i poetisk Forstand inderligere knyttet til Fru H.s Evner end H. Hertz, der tabte sit Hjerte til hende under Sommeropholdet i Hørsholm 1832 (jfr. hans Dagbog og Hirschholm-Digtene). Hendes Udtryk for Uskyld og Ynde blev til Amanda i Skuespillet af samme Navn; hendes romantiske Glød dirrede bag Jolanthes Ord i »Kong Renés Datter«, bag Ninon og Tonietta, og den steg til dæmonisk Lidenskab, da hun udførte Ragnhild i »Svend Dyrings Hus«. Hertz benyttede ogsaa hendes Lune og Sans for det borgerligt nette i poetisk Belysning til forskellige Ungpigetyper fra Voldenes Tid som Julie i »Flyttedagen«, Petrea i »Debatten i Politivennen«, Petrine i »Den eneste Fejl« og Antonie i »Sparekassen«. Ogsaa for Heiberg var hun gennem Livet Muse og Tolk; »alle mine Digterværker«, sagde han engang, »er jo ikke andet end Kærlighedserklæringer til Dig«. Han byggede paa hendes Charme, da han skrev Juliette i »De Danske i Paris«, hvor hun var en Øjenlyst i Drengekostumet; hendes Alfetro inspirerede ham til »Alferne«, hvor hun spillede Marie, og som Sophie i »Nej« lod han hende glimre ved den Evne til at nuancere og variere de enkelte Ord, der ogsaa bragte hende en stor Sejr hos Holberg: Lucretia i »Den Vægelsindede« (1850), hidtil en af hans i scenisk Forstand døde Komedier, som gennem hendes psykologisk begrundede Spil opstod til Liv. I Hauchs Dramer blev Fru H.s Navn især knyttet til Johanna i »Søstrene paa Kinnekullen«; hos H. C. Andersen var hun bl. a. Cecilie i »Mulatten« og Christine i »Den ny Barselstue« og hos Hostrup den jyske Johanne i »Eventyr paa Fodrejsen«, hvor det dog kneb med Dialekten. Digterne skrev ogsaa unge Mandsroller, der passede til hendes slanke Skikkelse, saaledes Paludan-Muller i »Fyrste og Page«, Oehlenschläger i »Den lille Skuespiller« og Hertz i »Den Yngste«, og til disse Opgaver knytter sig Titelfiguren i »Viola« (»Helligtrekongers Aften«) af Shakespeare, i hvis Lystspil hun med Virtuositet spillede flere unge Kvinder paa den fine Grænse mellem det muntre og det lyriske, men rigtignok i Sille Beyers »idealiserede« Udgaver; man møder her Fru H.s Trang til at gøre det smukke endnu skønnere, hvorved hun undertiden kom ud i Affektation. Denne Tendens fandt ogsaa Udtryk, naar hun gav y'et i »Smykke« samme Lyd, som dette Bogstav har i Ordet »Hygge«, eller naar hun sagde »trotz« i Stedet for »trods« eller »Hauge« for »Have«, men saa stor var hendes Autoritet, at endog Clemens Petersen mente, at hvad »der faldt naturligt paa Fru H.s Læber«, havde Adkomst til at slaas fast som Sprogbrug. Hos Moliére var hun Rose i »Fruentimmerskolen«, hos Schiller Prinsesse Eboli i »Don Carlos« og Marie

Stuart, hos Goldoni Hanna i »Tilfældet har Ret«. Enkelte mimiske Partier mindede om hendes Udspring fra Balletten: Fennella i »Den Stumme i Portici«, hvortil hun gjorde Studier paa Døvstummeinstituttet, Engelke i »Barselstuen« og Nina i Bournonvilles Ballet af samme Navn. Generelt sagt tindrede hendes Begavelse snart i danske, snart i sydlandske Farver; de var svagest i Tragedien — den bredt svulmende Patos hos Oehlenschläger magtede hun ikke — og stærkest, hvor Erotik, Aandsoverlegenhed og spillende Vid dannede Understrømmen i Stemmens Sølvklang. Højdepunktet i hendes Kunst var det glødende Sammenspil, f. Eks. i »Ninon«, med Michael Wiehe, for hvem hun nærede dybe, men vestalske Følelser: »Hun var i Sandhed Ynden og Viddets Dronning, han den unge, mandige Begejstring •— Lyren og Sværdet —, som akkompagnerede hendes Væsens Melodi« (G. Brandes).

Heibergs Overtagelse 1849 af Teatrets Ledelse som Enedirektør vanskeliggjorde Fru H.s Stilling. Hun havde hidtil gennem Aaringer været Publikums særlige Yndling og modtaget en Hyldest som kun Caroline Walter før i Tiden; begejstrede Tilskuere trak hendes Vogn hjem efter »Dina«, og Studenterne bragte hende et Fakkeltog, da hun fyldte 30 Aar. Men Beundringen isprængtes nu hadefulde Angreb, der vel sigtede paa Heiberg, men ogsaa ramte hende. Hun var ham en glimrende Medarbejder, ikke mindst i Sæsonen 1855—56, da Oppositionens Hovedmand, Fr. Høedt, med hvem hun spillede Ofelia i »Hamlet«, i Forbindelse med M. Wiehe brød ud og med Kongens, o: med Grevinde Danners Beskyttelse, etablerede en for Statsscenen farlig Konkurrence paa Hofteatret. Fru H. fulgte sin Mand, da han som Svar herpaa nedlagde Styret, idet hun 1858 efter en Permission tog Afsked i en klogt formet offentlig Takkeskrivelse. Men da Heibergs Efterfølgere var fjernet, genoptraadte hun (5. Okt. 1859), indtrængende opfordret dertil af Kultusminister Monrad, i en af sine Glansroller, Lady Teazle i »Bagtalelsens Skole«, hilst af Publikum med overvældende Gensynsglæde. Hendes sidste Teateraar formørkedes dog af Heibergs Død (1860), og siden udførte hun kun faa nye Roller; de Opgaver, i hvilke hun søgte Fornyelse (Moderen i »Fægteren fra Ravenna«; Lady Macbeth), laa ikke for hendes gnistrende Evner. Hun vidste, at hendes Kunst tilhørte Ungdomstiden, og da hun følte, at den romantiske Periode ebbede ud, tog hun sin Afsked just i et Øjeblik, hvor Teatret som Følge af den ulykkelige Krig vilde gaa en haard Tid i Møde. Ingen kendte hendes Beslutning, da hun optraadte sidste Gang 2. Juni 1864 som Elisabeth i »Elverhøj«. Paa denne stilfærdige Maade afsluttedes hendes rige Kunstnerliv, der ogsaa

var ejendommeligt derved, at Studierejser til fremmede Teatre intet betød for hende; naar hun drog udenlands, var Hensigten i Reglen Rekreation. Kun et Par Gange deltog hun som ung i Fællesturneer, men hun var aldrig Enegæst paa de andre nordiske Scener.

Fra 1867 til April 1874 virkede Fru H. som Sceneinstruktrice, men rejste til Italien, da den gamle Teaterbygning stod for Fald. Hun saa med Skepsis paa Fremtiden og indsendte i Jan. 1875 sin Afskedsansøgning fra Rom. Bedømmelsen af hendes Indsats i disse Sæsoner blev meget forskellig; Bournonville forundrede sig over at se den berømte Skuespillerinde »nu som gammel Kone gaa omkring og kommandere med en Embedsmine og en Stemme, der intet havde tilbage af det Trylleri, som i en tidligere Periode havde henrevet Kunstens Venner. To Ting havde hun imidlertid beholdt fra sine Velmagtsdage, nemlig sin Protektionslyst og sine udprægede Antipatier«. Høedts Elever, f. Eks. Fruerne Eckardt og Hennings, fandt ikke Naade for hendes Øjne, medens Emil Poulsen, hvis første Skridt hun ledede, beundrede hende. Hvor det var muligt, ændrede hun Stykkerne i etisk Retning og stræbte efter Harmoni. Særlige Evner som Instruktrice besad hun næppe, men derimod Smag og scenisk Erfaring, og det tjente hende til Ære at indføre Bjørnstjerne Bjørnson med »De Nygifte« og »Maria Stuart i Skotland« og Henrik Ibsen med »De Unges Forbund« — uden Tvivl tænkt som et Angreb paa det unge Venstre — og »Kongsemnerne«. Derved fornyede hun Repertoiret og sonede Heibergs Afvisning af disse Fremtidens Dramatikere. Til Tak skrev Henrik Ibsen 1871 sit »Rimbrev«, hvori han, skønnere end nogen Dansk har gjort det, rejste hendes Kunst et Mindesmærke.

Allerede i 40'erne skrev Fru H. strengt anonyme Bladartikler, der var myndige og dygtige, naar hun behandlede Skuespilkunst, og bornerte, naar hun f. Eks. skrev »Om Husvæsenet og Pigebørns Opdragelse«. Hendes tre »Duftvaudeviller« »En Søndag paa Amager« (1848), »Abekatten« (1849) og »En Sommeraften« (1853) havde ikke noget med Litteraturen at gøre, men desto mere med Teatret, hvor de to første har gjort stor Lykke. Efter sin Mands Død gled hun ind under Beskyttelse af Ministeren A. F. Krieger, der blev hendes mest fortrolige Ven, og som udgav Heibergs samlede Skrifter; for Indtægten heraf byggede hun sin Villa i Rosenvænget, hvor hun boede til Sommeren 1875. Hjulpet af A. G. 0. Hauch udgav hun 1882 »Peter Andreas Heiberg og Thomasine Gyllembourg, en Beretning støttet paa efterladte Breve«, et førstehaands Kildeskrift, der blev optrykt flere Gange; allerede 1866 havde hun skrevet en pietetsfuld Skildring af Fru Gyllem-

bourg i hendes samlede Skrifter. »For at adsprede sit Sind fra en stille og nagende Smerte« begyndte hun under Teaterstridighederne 1855 at skrive »Et Liv, gjenoplevet i Erindringen«, og det var først Hensigten, at Memoireværket kun skulde omfatte en Skildring af Barndom og Ungdom, men senere ændrede hun sin Beslutning; det var især Edv. Brandes' af Høedt paavirkede Skuespillerkarakteristikker, som 1880 samledes i Bogen »Dansk Skuespilkunst«, der gav hende Lyst til at tage Regres mod den »fordrejede Abekats« Meninger og Domme. Det blev hendes Hovedformaal ikke alene at forsvare Heiberg, men at rejse ham et Æresminde. Til Udgiver valgtes efter Kri egers Raad Rigsarkivar A. D.Jørgensen, der 1891, Aaret efter Fru H.s Død, udsendte de to første Bind og næste Aar de to sidste (Folkeudg. i to Bd. 1904; 3. Udg. 1913). Intet Memoireværk her hjemme har vakt større Opsigt og fra kyndig Side fremkaldt en lignende Storm af Protester som dette; A. D. Jørgensen søgte at afparere dem. Værket vrimler af forkerte Angivelser og Erindringsforskydninger, og mange af de fældede Domme kan ikke staa for nærmere Prøvelse. Det maa som Kildeskrift benyttes med Varsomhed; et lidenskabeligt Menneske, der selv var den centrale Figur i Begivenhederne, bliver lettere en heftig Defensor end en uhildet Dommer, og hun indrømmer da ogsaa selv, at Værket trænger til at »luges for alt det Ukrudt, som klæber ved det«. Hendes ydmyge Tone og Trang til at drapere sig selv irriterede mange. Men med alle Mangler vil »Et Liv, gjenoplevet i Erindringen« bevare sin fremragende Plads i vor Memoirelitteratur som et bestandigt Vidnesbyrd om en af Aarhundredets bedst begavede Kvinder, hvis Betydning inden for sit Omraade er uden Sidestykke. Stilen er nedskreven levende Tale, Nerven fra hendes Replik dirrer i Sproget; den psykologiske Iagttagelsesevne gør ofte Skildringen overmaade fængslende, og mange af Refleksionerne over Skuespilkunst, f. Eks. »Om det Naive«, findes ikke bedre udtrykt paa Dansk. Hendes Venskab med A. F. Krieger, der vistnok fra hans Side havde en dybere Karakter, satte Frugt i en Samling Breve fra 1860 omtrent til hendes Død (udg. i to Bind af Aage Friis og P. Munch 1914—15). Tidligere havde hun afslaaet C. Molbechs Ønske om at indgaa i en Korrespondance, der engang skulde blive tilgængelig for Eftertiden. Hun mente ikke, at hendes skriftlige Evner vilde slaa til. Men Brevene til Krieger er formet uden Tanke paa Offentliggørelse; deres Værdi ligger især deri, at de blotter en stor Kunstnerindes Sjæl saaledes, at vi gennem dem faar et næsten fuldkomment Kendskab til hendes Væsen. De røber det splittede i hendes Natur og hendes Kamp for at holde

Lidenskaben nede; Fru Gyllembourgs Humanitet og Heibergs Aandsdannelse havde ingenlunde gennemtrængt hende; Naturmagten i hendes Personlighed tog Livtag med Kulturmennesket, og vi forstaar, at denne Strid har været en dyb Kilde til hendes Kunst og i Forbindelse med hendes Charme Motivet til den Digtning, hendes Personlighed fremkaldte.

Efter Heibergs Død søgte hun at udfylde Savnet af Moderglæden ved at paatage sig Opdragelsen af tre forældreløse Pigebørn, som hun modtog gennem en Søster til Harboe; ud fra sit religiøse Sind rakte hun paa den Maade en forsonende Haand til Vennen i den fjerne Ungdomstid, hvis Betydning for hende Livet havde lært hende at forstaa. Hædret som det største sceniske Navn i Norden døde Fru H. tæt ind under Jul 1890 i sit Hjem i Gothersgade 160 ved Dronning Louises Bro. Ved Teatrets Mindefest 4. Jan. 1891 sagde Fru Hennings som Fantasus i »Syvsoverdag« en Prolog og en Epilog af Carl Ploug. Paa 80-Aars Dagen for Fru H.s Fødsel afsløredes i Teatrets Tilskuerfoyer V. Bissens Statue, hvortil Bidrag var indkommet fra de tre nordiske Riger. Den er en Kopi af H. V. Bissens Statue, der gik til Grunde ved Christiansborgs Brand 1884. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — F.M.G. 1882.

Kostumestik 1828 af C. V. Bruun som Agnete i Elverhøj og 1829 som Fenella i Den stumme i Portici. Maleri af A. Hunæus 1833 (Teatermuseet). Maleri af L. Aumont (siddende), litograferet af D. Monies. Litografi, udført hos Em. Bærentzen (uden Signaturer). Tegning af Em. Bærentzen 1837, litograferet i Hamburg og hos Em. Bærentzen (Hagen mod Haanden). Maleri af Em. Bærentzen 1841 (Teatermuseet) (Kinden støttet mod Haanden), litograferet af Kunstneren. Maleri af D. Monies 1846 (siddende med samlede Hænder), litograferet af I. W. Tegner, og af E. Fortling (1860) med Ændringer efter Naturen. Silhouetter paa Fr.borg. Træsnit fra Corsaren 1853. Maleri af Fru Jerichau-Baumann, udstillet 1853 (Fr.borg og Teatermuseet). Maleri af W. Marstrand 1859 (sst., Kopi af Fr. Henningsen paa Det kgl. Teater), mangfoldiggjort i Litografi hos Tegner og Kittendorff (1860). Buste af H. V. Bissen (1860, Kunstmuseet; i Marmor paa Fr.borg), Statue af samme 1860, udsendt i Træsnit s. A. efter Tegning af H. Olrik; udført af V. Bissen i Marmor til Det kgl. Teater. Træsnit bl. a. af H. P. Hansen 1867 (efter Fru Jerichau), 1883 og efter Tegning af C. H. F. Schmidt 1892. Maleri af F. Rudinger 1867 (Det kgl. Teater). Træsnit 1872, 1876 af W. Obermann, efter Tegning af Frants Henningsen 1882, af L. B. Hansen og 1892

af G. Pauli efter Fotografi. — Kostumebilleder i Litografi fra Farinelli, Eventyr i Rosenborg Have, Preciosa og En Søndag paa Amager, af E. Lehmann Kong Renés Datter og af A. Harttung Ruth. — Portrætteret paa W. Marstrands Billede: Fru Gyllembourg læser en Novelle højt i det Heibergske Hjem, 1870. — Mindetavle af Utzon Frank 1935 paa Søkvæsthuset.

Ovenn. Erindringer og Breve. Utrykte Breve, vekslede mellem Fru Heiberg og A. D. Jørgensen (Privateje). H. Hertz: Ugentlige Blade, Jan. 1859. Erik Bøgh: Dit og Dat, 1866. A. Bournonville: Mit Theaterliv, III, 1877, S. 19. Julie Weber Sødring: Erindringer, 1894. Otto Zinck: J. L. Phister, 1896, S. 186 ff. Clara Bergsøe: Johanne Luise Heiberg, 1896. A. Aumont: J. L. Heiberg og hans Slægt paa den danske Skueplads (Statistik), 1891. Emil Poulsen i Ord och bild, XX, 1911, S. 85—98. Robert Neiiendam: Johanne Luise Heiberg. En Analyse, 1917 (Anmeldelse i G. Brandes: Saml. Skrifter, I, 1919, S. 448—61). A. D.Jørgensen: Samlede Afhandlinger, IV, 1900, S. 126—34. Breve fra Magdalene Thoresen 1855—1901 (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XXX;, 1919. Helga Stemann: F. Meldahl og hans Venner, III, 1929. Flemming Dahl i Hist. Medd. om København, 1935.

Robert Neiiendam.

Heiberg, Kristian Axel, f. 1880, Læge. F. 31. Jan. 1880 i Vemmelev. Forældre: Sognepræst i Vemmelev, Provst, senere Andenpræst ved Roskilde Domkirke Gabriel Thomas Skat Rørdam H. (1832—1917) °g Johanne Kristiane Muller (1837—1914). Gift 31. Aug. 1911 i Kyndby med Margrethe Elisabeth Kayser, f. 28. Marts 1886 i Skibet, D. af Sognepræst, sidst i Kyndby, Karl Thorvald K. (1853—1922, gift 2° 1902 med Ingeborg Elisabeth Fog, 1860—1923) og Helfried Cecilie Mibach (1860—91).

H. blev Student 1897 fra Roskilde og medicinsk Kandidat 1905, gennemgik en fyldig Hospitalsuddannelse her hjemme og studerede i Udlandet 1905, 1911 og 1920. Han praktiserer i Kbh. fra 1908 med Specialitet Sukkersyge og er histologisk Medarbejder ved Finsens Lysinstitut fra 1907. 1910 erhvervede han Doktorgraden med »Mikroskopiske Undersøgelser over Bugspytkirtlens normale og pathologiske Anatomi, hvorunder Forholdene ved en Del Tilfælde af Sukkersyge«. Af hans talrige videnskabelige Arbejder, der for en stor Del er fremkommet i Udlandet, behandler de mest kendte Bugspytkirtel og Diabetes, saavel anatomisk som klinisk. 1914 kom hans store Haandbog »Die Krankheiten des Pancreas«; baade denne og en Del andre Arbejder viser H.s Interesse og Indsats stærkest samlet der, hvor Skæringslinierne mellem »Klinik« og Forskning af sygelige Forandringer i Vævene mødes. Hans Studier over »Pancreasøerne« fra 1906 er i visse Retninger Pionerarbejde; de er fortsat efter 1914 og har ført til nye og værdifulde

Oplysninger. Da H.s første Arbejder fremkom, var Sammenhængen mellem »Øerne« og Sukkersyge endnu ikke forstaaet; de sygelige Forandringer var overset og uoplyste, ja »Øerne« næsten ukendte. Først senere opdagedes Insulinet, et Hormon udvundet af Pancreasøerne. 1914 udkom »Der gegenwärtige Stand der Pathologie und Prophylaxe des Diabetes mellitus, sowie die Therapie des Frühstadiums«. I forskellige Arbejder om Sukkersyge har H. vist sig ikke alene som Forsker, men tillige som Kliniker. Han har stræbt efter en bedre Forstaaelse af Sygdommen Diabetes og søgt Metoder til Afgørelse af Tilfældenes Styrkegrad, der hidtil ofte beroede paa et Skøn. De sidste af disse Arbejder er »Uber die Behandlung des Diabetes und uber die Messung des Grades eines Diabetesfalles« (1927) og »Uber Behandlung und Auffassung des Diabetes mellitus« (1930). Ogsaa statistiske Arbejder over Sukkersyge foreligger fra H.s Haand. — En Del andre Arbejder af H. drejer sig om den lokale og universelle Lysbehandlings Virkning paa Hud og Slimhinder, specielt Virkningen ved Lupus, og om Bygningen af Lupus i det hele taget. Desuden foreligger en Række betydelige Arbejder om Lymfevævet, hvor H. fremlægger Iagttagelser og Anskuelser, der i flere Retninger er ganske nye. Det største af disse findes i »Acta medica scandinavica« LXV (1926—27); et mindre, sammenfattende Skrift om disse Spørgsmaal er: »Die Bedeutung der drei Tonsillen und des lymphoiden Gewebes« (1931). — Videre kan nævnes Studier over Kræftens Bygning fra 1907—08 og 1921, der førtes videre fra 1928, og to Afhandlinger — dels som Sammenfatning, dels med nyt Materiale —: »Die Grundlage der Geschwulstlehre« (1933) og »Einige Carcinome und Adenome« (1934), hvor H. har hævdet et lovmæssigt Omslag af Cellen til større Dimensioner; der sker en Fordobling af det tidligere Kromosom tal, og et mekanisk Moment, oftest ved Betændelse, anses som Udløseren, om end tillige andre Synspunkter fremføres. — Ogsaa Arbejder over Leukæmi og Skjoldbruskkirtlen foreligger fra H.s Haand. — Han havde tidlig Føling med Ædruelighedsarbejdet, han var med til at stifte Studenternes Afholdsforening og var 1905—11 Formand for det derfra udgaaende Forbund; han er Formand for Danske Lægers Afholdsforening fra 1911. Som Populærskribent og Foredragsholder har han udfoldet en betydelig Virksomhed, særlig med Hensyn til Afholdssagen, men ogsaa vedrørende Sukkersygekost og Fedme. 1905—07 udgav han »Samlinger til en Slægtebog«, et Indlæg for en mere biologisk tænkende Opfattelse af Slægtebøger samt Forslag til praktisk Ordning.

Univ. Progr. Nov. 1910. *Axel Borgbjerg.*

Heiberg, Ludvig, 1760—1818, Skolemand. F. 12. Sept. 1760 i Vordingborg, d. 21. Sept. 1818 i Odense, begr. sst. Forældre: Rektor Ludvig H. (1723—60) og Inger Margrethe Heiberg (1737—1826). Gift 4. Maj 1790 i Kbh. (Petri) med Francisca Mathilde Hansen, f. 11. Febr. 1770 i Kbh. (Petri), d. 15. April 1836 i Odense, D. af Brygger og Raadmand Jens H. (1720—87) og Anna Dorothea Schønheyder (1746—1826).

H. blev dimitteret 1777 fra Vordingborg, tog filologisk Eksamen 1783 og erhvervede Magistergraden 1785. Han blev Konrektor i Ribe 1786 og Rektor i Odense 1797. Han har skrevet en betydelig Mængde mindre Afhandlinger, for største Delen i Tidsskrifter og Skoleprogrammer. En Del af dem behandler pædagogiske Spørgsmaal, andre dansk Leksikografi. Han udgav 1807 B. G. Sporons Værk om »eenstydige danske Ords Bemærkelse«, hvortil han føjede nogle Tillæg. Han paatog sig ogsaa at medvirke ved Arbejdet paa Videnskabernes Selskabs Ordbog, men naaede næsten ikke at udrette noget. I et Program fra Odense gav han Bidrag til græsk Leksikografi (»Sylloge vocum græcarum«, 1815). Endelig udgav han Oversættelser af en Del Skrifter af Lukian, som dog vakte ikke ringe Kritik. •— Tit. Professor 1810. — R. 1815.

Hans Rader (M. Cl. Gertz).

Heiberg, Peter Andreas Christian, 1837—75, Botaniker. F. 29. Sept. 1837 i Lunde ved Odense, d. 20. Marts 1875 i Hellebæk, begr. i Helsingør. Forældre: Sognepræst A. C. L. H. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 12. Juni 1860 i Helsingør (Olai) med Louise Sophie Holm, f. 14. Marts 1841 i Helsingør, d. 19. Marts 1871 i Mentone, D. af Raadmand og Skibsklarerer, Kaptajn i det borgerlige Artilleri Peter Louis H. (1802—68) og Nicoline Sophie Faber (1812—59). 2° 15. Sept. 1871 med Ottilie Margrethe Hauch, f. 22. Maj 1847 i Kiel, d. 14. Sept. 1875 i Hellebæk, D. af Lektor, senere Professor J. C. H. (s. d.) og Hustru.

H. blev Student 1854 fra Odense og tog 1860 som den første Magisterkonferens i Naturhistorie med Botanik som Hovedfag. Ved sit første Giftermaal var han blevet formuende og kunde derfor drive sin Videnskab uden at beklæde et Embede. 1863 blev han Dr. phil. paa Afhandlingen »Kritisk Oversigt over de danske Diatomeer. Første Hæfte«, og s. A. udgav han hele Arbejdet under Titlen »Conspectus criticus Diatomacearum Danicarum«, et for sin Tid fremragende Værk, især udmærket ved H.s elegante og nøjagtige Tegninger. Han var meget ivrig for Botanikkens Udvikling i Danmark, og det lykkedes ham 1865 at reorganisere den

hendøende Botanisk Forening, som paa hans Forslag stiftede »Botanisk Tidsskrift«, af hvis to første Bind han var Redaktør. Han var en ivrig Tilhænger af J. C. Schiødte i Striden mellem denne og Japetus Steenstrup, og han arbejdede paa at underminere den af Steenstrup regerede Naturhistorisk Forening, hvad der dog mislykkedes, væsentlig fordi Eug. Warming gik til denne gamle Forening med sine Arbejder. I den bitre Kamp mod den botaniske Professor A. S. Ørsted var H. en af Hovedmændene, og han gik saa vidt, at han i en Kritik i sit Tidsskrift af Ørsteds sidste Arbejde uden Bestyrelsens Vidende fremkom med et ubehersket, ærekrænkende Angreb, hvad der havde til Følge, at han maatte opgive sin Virksomhed som Redaktør. Samtidig opgav han sin Videnskab, hvad der utvivlsomt var et Tab for dansk Botanik, thi hans faa Afhandlinger viser ham som en skarp, intuitiv Forsker af den nye morfologiske Retning. Senere satte han sin Formue i Søudtørringsforetagender, bl. a. ved Søndersø ved Værløse, men blev derved ruineret. •— Pennetegning af Carl Bloch 1863 i Familieeje.

Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 517—20; , , 324.

Carl Christensen.

Heiberg, Peter Andreas, 1758—1841, Forfatter. F. 16. Nov. 1758 i Vordingborg, d. 30. April 1841 i Paris, begr. sst. (Montmartre). Broder til Ludvig H. (s. d.). Gift 7. Maj 1790 i Kbh. (Nic.) med Thomasine Buntzen (se Gyllembourg(-Ehrensvärd), Thomasine). Ægteskabet opløst 1801.

Efter Faderens tidlige Død flyttede Moderen til Vemmetofte hos sin Fader, Sognepræst Peder H., der var halvblind. Drengen gav meget tidlig Prøve paa sit bidske Sindelag ved at blande barokke Tilsætninger ind i de Stykker, han læste højt for den gamle, og ved at kradse Kviksølvet af hans Barberspejl. Han blev Student 1774 fra Vordingborg og tog i Febr. 1777 sammen med K. L. Rahbek den nylig indstiftede filologiske Embedseksamen, hvor han især udmærkede sig i Græsk. 1779 udgav han en Oversættelse af Moses Mendelssohns »Phædon, eller om Sjælens Udødelighed«. Han skal have søgt blandet Selskab i sine unge Dage, spillet, gjort Gæld, været stærkt engageret med Aagerkarle. I Midsommeren 1779 flygtede han til Sverige og lod sig hverve til Soldat; senere har hans Modstandere ikke forsømt at drille ham med den Lovovertrædelse, hvori han skulde have gjort sig skyldig. En Farbroder, der var Klokker i Bergen, købte ham fri fra Tjenesten, og H. studerede nu en Tid i Uppsala, hvor han vilde tage Doktor-

graden. Men 1782 rejste han til Bergen og prøvede at slaa sig igennem, først som Huslærer hos en Provst Krog, senere som Kontorist i et Købmandshus. Paa denne Tid begynder hans litterære Liv, idet han gjorde Bekendtskab med Johan Nordahl Brun og Claus Fasting og gjorde Udkast til en Tragedie »Axel og Valborg«; H. var ogsaa i sit senere Forfatterskab af norsk Skole. Opholdet i Norge fik en brat Ende, da han i et Brev til sin Broder havde røbet en efter hans Mening uhæderlig Fremgangsmaade fra hans Principals Side. Brevet blev aabnet, og han blev nødet til at underskrive en Tilbagekaldelse. Han rejste til Kbh., hvor han fik Ansættelse som Assistent hos Notarius publicus og 1787 Bestalling som Translatør i Spansk, Portugisisk o. fl. Sprog. S. A. udgav han en Bearbejdelse af »Eusebius, eller hvad Gavn man høster af Dyden i vore Tider«, en satirisk Fortælling i Voltaires Manér af Jean de Laveaux. Bogen blev med nogle spydige Ord tilegnet Rahbek, der svarede i »Lærde Efterretninger«, og H. gav ham igen i den ubehagelige Artikel »Bevis at Hr. Rahbek ikke besidder de fornødne Egenskaber enten til at være Recensent eller Oversætter«. Der udveksledes endnu et Par Indlæg; ogsaa senere fik H. og Rahbek Lejlighed til at krydse Klinger, uden at Rahbek tabte Taalmodigheden med sin vanskelige Kammerat. S. A. udsendte H. første Hæfte af »Rigsdalersedlens Hændelser«, et satirisk Tidsskrift med Romanramme, som fortsattes lige til Udgangen af 1793. Dets Forbillede var Charles Johnstons »Chrysal, or Adventures of a Guinea«. H. angriber i Flæng baade almenmenneskelige Svagheder og Tidens Brøst: Tallotteriet, Toldspionagen, bedærvet Købmandsmoral, Adelen, Øjentjenerne, Projektmagerne, Tyskerne o. s. v. Som dets 40. Kapitel indeholdt Skriftet en Komedie, »Virtuosen« (senere omdøbt til »Virtuosen Nr. 2«), der skildrer en tysk Svindlers Afsløring. Men allerede forinden var han optraadt som Dramatiker med Komedien »Forvandlingerne«, der opførtes paa Det kgl. Teater 4. Marts 1788 og blev gunstigt modtaget. Emnet var fra en af Cervantes' Noveller, dog en Smule fordansket. S. A. kom Karakterkomedien »Heckingborn«, bearbejdet efter »Der Spleen« af Stephanie d. Y. (der allerede var oversat af Jfr. Biehl), hvis Emne er en Misantrops Helbredelse. 1789 udgav H. to Operaparodier: »Mikkel og Malene«, rettet imod Jfr. Biehls »Orpheus og Eurydice«, og »Holger Tyske« imod Baggesens »Holger Danske«. Foranlediget af en i øvrigt højst respektfuld Udtalelse af Tode om, at »Heckingborn« ikke havde gjort Lykke, aabnede H. en overflødig Pennefejde, der udartede til et Klammeri af ganske personlig Art. Derimod deltog H. ikke i den saakaldte »Holgerfejde«, der var

fremkaldt af hans Travesteren af Baggesens Stykke. Skønt H. havde spottet Syngespillet som Genre og harcelleret over, at almindelige Mennesker midt i deres Tale pludselig gav sig til at synge, skrev han selv 1789 to Syngespil: »Selim og Mirza« (der straks blev parodieret af Olufsen med »Jokum og Maren« og af Tode med »Ole og Sidse«) og »Indtoget« (først opført 1793), hvori han har »haft den Grille at ville motivere Sangen for at gøre den musikalske Del deraf saa meget mere rimelig«. Ligeledes fra 1789 er de to Lystspil »Virtuosen« Nr. 1 og 2. I Sommeren 1791 skrev H. Komedien »De Vonner og Vanner«, der blev opført tre Gange i Jan. 1792 og derefter forbudt paa Grund af den stærke Satire over Landofficererne, der jo for en stor Del var tyske og derfor Genstand for H.s særlige Uvillie (især vakte det Anstød, at H. havde skrevet, at »den blaa Kjole« i Huse hos Folk af Middelstanden saas hellere end »den røde«). Fra 1791 er fremdeles Syngestykket »Kinafarerne« (opført 2. Marts 1792), det friskeste af H.s Stykker, med gode og naturligt anbragte Viser. Disse to Sangspil er H.s bedste og viser ham i Besiddelse af virkelig komisk Kraft. Endnu indleverede H. i Febr. 1793 til Teatret et lille vittigt Stykke, »Hofsorgen«, som blev forkastet af Teaterchefen og udgivet med en vidtløftig Redegørelse for Sagens Enkeltheder i første Udgave af H.s »Skuespil«. Som Efterslæt til H.s Skuespildigtning kom i anden Udgave Komedierne »De syv Tanter« og »Menneskekenderen« samt Syngespillet »Mystifikationen«. — H.s dramatiske Digtning indtog en vigtig Plads i Samtidens Bevidsthed, maaske nok saa meget for sine satiriske Hib som for sine dramatiske og poetiske Dyder, han fortaber sig let i grovkornede og pamfletagtige Udfald mod hjemlige Forhold og Institutioner. Det samme kan mutatis mutandis siges om hans talrige Viser og Vers, de har nok af Peber og Salt, men ingen Musik eller Sødme, f. Eks. »Hver Mand i Byen om Indtoget taler« (1790), »Verden af Krig og af Fejde er fuld« (1791), »Fred med Kongerne paa Jorden« (1793), »Vor Klub er dog er herlig Sag« (1794), »Min politiske Omvendelse« (s. A.), »Laterna Magica« (s. A., efterlignet af J. L. Heiberg, Wilster o. fl.).

Baade Skuespil og Viser paadrog H. Retssager. Hans første Proces foranledigedes af en ugrundet Beskyldning imod Admiralitetet i »Virtuosen Nr. 2«, den skaffede ham en Bøde paa 200 Rdl. Anden Gang han kom i Konflikt med Loven og Politiforordningerne, var 1790, da hans førnævnte Indtogsvise indeholdt Ordene »Ordener hænger man paa Idioter«, der blev vurderede til en Mulkt paa 150 Rdl. for hans »Fornærmelse imod Personer« og hans »dumdristige Kritik over Hans Majestæt Kongens Forhold med

at uddele Ordener«. I denne Sag havde H. dog ikke blot Befolkningen paa sin Side, men ogsaa Regeringen fandt, at Politimesteren havde vist utidig Tjenstiver; det skal have været i Sammenhæng hermed, at Reskriptet af 3. Dec. 1790 bestemte, at Misbrug af Trykkefriheden skulde forfølges ved de almindelige Retter. I de følgende Aar blev H.s Forfatterskab stærkt præget af hans Sympati med den franske Revolution og det Had til »Aristokraterne«, der som en Smitte fra Paris bredte sig til en Del af Kbh.s Borgere. Under Mærket Simon Sanddru skrev han i Rahbeks »Tilskuer« bitre og uligevægtige Artikler, der smagte af politisk Demagogi. En af dem, fra 17. Marts 1794, indeholdt en lidet tilsløret Anklage imod den engelske Gesandt Hailes for at have optraadt fornærmeligt mod den danske Nation under Christiansborgs Brand. Gesandten klagede, og Rahbek maatte møde for Hof- og Stadsretten, men blev frikendt. Ulykkeligvis indflettede H. i sin Vise »Vor Klub o. s. v.« nogle uforsigtige Ord om »King George«, og Rahbek trykte Visen uden først at indhente hans Samtykke i sin »Tilskuer«. Denne Gang anlagde Generalfiskalen Proces mod H. selv, Retten tolkede hans noget tvetydige Linier paa den for ham ugunstigste Maade, og han ifaldt en Mulkt paa 300 Rdl. H. udgav Sagens »Procedure og Dom« 1795 med et Motto af sin Yndlingsforfatter Charles Churchill (hvis Digt »Selvstændighed« han havde oversat i 1. Bd. af »For Sandhed«).

Der er nu en Pause i H.s Produktion; han vilde ikke være den »Tordenleder«, der altid trak Magtens Lyn til sig, havde heller ikke megen Tid, da han var blevet Familiefader og maatte arbejde haardt som Translatør og Medhjælper for den gamle Notarius Schmidt. 1796 blev hans Ro dog afbrudt ved en ny og ørkesløs Polemik om Skuespillerinden Mad. Preislers formentlige Tilsidesættelse ved Det kgl. Teater (»Dyvekefejden«). H. havde her at gøre med sin Medbejler til det liberale Publikums Gunst, M. C. Bruun, der invektiverede ham i sit dramaturgiske Tidsskrift »Svada« og tillagde ham »for meget af Fremfusenhed, Selvindbildskhed og Skældesyge, for lidet af rolig Eftertanke og Besindighed«. Begge Parter forløb sig, de blev vel forligt, men Meningsfriheden kompromitteredes ved disse ubændige Pennefejder, og Regeringen nedsatte en Komité af fire Mænd til at udarbejde et Udkast til en Trykkefrihedsanordning. Til den Litteratur, dette Skridt fremkaldte, bidrog H. med sin Pjece »En Draabe i det store Hav af Skrifter om Skrivefriheden« (1797), hvori han viser mere Maadehold i Tanke og Udtryk end sædvanlig.

De nærmest følgende Aar blev afgørende for H.s Skæbne. Under

H.s Forretningsrejse i Norge i Sommeren 1797 havde N. D. Riegels udgivet nogle aabne Breve til ham. De fremkaldte et Modskrift fra Chr. Colbiørnsens (s. d.) Side, hvori ogsaa H. nævntes, flygtigt, men uvenligt. Da nu Embedet som Notarius publicus blev opslaaet vakant i Febr. 1798, indgav H., der allerede var konstitueret, men ikke egentlig havde Ekspektance paa det, sin Ansøgning, men det blev givet til G. H. Olsen, fhv. Professor ved Sorø Akademi, senere Konsul i Tunis og Algier. De to Ansøgere indviklede sig i en heftig Polemik med hinanden, og navnlig var H.s Indlæg skarpe: »Suum cuique« (1798), »Tu si tacuisses, philosophus mansisses« (1798). Flere deltog i Fejden, og H.s tøjlesløse Sprog opmuntrede M. C. Bruun til at udsende Skandaleskriftet »Bevis, at en monarkisk Regering ikke er forbunden til at bortgive Embedet efter de Søgendes Duelighed«. Det var imidlertid indlysende, at H.s Vrede havde samlet sig om Colbiørnsens Hoved: i ham saa han Ophavsmanden til sit Uheld, og mod ham rettede han sine personlige Angreb. Navnlig fremsatte han en odiøs Hentydning til en Affære i Nærum, hvor en Kromand havde mistet sin Bestalling, efter H.s Mening paa Colbiørnsens Tilskyndelse og som Hævn for at have modsat sig et Overgreb af den almægtige Kancellideputerede. Fra ham troede H. ogsaa at det Sagsanlæg udgik, som blev hans Bane. H. havde i »For Sandhed« 1798 udgivet to meget dristige Skrifter. I »Politisk Dispache« havde han anstillet Betragtninger over, hvad Danmark, England og Frankrig ydede til deres Regenter og deres Underhold, og i »Sproggranskning« under Fiktion af et Ordbogsarbejde uddelt yderst hensynsløse satiriske Hib til højre og venstre. Sagen, der foranledigedes ved en Skrivelse fra Kancelliet af 26. Febr. 1799, blev ført med stor Haardnakkethed fra begge Sider. H. udgav alle Akterne i Trykken arkvis under Titelen »Læsning for Publikum«, ialt 37 Numre, og tillige i et særskilt Hæfte Akterne i Sagen mod Kromanden i Nærum. Dette nye Forfatterskab blev standset ved Trykkefrihedsforordningen af 27. Sept. 1799, hvilken H. mente at være blevet udarbejdet for en Del med hans Tilfælde for Øje og »sammenjasket« saa hurtigt, at den kunde finde Anvendelse paa hans Dom. Denne faldt 24. Dec. s. A. Man lod heri H.s tidligere Presseforseelser gælde som aggraverende Omstændigheder og kastede sig blandt hans senere Synder især over den Ytring i »Suum cuique«, at han i sin Tid var blevet tiltalt for »Udtryk mod Master Pitt, som Kongen befalede skulde anses som brugte mod Kongen af Storbritannien«. Dommen lød paa, at han burde forvises Kongens Riger og Lande.

H. forlod Kbh. 7. Febr. 1800 og kom sidst i Maj til Paris.

Hans Hus havde været Samlingsstedet for de franske Republikanere i Danmark, nu gjorde han bitre Erfaringer om Venskabets Holdbarhed. En endnu langt bitrere Kalk maatte han tømme, da han i Sept. 1801—Maj 1802 kæmpede en haabløs Kamp for at bevare sin unge Hustru, der forlod ham for at ægte C. F. Gyllembourg; om denne Tragedie kan læses i hendes Biografi (VIII, S. 510—15). Under sine Bestræbelser for at faa Tilladelse til at vende tilbage til Danmark og intervenere i den fortvivlede Sag om Hustru og Barn gik han saa vidt som til at bønfalde sin Fjende Colbiørnsen om at støtte hans Ansøgning om Benaadning: »jeg har altid vidst, at denne ædle Stolthed er et af de skønneste Træk i Deres Karakter«, men forgæves. Nu havde han »kun det usle Liv tilbage«. 1802 fik han en fransk Bestalling som Translatør, n. A. fik han en Ansættelse i det franske Udenrigsministerium (bureau des traducteurs), hvor han langsomt avancerede og til sidst blev Bureauchef. Stillingen var for en Mand med H.s store Kundskaber og eminente Arbejdskraft lidet byrdefuld, han havde nok af Otium og fik paa sine Rejser i Europa i Napoleons Følge Lejlighed til at overvære mangt og meget paa nært Hold. Med sine foresatte var han tilfreds, især beundrede han Talleyrand. Efter dennes Fald mistede ogsaa H. sin Stilling, 1. Jan. 1817, men han fik en Pension paa 3000 Frcs. og kunde være glad over at være sluppet bort i Tide, idet man under den følgende Tids Udrensning af Ministeriet forjog Embedsmænd fra Napoleonstiden i Mængdevis og uden Godtgørelse. Der blev nu Tid for ham til Forfattervirksomhed. Af hans Skrifter fra Alderdommen skal fremhæves »Précis historique et critique de la constitution de la Monarchie Danoise« (1820), »Lettres d'un Norvégien« (1822), »Politiske Aforismer« (1826, meget udbredte i en spansk Udgave). Et Par andre politiske Skrifter udkom i Norge, hvor han var fri for Censur; ogsaa i danske Blade skrev han fra Tid til anden med sin gamle uskaansomme Pen. I Julliens Maanedsskrift »Revue encyclopédique« anmeldte han danske Skrifter, endog Ingemanns »Valdemar den Store«. Men denne senere Produktion havde ringe Virkning i hans Fædreland, kun »Enevoldsmagtens Indførelse i Danmark« (1828) blev en Publikumssucces. Mest interessante er for en Nutidslæser de selvbiografiske Skrifter »Om mit Forhold til Baggesen« (1826), »Tre Aars Ophold i Bergen« (1829) og navnlig »Erindringer af min politiske, selskabelige og litterære Vandel i Frankrig. Rhapsodi« (1830), en livlig skrevet og anekdoterig Bog, kun plettet af mange Personligheder.

En lys Stribe falder ind i den ensomme Mands Liv ved Sønnen J. L. H.s Besøg 1819—22, der rigtignok kom til at svie haardt til

hans Økonomi; senere besøgte Sønnen ham med sin Hustru 1836. Om at vende tilbage til Danmark gjorde han sig undertiden Tanker; de kunde sikkert være realiseret i Napoleonstiden, men senere stødte de bl. a. paa den Vanskelighed, at han frygtede for at miste sin lille Pension. Han anede vel ogsaa, at han vilde blive en overflødig i sit Hjemland. Med sin tidligere Hustru blev han paa sine gamle Dage forsonet; han oplevede ogsaa et religiøst Gennembrud, hvorefter han fandt en Forsynets Finger i sin Skæbne. Hans sidste Aar var sørgelige, halvblind og venneløs famlede han sig frem ad Paris' Gader.

H. glimrer som Forfatter paa Baggrund af 1790'ernes oftest udvandede og kærneløse Prosa og Poesi. Han var en kraftig og livlig Skribent, og man forstaar, at han i den franske Revolutions Dage stod for det oplyste danske Publikum som en Art Overmenneske. Men som Politiker savnede han tydelige Idealer, et konkret Program, en Taktik samt enhver Art af Hensyntagen over for sine Meningsfæller. Der var noget formaalsløst ved hans uendelige Kontroverser med samtidige. Han søgte formelig Konflikter, kunde blæse futile Ting op til noget stort, endte i Reglen, om han ikke allerede var begyndt, i personlige Sigtelser. Hans hidsige Polemik er ofte perfid og altid fuldkommen hensynsløs. Men efter de store Ulykker, der ramte ham, kom Karakterens Granit for Dagen; vel aflagde han aldrig det kværulante i sit Væsen, men han imponerer ved sin Trofasthed mod den politiske Liberalisme, hvis Talsmand han havde været i sin Velmagtstid.

Skuespil, I—III, 1792—94 (ufuldendt). Samlede Skuespil ved K. L. Rahbek, I—IV, 1806—19. Udvalgte Skuespil ved J. C. Lange, 1836. Udvalgte Skrifter ved O. Borchsenius og Fr. Winkel Horn, 1884. — Efterladte Papirer i Universitetsbiblioteket.

Maleri af Jens Juel (Fr.borg); Træsnit derefter 1882. Stik af Chrétien i Paris og af G. L. Lahde 1794, efter Tegning af samme. Litografi af J. Gorbitz 1830. Portrætteret paa en Del senere Billeder, som Vilh. Rosenstands Maleri: H. tager Afsked med Rahbek og dennes Hustru (1868), V. Neiiendams: H. i Paris (1931) og H. og Heine (1936). — Afbildet paa det satiriske Stik »Synet« 1796, dog næppe med Portrætlighed. — Stenen fra hans Grav i Paris blev 1901 genrejst paa Kirketorvet i Vordingborg.

Ovenn. selvbiografiske Skrifter. Johanne Luise Heiberg: P. A. Heiberg og Thomasine Gyllembourg, 3. Udg. 1883. S. Birket Smith: Til Belysning af litterære Personer og Forhold, 1884. Tilskueren 1902. Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., I, 1910. Breve fra P. A. Heiberg, udg. af J. L. Heiberg, 2. Opl., 1883. Christen Thaarup: P. A. Heiberg, 2. Opl., 1883. E. Holm: Den offentlige Mening og Statsmagten

1784—99, 1888. Henrik Jæger: En gammel Kærlighedshistorie, 1891. H. Schwanenflugel: P. A. Heiberg, 1891. Fr. Bajer: Nordens politiske Digtning, 1878. Paul V. Rubow i Danske i Paris gennem Tiderne, I, 1936.

Paul V. Rubow.

Heiberg, Peter Andreas, 1864—1926, Arkivar. F. 8. Jan. 1864 i Aalborg, d. 1. Juli 1926 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Broder til J. L. H. (1854—1928, s. d.). Gift 11. Dec. 1900 i Kbh. (Jesusk.) med Marie Speyer, f. 7. Sept. 1868 i Aalborg, D. af Købmand Carl Ludvig S. (1833—94) og Annette Cathrine Wibroe (1831—1913).

H. blev Student 1882 fra Aalborg og tog 1888 medicinsk Eksamen, men benyttede den ikke. Han var i en Aarrække Lærer i Naturhistorie ved københavnske Skoler, og hans lægelige Uddannelse har ikke ud over visse terminologiske Udtryk givet sig direkte Udtryk i hans Forfatterskab. 1895 begyndte han at arbejde i Provins arkivet i Kbh., hvor han 1897 blev Arkivassistent. Fra 1904 gjorde han (fra 1917 som Underarkivar) Tjeneste i Rigsarkivet, hvor han var ansat til sin Død. Han udførte her et stort og samvittighedsfuldt Arbejde, navnlig ved en Nyordning af Danske Kancellis Arkiv. Naar H. valgte at gaa Arkivvejen, var det, fordi han herved kunde opnaa at faa Tid tilovers til en Interesse, som han fra den tidligste Ungdom havde næret, Studiet af Søren Kierkegaard og hans Forfatterskab. Allerede som Barn havde han i Hjemmet af sin Moder hørt Søren Kierkegaard nævne, og da han som ung Student fordybede sig i hans Værker, blev det klart for ham, at det maatte blive en Interesse for Livet. Den første Frugt af hans Kierkegaard-Studier var »Bidrag til et psykologisk Billede af Søren Kierkegaard i Barndom og Ungdom« (1895), et Arbejde, der har en særlig Værdi som Indledning til den egentlige Specialforskning inden for Kierkegaard. 1912 fulgte det lille Skrift »En Episode i Søren Kierkegaards Ungdomsliv«, der vakte en vis Sensation ved sin Hypotese om en særlig Udskejelses-Periode i Kierkegaards Ungdom. H.s Hovedværker blev imidlertid de to Skrifter »Et Segment af Søren Kierkegaards religiøse Udvikling, 1835 1. Juni til 1838 19. Maj« (1918) og »Søren Kierkegaards religiøse Udvikling. Psykologisk Mikroskopi« (1925). Her er Hypotesen fra Skriftet af 1912 fastholdt, men er taget op i en omfattende og dybere Sammenhæng, idet der i de to Skrifter er givet en indgaaende Analyse af Kierkegaards hele religiøse Udvikling. H.s Opfattelse er den, at denne har været præget af Kamp for at overvinde sygelige Elementer i Karakter og Anskuelser, en Kamp, der lykkedes. Efter H.s Opfattelse bliver Kierkegaards religiøse Ud-

vikling saaledes een stor — ikke Sygehistorie, men Helbredelseshistorie, og H. danner herved en yderst interessant Modsætning til de Forfattere, som i Skildringen af Kierkegaard har lagt en Hovedvægt paa de sygelige Elementer hos ham. Egentlige Specialspørgsmaal inden for Kierkegaardforskningen har H. syslet med i det lille Skrift »Nogle Bidrag til Enten—Ellers Tilblivelseshistorie« (1910). — H.s Arbejder er allerede efter deres Emner ikke let tilgængelige, og som Forfatter gør han heller ikke meget for at lette Læseren Arbejdet. Hans Skrifter har til Grundlag en enestaaende Indlevethed i eller Samlevethed med Kierkegaards Værker og særlig med hans Optegnelser, »Papirerne«. Da der efter Afslutningen af den 1. samlede Udg. af Kierkegaards Værker, 1901—06, blev Spørgsmaal om at foranstalte en ny Udgave af Kierkegaards Papirer i Stedet for den tidligere ufuldstændige (ved Barfod og Gottsched), blev det da ogsaa H., der (sammen med V. Kuhr) fik denne Opgave betroet. 1. Bind udkom 1909, og der var indtil H.s Død udkommet tolv Bind, hvorhos det grundlæggende Arbejde til de resterende var udført af H. — I det offentlige Liv deltog H. ikke. Dog kan det nævnes, at han under den bekendte Amalie Skram'ske Affære med Kommunehospitalets 6. Afdeling fremkom med et — meget abstrakt — »»psykologisk Indlæg« i »Meningsstriden om Sindssygelægernes Forhold til deres Patienter« (1897). I øvrigt var hans stille og beskedne Forskerliv bestemt ved Bekendtskabet med og Interessen for Søren Kierkegaard. — Skitse af Cathrine Schroeder, f. Heiberg 1918 i Familieeje.

Jubilæumsskrift for Studenterne fra 1882, 1907, S. 43. V. Kuhr i Søren Kierkegaards Papirer, X, 3, 1927, S. VII—XIII. *J Himmelstrup.*

Heiberg, Peter Wilken, 1840—1920, Læge. F. 24. Juli 1840 i Kbh. (Trin.), d. 20. Juni 1920 paa Petersdal i Almind Bakker ved Hald Sø, begr. i Viborg. Broder til J. A. H. (s. d.). Gift 1° 20. Okt. 1868 i Hammel med Zara Margarethe Cathrine Krieger, f. 18. Nov. 1843 i Kbh. (Holmens), d. 26. Nov. 1870 i Thisted, D. af Kaptajnløjtnant Christian K. (1809—49) og Vibekke Ragnhilde Haffner (1815—62, gift 2° 1854 med Sognepræst i Støvring Hans Christian Slamberg, 1816—89, gift 2° 1867 med Johanne Marie Severine Rindom, 1839—70). 2° 8. Aug. 1874 i Tilsted ved Thisted med Abelone Marie (Minna) Bonne, f. 12. Okt. 1856 i Thisted, d. 8. Juni 1926 i Vordingborg, D. af Jernstøber Marcus Sabinus Vilhelm B. (1829-76) og Ida Amalie Wittrup (1832-1905).

H. blev Student 1860 fra Metropolitanskolen, var som medicinsk Student frivillig Reservelæge i Hæren 1863 og konst. Underlæge

ved Ambulance under Krigen 1864; de Erfaringer, han vandt her, tillagde han selv megen Betydning for sin Udvikling til Kirurg. 1867 tog han Lægeeksamen, og samtidig med at han var Kandidat paa Almindelig Hospital og Kommunehospitalet 1867—68, udarbejdede han paa Fysiologisk Laboratorium hos Panum en Prisafhandling om Ernæringsfysiologi, for hvilken han 1867 fik Universitetets Guldmedaille. Endvidere udarbejdede han her sin Doktordisputats »Bidrag til Læren om Stofskiftet«, som han forsvarede 1869. H.s videnskabelige Virksomhed blev ikke fortsat, idet han viede Resten af sit Liv til Arbejdet som praktiserende Læge og Kirurg, efter at han allerede 1868 havde nedsat sig som praktiserende Læge i Thisted. Han begyndte her under yderst primitive Forhold den kirurgiske og gynækologiske Virksomhed, der snart gjorde hans Navn som Læge og Operatør landskendt; saaledes udførte han allerede 1869 — inden Antiseptikkens Indførelse — det i Danmark første heldigt forløbende Kejsersnit, hvor ogsaa Moderen levede. Begavet med ualmindelig rige Evner som Læge og Kirurg, parrede med en myndig, villiestærk Personlighed og en usædvanlig Arbejdskraft udfoldede H. en stor Virksomhed i Thy og Thisted, hvor han tillige var Distriktslæge fra 1874. Han, der var den fødte Autodidakt, udvidede stadig sin operative Virksomhed, optog og gennemførte straks de Lister'ske antiseptiske Metoder og arbejdede tidlig og silde paa at dygtiggøre sig, baade ved Selvstudier og Udenlandsrejser; af stor Betydning for ham blev en Studierejse 1871 til Amerika, hvor han bl. a. lærte Betydningen af »at vaske sig«. Senere foretog han talrige Studierejser til kirurgiske og gynækologiske Klinikker i Europa. 1879 udnævntes han til Overlæge ved Amtssygehuset i Viborg, hvor han kom til at virke i de følgende 37 Aar. Foruden den intense Virksomhed som Overlæge ved dette kirurgisk-medicinsk-epidemiske Hospital bestred H. tillige Embedet som Distriktslæge i Viborg fra 1879 og som Stiftsfysicus 1893—1915. Desuden var han Jernbanelæge 1879—87. 1888 lykkedes det ham at faa opført et nyt stort Sygehus, og her udfoldede han en stedse voksende betydningsfuld kirurgisk Virksomhed, stadig optagende og arbejdende med de nye kirurgiske Landvindinger, der faldt i hans Tid; bl. a. var han mellem de første, der vovede sig i Kast med Hjernekirurgi, Basedowkirurgi etc. Selve Sygehuset efterlod H., da han tog sin Afsked 1916, ogsaa i rig Blomstring, saaledes at en ny stor Udvidelse kunde tages i Brug samme Dag, han fratraadte, og Sygehuset efter Tidens Krav deles i en kirurgisk og medicinsk-epidemisk Afdeling. Sine sidste Aar levede H. paa Landstedet Petersdal som den store

Naturelsker, Jæger, Sportsmand og Fuglekender, han alle Dage havde været (han udgav 1886 »Thylands Fugle«). Han var Formand for Thisted Amts Lægeforening 1870—79 og for Lægeforeningen for Viborg og Thisted Amter 1895—1905. — R. 1883. DM. 1899. K.[2] 1910. — Mindesmærke foran Amtssygehuset i Viborg 1923, skænket af Patienter, med Portrætbuste i Bronze af H. Quistgaard. —- Maleri af Knud Larsen 1912 paa Amtssygehuset i Viborg. Træsnit 1896.

V. Albeck i Ugeskrift f. Læger, LXXXII, 1920, S. 857 f. K. S. Bøggild sst., S. 892—95. Johs. Ipsen i Hospitalstid., LXIII, s. A., S. 429—32.

Otto C. Aagaard.

Heiberg, Povl, f. 1868, Læge. F. 27. Juli 1868 i Sorø. Broder til K. A. H. (s. d.). Gift 10. Juni 1902 i Roskilde med Elisabeth Jensen, f. 5. April 1876 i Frederikshaab, Grønland, D. af Missionær i Grønland, senere Sognepræst i Nors og Tved Peter Christian J. (1841—99) og Ida Nina Elisabeth Knudsen (1846—1919).

H. blev Student 1886 fra Sorø og tog 1893 medicinsk Embedseksamen. Efter nogle Aars Hospitalsuddannelse bl. a. paa St. Hans Hospital studerede han 1896—97 Nervesygdomme og Bakteriologi i Paris og fortsatte efter Hjemkomsten sin Hospitalsuddannelse samtidigt med, at han fra 1898 praktiserede i Kbh. 1906 udnævntes han til Kredslæge (fra 1921 Sanitetslæge) under Kbh.s Kommunes Sundhedskommission, og 1912 blev han Vicestadslæge i Kbh. — Allerede i sin Skoletid blev H. under Indflydelse af Adjunkt C. J. C. Lauritzen interesseret i Sandsynlighedsberegning og fik senere Interesse for Medicinalstatistik, hvorom en stor Del af hans videnskabelige Arbejde drejer sig, bl. a. Doktordisputatsen fra 1909: »Bidrag til Skarlagensfeberens Historie i Danmark i det 19de Aarhundrede«. H. har udfoldet en stor litterær Virksomhed og offentliggjort over 120 Tidsskriftartikler foruden flere Bøger og Afsnit i Bøger. Blandt de tidligere Artikler handler mange om kliniske Problemer, men senere beskæftiger hans Arbejder sig hovedsageligt med medicinalstatistiske og hygiejniske Emner. Under sin Virksomhed som Kredslæge i Kbh. har han været meget optaget af bolighygiejniske Spørgsmaal og blev ved Omordningen af Kbh.s Sundhedsvæsen 1921 Leder af det sanitære Tilsyn med Boliger m. m. Han udgav en »Hygiejnisk Raadgiver for Boligsøgende« (1908) og virkede for at vække Interesse for Byplanspørgsmaalet. Paa to andre Omraader af Hygiejnen har H. ogsaa udført et stort Arbejde, nemlig inden for Ernæringshygiejnen og Bekæmpelsen af Alkoholismen. Sammen med Husholdningslærerinde Frk. M. V. Bjørum bearbejdede han det Materiale af danske Hushold-

ningsregnskaber, som 1909 og 1916 var indsamlet og udgivet af Statistisk Departement, og hans Afhandlinger herom giver værdi fulde Oplysninger om den danske Befolknings Kost. Han er Tilhænger af Af holdsbevægelsen og har udført statistiske Arbejder om Alkoholspørgsmaalet paa eksakt videnskabeligt Grundlag (1927—34 Medlem af en Komité til Undersøgelse af Alkoholens Indflydelse paa Dødeligheden«), ligesom han har udgivet »Strø-Bemærkninger om Ædruelighedsforholdene«, 1930). Han er Medstifter af Neurologisk Selskab (1901), var Medredaktør af »Ugeskrift for Læger« 1904—07 og af »Maanedsskrift for Sundhedspleje« 1908—14, er Medlem af Bestyrelserne for Selskabet for Sundhedsplejen i Danmark (fra 1910), Lægernes Enkekasse (fra 1910), Lægeforeningens Boliger (1918—23), Præmieselskabet for Plejemødre (1918—21), Kronprinsesse Louises Asyl (1919—20) og Friboliger for Lægeenker (fra 1924).

Univ. Progr. Okt. 1909, S. 164—67. *L. S. Fridericia.*

Heiberg, Søren Johan, 1810—71, Døvstummelærer og Præst. F. 1. Juni 1810 i Kbh. (Garn.), d. 15. Jan. 1871 i Keldby, begr. sst. Forældre: Fuldmægtig i Kbh.s Fattigvæsens Politiret, senere Forstander for Vartov Peter Wilken H. (1774—1842) og Elisabeth Catharine (Else Christine) Schrøder (1784—1845). Gift 1° 7. Nov. 1839 paa Frbg. med Engelke Marie Rørdam, f. 22. Marts 1814 i Ondløse, d. 6. Sept. 1855 i Kbh. (Frue), D. af Sognepræst, sidst i Tølløse, Provst Thomas Schatt R. (1776—1831) og Cathrine Georgia Teilmann (1777—1842). 2° 7. Febr. 1857 i Lyngby med Emma Rørdam, f. 3. Sept. 1812 i Ondløse, d. 31. Marts 1897 i Kbh., Søster til 1. Hustru.

H. blev Student 1827 fra v. Westens Institut, teologisk Kandidat 1836 og s. A. Lærer ved Det kgl. Døvstummeinstitut. Efter at han havde gjort en Udenlandsrejse 1838—39 for at gøre sig bekendt med Døvstummevæsenet, blev han Førstelærer, Forstander og Præst ved Døvstummeinstituttet 1839. 1858 blev han Medlem af dets Direktion og senere dens Formand. Indtil Maj 1865 bestyrede han med udmærket Dygtighed dette Institut, til hvilket hans Hovedvirksomhed knytter sig. 1839 flyttedes det fra Stormgade til sin nuværende Plads paa Citadelsvej og fik under H. en fortrinlig Organisation. Ved Ansættelse af flere Lærere og Trykning af de hidtil afskrevne Læsebøger blev det muligt at give Pigerne samme Skoletid som Drengene og tillige føre alle Elevernes Undervisning frem til et højere Maal. Pigernes Haandgerning udvidedes med Skræddersyning og Vævning, Drengenes med Snedkerarbejde. H.

indførte en ugentlig Gudstjeneste for Eleverne og de ældre døvstumme fra Hovedstaden og hk oprettet en Fond til Hjælp ved døvstummes Anbringelse i Lære. Hans Omhu for Eleverne bevarede ham deres Hengivenhed, længe efter at de havde forladt Stiftelsen. Da han tilmed sørgede fortrinlig for Orden og Økonomi, viste Anstaltens forbedrede Tilstand sig baade i Elevernes større Sundhed og deres forøgede intellektuelle og moralske Dannelse. 1857 blev H. Medlem af Bestyrelsen for det nye Blindeinstitut, var desuden Præst ved Ladegaarden 1853—57. 1865 blev han Sognepræst i Keldby paa Møen. — Tit. Professor 1857. — R. 1852. — Litografi af P. Gemzøe 1862.

C. Goos: Det kgl. Døvstummeinstitut i Kbh. 1807—1907, 1907.

Joakim Larsen (A. Hansen).*

Heiberg, Thomas Severin, 1738—1819, Præst. F. 23. Marts 1738 i Vemmetofte, d. 26. Okt. 1819 i Kirke Saaby, begr. sst. Forældre: Præst paa Vemmetofte Peder H. (1694—1775) og Edele Cathrine Hørning (1710—91). Gift 8. Febr. 1775 i Kbh. (Petri) med Friderica Christina Fabritius, døbt 7. Sept. 1746 i Kbh. (Petri), d. 22. Nov. 1833 i Laurvig, D. af Hofjuvelerer, Mønt- og Stadsguardein Christopher F. (1710—87) og Gundel Berntz (1715—1807).

H. blev privat dimitteret 1756 og teologisk Kandidat 1764. Fra 1763 boede han nogle Aar som Alumne paa Borchs Kollegium og ydede som Vederlag de efter Datidens Skik krævede Disputatser (1764—68). 1768—74 var han Huslærer hos Generalauditør Sevel i Søetaten og blev derefter Sognepræst i Kirke Saaby og Kidserup og 1794 Provst. H. var en Foregangsmand, hvor det drejede sig om at vejlede Befolkningen i Landbrugets Rentabilitet og Hjemmemarkedets Forsyning med egne Produkter. 1784 modtog han gennem Økonomi- og Commercekollegiet af Biskop Balles Haand ved Landemodet Guldmedaillen pro meritis for sit industrielle Initiativ, og fra Landhusholdningsselskabet fik han dettes 3. Guldmedaille. 1813 fik han Rang med Amtsprovster. Han udgav 1771 Ambrosius Stubs »Arier og andre poetiske Stykker«, skrev ogsaa selv Digte og udgav Afhandlinger »Om Mark-Fred« (1815) og »Forslag til et Brand-Societet for Sjællands Stifts Geistlige« (1819). Da en Gaard i Snoldelev, tilhørende Provst Rachløv, brændte under mistænkelige Omstændigheder 1806, og Provstens store Malerisamling ved samme Lejlighed gik op i Luer, angreb H. Rachløv skarpt i en Pjece (»Udsigt over den mærkelige Ildebrand i Snoldeløv«, 1807) og beskyldte ham for Assurancesvig. Si-

den oplevede H. den Vanskæbne, at hans egen Gaard delvis brændte Dagen efter, at den var assureret. — R. 1817.

Festskrift i Anledning af Borchs Kollegiums 200 Aars Jubilæum, 1889, S. 170. Michael Neiiendam: Christian Bastholm, 1922, S. 356. *Michael Neiiendam.*

Heiberg, Vilhelm, 1853—1922, Læge. F. 2. April 1853 i Kbh. (Trin.), d. 18. Marts 1922 sst., begr. sst. (Ass.). Broder til J. A. og P. W. H. (s. d.). Gift 13. Juni 1888 i Gentofte med Anna Elise Margarethe Henningsen, f. 29. Juni 1869 i Kbh. (Petri), D. af Grosserer, senere Generalkonsul Andreas H. (1838—1914) og Anna Ziegner (1848—1910).

H. blev Student 1871 fra v. Westens Institut og studerede først Teologi, men fortsatte efter et Aars Forløb med Medicin og tog Lægeeksamen 1878. Til 1882 gjorde han Kandidattjeneste paa forskellige københavnske Hospitalsafdelinger for at uddanne sig til Kirurg som sin ældre Broder; den største Betydning for hans Udvikling fik det, at han fra 1879 blev Assistent hos Fr. Howitz paa dennes kirurgisk-gynækologiske Privatklinik. Howitz vakte H.s Interesse for at specialisere sig i Gynækologi og inspirerede ham til Disputatsen »Om Ovariesvulsten som Komplikation ved Svangerskab«, som han forsvarede for Doktorgraden 1881. Med Afbrydelser var H. nu Assistent hos sin Læremester indtil 1887 og i Mellemrummene Reservekirurg hos P. Plum paa Frederiks Hospital 1882—84, Prosector chirurgiæ 1883—85, og derefter et halvt Aar paa Udenlandsrejse. 1888 oprettede han selv en kirurgisk-gynækologisk Privatklinik og var 1890—92 Underaccouchør ved Fødselstiftelsen under Stadfeldt. —• H. var en af Howitz' bedst begavede Elever, som Operatør vel den bedste af dem alle, og stod saaledes med en meget grundig og alsidig Uddannelse, da han 1893 udnævntes til Overlæge ved Kbh.s Amts nyopførte Sygehus paa Bergersvej (senere Nyelandsvej). Dette Sygehus afløste Kbh.s Amts gamle Tvangs-Arbejds-, Syge- og Daareanstalt i Ryesgade, og det blev H.s Lod og Lykke her at skabe et moderne kirurgisk-medicinsk-epidemisk Hospital. Ganske naturligt blev det Gynækologien og Kirurgien, der specielt dyrkedes paa Amtssygehuset, hvor H. befæstede sit Ry som en sikker og hurtig Operatør med en gennemført Antiseptik; men ogsaa de medicinske og epidemiske Patienter nød godt af hans frejdige Livssyn og stadige Trang og Evne til at optage nye Behandlingsmetoder og Ideer. Efter godt tyve Aars Arbejde som Overlæge maatte han 1914 trække sig tilbage paa Grund af Sygdom, hvorpaa Sygehuset efter Tidens Krav deltes i en kirurgisk og en medicinsk-epidemisk Afdeling. H. var

foruden en ypperlig Lærer for sine Assistenter en utrættelig Vejleder for de medicinske Studenter i Gynækologiens Grundbegreber, og hans Kurser i de gynækologiske Undersøgelsesmetoder var altid stærkt besøgte og højt skattede. —• Tit. Professor 1898. — R. 1912. — Maleri af P. Mønsted 1911 i Familieeje. Buste ligesaa.

V. Esmann i Foren. f. Gynækologi og Obstetriks Forhandlinger, 1921—22, S. 43. A. Helsted i Ugeskrift f. Læger, LXXXIV, 1922, S. 313 f. Th. Rovsing i Hospitalstid., LXV, 1922, S. 171 *t*

Otto C Aagaard

Heide, Axel, 1861—1915, Bankdirektør. F. 19. Marts 1861 i Haderslev, d. 3. Okt. 1915 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Herredsfoged i Tyrstrup Herred, senere Politimester i Odense Peter Alexander Cecilius H. (1822—66) og Emilie Magdalene With (1836—92). Gift 23. Juni 1888 i Hørsholm med Harriet Block, f. 5. Dec. 1867 i Kbh., Adoptivdatter af Konsul Fr. H. B. (s. d.) til Kokkedal og Hustru.

Efter 1879 at have taget Studentereksamen fra Haderslev Læreres Skole valgte H. Juraen til Fagstudium, og hans Bane tegnede til at blive den danske Embedsmands jævne Vej. I en halv Snes Aar (1885—95) virkede han som Fuldmægtig inden for Søndre Birk, senere Frbg. Birk. I denne Egenskab skabte han sig en Række formaaende Forbindelser, og da han yderligere gennem sit Ægteskab havde vundet en økonomisk uafhængig Stilling og havde faaet Tilknytning til ledende Kredse inden for det københavnske Borgerskab, saa han Lejlighed til at udfolde den ham iboende Virketrang. Han havde i nogen Tid tumlet med Planer om Oprettelsen af en ny Bank, der kunde tjene den jævnere Forretningsverden og samtidig i hans Haand kunde blive et Instrument til nye Maal. I Begyndelsen af 1895 lykkedes det ham at virkeliggøre denne Tanke ved Oprettelsen af Kjøbenhavns Laane- og Diskontobank med det Formaal at »lette og befordre Pengeomsætningen, navnlig for Mellemstanden i Kbh., Frbg. og omliggende Birker«. Siden Begyndelsen af 70'erne var der ikke oprettet nogen Bank i Hovedstaden. Diskontobankens Tilsynekomst skabte derfor med eet Slag Opmærksomhed om H.s Person, og gennem et levende Initiativ, der efterhaanden knyttede hans Navn til en Række Selskabsdannelser, forstod han at holde Interessen vedlige.

Men H. havde ogsaa valgt det rette Øjeblik, da han sprang ind paa den danske Bankverdens Skueplads. Tiderne bar med i disse Aar mod Aarhundredets Slutning og bidrog deres til i hastigt Tempo at løfte ham imod Tinderne. Og dertil kom, at man netop samtidig inden for den københavnske Bankverden saa smaat var begyndt at

se sig om efter et Kongsemne, der kunde tage Arven op efter Tietgen, som ifølge de menneskelige Vilkaar maatte imødese Afslutningen paa sin Arbejdsdag. Spørgsmaalet om Afløseren maatte ligge Tietgen — og Privatbanken — saa meget mere paa Sinde, som de konkurrerende Hovedbanker i den smidige Isac Gluckstadt og den myndige P. N. Damm ejede fremragende Bankledere. Tietgens Opmærksomhed vendtes da mod den unge H., i hvis frodige Fantasi og friske Initiativ han genkendte visse Sider af sit eget Væsen. Da Sygdom tidligere end ventet tvang Tietgen bort fra Arbejdet, valgtes H. da ogsaa, kun 36 Aar gammel, 1897 til hans Efterfølger i Privatbankens Direktion, hvor samtidig Jul. Larsen blev Førstedirektør.

Nogen Tietgen blev H. dog ikke. Han var ingenlunde det overlegne Finansgeni, og af Personlighed og Temperament kunde man vanskelig tænke sig større Modsætninger end disse to Mænd. H. handlede mere ud fra Indskydelse end efter Planlæggelse paa langt Sigt. Han var mere Fornyer end Nyskaber, men hans Idérigdom, hans enestaaende Kombinationsevne og fremragende Forhandlingsdygtighed satte sig i mange Tilfælde betydningsfulde Resultater. Saaledes bør nævnes den dygtig gennemførte Koncentration af Tændstikindustrien og navnlig Ordningen af de storkøbenhavnske Sporvejsforhold. Det skyldtes hans Initiativ, at Sporvejene omkring Aarhundredskiftet organiseredes i tvende store Selskaber, et københavnsk og et frederiksbergsk, og at den elektriske Drift afløste den gamle Hestekørsel, samtidig med at Systemet med Enhedstakster gennemførtes.

For den almindelige Bevidsthed stod H. i disse Aar som en Aladdin-Skikkelse, for hvem al Ting lykkedes. Da det 1899 gjaldt om at faa bilagt den store Arbejdskonflikt, var H. da ogsaa den ene af de tre Mænd, der fik overdraget Mæglerens Rolle. Ogsaa ved denne Opgaves Løsning havde han Heldet med sig.

Fra den tilbagetrukne Stilling paa Frbg. Birk var H. saaledes i Løbet af nogle faa Aar blevet en Forgrundsfigur inden for Erhvervslivet og det offentlige Liv som Helhed, maaske den mest omtalte, den oftest portrætterede og stærkest karikerede Skikkelse i Tiden. Hans Ansigt, der beherskedes af de mørke Øjenbryn og den svære Moustache, kunde virke mut, men pludselig kunde det gennemlyses af et polisk Smil, og ud over den tætsluttende Diplomatfrakke var der ikke hos ham noget, der paakaldte den gammeldags Forestilling om en reserveret og tilknappet Finansmand. H. var en Mand af Lune, og hans lidt staccate Tale og hele Væremaade kunde virke saare pudsig. Men denne ydre Form

dækkede over megen Varme, og han forstod fuldt ud de Forpligtelser, der følger med Velstand. Kunst og Litteratur havde fra de unge Aar optaget ham som saa mange andre af hans Slægtled stærkt, og mangen ung Kunstner fandt hos ham i al Stilhed forstaaende Støtte og Opmuntring. Født Sønderjyde var han besjælet af en varm Kærlighed til Fædrelandet og dets Historie, og ud fra dette Sindelag skænkede han som Mæcen i stor Stil Nationen en Række Mindesmærker, saaledes Hansen Jacobsen's »Modersmaalet« (med Lembckes skønne Hyldest til det danske Sprog), som han (1903) lod opstille i Skibelund Krat. Valget af de Værker, han saaledes skænkede sit Folk, var ofte Udtryk for hans egen Personligheds Stræben. Naar han paa Højbro (1902) rejste en Rytterstatue af selve Absalon — *fundator urbis* — saa tilskyndedes han utvivlsomt bevidst eller ubevidst af sit eget Ønske om at bidrage til, at Absalons Stad forvandledes til en moderne Storstad. Og naar han (1897) paa Sokkelen til den unge Oehlenschlågers Statue paa Frbg. lod indhugge de berømte Verslinier om »Naturens muntre Søn«, saa gav disse Strofer utvivlsomt paa særlig Vis Genlyd i hans eget Sind.

H.s Virksomhed var i den første Periode præget af en Rastløshed, som almindelig forklaredes ved, at han paa Grund af svigtende Helbred kun regnede med et kort Aaremaal, og at det derfor gjaldt for ham at faa udrettet det mest mulige inden for et kort Spand af Tid. Med saa mange Jern i Ilden kunde naturligvis ikke alt trives for ham, og da Ulykken 1908 brød ind over Landet — først Bankkrisen og senere paa Aaret Albertikatastrofen, der begge havde Bud til Privatbanken — vendte Stemningen sig mod H. Som det saa ofte gaar, skød man ganske over Maalet. Man var tilbøjelig til at lægge Ansvaret baade for det ene og for det andet over paa H., der endda Dagen efter Albertis Selvanmeldelse maatte lade sig »fremvise« ved Kursnoteringen paa Kbh.s Børs for derved saa kategorisk som muligt at dementere de Rygter, der var i Omløb om hans Person. I et Privatbrev fra Efteraaret 1908 har Bankraadets daværende Formand, G. A. Hagemann, foranlediget ved Kravene om H.s Afgang, vidnet, at H. ikke havde haft med Kreditterne til Centralbanken og Detailhandlerbanken at gøre saa lidt som med de Alberti'ske Forretninger. Dette betød naturligvis ikke, at han ikke havde *sit* Ansvar, men han tog ogsaa Konsekvenserne af dette ved under de daværende vanskelige Forhold at tage fremragende Del i Arbejdet for at ordne Forholdene bedst muligt. Den raffineret-hensynsløse Maade, hvorpaa *vox populi* ved forskellige Lejligheder gav sig til Kende, efterlod dog utvivlsomt

en Brod i hans Sind. Hans Initiativ blev hemmet, hans Arbejdsmod blev knækket, og han genvandt aldrig sin gamle Kraft. Men til Gengæld aabenbaredes andre værdifulde Egenskaber hos ham. I de kritiske Øjeblikke viste han sig som en Mand, der ikke tabte Hovedet, og ikke mindst vakte hans Virksomhed under Bankkrisen Beundring hos alle, der havde Lejlighed til paa nærmere Hold at følge den. I det hele taget udfoldede han i sine senere Aar — under Bestræbelserne for at afbøde skete Skader, for at underbygge og rette op — et utrætteligt Arbejde. Havde han i visse Henseender fejlet, saa veg han til Gengæld ikke tilbage for at bøde derpaa med personlige Ofre, og han var ved sin Død en alt andet end formuende Mand.

Inden for dansk Bank- og Finansverden hører H.s Skikkelse til de mest særprægede. Den fængsler baade ved Fortrin og Fejl, baade i Medgang og Modgang. En Mand med store Maal, der delvis krydsedes af en ublid Skæbne, og med en ubændig Virketrang, der dækkede over megen ideel Stræben.

Etatsraad 1900. Konferensraad 1902. — R. 1898. DM. 1904. F.M.G. 1899. — Malerier af Brita Barnekow 1896, Jul. Paulsen 1905 og Aug. Jerndorff ca. 1910. Træsnit 1898 og af A. Bork 1901 efter Fotografi.

Slægt i P. J. Schmidt: Legatstifteren N. Brocks og Lene Bredals Legat, 1891, S. 88 f. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 349 f og ved samme i Politiken 4. Okt. 1915. Politiken, Berl. Tid. og Nationaltid. 4. Okt. s. A. Børsen 5. Okt. s. A. Ill. Tid. 10. Okt. s. A. *H St*

Heide, Hans Peter, 1811—95, Landmand. F. 26. Febr. 1811 i Iller, Broager Sogn, d. 3. Maj 1895 paa Frbg., begr. i Hatting. Forældre: Teglværksejer Claus H. (ca. 1777—1837) og Cecilie Petersen (1778—1853). Gift 1° 1. Dec. 1841 i Frederikshavn med Sophie Dorthea Antoinette Hygom, f. 21. Febr. 1822 i Hals, d. 13. Jan. 1858 i Hatting, D. af LotterikoUektør, fhv. Apoteker i Hjørring Jacob Christian H. (1788—1882) og Louise Marie Gehrken (ca. 1793—1878). 2° 18. Aug. 1860 med Christiane (Jane) Adelaide Hygom, f. 19. Maj 1829 i Frederikshavn, d. 21. Dec. 1925 i Charlottenlund, Søster til 1. Hustru.

H. lærte Landvæsen paa et Par Gaarde i Sønderjylland, kom 1832 til Holsteinborg og senere til Mogenstrup ved Næstved som Forvalter, bestyrede et stort Brændevinsbrænderi og Ølbryggeri, til han 1836 kom til Knivholt ved Frederikshavn, hvor han anlagde og drev et Teglværk indtil 1840, da han forpagtede Teglværket paa Bygholm ved Horsens. Her boede han til 1876, da han flyttede

til Raadved Kærsgaard (ved Horsens), som han ejede 1858—85. Han flyttede derefter til Horsens og 1893 til Frbg. — H. var en fremragende dygtig Praktiker med Sans for Videnskabens Betydning for Landbruget og med Mod til at føre an i det landøkonomiske Fremskridt. En Række Artikler i »Ugeskrift for Landmænd« bærer Vidnesbyrd om hans vidtforgrenede Interesser. Sin største Betydning fik han inden for det landøkonomiske Foreningsliv, til hvis rige Udvikling han paa grundlæggende Maade har bidraget. Som ung Mand var han Medstifter af Sorø Amts Landboforening, der senere gjorde ham til Æresmedlem, og han havde en væsentlig Andel i Oprettelsen af Horsens Landbrugsforening 1862, som han var Formand for 1862—76, men navnlig bidrog han mere end nogen anden til Dannelsen af Foreningen af jydske Landboforeninger 1872, som var den første Sammenslutning af Landboforeningerne inden for en Landsdel. Han blev da ogsaa Foreningens første Formand 1872—74 og 1875—76 og Æresmedlem 1879. Han havde da været med i Ledelsen af flere af Landmandsforsamlingerne og ogsaa her været med til at skabe en Nyordning (Horsens 1861), og ligeledes som Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad 1872—87 viste han sin organisatoriske Dygtighed. En Mængde andre offentlige, særlig landøkonomiske, Hverv blev ham betroet, og bl. a. var han en kort Tid Medlem af Folketinget for Bjerrekredsen (1864—65). — R. 1867. DM. 1872.

Ugeskrift for Landmænd 1895, S. 233 f. Horsens Avis 4. Maj 1895. Foreningen af jydske Landboforeninger 1872—1922, 1926.

Aksel Milthers (H. Hertel).

Heide, Jørgen, —1550—, Musiker, stod 1542—56 som »øverste Trommeter« i Spidsen for Instrumentalmusikken ved Christian III.s Hof. Forinden han kom til Danmark, synes han at have tjent Kongens Svoger Hertug Albrecht af Preussen, hvem han vedblev at staa i Forbindelse med og 1545 sendte et Par Kompositioner for otte Stemmer over Kongens Valgsprog og »Nun bitten wir den heiligen Geist«. Ved sin Ansættelse her 1542 maatte han binde sig for Livstid og forpligte sig til ingen Sinde at give sig i nogen anden Herres Tjeneste; men der kan dog næppe være Tvivl om, at det er den samme J. H., der i en lidt senere Periode nævnes som Øverste for det svenske Hofs Spillemænd, som Kong Erik XIV. ofrede betydelige Summer paa.

Monatshefte f. Musikgesch. 1876, S. 81 f.; 1886, S. 75 f. Angul Hammerich: Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700, 1921, S. 119 f. Tobias Norlind: Svensk Musikhistoria, .90., S. 75.

V. C. Ravn Eril Abrahamsen).*

Heidersdorf (Hettersdorf, Heydenstrup, Hedenstrup), **Reinwald,** d. 1543, Feltøverste. F. i Kurfyrstendømmet Mainz, d. Dec. 1543 paa Hagenskov, begr. 1. Jan. n. A. i Assens K. Gift 1531 med Anna Ahlefeldt, d. 12. Jan. 1550 paa Bratskov (gift 2° med Jens Nielsen Rotfeld til Bratskov, d. 1558, gift 2° med Anne Bille, d. 1574, gift 2° med Otte Emmiksen, 1531—94), D. af Bendix A. til Haseldorf, Gelting og Bukhagen (ca. 1480—1517) og Sophie Gyldenstierne (d. efter 1529).

R. H., der stammede fra en frankisk Adelsslægt, tjente 1520 som Landsknægtoberst under Christian II. paa Toget i Sverige; i Kampen ved Västerås 1521 havde han Overbefalingen og var øverstbefalende over Fodfolket ved Stockholms Forsvar 1522—23. 1525 kæmpede han derimod i Frederik I.s Tjeneste mod Søren Norby, blev 1526 »Rigets Øverste« og ved sit Giftermaal Lensmand paa Hagenskov, der dog fra 1534 til efter Slaget ved Øksnebjerg (Juni 1535) var i Lybækkernes Besiddelse. Som »Rigets Øverste« deltog han 1535—36 i Kbh.s Belejring. — Ligsten med Portrætfigur i Assens K.

Dsk. Mag., 4. Rk., III, 1871, S. 51. L. Bobé: Slægten Ahlefeldts Hist., IV, 1901, S. 77. Danske Herregaarde ved 1920, II, 1923, S. 80f. A. Heise: Kristiern II. i Norge, 1877, S. 71.

A Heise (Rockstroh).*

Heilbuth, Paul Herman, f. 1861, Forretningsmand. F. 27. Maj 1861 i Kbh. (Mos.). Forældre: Grosserer William David H. (1823—98) og Emilie Ernestine Magnus (1826—1905). Gift 1° 21. Maj 1901 i Kbh. (b. v.) med Anna Julie Hoffmeyer, f. 27. Dec. 1872 i Kbh. (Frue), D. af Tapetserer, Forretningsbestyrer Peter Julius H. (1843—1918) og Christine Marie Theodora Jørgensen (1849—1931). Ægteskabet opløst. 2° 15. Dec. 1917 i Gentofte med Maria Zoylner, f. 4. Juli 1876 i Gentofte, D. af cand. jur., Grosserer, senere Forstander for Vejning og Maaling Johannes Henrik Emil Z. (1838—1921) og Harriet Clausen (1842—1922).

H. fik sin Uddannelse i Firmaet Beckett & Meyer og overtog 1884 Ledelsen af dets Gødningsforretning. Da Firmaet 1897 enedes med de to Konkurrenter Fredens Mølle og Dansk Svovlsyre- og Superphosphat-Fabrik om at oprette et fælles Salgskontor for Danmark, Det danske Gødningskompagni, blev H. og H. Siegumfeldt Forretningsførere for dette. 1898 blev Beckett & Meyers Gødningsafdeling lagt ind under Akts. Dansk Svovlsyre- og Superphosphat-Fabrik, og 1901 blev H. og Siegumfeldt administrerende Direktører for denne. Selskabet opnaaede i Aarenes Løb en meget

anselig Position, men 1913 udtraadte H. paa Grund af Uoverensstemmelser mellem ham og Direktør Siegumfeldt. Da Selskabet i de nærmest følgende Aar, bl. a. ved Oprettelsen af Datterselskaber og andre Investeringer uden for Selskabets Formaal, kom til at lide betydelige Tab, blev en Rekonstruktion med en Nedskrivning af Selskabets Aktiekapital til 20 pCt. nødvendig. H. kaldtes da 1921 tilbage til sit gamle Selskab som sagkyndigt Medlem af Bestyrelsen (fra 1934 Formand). Gødningsforretningen har været det centrale Virkeomraade i H.s Liv, men den Anseelse, han her vandt som en fremragende Købmand og en omsigtsfuld Organisator, førte ham naturligt ind i adskillige andre Selskabers Ledelse, bl. a. det kendte Lauritzen'ske Rederi Vesterhavet i Esbjerg (1896—1918). 1912—18 var han Medlem af Grosserer-Societetets Komite, 1913—23 af Københavns Havnebestyrelse, 1914—22 af Landmandsbankens Bankraad og Bestyrelse. Ved Bankens Sammenbrud tabte han hele sin betydelige Formue. Af den Undersøgelse af Bankens Forhold, som naturligvis ogsaa rettedes mod ham, gik han ud uden Plet paa sin personlige og købmandsmæssige Ære. — H. sad 1918—22 i Bestyrelsen for Foreningen Fransk Kunst. Hans Kunstinteresse førte ham ind i et meget betydeligt Engagement ved Køb af en kostbar Malerisamling, som maatte realiseres med stort Tab. — Politisk tilhørte H. fra sin Ungdom den Hørup'ske Fløj af Venstre. 1905 deltog han med sine personlige Venner Ove Rode og C. Th. Zahle i Dannelsen af Det radikale Venstre. Han valgtes ind i Landsforbundets Hovedbestyrelse og ledede som Medlem af denne Partiets Kontor indtil 1922. Desuden deltog han med betydelige Ofre i Oprettelsen af en stor Del radikale Venstreblade. Stor og fortjent Opmærksomhed har H. skabt om sit Navn ved det omfattende Arbejde, han udførte som Medlem af Den overordentlige Kommission af 1914, hvis mange Udvalg og Nævn havde megen Gavn af hans forretningsmæssige Indsigt og hans sociale Forstaaelse. — Maleri af Jul. Paulsen 1931. Tegninger af Johs. Larsen 1917.

Josef Fischer og Th. Hauch-Fausbøll: Familien Philipsen i Pilestræde, 1920, S. 90. C. Nyrop: Fredens Mølle, 1905, S. 190—97, passim. Politiken 27. aj 1931.

J. Hassing Jørgensen.

Heilesen, Christian Christensen, f. 1886, Højesteretssagfører. F. 13. Juni 1886 paa Vadsagergaard ved Hjørring. Forældre: Gaardejer Søren Christian H. (f. 1862) og Margrethe Nørgaard (f. 1863). Gift 10. Maj 1912 i Kbh. (b. v.) med Margit Aase Hannover, f. 24. Juni 1889 i Kbh. (Mos.), D. af Bogtrykker, cand. polyt.

Martin Adolph H. (1859—1930) og Sigrid Seligmann (1868—94).

H. blev Student 1905 fra Aalborg og cand. jur. 1911. Han var derefter 1907—20 juridisk Manuduktør, blev Volontør i Udenrigsministeriet 1912, Overretssagfører 1917, antaget til offentlige Sager 1923, Højesteretssagfører 1927. H. har udgivet flere indsigtsfulde og grundige juridiske Arbejder«, saaledes »Den danske Næringsret i Hovedtræk« (1916), »Lov mellem Lande« (1917) og »Beværterloven af 1924 i Hovedtræk« (1925), samt skrevet en Mængde Bladartikler og Pjecer om Alkoholspørgsmaalet m. m.. Han har taget ledende Del i den danske Afholdsbevægelse. 1902 grundlagde han Danmarks studerende Ungdoms Afholdsforbunds Blad og redigerede det 1907—10 og 1913—14. Han var Sekretær i Studenternes Afholdsforening 1906—08, dens Formand 1908—13, 1911—13 Formand for Danmarks studerende Ungdoms Afholdsforbund, 1911—21 Medlem af Danmarks Afholdsforenings Hovedbestyrelse og dens Formand 1921—24, Æresmedlem af Hovedbestyrelsen fra 1924. Fra 1909 er han Medlem af Bestyrelsen for Danske Afholdsselskabers Landsforbund, dets Formand fra 1935, fra 1918 Leder af Afholdsfolkenes Oplysningskontor og fra 1928 af Kontorets juridiske Afdeling. Han var statsdelegeret ved den internationale Antialkohol-Kongres i Milano 1913 og i Lausanne 1921, Præsident for den permanente Komité for de internationale Antialkohol-Kongresser 1923—26, var Medlem af den 2. Ædruelighedskommission. — H. var endvidere 1912—20 Medlem af Bestyrelsen for Dansk Fredsforenings Kbh.skreds, 1916—23 af Bestyrelsen for Kbh.s radikale Venstreforenings 1. Kreds, Medlem af Borgerrepræsentationen 1919—21, af Telefonabonnenternes Repræsentantskab fra 1919. 1920—29 var han Folketingsmand for Hjørring Amtskreds, valgt af de Radikale, og tog bl. a. Del i Arbejdet inden for juridiske Spørgsmaal, han var Medlem af Næringslov-Kommissionen af 1921, af den militære Straffelovskommission af 1924 og af Indenrigsministeriets Boligudvalg af 1925. — Tegning af Gerda Ploug Sarp 1926.

A. Falk-Jensen: Studenterne MCMV, 1930, S. 66 f. *Adolph Hansen.*

Heilmann, Gerhard Vilhelm Ernst, f. 1859, Maler, Tegner, Forfatter. F. 25. Juni 1859 i Skelskør. Forældre: Apoteker Henrik Peter Gysbert H. (1821—1906) og Fanny Agnes Nathalia Mau (1830—99). Ugift.

H. blev Student 1877 fra Roskilde, studerede en Tid ved Polyteknisk Læreanstalt og dernæst Medicin i fem Aar, men afbrød

1883 Studiet og søgte Undervisning hos Frans Schwartz og senere hos Tuxen og Krøyer. 1893 rejste han til Italien over Berlin og Dresden, var 1898 i Dresden og Sachsisk Schweiz og 1927 i Berlin. H. er oprindelig Maler og har som saadan udstillet paa Charlottenborg 1887—92, 1905 og 1917, som Medlem af Malersammenslutningen af 1927 samt ved en Separatudstilling 1932. Den vægtigste Del af hans Produktion ligger dog inden for den dekorative Kunst, hvor han har arbejdet med Keramik, Bogkunst og Brugsgrafik. Som Keramiker var han knyttet til Den kgl. Porcelainsfabrik 1890—1902 og var med til at fæstne det danske Underglasurmaleris Ry i Udlandet, navnlig ved Udstillingen i Paris 1900, hvor alle hans dekorative Arbejder blev solgt. Som Tegner har han udført talrige Bogomslag, Bind og Bogdekorationer (bl. a. til L. Bobé's Udgave af Johs. Ewald og Knud Fabricius: »Griffenfeld«) og Bogillustrationer (til Karl Gjellerups »Minna«, »Sindbads Rejser« (1910) og »Mikkel Ræv« (1917)), og han viser sig her som en kultiveret Kunstner, der med stor Omhu arbejder med Bøgernes historiske Baggrund og Stemning. I Egenskab baade af Forfatter og Illustrator har H. udgivet »Slægten Heilmann« (1893—95), »Øresund« (1904) med de smukke Tegninger fra den danske og svenske Kyst, indrammet af fantasifulde Fiske- og Tangornamenter, »Onkel Vilhelms Historier om Dyr« (1908) og »Min Slægt« (1919). H.s Illustrationer til Dyrefortællingerne, af hvilke enkelte undertiden i Stemningen kan minde om Niels Skovgaard eller Louis Moe, viser hans intime Kendskab til Dyrenes Liv og Færden. Især Interessen for Fuglene greb ham efterhaanden ganske og førte ham ind i videnskabelig Forskning (se nedenfor). — Som Brugsgrafiker er H. bedst kendt som Tegner af vore nugældende Pengesedler. Han har desuden tegnet Plakater, Varemærker og Etiketter (bl. a. til Svaneapoteket i Roskilde) og har givet Udkast til Frimærker. Hans Ornamentik, der er tungt gennemarbejdet og stærkt stiliseret, rummer megen Idérigdom og er typisk for Tidens »Skønvirke«. Hans Forslag om nye Mønttyper (Gads danske Mag., 1907), der viser ham som en praktisk Kunstner i Slægt med Knud V. Engelhardt, blev ikke realiseret. — H. har deltaget i Chicago Udstillingen 1893 som Maler og var repræsenteret med Bogkunst i Stockholm 1897, i London 1900 og i Leipzig 1914. — Selvportræt i Tegning 1902.

Merete Bodelsen.

H. har været en virksom og interesseret *Ornitolog.* Dette har givet sig Udslag i en betydelig og udmærket Illustratorvirksomhed ved ornitologiske Værker, dels ved E. Lehn Schiølers store Værk om

Danmarks Fugle (1925—31), dels ved det af ham og A. V. Manniche udgivne »Danmarks Fugleliv« (I—III, 1928—30) o. a. Endvidere har han interesseret sig meget for Fuglenes Fylogeni, hvorom han har skrevet en større Afhandling »Vor nuværende Viden om Fuglenes Afstamning« (Ornithol. Foren. Tidsskr., VII—X, 1912—16), der senere er kommet paa Engelsk (»The Origin of Birds«, 1926; arner. Udg. 1927). Heri har han samlet et meget betydeligt Stof fra Litteratur og Samlinger, illustreret med mange for en stor Del originale Figurer og Reproduktioner. Arbejdet er skrevet ud fra lamarckistiske Synspunkter, og H. søger paa Grundlag af det foreliggende Materiale at diskutere og fremstille Fuglenes Afstamning, som han antager udgaar fra en Øglegruppe (Ornithosuchia). H.s Arbejde har vakt en ikke ringe Interesse, selv om hans Anskuelser ikke har vundet Tilslutning fra alle Sider.

H. J. Møller: Assessor Jacob Møller og hans Slægt, 1889, S. III. G. Heilmann: Slægten Heilmann, 1893—95, S. 367. Dansk Bogtryk, II, 1923, S. 198 fif.

R. Spårck.

Heimbach, Wolffgang, ca. 1615—tidligst 1678, Maler. F. ca. 1615 i Ovelgonne i Oldenburg. Fader: Kornskriver Wolf H. fra Thuringen (d. tidligst 1664). Ugift.

Allerede tidligt begyndte W. H. at male, og hans første kendte signerede Billede er fra 1636 (»Bryllup«, Bremen Kunsthalle). S. A. flyttede han til Bremen, hvor der findes et Par store Portrætter fra hans Haand (Fock-Museet), og kom derefter paa store Rejser. Som ganske ung antages han at have været i Nederlandene, hvor de Dirk Hals'ske og Buytewech'ske Selskabsbilleder og især B. v. d. Bassens og Willem Duysters Malerier har paavirket ham. Derefter synes hans Vej at være gaaet til Tyskland. Fra 1640 kendes et Maleri, et mærkeligt Taffelbillede, i Wien, og kort efter dukkede W. H. op i Italien, hvor han hurtigt fik Fodfæste i Rom i de højklerikale Kredse. 1645 malede han Innocens X.s Billede (Kunstmuseet, Kbh.), og Billeder i Doria-Pamfilis Palæ og hos Borgheserne viser, at hans Virksomhed fandt Paaskønnelse. Han arbejdede ogsaa for Ferdinand II. af Toscana. 1650 var han hos Octavio Piccolomini i Nachod i Bøhmen, og han har leveret Billeder til Kongen af Ungarn, Kejser Ferdinand IV. Det lange Ophold i de katolske Lande synes at have gjort ham til Katolik, i hvert Fald en Overgang, og derved kan det forklares, at han ved sin Hjemkomst efter Ophold i Bruxelles og Holland ikke fandt den ventede velvillige Modtagelse hos sin Fyrste, Greven af Olden-

burg. I Sommeren 1652 var han dog et halvt Aars Tid i dennes Tjeneste. N. A. dukkede han op i Kbh., hvor Frederik III. tilstod ham Løn, og han kan spores her i Landet indtil 1662, da han tog sin Afsked og vendte tilbage til sin Fødeby. Han havde atter Ansættelse et Par Aar hos Greven af Oldenburg og besøgte 1667 igen Kbh. I de sidste Aar har han muligvis arbejdet ved nogle Nabohoffer. Dødsdato og -sted er ukendt. Det sidst daterede Maleri er fra 1678. — W. H. var døvstum, og da han kunde male, var han saaledes et Fænomen og behandledes som saadan ved Hofferne. I hans Billeder er det ikke saa meget det kunstneriske som det kunstfærdige, der hersker, den nøjagtigste Detaillering og det spidseste Finmaleri, Medtagelsen af alle Smaatilfældigheder, frapperende Kunststykker med Lysets Spil, Udløberranker fra Gerhard Honthorsts Kunst. Hans Arbejder falder i to Grupper. Ejendommeligst er vel hans Genrebilleder, hyppigst Fremstillinger af Dagliglivet i borgerlige Hjem eller i Forværelserne til de store Herrers Sale, næsten altid ved kunstigt Lys. Men ogsaa som Portrætmaler og Festskildrer har han ydet interessante Arbejder. Af hans Malerier her i Landet kan nævnes: »Posten er kommet« (1651, Kunstmuseet), »Venus«, »Slotsskriveren« (1653) og »Vagtstuen« (s. A., Rosenborg), »Aftenpassiaren« (1655, Amalienborg); desuden findes Genrebilleder af ham paa Museerne i Dublin, Oldenburg, Hamburg og Gotha. Hans historiske Hovedfremstilling er Billedet af Arvehyldingen 1660 (Rosenborg), fuldendt 1666 i Oldenburg. Paa Rosenborg findes dels Billedet af Frederik III. knælende (1659) og af Dronning Sophie Amalie som Bondepige (et lignende paa Fr.borg), af det oldenburgske Grevepar med Grevens uægte Søn (1667), Enkeltbilleder af Greveparret, af Billedskæreren Jacob Jensen Normand (1654), af Christian V. som Barn og en Kopi af Christian IV.s Søn Hertug Ulrik. Paa Fr.borg findes Billeder af Chr. Rantzau og af U. F. Gyldenløve (1661); paa Steensgaard paa Langeland hænger Portrætter af Feltmarskal Hans Schack og hans Hustru, paa Museerne i Kassel og Braunschweig Billeder af Dronning Christina af Sverige, paa Blankenburg af Christian V. samt paa National Gallery i London en københavnsk Købmand (1662). W. H. malede ogsaa religiøse Billeder og virkede som Kopist. —• Som Kunstner er W. H. ret ubetydelig og kejtet, trohjertet og klodset; hans Persongengivelser er kun lidet interessante sjæleligt set. Som kulturhistorisk Vidne har han betydelig Værdi ved sine Genrebilleder paa Grund af sin Nøjagtighed og detaillerede Tagen alt med. Og naar han sysler med saadanne hjemlige Emner, formaar han at give en fortættet Stemning af

Ro og Hygge og Borgerlighed; ogsaa kunstnerisk kan han da naa det udsøgte (»Slotsskriveren«). — Kobberstiksamlingen har en Tegning af ham fra 1636. Med sine, man kan sige dilettantiske, Egenheder er W. H. et interessant Vidne baade om Paavirkningen i Norden fra den hollandske, smaaborgerlige Kunst omkring Midten af 17. Aarhundrede og om Sansen for Hjemmehyggen og Indendørslivet i Land og By. — Selvportræt (forsvundet). Afbildet som Selvportræt paa Arvehyldingsbilledet 1666 (Rosenborg), stukket af J. M. Preisler.

Kunstmuseets Aarsskrift 1924—25 (af Karl Madsen) og 1932 (af Leo Swane). Gertrud Gottsche: Wolffgang Heimbach, 1935. V. Thorlacius-Ussing i Rom og Danmark, I, 1935, S. 123 f.

O Andrup

Heimreich, Anton, 1626—85, nordfrisisk Historieskriver. F. 5. Marts 1626 i Trindermarsch paa Nordstrand, d. 16. Sept. 1685 paa Øen Nordstrandischmoor. Forældre: Sognepræst i Trindermarsch, senere paa Pellworm Johannes H. (1586—1664) og Magdalena Bruns. Gift ca. 1665 med Helene Fincke, D. af Landskriver paa Nordstrand Peter F. og Abel Petri.

A. H., der efter sin Oldefader ogsaa kaldte sig med Efternavnet Walther, nedstammede baade paa fædrene og mødrene Side fra hamburgske og flensborgske Patriciere. Han gik i Gymnasium i Luneburg, studerede Teologi i Helmstädt og Leiden og foretog derpaa mange Rejser i Udlandet, som hans Landbesiddelser i Ejdersted og paa Pellworm satte ham i Stand til. Efter sin Hjemkomst ca. 1652 blev han Præst paa den lille 0 Nordstrandischmoor, en Rest af det ved Stormfloden 1634 sønderrevne gamle Nordstrand, hvor han blev til sin Død. Paa dette afsides liggende Sted, som han i et Brev kalder ensomt og ukendt, men velegnet til Studier, samlede han Materiale til sit Hjemlands Historie og nedlagde det i sin »Nord-Fresische Chronick« (1666), der allerede to Aar efter udkom i forøget Form (to Sange i den nu uddøde strandfrisiske Dialekt har stor filologisk Interesse). 1819 udgav N. Falck igen A. H.s Værk under Benyttelse af dennes senere Optegnelser, som findes i Universitetsbiblioteket i Kiel. A. H. bygger for en stor Del paa andre eksisterende Krøniker, og for de ældre Tiders Vedkommende er han naturligvis ikke fuldt ud paalidelig som Kilde, men hvor han behandler sin egen Tid, faar hans Beretninger den allerstørste Betydning for nordfrisisk Historieforskning. A. H. har endvidere udgivet »Schlesswigische Kirchen Historie« (1683) og »Dithmarsische Chronick« (1683). — Stik 1668 af Matthis Petersen Goldschmid.

N. Falcks Forord i **Udg.** af Heimreichs nordfresische **Chronik, 1819.** Et Brev fra H. i Mitteilungen des Nordfriesischen Vereins, IV, 1906—07, S. 126—29. E.Bruhn i **Jahrbuch** des Nordfriesischen Vereins, XIII, 1926, S. 4—10. E. Bruhn i Nordfriesland, **Heimatbuch** fur die Kreise Husum und Sudtondern, 1929, S. 433—36. — Om Heimreichs Slægt i Kultur und Leben, IV, 1927, 9 95.

Peter Jørgensen.

Hein, Navnet paa flere borgerlige Slægter, der formentlig alle er af nordtysk eller nederlandsk Oprindelse. Militærslægten H. udspringer fra Oberst Vincent Georg Heinrich H. (1731—1807); han angives født i Slesvig, men havde stærke Forbindelser i Mecklenburg og var gift med en mecklenburgsk Adelsdame af Familien v. d. Lancken. Han var Fader til Generalkrigskommissær, Toldinspektør i Kolding Adolph Christian Frederik H. (1766—1845) og til Oberstløjtnant Magnus Frederik Adolph H. (1773—1835), hvis Søn, Oberst Frederik Lauritz Adolph H. (1811—1901) var Fader til Direktør Vincent Carl Vilhelm Theodor H. (1852—1932) og til Baneingeniør Sophus Peter Frederik H. (f. 1854). Den nævnte Generalkrigskommissær A. C. F. H. (1766—1845) var Bedstefader til Kreditforeningsdirektør Adolf Christian Frederik H. (1838—99), hvis Sønner var Ingeniør Hjalmar H. (1871—1922), gift med nedenn. Øjenlæge Estrid H., f. Hansen (f. 1873), og nedenn. Kunstmaler Einar H. (1875—1931). — En formentlig upaalidelig Familietradition søger at knytte den nævnte Militærslægt til den københavnske Handelsmandsslægt H. (Heintz), der var besvogret med Slægterne Iserberg, Klingenberg og Schumacher (Griffenfeld), og af hvilken Envoyé i Moskva Poul Heintz (ca. 1655—1705) 1702 optoges i den danske Adel.

Personalhist. Tidsskr., 2. **Rk.,** IV, 1889, S. 223. Danmarks Adels Aarbog, **XLVII,** 1930, II, S. 3 f.

Albert Fabritius.

Hein, Einar, 1875—1931, Maler. F. 19. Maj 1875 i Kbh. (Johs.), d. 8. Aug. 1931 paa Frbg., Urne paa Søllerød Kgd. Forældre: Overretssagfører, senere Direktør i **Kbh.**s Kreditforening Adolf Christian Frederik H. (1838—99) og Laura Henriette Jensen (1845—1924). Gift 17. Okt. 1900 i Søllerød med Elisabeth Caroline Mathilde Jacobsen, f. 29. Juli 1872 i Kbh. (Frue), d. 10. April 1931 sst., D. af Overretsprokurator Johan Herman J. (1824—95) og Adelgunde Georgine Marie de Svanenskiold (1841—1912).

H. gik Vinteren 1891—92 paa Teknisk Skole under Holger Grønvold og blev herfra dimitteret til Akademiet 1892. 1896 forlod han Akademiet for at gaa over i Kunstnernes Studieskole, hvor han i tre Vintre studerede under Krøyer. 1899 rejste han til

Paris og gik nogle Maaneder paa Rolls Atelier, 1900—02 opholdt han sig i Udlandet, navnlig i Italien, paa ny i Paris 1911 og 1926. Han begyndte 1898 at udstille paa Charlottenborg, hvor han siden aarlig var repræsenteret, og paa hvis Efteraarsudstilling han 1930 viste en større Samling Arbejder. 1905, 1909 og 1911—12 deltog han i Kunstnernes Efteraarsudstilling og har tillige været repræsenteret paa Malende Kunstneres Sammenslutnings Udstillinger. Ved Hjemkomsten fra Italien havde han 1903 en stor Separatudstilling hos Winkel og Magnussen, som vakte en Del Interesse. Foruden Portrætter (af Forældrene) og Tegninger af Børn udstillede han her en Række Landskaber fra Italien (bl. a. »Foraarsdag i en Gaard paa Anacapri«), som var holdt i lyse Farver med lette blaalige Skygger, samt Billeder fra Skagen, hvor han havde færdedes sammen med Krøyer, og som i koloristisk Henseende med deres smeltende Farvetoner viste Paavirkning fra Lærerens lyriske Farvesyn. Senere udfoldede han navnlig sin Farveglæde i Blomsterbilleder, og da han var en dygtig Tegner, kom han tillige efterhaanden mere og mere ind paa at male Portrætter. Hans Hovedarbejde er Portrættet af Højesteretsjustitiarius C. V. Nyholm (1909, Fr.borg). Med Aarene blev han navnlig en ret søgt Børnemaler, og hans Børnebilleder er smukke ved deres forstaaende Skildring af Barneansigtets levende og sensitive Udtryksfuldhed. En Del Arbejder af H. findes i Skagens Museum, et Portræt af Anna Larssen Bjørner (1912) i Teatermuseet. — Selvportræt i Skagens Museum. Malerier af G. F. Clement 1913 hos Brøndum, Skagen, og af Fr. Lange 1910 i Familieeje. *Merete Bodelsen.*

Hein, Estrid, f. 1873, Læge. F. 27. Juli 1873 paa Øregaard i Hellerup. Forældre: Højesteretssagfører Octavius Hansen (s. d.) og Hustru. Gift 21. Sept. 1896 i Kbh. (b. v.) med Ingeniør Hjalmar H., f. 5. Jan. 1871 i Kbh. (Frue), d. 11. Nov. 1922 paa Frbg., Søn af Overretssagfører, senere Direktør i Kbh.s Kreditforening Adolf Christian Frederik H. (1838—99) og Laura Henriette Jensen (1845—1924).

E. H. blev Student 1890 fra Lyceum og tog medicinsk Embedseksamen 1898. Hun uddannede sig i en Række Aar paa Farbroderen, Professor Edmund Hansen Gruts (s. d.) Øjenklinik, studerede derefter fysiologisk Optik i Paris et Aar og opholdt sig det følgende Halvaar ved forskellige Øjenklinikker i England, Holland, Tyskland og Østrig. 1906 oprettede hun en privat Øjenklinik i Kbh. og har ved sin Dygtighed og Humanitet skabt sig et stort Klientel. Frisindet og socialt interesseret, som hun altid har

været, blev hun snart grebet af Interesse for Kvindebevægelsen, inden for hvilken hun har skabt sig et Navn af Betydning. Hun blev Formand for Dansk Kvindesamfunds Kbh.skreds 1909 og varetog dette Hverv til 1916, har endvidere flere Gange været Medlem af Dansk Kvindesamfunds Hovedbestyrelse, siden 1933 som Repræsentant for Kbh.skredsen. Som Medlem af Den skandinaviske Familieretskommission har hun gjort et stort Arbejde for Ægtefællers retslige Ligestilling og betragtedes paa denne Post som Kvindebevægelsens Tillidsmand. Hun har fremdeles været Medlem af Sterilisationskommissionen og var 1922 Medlem af Folkeforbundets Kommission til Beskyttelse af Børn og unge. Kvindebevægelsen har altid set hen til hende som en af sine intelligenteste og paalideligste Støtter. — Maleri af Herman Vedel. *Gyrithe Lemche.*

Heinesen, Mogens, 1545—89, Fribytter. F. 4. Marts 1545 paa Østerø, Færøerne, d. 18. Jan. 1589 i Kbh., begr. i Ørslev Kloster K. Forældre: Sognepræst, sidst i Rødø i Tromsø Stift, Heine Jonsen Havreki (ca. 1514—76, gift 1° ca. 1540 med Herborg Arnbjørnsdatter, 1512—42) og Gyrid Arnbjørnsdatter Gran. Gift Febr. 1582 paa Bergenhus med Sofie Axelsdatter Gyntersberg, d. tidligst 1607 (gift 2° ca. 1597 med N. N.), D. af Axel G. til Torget paa Helgeland (d. 1588) og Kirstine Benkestok.

M. H. opholdt sig paa Færøerne til ca. 1566, da Faderen blev Præst i Norge. Han førte derefter Skib mellem Bergen og Færøerne, men blev udplyndret af Sørøvere og gik saa i hollandsk Tjeneste, hvorfra han ca. 1578 vendte hjem med Anbefaling til Frederik II. Det lykkedes ham 1579 at faa Eneret for sig og Medredere i Bergen paa Besejling af Færøerne, hvor hans Halvbroder Jon var Lagmand, samt Tilladelse til at udruste sit Skib paa Orlogsvis for at bekæmpe Sørøvere og ulovlig Sejlads til Rusland Nord om Norge, mod at Halvdelen af Byttet tilfaldt Kongen. I de følgende Aar udfoldede M. H. stor Virksomhed, men samtidigt drev han selv Sørøveri og brandskattede Færøerne ved uærligt Købmandskab, hvilket lettedes ved, at Lagmanden der var hans Broder og Lensmanden paa Bergenhus, Hans Lindenov, hans hemmelige Kompagnon. Rentemesteren Christoffer Valkendorf havde dog nok faaet Underretning om hans mislige Forhold, og da M. H. 1581 kom til Kbh. for at aflægge Regnskab, havde Valkendorf formaaet Kongen til at fratage ham Privilegiet; men M. H. forstod med Frækhed at omstemme Kongen og befæstede sig yderligere i hans Gunst ved at tilbyde at opsøge Grønland paa egen Bekostning. Grønlandstogtet foretoges 1581, men mislykkedes, fordi han søgte

den isspærrede Østkyst. Ved Hjemkomsten til Bergen blev han stævnet af Lagmanden over Nordlandene, Peder Hansen, hvis Hustru Margrete Gyntersberg han faa Aar før — før hendes Ægteskab — havde voldtaget. Sagen var hidtil forblevet skjult, og naar hun røbede den, var Grunden utvivlsomt, at M. H. nylig havde forført hendes Søster Sofie, hvilken Vanære Slægten vilde dække over ved at faa hende gift med M. H.; men et saadant Ægteskab var i Datiden Blodskam og straffedes med Døden. M. H. nægtede alt og friede sig ved Ed, hvorefter han 1582 ægtede Sofie. Margrete Gyntersberg genoptog Anklagen mod ham, og Dommen gik M. H. imod, men Blodskamsspørgsmaalet blev ikke paadømt. Imidlertid havde Valkendorf samlet Materiale angaaende hans bedrageriske Forhold og stævnede ham for Kbh.s Raadstueret, men M. H. flygtede over Bergen til Færøerne, paa hvilke Sejladsen nu blev ham forbudt. I Jan. 1584 var han dristig nok til at opsøge Frederik II. i Skanderborg, og Kongen synes at have været velvillig mod ham. I Sommeren s. A. skulde Blodskamssagen for Herredagen, men M. H. udeblev og drog til Holland, hvor han 1585 fik Kaperbrev af Moritz af Oranien; her blev han i to Aar og kaprede Skibe baade fra Venner og Fjender. I Juni 1587 tog han Afsked her og bosatte sig — antagelig med Kongens Samtykke — i Aalborg, hvor han ikke tog Borgerskab, men gik i Kompagni med den rige Købmand, fhv. Borgmester Poul Popp og 1588 indtraadte i Guds Legems Lav. S. A. fik han Øen Egholm i Forlening og anvendte den vistnok til Salterier og Oplag. Han fortsatte endvidere Kompagniskabet med Hans Lindenov, der 1586 afgik som Lensmand og nu boede paa Ørslev Kloster. 1588 var M. H. en Tur paa Færøerne med Tilladelse og tog vistnok her et engelsk Linieskib; da han kom tilbage til Danmark, klagede en engelsk Sendefærd til Regeringen over, at han 1585 havde taget et engelsk Skib ved den engelske Kyst. Nu var Frederik II. død og M. H.s gamle Fjende Valkendorf derfor farligere, hvorfor han foretrak at flygte. I Aalborg fik han sin Familie og sit Gods om Bord og sejlede til Bergen, hvor han blev fængslet; samtidig blev hans Skibe og Gods i forskellige Byer beslaglagt. Han førtes i Lænker til Kbh., der blev rejst Anklage mod ham for en Række Forbrydelser, og ved Raadstueretsdom 16. Jan. 1589 dømtes han fra Livet, hvorefter Valkendorf 18. Jan. s. A. lod ham halshugge. Hans Lig jordedes paa Nikolaj Kgd. Saavel hans Enke, der fragik Arv og Gæld, som Hans Lindenov anlagde Sag mod Valkendorf for hans forhastede Færd, der ikke havde levnet Tid til Appel, og juridisk set havde han sikkert ogsaa forløbet sig. Sagen endte 6. Aug.

1590 med Forlig, hvorefter han skulde betale 3000 Rdl. til Sagvolderne, og Enken fik Ret til at begrave M. H.s Lig, hvor hun vilde. 6. Okt. blev Liget optaget under store Højtideligheder og over Land ført til Aalborg og videre til Ørslev Kloster, medens Kirkeklokkerne ringede overalt, hvor Ligtoget passerede. Hans Lindenov lod i Kirken anbringe en Mindetavle over den afdøde med en udfordrende Gravskrift, som Englænderne 1597 klagede over til Christian IV. Eftertidens Dom over M. H. har været vekslende; givet er det, at han var en dristig og snild Mand, men tillige en grisk Fribytternatur. Hans Enke blev vistnok boende i Aalborg. •— Mindestøtte af J. Wiedewelt 1780 ved Jægerspris, stukket af J. F. Clemens 1783, Akvarel derefter af S. L. Lange (Fr.borg).

Troels Lund: Mogens Hejnesøn, 1911. V. A. Secher: Meddelelser om Slægten Secher, 1885, S. 8. Om Slægten: Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., VI, 1915, S. 248—82; 7. Rk., I, 1916, S. 108.

C Klitgaard.

Heinesen, Andreas **William,** f. 1900, Forfatter. F. 15. Jan. 1900 i Thorshavn. Forældre: Skibsfører, senere Købmand og Skibsreder Zacharias H. (f. 1874) og Caroline Jacobine Restorff (f. 1873). Gift 10. Nov. 1932 i Thorshavn med Elise Susanne Johansen, f. 1. Febr. 1907 i Signebø, D. af Michael J. (f. 1882) og Jacobine Thomsen (f. 1887).

H. nedstammer paa fædrene Side fra en gammel færøsk Bondeslægt; blandt hans Forfædre er Mogens H. (s. d.). Paa mødrene Side tilhører han en indvandret Familie, som har baade norsk, svensk, tysk og dansk Blod i sine Aarer. Han rejste efter endt Skolegang i Thorshavn til Kbh. for at uddanne sig til Købmand; Forretningslivet interesserede ham imidlertid ikke, han forsøgte sig en Tid som Journalist, men opgav denne Virksomhed og foretog mange Rejser til Danmark, England og Norge. 1932 tog han Bolig i Thorshavn. — Han har skrevet, fra han var Barn; som tolvaarig fik han fat paa sin Faders Skrivemaskine og forfattede en Mængde Noveller, Digte, Artikler og Dramaer, som cirkulerede blandt Kammeraterne i et maskinskrevet Blad »Luren«. Han producerede siden ustandseligt, bl. a. et halvt Hundrede Marionetkomedier over Motiver fra det daglige Liv i Thorshavn og skrevet til Fornøjelse for hans Kammerater og Søskende. Nitten Aar gammel begyndte han at skrive med Offentliggørelse for Øje. Efter de fire Digtsamlinger »Arktiske Elegier og andre Digte« (1921), »Højbjergning ved Havet« (1924), »Sange mod Vaardybet« (1927) og »Stjernerne vaagner« (1930) fulgte 1934 den store Roman »Blæsende

Gry« og 1936 Digtsamlingen »Den dunkle Sol«. H. har endvidere skrevet i det færøske Tidsskrift »Varðin«, har oversat Noveller og Digte fra Færøsk samt skrevet i udenlandske Tidsskrifter om færøsk Litteratur. Han er tillige Maler og Tegner og har udført en Række Tegninger med Motiver fra færøske Sagn. — H.s Digte er stærke i Indholdet og originale i Formen. Denne Færing, der skriver et saa energisk og nuanceret Dansk, giver Billeder af sit Hjemland, der brænder sig ind i Erindringen med en hallucinerende Tydelighed. Han kan ogsaa give Sjælstilstande med en saadan sproglig Intensitet, at Læseren i samme Nu, han modtager Versenes Musik, hensættes i samme Hypnose, som Digteren har været undergivet. H. har begrænset sine Emner til den Natur og de Følelser, han er intimt fortrolig med. Gang paa Gang aftvinger han disse Emner en Poesi af en ualmindelig stærk og omfattende Karakter — en Verden i en Nøddeskal. Det samme kan siges om hans store Roman, der skildrer en vanskelig Brydningstid mellem det gamle og det nye paa de to smaa Øer Trymø og Husø. Det er en bredt anlagt Milieuroman uden dominerende Hovedperson, men fuldt af de mest forskelligartede Typer, og hver af dem saa karakterfuld, saa særpræget, at det er, som om alt hvad Mennesker kan leve og lide, kan drømme og fable om, er samlet paa denne ganske lille Plet af Verden.

Sirius, 1925, S. 256—63. Om Slægten: Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., VI, 1915, S. 248—82; 7. Rk., I, 1916, S. .08.

Chr Rimestad.

Heinsen (eller Heithman), **Rasmus,** 1530—1602, Musiker, Prælat. F. 3. Okt. 1530 i Haderslev, d. 14. April 1602 i Slesvig, begr. i Domkirken sst. Forældre: Ludwig Heithmann og Catharina. Gift 4. Okt. 1568 i Husum med Ingeborg Frotz, D. af Bernt F.

H. skulde være Præst, men da han tidlig røbede usædvanlige musikalske Anlæg, optoges han, ca. fjorten Aar gammel, i Christian III.s Kantori og udviklede sig her til en saa duelig Musiker, at han efter Sangmesteren Jørgen Prestons 1553 indtrufne Død trods sin unge Alder blev stillet i Spidsen for de kongelige Sangere. Allerede mod Slutningen af 1556 fratraadte han imidlertid sin Stilling som Sangmester for med kongelig Understøttelse at dyrke Videnskaberne, særlig Teologien, og drog til Wittenberg, hvorfra han efter nogle Aars Studier vendte hjem som Magister og fik Ansættelse, først som Rektor ved Klosteret Bordesholm, derefter som Konrektor ved Domskolen i Slesvig, til hvilken By han fra nu af var knyttet hele Resten af sit Liv. 1573 blev han konstitueret

som Vice-Archidiaconus, 1587 udnævntes han til Archidiaconus. Fra 1581 var han tillige Ærkedegn i Ribe Kapitel.

H. F. Rørdam: Hist. Saml. og Studier, II, 1896, S. 170—77. A. Hammerich: Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700, 1921, S. 135.

V. C. Ravn (Erik Abrahamsen).*

Heintze, Josias Friedrich **Ernst,** Friherre, 1800—67, Amtmand. F. 2. Nov. 1800 paa Schwarzenbeck ved Kiel, d. 26. Jan. 1867 paa Niendorf ved Lübeck, begr. sst. Forældre: Dr. jur. & med. Friedrich Adolph v. H.-Weisserode til Schwarzenbeck, Niendorf og Reecke (1768—1832) og Henriette Friederike Christiane Blome (1775—1845). Gift 30. Sept. 1823 med Komtesse Elisabeth Cornelia Reventlow, f. 28. Aug. 1804, d. II. Maj 1890, D. af Greve, Generalmajor Henrik R. til Wittenberg, Kaltenhof og Aakær (1763—1848) og Grevinde Anna Sophie Baudissin (1778—1853).

H. studerede i Kiel og Gottingen og tog 1822 juridisk Eksamen i Gliickstadt. 1823 blev han Auskultant ved Overretten i Slesvig og 1829 Medlem af den. 1834—45 var han Medlem af Regeringen paa Gottorp, og sidstnævnte Aar udnævntes han til Amtmand over Bordesholm, Kiel og Kronshagen Amter, 1846—48 var han tillige Amtmand over Neumünster Amt og fra 1845 kgl. Kommissær for de holstenske Baner. Under Krigen forblev han loyal mod den danske Regering. Han blev Medlem af Fællesregeringen under Carl Moltke ved Vaabenstilstanden 1848 og var fra 12. Okt. s. A. til April 1849 Medlem af den nye Fællesregering under Reventlow-Jersbeck og 2. Febr. 1851—Marts 1852 Medlem af den øverste Civilbestyrelse for Holsten under Adolf Blome, hvor han bestyrede Indenrigsdepartementet. 1852—55 beklædte han paa ny sin Amtmandspost, og 1859 var han en kort Tid designeret til holstensk Minister. — H. arvede 1832 Godserne Niendorf og Reecke efter Faderen, oprettede 1841 det H.ske Forlods og ophøjedes 31. Dec. s. A. i Friherrestanden. — Kammerherre 1836. Gehejmekonferensraad 1863. — R. 1840. DM. 1842. K. 1846. — Barneportræt paa et Familiebillede 1803 af F. C. Groger. Portrætteret paa W. Heuers Litografi af den slesvig-holstenske Regering. Fotografi efter Maleri findes i Landeshalle i Kiel. Silhouet i Stadsbiblioteket i Dortmund.

Else Heintze: Chronik des Geschlechts Heintze, 1926, S. 28, 84.

H. R. Hiort-Lorenzen (Svend Larsen).*

Heinzelmann, Johan Christian Friedrich, 1762—1830, Landfoged. F. 25. Juli 1762 i Meldorf, d. 12. Maj 1830 sst., begr. sst. Forældre: Konrektor i Meldorf, senere Rektor og Superintendent i Salzwedel, Dr. phil. Rudolf Friedrich Otto H. (1738—1805) og Auguste Charlotte Mariane Remmers (d. 1769). Gift 6. Jan. 1796 i Kbh. (Nic.) med Jacobine Rahbek, f. 31. Dec. 1777 i Kbh. (Helligg.), d. 6. Jan. 1855 i Meldorf, D. af Justitsraad, Toldinspektør Jacob R. (1728—95, gift 1° 1759 med Johanne Riis, 1731 — 62, 2° 1766 med Christine Marie Geertsen, 1749—68) og Anna Olrog (1747—1828).

Efter at have studeret Teologi og siden Jura i Halle kom H. 1791 til Kbh., hvor han 1793 blev Fuldmægtig i det tyske Kammerkancelli, 1795 Kammersekretær og 1797 tillige Bestyrer af Tabelværket for Hertugdømmerne. 1804 blev han Kommitteret i Rentekammeret, Dec. s. A. Deputeret i tyske Kancelli, 1806 Landfoged i Sønder-Ditmarsken og 1807 tillige Inspektør i Kronprinsens Kog. — H. var Medlem af den 1816 nedsatte Forfatningskommission for Holsten, hvor han hørte til den absolutistisk-demokratiske Fløj, der kæmpede mod Ridderskabet. I Nov. s. A. udarbejdede han en Plan til Stændernes Sammensætning, som dannede Grundlag for Kommissionens endelige Forslag. Han var ligeledes Medlem af den kgl. Kommission, som skulde gøre Forslag til Ordning af Hertugdømmernes Bankforhold 1816, og modsatte sig en Adskillelse af Slesvig og Holsten fra Rigsbanken, saaledes som Tilfældet blev 1818. — Kammerraad 1800. Justitsraad 1802. Etatsraad 1805. Konferensraad 1817. — R. 1809. DM. 1828.

Hans Jensen: De danske Stænderforsamlingers Historie 1830—48, I, 1930, S. 50 f. Kieler Correspondenzblatt, 1838, S. 468, 474.

Svend Larsen (H. R. Hiort-Lorenzen).

Heinzelmann, Ludvig Gustav, 1803—61, Overpræsident. F. 28. Sept. 1803 i Altona, d. 17. Okt. 1861 sst., begr. sst. Forældre: Kammersekretær, senere Landfoged Joh. C. F. H. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Efter at have taget juridisk Eksamen i Gliickstadt 1827 blev H. Auskultant i Rentekammeret og 1833 Herredsfoged i Vis Herred i Flensborg Amt. 1834 blev han Assessor i Regeringen paa Gottorp, 1846 Regeringsraad og fortsatte som saadan under den provisoriske Regering. Han havde imidlertid Villie til at opnaa en Overenskomst med Danmark og deltog i Forsommeren 1850 sammen med Reventlow-Farve og Syndicus Prehn i Forhandlingerne i Kbh., men det yderste, de kunde gaa med til, var Opgivelse af Slesvigs

Indlemmelse i det tyske Forbund og af den bestaaende Statsgrundlov, medens de fastholdt Tanken om et konstitutionelt Slesvig-Holsten i Personalunion med Danmark. 6. Juni afbrødes Forhandlingerne. 2. Febr. 1851—Marts 1852 var H. Medlem af den øverste Civilbestyrelse for Holsten under Adolf Blome og 1852—56 Departementschef i Ministeriet for Holsten og Lauenburg under Reventlow-Criminil. 1856 blev han »I. lærde og dirigerende« Borgmester i Altona og s. A. efter Scheele Overpræsident sst. Hall tilbød ham 1857 Ministeriet for Holsten, men han krævede bl. a., at Fællesforfatningen, for saa vidt den angik Hertugdømmerne, skulde forelægges Holstens og Lauenburgs Stænder til Betænkning, og at Fællesrepræsentationen skulde sammensættes ikke efter Folketallet, men efter Landenes Ligeberettigelse, Rigsmønten afskaffes som tvungent Betalingsmiddel i Holsten og Amnestien udstrækkes til alle dem, der hidtil havde været udelukket, og saa vidt vilde Hall ikke gaa. — Konferensraad 1855. — R. 1846. DM. 1847. K. 1859. — Litografi af U. Baudissin, udsendt efter hans Død.

N. Neergaard: Under Junigrundloven, I, 1892, S. 456; II, 1916, S. 150. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, I, 1920, S. 220 ff., 224—28.

Svend Larsen (H. R. Hiort-Lorenzen).

Heise, tysk Præste- og Embedsmandsslægt, der føres tilbage til Hans H. (d. 1629), Foged i Adelepsen, Hildesheim, hvis Søn Superintendent i Burgdorf Henricus H. (1599—1643) var Bedstefader til Sognepræst i Querum i Braunschweig og Prior i Riddagshausen Kloster Carl Johann H. (1676—1740). Fra en af hans Sønner nedstammer den yngre Hamburg-Linie af Slægten, en anden Søn var Franz David H. (f. 1708), Advokat i Hildesheim, der var Fader til Købmand i Hamburg Johann Leopold H. (1741—1807) •— fra hvem den ligeledes endnu levende ældre Hamburg-Linie stammer — og Bogholder i Kbh. Christian Samuel H. (1751—1821), der var Fader til nedenn. Sognepræst i Birkerød Carl Johan H. (1787—1857) — hvis Søn var nedenn. Historiker Carl Arnold Leopold H. (1837—1915) — og til Justitsraad Samuel Leopold H. (1793—1852), af hvis Sønner maa nævnes Sognepræst i Slaglille og Bjernede, Dr. phil. Frederik Julius H. (1820—78), Sognepræst i Stenløse og Fangel Victor H. (1825—90) — der bl. a. har oversat Højsangen — og nedenn. Komponist Peter Arnold H. (1830—79). Pastor Victor H. var Fader til de nedenn. Søfartschefen Arnold Vilhelm H. (f. 1858) og Møntguardeinen Christian Frederik H. (1861—1932).

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, II, 1911, S. 196—224.

Albert Fabritius.

Heise, Carl Arnold Leopold, 1837—1915, Historiker og Skolemand. F. 28. Dec. 1837 i Birkerød, d. 7. Febr. 1915 i Kbh., begr. i Birkerød. Forældre: Sognepræst C. J. H. (s. d.) og Hustru. Gift 5. Aug. 1868 i Kbh. (Holmens) med Kaia Marie Othilia Dichman, f. 30. April 1837 paa Herlufsholm, d. 28. Sept. 1922 paa Frbg., D. af Overlærer, senere Rektor Gustav Adolph D. (1795—1853) og Caroline Marie Christiane Hesselberg (1812—91).

H. blev Student 1856 fra Fr.borg, tog 1862 filologisk-historisk Embedseksamen og blev efter en kort Udenlandsrejse 1863 Adjunkt ved Herlufsholm. 1868—82 var han Adjunkt i Viborg, 1882—92 Overlærer i Roskilde, 1892—1908 Rektor i Viborg, var som Skolemand interesseret og human. Hans langvarige Ophold i Jylland førte ham naturligt ind paa lokalhistoriske Studier. I »Samlinger til jydsk Historie og Topographi« behandlede han en Række Emner med Tilknytning til Viborgs Historie bl. a. i Provinsialstændertiden, og 1879 udgav han for Danske Selskab »Diplomatarium Vibergense« med en udførlig og værdifuld Indledning. Sin egentlige videnskabelige Indsats gjorde han dog inden for Reformationstidens danske Rigshistorie, og han blev sit Slægtleds fineste Kender af denne Periode, som han udforskede med grundig Flid og sund kritisk Sans. Han satte sig tidligt det Maal at fortsætte Allens Arbejde. Han følte sig som Allens Elev — og modtog næppe afgørende Tilskyndelser fra andre danske eller udenlandske Historikere —, var paavirket af ham i Emnevalg og til Dels i Synsmaader — bl. a. i sin Sympati for Christian II. og hans Tilhængere — og blev snart hans Ligemand i Beherskelse af Kildestoffet, selv om han var ham underlegen i kunstnerisk Evne. Af hans store Afhandlinger har navnlig »Herredagen i Kjøbenhavn 1533« og »Wolfgang v. Utenhof« (1873 og 1877, begge i Historisk Tidsskrift) Betydning. Sin Paavisning i den sidstnævnte Afhandling af en skarp Modsætning mellem Danske og Holstenere i Christian III.s første Regeringstid forsvarede han senere med Held mod Dietrich Schäfers Kritik. 1877 kom hans Doktordisputats »Kristiern den anden i Norge og hans Fængsling«, der er karakteristisk for hans Indstilling ved sin udførlige Behandling af det moralske Problem, som staar i Forbindelse med Kongens Tilfangetagelse. Sin store personalhistoriske Viden udnyttede H. i sin Fortsættelse af Barners »Familien Rosenkrantz' Historie« (II, 1882, omfattende første Halvdel af 16. Aarh., videreført i Afhandlinger i Historisk Tidsskrift og Personalhistorisk Tidsskrift) og i talrige Artikler i »Dansk biografisk Lexikon«, men han evnede dog vistnok i ringere Grad Person-

karakteristikken end Skildringen af politiske Begivenheder. Denne sidste indtager ogsaa — paa Bekostning af Beskrivelsen af den kulturelle, sociale og økonomiske Baggrund — en altovervejende Plads i hans grundige, nøgterne og alligevel frisk skrevne Fremstilling af Danmarks Historie 1481—1536 (Danmarks Riges Historie, III, 1, 1899—1905), i hvilken han indarbejdede Resultaterne af sine Specialstudier. — Medlem af Danske Selskab 1884. — R. 1894. DM. 1908.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1877. Ill. Tid. 12. Jan. 1908. Viborg Stiftstid. 9. Febr. 1915. Berl. Tid. s. D. Joh. Steenstrup i Saml. til jydsk Hist. og Top., 1915, S. 154—60. Samme i Hist. Tidsskr., 8. Rk., V, 1915, S. 450 f.

Povl Bagge.

Heise, Christian Frederik, 1861—1932, Møntguardein, Filantrop. F. 24. Okt. 1861 i Sorø, d. 22. April 1932 i Kbh., Urne paa Pedersborg Kgd. Forældre: Adjunkt i Sorø, senere Sognepræst i Pedersborg, endelig i Kvislemark Victor H. (1825—90) og Sine Alexandrine Flensborg (1838—1911). Gift 4. Febr. 1902 i Urlev med Alma Marie Ehrenfrieda Hebert, f. 15. Nov. 1875 paa Lindholt ved Taars, d. 1. Juni 1932 i Kbh., D. af Gaardejer, senere Gaardbestyrer Nicolai Ehrenfried H. (1842—1918) og Eline Marie Nathalie Petersen (1845—92).

H. var 1876—77 til Søs, tog 1878 Præliminæreksamen fra Sorø, uddannedes som Farmaceut og tog Kandidateksamen 1884. Han var derefter 1884—95 Assistent hos Stadsguardeinen, blev 1893 Fuldmægtig paa Den kgl. Mønt og var 1904—29 Møntguardein og fra 1904 til sin Død konst. Stadsguardein. H. var en pligtopfyldende og energisk Embedsmand, der som Privatinteresse dyrkede Amatørfotografiet med usædvanlig Smag og Kyndighed. Hans Hovedindsats laa dog inden for Velgørenheden. Efter i et Par Aar at have været Undersøger i Kbh.s Understøttelsesforening oprettede han 1897 et eget Kontor for Støtte til trængende, idet han med sejg Energi dels ofrede det af egne Midler og eget Arbejde, dels skaffede aarlige Bidrag fra en Række Privatfolk. I denne Virksomhed, der rakte et godt Stykke ud over den egentlige Hovedstadsfattigverden, lagde H. for Dagen sit Væsens usentimentale Retsind, der kunde virke som Barskhed, men som for modtagelige Gemytter gjorde Hjælpen dobbelt værdifuld. — R. 1924. — Maleri af Kellbjerg Juel 1907 i Familieeje.

Politiken 23. April 1932. Farmaceutisk Tid., XXIV, s. A., S. 336—39. Soraner-Bladet, XVII, s. A., S. 39 f.

Povl Engelstoft.

Heise, Carl Johan, 1787—1857, Præst, Oversætter. F. 30. Marts 1787 i Kbh. (Garn.), d. 26. Febr. 1857 i Birkerød, begr. sst. Forældre: Bogholder Christian Samuel H. (1751—1821) og Karine Marie Holm (1765 el. 66—1824). Gift 13. Febr. 1832 i Kbh. (Holmens) med Caroline Dichman, f. 17. Dec. 1800 i Kbh. (Holmens), d. 10. Maj 1881 i Viborg, D. af Lærer ved Søkadetakademiet, senere tit. Professor C. F. D. (s. d.) og Hustru.

H. blev Student 1801 fra Borgerdydskolen i Kbh. og teologisk Kandidat 1805. 1806—13 var han Adjunkt i Helsingør, 1815 blev han Forstander for Skolelærerseminariet ved Brahetrolleborg og virkede som saadan til dets Nedlæggelse 1826. 1828 og 1829 foretog han Rejser i Tyskland og blev 1831 Sognepræst i Birkerød, en Stilling, han beklædte til sin Død. Han har udgivet Oversættelser af en Række af Platons Dialoger med oplysende Anmærkninger, et for sin Tid særdeles fortjenstfuldt Arbejde. De udkom i otte Dele (1830—59), af hvilke den sidste blev besørget i Trykken af F. C. Sibbern, som deri har skrevet en Biografi af H. — Tit. Professor 1828. - R. 1856.

Hans Ræder (M Cl Gertz)

Heise, Peter Arnold, 1830—79, Komponist. F. 11. Febr. 1830 i Kbh. (Frue), d. 12. Sept. 1879 i Taarbæk, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Kopist, senere Kontorchef i Justitsministeriet, Justitsraad Samuel Leopold H. (1793—1852) og Petrine Mariane Petersen (1788—1830). Gift 17. Aug. 1859 i Kbh. (Vartov) med Vilhelmine (Ville) Hage, f. 8. Febr. 1838 i Kiel, d. 16. April 1912 i Kbh., D. af Grosserer, Vicekonsul Alfred H. (s. d.) og Hustru.

H., ved Siden af Weyse den danske Romances betydeligste Komponist, stammer fra en Slægt af Embedsmænd og Videnskabsmænd, hos hvem musikalske Interesser i flere Tilfælde var stærkt fremtrædende. Han selv viste tidligt musikalske Anlæg; han havde som Barn en meget smuk Sangstemme, der dog gik tabt i Overgangsalderen, og tolv Aar gammel begyndte han at faa Musikundervisning hos Musiklærer A. Lund. Ogsaa Broderen, *Carl Christian H.* (1818—70) var meget musikalsk (»Christian med den smukke Stemme« var hans senere Øgenavn i Studentersangforeningen), og H. hentede ofte musikalske Raad og Impulser hos ham. Lignende Impulser modtog han i det Sibbern'ske Hjem, hvor mange betydelige Personligheder mødtes, og hvor H.s Sind blev aabnet for digteriske og musikalske Værdier, der satte Spor i hans kunstneriske Produktion, og i Konferensraad Chr. F. Holms Hjem, der var præget af høj musikalsk Kultur, og hvor H. traf Gade, der blev ham en trofast Ven, ligesom Sønnen, Edv. Holm,

stod ham nær Livet igennem. Forældrene havde bestemt, at H. efter endt Studentereksamen, 1847 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, skulde studere Jura, men denne Plan kom ikke til Udførelse. Kort efter Artium fik H. sat igennem, at han skulde hellige sig Musikken. Han blev Elev af A. P. Berggreen, hos hvem han tog Undervisning i Musikteori 1848—49; formentlig har han hos samme Musiker faaet nogen Undervisning i Orgel i Trinitatis Kirke. Allerede paa dette Tidspunkt optraadte han som Komponist. Han var ivrigt Medlem af Studenterforeningen, hvor han tilhørte den Liebenberg'ske Kreds med Skolekammeraten Chr. Richardt og Gotfred Rode i Spidsen. Foreningen var ikke længe om at opdage H.s musikalske Talenter, og hans første Musik er skrevet dels til Kredsen af Venner herinde, dels til Foreningen. Fra samme Tid stammer Melodierne til flere af Hostrups Sangspil (bl. a. en af H.s kendteste »Gold er den Jord« fra »Tordenvejr«, og »Fader siger, sy du skal og sømme« fra »Den Tredie«). En ganske særlig Opgave fik H. 1854, da han, 24 Aar gammel, blev udset til at sætte Musik til »Ruskantaten«, hvis friske og sprudlende Musik gjorde hans Navn kendt i vide Kredse, og hvis Henlæggelse 1935 til Fordel for en nyere Kantate ikke skyldtes H.s Musik, men udelukkende den forældede Tekst. Den første betydelige Samling af Romancer (fire Sange til Digte af Chr. Winther og Oehlenschläger) er fra 1852 og røber sammen med Sangene af Hauchs »Robert Fulton« fra 1853 en mærkelig moden Sangkomponist, til hvem man havde Lov at knytte de største Forventninger. Allerede 1852 havde det da ogsaa staaet H. klart, at han havde set rigtigt, og at Musikken og da især Kompositionen var hans Livskald. Han maatte nu sætte alle Kræfter ind paa at erhverve sig Kundskaber og Teknik paa dette Omraade. 1852 drog han derfor til Leipzig for at fortsætte de musikalske Studier, dels ved at tage Undervisning i Teori og Komposition (Moritz Hauptmann), dels ved i Opera og Koncertsale at udvide sin musikalske Horisont. Desuden dyrkede han Klaverspil, Violin og Orgel. Af de meget livligt skrevne Breve til Hjemmet ses det, at H. ikke mindst i denne Tid har studeret Bach og Beethoven, en Overgang var han stærkt optaget af Schumanns Musik, hvorimod han kom Wagner og dennes særlige musikdramatiske Ideer i Møde med en vis Kølighed. Paa Vejen til Danmark modtog han Nytaarsdag i Leipzig Meddelelsen om Faderens Død, der greb ham dybt. Rørende er de Ord, han skriver i denne Anledning; de giver i faa Linier et klart Billede af det unge, følsomme, fint vemodigt stemte Kunstnersind.

Da H. Maj 1853 var vendt tilbage fra Tyskland, slog han sig

ned i Kbh. som Musiklærer. Han havde udmærkede pædagogiske Anlæg og var elsket af sin, ikke omfattende, Elevkreds. Foruden »Ruskantaten« og de tidligere omtalte Sange til Hostrup'ske Sangspil, Oehlenschläger og Chr. Winther, stammer ogsaa nye Samlinger af Romancer fra denne Tid, bl. a. de »Fire Folkeviser« af Ploug, der indeholder nogle af H.s berømteste Melodier: »Han gynged paa Havet«, »Husker du i Høst« og »Paa Søndag Aften kommer hun«. Ejendommeligt er det netop at se, at de fleste af hans populæreste Sange først og fremmest er Ungdomsværker, hvilket i ikke ringe Grad skyldes den særlige Teknik, han anvender her i Modsætning til de senere Kompositioner. I disse Aar var H. overhovedet meget ivrig som Komponist af Romancer; med korte Mellemrum udkom forskellige Samlinger: »Tre Sange for en dyb Sangstemme«, heri den alvorsfulde »Højt over Bøgens Top«, med sin dybtgaaende musikalske Karakteristik af Digtets Stemning, og »Syv Kærlighedssange af Chr. Winther«, begge Samlinger 1855. N. A. følger »Hvor tindrer nu min Stjerne« og »Tre Digte af Hauch«. Endvidere skrev H. dette Aar en »Marsk Stig-Ouverture« (han havde tidligt kredset om dette Stof), som han fik opført i Musikforeningen 1858, og 1857 foreligger to af hans smukkeste »Sangkredse« færdig: de seks Sange til Digte af Chr. Winther« (»En Sangkreds«), der bl. a. indeholder den sværmeriske »Du gav mig den røde Rose« og en af de første i deres stormende Flugt saa ejendommelige H.sange: »Vildt flyver Høg«, samt Ingemanns »Havfruens Sange«. Paa dette Tidspunkt var H. ogsaa begyndt at beskæftige sig med Komposition af større Instrumentalværker, han syslede med en Symfoni og en Kvartet; i Midten af 50'erne skabte han desuden de første Mandskvartetter, af hvilke flere er af stor Betydning for Stiludviklingen i dansk Mandskorsang. Det var naturligvis i Tilknytning til H.s Medlemskab i Studentersangforeningen, Mandskvartetterne fremkom. H. var indtraadt i denne Forening 1853. Allerede n. A. var han dens Musikdirigent (ved Siden af Erslev og C. J. Hansen). Ved den første Koncert 1854, Studentersangerne gav under H.s Ledelse, sang man bl. a. nye Kompositioner af ham (»Vi er en liden, men modig Hær«), n. A. kreerede Sangerne hans skønne Kvartet »Det er Efteraar«, 1856 »Til Bacchus« og 1858 »Tre Katte«. Af andre Mandskvartetter blev især hans »Hurra, Kammerater, nu igen« populær. Hans Kompositioner var i en Aarrække de hyppigst opførte ved Foreningens Koncerter næst efter Hartmanns. Studentersangforeningen bevarer i øvrigt i sine Mindeblade mange nydelige Smaatræk om H.s elskværdigt-livlige Kammeratskab med Studenterne og om

hans beskedne Fremtræden, der prægedes af en vis Ulyst til offentlig Optræden og snarere yndede at hygge sig i fortrolige musikalske Smaakredse.

1858 forlovede H. sig med Ville Hage og blev saaledes Svoger til baade Ploug og Bissen. For at skaffe sig Levebrød havde han 1857 søgt og faaet Stillingen som »Lærer i Musik ved Sorø lærde Skole og Opdragelsesanstalt samt Organist ved Sorø Akademis Hovedkirke«. Han berømmes for sin store Evne til at omgaas Eleverne og gled i øvrigt let og hurtigt ind i den stærkt litterært og musikalsk interesserede Kreds af Lærere og Embedsmænd (Ingemann, Bojesen, Zeuthen). Der kom fornyet Liv i Akademiets Musikdyrkelse, og H. skrev flere Kompositioner med Henblik paa Eleverne, saaledes seks Sange for firstemmigt blandet Kor (heriblandt tre Ingemannske Morgensange). Efter sit Giftermaal 1859, da H. og hans Hustru flyttede ind i den smukke Villa, »Villereden«, som Alfred Hage lod bygge til dem (den senere Amtmandsbolig), førte H. et gæstfrit Hus, der paa naturlig Maade blev Byens musikalske Centrum, og hvor H. udfoldede al den særegne, livfulde Charme, der var hans Personlighed egen. Som Organist roses han for sine aandfulde Præludier og det Liv, han ogsaa her skabte paa Musikkens Omraade. Skønt musikalsk fremtrædende Skikkelse i Sorø gav Tiden i den stille Klosterby ham dog rigelig Lejlighed til at komponere. Her har han skrevet »Savoyarden«, Richardts store Digt »Efteraarsstormen« (Solo, Kor og Orkester, opført 1860 i Musikforeningen) og Sangene af »Arne«, af hvilke »Ørnen løfter med stærke Slag« blev den betydeligste, de »Seks Sange for en dybere Stemme« (heri »Aladdins Vuggevise« og »Nu er Vinterens kolde Tid«) og vel den mest kendte af alle hans Melodier: »Jylland mellem tvende Have«, oprindelig fremkommet som et Musikbilag til »Illustreret Tidende« 1860. Et Par Gange har han i disse Aar beskæftiget sig med scenisk Musik, bl. a. Sangene til Hostrups »En Nat mellem Fjeldene«, ligesom han paabegynder Arbejdet paa Musikken til Henrik Hertz' Syngestykke »Paschaens Datter«. Krigen 1864 gjorde et dybt Indtryk paa ham, og han skrev de seks Krigssange (bl. a. »Paa Forpost«, »Guds Fred med vore Døde«).

I Kbh. fulgte man med megen Interesse (Rée, Gade) H.s kompositoriske Arbejde. Stor var paa den anden Side ogsaa H.s Interesse for Hovedstaden, og muligvis har han, hvor lykkelig og tilfreds han end følte sig i Sorø, alligevel længtes efter det københavnske Musikliv. 1865 opgav han sin Stilling i Sorø og flyttede til Kbh. S. A. var han paa Rejse til Udlandet, hvor han allerede i Vinteren 1861—62 havde opholdt sig paa Orlov og især i Italien

havde modtaget nye Impulser. Fra alle H.s Rejser foreligger interessante Breve (saaledes atter fra Italienrejsen 1867 og 1868—69), der giver et ikke ringe Indblik i hans musikalske Studier og æstetiske Anskuelser, i øvrigt holdt i den livfuldt skildrende, ungdommelige, næsten studentikose Stil, som H. anvendte langt op i Aarene. Af særlig Betydning blev i Rom H.s Venskab med den italienske Komponist Giovanni Sgambati, med hvem H. delte dybtgaaende Interesser for Klassicismens Musik.

I Kbh. slog H. sig ned i en Lejlighed paa Kongens Nytorv, der snart blev Samlingssted for en Række af Byens fremstaaende Musikere (med Gade i Spidsen); om Sommeren levede han paa det idylliske Stokkerup i Taarbæk. Kort efter Overflytningen til Kbh. fuldendte H. »Paschaens Datter« (Det kgl. Teater, 1869); fra denne Tid stammer ogsaa adskillige af hans populære Sange, saaledes Samlingen »Verner og Malin«, en Del Mandskor, »Ørknens Søn« samt Romancerne og Sangene af Blicher (»Om Strømmen mod dig bruser«, »Øwli« o. a.). 1868 fandt Opførelsen af hans D-Mol-Symfoni Sted i Musikforeningen; den blev venligt modtaget, men har, ligesom H.s øvrige Instrumentalmusik (Klavertrio 1869 og Violoncelsonate), haft vanskeligt ved at hævde sig ved Siden af den glimrende Produktion af Sangmusik, der paa ny forøgedes 1870—71 med en Række prægtige Værker (bl. a. »Bergmanden«, de tre Sange af Claus Groth, Vuggevisen af »Kongsemnerne«) og kort Tid efter med Korværket »Tornerose« (Musikforeningen, 1873) og Sangene af »Bertran de Born« (1873), der indeholder et Par af de Melodier, som i særlig Grad bragte H.s Navn ud til Folket (»Vaagn af din Slummer«, »Herre Konge, bliv her«). Skønt H. stadig arbejdede med større Opgaver (en Række dramatiske Arbejder, af hvilke han ikke fik synderlig Glæde, saasom Balletten »Cort Adeler«, Musikken til Heibergs »Fata Morgana« og Munchs »Fjeldsøen«) mistede han ingen Sinde Følingen med den intime Genre, som han dyrkede indtil de sidste Aar, stedse mere og mere forfinet i Teknik og Stil, som i de »Sydlandske Sange« og »Finske Sange« fra 1873—74, »Digte fra Middelalderen« og »Digte fra det Engelske ved Caralis« (1876) samt »Dyvekesangene«, udgivet 1879, efter H.s Død.

Skønt H. saaledes ved en lang Række Arbejder berigede den danske Romancelitteratur samtidig med, at han led Skuffelse paa Skuffelse inden for den dramatiske Musik, skulde han dog mod Slutningen af sit Liv gøre en for dansk Opera gennemgribende Indsats ved Kompositionen af »Drot og Marsk«. Arbejdet paa denne Opera gaar tilbage til 1875, da han for første Gang diskuterede Stoffets Egnethed som dansk Nationalopera med Chr. Richardt.

Interessante er Beretningerne om, i hvor høj Grad dette Værk optog baade Digter og Komponist, og hvor hurtigt og inspireret H. arbejdede paa Musikken. Nov. 1875 fuldendte Richardt Digtningen. H. gik straks i Gang med Musikken; Febr. 1876 var han naaet hen mod 2. Akts Slutning, Sommeren 1877 laa den hele Opera færdigkomponeret og færdiginstrumenteret. Førsteopførelsen fandt Sted 25. Sept. 1878. Operaen modtoges med stærkt Bifald, men fik i Pressen ikke den Behandling, den fortjente. Alligevel blev den en Publikums-Succes og har holdt sig til vore Dage paa Repertoiret.

Da H. sidste Gang rejste til Italien, var det for at søge Helbredelse for Sygdom. Han traf sammen med gamle Venner i Rom og frydede sig igen over at gense det Land og den By, der stod for ham som Indbegrebet af alt skønt, og som tidligere havde inspireret ham til de »sydlandske Sange«. Opholdet bragte ikke den forønskede Bedring. Ved Hjemkomsten henimod Sommeren 1879 var H. alvorlig syg. Et Hjerteonde gjorde Ende paa hans Liv.

Med H.s Sange fortsættes den Linie i dansk Sangmusik, der fra de tidligste »Liederskoler« fører fra den enkle klassiske Vise over Weyses og Kuhlaus Romancer frem til den højromantiske Sangkomposition hos Gade og Hartmann, og som hos H. naar sin Kulmination. H. har selv lært af de ældre Skoler og deres udenlandske Forbilleder, som f. Eks. Reichardt, med hvis Sange han stiftede Bekendtskab i sine tidligste Aar (hos Sibbern). Paafaldende er det imidlertid, i hvor ringe Grad de noget »lærde« Studier hos Hauptmann i Leipzig sætter direkte Spor i H.s Produktion. Hans Stil er alt andet end »gammelklassisk«, den staar helt i Romantikkens Tegn og fornemmes paa meget tidligt Stadium selvstændig, helt særpræget. En Udvikling inden for denne helt personlige Stil lader sig paa den anden Side let paavise, baade i Sangmelodiens Opbygningsmaade og i Akkompagnementets Faktur. Ret hurtigt naar han frem til den afklarede, særlige H.ske Kompositionsform, der let genkendes af enhver, som dyrker hans Musik, hvad enten det gælder den stille, drømmende, sværmeriske Tone eller de heftigt frembrusende Sange, paa hvilke hans Sanglitteratur er saa rig. Hans Akkompagnementer er af en egen Type, vanskelige at sammenligne med tidligere eller samtidige Komponisters. En stor Vægt har han selv lagt paa deres Udarbejdelse, saavel som paa Forspil og navnlig Efterspillene, der ligesom hos Schubert og Schumann paa genial Maade danner en Række skønne Epiloger til Digtets og Kompositionens Stemninger. Karakteristisk for hans Melodiopbygning er ikke alene Melodiernes Udtryk for den sensitive Indføling i Versets Aand, men ogsaa den mønstergyldige Gen-

givelse af Digtets Rytme og Form; kun faa danske Komponister har ejet en saa fremragende Evne til at omforme det digteriske Sprog til musikalsk Sprog og i Toner omplante, hvad Digteren har følt og tænkt i Idé og Rytme. Særpræget er ogsaa Melodiernes Opbygning, rent logisk, fra en given Grundstemning frem til en stadig oparbejdet Fortætning, der næsten altid hen mod Kompositionens Slutning kulminerer baade harmonisk og melodisk — i Sangstemmen hyppigt markeret i en eller flere langt udholdte Toner, under hvilke Harmonierne skifter i stadig vekslende Farvepragt, en Udformningsmaade, der dannede Skole, og som f. Eks. genfindes hyppigt hos Lange-Müller. I de sidste Aar skifter H.s Stil og nærmer sig en mere improvisatorisk, næsten impressionistisk Kompositionsmaade, uroligere i Tonesproget, stærkt spillende paa Transpositioner af Motiverne og en dermed følgende hyppig Modulation, der virker intimere koloristisk, men maaske mindre motivisk interessant (»Der er en Trolddom paa din Læbe«, »Igennem Bøgeskoven«, »Farlige Drømme« o. a.). Paa det dramatiske Omraade er kun »Drot og Marsk« af egentlig Betydning. Det vides, at H. selv ogsaa følte dette, i al Fald var han næppe i særlig Grad tilfreds med f. Eks. »Paschaens Datter«, da dette Værk endelig, efter lang Tids Tøven, kom til Opførelse. Paa den anden Side naar H. det sublime i »Drot og Marsk«, der vel ikke er uden Forbilleder i tysk national Opera (Spohr, Marschner), men alligevel føles som Udtryk for et særligt dansk dramatisk Lynne. Medvirkende hertil er ikke mindst den sværmerisk Romancetone, H. lader Værket hvile paa som Grundlag, og den blide danske lyriske Indstilling, som selv i Værkets højdramatiske og storladne Scener danner en ideal Baggrund for den kompositoriske Udformning. Ved Siden heraf viser H. i dette Værk en forbløffende Evne for musikalsk Opbygning af dramatisk Virkning og for rammende Karakteristik af Dramaets Hovedpersoner. Med »Drot og Marsk« og med den modne Høst af Sange indtager H. en fremskudt Stilling i dansk Musikhistorie, oprindelig stillet noget i Skygge af de to dengang dominerende Skikkelser i dansk Romantik, Gade og Hartmann, af en senere Tid, der har faaet hin Periode paa Afstand, imidlertid utvivlsomt vurderet som fuldt jævnbyrdig med, for Sanglitteraturens Vedkommende endogsaa som overstraalende hine. — Portrætteret af Constantin Hansen blandt Tilhørerne paa Maleriet af den grundlovgivende Rigsforsamling 1848 (1860—64, Fr.borg). Buste af H. V. Bissen 1862 (Fr.borg). Litografi 1878 efter Fotografi. Træsnit 1871 og af G. Pauli 1879.

V. C. Ravn i Klaverudtoget til Palnatoke, 1880. Axel Sørensen: Studenter-Sangforeningen 1839—1889, 1889, S. 86—90, 98. Will. Behrend: Peter Heise

som dansk Sangkomponist, i Gads dsk. Mag., 1909, S. 779—82, jfr. Riemann-Festschrift, 1909, S. 496—503. H. Ploug: P. Heise og hans nationale Betydning, i Vor Fremtid, III, 1910, S. 370—88. G. Hetsch: Peter Heise, 1926. Samme: Breve fra P. Heise, 1930. Ill. Tid. 21. Sept. 1879. Ude og Hjemme, II, s. A., S. 497—500. Berl. Tid. 12. Sept. s. A. Dagbladet 13. Sept. s. A. Nord. Musik-Tid., I, 1880, S. 41—48.

Erik Abrahamsen.

Heise, Arnold **Vilhelm,** f. 1858, Søfartschef ved Statsbanerne. F. 7. Maj 1858 i Sorø. Broder til C. F. H. (s. d.). Gift 24. April 1888 paa Frbg. med Agnes Marie Nicoline Bjørn, f. 9. April 1865 i Kbh. (Frue), D. af Skomagermester Morten Julius B. (1824—98) og Ida Mariane Hansen (1820—82).

Efter Skolegang paa Sorø Akademi 1867—73 var H. frivillig Lærling i Marinen 1874—75, tog Styrmandseksamen fra Bogø Navigationsskole 1879, blev Reserveløjtnant i Flaaden 1882 og sejlede derefter paa Langfart i seks Aar, fra 1887 som Skibsfører. Han indtraadte i Statsbanernes Tjeneste som Styrmand af 2. Grad 1888, forfremmedes til Styrmand af 1. Grad 1894, gjorde fra 1898 Tjeneste som fast Reserveführer, udnævntes til Skibsfører af 2. Grad 1902, til Skibsfører af 1. Grad 1905 og blev i denne Stilling tilforordnet Statsbanernes Søfartsledelse 1910, fra 1911 udnævnt til Søfartsinspektør. Indtil da havde han stadig været tjenstgørende ved Korsør—Kiel og Korsør—Nyborg Overfarterne med stærk Tilknytning til Korsør By, hvor han var Byraadsmedlem 1900—06 og 1909—10 og Medlem af Søretten 1900—10. — Forinden H. blev Søfartschef, havde han gennem adskillige Aar forfægtet, at det store Rederi, Statsbanernes Søfartsvæsen er, ikke — som Tilfældet var i Perioden 1903—16 — burde henhøre under to administrative Afdelinger, men have en Enhedsledelse, og dette Synspunkt godkendte Lovgivningsmagten 1916, fra hvilket Tidspunkt H. blev udnævnt til Søfartschef; han tog sin Afsked 1928. H. virkede i sin Tid for Statsbanernes Overtagelse af Kalundborg—Aarhus Overfarten (1914) og ydede væsentlige Bidrag til Udviklingen af Dampfærge- og Skibsmateriellet. Han omfattede sin Embedsgerning med Iver og Interesse •— i Dagspressen og Fagpressen findes adskillige Indlæg fra hans Haand om Færgevæsenets Udvikling i Danmark — og han gik gerne i Brechen for Søfartspersonalets tjenstlige og økonomiske Kaar. Han var Medlem af Søtransportkommissionen 1911—28, sad i Kommissionen om Færgeforbindelse Danmark—Norge af 1920 og var Formand for Skibsofficersforeningen ved Statsbanerne 1906—09. — R. 1912. DM. 1928.

Jernbanebladet, V, 1911, S. 5; XIV, 1916—17, S. 5. Dansk Jernbaneblad 30. Maj 1928. Vor Stand 15. Maj 1928.

A Ohmeyer.

Heklauer, se Hecklauer.

Heldvad (Helvad), **Niels** (Nicolaus Heldvaderus), 1564—1634, Forfatter. F. 27. Okt. 1564 i Hellevad, Aabenraa Amt, d. 23. Aug. 1634 i Kbh. Forældre: Sognepræst i Hellevad Hans Nissen (ca. 1534—90) og Mette Laursdatter Dithmer. Gift 19. Sept. 1591 i Slesvig med Gertrud Jiirgensdatter Hock, f. 4. Jan. 1576, d. 1631, D. af Borger i Slesvig Jiirgen H. og Anna.

N. H. gik i Skole i Flensborg, Haderslev, Luneburg, Lübeck og til sidst i Riga, hvorfra han blev Student 1587. Derefter studerede han i Rostock til 1590, da han ved Faderens Død kaldtes til hans Eftermand. 1609 blev N. H. fordrevet fra sit Embede, da han var kommet i fjendtligt Forhold til Præsidenten for det gottorpske Kirkeraad, den kalvinistiske Johan v. Wowern (s. d.); vel genindsattes han n. A. af Hertug Johan Adolf, men det lykkedes 1611 den mægtige Fjende at faa ham afsat for stedse. Efter nogle Aars Ophold i Svendborg kom N. H. 1616 til Kbh., idet Christian IV. udnævnte ham til kgl. Astrolog (Astronom, Mathematicus); paa dette Tidspunkt havde han for længst vundet Ry som Horoskopstiller og Kalendariograf. Allerede 1590 havde han paabegyndt en Almanakproduktion, som efterhaanden antog saa enorme Dimensioner, at der efter hans eget Opgivende var Aar, hvor hans danske og tyske Almanakker, Skrivekalendere og Prognostica, i hvilke han optraadte som Spaamand i stor Stil, tryktes i Hundredtusindvis. Først til allersidst led denne Virksomhed Afbræk. Hans »Prognosticon Astrologicon« for 1634, der bl. a. indeholdt den misogyne Satire »St. Peders trende Døtre« (optrykt særskilt 1667; udg. af Viggo Såby 1881—82), fremkaldte nemlig et Kongebrev, der paalagde ham at afholde sig fra Blasfemier og »partikulær Spaadom«. I Almanakken for 1635, som han endnu naaede at faa besørget inden sin Død, maatte han da nøjes med at bringe Forudsigelser om Vejret. Paa Linie med N. H.s prognostiske Skrifter staar en Række Flyveblade om Oversvømmelser, Kometer, Jordskælv o. 1., der tolkes som Varsler om Guds Vrede; han har den tvivlsomme Ære som den første at have udsendt originale Pjecer af den Art hertillands, hvor Oversættelser fra Tysk tidligere var dominerende. Hans Forfatterskab, som dels er paa Dansk, dels paa Tysk, tager Sigte paa den læge Læseverden og er i øvrigt af højst broget Karakter, religiøst, moraliserende, historisk, topografisk, Digte, en (tabt) Tragedie, en Formularbog (tre Oplag foruden en senere Bearbejdelse). Et af hans mest yndede Skrifter var det opbyggelige Kompilationsarbejde »Armamentarium Davidicum, Kong Davids Tyghuusz« (1623 el. 1624), der kom i fem Oplag. Hans »Eleusinia sacra« (paa Dansk, 1597) blev 1863 paa ny udgivet (med moderni-

seret Retskrivning) af Niels Lindberg som en endnu brugbar populær Skildring af de gamle Kirkeskikke, og hans »Beschreibung der Stadt Schleswig« (1603) optryktes i Ekstrakt af Joh. Chr. Jurgensen 1822. — N. H. hører til vore tidligste populærvidenskabelige Skribenter og har et godt Greb paa folkelig Fremstilling. Hans Stil er ordrig og livlig, gerne drastisk og med skarpe Udfald mod hans Kritikere og private Fjender. Han hørte til sin Tids kendte københavnske Skikkelser, hvis bidende Vid paaskønnedes i Mandfolkeselskab, bl. a. ogsaa af Kongen, der flere Gange lod ham ledsage sig paa Rejse. — Kobberstik 1619, signeret H. P. Træsnit ca. 1634 som Rammekartouche paa Titelbladet af forskellige af hans Skrifter, første Gang paa Prognosticon for 1633.

H. F. Rørdam: Hist. Saml. og Studier, IV, 1902, S. 1—64, 349—424, 536, med udførlige Litteraturhenvisninger. Solveig Tunold i Nordisk tidskrift for bok- och biblioteksväsen, XXIII, 1936.

Helembert, d. 1343, Biskop i Slesvig. D. 31. Maj 1343 i Liibeck, begr. i Catharinakirken sst.

H. (Helenbert) Visbeke, tysk af Herkomst, var Scholasticus i Bremen og Kannik i Hamburg, da han 1331 ved Provision blev udnævnt til Bisp i Slesvig. Pave Johan XXII. havde 1330 reserveret sig Besættelsen af dette Embede med Henblik paa de urolige Forhold i Stiftet under Grev Gerts Regimente, sagtens ogsaa med Henblik paa det finansielle Udbytte, der flød af Provisionerne, som netop under denne Pave var i stærk Udvikling. Samtidig med Udnævnelsen fik H. Kvittering for en større Sum, han havde ydet Paven til Hjælp under Kampene i Italien mod Kættere og Oprørere. En vis Sammenhæng mellem Udnævnelsen og denne Ydelse kan man ikke se bort fra. Embedet var dyrt købt og bragte sin Indehaver megen Kval. Grev Gert ønskede, at hans Broder Giselbert skulde være Biskop, og lagde H. alle Hindringer i Vejen; 1332 kom det dog til et Forlig — ogsaa ved denne Lejlighed maatte H. betale —, men Forholdene var saa usikre, at Bispen ikke turde færdes omkring i sit Stift. Hos Domkapitlet fik han ikke Støtte. Dets Medlemmer var — saa vidt vi kender dem — danske; de saa næppe med Tilfredshed paa, at et Par tyske Klerke ved Biskoppens Indflydelse fik Kanonikater, og 1339 sendte de en alvorlig Klage til Rom: H. havde ødt Kirkens Gods til Frænder og Venner, havde presset Penge ud af Stiftets Præster og var rejst bort overladende alt i Grev Gerts og Giselberts Hænder. Bag Modstanden mod H. laa Harme over, at Bispestolen var blevet besat ved Provision, hvilket aldrig før var sket i Slesvig Stift.

H. fremfører selv dette Moment i en Skrivelse til Paven 21. Nov. 1342, hvori han beder om Tilladelse til at nedlægge sit Embede. Han havde paa ny forladt Slesvig og opholdt sig paa dette Tidspunkt i Liibeck, ramt af Apopleksi. — Stenen over H.s Grav i Catharinakirke eksisterer ikke mere; men et Kalkmaleri fra 14. Aarh. er bevaret, der fremstiller ham Side om Side med to andre Bisper, der ogsaa var begravet her.

L. Moltesen: Acta pontificum Danica, I, 1904, passim. Langebeks Diplomatarium 21. Nov. 1342. Chroniken der deutschen Städte, Liibeck, I, 1884, S. 496 f. Die Bau- und Kunstdenkmäler der freien und Hansestadt Liibeck, IV, 1928, S. 77 ff., ,34. *Ellen Jørgensen.*

Helena Adelheid Viktoria Marie, f. 1888, Prinsesse. F. 1. Juni 1888 paa Grønholt Slot ved Kappel. Forældre: Hertug Frederik Ferdinand af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (1855—1934) og Caroline Mathilde af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (1860—1932). Gift 28. April 1909 paa Gliicksborg med Prins Harald af Danmark (s. d.).

H.s Forlovelse med Prins Harald deklareredes 16. Juni 1908 paa Charlottenlund. Efter sit Bryllup og sin Bosættelse i Danmark har H. helliget sig dels Opdragelsen af sine fem Børn, dels Børnehjemssagen. Allerede 1913 begyndte hun at samle Midler til et Børnehjem, og 1922—23 opførtes i Klampenborg Spædbørnehjemmet Danmark under Protektion af H. og med Prins Harald som Formand for Bestyrelsen. Hjemmet rummer 40 spæde Børn og tolv Mødre og optager desuden en Del unge Piger, der ønsker Uddannelse i Barnepleje. Det virker i vid Udstrækning filantropisk og er ved H.s ihærdige Arbejde efterhaanden blevet økonomisk velsitueret. *Povl Engelstoft.*

Helene, d. 1233, Hertuginde af Lüneburg. D. 1233, begr. i Michaelis K. i Liineburg. Forældre: Kong Valdemar I. (s. d.) og Sophie (s. d.). Gift 1202 i Hamburg med Vilhelm (den Tykke), f. 11. April 1184 i Winchester, d. 13. Dec. 1213 i Lüneburg, Søn af Hertug Henrik Løve af Sachsen og Bayern (1129—95, gift 1° 1148 med Clementia af Zähringen, gift 2° med Grev Humbert III. af Maurienne) og Mathilde af England (d. 1189).

Kort efter Brylluppet fik Vilhelm ved Deling med sine Brødre en Trediedel af sin Faders Arvegods med Liineburg som Hovedsæde. H. følte sig stadig nøje knyttet til sit gamle Fædreland; i sit Segl betegner hun sig som »Søster til Valdemar, Danmarks Konge«. Hendes kraftfulde Søn Otto sluttede sig nær til sin Morbroder

Kong Valdemar II., ved hvis Hjælp han haabede at genoprette det welfiske Hus' Magt; han toges til Fange i Slaget ved Bornhøved 1227. To Aar efter Moderens Død lykkedes det Otto at genforene de braunschweigske og lüneburgske Besiddelser, der ophøjedes til et Hertugdømme; han betragtes derfor som den hertugelige Families Stamfader. *Johannes Steenstrup (Jørgen Olrik*).*

Helene, — 1204 —, Stormandshustru. Formentlig begr. i Linkoping Domk. Forældre: Jarl (eller Hertug) Gudorm af Sverige og Hustru. Gift med den sjællandske Høvding Esbern Snare (s. d.).

H.s Fader havde danske Forbindelser; han havde 1163 hentet Kong Karl Sverkersøns danske Brud og staaet Fadder til Valdemar I.s Søn Knud. H. har rimeligvis været opkaldt efter den hellige Helene af Skofde, der kanoniseredes 1164, og hvis Dyrkelse ogsaa lokaliseredes i Tisvilde i Nordsjælland. Da Esbern Snare havde mistet sin anden Hustru, ægtede han, skønt til Aars, den unge svenske Jarledatter. I dette Ægteskab fødtes Ingeborg »af Kalundborg« og maaske flere andre Børn. Kort efter Esberns Død 1204 stod H. i Forhold til Kong Valdemar (II.) Sejr og fødte ham Sønnen Knud. Men da Valdemar ægtede Dagmar 1205, ophørte vistnok dette Slegfredforhold, og H. synes at have forladt Danmark. I hvert Fald blev hun ikke som Esberns to andre Hustruer jordfæstet i Sorø, og af Diplomer fra det 14. Aarhundrede fremgaar, at hun ved Linkoping Domkirke stiftede Vor Frue Kapel med tilhørende Præbende; her har hun da rimeligvis valgt sit Gravsted, og hendes Gave øgedes senere af hendes Sønnesøn Svantopolk Knudsen og hans Æt. Valdemar II. gjorde sin og H.s Søn til Hertug og skænkede ham sit Gods i Sverige, hvor ogsaa H. maa have efterladt ham en betydelig Arv. — En i nyere Tid fremsat Gætning, gaaende ud paa at identificere H. med den i Tisvilde dyrkede Helgeninde af samme Navn, maa anses for aldeles forfejlet.

P. F. Suhm: Historie af Danmark, IX, 1808, S. 192—95. Joh. Steenstrup: Vore Folkeviser, 1891, S. 248—51. H. C. Bering Liisberg: Domina Helena, 1919, S. 64—74; jfr. Anm. af H. Olrik i Nord. tidskr., 1919, S. 332 ff., og af J. Olrik i Danske Studier, 1919, S. .58 ff. *Jørgen Olrik (Hans Olrik)*

Helgesen, Hans, 1793—1858, Officer. F. 4. Okt. 1793 i Oslo, d. 28. Febr. 1858 i Rendsborg, begr. i Flensborg, Krigergraven paa Marie Kgd. Forældre: Den svenskfødte Forvalter paa Alunværket i Gammel Oslo, senere Forpagter paa Holtop Hans Heljeson (d. tidligst 1818) og Karen Hansdatter. Gift ca. 1819 med en Møllerdatter fra Vitry eller Douai, der skal være død 1836.

Efter at have gaaet i Latinskole og vist gode Evner, men ringe Flid, blev H. 1811 Volontærkadet i Norske Landkadetkorps, 1813 Sekondløjtnant (Anc. 1812) i Telemarkske Regiment, hvor han sluttede Venskab for Livet med de to senere Generaler Rye og Schleppegrell, hvis Fædre var ansat ved Regimentet. Han var en velvoksen, smuk, kraftig ung Mand, en Mester i al legemlig Idræt, alvorlig og noget indesluttet. Efter at have deltaget i Felttoget mod Svenskerne 1813–14 og 1813 være blevet udnævnt til Premierløjtnant forlod H. sammen med sine to Venner Norge for at gaa i russisk Tjeneste. De lod sig dog overtale af Prins Christian Frederik (VIII.) til at gaa i preussisk Tjeneste, af Prinsen anbefalede til Fyrst Blücher, hvorpaa de i den preussiske Hær ved Afslutningen af Felttoget 1815 deltog i et Par Smaafægtninger. I Sept. s. A. blev de tre Officerer efter Ansøgning ansat i den danske Hær, og H. kom straks til Tjeneste i det danske Korps i Frankrig. Umiddelbart før Korpsets Hjemmarch mod Slutningen af 1818 søgte H., »paa Grund af vigtige Familiebegivenheder, paa hvis Arrangement min Fremtids Lykke beror«, om Afsked som Kaptajn og med en Dusør paa 300 Rdl. Prins Frederik af Hessen anbefalede Ansøgningen, da H. var en »brav og meget ordentlig Mand«, og ved Korpsets Hjemkomst Jan. 1819 fik H. Afsked, men som Premierløjtnant og uden Dusøren. — Om H.s Liv og Færden 1819—38 vides intet med Sikkerhed, da han altid undgik at tale derom. Det fortælles, at han dels har været Landmand, dels handlet med Heste og Kvæg, at han skal have deltaget i Julirevolutionen i Paris 1830 og en kort Tid været ansat i Nationalgarden der m. m. m. 1838 forlod han Frankrig, hvor han skal have efterladt tre Børn, og vendte hjem til Norge. I en Ansøgning om Ansættelse i den norske Hær skriver han, at ved hans Hustrus Død løstes de sidste Baand, der knyttede ham til Frankrig. Han opnaaede dog ikke Genansættelse og levede i meget kummerlige Forhold i Kristiania indtil 1840, da han atter og for stedse forlod Norge og gik til Danmark, hvor han opnaaede en lille aarlig Understøttelse af Kongen. Han slog sig ned i Sydslesvig, bl. a. i Bergenhusen, og fordrev Tiden med Strejfener i Egnen, Jagt og Fiskeri. Forbindelsen med Schleppegrell og Rye havde han holdt vedlige, og de synes at have støttet ham paa forskellig Maade. — Ved den slesvigholstenske Rejsning 1848 tilbød H., der 1830 efter Ansøgning havde faaet nyt dansk Afskedspatent som Kaptajn, Prinsen af Nør sin Tjeneste; men da Tilbudet ikke straks blev modtaget, rejste han til Kbh. og blev ved Schleppegrells Mellemkomst midlertidig ansat i dennes Stab, hvor han deltog i Felttoget s. A. som Ordonnansofficer. Ved Kolding

23. April n. A. fik H. midlertidigt Kommandoen over en Bataillon, som han ogsaa førte 6. Juli ved Fredericia. I April s. A. havde han faaet Majors, i Aug. fik han Oberstløjtnants Kar., men dimitteredes under Vaabenhvilen 1849—50. 1850 var han atter ansat ved Schleppegrells Stab og var Isteddagen stillet til Raadighed for Brigaden Krabbe. Da der i Aug. s. A. sendtes en Brigade til Eiderstedt blev H. paa Grund af sit Kendskab til Egnen stillet til dens Raadighed, og han førte den Styrke, der besatte Frederiksstad, hvor han fra nu af fik Kommandoen og i Løbet af en Maaneds Tid indrettede Byen og dens Omgivelser til Forsvar. I Dagene 29. Sept.—4. Okt. rettede Fjenden med stadig voksende Styrker gentagne Angreb paa Stedet, hvis Forsvarere med Mod og Sejghed, trods Bombardement, Brand, Sult og Mangel paa Hvile afslog Angreb paa Angreb. Brigaden havde stillet H. frit at trække sig tilbage i Tide, om han skønnede det nødvendigt; men H. afviste enhver Tanke herom og færdedes Dag og Nat med urokkelig Sindsro mellem sine Medkæmpere, overalt ordnende og opmuntrende. — Frederiksstads Forsvar vakte stor Opsigt, og H.s Navn blev med eet Slag kendt i Ind- og Udland. Okt. s. A. optoges han i Hærens Linie som Oberstløjtnant (Anc. 1849), og 1852 ansattes han som fungerende Kommandant i Rendsborg, hvilken Stilling han beholdt til sin Død, fra 1856 med Obersts Kar. og Gage. — R. 1848. K. 1850. DM. 1857. — Maleri af O. P. Hansen Balling, udstillet 1852 (Jægerspris), Kopier derefter af P. Meidell (Krigsskolen i Oslo) og af A. Dorph 1885 (Fr.borg). Akvarelskitse af Hansen Balling fra 4. Okt. 1850 (sst.). Maleri af N. Simonsen fra samme Tid (sst.). Blyantstegninger fra 1850 af samme (sst.). Tuschtegning af F. C. Lund 1850 fra 4. Okt. 1850 (sst.). Afbildet paa Fr. Bauditz' Blyantstegning 1848 »En ledig Time«. Relief af H. V. Bissen paa Istedmonumentet (Afstøbning paa Fr.borg). Litografi efter S. Schacks Tegning 1850 paa Gruppebilledet af Hærens højstkommanderende Officerer; Litografi 1850 af Christiani og 1852 af I. W. Tegner efter Hansen Ballings Maleri. Træsnit, bl. a. af Axel Kittendorff efter Adolph Kittendorffs Tegning. Medaille 1850 af Allen og Moore i Birmingham.

Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I—III, 1867—87. Tidsskr. f. Krigsvæsen 1858, S. 402—08. Vort Forsvar 18. Dec. 1881 og 21. Jan. 1900. J. T. Ræder: Krigserindringer 1848—50, 1911. Aufzeichnungen des Prinzen Friedrich v. Schleswig-Holstein Noer, 1861, S. 111 f. H. A. Malling: Efterladte Erindringer, 1894, S. 50, 85—107. O. A. Øverland: Oberst Hans Helgesen, 1903. Norsk biogr. leksikon, V, 1931, S. 604 ff.

Rockstroh

Helgesen, Laurids, se Helisen, Laurids.

Helgesen, Poul, se Helie, Paulus.

Helie, Paulus (Helgesen, Poul), ca. 1485—ca. 1535, Karmeliterprovincial og reformkatolsk Forfatter. F. i Varberg; Faderen dansk, Moderen svensk.

P. H. blev som Barn klostergivet hos Karmeliterne i Fødebyen. Ukendt er, i hvilke af Ordenens Huse han, efter at være blevet »Profess«, fik sin videnskabelige Uddannelse, og naar han erhvervede Lektorgraden, der gav ham Adgang til Lærergerning i Ordenen. Sit Stade som Bibelteolog skylder han i første Række Ordenen, der forbød at studere Dogmatik før efter et grundigt Skriftstudium. Før 1519 blev P. H. efter Universitetsstudier (vel i alt Fald i Kbh.) teologisk Baccalaur. Naar han har haft sin »gamle Skolemester«, Svenskeren Sven Jacobi, en ivrig Erasmianer (siden Biskop i Skara) til Lærer, vides ikke (i Skara Domskole kan det ikke have været, da Ordenen ikke sendte Brødre til Domskoler, muligvis derimod i Uppsala; her studerede ogsaa andre danske Karmelitere); ham skylder P. H. maaske sin Beundring for Erasmus fra Rotterdam. Reformkatolik har han i alt Fald været før 1517, da hans (nu tabte) Tale om »Simoniens Fordærv« tryktes i Kbh.

Paa et Provinskapitel i Landskrona April 1519 udnævntes P. H. til »Regent« for Ordenens nye Kollegium i Kbh., til hvis Oprettelse Christian II. 1517 havde givet St. Jørgensgaard uden for Byen paa Betingelse af, at Ordenen holdt en Dr. theol. eller Baccalaur til daglig at »læse en Lektie i Teologi ved Universitetet«. Ogsaa hertil udsaas P. H. — Hans inciterende Personlighed og fortrinlige Lærergaver skaffede ham snart begejstrede Disciple baade i Kollegiet (som kun husede Klosterfolk) og paa Universitetet. Som hans senere Skrifter viser, hævdede han principielt Skriften som Teologiens Kilde og Norm; men hans Studium af Bibelen ligesom af Oldtidsfædrene, som var ham autoritative ved Fortolkningen (især Ambrosius, Hieronymus og Augustin), var dog begrænset til latinske Tekster. — Fra en konsekvent Gennemførelse af Skriftprincippet udelukkedes han allerede ved sin Overbevisning om, at Kirkelæren ikke kan stride mod Skriften paa Grund at Helligaandens stadige Virken i Kirken. Hans Indsats paa Læreomraadet kendemærkedes da navnlig ved hans Afvisning af den af aristotelisk Filosofi gennemtrængte Skolastik, af hans Bibelfordybelse i Erasmus' og Faber Stapulensis' Aand, men særlig af hans Krav om en

Enhed af »gudfrygtig Lærdom« og »lærd Gudsfrygt« hos Gejstlige. Gudsfrygtens Væsen var ham: alvorlig, personlig Syndserkendelse og troende Tilegnelse af den ved Kristus erhvervede Naade. Indgaaende har han, som hans private Optegnelser viser, overvejet det Spørgsmaal, som ved Luther trængte sig frem i første Række, om vi frelses af Troen alene. Med Augustin hævdede han bestemt, at Frelsen ene beror paa Guds Naade og derfor maa kaldes Guds Værk i os; men den betinges af Menneskets frie Villiesbestemmelse og af et ved Anger og Tro fornyet Sindelag; Kærligheden, der er Drivkraften til de rette gode Gerninger, uden hvilke ingen bliver salig, er Troens Liv. — Men kun i »den hellige Kirke, alle Kristnes Moder og Herskerinde« skænkes Naaden; Kirkebrud var ham derfor en Rædsel, og Luthers Standpunkt siden Skriftet om »det babyloniske Fangenskab« fjernede ham for bestandig fra denne. Som god Katolik fastholdt han ogsaa Hierarkiets Midlerstilling, dets Kirkestyre, de nedarvede Gudstjenesteformer, Klostervæsenet, Helgendyrkeken og alle Kirkens Anvisninger til ydre Fromhedshandlinger; Forskellen heri fra oprindelig Kirkeskik skyldtes Aandens Ledelse og fornødne pædagogiske Hensyn. Men alle Misbrug og Forsømmelser paa disse Omraader revsede han med en Nidkærhed, der minder om de gammeltestamentlige Profeter, om den hellige Bernard og den hellige Birgitte, hvis Revelationer betog ham stærkt. Kirkereform var bydende nødvendig, hvis Guds truende Straf for de sædelig-religiøse Brøst i Kirke- og Klosterlivet skulde undgaas; navnlig gjaldt det Bispernes Forsømmelser, deres Verdslighed, Magt- og Pengebegær og Modstand mod »de alvorligere Studier« (Bibelhumanismen), hvorfra P. H. ventede Gudsfrygtens Fornyelse. Lægfolks Ret til kirkelige Reformer bestred han, og hans Syn paa Forholdet mellem Stat og Kirke var da ogsaa godt katolsk: griber Fyrsten ind i Kirkens Frihed og Rettigheder, er han »Tyran« i kanonisk Forstand, ɔ: Djævelens Redskab.

P. H. var som skabt til at være sin Tids »onde Samvittighed«, men hans Evner henviste ham til Katedret og Prædikestolen; da han dreves ind i praktisk Deltagelse i Tidens politiske og kirkelige Kampe, blev hans Liv en Kæde af Skuffelser, som efterhaanden fyldte ham med Bitterhed og Had; hans tidshistoriske Optegnelser i »Skibykrøniken« blev da fulde af fanatiske Domme over de Mænd, der var Skyld i hans Reformforhaabningers Skibbrud, være sig de var Katolikker eller Lutheranere. — Før Jan. 1522 var P. H. valgt til Ordensprovincial. I dette Aar afbrødes hans Virksomhed i Kbh. brat. Christian II. sympatiserede med Reformer af Kirkelivet og Studierne, og P. H. mente, at han var ham specielt vel-

sindet. Men Kongens brutale Overgreb over for Kirken og dens Prælater, Stockholmblodbadet og Indkaldelsen af Mænd fra Wittenberg, der direkte angreb Kirken, maatte forarge P. H. dybt. Han tiltroede sig imidlertid aandelig Myndighed til at retlede Kongen. Da denne afæskede ham hans Mening om Luther, udtalte han en Fordømmelsesdom, der irriterede Kongen, som jo forbød Offentliggørelse af Bandbullen mod Reformatoren. Kongen havde givet P. H. et politisk Skrift til Oversættelse; men da det »lærte at gøre Synd«, oversatte han i Stedet Erasmus' moraliserende Skrift om »en kristen Fyrstes Undervisning«, hvis afgjorte Pacifisme og politiske Synsmaader (Valgkongedømme, Stænderstyre) diametralt stred mod Kongens, og hvis indgaaende Skildring af »Tyrannen« saa at sige afbildede Christian II. Ogsaa P. H.s Fortale (Jan. 1522) maatte opirre Kongen. St. Hansdag 1522 tillod P. H. sig endog i en Prædiken paa Slottet at anvende Teksten saaledes, at Kongen i rasende Forbitrelse genkaldte sit Gavebrev til Kollegiet, og straks derefter flygtede P. H. til Jylland.

Muligvis gennem Rigsraaden Tyge Krabbe traadte han her i Forbindelse med Lederne af Oprøret 1523; i alt Fald skrev han for disse forskellige Indlæg til Forsvar for Opstanden mod »Tyrannen«. Hvorvidt P. H. direkte har medvirket ved Affattelsen af Frederik I.s Haandfæstning, er højst tvivlsomt; derimod taler adskilligt for, at Agitationsskriftet »Christian II.s Rimkrønike« skyldes ham. Inden Udgangen af 1523 var dog hans Begejstring for det nye Regimente forbi; det førte ikke til de kirkelige og samfundsmæssige Reformer, han haabede paa; heller ikke blev St. Jørgensgaard tilbagegivet Kollegiet, eller han selv genansat ved Universitetet. Tværtimod vendte Reaktionen sig nu mod Bibelhumanismen som »hemmeligt Lutheri«, og fremstaaende Mænd stemplede P. H. selv som Lutheraner. Dette afviste han harmdirrende i flere Skrivelser, men samtidig oversatte han Luthers Bedebog (1524) og lod den udbrede i Afskrifter for at understrege, at han, trods alt, erkendte de positive Værdier i Luthers Forkyndelse. Dette Standpunkt fastholdt P. H. ogsaa siden stejlt, og i Juni 1526 udgav han endog Bedebogen trykt, altsaa efter at den lutherske Bevægelse i Nørrejylland (H. Tausen) havde drevet ham ud i den voldsomme Polemik, som optog Resten af hans Liv.

P. H.s polemiske Skrifter udmærker sig i lige Grad ved hans kærnefulde Sprog og fremragende Evner til at finde Modstandernes svage Sider og forsvare den angrebne Kirke, trods den samtidige Indrømmelse af dens alvorlige Brøst (»Misbrug ophæver ikke Brug«). Lutherdommens dybere religiøse Motiver formaaede han ikke at

erkende; Bevægelsens Drivkraft var for ham Selviskhed og Had til Gejstligheden; derimod havde han klart Blik for de evangeliskes Læremodsætninger, og særlig paaviser han Tilhængernes sædelige Mangler og Faren for truende Samfundsopløsning. Skældsordslyrikken har han fælles med sine Modstandere, der i øvrigt i samme Grad som P. H. manglede Respekt for andres Overbevisning. — Allerede P. H.s første Skrift mod »den lutherske Handel« (1526), tilegnet Rigsmarsken Tyge Krabbe (delvis bevaret i den svenske Reformator Olaus Petris Modskrift), bidrog til at samle et reformkatolsk Mellemparti i Adelen, der fik stor Indflvdelse paa den følgende Udvikling. Tyge Krabbe, der hørte til dette, foranledigede, at P. H. St. Hansdag 1526 prædikede paa Kbh.s Slot for Frederik I.; men Tanken om ved Fremme af Reformkatolicismen at opretholde Kirkens Enhed havde allerede da ikke længere Kongens Interesse, og efter Talen var P. H. Genstand for Trusler og Smæden fra luthersk Side, hvor man nu betragtede ham som en bestukken »Forræder« mod Evangeliet. Men nu fik P. H. ogsaa Tilslutning fra Kirkens Prælater. Roskildebispen Lauge Urne, Universitetets Kansler, anbragte atter P. H. som Lærer der, og det skyldes vel ham, at Biskopperne overdrog P. H. at gendrive Hans Mikkelsens agitatoriske Fortale til det paa Christian II.s Bekostning udgivne Ny Testamente paa Dansk. I dette for Udviklingen afgørende Modskrift (fuldført under Herredagen i Odense Nov.—Dec. 1526; trykt 1527) taler P. H. da paa den danske Kirkes Vegne og fastslaar over for Lutherdommen, at Striden aldeles ikke er om Naaden eller Skriften, men om Skriftens rette Udlægning; og dens »ædle Mening« vil netop Kirken hævde, et Standpunkt, der bandt Prælaterne paa den 2. Odense-Herredag 1527 og udnyttedes klogt af Kongen til at gennemføre Tolerance for Lutheranerne. I Skriftet indføjedes efter Bispernes Ønske en indgaaende Bearbejdelse af P. H.s tidligere Forsvar for Oprøret mod Christian II.

1528 udgav P. H. »Om kranke og fattige Mennesker« (et smukt positivt Udtryk for hans Reformønsker vedrørende Hospitaler og Skoler) og »Svar til Gustav Vasas Spørgsmaal« (hans udførligste trykte Modskrift mod Lutheriet), og 1530 skrev han sin indgaaende Kritik af »Malmøbogen« (Redegørelsen for den lutherske Nyordning af Malmøs Kirkeforhold), der imidlertid næppe blev trykt. — Paa dette Tidspunkt var P. H. fordrevet fra Kbh., og Universitetet der i Opløsning. Allerede 1527 havde Tilslutningen til Lutherdommen været saa stærk, at Lauge Urne gav Lærerne en alvorlig Tilrettevisning og begrænsede Adgangen til teologiske Studier der, og siden H. Tausen 1529, efter Biskoppens Død, for-

sattes til Kbh. og gav Byen et nyt Præg, opgav P. H.s nærmeste Medarbejdere ved Universitetet, Fr. Wormordsen og Ole Chrysostomus, det reformkatolske Standpunkt og gik over til Lutheranerne. Febr. 1530 stod Karmeliterkollegiet tomt; P. H. var i Helsingør og maatte de følgende Aar se det ene efter det andet af sin Ordens Huse blive lukkede. — 1530 var han sammen med de indkaldte tyske Teologer i Prælaternes Følge under Herredagen i Kbh. og ligesom disse Genstand for Spot og Nidviser (Visen om »Lektor Poul Vendekaabe«). Efter Herredagen optog Forsvaret for Messen ham særlig. Fra Trykkeriet i Aarhus, hvor P. H. gik Biskop Ove Bille til Haande med Bearbejdelse af de indkaldte Tyskeres Indlæg (1530 en Oversættelse af et Modskrift mod Præsters Giftermaal; samtidig en Bearbejdelse af Dele af »Dr. Stagefyr«s »Confutatio«, først udgivet 1533 som »Biskoppernes Gensvar til de lutherianske Artikler«), udsendte han 1531 sit eget Skrift om »den hellige Messe og hendes Brug« mod nogle »Messedræbere« (Polemik mod H. Tausen og Kbh. s Magistrat) og et specielt Skrift om Messens »Canon« (en Bearbejdelse af en tysk Prælats Arbejde), ledsaget af et Brev til den lutherske Magistrat i Randers, hvori han afviste Talen om en Disputats for Lægfolk; betegnende for Stillingen nu er hans indtrængende Formaning om dog at vise Katolikkerne Tolerance. Paa Grundlag af et Skrift af Erasmus skrev han 1532 en »Undervisning om den Lutherske Handel« til Rigsraadet, der foruden af stærke Invektiver mod Lutheranerne præges af skarp Kritik af hans egen Lejr og af Tolerancekravet for Katolikkerne (blev ikke trykt).

Som saa mange ventede P. H. efter »Kirkerøveren« Frederik I.s Død en afgjort Reaktion gennemført paa Herredagen i Kbh. 1533. Nu skulde den defensive Stilling ændres til Lutheranernes Afstraffelse. Herredagen blev. imidlertid hans Livs store Skuffelse. Vel genoprettedes den danske Kirkes ydre Enhed under Episkopatets Styre, men »Skinbisperne« (især Joakim Rønnow) hindrede en Tilbageførelse til Tilstanden før 1527, og Rønnows Forlig med H. Tausen efter Retssagen 14. Juli, hvor P. H. under en »Disputats« mente sejrrigt at have fastslaaet Tausens Kætteri, fyldte ham med Raseri, ikke mindst mod Biskoppen, som Skibykrøniken viser. Men samtidig stod P. H. nu netop i Afhængighedsforhold til Rønnow; efter Herredagen opholdt han sig i Roskilde, antagelig som teologisk Læsemester ved Domkapitlet (en teologisk Studiebog: Erasmus' Oversættelse af Pauli Breve med Noter, der bærer P. H.s Præg, tryktes i Roskilde 1534). Paa Rønnows Opfordring udgav han i Aug. 1534 sin Oversættelse af Erasmus' »En kristen Fyrstes Under-

visning«, gennemset og efter Bispens, »sin gunstige Herres«, Ønske tilegnet Rigsraadet. Paa dette Tidspunkt, da »Grevefejden« var begyndt, og P. H. var blevet klar over Arvekongedømmets Fortrin, har det næppe været ham kært at udsende dette Indlæg for Valgkongedømmet. Okt. 1534 udkom hans sidste Bog (ogsaa en Bearbejdelse af et Skrift af Erasmus), »Undervisning til en kristelig Forening og Forlig«, der vidner om den varme Fædrelandsvens dybe Sorg over Landets sørgelige Skæbne. Han indskærper nu Nødvendigheden af de to Kirkepartiers Forsoning (ganske vist paa Grundlag af ufyldestgørende Indrømmelser til Lutheranerne) — begge er jo dog kristne og »af samme Kød og Blod«! Omtrent samtidig standser hans historiske Optegnelser i »Skibykrøniken«, og alt taler for, at P. H. er død snart efter (i Begyndelsen af 1535). Den senere Tradition om, at han endte som Lutheraner, savner Grund.

Efter Christian II.s Flugt forfattede P. H. en kort dansk Kongekrønike (Compendiosa Daniæ historia), hvilende paa Saxo og fortsat til »Tyrannen«; det er allerede for Slutningens Vedkommende stærkt præget af P. H.s personlige Dom. I udpræget Grad gælder dette imidlertid »Skibykrøniken« (ogsaa affattet paa Latin), væsentlig hans Samtids Historie, forfattet »stødvis« med Afbrydelser og atter bearbejdet i Overensstemmelse med ændret Syn paa fremtrædende Mænd efter de Skuffelser, de har beredt ham. »Krøniken« er Periodens mærkeligste Kildeskrift, præget af Humanismens Interesse for Personlighederne og deres Værd og af Forfatterens ensidige Moraliseren ud fra sit skarpt prægede nationale, politiske og kirkelige Syn og sin Opfattelse af Modstandernes (ikke mindst de tidligere Disciples) urene Motiver. Hvem der ejede det egenhændig skrevne Manuskript efter Forfatterens Død og gemte det i Skiby Kirkes Altervæg, vides ikke, men forinden havde Hans Henriksen (s. d.) foretaget et Ekscerpt, der tjente Historikere som Kilde, indtil det anonyme Manuskript 1650 genfandtes. Langebek udgav det første Gang 1773 i »Scriptores rer. dan.«, II; C. T. Engelstoft førte Bevis for, at P. H. var Forfatter til »Krøniken«, der stadig benævnes efter Findestedet.

P. H.s Skrifter blev delvis udgivet af C. E. Secher (Povel Eliesens danske Skrifter, I, 1855); af en fuldstændig Udgave (Skrifter af Paulus Helie) ved Marius Kristensen (1. Bd. ved P. Severinsen) er siden 1932 udkommet 5 Bd.; Skibykrøniken (med Tillæg af Breve og Optegnelser) er specielt udgivet i H. F. Rørdam: Historiske Kildeskrifter, I, 1873; en dansk Oversættelse med Indledning og Tillæg af Breve ved A. Heise, 1890—91.

Chr. Olivarius: De vita et scriptis Pauli Eliæ, 1741. C. T. Engelstoft: Paulus Eliæ (Nyt hist. Tidsskr., II, 1848). L. Schmitt: Der Karmeliter Paulus Heliä, 1893. Ellen Jørgensen: Historieforskning i Danmark, 1931, S. 75—81. Specialafhandlinger af C. Paludan-Muller (Hist. Tidsskr., 3. Rk., I, 1858—59, S. 1—54; 3. Rk., VI, 1867—69, S. 299—407); C. T. Engelstoft (sst., 3. Rk., VI, 1867—69, S. 1—66); H. F. Rørdam (Ny kirkehist. Saml., III, 1864—66, S. 8—21, 359—67 og Hist. Samlinger og Studier, I, 1891, S. 320—36); A. Heise (Ny kirkehist. Saml., V, 1869—71, S. 273—300, og Hist. Tidsskr., 4. Rk., III, 1872—73, S. 436—66); A. D. Jørgensen (Hist. Tidsskr., 5. Rk., VI, 1886—87, S. 323—38).

J. Oskar Andersen.

Helisen, **Laurids,** d. efter 1554, fynsk Præst.

Antagelig er han den L. Heliæ, der 1537—38 fungerede som Rektors »Scepterbærer« ved det nyoprettede Universitet. Naar han blev Præst, vides ikke, men 1551, da han ved Dom afsattes fra sit Embede (sammen med Læsemesteren ved St. Knud, Christoffer Mikkelsen) paa Grund af Ulydighed og Beskyldninger for uevangelisk Lære mod Biskop Jørgen Sadolin, var han Sognepræst ved St. Hans i Odense. I Jan. 1552 billigede Kongen Dommen og befalede, at de to Mænds Embeder skulde nybesættes. Biskoppen havde imidlertid, af Frygt for Uro i Kirken, indberettet Sagen til Universitetet, og dette forsøgte (9.—15. Febr.) en Mægling mellem Parterne, der dog strandede paa Kravet til Præsterne om Afbigt over for Biskoppen. 18. Febr. indberettede da Universitetet til Christian III., at de to »unge« Præsters Klage over Sadolins Lære havde vist sig ganske uberettiget; men alligevel fastholdt de deres Beskyldninger og krævede en Disputation afholdt. Dette fraraadede Professorerne bestemt, men ogsaa en eventuel Landsforvisning af de skyldige. 5. Marts tiltraadte Kongen dette, men befalede Professorerne fortsatte Forhandlinger med Præsterne, som de imens skulde skaffe kirkeligt Arbejde. Al Overtalelse viste sig imidlertid, trods Velvillie, forgæves, og i Juli henstillede Universitetet til Kongen foreløbig at holde dem fængslede. Nu sendtes de da til Herisvad Kloster i Skaane; men heller ikke dette knægtede deres Trods. — I Foraaret 1553 afsagde saa Universitetets Mænd paa Kbh.s Slot (i Kongens og Kanslerens Nærværelse) en (udateret) Dom over Hovedmanden, L. H., der fastslaar hans Ultraevangelisme: han afviste kristelig Omgang med Præsterne i St. Knuds Kloster, skønt de for længst havde godkendt Reformationen, og specielt nægtede han at deltage i Præstevielser sammen med dem; Biskoppens Rettroenhed havde han endog angrebet offentlig baade fra Prædikestolen og i en Skrivelse, han opslog paa Kirkedøren. Da Kongen stadig ikke ønskede ham »verdsligt« afstraffet, udstødte

Dommen ham nu af Præstestanden. Men tillige forbød Kongen ham mundtligt eller skriftligt at udtale sig om religiøse Spørgsmaal og tillod ham kun frit Ophold i Sjælland og Skaane. — Kort efter tog Sagen imidlertid en endnu alvorligere Vending for L. H. Da Universitetet forkyndte ham Dommen, fremsatte han Udtalelser, som bevirkede, at man af Frygt for, at »meget ondt skulde afstedkommes«, androg Kongen om at sætte ham i Fængsel. 28. April bestemte ogsaa Kongen sig herfor; foreløbig anbragtes L. H. atter i Herisvad Kloster, men i Jan. 1554 førtes han til Visby paa Gotland, og dermed ophører vort Kendskab til hans Liv. — Den mærkelig pludselige Vending i Universitetets og Kongens hidtil afgjort velvillige Stilling til L. H. hænger muligvis sammen med, at han nu røbede gendøberske Meninger. I alt Fald stod han for Eftertiden som Repræsentant for dette »Sværmeri«. Huitfeldt og H. P. Resen er overbevist herom, og Stephanius gengiver Traditionen om, at L. H. gendøbte sin Søn i Stranden ved St. Annæ Bro.

H. F. **Rørdam** i Saml. t. Fyens Hist. og Topogr., IV, 1867, S. 71—80; Aktstykkerne i Dsk. Mag., V, 1751, S. 194—202 og Ny kirkehist. Saml., I, 1857—58, S. 319—35.

J *Oskar Andersen.*

Rettelser og Tilføjelser.

I. Bind:

5: L. 14 f. o.: Juni, læs: Juli.
114: - 9 f. n.: der ligesom A. var gift med en Pelt udgaar. (Trellunds Svigermoder var født Pelt).
457: - 4-5 f. n.: begr. 28. Jan. 1805 i Stege, læs: d. 22. Jan. 1805, begr. i Stege.
588: - 1 f. o.: efter: 1870 tilføjes: , gift 1° 1810 med Bente Hansdatter, 1784—1818, 2° 1820 med Leudou Prest, 1791—1822.

II. Bind:

75: L. 6 f. n.: 1727, læs: 1726.
103: - 2 f. n.: 1727, læs: 1726.
111: - 7 f. n.: efter: 1838 tilføjes: , gift 2° 1815 med Krigsassessor Christian Bentzon Trojel, 1781—1827.

ID. Bind:

553: L. 20 f. n.: tidligst 87, læs: 1801.

IV. Bind:

138: L. 2 f. n.: Slægten Brockdorff forekommer allerede 1220 i Holsten.
139: - 1 f. o.: efter: 1361 tilføjes: , d. før 25. April 1362.
139: - 1 f. o.: Oldefader, læs: Tipoldefader.
139: " 4 £ o.: efter Heinrich B. tilføjes: (levede endnu 1514).
139: - 4 f. o.: Oldefader, læs: Farfader.
139: - 9 f. o.: 1650, læs: 1651.
139: - 13 f. o.: Baron, læs: Rigsgreve.
139: - 13 f. n.: efter: 88 tilføjes: ; LIII, 1936, II, S. 3—80.
139: - 10 f. n.: efter: Klein Nordsee tilføjes: (Flemhude).
139: - 7 f. n.: foran: Frederikke tilføjes: Baronesse.
140: - 21 f. n.: 1837, læs: 1839.
140: - 10 f. n.: efter: 56 tilføjes: , gift 1° 1636 med Oberst Rudiger v. Waldow, d. 1642.
140: - 4 f. n.: 26, læs: 16.
141: - 1 f. n.: Staats, læs: Aschatz.
142: - 15-16 f. n.: Skal . . . Rantzau ændres til: Gift 1° 1527 med Margrethe Rantzau, D. af Povl R. til Hohenfelde (ca. 1481—1521) og Abel Breide (d. 1533). 2° 1532 med Magdalene v. der Wisch til Manhagen (d. mellem 1587 og 90), D. af Jiirgen v. d. W. til Dånisch Nienhof (d. 1564) og Margrethe Rantzau.

S. 143: L. 5 f. o.: efter: 80 tilføjes: , gift 1° 1630 med Margrethe Pogwisch, d. 1639.
- 143: - 13 f. o d. 1707, læs: 1664—1708.
- 144: - 7 f. 0 efter: Rumohr tilføjes: til Altenhof og Bornstein (1632—1705).
- 203: - 8 f. 0 1811—62, læs: 1793—1862.
364: - 5 f. 0 (f. 1790), læs: (1790—1843, gift 2° 1831 med Bagermester Joachim Daniel Christoph Methling, 1796—1876, gift 2° 1844 med Luise Sophie Elisabeth Kniep, 1810—71)).
492: - 5 f. n.: efter: Weise tilføjes: (gift 1° 1799 med Kirurg Johan Christian Ehrenfried Mühlenbroch, ca. 1774—1801).
- 492: 4 f. n. (f. 1750), læs: (1750—1802).
- 534: - 20 f. n. foran: Henningsen tilføjes: Theodor Bernhard.
- 534: - 20 f. n. d. 1914, læs: 1876—1914.
- 601: - 21 f. 0. Voksmaleri, læs: Voksrelief.

V. Bind:

S. 336: L. 3 f. 0. sst., læs: i Hamburg.
- 336: - 3 f. 0. efter: C. tilføjes: (1771—1825).
- 336: - ' 4 f. 0. efter: Knudsen tilføjes: (1778—1854).
- 453: - 6 f. n. tidligst 1771, læs: 1777.

VI. Bind:

S. 33: L. 16 f. n.: efter: Vise). tilføjes: — Buste af Arvesen ved Amtsbiblioteket i Thorshavn.
- 404: - 20 f. o.: Dotzen, læs: Dotzem.

VIL Bind:

S. 182: L. 10 f. n.: tilføjes: A. Hock og L. Pertsch: P. W. Forchhammer, 1898.
- 216: - 14 f. o.: tilføjes: Hist. Vierteljahrsschrift, XXVII, 1932, S. 795—826.
- 347: - 18 f. o.: som jeg har kendt ham, læs: som jeg husker ham -.
- 475: - 20 f. o.: K., læs: K.[2].
- 494: - 13 f. n.: efter: 1857 tilføjes: DM. 1898. K.[2] 1901.
" 507: " 9 f. n.: Didrik, læs: Diderik.
- 509: - 1-2 f. n.: Botanisk Tidsskr., XII, 1880—81, S. 47 udgaar.
" 549: " 1 f. n.: senere i Svendborg udgaar.
- 549: - 1 f. n.: efter: 1742) tilføjes: (Søn af Færgemand i Svendborg Hans Pedersen (ca. 1640—95)).
" 585: - 3 f. n.: Krarup, læs: Møller.

VIII. Bind:

S. 7: L. 15 f. o.: efter: 88 tilføjes: , gift 2° med Caroline Johanne Pauline Marie Groger, 1840—1923.
65: - 9 f. n.: tilføjes: Mindetavle i Tønder.
- 109: - 14 f. o.: tilføjes: Medlem af Videnskabernes Selskab 1853.

140: L. 20 f. o.: tilføjes: G. L. Wad: Fra Fyens Fortid, I, 1916, S. 12—37.
151: - 16 f. n.: Patricishe, læs: Patriciske.
154: - 11 f. o.: efter: Kai tilføjes: (døbt Cai).
212: - 8 f. n.: seks, læs: otte.
212: - 8 f. n.: 16, læs: 10.
213: - 12 f. o.: 382, læs: 388.
213: - 21 f. o.: 43, læs: 86.
213: - 21 f. o.: 444, læs: 144.
213: - 18 f. n.: II udgaar.
216: - 3 f. n.: V., læs: v.
232: - 6 f. n.: tilføjes: 1897 udgav G. for The Hakluyt Society »Danish Arctic Expeditions 1605—20«, I—II.
276: - 8 f. n.: efter: 79 tilføjes: , gift 2° 1868 med Caroline Elise Oltmann, 1837—1900.
277: - 10 f. n.: efter: G. tilføjes: »Realregister til Domsafsigelserne i civile Sager 1887—96« (I—II, 1899) og
284: - 15 f. o.: efter: 1888). tilføjes: — R. 1917.
285: - 18 f. n.: Vaaben, læs: Vaabener.
286: - 16 f. o.: Larsen, læs: Lassen.
318: - 1 f. n.: Aarbog, læs: Aarsskrift.
373: - 6 f. o.: Titel af, læs: Rang med Sjællands.
373: - 4 f. n.: — den sidste Tilføjelse skyldtes P. Chr. Kierkegaard udgaar.
380: - 12 f. n.: Mouument, læs: Monument.
381: - 6 f. o.: 1895, læs: 1891—95.
385: - 8 f. n.: Hustvodt, læs: Hustvedt.
386: - 1 f. o.: Tysk, læs: Dansk.
386: - 20 f. n.: Sprogvidenskaben, læs: Sproget.
396: - 8 f. o.: loka, læs: lokal.
414: - 3 f. o.: Kirkevisitation, læs: Kirkekatekisation.
415: - 8 f. o.: efter: G. tilføjes: (ca. 1730—93).
415: - 9 f. o.: efter: Spanjer tilføjes: (ca. 1734—72).
542: - 3 f. o.: tilføjes: I Norge bl. a. Maleri af Asta Nørregaard i Bymuseet, Oslo.
556: - 4 f. n.: Om Slægten Haffners paastaaede Adelsskab jfr. Personalhist. Tidsskr., 7. Rk., II, 1917, S. 94, 346 f., 352.
560: - 12 f. n.: K.[1], læs: K.[2] og K.[1].
560: - 12 f. n.: efter: 1847 tilføjes: Rang med Gehejmeraader 1880.
567: - 12 f. n.: K.[2] 1900, læs: K.[2] 1898. DM. 1900.
591: - 19 f. n.: (d. 1724), læs: (1647—1724).
592: - 10 f. o.: 1707, læs: 1709.
601: - 10 f. o.: Henning, læs: Henrik.
629: - 7 f. o.: Tredeling, læs: Tvedeling.
629: - 10 f. n.: efter: Gehejmeetatsraad tilføjes: 1859.